HALDUN DORMEN

Anılar

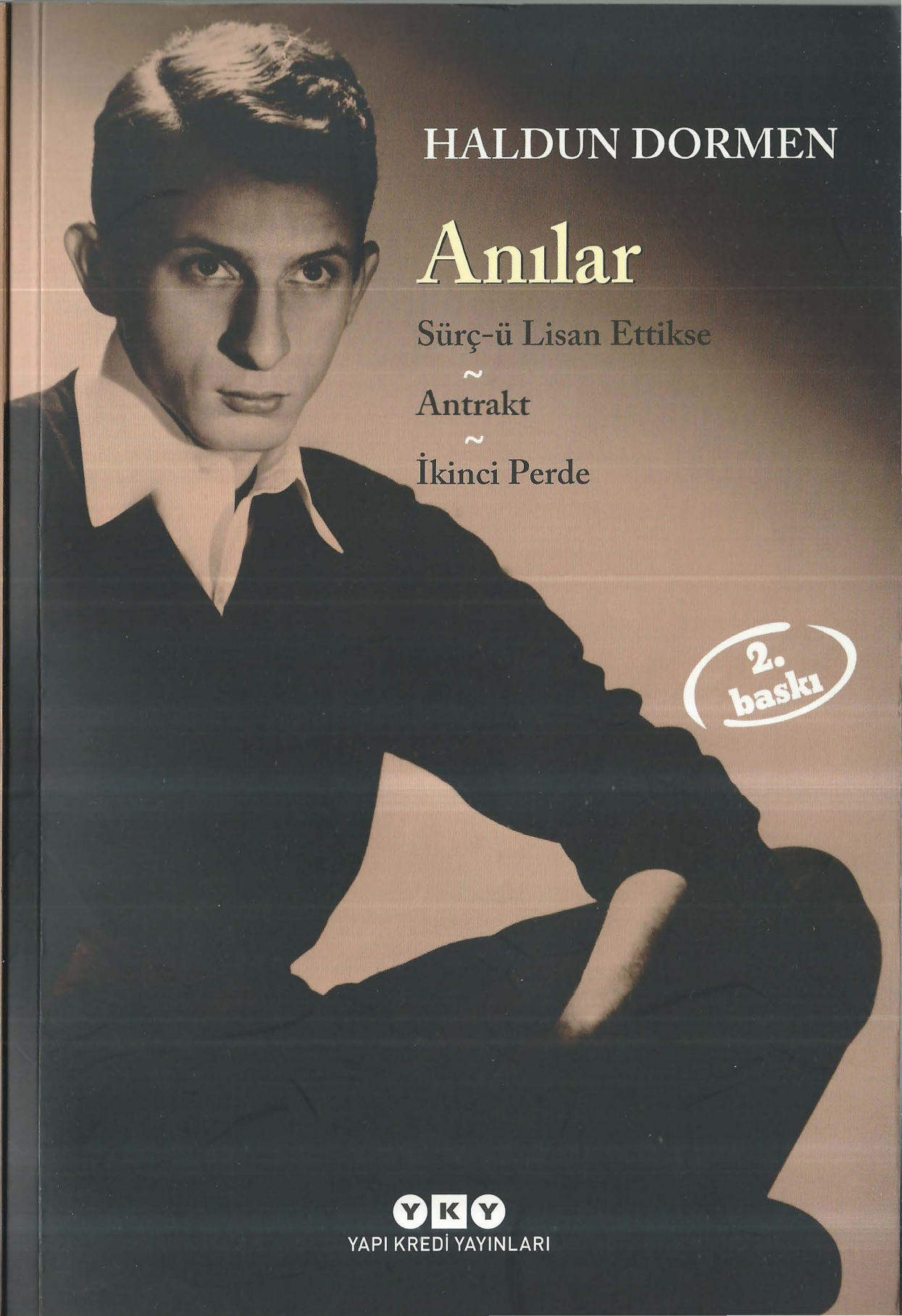
Sürç-ü Lisan Ettikse

~

Antrakt

~

İkinci Perde

HALDUN DORMEN

Anılar

Sürç-ü Lisan Ettikse

~

Antrakt

~

İkinci Perde

2. baskı

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

ANILAR

Haldun Dormen başarılı bir işadamının oğlu olarak Mersin'de dünyaya geldi. Altı aylıkken ailesinin İstanbul'a dönmesi üzerine tüm yaşamını İstanbul'da sürdürdü. Ortaokulu Galatasaray'da, liseyi Robert Koleji'nde bitirdi. Amerika'nın Yale Üniversitesi'nin tiyatro bölümünden parlak bir başarı ile mezun oldu. Bir süre New York, Hollywood ve Paris'te tiyatrolarda ve film stüdyolarında çalıştı. 1954 yılında İstanbul'a döndü ve Muhsin Ertuğrul yönetimindeki Küçük Sahne'ye girerek *Cinayet Var* adlı oyunla Türk seyircilerinin karşısına çıktı. 1957'de Dormen Tiyatrosu'nu, aynı yıllarda Cep Tiyatrosu'nu da kurarak aralarında Erol Günaydın, Metin Serezli, Erol Keskin, İzzet Günay, Salih Güney, Altan Erbulak, Nisa Serezli, Nevra Serezli gibi yüzlerce parlak tiyatro ve sinema oyuncusu yetiştirdi. 1963'te kendi hesabına bir film şirketi kurarak *Bozuk Düzen* (1963) ve *Güzel Bir Gün İçin* (1964) adlı filmleri yaptı. Her ikisi de Antalya'da en iyi film ödülleri kazandı. Fakat ödüllere rağmen filmler büyük paralar kaybettiği için Dormen kendini tamamen tiyatroya verdi. 1972'de maddi nedenlerden dolayı tiyatroyu kapatmak zorunda kaldı. 1979'a kadar dış ülkelerde yönetmenlik, *Milliyet* gazetesinde sanat yazarlığı, radyo programcılığı ve televizyon yönetmenliği ve de program sunuculuğu yaptı. 1979'da Egemen Bostancı'nın yapımcılığında yazıp yönettiği *Hisseli Harikalar Kumpanyası* büyük bir olay haline geldi. Şehir Tiyatroları'nda sahneye koyduğu *Lüküs Hayat* 28 yıldır kapalı gişe oynayarak tüm rekorları kırdı.

1983 yılında yeniden perdesini açan Dormen Tiyatrosu'nda *Hangisi Karısı, Kaç Baba Kaç, Çılgın Sonbahar, Şahane Züğürtler* gibi oyunlarla büyük başarı kazandı ve bu kez yetiştirdiği kişiler arasında Ayça Bingöl, Gülen Karaman, Halit Ergenç, Emre Altuğ, Ali Altuğ, Murat Ovalı, Şebnem Özinal ön plana çıktı.

Televizyonda 1975'ten sonra *Unutulanlar, Dadı, Popstar* gibi programlarda oyuncu, yönetmen, yazar ve sunucu olarak yer alan Dormen, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nda yirmi yıl ders verdi. Halen çeşitli okullarda ders vermeyi sürdürmektedir. Doksanlı yıllarda Hacettepe Üniversitesi tarafından Onursal Bilim Doktoru olarak ödüllendirilen ve aynı yıllarda Devlet Sanatçısı olan Dormen, dört dili mükemmel konuşmaktadır.

Bugüne kadar üçü otobiyografik olan dört kitap ve on dört müzikal yazdı.

HALDUN DORMEN

Anılar

Sürç-ü Lisan Ettikse
Antrakt
İkinci Perde

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 3857
Edebiyat - 1096

Anılar / Sürç-ü Lisan Ettikse - Antrakt - İkinci Perde
Haldun Dormen

Kitap editörü: Raşit Çavaş
Düzelti: Korkut Tankuter

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haramidere / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 12026

Sürç-ü Lisan Ettikse, Gelişim Yayınları, 1985
Antrakt, İnkilap Kitabevi, 1993
İkinci Perde, Oğlak Yayınları, 2001

1. baskı: İstanbul, Nisan 2013
2. baskı: İstanbul, Temmuz 2017
ISBN 978-975-08-2529-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2012
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

SÜRÇ-Ü LİSAN ETTİKSE
Otuz Yıl Sonra Yeniden Önsöz • 13
Kapanış Gecesi • 19
Çocukluk Yılları • 27
İşler Karışıyor • 31
Savaş Yılları • 38
Othello'nun Etkisi • 46
Kolejin Şen Günleri • 48
Yeni Dünya • 58
İstanbul'a Dönüş ve Sonrası... • 75
Dönüş • 96
Bir Cep Tiyatrosu Vardı... • 116
Kaçan Papazlar • 122
Asker Oldum Piyade • 137
Perde Açılıyor • 151
Nina ve Sonrası • 163
İlk Müzikal • 187
Cahide Dönüyor • 197
Yeni Bir Yıldız ve Yeni Bir Salon • 212
Yirmi Dokuz Ekim Gecesi • 236
Sinema Serüvenim • 249
Ve Onuncu Yıl • 259
Boşanma Yılı • 263
Bit Yeniği Durumu Kurtarıyor • 272
Yeni Atılımlar • 282
Cemal Reşit Rey ve Biz • 291
İngiliz'in İstanbul Sefası • 310
Türkler Geliyor • 315
Ver Elini Londra • 319
Ve Bir Çağ Kapanıyor • 330
Son Söz • 339

ANTRAKT
Önsöz • 343
Amerika'ya Dönüş • 345
Neon Işıkları • 352

Kış Masalı ve Muhsin Ertuğrul • 363
Tiyatrodan Uzak Yıllar • 376
Ah Televizyon, Vah Televizyon • 381
İsmail Cem ve Unutulanlar • 386
Boşlukta Pırıltılar • 389
Newcastle Üzerinde Kara Bulutlar! • 394
Hayali Yirminci Yıl (!) • 409
Ve Egemen Bostancı... • 413
İşler Karışıyor • 419
Hisseli Harikalar Açıyor Perdesini • 427
Bir Başarı Bir Fiyasko • 433
Seksen Yılı • 438
Aile Bağları • 449
Çöpçatanın Fendi Bizleri Yendi • 459
Devr-i Kastelli • 461
Çılgınlıklar • 473
Çiğdem ve Sonrası • 479
Son Söz • 489

İKİNCİ PERDE
Başlarken • 495
40. Yıl • 497
Dış Ülkelerde Ekstralar! • 511
Kaçış ve Sinemaların Önündeki Adam • 525
Mr. Cooney ve Tiyatromuz • 543
Yıllar Geçiyor • 551
Kuşlar Bir Daha Uçmadı • 561
Perdeler Açılıp Kapanıyor • 564
Müzikallere Selam • 573
Yeni Atılımlar • 579
Kral ve Ben ve de Ben • 585
Ah Şu Gençler • 591
Bodrum Bodrum • 600
Ormanda Bir Ev • 604
Bir Perde Kapanıyor • 607
Afife ve Sonrası • 615
Yeni Yıldızlar • 622
Dadıların Dadısı • 627
Siyaset ve Ben • 632
İşte Öyle Bir Şey • 636
Londra'ya Son Çıkartma • 642
Bitirirken • 651

Dizin • 657

Fotoğraflar • 675

Sürç-ü Lisan Ettikse

Babamın anısına ve oğlum Ömer'e...

PROLOG YERİNE EPİLOG*

Dur perdeci dur, dur
Bitirmedik oyunu
Şu küçük şarkımızla
Bağlayalım sonunu
Sonunu bağlayalım, sonunu

Şimdi perde inecek
Çünkü oyun bitecek
Haydi evlerinize
Haydi, haydi, haydi,
Saadet dileriz hepinize.

H. Dormen

* Haldun Dormen bu şiiri, şarkı sözü olarak *Pierre Pathelin* oyununun kapanışı için yazmış ve şiir ilk kez bu oyunun 24 Şubat 1955 tarihinde, Cep Tiyatrosu'ndaki temsili sırasında okunmuştur.

*Otuz Yıl Sonra Yeniden Önsöz**

Otuz yıl önce yazıp teslim ettiğim bir kitabın yeni baskısı için bir önsöz yazmak, koskoca bir otobiyografiyi bitirmekten biraz daha güç geldi bana. Bir kere insan söze nereden başlayacağına; nelere değinmesinin doğru olacağına; sonunu nasıl getireceğine bir türlü karar veremiyor; ama bu işe 'peki' dediğime göre bir yerden de başlamak gerekiyor.

Düşündüm taşındım söze otuz yıl önceden başlamaya karar verdim. Evet tam otuz yıl önce, Gelişim Yayınları'nın sahibi olduğunu söyleyen kibar bir ses, telefonda benimle bir iş konusunda görüşmek istediğini söylemişti. Kalkıp verdiği adrese gidince, karşımda sonradan çok sevdiğim bir dostum olan karizmatik Ercan Arıklı'yı buldum. (Ercan Arıklı ne yazık ki aramızda değil artık. Benim gibi yüzlerce kişinin yazı hayatına yön veren, bugün önemli isimler haline gelen birçok gazeteci ve magazinciyi işe başlatan o müthiş adam, kendine hiç yakışmayan bir kazaya kurban gidip yok oldu. Gerçekten her bakımdan yeri doldurulamayacak bir kişiydi o...) Benden hayatımı yazmamı istiyordu. Benimle birlikte değişik meslek dallarından birkaç kişiye de (İsmail Cem'e, Türkân Şoray'a ve futbol dünyamızın efsane ismi Metin Oktay'a) aynı öneriyi götürmüştü söylediğine göre.

"Daha çok erken değil mi?" diye sordum içtenlikle. O zamanki kafama göre insanın hayatını kitaba dökmesi için en az altmış yaşında filan olması gerekiyordu.

"Ama ben kapanan Dormen Tiyatrosu'nun öyküsünü istiyorum," diye üsteledi Ercan. Bu işe daha sonra girişirsem, 1972 yılında kapanan tiyatromun, anlatımlarda ikinci planda kalmasından korkuyordu. Dormen Tiyatrosu'nun 2001 yılında ikinci kez perdesini kapatacağını ikimiz de bilmiyorduk o günlerde; ama Ercan o harika yayıncı içgüdüsüyle 'neme lazım' diye düşünmüş, beni de heyecanlandırmıştı.

Meğer çok haklıymış. Daha sonra ne yapsaydım, birinci Dormen Tiyatrosu'nun öyküsü, ikinci belki de üçüncü planda kalacaktı. Oysa beni

* Kitabın 2. baskısı için 2002'de yazılan önsöz.

ben yapan, birçok genç oyuncuya kişilik kazandıran ve gerçekten bir ekol, bir efsane olarak tiyatro tarihine geçen ilk Dormen Topluluğu'nun, benim gibi yüzlerce kişinin yaşamında önemli hem de çok önemli bir yeri vardı. Ercan Arıklı'nın istediği kitap da bunu belgeleştirebilirdi.

Dile kolay tam otuz yıl geçmiş o günden bugüne. Otuz koca yıl... Bu arada hızımı alamayıp yukarıda belirttiğim gibi ikinci Dormen Tiyatrosu'nun da canına okuyup perdesini kapatmıştım. Kabul etmek gerekir ki herkesin kolay kolay başarabileceği bir iş değil bu!

Şimdi düşünüyorum da otuz yılda yaşamımızda olduğu gibi dünyada, Türkiye'de, hatta burnumuzun dibinde, İstanbul'da ne korkunç değişiklikler olmuş. Geriye baktığı zaman o yıllarda 'ne kadar ilkel koşullarda yaşıyormuşuz' diye düşünmekten alamıyor insan kendini.

Öyle ya, o günlerden bu yana uzay gemileri tarifeli vapurlar gibi bilmediğimiz diyarlara gidip geldi. Evrenin yeni noktaları keşfedildi. Berlin Duvarı yıkıldı. Altmışlı, yetmişli yıllardaki soğuk savaşın ürkütücü Rus komünizmi çöktü, beklenmedik bir biçimde yok olup gitti. Avrupa Birliği kuruldu. İkinci Dünya Savaşı'nda kanlı düşman olan Almanya ile Fransa aynı parayı kullanmaya başladı. Kırklı yılların başında çoluk çocuk altı milyon Yahudi'yi katleden Almanya son otuz yılda insan haklarının ateşli(!) savunucusu kesildi. Çin kapılarını ardına kadar açtı. 'Bize kimse dokunamaz' diyen Amerikalıların ikiz kuleleri terörün hışmına uğradı. İnsanlar türlü nedenlerle savaşlar icat edip birbirlerini öldürmeyi ve silah ticaretini desteklemeyi sürdürdü. Oldu bittiye getirilen iki Irak savaşı da, son yıllarda bunun en somut göstergesi oldu.

Televizyon hayatımızın en vazgeçilmez parçası haline geldi. *'Dallas'*la başlayan televizyon dizilerinin kahramanları: *Kaçak, Hanedan*'ın fertleri, derken *Şahin Tepesi* ailesi, en yakın akrabalarımıza dönüştü; akşam oturmasına gelen misafirlerin yerini onlar aldı. Gitgide daha fazla televizyon bağımlısı olduk. Bu dizilerde sevilen karakterlerden biri ölünce, bazı hanımlar helva yapıp, konu komşuya dağıttı.

Tam televizyona alışmışken, videolar girdi yaşamımıza. Derken CD'ler, VCD'ler, DVD'ler sokaklarda simit fiyatına satılmaya başlandı. Bilgisayarlar ve internet tam anlamı ile hayatımıza egemen oldu. Çoluk çocuk, bizi bütün dünyaya kapı komşu gibi yaklaştıran bu aletlerin başından ayrılamaz hale geldik. Sonra birden herkesin elinde, kulağına dayanmış garip, minik aletler görmeye başladık. Millet orada, burada, sokaklarda kendi kendine konuşmaya başladı. Cep telefonsuz bir hayat düşünemezdik artık. Otuz yıl önce cep telefonsuz nasıl yaşamışız acaba?

Kim derdi ki, yetmişli yıllarda üstümüze korkunç bir kara bulut gibi çöken terörizmin yarattığı korku ve panik bir süre sonra yaşamımızın bir parçası haline dönüşecek? Her sabah gazetelerde *'Dün terör gene 25 can aldı'* gibi haberleri acı bir soğukkanlılıkla okuduğumuzda, geceleri silah sesleriyle uyuduğumuza bugün inanamıyoruz. O günlerde bunları haya-

tımızın bir parçası olarak kabullenmiştik. İçimiz paramparça oluyordu ama alışmıştık. İnsan nelere alışmıyor ki?

1980 yılında Cumhuriyet tarihimizin ikinci askeri darbesi gerçekleştirildi. İşler yoluna girinceye kadar Kenan Evren Paşa bir süre padişahlık (!) yaptı. Arkasından gelen Özal Çağı iyi ve kötü yanlarıyla yepyeni bir Türkiye yarattı. Özal'ın da benimsediği, Adnan Menderes'e ait olan *'Her mahallede bir milyoner'* sloganı, enflasyon nedeniyle de olsa, Özal'ın istediğinden çabuk gerçekleşti ve her vatandaşı bir milyoner yaptı. Ancak zavallı vatandaş, yıllarca birbirin ardından gelen ekonomik krizler yüzünden milyonerliğin (!) keyfini çıkaramadı.

Arabesk yaşam tarzı ve Televole kültürü çevremizde yepyeni bir dünya yarattı ve mankenler saltanatını başlattı. Önemli bir sanat haberleri arka sayfalarda neredeyse görünmeyecek yerlere kalakalırken, bir mankenin ayağının takılıp düşmesi baş sayfalarda manşetlerle verilir oldu.

Otuz yıl önce kim derdi ki, Cumhuriyet'in kuruluşundan seksen yıl sonra dinci bir parti büyük bir çoğunlukla hükümeti oluşturacak ve ilk iş olarak Turizm Bakanlığı ile Kültür Bakanlığı'nı birleştirip zaten kör topal giden Kültür Bakanlığı'na yeni bir darbe vuracak?

Otuz yıl içinde bir, derken iki boğaz köprümüz birden oldu. Saatlerce süren araba vapuru bekleme kuyrukları tarihe karıştı. Her taraftan fışkıran gökdelenler kentin görüntüsüne yepyeni bir anlam kazandırdı.

Bütün olumsuzluklara rağmen İstanbul dünyanın en önemli üç beş metropolünden biri haline geldi. Yeterli olmasa da, müzik, tiyatro, sinema festivalleri gündeme gelmeye başladı. Antalya her yıl milyonlarca turisti ağırlayan önemli bir tatil beldesi olarak dünya turizm haritasında yerini aldı.

Özel yaşamımda bu otuz yıl içinde ailemden ve dostlarımdan birçok kişiyi yitirmiş, bir süre sonra ister istemez onların yokluklarına da alışmıştım. Zaten alışılmasa yaşamın sürüp gitmesine olanak kalır mıydı?

İlk Dormen Tiyatrosu'nun mutlu günlerinden bu yana, bu güzelim sanatın ne hallere geldiğine; bütün özel tiyatroların haftanın yalnız bir iki gecesinde perdesini açabildiğine, onları da dolduramamasına şaşıp kalmamak mümkün değil. Haftada dokuz temsil sergileyen, oyun tutunca da her seansı tıklım tıklım doldurabilen o günkü topluluklardan, bugünlere gelmek ne acı! Gerçekten de özellikle son birkaç yıldır insanlar özel tiyatrolara adeta sırt çevirdi. Yılmaz Erdoğan'ın *Sen Hiç Ateş Böceği Gördün mü?* ve *Bana Bir Şeyhler Oluyor* oyunları dışında, hiçbir özel topluluğun oyunu eskisi gibi seyirci toplamadı. Geçmiş yıllarda Devlet ve Şehir Tiyatroları özel tiyatrolarla rekabet edemezken şimdi iş tamamen tersine döndü.

Bütün bunlara rağmen bazı sanattan anlamaz kimselerin, *'Tiyatro öldü'*, *'Artık kimse tiyatroya gitmek istemiyor'*, *'Demode sanat'* gibi sözleri beni çıldırtıyor. Her şeye karşı olmakla kişilik kazanacaklarını sanan böyle zavallıların bu fikirleri tamamen fasafiso. Neden mi? Şehir Tiyatroları'nda

sahneye koyduğum *Lüküs Hayat* tam 18 yıldır kapalı gişe oynanıyor. Turan Oflazoğlu'nun *Hürrem Sultan*'ı yine aynı sahnelerde altı yıldır dolup dolup taşıyor. Devlet Tiyatroları'nın, *Özel Yaşamlar, Leanne'nin Güzellik Kraliçesi, Ayaktakımı Arasında* gibi oyunlarına bilet bulmak çok güç.

Bu arada son birkaç yıldır İstanbul'da ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde mantar gibi fışkıran genç toplulukları da unutmamak gerek. Bu topluluklar tüm olanaksızlıklara göğüs gererek gişe kaygıları olmadan, her türlü oyunu sergileme cesaretini gösterebiliyor ve parasız pulsuz sırf yüreklerini koyarak yaptıkları bu işlerle, tiyatronun hiçbir zaman ölmeyeceğini açık seçik kanıtlıyorlar.

'Peki, bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu?' diye uzun uzun düşünmeye gerek yok. Özel tiyatroların bilet fiyatları, tiyatronun asıl seyircisi olan, ekonomik krizden beli bükülmüş orta sınıfa çok pahalı geliyor. Vatandaş özel tiyatrodaki bir oyuna tek bilet için ödeyeceği parayla, tüm ailesini *Lüküs Hayat* ya da *Ayaktakımı Arasında* oyunlarına götürebiliyor. Bunun yanı sıra pek çok kişi, özellikle gençler, yaşamlarına yeni girmiş olan Internet'in başından ayrılmaya pek yanaşmıyorlar. Bütün bunların üstüne, İstanbul'da özel tiyatroların çok özel seyircileri olan azınlıklardan da geriye pek az kişi kaldı. Bütün bunlara rağmen, tiyatrolar yine de –güçlükle de olsa– perdelerini açmaya devam ediyor... Edecekler de.. Ben kendi hesabıma özel tiyatroların gene altmışlı yılların parlak günlerine kavuşacağına inanıyorum. Hem de içtenlikle inanıyorum.

Bu arada televizyon kanallarının çoğalması ve her türlü programı yayınlaması da tiyatroyu etkileyen şeylerden biri oldu; ama bir yandan da tiyatrocular yepyeni bir iş sahası açtığından, televizyon tiyatrocular tarafından pek de 'tu kaka' muamelesi görmedi. Bugün televizyona bir göz attığımızda, tiyatro dünyasının aşağı yukarı tüm isimlerinin ya dizilerde ya da çeşitli programlarda yer aldıklarını görüyoruz. Gerçi, *'Mankenler bütün televizyon kanallarını ele geçirdi'* gibi birtakım söylentiler dolaşıyor, ama Haluk Kurdoğlu, Ayda Aksel, Nevra Serezli, Selçuk Yöntem, Nurseli İdiz, Kenan Işık, Haluk Bilginer, Tomris Oğuzalp, Can Gürzap, Perran Kutman gibi, yılların önemli tiyatro sanatçıları sürekli olarak televizyon programları ya da dizilerde rol alıyor. Genç konservatuar öğrencileri ise, aldıkları tekliflerle daha okullarını bitirmeden kendilerini televizyon kameralarının karşısında buluyorlar.

1972 yılında tiyatromu kapattıktan ve *Sürç-ü Lisan Ettikse* adlı kitabımı bitirdikten hemen sonra, kendimi televizyon çalışmalarına verdim ve otuz yıl boyunca TRT'den, daha sonra da çeşitli televizyon kanallarından hiç eksik olmadım. *Unutulanlar, Anılarla Söyleşi, Çeşitlemeler* gibi birçok program yaptım. Bunlardan biri olan, Kemal Uzun'la birlikte hazırladığımız, Faruk Bayhan'ın yapımcılığını üstlendiği, *Kamera Arkası* sekiz yıl süreyle yayınlandı ve televizyon dünyasının en unutulmaz programlarından biri oldu.

2001 yılında önemli rollerinden birini üstlendiğimi *Dadı* dizisi meslek yaşamıma yepyeni bir yön verdi ve bana her yaş grubunda, *'Pertev'* olarak yeni bir popülarite kazandırdı. En güzeli, hiçbir oyunumu izlememiş olan çoluk çocuk beni yeniden keşfetti ve mankenler kadar ünlü yaptı.

Otuz yıl koskoca bir ömür... Ben galiba bu otuz yıla iki üç ömür sıkıştırabilmiş şanslı insanlardan biriyim. Aralarında *'Hisseli Harikalar Kumpanyası'*, *'Günaydın Mr. Weill'*, *'Bir Kış Öyküsü'* gibi başarılı prodüksiyonlarla sergilenmiş on üç müzikal oyunun yazarlığı; altmış oyunun yönetmenliği; yirmi beş başrolün keyifli oyunculuğu; Afife Ödülleri'ni gerçekleştirmeme izin veren Yapı Kredi Sigorta'daki sekiz yıllık sanat danışmanlığı; yüze yakın televizyon programı yazarlığı, yönetmenliği ve sunuculuğu; on yedi yıl süreyle perdesini açan ikinci Dormen Tiyatrosu ve uzun yıllardır süren konservatuardaki hocalığım, zamanımı alıp götürmüş. Geriye baktığım zaman hiç nefes almadan çalışmışım gibi görünüyor. Evet çalıştım. Hiç durmadan çalıştım ama yaşamayı da hiç ihmal etmedim. Kendime ayıracak zamanı hep buldum. Zaten bulmasaydım bu kadar işi beceremezdim.

İlk kitabımı yazdığımdan bu yana otuz yıl uçup gitmiş. Saçım kırlaşmış, kilolarım artmış, orama burama çizgiler yerleşmiş, ama çok şükür enerjime hiçbir şey olmamış. Bugün evrendeki her şey enerji ile açıklandığından ve bütün soruların yanıtları eninde sonunda gelip enerjiye dayandığından bu konuda bir hayli şanslıyım galiba.

Okuyacağınız *Sürç-ü Lisan Ettikse* daha önce de belirttiğim gibi benim ilk kitabım. Dormen Tiyatrosu'nun öyküsünü, kapanış gecesine kadar, yaşamımla iç içe anlatıyorum bu kitapta. İkinci kitabım olan *Antrakt* Birinci Dormen Tiyatrosu'nun arasına sıkışan, Egemen Bostancı fırtınasını, yoğun televizyon çalışmalarımı, Avrupa turnelerimi ve tiyatrosuz kaldığım yılları anlatıyor. 2002 yılında yazdığım *İkinci Perde* ise, yaşamımla birlikte, 1984'te açılan Dormen Tiyatrosu'nun 2001 yılında kapanışına kadar olup bitenin öyküsünü dile getiriyor.

Umarım bu kitabı okuduktan sonra ötekilerini de okuyacak haliniz, isteğiniz ve merakınız kalır. Kim bilir?... Tanrı ömür verirse, bakarsınız bir dördüncü de ufukta belirebilir. Yine de *Sürç-ü Lisan Ettikse* af ola...

Haldun Dormen

Kapanış Gecesi

Gümüşsuyu'ndaki evimden çıkarak yavaş yavaş Taksim'e, oradan da Beyoğlu'ndan aşağı, tiyatroya doğru yürümeye başladım... 1972 yılının garip, serin bir bahar akşamüstüydü... Beyoğlu'nun rengârenk neonları yanmaya başlamış, işlerinden çıkanlar ellerinde akşam için aldıkları ufak paketlerle, dükkânların vitrinlerine baka baka evlerine gitmek üzere yola koyulmuşlardı. Galatasaray'a gittiğim yıllardan beri günün en sevdiğim saatleriydi bunlar. Okulda kışın en soğuk günlerinde bile bahçenin koca demir parmaklıkları arasından, ışıkları yanmaya başlayan Beyoğlu'na imrenerek bakar, hafta başıysa isteksiz isteksiz etütlerin yapıldığı sınıfıma giderdim. Ne sevimsiz, ne soğuk görünürdü koca 6 C sınıfı böyle günlerde. Hafta sonu yaklaştıkça, hele cuma akşamları, Beyoğlu'na bakışım bambaşka olurdu. Bir gün sonra eve çıkacak olmanın sevinci ve dört buçuk matinesinde göreceğim filmin hayali ile, koşuşan insanlara bakar, aralarında imişim gibi heyecanlanırdım. Öyle gecelerde 6 C sınıfı bile sanki yeni baştan boyanmış, derlenmiş, toparlanmış gibi daha bir sevimli görünürdü gözüme.

Fransız Konsolosluğu'ndan Dormen Tiyatrosu'nun bulunduğu şimdiki Ses Sineması'na doğru yürümeye devam ediyordum... Yıllar boyu akşam oynayacağım rolün heyecanını duyarak geçmiştim bu yollardan aynı saatlerde.. Dile kolay, tam on beş yıl bu kaldırımlardan geçerek, türlü heyecanlar çekmiş, başarısız oyunların acısını unutmaya çalışmıştım. Öte yandan *Şahane Züğürtler* ya da *Bit Yeniği* gibi dillere destan oyunların başrolünü oynarken, "İşte, Haldun Dormen geçiyor!" fısıltılarını duymaya alışmıştım; insanların hayranlıkla birbirlerine beni göstermelerini sözümona görmezliğe gelerek, burnum Kaf Dağı'nda geçmiştim aynı yerlerden.

Her türlü halimi duygumu yakından tanımıştı, emektar Beyoğlu'nun şu cefakâr kaldırımları. Bizlerin bir parçası olmuştu şu renkli sokak, ama bizler de onun bir parçası idik. Ya da öyle sanıyorduk kendimizi. Dormen Tiyatrosu, Beyoğlu keşmekeşinin vazgeçilmez mihenk taşlarından olmuştu. Herkes bunu kabullenmişti; "Dormen Tiyatrosu'ndan karşıya geç," gibi cümleler Beyoğlu sakinleri için olağandı. "Dormen'de oynayan Kerem Yılmazer," ya da en azından "Dormen'deki yeni piyes çok kötü" demek zorundaydı.

Bunları düşünerek tiyatronun önüne kadar gelmiştim. Kafamı kaldırıp pasajın kapısına baktım son kez. Neonlarla yazılmış adım tepeden bakıyordu tüm Cadde-i Kebir'e.. *Evimizdeki Hayat* oyununun en pahalı şekilde basılmış renkli fotoğrafları iki taraflı vitrinleri süslüyordu. Resimlere bakan isteksiz bir iki kişi "Girsek mi, girmesek mi?" diye tartışıp duruyorlardı. İçimden "Girin girin, pişman olmazsınız. Tarihi bir geceye tanık olacaksınız," diye haykırmak geldi. Ama yapmadım. Yapamadım. Pasaja daldım. Fıstıkçı Nuri Bey'le her akşamki gibi selamlaştım. Yılların kaya gibi Nuri Bey'i bir tuhaftı bu akşam. Selam verirken açık renk gözlerini benden kaçırır gibiydi. "Bu adam benden de çok önce Beyoğlu'nun bir parçası," diye düşündüm.

Gişenin önünde birkaç kişi bilet alıyordu. Nafia Hanım'ın yanı sıra, yılların dostu Nükhet de gişedeydi. Oysa Nükhet yalnız sabahları bulunurdu gişede. Öğleden sonra tiyatronun kostüm işleriyle ilgilenirdi. Onlar da bir garipti. Nükhet ağlamamak için kendini güç tutuyordu. Nafia, müşterilere bilet satma pozunda gözlerini benden kaçırıyordu. Emektar İhsan Efendi kapıdaydı. "İyi akşamlar beyefendi," dedi, sesi titreyerek. Karısı, çok sevdiğim Madam Mari, beyaz kürk yakalı siyah mantosunu giymişti bu gece için. (Bu mantoyu her oyunun açılış gecesinde giyer, "Sizin için kiliseye mum yaktım," diyerek, heyecanla, umutla oyunun tutunacağından emin, hepimize sarılırdı.) O da bir köşede gözüme görünmemeye çalışıyordu. Programcıların başı Onnik hiç yoktu ortalarda. Oysa her gece bu saatlerde yılların verdiği alışkanlıkla kırmızı ceketini giymiş olarak elinde programlar, kapıdan girecek ilk müşteriyi beklerdi. Fuayede, bina sahibi Atıf İlmen'in sevmediğim adamı dedikoducu Hüseyin Bey'i görmezlikten gelerek merdivenlerden yukarı yazıhaneme çıktım. Sahtekârlık çekecek halim yoktu bu gece.

Boi yönetim odalarından geçerek kendi ofisime doğru yürüdüm. 1957'den 1967 yılında ölene dek sekreterliğimi yapmış olan sevgili Semine Güney'in masası sessiz sedasız duruyordu köşesinde. "İyi ki bu gece yoksun Semine'ciğim," diye düşündüm. Onun bu geceye katlanması biraz güç olurdu. Ölümünden bu yana her gün masasının üstündeki vazosuna koyduğumuz gül solmuş, boynunu bükmüştü. Yazıhaneme girerek kapımı kapattım. Babamın hediye ettiği maun İngiliz yazı takımının masif parçaları tüm heybetiyle kırgın kırgın bakıyorlardı bana. Onları da görmezliğe geldim. Ertesi sabah hepsi burayı boşaltmak zorundaydılar. Benden uzak, bilmedikleri, tanımadıkları yepyeni bir odaya yerleştirileceklerdi.

Önceden hazırladığım dört *librium*'u cebimden çıkardım. Bardağa su doldurarak bir çırpıda yuttum. Bu gece her zamankinden daha sağlam olmam gerekiyordu. Sonuna kadar dimdik ayakta durmam, ağlayanları teselli etmem, işi olağan karşılamam şarttı bu gece. On yedi yıllık sanat yaşamımı asaletle noktalamaya kararlıydım. Bana yakışanı buydu. Odaya bir daha baktım. Babamın maun takımları ile göz göze geldik bu kez.

Özür diledim onlardan. Anladılar beni herhalde. Semine'nin masasının önünden son kez geçerek aşağıya, sanatçılar fuayesine girdim.

Bu salon, belki de Türk tiyatro tarihinin en ünlü sahne gerisi salonuydu. Her sanatçı buraya bir uğrar, türlü dedikodular burada yapılır, filmler burada tartışılır, kavgalar burada edilir, tiyatrolar burada açılıp kapanır, patronlar burada çekiştirilir ve binlerce çay, kahve içilirdi. Büyüleyici bir havası vardı bu salonun. Bir uğramak için giren, birkaç saatte zor çıkar, buradaki ilginç hava nedeniyle oyunculardan antre kaçıranlar bile olurdu zaman zaman.

Oyuncuların çoğu erkenden hazırlanmışlardı bu gece. Kâmran Usluer, Tülin Oral, Güzin Özipek, Hâdi Çaman, Erkal Özden, Hayrettin Aslan, Zeynep Tedü, Kerem Yılmazer, Bengü Şen, hatta her zaman en son giyinen Göksel Kortay bile. Hepsi rollerinin gerektirdiği giysileri giymiş, makyajlarını yapmış, mahzun bir şekilde bekleşiyorlardı. Bu insanlarla yıllar yılı kader birliği yapmış, türlü tiyatroların kulislerinde oyun saatinin ya da antre zamanının gelmesini beklemiştim beraberce. Ama onları hiç bu geceki kadar garip görmemiştim. Güzin ortalığı hafifletmek için beni görür görmez yanaklarımı öptü ve gülerek "Kararında hâlâ ısrar ediyor musun?" diye sordu. "Öyle," dedim sırıtmaya çalışarak. "Ama o nasılsa gene bir şeyler yapar, bizleri bir araya toplar, dedi Zeynep. Zaten iyi niyetli, efendi bir kız olan Zeynep içtiği zaman büsbütün iyi niyetli, büsbütün efendi olurdu ve bu gece de üzüntüsünden bir hayli içtiği belliydi. "Bu iş burada biter. Haldun enayi mi, bir daha bu işe girsin?" diye her zamanki drank drank haliyle söze karıştı Kâmran. Bu gece duygusallığını belli etmemek için ne kadar gayret sarf ediyor diye düşündüm. Ama Kâmran gene de haklıydı. Enayi miydim bir daha bu işe kalkışayım?

O sırada kapı açıldı. Zeynep'in annesi ve Türkiye'nin ilk büyük jönü Suavi Tedü'nün eski karısı Meral Taranto, yanında Emel Yelkenci olduğu halde içeri girdi. Her ikisi de çok şıktı. *"Acaba neden bu kadar süslenmişler?"* diye düşünmekten kendimi alamadım. Meral , düşüncemi anlamış gibi hemen cevap verdi: "Yıllar yılı bu tiyatroyla bizleri mutlu ettin. Bu yüzden hepimiz, kapanışını saygıyla selamlamak için giyinip kuşanıp geldik." Bunu söylerken çok içtendi. Emelcik konuşamadı bile. Üzüntülü olduğu zamanlarda yaptığı gibi bir şeyler mırıldandı. Ben de *librium*'ların etkisinden olacak, anlamaya zorlamadım kendimi. Anlamış gibi kafa salladım nezaketle. Beş dakika içinde sanatçılar fuayesi ana baba gününe döndü. Tüm dostlar unutturmaya gelmişlerdi bana bu günü. Galatasaray yıllarımdan beri en yakın dostum Hâmit Belli, karısı Leylâ (zaten oyunun dekorlarını o yapmıştı), tiyatronun yıllar yılı kahrını çeken muhasebe müdürümüz ve çocukların matrak olsun diye *'Korkunç Yenge'* adını taktıkları yengem Fatma, İstanbul'un tarihi restoranı Rejans'ın sahibesi Madam Vera, Muzaffer Erenus, Meral Selçuk, İsmet Ay, Osman Şengezer, eski oyuncularımdan İzzet Günay, Turgut Boralı, Nisa Serezli, Tolga Aşkıner, Gülriz

Sururi, Ayfer Feray, hepsi oradaydı. Manen elimi tutmaya gelmişlerdi. Bu hengâme arasında *'Ne tuhaf,'* diye düşündüm, 'Günfer bile delidolu deli bu akşam.' En çok üzülenlerden biri de oydu kuşkusuz. Ayfer'in küçük kız kardeşi Günfer, yıllar boyu yakın dostum ve dert ortağım olmuş, Dormen Tiyatrosu'nun tüm sıkıntılarına herkesten fazla üzülmüştü. Bu gece delidolu olmaması kadar olağan bir şey düşünülemezdi. Kendi deyimi ile ona *'Tiyatroyu sevdiren, saydıran'* kuruluş tarihe karışıyordu bu gece.

Birden Yüksel Gözen'in ortada olmadığını fark ettim. "Şişman nerede?" diye sordum. "Üzüntüsünden odasından çıkmıyor," diye cevap verdi Hâdi. Gerçekten de aramızda belki de en çok üzülen Yüksel'di. Yıllarca önce, daha öğrencimken 'şişman' demiştim ona bir derste. O gün bugündür Şişman kaldı adı. Şişman'ın üzüntüsü inanılmayacak kadar büyüktü. Evi, ailesi, gururlandığı işiydi Dormen Tiyatrosu. Her akşam oyundan önce yel yepelek yelken kürek kulise girer, ağzı kulaklarında "Küçük Sahne'nin işi felaketmiş," ya da "Kenterler berbatmış," gibi bir şeyler söylerdi. Arkasından kimsenin sormasına vakit bırakmadan, "Bizimki bu akşam yirmi sıra", diye gözleri parlayarak ekleyiverirdi. "Atıyorsun gene Şişman," diye çıkışırdı Hâdi. "İster inanın, ister inanmayın, ben Nafia'nın yalancısıyım. Zaten kabahat bende ki size söylüyorum," diye köpürürdü Yüksel.

Bu, her akşam böyle sürüp giderdi. Yüksel, tiyatronun boşumsu olduğu geceler gişedeki plana bir göz atar, arkaya gelinceye kadar kendini kandırmak istercesine boş sıraları hayalinden dolduruverirdi. Biri sorunca da cevabı yapıştırıverirdi hemen:

"Ben baktığımda yirminci sırayı satıyorlardı." Tiyatronun aşağısı da yirmi sıra olduğuna göre bu iyi havadis sayılırdı. Şişman'ın attığını bile bile, tiyatronun dolu olduğuna inanmak istediğimizden, kabullenirdik dolu salona oynayacağımızı.

Sahneye çıkıp yarı dolu salonu fark edince müthiş bir hayal kırıklığına uğrar, 'Amma da atmış gene Şişman,' diye düşünmekten kendimizi alamazdık. Onun cevabı hep hazırdı: "Ne bileyim ben Nafia'nın yalancısıyım." Daha da sıkışınca, "Sende ne yemek var?" diye lafı değiştirirdi. Ve şimdi sevgili tiyatrosu kapanıyordu. Yıllarca çektiği yalnızlığı bu tiyatronun duvarları arasında unutmuş, kendini tiyatrosunun vazgeçilmez bir parçası olarak kabul ettirmiş, bu nedenle de gerçekten mutlu olmuştu. Gene böyle başka tiyatroları küçümseyip bizimkini göklere çıkardığı bir gün, "Sen, Dormen Tiyatrosu'nun ta kendisisin," demiştim ona. Yalan değildi, hepimizden, hatta beden bile fazla Dormen Tiyatrosu'ydu Şişman Yüksel.

"Perdenin açılmasına beş dakika var. Seyirciler lütfen salona," dedi, sahne amiri Muhsin Kurtaran. Kulis yavaş yavaş boşaldı. Bizler de yan merdivenlerden yukarı sahneye çıktık. Sanki son oyunu selamlamak ister gibi tüm oyuncu, teknisyen ve idareciler sahnenin iki yanına birikmiş-

ler, karanlık kuliste yerlerini almışlardı. O sırada birden Şişman'ı gördüm. Suratından düşen bin parçaydı. Kimseyle ne konuşuyor, ne de şakalaşıyordu. Nefret ediyordu dünyadan... "Şişman perişan," diye fısıldadı Hâdi, kulağımın dibinde. Birden korkunç bir vicdan azabı hissettim. *'Ne hakkım var bu kadar insana ıstırap çektirmeye?'* diye düşündüm. Sonra özellikle son yıllarda çektiklerim aklıma geldi ve derin bir nefes aldım.

"İki yıl önce *Yaygara 70*'ten sonra bitirmeliydim bu işi," diye mırıldandım. "Evet, borcun çok daha az olurdu," diye cevap verdi, sahneye girmek üzere, yeşil *belle epoque* elbisesi içinde sırasını bekleyen Tülin Oral.

"Perdeyi açıyoruz" dedi Muhsin. Herkes yerini aldı. Amerika'dan geldiğim günden beri beraber çalıştığım elektrik teknisyeni Yılmaz Aslancan ışıkları yaktı. Solan sessizliğe gömüldü.. Sahne teknisyeni Sabri, kırmızı perdeyi yavaş yavaş açmaya başladı. Leylâ Belli'nin tasarladığı, yüzyılımızın başındaki, hali vakti yerinde bir Amerikan ailesinin evi, seyircilerin gözleri önüne serdi ve *Evimizdeki Hayat* oyununun ilk sözlerini Tülin Oral söyledi: "Günaydın Annie." Annie'yi oynayan Bengü Şen cevap verdi: "Günaydın efendim."

Oyun o gece nasıl oynandı. Seyircinin reaksiyonu neydi, hiçbir şey hatırlamıyorum. Yalnız oyun süresince kulisin köşelerinde gizli gizli ağlayanları fark edip, *'Kuvvetli olmalıyım. Kendimi bırakmamalıyım,'* diye düşündüğümü hatırlıyorum arada bir. Perde kapandığı zaman salon alkıştan yıkılıyordu. Kıyametler kopuyordu... Sanki salonu dolduran seyirci "Kusura bakmayın, tiyatronun kapanmasına engel olamadık, siz gene de bizi affedin," demek ister gibi avuçlarını patlatıyordu.

Perde yavaş yavaş açıldı. Aktörler selam vermek için sahneye dizildiler. En son ben çıktım. Öne doğru yürüdüm. Yürürken balkonlardan üstüme bahar çiçekleri yağmaya başladığını hissettim. Gökten çiçek yağıyordu sanki.. Sahnenin ortasına gelince durdum. Yıllardır kim bilir kaç kez aynı hareketi yapmış, seyirciyi şu durduğum yerden aynı şekilde selamlamıştım. Oysa şimdi ilk kez sırtımı döndüm onlara ve eğilerek yıllarca beraber çalıştığım oyuncularımı selamladım. Doğrulduğum zaman, oyunda işi olsun olmasın tüm Dormen Tiyatrosu'nun sahneyi doldurup beni alkışladıklarını gördüm. Beş yıllık müdürüm Tezcan Avcı, İhsan Efendi, programcı Onnik, gişeci Nafia, Osman Şengezer, Yılmaz Aslancan, Fatma Yenge, tüm teknisyenler, yöneticiler, programcılar, oyunda rolü olan ve olmayan oyuncular sahneden beni alkışlıyorlardı. Bu hengâme arasında Göksel Kortay'ın ağladığını gördüm. Kadın erkek, büyük küçük seyircinin önünde utanmadan ağlıyorlardı.

Bu kez döndüm ve galeriden başlayarak yan localara kadar tiyatroyu doldurmuş seyircimin önünde eğilerek selam verdim. Çiçekler yağıyor, salon alkıştan yıkılıyordu. Sürekli olarak 'kuvvetli olmalıyım,' diyordum kendi kendime. Ön sıralarda oturanlarla göz göze geldiğim zaman kuvvetli olmanın pek kolay olmayacağını anladım. Yılların dostu Muzaffer

Erenus hem alkışlıyor hem ağlıyordu. Rejans'ın sahibi Madam Vera ağlıyordu. İşin garibi tanımadığım yaşlı başlı, kellifelli bir bey de ağlıyordu. Bütün salon bir ağlama duvarıydı adeta. "İş biraz fazla melodrama dönüştü. Artık bitmeli," diye düşündüm bir an. Ama bitmiyordu. Sonu gelmeyen bir karabasan gibi sürüp gidiyordu çiçekler, alkışlar ve ağlamalar...

On beş yıllık Dormen Tiyatrosu'nun son gece seyircisi oyunun dışında bu melodramı çok tutmuş, bitmesin istiyordu. Sonunda kimin kimi alkışladığı iyice karıştı ve kırmızı kadife perde yavaş yavaş son kez kapandı. Ondan sonra perde arkasındaki, öpüşme ve ağlaşma faslı başladı. Herkes birbirini öpüyor, boyunlarda öyle sarılı kalıyor, bu hiçbir şeye benzemeyen ayin böylece sürüp gidiyordu.

Tiyatronun dışında olanların bu sahneyi pek kolay anlayabileceklerini sanmıyorum. Hatta bu satırları okurken yer yer abartıp olayı dramatikleştirdiğimi düşünenler de olacaktır, hiç kuşkusuz. Ama o geceye tanık olanlar, bu olayın anlatılması gerçekten zor bir düşe benzediğini kabul ederler.

Sahnede, kapalı perdenin arkasındaki fasıldan sonra oyuncular giyinmek üzere odalarına çıktılar. Ben de aşağıya oyuncular fuayesine indim. Bir *'premier'* ya da *'gala'* gecesi gibi ana baba günüydü aşağısı... Birden Dormen Tiyatrosu'nun en eski oyuncularından Metin Serezli, Altan Erbulak ve karılarını gördüm kalabalık arasında... Bir yıl önce Kocamustafapaşa'da kurdukları Çevre Tiyatrosu'ndaki oyunları biter bitmez gelmişlerdi bu garip cenaze törenine. "Bu benim tiyatromdu. Kapanacağını düşünemezdim," dedi Altan, sesi titreyerek. Onlarla da öpüştük.

Geldikleri için teşekkür ettim ve bu bitmez tükenmez öpüşme ve ağlama zincirinin yeni bir halkasına; odanın bir başka tarafına yöneldim...

Sonra birden tüm sesler uğultu halini aldı ve yalnız kalmak istedim. Kimseye görünmeden merdivenlerden yukarı sahneye çıktım. Perde açılmış, tek bir ışıkla aydınlatılmış salon boşalmıştı. Kimseler yoktu koca tiyatroda. *'Hey gidi hey!'* diye düşündüm. Neler oynamıştık on yıl süreyle, şu gerçekten emektar sahnenin üzerinde. Kimi başarılar kazanmış, kimi de ne büyük hayal kırıklıklarına uğratmıştı bizleri. Ya bizden önce? Ses Opereti, Şehir Tiyatrosu, Rey Kardeşler'in yapıtları, Komedi Fransez turneleri, Zati Sungur gösterileri, jübileler... Neler neler görüp geçirmişti, şu artık çarpılmaya başlayan salon... Kimler gelip geçmişti şu kulislerden... Vasfi Rıza, Bedia Muvahhit, Semiha Berksoy, Büyük Hâzım, Muammer Karaca, Tevhit Bilge, Avni Dilligil, Cemal Sahir, Münir Özkul, Vahi Öz, sevgili Şevkiye May, Charles Boyer, Marie Bell, hatta bir söylentiye göre ilahi Sarah Bernhart bile şimdi durduğum yerden seyirciyi selamlamıştı geçmişte... Sanki hepsi birden boş koltuklara oturmuş sessizlik içinde beni izliyordu şu anda...

Birden garip bir ses duydum locaların birinde. Yalnız değildim. Korkuyla irkildim. Dikkatle bakınca soldan ikinci locada Altan'ın oturduğu-

nu fark ettim. Öyle yalnız başına dalmış boş salona bakıyordu. "Yalnız kalmak istedim," dedi kendisini fark ettiğimi anlayınca. "Bu benim tiyatromdu. Kapanmaması lazımdı," diye mırıldandı. İkimiz de öyle konuşmadan durduk bir süre, o locadan, ben sahneden salona bakarak.

Gece on ikiden sonra eve gelebildik. O zamanlar Ankara Devlet Balesi'ne bağlı olan Osman Şengezer İstanbul'a geldikçe bende kalıyordu. Yüksel de bende kalıyordu o günlerde. Bitip tükenmeyen parasal krizlerinden birini geçirdiğinden bir süre için ev tutmasını engellemiş, bende kalıp para biriktirmesini önermiştim. O günlerde asistanlığımı yapmaya başlamış olan Erkal Özden ve genç oyunculardan Raşit Hazar'dan oluşan beş kişilik grubumuzla evdeydik sonunda. Tüm tiyatrocular gibi biz de o saatte yemek yiyecektik... Evdeki kadınım Adile Hanım bize beyaz şaraplı ciğer sote, pilav ve salata hazırlamıştı. Herkes kendine birer rakı doldurdu ve sofraya oturduk. Her zamanki şen şatır Osman pek az konuşuyordu. Şişman, değil konuşmak, inanılmayacak şey ama, yemek bile yemiyordu. Erdal tek tük söz ediyor, Raşit her zamanki gibi sadece dinliyordu. Sanki bu gece dinlenecek bir şey varmış gibi. "Aman ne neşe, ne neşe," diye ortalığı hafifletmeye çalıştım biraz. Çatal bıçak seslerinden başka soğukluğuma cevap veren olmadı, "İyi ki Betûl yoktu," dedi Osman. "Evet, iyi ki yoktu," diye cevap verdim. Eski karım Betûl Londra'daydı o günlerde. Daha doğrusu o yıl Londra'da çalışıyordu. Gerçekten de onun bu gece burada bulunmaması daha iyi olmuştu. Az mı kahrını çekmişti Dormen Tiyatrosu'nun yıllar yılı! Ama bu gece perişan olurdu, aramızda olsaydı. "Herhalde üzüntüsünden koliti tutardı," dedim, çünkü sinirlendiği zaman müzmin koliti tutardı Betûl'ün. Kilometrelerce uzakta olmasına rağmen Betûl gene de katılmıştı bizlere. O gün Londra'dan adıma gelen bir telgrafta "Dormen Tiyatrosu'z bir İstanbul'a dönmek bana çok güç gelecek," yazılıydı...

Birden sofrada bir gariplik hissettim. Herkes Yüksel'e bakıyordu. Şişman hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Bütün gece kendini tutmuş, sonunda boşalmıştı. Çok sevdiği ciğer soteyi bile gözü görmüyordu. O kadar sarsıla sarsıla ağlamaya başladı ki, Erkal, "Şişman, yatıralım seni," dedi. Erkal ve Raşit iki koluna girerek yatağa götürmek üzer ayağa kaldırdılar onu. Osman da bu arada buzdolabından *librium* çıkarıp bardağa su dolduruyordu.

Şişman'ın enkazı yatağa yatırıldıktan yarım saat sonra, bu geceye devam etmenin anlamsız olduğuna karar vererek odalarımıza çekildik. Sonunda yalnız kalmıştım. Yatağımda serin çarşafların arasında yatmak inanılmaz bir mutluluk verdi bana. *'Bitti. Sonunda bitti,'* diye düşündüm. Gariptir, fazla üzülmüyordum. Biraz şaşkındım. Biraz da, gece oynanan melodramdan yorgundum, ama üzgün değildim pek... Çocukluğumdan beri kurduğum hayaller, planlar bitivermişti bu gece. Gerçi kendim, isteyerek, bilinçli bitirmiştim işi, ama tüm yaşantımı üstüne kurduğum tiyatrom yoktu artık. *'Acaba çok mu yalnızlık çekeceğim tiyatrosuz?'* diye dü-

şündüm. Olan olmuştu. Geriye dönüş yoktu artık. *'Niye acaba ötekiler kadar üzülmüyorum?'* diye vicdan azabı çektim bir an. Ama bitmişti. Birden bittiğini bilmek korkunç bir rahatlık verdi bana. Evet bitmişti. Hayatımın bir dönemi, çok önemli bir dönemi kapanmıştı artık. Bundan sonra ne yapacağımı bilmiyordum, ama gençtim, sağlığım yerindeydi, mesleğimi çok iyi biliyordum, elbette işe yarayacaktım gene de... Tiyatrocu olmak için ille de tiyatro sahibi olmak gerekmiyordu ya... Babam hayatta olsaydı ne derdi acaba? Hiç düşünmezdi günün birinde bu kararı verebileceğimi. Yıllarca bunca insan yetiştirmiş, bunca insana bu meslekte nasıl davranacaklarını öğretmeye çalışmıştım. Bundan sonra nasıl yapabilecektim bu işi? Yardım edebilecek miydim tiyatrocu olmak isteyenlere? Okyanusun üzerinde bir saldaydım sanki... Akıntının beni bundan sonra hangi yöne götüreceğini bilemiyordum. Karaya çıkabilecek miydim? Nasıl bir kara parçası olacaktı bu? Ağır gidiyordu sal. Bazen de hızlı gidiyordu... Korkutacak kadar hızlı... Uyumuşum...

Alkışlarla uyandım. Salon alkıştan inliyordu... Prens Mikail kılığındaydım. Oysa *Şahane Züğürtler*'i bir daha oynamayacağımızı sanıyordum. Güldüm kendi kendime. Bu tiyatro kapanabilir miydi hiç? Ne çirkin, ne gereksiz dedikodulardı bunlar. Yok efendim Dormen Tiyatrosu kapanmışmış da, iflas etmiş de... Bir sürü ıvır zıvır. Salon alkıştan inliyordu. Duymuyorlar mıydı bunu? Acaba niye selama çıkmıyoruz diye düşünüyordum. Ayfer karşımda duruyordu, ama selama çıkmaya hiç de niyetli görünmüyordu. "Selama çıkmıyor muyuz?" diye sordum. "Ne diye çıkalım, bizi alkışlamıyorlar ki!" diye cevap verdi. Dikkat edince üzerinde Grand Düşes Tatiana'nın kılığı olmadığını fark ettim. Alelade sokak giysileri içindeydi. Alkış devam ediyordu. Birinin selama çıkması gerekti. Üzerimde Prens Mikail'in beyaz elbisesi olduğuna göre bunu benden başkası yapamayacaktı. Bu alkışlar cevapsız bırakılamazdı. Kulağımda halkın *'Bravo'* sesleri, emin adımlarla sahneye yürüdüm. Ortaya geldim. Her zaman yaptığım gibi, başımı galeriden başlayarak aşağıya partere doğru indirirken salonun boş, bomboş olduğunu gördüm. Alkış sesi de yoktu artık. Korkunç bir sessizlik vardı. Birden tüylerim ürperdi. Sessizliği bu kadar duymamış, bu kadar hissetmemiştim bugüne dek. Ön localardan birinde Altan oturuyordu tek başına. Yüzüme bile bakmıyordu. Gözlerini bomboş salona dikmiş, "Bu benim tiyatromdu, kapanmaması gerekti," diye bozuk plak gibi aynı cümleyi tekrarlayıp duruyordu. "Bu benim tiyatromdu, kapanmaması gerekti..."

Babam Said Ömer, Kıbrıs'ta doğmuş, genç yaşta İngiltere'ye gitmiş, orada eğitim gördükten sonra bir süre de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne devam etmiş, aydın bir işadamıydı. İngilizceyi kusursuz konuşur, Fransızca ve 'Kıbrıslı geçmişi nedeniyle' Rumca da bilirdi. Annem Nimet Rüştü ise tipik bir İstanbul paşa kızıydı. Acıbadem'de on üç dönümlük bir köşkte yetişmiş, Çamlıca Kız Lisesi'ne gitmiş, zamanın modasına uyarak Fransızca ve piyano dersleri almış, iyi yetişmiş tipik bir İstanbul kızı... Babam annemi istediği zaman, annem babamı çok beğenmiş, fakat zamanındaki bütün iyi aile kızları gibi, bu konuda ailesine bir şey söyleyememiş; sadece ağabeyinin karısı Saadet Yengesi'ne durumu hafifçe çıtlatıvermiş. Saadet Yenge de her zamanki gibi annemle işbirliği yapmış ve iki genci Süreyya Sineması'nın arka locasında kendi gözleri önünde buluşturuvermiş. "Hiç unutmam, bir Tarzan filmiydi", der annem. Konuşacak laf bulamayınca, "Saat kaç?" diye sormuş. Aksilik bu ya, babam da Londra'dan aldığı saatini o gün tamirciye vermiş. "Eyvah bir saati bile yok diyecek," diye bir hayli telaşlanmış. Ama sinemanın karanlığından yararlanarak bir şey atmış ve kendince durumu kurtarmış.

Said Ömer'le Nimet Rüştü'nün evlenme törenleri bir bahar günü, Acıbadem'deki köşkte yapılmış. Genç çift evlenir evlenmez Avrupa yolculuğuna çıkmışlar ve Said Ömer, o güne dek İstanbul'dan dışarı çıkamamış olan karısına, Paris,'i, Londra'yı ve Viyana'yı göstermiş. Viyana Operası'na gitmişler, Paris'te Mistinguett seyretmişler, Londra'nın Bond Street'inde alışveriş etmişler. Nimet Rüştü, hem istediği adamla evlenmenin, hem dizlerinin dibine serilen yepyeni dünyanın sarhoşluğu içinde mutluluğuna inanamamış bir süre. Balayı yolculuğundan sonra genç çift, Acıbadem'deki ailenin gözyaşları arasında Haydarpaşa'dan Mersin'e yolcu edilmişler. Said Ömer, Mersin Ford acentalığı yapıyormuş o yıllarda. Mersin'in en güzel evlerinden birini tutmuş karısına ve gönlünce döşemesini istemiş. "Mersin o yıllarda harika bir yerdi. Hayatımın belki de en güzel, en eğlenceli yıllarını orada, deniz kenarındaki o evde geçirdim," diye anımsıyor annem Mersin'i.

Taşındıklarının ayına kızlarını gurbetlerde çürümesine dayanamayan aile fertleri, birer ikişer Acıbadem'den Mersin'e konuk gelmeye başlamışlar. "Nasılsa ev büyük, odası bol," diyen soluğu Mersin'de almış. İş bu kadarla kalsa iyi. "Ayol Lefkoşe'den Mersin ne kadarcık yer?" diyenler de kendilerini yavru vatandan anavatana atıvermişler. Yani sözün kısası, Said Ömer'le Nimet Rüştü'nün evliliklerinin ilk yılları Lefkoşe, İstanbul ve Mersin arasındaki yoğun bir trafik hay huyu içinde geçmiş. Hele kızının hamile olduğunu öğrenince, büyükannem Nebihe Hanım, yanında gelini Saadet Hanım, akrabası Şerif Hanım ve Şerif Hanım'ın minik

kızı Aliye'den oluşan *'entourage'*ı ile trene bindikleri gibi birkaç aylığına Mersin'e gelivermiş.

Doğan kızlarına Şimal adını koymuş genç çift. Şimal'in doğuşu Said Ömer ve Nimet Rüştü'nün mutluluklarını perçinlemiş. Yöreden buldukları bir kadının bakımına vermişler Şimal'i... Ama bebek daha birkaç aylıkken hastalanmış ve bilgisizlik sonucu, doktor müdahalesine rağmen, ölüvermiş. Uzun bir süre kendini toparlayamamış genç çift. Yaşam devam ettiğine göre bir süre sonra acıların etkisi geçmiş, her şey oldukça normale dönmüş ve Nimet Rüştü tekrar hamile kaldığını öğrenmiş. Bu kez büyükannemin Acıbadem'den Mersin'e doğru yola çıkan *'entourage'*ına Şerif Hanım'ın yeni doğan kızı Nükhet ve büyük dayım Kadri Paşa'nın kızı Sadiye Yenge de eklenmiş. Lefkoşe'den gelen kortejde ise babamın annesi Nazlı Hanım'la büyükbabam Ömer Bey de bulunuyormuş. İşte bu curcuna arasında Mersin'de bir 5 Nisan günü ben dünyaya gözlerimi açmışım. Adımı büyük dayım Kadri Paşa'nın isteği üzerine *Haldun* koymuşlar.

Kızı Şimal'i kaybetmenin etkisinden kurtulamayan Said Ömer, yeni çocuğunun doğumuna yakın, Viyana'dan diplomalı bir dadı getirtmiş. Bundan böyle çocuklarının bilgili dadıların elinde büyümesinde kararlıymış. Böylelikle yarısı Acıbadem'den, yarısı Lefkoşe'den oluşan bir ev halkının içine, Viyana'dan gelen *Schwester* Paula da katılmış. Çifte büyükannelerin itirazlarına ve yengelerin eleştirilerine rağmen bendeniz, Schwester Paula'nın bilgili ellerine teslim edilmişim. Aile, babamı çok sevdiği için bir şey söyleyememiş, bu, o zaman için pek alışılmamış olaya.

Yüzyıllar boyu alışılagelmiş gelenekler, yöntemler var, bu damat da iyi hoş, ama bir tuhaf doğrusu. Ne gerek var, yeni doğmuş bir çocuğu, ne olduğu belirsiz bir gâvur karısının eline teslim etmeye? Diye düşünmekten kendilerini alamıyorlarmış. Babamın her yaptığının doğru olduğuna inanan annem, bu sözlere cevap vermeyip, 'siz ne anlarsınız bu işlerden?' dercesine sadece dudak büküyormuş aile efradına.

Bir sabah Mersin sahil yolundaki tüm ev halkı büyükannem Nebihe Hanım'ın canhıraş çığlığı ile ayağa kalkmış. Kıyametler kopuyormuş adeta. Nebihe Hanım bahçe penceresinin önünde ayılıp bayılıyormuş... Kolonyalar, el ovmalar, yelpazelemeler fayda etmiyormuş bir türlü. Nebihe Hanım *'şok'*tan konuşamıyormuş. "Anne, ne oldu size?" diye Nimet kendini oradan oraya atıyor, yengeler koşuşuyor, Şerif Hanım ellerini ovuyormuş. Dünür Nazlı Hanım ise ne yapacağını bilmez bir halde şaşkın şaşkın bakıyormuş. "Öldürecek. Çocuğu öldürecek gâvur karısı!" diyebilmiş büyükannem sonunda güçlükle. Büyükannem bu arada *'felaket'*in yer aldığı bahçeyi göstermeyi de ihmal etmemiş.

Gerçekten de kadınların bahçede gördükleri manzara korkunçmuş. Sonbaharın ayazına rağmen Schwester Paula beni çırılçıplak soymuş, bir masanın üzerine, etkisini kaybetmiş güneş ışınlarının altına yatırmış. Kendisi de bir yandan Almanca bir dergi okuyor, bir yandan da bir kutu-

dan çikolata yiyormuş. Saadet Yenge'nin başkanlığındaki kadınlar ordusu, bir Mac Sennett komedisindeki polisler gibi bir anda merdivenlerden aşağıya inip bahçeye çıkıvermişler.

Schwester Paula kendini linç etmeye gelmiş gibi duran kadınların gözlerindeki vahşi pırıltıyı görünce şaşırmış bir an. Nimet Rüştü yaklaşarak yarı Fransızca yarı Almanca, beni derhal giydirmesini söylemiş. Schwester Paula kendinden gayet emin, ayağa kalkıp saatine bakmış. "Madam," demiş yeni öğrendiği yarım yamalak Türkçesiyle. "Siz var yok karışmak. Çocuk lazım güneş. Var daha iki *minuten*." Annem çocuğun bu ayazda üşüyebileceğini tekrarlayınca, Schwester Paula beni kaptığı gibi annemin ellerine vermiş. "Ya var siz karışmak. Ya var ben karışmak," demiş. Annem bir an ne yapacağını şaşırmış. Sonra gece babamın koparacağı kıyamet gözünün önüne gelince, beni basketbol topu gibi Schwester Paula'ya geri paslamış. Bekleşen kızgın kadınlar bölüğüne rağmen ben çırılçıplak, güneş banyosuna iade edilmişim.

Daha bir yaşıma gelmeden babam, annemin ısrarı ile işlerini İstanbul'a aktarıp büyük kente taşımış ailesini. Şimdiki Pilavcı Pasajı'nın bulunduğu yerdeki Nimet Apartmanı'na yerleşerek Şişli'de yaşamaya başlamış ailem. Üç yıl sonra Şişli Nimet Apartmanı'nda, Profesör Tevfik Remzi'nin [Kazancıgil] bilgili elleriyle kız kardeşim Güler dünyaya geldi.

Schwester Paula ile başlayan Alman dadılar resmigeçidi var gücüyle sürüyordu bu sıralarda. Hayal meyal hatırladığım Alman dadılar koleksiyonunu düşündükçe, birbirinden çirkin, aksi, evde kalmış, kaknem Alman karıları gelir gözümün önüne. Bu dadılarla yetiştiğim halde, nasıl olmuş da estetik işlerler uğraşan bir adam haline gelmişim, bir türlü anlayamam hâlâ... Kardeşimin doğumunca *Schwester* Lisbeth adlı dünya güzeli (!) bulunuyordu evimizde. Lisbeth uzun yıllar kaldı bizimle. Gerçekten aksi çirkin bir kadındı. İşine gelmeyince bir hayli de döverdi beni. İnatçı ve dediği dedik bir çocuk olduğum için bu dayak fasılları sık sık tekrarlanırdı, annemden ve babamdan gizli.

Dayak yiyince ağlamazdım, fakat çok kızardım bu gaddar Alman cadısına. O kadar kızardım ki, akşama anneme şikâyet edip onu kovdurmaya karar verirdim, ama her seferinde rikkat duygularım galip gelir, bu zavallı kadına acıyıverirdim son dakikada ve şikâyetten vazgeçerdim. Orada burada Lisbeth'ten dayak yediğimi gören dost ve akrabalar anneme telefon ederek, ya da bizzat ziyarete giderek, bire bin katıp anlatırlardı dayak meselesini. Annem her defasında beni sorguya çekerdi. "*Schwester* seni dün Taksim Bahçesi'nde dövmüş, doğru mu?" "Yalan!" diye haykırırdım. "Yalan söylüyorlar. Bana bir fiske bile vurmadı."

Günün birinde gene bir şey tutturmuş, cadıyı çileden çıkarmıştım. Lisbeth o kadar kızdı, o kadar kızdı ki, annemin evde olmamasından istifade ederek dövmeye başladı beni. Kucağına yatırmış, popoma terliğin tersi ile vurup duruyordu. Canım acıdığı halde gururumdan sesimi çıkar-

mıyordum. Sesimi çıkarmadıkça o da basıyordu dayağı. Lisbeth'ten her nedense o güne dek bir fiske bile yememiş olan Güler, ortalığı birbirine katıyor, üzüntüsünden benim yerime avaz avaz bağırıyordu.

Birden odamızın kapsı açıldı ve eşikte yüzü bembeyaz olmuş annem belirdi. Cadı *"Gnadige Frau sie sind sohon zu hause?"** diye şaşkınlıktan dalkavukluğa başladı. Sanki suç üstünde yakalanan benmişim gibi utancımdan yerlerin dibine geçtim. Cadının telaşından, bir hayli berelenmiş olan popomun acısını bile unuttum. Annem "Yanıma gel," dedi bana. Sonra Lisbeth'e döndü ve "Akşam Mösyö eve gelince hesabınızı görsün. Artık yanımızda kalamazsınız," diye ekledi. Böylece Hansel ve Gratel öyküsündeki cadıya benzeyen Lisbeth'le serüvenimiz orada bitmiş oldu. Sonradan İkinci Dünya Savaşı sırasında bir kentten bir kente göç ederken trenlerine isabet eden bir bombayla can verdiğini duydum Lisbeth'in. İnanılması güç ama gene de çok acıdım ona. Kim bilir belki de aşırı derecede çirkin olmasından geliyordu bu duygum.

Lisbeth'ten sonra oldukça genç ve güzel bir kadının eline terk edildik. Fraulein Janet'ti bu hanımın adı. Henüz evde kalmış sayılmazdı, ama var gücüyle koca aradığı da bir gerçekti. Hatta zaman zaman koca namzedi flörtleriyle hep birlikte buluştuğumuz da olurdu. Janet'ten de dayak yerdim, fakat bu kadının beni çok mutlu eden bir tarafı vardı. Sinema meraklısıydı. Özellikle *Mazurka* tarzı melodramları pek severdi. Hele o yıllarda ülkemizde moda olan romantik Alman aşk öykülerini seyretmeye bayılırdı. Babam, kendi tabirince *'abuk sabuk'* filmlere gitmemizi yasakladığından, haftada bir iki kez gizli gizli Janet'in seçtiği aşk filmlerine, koyu Alman melodramlarına giderdik ve tabii Güler de ben de bu işe bayıldığımızdan, tembihli de olduğumuzdan, evde hiç sözünü etmezdik. Hafta sonlarında da babamın tasvip ettiği Shirley Temple, Ginger Rogers, Fred Astaire ya da Marta Eggerth'in müzikli filmlerine gidebilirdik ancak. Gizli yaşamımızda ise Pola Negri, Willy Frisch, Zarah Leander, zaman zaman da Marlene Dietrich ve Greta Garbo gibi Amerikan sinemasının ilâhelerinin aşk öykülerini izliyorduk büyük bir merakla...

Sinema beni mutlu ediyordu. Film, konu, oyuncular ne olursa olsun, bayılıyordum hayalimi var gücüyle işleten bu sanat dalına. İşte galiba o günlerde karar verdim oyuncu olmaya. Özellikle müzikli filmleri görünce birkaç gün mutlu oluyordum. Şarkıları tekrarlıyor, kendi kendime dans ediyor ve kurduğum yeni evrende o filmlerin bir parçası olarak görüyordum kendimi. Hele sözüm ona Johann Strauss'un yaşamını anlatan *Büyük Vals*'i ve Alice Faye, Tyrone Power çiftinin oynadığı *Büyük Caz*'ı gördükten sonra birkaç gün kendime gelemedim. Küçücük aklımla telaşlanıyor, günün birinde onlar gibi olamayacağım diye uykularım kaçıyordu. Sürekli olarak dansları ve şarkıları tekrarlıyordum, kendi başıma kalınca:

* "Sayın hanımefendi eve geldiler mi?"

C'mon and hear
C'mon and hear
Alexander's Ragtime band.

Gece yatınca gözlerimi kapatıyor, dekorumu kuruyor ve yeni evrenimi harekete geçiriyordum. Ya Tyrone Power oluyordum o koca orkestrayı idare eden ya Fred Astaire'in kılığına giriyordum Ginger Rogers'in karşısında dans eden ya da Bing Crosby oluyordum, romantik şarkılar söyleyen...

İngilizce bilmediğim halde şarkıları ezberlemiştim. Almancayı ana dilim gibi konuştuğum için Marta Eggerth'in tüm şarkılarını en iyi şekilde tekrarlayabiliyordum. O yıllarda en sevdiğim sinema yıldızı Marta Eggerth'ti. Her filmini izledikten sonra günlerce mutlu olur, şarkılarını dinlerken kendimden geçerdim. *Klo Klo, Bülbüller Öterken, Sarışın Karmen* gibi filmlerini hâlâ unutmadım. Böylece ilkokula gidinceye kadar yaşantımı dadılarımın gerçek dünyası ile sinemanın görkemli fantezisi arasında paylaştırıp durdum.

İşler Karışıyor

Altı yaşıma gelince, her normal Atatürk çocuğundan bir yıl önce ilkokula başlamama karar verildi. O günlerde oturduğumuz Şişli'de, 43'üncü Okul diye tanınan, tüm çevre çocuklarının gittiği bir ilkokul vardı. Annem ve Janet'ten oluşan bir ekiple, okula yazılmaya gittik günlerden bir gün. Müdür Sabri Bey annemi büyük bir saygıyla karşıladı ve yanağımı okşayarak orada çok mutlu olacağımı söyledi. Bu arada da okulun yardım sandıklarından biri için, annemden külliyetli miktarda para kopardı.

Ertesi hafta Janet elimden tutarak beni okula götürdü ve birinci sınıf hocası Sabahat Hanım'a teslim etti. Çok farklı çevrelerden gelen çocuklardan oluşan altmış kişilik bir sınıftaydım. Öğretmen dersin bir yerinde tahtaya bir resim çizerek beni kaldırdı. "Nedir bu?" diye sordu. "*Baluk*," diye cevap verdim en koyu Alman şivemle. Sınıfta bir kıyamettir koptu. Herkes katılıyordu gülmekten, bu sapsarı Alman çocuğunun konuşmasına. "*Balık*," diye düzeltti Sabahat Hoca en nazik haliyle. Bu kez "u" ile "ı" arasında bir şeyler mırıldanarak var gücümle Türk olduğumu kanıtlamaya çalıştım sınıftaki aptallara. Gülmeler gene de devam etti. Sabahat Hoca işe bir son vermek ve beni daha fazla üzmemek için, "Otur yavrum," dedi. Yerime otururken herkesin bana bir tuhaf baktığını hissettim. Aralarına karışmış bu gâvurun nereden geldiğini merak ediyorlardı herhalde.

Kısa bir süre içinde, Sabahat Hoca'nın yardımı ve inatçılığım sayesinde, sınıf arkadaşlarıma kendilerinden farklı olmadığımı kanıtladım. Artık

rahat rahat *'Balık'* bile diyebiliyordum. Hatta belki herkesten daha da iyi söylüyordum. Janet'in beni gelip okuldan almasından rahatsız oluyordum yalnızca. Başkaları varken onunla Almanca konuşmamaya mümkün olduğunca dikkat ediyor, bir soru sorunca kafamı sallayarak filan geçiştirmeye bakıyordum. Tabii bu sefer de, "Soru sorulunca cevap verilir," diye uzun bir Almanca nutuk dinliyordum. Bu yüzden de çevremin garip bakışlarından kurtulamıyordum bir türlü.

Bu iş böylece üçüncü sınıfa kadar sürdü gitti. Her salı babamdan izinli sinema günümüzdü. Çarşamba ya da perşembe ise gizli serüvenlerimizin günleriydi. Diğer günler derslerimi bitirdikten sonra Janet'in eşliğinde arkadaş ziyaretlerine giderdik. Bu arkadaşlar çoğunlukla başka Alman dadıların baktığı çocuklardı. Dadılar Almanca dedikodu edip hanımlarını çekiştirirken biz de oyun oynardık. En çok Ender ve Halûk Furtun'u görürdük bu arada. Annelerimiz, babalarımız da çok iyi dost olduklarından Ender ve Halûk'la arkadaşlığımız daha da perçinleşmişti. Sinemaya bile beraber giderdik çoğu kez. Onlarsız bir yaş günü, onlarsız bir piknik düşünebilmek olanaksızdı bizim için. Hatta o yıllarda yazlığa gittiğimiz Büyükada'da bile günlerimiz beraber geçerdi.

Aslında dadı ve matmazellerden yediğim dayak dışında çok mutlu bir çocukluk geçiriyordum. Çocukluğumun en güzel anıları arasında Noel günlerini de saymam gerekir. Alman dadılar bize de bir Noel ağacı yaparlar ve altına hediyelerimizi koyarlardı. On dört, on beş yaşıma kadar bu âdet sürdü evimizde. Gerçi on bir yaşımdan sonra ben Alman baskısından özgürlüğe kavuşmuştum, ama kız kardeşim benden küçük olduğu için evimizde gene de bir Alman dadı bulunuyordu. Fakat bu sonuncusu Frau Lina adında, ikimizin de çok sevdiği bir kadındı. Şefkat, neşe ve iyilik simgesi bir insandı. Uzun yıllar bizimle kaldı Frau Lina. Üstelik o da sinema meraklısıydı. Hele Jeanette MacDonald-Nelson Eddy ikilisinin filmlerine bayılırdı. İtalyanca da bildiği için zaman zaman bize İtalyan edebiyatının ünlü hikâyelerini okur, Almancaya çevirir, bir dünya görüşü edinmemizi isterdi. Bana bulduğu Almanca ve İtalyanca sinema dergilerini getirir ve üşenmeden İtalyancadan Almancaya çevirirdi. Hele Marta Eggerth'e ait bir haber varsa beni mutlu edeceğinden emin, gözlerinin içi parlardı. Tüm Alman dadılar koleksiyonunun yüzünü ağartacak, namusunu kurtaracak bir insandı Frau Lina. Onu, bugün hâlâ çok yakın sevilen bir teyze gibi şefkatle hatırlarım. Toprağı bol olsun, onun da İtalya'da elli yıllarında yalnızlık içinde öldüğünü duydum. Yazık... Frau Lina'yı yalnız bırakmak istemezdim son günlerinde, olanaklar elverseydi.

Okuldaki dördüncü yılımızda Bedia Hoca'ya devredildik sınıfça. Bugüne dek dostum olarak kaldı Bedia Hoca. Daha dördüncü sınıfta okurken bile dostum olduğunu hissederdim. Şefkat dolu, pırıl pırıl gözleriyle hiç konuşmadan, "Aferin, bugün iyi çalışmışsın," dediği zaman dünyalar benim olurdu sanki.. Bedia Hoca gibi öğretmenlerin sayısı çok olsaydı,

ilkokuldan çıkan milyonlarca Türk çocuğunun kaderi daha olumlu olurdu kanımca. Bu satırları okuyacak mı, okumayacak mı bilmiyorum ama, yetişmemde çok şey borçluyum Bedia Hoca'nın şefkatine, iyiliğine ve bilgisine. Tanrı ondan razı olsun.

Dördüncü sınıftayken tüm yaşantımı değiştirecek ve etkileyecek bir olay geldi başıma. O günlerde bu geçici gibi görünen olayın bütün hayatıma yepyeni bir yön vereceğini düşünmek belki garip gelebilirdi insana, ama bugün geriye baktıkça çocukluğumda, kişiliğimi oluşturan en önemli olayın bu olduğuna kesin karar veriyorum.

Dördüncü sınıfta Mehmet adında bir arkadaşım vardı. Harikulade yakışıklı, canlı ve hayat dolu bu çocuk, ünlü İpar ailesinin küçük oğluydu. Onunla okul dışında da arkadaşlığımızı sürdürmemiz olağandı, çünkü annelerimiz dosttu. İparlar Emlak Caddesi'ndeki kendilerine ait Park Apartmanı'nda otururlardı. Biz de bu sıralarda Şişli'de Atatürk'ün evinin karşısındaki Ömer Bey Apartmanı'na taşınmıştık. Zamanın en lüks, en büyük apartmanıydı. Dile kolay, kapıcı Musa Efendi'nin parası dahil, ayda beş yüz liraydı Ömer Bey Apartmanı'nın kirası ve İstanbul'un en pahalı apartmanıydı o günlerde. Okuldan sonra boş günlerimizde Park Apartmanı'yla Ömer Bey Apartmanı arasında mekik dokurduk Mehmet'le... Ya Mehmet bize gelirdi askercilik veya futbol oynamaya, ya da ben onlara giderdim. Park Apartmanı'nın arkasında o zamanlar kocaman bir bahçe vardı. Orada hırsız-polis gibi oyunlar oynamak büyük zevk verirdi bize. Oyun arkadaşlarımız arasında İzzet Sedes de (şiindi gazeteci ve Avrupa'da bir yerde protokol şefi) bulunurdu çoğu kez. Gene böyle bir gün o kocaman bahçede bir ahır keşfetmiş, beni kimsenin bulmaması için damına saklanmıştım. Hava buz gibiydi, ama Mehmet'in annesi Tevhide Hanım'ın evde olmaması nedeniyle iyice azmış, "Sakın bahçeye çıkmayın," tembihlerine rağmen, herkes sokağa çıkınca biz de kendimizi bahçeye atmıştık. Damın üstünde herkesi şaşırtmayı beklerken apartmandan bir bağırtı duydum. Tevhide Hanım beklenmedik bir anda geri gelmiş, bahçede olduğumuzu duyunca kıyameti koparmıştı. Gerçekten de hava dışarı çıkılamayacak kadar soğuktu. Mehmet'in ablası Selma da bahçedeydi bizlerle. O bizim hırsız polis oyununa katılmamış, karşıki apartmanlardan birinde oturan bir gençle göz flörtünü yeğ tutmuştu. O günlerde göz flörtü bile başlı başına cesaret işiydi ve Selma hayli cesur bir kızdı.

"Çabuk içeri girelim," dedi Mehmet. Damdan, koşarak apartmana doğru kaybolduğunu gördüm. Benim de bir şeyler yapmam gerekti. O ayazda, aptal gibi damın üstünde beklememe imkân yoktu. Her zamanki aceleciliğimle yattığım yerden fırladım. Ayağa kalkmamla dengemi kaybetmem bir oldu ve kendimi buz gibi toprağın üstünde buldum. Gerçi ahırın damı pek yüksek değildi ama gene de üç dört metre vardı. Kalkmaya çalıştım. Başaramadım. Fena düşmüş, dizimi incitmiştim. Bir daha

denedim. İmkânsız!.. Sol ayağımın üstünde duramıyordum. Selma koşuşma sırasında düştüğümü görmüş, kalkamayacak durumda olduğumu da anlamıştı. "Dur sana yardım edeyim," diye koluma girdi. Yardımla bile yürüyemiyordum. "Bacağını kırdın herhalde," dedi ve incecik bir kız olmasına rağmen beni kucakladığı gibi asansöre kadar taşıdı.

Yukarıda kıyametler kopuyordu. Tevhide Hanım, "Ben şimdi Nimet'e ne diyeceğim?" diye Mehmet'e bir iki tane patlatmıştı bu arada. Biraz ovuşturma ve masajdan sonra dizimin acısı hafifledi. Selma, Mehmet ve Tevhide İpar'dan kurulu kurmay heyeti tarafından kırık olmadığına karar verildi. Bu karar üzerine Tevhide Hanım rahat bir nefes alabildi. İyice düzeldiğime inandıktan sonra Selma ve Mehmet beni muazzam La Salle arabalarına yerleştirdiler ve şoförlerinin eşliğinde Ömer Bey Apartmanı'na geri postaladılar.

Bizim evde, bu durumu trajediye çevirecek bir ortam olacak bir durum yoktu. Annem babam yıllık Avrupa gezilerine çıkmışlardı. Evde yalnızca Frau Lina ve anneannem vardı, hesap vermem gereken. Hiçbir şey söylemedim o gece evde. Büyükannem de Frau Lina da bir şey anlamadılar. Yemekten sonra Frau Lina bize İtalyanca bir dergide izlediği *Diri Gömülenler* adlı romanın heyecanlı bir bölümünü anlattı. *'Gutte Naoht'** dedik ve yattık.

Ertesi sabah ayağımın sızısı ile uyandım. Fena halde canım yanıyordu. Bir şey belli etmemek için büyük bir çaba göstererek kahvaltıyı bitirdim. Tam bir çarıklı erkânıharp olan hizmetçimiz Nazik Hanım, durumumu fark edip "Topallıyorsun sen," dedi. "Bir şey değil. Dün ayağımı burktum. Damar damar üstüne bindi herhalde," diye lafı kapattım. Böylelikle işi birkaç gün içinde geçiştirmiş oldum. Zaten ayağım da ilk günkü kadar sızlamıyordu artık.

O hafta sonu, pazar günü büyükannem şoföre arabayı çıkarmasını ve bizi Çırçır'a götürmesini söyledi. "Hem su alırız, hem de çocuklar biraz hava alır," diyordu, elleriyle işaret ederek Frau Lina'ya. Dadımız iyi Türkçe anlamadığı için büyükannem, Frau Lina'ya bir şeyler anlatırken en tecrübeli pandomimciye taş çıkartacak kadar ustalıkla ellerini kullanırdı. Böylece Frau Lina'nın söylediklerini daha kolay anlayabileceğini sanırdı. İşin garibi o da hemen anlayıverirdi.

O günlerde İstanbul'da Boğaz'a gitmek gerçek bir zevkti. Ahşap evlerin çoğu yıkılmamış, dünyanın en zevksiz beton yığınları kâbus gibi Boğaz'ın her iki yakasını sarmamıştı henüz. Araba da azdı. Bu yüzden Çırçır'a gitmek gerçek bir Jules Verne serüveni gibi gelirdi benim yaşımdaki çocuklara... Çırçır'a kadar her şey pek güzeldi. Ayağımın sızısını bile unutmuştum doğanın güzelliği karşısında. Büyükannem Nebihe Hanım, "Aman ne iyi etik de geldik," diyordu, çok memnundu hayatından.

* İyi geceler

Çırçır'dan geri dönmek üzereyken nasıl oldu hatırlamıyorum, ama herhalde gene aceleciliğimden olacak, şoför arka kapıyı kaparken netameli bacağıma çarptı. Sızıdan yere düştüm. Bir anda ortalıkta kan gövdeyi götürdü. Büyükannem kabahatin kimde olduğunu bilmeden şoförün üzerine saldırdı. Frau Lina bana koştu yardım için. Güler, elinde kendinden büyük bir kâğıt helvası ile şaşkın şaşkın bize bakıyordu. Fena halde mahcup olmuştum. İnsanların etrafıma toplanıp bakmasına, kalabalık bir yerde çevremdekilerin yüksek sesle konuşup ilgi çekmesine, o günlerden beri tahammül edemem.

Büyükannemin homurtuları arasında Çırçır'dan yola çıktık. Annemin seyahatte olması tüm sorumluluğu büyükannemin üstüne yüklemişti. Bu yüzden de ağırbaşlı Osmanlı hanımlığını bir kenara itmiş söylenip duruyordu. Şükrü Efendi vicdan azabı içinde kıvranıyordu. Frau Lina beni neşelendirmek için İtalyanca bir şarkı tutturmuş, nakaratlarda Güler'le benim de kendisine katılmamızı istiyordu. Benim canım yanıyordu. Ama doktora götürürler korkusuyla belli etmemem gerekiyordu. Bu yüzden avaz avaz Frau Lina'yla İtalyanca nakaratları tekrarlaya tekrarlaya Şişli'ye geldik.

Ertesi gün topallaya topallaya okula gitmem kadar doğal bir şey olmazdı. Bir gün önce Şükrü Efendi arabanın kapısını kazayla bacağıma çarpmış mıydı? Büyükannemin, "Hâlâ bacağın ağrıyor mu?" sorusunu, "Bugün çok daha iyi," diye savuşturdum. Nazik Hanım, "Sen geçen gün de topallıyordun," diye ortalığı bulandırmaya çalıştıysa da, sözleri laf kalabalığı arasında kaynayıp gitti.

Üç gün sonra okulun bahçesinde futbol oynarken ayağım kimseye takılmadığı halde düştüm ve bir süre yerimden kalkamadım. Mehmet yardım ederek beni sınıfa kadar götürdü. "Senin ayağında bir şey var," dedi. "Biraz burkuldu, o kadar," diye lafı kapattım. Lafı kapattım ama ben de biliyordum ayağımda bir şey olduğunu. Bazen geceleri bile sızısından uyandığım oluyor, fakat evde kimseye belli etmiyordum. Böylece aradan bir ay kadar zaman geçti ve annemle babam Avrupa'dan döndü. O zamanlar Avrupa'ya gidip gelmeler, tarihi Semplon Ekspresi ile gerçekleşir ve gidip gelenler maaile Sirkeci'de karşılanırdı. Gizli sinema günlerinde, Marlene Dietrich'in *Şanghay Ekspresi* ve *Yataklı Vagonlar Mabudesi* filmlerini görmüştük. Dietrich bu filmlerde birbirinden güzel elbiseler ve başındaki muazzam tüylerle tren kompartımanlarının daracık koridorlarında mekik dokuyor, trendeki tüm erkekleri kendine âşık ediyordu; o filmleri gördükten sonra bugün hâlâ Semplon Ekspresi denince aklıma hemen başında tüylerle Marlene Dietrich'in imajı gelir. O gün bu gündür, ne zaman yataklı vagonla yolculuk yapsam, koridorlarda onu arar dururum... Her köşeden o harikulâde yürüyüşüyle çıkıverecekmiş gibi gelir bana. Ama bu kadar yıldır daha hiçbir trende ne Marlene'e, ne de onun yirminci sınıf bir benzerine rastlayamadım.

Biz çoluk çocuk, yengeler, amcalar, yazıhane çalışanlarından oluşan ve pek ufak sayılmayacak bir kortejle Sirkeci Garı'na annemle babamı karşılamaya gittik. Frau Lina bu özel karşılama töreni için bana en güzel gömleğimi ve pantolonumu giydirmiş, kardeşimin saçının tepesine de en şişkin kurdeleyi oturtmuştu.

Öpüşme ve hoş geldin faslı bittikten sonra annem, "Bu senin bebeğin, bu da senin askerlerin," diye elimize birer paket tutuşturdu. Elimizde paketler, hep beraber trenden indik. Annem, "Ne o, sen topallıyorsun," dedi, durumumu hemen fark etmişti. Gene bir şeyler mırıldandım. Güler, "Damdan düştü, sonra da arabanın kapısı çarptı," diye her şeyi bir anda anlatıverdi. Allahtan o sırada ortanca dayımın karısı Saadet Yenge anneme oldukça önemli bir boşanma haberi veriyordu da kardeşimin lafı arada kaynadı. Benim kalçasına attığım yumruk yüzünden, o da aynı şeyi bir daha söylemeye cesaret edemedi.

Annem dikkatli bir kadındı. Ertesi gün topallamamın normal bir burkulma veya incinme olmadığını anladı. Bir iki gün daha birtakım uydurmalarla atlattım onu, ama sonunda annem, "Doktora gideceğiz," diye diretince teslim bayrağını çektim. Bundan sonraki günlerde çocukluğumun tatsız bir bölümü başladı. Doktorlar, muayeneler, röntgenler, her kafadan çıkan sesler ve sonuç: *"Ameliyat!"* Üstelik bacağımı kurtarmak için bir an önce ameliyat olmam gerekiyordu. Çok geç kalınmış, fizik tedaviyle geçebilecek basit bir bere, ameliyatla bile zor kurtulabilecek bir olay haline gelmişti. Tabii benim bu işlerden pek haberim yoktu o günlerde... Bildiğim tek şey doktorlardan nefret ettiğim ve korktuğumdu... "Bir röntgen daha lazımmış," dediler bir gün. "Yalnız hiçbir şey yemeyeceksin röntgenden önce," diye sıkı sıkı tembih ettiler. İşin içinde bir iş vardı ama ne olduğunu pek anlayamıyordum... Durum pek sempatik değildi, bunu hissediyordum yalnızca...

Ertesi sabah erkenden, ailece Teşvikiye Sağlık Yurdu'na geldik. Birden büyükannemin ağladığını gördüm. "Niye ağlıyorsun, yoksa ölecek miyim?" diye sordum telaşla. Herkes bir şeyler saçmaladı ama kimse beni ikna edemedi. Ameliyata gireceğimi, hem de tehlikeli bir ameliyata gireceğimi anlamıştım artık. Ondan sonrası kâbus gibiydi... Soyunmam, ameliyat odasına alınmam, masaya yatırılmam ve narkozun burnuma dayanması...

Hiç unutmuyorum gördüğüm rüyayı. Büyük bir transatlantik içinde Amerika'ya gidiyordum ve çok ünlü bir dans yıldızıydım... Uyandığım zaman kendimi yatakta buldum. Annem başucumdaydı. Babam karşımda duruyordu. Frau Lina, büyükannem, Saadet Yengem de oradaydılar. Odanın içinde rengârenk çiçekler vardı. Başucumdaki pembe kamelyalar gözüme çarptı. Tekrar uyumuşum.

Teşvikiye Sağlık Yurdu'nun o odasında iki hafta kaldım ve kelimenin tam anlamıyla her türlü şımartıldım. Bitmez tükenmez hediyeler, sonu gelmeyen çiçekler ve bayıldığım geçmiş olsun ziyaretçileri. Bedia Hocam da

sık sık geldi beni hastanede yoklamaya. Annem geceleri benimle kalıyor ve her gece uyumadan bana istediğim kitabın bir bölümünü okuyordu. Ya da gramofonda sevdiğim artistlerin plaklarını çalıyordu. Bu arada en çok Marta Eggerth'in plaklarını dinliyorduk tabii.

Saltanatım evde de bir on gün kadar sürdü. Bir dediğim iki edilmiyor, her istediğim anında yerine getiriliyordu. Etrafım hep sevdiğim insanlarla dolu oluyordu. Saadet ve Sadiye yengeler, Şerif Hanım, kızı Nükhet, Ender, Halûk, Mehmet İpar sürekli ziyaretçilerim arasındaydı. Şerif Hanım her iki kızı Aliye ve Nükhet'i de yanına almış, ben iyileşene kadar Beykoz'dan Şişli'ye misafirliğe gelmişti. Nükhet ve Aliye bize gece yatısına gelince keyfime diyecek olmazdı. Özellikle Nükhet, esprili, hayat dolu bir kızdı. Onun yanında bir an olsun sıkılmaya olanak yoktu. Her zaman insanı güldürecek bir şey bulur, çevresini neşelendirirdi.

Bacağımın sargıları çözülüp yürümeye başlayınca bir gerçek ortaya çıktı. Eskisi gibi yürüyemiyordum. Görünüşe bakılırsa yürüyemeyecektim de artık. Hafif de olsa sakat kalmıştım. Buna neden, operatörün ameliyat sırasında yanlışlıkla tandonlardan birini kesmiş olmasıydı. İlk başlarda bunun benim için ne demek olduğunu anlamama olanak yoktu. Çok küçüktüm. Öte yandan, bir an önce doktorlardan, hastaneden, muayenelerden kurtulmak için sakat bile kalmaya razıydım. Oysa o yıl doktorlar yakamı bırakmayacaktı bir türlü. Sakat kalmama razı olmayan annemle babam, beni o doktor senin, bu doktor benim gezdiriyorlardı. Muayeneler, röntgenler, fizik tedaviler o yıl canıma okudu.

O yaz ilk kez Yeşilköy'e gittik. Babam benim havamı değiştirmek için deniz kenarında eski nefis bir yalı tutmuştu... Şimdi Kapri Lokantası'nın olduğu yerlerde harika, eski ahşap bir Rum yalısıydı bu... Hele evin önünden denize girebilmek bizi çok mutlu etmişti. Haftada üç kez Sadiye Yenge'mle birlikte İstanbul'a, fizik tedaviye inmesem, daha da mutlu olacaktım, ama çare yoktu. Tüm karşı koymalarıma rağmen sakatlığın tamirine uğraşılıyordu. Yazın sonunda çabaların boşuna olduğu anlaşılmış ve bacağım kendi haline bırakılmıştı. Doktorlardan, hastanelerden kurtulduğuma çok memnundum. Memnundum ama birden herkesten değişik yürüdüğümü fark ettim. Gerçi topallamıyordum ama ayağımı kaldıramadığım için bir tuhaf yürüyordum. Bu, çocuk beynime garip etkiler yapmaya başladı. Sakat olduğumu kabul etmediğim için yürüyüşümü kontrol etmeye çalışıyordum. Özellikle insanların önünden geçmemeye dikkat ediyor, biri biraz dikkatli bakınca, olduğum yerde mıhlanıp kalıveriyordum.

Çok sevdiğim halde futbol oynamayı tamamen bıraktım o yıl. Bacağımı istediğim gibi kullanamayacağım için herkesten kötü oynayacağımı düşünüyor, alay konusu olmamak için *'Ben zaten futbol sevmem ki'* diye, oynamamayı tercih ediyordum. İşte o yıllarda karakterimin tamamen değiştiğine, yürüyüşümün verdiği kompleksin kişiliğimin oluşmasını etkilediğine inanıyorum.

Garip bir şekilde, bu olay beni içine kapanık bir çocuk yapmadı. Aksine kişiliğimin sakat olmayan tarafını kanıtlamak istercesine daha hareketli, daha canlı olmuş, herkesten fazla arkadaş, dost edinmiştim. Buna rağmen çok çekingen, son derece utangaçtım. Canlı dış görünüşümle ilgisi yoktu iç dünyamın. Türlü fanteziler yarışıyordu, sinemayla zenginleşen iç dünyamda. Geleceğe ait bin bir hayal kuruyor, onları etkisiyle mutlu oluyordum.

İşte bugünlerin birinde hayatımın ilk ve son hırsızlığını yaptım. Neden, nasıl bilemiyorum, ama bugün geriye bakıp o olayı düşündükçe hâlâ kızarıyorum. Mehmet'e babası Avrupa'dan iki ufak minyatür transatlantik getirmişti. O kadar güzel yapılmıştı ki her ikisi de, saatlerce bakmaya doyamıyorduk bu ufacık gemilere. Bir gün gene İzzet Sedes, Mehmet ve ben Park Apartmanı'nda oynarken, elimde olmadan her iki gemiyi de cebime indirdim. Bunu yaparken o kadar heyecanlandım ki, bir anda her şeyi belli ettim herhalde... Eve gelince suçum belli olmasın diye kimse görmeden onları arka bahçeye fırlatıverdim. Böylece çaldıklarımın kimseye faydası dokunamadı. Mehmet bir daha benim yanımda sözünü etmedi gemilerin. Ama ben, sanki o anlamış gibi hep vicdan azabı ve utanç içinde kıvrandım, onunla beraber olduğumuz zamanlar. Bu da hayatımın son hırsızlık olayı olarak kaldı. Zaten işi beceremiş, yüzüme gözüme bulaştırmıştım. İşin kötüsü, çaldıklarım da işime yaramamıştı. Sanırım bu yüzden, bir daha hırsızlığa kalkışmadım.

Karakterimin o günlerde belirmeye başlayan niteliklerinden biri de ihtirasımdı. Daha o günlerde kararımı vermiştim ünlü olmaya ve insanlara kendimi kanıtlamaya. Bunun çocukça bir fantezi olmadığını çok iyi hissediyordum artık. Ben başka çocuklar gibi değildim; ne polis, ne pilot, ne de asker olmayı istemiştim. Ben kendimi bildim bileli yıldız olarak ün kazanmayı düşünmüştüm ve şimdi yavaş yavaş, bunun önüne geçilmesi olanaksız bir ihtiras olduğunu hissediyordum. Frau Lina bu tutkumun geçeceğinden emin gülümsüyor, "Seni her akşam seyretmeye geleceğim," diyordu. Bir taraftan da okul dönüşü için hazırladığı kaz ciğerli sandviçleri ağzıma tıkıştırıyordu.

Savaş Yılları

Çevremizde pek anlayamadığım bir sürü savaş lafı ediliyordu. Almanya Çekoslovakya'ya girmiş... Bizim de savaşa girmemiz gün meselesi imiş... Rusya bizi rahat bırakmazmış... Amerika tarafsız kalıyormuş, gibi kocaman laflar... Savaşın başladığını duyar duymaz tek telaşım, sevdiğim sinema yıldızlarının başına bir şey gelmesiydi. Gazetelerden okuduklarımız,

radyodan duyduklarımız hiç de iç açıcı değildi. Yeni yeni tanklardan, füzelerden, uçan kalelerden, hatta zehirli gazdan söz ediliyordu sürekli olarak.

İlkokulu bitirdikten sonra Mehmet ve İzzet'le konuştuğumuz gibi, ben de Galatasaray Lisesi'ne girmeye kararlıydım. Oysa babam beni High School adlı İngiliz okuluna yazdırmıştı. İnadım inattı gene. Galatasaray Lisesi'ne girmeye karar vermiştim bir kez ve girecektim. Son dakikada, ricalar, pistonlar sayesinde kendimi Galatasaray'ın yetiştirici 3. sınıfına yazılmış buldum sonunda. Tek kelime Fransızca bilmediğim için bu dili öğrenmek zorundaydım. İlk gün, boşuna Mehmet'le İzzet'i aradım okulun dört bir yanında. Ne olmuşsa olmuş, Mehmet'le İzzet son anda başka okullara yazılmışlardı. Ben de tanımadığım bir sürü çocuğun arasında *Dıral Dede'nin düdüğü* gibi tek başıma kalakalmıştım. Üstelik ilk kez yatılı okula gidiyordum. Bir hafta evden uzak kalmak bana hayli zor gelecekti.

Okula ilk gittiğim günkü hengâme arasında Hâmit'le tanıştım. İriyarı olmasına rağmen utangaç bir çocuktu. Oysa o zamanki kafama göre, iriyarı insanların utangaç olması için bir neden yoktu. Sapsarı saçlarımı görünce, "Sende Alman'lık var mı?" diye sordu bana. "Hayır yok," diye cevap verdim, çok sert bir tonla, azarlarcasına. Almanca konuştuğumu bile bilmiyordu. Nereden çıkarmıştı bu Almanlık meselesini oysa daha sonra da, uzun yollar herkes beni Alman sanacaktı, açık sarı saçlarım nedeniyle. O zamanlar İstanbullular, Amerikalılardan çok Alman görmeye alıştıklarından, kimsenin aklına beni bir yeni dünyalıya benzetmek gelmiyordu.

Konuşacak birini bulunca biraz rahatlamıştım. Kendimi çok yalnız hissetmiştim, annem beni bu çoluk çocuk keşmekeşinin arasında bıraktıktan sonra. Ağlayanlar çoğunluktaydı o gün. Annelerinin eteğine yapışıp "Gitme, beni bırakma," diye sümüklerini çeke çeke zırlayanlar, bütün yalnızlığıma rağmen sinirime dokunmuştu gene de. *'Ben nasıl ağlamıyorsam, onlar da ağlamasınlar,'* diye düşünüyordum. Ben de ilk kez evden ayrılıyor, ilk kez bilmediğim tanımadığım insanların arasında kalıyordum tek başıma.

"Bu, Haldun," dedi Hâmit. Beni, yanına gelen annesiyle babasına gösteriyordu. Annesi çok şeker bir kadındı. Hemen yanıma gelip şefkatle, "Evladım! Pek de güzel sarı saçları var," diye yanağımı okşadı. "Hadi gidelim artık Muammer," dedi babası. Acaba yanlış mı duydum diye düşündüm. Muammer benim bildiğim erkek adıydı. "Dur biraz daha," itiraz etti, kalın sesiyle Muammer Hanım: "Oğlanı yalnız bırakmayalım daha."

Sonradan babasının Türk sinemasının ve Şehir Tiyatrosu'nun ünlü aktörü Dr. Emin (Beliğ) Belli olduğunu öğrenmem beni büsbütün Hâmit'e bağladı ve o gün bugündür, hiç ayrılmamacasına en yakın dostum kaldı, Hâmit.

Yataklarımız yan yana değildi, ama günlerimizin çoğunu beraber geçiriyorduk Hâmit'le. O da benim gibi sinema meraklısıydı, bu yüzden anlaşamamamıza olanak yoktu. Benim gibi o da, Fransızca hocamız Mat-

mazel Jorjet'ten yaka silkiyordu. Hatta zaman zaman bir fiil çekiminde çuvallayıp sıfırı aldığında, iki gözü iki çeşme ağlayıp, bağırıyor, "*Je vous en prie* Madamcığım,"* diye kendini oradan oraya atıyordu. O zaman kızıyordum Hâmit'e, ne diye bu karıya kendini bu kadar zayıf gösteriyor diye. Ben Alman dadılardan şerbetli olduğum için, Matmazel Jorjet'in yöntemleri beni fazla etkilemiyordu. Alışkındım evde kalmışların şiddet gösterileri karşısında ağlamadan inatla durmaya.. Bu da bir şey miydi sanki, biz ne dayaklar yemiştik...

Galatasaray'daki ilk yılım oldukça tatlı geçti sayılır. Jimnastik hocası Sabri Bey'in bana yaptığı bir kötülük dışında ilk yıla ait kötü bir anım yok... Ayağımın hafif de olsa sakat kalması yüzünden futbolu bırakmıştım, ama geri kalan tüm sporları, kendimi kanıtlamak için olacak, var gücümle yapıyordum gene de... Okulda, voleybol, basketbol, pingpong oynuyor, yazları gitmeye başladığımız Suadiye'de yüzüyor, kürek çekiyor ve bisiklete biniyordum. Kendim de anlamaya başlamıştım, ayağım hiçbir şeyimi engellemiyordu... Yapmak istediğim her şeyi yapabilecektim... Bu yüzden Galatasaray'a ilk girdiğim aylar okulun en ateşli sporcularından biri olmuştum.

Hiç unutmam, sıcak bir sonbahar günü o zamanın moda sporu olan hentbol maçı yapıyorduk, yetiştirici 2 ve yetiştirici 3 sınıfları arasında. Ben bizim sınıfın takımındaydım ve her zamanki enerjimle kendimi oradan oraya atıyor, takımımızın kazanması için var gücümle uğraşıyordum. Birden oyunun durdurulduğu bir sırada, Sabri Bey'in beni yanına çağırdığını duydum. "Buyrun öğretmenim?" dedim nefes nefese. Herhalde *'Aferin harika oynuyorsun'* diye beni alnımdan öpecek diye düşünüyordum. "Sen çık, yerine Adnan girsin," dedi, yüzüme bakmadan... Birden gözlerim doldu. "Niye öğretmenim?" diye sordum. "Ayağın sakat, oyunu yavaşlatıyorsun," dedi, Adnan'a doğru yürüyerek. Olduğum yerde öyle, kalakaldım bir süre. Kımıldarsam, yürüsem, tüm okul ayağıma bakıp alay edecek gibi geldi.

O anda ilk kez nefret hissi duydum. Hiçbir şeyden etmediğim kadar nefret ediyordum Sabri Bey'den... Lisbeth'ten, Janet'ten, beni ameliyat eden doktordan bile daha çok nefret ediyordum bu jimnastik hocasından. Maç bitinceye kadar orada kalakaldım. Dünyam yıkılmıştı bir anda. Birden büyük bir acıma hissi duydum kendime. Aptal aptal, iyi spor yapıyorum sanmıştım. Aslında düpedüz sakattım. Sabri Bey bunu bana apaçık söylemişti. Demek ki bundan sonra oynayıp kendimi gülünç duruma sokmanın anlamı yoktu hiç.

Maç bitinceye kadar kaldım olduğum yerde. Heyecanla izliyormuş gibi yerimden kımıldamadım. Ama maçı görecek halim filan yoktu. Yalnız kalmak istememe rağmen, bahçeden okula kadar yürümek için kala-

Lütfen madamcığım

balığı beklemem gerekiyordu. Ancak o kalabalık arasında kimse yürüyüşümü fark etmeyecekti.

Bu olaydan sonra Galatasaray'da okuduğum dört yıl, Sabri Bey'in sayesinde hiç spor yapmadım. Atlatmak için ne dalavere çevirmek mümkünse çevirdim ve tüm spor faaliyetlerinden kaçtım. Kimse de fazla üstüme düşmedi zaten.

Ortaköy'deki ilk bölümdeki en tatlı anım ise Hakkı Bey adında bir müzik hocası ile ilgilidir. Açık başlı, kellifelli müzik hocamız Hakkı Bey meğer tiyatro meraklısıymış ve okulun tüm sahne çalışmalarını yönetirmiş. Ben bunu öğreninceye kadar, kendi yazdığı *Demir Bank* isimli bir müzikli oyunun provalarına başlamıştı bile. Bana rol kalmadığını öğrenince çok üzüldüm ama umudumu yitirmedim. Belki biri hastalanır da yerine ben geçerim diye rastladığım her yerde, Hakkı Bey'e çok sempatik görünmeye çalıştım. Hatta derslerinde, başka hiçbir sınıfta göstermediğim çabayı gösteriyor ve göze çarpmak için ne mümkünse yapıyordum. O yıllarda her öğretmen, akşam yemeğinden sonra, en sevdiği öğrencileriyle, okulun koridorlarında bir aşağı bir yukarı dolaşır, ondan bundan konuşurdu. Hakkı Bey'in kolları hep doluydu. Her kolunda beş altı öğrenci bulunurdu. Tüm aceleciliğime rağmen ancak beşinci ya da altıncı çocuğun koluna girebilir, tam ortada olan Hakkı Bey'den çok uzakta kalırdım. Tabii o kadar uzakta olunca da lafa karışamazdım pek. Biz kenardakiler "Ne diyor?" diye telefon oyunu oynar gibi vaziyeti kulaktan kulağa idare ederdik ancak. Böyle zamanlarda tüm kortej koridorlardaki köşeleri dönerken çok zor duruma düşer, özellikle biz kenardakiler, çoğunlukla savrulur, arkalarda kalırdık. Birkaç kez Hakkı Bey'in üçüncü yakınına kadar yaklaşabildim. Ama sağ ve sol koluna girmeyi hiçbir zaman başaramadım. Gene de sonunda olan oldu ve Hakkı Bey benim için özel olarak bir *'yirmi beş kuruşluk'* rolü yazdı. Bankanın kasasında oturan paralardan birini oynuyordum. Rolüm pek büyük değildi ama herkesle birlikte, "Ne de çabuk kuruldu bizim Demir Bank," diye şarkı söyleyip dans ediyordum. Hatta iki satırlık bir tiradım bile vardı. Sahneye ilk kez çıkmanın verdiği heyecan ve mutlulukla Sabri Bey'in kazığını unutmuştum ama gene de ona her rastladığımda suratım değişiyor, göz göze gelmemeye çalışıyordum.

Demir Bank operetinin kazandığı büyük başarı üzerine Hakkı Bey bir de yıl sonu müsameresi yapmaya karar verdi. Bu kez oyunun adı *Kamp*'tı ve benim rolüm bayağı büyüktü. Dile kolay, Kampa gelmiş bir patenciyi canlandırıyor ve müzik eşliğinde ayağımdaki tekerlekli patenlerle Olimpiyat şampiyonu ve günün sevilen sinema yıldızı Sonja Henie'yi çatlatacak bir de numara yapıyordum. Rüyalarımdaki dans yıldızlığı gerçekleşiyordu galiba... Bütün bu hengâme arasında tüm ısrarlarıma rağmen, Hâmit hiçbir oyunda oynamak istemiyordu. Tiyatroya, sinemaya bayılıyordu, ama hiç niyeti yoktu bu mesleğe girmeye. Bense şaşıp şaşıp kalıyordum, *insanın babası aktör olur da, nasıl başka bir meslek düşünebilir* diye. Bir gün ko-

nuşmalarımız arasında bana babasının Muhsin Ertuğrul'a kırgınlığı nedeniyle tiyatroyu tamamen bıraktığını ve Zonguldak'ta eski mesleği olan doktorluğa başladığını anlattı. Hayretim büsbütün arttı. Bir insanın tiyatro gibi bir mesleği bırakıp da doktorluğa dönmesi beni hayretten hayrete düşürüyordu.

Kamp'ta, büyük bir yıldız olmuştum adeta. Popomun üstüne düşmeden o delik deşik sahnede tekerlekli patenlerle kayabilmem başlı başına bir başarıydı. Bana verilen davetiyelerle beni seyretmeye gelen Saadet Yenge, "En iyi sendin şekerim. Ne de güzel kayıyordun," diye tüm akrabalarımın yanında beni göklere çıkarınca büsbütün inandım gerçek bir yıldız olduğuma...

O yıl aksi Matmazel Jorjet sayesinde Fransızcayı çok iyi öğrendik sınıfça. Bugün daha iyi anlıyorum ne kadar mükemmel bir öğretmen olduğunu Matmazel Jorjet'in. Bunca yıl sonra hâlâ onun bir yılda öğrettiği Fransızca ile idare ediyorum durumu ve bayağı da sağlam bir temelim var bu dilde. Bir yıl boyunca hepimizin canına okudu ama Fransızcayı da en iyi şekilde öğretti doğrusu.

Savaş sözleri bizim yaşımızdakileri etkilemiyordu ama gece gündüz büyüklerin arasında savaştan başka şey konuşulduğunu da pek duymuyorduk. Evde olduğum geceler saat tam sekizde babam radyonun başına geçiyor, iki dünya bir araya gelse Nurettin Artam'ın Radyo Gazetesi adlı yorum programını dinliyordu. Hudutlar kapanmıştı. Hitler kasıp kavuruyordu Avrupa'yı. Ekmek karneyle dağıtılıyordu. Şeker sıkıntısından söz ediliyordu. Ve o güne dek hiç duymadığımız bir sözcük günlük yaşantımıza giriyordu: Karaborsa... Evimizin bir çeşit kâhya kadını haline gelmiş olan Nazik Hanım, Ömer Bey Apartmanı'nın kilerine biraz un, biraz pirinç, biraz şeker istif etmişti, günün birinde çoluk çocuk aç kalmayalım telaşıyla. Geceleri karartma vardı tüm kentlerde. Evlerimizin ve okullarımızın camları mavi kâğıtlarla kaplanmıştı, dışarı ışık sızmasın diye. Özel arabalarımız, benzin kıtlığı nedeniyle ordunun emrine verilmişti. Bir tek emektar tramvaya kalmıştı İstanbullu'nun işi. Taksi bulmak bile çok güçtü o günlerde. Savaşa girmemiz gün meselesiydi. Almanlar her an saldırabilirlerdi. Türkiye tetikte bekliyordu. Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Almanlar tarafından işgal edilmişti. Güneyden de umut yoktu. Öteki tarafta da koca Rusya vardı. Büyüklerimiz sürekli aynı sözü tekrarlıyorlardı: *"Savaşa girmemiz an meselesi."*

Mehmet'in babası Hayri İpar savaşın Türkiye'de başlayacağına kesin olarak karar verdiğinden, ailesini Amerika'ya taşıdı. Hollywood'a yerleştiklerini duyunca çok kıskandım Mehmet'i. Yıldız olmak isteyen bendim, bu yüzden ben dururken Mehmet'in ne işi vardı yıldızlar diyarında?

Savaş yıllarında beni sevindiren iki olay vardı. Birincisi, okulların erken tatil olması ve savaşa gireriz korkusuyla çocukların bir an önce ailelerinin yanına gönderilmesiydi. İkincisi de, askerler için yayın yapan Avru-

pa radyolarındaki harika hafif batı müziği programlarıydı. Evde olduğum bazı geceler, sabaha kadar müzik dinlediğim oluyordu. Bir de Lili Marlen şarkısı vardı tüm Avrupa'da çalınan o günlerde. Her gece tam on bire beş kala, sonradan adının Lâle Anderson olduğunu öğrendiğim bir kadın etkili sesiyle bu şarkıyı söylerdi, savaşan askerlere. Büyüklü küçüklü herkes dinlerdi bu şarkıyı. "Aman saat on bire geliyor. Radyoyu açmayı unutmayalım," cümlesini duymak olağan hale gelmişti İstanbul evlerinde. İşin garibi, Lili Marlen her iki tarafın da barış özlemini dile getiren şarkı olmuştu bir süre sonra. Marlene Dietrich de aynı şarkıyı müttefik askerleri için söylüyordu yaptığı cephe gösterilerinde.

İşte bu yıllarda ilk tiyatro patronluğu denemelerine başladım. Suçiçeği olup evde hasta yattığım bir gün, eski Japon Mağazası'nın vitrininde gördüğüm bir oyuncak geldi aklıma. Bu, ufacık bir sahnesi, minyon kadife perdesi ve sopaların ucuna tutturulmuş beş altı kuklası olan Casper adında oyuncak bir tiyatroydu. Hastalığımı bahane ederek istedim bu çekici oyuncağı. Olurdu olmazdı derken, her zamanki gibi inadım galip geldi ve ben tiyatroma sahip oldum. Harika bir oyuncaktı bu. Artık piyesler yazıyor, dergilerden kestiğim renkli resimlerle dekorlar yapıyor ve beş kuruştan bilet satarak paralı seyircilerimin önünde kuklalarımı oynatıyordum. Daimi müşterilerimin arasında anneannem, kardeşim, Frau Lina, Nazik Hanım, Ender, Halûk, aile dostumuz Sarperler'in oğlu Mehmet ve komşu kızlardan Makbule bulunurdu. Özellikle yazdığım *Perili Köşk* adındaki sanat harikası, ısmarlama müşterilerim arasında büyük bir başarı kazanmış ve genel istek üzerine (!) tekrar edilmişti. *Perili Köşk*'ü, o günlerde İstanbul'da oynayan *Mikado* adında bir filmden esinlendiğim aynı adda bir müzikal (!) izlemişti. Doğrusu filmi de görmemiştim, ama o yıllarda anlamını bile bilmediğim halde Mikado sözcüğü bana pek egzotik, pek çekici gelmişti. Kafama göre de bir oyun için, özellikle müzikli bir oyun için, bundan güzel bir ad bulunamazdı. Böylelikle içime, tiyatro dünyasındaki işletmecilik tohumları atılmış oldu.

Ortaköy'deki ilk yıldan sonra Galatasaray'ın büyük kısmına, Beyoğlu'na aktarılmıştık. O zaman Galatasaray Lisesi, Müdür Behçet Bey'in demir pençesi tarafından idare ediliyordu. Belki de hayatımın en tatsız üç yılını Beyoğlu'ndaki binada geçirdim. Okul o kadar sıkı, o kadar sıkıydı ki, bir manastıra girer gibi hissediyorduk kendimizi pazartesi sabahları. Mutsuz oluyordum okul günleri. Türlü bahanelerle hastalıkla icat ediyor, pazar akşamları baş ağrısından yalancı apandisit krizlerine kadar her şeyi deniyordum, ertesi gün okulu asabilmek için. Annem her seferinde, "Sen de nedense yalnız pazar akşamları hastalanırsın," diye foyamı meydana çıkarıyordu. Ertesi sabah isteksiz isteksiz Şişli-Tünel tramvayına binip, okulun yolunu tutuyordum en asık suratımla.

Okulda futbol dışında hiçbir faaliyet yoktu o yıllarda. Ben de, futbol oynamadığım için teneffüslerde arkadaşlarımla kol kola girer, binanın

bitmez tükenmez koridorlarında bir aşağı bir yukarı dolaşırdım. Her zamanki gibi çok arkadaşım vardı gene. Hâmit başka şubeye geçtiği için onunla pek sık görüşemiyorduk eskisi gibi. En samimi arkadaşım Müdür Behçet Bey'in yeğeni Erol Gürel olmuştu o yıl. İçtiğimiz su ayrı gitmiyordu nerdeyse. Saatlerce sinemadan konuştuğumuz olurdu. Birer de sinema defteri tutuyorduk. Bu defterlere gördüğümüz filmleri not ediyor, yönetmenden en küçük rolleri oynayan artistlere kadar herkesin adını yazıyorduk. O günlerden beri Hollywood'da bile benim kadar çok artist adı bilen yoktur. Nitekim yıllar sonra Amerika'da bulunduğum sıralarda arkadaşlarım şaşıp kalırlardı, bu kadar çok oyuncu ve şarkı bildiğimi duyunca.

Çarşambaları okulun veli ziyaret günüydü. Herkesin annesi şişkince bir paketle gelir, orada bulunduğu sürede çocuğuna ne yerdirebilirse yedirirdi. İki avurdumuz, evde yapılmış tavuklu sandviçlerle ya da en sevdiğimiz pastalarla dolu dolu, okul hakkında bilgi vermeye çalışırdık, bizi ziyarete gelmiş velilerimize. "Bugün kimya hocası beni derse kaldırdı, 7 aldım," ya da "Tarih hocası Raşit Bey derse gelmedi boş kaldık," gibi çok ilginç bilgilerdi bunlar!

Ben hastalık numaralarıma çarşamba günleri de başvururdum. "Ay bilmiyorsun, iki gündür midemde çok garip bir ağrı var," diye lafa başlar başlamaz, annem dolu ağzıma bir dilli sandviç daha tıkar, "Hadi şunu da ye, ben gittikten sonra nasılsa bunları çocuklara dağıtacaksın," diye en vurdumduymaz haliyle beni dinlemezdi bile. Bu her çarşamba sürüp giderdi böyle. Hâmit'in annesi Muammer Hanım, Erol'un annesi Sabiha Hanım ve benim annem Nimet Hanım hiçbir çarşamba aksatmadan gelen en sadık ziyaretçilerdi. Bu yıllarda Hâmit'in babasının Zonguldak'ta öldüğünü duyduk. Hâmit günlerce konuşmadı kimseyle. Uzaktan bakar üzülürdük haline. Türk tiyatrosunun ilk büyük isimlerinden biri Emin Belli çok sevdiği tiyatroya kırgın olarak öldü ve belki de bu kırgınlık, Hâmit'in tiyatroyu meslek olarak seçmemesine neden oldu.

Tekrar bir piyeste oynamak hayal olmuştu benim için. Öyle bir çalışma da yoktu zaten okulda. Mart aylarında okul kapanıyor, çocuklar savaş korkusuyla bir an önce ailelerinin yanına gönderiliyorlardı... Her şeye rağmen tatilin bu kadar uzun olmasına seviniyordum. Suadiye'de oturduğumuz yazlık evin bahçesinde bir ev daha vardı. Onu da Ender'le Halûk'un ailesi tutmuştu. Bu yüzden tatildeki keyfimize diyecek yoktu.

O günlerde Suadiye Gazinosu'nda Münir Nurettin Selçuk'un konserleri olurdu. Konser günleri biz çocuklar için ayrı bir anlam taşırdı. Çünkü o günler Münir Bey'in kızı Meral de bize katılır, konser süresince bizlerle kalırdı. Meral'i hepimiz çok severdik. Her zaman neşeliydi, her zaman iyilikseverdi ve her zaman anlatacak sempatik bir hikâyesi vardı. Aradan yıllar geçti. Başına gelmedik kalmadı Meral'in, ama o başındaki inanılmaz iyilik halesiyle gene insanlara kendini sevdirmeyi bildi. Dünyada melek diye tanımlananlar varsa, Meral başı çeker kanımca.

Babasının ünlü bir şarkıcı ve film yıldızı olması (Münir Bey'in baş rolü oynadığı *Kahveci Güzeli* gibi filmler o yıllarda ortalığı kasıp kavuruyordu) benim hayatımda Meral'in özel bir yer kazanmasına neden olmuştu. Tıpkı Hâmit'in babası için hissettiğim gibi, Meral'in babasından da bir gün şöhret bulaşır diye, o çevrede dolaşmak bir çeşit mutluluk ve güven veriyordu bana.

Suadiye'de geçirdiğim o günlerde ikinci kez tiyatro patronluğuna başladım. Haluk'la kurduğumuz tiyatronun yıldızları arasında Sarper ailesinin kızları Tomris ve şimdiki soyadı Erenyol olan çocukluk arkadaşlarımızdan Nükhet vardı. Revü (!) tarzı oynadığımız abuk sabukların assolisti ben, komiği Haluk olurdu. Matmazel Kelebek olarak lanse ettiğimiz Tomris günün şarkılarını söyler, kendini o yılların ünlü yıldızı Barbara Stanwyck'e benzeten Nükhet de moda olan dansları yapardı. Meral arada bir, bin bir fedakârlıklarla getirttiğimiz konuk sanatçımız olurdu. Seyircilerimiz hep aynıydı: kardeşim Güler, Ender, Mehmet Sarper, Ülker Sarper, onların akrabası Güneş Tarhan ve çeşitli komşu çocukları.

Galatasaray'da geçirdiğim tatsız günlerden üç hocayı sevgiyle anarım geriye baktıkça. Bunlar coğrafya hocamız Feruzat Bey, edebiyat hocamız Esat Mahmut Karakurt ve müzik hocamız Muhittin Sadak'tı. Bu üç insanın dersleri dışındaki bütün dersler bana angarya geliyordu. Esat Mahmut Karakurt öğrencilerine cetveliyle acımasızca vurduğu halde, gene de bayılırdım onun derslerine. Her zaman komik bir hikâye ya da espri ile başlardı derse. Katılırdım gülmekten ders süresince. Esat Mahmut Hoca'dan, sonradan tiyatroculuğuma ve öğretmenliğime çok yararı olan bir şey öğrendim. Espri ile her şey daha kolay öğretilebiliyordu. Dayak bile vız geliyordu, esprili olunca. Esat Mahmut'tan öğrendiğim bu formül, tüm yaşantım boyunca en çok işime yarayan şeylerden biri oldu. Bir oyunu sahneye koyarken, televizyon filmi çekerken, ders ya da konferans verirken her seferinde Esat Mahmut Hoca'nın yönteminden yararlandım ve hiçbir zaman zararlı çıkmadım.

Feruzat ve Muhittin Sadak Beyler öğrencilerini insan yerine koydukları için severdim onları. Başka hocalar için 725 idim. Bir numaraydım yalnızca. Dersine çalışmış ya da çalışmamış bir numara... *Haldun*'luğumun hiçbir önemi yoktu... 725 olmam yetiyordu onlara... '725, derse kalk, 725, bugün çalışmamışsın, 725, bu yıl durumun pek iyi değil.' Oysa hem Feruzat Bey, hem Muhittin Beyi numaranın arkasındaki insanla da ilgilenirlerdi. Utangaç mıydı? Meraklı mıydı? İleride ne olmak istiyordu? Ailesinin durumu neydi? Öğrencilerini birer ufak insan olarak görüyor, bu yüzden de kendilerini daha çok sevdirebiliyorlardı. Bu üç hocanın dersi dışındaki dersler bana çekilmez geliyor, kafa göz yararak zar zor geçiyordum sınıfları. 725 hiç ikmale kalmıyordu. Kalmıyordu ama sene sonunda paçayı kurtarıncaya kadar da akla karayı seçiyordu.

Othello'nun Etkisi

Galatasaray'a gittiğim yıllarda hayatımda çok önemli rol oynayan bir olay oldu. Ömer Bey Apartmanı'nda üst katımıza Araboğlu diye tanınan bir aile taşındı; ilk başlarda Araboğlu ailesinin üstümüze taşınması benim için bir şey ifade etmedi. Fakat annemle babamla başlayan ahbaplıkları nedeniyle yakın bulmaya başladım onları. Bu kalabalık ailenin reisi Hayri Araboğlu sevimli bir adamdı. Üstelik müthiş tiyatro meraklısıydı. İşin en hoş tarafı, bazı cumartesi akşamları Şehir Tiyatrosu'nda iki loca birden alır ve kalabalık ailesini tiyatroya götürürdü. Okuldan döndüğüm bir hafta sonu, annem bana bir müjde verdi: "Hayri Bey bizden izin aldı. Seni bu akşam tiyatroya götürecek." Kulaklarıma inanamıyordum. İlk kez gidecektim tiyatroya. O güne kadar bilinçli hatırladığım tek tiyatro serüvenim, bir kez çocuk tiyatrosuna gidişimdi. Onun dışında hiçbir oyun seyretmemiştim. O gün kendimi başka türlü mutlu hissettim. Öğleden sonra gittiğimiz 16:30 matinesinde Judy Garland'ın *Billur Köşk* filmini seyrederken, arada bir akşama tiyatroya gideceğim aklıma geliyor, sevinçten uçuyordum adeta. Saray Sineması'nın balkonunda herkesi dürtüp haber vermek geliyordu içimden. *'Biliyor musunuz, beni bu gece tiyatroya götürecekler,'* diye.

Gece kendimi Araboğlu ailesinin fertleri arasında Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nun locasında bulunca, bir süre rüya görüyorum sandım. Saat tam 20:30'da geleneksel ziller çaldı ve kırmızı kadife perde ağır ağır açıldı. Heyecandan ölebilirdim, inanılmaz bir düş âlemindeydim. *Othello* oynanıyordu sahnede. Hâdi Hün, Cahide Sonku, Talat Artemel ve Suavi Tedü o gün sanki yalnız benim için oynuyorlardı. Shakespeare'in adını ilk kez duydum o gece. Othello'nun kıskançlığına, Cahide Sonku'nun güzelliğine, Talat Artemel'in kudretine istenirse dekorda bulutlar geçirilebildiğine de ilk kez tanık oldum. O güne dek asıl tutkum sinemaydı... O günden sonra tiyatro da katıldı yedinci sanatın yanına. Günlerce kendime gelemedim. Her önüme gelene anlattım oyunu tüm ayrıntılarıyla. Hâmit belki yüz kere duydu *Othello* serüvenimi, ama her seferinde de merakla dinledi anlattıklarımı. *Othello*, yaşantımın dönüm noktası oldu diyebilirim. O oyunu gördükten sonra küçücük aklımla Hollywood'da yıldız olmaktan vazgeçmiş, Türkiye'de tiyatro oyunculuğunda karar kılmıştım.

Othello'da izlediğim Cahide Sonku o yıl güzelliğinin ve şöhretinin en görkemli dönemini yaşıyordu. Sapsarı saçları ve o günlerin ünlü modaevleri Calibe ve Fegaro'dan giysileriyle tam anlamıyla büyük bir yıldızdı Cahide... Kıbrıs'tan gelen hısım akraba tiyatroya gitmek için *'Cahide oynuyor mu?'* diye sorarlardı. Ancak o oynuyorsa bilet alıp Tepebaşı'na giderlerdi... Gerçekten Cahide'yi sahnede izlemek başlı başına bir zevkti o günlerde. Türkiye'nin hiç kuşkusuz ilk gerçek yıldızıydı ve sanırım o gün bu gün-

dür, ne tiyatroda ne de sinemada Cahide Sonku ayarında bir yıldıza rastlanmadı bir daha...

Araboğlu ailesiyle tiyatro serüvenlerim birkaç kez tekrarlandı o yıl. Her cumartesi gecesi umutla beklerdim. *'Acaba beni de götürüler mi?'* Özellikle saat sekize doğru merdivendeki ayak seslerini daha dikkatli dinlerdim. Her duyduğum ses sanki hayatımın dönüm noktası olacakmış gibi gelirdi bana. Sesler bizim kapının önünden aşağı kata doğru uzaklaştıkça, büyük bir hayal kırıklığına uğrardım. Saat sekizden sonra perde açılma vakti yaklaştıkça, benim de yavaş yavaş umudum kesilmeye başlardı. Ondan sonra da teselliyi radyo dinlemekte bulurdum. BBC'nin *Forces Favorites* adlı müzik yayını, en sevdiğim programdı savaş yıllarında. Vera Lynn, Perry Como, Dinah Shore ve yeni yeni adı duyulmaya başlayan Frank Sinatra, zevkle dinlediğim şarkıcılar arasındaydı.

Araboğlu ailesinin Münüme, Fetanet ve Bedriye adlarında üç yetişkin kızları, Adil ve Haldun adında iki oğulları vardı. Ailenin en küçüğü olan Haldun, benden birkaç yaş büyüktü ve her şeye meraklıydı... Caz müziğine, sinemaya, tiyatroya, spora, pul biriktirmeye, edebiyata... Bazı geceler yemekten sonra yukarı çıkar, radyonun başında bir yandan müzik dinler, bir yandan da çene çalardık Haldun'la... Daha doğrusu çoğunlukla o konuşur, ben hayranlıkla dinlerdim anlattıklarını. O da Galatasaray'a gidiyordu benim gibi. Haldun Araboğlu, ilk hayranlık duyduğum insanlardan biri olmuştu kısa bir süre içinde.

Her şeyi mükemmel görünürdü Haldun'un bana. Yakışıklıydı, nazikti, bilgiliydi, kuvvetliydi ve konuşmaktan zevk alıyordu. Ben de onu taklit etmeye, ona benzemeye çalışıyordum o günlerde. İlk kez ondan duymuştum Benny Goodman'ı, Artie Shaw'u ve Gene Krupa'yı. Hudutların kapalı olması nedeniyle yabancı plaklar çok zor bulunurdu o yıllarda, ama o ne yapar eder bir yerlerden getirtirdi bu cazcıların plaklarını. Ben de fırsat buldukça bir koşu yukarı çıkar, soluğu Araboğlu ailesinin yanında alırdım. Onları ikinci ailem olarak kabul etmiştim adeta.

Bu hayhuy arasında ortaokulun son sınıfına kadar geldim. Bir gün sabah kahvaltısından sonra babam beni bir kenara çekerek bir tasarısından söz etti. "Bana kalırsa, ortaokulu bitirdikten sonra Robert Kolej'e girmelisin," dedi. Niyeti benim İngilizce öğrenip Kolej'in mühendislik kısmını bitirmem; işlerin başına geçmemdi. Hemen kabul ettim bu teklifi. Çünkü o anda bambaşka planlar yapmakla meşguldüm. Robert Kolej'e gidip İngilizce öğrenecektim. Böylelikle Amerika'da tiyatro ve sinema öğrenimi yapmam kolaylaşacaktı. Mühendislik meselesine gelince, onu düşünecek daha çoook vaktim vardı.

Robert Kolej'in hayali, o yılımın çabuk geçmesini sağladı. Galatasaray'ın sıkılığından nefret etmiş, koridorlarda bir aşağı bir yukarı dolaşmaktan bıkmıştım yıllardır. Üstelik Kolej'e giden Ender, Haluk, Meral ve kız kardeşimin okul hikâyeleri bana son derece cazip gelir, her zaman ağ-

zımın suyu akarak dinlerdim anlatılanları. Kolejde her türlü faaliyet vardı. Tiyatro çalışmaları, konserler, satranç kulüpleri, kız kolejiyle birlikte yapılan çaylar... Babama büyük bir sahtekârlık yapıyordum ama başka çarem yoktu. İhtirasım o kadar büyüktü ki her şeye başvurmam gerekiyordu, ilerde şöhrete kavuşabilmek için. Mühendis olmak üzere Galatasaray'dan çıkıp Robert Kolej'e girmem de ilk basamağı oluyordu bunun.

Sekizinci sınıf ve olgunluk imtihanları denen münasebetsizliği kafa göz yararak belasız bitirebildim. Öyle sanıyorum ki gerek benim, gerek Erol Gürel'in bu işi ikmalsiz bitirebilmesinde Feruzat Bey'in sihirli parmağı da vardı. Aksi takdirde benim hangi koşullar altında olursa olsun matematik ya da fizikten çakmam gerekti. Her neyse, biraz da Feruzat Bey'in sayesinde o yıl Kolej'e girebildim. O zamanlar istediği anda istediği okula girme şansına sahipti çocuklar. Öğrenciler okulların peşlerinde değil, okullar öğrencilerin peşlerinde koşardı o mutlu yıllarda...

O yaz babamın ısrarı ile Robert Kolej'in ünlü gezginci hocalarından Profesör Çerçiyan'ın haftada iki kez Suadiye Plaj Yolu'na ziyaretleriyle, ilk İngilizce derslerine başladım. Galatasaray'daki arkadaşlarımdan ayrılmak güç geliyordu gene de. Okuldan gerçekten nefret ediyordum ama dostlarım vardı orada. Her şeye rağmen şimdi geriye baktığımda bile tatlı gelmiyor bana, Behçet Bey'in günlerinde Galatasaray'daki o inanılmaz baskı ve insanı hayatından bezdiren disiplin... Hâlâ kâbus gibi hatırlıyorum o demir parmaklıklardan içeri girdiğim pazartesi sabahlarını.

Kolejin Şen Günleri

Robert Kolej'de İngilizce öğrenebilmem için bir yıl hazırlık sınıfına devam etmem gerekiyordu. Bu kez Matmazel Jorjet'ten kavga dövüş öğrendiğim Fransızca gibi gelmedi bana İngilizce. Çabucak öğreniverdim bu dili. Tabii bunda, yazın Profesör Çerçiyan'dan aldığım dersler kadar, Almanca ve Fransızca bilmemin de etkisi vardı. Kolej bana inanılmaz bir huzur ve mutluluk verdi. Galatasaray'ın karanlık koridorlarından sonra, nefes alabiliyordum adeta. Okulda herkes için ilginç olabilecek çok çeşitli faaliyet vardı. O yıllarda Kolej'in tiyatro çalışmalarından bayağı söz edilirdi sanat çevrelerinde. Şehir Tiyatrosu aktörlerinden rahmetli Avni Dilligil'in sahneye koyduğu *Antigone* oyunu büyük başarı kazanmış, baş rolleri oynayan Tunç Yalman, Sara Korle gibi genç yeteneklerden gazeteler uzun uzun söz etmişti. Benim hazırlıkta okuduğum günlerde Marlowe'un *Dr. Faustus* adlı oyunu çalışılıyordu.

Okulun son sınıfında olan ve her önemli faaliyette katkıları bulunan Tunç Yalman, Ahmet İsvan ve Bülent Ecevit gibi öğrenciler başrolleri

aralarında paylaşmışlardı. Tunç *Faustus*'u, İsvan da *Mefisto*'yu oynuyordu. Ecevit ise kostümlerin organizasyonunun dışında, önemli bir rolün sorumluluğunu da yüklenmişti. Ben ağzımın suyu akarak uzaktan bakıyordum hazırlıklara. Onlar büyük sınıftaydı, bense okula yeni girmiştim. Beni kimse tanımıyordu. Aralarına ilerinin ne kadar ünlü bir yıldızını almadıklarının farkında değildi zavallılar (!)... Bir gün elbet anlarlar diye kendi kendimi teselli ediyordum. Galatasaray'a ilk girdiğim yıl oynadığım *Demir Bank* ve *Kamp* oyunlarından sonra yıldızım sönmeye başlamıştı bayağı. Kimsenin bana rol vermeye de niyeti yoktu bu kargaşada.

Tunç Yalman idolüm olmuştu o günlerde. *'Ne iyi, bu yaşta böyle ünlü bir amatör yıldız olabilmek,'* uzaktan bakar dururdum orada burada gördükçe. "Bu çocuk, tiyatro dünyasının en büyük oyuncusu olacak," derdi herkes Tunç için. Bir söylentiye göre Muhsin Ertuğrul'un açtığı yetiştirici tiyatro kurslarına da katılıyordu. Hayranlığımın yanı sıra kıskanıyordum da Tunç'u; istediğim her şeyi o elde etmiş gibi geliyordu bana.

O yılı öyle, tiyatro çalışmalarına uzaktan bakıp geçirdim. Bu arada Kız Koleji'ndeki konserler okul yaşamımızın en önemli olaylarını oluşturuyordu. Konsere gidecek tüm erkekler, bir süs, bir süs, Arnavutköy'ün yokuşunu tırmanmaya hazırlanıyorlardı. Saçlar briyantinleniyor, kokular sürülüyor, en parlak renkli kravatlar takılıyor, en ütülü pantolonlar giyilip Erkek Koleji'nin yokuşundan aşağı iniliyor ve nefes nefese Kız Koleji'nin yokuşundan yukarı çıkılıyordu. Kimsenin konseri monseri umursadığı yoktu böyle günlerde. Herkes gözüne kestirdiği kızla kaşla göz arası anlaşıyor, bakışmalar, gülüşmeler, hafif flörtler arasında mektup alıp vermeler sürüp gidiyordu konser süresince... Sonunda alkıştan kıyametler kopuyordu, *'bis'* yapılsın da bu yeraltı çalışmaları biraz daha sürsün diye... Konser veren de yaşamının en büyük alkışını almaktan memnun, selam üstüne selam veriyor, zaman elverdiği sürece *'bis'* üstüne *'bis'* yapıyordu bu korkunç tezahürat sonunda... Gece, tatmin olmamış bir halde kafamızda türlü anılar, cebimizde yüz kez okunmuş mektuplarla tekrar tırmanıyorduk Erkek Koleji'nin tepesine.

Böylelikle flört devrim başlamış oldu bu yıllarda. Meral Selçuk ve Sevin Furtun dış dünyadan yakın arkadaşlarım oldukları için Kız Koleji'nde kendime çevre yapmam hiç de zor olmadı. Kız kardeşim Güler benden küçük olmasına rağmen kızlarla rahat arkadaşlık etmemde büyük etken olmuştu. Evde bir çay daveti verdiğimiz zaman, kızlar babalarından, *'Gülerlere gidiyoruz,'* diye izin alırlardı. Böylelikle bizim evde verilen kızlı erkekli çaylardan herkes pek memnun kalırdı. Bu masum partilerde, çay içilir, dans edilir, Frank Sinatra ve Dinah Shore'un son plakları dinlenir ve hafiften flört edilirdi. Çok cesur olanlar bazı kız arkadaşların hayret dolu bakışları altında birer votka yudumlar, ya da bir sigara bile tüttürürlerdi. Meral'in sesi babasınınki gibi güzel olduğu için çoğunlukla şarkı söylerdi böyle davetlerde. Bayılırdık hepimiz sesine. Gerçekten iyi bir caz şarkıcısı

olabilecek yetenekteydi Meral (isteseydi tabii). Bir iki kez babasının İstanbul'daki Türk Sanat Müziği konserlerine katıldı ve çok alkışlandı. 'Opera yıldızı olacağım,' diyordu o günlerde. Münir Nurettin Bey, kızının sesini eğitmeye çalışıyor, fırsat buldukça onu konserlerine çıkarıyordu. Hatta o günlerde ünlü Türk sanatçılarının uğrak yeri olan Kahire Opera Salonu'ndaki konserlere çoğunlukla Meral de katılıyordu. Meral de, ben de ileride ünlü olacağımız günlerin hayalini kuruyorduk. İşte bu sıralarda Ülker' i tanıdım. Korkunç zekiydi, inanılmaz bir espri yeteneği ve inanılmaz bir çekiciliği vardı Ülker'in. Anında âşık oldum Ülker'e. Çocukça, güzel bir tutkuydu bu. Söz verdik ileride birbirimizle evlenmeye. Aynı şarkıları seviyor, aynı esprilere gülüyorduk. Üstelik büyük saygısı vardı Ülker'in sanatçı olma isteğime. *'En çok o tarafını sevdim,'* diyordu. Konserlerde artık yan yana oturuyor, cumartesileri beraber sinemaya gidiyorduk. Tabii bu sinema serüvenleri çoğunlukla bütün grupla idi. Görüşmediğimiz günlerde mektuplaşıyorduk. Her gün ama her gün mektup yazıyorduk birbirimize. Her şeyi anlatıyorduk.

Kolej hayatına çabucak alışmıştım, Galatasaray'daki sıkı günlerimden sonra buranın canlı yaşamı beni son derece mutlu etmişti. Sınıfımın en hareketli öğrencilerinden biri olmuştum. Her şeyin içinden çıkıyordum. Kız Koleji'nde de Meral ve Ülker yüzünden arkadaşım çoktu. Bu yüzden Kolej'in en popüler kişilerinden biri olmam normaldi. Bütün bu yeteneklerimin yanı sıra derslerim felaketti. İngilizce ve edebiyat hariç, özellikle fen derslerinden feciydim. Ne yapsam nafile, bu fen derslerini beceremiyordum bir türlü. Mühendis olmak şöyle dursun, makine işçisi olacak halim bile yoktu. Ama gene de babamı şüphelendirmemek için Kolej'in fen kısmına devam zorunluluğum vardı.

Kolej'de yeni arkadaşlar edinmiştim kendime. Sonradan Boğaziçi Üniversitesi dekanlarından olan Vedat Yerlici, şu anda ailesiyle Kaliforniya'ya yerleşmiş olan Vasıf Canlı ve rahmetli mühendis Bülent Garan en yakın dostlarımdı okul süresince. Bu üç arkadaşımla içtiğimiz su ayrı gitmezdi. Kısacası, derslerimdeki başarısızlığım dışında mutluydum Kolej'de. Fen derslerindeki felaketime rağmen İngilizceyi çabucak öğrenmiş ve sınıfın en iyi konuşanlarından biri olmuştum.

Hafta sonunda eve gitmek, çarşamba geceleri arada bir izinli olarak evde kalmak bana sonsuz bir zevk verirdi gene de. Ancak pazartesi sabahları da okula severek giderdim, pazar akşamından keyfim kaçmazdı Galatasaray'da olduğu gibi.

Kolej'de bütün arkadaşlarım öğrenmişti sanatçı olma isteğimi. Yine de Ülker'le Meral dışında hiçbirinin beni o günlerde pek ciddiye aldığını sanmıyorum. Herkesin kafasında *'Babasının kurulu, düzenli bir işi var. Haldun da tek erkek evlat. Nasılsa sonunda o işe girecektir,'* düşüncesi vardı. Aslında benim bilmem bana yetiyordu, ama aileme bu işi nasıl kabul ettirecektim, onu bilemiyordum. Kolay olmayacaktı hiç kuşkusuz. Günün bi-

rinde annemin kahvaltı sofrasında ettiği bir söz, geleceğimin pek karanlık olduğunu apaçık gösteriyordu.

O devirde Tokatlıyan Oteli'nin cumartesi danslı çayları pek ünlüydü. Zaten o yıllar çay yıllarıydı. Şimdi içkiyle halledilen her şey o yıllarda çay sofralarında konuşulurdu. Dostlarıyla bir cumartesi çayına giden annem, başka bir masada oturan, kızlı erkekli Kolej son sınıf öğrencilerini görmüş. Aralarında Tunç Yalman da varmış. "Yazık," diye anlatıyordu annem, sabah çayını yudumlarken, "Pek hoş çocuk. Son derece de kibar." "Niye yazık?" diye sordu babam. "Niye olacak, artist olacakmış. Öyle diyormuş herkese. Üstelik Ahmet Emin ve Rezzan'ın tek oğulları," diye cevapladı babamın sorusunu. Sonra da, "Allah kimselere vermesin," diye aceleyle yanındaki iskemlenin tahtasına üç kere vurdu. Bir anda yemek odası kafama yıkıldı sandım. *'Yandık!'* diye düşündüm. Ben kararımı açıkladığım zaman kim bilir ne kıyametler kopacak, ne trajediler oynanacaktı bu evde. Hayat çok zordu benim için, ama nasılsa kararımı bildirmek için daha zamanım vardı.

Tunç Yalman'ın, Muhsin Ertuğrul'un gençler için açtığı kurslara devam ettiğini öğrenmiştim o günlerde. Yanılmıyorsam Perihan Tedü, Muzaffer Arslan ve Gülistan Güzey de tiyatro yaşamlarına Tunç'un katıldığı o kurslarda başlamışlardı. Muhsin Bey'in kurslarına katıldığını öğrenince, Tunç'a karşı büyük bir kıskançlık duydum. Adam benim istediğim şeyleri benden daha önce başarıyordu. Kolejin en popüler, en beğenilen oyuncusu olduğu yetmiyormuş gibi şimdi de işi profesyonelliğe dökmüştü. Üstelik ben Tunç'la tanışmamıştım bile...

Dokuzuncu sınıftan sonra okulun tiyatro faaliyetlerine ben de katıldım. Bazı oyunlarda ufak tefek roller oynuyor, "Bir gün, tüm hayatım nasılsa sahnede geçecek," diye rol almak için fazla çaba göstermiyordum. Kolej'de bile iyi bir rol alabilmek için bir hayli uğraşmak gerekiyordu. Ben de o tarafa fazla yanaşmıyordum ama Tunç'un başarıları aklıma gelince de kıskançlıktan kahroluyordum.

Fen dersleriyle aramdaki bitmez tükenmez mücadelelerle dolu dokuzuncu sınıfı fizikten borçlu kalarak geçtim. Buna geçmek denebilirse tabii.. Okulun ders dışı her türlü faaliyetinin içindeydim, ama öğrenci olarak dökülüyordum. Onuncu sınıfta birden kafama dank etti. Dersleri bu şekilde götürmeme olanak yoktu. Matematik, kimya gibi şeyleri anlamıyor, anlamak için de pek bir gayret sarf etmiyordum. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi dokuzuncu sınıfın münasebetsiz fizik dersine bir yıl daha devam etmek zorundaydım. Sadece Prof. Mac Neal adındaki Amerikalı edebiyat öğretmeninin derslerini büyük bir zevkle izliyor ve bu ilginç adamın her söylediğini yutarcasına dinliyordum. Bize derslerinde müzikten, tiyatrodan, sinemadan, hatta zaman zaman klasik Türk müziğinden bile söz ettiği oluyor ve öğrencilerine sanatın tüm dallarını öğretmeye çalışıyordu. Toprağı bol olsun, Mac Neal gerçekten harika bir öğretmendi.

Sanatçı olma kararımı büyük bir saygıyla karşılamış, hatta bundan mutluluk duyduğunu bile söylemişti bana.

O yılın sonunda dananın kuyruğu koptu tüm fen derslerinden çaktığım gibi borçlu geçtiğim dokuzuncu sınıf fiziğinden de geçememiştim. Evde kıyametler koptu bu haber öğrenilince. İşin kötüsü fizikten borçlu olduğumu annemden ve babamdan gizlemiştim. Onlar yalnız onuncu sınıf derslerinden kaldığımı sanarak kıyameti koparmışlardı. Bir de öbür felaketi öğrenseler neler olacaktı kim bilir? Beni avutan tek nokta aynı yıl kardeşim Güler'in ve çocukluk arkadaşım Halûk'un da çakmalarıydı. Suadiye Plaj Yolu'ndaki bahçede birkaç gün büyüklerin suratından geçilmedi. Üçümüz de tüm yazı ders almakla geçirdik. İşin korkunç tarafı, ben borçlu olduğum fizikten son şansımı kullanıp eylülde tekrar sınava girmek zorundaydım. Şöyle rahat rahat sınıfta bile kalmamıştım. Eylülde başarı gösteremezsem okuldan kovulacaktım. Yani ne yapıp yapıp fizikten geçmem gerekti. Aksi takdirde Amerika rüyası da her şeyle birlikte suya düşecekti. Haftada üç kez Suadiye'den karşıya geçip Kolej tepelerine tırmanıyor, 'babam onuncu sınıf kimya dersi aldığımı sanırken, haldır haldır dokuzuncu sınıf fiziğine çalışıyordum. Şansıma, benden beterdi bana ders veren öğretmen. Çalıştığımız kitapta fizik problemlerinin sonuçları vardı. Örneğin bir problemin 6.32 olarak sonuçlanması gerekiyordu. Şimdi adını bile unuttuğum akıllı (!) öğretmenim iki saatlik bir uğraştan sonra kan ter içinde kalıyor ve problemin sonucu 6.32'den başka her şey çıkıyordu. Garibim sonuca şaşkınlık içinde bakıyor, "Hay Allah, bu kitapları niye böyle yanlış basıyorlar, anlamıyorum," diye hayıflanıyordu her seferinde... Sonra da fazla üstünde durmadan, "İstersen sana biraz Chopin çalayım," diye lafı değiştiriveriyordu. Ben de ta Suadiye'den Bebek tepelerine yazın bu sıcağında Chopin dinlemeye gelmiş oluyordum böylelikle.

Chopin meraklısı özel fizik öğretmenimin yetenekleri benim fen derslerindeki başarılarımla birleşince, son şansım olan eylüldeki sınavdan kalmam kadar normal bir şey düşünülemezdi. Oysa üç problemden ikisini her nasılsa çözmüş ve sınavdan sevinerek çıkmıştım. Oh... Hiç olmazsa artık rahat rahat onuncu sınıfta kalmış sayılabilecektim.

Mutluluğum ancak iki gün sürdü. Bir sabah Vedat Yerlici bisikletine atladığı gibi soluğu bende aldı. "Yahu dün okula gittim, sen fizikten çakmışsın," dedi damdan düşer gibi. Şakanın sırası değildi. Ayrıca bu düpedüz eşek şakasıydı. Oysa Vedat şaka etmiyordu. Gerçekten fizikten çakmıştım. Böylelikle Robert Kolej'den kovulmaktan başka bir yol kalmamıştı. İlk anlarda kendime gelemedim. Ne yapacaktım? Babama bunu nasıl anlatacaktım? Hangi okula yazılabilirdim? Artist olma düşlerim ne olacaktı? "Peki sen üç sorudan ikisini yapmamış mıydın?" diye sordu Vedat. "Evet", diye cevap verdim hayattan en bıkmış sesimle. "Öyleyse nasıl kalırsın? Okula gidip itiraz edelim. Kâğıdını baştan okusunlar," dedi Vedat. O gün öğleden sonra Vedat'ın zoruyla okula gittik. Kimsenin kâğıdını baştan okumaya

niyeti yoktu. Vedat yılmadı. On gün süreyle beni oraya sürükledi. Milli Eğitim Müdürlüğü'nden, beni çaktıran dokuzuncu sınıf fizik hocası Prof. Collins'in yakın dostu Kutsi Beğdeş'e kadar çalmadığımız kapı kalmadı. Bu arada gene Vedat'ın becerikliliği sayesinde her ihtimale karşı Şişli Terakki Lisesi'ne de yazılmıştım, geleceğimi garanti altına almıştım.

Her gün bu uğraşlardan sonra yorgun argın, Suadiye'deki eve dönüyor, anneme babama durumu belli etmemek için sözümona neşeli görünmeye çalışarak abuk sabuk bir şeyler anlatıyordum. Bütün Suadiye halkı durumu biliyordu. Annemle babamın dışında herkes bana, "Ne oldu?" diye soruyordu her akşam eve döndüğümde. Nazik Hanım, Tuz Baba'ya kilolarca tuz adamıştı. Ülker, camilerden umudu kesmiş, kiliselerdeki ikonlardan medet umuyordu. Saadet ve Sadiye Yengelerim yoksul çocukları giydireceklerine yemin etmişlerdi. Halûk'la Ender'in annesi Semiha Furtun kendi çocuklarının üzüntüsünü unutmuş, benim derdime düşmüştü. Herkes kendince oraya buraya bir şeyler adamış, okula tekrar girmem için tek çareyi içtenlikle duada bulmuştu. Güler herkesten telaşlıydı. Babam onları duyarsa kopacak kıyameti düşünüyor, soğuk terler döküyordu. Vedat'ın bıkmadan usanmadan uğraşmaları hiçbir sonuç vermiyordu.

Günü gelip de okullar açılınca ben de herkesle birlikte Kolej'in yolunu tuttum bir pazartesi sabahı. Vasıf Canlı o yıl Rumelihisarı'nda bir pansiyonda oturuyordu, Nüvit Nomanoğlu ve Aydın Fetvacı adlı iki arkadaşımızla birlikte. Gündüzlü olarak okula devam ediyor, geceleri ise pansiyonda kalıyordu. Beni de yanlarına aldılar ve böylece herkes okuldayken ben Rumelihisarı'ndaki ahşap evde elimde bir kitap, çile doldurmaya başladım.

Vedat yılmıyordu bir türlü. Sonunda allem etti, kalem etti dayısının yakın arkadaşı olan Kutsi Beğdeş'i fizik hocası Prof. Collins'le konuşmaya ikna etti. Kâğıdım okununca bana gerçekten haksızlık yapıldığı ortaya çıkmıştı. İnanılacak şey değil ama ben haklı çıkmıştım... Okulun müdürü Prof. Scott beni ofisine çağırarak özür diledi ve tekrar Kolej'in onuncu sınıfına dönebileceğimi söyledi. Yalnız Scott'un bir tek koşulu vardı. Bundan sonra fen kısmına değil, edebiyat kısmına devam edecektim. Sevinerek kabul ettim bu öneriyi. Çünkü artık fen dersleriyle didişecek halim kalmamıştı.

O hafta sonu mutlu haberle eve dönünce Suadiye Plaj Yolu'nda bayram havası esti adeta... Nazik Hanım pazartesi sabahı Beşiktaş'a inip Tuz Baba'nın tuzlarını almayı kararlaştırdı. Ben haftalardır hasret kaldığım rahat bir uyku çektim o gece. Gerçi Vasıfçık bana çok iyi ev sahipliği yapmıştı, ama ne de olsa okulsuz mokulsuz kendimi pek sığıntı hissetmiştim o Rumelihisarı'ndaki ahşap evde.

O yıl, onuncu sınıfın edebiyat bölümü bir bahar rüzgârı gibi geldi bana. Öğretmenlerim anladığım bir dilde konuşuyorlardı artık. O yıldan sonra öğrenci olarak büyük bir sıkıntım da olmadı zaten. Bazı derslerde

vasat, bazı derslerde parlak, ortalaması şöyle böyle bir öğrenci olarak sürdürdüm bundan sonraki okul yaşamımı.

Edebiyat kısmına girip yaşadığım kâbusu unutmaya yüz tutmuşken, babamın bir gün okula gelip öğretmenlerimle konuşmaya kalkması, ortalığı birden altüst etti. O hafta sonu her şeyden habersiz, gideceğim filmin ve öğlen yiyeceğim Çerkes tavuğunun hayalini kurarak evin kapısını çalarken, kapıyı açan annem, "Utanmıyor musun okuldan kovulup âleme rezil olmaya? Baban *'gözüm görmesin'* diyor," diye gürledi. Allahtan babam evde yoktu. "Cezalısın, sinema filan yok artık," diye bir süre daha söylendi annem. Süklüm püklüm odama çekildim. Cezalıydım ve baba gelince asıl kıyamet kopacaktı, ama Ömer Bey Apartmanı'ndaki odamda mutluydum. Resimlerim, kitaplarım, plaklarım ve kendi zevkime göre düzenlediğim eşyalarımla sokağa çıkmasam da hayatımdan memnundum o odada. Üstelik radyom ve pikabım da vardı. Babam eve gelince beklediğim kıyametten biraz fazlası koptu, hatta bir iki tane de orama burama yedim galiba. Babam en fazla, olan bitenden kendisinin haberdar olmamasına alınmış, bunu bir türlü hazmedememişti. "Nasıl olur da Kutsi Beğdeş'e kadar herkes benim oğluma yardım eder de, benim haberim olmaz," diye bas bas bağırıyordu. Aslında haklıydı ama olan olmuştu. Kıyamete katlanmaktan başka yapacak bir şey yoktu artık. Bu patırtı arasında benim edebiyat şubesine geçişim ikinci planda kalmıştı. Babam da anlamıştı mühendis olamayacağımı. Ne yapmak istediğimi kestiremediğinden, beni hiçbir şeye meraklı olmamakla suçluyordu sürekli olarak. Hele o cezalı olduğum gün, beceriksizliğim, yeteneksizliğim, tembelliğim ve hiçbir şeye merakımın olmaması, birkaç kez bağıra çağıra yüzüme vuruldu ve aramızda tek çalışkan öğrenci olan Ender uzun uzun övüldü... Annem, "Herkesin çocuğundan yana şansı var," diye her zamanki gibi yangına körükle gitti gene...

Öğleden sonra Güler, Frau Lina'yla birlikte 16:30 matinesine sinemaya gitti. Ben evde cezalıydım. Annemle babam da yemekten sonra gezmeye gidince, Nazik'le anneannem öğleyin yiyemediğim Çerkes tavuğunu bol bol tıkıverdiler ağzıma. Patırtı bitmişti. Odamda oturup müzik dinliyor, dergi karıştırıyor ve Ülker'e mektup yazıp olayları anlatıyordum. O gece annemle babamın dışarıda olduğu saatlerde yukarı çıkıp Araboğlu ailesiyle çan çan ettim.

Hayri Araboğlu'nun o yıl ölmesi, yakından tanıyıp sevdiğim, yaşamımı etkileyen bir insanı ilk kaybedişim oldu. Gerçekten çok üzülmüştüm Hayri Bey'in öyle birdenbire yok oluvermesine. Araboğlular aile reislerinin ölümü üzerine, kısa bir süre sonra başka bir yere taşındılar ve yaşamımdan çıkmış oldular. Sonraki yıllarda arada bir gördüğüm bu insanları gerçekten çok sevmiş ve çok yakın bulmuştum kendime. Tiyatro yaşamımı çok yakından etkilediği için Hayri Araboğlu'nu da ömrüm boyunca unutmayacağım.

Kolej'in hareketli hayhuyu arasında yıllar geçiyordu. Babam hâlâ hiçbir şey olmak istemediğimi düşündüğü için telaşlanıp duruyordu. Bunun farkındaydım, gerçeği söyleme olanağı göremiyordum o günlerde... Bu sorunu nasıl çözebileceğimi kestiremediğim halde, her zamanki gibi şansımın yardım edeceğine inanıyordum.

Günlerden bir gün Tunç Yalman ile Kız Koleji'nden Şirin Devrim'in Amerika'daki ünlü Yale Üniversitesi'nin tiyatro bölümüne devam ettiklerini duydum. Amerikalı öğretmenlerle ve özellikle çok sevdiğim Prof. Mac Neal'le yaptığım konuşmalar sonucunda Yale Üniversitesi'nin tiyatro bölümünün dünyanın en iyi tiyatro okulu olduğunu da öğrenmiştim. On birinci sınıfa gelince bu okula yazıp, Koleji bitirince oraya devam etmek istediğimi bildirdim. Prof. Mac Neal de çok iyi bir mektup yazmıştı okul idaresine benim için. Öbür arkadaşlarım, seçtikleri mesleklere göre, birinden gelmezse birinden gelir diye, birkaç üniversiteye birden başvuruyorlardı. Benim bir tek *'Yale'*e yazmam onlara çılgınlık geliyordu. Bense, "Şansım yardım eder, ben oraya nasılsa kabul edilirim," diye düşünüyordum. Çünkü gitmek istediğim tek yer orasıydı ve oradan başka bir yeri düşünmek bile istemiyordum.

Altı ay geçmeden tüm arkadaşlarımı şaşkınlığa düşürdüm ve Yale Üniversitesi'nin tiyatro bölümüne kabul olunduğuma dair bir mektup aldım. Şansım gene yardım etmişti. Şimdi bütün iş aileme durumu bildirmeye kalmıştı.

Savaş çoktan bitmiş, ülkeler arasında gidiş geliş yolları açılmıştı. Artık çoğunlukla uçakla yapılıyordu yolculuklar. Savaştan önce pek gözde olan Semplon Ekspresi bir kenara itilmiş, uçak şirketleri arasında yolcuları memnun etmek için korkunç bir hizmet savaşı başlamıştı. Babam işleri nedeniyle yollar açılır açılmaz, yıllık İngiltere ve Amerika yolculuklarına başladı. Gene böyle uzunca bir süre Amerika'da kalacağı yolculuklardan birini, sırrımı bildirmek için kullanmaya karar verdim.

Aynı yıl (1948) babam Çiftehavuzlar'da deniz kenarında çok güzel bir yalı almıştı. Yazlarımızı orada geçiriyorduk artık. O günlerde Çiftehavuzlar Koyu belki de İstanbul'un en güzel, en dinlendirici köşelerinden biriydi. Hele akşamüstleri bahçede oturup, yavaş yavaş ışıkları yanmaya başlayan adaların uzaktan görünüşünü izlemenin tadına doyum olmazdı. Evin bahçesi çok güzeldi. Babamın özel merakı bahçemizi büsbütün güzelleştirmiş ve o kıyının en cazip köşelerinden biri haline getirmişti. Biz çocuklar için Çiftehavuzlar'daki yalı bulunmaz bir nimetti. Önümüzde kendi denizimiz ve içinde rahat rahat aşık atabileceğimiz koca bir bahçemiz vardı.

Yale'den kabul mektubunun gelmesinden kısa bir süre sonra, babam iki ay sürecek bir New York yolculuğuna çıktı. Maaile onu Yeşilköy'den

Pan American uçağına bindirdiğimiz an korkunç planımı kurdum ben de. Eve gider gitmez babama bir mektup yazacak ve durumumu en etkili, en acıklı bir dille bildirecektim. Onunla yüz yüze konuşmaya cesaretim yoktu. Kopacak kıyamet, söylenebilecek kırıcı sözler korkutuyordu beni. Bu yüzden mektup işi çok daha kolayıma geliyordu. Özellikle aramızda bu kadar kilometre varken babam kızsa da o kızgınlık, okyanusları aşıp baba varana kadar etkinliğini kaybederdi nasılsa. Bu kararı verdikten sonra kendimi kuş kadar hafif hissetim. O gün Yeşilköy'den eve dönünceye kadar kafamda yazacağım cümleleri kuruyor, en vurucu, en acıklı yakarışları düşünüyordum babamı tavlayabilmek için.

O hafta mektubu yazdım. Çiftehavuzlar'da Vedat, Ülker ve Meral'den kurulu kurmay, yazdıklarımı defalarca okuyarak artık gönderilebileceğine karar verdi ve ben, titreyen ellerle besmeleler çekerek beyaz zarfı posta kutusuna attım günlerden bir gün.

Aradan iki hafta ya geçti ya geçmedi... Bir cumartesi günü okuldan Çiftehavuzlar'daki eve geldim. Bahçeden içeri girince ta uzakta, evin kapısında annemin beklediğini gördüm. Hayli uzun yolu yürüyerek eve yaklaştıkça, annemin öylece, hiç kımıldamadan yaklaşmamı gözlediğini hissettim. Hareketli bir kadın olan annem için bu pek normal bir durum değildi. Ortada bir gariplik vardı ama ne olduğunu anlayamamıştım. Adımlarımı yavaşlattım.

Sesini duyacak kadar yaklaştığım zaman annemin kırgın bir sesle: "Ne o, artist oluyormuşsun? Babandan mektup geldi. Bir de sana yazmış. Yatağının üzerine koydum," dediğini duydum.

Kalbim heyecandan öyle bir hızla çarpmaya başladı ki, olduğum yerde kalakaldım. Acaba mektupta ne yazıyordu? Belki de babam beni reddetmişti. Ben de o zaman Ses Opereti'ne ya da Ankara Konservatuvarı'na başvururdum. Yale suya düşecekti. Amerika rüya olacaktı. Acaba ne yazıyordu babam? İyi bir şey yazmasına olanak yoktu benim garip isteğim karşısında. Odama gidip mektubu okumak bir yana, yerimden kımıldamaya cesaretim kalmamıştı.

Annem, "yazıklar olsun... Bu kadar uğraş didin, oğlun artist olmaya kalksın. Maşallah... Herkesin şansı var çocuklarından yana.." gibi bir şeyler söylüyordu.

Annemin sözleri etkilemiyordu o anda beni hiç. Düşündüğüm tek şey, her an gözümün önünde büyüdükçe büyüyen ve yatağımın üstünde korkunç bir canavar gibi beni yutmaya çalışan New York'tan gelen mektuptu.

Yavaş yavaş kapıdan içeri girdim. Okul çantamı antredeki koltuğun üstüne atarcasına bıraktım. Odama doğru merdivenlerden yukarı çıkmaya başladım. Annem cevap vermediğimi görünce hıncını alamamış, bulunduğu yerden laf yetiştiriyordu:

"Sürüneceksin... Belliydi zaten ilk günden..."

Benden cevap alamayınca bu kez kırıcı olmak için uğraşmaya başladı: "Üstelik yeteneğin de yok. N'apalım, köçek olur çıkarsın sonunda..."

Odama girdim. Mektup orada, yatağımın üstünde duruyordu. Tüm yaşantıma yön verecek satırlar o küçücük zarfın içindeydi. Birden ani bir hareketle yatağımın üstüne oturup zarfı yırtarcasına açtım. Babamın dik, güzel yazısı gözlerimin önüne serildi.

'Biricik Oğlum' diye başlıyordu mektup. Rahat bir nefes aldım. *'Allahın belası'* ya da *'Nankör köpek'* diye başlamadığına göre, durum o kadar kötü değildi.

Dünyanın en güzel mektubuydu bu ve ben dünyanın en mutlu insanıydım o mektubu okuduktan sonra. Mutluluğumu deniz kenarından adalara haykırmak geldi içimden. Babam beni anlamıştı. Gurur duyuyordu benimle. Bir idealim olduğuna sevinmiş ve bana bu konuda yardımcı olmaya karar vermişti.

"Tiyatro da asil, güzel bir meslek. Ama görevin iyi tiyatrocu olmak ve bu işin en iyi şekilde öğrenimini görmek," diyordu.

Dünyalar benim olmuştu. Artık kimse hiçbir şeyi engelleyemezdi. Babam bana omuz veriyordu. Hem de saygıyla sevgiyle omuz veriyordu. 1949 yılının Türkiye'sinde önemli bir iş adamının tek oğluna bu anlayışı, bu olgunluğu gösterebilmesi kolay değildi, ama babam da alelade bir insan değildi. Yıllarca bunu herkesten duymuştum. Bu kez de bana kanıtlıyordu alelade biri olmadığını. Okyanusların ta öbür ucundan, bana yardımcı olacağını haykırıyordu.

Babamın mektubu Kolej'de bomba etkisi yaptı. Herkese gösteriyor, herkese okutuyordum, yaşamının dönüm noktası olan o güzel satırları. Artık rahat rahat, "Yale'in tiyatro bölümüne gideceğim, oyuncu ve yönetmen olacağım," diyebiliyordum. Annem her seferinde biraz mahcup oluyor, hafifçe *'elden ne gelir'* gibilerinden gülümsüyor, "Ya işte böyle efendim, başka iş yokmuş gibi Haldun buna karar verdi," diyordu çevresindekilere. Saadet yenge bunun geçici bir karar olduğuna inanmış, yakın bir gelecekte hevesimin geçeceğini anlatıyordu bütün akrabalara.

Ben biraz da intikam alır gibi herkesin gözüne baka baka, "Artist olacağım," diyordum zevkle. İnsanların, *'Acaba yanlış mı duyduk?'* diye şaşırmaları, *'Ne reaksiyon göstermek gerek?'* diye düşünmeleri beni çok eğlendirmeye başlamıştı. Herkesten farklı bir şey yapmıştım; özellikle çevremin anlamasına olanak olmayan bir meslek seçmiştim kendime. Böylelikle de toplumun kurallarına baş kaldırmıştım onlara göre.

Yıllar önce annemin kahvaltı sofrasında, 'Said Bey'in oğlu artist olmaya karar vermiş. Vah vah..' diye Tunç için hayıflandığı gibi dedikodumu edenler çoktu o günlerde. Bu da bana manyakça bir zevk veriyordu.

Bundan sonraki Kolej günlerim daha da güzel, daha da mutlu geçti. Bir çeşit savaş kazanmış, kahraman olmuştum çevremde. Ailesine artistliği kabul ettirebilmiş bir kahramandım, ama bazılarına da, önündeki imkânları tepen bir geri zekâlı, bir hilkat garibesi gibi görünüyordum herhalde.

Kolejin son sınıfını, tarihten bütünlemeye kalarak atlattıktan sonra

Amerika'nın yolu görünmüştü. Birden işin ciddiyetini kavradım. Ortalığı altüst ettikten sonra becerebilecek miydim bu işi? Amerikalı öğretmenler Yale'in tiyatro bölümünün çok zor olduğunu söylüyorlardı. Başarabilecek miydim? Ya rezil olup hiçbir iş beceremeden Türkiye'ye geri dönmek zorunda kalırsam ne yapardım? Gerçi Kolej'de okuduğum yıllar süresince *On İkinci Gece* gibi bir iki oyunda başarı kazanmış, *Kampus Çılgınlıkları* adı altında toparladığım birkaç revü bozuntusuyla ilk yönetmenlik denemelerine girişmiştim; ama bütün bunlar amatör çalışmalardı, şimdi iş başka yöne gidiyordu. Herkese ve özellikle babama kendimi kanıtlamam gerekti.

Çiftehavuzlar'da geçirdiğim, 49 yazından sonra tüm hazırlıklarım tamamlandı. Veda partileri, ayrılık hediyeleri, mektup yazma sözleri arasında bir sabah yola çıkma zamanım geldi. Ülker ile aramız biraz şeker renk olmakla beraber, o da geçirmeye gelmişti beni. Bir hayli de mahzundu o sabah. Ailem ve tüm arkadaşlarım o gün beni Yeşilköy'den Pan American uçağına bindirdiler ve o yıllarda saat değişiklikleri ile 36 saat sürecek olan Amerika yolculuğum başlamış oldu. Heyecanlanmaya bile fırsat bulamamıştım. Çünkü ilk kez uçağa biniyor ve deli gibi korkuyordum. Hatta bir aralık uçak korkusu yüzünden Amerika rüyasından vazgeçmeye bile kalkmıştım. Sonra babamın, "Sen ne biçim uygar adamsın? Bir de tiyatrocu olmaya kalkıyorsun," diye azarlaması üzerine boyun eğmek zorunda kaldım. Uçak kalktıktan bir saat kadar sonra, oturduğum yerden arka koltuklara doğru akma cesaretini bulabildim. İki sıra arkamda Özer Esen adında mühendislik eğitimi görmeye giden bir sınıf arkadaşım ve okuldan tanıyıp da soğuk bulduğum, ileriki yıllarda Boğaziçi Üniversitesi Rektörlüğü yapacak olan Aptullah Kuran oturuyordu. Konuşma arasında Aptullah'ın da Yale Üniversitesi'nde mimarlık okumaya gittiğini öğrendim. Biraz rahatlamıştım. Fazla samimiyetim olmasa da, değişik bir çevreye girerken az tanıdığım, az bildiğim, hatta soğuk bulduğum biri de olsa, bir Türk'ün yakınımda olması bana güç vermişti. Sonsuz gibi görünen uçak yolculuğu bitmiyordu bir türlü. New York'a ayak basacağımdan pek umutlu değildim havada olduğumuz sürece. Tiyatrocu olamadan okyanusların üstünde can vermek pek anlamsız geliyordu bana.

Yeni Dünya

Babamın iş yaptığı şirketin adamları beni New York'un La Guardia Havaalanı'nda bekliyorlardı. Araba, otel, hatta ertesi günü beni Yale Üniversitesi'nin bulunduğu New Haven'a götürecek olan tren bileti bile hazırdı.

"Bir arkadaşım var Yale'ye gidecek olan," dedim. "Onu da yanımıza alabilir miyiz?"

Aptullah'ı kastediyordum. Özer Esen'i akrabaları karşılamış, Aptullah ise tek başına kalakalmıştı, New York Havaalanı'nın keşmekeşi içinde.

"Tabii", dedi, beni karşılamaya gelen Mr. Gutierrez. "Mr. Brenner talimat verdi. Sizi rahat ettirmek için ne mümkünse yaparız."

Mr. Brenner, babamın iş yaptığı ve Türkiye'ye gelişlerinden tanıdığım ünlü bir iş adamıydı. Amerika'daki öğrencilik yıllarımda velim olacaktı.

Bir hayhuy içinde sabahın ikisinde Empire adlı bir otele bırakılmamız, ertesi sabah kahvaltıdan sonra Grand Central tren istasyonuna götürülmemiz, orada Aptullah'la trene binip New Haven yolunu tutmamız, 36 saat süren uçak yolculuğumuzun verdiği sersemlikten kurtulmamıza pek yardımcı olamadı.

Bir buçuk saat süren tren yolculuğundan sonra tatsız bir istasyonda indik.

"New Haven burası," dediler.

Her şey pek sevimsiz görünmüştü gözüme. Üstelik kapkaranlık bir sonbahar günüydü ve münasebetsiz bir yağmur çiseliyordu. Bir taksiye bindik.

"36 Lynwood Sokağı," dedim şoföre.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu Aptullah.

"Oturacağım pansiyona. Tunç Yalman da orda kalıyormuş. Bana aynı evde yer ayırttı," diye cevap verdim.

Bütün bunları, Tunç'a yazdığım mektuplarla son aylarda becermiştim.

"Peki ben ne yapacağım?" dedi Aptullah panik içinde.

"Sana da bir oda bulmaya çalışırız. Olmazsa bu gece benim odamda kalırsın," dedim.

O anda bu bilmediğim koyu gri kentte Aptullah'a çok ihtiyacım vardı. Yanımda olması bana güç veriyordu. Üstelik hiç de soğuk görünmüyordu. Pekâlâ iyi bir çocuktu. İnsanlar hakkında karar vermeden önce onları tanımak gerek, diye düşünüyordum, sanki bu yolculuk sırasında Aptullah'ı tanıma fırsatı bulmuşum gibi.

Mrs. Van Horn adındaki ev sahibemiz bizi büyük bir coşkuyla karşıladı. Aptullah'a da bir oda verebileceğini söyleyince ikimiz de çok sevindik. Hiç olmazsa aynı evde kalabilecektik. Mrs. Van Horn, Tunç'un derste olduğunu, çıkar çıkmaz beni görmeye geleceğini söyledi, ufak, tüylü bir köpeği okşayarak.

Odam sempatikti. Tipik Amerikan eşyaları ile döşenmiş, geniş, rahat bir odaydı. Büyük bir yerli dolabı, salon gibi kullanılabilecek bir köşesi vardı. Üstelik Tunç'un odasıyla yan yanaydı. İşin garibi Tunç'la karşılıklı konuşmamıştık. Hatta tanışmamıştık bile, çocukluğumda hayal meyal hatırladığım dadılı bir iki yaş günü partisi dışında karşılaşmamıştık da. Ben onu yalnızca Kolej'in oyunlarında izlemiştim okula girdiğim ilk yıllarda.

Tunç'la anlaşmamız zor olmadı. Aynı şeyleri konuşuyor, aynı şeyler-

den zevk alıyorduk. Hemen arkadaş olduk. Şirin'le Amerikalı kocasının (ilk kocası; Şirin Devrim ondan sona üç evlilik daha yaptı) beni akşam yemeğine beklediklerini, oradan da tiyatroya götüreceklerini söyledi. Tabii Aptullah'ı da beraber götürecektik. Böylece Mrs. Van Horn, Tunç, Şirin, kocası Wesley ve Aptuş'tan oluşan ufak çevremle Amerika'daki ilginç yaşantıma başlamış oldum. Münasebetsiz köpeği Rudy'i saymadığımı duysa, Mrs. Van Horn'un kalbi çok kırılırdı. Ayrıca o evde oturduğumuz üç yıl süresince, Rudy hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştu. Köpekleri çok sevmeme rağmen şımarık Rudy'ye ısınamadım bir türlü. Aptuş da ben de Mrs. Van Horn'un hatırı için, o sevimsiz mahluğa güler yüz göstermek zorunda kalıyor, sabahları *'Good morning, Rudy'* demeden kahvaltıya oturamıyorduk. Mrs. Van Horn, Rudy'i şımartmak için ne mümkünse yapıyor, onunla uzun uzun konuşuyor, ona hediyeler alıyor, hatta zaman zaman Rudy Van Horn diye mektuplar yazıp postalıyor ve postacının iki gün sonra getirdiği zarfları alarak sevinç çığlıkları içinde, "Acaba benim Rudy'me kim mektup yazmış?" diye, hayvana sözümona sürpriz yapıyordu. İşte böyle bir yaratıkla beraber oturuyorduk 36 Lynwood Sokağı'nda; ama Amerika'da kaldığım beş yıl içinde Amerikalı kadınların hayvanlarla bu tip ilişkilerini normal karşılamayı öğrenecektim.

New Haven'a vardığımız günün ertesi sabahı okula gitmem gerekiyordu. Tanışma partisi denen bir toplantı yapılıyordu büyük sahnenin üstünde. Yeni öğrencilerin eskiler ve öğretmenlerle tanışması sağlanıyordu böylelikle.

Tanışma toplantısında dehşet içinde kaldım. "Eyvah, ben bunların arasında ne yapacağım?" diye paniğe kapılarak, bütün umutlarımı yitirdim bir anda. Oradaki herkes bana zırdeliymiş gibi geldi. Sessiz, sakin, aklı başında kimse yok gibiydi. Ya da öyle olanlar benim gibi kendilerini sudan çıkmış balık gibi hissederek köşelere bucaklara sığınmışlardı. Hayret ve şaşkınlık içinde, ortalarda görkemli el hareketleriyle bağıra bağıra konuşup şakalaşan, gösterişli giysiler giymiş insanları izliyorlardı. Şirin de ortada, bağırarak yazı nasıl geçirdiğini anlatanlardan biriydi. Üstelik herkese parmağını ısırtacak kadar büyük bir kaplin şapka geçirmişti başına. Ama bütün bunların arasında beni de unutmuyor, kolumdan çekiştirerek herkese tanıtıyor, "Size küçük Türk arkadaşımı tanıştırayım. Ne şeker değil mi?" demeyi ihmal etmiyordu. İlk kez bir tiyatro çevresi içine girdiğimden nasıl hareket etmem gerektiğini bilemiyordum. Aptalca bir şey yapıyor, ya da abuk sabuk bir söz söylüyordum. Karşımdaki çoğunlukla söylediğimi anlamıyor, "Ne dediniz?" diye sormak zorunda kalıyordu. Kendimi çok mutsuz hissetmiştim o tanışma toplantısında. *'Acaba kişiliğim tiyatrocu olmak için yeterli değil mi?'* diye düşünmekten kendimi alamadım bütün gün. O gece evde işimin pek kolay olmadığını, bu işte yalnız *'Tiyatrocu olmak istiyorum'* demek-

le sonuca varılamayacağını anlamıştım. Kim bilir, belki de işin içinden çıkamayacak, başım önümde, *'Ben ettim, siz etmeyin'* diyerek Türkiye'ye geri dönmek zorunda kalacaktım.

Ertesi sabah ilk dersime girdiğim zaman heyecandan kalbim duracak sandım. Dersimizin adı *Oyunculuk Tekniği* idi. Eski bir aktris olan öğretmeni de Constance Welch adındaki Amerikan Tiyatro dünyasının ünlü sahne *Couch*'uydu. Büyük sahnede veriliyordu oyunculuk dersi. Miss Welch sahnenin önünde durmuş konuşuyor, biz yeni öğrenciler de tiyatro salonunun koltuklarında oturuyorduk. İkinci ve üçüncü sınıf öğrencileri oyunları için seçebilecekleri yeni yetenekleri ya da ilginç tipleri keşfedebilmek için ilk derse koşa koşa gelmişler, arka sıralardan hepimizi teker teker gözden geçiriyorlardı. Miss Welch:

"Hepinizden bir komedi, bir de dram sahnesi hazırlamanızı istiyorum. Hangi oyunu isterseniz seçebilirsiniz," dedi.

Bu sahneleri hazırlamak için on beş gün süre olduğunu duyunca dehşet içinde kaldım. Ne hazırlayabilirdim ben? Tiyatroya dair hiçbir şey bilmiyordum ki... Sonra bu hepsi birbirinden canavar insanların arasında nasıl sahneye çıkacaktım? Kim bana partnerlik edecekti? Ya ayağım? Onu nasıl saklayacaktım? Bu koca sahnede sakatlığımı belli etmeden nasıl oynayabilirdim? Bunları düşünmekten tiyatrocu filan olmaktan vazgeçtim o ders süresince. *'Ne yapsam da burnumu sürtüp Türkiye'ye dönsem, kendime şöyle efendice bir iş bulsam,'* diye kara kara düşünüp durdum.

Ders bitince Miss Welch'e yaklaştım. "Özür dilerim," dedim.

"Siz yeni Türk öğrencisiniz, değil mi?" dedi, zekâ fışkıran gözleri pırıldayarak.

"Evet," dedim. Beni hatırladığı için mutlu olmuştum bir an.

"Türkler bu okulda çok başarılı. Sizin de başarılı olacağınıza eminim," dedi içtenlikle. Tunç'la Şirin'den söz ediyordu.

"Ama ben oyuncu olmak istemiyorum ki... Yönetmen olacağım. Bu yüzden sahneye çıkmasam olmaz mı?" diye yalan söyledim telaşla.

"Olmaz," dedi hafifçe gülümseyerek. "Hem bu kadar telaşlanmanıza gerek yok. İsterseniz sahnelerinizi Türkçe bile oynayabilirsiniz." Sonra ayrılmadan ekleyiverdi. "Bir ay sonra sizi sahneden aşağıya indiremeyeceğime bahse girerim."

Öyle apışıp kalakaldım. Miss Welch sahneye çıkmamda ısrar ediyordu. Kurtuluş yoktu. Hayatım boyunca en büyük isteğim bu olduğu halde şimdi korkmuş, başaramayacağımdan ürkmüştüm. Belki de yeteneksizliğim ortaya çıkar diye telaşlanıyordum. Bunu düşünürken Şirin'in yarı İngilizce, yarı Türkçe konuşan sesini duydum.

Bir taraftan bana, "Ne düşünüyorsun kara kara?" diye sorarken, bir taraftan da gelen geçene laf yetiştiriyordu. Derdimi anlatmaya çalıştım. Gürültülü bir kahkaha atarak herkesin bizden yana bakmasına neden oldu. Yüzümün kızardığını hissettim.

"Ben sana yardım ederim," dedi. "İstersen *Elektra*'dan Orestes sahnesini Türkçe olarak oynayalım," diye ekledi. Sonra da uzun bir tirada başladı *Elektra*'dan. Arkasından da bu rolde ne kadar başarı kazandığını ve herkesin milattan önce yaşamış olan Sofokles'in *Elektra*'yı sanki onun için yazmış olduğunu düşündüğünü anlattı uzun uzun. Derdimi unutup Şirin'i dinledim. Sonunda ertesi gün provaya başlamak üzere karar verdik ve ayrıldık. Gene Şirin'in tavsiyesi üzerine komedi sahnem olarak da Anton Çehov'un *Evlenme Teklifi*'ni seçtim. Bunu İngilizce oynayacaktım. Partnerim son sınıf öğrencilerinden Anna adında garip, fakat komik bir kızdı. Ama ayağımı nasıl idare edecektim, onu bilmiyordum daha.

Ertesi gün her iki sahne için de provalara başladım. Öte yandan Sahne Yönetmenliği, Diksiyon Tarihi, Dekor, Işık gibi derslere giriyor, bu alışmadığım dünyaya adapte olmaya çalışıyordum. Ama kolay olmuyordu kendimi bu yabancı ülkede kabul ettirmek. Bu çılgın tiyatrocuların arasında kişiliğimi kanıtlayabilmek için epeyce uğraşacaktım anlaşılan...

Aptuş'la iyi arkadaş olmuştuk. İkimizin de birbirine ihtiyacı vardı, işlerimiz biter bitmez, aşağı yukarı her gece, sinemaya atıyorduk kendimizi. O da benim gibi sinema meraklısı olduğu için görmediğimiz film kalmıyordu; galiba hayatımın en çok film gördüğüm dönemi oldu, tiyatro okuluna girdiğim bu ilk iki üç hafta.

Okula girdikten bir iki hafta sonra keyiflenip tiyatrocu olmanın zevkine varmaya başladım. Dersleri büyük bir dikkatle dinliyor, her şeyi, ama her şeyi var gücümle öğrenmeye çalışıyordum. Miss Welch'in dersleri en sevdiğim saatlerdi. İşini çok iyi bilen harika bir öğretmendi bu kadın. Derslerimi gerçekten büyük bir zevkle izliyor, onun için hazırladığım sahnelerde başarılı olabilmek için yorulmak nedir bilmeden, günün hangi saatinde olursa olsun prova yapıyordum.

"Yeter, oldu artık, hazırsın," diyordu Şirin, ya da Anna. Ama ben, "Ne olur bir kere daha yapalım," diye ısrar ediyordum her seferinde. Sonunda her iki sahneyi oynayacağım gün gelip çattı. Heyecan içinde uyandım sabah. Zaten bir gece önce de nispeten erken yatmıştım, ertesi gün yüzüm iyi görünsün diye. Yıkandım, tıraş oldum, saçlarıma her zamankinden fazla özen gösterdim ve erkenden okula attım kendimi. Niyetim kimse gelmeden sahne üzerinde son kez prova yapabilmekti.

O gün Miss Welch'in dersinde sıramın gelmesini beklerken, belki de tüm yaşantımın en heyecanlı dakikalarını yaşıyordum. Bu yüzden benden öncekilerin sahnelerini izleyemedim bile. İyi miydiler, kötü müydüler? Çehov mu, Shakespeare mi, Noël Coward mı oynamışlardı? Hiçbir şey hatırlamıyordum. Hatırladığım tek şey, herkesle beraber sahnelerin sonunda mekanik bir şekilde oyuncuları alkışladığımdı.

"Evet Hal, sıra sende," dedi Miss Welch en sakin sesiyle. *'Nasıl bu kadar sakin olabiliyor?'* diye hayret içinde, bir düşte yürüyormuş gibi yerimden kalkarak sahneye doğru ilerledim. Arka sıralarda konuk olarak otu-

ran Şirin dünyanın gürültüsünü yaparak tüm ilgiyi üstüne çekti, sonra aşağıya geldi yanımda durdu.

"Şimdi sizlere Sofokles'in *Elektra*'sından bir sahne oynayacağız," dedi salonda oturanlara.

"Türkçe," diye hemen ekleyiverdim arkasından, sempatik görünmeye çalışarak. Öğrencilerden sahneye doğru bir ses dalgası yayılıverdi. Sahnede ilk kez Türkçe duyacaklardı. Üstelik hepsinin bildiği bir sahne oynanacaktı, bu yüzden Türkçe onlara ilginç gelmişti.

Sahneyi bitirip alkış seslerini duyunca kendime geldim. 'Şeytanın bacağını kırdım galiba,' diye düşündüm. Yüzüme gözüme bulaştırmadan durumu kurtarmış, üstelik pek de keyiflenmiştim sahnede olmaktan. Canavarlar alkışlamaya devam ediyorlardı. Miss Welch oturduğu yerden kalktı, "Güzel bir dil Türkçe," dedi. "Oynadığınız sahnenin eleştirisini dersin sonunda yaparız. Hadi bakalım, sıra komedi sahnende."

Birden tüm dünyam değişmişti. Kendimi inanılmaz derecede mutlu hissediyordum. Alkışlanmıştım. Hem de uzun uzun alkışlanmıştım. O sıralarda oturan çok bilmiş canavarlar beni, hiç tiyatro bilmeyen beni beğenip alkışlamışlardı. Dünyalar benim olmuştu.

Anna ile *Evlenme Teklifi* sahnesine başladık. Daha ilk cümleyi söyler söylemez salondan bir kahkaha koptu. Aman yarabbi, yanlış mı duymuştum? Yoksa ben gerçekten sahnede insanları güldürebiliyor muydum? Biraz sonra sözler arasında kahkahaları beklemek için uzun uzun durmamız gerekti. Anna "Aferin, harikasın," diyen gözlerle bakıyordu bu beklemeler sırasında... Sahne bittiği zaman hayattaki ilk büyük alkışımı alıyordum.

Salona inerken Miss Welch: "Aramızda ne komedyenler varmış da haberimiz yokmuş," diyordu. Yerime oturdum. Çevremde oturanlar bana doğru eğilerek yavaş sesle, "Very good Hal," diyorlardı.

Ne kadar mutlu olduğumu şimdi anlatabilmeme olanak yok. Koltuğumda daha sağlam oturmuş, tüm salona daha başka bir gözle bakmaya başlamış ve o andan itibaren kendimi Yale Tiyatro Okulu'nun vazgeçilmez parçalarından biri kabul etmiştim. Dersin sonunda herkes çevremi sarıp beni kutladı. Kimi Türkiye'deki özgeçmişimi soruyor, kimi komedi stilimi nereden öğrendiğimi araştırıyordu. Bütün hengâme arasında *'Vasfi Rıza seyrederek,'* diye düşünmekten kendimi alamıyordum.

O gün hemen eve koşmadım. Başarımın damla damla tadına varabilmek için öğrencilerin gittiği *'Green-Room'* adlı salonda uzun bir süre oturdum. Herkes beni kabullenmişti birdenbire. Dedikodular bana doğru anlatılıyor, yemek ya da akşam için planlar yapılırken benim de fikrim soruluyor, espriler yapıldıktan sonra benim de gülmem bekleniyordu. Canavarlar kendilerinden biri olduğuma karar vermişlerdi. Amerika'ya gelişimden birkaç hafta sonra bu işi başarabilmiş olmam, hem de en ukalalarının bulunduğu bir tiyatro okulunda yapabilmiş olmam göründüğü kadar kolay değildi.

O akşam son sınıf rejisörlerinden Charles Moore beni evde ziyaret ederek Pirandello'nun *IV. Henri* adlı oyununda ufak bir rol kabul edip etmeyeceğimi sordu.

"Tabii," diye atıldım en hevesli sesimle. Sonra da kendimden utandım. Bu kadar da görgüsüzlüğe gerek yoktu. Ama bir rol için düşünülmüş olmama ve bunu söylemek için bir rejisörün evime kadar gelmesi, çocukluğumdan beri kurduğum yıldızlık rüyalarının ilk basamakları gibi gelmişti bana.

"Çok yeteneklisin," dedi bana. "Oynayacağın rol ufak ama komik olması gerek."

Bu kadar yıl aklıma gelmemişti komik bir rol için düşünülebileceğim.

Aradan bir hafta geçmeden, sahnelenen üç oyunda birden provalara katılıyor; Miss Welch için sahneler hazırlıyor, dekor ve kostüm ekiplerinde zorunlu görevler alıyor; bu arada da derslere girip çıkıyordum tabii. Başımı kaşıyacak zaman kalmamıştı. Aptuş'la eskisi kadar sık görüşemiyordum artık. Yavaş yavaş kendime okuldaki arkadaşlarımdan oluşan bayağı geniş bir çevre de yapmaya başlamıştım. Her şey yolunda gidiyordu. Bacağımın sakatlığını unutmuş, Miss Welch'in dediği gibi sahneden inmez olmuştum.

Okuldaki öğrencilerin çoğu benden yaşça büyük ve tiyatro geçmişi olan kimselerdi. Ufak tefek de olsa birtakım tiyatrolarda çalışmış olanların sayısı bir hayli kabarıktı. Bu yüzden ben ilk günlerde kendimi pek cahil, pek yetersiz hissetmiştim. Fakat günler geçtikçe, ihtirasım nedeniyle her şeyi yutarcasına öğreniyor, çevremde konuşulanları kaçırmıyordum. Uzun sözün kısası, üç ay içinde canavarlar arasında her sözün içindeki ukalalardan biri olup çıkmıştım. İlk günler her şeyi beğenirken, şimdi pek çok şeye dudak büküyor, nasıl olması gerektiği hakkında büyük fikirler yürütüyordum.

Miss Welch'in derslerine bayılıyordum. O yıllarda tiyatro hakkında ne öğrendimse ondan öğrendim, diyebilirim. Tabii bir de çevremde durmadan konuşan, tartışan arkadaşlarımdan... Fırsat buldukça New York'a gidiyor, orada uzunca bir hafta sonu geçirerek mümkün olduğu kadar çok oyun görmeye çalışıyordum. Elia Kazan'ın yönetmenliğinde sahnelenen *Arzu Tramvayı* gibi olağanüstü prodüksiyonlardan olduğu kadar, Broadway'de nasıl oynanabildiğine şaştığım bazı abuk sabuk oyunlardan da pek çok şey kapıyor, öğreniyordum. Tam anlamı ile bir tiyatrocu olmaya başlamıştım. İyiyi kötüden ayırmayı öğrenmiş, duygularımı, gözlemlerimi mesleğime yararlı olacak şekilde analiz etmeye başlamıştı. Bu işi başarabileceğimi, hatta çevremdeki canavarlardan çok daha iyi başarabileceğimi biliyordum artık.

Okulda olağanüstü bir güçle çalışıyordum. Her şeye yetişmek, mümkün olduğu kadar çok tecrübe sahibi olabilmek için bana önerilen büyüklü küçüklü tüm rolleri kabul ediyor, Miss Welch'in derslerine herkesten

çok sahne hazırlıyordum. Dekor, kostüm ve ışık ekiplerinde de yalnız zorunlu olduğum için, sınıfımı geçebilmeme yararı olsun diye çalışıyordum. Tiyatronun bu tür işlerine elim pek yatkın değildi.

Ayağımın sahne üstünde bana hiçbir zararı olmuyordu. Onu en iyi şekilde idare etmeyi öğrenmiştim. Vız geliyordu herkesten başka yürümem. Tiyatro çevresinde herkesten değişik olmak bir kusur değil, bir erdemdi ayrıca.

Günlerden bir gün Miss Welch için bir sahne hazırlamam gerekti; Shakespeare'in *Jül Sezar*'ından ufak bir sahneydi. Rol arkadaşım, oynadığı yıllarda büyük yankılar uyandıran *One Flew Over the Cuckoo's Nest* (Kafesten Bir Kuş Uçtu) filminde, Jack Nicholson'ın yanındaki delilerden birini oynayan Bill Duell adında genç bir komedyendi. Her zamanki gibi sıramız gelince sahneye çıktık. Ufak oyunumuzu oynadık, alkışımızı aldık ve dersin sonunda Miss Welch ile diğer öğrencilerin eleştirilerini dinlemek üzere beklemeye başladık. Herkes sahnesini bitirdikten sonra Miss Welch her zaman yaptığı gibi ayağa kalktı ve o gün oynanan sahneleri teker teker ele almaya başladı. Sıra bizimkine geldi. Herkes iyi ya da kötü fikrini söyledi. Biz nedenlerimizi ve yorumumuzu açıkladık. Sıra Miss Welch'in son sözüne geldi.

"Bence yorum tamamen yanlıştı. Çünkü Haldun (artık daha cazip geldiği için herkes Hal'i bırakmış, bana, Haldun diyordu) bu sahneyi bir fars olarak ele almıştı. Oysa Shakespeare bu sahneyi özellikle, yanlışlığın kurbanı olan bir masumun ıstırabını anlatmak için yazmış," dedi.

"Yanılıyorsunuz Miss Welch," diye atıldım. "Belki öyle görünmedi ama, ben oynadığım rolü komik olarak düşünmedim. Aksine trajik bir karakter olarak ele aldım. Demek başaramamışım," diye kendimi korumaya çalıştım.

"Ama vücudunu komik bir şekilde kullanıyordun. Bu yüzden bize öyle geldi," diye açıkladı hocamız.

"Nasıl yani?" diye sordum merakla. Miss Welch bir an düşündü, sonra, "Örneğin bacağın," dedi. "Bacağına karaktere uymayacak bir atış şekli vermiştin. Bu da rolü komik olarak yorumlamışsın hissini veriyor seyirciye," dedi.

"Ama o benim kabahatim değil ki, benim bacağım sakat," diye atıldım düşüncesizce.

Bir anda sınıfı korkunç bir sessizlik kapladı ve Miss Welch kıpkırmızı oldu.

"Özür dilerim, bilmiyordum. Bugüne dek fark etmemiştim," diye mırıldandı vicdan azabını yansıtan bir sesle. Oysa bir anda beni dünyanın en mutlu insanı yapmıştı. Miss Welch gibi gözlemci bir kadın bu kadar aydır oynadığım sahnelerde ayağımın sakatlığını fark etmemiş, ilk kez sözünü ediyordu. Demek ki ayağım tiyatro çalışmaları için hiçbir sorun olmayacaktı. Dersin sonunda Miss Welch'in yanına gittim. Kadın perişandı.

"Bana dünyanın en büyük iyiliğini ettiniz," dedim. Tekrar özür diledi benden.

"Ne olur yapmayın, gerçekten mutlu oldum bacağımı bugüne kadar fark etmediğiniz için.."

O günden sonra bacağım benim için problem olmaktan tamamen çıktı. Sorun Miss Welch'in fark etmeden söylediği bir söz yüzünden halloldu ve benim için de önemini yitirdi.

İlk yılki çalışmalarım, başarılı bir öğrenci olarak sürüp gitti.

Babam yıllık Amerika yolculuğu sırasında New Haven'a beni ziyarete geldi. Çalışmalarımı yakından izleyip birkaç gün arkadaşlarımla beraber oldu. Şirin'in, babamın şerefine verdiği ufak bir akşam yemeğinde, "Doğrusu Haldun'un bu kadar içtenlikle çalışacağını sanmıyordum. Bana tiyatro aşkı hep bir fanteziymiş gibi gelmişti. Ancak buraya geldikten sonra bu işi ciddiye aldığını iyice anladım. Artık Türkiye'ye rahat dönebilirim," dedi.

Gerçekten babam tiyatronun benim için alelâde bir şey olmadığını anlamış, bu yüzden de bir hayli mutlu olmuştu.

Babamın o yıl New York yolculuğunda ben de hafta sonları New York'a gidiyor, Plaza Oteli'nde tuttuğu dairede kalıyor, Broadway'de oynanan her oyunu görüyor ve kelimenin tam anlamıyla sefa sürüyordum.

Yale'deki ilk yılım çok keyifliydi. Her yıl sonunda okulda yapılması gelenek haline gelen ve Broadway prodüksiyonlarını gölgede bırakacak kadar görkemli yıl sonu oyunu için, o yıl Tunç Yalman'ın yazdığı *The Myrmidons* adlı egzistansiyalist bir dram seçilmişti. Oyunu sahneye son sınıf rejisörlerinden Beverly Wilson koyacaktı. Aralarında Şirin Devrim'in de bulunduğu okulun en iyi oyuncuları önemli rolleri paylaşmışlardı. Bir hafta sürecek oyunların gösterilerine New York'tan önemli yapımcılar, tiyatro ajansları ve yönetmenler davet edilmişti. Ben de ufacık bir rol oynuyordum, bu herkesin hayran olduğu piyeste. Tam beş hafta süreyle geceli gündüzlü prova yaptık her şeyin en mükemmel olabilmesi için. Prof. Bevan başkanlığındaki kostüm ekipleri en pahalı kumaşlardan, en güzel kostümleri hazırlamak için yorulmak bilmeden çalıştılar. Bir Yunan adasında geçen öykünün dekoru, en ince ayrıntılar üzerinde özenle durarak haftalarca süren bir uğraş sonunda ortaya çıkarıldı. Işık teknisyenleri yüzlerce spotu binlerce kez evirip çevirdiler istedikleri ışıkları elde edinceye dek ve sonunda açılış gecesi geldi çattı. Hepimiz çok heyecanlıydık. Benim rolüm küçüktü ama oynanan bir Türk'ün, Tunç'un oyunuydu bu. Üstelik başka bir Türk, Şirin de başrollerden birini yüklenmişti. Bu oyunun başarısı Türkler hesabına kıvanç verici bir olay olacaktı. Tunç'un bir yıl önce yazdığı *Ball for the Imaginative* (Hayalperestler Balosu) adlı bir oyun Broadway'in ufak tiyatrolarından birinde büyük başarı kazanmış ve genç Türk, geleceğin en umut verici yazarlarından biri olarak kabul edilmişti New York eleştirmenlerince. Bu yüzden Yale'de oynanan *The*

Myrmidons'un haberi New York'ta ilgiyle karşılanmış ve belki Broadway şansı doğabilir diye, birçok New Yorklunun oyunu , izlemek istemesine neden olmuştu.

Şirin herkesten heyecanlıydı açılış gecesi. Kocası Wesley Lau da bir gemiciyi oynuyordu, bütün Yale Tiyatro Okulu'nu altüst eden prodüksiyonda. Perdenin açılmasından yarım saat önce hepimiz hazırdık.

Şirin, "Nasıl? Güzel miyim?" diye soruyordu bana. İlk perdede giyeceği döpiyes gerçekten yakışmıştı ona. Kostüm desinatörünün özene bezene çizdiği şapka ile zaten alımlı bir kadın olan Şirin, daha da çekici olmuştu.

Tunç gelip herkese başarı diledi. Rejisör Beverly son notlarını bir kez daha hatırlattı, oyuncular birbirlerini öperek yerlerini aldı ve perde yavaş yavaş açıldı. Ben sahne gerisinde sıramı bekliyordum. Antreme daha epeyce vakit vardı, fakat tüm açılış gecelerinde olduğu gibi sahneye en yakın yerde bekliyordum. Böylelikle halkın tepkisini daha rahat izleyebilecektim olduğum yerden.

Daha ilk sözler söylenmeye başladığı andan itibaren salondan gülme sesleri gelmeye başladı. Hepimiz rahatsız olmuştuk bu gereksiz kırkırdamalardan. Biraz sonra seyirciden kahkahalar duyulmaya başlayınca kâbus görüyorum sandım bir an. Olamazdı. Herhalde yanlış duyuyor olmalıydık. Oynadığımız önemli bir dramdı. Hem de o yıllarda dünyayı kasıp kavuran egzistansiyalist akımın bir dramı. Kahkahalar gittikçe büyüyor, hatta zaman zaman alkışlarla daha da kuvvetleniyordu. Sahnedeki oyuncular ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Hiç beklemedikleri bir şeyler oluyordu salonda. Hele Şirin, hem Tunç'un yakın arkadaşı olduğu, hem de bu işe vatan millet gözüyle baktığı için perişandı. Gülmeler sürdükçe durumu kurtarmak için oyununu büyütüyordu. O oyununu büyüttükçe kahkahalar orantılı olarak onunla yarışıyorlardı adeta. Bir aralık benimle beraber ufak bir rol oynayan arkadaşımın kulağımın dibinde dehşet içinde, "Yanlış duyuyoruz, değil m? Bu doğru olamaz," dediğini duydum.

Kahkahalar, alkışlar bitmek tükenmek bilmiyordu; ama biz komedi oynamıyorduk ki...

Son perde kapandığı zaman tüm oyuncular sahnede donakaldılar. Kimse ne bir şey söylemeye, ne de yerinden kımıldamaya cesaret edebiliyordu. Her zaman çok konuşan Şirin bile suspus olmuş söyleyecek bir şey bulamıyor, sinirli sinirli parmağındaki yüzükle oynuyordu.

Perde yavaş yavaş açıldı. Salon boşalmıştı. Herkes birden salona baktı. Biraz önce gülen, bağıran, alkışlayan seyirci sanki birdenbire yok olu vermişti. İşin kötüsü sahne gerisinde bizleri kutlamaya gelen de olmamıştı o gece. Sahte de olsa, "Pek güzeldi şekerim," ya da "Vallahi bana çok ilginç geldi," veya "Bu oyun tutar, hiç olmazsa güldük," gibi abuk sabuk bir şeyler söyleyen biri bile olmamıştı, beş haftalık öldüresiye bir uğraşın sonunda.

Salonun ta gerilerinden bir kıpırtı oldu. Hepimiz gözlerimizi oraya diktik. Sahneye doğru biri ilerliyordu. Biraz dikkat edince bunun Tunç olduğunu anladık. Kimse bir şey söylemeye cesaret edemiyordu. Tunç'un biraz arkasından oyunun yönetmeni Beverly Wilson ve işe el koyma zorunluluğu duyan rejisörlük hocası Prof. Mac Mullen geliyordu. Tunç sahnenin önüne kadar geldi, durdu ve yukarı bizlere bakarak ifadesiz bir sesle, "Hepinizden özür dilerim," dedi.

Bir anda gözlerim doldu, boğazım tıkandı. Kaçıp gitmek istedim oradan, ama yerime mıhlanmış gibi kalakaldım öyle.

Şirin birden atıldı, "Biz seni hâlâ seviyoruz Tunç, inan seviyoruz," diye saçma sapan bir şeyler söyledi.

Kocası Wesley yanına giderek, "Yeter Şirin. Kes artık," diye karısını susturdu.

Prof. Mac Mullen, Tunç'un yanına kadar geldi ve bizlere bakarak, "Şimdi soyunun. Bir saat dinlenin. Sonra sabaha kadar prova yapacağız," dedi.

Gerçekten de yapılabilecek tek şey, oyunun orasını burasını, bazı lafları değiştirmek ve kahkahayla karşılanan yerleri mümkün olduğu kadar azaltmaktı. O gece sabaha kadar prova yapıldı. Tunç haldır haldır çalışıp bazı yerleri baştan yazdı. Sahneler eklendi, sahneler çıkarıldı. Oyuncular yeni sözleri ezberlemek zorunda kaldılar ve sabah altıda perişan bir halde evlere gidildi. O günkü tüm derslerden affedilmiştik. Saat üçte yeni bir prova yapılacak ve akşamki oyun kurtarılmaya çalışılacaktı.

Bu kâbus bir hafta, oyun bitinceye kadar böyle sürdü. Kahkaha miktarı her akşam azalıyor, fakat gene de tamamen yok olmuyordu. Her gece oyundan sonra sabahlara kadar prova yapılıyor, yeni sahneler yazılıyor, eski sözler çıkarılıyor ve tüm oyuncular delirme raddelerine geliyordu.

Yale Tiyatro Okulu'nun canavarları ağızlarına yeni bir cümleyi pelesenk etmişlerdi:

"Şekerim harika bir komedi! Egzistansiyalizm komedisi! Hayatımda hiç bu kadar gülmemiştim," diyorlardı her fırsatta.

Tabii oyunun en çok dedikodusunu yapanlar da, istedikleri halde rol alamamış aktörler, oyunlarının bu prodüksiyonda seçilmemiş olmasına kızan yazarlar ve gene şu veya bu nedenle ufak hesap peşinde koşan teknisyen ve rejisörlerdi.

Bu oyun Yale tiyatro tarihine "beklenmeyen komedi" olarak geçti. Fakat gerçekten parlak bir geleceği olan bir yazarı da tiyatro tarihinden yok etti. Hiçbir zaman kabul etmemesine rağmen Tunç Yalman bu oyundan sonra bir daha yazar olarak eline kalem almadı ve kanımca Türk tiyatrosu önemli bir yazarı yitirdi.

Okul mayısta kapanıyor ve dört ay tatile giriyordu. Ben bu tatilden faydalanarak çocukluğumdan beri hayatımın en önemli kenti haline gelen Hollywood'a gitmeye karar vermiştim. Sinema merkezinde Pasadena

Playhouse adlı ünlü bir tiyatro vardı. Hangi dergiyi karıştırsam, hangi yıldızın hayatını okusam, Pasadena Playhouse çıkardı karşıma, sinemaya merak saldığım günlerde. William Holden gibi birçok ünlü yıldızın bu tiyatroda oynarken keşfedildiğini biliyordum. Bu yüzden bu tiyatroya bir mektup yazarak yazın çalışmalarına katılmak istediğimi bildirdim. Şansım her zamanki gibi yardım etmiş, iki hafta sonra 36 Lynwood Sokağı'na memnuniyetle kabul edildiğimi bildiren bir mektup gelmişti.

Hollywood'a gitmek beni mutlu kıldığı kadar korkutuyordu da. Tek başıma Amerika'nın bir ucundan diğer ucuna gidip, bilmediğim yepyeni bir çılgınlar kentinde, Kaliforniyalı deliler arasında çalışmaya başlamak, benim gibi utangaç biri için pek kolay bir serüven değildi. Buna karşılık tiyatrocu olarak artık kendime güvenim vardı. Kişiliğimi hangi çevrede olursa olsun kabul ettirebileceğimden, kendimi sevdirip saydıracağımdan emindim. Bu yüzden kısa bir süre içinde Hollywood'da da ilgi ile karşılanıp, çevremde sözü edilen biri olacağımı biliyordum. Birçok vatandaşımın aksine, Türk olmamın da bunda büyük etkisi olduğuna inanıyordum.

20th Century Express adlı yataklıdan Los Angeles'ın Union İstasyonu'nda indiğim zaman sudan çıkmış balığa döndüm. Los Angeles kadar yaygın ve büyük bir kentte Pasadena'ya nasıl gidilebilirdi acaba? Elimde bavullarla tramvay ile tren arası bir araca bindirdiler beni ve gece saat dokuzda palmiyeler arasındaki Pasadena Köyü'ne vardım. Kalacağım pansiyonu bulmak zor olmadı. Tiyatro ile aynı sokaktaydı. Bavullarımı bırakıp pansiyon sahibesi kadınla bir iki sempatik söz ettikten sonra koşa koşa tiyatroya gittim. Gerçekten çok güzel bir binaydı... Havuzlu ve palmiyeli bir avluyu üç cephesiyle çevreleyen İspanyol mimarisinde çok güzel bir bina... Her cephede ayrı bir tiyatro salonu bulunuyordu. Ortada asıl salon, sol cephede balkon tiyatrosu, sağ cephede benim oynayacağım Patio Tiyatrosu binanın tümünü oluşturuyordu. Üç salonun antraktları da aynı saatte ayarlanıyor, havuzlu avluya çıkarılan seyirciye bedava kahve servisi yapılıyor ve gitar müziği dinletiliyordu; ilk anda ortamdan çok hoşnut kalmıştım. Ben de bu bütünün bir parçasıydım artık ve kendimi çok mutlu hissediyordum.

Ertesi sabah kaçınılmaz tanışma seremonisi vardı. Oynayacağımız oyunların adları da açıklanacaktı bu toplantıda. İlk gözüme çarpan, buradaki insanların giysilerinin çok renkli oluşuydu. Bir yıldır Yale'de giymeye alıştığım gösterişsiz gri pantolon ve aynı renkteki V yaka süveterimle matemdeki bir Rum madam gibi hissettim kendimi, bu cennet kuşlarını andıran rengârenk insanlar arasında.

O gün toplantı biter bitmez kendimi yakın bir dükkâna atıp en renklisinden iki gömlek aldım. Bir tanesinin üstünde, çiçekler yetmiyormuş gibi koca koca kuşlar da vardı. Burada grilerle dolaşmama olanak yoktu. Bu yüzden bile bile rüküşlüğü göze aldım.

Bir gün sonra hemen provaya başladık. Burada kalacağım üç aylık süre içinde Lorca'nın *Kanlı Düğün*, Victorien Sardou'nun *Bir Kâğıt Parçası* adlı oyunlarını, iki Amerikan komedisi, bir de *'Kim Öldürdü'*ye dayanan bir polisiye oynayacaktık. Bu beş oyundan birinde sahne amirliği yapıyor, polisiyede katili, Lorca'da metabı, komedilerin birinde ufacık bir rol, Sardou'da ise, başrol olan *Prosper Courement*'u oynuyordum. Provaya o kadar çok zaman harcıyordum ki, burnumun dibindeki Hollywood'a gidecek zaman bulamıyordum. Ama mutluydum, istediğim olmuştu. Türkiye'den bu kadar uzakta, Pasadena Playhouse'un Patio Tiyatrosu'nda istenilen, rol alabilen bir aktör olabilmiştim. Üstelik grupta tek yabancı ben olduğum halde Prosper Courement gibi bir başrolü vermişlerdi bana.

Pasadena Playhouse'da kaldığım üç aylık süre içinde çok şey öğrendim. Her gece seyircinin karşısına çıkmak, ne olursa olsun perdeyi açmak; dört değişik oyunda tümüyle birbirinden farklı dört rol oynamak; o yıl gelişmeye başlayan tiyatroculuğuma yeni şeyler kazandırdı. Çok memnundum böyle bir karar verip Amerika'nın ta öbür ucuna kadar gitmiş olmaktan. Kimseden yardım görmeden hiçbir şeye dayanmadan sırf kendi yeteneklerime güvenerek ve kişiliğime dayanarak başarmıştım bu işi.

Pasadena'da oynarken aktörlüğün başka çekici taraflarına da tanık olmaya başladım. Her oyundan sonra seyircilerden bazıları sahne arkasına imza almaya resim istemeye geliyor, Türk olduğumu öğrenince şaşırıp benimle uzun uzun çene çalıyorlardı. Türk olmam onlara çok ilginç geliyordu. Hollywood'a çok yakın olmamız nedeniyle sahne gerisine gelen konuklar arasında, o günlerin parlak yıldızlarından Victor Mature ve Marilyn Maxwell gibi ünlüler de olmuştu. *Kanlı Düğün*'de oynarken Hollywood'lu bir kadın heykeltıraş, ellerimi ölümsüzleştirmeye kalktı. Kadıncağızın deli dolu, egzantirik halleri ve bu iş için on beş gün süreyle her gece oyundan sonra onun evine gidip kalma zorunluluğu beni bu çekici öneriden vazgeçirdi ve ellerimi ölümsüzleştirme olanağını yitirmiş oldum.

Kâğıt Parçası'nda Prosper Courement'u oynarken hayranlık mektupları almaya başladım. İlki geldiği gün o kadar heyecanlandım ki pansiyon sahibesi madamdan köşedeki bakkala kadar herkese gösterip okumak istedim. Şimdi hatırlayamıyorum, belki de okumuşumdur. Aynı günlerde Fox stüdyolarına bağlı bir *'talent-scout'* (yıldız avcısı), sahne gerisine gelerek Hollywood'da kalma fikriyle ilgilenip ilgilenmeyeceğimi sordu. Yale'i bitirmek zorunda olduğumu söyledim kendisine. En azından, babama Yale'den mezun olacağıma söz vermiştim.

"Ama Hollywood çok olanakları olan bir yer," diye diretti adamcağız.

Ortada kesin bir öneri olmamakla beraber, Fox stüdyolarından bir yıldız avcısının benimle konuşması bile çok çekici gelmişti bana. Biraz daha ısrar etseydi ya da kesin bir öneri getirseydi belki de Hollywood'da kalmaya razı olabilirdim o günlerde. Böyle bir karar verseydim sonuç ne olabilirdi pek kestiremiyorum.

Orada kaldığım üç ay içinde çok şey öğrendim. Her akşam sahneye çıkma ve bir oyunu hangi koşullar altında olursa olsun götürme zorunluluğu, bir aktör için tüm tiyatro okullarından çok daha yararlı, çok daha eğiticidir kuşkusuz.

Kâğıt Parçası adlı oyunda çok uzun ve çok zor bir rolüm vardı. Aslında bu rolün hakkını verebilmek için ne yaşım, ne de tecrübem yeterliydi. Ama gene de rezil olmamak, en iyisini yapmak için elimden geldiğinden bile fazla çalıştım. Bazı tiradlarım üç sayfayı geçiyordu.

Açılış gecesini başarıyla atlattık. Hiç aksatmadan oynadık oyunu. En uzun ve en güç rolü oynayan ben bile hiç teklememiştim. Yönetmenimiz Dan Bailey pek memnundu.

"Herkes çok beğendi," dedi. "Seni çok merak ediyorlar, tanışmak istiyorlar," diyerek yanaklarımdan öptü ve kutladı ve ben o güne dek oynadığım en uzun rolün ve bu rolü Hollywood'daki bir tiyatroda başarıyla oynamanın tatlı sarhoşluğu içinde, o gece Pasadena'nın yaşlı dul hanımlarından birinin şerefimize verdiği davete gittim. Zaman zaman, "Belki de bütün bunlar gerçek değil. Birden uyanıp kendimi Şişli Ömer Bey Apartmanı'ndaki odamda buluvereceğim," diyordum.

Ertesi geceki oyunun ikinci perdesinin ortasında birden uyanıverdim. Premier'den sonraki ikinci gece gösterisi tüm tiyatroculları korkutur. Genellikle aksilikler birbirini kovalar ikinci gecelerde. Özellikle başarılı bir oyunun ikinci gecesinde... Bunun nedeni, premier gecesine kadar gerilen sinirlerin açılıştan sonra laçka olup rahatlaması ve ikinci gece bu laçkalığın sürmesi olsa gerek.

İkinci perdenin ortasına kadar bir iki teklemenin dışında büyük bir aksilik olmadı. Ancak, *'Barona yeğeniyle evlenmek istediğimi'* söylediğim ve üç sayfalık en uzun tiradımla tüm yaşantımı anlattığım sahnede birden her şey karardı ve lafımı unuttum. Bütün gayretime rağmen tek kelime hatırlayamıyordum. Baron'u oynayan Max Powers'ın bana yardım etmesine olanak yoktu. Çünkü rolü gereği, beni sadece dinliyordu bu sahnede. Bir iki "Yes?", bir iki de "Peki sonra?" gibi sözcüklerle imdadıma yetişmeye çalıştıysa da, beni içine düştüğüm durumdan kurtarmayı başaramadı. Sonsuz gibi geliyordu bana bekleyiş. Suflör arkamdan bir şeyler fısıldıyordu ama hiçbir şey duymama, anlamama olanak kalmamıştı. Sürekli olarak dekordaki kapıya bakıyor, *'Biran önce buradan çıkıp gitmem gerek,'* diye düşünmekten kendimi alamıyordum.

Max, panik içinde boğazını temizliyor, "Bir şey anlatıyorsunuz... Evet, sizi dinliyordum... Pek ilginç şeylerden söz ediyordunuz," gibi abuk sabuk sözlerle sahneyi sözüm ona boş bırakmamaya çalışıyordu. *'Buradan çıkıp Türkiye'ye kadar kaçmalıyım'*dan başka verebilecek cevabım yoktu Baron'u oynayan Max'a.

Onu hiç o geceki kadar dehşet içinde görmemiştim. Rolü gereğince soğukkanlı olması gerekirken, her şeyi bir yana bırakmış elini, kolunu,

hatta takma sakalını sallayarak dehşetini artık ayan beyan belli etmeye başlamıştı. Birden aklıma bir söz geldi. Mal bulmuş mağribi gibi asıldım o aklıma gelen ilk söze; hemen söyleyiverdim. Ama o anda üçüncü perdeden bir söz olduğunu anlayınca cümlenin ortasında sustum. Olacak şey değildi, pot üstüne pot kırıyordum. Tecrübesizliğim fena halde belli oluyordu. Karanlık biraz sıyrılmaya başlamıştı. Birden söylemem gereken cümleyi hatırladım. Baronu oynayan Max, *"Acaba yanlış mı duyuyorum?'* gibilerinden şaşkınlıktan biraz önce kalktığı iskemlesine düşercesine oturdu. Sözlerin arkası çorap söküğü gibi geldi bundan sonra. Ama arada yaşadığım yirmi beş, otuz saniyelik panik, bana bir yüzyıl sürmüş gibi gelmişti. Üstelik seyircinin gerginliğini, benim hesabıma korku içinde bekleşmelerini de hissetmiştim. Bir oyuncu için bundan daha dehşet verici bir şey olamazdı.

İkinci perdeyi bitirip sahne gerisine çıktığım zaman hayatımın ilk ve son baygınlığını geçirdim. Rejisör Dan Bailey ile öteki oyuncuların beni avutmaya çalışmaları para etmiyordu.

"Rezil oldum," diye kendimi oradan oraya atıyordum. O gece oyunu nasıl bitirdiğimi şimdi hatırlamıyorum, ama tekrar o seyircinin önüne çıkıp üçüncü perdeyi oynamak bana çok zor gelmişti. O geceden sonra uzun bir süre, sahnede *'Acaba gene o günkü gibi unutur muyum?'* diye panik yaşadığım çok oldu. Hatta yıllar sonra Dormen Tiyatrosu'nda bile...

Hollywood'dan New York'a dönüşü otobüsle yapmaya karar vermiştim. Elime fırsat geçmişken bu koca ülkenin mümkün olduğu kadar çok yerini görmek istiyordum. Mary adında Yale'den bir kız arkadaşım, Oklahoma'nın Dustin adlı ufacık köylerinden birinde bir çiftliğe davet etmişti beni. Oklahoma'daki çiftlikte on gün süreyle gerçek Amerikalıların yanında yaşadım. Onlarda yedim içtim, ata bindim ve Kızılderilileri yakından tanıdım. Oklahoma'dan Tennesse'ye gittim. Çeşitli kentlerde bir iki gün kalarak zencilere yapılan haksızlıklara yakından tanık oldum. Bu yüzden Amerika'da hiçbir zaman yaşayamayacağımı bir kez daha anladım. Washington'u biraz anlamsız, biraz sıkıcı buldum ve okulumun açılışına iki gün kala New Haven'a döndüm. O yılın tanışma seremonisini kaçırmaya hiç niyetim yoktu. Geçen yıl çektiklerimi unutmamıştım, ama bu kez ben de elimi kolumu sallayarak önüme gelene Hollywood öykülerimi ve başarılarımı anlatacaktım. Benim bir yıl önceki durumumda olanlar dehşet içinde izleyeceklerdi beni. Bunu düşündükçe garip, sapıkça bir zevk duyuyordum. Hiç kuşku yoktu. Ben de canavarlardan biri olmuştum artık.

Ev sahibemiz Mrs. Van Horn, yazını New York'ta çalışmakla geçiren Aptuş'la bana büyük bir sürpriz hazırlamıştı. Evin bodrum katına lambrilerle süslü çok şık bir daire yaptırmış ve bunu ikimize ayırmıştı. İkimizin de kocaman birer yatak odası, salonumuz, mutfağımız, banyomuz ve bahçeden özel bir girişimiz vardı. Çok sevindik Mrs. Van Horn'un bu

güzel sürprizi karşısında. Bizim mutfaktan Mrs. Van Horn'un mutfağına çıkılıyordu. Gerçekten özene bezene yapılmış, çok şirin bir daireydi.

Tanışma davetine yeni gelenler arasında hayli ilginç tipler gözüme ilişti. Şirin'le Tunç yoktu artık. Her ikisi de mezun olmuş, okulda tek Türk ben kalmıştım. Şirin, bir tiyatroda iş bulma umuduyla New York'a yerleşmiş, Tunç da bilgisini arttırmak amacıyla burs bulup İngiltere'ye gitmişti. Tanışma davetinin patırtısı arasında, yanında mankene benzeyen bir kadınla dolaşan ve sürekli biraz içen, masmavi gözlü, yakışıklı bir genç çarptı gözüme. O birçokları gibi süklüm püklüm kenarda durmuyor, aksine herkese gidip kendini tanıtıyordu. Bir aralık benim de yanıma geldi.

"Adım Paul Newman," dedi. "Bu da karım Jackie." Manken zannettiğim kızı tanıştırıyordu.

Rahat, sempatik bir gençti Paul. Hiç durmadan konuşuyor, daha önceki tiyatro tecrübelerinden, üç çocuğundan, parasızlığından, bira tutkusundan söz ediyor, aklına ne gelirse söylüyordu. Karısı da çok hoş bir kadındı. Onun fotomodellik yaptığını, fakat gerçek arzusunun sahneye çıkmak olduğunu öğrendim bu arada.

Paul ve Jackie'yle yakın arkadaş olduk o yıl. Neşeli, rahat insanlardı. Evlerine gidince çok sevinirler ve insanın eline bir bira kutusu tutuşturuverirlerdi. Galiba hayatımda Paul Newman kadar bira içen birini görmedim bir daha. Adam kendi başına bira reklamı gibiydi.

İkinci yıl yeni gelenler arasında bir de Howard Lanser vardı, hemen çok yakın dost olduğum. Howard'ın esprisi, çevresine ve kendine gülebilme yeteneği olağanüstüydü. Bu kadar yıl sonra bile Howard hâlâ yakın dostumdur ve hâlâ çevresine ve kendine gülebilme yeteneğini yitirmemiştir. Kendine gülebilenlerin, dozunu kaçırmadan kendiyle alay edebilenlerin, rahat dost olunabilecek, sağlam ve güvenilir insanlar olduğunu düşünmüşümdür her zaman. Howard da bunlardan biriydi işte.

Ben o yıl, iki oyun birden sahneye koymak zorunda olduğum için, yeni öğrencilerin Miss Welch ile yaptıkları dersleri kaçırmamaya bakıyor, oyunlarım için oyuncu bulmaya çalışıyordum. Molière'in *Les Precieuses Ridicules* (Gülünç Kibarlar) ve Racine'in *Britannicus*'unu yönetecektim o yıl rejisörlük dersinde. Bu arada durmadan rol önerisi alıyor, zaman ayırabildiğim kadarını (aslında hepsini) kabul etmeye çalışıyordum.

Yale'de bir yıl içinde, aşağı yukarı yüz oyun sahneleniyordu. Bu oyunların tümü de öğrenciler tarafından sahneye konuluyor, oynanıyor; dekorları, kostümleri, ışıkları gene öğrenciler tarafından hazırlanıyordu. Böylelikle üç yıl süreyle Yale Tiyatro Okulu'nda okuyan biri, derslerinin yanı sıra, bitmez tükenmez sahne tecrübesi de kazanıyordu bu çalışmalara katılmakla. Ben de mümkün olduğu kadar çok şey öğrenmek istediğimden, dört beş prova birden yapıyordum bazı dönemlerde. Bu arada arkadaşlarıma da bol zaman ayırabiliyordum. Tiyatro okulundaki en çok arkadaşı olan insan bendim belki de. Uyuyacak zamanı zor buluyordum.

Ama çocukluğumdan beri uykuyla fazla ilgim olmadığı için buna pek aldırmıyordum. Uykuda geçen zamana kayıp gözüyle baktığımdan, bugün hâlâ yatma saatimi mümkün olduğu kadar geciktirir, sabah da erkenden uyanıp yaşamaya başlarım.

Pasadena Playhouse'un yorgunluğunu üstümden atmadan girdiğim insanüstü çalışma tempom ve durmadan gezip tozmam (arada fırsat buldukça New York'a gitmeyi ihmal etmiyor, birkaç oyun görüp geliyordum) vücudum üzerinde etkisini göstermeye başladı. Enerjimden bir şey kaybetmiyor, fakat sürekli nefes darlığı çekiyordum. Ameliyat günlerimden arta kalan doktor korkusu yüzünden, durumumu gizliyordum herkesten.

Sene sonu yaklaştıkça çalışmalarım daha da içinden çıkılmaz bir hal aldı ve nefes darlığım da aynı oranda arttı. Bazı geceler sabaha kadar gözümü kırpmıyor, birazcık nefes alabilmek için yatağı yorganı paralıyordum adeta.

Bu arada Lorca'nın *Don Perlimpli*'nun *Aşkı* adlı oyununun başrolünde ve Benavente'nin *The Bonds of Interest* adlı komedisinde Commedia dell' Arte tarzı bir noter rolünde, oyuncu olarak büyük başarı kazanmıştım. Ayrıca Racine'in *Britannicus* adlı oyunu, herkesin beni Yale Tiyatro Okulu'nun en yetenekli, en ilginç yönetmeni kabul etmelerini sağlamıştı. Britannicus rolünü Paul Newman, Agrippina'yı da Libby Lyman adından çok yetenekli bir aktris oynuyordu. Paul'u oyuncu olarak herkes gibi ben de çok yeterli bulmuyordum, ama yakışıklı fiziği, canlılığı ve masmavi gözleri, bu trajedide fazla önemli bir yeri olmayan Britannicus için idealdi. Oyunun asıl yükü gerçekten olağanüstü bir aktris olan Libby Lyman'la Néron'u oynayan Jim Asp'ın omzundaydı.

Britannicus'u bir öğleden sonra oynadık ve çok alkışlandık. İkinci sınıfa devam eden rejisörlerin yönettikleri oyunlar sadece birer gösteri yapardı. İyi ya da kötü, bu tek gösteriden sonra bir şey düzeltilmezdi. Bitmek tükenmek bilmeyen alkışları duyunca nefes darlığımı bile unuttum ve kuliste durduğum yerde *'çok yetenekli olduğuma'* karar verdim. Öyle ya, daha bir yıl önce hiçbir şey bilmezken, şimdi bütün canavarlar beni seve seve alkışlıyorlardı.

Paul koşarak yanıma geldi, "Miss Welch sahne gerisinde. Seni görmek istiyor," dedi. İkimiz birden Miss Welch'in bulunduğu yere koşturduk. Sahne gerisine gelmesi pek olağan değildi oyunculuk hocamızın.

"Seni öpeceğim Haldun," dedi, beni görünce. "Otuz yıldır ikinci kez bir rejisörü, oyununu kutlamak için sahne gerisine geliyorum," diye de ekledi.

Tüm oyuncularımı ve beni kutlamak için sahne gerisine gelenlerin bakışları altında beni yanaklarımdan öptüğü an, küçük dağları benim yaratmadığımı kimse kanıtlayamazdı bana.

Nisan ayında nefes darlığım dayanılmayacak hale geldi. Tüm ısrarlara rağmen doktora gitmiyordum gene de. Sonunda Howard Lanser oldu

bittiye getirerek beni bir sabah Yale'in tıp servisine götürdü. Bütün karşı koymalarım, yakınmalarım para etmeyince, çırılçıplak soyunarak doktorun karşısına geçtim. Bir saat süren muayeneden sonra doktor kesin kararını verdi: Aşırı yorgunluk. Doktorun tavsiyesi üzerine o yazı boş geçirecek, mümkünse Türkiye'ye dönecek ve hiçbir iş yapmayacaktım. Vücudum sapasağlamdı. Telaşlanacak, korkacak bir şey yoktu.

O gece aylardan beri ilk kez rahat nefes alabildim ve deliksiz bir uyku uyudum. Vehim yüzünden son aylarda kendimi adamakıllı hasta sanıyor ve doktorların, bana akla gelebilecek en dehşet verici teşhisleri koymasından korkuyordum. Hiçbir şeyim olmadığını öğrenince o gün her anlamda rahat nefes alabilmiş ve iyileşivermiştim. Üç ayımı İstanbul'da, özellikle ailem ve arkadaşlarımla Çiftehavuzlar'da geçirme hayali de beni ayrıca çok mutlu etmişti.

İstanbul'a Dönüş ve Sonrası...

Yazın başında New York Limanı'ndan Fransızların o günlerdeki ünlü transatlantiği *Liberté*'ye binerek İngiltere'nin yolunu tuttum. Son bir yıldır orada okuyan kız kardeşimle buluşacak Türkiye'ye onunla beraber dönecektim. Böylelikle ilk kez Londra'yı görme fırsatını da bulmuş olacaktım. Liberté ile okyanusu geçmek harika bir şeydi. Beş gün beş gece, bir rüya âleminde yaşamak demekti. Tüm karalardan uzak, denizin orta yerinde insan kendini her şeyden kopmuş hissediyor, inanılmaz bir sorumsuzluk içinde gününü gün etmeye bakıyordu. Aşklar, dostluklar, iş anlaşmaları, her türlü ilişki, bu yüzen kentte daha kolaylıkla oluşuveriyordu. Benim kadar utangaç bir insan bile çekingenlik edebilecek zaman bulamıyordu bu büyülü keşmekeş içinde.

İngiltere'de inecek olanlar Plymouth Limanı'nda geminin özel trenine binip Londra'ya gidecekti. Vedalaşmalar, adres almalar, öpüşmeler ve hatta zaman zaman gözyaşları arasında Londra'nın yolunu tuttuk. Amerika dışında ilk kez bir yabancı ülkede bulunuyordum. Yıllardır her şeyini bildiğim, duyduğum, okuduğum Shakespeare'in, Dickens'ın, Chauser'ın yaşadıkları, eserlerini verdikleri topraklara ayak basmak heyecanlandırmıştı beni.

Kız kardeşim, Piccadilly Hotel'de beni bekliyordu, İstanbul'dan ayrılırken arkamda bıraktığım iki örgülü, tombul kız çocuğunun yerinde, kısa saçlı, makyajlı, dünyaya küstahça bakan incecik genç kızı görünce epeyce şaşırdım. Gerçekten çok değişmişti Güler. Babamın ve annemin İngiliz dostları bizi hiç yalnız bırakmıyor, bir dediğimizi iki etmiyorlardı. On beş gün süreyle Londra'yı gezdirdiler bize. Her gece tiyatroya gidiyordum

Londra'da. Laurence Olivier–Vivien Leigh çiftini, Çifte Kleopatra'larda arka arkaya izlemek, en heyecan verici olaylardan biri oldu benim için. Bir gece Shakespeare'in *Antuan ve Kleopatra*'sını oynayan çift, ertesi gece Bernard Shaw'un *Sezar ve Kleopatra*'sını sergiliyorlardı. Birinde otuz sekiz yaşında olgun Kleopatra'yı oynayan Leigh, ertesi gece Mısır Kraliçesinin on altı yaşındaki halini canlandırıyordu. Olivier de bir gece olgun, babacan Sezar'ı oynuyor, ertesi gün genç, ateşli ve dinamik Antuan oluveriyordu.

Harika bir mevsimdi şansımıza. On beş gün içinde Sybil Thorndike, Edith Evans, Ralph Richardson, Wendy Hiller, Peggy Ashcroft, Celia Johnson gibi ünlüleri izledik. Covent Garden Operası'na gittik ve büyük bir hayranlıkla İngiliz balesini seyrettik. Sonra bir sabah, bizi Marsilya'dan *Ankara* vapuruna ulaştıracak yataklı trene binmek üzere Londra'dan ayrıldık. Bir gün ve bir gece süren yolculuktan sonra Masilya'dan *Ankara* vapuruna bindiğimizde, İstanbul gözümde tütmeye başlamıştı.

Tüm aile efradı ve arkadaşlar Galata Yolcu Salonu'na gelmişlerdi bizi karşılamaya. Ülker, Meral, Emir Dilber, Gönül Sarp ve akla gelebilecek herkes oradaydı. Annem o gece bizim için Çiftehavuzlar'a toplamıştı herkesi. Ülker artık nişanlım olarak kabul edildiğinden, annemle beraber ev sahipliği yapıyordu bütün davet boyunca.

Eve ve özellikle İstanbul'a dönmek büyük bir mutluluk vermişti bana. Bütün yazı yüzerek, kürek çekerek, tenis oynayarak, eğlenerek ve eski arkadaşlarımla gezerek geçirdim. Ben İstanbul'a gelmeden birkaç hafta önce ilkokul arkadaşım Mehmet İpar'ın intihar ettiğini duymasaydım daha da mutlu olacaktım, ama o korkunç haber perişan etmişti beni. Ondan en son Amerika'da bir mektup almıştım. Mutsuzluğundan, her şeyden sıkıldığından, hayatta hiçbir gayesi olmadığından söz ediyor, bana gıpta ettiğini yazıyor ve bana çok ihtiyacı olduğunu ısrarla belirtiyordu. Ona yardım edememiş, zamanında yetişememiştim. Onun kadar her şeyi ile mükemmel bir gencin kendini yok etmek istemesi, hiçbir zaman çözemediğim bir esrar olarak kaldı kafamda. Belki çok genç yaşında her şeyi fazlasıyla tattığı için, hayattan beklediği bir şey kalmamıştı Mehmet'in. Aradan bu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen, Mehmet'in beklenmedik ölümünü düşündükçe hâlâ içim sızlar. Onun yok olmasına alışmak kolay olmadı biz yakınları için.

İstanbul tatilimin hayhuyu arasında Amerika'dan bir konuğum geldi. Robert Thom'du bu arkadaşımın adı. Bugün hâlâ en yakın dostlarımdan biri olan Robert ya da kısa adıyla Bob, gelir gelmez Türkiye'ye âşık oldu. Özellikle Çiftehavuzlar'a bayıldı.

"Cennette yaşadığının farkında mısın?" diye sordu bana.

O ilk yazdan sonra birçok kere geldi Bob Türkiye'ye, hatta bir gelişinde üç aylığına ev bile kiraladı, çok sevdiği Çiftehavuzlar'da. Bob yazardır,

hem de çok yetenekli bir yazar. Hayatımda tanıdığım en bilgili, en entelektüel kişidir ayrıca, insan onunla saatlerce konuşmaktan yorulmaz, her an bir şey öğrendiğini hisseder. Arkadaşlarım Bob'ı hemen benimseyiverdiler. O da bundan çok hoşlandı. Deniz kenarında elinde bir kitap, kimse olmasa da mutlu hissediyordu kendini. Biz bazen dalıyor, fazlaca Türkçe konuşmaya başlıyorduk. Bob bunu fırsat bilerek ya denize atlıyor ya da kaldığı yerden kitabına devam ediyordu.

Güler'in Shirley adında, okuldan bir arkadaşı da yazı onunla geçirmeye gelmişti. Daha onun şaşkınlığı geçmeden, Chuck Williams adında bir aktörden üç gün sonra İstanbul'da olacağını bildiren bir telgraf alınca, annemin suratı değişti. "Sen de bütün Amerika'yı davet etmişsin," dedi. Ben önüme gelene "Türkiye'ye beklerim. Bizde kalabilirsiniz," diye yeşil ışık yakmıştım anlaşılan. Evimizde kalan üç yabancının da katkısıyla tatilimiz büsbütün neşeli bir hale geldi. Konuklar da hayatlarından pek memnundular. Özellikle Türk konukseverliğine ilk kez tanık olduklarından keyiflerine diyecek yoktu.

"Krallar gibi yaşıyoruz burada," diyordu Bob. Arkasında da, "Bu aptal Chuck'a değmez ama, ne ise," diye öteki yurttaşı ile alay ediyordu. Aslında haklıydı o konuda. Chuck'la Bob arasında dağlar kadar fark vardı. Kız arkadaşlar, yakışıklı olduğu için ilk başlarda Chuck'u tercih etmişlerdi. Fakat ötekinin elektrikli kişiliği, birkaç gün içinde yakışıklı aktörü gölgede bırakmıştı. Chuck on beş gün sonra, girmek zorunda olduğu için istemeye istemeye New York'a hareket ettiğinde, sevinmedim desem yalan söylemiş olurum. Chuck'tan sıkılmıştım.

Böylece yazın sonu gelip çattı. Bu arada herkes resmen nişanlanmamızı beklerken Ülker'le ayrılmaya karar verdik. Her ikimiz de evlilik için henüz çok erken olduğunu düşünüyorduk. Bob'ı Şile'ye götürdüğümüz bir gün, "Belki daha ilerde," diyerek işi orada kesmeye karar verdik. Gerekeni buydu. Her ikimiz de üzüntümüzü belli etmemek için aşırı neşeli görünmeye çalışıyorduk. Şile'de denize girdik, yemek yedik ve Ülker, "Konservatuardan bir arkadaşım var, burada yaşıyor. Gel seni tanıştırayım," dedi.

Ülker, Kolej'i bitirdikten sonra bana yardımcı olabilmek için, İstanbul Konservatuarı'nda yeni başlayan tiyatro derslerine devam etmeye başlamıştı, ben Amerika'da iken. Sözünü ettiği arkadaşı ile bu derslerde karşılaşmıştı.

"Bu, İsmet Ay," dedi, beni güler yüzlü bir gençle tanıştırırken.

"Memnun oldum," dedim.

"Hakkınızda çok şey duyuyoruz Ülker'den," dedi, İsmet Ay adındaki yeni tanıştığım genç oyuncu. Arkasından da vakit kaybetmeden açık saçık, fakat güzel bir espri yaptı. Hemen dost olmuştuk.

Zaman zaman kendisini öldürmek istememe rağmen, o günden sonra İsmet Ay çevremdeki en yakın insanlardan biri olarak kaldı.

O yazın sonunda Amerika'ya dönmeden benim için çok önemli biriyle daha tanıştım. Hâmit, benim Muhsin Ertuğrul ile tanışmam gerektiğini düşünmüş ve dayısı Adnan Özyol'u araya koyarak kendisini görebilmem için bir randevu ayarlamıştı. Çok heyecanlanmıştım, Muhsin Bey'in beni kabul edeceğini duyunca. Ne konuşacaktım? Söze nasıl başlayacaktım? Ellerimi, kollarımı nasıl idare edecektim, Türk tiyatrosunu tek başına yöneten bu adamın karşısında? Muhsin Ertuğrul o yıl, Yapı ve Kredi Bankası'nın himayesinde açılan Küçük Sahne adlı tiyatronun başına getirilmiş ve ben Türkiye'ye dönmeden sahnelediği *Fareler ve İnsanlar* oyunuyla büyük başarı kazanmıştı. Küçük Sahne ile, 1951 yılında İstanbul'da özel sektörün desteğinde ilk ciddi tiyatro çalışması başlamış oluyordu.

Yazın sonlarına doğru bir öğleden sonra Hâmit, dayısı Adnan Bey, oğlu Tanju, Ülker ve ben Muhsin Bey'in Dragos'taki evinin yolunu tuttuk. Heyecandan ölebilirdim arabada giderken. O anda, yanımda Hâmit ile Ülker olmasa, bu işten vazgeçerdim diye düşünüyordum sürekli olarak. Hollywood'daki güvenime, Yale'deki kasıntılı halime ne olmuştu bu sıcak yaz gününde? Muhsin Bey yüzüme bile bakmayacaktı herhalde... Baştan savma bir iki sözle beni savuşturacaktı... İyi ki yanımda Hâmit'le Ülker vardı... Zaten oldum olası hiçbir işi yalnız başıma yapmaktan hoşlanmazdım. Dragos'a yaklaşmıştık iyice... Ne diyecektim? Söze nasıl başlayacaktım?

Zili çaldığımız zaman kalp atışlarımı tüm Dragos sakinleri duydu sandım. Kapı açıldı ve insanı çok rahatlatan o dünyanın en sempatik yüzünü gördüm. Bizi görür görmez ünlü sesiyle hayret ve sevinç arası ufak bir çığlık atarak;

"Haldun Paşaaa... Hoş geldin bakalım," dedi ve beni iki yanağımdan öptü.

Utancımdan yerlerin dibine geçtim o an. Ne düşünmüş, neyle karşılaşmıştım? İlk kez görüyordum Muhsin Ertuğrul'u. Onu sahnede hiç izlememiştim. Çocukken *Şehvet Kurbanı* adlı ünlü filmini görmüştüm yalnızca ve şimdi karşımda oturuyor, beni rahatlatmak için ne mümkünse yapıyordu. Bir anda hayran olmuştum Muhsin Bey'e. Sıcaklığı beni çok etkilemişti. Alçakgönüllülüğü beni utandırmış, gerçek büyük insanların böyle olduğunu kanıtlamıştı bana. O gün bir saat oturduk Muhsin Bey'le. Kendi eliyle hazırladığı içkiden içtik ve sonunda Adnan Bey baklayı ağzından çıkardı:

"Haldun dönüşte sizinle çalışmak istiyor Küçük Sahne'de," dedi.

"Öyle mi? Biz zaten onun başka yere gitmesine izin vermeyiz," deyiverdi Muhsin Bey birden ciddileşerek.

Kulaklarıma inanamadım bir an. Türkiye'ye dönüşümde yerim hazırdı demek? Mesleğimi de kesin olarak ülkemde sürdürmeye kararlı olduğumdan, Muhsin Bey'in beni kabul etmesi kadar mutlu bir haber olamazdı.

Abuk sabuk ne söylediğimi hatırlamıyorum, ama herhalde onu etkilemek için Yale'deki ve Hollywood'daki başarılarımdan söz etmişimdir. O ise beni hep en ciddi haliyle dinledi ve gülümsedi.

O gün evinden ayrılırken Muhsin Bey'i çok özleyeceğimi düşündüm. Sanki kırk yıldır tanıyordum onu.

Ülker de çok etkilenmişti. "Bayıldım.. Ne şeker adam!" deyip durdu.

O hafta Muhsin Ertuğrul'dan başka laf konuşmadık artık. Evde Bob'a olanı biteni anlattım.

"Çok şanslısın," dedi, gelir gelmez Küçük Sahne kontratımın hazır olduğunu duyunca.

Sonunda yaz bitti ve tası tarağı toplayıp New Haven'ın yolunu tutma zamanı geldi. Bob'la birlikte, uçakla Roma'ya gitmeye karar verdik. Bir hafta orada kaldıktan sonra ben Napoli'den *Independence* transatlantiği ile New York'a yoluma devam ederken, Bob uçakla bir yıl için bursla davet edildiği Londra'ya gidecekti.

Roma'yı çok beğendim, ilk kez gördüğüm bu tarihi kenti, Bob'la gezmek daha sevdirmişti bana. Her taş hakkında bilgisi vardı arkadaşımın. İtalyanların yüzlerinden savaşın etkisi silinmemişti henüz. Sinema yönetmeni Vittoria de Sica'nın neo-realist günlerinin Roma'sıydı bu. Zenginlikle fakirliğin kucak kucağa olduğu, karaborsanın kol gezdiği Roma... Savaş biteli altı yedi yıl olmuş, ama İtalya'nın yaraları tam anlamıyla sarılmamıştı. Amerika ile karşılaştırılınca, ne garip geliyordu insana, henüz yıkıntıları kalkmamış Londra, Roma gibi, savaşın tüm kahrını çekmiş Avrupa kentleri...

Napoli'den Amerikalılara ait *Independence* adlı transatlantiğe binince içimi bir sevinç kapladı. Okyanusta sekiz gün geçirecektim. Kim bilir, ne güzel eğlenecektim gene? *Liberté*'de geçirdiğim günlerin tadı damağımda kalmıştı.

Bob beni Napoli'den gemiye bindirip İngiltere'ye doğru yola çıktı. Gemi İtalya sahillerinden ayrıldıktan biraz sonra, sekiz günümün pek de sandığım kadar tatlı geçmeyeceğini anladım. Amerikalılar bu işi Fransızlar kadar iyi beceremiyorlardı. Tatsız bir yolculuktu bu. Üstelik okyanusun ortasındayken kopan çok şiddetli bir fırtına, hepimizin tadını tuzunu büsbütün kaçırdı. O gün öğle yemeğinde beş altı yüz kişilik yemek salonunda benden başka, her şeyi normalmiş gibi görmeye çalışan sadece dört kişi vardı. Sekiz gün geçmek bilmedi bir türlü. Sonunda New York'un göründüğünü duyduğum zaman sevinçten güverteye koştum. Gerçekten de ünlü Hürriyet Âbidesi görünüyordu ayan beyan. Okula, arkadaşlarıma ve en önemlisi tiyatro yaşantıma geri dönmek beni mutlu ediyordu. Karaya bir an önce çıkıp New Haven'a dönmek ve hemen provalara başlamak için sabırsızlanıyordum.

Oysa New York Limanı'nda bekleyen tatsız olay, birkaç gün hayatımdan bezdirecekti beni. Gemiye gelen memurlar pasaport ve vize muayenesi sırasında bana, "Biraz bekler misiniz, lütfen," dediler.

Telaşla kenara çekildim. Neden bekletildiğimi bilemiyordum. Benimle bekleyen beş altı kişi daha vardı. Hep beraber tüm yolcuların pasaport ve vize işlemlerinin yapılmasını izledik durduğumuz yerden. Gemide bin beş yüz yolcu vardı ve bu iş iki üç saat sürdü. Sonunda biz kenardakiler on bir on iki kişi olmuştuk. Hiç birimiz neden bekletildiğimizi anlayamamıştık. İkinci Dünya Savaşı sırasında geçen bir film çeviriyor gibiydik. Kimse bir açıklamada bulunmuyordu. Hepimize teker teker aynı şey söylenmişti:

"Biraz bekler misiniz, lütfen?"

Son yolcunun işlemi de bittikten sonra asık suratlı memurlar masa başından kalkarak bize döndüler ve içlerinden biri, yüzümüze bakmadan konuştu:

"Şimdi bizi izleyin."

'Lütfen'i kaldırmış, emrediyordu artık.

Aramızda bulunan ve sonradan İsviçreli olduğunu öğrendiğim sarışın bir kadın telaşla sordu. "Nereye götürüyorsunuz bizi?"

"Gittiğimiz zaman görürsünüz," diye cevap verdi adamlardan biri, terbiyesiz bir ses tonuyla.

"Telaşlanmayın, Rusya değil burası," diye ekleyiverdi bir başkası gülerek.

İşin şaka götürür yanı yoktu. Bilmediğimiz, anlamadığımız bir oyun hazırlanıyordu bizlere. Geminin merdivenlerinden aşağıya inince sivil polisler etrafımızı sarıp bizi gümrüğe götürdüler. Okyanusta sekiz günü beraber geçirdiğimiz öteki yolcular polis nezaretinde gümrüklendiğimizi görünce bize garip garip baktılar. Kaçakçı ya da ne olduğu belirsiz maceraperestler gibiydik onların gözünde. "Vah vah yazık, halinden hiç de belli değildi," diye birine beni anlatıyordu. Masum yüzlü bir canavar gibi görüyordu artık beni. O sırada gemide bulunan bir Türk gencini gördüm.

"Ne oluyor yahu?" diye sordu.

"Hiçbir şey bilmiyorum. Sen bavullarımı al, evine götür. Ben yarın gelir senden alırım," diye cevap verdim aceleyle.

Nereye götürüldüğümü bilmediğim için bavullar başıma dert olmasın istiyordum. Yanımda bulunan memura "Telefon etmem gerek," dedim. Niyetim New York Konsolosu Necdet Kent'e telefon edip durumu bildirmekti. Ayrıca yakın aile dostumuz ve o günlerde Birleşmiş Milletler Daimi Delegemiz olan Selim Sarper'e de telefon edip "Burada garip bir şeyler oluyor. Beni kurtarın," demek istiyordum.

"Şimdi telefon edemezsin. Gittiğin yerde telefon var," dedi memur.

"Peki ama nereye gidiyoruz?" diye sorunca da cevap vermedi.

Elim ayağım titremeye başlamıştı. Acaba biri bilmeden cebime esrar

mı koymuştu? Yoksa yanlışlıkla bir cinayetle mi suçlanıyordum? Aklıma türlü olasılık geliyor, fakat hiçbirine mantıklı bir neden bulamıyordum. Ortada bir gerçek vardı. Sarı saçlı İsviçreli kadın dahil, ötekilerin ne halt karıştırdığını bilmiyordum, ama ben korkunç bir yanlışlığa kurban gitmek üzere bir tuzağa düşmüştüm. Bir an önce bir telefon bulup Necdet Kent'e, Selim Sarper'e ve velim Mr. Brenner'e durumumu bildirmem gerekiyordu. Ama telefon ettirmiyorlardı ki...

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu İskoç şiveli bir genç. "Sanırım, Ellis Adası'na götürüyorlar bizi," diye cevap verdi yüzünde Antep çıbanı olan bir adam. Neresiydi bu Ellis Adası acaba?

Sarışın İsviçreli kadın sessiz sessiz ağlamaya başlamıştı. Ben sırtımda açık mavi bir pardösü, elimde ufak bir seyahat çantası, şaşkın şaşkın karşımdakilere bakıyor, konuşulanlardan bir anlam çıkarmaya çalışıyordum.

Ne kadar gittik bilmiyorum; bir araba vapuruna bindirildiğimizi, on dakika süren bir yolculuktan sonra tekrar karaya çıktığımızı hatırlıyorum.

"Hadi geldik, inin!" dedi iriyarı, ilk kez gördüğümüz sevimsiz bir adam.

Artık resmen suçlu muamelesi görmeye başlamıştık. İtiş kakış, penceresi telli bir arabadan indik.

"Beni izleyin," dedi gardiyan kılıklı bir herif. Hayatımda hiç unutamayacağım bir ses duydum o anda. Koca demir parmaklıklar açılıyordu bizim girebilmemiz için. Biraz sonra aynı sesi bir kez daha duydum. Parmaklık, geceye boğuk boğuk yayılan bir sesle kapatılıyordu arkamızdan.

"Şimdi de yana dönüp profil verin," dedi fotoğrafçı. Biri cepheden, biri profilden resimlerimizi çekip numaraladılar hepimizi. Parmak izlerimiz de alındıktan sonra, "Karnınız aç mı?" diye sordu bir polis. İlk kez insanca bir soru soruyordu biri.

Kimse sesini çıkarmadı. Yemek yiyecek halimiz mi kalmıştı? İsviçreli sarışın kadın durmadan ağlıyordu.

"İyi öyleyse... Zaten yemekhane kapalı. Hadi yatakhaneye," diye devam etti polis kimseden cevap alamayınca... Sonra da aramızda bulunan iki kadına,

"Siz bu taraftan gelin," dedi.

Erkekleri koca bir avludan geçirerek bir merdivenden çıkarttılar ve küçük bir kapıdan içeri soktular. Kocaman bir yatakhaneydi burası. En aşağı yüz yatak ve bağrışıp çağrışan, don paça ortada dolaşan, bir duvara sıralanmış musluklarda dişini ovan, yüzünü yıkayan yüz insan vardı içerde. Biz girince, sesler birden kesildi. Herkes dönüp bize baktı. Bir anda içerdekilerin çoğunun Çinli olduğunu fark ettim. *'Bizi yanlışlıkla Çinliler yatakhanesine getirdiler,'* diye düşündüm, bize bakan yüzleri görünce.

"Hadi hepiniz kendinize boş birer yatak bulun," dedi, inanılmayacak kadar çirkin bir gardiyan... *'Humprey Bogart'ın bir filminde gördüğüm gardiyana ne kadar da benziyor,'* diye geçirdim aklımdan... Oysa filmi gör-

düğüm zaman, "Bu kadar da olmaz," diye kızmış, tipi için fazla abartılı bulmuştum. İşte şimdi tüm sevimsizliği ile karşımda duruyor, "Biraz kıçınızı kımıldatın!" diye haykırıyordu. Daha fazla azar işitmeyeyim diye toparlanıp boş bir yatak bulmaya çalıştım kendime. Çinliler bizi unutmuş aralarında konuşup bağrışmaya, hatta şakalaşmaya başlamışlardı. Kıyamet kopuyordu koca yatakhanenin içinde. *'Nasıl bu kadar gamsız, bu kadar rahat olabiliyorlar?'* diye düşünmekten kendimi alamadım. Ne kadar da çok Çinli varmış meğer. Boş bir yatağın önünde durdum. Çantamı üstüne koydum. Yatağın kenarına çöktüm. Perişandım... Neden burada olduğumu anlamıyordum. Ne olacağını, ne kadar kalacağımı da bilmiyordum işin kötüsü... Türkiye'yi düşündüm. Şu anda Çiftehavuzlar'da olabilmek için, hiç düşünmeden hayatımın birkaç yılını verebilirdim. Ne kadar çok bağrışıyorlardı Çinliler... İkisi çıplak vücutlarına havlular sarmışlar, muslukların yanında birbirlerine su sıçratıp eğleniyorlardı. "Şimdi ananızdan babanızdan başlayacağım piç kuruları," diye bağırdı Humprey Bogart filmindeki gardiyan. Çinliler hemen sustular ve mucizevi bir hızla ortadan kayboluverdiler.

"Yanındaki yatak alabilirim?" Yanlış duymamıştım. Yüzü Antep çıbanlı genç, bozuk bir Türkçe ile bana sesleniyordu. "Tabii," dedim. "Nereden biliyorsun Türk olduğumu?" "Pasaport gördüm. Ne zaman resim sen yapıyor?" diye cevap verdi. "Peki sen nerelisin?" "Ben Suriye... Annem İstanbul gelme. Türkçe ondan öğrenmek ben," diye her şeyi anlatıverdi bir anda. Yatağın üzerindeki yorganı çekince yüzü değişiverdi birden. "Bu çarşaf çok fazla leş," dedi. "Boş ver burası otel değil," diye teselli etmeye çalıştım. Ama o çoktan Humprey Bogart filmindeki gardiyanı çağırmıştı. "Bunları değiştirmeniz mümkün mü?" diye soruyordu. Gardiyan kendi kadar çirkin bir kahkaha attı. "Ne diyorsun sen?" diye soruyor, gözlerinden yaş gelircesine gülüyordu. O kadar güldü ki, Çinlilerin tümü sustu. Suriyeli de ayıp olmasın diye arada bir gülmeye katılıyor, sonra herifi büsbütün kızdırırım diye susuyordu. Sonunda gardiyan gülmesini kesti. Hepimiz ne olacak diye bekliyorduk. Gardiyan büsbütün çirkinleşti. Şimdi suratında zalim bir ifade vardı. "Orospu çocuğu!" diye gürledi. Suriyeli'nin rengi bembeyaz oldu. "Bana küfür etmeye hakkınız yok," dedi zar zor. "Kim demiş?" diye sordu gardiyan o ana kadar attığı kahkahaların en büyüğünü atarak. Kaşımla gözümle Suriyeli'ye işaret etmeye çalıştım, susması için. Onun da pek konuşacak hali kalmamıştı zaten. "Siz Avrupalılar bu ülkeye gelip numara yaparsınız hep. Çarşafı buldun da, beğenmen kaldı..." diye devam etti gardiyan gülmesini keserek.

Dünyanın Amerika'da başlayıp Amerika'da bittiğini sanan tipik, geri zekâlı bir yeni dünyalıydı zavallı. "Hadi zıbarıp yatın. Yarın sabah altıda kahvaltıya kalkacaksınız," diye otoritesini bir kez daha kanıtlamaya çalıştı koğuş sakinlerine. Sonra ışıkları söndürüp çıktı.

"Üzme kendini," diyebildim sakin olmaya çalışarak. Suriyeli ağlamaklı bir sesle, sunturlu bir İngilizce küfür savurdu. Karşımdaki bir yatağa sığınmış olan İskoçyalı, "Neden buradayız acaba?" diye sordu. Kimse bilmediği için cevap veren olmadı. Ben de *'Neden?'* diye düşünmekten kendimi alamıyordum. Ya buradan hiç çıkamazsam? Selim Sarper'e, Konsolos Necdet Kent'e, Mr. Brenner'e, okuluma nasıl haber verebilecektim? Onlardan biri beni buradan kurtarabilirdi elbet. Diğer yanımda bir Çinli yatıyordu. Musluk başında kavga eden Çinlilerden birine, hatta ikisine de ne kadar benziyordu. Acaba hangisiydi? Birden Çiftehavuzlar'ın bahçesinde gördüm kendimi. Yanımda yatan Suriyeli de oradaydı. Ne tuhaf, o da Çinliye benziyordu. İlk kez Antep çıbanlı bir Çinli görüyordum. Aniden çıkan bir rüzgâr ortalığı altüst etmeye başladı. O güzelim bahçe kararmış, insanı korkutacak bir hale gelmişti. Humprey Bogart filmindeki gardiyan, annemin yıllar önce "Artist olacakmışsın!" diye beklediği kapıda bekliyordu. Korkuyordum ona yaklaşmaya. İşin kötüsü, Antep çıbanlı Çinli de yok olmuştu. Yapayalnızdım koca bahçede. Çanlar çalışıyordu uzakta bir yerde.

Uyanınca, gardiyanın ağzında bir düdük, yatakhaneyi boydan boya dolaştığını gördüm. Sabah olmuş, kalkma zamanı gelmişti. Gardiyan değişmişti. Sabah nöbetini, daha yaşlı, daha halim selim görünen biri devralmıştı.

"Ben hemen uyumuşum," dedim kafasını kaşıyan Suriyeliye.

"Amerika'daki ilk gecemi böyle lüks bir otelde geçireceğimi hiç düşünmemiştim," diye espri yaptı İskoçyalı.

"Pislik unuttuk. Uyuduk," diye Suriyeli de söze karıştı. Aslında hepimizin tansiyonu düşmüş, kendimizden geçmiştik bir gece önce.

Hazırlanmamız uzun sürmedi. Çinliler uyanır uyanmaz, patırtıya başlamışlardı gene. Yeni gardiyanın sesi çıkmıyordu pek. Bu işi yapmaktan hoşlanmadığı belliydi. Koğuştan, bir merdivenle tren istasyonu kadar büyük bir salona iniliyordu. Tabii buna salon denilebilirse! Aynı şekilde karşı taraftan da bir merdiven kadınlar koğuşunu bu hangara bağlıyordu. Hep beraber inip o kocaman yerden geçtik ve bize gösterilen büyük bir odaya girdik. Bir yanımda İskoçyalı, bir yanımda Suriyeli, bir kenara iliştik. Ta uzaklarda bir masada İsviçreli sarışın kadını gördüm. Her şeyi unutmuş çay içiyordu. Oysa çok sevmeme rağmen, bu sabah çayın görüntüsü bile benim midemi bulandırmıştı. Karşımda, sonradan Kanadalı olduğunu öğrendiğim, kıvırcık saçlı genç bir kadın oturuyordu. Sanki yazlık bir otele gelmiş gibi, takmış takıştırmış, yanındakilerle şakalaşıyor, iştahla kahvaltısını ediyordu. Neden bu kadar rahat acaba diye düşündüm. Yanımdaki İskoçyalı da, kıtlıktan çıkmış gibi kahvaltıya saldırmıştı.

"Hiçbir şey yemiyorsunuz?" Kanadalı kız bana söylüyordu.

"İştahım yok," diye cevap verdim.

"Alışırsın," dedi pişkin bir ifadeyle... Birden kan beynime çıktı. Ne demek istemişti acaba? "Nasıl alışırım?" diye sordum.

"Zamanla," dedi Kanadalı. Kaçırmıştı herhalde. Burada kalsam en fazla bir gün daha kalırdım. Elbet yapılan korkunç yanlışlık anlaşılacak, dostlarımdan biri beni kurtaracaktı. Bu konuda hiç kuşkum yoktu.

"Ben altı aydır buradayım," diye beni sinirlendirmekte ısrar etti Kanadalı. Aman Yarabbi! Altı ay nasıl kalınabilirdi burada? Cinayet falan işlemişti herhalde. Başka türlü olsa çoktan çıkıp gitmiş olurdu.

Suriyeli, "Çıkalım buradan," diye böğürtüye benzeyen bir sesle beni dürtükledi.

"Çıkalım," dedim.

"Kahvaltını ben alabilir miyim?" diye arkamdan seslendi Kanadalı. Evet anlamında başımı salladım.

"Ben de seninkini alayım," diye bağırdı İskoçyalı.

"Al," dedi Suriyeli.

Kendimizi hangara benzeyen o koskocaman salona attık. Tüm pencerelerde demir parmaklıklar vardı. Bir uçta ufacık bir kapı göze çarpıyordu. Kapının önünde polis üniformalı bir memur, tahta bir masa başında oturuyordu. Dışarıya, özgürlüğe açılan geçit oradaydı. Kafka'nın *Duruşma*'sını oynar gibiydik. Polis memuru, önünde duran mikrofona arada bir, "Lee Chan Chin" gibi bir Çinli ismi söylüyordu. Çinlilerden biri sevinçle koşup gidiyordu polise doğru. Hiç olmazsa iyi ya da kötü derdini anlatacak birini bulacaktı o kapının ardında. Çoğunlukla koşturan Çinli, çağrılan Çinli olmuyordu. Hepsinin adı birbirine benzediği için polis memuru ağzında geveliyordu önündeki ismi. Bu yüzden mikrofondaki sese bazen on Çinlinin birden koştuğu da oluyordu. Oynadığımız komedi miydi, dram mıydı? Kestiremiyordum bir türlü. Yarım saat içinde hangar yüzlerce insanla doldu. Bu kadar insan olduğuna göre, binada birçok koğuş vardı demek ki.

Saatler geçtikçe derdimi anlatacak bir memur bulamamaktan çıldıracak hale gelmiştim. Masa başında oturan polise yaklaşmaya çalıştım bir kez. "Sıran gelince çağrılırsın," diye beni azarlayınca ondan da umudumu kestim. Bir telefon edebilsem her şey düzelecekti. Ortalıkta telefon olmadığı gibi, binanın gizli bir köşesinden telefon edebilme umudu da yoktu.

"Telgraf... Telgraf... Telgraf göndermek isteyen?"

Yanlış duyuyorum sandım. Ufacık bir adam, elinde kâğıt kalem, tutukluların arasında dolaşıyor, telgraf gönderecek müşteri arıyordu kendisine. Bu telgrafların yerlerine ulaşmasına imkân yok diye düşündüm. Bu ufacık adam buradan nasıl çıkıp gönderebilecekti bu telgrafları? Ama başka çare de yoktu. Hiç olmazsa zayıf da olsa bir umuttu bu... Kim bilir belki de adam telgrafları göndermenin bir yolunu bulmuştu. Fırsatını bulur bulmaz seslendim telgrafçıya. Dört telgraf birden yazıp verdim. Selim Sarper'e, Necdet Kent'e, Mr. Brenner'e ve okuluma haber vermiş, başıma gelenleri bildirmiştim.

Adam, "Merak etmeyin, bu gece sekize kadar ellerine geçer," diye

bana teminat verdikten sonra, hangarda kendine yeni müşteriler bulmak üzere kalabalığın arasında kayboldu. Olduğum yerden sesini duyuyordum.

"Telgraf... Telgraf... Telgraf göndermek isteyen?"

Öğle yemeğinden sonra, telefon etmek isteyenlerin adlarını ve çevirmek istedikleri numaraları bir kâğıda yazıp, gösterilen bir kutuya atmaları gerektiğini öğrendim. Numaraları ezberden bilmiyordum ki... Bir New York telefon rehberi bulabileceğimi söylediler. Hangarın içinde uzun araştırma, soruşturma ve sıra beklemeden sonra rehberi elime geçirebildim sonunda. İstediğim numaraları ararken genç bir kadın geldi yanıma.

"Rehberi sonra bana verir misiniz?" diye sordu.

"Tabii işim hemen bitiyor," diye cevap verdim nezaketle. Üstünde çok iyi dikilmiş şık beyaz bir tayyör vardı, ama yer yer kirlenmişti. Birkaç gündür üstünde olduğu belliydi. Numaraları bulduktan sonra rehberi verdim genç kadına. Yüzüne dikkatli bakınca tüm yorgunluğuna rağmen, adamakıllı güzel olduğunu fark ettim.

"*Thank you*" dedi rehberin sayfalarını telaşla karıştırırken.

O sırada yanıma Suriyeli geldi. "Buldun numaraları?" diye sordu bozuk Türkçesiyle.

"Buldum," diye cevap verdim. Birden beyaz tayyörlü genç kadının dehşet içinde bana baktığını fark ettim.

"Ne oldu?" diye sordum İngilizce.

"Yoksa Türk müsünüz?" diye sordu Türkçe, alacağı cevaptan korkarak.

"Evet ben Türk'üm," dedim. Birden boynuma sarılarak ağlamaya başladı. Üç gündür buradaymış. O da bizim gibi bu durumun nedenini bilmiyormuş. Adı Nermin'miş. Miami'deki bir dostunu görmeye gelmiş. Onu da bizim gibi vapurdan alıp buraya getirmişler. Üç gündür telefon etmek için izin alamamış. O da Necdet Kent'i arayacakmış fırsat bulunca.

O gün dörde doğru hem Nermin'e hem bana telefon izni verdiler. Birer gardiyan eşliğinde, üniformalı polisin önünden geçip küçük kapıdan dışarı çıktık. İkimizi de telefon kulübelerine soktular. Selim Sarper'in sekreteri Pervin Hanım, patronunun New York'ta olmadığını söyleyince, o ufacık telefon kulübesinde yüreğimde indi. Pervin Hanım, telaşlanmamamı, gereken yerlere bizzat telefon edip beni oradan kurtarmaya çalışacağını söyleyince rahatladım biraz. Ona Nermin'in de adını verdim. Mr. Brenner'e de telefon edip durumu bildirmesini rica ettim.

Nermin de bu arada Necdet Kent'le konuşup ikimizin de yürekler acısı halini bildirmeyi başarmıştı. "Yarın sabah gelip sizi kurtarırım," demiş konsolos. Nermin'in haberi üzerine rahat bir nefes aldım. Necdet Bey ertesi gün bizi kurtaracaksa mesele yoktu. Durumu bildikten sonra bir gece daha kalabilirdim burada. Hatta karnım bile acıkmıştı. Kanadalı'nın karşısına geçip rahat rahat yemek bile yiyebilirdim o gece.

O akşam gerçekten iştahla yedim yemeğimi ve etrafıma, *"Ben nasılsa yarın buradan çıkacağım,"* gibilerinden yüksekten baktım. O arada yemekhanenin penceresinden bir şey çarptı gözüme. Tam karşımızdaki adada (arada bin metre ya vardı ya yoktu) ünlü Hürriyet Heykeli alay eder gibi bize bakıyordu. Sonradan öğrendiğime göre, Hürriyet Heykeli'nin adasıyla bizim üstünde bulunduğumuz Ellis Island, New York Limanı'nda karşı karşıya bulunan iki toprak parçasıymış meğer.

Yemekhanede Çinlilerin arasında İsviçreli kadını bulmaya çalıştım. Göremedim. "O, bugün öğleden sonra çıktı," dedi biri. Kendim henüz içeride olduğum halde, onun kurtulmasına memnun olmuştum. Bir gece önce sessiz sessiz ağlaması çok dokunmuştu bana. Kanadalı kıvırcık saçlı kız, etin iyi parçasını versin diye aşçıyla kırıştırıyor, tüm yemekhanenin duyabileceği kahkahalar atıyordu. Bir aralık Çinliler bile susup ona baktılar.

Suriyeli de kendi konsolosuna telefon etmiş kurtarılma sözü almıştı. Nermin, Suriyeli ve ben yan yana oturduk o gece. Hatta etrafla ilgili espriler yapıp gülüştük bile. Nermin bizi bulmaktan çok mutluydu. Ama hiçbirimiz neden tutuklandığımızı bilmiyorduk hâlâ.

"Ya pasaportta bir aksaklık var, ya da vize meselesi," diyordu Suriyeli. Önemli olan ertesi sabah çıkmamızdı.

Masaların arasında pişkin bir konsomatris gibi dolaşan incecik, güzel yüzlü bir kadın çarptı gözüme. Herkese dikkatle bakıyor kimseyle konuşmuyordu. Sabah hangarda da görmüştüm onu.

"Bu kadın kim acaba?" diye sordum.

"O kadın Rus'muş, Amerika'ya iltica etmek istiyormuş," diye cevap verdi Nermin. "İki yıldır buradaymış, pasaportu ve vizesi olmadığı için ülkeye sokamıyorlarmış. Bir çare düşünüyorlarmış," diye anlatıverdi Rus kadının öyküsünü. Kadına daha dikkatli baktım bu kez. Gözlerinde inanılmaz bir hüzün vardı. Kim bilir neler düşünüyordu? Bundan sonra *'Hadi buyurun, artık Amerika'da oturabilirsiniz,'* dediklerinde mutlu olabilecek miydi?

Kanadalı kız şen bir kahkaha daha attı. Rus kadın masaların arasında hüzün dağıtmaya devam etti ve ünlü Hürriyet Heykeli, demir parmaklıklı pencerelerin arkasından bizlere özgürlük cilveleri yapıp durdu bütün gece.

Ellis Adası'ndan ancak iki gün sonra çıkabildik. Araya hesaplamadığımız bir pazar günü girmişti. Necdet Bey oralara kadar geldiği halde, Ellis Adası yetkilileri tatilde olduğundan, *'Çıkabilir'* damgası basabilecek ve özgürlüğümüzü sağlayacak kimse yoktu. Necdet Bey'den öğrendiğime göre pasaportumun dört aylık süresi kalmış. Oysa Amerikalıların giriş vizesi verebilmesi için, pasaportumun en az altı aylık olması gerekiyormuş, bu tatsız Ellis Island serüvenini bu yüzden yaşamışım.

Pazartesi sabahı erkenden, müdürün odasına çağrıldığımı söyledi,

küçük kapının önünde duran üniformalı polis. Müdür beni ayağa kalkarak karşıladı. Üç gündür ilk kez nezaket görüyordum bu arada. Mr. Brenner'in adamı Mr. Gutierrez'in telefon ettiğini ve beni derhal oradan çıkarmalarını istediğini, gerekirse Mr. Brenner'ın kefil olabileceğini de belirttiğini anlattı. Bu arada Necdet Kent ve Selim Sarper de telefon etmişler. Bu bombardımandan sonra, sabah ilk iş olarak benim durumum ele alınmış. Müdürle konuşurken telgraflarımın yerlerini bulduğunu da öğrenmiş oldum. Ufacık telgrafçı iyi iş becermişti.

O gün Nermin, Suriyeli ve ben birlikte çıktık. Araba vapuruna binerken, "Serbestsiniz," dediler. İlk kez anlamıştım özgür olmanın, istediğin gibi hareket edebilmenin tadını. Üstüm başım kirlenmiş, sakalım uzamıştı ama umurumda bile değildi. Nermin'le, Suriyeli'den ayrıldıktan sonra uzun bir süre New York sokaklarında dolaşıp durdum, özgürlüğümün tadına varabilmek için. Ne Suriyeliyi ne de Nermin'i gördüm bir daha. Yalnız bir yıl sonra New York'ta Türkler arasında verilen bir davette Necdet Kent'e rastladım.

"Yahu ne oldu o Nermin'e? Bir daha gördünüz mü?" diye sordum.

"Neler geldi başımıza o Nermin yüzünden," diye başladı Necdet Bey. Meğer kadın korkunç bir maceraperestmiş. Adı birtakım kaçakçılıklara karışmış ve sonunda Miami polisinin baskısı üzerine bir daha girmemek üzere Amerika'dan sınırdışı edilmiş. O şık, beyaz tayyörlü güzel kadının Amerika'dan apar topar çıkarılmasına üzüldüm, Necdet Bey'in anlattıklarını duyunca. Ne de olsa üzüntülü günlerimizde omuz omuza uğraşmış, birbirimize umut ve kuvvet vermiştik.

Yale'e dönüşüm çok şenlikli oldu, Ellis Adası serüveninden sonra... Birçok Amerikalının, böyle bir adanın varlığından bile haberi yoktu.

Howard Lanser yerlere yatıyordu gülmekten. "Seni bütün şıklığınla orada görmek isterdim," diyordu.

Miss Welch bile duymuştu serüvenimi. "Fena değil. Oyuncu olarak bu duyguyu kullanırsın bir gün," diye işi hemen meslek açısından yorumlamıştı.

O yılı Yale'in en başarılı öğrencilerinden biri olarak geçirmiştim. Birçok oyunda önemli roller oynadım ve diplomamı almak için iki uzun piyes koydum sahneye. Bunlardan biri Emmanuel Robles'in çok sevdiğim *Montserrat* adlı dramı, diğeri son sınıftaki oyun yazarı öğrencilerden Vincent Park'ın, *Şatonun Anahtarı* adlı komedisiydi.

Okula başladıktan iki ay sonra, bir akşam yemekten sonra yakın dostlarım Libby ve Kenny Packer benimle çok önemli bir şey konuşmak istediklerini belirterek ziyarete geldiler. Libby bir yıl önce sahneye koyduğum *Britannicus*'ta Agrippina'yı büyük bir başarıyla oynayan aktristi, Kenny de bana o oyunda yardım etmiş bir oyun yazarıydı. *Britannicus*'un provaları

sırasında tanışan çift, daha sonra işi evlenmeye kadar götürmüşlerdi. Bugün çoktan boşanmış olan Libby ve Kenny çifti hâlâ yakın dostturlar. O gece benimle ne konuşacaklarını çok merak ediyordum doğrusu.

Libby sabah telefon ettiğinde, "Senin evin boş kalmaz, bu akşam bizden başka kimse olmasın lütfen," diye sıkı sıkı tembih etmişti.

Libby ile Kenny o akşam söz verdikleri saatte geldiler. İkisi de çok heyecanlıydı. Meraktan çatlayabilirdim. Sonunda daha konuşkan olan Libby sözü açtı:

"Bir yaz tiyatrosu kurmaya karar verdik. Seni de aramıza almak istiyoruz."

Amerika'da yaz tiyatroları, başlı başına bir tiyatro eğitim kurumuydu. Her köyde, her kasabada iki ya da üç ay süreyle temsiller veren yaz tiyatroları bulunurdu. Bu tiyatrolarda görev alan genç sanatçılar, yaz boyunca her oyunda irili ufaklı roller oynar, kostümlere yardım eder, dekor boyar, hatta gişede bilet bile satarlardı. Genç bir tiyatrocunun tecrübe kazanabileceği en mükemmel yerdi yaz tiyatroları. Bunların arasında çok eski ve zengin olanlar, repertuarlarındaki oyunların başrolleri için ünlü yıldızları konuk olarak getirenler de vardı.

"Nerede?" diye sordum.

"Saranac Lake'te," diye cevap verdi Kenny. İlk kez duyuyordum Saranac Lake adını.

"Kuzeyde, Kanada sınırında çok şirin bir yer. Kenny çocukluğundan beri yazlarını hep orada geçirirmiş. Turistler için çok güzel bir kasaba. Üstelik çevresinde hiç tiyatro yokmuş," diye acele ekleyiverdi Libby.

"Ben idareyi ele alırım, sen rejisörlük yaparsın. Libby hem oyunculuk yapar, hem de basın işleriyle uğraşır," dedi Kenny.

Teklif cazipti. Kendime ait bir yaz tiyatrosunda çalışmak, arayıp da bulamadığım şeydi. Hele Libby ve Kenny gibi iki yakın arkadaşımla birlikte bu işi yapmak bana son derece çekici gelmişti.

O gece sabaha kadar oturup tüm ayrıntıları konuştuk. Kimleri almak istediğimizi, hangi piyesleri oynayacağımızı, para bulmak için ne yapmamız gerektiğini teker teker listeler halinde yazdık. Ertesi hafta sonu Saranac Lake'e gidip, oranın belediyesi ile konuşmaya karar verdik. Saranac Lake'te inzivaya çekilmiş eski bir Metropolitan Operası yıldızı olan Kenny'nin annesi, bize gerekli randevuları alacaktı.

Saranac Lake'e bayıldım... Göl kenarında bir tepe üzerine kurulmuş, çamlar içinde harika bir kasabaydı. Belediye Reisi fikrimizi çok olumlu karşıladı. Hatta, bize tiyatro yapabileceğimiz eski bir kilise binasıyla, tüm kadronun içinde oturabileceği, kullanılmayan bir pansiyonu bedava olarak verebileceğini de söyledi. Saranac Lake Belediyesi, bizim orada barınabilmemiz için elinden geleni yapacaktı. Bunun nedeni de eski yıllarda, veremlilerin rehabilitasyonu için düşünülmüş kentin, veremin önemini kaybetmesinden sonra, bir iç turizm merkezi haline getirilmek

istenmesiydi. Yetkililer, veremin yok olması yüzünden kaybettikleri paraları kente başka türlü çekmek için çabalıyorlardı. Ellerinde gerçekten cennet gibi bir yer vardı. Turist buraya seve seve gelirdi. Bu yüzden de her yönden harekete geçmeleri gerekiyordu. Bir yaz tiyatrosu kurmanın tam zamanıydı... Bize verilen kilise binasını gezdik. Parlak olmamakla beraber işimize yarayacaktı. Biraz tamir, biraz boya istiyordu yalnızca... En güzel tarafı kentin merkezinde, Saranac Lake Hotel'in yanı başında olmasıydı. Ufak bir masrafla burası sempatik bir tiyatro haline getirilebilirdi.

Kalacağımız ev ise daha haraptı. On gün temizlersek belki biraz adama dönebilirdi. Yirmi yatak odası, koskoca bir salonu, büyük bir yemek odası ve mutfağı vardı. Üstelik bazıları kırık dökük de olsa, eşya da bulmuştuk evin içinde. Burası, eskiden nekahat dönemindeki veremlilerin kullandığı bir çeşit prevantoryumdu anlaşılan. Pisliği saymazsanız, tam aradığımız gibi bir evdi bu.

"On gün önce gelir, burayı pırıl pırıl yaptırırım," dedi Libby.

Saranac Lake dönüşü okulun sıkı programı ve hareketli yaşam temposu arasında yaz tiyatrosunun hazırlık çalışmalarını da sürdürüyorduk. Howard Lanser bizimle olacaktı. Arkadaşlarım Dolly Davis ve Rissy Burke de bize katılacaklardı. Açılış oyunumuzun adı *Harcey*'di. Dokuz hafta sürecek olan programımıza göre, her hafta bir oyun oynayacaktık. Yirmi beş kişiden oluşan bir kadromuz vardı. Buna yemeklerimizi pişirecek aşçımız da dahildi. Aşçı, gişeci, ışıkçı, teknisyen dışındaki herkes, tüm işleri paylaşmak zorundaydı. Kadronun yiyecek, içecek, yolculuk gibi masrafları tiyatroya aitti. Ayrıca adam başına haftada on dolar gibi ufak bir para da veriyordu tiyatro. Para azdı ama kazanılabilecek tecrübe sonsuzdu. Dokuz oyundan dördünü ben sahneye koyacaktım, geri kalan beşinde de oynayacaktım. Ayrıca, yöneticimiz Kenny'nin de yardımcısıydım.

Yılbaşından bir iki hafta sonra Libby'nin iki aylık hamile olduğunu öğrenmemiz her şeyi bir anda altüst etti. Onun için düşündüğümüz rolleri başkalarına paylaştırmak zorunda kaldığımız gibi, yazın Libby'nin yapacağı tüm işleri de unutmamız gerekiyordu. Zaten hamile olduğunu öğrenince, Libby heyecanını yitirmiş, doğacak çocuktan başka şey düşünmez olmuştu. Howard haberi duyunca, "Kadınlarla bir işe girmek her zaman tehlikelidir. Ya birine âşık olup fikirlerini değiştirirler ya da hamile kalıp doğuracakları çocuğun dünyayı değiştireceğine inanırlar," dedi.

Yaza doğru bir gün, Paul bana geldi ve çok sıkıntıda olduğunu, bu yüzden Saranac Lake'e gelmesine olanak kalmadığını anlattı. New York'a gidip iş arayacaktı. Bizimle çalışmayı çok istemesine rağmen ailesini geçindirecek bir iş bulması gerekiyordu.

"Bulaşıkçılık yapacağım büyük bir olasılıkla," dedi. "Boş vakit buldukça da tiyatrolarda iş arayacağım," diye ekledi umutsuzlukla, elinden hiç düşürmediği bira kutusundan birasını yudumlayarak.

Paul'ün aramıza katılmaması bizi üzdü. Özellikle onun oynayabile-

ceği ve fiziği ile doldurabileceği roller vardı. Gerçi hiçbirimiz oyuncu olarak Paul'ü yetenekli bulmuyorduk o günlerde, ama güzel fiziği ve sevimli kişiliği yetiyordu bize. Ayrıca insan olarak da aramızda bulunmasını istiyorduk. Gece gündüz burun buruna çalışacak, hatta, aynı evde yatıp kalkacaktık. Önümüze her geleni kadroya almaya olanak yoktu. Bu yüzden Paul Newman gibi efendi bir insanın bizlere katılmaması, Kenny'yi de, beni de çok üzdü.

O yazın başında Yale Tiyatro Okulu'nun rejisörlük kısmından başarıyla mezun oldum ve hemen Saranac Lake'in yolunu tuttum. Herkes gelmeden önce yapılacak dünya kadar iş vardı. Kenny'le beraber canımız çıkarcasına uğraştık her şeyi yoluna koymak için. Libby bize yardım etmeye çalışıyor, fakat karnı burnunda, doğurmak üzere olduğundan pek faydası dokunmuyordu. Kadromuz gelmeden oturacağımız ev pırıl pırıl olmuş, herkesin kalacağı odanın üstüne adı bile yazılmıştı. Elimizdeki eşyalarla salonu ve yemek odasını bir düzene sokmuş, tüm evi oturulabilecek, sempatik bir hale getirmiştik epeyce. Tiyatronun badanası bitmiş, belediyenin bize bulduğu koltuklar yerleştirilmiş, gişemiz bile açılmıştı. Saranac Lake'in her dükkânına, her oteline, her lokantasına, repertuarımızı bildiren ufak pankartlar konmuştu. Günlük *Saranac Lake News* gazetesi hakkımızda bilgi veriyor, resimlerimizi basıyor, durmadan oyunların reklamını yapıyordu. İşin en güzeli, bütün bunlar tiyatroya beş paraya bile mal olmuyordu. Nedeni gayet basitti. Gazetenin sahibinin genç karısı Marjorie'ye benim sahneye koyacağım piyeslerin birinde bir rol teklif etmiştik. Kadıncağız başarı kazanamamış bir balerindi. İşin kötüsü hiçbir zaman da kazanamayacaktı. Bunu kendisi de anlamış mıydı bilemiyorum, ama biz tanışır tanışmaz anlamıştık.

"Sen ona bir şeyler uydurursun," demişti Kenny. Ne uyduracağımı kestiremiyordum ama bir şeyler yapmam şarttı. Aksi halde gazetenin faturasını ödememize imkân yoktu. Zaten gazete emrivaki yapmış, bir sabah, "Saranac Lake'li Yıldız, Yazlık Tiyatro'nun başrol teklifini kabul etti," diye bir haber çıkarmıştı. Artık ne yapıp edecek, kabiliyetsiz Marjorie'ye bir rol bulacaktık.

Gişeyi açtığımız gün üç bilet sattık yalnızca. Daha açılışa iki hafta olduğu için fazla telaşlanmadık, bu rekor denebilecek kadar düşük bilet satışı karşısında. Provalar, hazırlıklar, binanın yetiştirilmesi, kostümler, aksilikler, kentin içindeki reklam kampanyası derken, açılış gecesi gelip çattı. Oyuna bir saat kala salon adam akıllı dolmuştu. Göl kenarındaki motellerde ya da özel çadırları içinde tatil geçirmeye gelenler son dakikada bilet almışlardı.

Her oyunu haftada altı kez oynayacaktık. Pazartesileri yeni oyunların açılış gecesiydi. Pazar günleri temsil yoktu. O gece, ertesi gün başlayacak oyunun genel provası yapılıyordu. Böylelikle bir haftada koca bir oyunu yetiştirmek zorunluluğu vardı. Üstelik tüm kadro her gece oynuyordu.

Şimdi geriye baktıkça o işi nasıl başarabildiğimizi anlayamıyorum hâlâ. Yanılmıyorsam yaz tiyatroları (Summer-Stock) kuruluşları bugün bile varlıklarını sürdürüyorlar aynı şekilde.

Hayli başarılı bir sezon geçirdik o yaz Saranac Lake'te. İflas etmediğimiz gibi, biraz kârımız bile oldu sonunda. Bütün kentle sıkı fıkı ahbap olmuş, herkesin sır ortağı haline gelmiştim. Marjorie'ye gelince, sahneye koyduğum *Fashion* (*Moda*) adlı eski bir Amerikan melodramında ona bir balerin rolü yazıvermiştim. Sahne değişirken halkı oyalayabilmek için, o sahneyi sözümona yorumlayan bir dans-pandomim yapıyordu. Pek mutluydu. Giselle oynayan bir Margot Fonteyn edası ile tiyatroya bir iki saat önce geliyor, hizmetçisi ile hazırlanıyor, konsantrasyonunu bozmamak için kimselerle konuşmuyordu. Dile kolay, büyük bir yıldızdı Marjorie ve kendisi için bir Türk yönetmen tarafından yazılmış özel bir rolle meslek yaşamına başlıyordu. *Fashion* oyununun ertesi günü *Saranac Lake* gazetesi, *'Local Girl Triumps in Fashion'* (Kentimizin Kızı, Fashion Oyununda Zafer Kazandı), diye koskoca bir manşetle çıktı. Ertesi yıl kendisine yine rol verileceği sözünü alan Marjorie, kazandığı zaferin sarhoşluğu içinde bir yıl sonranın hayalini kurmak üzere Saranac Lake'teki görkemli evine çekildi. Biz de gazeteye ilanlarımızı vermeye devam ettik.

Okulum bitmişti. O yılı New York'ta geçirecek, yaza tekrar Saranac Lake'te çalışacak, ondan sonra da Paris yoluyla Türkiye'ye dönecektim. Aptuş, bizim okuldan, Sylvia adında yetenekli bir aktrisle evlenmiş, New York'a yerleşmişti, okulu bitirdikten sonra. Ayrıca Amerika'nın Sesi radyosunda çalışarak arada bir yaptığım programlarla epey para kazandım o yıl New York'ta.

Benim New York'ta kalmamın asıl amacı yalnız orada bulabileceğim bazı derslere katılmaktı. Türkiye'ye her şeyi tam anlamıyla öğrenmiş olarak dönmek istiyordum. Örneğin zenci dansçı ve eğitmen Katherine Dunham'ın ve ünlü koreograf Jose Limon'un dans ve hareket derslerine katıldım New York'a gider gitmez. Bundan başka o yıl özel bir Shakespeare kursuna devam ettim ve Lily Pons gibi ünlülere ders vermiş olan Carolyn Gray adındaki bir şan hocasının yardımı ile sesimi çalıştırdım.

New York'ta, Yale'den Forrest Campton adında bir arkadaşımla, çoğunlukla sanatçıların oluşturduğu Greenwich Village denen semtte çok hoş bir daire tuttuk. Gerçi kolay olmamıştı bu evi bulmak ama zahmete değmişti. Tam istediğim gibi bir yerdi. Dolup taştı o yıl New York'taki dairem. Robert Thom İngiltere'den dönmüş, bana yakın bir yer tutmuştu. Howard, Dolly, Rissy gibi arkadaşlarım Yale'in son sınıfında oldukları için, New York'a geldiklerinde bende kalıyorlardı. Kolej'den arkadaşım

Vasıf Canlı da yakın kentlerden birinde çalışıyor, hafta sonlarını mutlaka bende geçiriyordu.

Daireyi paylaştığım arkadaşım Forrest sesiz sakin bir çocuktu ve bu hareketten çoğu zaman başı dönüyordu. Şirin'le Wes, bir sokak altımda ufacık bir dairede oturuyorlardı. Birbirimize çok sık gidip geliyorduk. Çok iyi bir ev kadını olan Şirin, sevdiğim bir Türk yemeği pişirince, bir tabağa koyup bana da getirirdi mutlaka. Konuğum hiç eksik olmazdı. (Ben tüm yaşantımı böylè geçirdim ve ancak evim dolu olduğu zaman mutlu oldum.) Şimdi çok ünlü bir televizyon oyuncusu olan Forrest "Nasıl dayanıyordun?" diye şaşıp kalırdı, benim bu hareketli ve patırtılı yaşantıma. Ben de ona hayret ederdim, nasıl bu kadar sakin olabiliyor diye. Geri kalan herkesin ise ikimize ağzı açık kalırdı, "Siz iki kutup nasıl bir arada oturabiliyorsunuz?" diye.

O yıl devamlı görüştüklerim arasında Türkler de vardı. Fikret Evliyagil, Sara ve Sinan Korle, İnci ve Fethi Pirinççioğlu, en sık görüştüklerimdi. Özellikle Pirinççioğulları ile çok sıkı fıkı olmuştuk. Şimdi Vip Turizm'in yöneticileri olan bu sevgili dostlarla bugün iki yılda bir görüşebilirsek kendimizi mutlu sayıyoruz.

Aramızda en çok para kazanan Vasıf'tı o yıllarda. Hafta sonları elleri kolları dolu dolu gelir, Forrest'e, Howard'a, Robert'e, bana mutlaka hediyeler getirirdi. Sonra da "Hadi hepinizi yemeğe götüreyim," diye ilginç bir lokanta bulur, evde kim varsa topumuzu oraya davet ederdi.

Robert o sırada Yale'den tanıdığımız Joan Zell adında, çok yetenekli bir oyucuyla evlendi. Nikâhta benden başka bir kişi daha vardı. Zaten ikimiz de şahittik. Bob'la Joan daha iki yıl önce, Yale günlerinde sevişmeye başlamışlar, aynı yıl kızın yaşamına giren George adında genç bir yönetmen yüzünden ayrılmışlardı. Sonraları birkaç kez Joan, George'u bırakıp "Asıl seni seviyormuşum," diye Bob'a döndü. Fakat her seferinde tam mutluluğu bulduklarını sandıklarında, kız eve bir not bırakıyor ve kendini George'un kollarına atıyordu. Bu yüzden bir sabah Bob bana telefon edip, "Yarın sabah Joan'la evleniyorum. Hazır ol, şahidim sensin," dediği zaman şaşkınlıktan telefonu yiyiverecektim.

Joan'la Bob'ın evliliklerinin ilk ayı çok mutlu ve olaysız geçti. Bir sabah çok erken saatte telefonum çaldı yine. Bob, ağlamaklı bir sesle Joan'ın kendisini terk edip George'a döndüğünü bildiriyordu.

"İstersen gel birlikte kahvaltı edelim," demekten başka söyleyecek söz bulamadım.

O gün bütün günümü Bob'ı teselli etmeye çalışmakla geçirdim. Haklı olarak "Onu bir daha affetmem," diyordu. Akşama doğru adamakıllı kendine gelmişti. Gece bizde kalması için ısrar ettim ve bırakmadım. Çok yetenekli bir yazar olan Bob, Joan konusunda çok zayıftı aslında. Yıllar sonra onunla Hollywood'daki evinde bütün bir gece sabaha kadar konuşmuştuk. "Ne tuhaf!" demişti bana, "seni görünce Joan'ı hatırladım. Oysa

yıllardır düşünmemiştim onu. Biliyor musun, hayatımda hiç kimseyi onun kadar sevmedim." Bugün Hollywood'un en başarılı senaristlerinden biri olan eski dostumun hayatından Janice Rule, Ava Gardner, Kim Novak, Millie Perkins gibi dünyanın en güzel kadınları geçmişti, ama o yine de Joan'ı unutamamıştı. Üstelik Joan güzel değildi. Hatta çirkin bile sayılırdı. Üstelik biraz da deliydi. Ama garip, anlatılması güç bir çekiciliği vardı bu kızın.

Joan, o kış daha birkaç kez Bob'la George arasında gitti geldi. Hatta bir aralık kesin karar verebilmesi için bir süre ikisinden ayrı yaşaması gerekti.

Bob, "Sende kalabilir mi?" diye bana rica etti ve Joan Zell, Forrest'la benim oturduğum apartmana taşındı. Arkadaşımın odası evin öbür ucundaydı. Bu yüzden sıkıldığı zaman herkesten uzak kalabilirdi. Joan da misafir odasına yerleşmişti. Yani kimse kimseyi rahatsız etmiyordu. Joan bazı geceler benimle konuşmak ihtiyacını duyuyordu. "Aslında Bob'ı seviyorum galiba," diyordu. "Ama bu kez kesin karar vermem gerek." Kendisi de şaşıyordu öbür adama nasıl gittiğine. Bir aylık bir misafirlikten sonra Bob'ı sevdiğinden tam emin olarak, kocasının yanına döndü. Ben de Bob'a telefon edip her şeyin yolunda gittiğini ve bu kez işin tam anlamı ile çözümlendiğini bildirdim. Yanıldığımı, hem de fena halde yanıldığımı, iki hafta sonra Bob'ın beni sabah sabah uyandıran telefonu ile anladım. Artık yapacak bir şey yoktu.

"Bırak bu kızı, hep birlikte bu işten kurtulalım," dedim ona, o akşam beni götürdüğü yemekte. Bob'la Joan'ın garip öyküsü burada bitmedi. Daha yıllarca sürüp gitti, İstanbul, New York ve Hollywood arasında. Sonu ise tek kelime ile korkunç oldu bu anlaşılmaz ilişkinin.

O kış evime sık gelenler arasında Paul Newman'la karısı Jackie de vardı. Paul bize anlattığı gibi, yazını bulaşıkçılık yapmakla geçirmiş, fakat sonunda bir ajanın kendisiyle ilgilenmesini sağlayabilmişti. Ünlü yönetmen Joshua Logan'ın sahneye koyacağı William İnge'nin *Piknik* adlı oyununda küçük bir rol alabilme umudu belirmişti. Bu haberi duyunca hepimiz çok sevindik. "Kim bilir bir gün belki Hollywood'da da bir rol bulabilirim," diyordu, masmavi gözlerini kırpıştırarak yüzüncü birasını içerken.

Paul'ün *Piknik* işi oldu. Oyundaki üç erkek rolünden birini almıştı. Oyun büyük başarı kazandı ve o yıl Broadway'in en çok sözü edilen oyunları arasında yer aldı. Baş rolleri Ralph Meeker ve Janice Rule adında iki genç oyuncu oynuyordu. Bir gece Vasıf, Bob, Howard, karısı Shirley, Forrest ve kız arkadaşım Barbara Mooney'den oluşan kalabalık bir grupla oyunu izlemeye gittik. Paul'ün rolü küçüktü ama sahneye yakışıyordu. Oyun nefisti. Özellikle baş kadını oynayan Janice Rule hem çok güzel hem de çok yetenekliydi (daha sonra aynı adlı filmde Kim Novak'ın oynadığı rolü oynuyordu). Oyundan sonra aramıza Paul'ü de alarak tiyatronun yanındaki barlardan birine gittik. Paul'ün başarısı şerefine kadeh kaldırdık. Aslında Broadway'de, böyle bir oyunda rol bulmak büyük bir şans işiydi.

"Ben bu işin sonuna kadar gideceğim. Başarı kazanmak için ne gerekirse yapacağım," dedi Paul. "Ne gerekirse," diye altını çize çize tekrarladı, elindeki bira bardağına dikkatle bakarak.

Söz Janice Rule'a geldi. Hepimizi onu çok beğendiğimizi söyledik. Paul, "Bana kalırsa çok güzel kadın," diye heyecanla atıldı.

"Ben hiç beğenmedim," diye lafa karıştı Bob. Hep birden üstüne saldırdık, "Nasıl beğenmezsin," diye. Bob ısrarla Janice'i beğenmediğini tekrarlıyordu. Vasıf kulağıma eğilerek, "Bu enayinin çirkin Joan'dan başkasını gözü görmüyor," dedi. Ama Bob samimiydi fikrinde. Gerçekten de Janice Rule'u kadın olarak soğuk bulmuş, beğenmemişti. Yıllar sonra İstanbul'da Bob'dan aldığım bir mektupta şu satırlar vardı:

"Evet Joan'ı unuttum ve dünyanın en güzel kadını ile evlendim. Belki hatırlarsın, *Piknik*'te beraber izlediğimiz Janice Rule'dan söz ediyorum. Karım Janice'le seni New York'a bekliyoruz..." Oysa Janice Rule'la evlenmesi bile Bob'ı, Joan'ın büyüsünden kurtaramamıştı.

Paul Newman'a gelince, ben Saranac Lake'e gitmeden Hollywood'a uçmaya hazırlanıyordu. Warner Bross'tan yedi yıllık bir kontrat önerisi almıştı. İlk filmi de Jack Palance, Virginia Mayo ve Pier Angeli ile *Silver Chalice* (Gümüş Kupa) adında tarihi bir yapıt olacaktı. Apartman arkadaşım Forrest, Milwaukee'de bir yaz tiyatrosuyla anlaşmıştı. Hem iyi para alacak, hem de iyi roller oynayacaktı. Karşısındaki kadın ise Şirin'den başkası değildi.

"Bu yıl şansım, Türklerden açıldı," diyordu gülerek. Gerçekten de garip bir rastlantıydı Forrest'in iki Türkle bu kadar haşır neşir olması.

O yaz Saranac Lake programımız daha iddialıydı. Dokuz oyunun arasında Shakespeare'in *On İkinci Gece*, Molière'in *Kibarlık Budalası*, Bernard Shaw'un *Androcles ve Aslan* gibi oyunları vardı. Molière'i ben sahneye koyacaktım ve tabii Marjorie'ye bir rol bulacaktım yine. Başlangıç oyunumuz *Parayı Beraber Götüremezsin* adlı komediydi. Ben Kolenkov adlı Rus asıllı bir dans hocasını oynuyordum. İkinci çocuğuna hamile olan Libby henüz karnı burnunda olmadığından şişman bir düşesi oynuyordu bu oyunda. İlk geceden doldurduk salonu. Vasıf da New York'tan bana başarılar dilemeye gelmişti.

İkinci yıl gerçekten çok kaliteli ve başarılı bir sezon geçirdik. İlk yaz çok şey öğrenmiş, epey tecrübe sahibi olmuştuk. Hatalarımızı düzeltmiş, esaslı bir tiyatronun temellerini atmıştık. Saranac Lake Tiyatrosu kentin güvendiği, gurur duyduğu ve kalitesinden emin olduğu bir kuruluş haline gelmişti. Temelini iki yakın dostumla attığım bu tiyatro bugün hâlâ çalışmalarını sürdürüyor. Bu arada bir rastlantı sonucu, Engin Cezzar, Ali ve Meral Taygun gibi üç Türk sanatçısının, o tiyatroda çalışma olanağı bulabilmesi bana büyük bir kıvanç vermiştir.

Yaz sonunda New York'tan geri dönme hazırlıklarına başladım. Eşyalarımı toparlamak, son alışverişlerimi yapmak, her şeyi düzene sok-

mak ve arkadaşlarımın şerefime verdiği veda partilerine gitmek bir hayli vaktimi alıyordu. Aslında sevdiğim, alıştığım insanlardan ayrılmak acı geliyordu bana. Ayrıca Türkiye'de bu işi nasıl becerebileceğimi de bilmiyordum. Gerçi Muhsin Ertuğrul'la yapılmış bir anlaşmam vardı ama gene de her şey beni korkutuyordu. Türkiye'den başka bir yerde çalışmayı ise hiç düşünmüyordum. Bu yüzden yeni bir mücadeleye girişmem, kendimi yeniden kanıtlamam gerekecekti.

Güzel bir sonbahar sabahı, arkadaşlarımın gözyaşları arasında, New York Limanı'ndan *Liberté* transatlantiğine binerek, Amerika'dan ayrıldım. "Nasılsa bir iki yıl sonra dönerim buraya" diye düşünüyordum. Hiç olmazsa birkaç aylığına gelir, arkadaşlarımı görebilirdim. Oysa Amerika'ya tekrar gelebilmem için aradan tam yirmi yıl geçecekti.

Tüm görkemine ve eğlencesine rağmen, *Liberté* transatlantiğinde neşelenemedim ilk gün. Dört yılımı dolu dolu geçirdiğim Amerika'dan, özellikle dostlarımdan ayrılmak dokunmuştu bana. Artık aramızda aşılması güç okyanuslar olacaktı...

Ertesi gün geminin havasına kaptırdım kendimi. Masamda ufak bir Fransız kasabasının kadın belediye başkanı, bir kontes, Charles adında, Louis Jourdan tipinde görmüş geçirmiş, bir Fransız Don Juan'ı, Colombia film şirketinin hissedarlarından birinin dul karısı olan Dorothy ve çok güzel Hollandalı bir kız vardı. Else idi güzel Hollandalı'nın adı. Dorothy ilk kez çıkıyordu Amerika'dan dışarı.

"Harika," diye söze başlıyor, tüm görgüsüzlüğü ile her şey hakkında bağıra çağıra fikir yürütüyordu. Charles bir yandan bıyık altından gülüyor, öte yandan da karşısındaki masada oturan olağanüstü güzel İngiliz kadınını süzüyordu. Güzel İngiliz de onu karşılıksız bırakmıyordu. Kontes en soylu haliyle konuşulanları dinliyor, arada bir gülümsüyordu sadece. Else'yle ben birbirimizden hoşlanmıştık. Gemideki tüm eğlencelere birlikte katılıyor, günümüzü gün etmeye bakıyorduk. Ama Dorothy peşimizi bırakmıyordu bir türlü. Eğlenceli olmasına rağmen tam anlamıyla rüküş bir Amerikalıydı. Kontes'e ve Else'ye bakarak "Biz kızlar," diye söze başlıyor, arkasından abuk sabuk bir şeyler söylüyordu.

Bu arada tüm vapur yolcuları birbiriyle sıkı fıkı dost olmuş, sanki kırk yıldır tanışıyorlarmış gibi kendilerini geminin havasına bırakıp koyvermişlerdi. Dorothy, "Bugüne kadar neden seyahat etmemişim acaba?" diye hayıflanıp duruyordu. "Kocasının ölümünü bekliyordu, herhalde" diye bıyığının altından laf atıyordu Charles her seferinde en zampara haliyle.

Gemide beş gün nasıl geçti, bilmiyorum. Havanın güzelliği, Fransızların bu işi çok iyi bilmesi, geminin nefaseti, yolcuların burada problemlerini unutmaya çalışmaları ve Else'nin varlığı okyanustaki bu beş günü, yaşamımın en güzel anılarından biri haline getirdi.

Gemideki dostluklarımızı Paris'te de devam ettirdik uzun süre. Her şeyi çok iyi bilen Charles'ın başkanlığında gitmediğimiz köşe bucak kal-

madı. Kontes dışında, tüm masadakiler ve gemide tanıştığımız birkaç kişinin de katılmasıyla on iki kişilik bir grup olmuş, Paris'in altını üstüne getiriyorduk.

"Size gezdirdiğim yerleri Paris'te doğup büyümüş olanlar bile bilmez," diye kasılıyordu Charles. Gerçekten de bizi çok ilginç yerlere götürüyordu.

Niyetim yılbaşını Paris'te geçirmek, sonra İstanbul'a dönüp Muhsin Bey'le Küçük Sahne'de çalışmaya başlamaktı. Bu arada Paris'in kültür yaşantısını da yakından izlemeye çalışıyordum. Her akşam yeni bir şey görüyordum. Bunlara Else de katılıyor, hatta bazen Dorothy de peşimize takılıyordu. Gösteriden sonra Charles ve grubun öteki kişileri ile buluşup, gece hayatımızı sürdürüyorduk. Bu arada Jean Vilar, Gerard Philipe, Madeleine Robinson, Jean-Louis Barrault, Madeleine Renaud, Roland Petit, Maria Cesares gibi büyük sanatçıları izleme olanağı buldum. Else Hollanda'ya dönünce bocaladım bir süre. Dorothy hâlâ tepemdeydi. Benim kaldığım süre boyunca Paris'te kalacaktı o da. Her yere benimle gelmeye kalkıyor, gittiğimiz yerlerde yaptığı aşırı tezahüratla herkesin ilgisini çekip beni mahcup ediyordu. Ben de artık bir an önce Türkiye'ye dönüp yaşantımı bir düzene sokmak istiyordum. Yılbaşına yakın günlerden birinde aniden Türkiye'ye dönmeye karar verdim. Dorothy'nin kaldığı Georges V Oteli'ne bir not bırakıp veda ettim ve bir gece, beni Marsilya'dan *Ankara* vapuruna götürecek yataklıya binerek Paris'ten ayrıldım.

Dönüş

Ankara vapurundan, beni Galata'da karşılayanlar arasında Ömer Bey Apartmanı'na geri geldim. Sudan çıkmış balığa döndüm bir süre. Yıllardır ilk kez yaşayacaktım Ömer Bey Apartmanı'nda. Son gelişim yaza rastladığından doğru Çiftehavuzlar'a gitmiş, oradan da Amerika'ya geri dönmüştüm. Her şey değişmişti. Kardeşim, Hikmet Erenyol adında genç bir mühendisle nişanlanmıştı. O gün beni karşılayanlar arasında Hikmet de vardı. Sempatik, cana yakın bir insandı. İkimiz de yıllar önce New York'ta kalabalık bir yerde, içkili bir halde karşılaştığımızı ve abuk sabuk konuştuğumuzu hatırlayarak güldük. Güler çok mutluydu. O da birkaç gün önce İtalya'dan dönmüş, nikâh ve düğün hazırlıklarına başlamıştı. Annemle babam bir taraftan kızlarının telaşı, diğer taraftan benim dönüş sevincim içinde hayatlarından çok memnundular. O gece yemekte, ertesi sabah Küçük Sahne'ye gidip Muhsin Bey'e geldiğimi bildirmeye karar verdim. Artık bir an önce çalışmaya başlamak istiyordum.

Bunca yıldan sonra ertesi sabah, eski odamda uyanmak büyük bir mutluluk verdi bana. Mutfaktan Nazik'in çay patırtısını duyuyordum. Büyükannemin eliyle kızarttığı ekmeklerin kokusu burnuma kadar geliyordu. Güzeldi eve dönmek... Büyük bir iştahla kahvaltı ettim. Kaşar peynirine, siyah zeytine, evde yapılmış kayısı reçeline ve güzel demlenmiş çaya hasret kalmıştım onca yıl...

Kahvaltıdan sonra her zamankinden daha özene bezene giyindim. Saçlarımı aşırı itina ile taradım ve Küçük Sahne'nin yolunu tuttum. Atlas Sineması'ndan içeri girip, merdivenleri çıkarken kalbimin çarpıntısını gişeci duyacak sandım. İlk kez çıkıyordum bu merdivenleri. Küçük Sahne'yi görmemiştim henüz. Fuaye karanlıktı. Bir tek Yapı Kredi Bankası'nın reklam neonu aydınlatıyordu ortalığı. Salonun kapısı kapalıydı. İçerden sesler geliyordu. Prova yapıyor olmalıydılar. Korkarak etrafa baktım. Ortalıkta kimsecikler yoktu, benim de kapıyı açıp salona girecek cesaretim yoktu. Biri gelip bana ne istediğimi soruncaya kadar beklemeye karar verdim. Yapı ve Kredi Bankası reklamının altındaki koltuğa iğreti olarak iliştim. Ne gelen vardı, ne giden. Merdivendeki ayak sesleri umutlandırdı beni. Camlı kapıdan telaşla fuayeye giren genç adam beni fark etmedi bile. Provaya geç kaldığı belliydi. Telaşla salonun kapısına gitti. Kulağını kapıya dayayarak içeriyi dinledi. Sonra yavaşça kapıyı açtı ve aralıktan salona süzüldü. Gördüğüm resimlerden Münir Özkul olduğunu anladım, provaya geç kalan oyuncunun. Ne yapmam gerektiğine karar veremiyordum bir türlü. Kimse varlığımdan haberdar değildi. Ya Muhsin Bey beni hatırlamazsa? Ya "Oğlum geç kaldın, senin yerine başkasını aldık," derse...

Salonun kapısı açıldı. Genç, kumral bir kadın dışarı çıktı. Hemen beni gördü. Acaba ismi neydi? Gördüğüm resimlerden hiçbirine benzemiyordu.

"Buyrun," dedi otoriter bir sesle.

"Muhsin Bey'i görmek istiyorum," dedim en mahcup halimle.

Genç kadının zeki gözlerinde ışıklar parladı. "Kim diyelim?" diye sordu.

"Haldun Dormen," diye cevap verdim.

Ben, "O da kim?" gibi bir soru sormasını beklerken, birden hafif bir kahkaha attı ve telaşla salon kapısına doğru yürüdü. Kapıyı açmadan bana döndü. "Bir dakika," dedi ve gülmeye devam ederek kapının ardından kayboldu.

Olduğum yerde donakaldım. *'Acaba kaçıp gitsem mi?'* diye düşündüm. Genç kadın neden gülme gereğini hissetmişti acaba? Kılığımda anormal bir şey mi vardı? İster istemez kendimi baştan aşağı bir süzdüm. Siyah flanel elbise, mavi gömlek, siyah kravat ve kareli gri bir yelek vardı üstümde. Fermuarım da açık değildi. Neydi acaba komik olan?

Salonun kapısı tekrar açıldı. Muhsin Ertuğrul en güler yüzüyle önde biraz önce ufak kahkahalar atan genç kadın arkada bana doğru yürümeye başladılar.

"Nerelerde kaldın Haldun Paşa? Gözümüz yollarda kaldı," dedi Muhsin Hoca yanaklarımdan öperek. Birden rahatladım. Bu adamın insana huzur ve mutluluk verebilen garip bir yanı vardı.

"Şimdi Mefkûre söyledi geldiğini. Hadi içeri gel, seni çocuklarla tanıştırayım," dedi. Demek adı Mefkûre'ymiş diye düşündüm. Acaba o da oyunculardan biri miydi? Oysa hiç adını duymamıştım bugüne dek. Tüm saygısına rağmen Hoca'nın yanında çok rahattı... Mefkûre'nin kim olduğuna karar veremeden Muhsin Bey koluma girerek beni Küçük Sahne'nin koltukları arasında sahne gerisine doğru götürmeye başladı. Beni rahatlatmak için durmadan konuşuyordu:

"Mefkûre, çocuğu memnun etmek için ne mümkünse yap. Ta Amerikalardan geldi. Buralarda sudan çıkmış balığa dönmesin," diyordu bir adım arkamızdan yürüyen genç kadına. Arkaya göz attığımda Mefkûre'nin yüzünde hâlâ o muzip ifadenin olduğunu gördüm. Çok eğleniyordu benim burada olmamla. Ama bu kez anlamıştım bu eğlenmenin alay olmadığını. Aksine o muzip, zeki gözlerde dostluk pırıltıları vardı. *'Bak başına neler gelecek. Ama merak etme ben hep buradayım,'* diyordu sanki bana.

"İşte çocuklar, size sözünü ettiğim Haldun Dormen. Yeni arkadaşınız." Muhsin Ertuğrul, beni bir oda dolusu oyuncuyla tanıştırıyordu. Hepsi gözlerini bana dikmiş bakıyorlardı. Ne dostluk, ne düşmanlık vardı bu bakışlarda. Cahit Irgat'ı tanıdım hemen. Üstünde beyaz kürk yakalı koyu kahverengi deri bir ceket vardı. *'Sandığımdan da yakışıklıymış,'* diye düşündüm.

"Aramıza hoş geldiniz," dedi, sonradan adının Sadri Alışık olduğunu öğrendiğim, yakışıklı genç adam.

"Hoş bulduk," dedim mümkün olduğu kadar rahat görünmeye çalışarak.

"Hadi biz içeri girelim de çocuklar rahat rahat konuşsunlar." Bunu söyledikten sonra Muhsin hoca Mefkûre'yi kolundan tutup dışarı çıkardı.

Küçük Sahne'nin oyuncularıyla baş başa kalmıştık. Bir süre kimse bir şey konuşmadı. Neriman Alışık (sonradan kaleci Özcan Arkoç'un karısı oldu) durmadan örgü örüyordu. Başkalarının yüzüne bakmaktansa, Neriman'ın mavi örgüsüne bakmayı tercih ettim ama bu böyle sürüp gidemezdi. Birinin bir şey söylemesi gerekti.

"Hakkınızda çok güzel şeyler duydum," dedim damdan düşer gibi.

"Biz de sizin hakkınızda çok şeyler duyduk," dedi Münir Özkul. Uzun bir sessizlik oldu. Neriman'ın örgüsü yine gözlerimin imdadına yetişti. Kime örüyordu acaba?

"Hangi oyunu prova ediyorsunuz?" diye sordum bir süre sonra.

"*Dünkü Çocuk*," diye cevap verdi, çok güzel, çok aydınlık bir kadın. Bu kim olabilir diye düşündüm. Mefkûre, soruma cevap vermek ister gibi yetişti o anda.

"Lâle, telefondan istiyorlar," diyerek kapıdan içeri girdi. Kim oldu-

ğunu merak ettiğim güzel, sarışın kadına sesleniyordu. Demek, Lâle Oraloğlu'ymuş diye karar verdim.

Mefkûre, "Hadi çocuklar sahneye, Hoca bekliyor," diyerek hepimizi bir anda rahatlattı. Karşılıklı bakışmalardan sıkılmıştık.

"Siz de gelin provayı izleyin." Bana söylüyordu. Birden heyecanlandım. Sanki ilk kez bir prova izleyecektim.

Dünkü Çocuk birkaç gün sonra başlayacaktı. Son provalar yapılıyordu. "Demek ben, bundan sonraki oyunda oynayacağım," diye düşündüm. Başrolü Heyecan Başaran oynuyordu. Onu görmemiştim sahne gerisinde. Müthiş yetenekli ve güzel bir kadındı. Tam sahne için yaratılmış bir tipti. Yıllarca onun hakkında çok şey duymuş, Türkiye'nin en iyi oyuncusu olduğunu okumuştum. Provada izlediğim genç kadın bana bütün bunların doğru olduğunu kanıtlıyordu. Üstelik hiç tahmin etmediğim kadar güzeldi de. O gün Agâh Hün, Kâmran Yüce, Şükran Güngör ve Mücap Ofluoğlu ile de tanıştım.

Prova bittikten sonra Muhsin Bey'in yazıhanesine giderek, geleceğim hakkında bilgi almak istedim. Mefkûre de oradaydı.

"Ben ne zaman oynayacağım?" diye sordum.

"Hemen," dedi, Muhsin hoca en ciddi haliyle.

"Nasıl hemen?" diye sordum, telaşla.

"İstersen hemen bu gece, çocuklardan biri versin sana rolünü."

Küçük Sahne'nin o sırada oynadığı *Ziyafet* adlı komediden söz ediyordu. Acaba hangi rolü oynayabilirdim?

"O kadar acelem yok efendim, beklerim," dedim, başıma o gece rüküş bir rol yüklenir korkusuyla.

"O zaman *Dünkü Çocuk*'tan sonra senin için özel bir oyun buluruz. Aklında bir şey var mı?"

"Şu anda bir şey bulamam. İzin verirseniz düşüneyim."

"Oynamak istediğin bir oyunu getir. Hemen çevirtelim senin için." Bu konuşmanın sonunda Muhsin Bey odadan çıktı. Mefkûre de biraz sonra döneceğini söyleyerek onu izledi. Aslında her şey ne kadar kolay olmuştu. İstanbul'a döndüğümün ertesi günü önemli bir tiyatroda "Hangi rolü istersen oyna," diyordu bana modern tiyatronun kurucusu. Amerika'da ufacık bir rol alabilmek için yıllarca savaşan arkadaşlarım bunu duysalar, kulaklarına inanamazlardı herhalde.

"Eee oyuncularımızı beğendiniz mi bakalım?" Mefkûre en muzip haliyle kapıdan içeri girer girmez bu soruyu sormuştu bana.

"Hepsi çok şeker," diye abuk sabuk politik bir cevap verdim.

"Çoook," dedi ve ufak bir kahkaha attı. Arkasından hemen ciddileşerek, "Ne yersiniz?" diye sordu. "Size sandviç aldırayım mı?"

O gün akşam sekize kadar çıkmadım Muhsin Bey'in o küçük odasından. Mefkûre ile durmadan konuştuk. Müthiş bir insandı. İlk günden dost olmuştuk onunla. Bugün bile Türkiye'de tiyatroyu en iyi bilen ve an-

layan insan olduğunu düşünürüm onun. Herhangi bir şeye karar vermem gerektiği zaman Mefkûre'yi arar bulur ve "Ne dersiniz?" diye fikrini alırım. Şimdi, Yeniköy'deki evi, Ankara'daki işleri, Kopenhag'da sefire olan kız kardeşi arasında mekik dokumasına ve tiyatroyla hiç ilgisi yokmuş gibi görünmesine rağmen, yine o bilir bizim işimizi. Ona sormadan tam anlamı ile rahat karar veremem bazı konularda. Aradan geçen yıllar, o gün Küçük Sahne'de başlayan dostluğumuzu, çok sık görüşmediğimiz halde, daha da kuvvetlendirdi.

O günden sonra her sabah Küçük Sahne'de *Dünkü Çocuk*'un provalarını izlemeye başladım. Oyunda rolüm ve işim olmadığı halde tiyatroya herkesten önce geliyor, herkesten sonra çıkıyordum. Tiyatronun duvarları arasında mutlu hissediyordum kendimi. O anlatılması güç havadan başka hiçbir şeye gerek duymuyordum. Prova bittikten sonra aşağıya ünlü Kulis lokantasına iniyor, acele yemek yiyor ve tekrar yukarıya çıkıyordum. Mefkûre ile konuşmamın sonu gelmiyordu. Ondan, Türk tiyatrosu hakkında her şeyi öğrenmeye çalışıyor, sanatçıların geçmişlerini, durumlarını soruşturuyor, dört buçuk yıldır başka bir ülkede yaşamakla kaçırdığım şeyleri kısa zamanda toparlamaya çalışıyordum.

Mefkûre Kuntol, Muhsin Bey'in sekreteriydi ama aslında her işi o yapıyordu. Bir çeşit İçişleri Bakanı'ydı tiyatronun. Her şey ondan sorulurdu. Muhsin Bey'le Yapı ve Kredi Bankası'nın arasındaki tüm ilişkileri de o yönetiyordu. Bilindiği gibi Küçük Sahne o yıllarda Yapı ve Kredi Bankası'nın bir kültür hizmeti olarak çalışmalarını sürdürüyor, Muhsin Ertuğrul da Sanat Yönetmeni olarak kurulun başında bulunuyordu. Biz hepimiz Yapı ve Kredinin oyuncuları sayılıyorduk. Muhsin Bey'e olan büyük saygısı, Mefkûre'nin işi gerektiğinden fazla üstlenmesine neden olmuştu. *'Hoca duymasın,' 'Hoca kızmasın,' 'Hoca üzülmesin'* diye her şeyi onun istediği şekilde halletmeye çalışıyordu. Aslında Hoca her şeyi duyuyordu. Fakat işine gelmediği için duymazlığa geliyor ve Mefkûre'nin işleri yoluna koymasından memnun görünüyordu.

Mefkûre gibi bir yardımcı bulmak şans işiydi ve Muhsin Ertuğrul şanslı bir adamdı.

Kendime bulduğum oyunlar arasından, John von Druten'in *I am a Camera* (Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim) adlı oyunu seçti Hoca, İstanbul'da ilk kez sahneye çıkmam için. Eski nişanlım Ülker on günde çevirip getirdi oyunu hocaya. Sonradan *Kabare* adlı bir müzikal film haline getirilen oyunda, Michael York'un filmde oynadığı Christopher rolünü oynayacaktım. Heyecan Başaran da Sally Bowles olacaktı. Çok sevindim bu rolü oynayacağıma. Tam bana göre, yaşıma, fiziğime uygun bir tipti Christopher. Amerika'daki tüm arkadaşlarıma mektup yazdım ve oynayacağım oyunu bildirdim kasılarak.. Mefkûre "Burda hiçbir şey belli olmaz," diye beni ikaz etmeye çalıştıysa da, dinlemedim. Emindim Muhsin Bey'in o oyunu oynatacağına. Bana söz vermişti bir kez.

Türkiye'ye dönüşüm basında büyük bir olay haline gelmişti. İlk kez Amerika'da tiyatro eğitimi yapıp yurda dönen ben olduğum için, tüm gazeteciler benimle ilgilenmiş, her gazetede boy boy resimlerim basılmış ve röportajlarım yayımlanmıştı. Daha sahneye adımımı atmadan ünlü olmuştum bir iki ay içinde. Bu beni korkutuyordu aslında. Hiçbir şey yapmadan hakkımda bu kadar söz edildikten sonra *'Oyunda rolümün altından kalkamayıp rezil olursam burada nasıl barınırım?"* diye uykularım kaçıyordu.

Annem kendini bu işe alıştırmış, oyunun açılış gecesi ne giyeceğini düşünmeye başlamıştı. Arada bir de *'ya rolünü unutursan,'* diye telaşlanıyordu. Güler, herkesten fazla korkuyordu benim sahneye çıkmamdan. Hiçbiri beni Amerika'da izlemediği için korkmaya hakları vardı.

"Belki de ben ilk gece gelemem," diyordu Güler. Meral, ünlü bir ses yıldızı olmayı unutmuş, Metin Sirel adında genç ve yakışıklı bir çocukluk arkadaşımızla evlenmişti.

"Ben seni görüp alkışlayınca kendim sahnedeymişim gibi tatmin olurum," diyordu, her zamanki iyi niyetiyle.

Hâmit Fransa'daki öğrenimini tamamlayıp dönmüş, doğuda bir yerde askerlik yapıyordu. Ülker, Emir Dilber, Amerika'dan yeni dönmüş olan Vasıf Canlı, New York dostlarımdan Fikret Evliyagil, sahneye çıkmamı heyecanla bekleyenler arasındaydılar. Bu arada İstanbul sanat çevrelerinde hakkımda olmayacak dedikodular yapılıyordu:

"Babası Haldun'a yirmi beş milyon vermiş. Taksim'in ortasında bir tiyatro yaptırıyormuş. Balkanların en modern tiyatrosu olacakmış," gibi aslı astarı olmayan dedikodular... Tevhit Bilge bir gün Yolda Adalet Cimcoz'u görmüş.

"Geçen hafta babası Haldun'a on milyon vermiş, *'Al oğlum ne istersen yap,'* demiş, o da *'Acaba tiyatro yapsam mı?'* diye düşünüyormuş," diye anlatmış. Adını vermek istemediğim, genç kızlara saldırmakla ün yapmış yaşlı bir oyuncu yönetmen, Küçük Sahne aktörlerinden birine, "Parası var, pulu var. Bizim ekmeğimizi ne diye elimizden almaya kalkıyor," gibi hayatta duyduğum en saçma sözü söylemiş.

Tüm sanat çevresi benimle meşguldü o günlerde. Ne yapacağımı merakla bekliyordu. Başarı kazanamamam birçoklarını memnun edecekti hiç kuşkusuz. İstanbul'a geldikten sonra, ünlü tiyatro aktrislerinden biri kardeşim Güler nedeniyle çok yakın dost olduğum Adalet Cimcoz'a bir gün dublaj yaparken, "Ayol, Amerika'da yalnız uşak rolleri oynamış. Ne diye bu oğlanı bu kadar şişiriyorlar?" diye sormuş.

Bir zamanlar sahnemizin en ünlü kadınlarından biri olan sayın aktrise, aradan yıllar geçmesine rağmen, *Bulunmaz Uşak, Puntilla Ağa ve Uşağı Matti, Barones ve Uşağı* ve *Şahane Züğürtler* gibi uşak rollerinin harika olduğu ünlü oyunları hatırlatmak isterdim... Bu uşak rollerini oynamak her aktörün rüyasıdır. Ben maalesef bunların arasında yalnız *Şahane Züğürtler*'i oynayabildiğim için gene de şanslı sayıyorum kendimi.

Gazetelerde hakkımda yazılan yazılar ve dostlarımın övgü dolu sözleri kadar, şom ağızlıların dedikoduları da sınır tanımıyordu. Yale'den kovulduğum; Amerika'dan sürüldüğüm; babamın iflas ettiği; Muhsin Bey'in yeteneksizliğim karşısında saçını başını yolduğu, ama babam Yapı Kredi hissedarı olduğu için beni kadrodan çıkartamadığı; Amerika'da okumamın büyük bir balon olduğu, aslında Türkiye'den hiç çıkmadığım gibi saçma sapan sözler alıp yürümüştü çevrede.

Bütün bunlar umurumda değildi. Bernard Shaw'ın *"Hakkımda hiç konuşulmamasındansa, kötü konuşulmasını yeğ tutarım,"* sözünü prensip edinmiştim kendime. Benim işim sahnede başarı kazanabilmek, şom ağızları susturmaktı. Aslında Mefkûre'nin dediği gibi, normal bir oyun bile çıkarsam kimseyi memnun edemeyecektim. Artık olağanüstü bir şey yapmam gerekiyordu, beklenileni verebilmek için. Christopher rolü başlangıç için şanslı bir roldü. Beni tüm avantajlarımla çıkartacaktı seyircinin karşısına.

Dünkü Çocuk, büyük başarıyla başladı ve Heyecan Başaran'ın Cahide Sonku'dan sonra gelmiş en büyük tiyatro yıldızı olduğunu kanıtladı seyirciye. Haftalık biletlerin satışa çıktığı sabah, camlar kırılıyor, özellikle öğrenci matinelerinin olduğu günler yer bulmak için sabahın erken saatlerinde kuyruğa girmek gerekiyordu. Gerçekten de iyi oynuyordu Billie Dawn rolünü. Agâh Hün de Harry Brock'a tam oturmuştu. Genç gazeteciyi Sadri Alışık ve Şükran Güngör değişerek oynuyorlardı. *Dünkü Çocuk*'un başarı kazanması beni memnun etmişti, ama bu kadar dolu gidince benim oyunumun açılışı nisana kalacaktı. Bu da her geçen gün, sabırsızlığımı bir kat daha arttırıyordu. Bu arada bir yandan eski dostlarımla sosyal yaşantımı sürdürüyor, bir yandan da yeni dostlar ediniyordum. Bunlardan biri de Sevim'di. Bir davette tanışmıştım Sevim'le. Akademiyi bitirmiş, esprili, cana yakın bir kızdı. Sonradan İstanbul'un en şık deri butiğine sahip olan Sevim, o günlerde tiyatro kostümleriyle ilgilenmek istiyor, fakat buna fırsat bulamıyordu.

"Bir gün beraber çalışırız nasıl olsa," dedim, fakat bunun yakın bir gelecekte olamayacağını ben de biliyordum.

İstanbul'a döner dönmez planımı yapmıştım. Bir iki yıl Muhsin Ertuğrul'un yanında oyuncu olarak tecrübemi arttıracak, bu arada Türkiye'deki havayı öğrenecek ve yedek subaylığımı bitirir bitirmez kendi tiyatromu kuracaktım. İşte o zaman, Sevim de kostümlerimi çizebilecekti. Bundan sonra yapacağım her şey, kuracağım tiyatronun sağlam ve mükemmel olabilmesi içindi. Bu yüzden atacağım her adım önemliydi artık.

Dünkü Çocuk başladıktan birkaç hafta sonra, benim için on günde çevrilen *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim*'in sözü edilmez oldu. Kısa bir süre sonra da unutulup gitti. Birçok oyunun adı geçti bu arada. Ben sinir krizleri geçiriyor, "Bunda bana rol yok," diye moral çöküntülerine uğruyordum. Mefkûre, "Daha ortada kesin bir şey yok," diye beni teselli ediyordu her seferinde. Tabii bu durumda provaya da başlayamıyorduk bir türlü. So-

nunda Muhsin Ertuğrul kesin olarak karar verdi oyuna. *Dial 'M' For Murder* (*Cinayet Var*) adlı polisiye bir oyundu bu. İçinde dört erkek rolü vardı. Benim başroldeki Tony'yi oynamam isteniyordu. Ben oyunu bir yıl önce New York'ta izlemiştim. Benim oynayacağım rolü Maurice Evans oynuyordu. O rolü oynayacak adamın kırk yaşlarında olması, yapılı görünmesi gerekiyordu. Ben sahnede olduğumdan da genç göründüğümden, o rolde alay konusu olabilirdim. Kadının sevgilisi rolü de tam anlamı ile tatsız bir jöndü. Güzel bir rol olan katile gelince Cahit Irgat için biçilmiş kaftandı. Geriye kala kala polis müfettişi Hubbard kalıyordu, benim oynayabileceğim. Muhsin Hoca'dan bana o rolü vermesini rica ettim. Kabul etti. Gerçi Hubbard da bana göre biraz yaşlıydı, ama ben rolü, görevini yapmaya gelen, acemi ve genç bir polis olarak ele almaya karar verdim. Mefkûre de bu rolü seçmekle akıllılık ettiğimi söyleyip beni rahatlattı.

Provalara başladığımız gün sevinçten havalara uçtum. Gerçi bu Christopher kadar avantajlı bir rol değildi ama yapacak başka bir şey de yoktu. Jönü Sadri Alışık, bu cinayet öyküsündeki tek kadını da Lâle Oraloğlu oynuyordu. O yıllarda gazeteci Ali Oraloğlu ile evli olan baş kadın oyuncumuz, üç dört aylık hamileliğini *"Elimden rolüm alınır,"* korkusuyla sakladı Hoca'dan. Muhsin Bey de bilmiyor pozunda provalara başladı.

Küçük Sahne'de gördüğüm her iki oyundaki kadın kıyafetleri bir rezaletti. Kendisini çok sevmeme rağmen, Lâle dünyanın en iyi giyinen on kadınından biri değildi. Bu yüzden *Cinayet Var*'da giymesi gereken beş şık elbisenin geleceği de bana pek parlak görünmüyordu. Özellikle oyunda canlandıracağı zengin ve güzel İngiliz kadını, zerafet ve şıklığı ile övünen bir karakterdi... Bir gün fırsatını bulup Sevim konusunu Muhsin Bey'e açtım.

"Getir ama çok para veremeyiz," dedi.

"O da çok ucuza yapmaya çalışır," diye sevinçle odadan çıkıp Sevim'e telefon etmeye koştum. Ertesi gün tiyatroya gelen Sevim'le gerek Mefkûre, gerek Muhsin Bey çok iyi anlaştılar. Sevim'e kostümler için ancak dört yüz lira verilebiliyordu. Kızcağız bu paraya dört elbise, bir palto, bir şapka yapacak ve ayrıca Lâle'nin belli olmaya başlayan karnını saklayacaktı. Ama iyi niyetli Sevim, tiyatro işine başlayacağından memnun, her şeyi güler yüzle karşılayıp alışverişe çıktı hemen.

Dünkü Çocuk'ta olağanüstü başarı kazanan Heyecan Başaran, ünlü Konya Lezzet Lokantası'nın sahibinin oğlu Doğan'la nişanlanıp tiyatro hayatından çekilmeye karar vermişti o günlerde.

"İki sene ancak dayanır," diyordu herkes. Ben kendi hesabıma o kadar da vermiyordum. Heyecan gibi çocukluğundan beri sahneye çıkmaya alışmış, üstelik tüm başarısına rağmen sahnede, kim olursa olsun, karşısındakilere en ufak hak tanımayan muhteris bir oyuncu, altı aydan fazla dayanamazdı evlilik yaşamına benim kanımca. "Babam mezardan çıkıp karşımda oynasa, ondan bile rol çalarım," diyordu rahatlıkla. Sahnede her

gün olay çıkıyor, karşısında oynayan Agâh, Münir, Sadri ve Lâle'yle kavgalara neden oluyor, her seferinde Muhsin Bey'e şikâyet ediliyor, dayak tehditleri savruluyor, fakat perde açılır açılmaz, Heyecan bildiğinden şaşmıyordu yine de. Başkasının önemli sözlerinde ya çantasını gürültülü bir şekilde karıştırıp ilgiyi üzerine çekiyor ya da güzel bacaklarını üst üste atıp karşısındaki oyuncunun sözünü, tiyatrocu deyimiyle piç ediyordu. Hele öteki oyuncuların seyirciden gülme almasına hiç mi hiç tahammülü yoktu. Reaksiyon alacak bir hareket, bir oyun bulurdu çoğunlukla. Bildiğim kadarıyla babası ünlü bir tuluat aktörüymüş. Sahtekârlık ettiği yoktu. Söylediği gibi davranıyordu. Sahneye böylesine tutkuyla bağlı olan bu kadın, evlenip tiyatrodan çekileceğini ve bir daha kesin olarak sahneye dönmeyeceğini söylüyordu. Tüm İstanbul gülüyordu bu karara, "Kimi kandırıyor?" diye... Oysa Heyecan Başaran, *Dünkü Çocuk*'tan sonra bir daha sahneye çıkmadı. Aldığı yüzlerce parlak öneriye rağmen sahne yaşamına dönmedi, yıllarca önce karar verdiği gibi. Kocası ve çocukları ile mutlu bir yaşamı olan bir zamanların ünlü aktristi, istediği gibi bir rol olursa televizyonda oynayabilirdi ama tiyatroyu hiç düşünmedi. Bana kalırsa Heyecan Başaran'ın çekilmesi tiyatromuz için büyük bir kayıp olmuştur. Onun gibi oyuncu kolay kolay yetişmiyor dünyada. Türk tiyatrosuna onun kadar olağanüstü yetenekli ve güzel bir oyuncu gelmedi o yıldan beri.

Cinayet Var 7 Nisan'da açılacaktı. Böyle karar vermişti Muhsin Ertuğrul. Gerçi *Dünkü Çocuk* dolu gidiyordu ama Hoca o yıl üçüncü bir oyun daha çıkarmak istiyordu. Üstelik herkes benim sahneye çıkmamı bekliyordu. Provalar sırasında Küçük Sahne oyuncularıyla iyice sıkı fıkı oldum. Benim, Amerika'dan gelen bir ukala, her şeyi ben bilirim iddiasında bir züppe olmadığımı anlayınca, bana karşı tavırlarını değiştirmişlerdi. İlk başlarda iyice soğuk davranıyor, yaklaşmamak için savaşıyorlardı adeta. Özellikle Mücap Ofluoğlu'nu çevre bana karşı öyle bir doldurmuştu ki, onunla bir kontak kurabilmem için çok zaman gerekti. Dost olduktan sonra, "Yahu hiç de dedikleri gibi çıkmadın," diyor ve ünlü kahkahalarından birini atıyordu.

Agâh Hün fazla etliye sütlüye karışmıyordu. Her fırsatta tiyatrodan nefret ettiğini ısrarla söylüyor, prova ya da oyunu biter bitmez kendini evine, sinema ve fotoğraf makineleri koleksiyonuna atıyordu. Öteki oyuncularla gezmekten, beraber olmaktan hoşlanmıyordu hiç. O kadar sevmiyordu ki tiyatroyu, oynadığı rollere de değer vermiyordu. Efendi bir insan olmasına rağmen, onunla karşılıklı oynamaktan korkuyordum. *Cinayet Var*'da sahnelerimin çoğu da Agâh'laydı. Ya öyle gene önem vermeden oynarsa diye soğuk ecel terleri döküyordum. Oysa oyun başladıktan sonra Agâh en efendice oyununu oynadı ve beni rahatlatmak için elinden geleni yaptı. O zamanlar Neriman'la evli olan Sadri Alışık başka bir âlemdi. Her zaman neşeliydi. Onunla beraber oynamak zevk verirdi insana. Her zaman anlatacak güzel bir hikâyesi, her zaman hazır bir esprisi vardı

Sadri'nin. O yıllarda henüz ünlü bir sinema yıldızı olmamıştı. Çevirdiği biri iki filme rağmen tiyatrodaki oyunlarından tanınıyordu çoğunlukla.

"Bıktım," diyordu, "Jack'leri, Peter'leri, Maurice'leri oynamaktan. Şöyle yerli bir şoför tipi oynasam. Ağzıma sigarayı koysam, *'Aman abicim ben ettim sen etme,'* desem," diye o kılığa giriveriyordu hemen. Aklı fikri hep böyle bir tip oynamaktı Sadri'nin. O günlerden Turist Ömer'in rüyasını görüyordu herhalde.

Cahit Irgat ikide bir Muhsin Bey'e kızıp çıkıyordu tiyatrodan. Her seferinde de Mefkûre'ye bir mektup bırakıyor, ya da tiyatroya bir telgraf yolluyor, herkese, özellikle o sırada oynanan oyunlara korkunç hakaretler yağdırıyordu. Bir ya da iki gün sonra da her şeyi unutarak Muhsin Bey'in elini öpüyor ve tekrar provalara başlıyordu.

7 Nisan 1954 gecesi *Cinayet Var* başladı sonunda. O gün evden çıkarken annem ve Güler benden heyecanlıydılar. Annem eskiden söylediği sözleri unutmuş, artık gurur duyuyordu benimle. Tek korkusu gece rolümü unutmamdı. Büyükannemin besmeleleri, Nazik'in Tuz Baba'ya adadığı tuz vaatleri arasında evden çıkıp erkenden tiyatroya geldim. Mefkûre beni bekliyordu. Sevim de oradaydı. Nasıl becermişse becermiş, dört yüz lira gibi bir parayla Lâle'ye gerçekten çok şık elbiseler dikmişti. Hele baş kadın oyuncumuzun ikinci perdede giydiği, lacivert beyaz bir yakayla süslediği nar çiçeği paltosuyla, aynı renkteki şapkası, tüm güzelliğini ortaya çıkarıyordu. Küçük Sahne'nin ilk gece seyircilerinden olan Ayşe Taşkent, ertesi gün tiyatroya gelip telefon edip o mantonun modelini isteyince hepimiz çok memnun olduk. *Cinayet Var* oyununda Türk tiyatro tarihinde ilk kez, bir oyuncuya modern kostüm yapılıyordu. Sevim'in Lâle için çizdiği kostümlere dek, tüm oyuncular modern piyeslerde bulup buluşturup kendi kostümlerini giymek zorunda kalırlardı. Bu da çoğunlukla oyunda karakterin giymesi gereken giysilerden çok uzak olur, hem gözü hem de mantığı rahatsız ederdi. İlk gece salon tıklım tıklım doluydu. Arkadaşlarımın çoğu gelmişlerdi. Annem babam, Güler ve Hikmet en heyecanlı seyircilerdi hiç kuşkusuz. Beni tanımayanlar da, "Bakalım neyin nesi?" diye yarı kuşkuyla bekliyorlardı sahneye çıkacağım anı. İkinci sahnede, dekorun tam ortasından antremi yapıp "Ben müfettiş Hubbard," sözlerini söylediğim anda salonda büyük bir uğultu koptu. Alkış filan yoktu, yalnız dedikodulu uğultu, ondan sonra söyleyeceğim sözün duyulması için biraz beklememe neden oldu. Sahneye girer girmez heyecanım geçti. Rahat ve tabii oynamaya başladım. Mefkûre sahne gerisinden oyunu izliyor, *'İyi gidiyor'* gibilerinden, gözleriyle bana cesaret veriyordu durduğu yerden. Herkes görevini çok iyi yapıyordu bu oyunda sonuna dek de böyle oynandı ve seyircinin beğenisini kazandı ve her gece selamda büyük alkış almamıza neden oldu. Hubbard tam bana göre bir rol değildi ama bu oyunda *'ensemble'* dan o kadar memnundum ki, büyük bir zevkle oynuyordum, benden çok yaşlı olması gereken müfettişi.

Evdekiler ve arkadaşlarım oyunu kazasız belasız atlattığıma memnun, tebrik etmeye geldiler sahne gerisine. Sonra arkadaşlarım, Güler ve Hikmet'le o günlerin ünlü lokali olan Cordonbleu'nün rustik barında kutladık ilk sahneye çıkışımı. Bundan sonraki günlerde rolümü inanılmaz bir zevkle oynamaya başladım. Tatil geceleri oyun yok diye keyfim kaçıyordu adeta. Doyamıyordum sahnede olmaya. Her saniyesinin zevkine varmak istiyordum. Oyun başlamadan birkaç saat önce içimi büyük bir sevinç kaplıyor, "Ne güzel! Biraz sonra sahneye çıkıp rolümü oynayacağım," diye herkeslere haykırmak geliyordu içimden. Gerçi dört buçuk yıldır sahneden inmemiş, her türlü oyunu oynamıştım, ama en uzun iki hafta süreyle oynamıştım bir rolü. İlk kez zevkine vara vara, tadını çıkara çıkara uzunca bir süre, hem de kendi seyircime bir rol oynama fırsatı geçmişti elime.

Türlü türlü eleştiriler çıktı hakkımda bu oyundan sonra. Kimi, "Pırıl pırıl zekâ fışkıran gözleri var bu genç oyuncunun," kimi, "Bu rolden bir şey anlamadık; bakalım ilerde neler yapacak?" kimi "Rahat ve tabii oyunu ile Küçük Sahne bir değer kazandı,"gibi şeyler yazdılar. 1954 yılının nisan ayında *Dünya* gazetesinde çıkan bir başyazı beni çok mutlu etti, bu yüzden onu bu kitaba olduğu gibi koymayı uygun buldum.

"Oyuncudan Artist"e diye başlık atılmıştı başına.

> "Kırk yıl evvel Ertuğrul Muhsin, gönlüne dolan tiyatro aşkını yenemeyerek, salaş bir sahnede temsiller veren bir trupa katılır. Gece yarısı, yüreği gümbür gümbür çarparak evine döner. Hayaller peşindedir. Sanat aşkının elinde bir cennet böceği gibi sıra sıra, kanat kanat açılıp uçuşan istikbal hülyaların peşinde...
>
> Birden ahşap kapı açıldı ve küçük Muhsin, 8 numara bir gaz lambasının aydınlattığı çerçeve içinde gecelik entarili ve takkeli bir ihtiyar gördü. Bir elinde tiyatronun programını tutup sallayan, bu ihtiyar onun amcasıydı ve hafiften gelen bir seda ile şöyle soruyordu:
>
> "Burada yazılı olan Muhsin sen misin?" Küçük Muhsin yutkundu ve başını öne eğerek,
>
> "Evet amca," diye mırıldandı. Ve işte o zaman ihtiyar amca da yüzünün damarları kabarmış, gözlerinin feri bir hiddet alevi ile büsbütün tutuşmuş bağırdı:
>
> "Artık bu kapı sana kapalıdır. Evime giremezsin."
>
> Tiyatronun ve tiyatro sanatkârının yarım asır evvelin Türkiye'sinde gördüğü muamele bu. Tiyatro, ancak bir maskaralık vs; onun mensupları da sadece birer "oyuncu". Ancak hava Cumhuriyet'ten sonra da devam etmiştir. İzmirli pek mâruf bir aile kızının darülbedayi sanatkârlarından birine kaçmasını, çocukluğumun en uzun süren dedikodulu vakası olarak hatırlarım. Yunan ordusuna katılan Çerkes Ethem ne ise, tiyatroya veya tiyatrocuya giden genç de oydu.

Sene 1954, İstanbul'un 'Küçük Sahne'sinde bir İngiliz piyesi temsil ediliyor. Bu piyeste başrolü oynayan genç, Amerika'da tiyatro tahsil etmiş Haldun Dormen. İlk defa sahneye çıkıyor. Babası Türkiye'nin en maruf işadamlarındandır. Temsilin ilk gecesi sanatkârların bütün aile efradı tiyatroyu doldurur. Kız kardeşi bütün arkadaşlarını, annesi babası bütün dostlarını, sevinerek davet etmişlerdir. "Oğlumuz tiyatroya intisap etti, geliniz, görünüz," diye iftiharla konuşmaktadırlar. Perdenin her kapanışını çılgınca alkışlarlar. Ve maruf işadamı baba, gece evine dönen oğluna, sadece 'Bu kapı sana artık ardına kadar açıktır,' der.

Bu, Türk tiyatrosunun pek manalı bir kader çizgisidir ki dünün *'amca'*sından bugünün *'baba'*sına geldi. Ve artık, Türk cemiyetinde bu yeri bulduktan sonra Türk Tiyatrosu'nun istikbali, hiçbir kapının kendisine kapatılmayacağı kadar sağlam sayılabilir. Politikanın ruhlarımızı bunaltan ve kararan dağdağası arasında pırıl pırıl bir altın şamandıra gibi duran bu hadiseye bir gün dahi tutunmak doğrusu gönlümüze ferahlık verdi."

Cinayet Var başladıktan kısa bir süre sonra, bir matineyi yeni bitirmiştik, Mefkûre sahne gerisine geldi. "Birtakım gençler fuayede seni görmek istiyorlar," dedi. Herhalde tebrik edecekler diye giyinip fuayeye çıktım.

Dört genç beni bekliyordu. Biri elini uzattı. "Adım Mümtaz Zeytinoğlu," dedi. Sonra yanındakileri tanıştırdı: "Erol Günaydın, Tuncay Çavdar ve Baran Çağa." Teker teker ellerini sıktım.

"Tebrik ederiz abi, çok rahattınız. Oyununuzu çok beğendik," dedi, adı Baran olan.

"Çok beğendik," diye tasdik etti Erol Günaydın, gözlerini benden kaçırarak. Teşekkür ettim. Mümtaz Zeytinoğlu aralarında en konuşkan, en rahat olanıydı. Sözü o aldı ve beni ziyaret etmelerinin nedenini anlattı. Tiyatro Derneği adında bir dernek kurmuşlar. Bu derneği çoğunlukla Galatasaray ve Kolej öğrencileri oluşturuyormuş. Hemen çalışmalara başlamak istiyorlarmış, ilk oyun olarak Molière'in *Gülünç Kibarlar* adlı komedisini seçmişler ama kendilerini çalıştıracak kimseleri yokmuş. Bu iş için beni düşünmüşler. Kabul edersem çok mutlu olacaklarmış.

Gençlere reji yapma fikri bana çok ilginç gelmişti. Ama grup hakkında hiçbir fikrim yoktu. Beni, pazar sabahları prova yapacakları Mısır Apartmanı'nın üstündeki lokale davet ettiler. Orada derneğin diğer üyeleri ile tanışma fırsatı bulabilecektim. Pazar sabahı buluşmak üzere vedalaştık ve ben akşam oyununu beklemek üzere sahne gerisine döndüm. Mefkûre, pazar günü provadan memnun kalmazsam kesin olarak bu işe girmememi, aksi halde Türkiye'deki reji olanaklarımı kaybedeceğimi söyleyip durdu bütün gece.

Pazar sabahı saat onda derneğe gittim. Çocukların hepsi beni bekliyordu. Erol Günaydın yanıma gelip bir şey isteyip istemediğimi sordu; ilk

gördüğüm anda kanım ısınmıştı bu çocuğa. Son derece sempatik, cana yakın bir gençti. O gün Galatasaray Lisesi'nin onuncu sınıfında olduğunu ve gelecek yıl okulu bırakıp Ses Opereti'ne girmeyi düşündüğünü söyledi. Hayatta aktör olmaktan başka yapmak istediği bir şey yokmuş. Hemen, "Yine de önce okulunuzu bitirmeniz gerek," diye ukalalığımı yaptım. O da sesini çıkarmadı. "Haklısınız," der gibi boynunu büktü sadece. Gençler bir süre sonra benim görmem için provaya başladılar. Acemiliklerine rağmen aralarında çok yetenekli olanlar vardı. Özellikle Erol Günaydın ve Altın Erkuş adında bir hanım dikkat çekecek kadar iyiydiler. Prova bittikten sonra fikrimi sormak için çevreme toplandılar. Birden her şey bana çok komik geldi. Bu gençlerle benim aramda çok az yaş farkı vardı. Dışarıdan bakılınca belki tümünden de genç görünüyordum. Buna rağmen hepsi bana son derece saygılıydılar. Bu işi iyi bildiğime karar vermişlerdi bir kez. Onları yalnız bırakmama olanak yoktu artık. Rejiyi kabul edecektim. Hemen o sabah işi ele alıp provaya yeniden başladım ve kendi yöntemimle *Gülünç Kibarlar* oyununu sahneye koymaya koyuldum.

O günden sonra her gün sıkı prova yaptık. Geceleri oyunumu oynuyor, gündüzleri çocukların okulda olmadıkları saatlerde prova koyuyordum. Erol ve Altın olağanüstü yeteneklerdi; gelecekleri parlaktı. Oyunun diğer önemli rollerini Tuncay Çavdar, Ufuk Esin ve Ozan Sungur adında gençler oynuyordu. Ozan Sungur da ilginç bir tipti. Kolej'in son sınıfında okuyan bu kız, yetenekli bir yazar olma yolundaydı. Ayrıca derneğin en çalışkan üyelerinden biriydi ve yaşına rağmen şaşılacak kadar da bilgiliydi.

Oyunu meydan tiyatrosu biçiminde sahneliyordum. Buna mecburdum. Çünkü oyunun oynanacağı yer, Bebek'teki Mısır Sefareti'nin yanında, şimdi yıkılmış olan Galatasaray Kulübü'nün yazlık binasıydı. Sahnesi olmadığı için dans pistini kullanacak, seyircileri de çepeçevre pistin etrafına oturtacaktık. Böylelikle de dekor masrafından kurtulmuş olacaktık. Sevim kostüm işini her zamanki becerikliliğiyle çözümlemeye çalışacaktı. Duygu Sağıroğlu adında genç bir Galatasaray öğrencisi de dekor olmadığına göre Molière'in havasını verecek bir şeyler asacaktı tavandan. Ne istediğimi tarif etmiş, bu konuda Duygu'yla anlaşmıştım.

23 Nisan günü saat dörtte, davetli seyirci önünde oyunumuzu oynadık. Sevim kostümleri en iyi şekilde halletmiş, Duygu hiçbir zaman öğrenemediğim bir nedenle, son dakikada tavandan asılması gereken şeyleri asmaktan vazgeçmişti. İlk anda çok sinirlendim, ama sonra oyunun başlama heyecanı içinde tavandaki eksikleri unuttum. Hareketli mizansenimi büyük bir başarıyla oynayan gençler, sonunda *'bravo'*larla alkışlandılar ve tabii beni de aralarına alıp, kolumdan çeke çeke sahneye çıkardılar. Türkiye'de ilk kez rejisör olarak alkışlanıyordum ve alkışlar bitmiyordu bir türlü. Tiyatro Derneği ile yaptığımız bu ilk çalışma büyük başarı ile sonuçlanmış, Türkiye'de ilk kez modern bir meydan tiyatrosu örneği verilmişti.

Gazetelerde çıkan yazılar benim rejimi, Erol Günaydın, Altın Erkuş ve Tuncay Çavdar'ın oyunlarını, Sevim'in kostümlerini göklere çıkarıyor, meydan sahnesi tarzını orta oyununun modernize edilmiş bir şekli olarak çok ilginç buluyorlardı. Oysa biz bu işi sadece çaresizlikten yapmıştık. Galatasaray Kulübü'nün normal bir sahnesi olsaydı, oyunu seyircinin ortasında sahnelemek aklıma bile gelmeyecekti doğrusu. Saranac Lake Tiyatrosu'nda da o tarzda oynadığımız için, meydanda oynanan oyunlarda büyük tecrübem vardı ve bu *işi* en rahat, en pratik şekilde başarıyordum oyunun dramatik yapısını bozmadan.

Gülünç Kibarlar'ın tek oyunluk başarısından sonra Tiyatro Derneği üyeleri yakın dostlarım oldu. Hele Erol Günaydın okulda olmadığı her gece Küçük Sahne'ye geliyor, beni oyundan alıyor ve Taksim'den arabaya bininceye kadar o gün derste başına gelen komik olayları anlatıyordu. Gündüzleri de vakit buldukça eve geliyor, benden tiyatro hakkında ne öğrenebilirse öğrenmeye çalışıyordu. "Ben artık sosyeteye girdim," diyordu çevresindekilere.

Ben de Tiyatro Derneği'nin vazgeçilmez üyelerinden biri olmuştum artık. *Gülünç Kibarlar*'dan sonra yeni bir çalışmaya girmek istiyor, bunun için elverişli koşullar arıyordum. Aslında yapmak istediğim, Amerikan tarzı bir yaz tiyatrosuydu. Elemanlarım hazırdı, fakat bunu İstanbul'un neresinde yapabileceğimi henüz kestirememiştim. Küçük Sahne mayısta kapanacak ve kesin olarak turne yapmayacaktı. Bu yüzden yazın dört ay boş kalacaktım. Bu dört aylık sürede mutlaka bir şeyler yapmam gerekiyordu.

Bir gün anneme öğle yemeğine gelen dayının kızı Meral, bu düşüncemi duyunca Kadıköy'deki Kordon Oteli'nin salonlarından söz etti. Eniştesi Hilmi Bey'e ait olan otelin dans salonu, benim istediğim gibi meydan sahnesi tarzında oyunlar için biçilmiş kaftanmış Meral'in söylediğine göre... İlk fırsatta Meral'i de yanımıza alarak Erol, Sevim, Tuncay ve ben Kadıköy'ün yolunu tuttuk. Küçük olmasına rağmen meydan tarzı oyunlar için idealdi Kordon'un dans pisti. Meral bu arada boş durmamış, Hilmi Bey'le konuşmuştu. Söylediğine göre eniştesi, "Haldun isterse salonu ona bedava bile veririm," demişti.

Hilmi Bey'in iyi niyeti istismar edilerek orada bir yaz tiyatrosu kurulamazdı, ama bir hafta süreyle bir oyun oynanabilirdi pekâlâ. Adamcağız da buna benim hatırım için razıydı. Bundan sonra yapılacak iş, orada oynanabilecek oyunu seçmekti. Uzun araştırmalardan sonra Goldoni'nin *Yalancı* adlı komedisini uygun buldum. Bu oyunu özellikle Erol'un yeteneklerini ortaya çıkarması için seçmiştim. Tuncay da uşağı Arlekino'yu oynayacaktı. Baş kadın rolleri için o günlerde Fransa'dan Türkiye'ye yeni dönen Ayperi Akalan ve Candan Sarvan adlı gerçekten çok güzel iki genç hanım seçilmişti. Oyun, Küçük Sahne kapanır kapanmaz provaya girecek ve haziran sonunda başlayacaktı. Küçük Sahne'nin mevsim dolayısıyla ka-

panması beni üzdü. Dört ay gibi uzun bir zaman sahneden uzak kalacak, seyircilerin karşısına çıkamayacaktım. Bu yüzden kendimi var gücümle *Yalancı*'nın çalışmalarına verdim. Ozan Sungur, yetenekli bir oyuncu olmadığı halde sırf benim hatırım için (başkası da olmadığından) hizmetçi Columbina rolünü oynamayı kabul etmişti.

Dört haftalık bir prova süresinden sonra oyun açıldı. Bir haftalık biletlerin çoğunun satıldığını görünce çok şaşırdık. Bu kadar ilgi beklemiyorduk. Oyuncuların hepsi amatördü. Kordon Oteli tiyatro için sapa bir yerdi. Oyunun kazandığı başarı üzerine, Hilmi Bey bütün efendiliği ile, süreyi üç haftaya çıkarmaya izin verdi ve *Yalancı* Kadıköy'de üç hafta süreyle tıklım tıklım oynadı. Amatör oyuncuların oynadığı bir oyun için, hele haziran ayında bu olağanüstü bir başarıydı.

Yalancı'nın kazandığı başarı üzerine herkes iyi bir rejisör olduğuma karar vermişti. Bu işte bana tam olarak güvenilebilirdi. Bir yıl önce hakkımda çıkarılmış dedikodular gibi şişirilmiş bir balon değildim. Bunu şom ağızlılar bile kabul etmek zorundaydı artık. Onlar bunu kabul etseler bile, arkasından hemen, "Ama şekerim, oyunculuğunda iş yok," diye ekleyiveriyorlardı gene de...

Yalancı'nın İstanbul'da kazandığı büyük başarı üzerine bir haftalığına Ankara'ya davet edildik... Tiyatro Derneği'nin kiraladığı bir otobüse doluşarak Ankara yolunu tuttuk. Hayatımda ilk kez turneye çıkmış oldum böylelikle. Otobüsle yurtiçinde turneye çıkmak beni çok mutlu etmişti. Oysa bundan sonraki tüm yazlarım, özel tutulmuş otobüsler içinde Anadolu turnelerinde geçecekti.

Ankara'da Tenis Kulübü'nde açık havada oynuyorduk. Hakkımda durmadan çıkan yazılardan olacak, burada da tüm biletler satılmıştı. Bizi davet edenler bile şaşırmıştı bu işe. Evlerinde konuk olarak kaldığım Kolej arkadaşlarım Sevinç ve Bülent Garan çiftine zar zor yer bulabildim ilk gece için. Oynayacağımız bahçe harikaydı, yalnız sahne olarak kullanacağımız pistin orta yerinde hiçbir şekilde saklayamayacağımız bir havuz vardı. Onu ne yapacağımızı bilemiyorduk bir türlü. Bahçeyi görüp, havuzu dehşet içinde fark ettiğimde saat beşti. Dokuzda oyun başlıyordu. Alelacele çocukları toparlayıp bir iki mizansen değişikliği ile durumu kurtarmaya çalıştım. Hatta bir sahnede Erol'u havuza atlatarak kendini kovalayanlardan kurtarmaya çalıştım. Gitarcıya da serenadını havuz başında yaptırdım. Gece saat dokuzda havuz, oyunumuzun bir parçası olmuştu. Birçokları, havuzu dekorlarımızla birlikte İstanbul'dan getirdiğimizi bile sandı, belki de.

Oyunumuzun Ankara'da oynandığını görmek bana büyük bir zevk vermişti. İlk kez Ankara seyircisini tanıma fırsatı bulmuş, tiyatroyu İstanbullular'dan daha fazla sevdiklerine tanık olmuştum. İstanbul'un kozmopolit seyircisinin aksine, Ankara'da tiyatroya gidenler daha bilinçli, daha yüksek bir kültür düzeyine sahipti. Ondan sonraki yıllarda yaptı-

ğımız Ankara turneleri, bana hep büyük bir mutluluk ve sevinç vermiştir.

Yalancı Ankara'da İstanbul'dan daha da büyük bir başarı kazandı ve bir hafta daha kalmamız için çok ısrar edildi, fakat herkesin İstanbul'da işleri vardı. Bir an önce dönülmesi gerekiyordu. Çocukların bazılarının sınav hazırlıkları, bazılarının da aile sorunları daha fazla kalmalarını engelliyordu. Ben de Çiftehavuzlar'a dönmek zorundaydım. O hafta içinde Joan'dan yeni boşanmış olan Bob, yazı geçirmek için İstanbul'a geliyordu.

Yalancı üç şey sağlamıştı bana, reji olarak ün yapmamın dışında. Erol Günaydın'ın çok güvenilir ve yetenekli bir komedyen, Duygu Sağıroğlu'nun bir tiyatronun istediği gibi bir dekoratör; Ozan Sungur'un da ileride yapacağım işler için tam gerektiği gibi bir yardımcı olduğunu kanıtlamıştı. Tiyatromun nüvesi böylelikle kurulmaya başlıyordu yavaş yavaş.

Bob o hafta geldi. Çok üzgün ve bitkindi. Morali iyice çökmüştü. İstanbul'da tüm dertlerini unutacağını umuyordu. Ayrıca o yaz bir oyun yazması gerekiyordu. Ajanı yeni oyunun ekim başında New York'ta eline geçmesini bekliyordu. Bob avansını almış, ekimde oyunu teslim edeceğini garanti eden bir de kontrat imzalamıştı. Umudu bu oyunu İstanbul'da yazabilmekti. Çiftehavuzlar'ın patırtısı içinde inşallah başarırsın, diye düşünmekten kendimi alamadım. Sevim de bize çok yakın bir yazlık tutmuştu. Meral'le Metin iki ev ötemizde oturuyorlardı. Hepsi birden denize girdiklerinden, bizim sahil sabahları bir âlem oluyordu. Çok ileriki yıllarda Turgut Boralı'nın, *'Said Bey'in hamamı,'* diye ad taktığı özel plajımız, gerçekten o kıyının en canlı, en hareketli yeri olmuştu. Bob bu keşmekeş içinde oyununu nasıl yazacaktı bilemiyordum. Üstelik Bob'ın İstanbul'a varmasından birkaç gün sonra da Saranac Lake'te iki yıl birlikte çalıştığım Yale arkadaşım Dolly Davis de bir telgraf göndererek bir ay için geleceğini bildirdi. Bob gerçekten dertliydi. Benim tüm çabalarıma ve Çiftehavuzlar'daki evin hareketli yaşamına rağmen Joan'ı unutamıyordu bir türlü. Bazı geceler denize karşı terasta oturuyor, sigaralarımızı tüttürerek geç saatlere kadar çene çalıyorduk. Joan bir sabah belki de yüzüncü kez terk etmişti onu ve tabii George'a dönmüştü yine. Bob da bu kez ayrılığı kesinleştirmek için boşanma davası açmıştı karısı aleyhine. Joan o sırada çılgınlar gibi George'a âşık olduğundan, boşanmayı kabul etmiş, bir saat içinde her şey olup bitmişti.

Böylelikle hayattaki ilk nikâh şahitliğim fiyaskoyla sonuçlanmıştı. "Uğurlu gelmedim. Bundan sonra kimseye nikâh şahitliği yapmam artık," dedim Bob'a bir gece. Altan Erbulak'ın dediği gibi *'milli nikâh şahidi'* sayılacaktım bu kadar tecrübeden sonra.

Bob, Çiftehavuzlar'da oyununu yazmaya başladı. *Sailing to Byzantium* (Bizansa Gemi Yolculuğu) koymuştu adını. İstanbul'un romantik havasının yazmasını kolaylaştırdığını söylüyordu. Başrol için, sinemadan çok beğendiği Lana Turner'ı düşünüyordu. Erkek rolüne kim uygun olur diye birlikte düşünmeye başladık. "Lana Turner sahneye çıkmaya cesaret edemez,"

diyordum. "Belli olmaz, belki de rolü çok beğenir kabul eder," diye ısrar ediyordu Bob. Onun fikrine göre Lana gibi bir oyuncunun Broadway şansı büyük olacaktı. Bob'ın İstanbul'da yazdığı oyun iki yıl sonra Broadway'de oynandı. Baş erkek rolünü bir zamanlar sinemada çok ünlü olan Franchot Zane üstlendi. Kadın rolünü oynamaya Lana Turner yanaşmadı. Zaten o sıralar MGM hesabına film üstüne film çeviriyordu. Ama sinemada yıldızı söndükten sonra bile Lana Turner, kendisine sahneye çıkmak için yapılan yüzlerce parlak öneriden hiçbirini kabul etmedi. Esrarengiz, erişilmez sinema yıldızı olarak kalmayı tercih etti, tüm yaşantısı boyunca.

Bob'ın piyesi Broadway'de ancak dört kez oynanabildi. Şimdi iyi hatırlamıyorum ama, Lana Turner için düşündüğü rolü o yıl evli olduğu Janice Rule oynadı galiba. Geçen yıl Bob'ın evinde kaldığımda yıllarca önce Çiftehavuzlar'da sözü edilen Lana Turner geldi hatırımıza.

"Hâlâ en beğendiğim yıldız odur," dedi gözleri parlayarak. "Oyunumda oynamayı kabul etmedi. Üstelik dört yıl Malibu'da yan yana evlerde oturduk, ama onunla telefonla konuşmaktan ileri gidemedik hiç. Tanışmaya cesaret edemedim bir türlü. Hep kafamdaki o erişilmez dokunulmaz sinema yıldızı olarak kalmasını yeğ tuttum," diye ekledi heyecanla.

Lana Turner'la yan yana oturduğu yıllarda, Bob üçüncü karısı olan, *Anne Frank* filminin baş oyuncusu Millie Perkins'le evliydi ve evi Hollywood'un ünlüleri ile dolup taşıyordu o günlerde. "Marlene Dietrich çok yakın dostum oldu. Greta Garbo, Joan Crawford, Mary Pickford, Elizabeth Taylor gibi sinemanın ölümsüz kadınlarıyla birçok nedenlerle konuştum, hatta tartıştım, ama Lana Turner'la bir kez bile karşı karşıya gelmeye cesaret edemedim," dedi sigarasını sinirli bir şekilde söndürerek.

Dolly'nin gelmesinden sonra Çiftehavuzlar'daki ev büsbütün şenlendi. O sıralarda şimdi San Francisco'da ünlü bir tiyatronun yöneticisi olan Ed Hastings'ten, "Ben de geliyorum," diye bir telgraf alınca iş çığrından çıktı. Allahtan Bob'ın oyunu bitmişti. Çiftehavuzlar'daki ufak sanatçı kolonisiyle yaşamımız sürüp giderken, Küçük Sahne'nin açılış hazırlıkları da başlamıştı. *Hamlet*'in oynanacağı söyleniyordu. Sanat çevrelerinde Hamlet'i benim oynayacağım dedikodusu alıp yürümüştü. Çok sevinmeme rağmen hazır bulmuyordum kendimi bu role. Mefkûre kimin oynayacağını çok iyi biliyordu. Ama Muhsin Bey'den tembihli olduğu için "Kim oynayacak?" sorusuna yalnızca anlamlı kahkahalar atarak cevap veriyordu. Sonunda ben de inanmaya başlamıştım rolü oynayacağıma. Mefkûre öylesine anlamlı kahkahalar atıyordu ki, benden başkası olamaz, diye düşünüyordum. Sevim de aynı kanıdaydı. Bob, Hamlet için biçilmiş kaftan olduğuma inanıyordu. Bir gün yolda gördüğüm Altan Karındaş ve o zamanki kocası Arif Hanoğlu "Kutlarız, Hamlet'i oynuyormuşsun," diye yolun ortasında yanaklarımdan öptüler. Ne reaksiyon göstereceğimi şaşırdım. Kendimi budala gibi hissettim. Cevap versem bir türlü, vermesem bir türlü.

"Vallahi bilmem ki..." gibi ne olduğu belirsiz bir şeyler mırıldanarak meseleyi savuşturmaya çalıştım. Ama yavaş yavaş kendimi Hamlet olarak görmeye başlamıştım.

Bu rolü oynamak bana hem çekici geliyor, hem de fena halde korkutuyordu. Provalar başlamadan önce korkmama hiç gerek olmadığını öğrendim. Muhsin Bey bombasını patlatmıştı. Hamlet'i, Nur Sabuncu adında, hayatında profesyonel olarak hiç oyunculuk yapmamış genç bir kadın oynayacaktı. Sanat çevrelerinde bir anda kıyametler koptu. *Hamlet*'i Türkiye'de ilk kez bir kadın oynayacaktı. Üstelik hiç sahneye çıkmamış bir kadın... Ben herkese biraz mahcup olmuştum. Ama Nur Sabuncu patırtısı arasında benim mahcubiyetim kaynadı gitti.

"Heyecan'a nispet yapıyor," diyordu herkes Muhsin Bey'i kastederek.

Heyecan evlenip Küçük Sahne'yi bırakınca, şom ağızlılar bu tiyatronun artık devam edemeyeceğini iler sürmüşler ve Muhsin Bey'i çileden çıkarmışlardı. O bu sözlerin üstünde hiç durmamış gibi görünmesine rağmen fena halde sinirlenmişti her seferinde. Belki de şom ağızlılar haklıydılar... Belki de hiç sahneye çıkmamış bir kadına *Hamlet*'i oynatarak bile tiyatroyu sürdürebileceğini kanıtlamak istiyordu herkese.

Bir gün, Bob, Dolly ve Ed'le turistik bir gezi yaptıktan sonra Çiftehavuzlar'a dönmüştük. Nazik Hanım bizi heyecanla kapıda karşıladı. Anlattıklarından Bob'ı New York'tan aradıklarını, eski karısının bileklerini keserek intihara kalkıştığını ve Bob'ın hemen New York'a dönmesi gerektiğini çıkardık. O gece Bob, Çiftehavuzlar'dan New York'a telefon etti ve Joan'ı hastanede buldu. Telefon konuşmasından sonra merakla bekleyen bize dönüp, "Yarın derhal dönmem gerek. Joan'ın bana ihtiyacı varmış," dedi.

Dolly o gece Bob'ın aramızda olmadığı bir an, "Hayatımda gördüğüm en hasta ilişki bu. Sonunda birinden biri ötekini öldürecek. Bakalım hangisi katil, hangisi maktul olacak, merakla bekliyorum," diyordu.

Hasta ilişkiden söz eden Dolly'ciğin o yıl deliler gibi tutkun olduğu genç, başka bir erkeğe âşıktı ve Dolly'e pek yüz vermiyordu.

Amerikalılar gittikten kısa bir süre sonra *Hamlet*'in provalarına başladık. Ben Laertes'i oynuyordum ve rolümden de memnundum. Agâh kral, Lâle kraliçe, Şükran Güngör Horatio, Cahit oyuncu kral, Münir mezarcı, Mücap Polonius, Gönül Kaptan Ofelya, Sadri ile Kâmran Yüce de Rosencrantz ve Guildenstern olmuşlardı. Aslında Hamlet'in dışında çok etkili bir kadroydu. Sevim kostümleri yapıyordu gene. Bana biri siyah, bir açık mavi, gerçekten güzel iki kostüm çizmişti. Benim kostümlerimin daha güzel olması nedeniyle Kâmran Yüce fena halde sinirlenerek Sevim'le uzun bir tartışmaya girdi. Mefkûre'nin araya girmesiyle Sevim'le Kâmran arasında başlayan kostüm kavgası sona erdi, ama Sevim o gün bu gündür, Kâmran'ın kendisine söz etmesini affedemedi bir türlü.

Hamlet'in genel provası hayatımda gördüğüm en büyük fiyaskoydu. Herhangi bir okulda oynanan, herhangi bir Shakespeare, bu rezalet-

ten daha etkili olabilirdi. Başta Nur olmak üzere hepimiz dökülüyorduk. Kimse ne yaptığının farkında değildi. Ayrıca sahneye hiç çıkmamış bir amatörün Hamlet'ine katkıda bulunmak ağrına gidiyordu birçoklarının. Ben sudan çıkmış balık gibi hissediyordum kendimi. Sözleri hangi anlamda söylediğimi bilmiyor, kimseden yardım da görmüyordum. Kostümlerimden başka hiçbir şeyden memnun değildim. Allahtan, oyunun büyük bir kısmını sahne dışında geçiriyordum. Ama dördüncü perdede kocaman kılıcımla geri döndüğümde, başıma gelmedik kalmıyordu. Bir dakika içinde babamın ölmüş, kız kardeşimin çıldırmış, inandığım kralın bana ihanet etmiş olduğunu öğreniyor, *'İntikam'* diye bağırıyordum. Laertes rolü Shakespeare'in yazdığı, oynanması en zor ve en nankör rollerden biridir hiç kuşkusuz. Hayatımda *Hamlet*'i kaç kez seyrettim bilmiyorum, ama henüz çok iyi bir Laertes'e rastlamadım. Ben herhalde dünya tiyatro tarihinin en kötü Laertes'lerinden biriydim. Bunu biliyordum ve bile bile her gece sahneye çıkma zorunluluğu beni kahrediyordu. Allahtan İstanbul seyircisi Küçük Sahne'de oynanan *Hamlet* felaketine ancak 33 temsil dayanabildi. Bu 33 temsil, benim 4,5 kilo kaybetmeme neden oldu. O günlerde çıkan *Devir* dergisi şöyle diyordu, oynadığım Laertes için:

> "Haldun Dormen ise öyle sinameki bir Laertes ki, babasının hesabını sormak için saraya girdiği zaman, neden canavarlar gibi karşısına dikilen Agâh Hün tarafından, 'Hadi oradan velet' diye bir şamarla kapı dışarı edilmesini anlamak zor..."

Hamlet'in kapanmasından birkaç gece sonra kız kardeşimle Hikmet'in düğünü oldu. Oyun bitmeseydi o düğünde olamayacak, ancak gece yarısından sonra katılabilecektim eğlenceye. Erken kapanmış olması, *'bir taşla iki kuş'* örneği beni hem korkunç bir kâbustan kurtarmış, hem de Güler'in düğününde bulunabilmemi sağlamıştı.

Aynı günlerde Latife Öniş'in (müzisyen Arif Mardin'in karısı) Boğaz'daki evine bir akşam yemeğine davet edilmiştim. Kalabalık bir sosyete davetiydi bu. Bir aralık merdivenlere oturmuş, birkaç hanımla *Hamlet* rezaletini tartışıyorduk. Birden salondan, elinde içki kadehiyle ilginç bir genç kadın çıktı.

"Haldun Dormen'i görünce hepiniz entelektüel kesildiniz. Shakespeare'den başka söz edecek şey bulamadınız mı?" diye yarı esprili, yarı ciddi etrafımdaki hanımları bozuverdi.

Betûl Mardin olacak bu, diye düşündüm. Kolej yıllarında resmini görmüştüm. Yanıma geldi ve elini uzattı:

"Adım Betûl Usta," dedi. "Sizi *Cinayet Var*'da izledim. Çok beğendim. *Hamlet* için aynı şeyi söyleyemeyeceğim."

Elimi erkek gibi kuvvetle sıkıyordu. Herhalde evlendikten sonra 'Usta' soyadını aldı, diye düşündüm o an. O gece Betûl'le uzun uzun ko-

nuştuk. Latife ile birlikte bir oyun çevirdiklerini, bu oyunla benim ilgilenmemi istediklerini anlattı bana. Çok ilginç bulmuştum Betûl'ü... Derya gibi bir bilgisi vardı. Her şeyi konuşabiliyordu insan onunla. Beni birkaç gün sonra evine çaya davet etti.

Teşvikiye Palas'a çaya gittiğim gün Betûl'ün başında kazan kaynıyordu. Küçük kızı Leylâ'nın rahatsızlığı yüzünden keyfi kaçmıştı. Fazla samimiyetimiz olmadığından ayak altında dolaşmamak için kısa bir süre sonra işimi bahane ederek ayrıldım.

Güler'in düğününde tekrar gördüm Betûl'ü. Bir yandan kocasıyla dans ediyor, öte yandan etrafa espriler yağdırıyordu. Beni görünce:

"Nerelerdesin? Çaya beklerim," diye bağırdı. Uzaktan bile insanı rahatlatan bir içtenliği vardı Betûl'ün. O günden sonra daha da yakın olduk. Haftada hiç olmazsa bir kez gidiyordum evlerine. Günaydın'ı ya da yabancı konuklarımı da götürüyordum bazı bazı. Betûl'le konuşmak gerçek bir zevk oluyordu. Özellikle başından geçen bir olayı onun kadar güzel anlatan başka birine rastlamadım. Uzun öykü anlatanlardan sıkılmama karşın, Betûl bir şey anlattığında bugün bile bitmesin diye düşünürüm hâlâ.

Ünlü şarkıcı Erkut Taçkın ve dostları bir gün Betûl'e akşam yemeğine davetliymişler. Yemekten sonra Betûl konyak kadehi elinde, tatlı tatlı bir öykü anlatmaya başlamış. Uzunca bir öyküymüş anlattığı. Erkut hayatından memnun dinliyormuş anlatılanları. Bizler de aynı anda Playboy kulüpte Erkut'un sahneye çıkmasını bekliyorduk. Saatler geçtiği halde sanatçı ortalarda görünmüyordu. Artık umudumuzu kesmişken Erkut, palas pandıras kulübe geldi. Sonradan anlaşıldığına göre hem kendi, hem de çevresindekiler Betûl'ün anlattıklarına o kadar dalmışlar ki, zamanın nasıl geçtiğini fark etmemişler. Erkut'un aklına gelip saate baktığında iş işten geçmiş.

Hamlet fiyaskosundan sonra Küçük Sahne'de çok sempatik bir oyun başladı. *Yaz Bekârı* adındaki bu komedinin başrolünü Münir Özkul büyük bir başarı ile oynuyordu. Bana rol yoktu oyunda. Gene *'Ne oynayacağım?'* telaşına düşmüştüm. Özellikle *Hamlet*'ten sonra iyi bir rol oynamam şart olmuştu. Oyuncu olarak kanıtlayamamıştım kendimi Türk seyircisine. Aksi gibi Muhsin Ertuğrul genel müdür olarak Ankara Devlet Tiyatroları'nın başına getirilmişti. Bu yüzden Küçük Sahne ile gerektiği gibi uğraşamıyordu artık. Zamanının çoğunu Ankara'da geçirmek zorundaydı. Oyunların rejisini Agâh yapıyor, Muhsin Bey son gün gelip notlar veriyordu. Mefkûre ortalığı idare etmek için paralanıyor, Hoca'nın yokluğunu duyurmamaya çalışıyordu. Küçük Sahne'nin tadı kaçmıştı ve ben bir türlü istediğim gibi rol oynayamamıştım İstanbul'a döndüğümden beri.

Yaz Bekârı'nda, rolüm olmayınca tüm vaktimi Tiyatro Derneği'ne ayırdım. Çocuklarla kafa kafaya verip sürekli bir tiyatro kurma görüşünü tartışıyorduk. Sürekli bir tiyatro görüşü herkese parlak geliyordu. Fakat salon konusu gerçek bir sorundu. Derneğin lokali Parmakkapı'nın arka sokaklarının birinde, eski bir apartmanın ikinci katındaydı. Vakıflara ait, oldukça büyük bir apartman dairesiydi bu. Eski bir bina olduğu için tavanları yüksek, odaları genişti.

Bir gün konuşurken: "Neden burada kurmuyoruz tiyatroyu?" diye sordum. Kimse ne demek istediğimi anlamadı. Oysa içinde bulunduğumuz odayı kastediyordum. Elli altmış kişi alabilirdi iyi düzenlenirse. Sahne olacak oda başka geniş bir odaya açılıyordu. Orası da oyuncuların giyinme odası olarak kullanılabilirdi. Öteki odalar da fuaye ve yönetim odaları hatta depo haline bile sokulabilirdi. Tek sorun sahne olacak odayla salon olacak kısım arasındaki münasebetsiz duvarı yıkmaktı. O duvar yıkılmadan hiçbir şey yapılamazdı.

Tiyatro Derneği Yönetim Kurulu, duvar yıkılsın mı, yıkılmasın mı diye toplantılara başladı. Bir türlü karar veremiyorlardı. Erol, Tuncay, Duygu, Asâf ve ben sabırsızlanıyor, bir an önce harekete geçmek istiyorduk. Öte yandan toplantılar sürüp gidiyordu. Sürekli bir tiyatroya gerek var mıydı, yok muydu o tartışılıyordu şimdi de. Ona karar verdikten sonra duvar konusu tekrar ele alınacaktı. Bir gün o kararın hiçbir zaman verilemeyeceği kafama dank etti, onların kararını beklersem, hiç hareket edemeyecektim. Aramızda yaptığımız gizli toplantı sonucu, bir gece, üyelerden mimar Firuzan Baytop'un yönetiminde, duvar yıktırıldı ve hemen o gece, hazır bekleyen ustalara sahne ağzı ördürüldü. Apartman sakinleri gece yataklarından birkaç kez "Eyvah yıkılıyoruz!" diye dehşet içinde fırladılarsa da Duygu Sağıroğlu, Erol Günaydın ve benim akla gelen her türlü yalan dolanlarımızla sakinleştirilip yataklarına geri gönderildiler.

Sabah her şey yoluna girmişti. Apartman yıkılmamış, altmış kişilik ufacık bir tiyatronun iskeleti çıkmıştı ortaya. Şimdi iş burann dekorasyonunu yapmaya kalıyordu. Derneğin parası yoktu. Para bulma işi çoğunlukla bana düşecekti. Yönetim Kurulu üyeleri duvarın yıkılıp sahne örüldüğünü görünce çok sinirlendiler. Konuşacak başka bir şey kalmayınca da, bizi hükümet içinde hükümet kurmakla suçlayıp hep birlikte istifa ettiler. Böylelikle dernekte sadece iş yapacak insanlar kaldı, ilk olarak para bulmak için harekete geçmek gerekiyordu. Erol Günaydın, Mümtaz Zeytinoğlu ve ben çeşitli dostlara başvurarak Tiyatro Derneği adına para toplamaya başladık. Eniştem Hikmet'in ağabeyi Fikret Erenyol, "Ben sana bir günde beş altı bin lira toplarım," demişti bir davette. Elimize makbuzları alıp Fikret'e gittik Ozan'la bir gün. Gerçekten de o gün Fikret, demir

tüccarlarından ve hırdavatçılardan 5100 lira toplandı, bir iki saat içinde. Gittiğimiz adamların çoğu Fikret'in hatırını kıramıyordu. Bu yüzden istediği parayı hemen veriyorlardı. Önemli olan biz değildik; belki ömründe bir kez bile tiyatroya gitmemişti çoğu.

Duygu eldeki parayla salonu ve sahneyi en iyi şekilde dekore etmek için gece gündüz çalışmaya başladı. Salondan bir karış yükseklikte ahşap bir sahne yapıldı, iskemleler ısmarlandı. Sarı kadife alınıp perde dikildi ve bir iki hafta içinde gerçekten çok şeker bir cep tiyatrosu çıktı ortaya. Oy birliği ile adını Cep Tiyatrosu koymaya karar vermiştik, bu Türk temaşa hayatının ilk oda tiyatrosuna.

Oyun olarak iki kısa oyun oynayacak ve çoğunlukla Türkiye'de tanınmamış yazarları seçecektik. İlk yıl için Tenessee Williams'ın *Madonna'nın Portresi* adlı tek perdelik dramını ve onunla birlikte, yazarı belli olmayan *Pierre Patheline* adlı komediyi oynamaya karar vermiştik. Oyunlar haftada dört gün akşamüstleri saat altıda oynanacak ve biletler iki buçuk liraya satılacaktı. Tiyatroyla ilgisi olanlar hiç para almayacak, bu işi amatör olarak yapacaktı.

İlk oyunlarda tüm ısrarlara rağmen Erol Günaydın'a rol vermedim. Önce derslerini ciddiye alıp okulunu bitirmesi gerekiyordu. Bize tiyatronun hazırlanmasında yardım ediyordu. *Madonna*'nın başrolünü, oyuncu olmak isteyen Zerrin Arpad adında genç bir üye oynuyordu. Öteki önemli rolleri ise şimdi Türkiye'nin en ünlü avukatlarından biri olan Yiğit Okur, otelcilik yapan Ergün Erenel ve Alev İpekçi oynayacaktı. Komedideki rolleri Tuncay Çavdar, Esin Eden, İlhan İskender, Osman Birced ve soyadını unuttuğum Ayhan adında çok yetenekli bir komedyen paylaşmışlardı. Gece gündüz prova yapıyor, oyunların iyi olması için bıkmadan usanmadan çalışıyorduk. Dekorları Orhan Peker, kostümlerimizi Sevim, makyajlarımızı da şimdiki İstanbul Devlet Opera ve Bale dekoratörü Acar Başkut yapıyordu. Sahne amiri ve yardımcı Asaf Çiyiltepe'ydi.

Asaf'la *Yalancı*'nın provalarında tanışmıştım. O zamanlar Tıp Fakültesi'nde öğrenciydi. Bir gün Baran Çağa ile Kadıköy Kordon Oteli'nde yaptığımız provaya uğramıştı. Provanın sonunda yanıma gelip, bundan sonraki çalışmalara katılmak istediğini söyledi. Oyunculuk yapmak istemiyordu kesinlikle. Sahne gerisinde çalışıp reji öğrenmekti isteği. Cep Tiyatrosu'nda yönetmenlik yaptığım üç yıl boyunca Asaf'la birlikte çalıştık hep. Sahne amirimiz oydu her oyunda. Oyunların kusursuz gitmesinde, zamanında başlamasında, Cep Tiyatrosu'nun çalışmalarını ciddi bir kuruluş olarak sürdürmesinde çok katkısı vardı rahmetli Asaf'ın. Tarihini kesin olarak anımsamıyorum, ama şubat ayının son haftalarında *Madonna'nın Portresi* ve *Pierre Patheline* ikilisi Cep Tiyatrosu'nun kapılarını halka açtı. Parmakkapı'nın arka sokaklarından birinde, köhne bir apartmanın ikinci katından içeri giren herkesi şaşırtacak kadar güzel bir tiyatro olmuştu Cep Tiyatrosu. Ufacık sahnesi, mavi koltukları, sarı kadife perde-

si ve sahnenin önüne dizilmiş eski usul gaz lambası taklidi lambalarıyla her gören bayılıyordu bu minnacık salona. Ben sonucun bu kadar başarılı olabileceğini hiç tahmin etmemiştim doğrusu... O ufacık salonda oturup uzun uzun sahneye bakmaya doyamıyordum. Duygu Sağıroğlu elimizdeki sınırlı parayla gerçek bir mucize yaratmıştı.

Oyunlar ilk oynandığı gün olay oldu ve perde defalarca açılıp kapandı. Seyirci bu küçücük salonda böyle bir sonuç beklemediği için şaşkına dönmüştü. Belki de tüm yaşantım boyunca en iyi sahneye koyduğum oyundu *Pierre Patheline*. Bu ortaçağ farsını yer yer pandomimlerle süslemiştim. Örneğin, oyunda kullanılması gereken tüm aksesuarları oyuncular mimle oluşturmak zorundaydı. Sonraki, hayli zor olan kumaş çakma sahnesi bile pandomimle yapılıyor ve büyük alkış topluyordu. Kumaşçıyı oynayan Ayhan adındaki genç (sanırım bir bankada memurdu) o güne dek gördüğüm en büyük yeteneklerden biriydi. İnanılmaz bir komik dehası ve şaşırtıcı bir sahne rahatlığı vardı; ilerde Türkiye'nin, hatta dünyanın sayılı komedyenlerinden biri haline gelebilirdi. Adalet Cimcoz ilk geceki oyundan sonra, "Yahu o kumaşçıyı nereden buldun? Harika bir şey," diye boynuma sarıldı. Kendi kendime, kuracağım tiyatro yeni bir komedyen daha kazandı diye memnundum. Gerçekten olağanüstü bir yetenekti Ayhan.

Oysa Cep Tiyatrosu oyunları başladıktan birkaç hafta sonra Ayhan üzgün bir suratla yanıma geldi bir gece. Akrabalarından biri öldü, cenazeye gitmek için izin istiyor sandım. "Ben iki hafta sonra oyunu bırakıyorum," dedi gözlerini benden kaçırarak. Kulaklarıma inanamadım. Herhalde yanlış duymuştum. "Anlamadım..." diyebildim şaşkınlıkla.

"Evleniyorum da," dedi.

"Bununla ne ilgisi var?" diye sordum hâlâ bir şeyleri yanlış anladığımdan emindim.

"Nişanlım oyuncu olmama izin vermiyor," dedi mahcup sırıtarak.

"Yazık! Yazık senin gibi bir yeteneğe," diyebildim. Midem bulandı birden. Göz göre göre yok olacaktı bu komik deha, kim olduğunu bile bilmediğim basit bir kız yüzünden. Ve hiç kimse bir şey yapamayacaktı Ayhan'ı kurtarmak için.

"Emin misin?" diye sordum bu kez ben gözlerimi ondan kaçırarak.

"Evet, eminim."

"Peki hiç pişman olmayacak mısın?"

"Sanmıyorum."

"Ama günün birinde pişman olursan, iş işten geçer. Tekrar başlamak için de çok geç olur."

"Nişanlım 'ya ben, ya tiyatro' diyor."

Bu cevaptan sonra tartışacak bir şey kalmadığını anlamıştım. Nişanlı son sözünü söylemişti. Nişanlı konuşmuştu. Allah akıl fikir versin, demekten başka ne söylenebilirdi ki?

Ayhan'ın oyundan ayrılma kararı Cep Tiyatrosu sakinleri arasında bomba etkisi yaptı. Bu kadar başarılı bir oyuncunun, bu kadar başarılı bir oyundan ayrılma isteğini kimse anlamıyordu. İşin kötüsü, yerine koyacak kimsemiz de yoktu. Onun kadar yetenekli bir komedyen şarttı, o içinden çıkılmaz, pandomimle kumaş çalma sahnelerini oynayabilmek için. Bir tek Erol Günaydın geliyordu aklıma, ona da okuldan izin almak gerekiyordu.

"İzin almasanız da olur. Birini buluncaya kadar ben okuldan kaçar gelirim," dedi Erol, fikrimi ona açınca. O da en fazla iki hafta oynayabilecekti. Ondan sonra sınavları başlıyordu. Okulu bitirmesi her şeyden önemliydi. Benim sürekli konuşmalarımın da etkisiyle, ilk önce okulu bitirmeye karar vermişti. Şimdi bunu altüst etmeye hakkım yoktu, Ayhan'ın münasebetsiz nişanlısı yüzünden.

O gün, Erol, Tuncay, Yiğit, Asâf hep birlikte Yeni Melek'in içindeki Nuh'un Gemisi adlı lokale gittik. Hem bir şeyler yiyecek, hem sorunu nasıl çözümleyeceğimizi konuşacaktık. Nuh'un Gemisi de, Kulis, Papirüs gibi o günlerde sanatçıların gittiği bir lokaldi. Duvarları ünlü Türk karikatüristlerin özel olarak yaptıkları panolarla süslenmişti.

O gece orada, barda oturan Altan Erbulak çarptı gözüme. Altan'la, Adalet Cimcoz'un Maya Galerisi'nde tanışmıştım. Ayrıca Münir Özkul'un yakın arkadaşı olduğu için akşamları Küçük Sahne'den onu almaya gelirdi bazı bazı... Bu arada tiyatroya çok meraklı olduğunu öğrenmiştim. Ama sahneye çıkmaya hiçbir zaman cesaret edemeyeceğini söylerdi sürekli olarak.

Birden kimseye bir şey söylemeden masadan kalktım. Barda Altan'ın yanındaki iskemleye oturdum. Altan elinde kendinden büyük bira bardağı, lokalin sahiplerinden olan, ünlü film yönetmenlerinden Ertem Eğilmez'e bir şeyler anlatıyordu. Beni görünce saygıyla yerinden doğruldu.

"Bayıldım Cep Tiyatrosu'ndaki oyunlara. Hele o kumaşçıyı oynayan harika. O rolü oynamayı çok isterdim," dedi hiçbir şeyden haberi olmaksızın.

"Ben de," dedim.

"Nasıl yani?"

"Yani ben de sizin oynamanızı çok istiyorum." Tüm zekâsına rağmen Altan ne demek istediğimi anlamamıştı. Nereden bilecekti kumaşçının rolü bırakıp gideceğini...

"İnşallah bir gün oynarım," dedi.

"Bir ay sonra," diye karşılık verdim.

Bu kez anlamıştı başına geleceği. "Yapmayın Allah aşkına! Ben heyecanlanırım," dedi. Bar iskemlesinden düşercesine aşağıya inmişti. Ertem Eğilmez olanları gülerek izliyordu. O gün Altan düşünmek için benden izin istedi. Hayatta en çok istediği şey oyuncu olmakmış, fakat başaramama korkusuyla bu işe cesaret edememiş bir türlü. Şimdi ünlü bir karikatürist olmakla yetiniyormuş. Bundan sonra da bu işe pek ya-

naşmayacakmış. Oysa ben Altan'ı oynatmaya karar vermiştim bir kez. Pençelerimden kurtulmasına olanak yoktu. Bunu kendi bilmiyordu, ama bir ay sonra kumaşçıyı o oynayacaktı. Komedyen olarak olağanüstü yeteneklerini sezmiştim Altan'ın.

Bu arada Küçük Sahne'de oyuncu olarak problemlerim sürüyordu. Birçok oyunun sözü edildikten sonra o sırada, Amerika'da büyük başarı kazanan *Teahouse of August Moon* (Çayhane) adlı komedinin oynanmasına karar verildi. Başrolleri Münir Özkul'la ben oynayacaktık. Bu habere çok sevindim. *Çayhane*'yi New York'tan ayrılmadan görmüş, çok beğenmiştim. Şimdi bana verilen Yüzbaşı Fisby rolü, aktör olarak kendimi tanıtmam için iyi bir fırsat olacaktı. Tam bana uygun, sempatik, güzel bir roldü.

"Rolü ezberle, iki hafta sonra provaya başlıyoruz," dedi bir gün Mefkûre. Hemen rolü ezberlemeye koyuldum. Hiç de alışık değildim prova yapmadan rol ezberlemeye. Bu yöntem bana çok ters ve yanlış geliyordu. Ama Muhsin Ertuğrul ekolü, ilk provada tam ezber bekliyordu oyuncudan. Bu yüzden paçaları sıvayıp yanlış gelse de ezberlemekten başka çarem yoktu. Erol Günaydın'ın yardımı ile rolü iki haftada su gibi ezberledim. Çok mutluydum. Tam istediğim gibi bir roldü Yüzbaşı Fisby. Sonunda oyuncu olarak kendimi kanıtlayabilecektim.

İki hafta sonra Agâh Hün yönetiminde provaya başladık. Münir, sonradan filmde Marlon Brando'nun oynadığı Sakini rolündeydi. Neriman Alışık da geyşa kızını oynuyordu (ilk kez bir baş kadın rolü oynuyordu Neriman bu oyunda). Bu yüzden de ilk kez on beş dakika geç geldi provaya. Oysa Neriman o güne dek herkesten önce provaya gelmekle ün yapmıştı. Münir provalarda tatsızdı. Huysuzluk çıkarıyor, aşırı yorgun olduğundan söz ediyordu sürekli olarak. Ben rolümden o kadar memnundum ki kimsenin derdiyle uğraşacak halim yoktu.

Üç gün sonra provalara ara verildi. Mefkûre "Münir çok yorgun. Hoca'nın Ankara'dan gelmesini bekliyoruz," diye açıkladı. Bir hafta sonra korktuğum başıma geldi ve oyun kalktı. Münir asabi bir yorgunluk geçiriyordu ve Sakini'yi oynamak istemiyordu. Bir yıl sonra ben yedeksubaylığımı yaparken *Çayhane* tekrar sahneye kondu Küçük Sahne'nin repertuarına. Muhsin Bey ayrılmış, oyuncular kendi kendilerini yönetmeye başlamışlardı. Münir bu kez Yüzbaşı Fisby'yi oynuyordu. Asıl meselenin bu olduğunu ben provaya başladığımız gün anlamıştım.

Oyunun kalkmasından sonra Küçük Sahne'den tamamen umudumu kestim.

Zaten o yılın sonunda ayrılacak ve askere gidecektim. Kararım kesindi. Muhsin Ertuğrul da İstanbul, Ankara arasında mekik dokumaktan yorulmuş, Ankara'ya yerleşmeye karar vermişti. Mefkûre'yi de alıyordu yanına. Ben, Mefkûre'siz bir Küçük Sahne'yi düşünemiyordum bile. O yıl iki rol daha oynadım. Bunlardan biri *Oyun Olmasaydı* adlı bir komediydi. Münir Özkul, Lâle, Uğur Başaran ve ben oynuyorduk başrol-

leri. Münir'in iyi oyununa rağmen fazla sözü edilmedi bu oyunun. Pek de beğenilmedi zaten.

Mevsimin son oyunu daha önce Amerika'da oynadığım ve sahneye koyduğum *Montserrat* (Bir Ümit İçin) adlı dramdı. Herkes oyunu benim sahneye koymamı beklerken, Muhsin Bey (hiç istemediği halde) Agâh'a yükledi yine reji işini. Agâh yorgundu. "Yahu neden sana vermiyor bunun rejisini?" diye o da şaşkındı. Ben rejisör olarak kendimi Cep Tiyatrosu'nda tatmin ediyordum. Benim istediğim Küçük Sahne'de iyi bir rol oynamaktı. Amerika'da *Montserrat*'ta başarıyla oynadığım aktör rolü aradığım fırsattı. Muhsin Bey'e de bu rolü oynadığımı birkaç kez söylemiştim. Aktörü bana vermesi kadar normal bir şey olamazdı.

Rol dağıtımı listesi kara tahtaya asıldığı gün ağlamaklı oldum. Aktörü Agâh oynuyordu. Münir ve Mücap dışında tüm kadronun rol aldığı oyunda ben en renksiz kişiyi, yaşlı olması gereken Rahip'i oynuyordum. Doğru Mefkûre'ye gittim.

"Ben bu rolü oynamam," dedim gözlerim yaş dolu.

"Ama senin için çok iyi bir rol," dedi Mefkûre. Hoca'nın her yaptığını iyi tarafından yorumlamak Mefkûre'de âdet haline gelmişti. İnanmadığı, benimsemediği konularda bile bir iyi taraf bulur, öyle yorum yapardı, Hoca'nın yanlış bir şey yapmadığını kanıtlamak için. Kararım kesindi. Rahip rolünü oynamamda ısrar ederlerse çıkacaktım tiyatrodan. Bana hiç uymayan bir rol daha oynamaya niyetim yoktu.

Muhsin Bey çok üzüldüğümü görünce rolümü değiştirmeyi kararlaştırdı. Bu kez genç Kızılderili Ricardo rolünü verdi bana. Aklım aktörde kaldıysa da, Ricardo renkli ve sempatik bir roldü.

Rahip'i oynamaktansa onu oynamayı tercih ediyordum. Bu rolün bana fazla bir şey kazandırmayacağını biliyordum, ama artık kendi tiyatromu kuruncaya kadar beklemekten başka çarem yoktu.

Cep Tiyatrosu'nda kumaşçıyı oynayan Ayhan, dediği gün nişanlısının isteği üzerine oyunu bıraktı ve rolü Erol Günaydın'a devretti. Ayhan'dan ne bir nefes, ne bir ses duyuldu bir daha. Yıllar sonra gittiğimiz bir Bursa turnesinde sahne gerisine geldi. Adamakıllı şişmanlamıştı. Tanımakta bir hayli güçlük çektim. Geleceğimizi duyunca en önde yer almıştı bizleri izlemek için. "Pişman mısın?" diye soramadım. Sorsaydım da söylemezdi zaten. Oyun sırasında Ayhan'ın yanında oturan toplu, hayattan bezmiş, ağzı çikletli kadına gözüm takılınca sorumun cevabını almış oldum zaten.

Bu arada Altan'ın ağzından girmiş burnundan çıkmış, aktörlük yapmaya razı etmiştim onu. Okuldan kaçarak temsillere gelen Erol Günaydın'ın yerine oynamak üzere provalara başladı benimle. Provaya başladığımız gün Altan'a ısrar etmekle ne kadar doğru bir iş yaptığımı bir kez daha anladım. Müthiş yumuşak ve yetenekliydi. Üstelik olağanüstü zekâsını da kullanıyordu. Altan'ın Türkiye'nin en büyük komedyenlerinden biri olmaması için bir neden yoktu. İnanılmayacak kadar sempatikti sahnede.

Sonunda Altan, Erol'dan devraldı. Daha sahneye tam hâkim olmamakla beraber bir hayli başarılıydı. Ancak biraz fazlalık yapmaktan hoşlanıyordu. Zamanla geçer diye düşünüyordum, oysa sonraki yıllarda çalışmalarımızın tümünde bu fazlalıkları yok etmeye çalıştımsa da başaramadım bir türlü. Korkunç zekâsına rağmen Altan bunlardan vazgeçmek istemedi ve büyük bir komedyen olmaktansa, popüler bir komik olmayı tercih etti. Gerçekten de bir ara Türkiye'nin en sevilen, en beğenilen komiği oldu.

Cep Tiyatrosu'nun başarısı basında büyük yankı yaptı ve biletlerin haftalar öncesinden satılmasına neden oldu. Aktörlüğümü kanıtlayamamıştım, ama özellikle *Pierre Patheline*'le yönetmenliğimi kesin olarak kabul ettirmiştim herkese.

Cep Tiyatrosu yıllarında İstanbul bir amatör tiyatrolar cennetiydi. Genç Oyuncular, Gençlik Tiyatrosu, Teknik Üniversite Tiyatrosu, Robert Kolej Oyuncuları küçümsenmeyecek oyunlar sahneye koyuyor, ortaya birçok genç yetenek çıkarıyorlardı.

Cep Tiyatrosu'nun fuayesinde resim sergileri, konferanslar, şiir matineleri düzenleniyor, bu mekânı amatör bir sanat merkezi haline getirmeye çalışıyorduk. Bu arada Orhan Peker ilk resim sergisini orada açtı. Azra Erhat, Haldun Taner, Sabahattin Kudret Aksal devamlı konuklarımız arasındaydılar. Oyunlar tutmuş, yeni oyun sahneye koymaya gerek kalmamıştı. Yaza kadar *Pierre Patheline* ve *Madonna'nın Portresi* oyunlarını sürdürmeye karar verdik. Böylece Cep Tiyatrosu, İstanbul'un sanat yaşamında önemli bir dönüm noktası oldu.

Kaçan Papazlar

Mayıs başında Cep Tiyatrosu'nu bir yıl sonra yeni oyunlarla tekrar açılmak üzere kapattık. Yapı ve Kredi Bankası o yaz Küçük Sahne için bir turne düzenlemişti. Adana, Ankara, İzmir, Balıkesir ve Bursa'yı kapsayan bu turnede, *Cinayet Var, Yaz Bekârı, Dünkü Çocuk* ve *Montserrat*' adlı oyunlar oynanacaktı. Heyecan artık tiyatroda olmadığı için, *Dünkü Çocuk*'ta onun rolünü, tiyatronun genç oyuncularından Şükran Akın üstlenmişti. Üç hafta sürecek bu turne uçakla yapılacak, bankanın şanına uygun en lüks otellerde kalınacak, kadronun tüm masrafları, yeme içme bankaya ait olacak, üstelik herkese yirmişer lira yolluk dağıtılacaktı. 1955 yılında yirmi lira önemli bir paraydı. Ayrıca turne sonunda her oyuncu bir turne ödeneği alacaktı. Başkalarına ne verildiğini bilmiyorum ama ben İstanbul'a dönüşümde bin lira aldım maaşımdan ayrı.

İlk kez böyle bir turneye çıkacağım için pek memnundum. Oldum olası hareketten hoşlandığım ve tekdüzelikten korktuğum için, turne

bana hep çekici gelmiştir. Tiyatrocuların çoğu turneden nefret ederler, oysa ben değişik yerlere gitmeyi, ilk kez karşısına çıktığım seyirciye oyun oynamayı çok severim.

Küçük Sahne'nin turnesi alelâde bir turne değildi. O günlerde İstanbul tiyatro çevrelerinde, *'lüks turne'* diye adlandırılmış, Küçük Sahne'de olmayanların, bize gıpta etmelerine neden olmuştu. Turnemizin başkanı Mefkûre'ydi. Artık tamamen Ankara'ya yerleşmiş olan Muhsin Ertuğrul'un yerine, demir pençesiyle o yönetecekti işleri.

Bir sabah İstanbul'dan Adana'ya uçtuk ve ilk oyunlarımızı orada oynadık. Şimdi Adana Şehir Tiyatrosu olan bina verilmişti bize. Daha tamir edilmemişti, ama gene de kocaman bir sahnesi, rahat giyinip soyunabileceğimiz birçok odası vardı. Seyirci de iyiydi fakat fazla tepki göstermiyordu. Seyircinin her kente göre değiştiğini bilmiyordum henüz. Daha sonraki yıllarda kaç kez Adana'ya gittiysem hep dolu salonlara oynadık ve her seferinde seyircinin tepkisi zayıftı. Neden bilmiyorum ama Adana seyircisinin özelliğiydi bu. Tiyatroyu dolduruyor, oyunu beğeniyor, fakat fazla tepki göstermiyordu. Bunun aksine Gaziantep'te kıyametler kopuyor, İstanbul'da alınamayacak tepki, alkış ve bravolar bu güney kentimizde alınıyordu. Bu da Gaziantep seyircisinin özelliğiydi...

Başarılı Adana turnemizden sonra Ankara yoluyla İzmir'e uçtuk. Çocukluğumdan beri ilk kez geliyordum İzmir'e. O zamanlar henüz yıkılmamış olan İzmir Palas Oteli'nde kalıyorduk. O yıllarda İzmir'in en iyi oteliydi bu köhne bina. Ben Cahit Irgat'la aynı odada yatıyordum. Turne süresince, Mefkûre "En geçimli sensin," diye beni Cahit'le aynı odaya koymayı uygun bulmuştu. Oysa Cahit'le konuşacak fazla lafımız yoktu. Zaten ya o benden sonra geliyor ya da ben o uyuduktan sonra odaya giriyordum. Belki ikimiz de ötekini konuşturmamak için uyuma taklidi yapıyorduk.

Bu Balıkesir'e kadar böyle sürdü. Orada Mefkûre'ye isyan ettim "Ben Şükran ve Kâmran'la aynı odada kalmak istiyorum," dedim. Cahit'le kimi yatırırsa yatırsın, beni ilgilendirmiyordu. Ben çocuklarla çan çan edip eğlenmek istiyordum. Kâmran da bizim için üç kişilik harika bir oda bulmuştu.

Balıkesir Özen Palas'taki üç kişilik odada, bütün turnenin acısını çıkartacak kadar çok eğlendik. Sabahlara kadar gözlerimizden yaş gelircesine gülüyorduk abuk sabuk şeylere. Bursa'da da aynı odada kalmaya karar verdik. Zaten Şükran da benim gibi turne sonunda İstanbul'a dönecek ve askerlik görevini yapmak üzere hazırlığa başlayacaktı.

Bursa, turnemizin son durağıydı. Ünlü Tayyare Sineması'nda oynuyorduk oyunlarımızı. Biz Şükran'la *Montserrat* oyununu bitirdikten sonra Yalova yoluyla İstanbul'a dönmeye karar vermiştik. *Yaz Bekârı*'nda rolümüz olmadığı için turnenin sonunu beklememize neden yoktu. Bir an önce işlerimizi yoluna koymamız gerekiyordu.

Bursa'da oynadığımız *Montserrat* hepimiz için unutulmaz bir gece oldu. Kâmran, Sadri, Agâh, Lâle, Uğur ve ben, Cahit Irgat tarafından (*Montserrat*'ı oynayan Şükran Güngör'ü konuşturmak için) rehin alınmış altı masum kişiyi canlandırıyorduk. Şükran konuşmadıkça Cahit hepimizi teker teker dışarı çıkartıyor ve Şükran'ın gözleri önünde kurşuna dizdiriyordu. Şükran da konuşmuyordu. Vatanı kurtarmak için konuşmaması gerekiyordu. Bu yüzden hepimiz acıklı tiradlarımızı çektikten sonra teker teker ölüme gidiyorduk. Mefkûre her şeyin kusursuz olabilmesi için Bursa Merkez Kumandanlığı'ndan bir manga gerçek asker getirtmişti. Mefkûre'nin işareti üzerine çavuş komut veriyor ve askerler sahnenin tavanına kuru sıkı ateş ediyorlardı. Seyirci de bizlerden birinin ölmüş olduğunu anlamış oluyordu. Tabii her seferinde Şükran sahnede büyük krizler geçiriyordu.

O gece Bursa'da harika bir seyirci vardı. Her şeye müthiş tepki gösteren bir topluluk... Biz oyuncular, seyirci bu kadar iyi olduğunda her zaman yaptığımız gibi coşup, canımızı dişimize takarak oynamaya başladık. Hele rehineler ölüme gitmeden önce Allah ne verdiyse Bursa seyircisinin gözleri önüne sermeye kararlıydılar.

Ölüme ilk giden, çömlekçi rolündeki Kâmran Yüce'ydi. Bağırdı, çağırdı, kendini oradan oraya attı ve alkışlar arasında askerler tarafından sahneden çıkarıldı. Sahne gerisinde silahlar patladı ve Kâmran seyircinin *'vah vah'* sesleri arasında bu dünyadan göçüp gitti. Sıra kumaşçıyı oynayan Sadri'ye gelmişti. Gözlerine baktım. *"Kâmran'dan sonra benim de mutlaka alkışlanmam gerek,'* gibi bir şeyler pırıldıyordu. Sadri ölüme götürülürken canını dişine takmaktan da fazlasını yaptı. Her zamankinden farklı olarak bir de hüngür hüngür ağladı. O çıkarken Bursa halkı hem alkışlıyor, hem ağlıyordu. Sıra aktörü oynayan Agâh'a gelmişti. Sonra da bana sıra gelecekti. Ben perişandım. *'Ya bunlardan sonra alkış alamazsam rezil olurum,'* diye düşünüyor, soğuk ecel terleri döküyordum. Tek ümidim Agâh'taydı. Rolünü o kadar sevmeden oynuyordu ki alkışlansa da alkışlanmasa da umurunda değildi pek. Kimseye nispet yapmaya da niyeti yoktu. Agâh ölüme sessizlik içinde gitti. Rahat bir nefes aldım. Alkışlanmasam da olabilirdi artık. Tek başıma kalmayacaktım nasılsa. Sıra bana gelmişti. Genç devrimci Kızılderili, asil bir şekilde korkmadan gidiyordu ölüme. Rolü oynayan aktörün alkışlanması için fazla bir şey yapmasına gerek yoktu. Salondaki kadınlar bu genç kahramanı nasılsa alkışlayacaklardı. Ben de o gece her zamankinden daha kahramanlaşarak çıktım sahneden. Arkamdan gelen alkış sesleri beni çok mutlu etti. Sahne gerisinde manga bekliyordu. Mefkûre işareti, çavuş komutu verdi ve askerler beni öldürecek kurşunları sıktılar ve... Tayyare Sineması'nın tavanından tepemize sıvalar yağmaya başladı. Şükran sahnede bağırıyordu Cahit'e, "Alçaksın. Ama beni konuşturamayacaksın." Sessizce selamı beklemek üzere bir iskemleye Sadri'nin yanına iliştim. O sırada yanımızdan Kâmran geçiyordu. Sadri kulağıma eğildi:

"Bu enayi de yalnız kendim alkışlanacağım sandı," dedi. Alkışsız çıkmadığım için Tanrıya şükrettim o anda.

O sırada sahneden canhıraş feryatlar gelmeye başladı. Sadri'yle birlikte telaşla ayağa fırlayarak sahnenin kenarına geldik. Anormal bir şeyler oluyordu. Lâle'yle Uğur Başaran'a gelmişti sıra. Çocuklarını evde kilitli bırakmış bir köylü kadını oynayan Lâle, bir dişi kaplan kesilmişti o akşam. "Karı alkış alacağım diye çıldırdı," dedi Sadri gülerek. Gerçekten Lâle yarı çılgın bir halde oynuyor, ağlıyor, bağırıyor, tekmeler atıyor, üstünü başını paralıyordu. Salonda kadın erkek herkes mendillerine kapanmıştı.

Lâle'nin çıkışı coşkun alkışlarla selamlandı. O çıkarken hâlâ didiniyor, gözden kayboluncaya dek askerleri tekmeliyordu. Bu iş sahne gerisine kadar sürdü. Sahne gerisinde askerler birden kollarını bırakınca Lâle muvazenesini kaybetti ve fena halde tökezleyerek düştü. Hemen yardıma koştuk. Bu arada manga *'ateş'* görevini yerine getiriyordu.

Lâle'nin ayağı birden balon gibi şişmişti. Hayatımda hiç böyle şey görmemiştim. Bacak bir anda tanınmaz hale gelmişti. Lâle'yi kucaklayarak odasına götürdük. Mefkûre doktor bulunması için etrafa emirler vermeye başladı ve sıra selam vermemize geldi. Halk oyunu çok beğenmiş, coşku içinde alkışlıyor, *'Bravo'* sesleri ortalığı inletiyordu. Koşarak sahneye çıktık, perde açıldı. Selamlarımızı vermeye başladık. Kıyametler kopuyordu. *'Yazık Lâle bu alkışı kaçırdı'* diye düşündüm. Bir de şöyle yanıma bakınca, Lâle'nin tüm ıstırabına ve balon gibi şişen bacağına rağmen selama çıkmış olduğunu gördüm. Alkış seslerini duyunca taşınarak götürüldüğü odasından koşarak gelmişti.

Selamın sonunda odasına kucakta taşınırken bir taraftan "Affedersiniz, ama bu gece alkışları kaçıramazdım," diyor, bir taraftan da acı içinde kıvranıyordu. Ayağı ciddi bir şekilde incinmişti, bunu kendi de biliyordu. Fakat ölümü bile göze alabilirdi o gece selama çıkmak için. Tiyatronun dışında olanlar bu psikolojiyi kolay kolay anlayamazlar ama alkış gerçekten de aktöre olmayacak şeyler yaptırabilir. Her şeyden kudretli, her şeyden yüce, her şeyden daha tehlikeli olabilir bir oyuncu için.

Ertesi sabah erkenden Şükran Güngör'le İstanbul'un yolunu tuttuk. O da benim gibi Muhsin Ertuğrul'un Küçük Sahne'den ayrılmasını fırsat bilip askerlik görevini bu araya sokuşturmak istiyordu. Hemen o gün şubelerimize başvuracaktık ikimiz de. Şubeye gelince planlar bir anda altüst oldu. Geç kaldığımız için bizi ancak önümüzdeki kasım ayına alabiliyorlardı. Askerlik şubesinden çıkıp eve geldiğimde, kasım ayına kadar boş kalacağım için üzgündüm. Önümde beş ay vardı. Beş ay süreyle boş oturmama olanak yoktu. Tiyatro Derneği, Cep Tiyatrosu haline girmiş, kışları sürekli oynuyorlardı zaten. Bu yüzden oraya da yazın bir şey yapılamazdı. Ama benim mutlaka bir şeyle uğraşmam gerekti. Bomboş oturamazdım beş ay süreyle.

O gece yemekten sonra birden aklıma ilk profesyonel denememi yapmak geldi. Elimde yeteri kadar oyuncu vardı, istediğim gibi bir komedi bulup, kentin çeşitli yaz tiyatrolarında temsiller versem, bir taşla birkaç kuş birden vururdum. Hem adımı duyurur, hem istediğim gibi bir rol oynar, hem de ileride kurmayı tasarladığım Dormen Tiyatrosu için deneyim kazanmış olurdum. Üstelik cebime de beş on kuruş girerdi. Düşündükçe bu görüşümün harika olduğuna karar verdim. Ve bu konuyu Anadolu'dan yeni dönmüş olan Hâmit'le konuşmaya karar verdim. Hâmit o günlerde ufak bir memur olarak Akbank'ta çalışmaya başlamıştı.

Hâmit planımı olumlu karşıladı, fakat her zaman madalyonun ters tarafını da görmeye çalışan dostum, bu işte pek para kazanılamayacağını söyledi. Yine de bu girişim en azından adımı daha fazla duyurma bakımından olumlu sayılabilirdi. Oyun olarak Saranac Lake'te büyük başarı ile oynadığımız *See How They Run* adlı bir fars seçmiştim. Refik Erduran özel olarak bizim için çevirdiği bu oyuna *Papaz Kaçtı* adını koydu. *Papaz Kaçtı*'nın provalarına Çiftehavuzlar'ın bahçesinde başladık. Başrolü ben oynuyordum bu hareketli farsta. Karşımda oynayacak kadın için uygun birini bulamamıştım. Geri kalan roller için Sadettin Erbil, Erol Günaydın, Zerrin Arpad, Ergün Erenel, Mihri Erton ve sinemadan Asım Nipton seçilmişti. Baş kadın meselesi büyük bir problemdi. Oynamasını istediklerim çoğunlukla bir yere bağlı olduklarından izin alamıyorlardı.

Bu arada Sevim bir gün İstanbul'dan geldi ve heyecanla beni buldu. "Bugün vapurda Ayfer Feray'ı gördüm. Tam istediğin tip. Sana sormadan gidip konuştum ve Haldun Bey sizinle görüşmek istiyor diye attım," dedi. Ayfer Feray'ı bir kez Kulis lokantasında uzaktan görmüş ve çok beğenmiştim. Uzun boylu, incecik, tam anlamıyla batılı görünümlü bir kızdı. Güzellik kraliçesi seçildiğini ve sinema oyunculuğu yaptığını duymuştum. Ama tiyatro deneyimi var mıydı onu bilmiyordum. "Yarın öğleden sonra gelip seni burada görecek," diye sözünü bitirdi Sevim.

Ayfer tip olarak *Papaz Kaçtı*'daki Penelope rolü için çok uygundu ama yeteneği, diksiyonu, kafası hakkında hiçbir fikrim yoktu. "Yarın anlarız," diye ertesi günü beklemeye karar verdim. Zaten provaların başlamasına bir hafta vardı.

Bu arada gazeteci dostum Melih Vassaf, sahneye çıkmak isteyen genç bir çocuk getirdi bir gün Çiftehavuzlar'a. Olağanüstü yakışıklı bir gençti. Erol Günaydın, "Bu Yunan Tanrısını hangi harabeden çıkardınız?" diye sordu, o sırada denize girmeye hazırlanan geleceğin oyuncusunu görünce. Gerçekten boy pos, vücut, surat... Harika bir tipti. Şimdi adını bile hatırlayamadığım bu gence son perdedeki Amerikan çavuşu rolünü vermeyi kararlaştırdım. Bu güzellikle, genç Apollo geleceğin yıldızlarından biri olabilirdi.

Ertesi gün Sevim'in söylediği saatte Ayfer Feray, yanında erkek arkadaşı olduğu halde geldi. Birkaç yıldır beraber yaşayan çiftin yakın bir

tarihte evlenecekleri söyleniyordu. Ayfer'in yanındaki genç adama âşık olduğu her halinden belliydi. Saklamaya da gerek görmüyordu zaten. İlk anda, açıksözlü, dürüst bir kız olduğunu anladım ve aradan geçen uzun yıllara rağmen Ayfer bu konuda beni hiçbir zaman yanıltmadı.

"Sizin yanınızda çalışmasını çok isterim," dedi nişanlısı içtenlikle. Deniz kenarında çay içiyorduk. Günaydın, Sevim ve Hâmit de vardı.

Ayfer tedirgindi. "Ama ben hiç sahneye çıkmadım. Bilmem becerebilecek miyim?" diyordu.

"Ben size yardım ederim. Başaracağınızdan eminim," diye onu rahatlatmaya çalıştım. Birden bu kızın her şeyi çok kolaylıkla yapabileceğine inanmıştım. Neden bilmiyorum ama ilk andan itibaren Ayfer'le olumlu bir kontakt kurmuştum. O da inanmıştı, güvenmişti bana. Dostça bakıyordu. "Sahneye çıksam çıksam sizinle çıkarım," demek ister gibiydi. Ama korkuyordu gene de. "Ya rezil olursam..." diyordu ikide bir.

Sonunda provalara başlayıp kendini bir hafta denemeye karar verdi. Bir haftanın sonunda bu işi yapabileceğine inanırsa devam edecekti. Aksi halde benden izin alıp çekilecekti.

Provalara başladıktan iki gün sonra Ayfer anlamıştı çekilmesine hiç gerek olmadığını. Yetenekli, rahat ve zeki bir oyuncuydu. İlk kez sahneye çıktığına inanmak güçtü biraz. Üç dört gün sonra Ayfer Feray'ın kişiliğinde, Türk Tiyatrosu'nun yeni bir yıldız kazandığından kuşkumuz kalmamıştı. Bu güzellikte, bu rahatlıkta bir oyuncunun kısa zamanda büyük bir isim olması doğaldı. Ayfer'le karşılıklı oynamak kadar, onu yönetmek de büyük bir zevkti. Ne dediğimi, ne istediğimi hemen anlıyor ve onu yapmaya çalışıyordu; işin güzeli, yapıyordu da. *Papaz Kaçtı*'yla Ayfer Feray ve Erol Günaydın gibi iki yeni isim çıkartacaktım ortaya. Bu bana yeni bir güç verdi. Provalarda çok daha enerjik, çok daha neşeli olmaya başladım.

İki kişi dışında kadronun geri kalan kısmından da çok memnundum. Saadettin Erbil saygılı ve yetenekli bir profesyoneldi. Hemen havamıza girdi. Zerrin Arpad, Ergün Erenel, Mihri Erton, Cep Tiyatrosu'ndan aldığım kişilerdi. Bu yüzden benim tarzımı benimsememek, dinamik mizansenlerimi uygulayamamak gibi bir sorunları yoktu. Gelgelelim piskoposu oynayan Asım Nipton eski bir ekolün ağdalı oyuncularındandı. Bütün iyi niyetine rağmen *Papaz Kaçtı*'nın dinamik havasına giremiyor, provalarda oyunun dışında kalıyordu. Bir hafta sonra Nipton'un piskopos rolünün altından benim istediğim şekilde kalkamayacağı apaçık belli oldu. Hâmit, Sevim, Güler ve Günaydın, "Adama yazık olacak ama aksi takdirde oyuna yazık oluyor," demeye başladılar.

Öteki problem son sahnede Amerikalı çavuşu oynayan Apollon'umuzdu. Delikanlı bir zekâ (!) harikasıydı. Bütün uyarılarımıza rağmen sözlerinin parantez içlerini de ezberlemekte ısrar ediyordu. Örneğin "Ne karışık bir gece" sözünden sonra parantez içindeki (Çavuş kızgınlıkla piskoposa döner) cümlesini de rolünün bir parçası sanıp hepsini birden

oynuyordu. Ben bir yandan gülmemek için büyük çaba gösteren Erol Günaydın'a bakmamaya, bir yandan da sakin bir sesle, "Orası parantez içi, onu ezberlemeseniz de olur," diye Apollon'a açıklama yapmaya çalışıyordum. Apollon Nuh diyor peygamber demiyordu bir türlü, ille de parantez içlerini de söylüyordu. Bunları söylemeyin diye üstüne vardıkça da, "Bunlar benim rolümü küçültmek istiyorlar," diye sinir krizleri geçiriyordu. Ayfer artık aldırmıyor, delikanlının yüzüne baka baka gülüyordu.

Bir hafta provadan sonra, Asım Nipton'la, Apollon'un İstanbul Şubesi'ni değiştirmeye karar verdik. Bahçede Günaydın, Sevim, Hâmit, Güler ve sekreterliğimi yapmaya başlamış olan Ozan Sungur'la, onların yerine kimi koyacağımızı düşünmeye başladık. Genç gazeteci arkadaşım Altan İlkin de bize katılmış, amatör tiyatrolardan isimler bulmaya çalışıyordu bize.

Hâmit birden birini hatırlamıştı... Altan'la Gençlik Tiyatrosu'nda izledikleri bir oyunda, yakışıklı bir genç görmüşler ve o genci bir hayli yetenekli bulmuşlardı. Altan bir an düşündükten sonra "Metin... Metin Serezli o gencin adı," dedi ve her zamanki enerjik haliyle bu işi telefonla halletmek için eve girdi. Hâmit aynı oyunda piskoposu oynayacak birinin de bulunduğunu söylüyor, fakat adını hatırlayamıyordu bir türlü.

Bu konuşmalardan on gün sonra, bir Gençlik Tiyatrosu turnesi ile Almanya'nın Erlangen kentinde bulunan Metin Serezli ve Hâmit'in adını hatırlayamadığı İlhan İskender'in de katılmasıyla *Papaz Kaçtı*'nın kadrosu tam istediğim hale geldi. Pırıl pırıl, zeki, enerjik, heyecan dolu, bir şeyler kanıtlamak isteyen ve yorulmadan çalışabilen genç bir kadroydu bu... Çiftehavuzlar'ın bahçesinde yaptığımız provalarda hepimiz büyük bir zevkle çalışıyorduk. Dört beş saat çalıştıktan sonra da kan ter içinde mayolarımızı giyip denize giriyorduk.

Metin'le İlhan'ın katılımı kadroyu istediğim hale sokmuştu. Gerçi Metin tüm yakışıklılığına rağmen, henüz sesine nasıl enerji vereceğini bilemiyor, bu konuda güçlük çekiyordu, ama ben kısa bir süre içinde bu problemi çözümleyebileceğinden emindim. Yetenekli olduğu belliydi. Üstelik sahneye çok yakışan bir fiziği vardı. Öte yandan İlhan, sempatik yüzlü bir karakter aktörüydü. Şaşkın başpiskopos rolüne tam oturmuştu. İleride kuracağım tiyatroda onun oynayabileceği dünya kadar rol vardı. Çocukların saygılı ve bilgili olmaları onlarla çalışmayı büsbütün zevkli yapıyordu.

Papaz Kaçtı 22 Ağustos 1955 gecesi, Kadıköy Süreyya Sineması'nın kapalı salonunda başlayacak, orada üç gün oynadıktan sonra Suadiye Kulüp Sineması'ndan başlamak üzere bir aylık bir kent içi turnesine çıkacaktı. Sonra da Ankara'ya gidecekti. Süreyya Sineması'nı üç gün tuttuğumu duyan eski tiyatrocular, "Haldun delirmiş. Ağustos sıcağında kapalı salona kim gelir? Bir de üç gün için tutuyormuş," diye benimle alay ediyorlardı. Aslında ben de bilmiyordum bu oyunun iş yapıp yapmayacağını. Sürey-

ya Sineması'nı üç gün dolduramama olasılığı beni de ürkütüyordu. Bir yandan da bir buçuk yıldır gazetelerde hakkımda çıkan yazılara ve Cep Tiyatrosu'nun kazandığı büyük başarıya güveniyor, bunların bana seyirci getireceğini umut ediyordum.

Provalar ilerledikçe ilk başlarda bize çok komik gelen sahneler soğuk ve anlamsız gelmeye başlamıştı. "Bu oyunda gülünecek ne var?" diye düşünmekten kendimizi alamıyorduk. Hele açılış gecesi yaklaştıkça, *Papaz Kaçtı*'nın dünyanın en soğuk komedisi olduğuna karar verdik aramızda.

Biletleri satışa çıkardığımız günün akşamı, Altan İlkin sevinç içinde Çiftehavuzlar'a geldi. Biz de provayı yeni bitirmiş, Sevim'in kızlara diktiği elbiselere bakıyor, neler eklenmesi gerektiğini konuşuyorduk. Biz erkekler ya papaz elbisesi, ya da Amerikan askeri üniformaları içindeydik. Altan, "Bilet satışı harika gidiyor," deyince her şeyi unuttuk bir anda. Tiyatronun can noktası gişeydi. Her şey oraya bağlıydı. Oyunun gerçek tadı tuzu karaborsaya düşen biletler, küçük kulübelerin üzerine asılan *'Bu gece yerimiz yoktur,'* levhalarıydı. Tüm çabalar, yorucu çalışmalar o sonuca varmak içindi. Bu yüzden Altan'ın haberi bizleri çok mutlu etmişti. Dormen Tiyatrosu, gişesi açıldığı ilk gün beklenmeyen bir satış yapmış, ilk gecenin yerleri aşağı yukarı bitmişti. O gün başka bir şey konuşmadık artık. Zaferimizi yarım yamalak, aramızda içki içerek kutladık o gece.

22 Ağustos gününü düşte gibi geçirdim. Tüm açılış gecelerinde olduğu gibi, içim eziliyor, midem bulanıyor, canım kimseyle konuşmak istemiyor ve zaman zaman heyecandan çarpıntılar geçiriyordum. Aklım fikrim oralardan kaçıp gitmekteydi hep. Üstelik bütün açılış günlerinde olduğu gibi tiyatrodan nefret ediyordum. *Papaz Kaçtı*'yı düşündükçe bu soğuk oyunu ne diye seçtim diye kendimi bağışlamıyordum bir türlü... Başlarda beni o kadar güldüren şaşkın Mr. Humphrey rolündeki Erol Günaydın bile şimdi buz gibi geliyordu bana.

Gece Süreyya Sineması'na ilk gelen Erol'la ben olduk. Sonra yavaş yavaş öteki oyuncular, arkadan da Hâmit, Güler, Hikmet, Duygu Sağıroğlu, Sevim ve dostlar sökün etmeye başladılar. Artık idareciliğimizi yapan Altan İlkin'le sekreterim Ozan Sungur gişedeydiler. Cep Tiyatrosu'nun tüm üyeleri, oyuncuları gelmişti. Oyun tam dokuz buçukta başlayacaktı. Saat dokuza doğru Asâf Çiyiltepe heyecanla arkaya geldi:

"Haldun abi, *'Yerimiz yoktur'* levhası astık," dedi. Heyecandan sevinemedim. Hatta biraz üzüldüm bile. Salon ne kadar kalabalık olursa, rezaletimize, soğukluğumuza o kadar çok insan tanık olacaktı...

"Affedersiniz ama Ayfer nerede?" Sevim elinde Ayfer'in giyeceği siklamen rengi tuvalet, baş kadın oyuncumuzu arıyordu. O ana kadar heyecandan Ayfer'in gelmemiş olduğunu fark etmemiştik. İçimden, 'Gelmese de oynamak zorunda kalmasak,' gibi çılgınca bir fikir geçti o telaşın arasında.

Dokuzu çeyrek geçeye kadar "Ayfer nerede kaldı?" telaşı sürdü sahne gerisinde. Kapalı perdenin ardında dolmaya başlayan salondan gelen ses-

ler duyuluyor, bu, gergin sinirlerimizi büsbütün perişan ediyordu. Ayfer gelmeyecek miydi acaba? Son dakikada aynı duyguların etkisiyle kaçıp gitmiş miydi yoksa? *'Beceremezsem bırakır giderim,'* demişti provaların başında. Şimdi açılış günü birden kafasına dank mı etmişti?

"Çok özür dilerim. Ne olur bağışlayın beni." Nefes nefese içeri giren Ayfer sahne gerisinde giyineceği köşeye gidiyordu. Geç kalmıştı. Nedenini bilmiyordum. Geldikten sonra da önemli değildi zaten. Oysa Ayfer'in o gece geç kalması, aleyhime tezgâhlanan ve birkaç gün sonra ortaya çıkacak olan korkunç bir oyunun ilk halkasını oluşturuyordu ve biz, hiçbirimiz bir şeyin farkında değildik.

Saat tam dokuz buçukta oyun başladı. İlk sözlerle birlikte salondan kahkahalar gelmeye başladı, ilk önce kulaklarıma inanamadım, sonra rahatlayıverdim. Ayfer karşımda kırk yıldır sahnedeymiş gibi rahat oynuyordu; ilk girdiği andan etkilemişti seyirciyi. Oyun ilerledikçe kahkaha ve alkışlar isterik gülme nöbetleri haline geldi ve biz, oyunu yer yer durdurup gülmelerin bitmesini beklemek zorunda kaldık. Özellikle son perde, halkı resmen çileden çıkardı ve o gece Süreyya Sineması'nda aşırı gülme nedeniyle kırılan birkaç koltuğun parası, ertesi gün ödenen kira faturasının üstüne eklendi.

Sonunda kıyametler koptu. Salonda halk bizi alkışlarken hâlâ gülüyor ve selam vermemizin sonu gelmiyordu bir türlü. Herkes görevini kusursuz yapmış ve başarı kazanmıştı. Ben sonunda istediğim gibi hareketli, yaşıma uygun, sempatik ve çok komik bir rolle İstanbul halkının karşısına çıkabilmiştim. Ayfer Feray ve Erol Günaydın ise Türk Tiyatrosu'nun iki yıldızı olduklarını kanıtlamışlardı o geceki oyunlarıyla.

O gece Ayfer, nişanlısı, Güler, Hikmet, Sevim, Hâmit ve birkaç kişi daha, Kadıköy'de bir lokale gidip kutladık büyük başarımızı. Herkes hayatından memnundu. Hâmit bu gidişle büyük para kazanacağımızdan emindi. Oyun başlamadan gişeye baktığında, öteki iki gecenin biletlerinin de bitmek üzere olduğunu görmüştü. Bu geceki başarı ağızdan ağza yayılacak ve her oynadığımız yerde oyunu dolduracaktık. Bundan kuşkumuz kalmamıştı. Dormen Tiyatrosu ilk sınavını başarıyla veriyordu.

Üç gün süreyle ağustos ayının en sıcak günlerinde tıklım tıklım dolu oynadık Süreyya Sineması'nın kapalı salonunda. *Papaz Kaçtı*'yla, Türkiye'de ilk kez modern bir komedi, çok hareketli, çok dinamik bir mizansen ve baş döndürücü bir hızla oynanmış, temponun, günümüz tiyatrosu için ne kadar gerekli olduğunu bir kez daha ortaya koymuştu.

Cumartesi sabahı Çiftehavuzlar'da uyandığım ilk an olarak havaya baktım. Süreyya Sineması'nda oynadığımız oyunlar bitmişti. O gece Suadiye Kulüp Sineması'nın açık bahçesinde oynayacaktık ve ben doğal olarak, *'Akşam hava nasıl olacak?'* diye düşünmek zorundaydım. Gökyüzünde bir iki bulut vardı, ama havada korkulacak bir şey yoktu. Tekrar yatağa uzandım. Keyifli keyifli düşünmeye başladım.

Papaz Kaçtı benim tahminlerimden bile iyi gidiyordu. Açık hava olmasına rağmen Suadiye'nin biletleri bir gün önceden yarıya inmişti. Bu da dolu oynayacağımızı gösteriyordu, iki bin beş yüz kişilik Kulüp Sineması'nı doldurmak büyük bir işti. Annem çok beğenmiş, tekrar geliyordu o gece oyunu seyretmeye. *Her şey fazla iyi gidiyor,* diye korktum bir an. Ama gerçekten her şey korkulacak kadar iyi gidiyordu. Bir yerde bir aksilik olması doğaldı. Kafamdan tatsızlıkları uzaklaştırarak kalktım ve kahvaltıya inmek üzere giyinmeye başladım.

O gün öğleden sonra yemeğini yerken korktuğum başıma geldi. Bahçıvan, genç bir hanımın arka kameriyede beni görmek istediğini söyledi. Aklım tabağımdaki yemekte, hemen döneceğimi söyleyerek sofradan kalktım. Sevim de bizimle beraber yemek yiyordu o gün. "Kim acaba?" diye seslendi arkamdan. "Bilmem," diye cevap yetiştirip, aceleyle arka kameriyeye doğru yöneldim.

Beni görmek isteyen genç hanımın Ayfer olduğunu fark edince şaşırdım bir an. Tehlike bulutlarını hemen hissetmiştim içgüdüsel olarak.

"Kusura bakma. Yemekten kaldırdım seni," dedi, oldukça rahatsız bir tavırla.

"Ne var Ayfer? Şaşırdım böyle birden bire gelmene."

Oyun arkadaşım sinirli bir şekilde yerinden kalktı. Benden birkaç adım uzaklaştı ve bana arkasını dönerek, "Ben bu gece üzülerek oynayamayacağım. Ne olur bağışla beni..." dedi kuru bir sesle.

Bir an her şey durdu. Sonra tüm bahçe gözümde büyümeye başladı. O kadar büyüdü ki Ayfer'le ben küçücük kalıverdik o kocamanlığın içinde. Bu bir karabasan olmalıydı. Ayfer karşıma geçip, rahat rahat, *'Bu gece oynayamayacağım,* diyemezdi. Bunu kimse diyemezdi. Hatta karabasan olarak bile fazla abartılı bir sözdü bu.

"Neden?" diyebildim güçlükle.

"Nişanlım bırakmıyor. Sabaha kadar kavga ettik. *'Ya ben ya tiyatro,'* diye tehdit ediyor. Devam edersem eve dönemem bir daha. Ayrıca bu oyunda rezil olmuşum. Nişanlım bu oyunda oynamaya devam edersem, bundan sonra kimsenin beni ciddiye almayacağını, kimsenin bana saygısının kalmayacağını söylüyor," diye her şeyi anlatıverdi. Sonra bana doğru döndü. Ağlıyordu. Sahnemizin yeni yıldızı Ayfer Feray ağlıyordu... Kendi de inanmıyordu söylediklerine. Ama âşıktı. Adam ne söylerse dinlemek, inanmış görünmek zorundaydı. Benim söyleyebileceğim, yapabileceğim hiçbir şey yoktu bu durum karşısında. Âşık bir kadın mantık dinlemez ki.

Bir süre konuşmadan durduk karşı karşıya. Ne söyleyeceğimi bilmiyordum. Gece oyunu kaldırmaktan başka yapabilecek bir şey yoktu. Canım konuşmak bile istemiyordu. Kalleşçe gelmişti bana bu davranış. Oyuna başlamamı bekleyip sonra arkadan vurmayı tasarlamışlardı sanki. Durum iki kişinin arasındaki bir aşk ilişkisinden çok daha karışık duygulara dayanıyordu. Bu oyunla, büyük bir kişilik kazanma yolunda olan

genç bir kadın kıskanılıyor; bir oyuncunun bir yönetmene olan hayranlığı çekilemiyor; ilk yaptığı işin altından başarıyla kalkmış genç bir tiyatrocu yok edilmek isteniyor; yeni filizlenmeye başlayan birtakım genç oyunculardan intikam alınıyor ve birtakım hasta duygular Ayfer'i oyundan çekmekle ortaya dökülüveriyordu. Ayfer de farkında olmadan bütün bunlara oyuncak oluyordu...

"Ayol merak ettik. Ne oluyor burada?" Sevim dönmediğimi görünce yemeği bırakıp gelmişti. Hiç konuşacak halim yoktu ama durumu Sevim'e aktarmaya çalıştım.

Sevim bir anda küplere bindi. "Nasıl bırakabilirsin oyunu?" diye Ayfer'i azarlamaya başladı. "Bir adam sana 'ya ben ya tiyatro' derse ve bu adam seni kendi elleriyle tiyatroya getirmişse, 'tiyatro' dersin," dedi öfkeyle. Ayfer şaşırmıştı. Yaramaz bir çocuk gibi Sevim'i dinliyordu. Sevim, "Daha olmazsa gelir bende kalırsın. Zaten erkeklere bu kadar yüz vermeye gelmez. Bu akşam oyuna gelmezsen seni tarih affetmez," diye bitirdi etkili tiradını... Fakat her söylediği içtendi. En ufak bir sahtelik yoktu.

Ayfer bir süre düşündü ve sonunda, "Pekâlâ, oynayacağım bu gece," dedi. Sevinemedim bile. O kadar üzülmüştüm, o kadar sinirlenmiştim ki, yenik hissediyordum kendimi. Bu bilmediğim, görmediğim korkunç tehlikelerle nasıl savaşacak, nasıl başa çıkabilecektim? İnsanı en beklemedikleri anda en beklemedikleri yerden vuruyorlardı. Teşekkür bile edemedim Ayfer'e. Oynamaya karar vermesi bir fedakârlık gibi gelmemişti bana. Görevini yapıyordu sadece. Onu da, Sevim'le beni iki saat üzdükten sonra yapmaya karar verebilmişti.

O gece Ayfer *'belki gene vazgeçti'* zannederim diye oyuna her zamankinden erken geldi.

"Ne oldu?" diye sordum.

"Gideceğim dedim. Kulaklarına inanamadı bir süre. Onun üzerine 'Sen bilirsin, madem kendini rezil etmeye karar verdin git. Benden söylemesi' dedi," diye, nişanlısıyla arasında geçenleri bir çırpıda anlatıverdi.

Sevim "Gördün mü? Resti çekince yelkenleri suya indirdi," diye gevrek gevrek güldü. Ayfer yalnız o gece değil, Ankara'ya kadar tüm oyunları oynamaya karar vermişti.

Yıllarca sonra bir gün bir konuşma sırasında, Ayfer nişanlısının ilk gece de Süreyya Sineması'na gelmesine engel olmak istediğini, hatta kapıları kilitlediği için pencereden kaçmak zorunda kaldığını anlattı. Aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen dehşet içinde kaldım. O ilk gece gelmeseydi ne olurdu acaba? Dormen Tiyatrosu'nun ilk denemesi başlamadan korkunç bir fiyaskoyla sonuçlanacak ve ben perişan olacaktım. Ondan sonra da kırgın, çekip Amerika'ya gidecektim herhalde. Ama neyse ki, Ayfer kilitli kapıların arkasından kaçıp gelmişti o gece.

Suadiye Kulüp Sineması'nın gişesi önünde kıyametler kopuyordu. Gişelerin camları kırılmış, yer bulamayanlar rezalet çıkarmışlardı. Ön sırada

yer alanlar önlerine dört sıra daha iskemle eklendiğini görünce bağırıp çağırmışlar ve oyunun geç başlamasına neden olmuşlardı. İsmet İnönü'nün yeri iki kez satılmış, Paşa bir süre karısıyla ayakta kalmıştı. Hâmit'le Altan işe karışarak durumu kurtarmışlardı. En ön sırada ahbaplarıyla oyunu izleyeceğini sanan annem kendini dördüncü sırada bulunca fena halde sinirlenmişti. O gece ancak saat onda başlayabildik. Oyun süresince kahkaha ve alkış sesleri Suadiye'nin her yerinden duyuldu herhalde.

Ayfer hiçbir şey olmamış gibi rahat ve canlı oynuyordu. Tüm kızgınlığıma rağmen, bu kadının doğuştan profesyonel olduğuna karar verdim ikili sahnelerimizde.

O gece hasılatımız çok yüksekti. Dört oyunla tüm masraflarımızı çıkarmış hatta kâra bile geçmiştik. Hâmit hayatından çok memnundu. Özellikle babama mahcup olmayacağımdan ötürü seviniyordu. "Bu iş böyle giderse ilerde kuracağın tiyatronun sermayesini çıkarırız," diye gevrek gevrek gülüyordu. Gerçekten durum çok parlaktı. Ayfer olayı dışında her şey çok iyi gidiyordu. İlk kez profesyonel olarak sahneye çıkan Cep Tiyatrosu'nun gençleri, kazandığımız başarıdan ötürü kendilerini çok mutlu hissediyorlardı. Böylelikle ilerideki Dormen Tiyatrosu'nun kadrosu kendiliğinden oluşmuştu.

Oyunu İstanbul'un çeşitli semtlerinde oynamaya devam ettik, Adalar'ı, Üsküdar'ı, Moda'yı, Bakırköy'ü dolaştık. Daha da birçok yerde anlaşmamız vardı. Gelen haberler bilet satışlarının çok iyi gittiğini bildiriyordu. Dormen Tiyatrosu sağlam temeller üzerine oturmaya başlamıştı.

6 Eylül gecesi Çiftehavuzlar'da yemekten kalkmış kahve içiyorduk. Sevim başından geçen komik bir olayı anlatıyordu. O gece oyunumuz yoktu. Ertesi gün Yeşilköy'de oynayacaktık. Birden pencereden bahçedeki Hâmit'i gördüm. Telaşla evin kapısına doğru yürüyordu. Kalkıp kapıyı açtım. Hâmit, Altan İlkin'le birlikteydi. "İstanbul yanıyor," dedi, yüzü gözü karmakarışık. Ne demek istediğini anlamamıştım. İçeri girdi, fakat her halinden dehşet içinde olduğu belliydi. Altan İlkin'e dikkat edince onun da Hâmit'ten geri kalır yanı olmadığını fark ettim. İstanbul'da gerçekten korkunç bir şeyler oluyordu... Hepimiz birden ayağa fırladık. "Bahçeye çıkın Sarayburnu'na doğru bakın. Gökyüzü kıpkırmızı," diyerek bahçe kapısına doğru gitti Hâmit. Hepimiz birden büyülenmiş gibi izledik onu.

Gerçekten gökyüzü kıpkırmızıydı. Ne olduğunu hâlâ anlayamamıştık. Hâmit, "Halk ayağa kalktı, azınlık dükkânlarını yağma ediyor. Köprüyü açtılar. Zor geldik buraya," diye durumu özetleyiverdi. Çiftehavuzlar sakindi. Altan'la Hâmit'in anlattıklarına göre İstanbul'da kıyametler kopuyordu. Tüm Beyoğlu yerle bir olmuş, kiliseler yakılmış, papazlar sünnet edilmiş; kısacası kentte iş çığırından çıkmıştı. Hâmit'le Altan işi abartmıyorlardı. Kıbrıs olayları nedeniyle başlayan ufak bir protesto yürüyüşü, önüne geçilmez bir felakete dönüşmüş ve İstanbul'u bir gecede bir yıkıntı haline getirmişti.

7 Eylül sabahı merakla İstanbul'a indim. Karaköy'de vapurdan inince dehşet içinde kaldım. Manzara anlatılmayacak kadar korkunçtu. Tüm İstanbul büyük bir yangın yerine dönmüştü. Sokaklar bir karış kalınlığında kumaş parçaları, makine kırıkları ve eşya parçalarından oluşan bir halıyla kaplanmış gibiydi. Ayrıca parfüm kokusu, zeytinyağı, sucuk ve pastırma kokusuyla karışmış, insanın midesini bulandırıyordu.

Karaköy'deki Rum berberimi merak edip, ona uğramaya karar verdim. Dükkân yerinde duruyordu. Vitrin camı kırılmıştı sadece. Yan sokaklardan birinde olduğundan göze çarpmamış, yağmadan kurtulmuştu. Dükkânın sahibi Yorgo, hüngür hüngür ağlıyordu. "Ben bu vatanın çocuğuyum," diye kendini oradan oraya atıyor, benim gibi geçmiş olsuna gelmiş olan Türk dostlarının teselli etmeye çalışan sözleri onu yatıştıramıyordu bir türlü. Üzüntümden ne söyleyeceğimi bilemedim ve şaşkınlıktan berber koltuğuna oturarak saçımı kestirmeye koyuldum. Yorgo burnunu çeke çeke saçımı kesmeye başlayınca, daha on beş gün önce *Papaz Kaçtı* başlamadan, saçımı oyunun gerektirdiği gibi kestirdiğimi hatırladım. Ama iş işten geçmişti artık. Yorgo bir taraftan burnunu çeke çeke ağlıyor, bir taraftan da daha önce kesilmiş olan saçlarımı kesiyordu.

O gün İstanbul'un hali acı verdi bana. Beyoğlu'ndan Küçük Sahne'ye kadar yürüdüm. Her yer tanınmaz haldeydi. Bu iş Türkiye'ye milyonlara mal olacaktı. Küçük Sahne'de dinlediğimiz bir radyo haberinden sıkıyönetim ilan edildiğini ve saat altıdan sonra sokağa çıkma yasağı olduğunu öğrendik. Vakit geçirmeden tanklar arasında apar topar Çiftehavuzlar'a döndüm üzüntü içinde.

Oyun kalmıştı. İşin kötüsü, sahnemizi tekrar ne zaman açabileceğimizi de bilmiyorduk. Sıkıyönetim Komutanı Nurettin Aknoz Paşa'nın her gün gazeteler aracılığı ile yayınladığı sert bildirilerinden anlaşıldığına göre, tiyatroları yakın bir gelecekte açmaya niyetli görünmüyorlardı pek.

Sıkıyönetimden aldığımız özel bir izinle *Papaz Kaçtı*'yı ancak bir ay sonra tekrar açabildik. Oyunun tekstini bir hafta süreyle Sıkıyönetim halkla ilişkiler kurulunda bıraktık. Bazı sözleri değiştirmemiz istendi ve de en kötüsü *Papaz Kaçtı* adını kullanmamız kesin olarak yasaklandı. Halka, bu oyunun bir ay önce büyük başarıyla oynadığımız *Papaz Kaçtı* olduğunu anlatmamıza olanak yoktu. Üstelik papaz kelimesini kullanamayacağımız için çaremiz de kalmamıştı.

İnci Sineması'nda yeniden başlamak üzere bir anlaşma yaptık. *Kaçan Kaçana* olmuştu oyunun adı. Ayfer 6-7 Eylül olaylarını fırsat bilmiş, tiyatro yaşamına son verip tam anlamı ile aşkına dönmüştü. Uzun araştırmalardan sonra Mualla Fırat adında yeşil gözlü, güzel bir oyuncuyla anlaştık, Penelope rolünü oynamak üzere. Prova yapamadığımız için Mualla'ya fazla yardım edemedik oyundan önce hazırlanması için. Bir gece palas pandıras, Pangaltı İnci Sineması'nın köhne sahnesinde oyuna başladık. Bir ay oynamamış olmak, Mualla Fırat'ın provasız rolü devralması ve sinema

perdesinin önündeki çok dar alana sıkışmak zorunda kalmamız hepimizin moralini fena halde bozmuştu. Üstelik salon da pek dolu değildi. O gece ilk kez rezalet bir oyun oynadık ve sonunda zar zor alkışlandık. Perde ikinci kez açılamadı bile. Oyunu İstanbul'da birkaç kez daha oynayacak, oradan Ankara'ya gidecektik.

Ankara'ya giderken kadroda ufak bir değişiklik daha yapmak gerekiyordu. Alman casusunu oynayan Ergün Erenel, imtihanları yüzünden bizimle başkent turnesine gelemeyecekti. Bu yüzden bu role yeni birini bulmak zorundaydım. Bir Alman casusu olarak düşünülecek son insan olmasına rağmen, birkaç ay önce, Avni Dilligil'in yönettiği Çığır Sahne Tiyatrosu'nda izlediğim Fikret Hakan adındaki genç geldi aklıma.

Onu izlemeye gittiğimiz gün, tiyatroda bizden başka on iki kişi daha vardı. Ses Opereti'nin salonlarında saat altıda oynuyorlardı. Baş rolleri Avni Dilligil ile Belkıs Fırat paylaşıyordu. O gün özellikle Belkıs Hanım'ın oyunculuğuna hayran olmuştum.

Bir de genç vardı hepimizin beğendiği. Sonradan adının Fikret Hakan olduğunu öğrendiğim bu gencin çarpıcı bir yakışıklılığı, simsiyah kıvırcık saçları ve güzel bir fiziği vardı. Sözleri pek anlaşılmıyordu, ama içten, insana dokunan bir oyun oynuyordu. Selamdan sonra sahne gerisine gittik, oyuncuları kutlamak için. Ertesi gün yapılacak turne için dekorlar toplanıyordu. Biraz önce sahnede görüp beğendiğimiz kıvırcık saçlı genç, bütün içtenliği ile teknisyenlere yardım ediyordu. Bizi görünce yüzü aydınlandı ve koşarak yanımıza geldi. Kutlama ve teşekkür seremonisinden sonra bana döndü:

"Bir gün sizinle çalışmayı çok isterim," dedi. O günden sonra Fikret'in, Ses Opereti'nin Eşref Kolçak, Mehmet Özçekit gibi eski *'boys'**dan biri olduğunu ve sinemanın en umut verici genç oyuncusu sayıldığını öğrendim. Ben kendisine bizimle oynamasını teklif ettiğim günlerde Lütfi Akad yönetiminde (şimdi ufak çapta bir klasik sayılan) *Beyaz Mendil* adlı filmi yeni bitirmişti. Kulis lokantasında buluşmaya karar verdik, *Papaz Kaçtı*, daha doğrusu yeni adıyla *Kaçan Kaçana* işini konuşmak için. Tam saatinde geldi. Masaya oturur oturmaz gülümsedi, ilk olarak *'Aman yarabbi! Ne kadar çirkin dişleri varmış,'* diye düşündüm. Ama son derece cana yakın bir çocuktu. O gün Fikret'le anlaştık. Ankara'ya gelip bizimle oynayacağına çok memnundu. Fikret'le anlaşınca oyunumun Ankara kadrosu tamamlanmış oldu.

Ozan Sungur öncülük yapmak üzere Ankara'ya gitmişti bizden önce. Gereken işlemleri yapmak, reklam toplamak, gişeyi açmak ve tiyatronun oyunlarını başlatmak için sekreterim Ozan biçilmiş kaftandı. Onun gibi becerikli, cerbezeli, çok tanıdığı olan genç bir kız, her şeyi becerebilirdi Ankara'da. Ozan işleri yoluna koyduktan sonra hareketimizden önce

* Dans grubu.

İstanbul'a döneceğini, hatta yolculuk için bize gereken parayı getireceğini söylemişti. 6-7 Eylül olaylarından sonra, İstanbul'da oyun iyi gitmemiş, Dormen Tiyatrosu'nun gişesinde pek para kalmamıştı. Bu yüzden Ankara'dan toplanacak parayla masraflarımız karşılanacaktı. Ozan bu arada Ankara'dan telefon edip bir hayli para topladığını, gişe satışlarının çok iyi gittiğini bildirince rahat bir nefes aldım. 6-7 Eylül olaylarından sonra tökezleyen tiyatronun durumu Ankara'da düzelebilecekti gelen habere göre.

Ankara'ya gidince durumun hiç de beklediğimiz gibi olmadığını gördük. Gerçi gişedeki satışlar fena gitmiyordu ama Ozan'ın reklam için topladığını söylediği paralardan kuruş yoktu ortada. Açıklama yapmasını beklemeden oyunlara başladık. Ankara'daki oyunlar bir iki gün içinde açılmış ve dolu salonlara oynamaya başlamıştık. Mualla Fırat toparlanmış, rolün hakkını vererek oynuyordu artık. Fikret de esmerliğine rağmen Alman casusunda sempatik olmuştu. Halk onu İspanyol ya da İtalyan melezi bir Alman olarak kabul etmişti. Önemli olan seyircinin gülmesiydi ve doya doya gülüyorlardı. Alman casusunun fazla esmer olduğunu düşünecek zamanları kalmıyordu attıkları kahkahalar arasında... Sanatseverler Kulübü'nde ödediğimiz kırık iskemle faturaları, günlük kiramızı bir hayli artırdı orada kaldığımız sürede.

İki hafta için gittiğimiz Ankara'da altı hafta süreyle oynadık ve sonuna dek doldurduk Sanatseverler salonunu... Nurullah Ataç en aşağı on kez seyretti oyunu. "Her seferinde içim açılıyor. Var olun, sağ olun," diyordu. Oyuna iki günde bir gelenlerin arasında ünlü sopranomuz Leylâ Gencer de vardı. "Doya doya gülüyorum. Gene geleceğim," diye hepimize hararetle sarılıyordu. Evlerinde kaldığım yakın dostlarım Bülent ve Sevinç Garan da oyunu en az on kez izleyenlerdendi. Özellikle Bülent her gece tiyatroya benimle birlikte geliyor, kulis arasından oyuncularla aynı anda sözleri mırıldanıyordu. Tüm oyunu ezberlemişti. "Biri hastalanırsa rolünü rahatlıkla oynayabilirim," diyordu.

Ankara'dan İstanbul'a döndüğümüz günün ertesi sabahı askerlik işlerimi halletmek için yoğun bir şekilde çalışmaya başladım. Artık kesin olarak bu işi yapmam ve yedeksubaylığımı bitirdikten sonra da tiyatromu kurmam gerekiyordu. Kadrom ve seyircim hazırdı. Bir tek bina sorunum vardı. Bir buçuk yılda nasıl olsa şansım yardım eder, onu da hallederim diye düşünüyordum.

Kısa bir süre içinde askerlik kararımı almış ve kasım ayında Ankara Piyade Okulu'nda yedeksubay öğrenciliğimi yapmak üzere hazırlıklarıma başlamıştım. Metin Serezli ileride tiyatromda oyuncu olarak çalışmaya karar verdiğinden, o da palas pandıras on beş gün içinde işlerini yoluna koymuş ve yedeksubaylığını benimle aynı zamanda yapmak için karar aldırmayı başarmıştı.

Ozan, Ankara'da topladığını söylediği paraları hiçbir zaman ortaya çıkarmadı. Açıklama istediğim zamanlar olmayacak bir hikâye ile ak-

lımızı büsbütün karıştırdı. Ozan'ın becerikliliği (!) sayesinde Dormen Tiyatrosu'nun kasası tam anlamı ile topu atmıştı. Dolu gitmesine rağmen gişenin de bereketi olmuyordu bir türlü.

Seyircinin gözünde başarı kazanmış fakat sermayeyi kediye yüklemiş; sonuç olarak ilk denemesi zararla bitmiş, ama ilerisi için umut dolu bir tiyatronun patronu olarak, bir buçuk yıl süreyle her şeyi bir yana bırakarak askerlik görevimi yapmaya hazırdım artık.

Asker Oldum Piyade

Ankara Piyade Okulu'ndaki ilk günlerim kolay geçmedi. Özellikle geceleri yüz kişilik yatakhanede ışıkları kapatmadan yatmak çok zor geldi başlarda. Metin'le aynı anda varmıştık okula ama sınıflarımız ve yatakhanelerimiz ayrı olduğu için, arada bir bahçede, ya da kantinde görüşüp bir iki laf edebiliyorduk ancak. Okulda Kerim Afşar, Doğan Onat ve Ayhan Işık gibi bizden başka sanatçılar da yedeksubaylık görevlerini yapıyorlardı. Onlarla da ancak arada bir görüşebiliyorduk. Ayhan'la Doğan, altı aylık öğrenciliklerini bitirmiş, asteğmen olmuşlardı. Onlar bizim üstümüz sayılıyorlardı.

Benim kendi sınıfımda ilginç bulduğum tek insan *Bizim Köy*'ün yazarı Mahmut Makal oldu. Birçok gece etütlerde yan yana oturur konuşurduk. O bana köy hikâyeleri anlatır, benden de Amerika ve tiyatro anılarımı anlatmamı isterdi. Her ikimiz de bu konuşmalardan büyük zevk alırdık. Ününe rağmen Mahmut sınıfta pek sevilmezdi. İşine gelmeyen bir olay çıktığı zaman, *'Hoca'ya şikâyet ederim,'* diyen tiplerdendi, ama gene de *Bizim Köy* gibi ilk gerçekçi köy kitabını yazmış bir dehaydı benim için.. Bu yüzden huysuzluklarına rağmen onunla dostluk etmek bana büyük zevk veriyordu. Piyade Okulu günlerinden sonra Mahmut Makal'ı göremedim bir daha. Şu anda nerede olduğunu, ne yaptığını bile bilmiyorum.

Dostlarım Sevinç ve Bülent Garan'ın ısrarlarına rağmen hafta sonlarında, Yüksel Palas Oteli'nde tuttuğum bir odada kalıyordum. Gecelerimi ya onlarla, ya da akrabalarım Selma ve Celal Soysal'la, ya da askerlik işlemlerini bitirmediği için Devlet Tiyatrosu'na girmek zorunda kalan Şükran Güngör'le geçiriyordum. Onunla Bülent Garan'ın bizi ilk tanıştırdığı günden beri çok iyi anlaşmıştık. Bugüne dek de en yakın dostlarımdan biri olarak kalmıştır. Aradan geçen yıllarda Güngör'ün başına gelmedik kalmadı. Türlü dert ve üzüntülerle karşılaştı, ama çok görüşmediğimiz halde dostluğumuz her zaman sürüp gitti.

İlk haftadan sonra işimi uydurup geceleri okulda kalmamaya başladım. Bülent beni dersten sonra arabasıyla gelip alıyordu çoğunlukla.

Biraz da adam kaçırma olayına benzeyen bu serüvenlere bazen Güngör de katılıyor, arabayla kente dönerken kendini Mata-Hari'ye benzetiyordu gülerek.

Bülent'in o günlerde karısıyla arası pek iyi olmadığı için benim kendisinde kalmamı istiyordu. Ben de gündüzleri Piyade Okulu'nda öğrencilik yapıyor, geceleri de Güngör'le birlikte var gücümle Sevinç'le Bülent'i barıştırmaya çalışıyordum.

Mefkûre de Muhsin Bey'in arkasından Ankara'ya gelmiş, bu kez Devlet Tiyatro ve Operası'nın İçişleri Bakanı olmuştu. Vakit oldukça onunla görüşüyor, zaman zaman Muhsin Ertuğrul'u da ziyaret ediyordum. Hoca, Ankara'da bana çok yakınlık gösteriyordu. İleride kendisiyle çalışmamı istediğini hatırlatarak (gelecek için) bazı öneriler bile yapıyordu.

Papaz Kaçtı'da çevirdiği karışık işlerden sonra Ozan Sungur'la karşılaşmamıştım. Onun da Ankara'da olduğunu duymuş, fakat bir yerde rastlamamak için elimden geleni yapmaya karar vermiştim. Bir akşam Sevinç eve geldi. Bozuktu biraz. Bülent'le tekrar kavga etti sandım yüzünü öyle allak bullak görünce... "Yolda eski öğretmenlerimden birini gördüm," dedi. Bunda sinirlenecek ne var diye düşünürken, devam etti: "Ozan onun kapı komşusuymuş ve ondan biraz borç almış. Kadıncağız alacağını isteyince, 'Haldun Dormen'den dünya kadar alacağım var. Alayım hemen öderim,' demiş." Tüm Kavaklıdere bir anda kafama yıkıldı. O anda Ozan'ı bulsaydım öldürebilir, kendi ellerimle hemen oracıkta boğabilirdim.

Askerlik için Ankara'ya hareket etmeden önce babamın adına o zamanlar pek tanışmadığım Metin And'dan bir telgraf gelmişti. Telgrafta şunlar yazılıydı: "Oğlunuz benden aldığı dört yüz lirayı ödemeden İstanbul'a döndü. Paramı hemen gönderin." Babamın öfkeyle elime tutuşturduğu telgrafı okuyunca şaşkınlıktan küçük dilimi yutacaktım. Böyle bir olaydan haberim bile yoktu. Paraya ihtiyacım olsa tanımadığım Metin And'dan önce, başvurabileceğim dünya kadar yakınım vardı Ankara'da. Babama her ne kadar bu işten haberim olmadığını açıklamaya çalıştımsa da derdimi anlatamadım bir türlü... Bu telgrafı alınca fena halde küplere binmişti. Ankara'ya hareket edinceye kadar da dargın kaldı benimle.

Yaptığım araştırma sonucu işin ucu geldi Ozan'a dayandı gene. Benim adıma Metin'den, "Tiyatronun acele ihtiyacı var. Haldun rica etti," diyerek parayı çekmiş ve doğal olarak bana bir şey söylememişti. Metin de bana sormaya gerek görmeden istenen parayı hemen Ozan'a vermişti. Benim (her şeyden habersiz) Ankara'dan ayrıldığımı duyunca da, haklı olarak fena halde sinirlenmiş, o telgrafı babama göndermişti. Bunu Ozan'a söylediğim zaman Metin'i yalancılıkla itham etmeye kalkmıştı. Ondan önceki ufak tefek oyunlarını ve olmayacak hikâyelerini göz önünde tutarak, Ozan'la, Metin And olayından sonra ilgimi kesmeye karar vermiştim.

Ankara'da Sevinç'in anlattığı bu yeni olay, ilgimi kessem de Ozan'dan kolay kolay kurtulamayacağımı apaçık gösteriyordu.

O gece Sevinç, Bülent ve Güngör beni biraz olsun sakinleştirmek için, şimdiki Soysal Han'ın bulunduğu yerdeki eski Ulus Sineması'na götürdüler. Hiç unutmuyorum, ünlü opera sanatçısı Nellie Melba'nın yaşam öyküsünü anlatan bir film oynuyordu. Fuayede birden Ozan'ı görünce gözlerime inanamadım bir süre. Dört beş kızla neşeli neşeli bir şeyler konuşuyordu. Bir anda kendimi yanında buluverdim. Beni görünce hiçbir şey olmamış gibi elini uzatarak güldü ve "Ne güzel sürpriz," dedi. Âdetim olmadığı halde, "Başlarım senin sürprizinden," diye bağırdım. Birden şaşırdı. Kızlar da bana deli görmüş gibi bakıyorlardı. "Bir daha benim adımı ağzına alma. Bana selam verme ve benim çevremde dolaşma. Pişman ederim seni," diye haykırdım etraftakilerin hayret dolu bakışları arasında. Sonra cevap beklemeden dostlarımın yanına döndüm. Söylediklerimi onlar da duymuşlardı. Fuayede sinemanın başlamasını bekleyenler, belki de iki sevgilinin kavgası sandılar bunu, ama ben biraz olsun rahatlamıştım. Bir daha beni görmeye ve benimle konuşmaya cesaret edemeyecekti. Oysa iş hiç de sandığım gibi çıkmadı.

Bu olaydan bir yıl sonra Muhsin Ertuğrul'la bir iş görüşmek üzere iki günlüğüne Ankara'ya gitmek zorunda kalmıştım. Nereye gitsem, ya Ozan'ı görürsem diye kâbuslar geçiriyordum. İki günü kazasız belasız atlattıktan sonra gece yataklıya binip dönmek üzere Ankara Garı'na geldik. Mefkûre ve Şükran beni geçirmeye gelmişlerdi. Mefkûre "Tren kalkar kalkmaz koridorda karşına Ozan çıkacak," diye espri yapıyordu. Ben de "Yapmayın," diye sözü değiştirmeye çalışıyordum. Bu işin esprisi bile hoşuma gitmiyordu.

Tren tam saatinde kalktı. Geleneksel eller sallandı ve ben yemek salonuna doğru yöneldim. Aynı anda Ozan'la burun buruna geldim. İnanılacak şey değildi. Bir Agatha Christie öyküsünün filmini çeviriyor gibiydim. O anda pencereye dönüp Mefkûre'ye haykırmak geldi içimden. Görseler bile inanmazlardı ki! İnanılmayacak kadar komik bir rastlantıydı bu.

Ozan boynundaki kırmızı beyazlı eşarpla sinirli sinirli oynayarak, "Seni arıyordum," dedi beni görür görmez.

"Sen de mi İstanbul'a gidiyorsun?" dedim şaşkınlığımdan dargınlığımı unutarak.

"Hayır, senin bu trende olduğunu öğrendim. Ondan bindim."

"İstanbul'a mı gidiyorsun?"

"Polatlı'da ineceğim. Seni bütün Ankara'da aradım. Bulamadım. Sonunda bu trenle İstanbul'a döneceğini öğrenince ben de Polatlı'ya kadar gelmeye karar verdim," dedi.

1930'larda Hollywood'da romantik bir aşk komedisi çevirir gibiydik. Ben Marlene Dietrich'i beklerken karşıma Ozan Sungur çıkmıştı. Artık dargınlıkta ısrar etmem çocukluk olacaktı.

"Hadi gel yemeğe gidelim," dedim.

Yemekli vagonda karşılıklı oturup ne konuştuk hatırlamıyorum ama Ozan birtakım olaylar anlatıyor, gülüyor sanki aramızda tatsız hiçbir şey geçmemiş gibi davranıyordu. Trene niçin bindiğini anlayamamıştım bir türlü. O da pek anlatmaya niyetli görünmüyordu. Benimle barışmış olması yeterli geliyordu ona.

Kondüktör'e "Polatlı'ya kaçta varacağız?" diye sordum.

"On bire doğru," dedi. O saate kadar bu komedi nasıl sürecekti bilmiyordum.

"Sen Polatlı'dan Ankara'ya nasıl döneceksin?" diye sordum telaşla.

"Sefaretin arabası beni bekleyecek," diye cevap verdi. Ne sefaretiydi acaba? Ozan'ın herhangi bir sefaretle ilgisini bilmiyordum hiç. "Pakistan Sefareti'nde çalışıyorum da," diye beni aydınlattı. Bu işin içinde de bir yalan vardır, diye düşünmekten kendimi alamadım. Gene de genç bir kadının gecenin o saatinde Polatlı tren istasyonunda, yalnız başına beklemesi hoşuma gitmiyordu. Bu trene benim yüzümden binmişti. Başına herhangi bir iş gelmesini istemiyordum. Bu gece sorumluluğu benim üstümdeydi.

Vagon-Restaurant'da fazla uzun oturulamıyordu. İster istemez kompartımanıma yürüdük. Kondüktör yatağımı yapmıştı. Adama Polatlı'dan önce mutlaka haber vermesini sıkı sıkı tembih ettikten sonra biraz koridorda dolaştık, biraz yatağın üzerinde oturduk, biraz gecenin karanlığında dışarı baktık ve geçmeyen zamanla savaştık.

"Polatlı'ya geldik," dedi kondüktör. Ozan'ı hemen koridora çıkarttım. Belki trenin durmasıyla kalkması bir olurdu. Kondüktör Ozan'a dönerek, "Ankara'ya gidecek tren bekliyor bakın, isterseniz hemen binin," dedi. Ozan benimle alelacele vedalaştıktan sonra kendini bizim trenden atarcasına indi ve öteki trene bindi. Bana el sallamaya başladığı anda, bindiği tren Ankara yönüne doğru hareket etti. Çok şükür bu iş bitmişti. Artık rahat rahat uyuyabilirdim. Birden aklıma sefaretin arabası geldi. Söylediğine göre Pakistan Sefareti'nin arabası onu Polatlı'dan almaya gelecekti. "O da her zamanki gibi balon," diye düşündüm. Belki Pakistan Sefareti'nde çalışmıyordu bile. Kompartımanıma doğru yönelirken garip, genç bir adam yanıma geldi. Elinde daha önce Ozan'ın boynunda gördüğüm kırmızılı beyazlı eşarp vardı.

"Haldun Dormen siz misiniz?" diye sordu.

"Evet, benim," dedim biraz şaşırarak. Gecenin bu saatinde garip gencin trenin neresinden çıktığını kestiremiyor, gözümü elindeki eşarptan alamıyordum bir türlü.

"Ozan Sungur sizinle olacakmış. Onu arıyorum," dedi.

"Ozan şimdi şu trene bindi Ankara'ya dönüyor," dedim, koridorun penceresinden kaybolmaya başlayan treni göstererek.

Adam bir anda yanımdan ayrılıp kendini trenden aşağı attı. Artık kaybolmaya başlayan trenin arkasından koştu ve son vagona yetişip ba-

samağına sıçradı. Kondüktörle ben dehşet içinde pencereyi açmış olanları izliyorduk. Genç adam basamağın üstünde yumruğu ile kapıları açmaları için kapıya vururken, tren tamamen gözden kaybolup gitti.

Artık uyumama olanak kalmamıştı. Adam sesini duyurup kapıyı açtırabilmiş miydi acaba? Yoksa Ankara'ya kadar öyle basamak üzerinde mi gitmişti. Kimdi bu adam? O saate kadar nerede saklanmıştı? Beni tanımıyordu ama adımı biliyordu. Ozan'ın boynundaki eşarp ne zaman onun eline geçmişti. Bu soruların cevabını hiçbir zaman öğrenemedim. O olaydan sonra çok uzun yıllar Ozan'ı görmedim bir daha. Şimdi Almanya'da televizyon işleriyle uğraşan eski sekreterim, geçen yıl beni ziyaret ederek bana Alman televizyonundan çok parlak öneriler getirdi, ama geçmişte başıma gelenleri düşününce yanaşmadım bir daha Ozan'la çalışmaya.

Ankara'daki günler Piyade Okulu ve dostlarım arasında geçip gidiyordu. Cep Tiyatrosu, Ankara'da olmam nedeniyle öyle kalakalmıştı. Güzel başlamış bir şeyin devam etmemesi beni üzüyordu, ama Ankara'dan yapabileceğim bir şey yoktu.

Yılbaşından birkaç gün sonra beni pistonla Ankara Piyade Okulu'ndan İstanbul Levazım okuluna gönderdiler. Öğrenciliğimin geri kalan dört ayını İstanbul Halıcıoğlu'nda tamamlayacaktım. Şansıma İstanbul'a geldiğim gün, okul binasının damı akmış ve yatakhaneleri su basmıştı. Bu yüzden İstanbul'da evi olan yedeksubay öğrenciler derslerden sonra evlerine gitmek zorundaydılar. Şans gene yardım etmişti bana. Her gün saat üçten sonra eve çıkmaya başladım ve bu, asteğmen olarak mezun olduğum güne dek sürüp gitti. Halıcıoğlu'nda bir tek gece bile kalmadım böylelikle.

Öğleden sonraları üçte serbest kalınca Cep Tiyatrosu'nun işlerini düzene sokup yeni çalışmalara başladım. Hemen toparladığımız kadroyla Gogol'ün *Bir Evlenme* ve Noël Coward'ın *Kırmızı Biberler* adlı komedilerini oynamaya karar verdik. Mevsim bir hayli ilerlemişti. Salonumuz hazır olduğundan beş hafta içinde oyunlara başlayabildik. Bilge Zobu, Altan Erbulak, Esin Eden, İlhan İskender, Nil Yalter, Necdet Aybek ve Altan'ın evlendiği karısı Hatice (Altan) Erbulak vardı bu kez kadroda.

Oyunlar büyük başarı kazandı ve dolu salonlara oynamaya başladı gene. Gerçi Cep Tiyatrosu altmış kişilikti, ama bu kadar küçük bir salonda bile, amatör bir topluluğun her oyununda bilet taleplerinin *"Yerimiz yoktur"* diye karşılanması kıvanç vericiydi. Dekorları Duygu Sağıroğlu, kostümleri Sevim yapmıştı her zamanki gibi. Değişmez sahne amirimiz, oyuncuları demir pençesiyle idare eden Asâf Çiyiltepe'ydi. Tüm kadroyla sıkı fıkı dost olmama rağmen, Cep Tiyatrosu'nun her şeyinin disiplinli bir düzeni vardı. Oyuncularım en geç kırk beş dakika önce orada oluyor, oyunlar tam saatinde başlıyor, başladıktan sonra da içeri kimse alınmıyordu. Oyuncular sahnede büyük bir titizlik içinde görevlerini yerine

getiriyorlardı, ilk kez suflör kullanılmıyordu bu tiyatroda. Bizleri görme zahmetine katlanan seyirciye saygı tek slogarımızdı. Bu saygı kapıda bilet kesenden başlıyor, sahnede başrol oynayan oyuncuya kadar gidiyordu. Benim disiplin anlayışımın en iyi koruyucusu sahne amirimiz Asâf'tı. Oyuncuların fuayede görünmeleri, sahnede oyunlarında, giysilerinde herhangi bir değişiklik yapmaları, kostüm ve aksesuarlarını dışarıda kullanmaları kurallarımıza aykırıydı. Benim sahne amirlerimin görevi, o güne dek Türkiye'de alışılmışın çok dışında işleri kapsıyordu. Sahne amiri, yönetmenin yardımcısı, oyunu götüren kişiydi. Perde açılmadan da tüm sahneyi, oyuncuları kontrol eder, kendi sorumluluğu altında oyunu başlatabilirdi ancak. Yönetmen olmadığı zamanlar onun yerine karar verebilecek, oyuncu değiştirebilecek tek sorumlu oydu. Ayrıca yönetmenin mizansenlerini, kostümcünün kostümlerini, dekoratörün dekorlarını korumakla da görevliydi. Kimsenin provalarda kararlaştırılan ve planlananların dışına çıkmaya hakkı yoktu. Bunun gözcüsü ve sorumlusu da ancak sahne amiri olurdu. Bu iş için de Asâf Çiyiltepe'den iyisi yoktu.

O yıl Betûl'le daha sık görüşmeye başlamıştık. Sürekli olarak Cep Tiyatrosu'nun provalarına geliyor ve becerikliliği ile yardım gerektiren şeyleri kolayca çözümleyiveriyordu. Kocası ile arasının eskisi kadar iyi olmadığı gözümden kaçmıyordu bu arada. Perşembe akşamları Betûl'ün evde oturduğu gecelerdi. Bu yüzden fırsat buldukça o geceler onun evine gider, oturup uzun uzun çene çalardım. Betûl'ün çevresi genişti, tanımadığı yok gibiydi. Evinde sürekli ilginç insanlarla karşılaşmak doğaldı.

Gazeteler, Cep Tiyatrosu'nun başarılarını övgü dolu yazılarla göklere çıkarıyordu. Öte yandan Muhsin Ertuğrul'un ayrılmasından sonra oyuncuların kendi aralarında kurdukları bir yönetimle götürülmeye çalışılan Küçük Sahne çatırdamaya başlamış; Şehir Tiyatroları verimsiz bir döneme girmişti. Buna karşın, parlak gösteriler yapan amatör tiyatrolar sanatseverlerin umut kaynağı olmuştu. Cep Tiyatrosu bunların arasında en çarpıcı ve de en başarılı olanıydı. Bunun başlıca nedeni ilginç oyunların yetenekli bir kadro tarafından, modern bir mizansenle, büyük bir ciddiyet içinde oynanmasıydı.

O kış, Halıcıoğlu ile Cep Tiyatrosu'ndaki yönetmenliğim arasında mekik dokuyarak geçti. Nisan ayında, havanın İstanbul Boğazı'na buzları getirecek kadar soğuk olması nedeniyle tüm okullar on gün kapanınca, benim levazım öğrenciliğim de büsbütün kısalmış oldu. Bütün mesele yedeksubaylığımı bir yıl sürekli nerede yapacağımdı. Asteğmen çıkmadan bir hafta önce Ankara Foto-Film Merkezi'ne atandığım belli oldu.

Ankara'ya gideceğime memnun olmuştum. Tek üzüntüm Cep Tiyatrosu'ndan uzaklaşmak, onu bir yıl daha götürememekti. Oysa kendi profesyonel topluluğumu kuruncaya dek Cep Tiyatrosu'ndaki çalışmalarımı aralıksız sürdürmek istiyordum. Böylelikle oyuncularımı bu süre içinde tam anlamı ile yetiştirmiş olacaktım. Şansım gene yardım etti ve son

gün bir yanlışlık olduğu, benim İstanbul Yıldız'daki Foto Film Merkezi'ne çevirmen olarak atandığım bildirildi bana. Kendimi Ankara'ya gitmeye alıştırdığımdan şaşırdım bir an, sonra Cep Tiyatrosu'nu düşününce sevindim.

O yaz her sabah Çiftehavuzlar'dan Yıldız'a gidip gelerek yedeksubaylık görevimi sürdürdüm. Yüzbaşı Nusret Eraslan adında bir sanatsever yönetiyordu Foto-Film Merkezindeki işleri... İlk günden yüzbaşı ile kolay anlaşabileceğimiz ortaya çıktı. Sinemadan ve tiyatrodan birçok sanatçı, askerlik görevini Nusret Eraslan'ın yanında yapmışlardı. Sanata büyük bir sevgisi vardı yüzbaşının. Zaman zaman beni çileden çıkaracak sözler söylemesine rağmen, yedeksubaylığım süresince Cep Tiyatrosu'nu yönetmeme o izin verdi ve çok saygı duyduğunu söylediği bu kuruluşun devam edebilmesi için bana çok yardım etti. Oyunlar başlamadan, çok sıkışık olduğum günlerde bana haftalık izin bile verirdi. Nusret Eraslan'a bu yüzden her zaman teşekkür borçluyum.

Göreve başladığım gün bana büyükçe bir odada bir masa verdiler. "Burası senin," dediler. Karşı masada bu odaya benden altı ay önce girmiş olan Ayhan Işık oturuyordu. Odada çoğunlukla ikimizden başka kimse olmuyordu. Yapacak pek fazla işimiz olmadığı için durmadan çene çalıyor, Yeşilçam'ı çekiştiriyorduk. Birçok gün saat üçte çıktığımız hesaba katılırsa görevimiz çok rahattı. Hatta biraz fazla rahattı. Öğleyin yemek zamanı izin aldığımız da oluyordu. Böyle askerlik dostlar başınaydı.

O yaz Amerika'dan Çiftehavuzlar'a Barbara Mooney adında bir kız arkadaşım geldi. Çok esprili ve eğlenceli bir kızdı. Sinema yıldızı Rhonda Fleming'i andıran kızıl saçları ile Çiftehavuzlar kıyısında birçok yüreği hoplattı Barbara. Hatta bizim iskelede gözlerini kızıl saçlardan alamadığı için, kocalardan birine, karısından iyi bir *'Barbara dayağı'* yedirtti bir gün.

Yaz bitip Şişli'ye geçince, hayatımdaki tek değişiklik her gün Yıldız'a oradan gitmek oldu. Cep Tiyatrosu'nun çalışmaları, o yıl erken başladı. Oyunlar Jean Cocteau'nun Altın Erkuş, Fikret Hakan çiftinin oynadığı iki kişilik *Kaygısız* oyunu ve Nurullah Ataç'ın Plautus'tan çevirdiği *Amphitryon*'du. Son oyunda Bilge Zobu, Altan Erbulak, Yılmaz Gruda, Necdet Aybek, Erol Keskin, Osman Birced, Yıldız Alpar ve Nur Nursal rolleri paylaşmışlardı. Dekorları Duygu, birkaç yıl için İtalya'ya giden Sevim'in yokluğu nedeniyle de kostümleri Gaye Baykal hazırladı. Maskeler ve peruklar Acar Başkut tarafından özel olarak yapıldı. Her zamanki gibi Asâf sahne amirimizdi gene.

Cep tiyatrosu başarıyla, üçüncü yılına girmiş, sağlam güvenilir bir topluluk haline gelmişti. İstanbul'un uzak semtlerinden gelen seyirciler beni özellikle mutlu kılıyordu. Nerelerden geliyordu insanlar... "Buralarda bir Cep Tiyatrosu varmış," diye Parmakkapı'nın arka sokaklarında

dolanıp duruyor, salonumuzun bulunduğu köhne apartmanın önünden, "Herhalde bu olamaz," diye geçip gidiyorlardı.

Hiç kuşku yoktu, Cep Tiyatrosu özenli repertuarı, yeni getirdiğim mizansen anlayışı ve yetenekli gençleriyle bir tiyatro olayı olmuştu. Bir tiyatroya oyun izlemeye gelen seyirci, kendine gösterilen saygıyı hemen fark ediyordu. Bu saygıyı benimsediği için de Cep Tiyatrosu kendi tiyatrosu oluveriyordu.

O yıl Cep Tiyatrosu'nda ilk kez tiyatro kurslarına başladık. Oyunculuk tekniği ve sahne çalışmaları adı altında verdiğim derslere ilgi o kadar büyük oldu ki, derslerin yer aldığı altmış kişilik salonumuz yeterli gelmemeye başladı. Bu yüzden bir eleme yapmak zorunda kaldık. Derslerin amacı, kendi oyuncularımı eğitmekti. Hepsi bu kurslara devam etmek zorundaydılar ve seve seve yapıyorlardı bunu. Oyuncularıma modern oyunculuk tekniğinin yanı sıra, Stanislavski metodunu öğretiyor, sahne çalışmalarımı o tarzda yaptığımdan, bu metodun temellerini bilmelerini istiyordum. Hepsi de akıllı ve öğrenim görmüş olduklarından dersleri kolayca izleyebiliyorlardı. Kısa bir süre içinde bir tiyatro okulundan öğrenebilecekleri şeylerin çoğunu öğretmeyi başardım onlara. Kurslara o yıl dışarıdan katılanlar arasında, yalnız dinleyici olarak gelen, sahne çalışmalarına katılmayan ve yakında aktis olmak için Amerika'ya gideceğini söyleyen Göksel Kortay ile Boğaziçi Üniversitesi sonraki profesörlerinden Oya Başak da vardı.

Derslerimin en büyük özelliği öğrencilerime tartışma usulü ile öğretmekti. Herkes yanlış da olsa kendi fikrini söyleyince, ilginç tartışma konuları çıkıyor ve sonuçta hepimizi tatmin edecek bir tez atılıyordu ortaya. Bu bir karakterin gelişmesinden, bir yazarın görüşlerine kadar her türlü konuyu kapsayabiliyordu.

Cep Tiyatrosu oyunlarının açılmasından birkaç gün sonra, Küçük Sahne ile Atlas Sineması'nın müdürü olan eski dostum Galip San geldi beni görmeye. Doğal olarak oyunları izlemek için geldiğini sandım. Oysa açılış gecesi karısı Selmin'le oyunları izlemiş ve beni uzun uzun içtenlikle kutlamıştı.

"Seninle önemli bir şey konuşmaya geldim," dedi, Cep Tiyatrosu'nun oturma odasında. Hemen anladım bana Küçük Sahne'yle ilgili bir öneri getirdiğini. Kalbim heyecanla çarpmaya başladı. Askerliğimi bitirmeme bir ay kalmıştı ve henüz tiyatromu başlatacak bir bina bulamamıştım.

"Seni Küçük Sahne'ye istiyoruz," dedi Galip San.

"Nasıl yani?" diye sordum.

"Yönetici olarak işin başına senin gelmeni bekliyoruz," diye cevap verdi soruma.

Konuştuklarımızdan anladığıma göre oyuncuların yönetmesiyle kuruluşun devam etmesine olanak kalmadığını görmüşler ve Galip'in bina sahipleri Borovalılar'la yaptığı görüşmeler sonucunda, bu işi en iyi benim

yöneteceğime karar vermişlerdi. Yapı ve Kredi'nin artık salonla ilgisi kalmadığından bu işe artık Galip ve bina sahipleri karar verebiliyorlardı. Ancak kabul edemeyeceğim bir durum vardı. Benim, Küçük Sahne'nin oyuncularının başına geçip, onları yönetmem isteniyordu. Oysa ben kendi yetiştirdiğim öğrencilerimle kurmak istiyordum tiyatromu. Onlardan bir iki takviye alabilirdim belki, ama temel taşlarım benim oyuncularım olacaktı. Bu yüzden Galip San'ın önerisini bu koşullarda kabul edebilmeme olanak yoktu. Galip bu işin olmasını çok istediği için biraz ısrar etti, fakat beni tanıyordu ve kararımın kesin olduğunu biliyordu. O gün üzülerek ayrıldı yanımdan. Oraya gelirken olmuş gözüyle bakıyordu herhalde. Ben de, harika bir başlangıç yapmamı sağlayacak Küçük Sahne'yi kaçırdığım için üzülmüştüm. Ama üç yıldır istediğim gibi eğittiğim ve oluşturduğum kadro olmadan tiyatro kurmaya niyetim yoktu hiç. Bu işi düşündüğüm gibi yapabilmem için, benim dilimden anlayan, benim metodumla eğitilmiş, yaptığıma yüzde yüz inanan insanlar olmalıydı çevremde.

Galip San üç gün sonra gene geldi. Düşünüp taşındıklarını ve benim koşullarımı kabul ettiklerini, Küçük Sahne Tiyatrosu'nu, eylül ayından itibaren bana verdiklerini söyledi. Bina sahiplerinin bu kararı vermelerinde Galip'in etkisinin ve baskısının ne kadar büyük bir etkisi olduğunu tahmin edebiliyordum. Bana gösterdiği güven nedeniyle teşekkür ettim ve merak etmemesini, Küçük Sahne'den de birkaç oyuncuyu aramıza katmaya çalışacağımızı kendisine bildirdim. El sıkıştık, öpüştük ve ayrıldık. Şansım gene inanılmayacak bir şekilde yardım etmiş ve askerliğimi bitirmeden birkaç ay önce, Beyoğlu'nun göbeğinde İstanbul'un en güzel salonlarından birinde, Dormen Tiyatrosunu kurabilmeme olanak vermişti.

Bundan sonraki günlerim artık kurulması kesinleşen tiyatromun hazırlıkları ile geçti. Cep Tiyatrosu'nun tüm kadrosu otomatik olarak Dormen Tiyatrosu oyuncuları olabileceklerdi isterlerse. Okulunu bitirdikten sonra, tiyatromuzu kuruncaya kadar bir yıl ortada kalmaması için Mefkûre tarafından Ankara Devlet Tiyatrosu'na alınan Erol Günaydın ve benimle aynı tarihte askerliğini bitirecek olan Metin Serezli de oyuncularım arasında olacaklardı. Küçük Sahne'den alacağım tek insan Şükran Akın'dı. Tiyatro konusunda üç yıldır disiplinli bir şekilde eğitilmiş amatörlerden oluşan kadromuzun kadın elemanları yeterli olmadığı için böyle bir karar vermek zorundaydım.

Öte yandan Cep Tiyatrosu'nun *Kaygısız* oyunundan Fikret Hakan'la birlikte Edith Piaf rolünü oynayan Altın Erkuş büyük bir yetenekti. Sahnede garip bir elektriği vardı. *Kaygısız*'daki oyunu en tecrübeli profesyonellere parmak ısırtabilecek bir düzeydeydi. Ona genç bir Anna Magnani gözüyle bakıyordum. Birkaç yıl içinde ünlü İtalyan aktrisiyle boy ölçüşebilecek bir yere geleceğinden kuşkum yoktu hiç. Altın'ın oynayacağı dünya kadar rol vardı. Tiyatro edebiyatındaki büyük kadın rolleri onun tarzındaki aktrisler için yazılmıştı. Shakespeare'in Lady Macbeth'inden

Vişne Bahçesi'ndeki Madame Ravnevsiky'ye kadar oynayamayacağı rol yoktu Altın'ın. İlk turda onun için, artık kesin olarak hukuk öğrenimi yapmaya karar vermiş olan, Cep Tiyatrosu'nun ilk oyuncularından Yiğit Okur'a çevirttiğim Ugo Betti'nin, *Kraliçe ve Asiler* adlı oyunu vardı. Bu oyunda Fikret Hakan'ı da çok önemli bir devrimci rolü bekliyordu. Haftayı bölerek iki ayrı kadroyla, iki ayrı prodüksiyon yapmak istiyordum Küçük Sahne'de. Hafta başında *Kraliçe ve Asiler*, perşembeden sonra da başrolde Erol Günaydın'la *Teyzesi* komedisi oynanacaktı. Bu komedide biz Metin'le Erol'un genç okul arkadaşlarını, Altan uşağı, Bilge Zobu babayı, Zerrin Arpad ve Yıldız Alpar kızları, İlhan İskender amcayı, Suna Selen adında genç ve çok güzel bir manken de Günaydın'ın sevgilisi Ela'yı oynayacaktı. Kadrom tamamdı. Duygu dekorları, Zerrin Arpad kostümleri yapıyordu bu kez.

Birkaç ay sonra tiyatromuza kavuşacağımızı düşündükçe heyecanlanıyor, türlü türlü planlar yapıyorduk. Bu arada kurslara da var gücümüzle devam ediyorduk. Çocuklara benim için hazırladıkları sahnelerde ilk reji denemelerini de yaptırıyordum. Derslerde oynanan sahneleri, sonra hep birlikte Miss Welch usulü tartışıyorduk. Bu tartışmalardan farkında olmadan pek çok şey öğreniliyordu. Erol Keskin, Yılmaz Gruda, Fikret Hakan ilk reji denemelerine bu kurslarda başlamışlar ve işin zevkine varmışlardı. Erol Günaydın bu günlerde Ankara'da olmaktan ve heyecanını bizimle paylaşamamaktan dolayı çok mutsuzdu. Bana telefonlar ediyor, mektuplar yazıyor, bazı hafta tatillerinde hiç olmazsa bir tek gün bizimle geçirebilmek için Ankara'dan kalkıp geliyordu. Bu işe en çok sevinen ve heyecanlananlardan biri de Fikret Hakan'dı. *'Tiyatromuz'* diye başlıyor ve uzun hamasi bir söyleve girişiyordu. Konuşurken heyecandan gözleri doluyor, her haliyle aşırı duygusallığını ortaya koyuyordu. Fikret, *Beyaz Mendil*'den sonra alıp yürümüş, Türk sinemasının en aranan oyuncusu oluvermişti. Film üstüne film çeviriyor ama gene de zaman yaratıp bizim tüm çalışmalarımıza katılıyordu.

Bomba gibi bir kadrom vardı. Enerji, heyecan, istek dolu, yetenekli genç bir kadro... Üstelik eğitilmiş bir kadroydu bu. Hep birlikte istediğimizi yapar, sanat dünyasını yerinden oynatabilirdik. Cep Tiyatrosu'nun üç yıllık geçmişiyle biraz olsun kanıtlamıştık bunu. O kuruluşun gerçekten sınırlı olanaklarıyla kısa zamanda kendimizi kabul ettirmiş, profesyonel tiyatrolarla rahat rahat boy ölçüşebilmiştik.

Rahmetli Nurullah Ataç hem kendi çevirisi olan *Amphitryon*'u izlemek hem de beni görmek için Cep Tiyatrosu'na gelmişti bir gün. Oyun başlamadan önce fuayede sohbet ediyor, Ankara'daki *Papaz Kaçtı* günlerimizi anımsıyorduk. Birden konuşmayı kesti, "Yahu sen bir çılgınsın. Bu *Amphitryon*'u nasıl sahneye koydun?" diye sordu.

Ne demek istediğini anlamamıştım.

"Bu oyunun dördüncü perdesi Plautus'tan beri kayıp. Bunu nasıl çözümledin? Merak ediyorum doğrusu," dedi.

"Oyunu görün. Sürprizi sizin için şimdiden bozmayayım," dedim gülerek. Plautus'un kayıp dördüncü perdesini çok iyi bir komedi oyunu ile seyirciye yutturduğuma inanıyordum.

Ataç, oyundan sonra heyecanla yanaklarımı öptü.

"Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi. Çok iyi bir çözüm yolu bulmuşsun, insanın iyi ki oyunun orası kayıp diyeceği geliyor," diyerek bana dünyanın en güzel sözlerini armağan etti.

Aslında çok basitti yaptığım. Kaptanı oynayan Necdet Aybek üçüncü bölümün sonunda birden sahnenin önüne geliyor, "Sayın seyirciler, oyunun bundan sonrası kayıp, bu yüzden biz bu sahneleri kendimize göre yorumladık, ama ne yapmamız gerektiğini pek de bilmiyoruz," diye komik bir tirada giriyordu. Bundan sonra yazdığım ufak bir komediyi beşinci perdeye bağlayıveriyordu. Aslında böylesi daha komik olmuş, oyuna modern bir hava vermişti.

Uzun uzun konuşan Ataç, yanakları kızararak: "Başlarında sen varken bu kadronun sırtı yere gelmez. Bize daha öğreteceğiniz çok şey var," diye bitirdi sözlerini. Ataç'ın heyecanı beni o gece mutluluktan uyutmadı. Onu son görüşüm oldu bu. Bana Türkiye'deki ilk tiyatro çalışmalarımda büyük güç veren bu büyük Türk dil bilimcisini sevgi ve saygıyla anımsarım her zaman.

Ataç'ın dediği gibi sırtımızın yere gelmeyeceğine biz de inanıyorduk. Oysa profesyonellik yaklaştıkça tehlike çanları çirkin bir şekilde çalmaya başlayacaktı yakında. Benim bundan haberim yoktu o günlerde. İlk tatsızlık *Kraliçe ve Asiler*'i oynayacak olan Altın Erkuş'tan geldi. Yakın arkadaşı Ufuk Esin'le haber yollayarak ancak koşulları kabul edilirse kadroma gireceğini söylüyordu. İlerinin 'Anna Magnani'si diye adlandırdığım, göklere çıkardığım Altın Erkuş, bazı dostlarının da etkisiyle, olmayacak koşullar ileri sürüyordu. Bunların arasında hatırlayabildiğim 'Aylık kontrat' koşulu vardı ki, yalnız o bile insanı çileden çıkarmaya yeter de artardı. Altın ancak bir aylık kontratla girmeyi kabul ediyordu tiyatroya. Bir ay sonra vazgeçerse her şeyi bırakıp gidebilecekti. Üstelik benim *'Cep Tiyatrosu'ndan gelen herkes aynı maaşla başlayacak,'* fikrime tamamen karşıydı. *Kaygısız*'da elde ettiği başarı, ona herkesten fazla maaş isteme hakkını kazandırmıştı kendince. Ufuk'un aracılığı ile hiçbir koşulu kabul edemeyeceğimi bildirdim. 'Bir aylık' meselesine gelince, bunu günün en büyük yıldızı Marilyn Monroe önerse, kadını deli diye tımarhaneye kapatacaklarını da söyledim sinirli bir şekilde. Belki farkında olmadan bağırdım da bunları söylerken.

Gerçekten de çok sinirlenmiş ve üzülmüştüm. En güvendiğim kadın oyuncum çevrenin etkisiyle yok oluyordu gözlerimizin önünde. Oysa onun geleceği için neler düşünmüş, neler hazırlamıştım. Ben bir daha Altın'la konuşmaya yanaşmadım. O da gururuna yedirip benimle görüşmeye gelmedi. Böylelikle Türk tiyatrosunun en büyük oyuncularından biri olarak tarihe geçecek bir yetenek, çevresindeki birkaç aptalın münasebetsizliği yüzünden yok olup gitti. O günden sonra Altın, ufak tefek birkaç tiyatro denemesi daha yaptıysa da, hak ettiği yeri bulamadı hiçbir zaman.

Daha sonra başarılı bir reklam şirketinin sahibi olan Altın Erkuş, İstanbul Radyosu Müdürü Doğan Soylu'yla evlendi, mutlu bir aile kurdu kendine. Gerilere, ta gerilere bakıp *Kaygısız*'daki olağanüstü başarısını düşündükçe, sahnede geçirmesi gereken yılları iyi bir spiker olarak mikrofon başında geçiren bu gerçekten büyük yeteneğin, göz göre göre yok olması bugün bile korkunç bir kayıp gibi gelir bana.

Altın'ın bizlere katılmaması üzerine, *Kraliçe ve Asiler*'deki, bir devrim sırasında saklanan kraliçeyle karşılaştırılan, fahişe rolünü oynayacak başka birini bulmaya çalıştım. Bu arada Nedret Güvenç yeni tiyatromda benimle çalışmak istediğini söyledi. Cep Tiyatrosu'nun oyunlarını izlemiş ve etkilenmişti; bizlere katılmak istiyordu. Nedret güzelliği ve yeteneklerinin yanı sıra büyük tiyatro sevgisi ve tutkusu olan bir oyuncuydu. Bu yüzden aramızda olması bize güç verecekti. Birkaç kez benimle görüşmek üzere Cep Tiyatrosu'na geldi gitti. *Kraliçe ve Asiler*'de oynamak ona çok çekici geliyordu. Sonra her nedense, kendini henüz profesyonel olarak kanıtlamamış bir topluluğa katılmaya cesaret edemedi ve *Kraliçe ve Asiler*'deki rol ortada kaldı gene. Nedret'le *Bozuk Düzen* filmim dışında, sahnede beraber çalışabilme olanağını ancak 1973 yılında Şehir Tiyatrosu'nun *Kış Masalı* oyununda bulabildim. Gene güzel, gene yetenekli ve gene herkesten heyecanlıydı.

Nedret'in bizlerle çalışmaması üzerine *Kraliçe ve Asiler*'den vazgeçmek zorunda kaldım. O rolü herhangi birine oynatmam çılgınlık olurdu. Kolay kolay altından kalkılamayacak kadar zor bir roldü öte yandan *'Teyzesi'* kadromda bir aksaklık yoktu ilk başlarda, hatta eylülde provaya başlayıncaya dek, kadromuzda hiçbir değişiklik olmadı. Provaya başladıktan bir iki gün sonra o oyunun başına da ufak çapta bir felaket geldi. Ela rolünü oynayan güzel Suna Selen'i, nişanlısı Cem Kabaağaç, bir gün aniden provadan çıkarttı ve aniden oynamasına izin vermediğini ayan beyan ilan etti. Böylece Ela rolü provaların ortasında boş kalıverdi. O günlerde Tekin Akmansoy'la evli olan Sevim (Faize-Sevim Modaevi'nin iki ortağından biri) birkaç gün için rolü prova ettiyse de Tekin'le anlaşmazlığa düşüp Ankara'ya dönmek zorunda kaldı. Sonunda rol Süheyla Aykurt adında güzel bir akademi talebesine verildi.

Cep Tiyatrosu son yıl en parlak devrini yaşıyordu. Sanatçıların ve sanatseverlerin uğrak yeri haline gelmişti. Eylül ayından itibaren benim ken-

di tiyatroma geçmem ve bu nedenle kadronun çoğunu birlikte götürmem bu kuruluşu kapatabilirdi. Bu yüzden birtakım tedbirler almamız gerekiyordu. Yapılan konuşmalar sonucu, benim süpervizyonum altında, yeni yetiştirdiğim yönetmenlerin çalışmalara girmesi kararlaştırıldı. Oyunları ben seçecektim. Bu arada meraklı gençler için açılan kurslar daha da genişletilip sürdürülecekti. Gerçekten de bir yıl sonra benim derslerimin yanı sıra İngilizce, tiyatro tarihi, oyun analizi, mitoloji, pandomim ve dans kursları eklendi Cep Tiyatrosu'nun ufak çaptaki konservatuarına. Yeni hocalarımız Tunç Yalman, Erol Keskin, Yıldız Alpar ve Betûl Mardin'di. Haldun Taner de vakit buldukça geliyordu konuk öğretmen olarak. Ayrıca ünlü yazarlar, yönetmenler, eleştirmenler konuşmacı olarak katılıyorlardı bu çalışmalara.

O yıl altmış öğrencimiz vardı ve gerçekten çok ilginç bir topluluktu bu. Üç saat süren derslerde vaktin nasıl geçtiğini anlayamazdık bir türlü. Derslere o yıl öğrenci olarak katılanlar arasında Yılmaz Güney, Sibel Göksel, Tuncer Necmioğlu, Tuncel Kurtiz gibi sonradan ünlü olacak sanatçılar da vardı.

Babam, Küçük Sahne'de sürekli çalışma önerisi almamıza memnun olmuştu. Fakat *Papaz Kaçtı*'da, işlerin başta iyi gitmesine rağmen sonucun hüsranla bitmesi onu korkutuyordu. Bu yüzden, parasal işlerimizi güvendiği birinin yönetimine vermek istiyordu.

"Fatma!" dedi, durup dururken bir akşam yemek masası başında. Birden şaşırdım. Babam annemin adını unuttu sandım. "Ne Fatma'sı Said?" diye sordu annem şaşkınlıkla. Babam, "Haldun'un işini en iyi yapacak insan Fatma," diye açıkladı ne demek istediğini. Birden sinirlendim. Sözünü ettiği Fatma, kuzenim Fikret Davaz'ın karısıydı. Çok sevdiğim, çok saydığım yakınlarımdı bunlar, ama Fatma Yenge'min tiyatroyla ne ilgisi vardı? Üstelik hayatında hiç çalışmamıştı ki! Deli tiyatrocuların arasında nasıl barınabilirdi? Babam da bazen saçmalıyordu doğrusu... İtiraz edecek oldum. Şiddetli bir tepki alınca, ağzımı kapattım. Babam kararını vermişti. "Ya Fatma muhasebenizi yönetir, ya da benden istediğiniz yardımı göremezsiniz," diyordu. Çarnaçar kabul ettik tabii. Düşünceme göre Fatma Yenge, tiyatrocuların arasında en fazla bir ay dayanabilirdi. Ne kadar yanıldığımı daha çalışmaya başladığı gün anladım. Fatma tiyatroya girer girmez herkesten fazla tiyatrocu oldu ve işi hemen öğrendi. Tiyatro kapanıncaya dek de kuruluşun en sağlam temel taşlarından biri olarak çalıştı. Tiyatronun çatırdayan duvarlarını çoğu kez elleriyle yıkılmaktan kurtardı ve tiyatro dünyasının, o sahne arkasında gizli kalan isimsiz kahramanlarından biri oldu. Sonuna dek de savaştı Dormen Tiyatrosu'nun kapılarını kapattırmamak için.

Yazın Çiftehavuzlar'da tüm hazırlıkları tamamladım ve askerliğimin bitip mevsimin başlamasını beklemeye başladım. Galip San'dan Küçük Sahne önerisini alıp kesin anlaşma yaptıktan sonra, Amerika'ya Tunç'a bir mektup yazdım. Türkiye'ye dönmesini ve benimle çalışmasını istediğimi belirttim. Gerçi Tunç bu işlere benden çok önce girmişti, ama henüz Türkiye'de profesyonel olarak bir çalışma yapmamıştı. Bu yüzden benimle başlamak ona ilginç gelebilirdi. Tunç mektubuma hemen cevap yazarak benimle çalışmaktan büyük kıvanç duyacağını ve işlerini bitirip derhal Türkiye'ye döneceğini bildirdi. Bu arada günün en önemli politika dergisi *Akis*, beni kapak yaparak hakkımda beş sayfalık uzun bir yazı yayımladı ve beni günün en parlak tiyatro adamı olarak selamladı (5 Ekim 1957).

Ağustos ayında askerî görevimi üsteğmen olarak bitirmiş, her gün Yıldız yokuşunu tırmanmaktan kurtulmuştum. Artık yıllarca hayalini kurduğum, çocukluğumda Casper kukla tiyatrosu ve Matmazel Kelebek'li Suadiye Revüsü zırvalıkları ile tohumlarını attığım, Saranac Lake Tiyatrosu ve Cep Tiyatrosu'yla geliştirdiğim hayalime kavuşmama hiçbir engel kalmamıştı. İstediğimden güzel, ayak alışmış, seyircisi bol bir salona sahip olmuş, kendi istediğim gibi bir kadro oluşturmuş, adımı yeterince duyurmuştum.

Artık Dormen Tiyatrosu başlayabilirdi. Beyoğlu'na renk katacak, İstanbul'un sanat yaşamına hareket getirecek, çoğunlukla amatör gençlerden oluşan bu topluluk atışa hazırdı. Oyunculardan ışıkçısına, yönetmeninden sahne amirine tüm kadronun inanarak, severek, heyecan duyarak başlayacağı bu iş sanat dünyasında bazılarına kaş kaldırtıyor, "En fazla bir ay sürer. Cep Tiyatrosu başka, Küçük Sahne başka," demelerine neden oluyordu. Maalesef başarısızlığımızdan memnun olacaklar başarımız karşısında kıvanç duyacaklardan çoktu gene. Bu da benim gücüme gidiyordu. Muhsin Ertuğrul'un bile, o yaşta nelerle uğraştığına yakından tanık olduğumdan, pek şaşmıyor ama üzülüyordum. İyi niyetli, güzel şeylerin karşısında insanların duygulanmasını, etkilenmesini, yalnızca iyi niyetli güzel şeyler düşünmelerini istiyordum, ama öyle olmuyordu. Hiçbir zaman da olmayacaktı... Sanat çevresi zaman zaman, en korkunç balta girmemiş ormandan daha yırtıcı, daha vahşi, daha acımasız hale gelebiliyordu. Bu ormanda bir an zayıf kalmaya, bocalamaya hakkı yoktu kimsenin. Her zaman iki ayağının üstüne sağlam, sapasağlam durmak zorundaydı bu ortama giren. Ancak bütün bunlar yavaş yavaş, zamanla, tecrübeyle öğrenilebilecek şeylerdi benim için.

Muhsin Ertuğrul'un arkasından yürürken Mefkûre'nin, "*Bak görürsün başına neler gelecek ama merak etme ben yanındayım,*" diyen gözleri şimdi çok daha fazla anlam kazanmıştı. Başıma kim bilir daha neler, neler gelecekti. Üstelik Mefkûre de yoktu artık yanımda.

Eylül ayında var gücümüzle provalara başladık. Fatma tiyatronun muhasebe işlerine bakıyor, Metin Serezli'nin nişanlısı Nisa Ersan'ın yakın bir arkadaşı olan, Semine Celasun adında efendi bir kızcağız da, sekreterliğimi yapıyordu. Cep Tiyatrosu'nun karışık işlerini, becerikliliği ile en rahat şekilde çözümleyiveren Teoman Orberk yardımcım olmuştu. Tunç Yalman Amerika'dan dönmüş, kadromuza girmişti.

Sahne arkası, her zamanki görevini yapacak olan Asâf Çiyiltepe, dekoratör Duygu Sağıroğlu, ışıkçı Yılmaz Arslancan ve incecik, gencecik Yılmaz Köksal adlı bir teknisyen ile onun yardımcısı olan Seçkin Bozkaya'dan oluşuyordu. Eski Küçük Sahne'den, müdürlük görevini yapan Galip San, programcı olarak çalışan İhsan Efendi ile karısı Madam Mari ve gişeci Nazire Hanım kalmıştı. Bayram öncesinin sevinci içinde, içleri fıkır fıkır kaynayan mutlu bir aile gibiydik. Ailenin babası olan beni tanımayanlar, gördükleri zaman, şaşkınlıktan küçük dillerini yutuyor, "Ayol bu mu Haldun Dormen? Bu daha çocuk!" demekten kendilerini alamıyorlardı... Ama çocuk, istediğini elde etmiş, tiyatrosunu kurmuştu sonunda...

Kadın oyuncu kadromuz zayıftı. Şöyle güzel yetenekli bir baş oyuncuya gerek vardı. Ayfer Feray tam istediğimiz boşluğu doldurabilirdi bizimle kalsaydı ama her şeye kadir olan aşk, onu elimizden alıp götürmüştü. İstediğim gibi bir kadın oyuncunun kadroda olmaması nedeniyle kaldırdığım *Kraliçeler ve Asiler* yerine, daha çok erkeklere dayanan, O'Neill'in *Karaağaçlar Altında*, adlı dramını oynamaya karar verdim. Babayı Yılmaz Gruda, Eben'i Erol Keskin, iki kardeşi Fikret Hakan ve Necdet Ayberk, Abbie'yi Yıldız Alpar; kızla delikanlıyı da Özen Tutucu ve Ersun Kazançel adında iki genç oynuyorlardı. Boşta bir tek Şerif rolü kalmıştı. Onu oynayacak kimse yoktu. Provalarımız başlar başlamaz gazeteye bir ilan vererek ilk yıl için stajyer-öğrenci alacağımızı bildirdik. Bu stajyerlerden birini oynatmaya karar vermiştim Şerif rolünü.

Gazetedeki ilan çıkar çıkmaz o kadar çok başvuran oldu ki, gelenlerin arasında bir eleme yapma zorunluluğu doğdu. Gelenlere önceden hazırlanmış soru kâğıtları dağıtılarak doldurmaları isteniyor ve yazdıkları cevaplara göre eleme yapılıyordu. Genel kültür bilgilerini kapsayan sorular son derece basitti. En sevdiğiniz üç roman; bu yıl en beğendiğiniz film; Verdi kimdir; Gogol ne iş yapar gibi sudan sorular... Bu cevaplara göre gençlerin temel kültür düzeyi ortaya çıkıyor, tiyatro eğitimi yapıp yapamayacakları anlaşılıyordu. Kurslara girecek olanların konuştuklarımı anlamaları için birazcık kültürlü olmalarını istiyordum. Soruların basitliğine rağmen, zaman zaman verilen cevaplar trajikti. İnsanı güldürüyor ama üzüyordu da. Örneğin, 'en beğendiğiniz opera' sorusuna, oyuncu olarak başvuranlardan biri 'Küçük Sahne' diye cevap vermişti. Zavallıcık opera-

yı bina olarak tanıyordu yalnızca. Bir başkası da en beğendiğiniz yazara 'Haldun Dormen' cevabını yapıştırıvermiş ve beni mutlu edeceğini sanmıştı. Beni en eğlendirenlerden biri, 'Bize niçin başvurdunuz?' sorusuna 'İyi ud çalmayı öğrenmek için' diye cevap veren genç olmuştu. Bu arada buzdolabını tamir ettirmek için gelen biri bile vardı.

Gençler arasında muntazam konuşan, sorulara aklı başında cevaplar yazan, yakışıklı biri çarptı gözümüze. Adresini bırakmadığı için onu nasıl bulacağımızı düşünürken çıkageldi bir gün. "Biz de sizi arıyorduk," diye Teoman yakasına yapıştı hemen. O gün şaşkınlık içinde provaya başladı ve ne olduğunu anlamadan kendini *Karaağaçlar Altında*'ki Şerif rolünü oynar buldu. Provanın sonunda özür dileyerek adını sordum, "İzzet," dedi genç adam, hafifçe kızararak, "İzzet Günay."

İzzet Günay, Dormen Tiyatrosu'nun ilk stajyeri olmuştu. Asâf Çiyiltepe, ona kısa bir süre içinde gereken bilgileri vererek, Şerif rolünü oynadığı gibi sahne amiri olmasını da sağladı. Titiz ve meraklı bir genç olan İzzet, sahne amirliğini Asâf ağabeyinden öğrendiği yöntemlerle en iyi şekilde yaptı oyun süresince. Dormen Tiyatrosu'nun yerleşmeye başlayan geleneklerinde, tiyatroya ilk gelen stajyerlerin sahne amirliği yardımcılığı görevi yapmaları gerekiyordu.

Bu bir çeşit mecburi hizmetti. Bu görevi yapan genç, tiyatroyu en kısa yoldan öğreniyordu. Ne yapılması gerektiğinin yanında, ne yapılmaması gerektiğini de en çabuk şekilde kavrıyordu. Sahne amirliği özellikle rejisör olarak yetişmek isteyenler için en etkili, en eğitici kurstu. Dormen Tiyatrosu'nun sahne amirliğinden yetişmiş ünlü oyuncular arasında Erol Keskin, Yılmaz Gruda, Yılmaz Köksal, Metin Serezli, Altan Erbulak, Hâdi Çaman, Yüksel Gözen, Can Kolukısa, Aydemir Akbaş, Yağız Tanlı, Hüseyin Kutman, Göksel Kortay, Tolga Aşkıner gibi isimler sayılabilir.

Rolünde bir hayli acemiydi İzzet. Ne öteki arkadaşları gibi üç yıllık bir eğitimi ne de sahne üzerinde herhangi bir tecrübesi vardı. Öte yandan azimli ve muhteristi. Her şeyi en iyi şekilde öğrenmek ve en mükemmel şekilde yapabilmek için ilk günden canını dişine takarak çalışmaya başladı. Kurslara herkesten fazla sahne hazırlıyor, söylenenleri can kulağı ile dinliyor, ne bulursa okuyor, her şeyden, herkesten bir şeyler kapmaya çalışıyordu. Haydarpaşa Lisesi'ni bitirdikten sonra bir süre üniversiteye devam etmiş, Üsküdar Musiki Cemiyeti'nde klasik Türk müziği dersleri almış olan İzzet, saygılı, efendi bir çocuktu. Topluluğa katılması bizim için gerçek bir kazançtı.

Her iki oyunu da ben sahneye koyuyordum. Birinin provalarını sabah, ötekininkini öğleden sonra yapıyordum. Komedide oynadığım hayli uzun Jack rolü ve tiyatronun başlama telaşı içinde, yapılması gereken bin bir iş de üstüme yüklenince, bir süre sonra bunalmaya başladım. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, kolay kolay hastalanmadığım halde, o günlerde salgın olan Asya gribi yakama yapışıp beni on gün yatağa

serince, deliriyorum sandım. On gün hiçbir şey yapamadım. Elim kolum bağlı yattım, her an Küçük Sahne'de olmam gerekirken. Halsizlik ve şiddetli baş ağrısı beni ancak iki hafta sonra prova yaptırabilecek hale getirmişti. Gene de karar verdiğimiz tarihte *Teyzesi* adlı oyun başladı ve benim uşak Brasset rolündeki Altan'ı çağıran ilk sözlerimle, Dormen Tiyatrosu on beş yıl sürecek ve bir efsane haline gelecek bir döneme perdesini açtı.

Teyzesi, Erol Günaydın'ın büyük komedi yeteneğini ortaya koymuştu. Seyirci gülmekten kırılıyor ve tiyatrodan memnun ayrılıyordu. Dekor ve kostümler herhangi bir Avrupa prodüksiyonunu aratmayacak niteliktey-di. On beş yıl süreyle Dormen Tiyatrosu'nun en büyük özelliklerinden biri olan mükemmel prodüksiyon kendini gösteriyordu. Bir İngiliz okulunda olması gereken aksesuarlar, o karakterlerin giyeceği kılıklar, şapkalar, şemsiyeler, eldivenler ve en ince ayrıntısına kadar oyunun istediği dekor halka sunulmuştu. Devlet Tiyatrosu dışında ilk kez görülüyordu bu; hele özel bir tiyatroda hiç görülmemiş bir bütünlüktü.

Cep Tiyatrosu'nda başarılarımızı göklere çıkaranlar, *Teyzesi* oyunu ile hayal kırıklığına uğramışlar, heyecanla açılışını bekledikleri Dormen Tiyatrosu'ndan umduklarını bulamamışlardı. Oyun gişe camlarını kırdıracak kadar beğenilmemişti ama yüz yirmi üç kez oynanmıştı gene de.

Karaağaçlar Altında ise tam anlamıyla bir fiyasko idi. Gene mükemmel bir prodüksiyon olmasına rağmen, en başta benim rejim aksıyordu. Oyuncuların böyle güç bir oyuna henüz hazır olmadığı her sahnede belli oluyordu. Bu oyun birkaç kere oynandıktan sonra kalktı. Benim de geçmişimde, unutmak istediğim çalışmalardan biri oldu. Oyunun tek olumlu yanı Fikret Hakan'ın ve şimdi Lozan'da başarılı bir diş doktoru olarak çalışan Necdet Aybek'in güzel ve içten oyunlarıydı.

İkinci tur için, sadece erkeklerin rol alacağı *Kamp 17* ve Tunç'un sahneye koyacağı *Hedda Gabler* adlı oyunlar seçilmişti. Baş rolü Şükran Akın'ın oynayacağı İbsen'in bu dramını Tunç dilimize çevirmişti. *Karaağaçlar Altında*'nın hemen kalkması gerektiğinden, *Hedda*'nın provalarına çabucak başladık. Tunç oyunda kendi de oynayacak ve profesyonel olarak ilk kez Türk seyircisinin karşısına çıkacaktı. O da bir an önce bir şeyler yapmak için sabırsızlanıyordu.

Öte yandan ben de sahneye koyacağım ve başrolünü oynayacağım *Kamp 17*'nin hazırlıklarına başlamıştım. Bir esir kampında geçen bu yarı trajik komedide Bilge Zobu, İlhan İskender ve Tunç'un dışında, tiyatronun tüm erkek kadrosu yer almıştı. Hatta teknisyenimiz Yılmaz Köksal'a bile genç bir Alman neferi rolünü vermek zorunda kalmıştım. O güne dek oyuncu olmayı aklından geçirmeyen Köksal'ın yaşamı değişti, oynadığı bu rolden sonra. Ayrıca oyunda yaşlı bir Alman çavuşa, bir de genç, çakı gibi SS subayına ihtiyaç vardı. Tiyatromuzda bunları oynayacak kimse kalmadığından dışarıdan konuk oyuncu almak zorundaydık. Bu rolleri

Alman asıllı Türklere ya da burada uzun yıllar oturan Almanlara oynatmak istiyordum.

Bu iş için Adalet Cimcoz'a başvurdum, İstanbul'daki Alman kolonisini ondan daha iyi tanıyan kimse olamazdı. Adalet birkaç gün izin istedikten sonra bana gerçekten harika iki insan buldu. Çavuşu oynayacak kişi, Willie Blümmel adında, yirmi beş yıldır Türkiye'de oturan ve matbaa makineleri monte eden bir Almandı. Öteki de İstanbul'u gezmek için bir haftalığına otostopla gelmiş, hippi öncüsü genç bir turistti. İkisi de rolleri için biçilmiş kaftandı. Blümmel Türkçeyi tam istediğim gibi bir Alman aksanıyla konuşuyordu; öteki de oyunda yalnız Almanca konuşacağı için hiçbir sorun yoktu. Rolf adındaki genç turist, bir oyunda oynayacağını duyunca istediğimiz kadar Türkiye'de kalabileceğini söyledi. Onun için hayatının sonuna dek unutamayacağı güzel bir serüvendi bu.

Hedda Gabler de beklenileni vermeyince, telaşlanmaya başladım. Üç oyunumuz da seyirciyi pek memnun etmemişti. Özellikle üç yıldır Cep Tiyatrosu nedeniyle beni göklere çıkaran tüm gazeteler hakkımda hayal kırıklığı belirten yazılar yazıyorlardı. Beş altı ay önce beni kapak yapıp hakkımda beş sayfalık övgü yazan *Akis* dergisi, Dormen Tiyatrosu'nun başlamasından sonra aynı sütunlara 'kırılan hayaller' adlı bir başlık koymuştu. Kırılan hayal de benden başkası değildi tabii...

İş ciddiydi. Oyunlardan birini beğendirmek gerekiyordu. Gerçi *Teyzesi* salonun dörtte üçünü dolduruyordu, ama gerek *Karaağaçlar*, gerek *Hedda* ancak birkaç sıraya oynuyordu. Bu gidişle yıl sonunda elimizdeki sınırlı parayla topu atacaktık. Umudumuzu *Kamp 17*'ye bağladık. Seyirciyi tam tatmin edecek değişik bir oyundu bu. Bir Alman esir kampındaki on kadar Amerikalının bazen komik, bazen acıklı öykülerini anlatan bu oyunun şansı olabilirdi.

İlk gece *Kamp 17* çok alkışlandı. Seyirci beğenmişti oyunu. Kadınsız bir oyunu tutturmak zordu. Buna rağmen 177 kez oynadık *Kamp 17*'yi. O günler için bu büyük bir başarıydı. *Kamp 17* mizansen ve *'ensemble'* oyunu bakımından benim en başarılı prodüksiyonlarımdan biri oldu. Alman asıllı Herr Blümmel, içinde kalmış oyunculuk yeteneklerini ortaya dökerek nefis bir kompozisyon yarattı. SS subayı rolündeki Rolf yaşından ve tecrübesizliğinden beklenmeyecek bir ustalıkla kalktı rolünün altından. *Kamp 17*'de herkes rolüne oturmuş, elinden geleni yapıyordu. Erol Günaydın, Altan Erbulak ve Yılmaz Gruda oyunun komik taraflarını ortaya çıkaran ve seyircinin beğenisini kazanan etkili bir üçlü oluşturmuştu. *Kamp 17* Dormen Tiyatrosu'nun ilk sağlam yapıtı oldu.

Kamp 17 tahminlerimizden fazla tutunca Rolf'un İstanbul serüveni tahmininden de uzun oldu. Üstelik üç aydan fazla kalma hakkı yoktu bu ülkede. Yakın arkadaş olduğu Yılmaz Köksal'la üç ayda bir Edirne'ye ka-

dar yaptığı tren yolculuklarıyla bu işi de çözümledi. Rolf sınırdan çıkıp Bulgaristan'a giriyor, aynı gün tekrar Türkiye'ye geri dönüyordu gerektiği zamanlar.

Bu oyun başlar başlamaz Metin bana nişanlısı Nisa Ersan'la evlenmeye karar verdiklerini söyledi. Metin'in ailesinin bu evliliğe karşı olması nedeniyle nikâh, bir pazartesi günü Bursa'da yapılacak ve Metin'in şahidi olacaktım. Karar verilen bir pazartesi sabahı aralarında Hâmit Belli, Necdet Aybek ve Semine Günay'ın da bulunduğu bir grupla Bursa'nın yolunu tuttuk. Nişan yüzükleri vapurda kaptan tarafından takıldı. O gün öğleden sonra da Bursa Evlendirme Dairesi'nde nikâh kıyıldı. Sonra da *Kamp 17*'nin üç günlük tatili nedeniyle hep birlikte balayına başlandı. Perşembe sabahı arabalara binerek İstanbul'un yolunu tuttuk gene. Gece oyunumuz vardı. Dormen Tiyatrosu'nun ilk damadı Metin, ilk gelini de Nisa olmuştu böylece.

Bu arada boş günlerimizde, kent içinde ya da İzmit, Adapazarı gibi yakın kentlerde turneye çıkmaya başladık. Böylece tiyatroya gelemeyecek kadar uzakta oturanların ayaklarına götürüyorduk mevsim ortasında oyunları. Bu turnelerdeki prensibim, oyunun İstanbul'da oynandığı gibi, aynı dekor, aynı kostüm ve aynı kadroyla oynanmasıydı. İki oyunda da rol alan sanatçılar nedeniyle bazı ufak tefek kadro değişikliği yapmak gerekiyordu, fakat çoğunlukla başrollerde esas kadroyla gidiliyordu turneye. O güne dek mevsim ortasında oynanan oyunları turneye götürmek âdeti yoktu. Oyunun büyük kentte oynama süresi bitince götürülürdü turneye. Şimdi tüm tiyatroların kullandığı bu yönteme biz o günlerde Küçük Sahne'de başladık.

İlk yılki oyunlarda, mevsime başlamadan sezdiğim bir gerçek, tüm çıplaklığıyla ortaya çıktı. Kadın oyuncu kadromuz zayıftı. Hem de çok zayıftı. Önümüzdeki mevsim kuvvetli bir baş kadına gerek vardı. Aksi halde tiyatroyu bu şekilde yürütmek hayli zor olacaktı. Bu gerçeği bilen İlhan İskender, benimle konuşarak Metin'in karısı Nisa Serezli'nin bizim kadroya katılmak istediğini söyledi. Nisa'yı daha önce Gençlik Tiyatrosu'nun oyunlarında görmüş ve hiç etkilenmemiştim. İlhan'a hayretle baktım böyle bir şeyi nasıl teklif ediyor diye... O Nisa'nın çok yetenekli olduğunda ısrar ediyor bizim kadromuzun boşluğunu dolduracağına inandığını söylüyordu. Ben de, "Sahnede hiç şansı yok," diye savuşturuyordum onu. Gerçekten de, zaman içinde Türk tiyatrosunun en popüler yıldızlarından biri olan Nisa Serezli'nin yeteneklerini o zamanlar hiç görmemiş, onu tiyatroya almamak için uzun süre didinmiştim.

Hedda'dan sonra Tunç, Bernard Shaw'un *Çikolata Asker* (*Arms and the Man*) adlı oyununa koydu sahneye. Bilge Zobu, Metin Serezli, Yıldız Alpar,

Şükran Akın, Tunç Yalman ve Zerrin Arpad'ın oluşturduğu kadroda, Özcan Er adında bir stajyer de rol alıyordu. Özcan Er, kurslara devam eden genç öğrencilerimden biriydi.

Son oyun benim sahneye koyacağım Machiavelli'nin klasiği *Mandragola*'ydı. *Aşk Otu* adıyla dilimize çevrilen bu komediye bir giriş sahnesi yazmıştım. Fikret Hakan için düşündüğüm baş erkek rolü, Ertekin Aykurt adında genç bir mimar tarafından oynanacaktı. Fikret'le *Kamp 17*'nin provalarında aramızda bir tartışma geçmiş ve Fikret tiyatrodan ayrılmaya karar vermişti. Tartışmanın nedenini kesin olarak hatırlamıyorum ama film çalışmaları yüzünden provalara geç gelmesi, hatta son provalardan birine hiç gelmemesi neden olmuştu bu tatsızlığa. Evine haber yollayınca Fikret yatakta uyur bulunmuştu. Böylece *Kamp 17*'nin açılışına üç gün kala önemli bir rol ortada kalıvermişti. *Teyzesi*'nde Ela'yı oynayan Süheyla Aykurt'un kocası, o gece karısını almaya gelmişti tiyatroya. Altan bana baktı. Ben Altan'a. Anlamıştı aklımdan geçenleri. *'Olur'* gibilerinden göz kırptı bana. Yakışıklı bir çocuktu Süheyla'nın kocası. Yükseköğrenimi vardı. Onu da aramızda istediğimiz kalıba sokabilirdik. O gece kendisiyle konuştum. İlk başta çok heyecanlandı. Fakat oynamayı kabul etti. Üç günde hazırlanarak *Kamp 17*'ye çıktı. O oyunda ne kendini gösterecek kadar prova yapabilmiş ne benden yardım görmüştü. *Aşk Otu* onu çalıştırmam için iyi bir fırsat olacaktı. Baş kadın rolünü de karısı oynuyordu zaten. Bizler ufak rolleri aramızda paylaşmıştık. Konuk sanatçı olarak Madelet Tibet de katılmıştı aramıza. Bu oyunda ilk kez kız kardeşim Güler'e kostümleri çizmesini önerdim. "Ben beceremem," dedi. "Hele böyle Rönesans kostümlerinden hiç anlamam. Modern giysiler olsa ne ise," diye ekledi. Oğlu Ali Said'i doğurduktan sonra Güler de bir şeyler yapmak istiyordu; boş oturmaktan sıkılmıştı. Kostümcülük onun yapabileceği en güzel işti. Zevki, zekâsı ve olağanüstü bir içgüdüsü vardı. Bu işte başarılı olabileceğine hiç kuşkum yoktu. *Aşk Otu* için biraz daha ısrar edince denemeye karar verdi. Böylece Güler'in on beş yıl sürecek olan başarılı kostüm desinatörlüğünün ilk adımı *Aşk Otu* için çizdiği kostümlerle başladı.

Çikolata Asker şöyle böyle karşılandı seyirci tarafından... Fazla tutmamıştı. Biraz okul müsameresine benziyordu prodüksiyonun mükemmelliğine rağmen. Umutlarımızı *Aşk Otu*'na bağladık. Belki de yaptığım en iyi mizansenlerle dolu olan bu komedi, Dormen Tiyatrosu tarihinin en büyük fiyaskosu oldu. En kalabalık olduğu günler ancak üç sırayı dolduran, matinelerdeki seyircisi on beş yirmi kişiyi geçmeyen bu oyun, moralimizi çökertti. Başrolü oynayan Ertekin rolün altından kalkamamış ve tüm çabalarına rağmen, benim de hatalarım yüzünden oyunu fena halde düşürmüştü. Çocuğun kabahati yoktu. Onun gibi hiç tecrübesi olmayan birine böyle güç bir rol vermek yapılabilecek en büyük hataydı.

Bir cumartesi, matinede yedi kişi olduğunu duyunca oyunu kaldırmaya karar verdik. Bu yedi kişinin ikisini o gün beni seyretmeye karar

veren Nazik Hanım'la bir konuğu oluşturuyordu. Beş kişinin parasını verdik ve oyunu kaldırdık. Bu arada yukarıdaki odalardan birinde makyajını yapan Altan bunu duymamış meğer... Her şey normalmiş gibi aşağı indi ve "Kaç kişi var?" diye sordu. "Bugün fena değil. Salonun yarısı dolu," diye cevap verdim. Aklıma bir muziplik gelmişti. Gözümle, kaşımla durumu herkese anlatmaya çalıştım. Çocuklar hemen anladılar. Altan salonun yarısının dolu olduğunu duyunca heyecanlanmış, "Oyun tuttu mu ne?" diye espriler yapmaya başlamıştı. Hepimiz oyun varmış gibi giyindik, makyajlarımızı yaptık ve sözüm ona perdenin açılmasını beklemeye başladık... Ziller verildi. Son zille beraber herkes antre yapmak için kulisteki yerini aldı.

Her zamanki gibi birbirimize başarılar diledik. O oyunun sahne amiri işaretini verdi ve perde yavaş yavaş açıldı. Başlangıç olarak yazdığım bölümde oyuncular teker teker, sanki provaya geliyorlarmış gibi sahneye giriyor ve aralarında konuşuyorlardı. Bu arada Madelet Tibet, "Ah kusura bakmayın geç kaldım," diye salondan, seyircilerin arasından yapıyordu antresini.

Altan sahneye dördüncü olarak giriyor ve masa başında oturan Özen Tutucu ile uzun bir konuşmaya dalıyordu. Sırası gelince Altan sahneye fırladı. Aşırı miyop olduğu için salonda kimse olmadığını fark edemiyordu. Normal olarak Özen'le konuşmasına başladı. Fakat kızcağız hiçbir şey söyleyemiyor, gözlerinden yaşlar gelircesine gülüyordu sadece. Altan'cık "Eyvah rezil olduk," diye paniğe kapılmış, var gücüyle durumu kurtarmaya çalışıyordu. Madelet Hanım salondan girdiği an durum biraz kurtulabilecekti belki. Umutla onun gireceği anı bekliyordu. Biz kulislerden olayı izliyor, gülmekten yerlere yatıyorduk. Altan bir vatan kurtaran aslan edasıyla Özen'in rezaletini halka belli etmemek için var gücüyle savaşıp duruyor, kan ter içinde kalıyordu. O sırada salondan "Ah kusura bakmayın. Geç kaldım," sesi duyuldu. Altan bir an rahat nefes alabildi. Ama biraz kulak kabartınca salondan gelen sesin Madelet Tibet'in değil, bizim Madam Mari'nin sesi olduğunu anladı. Mari seyircinin arasından ilerlerken olmayacak şeyler söylüyor, hatta yarı Fransızca, yarı Ermenice bir şarkı bile mırıldanıyordu. Altan, 'Demek Madelet Hanım hastalanmış, yerine Mari'yi çıkarmak zorunda kalmışlar,' diye düşündü herhalde ve bir iskemleye çöktü. Artık savaşı sürdüremeyecekti. Madelet Tibet'in yerine oynayan Madam Mari bardağı taşıran son damla olmuştu. Yapacak hiçbir şey yoktu. Madam Mari her şeyi bırakmış, salonda *'J'attendrais'* şarkısını söylüyordu avaz avaz. O anda salonun tüm ışıklarını açtık ve Altan, koltukta oturan bizim çocuklar ve programcılarla göz göze geldi. Altan dehşet içinde bakıyordu. Geçirdiği şokun etkisinden kurtulamamıştı daha. Sonra yavaş yavaş o da gülmeye başladı. Çok beğenmişti bu oyunu. Gülmesi bitince bana döndü ve "İntikamım çok acı olacak," dedi en muzip ifadesiyle. Gerçekten de iki yıl sonra intikamı çok acı oldu.

Dormen Tiyatrosu'nun Küçük Sahne'deki ilk yılının pek parlak sonuçlandığı söylenemez. Oynadığımız altı oyundan *Kamp 17* beğenilmiş, *Teyzesi* seyirci bakımından kötü gitmemiş, diğerlerinin sözü bile edilmemiş, *Aşk Otu* ise belki de dünya tarihinin en büyük fiyaskosu olmuştu. Pek gurur duyacağım bir dönem değildi Dormen Tiyatrosu'nun başlangıcı.

O yaz başı yaptığımız ufak tefek turnelerden sonra Teoman'la birlikte bir Avrupa yolculuğuna çıkmaya karar verdik. Menderes'in son yıllarında, dışarıya çıkmak için pasaport alınamıyordu. Ancak işadamları ya da dış ülkelerde yakın akrabaları olanlara yolculuk etme olanağı tanınıyordu. Ankara'ya giderek Devlet Tiyatrosu oyuncularından Şeref Gürsoy aracılığı ile bu işi yoluna koyduk. O günlerde Ankara'da Şeref'in yapamayacağı iş yoktu. Bana pasaport alabilmesi kadar olağan bir şey düşünülemezdi.

Kıbrıs yoluyla gidecektik Avrupa'ya. Ancak Ankara'dan uçağa binmeden bir gece önce Kıbrıs'ta kanlı olaylar olmuş; Türk Hava Yolları'nın otobüsüne bomba atılmış; Türklere ait bir köprü uçurulmuştu. Kıbrıs'ta hâlâ İngiliz askerleri vardı o günlerde. Olayları duyunca yakınlarım, "Şimdi Kıbrıs'a gitmenin sırası mı?" diye bizi vazgeçirmek için ısrar ettilerse de, kendimizi bu yolculuğa hazırlamıştık. Bu yüzden gitmeye kararlıydık. Artık geri dönemezdik.

Kıbrıs'ta askeri havaalanına indi uçağımız. Sıkıyönetim olduğundan sivil havaalanı kullanılmıyordu. Bu yüzden de yolcular ancak terminalde karşılanabiliyordu. Gümrükten geçip askeri bir otobüse bindik ve Lefkoşe'ye doğru yola çıktık. Hava harikaydı. Etraf güzel ve sakindi. Bir gün önce Türkiye'deyken "Gitme!" diyenleri düşündükçe gülmem tuttu. Teoman'a dönüp "İyi ki geldik. Her yer süt liman," dedim. Gerçekten de öyleydi. Biz sokaklarda bombaların patlamasını beklerken, insan bile görünmüyordu.

Otobüs terminale gelince büyük bir hayal kırıklığına uğradım. Bizi kuzenim Ragıp Kenan'dan başka kimse karşılamaya gelmemişti. "Otobüsün penceresinden görmüyorum herhalde," diye düşündüm. Bavullarımızla iner inmez Ragıp bizi alelacele öptü ve "Hadi beş dakikamız kaldı," diye bizi arabasına tıktı adeta. Ne olduğunu anlayamamıştım. Bu telaş neydi? Babamın doğduğu yere ilk kez geliyordum. Niye kimse beni karşılamamıştı? Oysa gelme kararımı duyar duymaz Lefkoşe'den heyecan dolu mektuplar yağmıştı tüm akrabalardan. Dört gözle beklediklerini yazıyorlardı hepsi de. Görünüşe bakılırsa tek gözle bile beklemiyorlardı beni.

"Ragıp, ne oluyor Allah aşkına?" diye sordum.

"Dün gece korkunç olaylar oldu. İngilizler sokağa çıkma yasağı koydu bugün. Ben özel izin alabildim, sizi karşılamak için," diye cevap verdi, sempatik Kıbrıs şivesiyle.

Meğer ortalığı sakin görmemin tek nedeni o gün sokağa çıkma yasağı konmasıymış. Bizi kalacağımız Süreyya Hala'mın evine atar gibi bırak-

tıktan sonra Ragıp, telaşla evine döndü, izninin bitmesine çok az vakit kalmıştı. İngilizlerin bu konuda şakaları yoktu.

Bombaların patladığı, her gece olayların çıktığı, Rum militanları ile İngiliz askerlerinin sürekli savaştığı, bu arada Türklerin kim vurduya gittiği bir Kıbrıs'ta on heyecanlı gün geçirdik. Ama ben hayatımdan memnundum. Akrabalarımı görüyor, onları yakından tanıma fırsatı buluyordum. Zaman zaman sokağa çıkma yasağı kalktığında da kuzenlerim Faruk ve Şükrü Veysi beni çevrede gezdiriyorlardı. Hatta ünlü Ledra Sokağı'nda alışveriş bile ettik bu arada. 1958 yılının Türkiye'sinde her şey *'yok'* olduğundan ve aşağı yukarı hiçbir şey bulunmadığından, insan bir dükkânda ne görse görgüsüzce *'aman bunu da alayım'* diye düşünmekten kendini alamıyordu. Üstelik o günlerin Kıbrıs'ında her şey vardı ve hepsi inanılmayacak kadar ucuza satılıyordu.

Süremiz bitince bir sabah yakınlarımın gözyaşları arasında vedalaşarak bir askeri otobüse bindik. Bu kez Ragıp, havaalanına kadar gelememişti. Lefkoşe'den Roma'ya uçarak, bir buçuk ay sürecek Avrupa yolculuğumuza başlamış olduk. Aslında ilk mevsimin verdiği heyecan, gerginlik ve insanüstü çalışma beni iyice yormuştu. Böyle bir değişikliğe ihtiyacım vardı. Almanya, İngiltere ve Fransa'yı kapsayan bir yolculuk olacaktı bu.

Paris'te Tunç Yalman'dan bir mektup aldım. Ulvi Uraz'ın bizimle çalışmak istediğini, anlaşma yapmaya hazır olduğunu ve düşüncesine göre, Ulvi'nin bizim tiyatroya büyük katkıda bulunabileceğini yazıyor ve benim bu konuda ne düşündüğümü soruyordu. Hemen bir telgraf çekerek "Ulvi'yle anlaş. Ayrıntıları gelince konuşuruz," dedim.

Ulvi Uraz'la bir kez Cahit Irgat'ın evinde bir rakı masasında tanışmıştım. Hapisten yeni çıkmıştı o günlerde. Durumu pek parlak değildi. Kendi de, karısı da Devlet Tiyatrosu'ndan atılmışlardı. Karısı ufak tefek piyano dersleriyle kimseye muhtaç olmadan durumu idare etmeye çalışıyordu. Ulvi, Devlet Tiyatrosu'nun belki de en büyük karakter oyuncusuydu. Yıllarca böyle kabul edilmişti bu. Ben oyunlarını hiç izlememiştim ama güvenilir kimseler Ulvi'nin büyük bir oyuncu olduğunda hemfikirdiler. Özellikle Muhsin Ertuğrul ve Mefkûre yeteneklerini göklere çıkarıyorlardı bu ufak tefek sempatik yüzlü adamın.

Ulvi Uraz staj için gittiği Paris'ten döndükten sonra, "Sen komünistsin," diye tutuklanmış ve derhal Devlet Tiyatrosu'ndan uzaklaştırılmıştı. Onun gibi, ne olduğunu anlamadan, komünizm suçundan tutuklananlar arasında Opera'nın kıymetli sanatçısı Ruhi Su da vardı. O günlerde Karl Marx'ın kitabını evinde bulundurmak bile hapse girmek için yeterli neden sayılıyordu. Dostoyevski, Gogol, Çehov okumak, Rus taraftarı olmak demekti. Hele *'En sevdiğim yazar Tolstoy,'* gibi bir söz sarf etmek vatan hainliğine en büyük kanıttı.

Ulvi Uraz gibi bir sanatçıyı tiyatroma almak benim için bir şerefti, ama öte yandan o günlerde böyle bir karar verebilmek cesaret işiydi de. Ulvi'yi

almak, okka altına gitmek demekti. Hiçbir tiyatro, kapısını açmamıştı bu büyük sanatçıya. Gene de kararım kesindi. Hem bize katkısı olacak, hem onu tekrar bir tiyatro çatısının altına sokacak yerinde bir karardı bu...

İstanbul'da *Aşk Otu*'nun provalarını yaparken telefondan Ayfer Feray'ın beni istediğini söylemişlerdi bir gün. 6-7 Eylül olaylarından beri Ayfer'le konuşmamıştım. O gün benimle hemen görüşmek istediğini söylemişti. Öğleden sonrası için randevulaştık. Küçük Sahne'de, eskiden Muhsin Ertuğrul'a ait olan ofisimde Ayfer'le karşılaşınca bayağı heyecanlandım. O da pek rahat değildi. Havadan sudan konuştuk bir süre. Oyunlarımın hepsini izlediğini, *Kamp 17*'yi çok beğendiğini, *Aşk Otu*'ndaki mizansenlerime bayıldığını söylemişti. Sonra birden gözlerini benden kaçırarak "Nevzat'tan tamamen ayrıldım. Tiyatroya dönmek istiyorum. Senden başkasıyla da çalışamam," dedi. Kulaklarıma inanamadım bir süre. Ayfer tiyatroya dönmek istiyordu ve bizim onun gibi bir oyuncuya ihtiyacımız vardı. Öte yandan yıl sonuna yaklaşmıştık ve oyunların tutmaması nedeniyle paramız da kalmamıştı.

"Ayfer sana çok ihtiyacımız var. Hem de sandığından çok fazla," dedim. Gözleri parladı. Belki de benim bu kadar açıksözlü davranmamı beklemiyordu. "Ama önümüzdeki eylüle kadar seni alamayız. Sana göre rolümüz yok. Üstelik paramız suyunu çekti. O güne kadar dayanabilir misin?" diye sordum, bir yandan da, *'Ya geçinmek zorundaysa? Ya başka tiyatroya giderim,'* derse diye düşünüyor, ecel terleri döküyordum. Ne pahasına olursa olsun Ayfer'i kaçırmak istemiyordum.

"Kesinse beklerim," dedi gözlerime bakarak.

"Kesin," dedim. Anlaştık. Elinde az bir para vardı ama Şile'ye gidecek, oranın yerlisi olan İsmet Ay aracılığı ile ucuz bir pansiyon bulacak ve eylül ayına kadar kendini geçindirmeye çalışacaktı.

Paris'ten gönderdiğim telgrafla Ulvi'nin de bize katılmasını sağlayınca iyice kuvvetlenmiş oluyorduk. Bir mevsim sonraki ilk tur için André Roussin'in *Nina* adlı komedisini ve Ülker'in benim için on günde çevirdiği *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim* adlı oyunları seçmiştim. *Nina*, Ulvi'yle Ayfer için biçilmiş kaftandı. Onu ben sahneye koyacaktım. Öteki oyunu da Tunç'un sahnelemesini istiyordum.

On gün de Napolyon nedeniyle ünlü olan Elbe Adası'nda kaldıktan sonra, İstanbul'a dönüş hazırlıklarına başladım. Bu arada Betûl kocasından ayrılmış, benimle daha sık görüşmeye başlamıştı. Tiyatronun dertlerine koşuyor, oyuncuların problemlerini paylaşıyordu. Hatta zaman zaman sıkışık olanlara borç para bile verdiği oluyordu. Bu arada bir hanımla ilişkisinden dolayı başı derde giren Yılmaz Gruda doktor için gereken dört beş yüz lirayı Betûl'ün zarflarının birinden borç alıvermişti. Betûl'ün dolabında, *'Birdenbire ölürsem'*, *'Kızım hastalanırsa'* ya da *'Beklenmedik bir olay olursa'* diye adlandırdığı çeşitli zarflar vardı. Tiyatro dünyasına girdikten sonra bu zarfların eski günlerini hasretle aradıklarından emindim.

Avrupa dönüşü tatsız bir haberle karşılaştım. İlhan İskender iyi değildi. Daha doğrusu son günlerini yaşıyordu İlhancık. Gerçi hasta olduğunu biliyordum ama korkunç sonun bu kadar yakın olduğunu tahmin etmemiştim. İlhan ilk kez *Kamp 17* turnesi için gittiğimiz Ankara'da rahatsızlanmıştı. Geceleri kaldığımız otelde sürekli bel ağrısından şikâyet ediyordu. Sonra birdenbire kasığında büyük bir şişkinlik fark etti. İlk önce üstünde fazla durmadık. O zamanlar adı Beşinci Tiyatro olan, şimdiki Yeni Tiyatro'da *Kamp 17*'yi oynuyorduk ve işlerimiz pek iyi gitmiyordu. Üstelik tiyatronun yeni boyanmış koltukları yüzünden seyirciler arasında her gece olay çıkıyordu. Yeni elbisesini giyip oyun izlemeye gelmiş bir hanımın feryatlarının oyunu durdurması, olağan hale gelmişti. Bu dertler arasında İlhan'ın bel ağrıları pek dikkatimizi çekmedi ilk başlarda. Fakat kasıklarındaki şişkinlikler büyüyünce ben de telaşlandım ve İlhan'ı doktora götürmemizin zorunlu olduğunu anladım.

Dostum Güngör, Güner Türkmen adında genç ve yakışıklı bir diplomatla evlenmiş ve yaşadığı mutluluk ona ilk evliliğinde başına gelen tatsızlıkları unutturmuştu. Beni çağırdıkları bir öğle yemeğinde, İlhan'ın rahatsızlığından bahsedince Güner, onu tanıdıkları bir dahiliyeciye götürebileceğimizi söyledi. Randevu alındı ve ertesi gün öğleden sonra İlhan, Güner ve ben doktora birlikte gittik. Uzun bir muayeneden sonra karar verilmişti. İlhan'ın hemen ameliyat edilip, kasığındaki urun alınması gerekiyordu. Durumun bu kadar acil olması beni korkuttu, iki gün sonra İlhan, Ankara Gülhane Hastanesi'nde ameliyat oldu ve alınan parça tahlile gönderildi. Bir gün sonra Güner'le, hem İlhan'ı ziyaret etmek, hem tahlilin sonucunu öğrenmek için buluştuk. Hastane yolunda Güner bana korkunç gerçeği söyledi. Kasıktan alınan parça, İlhan'ın hastalığının habis bir kanser olduğunu apaçık ortaya koyuyordu. O gün Güner'le, İlhan'ın yatağının başucunda otururken, ona bir şey belli etmemek için büyük güç sarf ettik. İkimiz de yatakta yatan dostumuzun ancak birkaç aylık ömrü kaldığını aklımızdan çıkaramıyorduk bir türlü. Fakat kaderin cilvesi, geleceğin parlak, yakışıklı, yetenekli hariciyecisine de başka bir ağ örüyormuş meğer, İlhan'ın birkaç aylık ömrünün kaldığına üzülen Güner Türkmen, altı ay sonra Londra'ya Adnan Menderes'i götüren ve Gatwick Havaalanı'nda düşen uçağın ölen yolcuları arasındaydı.

Teoman'la Avrupa'dan döndükten sonra her gün İlhan'a taşınmaya başladık. Arkadaşımız artık yataktan kalkamıyor, sancıdan kıvrım kıvrım kıvranıyordu. Kanser tüm vücudunu sarmış, yapılacak bir şey kalmamıştı. İlhan'ın yakın arkadaşı Metin Serezli, Nisa, Necdet Aybek, bariton Mete Uğur, Semine, Betûl ve ben Beyoğlu'ndan her gün Ortaköy'deki eve taşınıyorduk. Bir yandan yeni mevsimin hazırlıkları sürüyordu. Bir yıl önceki hataları tekrarlamamak için, her şeyi en ince ayrıntısına kadar düşünüp taşınıyorduk. O yıl kadrodan ayrılanlar da olacaktı. Örneğin Özen, Abdurrahman Palay'la evlendiğinden; Asâf öğrenim için Paris'e gittiğinden;

Süheyla'yla Ertekin mimarlık yapmak istedikleri için; Teoman Orberk gazeteciliği tercih ettiğinden o yıl bizimle kalamayacaklarını bildirdiler.

Yeni kadromuza Ulvi Uraz ve Ayfer Feray'ın dışında ünlü bir isim daha katılmaya karar vermişti o yıl. Tunç'un ve yazar Fikret Adil'in aracılığı ile görüşmeler yapılmış ve Gülriz Sururi, Muammer Karaca Tiyatrosu'ndan ayrılarak bizimle çalışmaya karar vermişti. Gülriz o güne dek çoğunlukla operet rollerinde ve bizde vodvil olarak tanımlanan hafif komedilerde başarı kazanmış bir sanatçıydı. Fakat yetenekli olduğu her halinden belliydi. Üstelik zarafeti, şıklığı ve her tarafından fışkıran aktrisliği ile tam sahne için yaratılmış bir insandı. *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim*'deki Sally Bowles rolü sanki onun için yazılmıştı. Ayfer Feray, Ulvi Uraz ve Gülriz Sururi üçlüsünün katılmasıyla Dormen Tiyatrosu'nun kadrosuyla artık kolay kolay başa çıkılmazdı.

İlhan gün geçtikçe çöküyordu gözlerimizin önünde. Her dakika bizleri yanında görmek istiyor, bir gitmeyince gözleri pencereden ayrılmıyordu, istedikleri gelinceye dek. "Kalkıp ne zaman oynayacağım?" diye soruyordu arada bir de. O günlerde yapmamız gereken birkaç kent içi *Teyzesi* turnemiz vardı, İlhan'ın rolünü başkası oynuyordu. Tabii bu İlhan'dan sıkı sıkıya gizleniyor, duymaması için elden gelen yapılıyordu. Bir başkasının *Teyzesi*'nde oynadığını duysa büsbütün perişan olurdu.

Provalar 1 Eylül'de başladı. Ulvi *Nina*'da harika olacaktı. Son derece yetenekli, yumuşak ve büyük komik dehası olan bir oyuncuydu. Böyle bir oyuncuyla çalışmak bir yönetmen için zevkti. Ayfer, Erol Günaydın, İzzet Günay, Necdet Aybek *Nina*'nın beş kişilik kadrosunu oluşturuyorlardı. Alışık olmadığı halde Ulvi, benim değişik reji yöntemime hemen adapte oluvermişti. Alman ekolüyle yetişen bir oyuncuya, benim Yale'den öğrendiğim ve zamanla kişiliğimi ve fikirlerimi de katarak kendime özgü bir hale getirdiğim Stanislavski'nin imaj ekolüyle çalışmak daha kolay geliyordu. Benim ilk provalarıma roller ezberlenmeden gelinirdi. Tekst okunarak üzerinde tartışılır, karakterlerle ve oyunun yorumunda bir fikir bütünlüğüne varılırdı. Bu fikir bütünlüğünde en ufak rolü oynayandan yönetmene, ışıkçıdan dekoratöre, aksesuarcıdan kostüm desinatörüne kadar herkesin birlik olması gerekirdi. Tekst üzerinde yeterli çalışma bittikten sonra ayağa kalkılır ve yönetmen oyunun kaba hareketlerini ellerinde tekstleri olan oyunculara verirdi. Sonra yavaş yavaş söz hareketi, hareket sözü anımsattığından ve tamamladığından rolün ezberi ve yorumu aşağı yukarı kendi kendine ortaya çıkardı. En azından, havada bir rolü ezberlemekten daha kolay olurdu bu yöntem. Bugün artık ülkemizde birçok yönetmen tarafından kullanılan bu sistem, o günlerde Alman ve Fransız ekolüyle yetişmiş oyunculara garip geliyordu. Ama bu yöntem çok daha kolay ve mantıklı olduğu için, hemen benimsenirdi de.

Ulvi Uraz da bu sistemi çok rahat bulmuş, "Yahu hiçbir şey bilmeden bir oyunu ezberlemek meğer ne kadar güçmüş," diye memnuniyetini her

fırsatta belirtiyordu. Provalarda Ulvi'yle çalışmak inanılmayacak bir mutluluktu.

Öte yandan Tunç Yalman'ın sahnelediği *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim* oyununun provaları da çok iyi gidiyordu. Metin vaktiyle Muhsin Bey'in ona oynatmayı düşündüğü Christopher Isherwood'u, Şükran Akın zengin musevi kızını, Erol Keskin nişanlısını, Zerrin Arpad anneyi, Gruda zengin Amerikalıyı, Madelet Tibet pansiyoncu madamı oynuyordu. Tunç da Gülriz'le çalışmaktan çok mutluydu. "Tam bir profesyonel," diyordu her fırsatta.

Provalara başladığımızın haftasına, Kadıköy Süreyya Sineması'nda bir gece için *Teyzesi*'ni oynamamız gerekiyordu. Prova bittikten sonra Metin'le buluşup Ortaköy'e İlhan'a gitmeye kararlıydık. Oradan da çıkıp İlhan'dan gizli Süreyya Sineması'na *Teyzesi* oynamaya koşacaktık. Tam yemek yerken telefonla İlhan'ın öldüğünü haber aldık, İlhancık son saatlerde kendini hiç bilmemiş, zaman zaman tiyatroda oynadığı rollerden sözler söyleyerek hayata gözlerini yummuştu.

Süreyya Sineması'ndaki *Teyzesi* oyununu bir kâbus gibi oynadık. Hele Erol Günaydın'ın fena halde asabı bozulmuş, komedi oynadığını bile unutmuştu. O gece ilk kez, ben başta, hiçbirimiz *'seyirciye saygı'* sloganını yerine getirmedik. Cep Tiyatrosu çalışmaları ve *Papaz Kaçtı* günlerinden beri, omuz omuza Dormen Tiyatrosu'nun başarı kazanabilmesi için didinip uğraşmış bir temel taşımız, aramızdan yok olup gitmişti. Hepimiz çok gençtik, çok tecrübesizdik. İlhan'ı kaybetmek bizde şok etkisi yapmıştı. Yirmi beş yaşında, gelecek için umut veren, yetenekli, hayat dolu bir gencin göz göre göre yok olması perişan etmişti bizleri. Bu acı, Metin ve Nisa'yla dostluğumuzun kuvvetlenmesini ve Betûl'le çok daha yakınlaşmamızı sağladı. İlhan'ın öldüğü gece adına bir tiyatro ödülü başlatmaya karar verdim. Bu ödül genç yaşta ölen arkadaşımızın adını yaşatacağı gibi, Türk tiyatro sanatçılarına her yıl dağıtılacak ilk sürekli ödül olacaktı.

Nina *ve Sonrası*

Nina'nın kazandığı olağanüstü başarı, İlhan'ın ölümünü biraz olsun unutturmuştu bana. Tüm eleştirmenler Ulvi Uraz'ı son yılların en büyük oyuncusu olarak selamlıyorlardı. Gerçekten de iyi oynuyordu Ulvi, Adolphe rolünü. En ince ayrıntısına kadar karakteri gözlerimizin önüne seriyor ve bunu mükemmel bir komedi tekniği ile oluşturuyordu. Ulvi'nin tekrar sahneye çıkması yalnız tiyatrom için değil, tüm sanat dünyası için büyük bir kazançtı. *'Lokomotif'* diyordu eleştirmen Adnan Benk onun için. *'Dormen Tiyatrosunu arkasından götürecek bir lokomotif.'* Ulvi'nin çevresi birden

doluverdi. Provalar sırasında karısı Selçuk, Adalet Cimcoz, Melih Cevdet Anday ve Cahit Irgat gibi bir iki gerçek yakınından başka kimsenin yüzüne bakmadığı Ulvi Uraz'ın çevresi, kazandığı başarıdan sonra bir sürü insanla çevrildi. Hepsi de göklere çıkarıyordu onu. *'Büyük oyuncu', 'Dâhi aktör', 'Olağansütü komedyen'* gibi sözlerle gerçekten deha pırıltıları taşıyan bu yetenekli oyuncuyu şaşkına çeviriyorlardı. Bu arada Ayfer Feray'ın tiyatroya dönüşü kaynayıp gitmişti.

Betûl, *Nina*'nın açılış gecesi, tiyatronun şerefine bir davet verdi evinde. İlk gecelerden sonra âdet olmuştu bizim tiyatroda böyle toplantılar. Zaten bir klan gibi yaşıyorduk çoğunlukla. Gezmelere, yemeklere birlikte çıkıyor, tatillerimizi beraber planlıyor, tüm yaşantımızı aile gibi bir arada geçiriyorduk. Oyunların açılış geceleri çekilen heyecan ve korkulardan sonra rahatlamayı da paylaşmak istiyorduk. Bu yüzden açılış gecelerinden sonra yapılan davetler bizi çok mutlu ediyordu. Betûl'ün davetinde en mutlu kişi gecenin yıldızı Ulvi'ydi kuşkusuz. Hepimiz de onun çevresindeydik. Ayrıca hakkıydı bu Ulvi'nin. Yıllarca bu işin kahrını çekmiş, sonra birdenbire ne olduğunu anlamadan dünyası kararıvermişti. İşin kötüsü uzun da sürmüştü bu durum. Umudunu yitirmişken önüne yepyeni, apaydınlık bir dünya serilivermişti birdenbire. Bu yüzden elindeki içki gibi, bu beklemediği anda gelen mutluluğun tadını damla damla çıkarmak hakkıydı. Selçuk kocasının yanında, onu bir gölge gibi izliyor, reaksiyonlarını ona göre ayarlamaya çalışıyordu. Kocasının mutluluğu onun mutluluğuydu. Tüm yaşantısını ona göre planlamış, ona göre ayarlamıştı. Onun arkasından hapse bile girmişti. Şimdi onun başarısının sevinci Selçuk'a yetiyor, onu da mutlu ediyordu.

O gece davetten sonra bilmediğim bir şey öğrendim Betûl'den. Ulvi her gün karakola gidip kentten dışarı çıkmadığını göstermek için imza vermek zorundaydı. Turneler için bizim özel izin almamız gerekecekti. Ayrıca mahkemesi kesin olarak sonuçlanmadığından günün birinde oyunu bırakması bile gerekebilirdi.

Nina'nın başlamasından on gün sonra *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim* açtı perdesini. O güne kadar alışılmamış tipte bir oyun olduğu için halkın ilgisini çekti ve iyi iş yaptı. Özellikle Gülriz Sururi, Metin Serezli ve Erol Keskin'in oyunları çok beğenildi. Gülriz, Güler'in hazırlattığı 1930 yıllarının kostümleri içinde çok güzeldi. Kadın oyuncu kadromdan şikâyetim kalmamıştı artık. Oyunun genel provasında oturan Duygu Sağıroğlu, Gülriz antresini yapınca "Şimdi oldu işte patron," dedi ağzı kulaklarına vararak. Ayfer'in ve Gülriz'in kadromuza katılmaları Duygu'yu çok memnun etmişti.

İki oyunumuzun sağlam temeller üzerine oturup iş yapması beni rahatlatmıştı. İkinci yıla parlak bir şekilde başlamıştık, ama tatsızlık bulutları yavaş yavaş üzerimize doğru geliyordu gene. Oyunun olağanüstü başarı kazanması Ulvi Uraz'ın tutumunu tamamen değiştirmesi-

ne neden oldu. İlk olarak *Nina*'nın kadrosunun çok zayıf olduğundan yakınmaya başladı. Erol'un rolünü benim, Necdet'in rolünü Gruda'nın, İzzet'in rolünü de Metin'in oynamasının daha doğru olacağını düşünüyordu. Bir gün beni kenara çekip bu fikrini söyleyince, kesin bir dille kadronun değişmeyeceğini söyledim. Kadro sözü bir daha edilmedi ama Ulvi her gün yakınacak bir şey buluyor, sahne amirini azarlıyor, rol arkadaşlarına kan ağlatıyordu. İşine gelmeyen bir şey olunca, "Bu ne biçim kuruluş?" diye ortalığı kasıp kavuruyordu. Bunlar benim yanımda olmuyordu tabii. Her gün bana dert yanılıyor, ben "İdare edin lütfen. Sizden büyüktür; çok çekti," gibi sözlerle durumu kurtarmaya çalışıyordum. Ama biz tiyatroda hep bir aile gibi yaşadığımızdan Ulvi'yi idare edebilmek kolay olmuyordu. *Nina* provalarının halim selim efendi Ulvi'si, oyun başarı kazandıktan sonra Âli kıran, baş kesen sevimsiz bir yıldız haline gelmişti. Tiyatroda herkes yavaş yavaş çevresinden çekilince, Ulvi tek başına kalıverdi. Ayrıca olağanüstü bir oyun çıkarmış, büyük başarı kazanmış olmasına rağmen, sahnede bununla yetinmiyor, başkalarının seyirciden reaksiyon alacak sözleri sırasında bir şeyler yapıp ilgiyi üzerine çekiyordu. Ayfer, Erol, Necdet ve İzzet bütün bunlara ses çıkarmıyor, fakat sinirleri gerildiği için bunun hıncını evlerinde olay çıkartarak alıyorlardı.

Benim için ortalığı idare etmekten başka yapabilecek bir şey yoktu. Ulvi'nin gün geçtikçe artan kaprislerini çekmek zorundaydım o yıl. İkinci turda oynanan Marcel Archard'ın *Benimle Oynar mısınız?* adlı dört kişilik komedisini Ulvi koyuyordu sahneye. Gülriz, Tunç, Altan ve Günaydın da dört rolü paylaşmışlardı. Ben Agatha Christie'nin *Fare Kapanı* adlı oyununu hazırlıyor ve başrolünü oynuyordum. Benden başka Metin, Ayfer, Yıldız Alpar, Necdet Aybek, Gruda, İzzet ve konuk olarak da Nisa oynuyordu bu oyunda. Ulvi'nin ikinci turda oyunu yoktu. O, üçüncü ve son turda Refik Erduran'ın bizim için özel olarak yazdığı *Cengiz Han'ın Bisikleti* adlı oyunun başrolünde oynayacaktı.

O sıralarda Betûl'le evlenmeye karar vermiştik. Nişan yüzüklerimizi annesine ve babasına durumu bildirmeye giderken asansörde takmış ve yazın turneden sonra nikâhımızı yapıp seyahate çıkmaya karar vermiştik. Betûl'le evlenme kararımız her iki tarafın yakınlarını olduğu kadar, tüm dostlarımızı ve özellikle Dormen Tiyatrosu ailesini çok mutlu etmişti. Hepsi Betûl'ü seviyordu. Yabancı bir kadının tiyatroya girip beni ellerinden almasına tahammülü yoktu hiçbirinin. Oysa Betûl onlardan biriydi. Beni onlardan uzaklaştıracak, onlarla benim arama girecek bir kadın olmasına olanak yoktu onu tanıdıkları kadar... Gerçekten de Betûl, Dormen Tiyatrosu oyuncularının en yakın dostu olmuştu. Karısıyla kavga eden, borcunu ödeyemeyen, kürtaj yaptırmak zorunda kalan, hastalanan hep

ona başvuruyor, çoğunlukla da derdine deva buluyordu. Hele hastalıklarda Betûl'den daha güvenilir kimse olamazdı. "Ben doktor olacak kadınmışım," derdi hep kendi için. Gerçekten de amatör bir doktor sayılabilecek kadar iyi bilirdi bu işi. Yıllar sonra film çevirirken bir kaza sonucu cayır cayır yanan Ayfer Feray yarı baygın, arabayla hastaneye kaldırılırken, perişan bir halde gözlerini açmış ve "Betûl'ü bulun, Betûl Dormen'i bulun bana..." diyebilmiş.

Benim Konya turnesinde bulunduğum o gün, Betûl oğlumuz Ömer'le Çiftehavuzlar'da denize giriyormuş. Telefon gelip "Ayfer yandı. Amerikan Hastanesi'nde sizi istiyor," sözünü duyunca hemen toparlanıp yirmi dakika içinde Ayfer'in yanında bulmuş kendini. Betûl, Ayfer'in tekrar iyileşmesi için elinden geleni yaptı o günlerde. Ayfer bir kadın ve üstelik bir oyuncuydu. Yanmış yüzünün eski haline gelmesi gerekti. Betûl'ün uğraşmaları sonunda çevrenin de yardımıyla Ayfer Londra'ya gitti. Tamamen tedavi olarak geri döndü. "O baygın halimde iyi ki Betûl'ü buldurmak aklıma geldi," derdi hep.

Benimle Oynar mısınız?'ın başlamasına bir hafta kala Ulvi, Tunç'la büyük bir kavga çıkararak oyunun rejisini yarıda bıraktı. Tunç'un kabahati yoktu bu işte. Yapamadığı bir sahne için yardım istemişti yönetmeninden. Ulvi de onu yeteneksizlikle suçlayıp, bağırmaya başlamıştı. Sonunda da, "Benim sizin gibilerle ziyan edecek vaktim yok," diye provayı bırakıp gitmişti. Bir şeyi yarım bırakanlara ısrar etmek, prensip olarak âdetim değildi. Bu yüzden *Fare Kapanı* provalarını bir hafta tatil ederek yarım kalmış oyunu üstüme aldım. Zor bir oyundu. Ulvi'yle anlaşamaması Tunç'u şaşırtmış ve rolü yanlış yorumlamasına neden olmuştu. Oysa benim fikrime göre yönetmenin ilk büyük görevi oyuncusunu rahat ettirmek ve kendine güvenini yitirmesine engel olmaktı. Güvenini yitiren oyuncuya hiçbir şey yaptırmaya olanak kalmaz. Öte yandan yetenekli olmayan bir oyuncuya, güvenle inanılmayacak şeyler yaptırılabilir ve güvenin olduğu yerde zamanla yetenek de ortaya çıkar. Bununla bazı insanların doğuştan yetenekli olmadıklarını söylemek istemiyorum ama bunca yıllık tecrübelerimle biliyorum ki, bir yere varmak için büyük tutkusu olan normal bir insan, çalışmakla önemli bir oyuncu olabilir. Ben bunun örneklerine defalarca tanık oldum.

Ulvi, Tunç'un bu oyundaki güvenini sıfıra indirmişti. Benim provaların son haftasında bir şey yapmama da olanak kalmamıştı. Tunç tüm çabalarına rağmen rolün altından kalkamazdı artık. Besteci Yalçın Tura'ya ısmarladığımız şarkılar da genel prova günü gelince iş büsbütün çığırından çıktı. Eski bir müzikalci olan Gülriz şarkısını kolayca öğrendi. Palyaçoları oynayan Altan'la Erol Günaydın, kötü de söyleseler komik pozunda yutturabileceklerdi şarkılarını. Tunç için yazılmış oldukça zor tangoyu çıkarmak istedim oyundan. Son dakikada eklenen şeylerden hep ürkmüşümdür. Tunç ısrar edince, "Peki kalsın," dedim.

İlk gece sıra Tunç'un şarkısına gelince şarkıyı çıkarmamakla ne kadar yanlış bir şey yaptığımı anladım. Salonda buz gibi bir hava esti ve ben kaçıp gitmek istedim o an. Tunç da farkındaydı yaptığımız hatanın. Şarkı bitince rahat bir nefes aldım. O sırada önlerden *"Bis – Bis"* diyen birinin alaylı sesi duyuldu. Kâbus görüyorum sandım bir an. Kimse bu kadar zalim olamazdı. Sonradan bu alkışlayanın yazar Fikret Adil olduğunu öğrendim. Sahnede güç durumda kalan bir oyuncuya karşı oldukça acımasız bir hareketti bu. O günden sonra o tango bir daha hiçbir yerde duyulmadı. Sanırım Tunç da banyosunda bile şarkı söylemeyi denemedi bir daha.

İngiltere'de 36 yıldır oynayan *Fare Kapanı* bizde ancak yetmiş beş kez oynayabildi. Hiçbir özelliği olmayan bu polisiyede Nisa Serezli yabana atılmayacak bir karakter aktrisi olduğunu kanıtladı seyirciye. O oyundan sonra Nisa'yı karakter rollerinde rahatça kullanabileceğimi anladım ve oyunculuğu hakkında haksız karar verdiğimi kabul ettim. *Fare Kapanı*'nın mevsim ortasında Adapazarı'na yaptığımız turnesinden dönerken, trende Güner Türkmen'in Londra'da düşen Türk uçağındaki ölüler arasında olduğunu okudum. Oyunum olduğu için karısı Güngör'e ancak telefon edebildim. Ankara'ya gitmeme olanak yoktu. İkinci kez felakete uğrayan Güngör perişandı ve bu perişanlık yıllar yılı sürüp gidecekti.

O yıl Türkiye için garip bir yıldı. Üsküdar vapuru faciası, Küçükyalı'da bir sinemanın yıkılması, Londra'ya Adnan Menderes'i götüren uçağın düşmesi hep arka arkaya gelmişti. Bu felaketlerde ölenlerin sayısı küçümsenmeyecek kadar kabarıktı. Son tur oyunları için ilk kez yerli oyun oynamaya karar vermiştik. Bunlardan biri, daha önce sözünü ettiğim, Refik Erduran'ın *Cengiz Han'ın Bisikleti*, öteki de Turgut Özakman'ın *Duvarların Ötesi* adlı oyunlarıydı. Özakman'ın oyununu okurken, sonradan adını afili diye değiştirdiğim bir karakter, gözümün önüne Fikret Hakan'ı getirdi hep. Tam onun oynayacağı ve ona çok yakışabilecek bir roldü bu... Ama Fikret bana dargındı. Tiyatrodan ayrıldığı günden beri bir daha ne uğramış ne de gözüme görünmüştü. Oysa bu rolü Fikret'in oynamasını istiyordum. Bu dargınlık bana çocukça geliyordu. O gün bir rastlantı sonucu Fikret'i Beyoğlu'nda gördüm. Ben durunca gözlerini benden kaçıramadı.

"Nasılsın Fikret? Çoktandır ortalarda yoksun. Göreceğimiz geldi," dedim.

"Çalışıyorum patron. Bu yüzden uğrayamadım," diye hafifçe kızararak cevap verdi Fikret.

"Ben de seni arıyordum. Sana oynatmak istediğim bir rol var."

"Sahi mi söylüyorsun? Seve seve oynarım."

"Öyleyse uğra tiyatroya da sana teksti vereyim."

Barışmıştık Fikret'le. Zaten dargın olmak için de bir neden yoktu ki. Oyunu okuduktan sonra role bayıldığını ve film işlerini provalara göre ayarlayacağını söyledi. *Duvarların Ötesi*'ni ben koyuyordum sahneye.

Fikret'ten başka Günaydın, Keskin, Gruda, Özcan Er ve Şükran Akın oynuyorlardı bu oyunda. Çok severek çalıştığım bu oyun başarıyla sonuçlandı ve yazarı Turgut Özakman'la dostluğumuzun başlangıcı oldu. Turgut'la karısı Sevim, genel prova için gelmişlerdi Ankara'dan İstanbul'a. Hemen kaynaşıverdik onlarla. Kısa bir süre içinde onlar da Dormen tiyatro ailesinin fertlerinden oluverdiler. O günlerde, geceleri gittiğimiz Eski Şöhretler Kulübü, Tosun'un Meyhanesi, Yeşil Horoz gibi lokallere onları da götürmeye başladık.

Futbolcu Kâmil Altan'la, Kâzım Çepni'nin işlettiği Eski Şöhretler Kulübü'ne her oyundan sonra gitmek âdet haline gelmişti bizde. Bu lokalde oyun saatlerinden sonra rahat yemek yenebiliyor, müzik dinleniyor ve birkaç kişi görüp çene çalınabiliyordu. Bazı geceler Kâzım coşup kendi elleriyle bir şeyler pişiriyordu bizlere. Hatta tiyatrodan çıkamadığımız matine-suare araları özel olarak hazırlattığı sandviçleri getiriyordu kulise. Bizleri sevmişti Kâzım. "Ben de Dormen Tiyatrosu'nun kadrosundan sayıyorum kendimi," diyordu sürekli olarak.

Turgut'la Sevim, o günlerin Beyoğlu'sunun bu tatlı havasına giriverdiler bizimle. Bütün gün burun buruna çalıştıktan sonra gece de birlikte gezmek istememiz ve bunu zevkle yapmamız çok değişik gelmişti onlara. Gerçekten de her şeyi beraber yapıyorduk çoğunlukla ve bundan da büyük bir zevk alıyorduk. Ulvi ve Gruda gibi aramıza katılmayanlar oluyordu. Altan'ın da geceleri erken uykusu geldiğinden, aklı kaldığı halde bu gezmelerimizde bizimle birlikte olamıyordu pek. Turgut Özakman sevmişti yaşantımızı. "Şimdi anlaşılıyor, başarınızın sırrı," demişti bir gece, lokallerin birinde gene hep birlikte yemek yerken.

Yılın son oyunu olan *Cengiz Han'ın Bisikleti*'ni de ben sahneye koyuyor ve Avni adında Cumhuriyet devriyle Osmanlıların son günleri arasına sıkışmış "Rate" bir paşazadeyi oynuyordum. O günkü *Cengiz Han* kadrosuna bir göz atılacak olursa, ileriki yılların tüm özel tiyatro patronları sanki o oyundan çıkmış gibi gelir insana. Gerçekten de Ulvi Uraz, Altan Erbulak, Metin Serezli, Ayfer Feray, Gülriz Sururi hep tiyatro sahibi oldular ileriki yıllarda. Aynı oyunda rol alan Ekin Kardam sahneden çekilmeseydi, Necdet Aybek Lozan'da başarılı bir diş doktoru olmasıydı, Yıldız Alpar da ünlü bir bale okulu açmasaydı, bugün onlar da bir topluluğun başına geçmiş, adlarını neonlarla yazdırmışlardı İstanbul'un herhangi bir köşesinde.

Ulvi'yle *Cengiz Han*'ın provalarında çalışmak pek zevkli olmadı. *Nina*'daki her sözümü büyük bir saygıyla dinleyen, heyecan dolu oyuncu gitmiş, yerine her şeye karşı çıkan, hiçbir şeyi beğenmeyen, çalışılması çok zor, kaprisli bir yıldız gelmişti. Provalarda sinirlenmemeye çalışıyor, her zamanki neşeli halimle durumu idare etmeye çalışıyordum. Biliyordum bunun son olduğunu, Ulvi'nin de kendine göre planları vardı. Bizimle çalışmak istemeyecekti önümüzdeki mevsim, istese de benim sabrım

kalmamıştı. Ayrıca sürekli sinirlendirdiği oyuncuları bir yıl daha gemleyemeyecektim. Hepsine teker teker, "Sabredin. Az kaldı. Size yakışmaz. Rezil oluruz. Kusura bakmayın," diyerek gergin sinirlerini rahatlatmaya çalışıyordum. Ama olmuyordu. "Bu tiyatro benim sayemde para kazanıp ayakta duruyor," düşüncesine saplanan Ulvi her şeyi yapmakta hak buluyordu kendinde.

Ulvi'nin tatsızlıklarının aksine, Gülriz'le çalışmak büyük zevk oluyordu. Altı aydır tiyatromda çalışmasına rağmen, *Cengiz Han'ın Bisikleti*'nde ilk kez beraber çalışma olanağı bulmuştum bu gerçekten yetenekli oyuncuyla. Üstelik bu komedide karşılıklı sahnelerimiz de vardı. Gülriz, yönetmene büyük saygısı olan bir aktristi. Ya da en azından bana güveni sonsuzdu. Yıllar sonra bir gün kendi tiyatrosundaki bir çalışmada, "Başının üstünde durup oyna desen, öyle oynamaya çalışırım. Çünkü sen söylediğin için böyle olması gerekir diye düşünürüm," demişti bana. Gülriz gibi yetenekli bir profesyonelden böyle büyük bir iltifat almış, benim kadar şanslı pek az rejisör vardır sanırım.

Gülriz tiyatroda gerçek bir profesyoneldi. Ben, amatör ruhun hiçbir zaman ölmemesi gerektiği bu güzel meslekte, profesyonel olmanın zorlu olduğuna inanırım. Bu meslekte profesyonel olmayanın işine de, seyircisine de, kendisine de saygısı yoktur kanımca. Ben kendi hesabıma profesyonelliğimle gurur duyarım her zaman. Bu, işi bildiğim, hem de iyi bildiğimi kanıtlar. Profesyonel olmak demek, para düşünmek demek değildir elbette. Tıpkı amatör ruhlu olmanın bedava çalışmak demek olamayacağı gibi. Gülriz her anlamda profesyoneldi. Yılmadan, ama gerçekten yılmadan, yorulmak bilmeden çalışabilen, her şeyi en ince ayrıntısına kadar planlamadan sahneye çıkmayan, üstüne giydiklerinden makyajına, yazarın söylediklerinden yönetmenin mizansenine kadar her şeye saygı gösteren tam bir tiyatrocu ve tam bir profesyonel.. Ne yaptığını, ne söylediğini ve ne istediğini bilen bir yönetmen için Gülriz Sururi ile çalışmak gerçek bir zevktir. Bu oyundan sonra uzun yıllar onu yönettim birçok yapıtta. Karşılıklı da oynadık birçok kez ve Gülriz hakkındaki bu fikirlerim hiçbir zaman değişmedi. Aramızda başka konularda tatsızlıklar, tartışmalar çıktı, hatta zaman zaman dargınlıklar bile oldu ama oyuncu ve profesyonel bir tiyatrocu olarak, ona her zaman saygım sonsuzdu, her zaman da öyle kalacak.

Cengiz Han'ın Bisikleti Refik Erduran'ın sahneye koyduğum ilk oyunuydu. O güne dek özellikle Cep Tiyatrosu'nda ülkemizde pek tanınmamış yabancı yazarların oyunlarını ön plana aldığımdan, yerlilere yeni vakit gelmişti. Turgut Özakman'ın açtığı yolu, Refik Erduran izliyordu tiyatromuzda. Refik, *Cengiz Han*'dan sonra birçok oyun daha yazdı. Bunların bir kısmını da ben sahneye koydum, bunlar arasında çok büyük başarılar kazananlar da oldu. Fakat *Cengiz Han*, benim fikrime göre yalnız Refik Erduran'ın değil, bugüne dek Türkiye'de yazılmış oyunların en iyilerin-

den biri olarak geçti tiyatro edebiyatına. Karakterleri, konusu ve devrimci fikri ile bugün göz çıkara çıkara toplumcu olmaya çalışan birçok sözümona oyunu, rahat rahat cebinden çıkarır *Cengiz Han.*

Başladığı gün oyunun çok tutacağını anlamıştık. O kadar ki Galip San bana, "Bu oyunu Atlas'a indirmemiz gerek. Bilet isteğini karşılayamıyoruz," demek zorunda kaldı bir gün. Gerçekten de mevsim sonu yaklaşmış ve *Cengiz Han*'ı görmek isteyen herkesin yer bulabilmesine olanak kalmamıştı. Galip San'ın öğüdüne uyarak iki bin kişilik Atlas Sineması'na indirdik oyunu. Küçük sahnede de sürekli oynamak üzere *Duvarların Ötesi*'ni bıraktık. Kadroları ayrıydı nasılsa.

Muhsin Ertuğrul haziranda İzmir'in turne için çok iyi olacağını söylemişti bana. İlk kez tiyatromu götüreceğim bu kent, korkutuyordu beni. Koca dört bin kişilik Açık Hava Tiyatrosu'nu Fuar olmadan doldurabilmek hayal gibi geliyordu, ama Muhsin Bey ısrarla, "Git, pişman olmazsın," diyordu. Sonunda kararımı verdim. 15 Mayıs'tan ay sonuna kadar çeşitli Ege kentlerinde dolaşıp tüm haziranı İzmir'de geçirecektik. Götüreceğimiz oyunlar *Kamp 17, Nina, Cengiz Han'ın Bisikleti* ve *Papaz Kaçtı*'ydı. Son oyunda Ayfer yıllar sonra kendi rolünü oynuyordu gene. Piskoposu oynamış olan rahmetli İlhan İskender'in yerine Özcan Er'i koymuştuk. Tuhaf bir rastlantı olarak rolü prova eden Asım Nipton ve oynayan İlhan İskender'den sonra Özcan Er de 1972 yılında Devlet Tiyatrosu'nda çalışırken birdenbire rahatsızlanıp öldü. Genç yaşında hayata gözlerini yuman Özcan'ın vakitsiz ölümü tiyatro çevresini çok üzdü.

İzmir turnesi inanılmayacak kadar iyi gidiyordu. Hele *Papaz Kaçtı* dört gece üst üste o koca bahçeyi doldurunca şaşırıp kaldık. O yıllarda bu işlerle uğraşan İzmir Belediye Meclisi Üyesi Sabri Süphandağlı, "Artık elimizden kurtulamazsınız. Her yıl sizi burada isteriz," diyordu içtenlikle. Her yıl bizim oraya aynı tarihte gidebilmemiz için de uzun bir süre uğraşıp durdu.

Turnede bizleri tek üzen şey Ulvi'nin aramızda sürekli asık suratla dolaşmasıydı. Kararını vermişti Ulvi. İstanbul Şehir Tiyatroları'nın başına geçen Muhsin Ertuğrul'un daveti üzerine oraya gidecekti yeni mevsim başında. Ulvi gibi gerçekten büyük bir oyuncuyu kaybetmek beni üzüyordu, ama bu koşullar altında beraber çalışmamıza da olanak kalmamıştı artık. Ulvi'nin Şehir Tiyatrosu'na girme kararı her iki taraf için de olumlu bir sonuç olmuştu.

Bu arada İzmir turnesi bitiminde yaşamımın en önemli dönüm noktalarından birini yaşayacaktım İstanbul'da. 9 Temmuz günü Betûl'le evleniyorduk. Ben düğünden ancak on gün önce İstanbul'a dönebileceğimden tüm hazırlıkları ailem, Betûl ve onun ailesi yapıyordu. Ben evde kıyılacak basit bir nikâh hayal ediyordum, oysa Çiftehavuzlar'a döndüğümde koca

bir düğün hazırlandığını öğrendim. Davetiyeler gönderilmişti. Benim için mutlu damat rolünü oynamaktan başka yapılabilecek bir şey kalmamıştı artık. Düğünümüz güzel bir ağustos gecesi Çiftehavuzlar'ın bahçesinde yapıldı. Kalabalık davetliler arasında tüm kadrom ve yakın dostlarım da vardı.

Betûl'le evlendiğimizin ertesi günü Viyana'ya hareket ettik. Dört beş gün orada kalıp sonra Paris'e ve Londra'ya gidecektik. İlk kez görüyordum Avusturya'nın başkentini. Betûl'le bayıldık Viyana'ya ve o günden sonra fırsat buldukça Avusturya'ya gitmek benim için büyük zevk oldu. Viyana'da Ülker'i gördük. Ünlü bir atom mühendisi olan Cavit Erginsoy adlı bir gençle evlenmiş, kendine mutlu bir yaşam kurmuştu. Paris'te Opera Meydanı'nda ilk büyük karı koca kavgamızı ettik. Yanlış anlaşılma üzerine çıkan patırtıdan sonra, Betûl beni bırakıp ilk uçakla İstanbul'a dönmeye karar verdi. Otelde çantalarını toplarken, ben yatağın üzerine uzanmış onu bu işten nasıl vazgeçirmem gerektiğini düşünüyordum. O sırada kapı vuruldu.

"Girin," dedi karım ağlamaklı bir sesle.

Şen şakrak içeri giren, kuzeni Muhtar Kocataş'tan başkası değildi. Muhtar düğünde bizi Paris'te bulacağını söylemişti. Ama herkes her zaman bu çeşit sözler ettiğinden fazla kulak asmamıştık. Muhtar gelince işler bir anda değişti ve Betûl'le çocukluğumuza gülmeye başladık. O gece Muhtar'ı da aramıza alarak Paris'in altını üstüne getirdik. Bu arada yıllarca önce Charles'tan öğrendiğim gizli yerlere de götürdüm karımla kuzenini... Betûl'ün İstanbul'a dönmesine gerek kalmamıştı artık.

Muhtar o günlerde tiyatroculuğa başlamamıştı daha. Hatta ben Betûl'le nişanlanıncaya kadar Türkiye'de tiyatroya bile gitmemişti. İlk kez bir davette tanıştıktan sonra, *Fare Kapanı* oyununa gelmiş ve benimle başrolü oynayan Ayfer Feray'a tutulmuştu. O geceden sonra Muhtar, tiyatromuzun sürekli seyircilerinden biri oldu. *Fare Kapanı*'nı aynı koltuktan on kez izledi yanlış hatırlamıyorsam. Bu gecelerden birinde Ayfer'e gönderdiği muazzam bir orkide dalı hepimizin gözlerini kamaştırmıştı.

"Yahu benim bunu koyacak vazom bile yok," diyordu Ayfer gülerek.

"Parasını sana verse daha iyi ederdi. Hiç olmazsa bir aylık kiranı öderdin," diye söze karıştı Erol Günaydın. Ayfer o günlerde Parmakkapı'nın arka sokaklarından birinde, ufacık bir odada yaşıyordu. O gece evine orkide dalını götürürken aksesuar dolabından ödünç olarak bir de vazo aldı yanına. Muhtar'la Ayfer yalnızca dost kaldılar, Muhtar'ın sürekli flört tekliflerine rağmen... Sonunda Muhtar da, Ayfer'i yakın bir arkadaşı olarak kabul etti ve bu ilgi Muhtar'ın geçenlerdeki ölümüne dek bu şekilde sürdü gitti.

Paris'te, Muhtar, "Ayfer'e benimle gelmesi için ısrar ettim, kabul etmedi," diyor ve bir kadının böyle bir Avrupa yolculuğunu geri çevirmesini anlayamıyordu bir türlü. Paris'ten İngiltere'ye uçtuk. Londra'dan Bristol'e

gitmemiz gerekiyordu bir gece için. O gece Cep Tiyatrosu, Bristol'de yapılan uluslararası amatör bir festivalde oynuyordu. Ben ayrıldıktan sonra Cep Tiyatrosu bir iki yıl daha sürdürdü başarılı oyunlarını. Yılmaz Gruda, Erol Keskin, Necdet Aybek gibi yeni yetiştirdiğim yönetmenler benim süpervizyonum altında sürdürüyorlardı bu işi. Şimdi de Musahipzade'nin *Mum Söndü* ve Anatole France'ın *Dilsiz Kadın* oyunları ile Bristol'deki şenliğe katılıyorlardı. Bu oyunlardan birini Yılmaz Gruda, ötekini de Necdet Aybek koymuştu sahneye. Her ikisi de *Pierre Patheline, Amphitryon* geleneğinde sahnelenmişti.

Cep Tiyatrosu'nun oynadığı gece kıyametler koptu Bristol'de. Perde kaç kez açıldı hatırlamıyorum ama sonunda bizimkiler selam vermekten yoruldular. Sahne salondan ve balkondan çiçek yağmuruna tutuldu. Muhtar, Betûl ve ben, evlatlarının mürüvvetini görmüş düğün sahipleri gibi gözlerimiz yaş dolu izledik bu gerçekten olağanüstü tezahüratı. O gece otelde, Cep Tiyatrosu'nun kadrosuyla Bristol'e gelmiş olan Metin, Nisa ve Aydemir'i de aramıza alarak Muhtar'ın özel bir durum için yanında getirdiği rakı şişesini açtık, hayretten ağzı açık kalan İngiliz garsonun yanında.

Ertesi gün üniversitede düzenlenen açık oturumda, Cep Tiyatrosu'nun oyunları göklere çıkarıldı, bu oturuma katılanlar tarafından. Herkes özellikle tempo ve mizansen bütünlüğü üstünde duruyor ve bu kendine özgü tarzın hangi okulda öğrenildiğini soruşturuyordu... Arka sıralarda Betûl, Muhtar ve Metin'in yanında sessizce konuşmaları dinliyordum ben de. "Hocamızdan," dedi Necdet. "O da şimdi burada. Aramızda oturuyor," diye ekledi Nisa Serezli bizim oturduğumuz yöne doğru bakarak. Herkesin meraklı bakışları arasında kalkıp selam vermek zorunda kaldım. Salondakiler beni alkışlayınca utancımdan yerin dibine geçtim. Oturumdan sonra yaşlı profesörlerden biri yanıma geldi.

"Kutlarım sizi, çok gençsiniz ve olağanüstü öğrenciler yetiştirmişsiniz," dedi.

Bütün utancıma rağmen o gün çok mutlu olmuştum. Hem gurur duymuş, hem de çizdiğim yolun doğru olduğunu kendime karşı kanıtlamıştım. Öğrencilerime öğrettiklerim, onlara yaptırdıklarım olumlu ürünler vermeye başlamıştı. Bristol'deki açık oturum Türkiye'ye dönüşte bana bir güç verecekti.

Bristol'den Nisa ve Metin'i de alarak Londra'ya döndük. Hep birlikte tiyatrolara gitmeye başladık. Bir rastlantı sonucu *West Side Story* müzikalini izlemeye gittiğimiz gün fuayede Yıldız Kenter ve Müşfik Kenter'le karşılaştık. Onlar da bir süre İngiltere'de kaldıktan sonra Türkiye'ye dönüp İstanbul'da çalışmalara başlayacaklardı.

Kenter kardeşler bir mevsim önce Devlet Tiyatrosu'nun İstanbul'da yaptığı bir turnede, Osborne'un *Öfke* adlı oyununda büyük bir başarı kazanmışlardı. Tüm İstanbul seyircisi bu gerçekten olağanüstü yetenekli kardeşleri bağrına basmış, gazeteler oyunlarını övgü dolu yazılarla gök-

lere çıkarmıştı. *Öfke* oyunundan sonra gerek Yıldız, gerek Müşfik, Türk sahnesinin en parlak iki yıldızı olarak selamlanmıştı. O yıl Londra dönüşü Muhsin Ertuğrul'la birlikte yeni bir çalışmaya gireceklerdi Karaca Tiyatro'da. Oysa onları bizim kadroya almayı ne kadar isterdim.

Londra serüvenimiz bitince İstanbul'a döndük ve ben yeni mevsim için yoğun bir çalışmaya giriştim. Yazın sonuna kadar Betûl'le Çiftehavuzlar'da oturacak, mevsim başlar başlamaz da onun Teşvikiye Palas'taki yeni baştan döşediğimiz katına geçecektik. Betûl'ün ilk evliliğinden olan kızı Leylâ da hem yazın hem de kışın bizimle oturacaktı. Evlendiğimiz yıl Leylâ beş yaşındaydı.

O yıl Gogol'ün *Müfettiş*'ini seçtim ilk oyun olarak. Başrolünü Erol Günaydın'ın oynayacağı bu ölümsüz Rus klasiği, bizim için tam biçilmiş kaftandı. Daha önce Cep Tiyatrosu'nda sahnelediğim aynı yazarın *Bir Evlenme* komedisinde gösterdiğim başarıyı, bu oyunda da gösterecek ve Bristol'den aldığım yeni güçle bir kez daha kanıtlayacaktım reji gücümü. Üstelik o yıl tüm tiyatrolar iddialı oyunlar ve büyük kadrolarla açıyorlardı perdelerini. Şehir Tiyatroları Ankara'dan ayrılan Muhsin Ertuğrul yönetiminde *Hamlet*'le başlıyordu mevsime... Amerika'dan yeni gelmiş Engin Cezzar adında bir genç oynuyordu Shakespeare'in ünlü kahramanını. Polonius'u bizden transfer edilen Ulvi Uraz canlandıracaktı. Karaca Tiyatro'da Kenter Kardeşler *Salıncakta İki Kişi* ile çıkacaklardı İstanbul seyircisinin karşısına.

Ulvi Uraz'dan başka Tunç Yalman'la Bilge Zobu da bizden ayrılıp Şehir Tiyatrosu'na girmişlerdi. Kadroya yeni aldığımız Sibel Göksel, *Hamlet*'te konuk olarak 'Ophelia'yı oynayacaktı Engin Cezzar'ın karşısında.

Sururi Kardeşler'in, Vedat Karaokçu, Toto Karaca ve Muzaffer Hepgüler'le Elhamra'da kurdukları İstanbul Tiyatrosu tıklım tıklım doluyordu her gece. Muammer Karaca, kaliteli politik farslarıyla halkın bir numaralı sevgilisi haline gelmişti. Münir Özkul köprünün öbür yanında bir tiyatroda oynuyor ve *Generalin Aşkı*, *Sevgili Gölge* gibi oyunlarla büyük başarı kazanıyordu.

İstanbul parlak bir tiyatro mevsimine girmişti. Gazeteler uzun uzun sütunlar ayırarak tiyatrodan söz ediyor, sanatçılarla ilgili röportaj ve resimler yayımlıyorlardı. Gerçekten gurur duyulacak bir tiyatro kenti haline gelmişti o yıllarda İstanbul. Tiyatroları, sanatçıları ve en önemlisi seyircisi ile gerçek bir tiyatro kenti olmuştu.

Müfettiş hiç de beklediğim gibi çıkmadı seyircinin önüne. En iyisini yapalım derken fena halde çuvallamıştık. Başta benim rejim olmak üzere Duygu'nun dekorları, Günaydın'ın oyunu aksıyordu. *'Bu işi en iyi biz yaparız'* psikolojisi gözlerimizi karartmış, hatalarımızı bizlere göstermemiş ve bizi başarısız bir sonuca sürüklemişti.

O günden sonra başıma birçok kez daha gelecekti bu tip fiyaskolar... Şimdi geriye bakıp düşündükçe bu fiyaskoların, aslında sanatçı olarak

bana çok yararının dokunduğuna karar veriyorum. Kazandığım büyük başarıların ardından önüme çıkan böyle bir başarısızlık sert bir tokat gibi, beni hemen kendime getiriyor, iki ayağımın üstünde sağlam durabilmemi sağlıyordu.

O zaman *'Dur bakalım Haldun Bey'* diyebiliyordum kendi kendime. *'Sandığın kadar büyük değilsin daha.'*

Başarılı geçen ikinci mevsim ve Bristol'de göklere çıkarılıp şımartılmam, artık hiç yanlış yapmayacağımı düşündürmüştü bana. *Müfettiş* fiyaskosu yüzüme çarpılan bir kova buzlu su gibi hemen kendime getiriverdi beni.

Bir gece oyunu oynarken, hepimizin sahnede olduğu bir an, (biz Metin'le Bobchinsky ile Dobchisky'i oynuyorduk) Günaydın tam ortada büyük komik tiradını söylerken, ikinci sıradan, "Aman ne soğuk şey," diye bir ses geldi. Benim kan beynime çıktı. Gözümün ucuyla baktım salona. Bu lafı eden oyundan haklı olarak sıkılmış, içtenlikle fikrini, biraz gereksiz diyebileceğim kadar yüksek sesle söyleyen, ünlü doktorlarımızdan Prof. Gökmen'di. Birinci perdeyi zor bitirdik. Erol'un büyük bir azap içinde oyuna devam ettiğini görüyor ve yardım için hiçbir şey yapamıyordum. Her an bayılabilirdi. Zar zor sonuna geldik birinci bölümün... Sahne gerisinde büyük bir kriz geçirdi Erol.

"O adam salondan çıkarılmazsa, oyuna devam edemem," diyordu sürekli olarak. İhsan Efendi'yi çağırarak olmayacak bir pot kırdım ve: "İkinci sıranın şu koltuğunda oturan beye, salonu hemen terk etmesini, aksi halde oyuna devam edemeyeceğimizi söyle," dedim. İhsan Efendi şaşırdı. Beni hiç bu halde görmemişti.

"Hadi hemen," diye haykırdım. Adamcağız tatsız görevi üstlenerek gitti. Biraz sonra geri geldi, "Ben parasını ödeyip bilet aldım. İster çıkarım, ister çıkmam. Bu kimseyi ilgilendirmez diyor," dedi. Gökmen haklıydı. Benim yaptığım yalnız çocukluk değil, büyük bir terbiyesizlikti de. Fikrini biraz yüksek sesle söyledi diye, bir seyirciyi tiyatrodan çıkarmaya hakkım yoktu.

Çarnaçar perdeyi açıp Gökmen'in gözleri önünde oyuna devam ettik. Tabii buna oyun denebilirse... Aile dostumuz olan doktor Gökmen yıllarca haklı olarak selam bile vermedi bana. Sonra birkaç yıl önce ufak sandalıyla yanaştığı Çiftehavuzlar'daki iskelemizde hiçbir şey olmamış gibi konuştuk. Tabii ben utanç ve vicdan azabı içinde kıvrandım. O ise efendice davranarak bu olay hiç olmamış gibi davrandı.

Bizim *Müfettiş* fiyaskosunun yanı sıra, Kenterler *Salıncakta İki Kişi* ile büyük başarı kazandılar. Engin Cezzar *Hamlet*'i yepyeni bir yorumla oynayarak, Shakespeare'in bu en ünlü oyununu yüz kerenin üstünde sergiledi İstanbul seyircisine. Bu, tüm dünya *Hamlet* tarihi için küçümsenemeyecek bir rekordu.

İkinci turda Noël Coward'ın *Sözde Melekler* ve Peter Shaffer'in *Beş Par-*

mak adlı oyunları vardı. Baş rollerini iki assolistimiz Gülriz Sururi ve Ayfer Feray'ın paylaştıkları *Sözde Melekler*'i Yılmaz Gruda koyuyordu sahneye. Seden Kızıltunç, Erol Günaydın, Özcan Er diğer rolleri oynuyor, İzzet Günay da son sahneye, paylaşılamayan yakışıklı ve çekici jön olarak giriyordu. Yılmaz Gruda'nın ilk profesyonel reji denemesi olan bu sempatik komedi özellikle Gülriz Sururi'nin güzel oyunu yüzünden beğenildi ve epeyi oynadı. Kendine çok yakışan ve vücudunun tüm güzelliğini ortaya çıkaran lame bir tuvalet giyen Gülriz'in yanında, Ayfer de siyah bir gece elbisesi ile oynuyordu. Dikilen üç ayrı tuvalet Ayfer'i memnun etmeyince, sonunda ilk dikileni giymişti. Güler de böylece rahat bir nefes alarak dördüncü bir model düşünmek zahmetinden kurtulmuştu.

Bu arada Gülriz ikinci kocası Vedat'tan boşanmıştı. Vaktinin çoğunu Betûl ve benimle geçiriyordu. Boş gecelerimizde birlikte yemeğe çıkıyor ya da başka tiyatroları izlemeye gidiyorduk. Geceleri oyundan çıkınca çoğunlukla bize geliyor, içkiyle başımız hoş olmadığı için sabahın dördüne kadar çene çalıp çay üstüne çay içiyorduk. Betûl her seferinde uykusu olduğundan yakınıyor, fakat gitmek üzere birisi ayağa kalkınca da, "Tam ben açıldım, sen gidiyorsun. Dünyada bırakmam," diye kalkanı yerine oturtuyordu. Zevkli gecelerdi bunlar. Vaktimizin büyük bir kısmını da, Serezli çiftiyle geçiriyorduk. Nisa'yla Betûl'ün yakın dost olmaları bu beraberliği daha da perçinlemişti. Tüm cumartesi akşamları, oyundan sonra dördümüz bizim eve gider, sabahlara kadar konuşup gülerdik. Hiçbirimiz içkici olmadığımız için de çay içilirdi gene bu toplantılarda.

İzzet Günay çok sevdiğim sekreterim Semine'yle nişanlanmıştı. Daha doğrusu Semine'nin Beyoğlu'ndaki evine taşınmış, onunla beraber yaşamaya başlamıştı. Tutucu bir terbiyeyle yetişmiş olan Semine, bu ilişki nedeniyle ilk başlarda kızarıp bozardıysa da, İzzet'e olan büyük tutkusu yüzünden ve evlenmeye kararlı olduklarından bir süre sonra durumu doğal karşılamaya başladı.

Zaten ortada kimseyi tedirgin eden bir şey de yoktu.

Erol Günaydın fırtınalı geçen ilk evliliğinden sonra, her gün yeni birine âşık oluyor, bir yandan da askerlik hazırlığı yapıyordu. Amerika'daki kocasından boşandıktan sonra İstanbul'un tanınmış iş adamlarından Şehsuvar Menemencioğlu ile evlenip ayrılan Şirin Devrim artık Türkiye'de tiyatro yapmak istediğini söylüyordu.

İkinci turun oyunu olan *Beş Parmak*'ı ben koyuyordum sahneye. Ayrıca bu oyunda Alman mültecisi Walter'i de oynuyordum. Kadronun geri kalan kişileri Yılmaz Gruda, Metin Serezli, Sibel Göksel ve bu oyun için konuk sanatçı olarak davet ettiğimiz Şirin Devrim'den oluşuyordu. Böylece Şirin de profesyonel olarak ilk kez bizim tiyatroda Türk seyircisinin karşısına çıkacaktı.

Bütün iyi niyetine ve şekerliğine rağmen, *'Amerika'dan büyük fedakârlıklarla getirilen ünlü yıldız*'ı oynamak gereğini duyuyordu Şirin za-

man zaman. Fakat sevimli ve kendine özgü halleriyle, kısa sürede herkese kendini sevdirmesini bilmişti eski arkadaşım; iyi de oynuyordu oyunu. Türkçeyi hafif bir ecnebi aksanıyla konuşması role çok uygundu. "Beni merak edenler bile bu tiyatroyu doldurmaya yeter," diyordu oyunun iyi gidip gitmeyeceği tartışıldığında. İşin garibi bu söylediğine inanıyordu da... Yetenekli Şakir Paşa ailesinin bu tiyatrocu kişisi, gerçekle fantezi arasında kendine özgü bir dünyada yaşıyordu o günlerde. Kimler çıkmıştı Şakir Paşa ailesinden... Aliye Berger, Halikarnas Balıkçısı, Fahrünnissa Zeyd, Füreyya Koral, Nejat Devrim ve daha kimler... Tümü de olağanüstü sanatçı kişilikleri, kendi kurdukları Dostoyevskimsi bir evrende sürdürüyorlardı.

Beş Parmak çok iyi oynanıyordu. Duygu'nun yaptığı güzel İngiliz evinin içinde beş kişi arasında geçen bu modern oyun, hayli cüretkâr kalıyordu o günler için. Bilinçaltı eşcinsel bir ilişki sergiliyordu seyircinin önüne. Çok tutmayan, fakat her gece bravolarla alkışlanan ve bazılarında çok beğenilen bir oyun oldu *Beş Parmak*. Çok değişik bir tarzda bir karakter oyunu olduğu için, ancak bilinçli, gerçek tiyatro seyircisi beğeniyordu bu oyunu... Gölcük turnesinde oynadığımız gece, orduevinin rahat ve görkemli salonunda o kadar alkışlandık ki, gözlerimiz doldu. Özellikle kumandanın karısının sahneye çıkıp bizlere kendi elleriyle buketler vermesi hepimizi çok mutlu kıldı. Gölcük'te kaldığımız o üç gün, krallar gibi ağırlandık denizcilerimiz tarafından. Kruvazörde yemek yemek, denizaltıda kahvaltı etmek ve deniz subaylarımızın şeref konuğu olmak büyük bir zevkti bizim için.

Bu arada aynı oyunu bir de Adapazarı'nda oynamamız gerekti. Pazartesi Perşembe arası *Sözde Melekler* oynadığı için, biz salı günü hareket edecek ve hemen o gece oynayıp ertesi sabah dönecektik İstanbul'a. Şirin üç günlük tatilden yararlanarak bir dostunu görmeye Ankara'ya gitmişti pazartesi günü... Salı günü erkenden dostunun özel arabası ile gelecekti Adapazarı'na oyununu oynamaya.

Adapazarı'na vardıktan sonra ilk iş olarak, başta dekoratör Duygu Sağıroğlu olmak üzere, tüm teknisyenler, dekor kurmak üzere tiyatroya koştular. Biz de otelde çay içerek çene çalıyor, akşam oyun saatinin gelmesini bekliyorduk. O sırada başlayan şiddetli tipi beni meraklandırmaya başlamıştı. Şirin daha ortalarda yoktu. Bu tipide özel arabayla Bolu Dağları'nı aşıp nasıl gelebilecek diye kara kara düşünürken, teknisyenimiz Seçkin Bozkaya telaşla kapıdan içeri girdi.

"Haldun Abi o sahne dekorunu kurmaya olanak yok. Eni bir metre bile değil," dedi. O güne dek Adapazarı'nda birkaç kez oynamıştık. Fakat başımıza hiç böyle bir şey gelmemişti.

Hemen sinemaya koştuk durumu anlamak için. Gerçekten de Seçkin'in söylediği gibi, bizi oraya getiren derneğin tuttuğu sinemanın sahnesi, dekorumuzun ufak bir kısmının bile yerleştirilemeyeceği kadar küçüktü. Duygu'nun dehası bile durumu kurtaramazdı bu sahnede. Der-

nek üyelerini çağırarak bu koşullar altında oyunu oynayamayacağımızı bildirdik.

"Nasıl olur, bütün biletler satıldı," dedi derneğin üyelerinden şişman bir hanım. Dilimizin döndüğü kadar durumu anlatmaya çalıştık. "Ama sizden önce gelenler hep burada oynadılar," diye ısrar diyordu kadın.

"Biz oynayamayız çünkü dekorumuz sığmıyor," dedi Metin. "Ben burada dekor kuramam," diye söze girişti Duygu. Dernek üyesi şişman hanım kendisine hakaret edilmiş gibi fena halde alınmıştı. Ama savaşı kaybetmeye de hiç niyeti yoktu.

"Dekorunuzu kurmadan oynayın. Siz de ötekiler gibi yapın," diye tekrar ısrar edince konuşulacak bir şey olmadığını görüp otele dönmeye karar verdik. Dernek üyesi hanımın arkamızdan ne söylediğini bilmiyorum ama Duygu'nun pek yetenekli bir dekoratör olmadığını düşündüğünden eminim.

Otelde daha mantıklı bir iki dernek üyesi ile görüşüp anlaştık ve oyunu bir gece sonra uygun bir sinemada oynamaya karar verdik. Bir gece fazla kalmak tiyatroya oldukça tuzluya oturacaktı ama yapacak başka şey yoktu. Biletler satılmış, seyirci Dormen Tiyatrosu'nun oyununu görmeye hazırlamıştı kendini. Bir gece sonra da olsa oynamak zorundaydık.

"Şirin'i adamakıllı merak etmeye başladım," dedi Semine. Oynansın mı, oynanmasın mı derken Şirin'in Bolu Dağları'nda kaldığını unutmuştum. Saate baktım. Şimdiye dek çoktan gelmesi gerekiyordu. Tipi iyice azıtmıştı. Saatler geçtiği halde Şirin'den hiçbir haber gelmemişti. Akşam sekizde yemeğe çıktığımızda hâlâ görünürde yoktu Şirin. Meraktan ölebilirdim. "Ya başına bir kaza geldiyse!" diyordu Semine. Hep birlikte, ünlü Hacı Baba lokantasına gittik yemeğimizi yemek için. Lokantanın sahipleri hepimizin oturabilmesi için uzunca bir masa ayırmışlardı bize. Etrafta, rakı sofralarını kurmuş, keyif içinde mezelerini atıştıran bir erkek kalabalığı vardı. Bizim masada oturan Sibel Göksel ve Semine'den başka kadın yoktu koca lokantada. Bir süre herkes merakla baktı bize, sonra kendi âlemlerine daldılar. Aklımız fikrimiz Şirin'deydi, bu yüzden önümüze getirilen sıcak düğün çorbalarının farkında bile değildik. Turnelerde, özellikle içki içilen lokantalarda dikkatli hareket etmek, fazla bağırarak konuşmamak, içki içmemek ve bir an önce yemeğimizi bitirip kalkmak tiyatromuzun turne prensiplerinden biriydi. Böylelikle hiçbir yerde hiç kimsenin bize en ufak bir saygısızlık yapmasına, ya da alaylı gözlerle bakmasına neden olmamıştık yaptığımız bütün yolculuklarda.

"Bu ne rezalet! Bu gece oynamıyormuşuz!"

Birden Hacı Baba'nın kapısı açılmış, tipinin savurduğu karlar içeri dolmaya başlamıştı. Kapıda sırtında kürkü, tüm ihtişamı ile Şirin duruyordu. Elinde bir battaniye taşıyan sıska bir şoför, aktrisimizin küçümsenmeyecek bedeninin arkasında ufacık görünüyordu. Bir anda lokantada korkunç bir sessizlik oldu. Bütün başlar kapıdaki kadına dönmüştü.

"Hayatımı tehlikelere atarak, ölümlerden kurtularak, Bolu Dağları'nı aşıp geldim oyunumu oynamak için. Otelde 'Bu gece oynamıyorsunuz,' dediler. Böyle rezalet olmaz." Hâlâ kapıda duruyor, etkili ve çok sinirli tiradını oradan sürdürüyordu. Eli battaniyeli şoför, tipinin altında, soğuktan kıkırdıyor, fakat kaplanlaşan Şirin'in korkusundan sesini çıkaramıyordu. Hacı Baba, Hacı Baba olalı böyle dramatik bir sahneye tanık olmamıştı bunca yıldır. Biz rezil olma korkusuyla yerimizden kımıldamamış, iskemlelerimize mıhlanmış gibi kalakalmıştık öylece.

"Ya ölseydim? Ya araba uçuruma yuvarlansaydı?" Şirin'in tiradı bitmek bilmiyordu bir türlü. Duygu Sağıroğlu yavaşça yerinden kalkarak, kapıya doğru gitti.

"Gel Şirin. Masada konuşalım," dedi.

"Her şey bitti bir de yemek mi yiyeceğiz," diye bangırdadı Şirin. Sıska şoför işte tam bu sırada elindeki battaniyeyi karların üstüne düşürdü. Adamın ödü patlamıştı.

Herkes rakısını filan unutmuş, büyülenmiş gibi kapıda oynanan bu Yunan trajedisini izliyor, sonunun ne olacağını merak ediyordu. Yunan trajedisinden çok kovboy filmlerinin meyhane sahnelerine benziyordu aslında. Ortalığı altüst edecek uzun kavgadan önce oynanan meyhane sahneleri gibi bir şeydi.

"Lütfen gel." Duygu koluna girmiş Şirin'i masaya getiriyordu.

Aktrisimiz patırtılı bir şekilde iskemlesine oturdu. Sonra kapıya dönerek, "Sen gidebilirsin," dedi şaşkın, sıska şoföre. Kapı kapanmıştı. Lokanta müşterileri, sahnenin sonunun bu kadar sönük gelmesinden büyük bir hayal kırıklığına uğramışlardı, önlerine dönerek rakılarına daldılar gene.

Bizim masada kimse konuşmaya cesaret edemiyordu. Şirin suratı bir karış asık, garsonun korkarak önüne koyduğu çorbadan alıyordu hıncını bu kez de. Yanımda oturan ve pek konuşkan olmayan Sibel Göksel'den bir ses yükseldi birdenbire:

"Hem Ankara'da keyif etmek, hem Adapazarı'nda tiyatro yapmaya kalkmak bir arada yürümez."

Bir an Şirin'den Sibel'e doğru bir su şişesi fırlatmasını bekledim. Duygu'yla göz göze geldik. *'Şimdi bunun sırası mı?'* diye soruyordu Duygu'nun gözleri. Korkarak Şirin'e baktım. Hiçbir şey duymamıştı, zavallı çorbasıyla cebelleşiyordu. Rahat bir nefes aldım. Duygu gülmemek için zor tutuyordu kendini.

O geceki krizi ucuz atlattıktan sonra ertesi gün tutulan daha büyük sahnede oyunumuzu oynayıp İstanbul'a geri döndük. Yıllar sonra bir gün Şirin'e, Sibel'in söylediği sözü tekrarladım. "Yazık hiç duymadım," dedi sinirlenerek. "Duysaydın ne yapardın?" diye sordum. "Ne yapacağım, önümdeki çorba tabağını kafasına geçiriverirdim," diye cevapladı içtenlikle. Bunu söylerken şaka etmediği her halinden belliydi. Verilmiş

sadakamız varmış, diye şükrettim. Yoksa o gece Adapazarı'nın ünlü Hacı Baba lokantasında, sonunun neye varacağını bilmediğim gerçek bir rezalet kopacaktı.

Üçüncü mevsimimizin sonu da yaklaşmıştı. İki oyun daha koymam gerekecekti yaz gelmeden. Bu oyunlardan biri *Kırkından Sonra* adlı bir komediydi, öteki de *Zafer Madalyası* adında gerçekten güzel bir Amerika oyunuydu. Savaş sırasında bir gemide, denizciler arasında geçen bu duygusal komedinin tek kadın rolünü Nisa Serezli'ye vermiştim. Metin başrol olan Mr. Roberts'ı, Erol Keskin zalim kaptanı, Altan Teğmen Pulver'ı, Erol Günaydın, Yılmaz Gruda, Oğuz Oktay, Özcan Er, Özdemir Han erleri, İzzet kekeme onbaşıyı Tuncel Kurtiz de inzibat çavuşunu oynayacaklardı. Sahneye oyunu ben koyacak, ayrıca da geminin doktorunu oynayacaktım.

Betûl her gece oyundan sonra beni evde beklerdi. Ancak o saatlerde yemek yiyebildiğim ve bir iki laf edip günün gerginliğini dağıttığım için benim rahatlama sürem oyun sonrası ile sabahın ikisi arasındaydı. Alışkanlıktan olacak, ikiden önce yattığım pek nadirdir bugün bile. Betûl her sabah gazeteye gidiyordu o sıralarda. Buna rağmen gene de her gece beni beklemeyi âdet edinmişti. Evli kaldığımız sekiz yıl boyunca oyundan sonra beni beklemediği üç gece ya vardır ya yoktur. O da ya hastalandığı için ya da aşırı yorgunluk nedeniyle olmuştur.

Zafer Madalyası'nın ilk gecesinde, o güne dek gördüğümüz en büyük tezahüratla kapandı perde. Oyun süresince de kaç kez alkışlandık hatırlamıyorum ama bu alkışlar nedeniyle oyun epeyi geç bitti *premier* gecesi. Duygu'nun gerçekten olağanüstü gemi dekorunun içinde geçen bu oyun, benim sahneye koyduğum en iyi yapıtlardan biri olmuştu. Yer yer duygulu sahnelerle süslü bu komedide özellikle Metin Serezli'nin Roberts'i ve Altan Erbulak'ın Pulver'i, o güne dek sergiledikleri en güzel oyunlardı. *Zafer Madalyası* tutmuştu. Hem de çok tutmuştu ama bu kez de Menderes'in son günlerinde İstanbul'u saran huzursuzluk bulutları halkı tedirgin ediyor, o güne dek alışılmamış öğrenci olayları, çıkan çatışmalar, *'Acaba bunun sonu ne olacak?'* diye herkesi korkutuyordu. Üstelik Menderes politikası, Uşak'ta muhalefetin bir numaralı adamı İsmet İnönü'nün kafasına taş attıracak kadar budalaca oyunlara girip ortalığı büsbütün karıştırıyordu.

Bu halkı telaşlandırıyor ve her zaman olduğu gibi, ucu gene tiyatroya dokunuyordu. Zaten her şeyin ucunun tiyatroya dokunduğunu öğrenmeye başlamıştım. Hava iyi de olsa, kötü de olsa, önemli maç günleri, ay sonraları, pahalılık, beklenmedik olaylar, zamlar, vergi ayları, hatta sıcak su günleri hep gişenin başına patlayan kabaklardı.

'Askerler duruma el koyacak.' Bu söz her yerde duyulmaya başlamıştı. Kimi korkarak, kimi sevinerek gizli gizli bunu söylüyordu evlerde, sokaklarda, toplantı yerlerinde. *'Askerin gelmesi gün meselesi...'*

Zafer Madalyası'ndan sonra eve geldiğimde Ayfer'i bulurdum bizde çoğunlukla. O *Kırkından Sonra*'da oynadığından, boş gecelerinde Betûl'e gelir, ya çene çalarlar ya da birlikte sinema veya tiyatroya giderlerdi. Dönüşte de ben yemeğimi yedikten sonra bitmez tükenmez çay fasılları başlardı. Bu arada radyo hep açık dururdu. Biz de askerin işe el koymasını bekliyorduk. Bunun kaçınılmaz olduğunu anlamıştık artık, işin bu şekilde sürmesine olanak yoktu. Bir gece radyodan böyle bir haberin duyulacağı apaçık belliydi. Bunu görmemek, hissetmemek için insanın ya kör, ya budala olması gerekirdi.

Bütün bu patırtılara rağmen *Zafer Madalyası* iyi gidiyordu gene de. *Kırkından Sonra* pek tutmadığı için yerine alelacele *Küçük Kulübe*'yi hazırlamak zorunda kaldım. *Kırkından Sonra*'da, konuk sanatçı olarak aramıza katılan Saadettin Erbil, yeni oyunda da Gülriz'in kocasını oynuyordu. Bu oyunun sahnelenmesinden sonra Metin, Nisa, Betûl ve ben *Zafer Madalyası*'nın oynamadığı günler, Bursa'ya gidip bir tatil yapmak istedik ve bir pazartesi sabahı Mudanya yolu üzerinden Bursa'ya hareket ettik.

Mevsim yorgunluklarının yanı sıra, İstanbul'da her gün yer almaya başlayan sokak olayları ve Menderes devrinin o anlatılması güç, nefes aldırmayan son günleri hepimizi iyice bunaltmıştı. Bu yüzden Bursa her şeyden uzak bir cennet gibi geldi bize, kısa tatilimizde. Çok mutlu ve eğlenceli iki gün geçirdikten sonra tekrar İstanbul'a dönmek üzere Mudanya'dan vapura bindik. Bir rastlantı sonucu üç yıl önce Metin'le Nisa'nın nişan yüzüklerini takan Necati Kaptan da bizi yukarı davet etti. Memnuniyetinden bize içkiler ikram ediyor, bir yandan da tatlı tatlı konuşuyordu. Bir ara gemi İmralı adasında durdu. Kayıklar gitti geldi. Necati Kaptan köprüdeydi. Birileriyle bir şeyler konuştu. Yanımıza geldiği zaman yüzü bembeyazdı. Ne olduğunu anlamamıştım, ama ortada tatsız bir durum olduğu belliydi. "Bir dakika, size bir şey söylemek istiyorum." Necati Kaptan bana sesleniyordu. Yanına gittim. Ötekilerin duyamayacağı bir sesle, "Durum felâket. Meclis'te İnönü'yü öldürmüşler. Kıyamet kopuyormuş. Ankara ve İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilmiş. Son hız geri dönüyoruz," dedi.

Birden midem bulandı. Durum gerçekten çok kötüydü. İnönü'nün öldürülmesi korkunç bir olaydı. Biraz sonra Betûl ve Nisa da anlatılanları duydular. Kaptan radyoyu açtı. Sıkıyönetimden söz ediliyordu ama İnönü konusuna hiç değinmiyordu radyo spikeri.

Kaptan gemi yolcularına İstanbul'da sıkıyönetim ilan edildiğini, son hızla yol aldığımız halde İstanbul'a ancak yediye varabileceğimiz, saat sekizden sonra sokağa çıkma yasağı konduğundan, isteyenlerin geceyi gemide geçirebileceklerini hoparlörle anons ettirdi.

Üç günlük tatil burnumuzdan gelmişti. Sokağa çıkma yasağı konduğunda oyunumuzu oynayamayacaktık o gece. Durum geleceğin pek parlak olmadığını gösteriyordu. İstanbul'a varır varmaz kendimizi bir

taksiye attık ve ilk önce Serezlileri evlerine bıraktıktan sonra Teşvikiye'ye döndük. Betûl hemen telefonlara sarıldı, İnönü meselesinden kimsenin haberi yoktu. İmralı'da birinin ortaya attığı tatsız dedikodunun balon olduğunu öğrenince rahat bir nefes aldık. Hatta İnönü'ye mecliste ateş bile edilmemişti.

Sıkıyönetim konması öğrenci yürüyüşlerini engelleyemedi. Üstelik bu kez yalnızca öğrenciler değil, herkes birden yürümeye başladı. Bir keresinde Duygu, Ayfer ve İsmet Ay, kol kola Taksim'e doğru *'Olur mu böyle olur mu? Kardeş kardeşi vurur mu?'* diye ünlü marşı söyleyerek yürürlerken, Taksim'den gelen askerlerin dipçikleri ile karşılaşmışlardı. Duygu'yla İsmet kendilerini Lale Sineması'nın yanındaki apartmanın üst katına atınca, Ayfer dipçiklerle baş başa kalıvermiş. Çürük içinde kalmıştı zavallının her tarafı. Birkaç gün de geçmemişti.

Sokağa çıkma yasağının bazı geceler konup bazı geceler kaldırıldığı bu tatsız devirde geleneksel yıllık turne zamanımız gelip çattı gene. Bir ay dolaştıktan sonra, haziranda İzmir Açık Hava Tiyatrosu'nda oynayacaktık. Bu turneye *Teyzesi*, *Zafer Madalyası*, *Beş Parmak*, *Duvarların Ötesi* oyunlarını götürüyorduk.

Balıkesir'de *Beş Parmak*'ı bitirmiş, ertesi gece *Zafer Madalyası*'nı oynayacaktık. Oyundan sonra yemeklerimizi Özen Palas'ın çok sevdiğim lokantasında yemiş, geç saatlere kadar çan çanımızı etmiş ve yatıp uyumuştuk. Ben Duygu'yla aynı odada yatıyordum. Sabahın köründe kapımız bir gümbürtüyle açıldı. Yataklarımızdan korkuyla fırladık. Fikret Hakan'dı odaya giren.

"Patron devrim oldu. Milli Birlik Komitesi hükümete el koydu," dedi. Ben hayatımda pek uyku sersemliği çekmediğim için hemen olaya girdim. Bir iki dakika sonra giyinmiş, Özen Palas Oteli'nin salonunda Fikret'le birlikte radyo başına geçmiştim. Kısa aralıklarla verilen anonslar Cemal Gürsel başkanlığındaki Milli Birlik Komitesi'nin geçici olarak yönetimi ele aldığını bildiriyordu.

O gün sokağa çıkma yasağı konduğundan Balıkesir'deki otelden bile dışarı çıkmadık. Bütün günümüzü radyo başında geçirdik. Tabii bu arada herkes kendine göre, kendinden büyük yorumlar yaptı. Hatta tartışmalar ve sonucunda dargınlıklar bile çıktı. Aramızda en heyecanlı olan Fikret'ti gene. Havaalanları, bankalar kapanmış, bu arada oyunlar doğal olarak kalkmıştı. İstanbul'la telefon görüşmesi yapmak olanaksızdı. Hepimiz evlerimizde olmayı tercih ediyorduk o anda. Balıkesir'deki otelde elimiz kolumuz bağlı, kalakalmıştık. İki gün hiçbir şey yapmadan oturduk sinir içinde. Bankalar kapalı olduğundan, turneler de yapılamadığından otele verecek paramız kalmayabilirdi çok kısa bir süre içinde. Ben elimde bir liste, sonra geri vermek üzere çocuklarda ne kadar para varsa hepsini topladım ve genel bir kasa yaptım. Oyunlarımıza başlayıncaya kadar yalnız yemek parası verilecekti bende duran bu genel kasadan. Herkes cebinde

ne varsa ortaya döktü. Kiminden on lira çıktı kiminde iki yüz lira vardı. Fakat aramızda genel kasaya en çok katkıları olan iki kişi Yılmaz Gruda ile Metin Serezli oldu. Metin'in, bir gün lazım olabilir düşüncesiyle bir taraflarında hep beş on kuruş sakladığını bilirdik, ama sürekli kokozluğundan söz eden Gruda'dan bizi şaşırtan bir miktar çıkınca hepimizin şaşkınlıktan ağzı açık kaldı. Erol Günaydın, "Banka mı soydun baba?" diye sorarken, Altan da, "Baba dün gece kaşla göz arasında zengin bir hatun ayarlamıştır," diyordu. Baba Gruda zamparalık sözüne hiç dayanamazdı. Bayılırdı kendisine böyle şeyler söylenmesine. Piposundan bir nefes çekerek gevrek gevrek, zampara zampara güldü, "İyi bildin yavrum," dedi Altan'a.

Yaşının genç olmasına rağmen 'Baba' diyorlardı Yılmaz'a. Belki de saçı dökük olduğu için bu adı yakıştırmışlardı ona. İlk önce Erol Günaydın 'Baba' diye seslenmişti Yılmaz'a. O gün bu gündür Baba kaldı adı. Turnelerde dernek üyeleri ya da organizasyonu yapanlar bizi karşılamaya geldiklerinde beni tanımıyorlarsa, doğru Yılmaz'a gider ellerini uzatır, "Hoş geldiniz Haldun Bey," derlerdi. Aramızda patronluğa ya da bu kadar yıldır adını duydukları *Haldun Dormen*'liğe Yılmaz'ı yakıştırırlardı en çok. Bana bakmazlardı bile. Yılmaz da her seferinde, "Hoş bulduk ama Haldun Bey ben değilim. Şu gördüğünüz genç," derdi gülerek. Yılmaz tiyatrodan ayrıldıktan sonra, Hüseyin Kutman, Turgut Boralı, hatta Erol Keskin'e bile eller uzatıldı "Hoş geldiniz Haldun Bey," diye ama beni tanımayan biri hiçbir zaman doğrudan doğruya bana gelmedi.

Baba Yılmaz kendine özgü bir tipti. Şairliğinin yanı sıra korkunç merak sarmıştı tiyatroya. Benimle tanışınca bütün köprüleri yıkıp yaşamını tiyatroda sürdürmeye karar vermişti. Sevmişti bu işi. Hem de çok sevmişti. Boş geçirdiği yılların acısını çıkarmak için ne bulursa okuyor, söylenenleri can kulağı ile dinliyor ve kendi kendini yetiştirmeye çalışıyordu. Çok kısa bir süre içinde Yılmaz sağlam bir tiyatro bilgisine sahip oldu. Benden ne kapabilirse kapmış, çalışmalarıyla da bir tiyatro adamı haline getirmişti kendini. Daha sonra sahneye en çok oyun koyan yönetmenlerden biri olan Yılmaz'ın, *"Biz bu işi çok iyi biliriz'* tavrını bırakıp rahatlasa, çok daha olumlu sonuçlara varacağına inanıyorum.

Yılmaz'ın en büyük özelliklerinden biri de bitmez tükenmez çapkınlık öyküleriydi. Tiyatronun iki cini Günaydın'la Altan, onu karşılarına alıp saatlerce konuşturururlardı. Bu olağanüstü öyküler, bizim tiyatroda Kızıl Maskenin, ya da Süper Erkeğin serüvenleri gibi ağızdan ağza dolaşır ve hepimiz Yılmaz'ı gördüğümüzde "Baba, maşallah dün gece gene.." gibi bir söz söylerdik. O da "Yapmayın Allah aşkınıza.." der ama zaferinden memnun, gevrek kahkahasını atardı her seferinde.

Telefon serüveni bizim süper Yılmaz'ın en ilginç öyküsüydü. Tanımadığı bir kadın vardı ona telefon eden. Haftada iki kez telefonla konuşurlar, Yılmaz'ın telefonda söylediği sözlerin sonucu kadın tahrik olur, çığlıklar

atar, Yılmaz konuşmaya devam eder, kadın çılgın hale gelir, sonunda kadın tatmin olur ve bir iki gün içinde tekrar telefonlaşmak üzere vedalaşırlardı. *'Telefon usulü seks'* diyordu Altan buna. Baba'nın daha buna benzer ne öyküleri vardı... Dedim ya kendine özgü bir adamdır diye... Fakat bugüne dek çalıştığım yüzlerce, belki de binlerce insan arasında tiyatroyu Yılmaz kadar içten sevenini az gördüm diyebilirim.

Yılmaz'dan beklenmedik paralar çıkınca, üç gün yemek yememize yetecek ve bizi otobüsle İzmir'e kadar götürecek sermayemiz olmuştu. Üç gün içinde de ya bankalar açılırdı ya da en azından İstanbul'dan para getirtme olanakları çıkardı ortaya.

İki gün sonra Balıkesir'de *Zafer Madalyası*'nı oynayabildik sonunda. Devrimin üçüncü günü askeri bir oyun oynamak, kaptana karşı çıkan subayları canlandırmak biraz garip geldi bize, ama çare yoktu. Oyun bunu gerektiriyordu. Halk da oyunu biraz tedirgin izledi zaten. Alkışlasın mı, alkışlamasın mı bilemedi perde kapanınca.

Balıkesir'den Akhisar'a, oradan da Manisa yoluyla İzmir'e geldik sonunda. Betûl İzmir'e gelip beş on gün kalacaktı bizimle. Günlük turnelere eşlerin katılmaları turne prensiplerimize aykırı olduğundan karılarımız ancak uzun kaldığımız İzmir, Ankara gibi duraklara gelebilirlerdi. İzmir'de Basmane Meydanı'nda Çınar adlı bir otelde kalıyorduk o yıllarda. Gide gele evimiz gibi olmuştu Çınar Oteli. Otelin küçük salonunda oyundan sonra kimseler olmuyor, bizim için özel olarak bekletilen adamlardan biri, yiyecek ufak tefek bir şeyler hazırlıyordu. Akşamcılar da içkilerine bu saatlerde başlayabiliyorlardı ancak. İzmir'de konuklarımız da bizimle birlikte bu otelin minik salonuna geliyor ve aramızda olmaktan büyük memnunluk duyuyorlardı. Her zamanki gibi büyük mutlu bir aileydi Dormen Tiyatrosu. Turnelerde özellikle ortaya çıkardı bu birliğimiz. Davetlere, plajlara, geçe kulüplerine, tüm gezmelere beraber giderdik hep. Birimizi isteyen, hepimizi kabullenmek zorundaydı.

27 Mayıs devrimi sonucunda gündeme gelen tutuklamalar, açılması söz konusu olan mahkemeler, sarsılan memuriyetler, kaybedilen servetler ortalığı biraz karıştırmıştı. Bütün bir düzen değişiyordu. Bu birtakım insanların işine gelmiyordu, ancak birtakım istismarcılara da yeni olanaklar doğuruyordu. Sözün kısası, karmaşık günlerdi Türkiye için. Beyaz Devrim'e Milli Birlikçilerin iyi niyetlerine ve kesin bir dille, geçici olarak başta olduklarını ısrarla belirtmelerine rağmen gene de karmakarışık günlerdi...

Halkı evlerinden çıkarıp tiyatroya getirmek zordu böyle günlerde. Ne olur ne olmaz diye çatılarının altında kalmayı yeğ tutuyordu insanlar. Bu yüzden İzmir'de *Zafer Madalyası* gereken ilgiyi toplayamadı ve o güzelim oyun devrimin hay huyu arasında kaynayıp gitti.

Profesyonel olarak dördüncü yılımıza girecektik yeni mevsimle birlikte. Erol Günaydın askere gidiyordu kasım sonunda; Necdet Aybek deliler gibi Sibel Göksel'e tutulmuş, ne yaptığını bilmez hale gelmişti. Gülriz Sururi Engin Cezzar'la flört ediyordu, Erol Keskin askere gidecekken vazgeçmiş, Lâle Oraloğlu'nun Pangaltı'da açtığı Saat 6 Tiyatrosu'na girmişti bir yıl için. Necdet, Dişçilik Fakültesi'ni bitirip bitirmemek arasında bocalayıp duruyordu. Şirin çalışmalarını, Muhsin Ertuğrul'un yönettiği Şehir Tiyatrosu'nda sürdürmeye karar vermişti ve Refik Erduran bize dördüncü yılımızın ilk oyunu olarak *İkinci Baskı* adlı bir komedi yazmıştı.

Bu arada Ulvi, Şehir Tiyatrosu'yla geçinememiş ve ortalarda kalmıştı. Betûl'le bir öğleden sonra ziyaretine giderek Dormen Tiyatrosu'nun kapılarının kendisine her zaman açık olduğunu söyledik. Çok sevindi ve bir yıl ayrılıktan sonra, ayda üç bin lira net maaşla tekrar Dormen Tiyatrosu'na girdi. Bu o yıllar için bir oyuncunun herhangi bir tiyatrodan alabileceği en yüksek ücretti.

İkinci Baskı'nın kadrosu yapılmıştı. Ulvi'ye göre rol yoktu bu komedide; ikinci oyun olarak seçtiğimiz ve Metin'le birlikte çevirdiğimiz *Gazebo* adlı polisiye komedinin başrolünü oynayacaktı. *İkinci Baskı*, istismarcı gazeteler ve bunlarla savaşan idealistler hakkında toplumcu bir komediydi. Seyirci 27 Mayıs devrimi sonrasının keşmekeşi içinde oyunu çok beğendi ve özellikle Altan'ın olağanüstü bir başarıyla oynadığı Canavar Cafer rolü yüzünden çok tuttu *İkinci Baskı*'yı. Gülriz, Ayfer, Gruda, Seden Kızıltunç, Metin, İzzet ve ben diğer rolleri oynuyorduk. Bir de Erol Günaydın'ın gazeteci Ulunay'dan esinlenerek oynadığı bir tip vardı. Bu rol, Günaydın'ın sonraları pek çok kez sergilediği ünlü *'Muhterem'* tiplerinin öncüsü oldu.

İkinci Baskı dört ay kapalı gişe oynayınca, Ulvi'nin oyunu beklemek zorunda kaldı. O yıl bize geri dönmemiş olsaydı, belki de biz Refik Erduran'ın oyununu bütün yıl oynayabilirdik. Ama dönmüş bekliyordu. *Gazebo*'yu oynamak zorundaydık bu yüzden. Bir de sene sonunda Atlas Sineması'nda uygulamayı tasarladığım büyük proje vardı. *Sokak Kızı İrma* adlı müzikali sahnelemeyi düşünüyordum yıl sonunda. Ulvi'nin müzikli oyunda da rolü olmadığı için, bu mevsim bir tek *Gazebo*'yu oynayabilecekti. Bu da onun pek hoşuna gitmiyordu. Özellikle rolü olmadığı halde *İkinci Baskı*'nın bu kadar tutmuş olması fena halde asabını bozuyordu.

Altan, *Aşk Otu*'nda onu boş sahneye çıkartarak yaptığım muzipliğin intikamını benden çok acı alacağını söylemişti üç yıl önce. Altan acı intikamını alma fırsatını *İkinci Baskı*'da bulabildi ancak. Birinci perdenin başında Gülriz'le ikimizin gazeteci olarak çalıştığımız gazete idarehanesinde benim uzun bir telefon konuşmam vardı. Gülriz de arada bir omzumun üstünden söze karışıyordu. Oyunun sonlarına doğru bir gece, telefonu açtık ve her zaman tekrarladığım sözleri boş ahizeye söylemeye başladım. Fakat bu gece bir gariplik vardı. Ahizenin öteki ucundan bir ses geliyor ve bana cevap veriyordu. İlk anda rüya görüyorum sandım. Fakat telefonun

öteki ucundaki edepsiz sesli kadın ısrarla konuşmasına devam ediyor, gazetenin bazı sorunları hakkında benden hesap soruyordu. Gülriz'le bakıştık şaşkınlık içinde. Tekrar konuşmaya başlamak istediğimde, aklıma bir tek söz bile gelmedi. Telefona "Yapmayın. Lütfen yapmayın. Kesin artık," demekten başka söylenecek bir şey bulamıyordum. Ama kadın ısrar ediyordu. Bağırıyor, çağırıyor, "Sen ne biçim herifsin," diye edepsizliğe devam ediyordu. Benim de aklıma hiçbir söz gelmiyordu. Gülriz seyirciye güldüğünü belli etmemek için, ta sahnenin gerisine gitmiş, pencereden bakar numarası ile sırtını seyirciye dönmüştü. Orada omuzları sarsıla sarsıla, rahat rahat gülüyordu. Ben bir iki deneme daha yaptım sözümü hatırlayabilmek için, ama nafile, aklıma hiçbir şey gelmiyordu. Zaten telefonun öteki ucundaki kadın hiç durmadan konuşuyor, rolümü hatırlamama fırsat da vermiyordu. Birden sinirim bozuldu ve kahkahalarla gülmeye başladım. Telefonu kapatıp sahne gerisine Gülriz'in yanına gittim. Seyirci bir süre sırtı dönük iki insanın kalkıp inen omuzlarını izledi şaşkınlık içinde, sonra da Metin sahneye girerek durumu kurtardı.

Birinci perde kapandıktan sonra, Altan'ın üşenmeden teknisyen Seçkin'in yardımıyla kulis arasında bir telefon şebekesi kurmuş olduğunu gördüm. Kaç gecedir bunu planlıyormuş ve telefondaki eli maşalı kadın da kendisinden başkası değilmiş tabii. Altan'ın intikamı acı fakat güzel olmuştu doğrusu, kızmaya hakkı yoktu kimsenin...

Altan'la sahnede karşılıklı oynarken başımıza o kadar çok şey geldi ki, yazmakla bitmez. Zeki, muzip gözleri sahnede hemen beni arar bulur, dudaklarının kenarları hafifçe aşağı doğru kayardı böyle zamanlarda. Bir kez de farkında olmadan kendisi böyle komik bir durumun içine girmişti sahnede.

Zafer Madalyası oyununun bir sahnesinde Altan sahne gerisinde, sözümona geminin çamaşır dairesinde kaptana inat olsun diye bir bomba patlatıyor, bu yüzden de üstü başı köpük içinde üniforması yırtılmış olarak sahneye giriyor ve benimle karşılıklı uzun, komik bir sahne oynuyordu. Köpük sahnesi için Altan'a özel olarak parça parça bir üniforma yapılmıştı. Patlama sahnesinde acele soyunuyor, yırtık ıslak üniformayı üstüne geçiriyor ve sahneye girmeden üstüne hazırlanmış köpükler fışkırtılıyordu. Yırtık üniforma ıslak olduğu için de, Altan sonra üstünü değiştirdiği zaman üşümemek için köpüklü giysilerini çırılçıplak teninin üzerine giyiyordu.

Bir gece her zamanki gibi bomba patladı, Altan köpüklü antresini yaptı ve sahnemizi oynamaya başladık. Fakat birden Altan'ın görülmemesi gereken bir uzvunun tüm görkemi ile ortalarda olduğunu fark edince yüreğime indi. Altan'ı omuzlarından tutarak sırtını seyirciye çevirdim. Altan şaşırmıştı. Bunu neden yaptığımı anlamamış ve tekrar seyirciye dönmüştü. Hareketi daha sinirli bir şekilde tekrarladım. İşin şakası yoktu. Altan'ın münasebetsiz uzvu köpükler arasında kendini seyirciye göster-

mekte ısrar ediyordu. Altan'la bir yandan sözlerimizi söylüyor, bir yandan da savaşıyorduk. Ben onun sırtını çeviriyordum, o da ısrarla seyirciye dönüyordu. Muzip gözleri şaşkındı bu kez. Bu işi neden yaptığımı anlayamıyordu bir türlü. Sonunda gözlerimle pantolonun yırtılmış yerini işaret edince birden anladı. Bu kez sırtını kendisi döndü seyirciye. Köpüklerin arasından kızardığını gördüm. Şimdi de pantolonun orası yırtık olduğundan, vücudunun o kısmına köpükten bir kapak yapmaya çalışıyordu. Tabii benim artık hiçbir şey oynayacak halim kalmamıştı. Gülmemi seyirciden saklamak için köpükler de yetmiyordu bana. Sahneyi zar zor bitirdik ve kendimizi kulise atınca gülmekten yere düştük. Altan "Bak görüyorsun. Vücudumun her zerresi tiyatro için yaşıyor," diyordu.

İlhan İskender'in ölümünden sonra başlattığımız İlhan İskender Tiyatro Ödülü ilk kez bir yıl önce verilmeye başlamıştı. İlk İlhan İskender ödülleri *Nina*'daki başarısı nedeniyle Ulvi Uraz'a ve *Cyrano de Bergerac*'taki Roxane rolüyle Nedret Güvenç'e verilmişti. İkinci yılın armağanlarını *Salıncakta İki Kişi* oyunundaki olağanüstü başarılarıyla Kenter Kardeşler kazanmışlardı. Ödülün sonucu İstanbul tiyatro eleştirmenlerinin oylarıyla noter huzurunda belirleniyordu. Buna rağmen ilk yıl, Ulvi Uraz'ın kazanması üzerine, "Haldun, armağanı kendi tiyatrosuna verdi," gibi dedikodular alıp yürümüştü. İyi niyet şom ağızlılarca batırılıyordu gene. Ama bunun çaresi olmadığını öğrenmiştim artık. Hangi meslekte olursa olsun, iyi niyetle yapılan işler birtakım insanlar tarafından çamura batırılmak istenecekti. Öğrenmiş olduğum başka bir şey daha vardı bu arada, iyi niyet her şeye rağmen galip çıkıyordu bu savaştan ve çamuru etkisiz bırakıyordu sonunda. Bu yüzden atılan çamurlara aldırmamak, mesleğin vazgeçilmez koşullarından biriydi. İnsanın ilk baştan bunu böyle kabullenmesi ve kendisi hakkında duyduğu sözlerden yıkılmaması, cesaretini kırmaması gerekiyordu. Aksine bunları, daha iyisini yapmaya çalışmak için kamçı gibi kullanmak zorundaydı.

İkinci Baskı'yı 178 kez oynadık, daha da oynayabilirdik fakat *Gazebo*'nun hazır olması nedeniyle ve ondan sonraki zamanımın tümünü yıl sonunda hazırlayacağım *İrma*'ya verebilmem için *İkinci Baskı*'yı kaldırıp *Gazebo*'yu koyduk. *İkinci Baskı* kent içi turnelerinde oynuyordu gene de. Bu arada Erol Günaydın askerlik görevini yapmak üzere tiyatrodan ayrılmış, onun yerine kadromuza eski oyunculardan Turgut Boralı'yı almıştık. Turgut, hem Erol'un bırakmak zorunda olduğu Ulunay'ı oynuyor, hem de *Gazebo*'da, kadından erkeğe değiştirdiğim bir emlakçıyı canlandırıyordu.

Gazebo'nun başrollerini Ulvi'nin yanı sıra Ayfer'le Yılmaz Gruda oynuyorlardı. Geri kalan ufak rolleri biz aramızda paylaşmıştık. İzzet'le ben son sahnede Ulvi'yi ölümle tehdit eden iki azılı gangsteri oynuyorduk. Rollerimiz küçüktü ama o sahne komik ve güzel bir sahneydi. *Gazebo*,

Ulvi'nin o güne dek tiyatromuzda oynadığı öteki oyunlar kadar başarı kazanamadı, fakat oyun yüz kezin üstünde oynadı gene de. Ulvi kendini tekrarlamaya başlamıştı.

Gazebo fazla beğenilmeyince baş oyuncumuz huysuzlanmaya başladı gene. Her nedenle kavga çıkarıyor, en ufak bir hata karşısında sinir krizleri geçiriyor, bağırıyor ve suratından yanından geçilmiyordu. Ulvi'yle birlikte çalışmaya hiçbir olanak yoktu zaten. Bir yıl sonra kuracağı tiyatronun planlarını yapıyor, Gruda'yla Gülriz'e topluluğa katılmaları için öneriler yağdırıyordu. Her zaman iyi niyetli ve sakin olan Ayfer'in birkaç kez tepesi attı ve "Ben bu adamı döverim," diye üstüne yürüdü. Ayfer'in bir tatsızlığa meydan vermesini güçlükle önledik.

Gazebo perdesini açar açmaz ben İrma'nın hazırlıklarına başladım. *Sokak Kızı İrma* o yıllarda Paris ve Londra'da büyük başarıyla oynayan bir müzikaldi ve Türkiye'de o güne dek batı anlamında bir müzikal yapılmamıştı henüz. İrma iddialı bir projeydi. Sonunda rezil olmak işten bile değildi. Öte yandan bir müzikali gerçekleştirmek, sahnede dans edip şarkı söylemek, çocukluk yıllarımdan beri en büyük isteğimdi.

İlk Müzikal

İrma'yı hazırlamak her bakımdan güçtü. Müziğini getirtemiyorduk bir türlü. Bu yüzden müzik direktörlüğümüzü yapacak olan besteci Cenan Akın, tüm notaları Avrupa'dan getirdiğim plaklardan çıkarmak zorunda kalıyordu. Bu notalar üzerinde yeniden aranjman yapıyor, ayrıca şarkıları söyleyecek olan bizleri çalıştırıyordu. Şarkı sözlerini Melih Cevdet Anday'la ben çevirmiştik. Dansları Turgut Boralı'nın karısı Maritza Boralı hazırlayacak ve İrma rolünü tabii Gülriz oynayacaktı. Meyhaneci Bob'ı Altan, Nestor'u da Metin Serezli canlandıracaktı. Metin'in hiç sesi yoktu hiç. Sesinden vazgeçtim, tüm yaşantısında İstiklâl Marşı'nı bile bir kez baştan sona söylemişliği yoktu. Ama hem bu yüklü rolü oynayıp hem de İrma'yı sahneye koymaya cesaret edemediğimden, şarkı söylemesini bilse de bilmese de, Nestor'u oynamak, Metin'e kaldı sonunda. İzzet, Mehmet Özekit ve ben diğer rolleri oynayacaktık. On erkek rolünden oluşan kadronun diğer elemanları, bu oyun için tiyatroya konuk olarak aldığım Yağız Tanlı, Tunca Yönder, Bülent Kınay, Meral Sayın ve Okan Bozkurt adlı genç amatörlerden oluşuyordu.

Bir ara bu müzikalde oynamak üzere dans provalarına katılan, şarkı sözü yazarı Fecri Ebcioğlu üç gün provadan sonra, "Yahu bu iş futbol oynamaktan da zormuş," diyerek özür diledi ve "Ben bu işi beceremeyeceğim," diye ağrıyan adalelerini tutarak provayı bıraktı.

Maritza Boralı yönetiminde her gün öğleden sonra üç saat dans egzersizleri yapmak zorundaydı tüm kadro. İşin şaka götürür tarafı yoktu. İlk kez müzikal oynanıyordu ve kadromun çoğu ömründe ne dans etmiş ne de şarkı söylemişti.

Nisa Serezli'nin harika bir Türkçeyle dilimize çevirdiği oyun sabahları prova ediliyor, yemekten sonra dörde kadar Cenan'la müzik çalışılıyor, dörtle yedi arasında da dans provası yapılıyordu. Oyunda oynayan on bir kişinin olağanüstü bir güç sarf etmesi gerekiyordu.

İşin güzeli, kimse yakınmıyor, herkes en iyisini yapabilmek için insanüstü bir güçle çalışıyordu. Enerji kaybına karşı, tüm kadroya her dans provasında kaşık kaşık glikoz yutturuluyordu.

Bu arada Ulvi, Yılmaz Gruda ve Turgut Boralı'yla *Samanyolu* adında iki kişilik bir Alman oyunu sahneye koymak üzere provalara girmişti. Biz Atlas'ta İrma'ya başladığımızda, *Samanyolu* da Küçük Sahne'de oynanacaktı.

Bir müzikal sahneleyeceğimi duyan herkes kaşını kaldırıyor, *'Ne gerek var sanki?'* diyordu. İrma'nın başarıyla sonuçlanmayacağına karar verilmişti. İlk kez bir müzikal yapılıyordu Türkiye'de. Nasıl başarılı olabilirdi ki? Dans etmesini, şarkı söylemesini bilen yoktu ki! Üstelik hangi orkestra çalacaktı? Kim yönetecekti orkestrayı? Haldun müzikal sahnelemeyi kolay sanıyordu galiba!...

Tiyatro çevresi sürekli bu konuyu konuşuyordu. Yakınlarım bile bu konuda pek güvenemiyorlardı bana. İyi bir yönetmen olduğumu kabul ediyorlardı ama müzikal bambaşka bir işti. Üstelik Türkiye'de kimsenin böyle bir alışkanlığı yoktu. Avni Dilligil'in 1945'lerde yönettiği Ses Tiyatrosu'ndan beri operet bile oynanmamıştı İstanbul'da. Ankara Operası'nda ünlü operetler oynanıyordu, fakat tüm olanaklarına rağmen Devlet Tiyatrosu bile müzikal işine cesaret edememişti henüz...

Yazar Refik Erduran, "Bu kez Haldun gerçekten çıldırdı, İrma fiyaskosundan sonra hiçbirimiz onu kurtaramayacağız," diye haber yollamıştı bana. Tiyatromuzun amatör mali müşaviri haline gelmiş olan Hâmit, "Başımıza bu da mı gelecekti?" der gibi şüpheyle gülümsüyordu. Bu konuda ne düşündüğü sorulduğunda babam, "Bu kez topu atacaksın," diye kıyametler koparıyordu.

Bu arada Galip San bu işe inananların başında geliyordu. Atlas'ta oynayacağımız bu müzikalin gerek bana, gerek sinemanın sahibi Borovalılar'a büyük paralar kazandıracağını söylüyordu her fırsatta. Nisa, Betûl ve insanüstü bir güçle çalışan bu kadro da bana güvenmiş, bu işin sonunun (bütün korkularına rağmen) tarihi bir olay olacağına inanmışlardı. Hepimiz çılgın gibiydik. İrma'dan başka bir şey konuşmaz olmuştuk aramızda. Kendimize kurduğumuz, herkesten ayrı bir İrma dünyasında yaşıyorduk artık. Herhalde tiyatroyla ilgisi olmayanlar bize yarı çılgın gözüyle bakıyorlardı o günlerde.

Geceleri geç yatmama ve bütün gün çok yorulmama rağmen, her sabah yedide İrma'dan bir melodiyle uyanıyordum. Tüm çabalarıma rağmen tekrar uyumama olanak kalmıyordu. Aynı melodi ve sözler kafamda bozuk bir plak gibi binlerce kez dönüp duruyordu.

Aniden bir mucize
Onu geri getirse
Yüzlerce mum yakardım
Madeleine Kilisesi'nde
İşte işittim gene
Onun sesi, onun...
Sokaklar şenlensin
Gelsin içki gelsin
Herkesler öğrensin
İrma artık mesut.

Gülriz'le Altan yumuşak oyunculukları sayesinde müzikal havasına çabucak girdiler. Gülriz tam anlamı ile müzikalitesi olan bir insandı. Başka bir ülkede olsaydı dünya çapında önemli bir müzikal yıldızı olurdu hiç kuşkusuz. Altan şarkıları çok iyi söylüyor, fakat dansı beceremiyordu bir türlü. Ama çok yumuşak olduğundan beceriyormuş gibi yutturuyordu hepimize. Sonunda ısrarlarını kabul ederek, onu yedi dakikalık dans sahnesinden çıkarmak zorunda kaldım. Yoksa ona bakıp gülmemiz tutacaktı dans edip şarkı söylediğimiz bu sahnede. Maritza Boralı'nın koreografisi Gülriz'i rahatsız etmişti. Ben de Gülriz'e hak vermiş, Maritza'dan o bölümü değiştirmesini istemiştim. Kadın asabi buhranlar geçirdi. Yarı İtalyanca yarı Türkçe, Gülriz'in kendine inat olsun diye dansı değiştirmek istemediğini, Roma'da oynayan Anna Maria Ferrero'nun buna benzer bir koreografi ile büyük başarı kazandığını haykırdı.

Maritza'ya dert anlatabilmek olanaksızdı. Kadın aklına koyduğundan vazgeçmiyordu bir türlü. Zavallı Turgut bundan neler çekiyor, diye düşünmekten kendimizi alamıyorduk. Yeni bir koreograf bulmak için çok geçti. Tüm kaprislerine rağmen Maritza'yı çekmek zorundaydık sonuna dek. Ama Gülriz de ben de rahatsızdık, koreografinin o yarım dakikalık bölümünden. Geri kalan dansları Maritza çok iyi çözümlemişti doğrusu. Fakat o bölümü değiştirmemekte ısrar ediyordu.

Sonunda Gülriz'le, Maritza'dan gizli olarak değiştirmeye karar verdik o bölümü. Maritza'nın her gün yönettiği dans çalışmalarında her şeyi onun istediği gibi yapıyor, geceleri oyun saatinden sonra bizim Teşvikiye'deki evin salonunda, o bölümü Gülriz'le baştan düzenlemeye çalışıyorduk. Deli İtalyan'ın yüzünden oynadığımız komedi büsbütün yorulmamıza neden oluyordu. Sonunda her şeyi istediğimiz gibi çözümledik, Maritza'dan gizli... İşin en zor tarafı, o kullanmayacağımız bölümde

Maritza'nın yaptığı düzeltmelerdi. Seyircinin hiçbir zaman görmeyeceği bir dans için bazen saatlerce uğraştığımız oluyordu. Gülriz mesele çıkarmamak için, sabırla sözümona didinip duruyordu yanlış hareketleri düzeltebilmek için.

Öte yandan Cenan Akın yönetiminde çalıştığımız şarkılar iyi gidiyordu. Cenan memnundu. "Herkesin kulağı iyi," diyordu. Şaka maka on dört şarkı vardı söylenmesi gereken. Üstelik bunlardan üçü Metin'in sololarıydı. Bunlardan birini Gülriz'e vermiş, ikincisini ben almış, Metin'e de bir tane şarkı bırakmıştım yalnız başına söyleyeceği... O da var gücüyle o şarkıya çalışıyordu. Benden söz almıştı. Genel provalarda beğenmezsem şarkıyı çıkaracaktım.

Oyun sahneleri iyi hazırlanıyordu. En kolay yaptığımız o bölümdü zaten. Fantezi mahkeme sahnesi, özellikle Altan'ın oynadığı deli hâkim çok komikti. Oysa başlarda oyunun havasını bozuyor diye ben mahkeme sahnesini koymamayı düşünmüştüm. Amatörler ellerinden geleni yapıyorlardı. Gençlik Tiyatrosu'ndan gelen Tunca Yönder en yeteneklileriydi içlerinde. O da gençliğine rağmen çabuk yoruluyor, olduğu yere çöküveriyordu her dans provasından sonra. Biraz fazla rahatına düşkündü.

Yedi hafta süreyle prova ettik *Sokak Kızı İrma*'yı. Yedi haftanın her saatini, her dakikasını, her saniyesini, hazırladığımız müzikalin biraz daha iyi olabilmesi için harcadık. İçimizde önemli bir şeye başlama heyecanı olmasa yorgunluktan çöküverecektik hepimiz... Bu arada Gülriz'in tiyatro saygı ve sevgisine bir kez daha hayran oldum. Hiç kuşkusuz herkesten fazla çalışıyor, bir işin iyi olabilmesi için yorulmak nedir bilmiyordu. Bir tek hedefi vardı: Sahnede veya sahne için yapılan her şeyde, *'yapabileceğinin en iyisini, en mükemmelini yapmak.'* Bu onda bir içgüdü, bir tutku haline gelmişti artık. Tiyatroya gereken bir resim çektirmek için bile bütün yorgunluklarının arasında, bir saat hazırlanır, en ince ayrıntısına kadar titizlikle makyajını yapar ve resim çektirmeye hazır olduğunu söylerdi. Gülriz'in kitabında tiyatro konusunda herhangi bir işi rastlantıya bırakmak gibi bir şey düşünülemezdi. Daha önce de yazdığım gibi tam bir profesyoneldi Gülriz Sururi. Her yönü ile tiyatro için yaşayan tam bir profesyonel.

İrma'nın ilk gecesi o yıllarda yapılan ve sanırım Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda yalnız iki kez tekrarlanan İstanbul Festivali'nin açılış gösterisi olacaktı. Bir gece, şimdi yanmış olan Dram Tiyatrosu'nda oynayacak, ertesi gün de Atlas Sineması'nda normal süremize başlayacaktık. Galip San'ın söylediğine göre Atlas'ın satışları fena gitmiyordu. Türkiye'deki ilk müzikal olması nedeniyle oyunun çok reklamı olmuş ve halkın epeyi ilgisini çekmişti. Gülriz'in İrma giysisi içinde kentin önemli yerlerine konan ve üzerinde *Sokak Kızı İrma* yazan büyük boy resimleri de bu satışları bir hayli etkilemişti sanırım.

Oyunun başlayacağı günün sabahı, her zamankinden erken uyandım. Benim uyanmamla Betûl de fırladı yataktan. Zaten sonraki günlerde hepimiz tetikteydik. Oyunların başlamasından bir hafta önce bana mantıklı hiçbir şey söylenmeyeceğini, hatta yanıma yaklaşmanın bile akıllıca bir davranış olmayacağını ısrarla söylerdi Betûl. *'Başlama melankolisi'* diye bir de ad takmıştı bu günlere. "Eyvah, oyuna başlama melankolisi tuttu gene," derdi. Eğer Betûl'ün dediği gibi gerçekten bir başlama melankolisi dönemine girme alışkanlığındaysam, İrma'dan önceki en şiddetlisiydi herhalde.

Bu müzikalin sonucunun ne olacağını ben de bilmiyordum. Dans edip şarkı söyleyelim derken, Refik Erduran'ın düşündüğü gibi her şeyi yüzümüze gözümüze bulaştırıp rezil de olabilirdik. Aslında korkunç bir serüvene atmıştım kendimi de, tüm kadromu da.

O sabah yatakta doğrulduğumda sesimin tamamen gitmiş olduğunu fark ettim. Gece söylemem gereken iki solo bir yana, birlikte söylediğimiz şarkılara bile katılmama olanak yoktu. Betûl bir şeyler olduğunu fark etmişti hemen.

"Nen var? Bir şey mi oldu?" diye sordu telaşla.

Boğazımı işaret ederek inanılmayacak kadar kısık bir sesle, "Sesim gitti. Bu gece ne yapacağım?" diye dehşet içinde çırpındım.

Betûl yataktan fırladı. Sabahlığını giyerken, "Dur telaşlanma. Bir çaresini buluruz," diyordu. Çaresi nasıl bulunabilirdi bunun? Sesim tamamen yok olmuştu. Fısıltıyla konuşabiliyordum ancak ve o gece Türk tiyatro tarihinin ilk müzikalini oynayacaktım. Sesimin telaşından oyunun heyecanını bile unutmuştum.

Leylâ'nın dadısı Jasmin, Ermeni papazlardan okunmuş sular getirdi; evde karanfilli elmalar kaynatıldı; opera sanatçılarından Avrupa'dan özel olarak getirttikleri ilaçlar bulundu; üç kulak burun boğaz profesörüne gidilip ilaçlar alındı ve hepsi birden bana yutturuldu.

Doktorlar, "Bu sesle bu gece sahneye çıkarsanız, sesinizi tamamen kaybedersiniz," diyorlar ama ısrarım üzerine bana ilaçlar yazıyorlardı. O gün bu ilaçların topunu yuttum korkudan. Tabii ertesi gün vücudumun her tarafını kırmızı lekeler bastı. Bu kez de "Acaba cilt kanseri mi oldum?" telaşına düştüm bir süre.

Sesim geceye kadar fazla açılmadı. Tiyatroya gidince de heyecandan ve son dakika vermem gereken reji notları yüzünden, boğazımdaki aksaklığı unuttum zaten.

Tüm kadro *'Acaba başarabilecek miyiz?'* korkusundan perişandı. Gülriz'in, o gün onu görmek için özel olarak askerlik görevinden kaçıp gelmiş olan nişanlısı Engin Cezzar'la bile konuşacak hali yoktu. Erol Günaydın yedeksubay olduğu halde, bu önemli günümüzde bizi yalnız bırakmak istememişti. Bu heyecanda payı olmadığı için üzgündü biraz. Hatta oldukça içkiliydi de... Dormen Tiyatrosu'nun, (belki de başarısızlıkla sonuç-

lanacak olsa bile) bu kadar önemli bir çalışmasında kendi katkısının olmaması gücüne gidiyordu. Tüm önemli olaylar omuz omuzaydı benimle bugüne dek. Bana belli etmemesine rağmen Betûl de çok heyecanlıydı. Korkuyordu sonuçtan. Nisa hem çevirdiği oyunun hem de artık bir parçası haline geldiği Dormen Tiyatrosu'nun bu serüveninin nereye varacağını kestiremediğinden, kimseyle konuşmuyordu. Hâmit, "Başımıza işler açtın," diyor, Güler o gece oyun süresince mümkün olduğu kadar uzakta olabilmek için Yeşilköy'deki bir tanıdığına yemeğe gidiyordu kocası ile. Tüm yakınlarımız dehşet içinde bekliyorlardı sonucu. Metin'e verdiğim sözü tutmuş, genel provada solosunu çıkarmıştım oyundan. Sandığı kadar kötü söylemiyordu ama şarkı heyecanı yüzünden oyununu unutuyor, "acaba şarkıyı söyleyebilecek miyim" telaşına düşüyordu. Dans Gülriz'le benim istediğim gibi yapılmıştı. Maritza'nın provaların sonuna dek bundan haberi olmamıştı. Geceleri de Ses Opereti'nde dans ettiği için oyunu göremeyecekti nasılsa.

Gece tam dokuz on beşte Cenan Akın yönetiminde küçük orkestramız uvertüre başladı. Altan *'Valse Milieu'* şarkısını söylemek üzere Dram Tiyatrosu'nun geleneksel perdesinin önüne çıktı ve titreyen bir sesle seyirciye ilk kez şarkı söylemeye başladı.

Geceye dalarak
Çekilir el ayak
O sokak, bu sokak
Çalınır *Valse Milieu*

Perde yavaş yavaş açıldı, hepimiz donmuş pozlarda sahnede göründük. Altan şarkısına aramızda dolaşarak devam ediyordu; sonra biz hep birlikte,

Biz bu civarın sosyetesiyiz,
Karanlık sokakların züppeleriyiz

diye şarkımıza başladık. Şarkının sonunda o kadar büyük bir alkış oldu ki, Dram Tiyatrosu yıkılacak sandım. 'Bravo'lar ayyuka çıkıyordu. Öyle ellerimiz havada, alkış ve bravoların bitmesini beklerken, sesimin hiç de kısık olmadığını ve şarkıyı var gücümle söylemiş olduğumu fark ettim. Asabi ses kısıklığım geçmişti. Alkışlar bitmiyordu. Altan'la göz göze geldik. *'Aslan patron! Bu işi başardık'* diyorduk gözleri ile bana.

Oyunun ondan sonraki kısmı sık sık alkışlarla kesildi ve sonunda gerçekten kıyametler koptu. Olmuştu... Türkiye'deki ilk müzikali olağanüstü bir sonuçla başarmıştık. O gecenin sonunu hatırlamıyorum. Alkış, tebrik ve başarı sevincinden oluşan garip bir duvar örülmüştü etrafıma. Uzun süre çalışmanın ürünü umulmadık bir zaferle sonuçlanmıştı. Hâmit, "Bu

iş büyük tutar," diyor ve ağzı kulaklarına varıyordu. Yeni evlendiği, hiçbir şeyi kolay kolay beğenmeyen, bunu da söylemekten çekinmeyen Leylâ bile beğenmişti, hem de çok beğenmişti oyunu.

Gece yorgun fakat mutlu eve döndüm Betûl ve Serezliler'le. Arabadan indik, sokağın en karanlık köşesine saklanmış bir arabadan, bir ses korkuyla sordu:

"Nasıldı?"

Kardeşim Güler'in sesiydi bu. Hikmet'in yanına büzülmüş, dehşet içinde eve geleceğimiz saati beklemişti.

"Harika!" diye arabalarına doğru gitti Betûl.

"Sahi mi söylüyordun? O kadar iyi geçmedi galiba!" Güler inanamıyordu bir türlü. Metin, Nisa ve Betûl, *İrma*'nın büyük başarı kazandığını anlatabildiler de, sonunda Güler arabadan çıkıp bize gelmeye razı oldu.

Ertesi sabah Atlas Sineması'nın *İrma* gişesinin önünde uzun bir kuyruk vardı. Ne garipti şu tiyatro olayı, insanlar tutacak olan bir oyunun kokusunu hemen alıveriyorlardı. Ne gazete ilanı ne radyo, hatta ne de televizyon, ağızdan ağza, kulaktan kulağa yapılan reklam kadar yeterli olmuyordu. Beğenilen oyun halk arasındaki konuşmalarla tutuluyordu ancak. Reklamın faydası oluyordu kuşkusuz, ama sonunda en büyük etken gene de ağızdan ağza, kulaktan kulağa yayılan o büyülü sözlerdi.

İrma'nın kuyrukları bir gün sonra daha da uzadı ve sonuna dek öyle kaldı. Koca Atlas Sineması'nın salonlarını doldurmak kolay değildi ama *İrma* tiyatro yaşantımızda devrim yaratmış bir oyundu. *İrma*'nın açtığı yoldan *Kiss Me Kate* gelecekti iki yıl sonra. Arkasından *Keşanlı Ali Destanı*, *Bulvar*, *Ayak Bacak Fabrikası* gibi müzikli Türk oyunları, seyircinin karşısına çıkacaktı. Bu yüzden *İrma*'nın başarısı, açtığı yeni yol bakımından kıvanç ve umut verdi hepimize. Demek Türk seyircisi yeniliğe açıktı. Hatta bekliyordu bu tür yenilikleri. Beğenince de koca Atlas Sineması'nı bile doldurabiliyordu.

Oyunun asıl gecesi Atlas Sineması'nda yapıldı. Eleştirmenler, dostlar, meraklılar, tiyatroseverler, hatta *İrma*'nın bir fiyasko ile sonuçlanmasını umutla bekleyenler bile gelmişlerdi oyunu izlemeye. Perdenin açıldığı andan itibaren oyun alkış ve bravolarla sık sık kesildi o gece de... Artık kuşkumuz kalmamıştı. Oyun tutmuştu. Hem de çok tutmuştu. Güler bile o gece süslenip püslenip rahat rahat *İrma*'yı seyredebilirdi korkusuzca. Anlattıklarına göre, çocukluk arkadaşlarım Meral Sirel ve Nükhet Erenyol o gece hem alkışlamışlar, hem gülmüşler hem de eski günleri anımsayarak burunlarını çeke çeke ağlamışlar. Nükhet'in yanında oturan o dönemin valisi Refik Tulga Paşa'nın karısı Jale Tulga, "Oyun o kadar güzel ki! Neden bu kadar ağlıyorsunuz?" diye sormak gereğini duymuş.

"Hanımefendi, bu müzikalin tohumlarının atıldığı gerilere, çok gerilere gittim bu gece de, onun için. Biz bu geceyi yirmi yıldır bekliyoruz," diye cevap vermiş Nükhet.

Gerçekten de hayatımda en büyük isteğimi gerçekleştirmiştim; Marta Eggerth, Fred Astaire, Gene Kelly günlerimden beri hep ünlü bir müzikal yıldızı olma hayalleri kurmuştum. Ameliyat için bayıltıldığım zaman bile, kendimi Amerika'ya giden dünya çapında bir dans yıldızı olarak görmüştüm. İşte şimdi tüm hayallerim gerçekleşiyordu; istediğim gibi dans ediyor, şarkı söylüyor ve bunu kendi sahneye koyduğum büyük başarı kazanmış bir müzikalde yapıyordum. Üstelik bu, ister istemez tiyatro tarihine geçecek bir yapıtta oluyor. Şom ağızlılar beğense de, beğenmese de "*İrma*'dan önce, *İrma*'dan sonra" demek zorundaydılar bundan sonra.

Babam o gece Atlas Sineması'nın kulisine bizi kutlamaya geldi, ilk kez geliyordu sahne arkasına. Herkesin teker teker elini sıkıp oyunu ne kadar beğendiğini söyledi. Gözlerinin içi parlıyordu mutluluğundan. Oyunu babama bu kadar beğendirebilmiş olmak bana ayrı bir kıvanç verdi. Kendimi kanıtlayabilmiştim ona.

İrma, Gülriz'in gerçekten büyük bir yıldız olduğunu da kanıtlamıştı. Olağanüstü bir ustalıkla oynuyordu rolünü. Dünyanın dört bir yanında birçok *İrma* izledim ondan önce ve sonra, fakat kanımca aralarında en mükemmeli, hatta hiçbirinin yaklaşamayacağı kadar mükemmeli Gülriz'di gene de. Bunların arasında İrma rolü kendisi için yazılan Fransız Colette Renard'ı da sayabilirim. O mevsim, İrma rolüyle yılın en iyi kadın oyuncusu olarak İlhan İskender Ödülü'nü kazandı Gülriz.

Atlas Sineması tıklım tıklım doluyordu. Müdürümüz Galip çok mutluydu. "Ben sana demedim mi?" diyordu. Binanın sahibi Borovalılar, kazanılan paraları gördükçe "Gelecek yıl yeni bir müzikal düşünüyorsunuz değil mi?" diye soruyorlardı telaşla. Gişeci Nina saçını başını yoluyordu, bilet kavgası edenlere, ön sıralarda yer isteyenlere laf anlatabilmek için. Kuyruklar Atlas Sineması'nın dışına kadar taşıyordu. Gülriz, Metin, Altan, Semine ve ben gizli gizli bu kuyrukları seyrediyorduk. Bayılıyorduk bunların hiç bitmemesine. Bir tiyatrocunun alkıştan sonra, en sevdiği şey, oynadığı oyunun biletlerini satan gişenin önündeki uzun kuyruklardır. Bu, anlatılması olanaksız, garip, hatta manyakça bir zevk verir insana. Normal birine geri zekâlılık gibi gelse de, tiyatrocular için böyledir bu. Ama Muhsin Ertuğrul'un dediği gibi, tiyatrocuları normal saymamak gerekir. Biz de tüm anormalliğimizle, bıkıp usanmadan zaferimizin tadına varıyorduk gizli gizli bu kuyrukları gözetleyerek.

Gazeteler *İrma*'yı göklere çıkardılar ve hepimizi öven yazılar yazdılar. Bu arada 15 Mayıs 1962 tarihli *Tercüman* gazetesinde, Celalettin Çetin imzalı bir yazıya şöyle başlık atılmıştı: *"Tatlı İrma ve Sinir Adam"*. Sözü geçen sinir adam benden başkası değildi tabii. Celalettin Çetin, oynadığım rolde beni sinir bulduğu için, övgü dolu yazısında beni küçük düşürecek ne varsa yazmıştı. Kazandığım büyük başarıya rağmen bu gereksiz başlık

ve hınç dolu sözler beni bayağı kırdı o günlerde ve nedenini anlayamadım bir türlü; ama *İrma* kapıları kırarcasına dolu oynuyordu her gece.

Bir gün Betûl'le evde karşılıklı çay içiyor ve pek yakında çıkacağımız turneden söz ediyorduk, *İrma*'yı İzmir Açık Hava Tiyatrosu'nda oynayacaktık yalnızca. Ondan önce *Gazebo* ve *İkinci Baskı* oyunlarını götürecektik çeşitli kentlere.

Telefondan kalın sesli bir hanımın beni istediğini söylediler. Çayımı bırakıp telefona gittim. Gerçekten kalın fakat etkili bir sesi olan kadın, "Haldun Bey siz misiniz?" diye soruyordu telefonun öteki ucundan. "Benim efendim, buyurun," diye cevap verirken sesi çıkarmaya uğraşıyordum. Sanki çok eskilerden tanıdığım bir sesti bu. "Ben Cahide Sonku. Sizinle görüşmek istiyorum," dedi ses otoriter bir tonla. Telefonun öteki ucundaki sesin Cahide Sonku'ya ait olduğunu öğrenince o kadar heyecanlandım ki, Betûl bayılıyorum sandı. O gün ne konuştuğumuzu ayrıntıları ile hatırlamıyorum, ama özet olarak Cahide Hanım benimle derhal görüşmek istiyor ve gelmem için Caddebostan'da bir adres veriyordu. Ertesi gün üçte gideceğimi söyleyerek telefonu kapattım.

Koca Cahide Sonku'nun bana telefon etmesi beni gerçekten çok heyecanlandırmıştı. O gün, yıllarca önce Hayri Araboğlu'nun beni götürdüğü *Othello*'da izlediğim sarışın, rüya gibi Cahide Sonku gitmedi gözlerimin önünden. Gerçi sahneye son bir dönüş yaptığı *L'Aiglon* (Yavru Kartal) adlı oyunda, şişmanlığının eleştirildiğini, Zeki Müren'in ilk filmi olan ve yapımcılığını bizzat Cahide Sonku'nun yaptığı filmden sonra kazandığı büyük servetini kaybettiğini, bu yüzden de kendini kapıp koyuverdiğini duymuştum. Ama ben *Othello* ve ondan sonra izlediğim *Merdivende Bir Işık*, *Yayla Kartalı* adlı oyunlarında ve *Şehvet Kurbanı*, *Yuvamı Yıkamazsın* filmlerindeki Cahide'yi düşünüyordum hep.

Gece *İrma* oyunundan sonra eve geldim ve ertesi günkü randevum geldi aklıma. Ne konuşacaktı benimle? Heyecanlanıp abuk sabuk bir şey söyler miydim acaba? Eskisi kadar güzel miydi acaba? Sesi bile beni çok heyecanlandırmıştı. Kendisini görünce ne olacaktım? O gece sabaha dek bu düşüncelerin etkisinde, uykuyla kâbus arasında savaşıp durdum. Hatta bir ara Cahide Sonku'yu, Gülriz'in giysileri içinde *Sokak Kızı İrma*'yı oynarken bile gördüm. Ben Iago kılığında ona yaklaşmaya çalışıyor, fakat bunu başaramıyordum bir türlü.

Ertesi gün saat tam üçe beş kala, Caddebostan Plaj Yolu'nda, bakımsız bir bahçe içindeki tek katlı bir eve doğru yürüyordum. Evin önündeki terasta birkaç kırık iskemleyle kirli bir hasır koltuk vardı. Yanlış gelmiş olmalıydım. Cahide Sonku adı bu dekora uymuyordu. Çocukluğumda annemin bir gece önce Rejans'ta, Taksim Gazinosu'nda ya da Abdullah Efendi Lokantası'nda görüp ertesi gün anlattığı kadın buraya yakışmıyor-

du hiç. "Calibe'den çok şık bir elbise giymişti. Parmağında da koca bir tek taş vardı," demişti bir seferinde, annem. Bir kez de onun, kürkler içinde ünlü İngiliz sinema oyuncusu Stewart Granger'in yanında bir fotoğrafını görmüştüm. Hep görkemliydi Cahide Sonku geçmişimde.

"Hoş geldiniz Haldun Bey. Sandığımdan da gençmişsiniz." Bana Cahide Sonku'nun sesiyle seslenen bu kadın Cahide Sonku olamazdı. Yıllarca Türk sanat dünyasının en güzel kadını olan, tiyatromuzun en büyük yıldızı, sinemanın en çok para kazandıran oyuncusu bu muydu?

"Buyrun oturun, dedi o etkili ses. Büyülenmiş gibi oturdum. O da kirli hasır koltuğa ilişti. Başını rengi belirsiz bir eşarpla sımsıkı sarmıştı. Alnından üç ayrı tondaki perçemleri görünüyordu. Ünlü sapsarı saçların yerini, boyaları karışmış kıtık gibi bir yığın almıştı. Eteğiyle hiç uymayan bir bluz giymişti. Ayaklarında sarı soket çoraplar ve arkaları açık terlikler vardı. Bütün hayallerim bir anda yıkılmıştı. *Merdivende Bir Işık* oyununda beyaz bir elbiseyle merdivenlerden aşağıya bir peri gibi süzülen o güzel kadın, bu muydu?

Ağzı, bir tek ağzı değişmemişti. Tiyatro dünyamızın ünlü yıldızlarından rahmetli Nevin Seval, "Cahide Hanım'ın dudaklarına insan bakmaya doyamaz," demişti bir gün. İşte sadece o ağız tüm görkemiyle yerindeydi. "Ben sizinle oynamak istiyorum. Sahneye dönüş yapmamın zamanı geldi artık." Bir kraliçe edasıyla konuşuyordu. Sarayında, kendisine canını feda etmeye hazır bir şövalyesine emir veriyor gibiydi. Benden bir şey rica etmiyordu. Tiyatromda sahneye çıkacağını söylüyordu bana. Üstelik de yakışıyordu bu ona... Çevrenin farkında bile değildi. Bahçenin bakımsızlığı, hasır koltuğun pejmürdeliği, üstünün başının uyumsuzluğu, hatta eşarbın arasından tüm çirkinliği ile çıkan üç renkli saçı bile vız geliyordu ona. Bir süre sonra ben de hepsini unuttum. O kadar etkili bir kişiliği vardı ki, insanı büyüsü altına alıveriyordu.

Konuştuklarımızı ayrıntılı olarak hatırlamıyorum, ama özet olarak, Küçük Sahne'de oynamak istiyor ve benim kendisine uygun bir rol bulmamı bekliyordu. En son, yedi yıl önce *Yavru Kartal* oyununda sahneye çıkmış, ondan sonra film çalışmalarına vermişti kendini. *Beklenen Şarkı*'nın kazandığı büyük başarı üzerine üst üste film çevirmeye devam etmişti. Sonra bir depo yangını ve onun arkasından gelen birtakım başka şansızlıklar, Cahide Sonku'nun elinde avucunda ne varsa silip süpürmüştü. Kocası milyoner iş adamı İhsan Doruk'tan da ayrılmıştı bu arada. Yaşamına giren ve paralarını alıp kaçan bir genç adamdan söz ediliyordu. Sonra alkole vermişti kendini. Durmadan içtiği söyleniyordu. Şu anda nişanlı bulunduğu Cahit Irgat'la sabaha kadar içip içip sızdıkları anlatılıyordu her yerde. Şimdi de dönüş yapmak istiyordu sahneye ve bunun için beni seçmişti.

Cahide Sonku'yla çalışma düşüncesi benim için bir gurur nedeniydi. Yıllarca önce küçücük bir çocukken, *Othello*'da görüp büyülendiğim, tiyat-

rocu olmamda rol oynamış, görkemli Desdamona, "Senin tiyatronda oynayacağım," diye emrediyordu bana. O gün Caddebostan Plaj Yolu'ndaki evden karmakarışık duygularla ayrıldım. Sevinç, acıma, gurur ve şaşkınlıktan oluşan tuhaf duygulardı bunlar.

Betûl merakla beni bekliyordu evde. Duygularımı ona tam anlamı ile iletemedim. Betûl üç aylık hamileydi. Bunu ilk öğrendiğim zaman da anlatılması güç birtakım duyguların etkisi altında kalmış, hatta bu arada istemeyerek Betûl'ü kırmıştım bile. Baba olma sorumluluğu beni korkutmuştu. Bunda, genç yaşımda üstüme aldığım mesleki sorumlulukların büyük payı vardı. Yeni ve baba olmak gibi önemli bir sorumluluk beni dehşete düşürmüştü ilk günlerde. Ama sonra bu düşünce, yavaş yavaş beni sevindirmeye başlamıştı. Güzel bir duyguydu baba olmak. Her şeyden değişik, her şeyden yüce, güzel bir duyguydu.

Cahide Sonku konusunda hiçbir şeye karar verememiştim o gün. Daha önümüzdeki mevsime dünyanın zamanı vardı. Cahide Sonku'ya layık bir oyun, bir rol bulmam gerekiyordu. Ona ne kadar para verebilecektik? Cahit Irgat'a da bir rol bulmak zorunlu olacaktı herhalde. Ya içmeye devam ederse? Ya bulduğum oyunu beğenmezse? Ama bütün bunların yanı sıra, bir zamanların koskoca aktrisine tekrar sahneye çıkması için bir fırsat vermek görevdi benim için. Yıllar önce bana tiyatroyu sevdirmiş, insanlara mutluluk ve güzellik dağıtmış önemli bir oyuncuya karşı basit bir görevdi. Turne dönüşüne kadar izin istemiştim Cahide Hanım'dan. Gelir gelmez görüşüp ne yapacağımıza birlikte karar verecektik.

İrma, İzmir'de beklediğimizden de fazla iş yaptı ve tiyatronun kasasına büyük paralar kazandırdı. O turnede ilk kez oyunculara maaşlarından ayrı olarak prim dağıtıldı. O yaz –birçok yazın aksine– Fatma'yla kafa kafaya verip "Ağustos maaşını nasıl vereceğiz?" diye saçımızı başımızı yolmadık ve ben *Papaz Kaçtı* serüvenimden bu yana ilk kez Çiftehavuzlar'da yazın tadını çıkardım. Betûl, doğacak çocuğumuzun tiyatroya uğurlu geldiğini söylüyordu.

Cahide Dönüyor

1 Eylül'den 30 Eylül'e kadar *İrma*'yı Kadıköy Süreyya Sineması'nda oynadıktan sonra, 3 Ekim'de mevsime başlayacaktık, Küçük Sahne'de. Bu arada Ulvi Uraz tiyatrodan kesin olarak ayrılmış ve giderken beraberinde Yılmaz Gruda'yı da götürmüştü. Öyle tatsızlıklar yapmıştı ki, son günlerde, âdetim olmadığı halde Ulvi'yle bir daha yüz yüze gelmemeye karar vermiştim. Yılmaz da onun konuşmalarına kanmış mevsim başında kuracağı toplulukta, Ulvi'nin gölgesinde *'gerçek tiyatro'* bulmak için ayrılmış-

tı. Ayrıca gazetelere verdiği röportajlarda, zengin çocuğun tiyatrosunda çalışmanın artık kendisine fazla bir katkıda bulunamayacağını, benim gibi milyoner çocuklarının bir somun ekmeğin fiyatını bile bilmediklerini anlatıyordu. Aradan geçen yıllarda Ulvi'yi bile affettim, fakat Gruda'nın o sözlerini hiçbir zaman hazmedemedim.

Cahide Hanım'la Caddebostan'daki o şaşkın konuşmamdan sonra, turne dönüşü Çiftehavuzlar'da buluştuk tekrar. Bu kez Cahit de vardı yanında. Betûl, Cahide Hanım, Cahit ve ben deniz kenarında oturup çay içtik. Cahit de bizimle çalışmak istiyordu. En büyük isteğinin bu olduğunu söylüyordu. Her ikisi de kendilerine verilecek para miktarının hiç önemli olmadığını, asıl meselenin ciddi bir toplulukta, benim gibi inandıkları bir yönetmenle çalışmak olduğunu söylüyordu. Acele bir karar vermem gerekiyordu ama ne yapacağımı bilemiyordum ki... Kendilerinden bir hafta daha izin istedim. Bir hafta sonra her şeyi tüm ayrıntıları ile açıklayacaktım onlara. O gece kararsızlıktan sinir küpü halindeydim. "Ne oluyorsun?" diye kızdı Betûl. "Basit bir olayı büyütüp kendini harap edecek hale getiriyorsun." Dediği doğruydu ama karar vermeden rahat etmeme olanak yoktu. Bu kez karşımdakiler Türk tiyatrosunun iki büyük ismiydi. "Merak etme, yarın sabah karar vermiş olarak uyanırsın," dedi, Betûl. Karım beni iyi tanıyordu. Bütün sinirime rağmen ertesi sabah gerçekten karar vermiş olarak gayet sakin uyandım. Nasıl ve ne zaman vermiştim bu kararı bilmiyorum, ama ne yapacağımı kestirmiştim artık. Clifford Odets'in *Taşra Kızı* adlı oyununu oynatacaktım onlara. Ününü kaybetmiş alkolik bir aktörle karısının öyküsünü anlatıyordu bu oyun. Kadın rolü Cahide Sonku'nun dönüşü için çok uygundu. Cahit de eski ününü kazanmak için savaşan aktörü çok iyi oynayabilirdi. Bu kararı kendilerine açıkladığım zaman ikisi de çok memnun oldular. Eylül başında provalara başlamak üzere bütün ayrıntıları konuştuk tekrar buluştuğumuzda. Böylelikle Cahide Sonku ile Cahit Irgat, Dormen Tiyatrosu ailesine katılmış oldular.

Bu arada Güler'le Betûl'e *'alarm'* verdim. Cahide Sonku'nun bu haliyle dönüş yapmasına olanak yoktu. Tepeden tırnağa değiştirmek gerekiyordu onu. Her zaman bir kraliçe edası ile konuştuğundan bu epeyi güç olacaktı. Betûl'ün yardımı ile Güler bunu becerebilirdi. Güler zaten Betûl'süz bu işi yapmaya pek yanaşmıyordu. Cahide Sonku'yu giydirmek onu biraz korkutmuştu. "Kadıncağızın cildi bile bozulmuş. Onu bir güzellik enstitüsüne gönderip cildini temizletmek gerek," diyordu.

Cahide *'operasyonu'* karım ve kardeşimden kurulu bir ekiple, benim süpervizyonum altında ertesi hafta başladı. Betûl ağzından girip burnundan çıkarak Cahide Hanım'a istediklerimizi, onun kendi istekleriymiş gibi yaptırıyordu. Her şeyin en iyisine alışmış bu kadına gene her şeyin en iyisini yaptırmaya çalışarak, yedi yıl sonra hayranlarını hayal kırıklığına uğratmamak için uğraşıyorduk.

Güzellik enstitüsü ve berber işi bittikten sonra Cahide Hanım birden değişti. Eskiyi anımsatıyordu bu görünüşüyle. Sahnede, kıyafetleri, makyajı ve ışığın yardımıyla Cahide Sonku efsanesini sürdürebilecekti gene.

Bu arada 1 Eylül'de provalarla birlikte *İrma*'nın Süreyya Tiyatrosu gösterileri de başladı. Her gece tıklım tıklım dolu oynuyorduk Kadıköy yakasının bu emektar tiyatro salonunda. Tiyatro tarihinde ilk kez bir oyun, bir ay süreyle, kapalı gişe oynuyordu karşı yakada. *Taşra Kızı*'nın provalarının yanı sıra, ikinci oyunumuz olan Noël Coward'ın *Private Lives* (*Hepimiz Paris'te*) adlı komedisi de oynanacaktı. Baş rolleri Ayfer Feray ve Turgut Boralı'nın paylaştıkları bu komediyi de ben koyacaktım sahneye. Gene çok yoğun bir çalışma temposuna girmiştim.

İrma'nın bu kadar dolu gitmesi bizi çok mutlu ediyordu. Hepimiz severek oynuyorduk bu oyunu. İnsanları mutlu ettiğimizi, *'Aman bitmese'* duygusu ile bizi izlediklerini fark ederek oynamak, gerçekten güzel bir duyguydu. Geceleri Kadıköy'de oynadığım halde, Betûl'ün doğumu yaklaştığından Çiftehavuzlar'dan Teşvikiye'ye taşınmıştık. Zaten provaları Küçük Sahne'de yapıldığından, Teşvikiye'de olmak bana daha kolay geliyordu.

Bu arada Yasssıada Mahkemeleri sonuçlanmış, aralarında Menderes'in de bulunduğu üç kişi hakkında idam kararı verilmişti. 27 Mayıs devriminin heyecanını unutmuştu herkes. Ayrıca biraz fazla uzun süren Yassıada Mahkemeleri fazla bir şey çıkartmamıştı ortaya, bu yüzden idam kararları kamuoyunu çok rahatsız ediyordu. Ama karar verilmişti bir kez. Menderes, Polatkan ve Zorlu idam edileceklerdi. Menderes'in asılacağı gün biz Süreyya'da *İrma*'yı oynuyorduk gene. Ben evden çıkmadan Betûl'e "Bu gece tiyatroya kimse gelmez. Ben herhalde erken dönerim," diyerek çıktım. Gerçi biletlerin tümü önceden satılmıştı ama bu gece bir karışıklık olur korkusuyla insanlar evlerinden çıkak istemeyebilirlerdi.

Salonun tıklım tıklım olduğunu görünce şaşırdım. Bir tek boş yer yoktu. Oyun tutmuştu bir kez. Ne kar, ne fırtına, ne maç, ne ay sonu, hatta ne karışıklık korkusu, seyircinin tiyatroya gelmesine engel olmuyordu oyun tutunca.

İrma'nın bir yerinde hep birlikte söylediğimiz *Tutulmazsan Mesele Yok* adlı bir şarkı vardı. Çok alkışlanan bu şarkımızın bir yerinde

Kurşunlarla
Ölmek de var
Cellat desen
İpte sallar
Elektrikle
Can vermek var
Ya giyotin
Kafan kopar

gibi sözler vardı. O gece "Cellat desen, ipte sallar" cümlesini söylememize olanak yoktu. Bu hem halka büyük bir saygısızlık, hem bizim hesabımıza görülmemiş derecede iğrenç bir zevksizlik ve istismarcılık olurdu. Çocukları toplayarak şarkının o kısmını değiştirmemiz gerektiğini söyledim. O kısmı, la, la, layla geçiştirecektik. Yeni söz eklemek provasız güç olurdu.

Perde açıldığı zaman halk buz gibiydi o gece. İlk başlarda ne alkış, ne de reaksiyon vardı seyirciden. Sonra yavaş yavaş açıldılar ve sonunda her zamanki gibi coştular gene. *İrma*, Menderes'in asıldığını bile unutturmayı başarmıştı seyirciye o gece. *Sokak Kızı İrma* ay sonuna kadar tıklım tıklım oynandı Süreyya'da ve Kadıköy yakasının artık kendi başına sürekli bir tiyatroyu rahat rahat kaldırabileceğini kanıtladı herkese. Şimdi o tarafta bulunan ve her gece perdelerini açan çeşitli tiyatroları gördükçe, daha birkaç yıl önce, *Papaz Kaçtı* için "Süreyya'da üç gün oynamak çılgınlık" diyenleri gülerek anımsamaktan alamıyorum kendimi.

Cahide'li Cahit'li provalar pek kolay gitmiyordu ilk baştan. Her gün bir olayla geliyorlardı tiyatroya. Çoğunlukla bir gece önce büyük bir kavga ettikleri belli oluyordu sabahki suratlarından. Üstelik içkiyi kesmemişlerdi anladığım kadarı ile. Oysa ben, bu anlaşmayı yaptıkları zaman, tiyatroya dönüşlerinin kendileri için ne kadar önemli olduğunu anlayacaklarını ve bunun için içkiyi hiç olmazsa bir süre için bırakacaklarını sanmıştım. Bir sabah saat altıda, elinde bavulu ve iki terliğiyle Cahit bize gelmişti, "Cahide beni evden kovdu," diye. Karnı burnunda olan Betûl ve ben şaşıp kalmıştık sabahın köründe gelen bu beklenmedik konuğa. O gün provaya Cahit'le Teşvikiye'den birlikte gittik. Provada barışmışlar ve akşam tiyatrodan gene mutlu bir şekilde kol kola çıkmışlardı.

Oyunda eski aktörü oynayan Cahit'i çocukken sahnede görüp, hayran olan ve onu tekrar tiyatroya döndürmek isteyen genç yönetmeni Erol Keskin oynuyordu. Sahnede oynanan oyunun eşini biz hayatta oynuyorduk. Yalnız ortada bir tek değişiklik vardı, hayatta Erol Keskin'in rolünü ben üzerime almıştım ve galiba benim rolüm Erol'unkinden biraz daha zordu.

Cahide Hanım fırsat bulunca beni bir köşeye sıkıştırıyor "Haldun Bey ben sizin yerinizde olsam yavaş yavaş Cahit'in yerine birini düşünürüm, içmekten vazgeçmedi bir türlü. Oyunu yarıda bırakabilir," diyordu o etkili sesiyle. Ne cevap vereceğimi, ne reaksiyon göstermem gerektiğini bilemiyordum bu sözler karşısında. "Merak etmeyin bir çaresine bakarım," gibi bir şeyler geveliyordum, ama iş bu kadarla bitmiyordu. Cahit de arada bir yanıma geliyor, "Haldun, ben seni severim. Benden söylemesi. Bu kadın oyunu çıkaramayacak. Sen şimdiden bir çaresini düşün," diyordu üzgün bir sesle. Ona da, "Merak etme Cahit Abicim. Her şey yolunda gidecek. Sen oyununu düşün," gibi bir şeyler söylüyordum.

Provalar ilerlemiyordu. Özellikle Cahide Hanım benim yöntemime giremiyordu bir türlü. Her söylediğimde, "Evet efendim, tabii efendim," diye son derece nazik cevaplar veriyor, ama bildiğinden şaşmıyordu gene

de. Hele ezber meselesini nasıl çözümleyebileceğini anlamıyordum. Elinde tekstle bile sözlere anlam veremiyordu henüz.

Erol keskin ikisinin arasında perişandı. Çok da güzel oynuyordu, dinamik rejisör rolünü. Ben de hayatta aynı başarıyla oynuyordum kendi rolümü. O sahnede, ben salonda bu oyunu nasıl çıkaracağımızı bilemiyorduk bir türlü. Öte yandan, öğleden sonra provasını yaptığım *Hepimiz Paris'te* su gibi gidiyordu. Ama mevsimi açacak olan oyun *Taşra Kızı*'ydı. İlk önce onun hazır olması gerekiyordu.

Cahide Sonku'nun tiyatroya dönüş yapacağı duyulunca, tüm gazetelerde hakkında uzun uzun yazılar çıkmaya başladı. Röportaj için her gün provaya birkaç kişi birden geliyor, resimler çekiliyor ve Cahide Sonku'nun dönüşü son yılların en önemli sanat olayı olarak selamlanıyordu. Gişeye her gün, "Cahide'nin piyesi ne zaman başlıyor?" diye soran yüzlerce eski hayranı geliyordu. Gerçekten önemli bir tiyatro olayı olmuştu büyük yıldızın yedi yıl sonra tekrar sahneye çıkması; ama provalar yürümek bilmiyordu bir türlü. Her zaman iyimser olan ben bile, "Bu oyun çıkmayacak galiba," diye karar kara düşünmeye başlamıştım.

Bu günlerin birinde Osman Seden, Cahide Sonku'yla üç filmlik bir anlaşma yaptı ve tiyatroya bizzat kendi gelerek ona büyük bir avans verdi. Seden'in anlaşması yıldızımızın moralini çok yükseltti. Uzun süredir uzak kaldığı sinemaya da bir dönüş yapıyordu böylelikle.

"Şansım açıldı. Sayenizde eski halime döneceğim gene," dedi bana, Osman Seden odadan çıkar çıkmaz. Sonra yanımda duran Semine'ye dönerek, "Semine Hanım öğleden sonra biraz alışveriş etmek istiyorum. Bana yardım eder misiniz?" diye sordu.

"Emredersiniz," diye cevap verdi Semine her zamanki nezaketiyle.

Osman Seden'le yaptığı anlaşmanın onu çok mutlu ettiğini anlamıştım. Eline oldukça büyük bir para da geçmişti. Belki bu ona yeni bir güç verir, oyunu daha kolay çıkartırdı bundan sonra. O gün Semine'yle alışverişten döndüklerinde Semine'nin elinde çok şık mavi bir *beauty-case* gördüm. "Bakın Cahide Hanım bana ne aldı?" dedi kızararak, yeni çantasına baktığımı fark edince. Alışveriş ederlerken Semine de, "Belki alırım," diye vitrindeki o mavi çantaya bakıyormuş. Cahide Hanım bunu görünce, "İzin verin bunu size ben hediye alayım," demiş. Semine çok şaşırmış. Uzun tartışmalardan ve "Aman efendim rica ederim", "Vallahi olmaz", "Ölümü öpün" gibi sözlerden sonra Cahide Hanım çantayı Semine'ye almış sonunda.

Ertesi sabah provadan önce her zamankinden daha mutlu, çalışma saatinin gelmesini beklerken çocuklarla çene çalıyordum. Cahit de erkenden gelmişti.

"Cahide Hanım yok mu?" diye sordum.

"Görmedim efendim. Dün gece beraber değildik," diye cevap verdi Cahit.

"Gene kavga ettiler herhalde" diye düşündüm. Yarım saat geçtiği halde yıldızımız ortalarda görünmüyordu. Nerede kalmıştı acaba? Meraktan yerimde duramıyor, bir kapıya, bir pencereye koşuyordum. Cahit hiç sesini çıkartmadan, *'Ben sana hazırlıklı ol demedim mi'* der gibilerinden, masum masum beni izliyordu.

"Cahide Hanım aşağıda, ayağı kırık. Merdivenleri çıkamıyor. Bizden yardım istiyor."

Yılmaz Köksal'dı bu sözleri telaşla söyleyen. Birden kendimizi aşağıda gişenin yanında bulduk. Cahide Sonku bir kraliçe edasıyla merdivenin yanına konmuş bir iskemlede oturuyor, yukarı çıkmak için şövalyelerinden yardım bekliyordu. Erol Keskin, Köksal ve Metin elleriyle altın beşik yaparak bir anda onu merdivenlerden yukarı uçurdular. Yürümesine olanak yoktu. "Ayağım kırık," diyordu sürekli olarak. Semine "Bir doktor çağıralım," dedi. Ben "Evet," anlamında başımı salladım. Bu oyun hiç çıkmayacaktı galiba. Cahide Hanım, "Sormayın başıma gelenleri," diye anlatıyordu olayı. İhsan Doruk'tan olan kızı Ender'le berabermiş. Ender ona çok güzel bir şey söylemiş, o da çok heyecanlanıp kızını öpmek istemiş, ona doğru koşarken ayağı salıncaklı iskemleye takılıp düşmüş. Tam çevirdiği filmlerdeki gibi bir sahneydi bu.

Doktor ayakta kırık olmadığını, yalnızca bileğin biraz burkulduğunu söyledi. Bileği sıkıca sardıktan sonra Cahide Hanım sahneye çıktı ve hafif aksayarak provasını yaptı. Provaya başladıktan sonra, bu oyunun kolay çıkamayacağı kafama dank etti. O gün salondan provayı yönetirken, *Hepimiz Paris'te* adlı oyunu öne alıp, *Taşra Kızı*'nı on gün sonra başlatmaya karar verdim. Hem ezbersizlik, hem başıma yeni çıkan bu ayak meselesi, durumu gün geçtikçe umutsuz bir sonuca doğru götürüyordu. Cahide Hanım o gün provayı büyük fedakârlıkla idare etti. Cahit, "Hadi numara yapma," der gibi burnundan soluyordu. O gün aralarında bir tek kelime konuşmadılar. Cahit "Geçmiş olsun," bile demedi prova süresince. Bu ayak burkulma meselesini, kendine karşı bir naz politikası olarak görüyordu.

Metin gizlice yanıma sokularak, "Bence bu ayak meselesi, rolü ezberleyemediğini unutturmak için çevirdiği ufak bir numara," diye fısıldadı. Doğrusunu söylemek gerekirse ben de aynı fikirdeydim. Bunun oyunun ertelenmesi için hazırlanmış ufak çapta bir mizansen olduğuna inanmıştım. Bu yüzden Cahide Hanım'ın ayağını her tutuşunda büyük reaksiyon gösteriyor, "Buyrun biraz istirahat edin. Bir istediğiniz var mı?" gibi sözlerle onu pohpohlamaya çalışıyordum. Tüm kadro aynı şeyi yapıyordu. Cahide Hanım küçük oyununun tuttuğuna memnun, bir primadonna edasıyla damla damla zevkine varıyordu bu karşılıklı mizansenin.

Provadan sonra Duygu Sağıroğlu, "Seninle önemli bir şey konuşmam gerek," diyerek ofisime geldi. Yüzü bozuktu.

"Bir şey mi oldu? Korkutma beni Duygu," dedim.

"Söyleyeceğim şey Cahide Hanım hakkında."

"Ne var? Biri bir şey mi söyledi?"

"Dün gece gördük onu."

"Ne var bunda?"

"Normal değildi, korkunç sarhoştu."

"Nerede gördünüz?"

"Erol'la, Mecidiyeköy'de bir kadının evinde. Gece saat onda götürdüler bizi oraya. İçkiliydik, fakat masanın başında oturan Cahide Hanım'ı görünce birden ayıldık."

"Sizi görünce şaşırmadı mı?"

"Tanımadı ki bizi. Bana Süleyman Bey deyip durdu bütün gece. Erol'u da, eskiden Şehir Tiyatrosu'ndan tanıdığı bir figüran sandı. Felaket bir yerdi. Masanın üstündeki kırık tabaklar ve içindeki iğrenç mezeler midemi bulandırdı. Hiç yakışmıyordu Cahide Hanım o masaya. Etrafında bir sürü biçimsiz insan vardı."

"Hay Allah! İçiyordu gene demek?"

O an bu işin içinden çıkamayacağız gibi gelmişti bana. Büyük bir karamsarlığa düştüm, Cahide Sonku'yu içmekten vazgeçiremeyecektim. Tiyatroya dönüşünün önemini fark etmemişti daha.

"Dur, daha bitmedi," diye konuşmasını sürdürdü Duygu.

'Eyvah daha neler duyacağım,' diye yüreğime indi.

"Sonra nasıl oldu hatırlamıyorum, Cahide Hanım ayağa kalktı. Masadaki kadınlardan biriyle nedenini bilmediğim bir tartışmaya girişti. Kadın var gücüyle Cahide Hanım'ın bacağına bir tekme attı. Cahide Hanım inleyerek yere yuvarlandı. Biz Erol'la daha fazla dayanamayıp kaçtık oradan." Duygu susmuştu.

Ben kulaklarına inanamıyordum. Kâbusumsu bir masaldı bu... Burkulan bacak öyküsünün üç ayrı yorumunu dinlemiştim sabahtan beri... Sonuncusu ve gerçek olanı acı ve çirkindi. *Taşra Kızı*'nı filan unutmuş, koca Cahide Sonku'nun böyle acınacak bir hale düşmesinin telaşına kapılmıştım. O görkemli yıldızın Mecidiyeköy'deki ne olduğu belli olmayan bir evde, sarhoş bir kadından tekme yiyecek kadar düşmesi çok üzmüştü beni. Ayrıca bu işin böyle sürüp gitmesine de olanak yoktu. Acele bir karar vermek gerekiyordu.

Semine'yi çağırdım yanıma. "Sizden bir şey isteyeceğim," dedim.

"Tabii," dedi Semine.

"Cahide Hanım'la bu oyun başlayana kadar bir otele çıkmanızı rica ediyorum. Hem de hemen bu gece."

Semine şaşırmıştı. Tiyatro için fedakârlık etmek onun için işten bile değildi, ama İzzet'i ne yapacaktı. Kafasından geçeni anlayınca "İzzet'i merak etmeyin. Onu bizim eve alır, misafir ederiz," dedim. Semine'yle anlaşmıştık. Ya Park Otel'de, ya da Pera Palas'ta bir oda ayırtacak ve oyun çıkana kadar Cahide Hanım'ı Semine'yle orada kalmak zorunda bıraka-

caktık. Yalnız bunu Cahide Hanım'a nasıl kabul ettirecektik? Kadın kolay kolay içkisini bırakıp Semine'yle sessiz sedasız bir otele çekilmeye niyetli görünmüyordu. Sempatik bir yaklaşım ve nezaketle bu işi çözmeye çalışacaktım ama kolay olmayacaktı.

Kendisiyle önemli bir şey görüşmek istediğimi söyleyince Cahide Hanım daha da fazla topallayarak ofisime geldi. Semine de yanımızdaydı. Bacağının sızısına rağmen provaya devam ettiği için teşekkür ettim kendisine. Bir Pirandello kahramanı edasıyla bunun görevi olduğunu, ufacık bir sıyrık yüzünden oyunu kaldırmaktan şımarık gençleri hiç anlamadığını anlattı bir süre. Bunun üzerine, ben hayatımdaki en yumuşak tavrımla kendisinin rahatını düşündüğümüzü, her gece Caddebostan'a gidip sabahları oradan provaya gelmesinin bizi çok üzdüğünü, bu yüzden bizim kendisine tuttuğumuz bir otelde kalmasını rica ettiğimizi söylemeye çalıştım. Sessizce dinledi beni. Aklı yatmıştı galiba.

"Ben sizi eğlendirmeye çalışırım," dedi Semine durumu hafifletmek için.

"Peki öyleyse, haftaya gideriz," dedi Cahide Hanım daha da kalınlaşan sesiyle.

"Olmaz. Hemen bu gece," dedim hemen atılarak.

"Hemen bu gece mi?"

"Evet lütfen. Hemen bu gece."

Kısa bir sessizlik oldu. "Pekâlâ madem öyle istiyorsunuz, öyle olsun."

Durum kurtulmuştu. Yıldızımız, oyun başlayana dek Semine'yle birlikte bir otelde kalmaya razı olmuştu. İzzet de hemen o gece bize taşınacaktı. Yalnız ortaya yeni bir sorun çıkmıştı. Cahide Hanım hangi otelde kalacaktı? Park Otel eski kocası İhsan Doruk'un evine çok yakın, Pera Palas geçmişteki anılarıyla çok doluydu, Hilton fazla kalabalıktı; Divan, Koç'lardan birine kızgın olduğu için işine gelmiyordu. İstanbul'daki bütün otelleri sıraya dizdikten sonra, tam umudumuzu yitirmişken Tepebaşı'nda Ali Baba adlı bir otelde karar kılabildik. Hemen banyolu iki kişilik bir oda ayırttık. Semine, Beyoğlu'nun arka sokaklarından birindeki evinden bir iki parça eşya getirdi ve provadan sonra Cahide Hanım'ın koluna girerek Tepebaşı'ndaki yeni yuvasına doğru yola çıktı.

O günden sonra Cahide Hanım her sabah provaya Semine'yle geliyor, her akşam fedakâr sekreterimin koluna girerek oteline dönüyordu. Semine arada bir, iki votka içmesine izin verdiğini söylemişti bana. Biraz içki içince rolünü daha iyi çalışabiliyordu. Otele yerleşmeleri yavaş yavaş etkisini göstermiş ve Cahide Hanım rolünü ezberlemeye başlamıştı. Fakat gene de *Hepimiz Paris'te*'nin bir an önce perdesini açmak gerekiyordu. *Taşra Kızı*'nın sonucu belli değildi hâlâ.

Öte yandan Ayfer kendi oyununun hemen hazırlanması gerektiğini duyunca küplere binmişti. Amanda rolünü çok sevmiş, provalarda bol bol çalışıp rolü istediği gibi çıkarmayı planlamıştı. Oysa şimdi iki ayağı

bir pabuca girerek seyircinin karşısına çıkma zorunluluğu vardı. "Ben ne şanssız karıyım," diye dizini dövüyor, böyle hazırlıksız çıkması nedeniyle rezil olacağını düşünerek hüngür hüngür ağlıyordu. Savaş öncesine dönmüştü tiyatronun içi. Ayfer ve Turgut'un yanı sıra bu komedideki diğer oyuncular, askerden yeni dönen Erol Günaydın, ilk kez sahneye çıkan Gülbin Eray ve öğrencim Ayla Aslancan'dı.

Betûl'ün doğumuna pek az kalmıştı. Buna rağmen Cahide Hanım'ın kostümlerini hazırlayan Güler'e yardım ediyordu. Ünlü olduğu günlerde şıklığı dillere destan olan yıldızımızın kafası o günlere, gerilere takılı kalmıştı. 1930 ve 1940'larda yaşıyordu hâlâ. Saçından kılık kıyafetine kadar her şeyi o açıdan görüyor ve günümüze gelmek dehşet veriyordu ona. Zamanı çoktan geçmiş modellerde ısrar ediyor, "Ama o bana çok yakışır," diyordu. Güler'le Betûl en sabırlı ve nazik halleriyle ona kendi düşündükleri çağdaş modelleri kabul ettirmeye çalışıyorlardı. Sonunda ben araya giriyor. "Ama Cahide Hanım'cığım, yakası kalkık bir trençkot sizi hem incecik gösterir, hem de sarı saçlarınıza çok yakışır," diyordum. Benim söylediğimi kabul ediyordu sonunda.

Hepimiz Paris'te Ayfer'in tüm krizlerine rağmen erken açıldı ve ilk gece çok beğenildi. Özellikle Ayfer'in güzelliği, tabii oyunu ve yerleşmeye başlayan komedi ustalığı, seyircinin oyunu çok tutmasına neden oldu. Oyunlardan biri başarıyla sonuçlanınca tüm gücümü *Taşra Kızı*'na verdim; artık işin şakası yoktu. On gün sonra o da perdesini açacaktı. Cahide Sonku'nun oynayacağını duyanlar her gün gişeye gelip biletlerin ne zaman satışa çıkacağını soruyorlardı.

Geceleri *Hepimiz Paris'te* oynarken, biz Teşvikiye Palas'taki evin salonunda provaya devam ediyorduk. Cahide Hanım sonunda havamıza girmişti. Ama gene de soğuk bir kadındı. Onunla hiçbirimizin yakın dostluk kurmasına olanak yoktu. Garip bir havası vardı insanı kendinden uzaklaştıran.

Sonunda açılış günü geldi çattı. Cahit ve Erol Keskin çok iyi oynuyorlardı. Diğer rollerde Mehmet Özekit, Yılmaz Köksal, Perihan Köksal ve Oral Arkan vardı. Oyunun dekoru, kostümü, rejisi her şeyi iyi olmuştu. Tek korkumuz, tam bir kendine güvenle oynamayan Cahide Hanım'dı. Haklı olarak korkuyordu. Yedi yıllık bir ayrılıktan sonra sahneye dönmek dehşete düşürüyordu onu. Oysa neler oynamıştı geçmişte... Hiçbir aktrise nasip olmayan roller vardı dağarcığında... Desdamona'lar, Jülyet'ler, Roxane'lar, Natasha'lar ve daha neler neler... Yıllarca başarıdan başarıya koşmuş, baş tacı edilmişti seyirci tarafından ve şimdi tekrar çıkıyordu hayranlarının karşısına. Alkolle kâbuslaşan yedi yıllık uzun bir ayrılıktan sonra... Haklıydı dehşet duymakta. O gece onun yerinde olmak istemezdim doğrusu.

Metin benden gizli söz vermişti Cahide Hanım'a, oyun boyunca elinde tekstle kuliste duracağına, çünkü suflör kullanmamamız onu büsbü-

tün korkutuyordu. Ben de Metin'e izin vermiştim bir geceliğine. Cahide Hanım'ın başarı kazanabilmesi için tüm prensiplerimi ayak altına alabilirdim bu oyun süresince...

Salon tıklım tıklım doluydu. "Cahide oynuyor mu?" diye soranlar yalnız bu gecenin değil, oyunun planları çıkmış bütün gecelerin biletlerini satın almışlardı. Cahide Sonku'nun oyunu daha perdesini açmadan tutmuştu. Ben o gece, rolüm olmadığı zamanlarda yaptığım gibi, en arka sırasının gerisinde ayakta izliyordum oyunu. Fazla heyecanlanınca da arada bir fuayeye çıkıyor, her *premier*'de orada oturan Galip San ve kardeşim Güler'le bir iki laf ediyordum. Güler hep aynı soruyu sorardı böyle zamanlarda:

"Nasıl, beğeniliyor mu?" Ben de hep aynı cevabı verirdim: "Bilmem. Fena değil galiba." Sonra tekrar içeri dalardım sahnede ne oluyor diye bakmaya. Bu gece İsmet Ay da vardı yanımızda. Şehir Tiyatroları'nın oyunlarında rolü olmadığı için, o da gelmişti Cahide'yi izlemeye. "Cahit çok iyi oynuyor," dedi İsmet. "Öyle. Erol da harika. Bakalım Cahide Hanım çıkınca ne yapacak?" diye mırıldandım korkuyla. Bu gece ben de çok heyecanlıydım. Türk tiyatrosunun en önemli oyuncularından biriyle bu tür bir işbirliği yapıp, onu tekrar halkın karşısına çıkarmak büyük bir sorumluluktu.

Birden büyük bir alkış koptu. Cahide Hanım çıkmıştı sahneye. Üzerindeki yeşil tayyörü ve sapsarı saçlarıyla çok görkemli duruyordu. Bu kadında müthiş bir elektrik oluşuyordu sahneye çıkınca... Kimse durup dururken koca bir Cahide Sonku olamazdı. Alkış bitmek bilmiyordu bir türlü. Cahide Hanım'ın elindeki aksesuar çay fincanının takırdadığı belli oluyordu. Tir tir titriyordu zavallıcık. O andan sonra artık benim kendisine hiçbir yararım dokunamazdı. Seyirciyle tek başına savaşmak zorundaydı üç bölüm süresince. Halkın onu büyük bir coşkuyla selamlaması İsmet'le beni etkilemişti. Kanının her zerresi tiyatro olan İsmet, burnunu çeke çeke ağlıyordu. "Bir sanatçıya ne güzel bir saygı duruşu bu," diyordu mendilini arayarak.

Alkışa rağmen korkak oynuyordu Cahide Hanım ama rolün altından kalkıyordu. Benim tempoma uymaya çalışmasına rağmen zaman zaman yavaş kalıyordu ötekilerin yanında. Cahit daha kolay girmişti bizim havamıza. O gece Cahide Sonku iyi mi oynadı, kötü mü bilmiyorum, ama sahnede insanın gözlerini ondan alamadığı bir gerçekti. Gene güzel, gene alımlı ve gene çekiciydi sahnede. Halk onu tekrar izlemekten büyük bir mutluluk duymuştu. Sonunda alkıştan salon yıkılıyor sandım. Hele Cahide Hanım tek başına selam vermeye çıktığı zaman, bütün seyirci tek vücut halinde ayağa kalkarak Türk tiyatrosunun bu en büyük yıldızını dakikalarca sevgi ve saygıyla alkışladılar. İsmet artık işi rezalete dökmüş bağıra bağıra ağlıyordu. Ben özel olarak yaptırdığım yirmi beş kırmızı gülden oluşan bir buketle sahneye fırladım. Elini öptüm ve çiçekleri ona verdim.

Alkışlar sürüyordu. Seyircinin umurunda bile değildi Cahide Sonku'nun *Taşra Kızı*'ndaki başarısı. Onlar tüm bir geçmişi, onun altın yıllarının yanı sıra kendi özledikleri gençlik günlerini alkışlıyorlardı. Bu alkışlarla *'Senin yerin orası, sahnenin üstü. Artık bir daha ayrılma,'* demek istiyorlardı. Birçoğunun da yanaklarından yaşlar süzülüyordu.

Kulise tebrik etmeye gittiğim zaman Cahide Hanım küçük salonda oturmuş sigara içiyordu. Tiyatronun oyuncuları ve arkaya onu kutlamaya gelmiş birkaç kişi, çevresinde ayakta duruyordu. O da otuzların ünlü bir sinema yıldızı gibi, bütün bu tebrikleri fazla önem vermiyormuş gibi, sigarasının dumanından halkalar çıkararak oturduğu yerden kabul ediyordu onları. Joan Crawford'un filmlerinden bir sahneyi anımsatmıştı bu mizansen bana. Bizim tiyatroda alışık olmadığımız bu hava, hepimizi çok eğlendirmişti. İsmet kulağımın dibinde, "Karı oldum olası kendini Greta Garbo sanır," diye mırıldandı.

Her iki oyunumuz da tutmuştu. Cahide Sonku'nun tiyatroya dönüşü parlak bir şekilde sonuçlanmıştı. Cahit'in oyunda çok başarılı olduğu her yerde konuşuluyordu ve ben Türk tiyatrosunun bu iki gerçek emektarına görevimi hakkıyla yapmış ve onları utandırmamış olmaktan büyük mutluluk duyuyordum.

Taşra Kızı'nın başlamasından birkaç gün sonra Betûl'ün sancıları tuttu ve Teşvikiye Sağlık Yurdu'na kaldırıldı. 20 Ekim sabahı, yıllarca önce kız kardeşimi dünyaya getiren Prof. Tevfik Remzi Kazancıgil, bu kez de oğlumuz Ömer'in dünyaya gelmesine yardımcı oldu. Metin ve Nisa bütün gece yanımda kaldılar ve benimle birlikte, kayınvalidem Fahire Hanım'dan sonra Ömer'i ilk gören onlar oldu. Babamın babasının adıydı Ömer. Oğlumuza bu adı koymamız babamı çok mutlu etmişti. Tüm aile sevinç içindeydi. Garip bir duyguydu babalık. O güne dek hiç tatmadığım yüce, garip bir duygu.

Betûl eve geldikten sonra normal yaşantımıza döndük gene. Tek değişiklik Ömer'in arada bir duyulan sesiydi. Oğlumuza bakması için bebek yüzlü, hafif geri zekâlı, yaşlı bir Alman dadı bulmuştuk. Kadıncağız Ömer'e ilk yılında iyi baktı doğrusu, ama benim geçmişimdeki Alman dadılar tüm edepsizliklerine rağmen hiç olmazsa kişilikleri olan kadınlardı. Bu zavallıcık yaşlı bir çocuktu ve hayatta tek bildiği ve ilgilendiği şeyler, çocuk bakmak, biraz içmek ve jambon yemekti. Üst katımızda oturan ve dünyanın en şeker insanlarından biri olan kayınvalidem Fahire Hanım, evimizin çeşitli köşelerine, sanki unutulmuş gibi jambon tabakları bırakırdı. Kısa bir zaman sonra bu tabaklar içlerindeki jambonlarla birlikte yok olup giderdi. Şişman, zayıf kim olursa olsun, herhangi birinin yemek yemesinden büyük mutluluk duyan kayınvalidem, kıs kıs gülerdi tabaklar kaybolunca.

Ömer'in doğumu tiyatrodaki problemlerin azalmasına neden olmamıştı. Orada her gün yeni bir olay, yeni bir sürpriz beni bekliyordu. Betûl'ün dediği gibi, hiçbir şey olmazsa, en azından başrolü oynayan aktris hamile kalırdı. Gerçi o aralar hamile filan kalan yoktu, zaten tiyatroda o günlerde fazla evli de yoktu. Bu arada Cahide Sonku'yla Cahit Irgat oyunlarının açılış gecesi barışmışlar ve çok yakın bir tarihte evleneceklerini ilan etmişlerdi.

Her iki oyun da tutmuş, kapalı gişe oynanıyordu. İkinci tur için rahmetli Asude Zeybekoğlu'nun dilimize çevirdiği Michael Redgrave'in *Şairin Mektupları* (*The Aspern Papers*) ve Erol Günaydın'ın Atilla Tokatlı'yla birlikte adapte ettiği Jacques Deval'in *Oyuncakçı Dükkânı* (*Le Rayon de Jouets*) adlı oyunları vardı. Bir yıl önce *İrma*'nın kazandığı olağanüstü başarı beni cesaretlendirmiş, o mevsim sonu için gene Atlas Sineması'nda *Pasifik Şarkısı* (*South Pasific*) adlı, büyük prodüksiyon isteyen, iddialı, kalabalık bir Amerikan müzikali seçmeme neden olmuştu.

Şairin Mektupları'nda, başrolleri oynayacak Metin Serezli, Sezer Sezin ve Ayfer Feray dışında Juliana Borderau adında önemli bir karakter daha vardı. Yüz yaşının üstünde olması gereken bu kadını büyük bir oyuncunun ele alması gerekiyordu. Herhangi birinin oynayabileceği bir rol değildi. Oyunun tümü onun çevresinde dönüyordu. Bizim kadroda bu rol için en uygun insan kuşkusuz Cahide Sonku'ydu. Çeviriyi kendisine verdim ve okumasını rica ettim. Üç gün sonra sahne amiri Yılmaz Köksal'la teksti bana geri gönderdi ve bu rolü kendisine layık gördüğüm için bana teessüflerini bildirdi. Hayretten ağzım açık kaldı. Cahide Hanım gibi yıllarca sahneye emek vermiş bir insan, bu rolü nasıl beğenmez, bir oyuncuya verebileceği sonsuz olanakları nasıl görmezdi? Dünyanın her tarafında yalnız en büyük ve en ünlü kadınlar oynamıştı bu rolü.

Taşra Kızı'nın üstüne çökmeye başlayan kara ve sevimsiz bulutlar yalnız Cahide Hanım'ın rolü reddetmesiyle savuşturulacak gibi değildi. Oyunun tuttuğunu öğrenen her iki baş oyuncum, türlü huysuzluklara başlamışlardı. Ayrıca Yılmaz Köksal'ın sürekli uyarmasına rağmen oyuna geç geliyor, hatta zaman zaman sahneye sarhoş bile çıkıyorlarmış. Ettikleri kavgalar bazen salondan duyuluyormuş. Birbirlerine dargın oldukları zaman, sahneye bir karış suratla çıkıp yapmadıklarını bırakmıyorlarmış. Ben oyun süresinde rolüm olmadığı için tiyatroda bulunmuyordum. Bütün bu bilgileri bana verilen günlük oyun raporlarından öğreniyordum.

Erol Keskin bir sabah erkenden ofisime gelip, "Haldun, üzgünüm ama bu oyunu bu şekilde götüremeyiz," diye dert yandı. Özellikle Keskin gibi tiyatroyu son derece ciddiye alan ve *'Biz bu işe namusumuzu koyduk'* diyen bir oyuncu için durum çok üzücüydü. O gün oturup Cahit'e de, Cahide Hanım'a da birer mektup yazdım. Tiyatroda kalmak istiyorlarsa, bizim prensip ve kurallarımıza saygı göstermelerinin zorunlu olduğunu anlattım. Buna özel olarak dikkat etmelerini rica ettim kendilerinden.

O hafta *Taşra Kızı*'nın bir günlük İzmir turnesi vardı. Aynı gün matine suare oynayacaklar, bir gece İzmit'te kalacaklar ve ertesi gün döneceklerdi İstanbul'a. Bu normal programımızdı bizim. Her oyun, ilk perdemizi açtığımız günden beri mevsim ortasında belirli yerlere götürülürdü bu şekilde.

Turneden birkaç gün önce *Taşra Kızı*'nın kulisinde kıyametler kopmaya başlamış. "Ne gerek varmış kış ortasında turneye?" "O kadar çok para hâlâ gözünü doyurmamış mı?", "Çoluk çocuğun yönettiği tiyatro bu kadar olurmuş", "Neden herkes birden isyan etmiyormuş?" "Oyunu alıp kendi başlarına turneye çıkarsalar daha çok para kazanırlarmış", "Zaten bu tiyatro ikisi yüzünden para kazanıyormuş", "Herkesin maaşı onların çalışmasından çıkıyormuş" gibi abuk sabuk, kırıcı ve tatsız sözler...

Turne sabahı artık dayanamayacaklarını söyleyen Köksal'la Keskin'e bu oyunun bitimine kadar idare etmekten başka çaremiz olmadığını söyledim. İlk kez ben de şaşkındım. Cahit'le Cahide Hanım'a nasıl davranmam gerektiğini bilemiyordum. Ceza versem oyunu kaldırmam gerekecekti. Bu da tiyatronun bütçesini mevsim başında alt üst edecekti. Öte yandan iki baş oyuncumuzun disipline girmeye hiç niyetleri yoktu. Her şeyi zamana bırakıp beklemekten başka çarem kalmamıştı. O gün İzzet'le boş zamanlarımızda vücut çalışmak için gittiğimiz Tagar adlı salonda işimizi bitirmiş duş yapıyorduk. Telefondan istendiğimi söylediler. Telaşla kurulanarak yarı çıplak telefona gittim. Fatma'ydı beni arayan.

"Haldun, Cahit ortalarda yok," diyordu endişeli bir sesle.

"Nasıl yok?"

"Otobüsü şu ana kadar beklettim ama hâlâ görünmedi."

"Peki Cahide Hanım nerede?"

"Otobüste. O da herkesle birlikte bekliyor."

"Peki, ne diyor Cahit için?"

"Haberi yok. Ben Cahit'in çobanı mıyım, diyor."

"Hay Allah. Nerede bulacağız bu adamı?"

"Ne yapayım, otobüsü hareket ettireyim mi? Aksi halde matineye geç kalacaklar."

"Cahit'siz matineyi oynayamayacaklar nasılsa."

"Ne yapalım peki?"

"Peki, otobüsü gönderin, İhsan Efendi, Cahit'in kaldığı eve gitsin. Orda yoksa bana tekrar telefon etsin buraya."

"Cahit'i bulursa ne yapsın?"

"Bir taksi tutsun, alsın götürsün İzmit'e."

"Pekâlâ, ben seni ararım tekrar. Oradan ayrılma."

Bu arada İzzet de yanıma gelmiş, durumu öğrenmişti. "Bunlarla çalışmak çok güç," diyordu. Gerçekten de bunlarla çalışmak yalnız güç değil, olanaksızdı. Ulvi'yle çalışmak da güçtü ama adamın hiç olmazsa işine, seyircisine büyük saygısı vardı. Üstelik bu ikisi gibi alkolik de değildi.

Bir saat kadar sonra Fatma tekrar telefon etti. İhsan Efendi, Cahit'i evinde sızmış bir durumda bulmuş, komşuların yardımıyla ayıltmaya çalışmış. Beceremeyince de gene komşuların yardımıyla tuttuğu taksiye taşıtmış ve şoföre "Hadi oğlum, çek bakalım İzmit'e," demiş. Problem biraz olsun çözümlenmişti, ama bu durumda Cahit nasıl sahneye çıkacaktı İzmit'te? Matine iki buçuk gibi erken bir saatteydi. Öteki oyuncularımın ve turne başkanı olarak giden Semine'nin bu durum karşısında ne yapacaklarını düşündükçe nefes darlığına uğradım. İzzet o gün, beni neşelendirmek için elinden geleni yaptı, fakat benim aklım fikrim İzmit'teydi.

Ertesi sabah öykünün geri kalan kısmını öğrendim. Arabanın arkasında sızmış olarak İzmit'e doğru yol alırken, Cahit birden kendine gelmiş. Arabanın camını açarak, "Kurtarın beni! Adam kaçırıyorlar! Polis yok mu?" diye ortalığı altüst etmiş. Halim selim İhsan Efendi dehşet içinde ne yapacağını şaşırmış kalmış. Camı kapatmaya uğraşırken, didinip bağıran Cahit'ten bir de yumruk yemiş suratının ortasına. Birden şoför arabayı durdurmuş, inip arka kapıyı açmış. Cahit şaşırmış bu kez. Şoför de öyle iri yarı bir adam değilmiş; "Ulan it," diye bağırmış; "ya bu arabada kuzu kuzu gidersin, ya da şimdi ağzını burnunu dağıtır, seni bir daha sahneye çıkamaz hale sokarım." Cahit sus pus olmuş ama, "Bir aktörle konuştuğunu unutma," sözünü araya sokuşturuvermiş. "Aktörsen aktörlüğünü bil, edebinle git, yoksa başlarım senin aktörlüğünden de, maktörlüğünden de..." diye eklemiş şoför ve İhsan Efendi'nin minnet dolu bakışları altında gayet sakin direksiyonun başına geçmiş gene. İzmit'e kadar olaysız gitmişler. Oraya vardıklarında saat ikiyi geçiyormuş. Erol, Cahit'i zorla duşa sokmuş kendine gelebilmesi için. Tabii matinedeki oyun bir felâket olmuş. Ama akşama toparlanıp *Taşra Kızı*'nı gerektiği gibi oynamışlar İzmir seyircisine.

Turne olayı bardağı taşıran son damla olmuştu. Kararımı verdim bir sabah. *Taşra Kızı* biter bitmez Cahit Irgat ve Cahide Sonku maaşlarını alacaklar ama kalafata çekilip başka bir oyunda oynamayacaklardı. Yıl sonunda da anlaşmamız bitecekti nasılsa. Bu çekilecek iş değildi.

Turneden iki gün sonra Yılmaz Köksal telaşla bana geldi. "Haldun Abi, Cahit Bey'le Cahide Hanım yarın akşamki oyuna gelmeyeceklermiş," dedi. Erol Keskin de sürekli olarak, "Biz oyunu pat diye bırakırız, Haldun Bey şaşar da kalır," diye tehdit ettiklerini ve temcit pilavı gibi her fırsatta oyuna gelmeyeceklerini söylediklerini doğruladı. Bu kez fena halde tepem atmıştı. Her ikisine de nezaket ve saygıdan başka bir şey gösterilmemişti bu tiyatroda. En büyüğünden en küçüğüne, kimse hürmette kusur etmemişti. Kendi istekleriyle gelmişlerdi bu tiyatroya... Üstelik oyunları da tutmuştu. Neydi istedikleri? Neden kendilerini yok etmeye çalışıyor, karanlığa dönmeye uğraşıyorlardı? Kafam ermiyordu bir türlü.

Ertesi gün Köksal tekrar geldi. "Haldun abi, işin şakası yok. 'Yarın gece son oyunumuzu oynuyoruz. Bize büyük teklifler var. Bu kıçı kırık

tiyatroda artık kalmaya niyetimiz yok' dediler," diye telaşla anlattı. Erol Keskin de söylenenleri doğrulayınca artık dayanamayacağımı anladım. "Peki öyleyse," dedim. "Buyursunlar. Gitsinler." Köksal reaksiyonuma şaşırmıştı. Kaç yıldır beni tanıdığı halde, gidip taviz vermemi bekliyordu gene de. Tutmuş bir oyun için bunun böyle olması gerektiğine inanmıştı. Hemen ikisine de kısa birer mektup yazdım:

"Cahide Hanım;
Tiyatrodan bir an önce ayrılmak istediğinizi öğrendim ve çok üzüldüm. Sizi bu koşullar altında zorla çalıştırmak haksızlık olur. Bu akşamdan sonra *Taşra Kızı* oyunları kaldırılmıştır. Bana karşı bugüne dek gösterdiğiniz güven ve anlayışa teşekkür eder, bundan sonraki çalışmalarınızda sonsuz başarılar dilerim.

Saygılarımla,
Haldun Dormen

Not: İki aylık maaşınız ayrılırken takdim edilecektir."

Her ikisinin mektubu da tıpatıp aynıydı. Mektupları Köksal'ın eline tutuşturup, "Bu gece oyun biter bitmez kendilerine verirsin," dedim. Bir gün sonra nasılsa *Hepimiz Paris'te* başlayacak, dört gün süreyle oynayacaktı. Pazartesi gününe kadar *Taşra Kızı* oyunları zaten yoktu. Hemen Semine aracılığı ile gazetelere telefonla ilan vererek *Taşra Kızı*'nın kalktığını ve satılmış biletlerin parasının geri verileceğini bildirdim. Böylece rahat bir nefes aldım. Bütün yıl oynayabilecek bir yapıt, otuz üç kez oynadıktan sonra, iki oyuncunun saçmalığı yüzünden zorunlu olarak kaldırılmıştı. Tüm çabalar, uğraşlar, umutlar ve masraflar boşa gitmişti. Ama çare yoktu. Tiyatroyu o koşullar altında sürdürmeye olanak kalmamıştı.

Ertesi sabah Köksal ofisime geldi rapor vermek üzere. Mektupları alınca çok şaşırdıklarını, oyun tuttuğu için bunu hiç beklemediklerini söyledi. Arkasından da Cahide Hanım'ın, "Desenize, bir piç kurusu tarafından tiyatrodan kovulduk," dediğini ekledi.

O gün gazetelerde istediğim ilanlar çıkmış ve satılmış biletlerin paraları geri verilmeye başlanmıştı. Biz bunları konuşurken hırpani kılıklı bir genç adam Semine Hanım'ı aradığını söyledi.

"Benim," dedi Semine, merakla.

"Cahide Hanım'ın eşyaları varmış. Onları almaya geldim."

"Buyrun, ben size göstereyim." Semine genç adamı Cahide Hanım'ın eşyalarının bulunduğu kısma götürdü. Biraz sonra delikanlı elindeki paketlerle tekrar göründü.

"Bir de sizde bir çanta varmış," dedi.

"Ne çantası," diye sordum merakla.

"Mavi ufak bir el çantası," diye açıkladı genç adam.

İkimiz de ne olduğunu hemen anlamıştık. Cahide Hanım Semine'ye hediye ettiği *Beauty-case*'i de geri istiyordu. Semine öfkeyle yanında bulunan çantayı boşaltarak gencin eline tutuşturdu.

"Cahide Hanım'a söyleyin. Çantayı biraz eskittim, kusura bakmasın, isterse kendisine bir yenisini alırım," dedi. Yüreğine inmişti Semine'ciğin. Benim gülmem tutmuştu bu basitlik karşısında. Sahnelerimizin görkemli Cahide Sonku'su neler yapabiliyordu!

O günden sonra Cahide Hanım'la bir daha karşılaşmadım. Bir kez Muhsin Ertuğrul için yaptığım jübilede, galeriden gösteriyi izlerken gördüm sadece. Perişan bir haldeydi. Jübile nedeniyle gösterilen *Şehvet Kurbanı* filminin ünlü tren sahnesinde kendini izlemeye gelmişti. Perdedeki o olağanüstü güzel sarışın kadını, tiyatronun ve sinemanın bir numaralı yıldızını tanıyabilmiş miydi acaba? Galeride öyle dalgın oturuyor, arada bir elindeki içki şişesini ağzına götürüyordu. Yanındakilere, karşı perdede gördükleri o erişilmez ilahenin, burunlarının dibinde oturan kadın olduğunu söyleseler, "Hadi canım sen de! O Cahide Sonku'ysa, ben de guguklu saatim," derlerdi herhalde.

Yeni Bir Yıldız ve Yeni Bir Salon

Taşra Kızı'nın bu şekilde kalkmasından sonra *Şairin Mektupları* oyununa kuvvet verdik. Bir an önce onu çıkarmamız gerekiyordu. *Hepimiz Paris'te* iyi gidiyordu. Onun yerine konacak *Oyuncakçı Dükkânı*'nın acelesi yoktu. Cahide Hanım'ın Juliana Borderau rolünü geri çevirmesi üzerine yavaş yavaş yeteneklerini fark etmeye başladığım Nisa Serezli'ye oynatmaya karar vermiştim bu karakteri. Nisa bunu duyunca her akıllı oyuncu gibi sevindi. Juliana, insanın eline kırk yılda bir geçecek bir roldü. *Şairin Mektupları*'nda Mrs. Prest rolünü de sinemanın ünlü yıldızı Sezer Sezin oynayacaktı. İlk olarak Atilla Operet Tiyatrosu'nda mesleğe başlamış olan Sezer, özellikle *Vurun Kahpeye* filminden sonra uzun bir süre, Türk sinemasının bir numaralı kadını olarak ününü sürdürmüştü. Şimdi arada bir tiyatroda oynamak istiyordu gene. İyi niyetli efendi bir oyuncuydu Sezer. Çalışması, titizliği ve tiyatroya saygısı olağanüstüydü. Çok da yakışıyordu sahneye. Fakat diksiyonunda ancak uzun çalışmalarla giderilebilecek bir aksaklık vardı.

Şairin Mektupları kısa bir sürede çıktı. Ciddi, çalışkan, ne yaptığını bilen bir kadro vardı elimde. Herkes rolünü çok iyi oynuyordu. Ayfer, evde kalmış içine kapanık Tina rolünde, hem bir önceki oyun olan *Hepimiz Paris'te*'de oynadığı Amanda'dan apayrı bir kompozisyon yaratıyor, hem de sanat yaşamının en güzel oyununu oynuyordu. Fakat *Şairin*

Mektupları'nda, olağanüstü başarı kazanan bir tek oyuncu vardı. Yüz on yaşındaki Juliana Borderau rolüyle nefes kesen, şaşırtıcı bir oyun çıkaran Nisa Serezli'ydi bu oyuncu. Korkunç zekâsı ve gözlemciliği ile çok yaşlı, egzantirik bir kadını tüm ayrıntılarıyla seyircinin gözleri önüne seriyor, yaşatıyordu. Büyük bir yıldız olduğunu kanıtlamıştı Nisa, Türk tiyatrosunun en yeni yıldızı. Halk her gece ayakta alkışlıyordu onu. "Şimdiye kadar neredeydi bu kadın?" diye soruyorlardı. Gazeteler Türk sahnesinin en parlak yeni oyuncusu olarak selamlıyorlardı onu. Nisa bütün bunları zeki zeki gülerek dinliyor; "İyi ki Cahide Hanım bu rolün olanaklarını fark etmedi, iş sonunda bana yaradı", diyordu. Kendi inadı ve zekâsıyla kazanmıştı bu zaferi. Bir iki yıl öncesine kadar kimse anlamamış, fırsat vermek istememiş, hatta başta ben olmak üzere sahneye çıkmaması için hep birlikte direnmiştik. Ama yılmamıştı Nisa... Biliyordu bir gün bu işi başaracağını daha yıllarca önce İsviçre'de mimarlık öğrenimini yaptığı günlerden beri içinde kalmıştı oyunculuk isteği. Kocasından ayrıldıktan sonra Gençlik Tiyatrosu'na girmiş, oradaki çalışmalara katılmış ve Metin'le tanışmıştı. Metin'le evlendikten sonra benim yeteneklerini fark etmemem yüzünden, Oda Tiyatrosu ve Münir Özkul Tiyatroları gibi çeşitli topluluklarda çalışmış, fakat gerçek yerini bulamamıştı. *Şairin Mektupları*'ndaki oyunu ile bugüne kadar ona karşı çıkmış herkese kanıtlıyordu kendini. "Siz görmediniz, ama ben zorla gözünüze soktum işte," diyordu. Oyunun büyük başarısı Nisa'yı hiç şımartmadı. Aksine kendisini tebrik edenleri alçakgönüllülükle karşılıyor, teşekkür ediyor ve nezaketle gülümsüyordu. Ondan sonraki yıllarda pek çok kez Nisa'yla birlikte çalıştık. Birçok başarı kazandık, fakat o hiç değişmedi. Mesleğine ve meslektaşlarına karşı saygısını yitirmedi. Hep o alçakgönüllü, zeki, yetenekli hanımefendi olarak kaldı ve en sevilen tiyatro yıldızı olmayı başardı.*

Şairin Mektupları'nın perdesi her gece bravolarla kapanıyor ve ayakta alkışlanıyordu, ama bütün bunlara rağmen, salon tıklım tıklım dolmuyordu bir türlü. O da *Beş Parmak* gibi çok beğenildiği halde salonu doldurmayan karakter oyunlarında biri olarak kaldı geçmişimizde. Fakat başta ben olmak üzere tüm kadro sonuçtan memnunduk. Salon dolmasa da gurur duyduğumuz, severek oynadığımız bir oyundu bu.

Bu arada Ankara Devlet Tiyatrosu'ndan aldığımız bir öneri vardı. Bir ay süreyle Küçük Sahne'yi onlara bırakacak, buna karşılık bize de Ankara'daki Küçük Tiyatro'da oynayabilecektik. Bu *İrma*'yı Ankara'ya götürmek için iyi fırsattı. Ayrıca Ankara'da yeni kurulan Meydan Sahnesi'nde *Zafer Madalyası*'nı yönetmek üzere bir öneri almıştım. Geceleri *İrma* oynarken, gündüz *Zafer Madalyası*'nı çalıştırabilirdim. Ankara'ya gitmeye karar verdik. Giderken Duygu'nun *Zafer Madalyası* dekorunu da Meydan Sahnesi'ne hediye olarak götürdüm.

...Yaşama veda ettiğinde seyircilerini kedere boğan Nisa, benim için zekâ ve çalışmayla bu işin başarılabileceğini kanıtlamış gerçek bir sanatçıdır.

Ankara'da *İrma*'yı büyük bir başarı ile bütün bir ay, salonu tıklım tıklım doldurarak oynadık. Ben bu arada *Zafer Madalyası*'nı sahneye koymuştum. Başrolleri Çetin Köroğlu, rahmetli Sevgi Soysal ve öğrencim Başar Sabuncu'nun oynadığı bu askeri komedi Meydan Sahnesi'nin en büyük başarısı oldu ve beş yüz keze yakın oynandı.

Ankara dönüşü, ikinci turun ikinci oyunu olan *Oyuncakçı Dükkânı*'nın provalarına başladık. Baş rolleri Gülriz, Altan ve İzzet oynuyorlardı. Diğer rollerde Erol Keskin, Turgut Boralı, Devlet Operası'ndan konuk olarak Ayten Kuyululu ve stajyer öğrencilerimden Emel Çeviren vardı. Kalın bir mezzo sesi olan Ayten Kuyululu'ya yıl sonunda *Pasifik Şarkısı* müzikalinde Mari rolünü oynatacağımdan, onunla bütün mevsim için anlaşmıştım.

Oyuncakçı Dükkânı tatlı bir komediydi. Benim sahneye koyduğum bu oyunda Altan'a kendisi için çok değişik olan komik jön rolünü denetmiştim. Gülriz'e âşık olan bir genci oynuyordu komedyenimiz. İnandırıcıydı bu rolde ve sonuç başarılı olmuştu. Gülriz'le İzzet de iyi oynuyorlardı rollerini. İlk kez bu kadar büyük bir rol oynayan İzzet, özellikle zarafeti ile göze çarpıyordu. *Oyuncakçı Dükkânı*, sevilen ve iyi giden oyunlardan biri oldu.

Bu arada eski Fransız Tiyatrosu'ndan bir haber geldi bir gün. Ses Opereti olarak çalışmalarını sürdüren toplulukta dans eden Maritza Boralı, salonun bir yıl sonra yeni birine kiraya verileceğini söyledi. Bina sahibi Atıf İlmen'le konuşursam orayı tutabilecektim Maritza'nın fikrine göre. Fransız Tiyatrosu rüyalarımın salonuydu. Üç yıl Cep Tiyatrosu'nun minik, beş yıl da Küçük Sahne'nin dar, sınırlı sahnelerinde reji yapmıştım. Şöyle büyükçe bir sahnede yedi sekiz yüz kişiye birden seslenmek ne güzel olurdu kim bilir? Küçük Sahne'nin ufaklığından sıkılmıştım biraz. Hem çalışmak için daha geniş olanaklar, hem daha çok seyirci istiyordum artık. Fakat hatırladığım kadarı ile Ses Opereti olarak çalışan bina çok harap bir durumdaydı ve bizim o vaziyette oraya gitmemiz söz konusu olamazdı. Salonu baştan restore etmek gerekiyordu.

Bir gece yukarı kattan gizlice bir loca alarak Hâmit, karısı Leylâ, Betûl ve ben oyunu, daha doğrusu salonu izlemeye gittik. İnanılmayacak kadar kötü durumdaydı her taraf. Fareler ayaklarımızın altında cirit atıyordu. Pirelerden oyunu izlemeye olanak yoktu. Alt kattaki arka localar yıkılıp iç fuaye de salona eklendiğinden, akustik diye bir şey kalmamıştı. Süslü tavan ve altın yaldız olması gereken tüm kabartmalar, mide bulandırıcı kirli pembe badanayla boyanmıştı. Koltukların durumu felaketti. Güzelim tiyatronun her tarafı pislik içindeydi. O gece korkunç bir umutsuzluğa düştüm, burası artık düzeltilemez diye. Hâmit de durumu pek beğenmemişti. Leylâ akademi mezunu gözüyle bir şeyler yapabileceğini mırıldandı. Betûl ise aramızda en iyimser olandı. Atıf İlmen'le bir kez konuşmanın

bana hiçbir şey kaybettirmeyeceğini söylüyordu. Atıf İlmen, halasının kocasıydı. Damatları olduğuma göre belki bir şeyler yapılabilirdi.

Ertesi gün kayınpederim Muhittin Bey fikrimizi öğrenince, "Atıf, eniştem olur ama ben araya girmem," dedi. Ona göre benim Atıf Bey'le çalışmam kolay olmayacaktı. Sonunda çok üzülebilir, bu işe girdiğime pişman olabilirdim. Fakat benim aklıma yatmıştı. Ne olursa olsun istiyordum tiyatromu oraya taşımayı. Büyük bir salonda oynayabilme umudu beni heyecanlandırmaya başlamıştı. Biliyordum artık. Sonunda olacaktı bu iş. Kesin karar vermiştim bir kez.

Atıf Bey'le randevulaşarak Bebek'teki evine gittik bir akşamüstü. Hâmit, avukatımız Kemal Bey ve Betûl vardı yanımda. Atıf Bey büyük bir nezaketle karşıladı bizi. Tiyatroya meraklı olduğunu, hiçbir oyunumuzu kaçırmadığını ve beni çok takdir ettiğini söyleyince rahatladım biraz. İlk turu kazanmış gibi görünüyordum. Sıra kira meselesini konuşmaya geldi. Para konularında hep ortalığı karıştırdığım için ben sesimi çıkarmadım. Hâmit konuşuyordu benim yerime. Üç aşağı beş yukarı, sonunda anlaştılar ve Fransız Tiyatrosu'nu yıllığı üç yüz bin liradan beş yıl süreyle tutmuş oldum. En önemli konu olan salonun onarımına gelince, onu da şöyle çözümledik. Biz salonu istediğimiz gibi onaracaktık ve masraflarımızı yıllık kiradan eşit taksitlerle kesecektik. Onarım masrafı iki yüz elli bin lirayı geçmeyecekti. Bina bize haziran başında teslim edilecekti. O gün Bebek'teki evden sevinçle ayrıldım. Sonunda gerçek tiyatroya benzeyen bir salon bulmuştum. Gerçi iki yüz elli bin liraya onarmak pek kolay olmayacaktı ama bir şeyler yapacaktık nasılsa...

Mevsimin son iki oyunu *Cinayetin Sesi* adlı bir polisiye ve Jan de Hartog'un *Bir Yastıkta* adlı iki kişilik çok tatlı bir komedisiydi. Gülriz ile Keskin oynayacaklardı bu oyunda, tüm yaşantıları gözlerimizin önüne serilen karı kocayı. Oyunu Türkiye'nin gelmiş geçmiş en ünlü Hamlet'i Engin Cezzar koyacaktı sahneye. Engin askerliğini bitirmiş ve Gülriz'le evlenmişti (tabii şahit bendim gene). Bir mevsim sonra, o da karısıyla birlikte bir tiyatro kurmayı düşünüyordu. Bu yüzden bizde konuk yönetmen olarak çalışıyordu. *Bir Yastıkta*, Atlas'ta *Pasifik Şarkısı* oynanırken Küçük Sahne'yi boş bırakmamak için seçilmiş bir oyundu. Bu yılki müzikalin başrolünü Gülriz değil Ayfer oynayacaktı. Kadronun geri kalan kısmı (ben dahil) müzikalde rol almıştı. Gülriz bu tür oyunlarda oynamayı sevmediğini söylerdi hep. *İrma*'da, kazandığı olağanüstü başarı bile onu pek memnun edememişti. Belki de uzun yıllar müzikli oyunlarda oynadığı için kendi deyimi ile *'daha ciddi şeyler'* denemek istiyordu.

Cinayetin Sesi'ni ben sahneye koyuyordum. Ayfer, Metin, Köksal, Sezer Sezin ve yeni bir konuk sanatçımız paylaşmıştı rolleri. Kartal Tibet'ti bu yeni konuğumuzun adı...

Seyirci, çok iyi oynanmasına rağmen bu oyunu hiç sevmedi ve tutmadı. Özellikle oyunun sonu, izleyenleri çok rahatsız ediyordu. Denediğim

değişik sonlar da bir işe yaramayınca bu oyundan umudumu yitirdim ve onu da geçmişimdeki *Aşk Otu, Karaağaçlar Altında* gibi fiyaskoların yanına gömdüm.

O günlerde zaten *Pasifik Şarkısı*'ndan başka bir şey düşünecek halim yoktu. Kalabalık ve zor bir müzikaldi bu. *İrma* gibi on bir kişilik bir kadrodan oluşmuyordu. Kırk kişilik rol vardı. Ayrıca bu kez on sekiz kişilik bir orkestra da kurmuştu Cenan Akın. Dekorlarını Duygu, kostümlerini Güler, dansların koreografisini Maritza, ışıklarını da Paris'teki eğitimden yeni dönen ve Şehir Tiyatrosu'na giren Asâf Çiyiltepe yapıyorlardı. Küçük rolleri öğrencilerim arasında paylaştırmıştım. Kontak Meri'yi oynayacak olan Ayten Kuyululu'dan başka, bariton İhsan Balkır, hafif batı müziği şarkıcısı Gönül Turgut ve Türk tiyatrosunun en büyük subreti Şevkiye May da konuk olarak rol almışlardı bu müzikalde.

Şevkiye May yıllarca benimle çalışmak istediğini söyleyip durmuştu bana. Saygı ve sevgime rağmen ona göre bir rol bulamamıştım bir türlü. *Pasifik Şarkısı*'nda Ayfer'in yakın arkadaşı olan hemşireyi oynuyordu ve bize katılmaktan çok memnun görünüyordu. Bütün efendiliğine rağmen çok konuşuyordu Şevkiye. Özellikle bir iş yaparken beni sudan bir şey için çeneye tutmasından bazen çok sıkılıyordum.

Belki de hayatımın en yorucu günlerini bu müzikalin provalarını yaparken geçirdim. Şarkıların koreografilerini *İrma*'da olduğu gibi kendim yaptığım için, hiçbir şeye zaman bulamıyordum. Ayfer de yakınmadan çalışıyor, özellikle şarkı ve danslarda başarılı olabilmek için büyük bir güç sarf ediyordu. Bu tür oyunlarda en az Gülriz kadar iyi olabileceğini kanıtlamak istiyordu. Kalın, güzel bir sesi ve çok iyi bir kulağı vardı. Bu yüzden şarkıları çok iyi söylüyordu. Danslara da var gücüyle çalışıyor, başarılı olabilmek için kan ter içinde kalıyordu. Baş erkek rolü için Şehir Operası'ndan Mete Uğur'u istemiştim, ama o sırada Muhsin Ertuğrul, bana İhsan Balkır'ı vermişti Mete'nin yerine. Eski bir operetçi olan İhsan Balkır bu rol için çok yanlıştı. Müzikaldeki Fransız asıllı çiftlik sahibi için biraz fazla yaşlı kalıyor ve Ayfer'le ilişkileri inandırıcı olmuyordu. Ben de bir yerli kızını oynayan Gönül Turgut'a âşık genç teğmen rolündeydim. Şarkıcı olan Gönül hiç şarkı söylemiyor, şarkıcı olmayan ben iki şarkı söylüyordum rolüm gereğince. Şevkiye May'ın da şarkısı yoktu. Yalnızca korolara katılıyor, arada bir de dans ediyordu. Solo bir şarkısının olmaması Şevkiye'yi çok üzüyor ve bunu her fırsatta bütün geçmiş başarılarını tüm ayrıntılarıyla anlatarak vurguluyordu.

Açılış gecesi gelip çattı sonunda. *İrma*'nın bir yıl önceki başarısı *Pasifik Şarkısı*'nı tıklım tıklım doldurmuştu ilk gece. Herkes oradaydı. Tam saatinde on sekiz kişilik orkestra Cenan Akın yönetiminde, Richard Rodgers'in güzel uvertürüne başladı. Ayfer'le kuliste yan yana oyunun başlamasını bekliyorduk. Orkestra pek güzel çalıyordu. Tüylerimin ürperdiğini hissettim. Müzikallerin uvertürlerinde hep bir garip olurum zaten. Uvertü-

rün sonunda salondan büyük bir alkış koptu. Ayfer'le birbirimize baktık, memnun gülümsedik. Oyun iyi başlamıştı. Perde yavaş yavaş açıldı. Duygu Sağıroğlu'nun nefis Pasifik adası dekoru önünde, küçük çocukları oynayan Nilgün Bölükbaşı ve Uğur Hüküm Fransızca olarak söyledikleri şarkıya başladılar.

Dites-moi
Pourquoi
La vie est belle?
Dites-moi
Pourquoi
La vie est gaie?

Şarkının sonunda Ayfer girdi sahneye ve seyircilerden büyük bir alkış geldi. Çok görkemli duruyordu Ayfer açık pembe tuvaleti içinde. Hafif titrek bir sesle Şaşkaloz *İyimser* adlı ilk şarkısına başladı. Arkasından teker teker hepimiz antrelerimizi yapıp alkışlarımızı aldık. Her şey yolunda gidiyordu. O gecenin tek aksaklığı Duygu'nun ihmali yüzünden biz birinci bölümü oynarken, sahne altında son rötuşları yapılan ikinci bölümün dekorlarıydı. Bütün dehasına rağmen Duygu'nun bu tarafı beni çileden çıkarıyordu. Her şeyi son dakikada yapmaya kalktığı için yetiştiremiyordu tabii. Bu yüzden ilk gece, provalarda kendimizi alıştırmadığımız dekor parçaları ile sahnede karşılaşıyor, ne yapacağımızı şaşırıp kalıyorduk.

Pasifik Şarkısı gibi iddialı, tiyatronun bütçesini alt üst eden ve herkesin kendini öldürürcesine çalıştığı bir prodüksiyonda, Duygu'nun yaptığı affedilecek şey değildi, ama tamamlanmış dekorları görünce her şeyi unutuyordum gene de.

Birinci bölüm bir hayli uzundu (sonradan öğrendiğime göre iki saate yakın sürmüş). On beş dakika aradan sora, yeni boyanmış dekorumuzun içinde tekrar başladık. Şarkılarımızı söyledik, danslarımızı ettik, Altan komikliğini yaptı, ben bir el bombasıyla can verdim, Gönül Turgut arkamdan gözyaşları döktü ve Ayfer'le İhsan Balkır'ın mutlu sonuyla perde kapandı. Her şey yolunda gitmişti. Alkış ve reaksiyon iyiydi. Yorgunluğumuzun karşılığını görmüştük.

O gece Muhtar Kocataş'ın Parmakkapı'daki Gen-Ar Kulübü'nde toplanıp ilk gecemizi orada kutlayacaktık. Oyundan sonra hep birlikte oraya gittik. Yeni zaferimizden mutlu, yorgun ve hafif çakır keyiftim. Ayların yorgunluğu birden üstüme çökmüştü sanki...

"Hadi Allah rahatlık versin," dedim Betûl'e gözlerim kapanarak.

"Dur, hemen uyuyamazsın. Seninle konuşacağım önemli bir şey var."

"Betûl, sırası mı gecenin bu saatinde?"

"Kusura bakma ama tam sırası."

"Yarın sabah konuşuruz. Hadi iyi geceler."

"İşin şakası yok. Yarın sabaha kadar bekleyemez."

Yatağın kenarına oturdum. Betûl'e biraz kızmıştım. Gecenin bu saatinde benimle konuşabileceği bu kadar önemli ne olabilirdi ki? Üstelik içkili olduğum için söylediklerini anlamayacaktım da... Kadınca bir kapris olduğuna karar vererek bir an önce konuşup işi bitirmek için, "Peki seni dinliyorum," dedim.

Betûl bir şigara yakarak karşıma geçti. "Bunu sana şimdi söylemek çok güç ama bu gece oyun hiç tutmadı şekerim," dedi. Ne demek istiyordu acaba? Çok mu içmişti? Nasıl söyleyebilirdi oyunun tutmadığını? Alkışları duymamış mıydı?

"Saçmalama Betûl," dedim.

"Saçmalamıyorum sevgilim. Ben seyircilerin arasındaydım. Yarın sabah prova yapıp oyunu hemen kesmezsen yakında seyirci bulamazsın."

Betûl çok bilinçli konuşuyordu. Üstelik hiç içki içmemiş olduğu da belliydi. Partide neşemi kaçırmamak için bir şey söylememiş, yatacağım saati beklemişti. Ama benden gizli tüm kadroyu provaya çağırmıştı ertesi sabah saat onda.

Bir anda uykum açıldı. Meslek hayatımda ilk kez, sahnedeyken, oyunun beğenilmediğini anlamamıştım. Hatta aksine, çok tutacağına bile karar vermiştim. Oysa Betûl'ün anlattığına göre, birinci bölümde herkes sıkıntıdan kendini birkaç kez fuayeye atmış. Sonunda çıkarken "Bu kez beceremedi", "Nerede *İrma*, nerede bu?", "Fazla Amerikan", "Aman çok uzun, patladım" gibi sözler duymuş seyirciden.

"Tek umut, oyunu sabah akıllıca kesmek. Bunu da senden iyi kimse beceremez."

Betûl elinde kâğıt kalem, keseceğimiz yerleri yazmaya hazırlanıyordu. Orada yatağın başında ne kadar oturduğumuzu hatırlamıyorum, ama yattığımız zaman oyunda kesebileceğim tüm yerler kararlaştırılmıştı. Bu arada, haftalarca kendimizi öldürürcesine çalışıp hazırladığımız birkaç şarkıyla dans da makas yiyordu.

Ertesi sabah bazı bölümlerini makaslamamız bile *Pasifik Şarkısı*'nı kurtaramadı. Gişenin önündeki kuyrukları boşuna bekledik bu kez. Sinema sahiplerinin suratından geçilmiyordu. Bir yıl önce *İrma*'dan kazandıkları paraları unutmuşlar, anlaşma gereğince bana vermek zorunda oldukları payı bile vermiyorlardı. On sekiz kişilik orkestra üyelerinin gündeliklerini verecek para bile olmuyordu çoğu kez. Betûl'ün zarfları iyice boşaldı *Pasifik* serüveninde.

On gün içinde *Pasifik Şarkısı*'nı kaldırıp, yerine alelacele *İrma*'yı koyduk gene. Daha önce büyük yerlere turneye *Pasifik Şarkısı*'nı götürmeye karar vermiştim. Müzikalin beklenmedik fiyaskosu üzerine *Pasifik Şarkısı*'nın turne olanakları tamamen yok oldu. Oysa *İrma* her taraftan parlak öneriler alıyordu. Örneğin Adana ve Gaziantep gibi kentlerden *İrma*'yı götürmemiz için büyük paralar veriyorlardı. Yapılacak tek şey *İrma*'yı uzun

bir turneye çıkarmaktı. Şarkıları Cenan Akın'ın çalacağı tek bir piyano eşliğinde söyleyebilirdik. On bir kişiyi geçmeyen kadro her yere rahatça götürülebilirdi.

Bu arada Engin'le yeni evlenen ve *Pasifik Şarkısı*'nın başlamasından önce benden turne yapmayacağıma dair söz alan Gülriz, boğazda dört bin liraya bir yazlık tutmuştu. Her şey değişip oyunun turneye çıkacağını duyunca çok sinirlendi ve "Bana turne yapmayacağıma söz vermişti," dedi. Belki haklıydı, ama tiyatronun durumu ancak *İrma* turnesi ile kurtulabilirdi. Sonunda dört bin lirayı tiyatrodan alınca, Gülriz turneye çıkmaya razı oldu.

Bu arada bina sahipleri ile aramızda tatsızlıklar başlamıştı. *Pasifik Şarkısı*'nın para kaybetmesi onları fena halde hayal kırıklığına uğratmıştı. Oyunla ilgili tüm anlaşmalar benim adıma yapıldığından para istemeye gelen herkes, "Biz Haldun Bey'i tanırız, bize ne sinema sahiplerinden," diyerek haklı olarak benim tepeme üşüşüyorlardı. Oyunun tutmamasının verdiği moral çöküntüsü üzerine, bir de bu dertlerle uğraşmak beni çok yoruyor, yıpratıyordu.

Bu arada daha Fransız Tiyatrosu'yla tam anlaşmamışken Küçük Sahne ile yaptığım sözleşmenin bittiği, bu yüzden önümüzdeki yıl kendime yeni bir yer bulmam gerektiği söylendi bana. Aziz Borovalı, salonu, yeni bir topluluk kurmaya çalışan ve bu konuda kendisiyle konuşan Gülriz Sururi ve Engin Cezzar'a vermek istiyordu. Bir tek *Pasifik Şarkısı* yüzünden aramız bozulmuş, beş yıllık pürüzsüz beraberliğimiz, tiyatronun kasasına giren yüz binlerce lira ve *İrma*'nın yaptığı olağanüstü hasılat unutulup gitmişti sinema sahipleri tarafından.

Bir yıl sonra tiyatrosuz kalacağımı düşünürken, şansım gene imdada yetişti ve Fransız Tiyatrosu ile yaptığımız anlaşma gerçekleşti. Biz de turneye çıkmadan tüm eşyalarımızı Küçük Sahne'den, bol pireli Ses Tiyatrosu'na taşıdık.

Tek piyano ile oynanan *İrma* turnesi her gittiğimiz kentte büyük başarı kazandı. Dost Eller hesabına gittiğimiz Adana'da fazladan matineler koymak zorunda kaldık. Dost Eller'in o günlerdeki sempatik başkanı Şira Arıkoğlu, "Biz *İrma* sayesinde koca bir okul yaptık," der o turneyi anımsadıkça. İlk kez gittiğimiz Gaziantep'te kıyametler koptu ve halk bizi sokaklarda alkışladı. Türkiye'nin belki de en olgun seyircisini Gaziantep'te bulduk. Bu arada turnede başımıza gelen bir iki sempatik olayı da anlatmadan geçemeyeceğim.

Bütün bu turne süresince gittiğimiz her kentte baş tacı edildik. Yemeklerde, gezmelerde, hatta oyunlardan sonra bir an yalnız bırakılmadık. Herkes bizimle olmak, bizi memnun edebilmek için yarışıyordu adeta. Gerçekten çok zevkli, çok başarılı geçen bir turneydi. Programda olan Karabük'e varır varmaz müzik direktörümüz Cenan Akın, ilk iş olarak o gece kullanacağımız piyanoyu görmek istedi. Oyun tek piyano ile oynandığından aletin akortlu olması zorunluydu. Cenan bunu kendi yapabili-

yordu. Bir memur bizi piyanonun bulunduğu yere götürdü. Cenan bir iki tuşa dokunduktan sonra:

"Berbat. Epeyi işi var," dedi.

Memur telaşla atılarak; "Ne yapacaksınız?" diye sordu.

"Hiç. Piyanonun akordunu yapacağım," diye cevap verdi Cenan hemen işe başlayarak. Memur bir an düşündükten sonra;

"Gözünü seveyim. İşi biter bitmez gene eski haline sok. Devlet malı bu. Sorumlusu da benim," dedi.

Bir de Gaziantep'te bana çok dokunaklı gelen bir olayı hatırlıyorum. O yıllarda Gaziantep'in tek lüks oteli olan Gül Palas'a varmış, odaları paylaştırıyorduk. Turnelerde prensip olarak eldeki banyolu odaları hanımlara, sonra evli çiftlere, kalırsa erkeklere dağıtılırdı. Erkekler her yeni kentte sırayla banyolu oda haklarını kullanırlardı. Her zaman bütün odaları banyolu bulamadığımız için böyle bir kural uygulamak zorundaydık. Sonraki yıllarda oteller değişmiş, banyolu bulmak sorun olmaktan çıkmıştı.

Gül Palas'ta bu işlemi yaparken, genç bir çocuk, kocaman bir sepetle çıkageldi. Mehmet Özekit'e doğru giderek "Haldun Dormen siz misiniz?" diye sordu. Aramızda en iriyarı olduğu için bu kez de Haldun Dormen'liğe en uygun o görülmüştü. Mehmet beni işaret etti. "Bak Haldun Dormen orada duruyor," dedi. Gülriz "Nükhet Hanım bize hoş geldiniz, diye çiçek göndermiş," diyerek gülümsedi. Nükhet Alevli Gaziantep yerlilerinden, Yardım Sevenler Derneği'nin başkanı, aydın ve son derece nazik bir hanımefendiydi. Bizim Gaziantep'e gelmemizi o ayarlamıştı.

Çocuk sepeti bana verdi ve "Şuraya imza atacaksın Haldun Abi," diye elime bir kâğıt tutuşturdu. İmzayı atıp, sepetin üzerindeki kartı aldım. Kartın üstünde şu satırlar vardı:

> "Sanatçı dostlarımız, kentimize hoş geldiniz. Sizleri aramızda görmek bizi çok mutlu etmektedir.
> İmza: Tabarin Bar'da çalışan konsomatris dostlarınız.
> Not: Yarın sizi matinede hep birlikte alkışlayacağız."

Hepimiz çok duygulanmıştık. Ertesi gün matinede ikinci sırayı dolduran ve özel olarak bu matine için her zamankinden daha özenli giyinmiş bu yedi sekiz genç hanımı hiç unutmayacağız. O gün oyunumuzu biraz da onlar için oynadık diyebilirim. *İrma*'nın şarkısında gözümün ucuyla baktığımda, hepsi mendillerini çıkarmış ağlıyorlardı. Sonunda da ayakta coşkuyla alkışlayıp, oyunu ne kadar beğendiklerini gösterdiler bize. Sahne gerisine kutlamaya gelmediler. Bizi rahatsız etmekten çekindiler herhalde. Oysa onlara teşekkür etmeyi ne kadar isterdim. Biz de gece Tabarin Bar'a gidemediğimiz için bunu başaramadım.

Turne dönüşü var gücümüzle yeni tiyatronun onarımına verdik kendimizi. Duygu Sağıroğlu ve Leylâ Belli'nin başkanlığındaki ekipler geceli gündüzlü çalışarak salonu mevsim başına yetiştirmek için uğraşmaya başladılar. İlk iş olarak salonu pirelerden ve farelerden temizlemek gerekiyordu. Hayatımda hiç bu kadar çok farenin bir arada olabileceğini düşünememiştim. Hele salonun koltuklarını ve tahtalarını söktüğümüz zaman o kadar çok fare çıktı ki, tüm Beyoğlu'nun sonu geldi sandım.

Yeni koltuklar, yeni lambalar, yeni perdeler ve yeni halılar ısmarlanmıştı. Yıkılmış arka localar tekrar yapılacak, salonun yarım ay biçimi tekrar eski haline sokulacaktı. Bütün bu işlere karşı elimizde babamdan borç aldığım sınırlı bir para vardı.

Refik Erduran'a ısmarladığım *Ayı Masalı* adlı bir komediyi başlangıç oyunu olarak seçmiştim. Yeni onarılmış bir tiyatroyu yerli bir oyunla açmayı uygun bulmuştum. Refik elimdeki kadroyu tanıdığına göre, bunu yazabilecek en doğru insandı.

Salonun çalışmaları yavaş ilerliyordu. 2 Ekim olarak saptadığımız açılış gecesine hiçbir şey yetişmeyecek gibi geliyordu bana. Tiyatroda her taraf altüst olduğundan biz provaları, kira ile tuttuğumuz İtalyanlara ait bir kültür derneğinde yapıyorduk. Benden başka herkes oynuyordu bu komedide. Ayrıca Şevkiye May ve Tuncel Kurtiz de konuk sanatçı olarak rol almışlardı. Bir tek genç kızı oynayacak oyuncumuz eksikti kadromuzda. Zaten oldum olası Türk tiyatrosunun sorunlarından biriydi genç kız eksikliği. Hiçbir zaman istendiği gibi bir genç kız bulunamazdı. Cep Tiyatrosu'ndaki kurslarıma katılan Ayberk Çölok adındaki genç bir Galatasaray öğrencisi, yanında ufak tefek, cici bici, masum yüzlü bir genç kızla beni görmeye geldi bir gün.

"Haldun Abi, Füsun sizinle çalışmak istiyor. Siz de bir genç kız arıyormuşsunuz," dedi.

Ayberk'in yanındaki, Füsun dediği genç kız tam aradığım tipti. O tip roller için ondan iyisi düşünülemezdi.

"Bir deneyelim," dedim Ayberk'e. "Füsun Hanım tam aradığımız tip."

Rolü bir kez okutunca Füsun'un yetenekli, hem de çok yetenekli bir genç kız olduğu hemen anlaşılıyordu. *Ayı Masalı*'ndaki rolü hiç düşünmeden ona verdim. Masum ve sessiz görünüşüne rağmen Füsun tiyatroya girdiği ilk yıl, Altan'ı karısından ayırıp, soyadını Erbulak'a değiştirdi.

Tüm yeteneklerine rağmen, Duygu plansız çalıştığı için onarım işi hem güç yürüyor, hem de gereğinden pahalıya çıkıyordu. Sonunda yaptığını çok iyi yapıyordu ama yapıncaya kadar insanın anasından emdiği sütü burnundan getiriyordu. Aslında güçtü Duygu'yla çalışmak. Dekoratörlüğüne büyük saygım olan Duygu'nun sorumsuzluğu beni çileden çıkartıyordu.

Provalar iyi gidiyordu. Özellikle baş rolleri oynayan Günaydın'la Altan çok iyi kompozisyonlar yaratmışlardı. Ayfer de *Polaris Tomris* rolünde

o güne dek oynadıklarından çok değişik sempatik bir bar kızı tipi yaratmıştı. Aşağı yukarı herkes yeni tiyatronun verdiği güçle rolü en iyi şekilde oynamaya çalışıyordu. Oyun hazırlanmıştı ama tiyatronun biteceği yoktu. 2 Ekim açılışı hayalmiş gibi görünüyordu. *Ayı Masalı*, 2 Ekim'den önce İzmit'te başlayacak ve üç gece orada, Seka Sineması'nda oynayacaktık. Böylelikle İstanbul'a gelmeden hatalarımızı görecek ve gerekli düzeltmeleri yapacaktık.

Bu arada Karaca Tiyatrosu ile anlaşamayan Kent Oyuncuları ortada kalmışlardı. Kendilerine haber yolladık, isterlerse pazartesi akşamları ve saat altı matinelerinde tiyatroyu kendilerine verebileceğimizi söyledik. Başka çareleri olmadığı için Kent Oyuncuları bizimle anlaştılar ve bu beraberliğimiz Harbiye'de kendi tiyatrolarına geçinceye dek tam altı yıl sürdü. Bu altı yıl içinde aramızda en ufak bir tartışma ya da anlaşmazlık çıkmadı ve dünyada ender rastlanabilecek bir şeyi kanıtladık birlikte: İki tiyatronun aynı çatı altında rahatça çalışabileceğini.

İzmit'te *Ayı Masalı* büyük bir başarı ile başladı. Yakın dostlarımız açılış için İzmit'e geldiler ve aynı gece İstanbul'a döndüler.

İki gün gecikmeyle 4 Ekim gecesi, adı Dormen olarak değiştirilen eski Fransız Tiyatrosu'nun perdesini açtık seyirciye ve böylelikle topluluğumuz için tam on yıl sürecek yepyeni bir dönem başlamış oldu.

Onarıldıktan sonra çok güzel olmuştu salonumuz. Beyaz, bordo ve altın yaldızlı her taraf. Yerlere kırmızı halılar döşenmiş, her locanın önüne, üç kollu eski tarz lambalar asılmıştı. Tavanın bütün kabartmaları ve sahnenin iki yanı altın yaldızlarla boyanmıştı. Makyaj odaları tamir edilmiş, sahne altında oyuncuların istirahat edebilecekleri ufak şık bir salon yapılmıştı. Gırtlağımıza kadar borca girmiştik ama İstanbul'a gerçekten çok güzel bir tiyatro kazandırmayı başarmıştık. İki kat çepeçevre locaları, rokoko süslemeleri, balkonu ve galerileriyle tam anlamıyla bir tiyatroydu bu... Zaten koca İstanbul'da bu eski güzel tiyatrolardan topu topu üç tanecik kalmıştı. Bunlara gözümüz gibi bakmak, hatta belki de müze gibi kullanmak İstanbullu olarak görevimizdi. Böylelikle bir taşla iki kuş vurarak, hem istediğim gibi sekiz yüz kişilik gerçek bir salonda oynayabilme olanağı yaratmış hem de İstanbul'un on dokuzuncu yüzyıldan kalma üç tiyatrosundan birini kente geri kazandırmıştım.

Şimdi dönüp o güzel günlere baktıkça yüreğim sızlıyor. Bu gözümüz gibi bakmamız gereken üç güzel tiyatrodan birincisi Tepebaşı Dram Tiyatrosu yandı gitti. Artık yerinde yeller esiyor, ikincisi Turan Sineması olarak yıllarca hor görüldükten sonra şimdi sünger deposu haline sokuldu. Bizimki de, ikinci sınıf seks filmleri gösteren bir sinema salonu olarak her gün biraz daha perişan olma yolunda. Pek yakında ondan da "Yahu buralarda eskiden bir Fransız Tiyatrosu vardı, sonra Ses Opereti, daha sonra da Dormen Tiyatrosu olmuştu. Ne oldu ona?" diye söz edilecek ve

o da güzelim Dram Tiyatrosu gibi unutulup gidecek.* Yeni tiyatromuzda çok mutluyduk. Her iki kişiye bir makyaj odası düşüyordu. Ben Metin'le paylaşıyordum odamı. Bordo kadife perdeleri, istirahat için konulmuş Recamier divanı ve Duygu'nun bana hediye ettiği altın yaldızlı XV. Louis paravanı ile pek şıktı odamız. Oyuncular fuayesi de çok dinlendirici bir yer olmuştu. Rahat kanepelerimiz, istediğimiz zaman çayımız, kahvemiz, telefon odamız ve duşlarımız bile vardı, oyuncuların istirahat edeceği bu sahne altında.

Oyunumuz da tutmuştu. Refik Erduran bu işi iyi biliyordu. *Ayı Masalı* ile gene güncel, gene çok eğlenceli bir oyun yazmıştı. Seyirci de beğeniyordu *Ayı Masalı*'nı. Eğleniyor, gülüyor, iki saat hoşça vakit geçirdikten sonra düşünecek bir şeyler de buluyordu kendine.

Küçük Sahne'den alıştırdığımız seyircimizin yanı sıra, yeni bir seyirci daha oluştu bu tiyatroda. Ses Opereti'nin son günlerindeki abuk sabuklukları görmeye gelenler, ciddi bir oyunla karşılaşınca bazen sıkılıp ortasında çıkıyorlardı. Ama çoğunluk kalıp seyrediyordu. Çıkarken de memnuniyetini birine söyleme gereği duyuyor, kapıda duran İhsan Efendi'ye ya da programcı Onnik'e "İyi ki gelmişim çok güzeldi. Bundan sonraki oyun ne zaman?" diye soruyordu.

Bizden on beş gün sonra da Kent Oyuncuları perdelerini açtılar. İlk olarak *Sandalyeler* ve *Ders* adlı iki kısa *avangarde* oyun sergiliyorlardı. Kadrolarında Yıldız ve Müşfik'ten başka, Kâmran Yüce, Şükran Güngör, Gülen Kıpçak, Gülsün Kamu, Bülent Koral, Alev Koral, Genco Erkal gibi değerli oyuncular vardı ilk yıl.

Her iki topluluğun ciddi çalışmaları, eski Fransız Tiyatrosu'na çoktandır gelmeyi unutmuş bir seyirciyi getirmeye başladı ve Kenterler'in gişecisi Tuna ile bizim gişecimiz Nora bilet kesmekten kafalarını kaşıyacak vakit bulamamaya başladılar ilk haftalarda.

Aradan bir ay geçmeden bizim oyunun seyircisinde bir azalma, bir düşme fark ettik. Oysa sahneye koyduğum ilk oyunu ilk gece izlediğimde, halk hayatından çok memnundu ve oyun süresince yirmiden fazla alkış olmuştu. O günkü görüntüye ve ilk haftalardaki bilet satışına göre bu komedinin tutmaması olanaksızdı. Durumu anlamak için her gece gizlice tiyatroya gidip galeriden gizlice oyunu izlemeye koyuldum. Sahnede gördüklerim beni dehşete düşürüp çileden çıkardı. Oya gibi adım adım işlediğim mizansen yok olmuştu, sahneler üst üste yığılmış, insanların çarpışmalarından oluşan bir kaos haline gelmişti. Hele Altan ve Günaydın, yönettiğim oyunu bırakmışlar bambaşka bir şey oynuyorlardı. Özellikle Altan iyice tutulmaya başladı Füsun için oynuyordu oyunu yalnızca. Füsun yaptıklarına tatlı bir gülümseme ile cevap veriyorsa, seyircinin reaksiyonu vız geliyordu ona. Altan'ın her gece değiştirdiği oyunu Füsun'la

* Yıllar sonra yeniden restore edilerek Ferhan Şensoy tiyatrosu oldu.

birlikte sahnedekileri de güldürüyor, böyle işlere katılmadan duramayan Metin de oynadığı şoför karakterini unutup, yönetmenin yorumuyla bağdaşmayacak şeyler yapıyordu. Seyirciden birkaç kişi de gülüyordu bu saçmalıklara. Hamlet'in oyunculara söylediği bir sözü anımsarım sahnede böyle olaylara tanık olduğum zaman. Hamlet sarayda gösteriler yapmaya gelmiş oyunculara şöyle der bir yerde:

"Gerçeği büyütmek ya da küçültmekle bilgisizleri güldürebilirsiniz, ama bu bilenleri üzer; oysa bir tek bilgili dost, bilgisiz bütün bir kalabalıktan daha önemli olmalı sizin için..."

Sahnede laubaliliğe çok sinirlenen Ayfer, Keskin, İzzet ve Nisa bir şey söyleyemediklerinden ya suratlarını asıp oyunu sürdürüyor ya da dayanamayıp seyircinin gözü önünde gülüyorlardı. Oyuncularım seyircilerinin eğlenmesi gerektiğini unutmuşlar, alabildiğine kendilerini eğlendiriyorlardı sahnede. Seyirci de şaşkınlık içinde, olanları izlemeye çalışıyordu. İlk geceki reaksiyonlar, alkışlar, büyük kahkahalar yok olmuştu. Bu yüzden de oyun ilk haftalardaki kadar eğlendirmediği için tutmamaya, seyirci getirmemeye başlamıştı.

Gene Hamlet'in oyunculara söylediği başka bir sözü düşünmemeye olanak yoktu. Şöyle diyordu Hamlet:

"Öylelerini gördüm ki, kendi başlarına gülmeye ve seyircilerin en anlayışsızlarını güldürmeye kalkıyorlar. Hem de oyunun anlayış isteyen en can alıcı yerinde. Kötü bir şey bu; acıklı bir budalalık bu yoldan tutunmaya çalışmak..."

Seyirciyi tiyatroda en çok iten şeylerden biri, oyuncunun sahnede gülüp eğlenmesi ve gereksiz laubalilik yapmasıdır. Bu zaman zaman bir iki sahte alkış alsa da, sonuçta seyircinin kendisine saygısızlık yapıldığını fark etmesine ve buz kesmesine neden olur. Tüm çabalarıma, öfkelenmeme, öğütlerime rağmen, yetiştirdiğim oyunculardan bazılarına tiyatronun bu en büyük kurallarından birini öğretemedim. Birçoğu bunun *'seyirciye saygısızlık'*, olduğunu düşünmüyordu bile. Yeni tiyatroya geçtikten sonra, benim oynamadığım kaç oyun, sürekli her gece kontrol edemediğim için başta güzel başlayıp, oyuncuların bu egoistçe kaprisleri yüzünden ziyan olup gitti sonunda...

Ayı Masalı kötü gitmeye başlayınca, hazır olan ikinci oyunumuzu koyduk hemen. Çok sevdiğim Fransız fars yazarı Georges Feydeau'nun *Occupe-toi d'Amelie* (*Sevgilime Göz Kulak Ol*) adlı komedisiydi bu. Başrolleri Ayfer'le ben oynuyorduk. Tüm kadro da rol alıyordu Nisa'nın gene çok güzel bir dille Türkçeye çevirdiği bu oyunda, Lâle Belkıs konuk sanatçımızdı bu kez. Benim zorumla Şehir Tiyatrosu'na giren Şevkiye May'ın yerine gelmişti. Güler'in Avrupa'da olması nedeniyle bu oyunun kostümlerini artık tiyatronun işleriyle daha fazla ilgilenmeye başlayan Betûl, dekorunu da Duygu yapacaktı. *Sevgilime Göz Kulak Ol*, ilk kez sahneye koyduğum Feydeau farsıydı.

Ayı Masalı'nın seyirci bakımından kötü gitmesi, tiyatronun onarılması için alınan borçların ödenmesine pek katkı sağlamadı ve ilk kez, Fatma alacaklıları atlatma yöntemi uygulamaya başladı. Başlangıçta, "Bugün kirayı ödedik, haftaya cumaya gelin," ya da "Sizin paranızı aybaşında ödeyeceğiz," gibi cümlelerle bu yöntem çok güzel uygulanabiliyordu. Alacaklılar da pek seslerini çıkarmıyorlardı, çünkü o güne dek Küçük Sahne'de çalıştığımız beş yıl boyunca borcumuzu zamanında ödemediğimiz duyulmamıştı. Hatta *Pasifik Şarkısı*'nın o en sıkıntılı günlerinde bile ne yapıp etmiş, sinema sahipleri bize para vermedikleri halde, herkesin hakkını ödemiştik.

O günlerde kadronun maaşları genellikle aybaşından önce ödenir, sıkıntıda olan bir oyuncu ya da teknisyene tiyatronun sandığından borç verilirdi. Bu yüzden başka tiyatroların zamanında maaş verememesini, benim kadrom züppe bir hayretle karşılardı. "Dormen Tiyatrosu banka gibidir," derlerdi kendi aralarında. Parasal sağlamlığımız, üstelik de tiyatro piyasasının en yüksek maaşlarını vermemiz sürekli söz konusu edilirdi sanat çevrelerinde.

İşte şimdi yeni tiyatronun bütçemizi altüst eden onarımı, *Ayı Masalı*'nın bekleneni vermemesi ve yüzyılın başında geçen *Sevgilime Göz Kulak Ol*'un prodüksiyonu için gereken masraf bizi çok güç duruma sokmuştu. İlk kez kadronun maaşlarını zamanında veremiyorduk. Hatta bu ilk bazen ayın onuna kadar bile sürüyordu. Ben hiç para almadığım gibi, elimdeki avucumdakini de tiyatroya vermeye başlamıştım. Aslında Betûl'ün sırtına yüklenmiş, "Beni taşı," diyordum o günlerde. O da sesini çıkarmadan beni taşıyordu zavallıcık.

Babamdan aldığımız ve tiyatro açıldıktan sonra her ay eşit vadelerle ödemeye söz verdiğimiz paranın bir kuruşunu bile ödeyememiştik daha. Bütün iyi niyetime rağmen, maalesef babamdan aldığım borçları ne o yıl, ne de ondan sonraki yıllar ödeyemedim ve bu yüzden babam ölünceye dek, bu işteki başarımı hiçbir zaman tam anlamı ile kanıtlayamadım ona.

Sevgilime Göz Kulak Ol'un prodüksiyonu Feydeau'nun kendisini bile çok mutlu ederdi kanımca. Her şeyi ile mükemmel çıkmıştı oyun. Duygu'nun gerçekten görkemli dekorları, Betûl'ün kostümleri, aksesuarları, reji ve oynanmasıyla her zaman gurur duyacağım, tam anlamı ile bir Feydeau oldu bu. Seyirci de memnundu. Çok severek izliyordu oyunu ve gerçekten eğleniyordu. Benim oynadığım Marcel, *Papaz Kaçtı*'dan beri belki de bana en uygun roldü. Özellikle ikinci perdede Ayfer'le Lâle Belkıs arasındaki yatak sahnemde kendimi oradan oraya atıyor ve büyük bir enerji ile oynuyordum. Hareketli bir rol olunca da benden keyiflisi yoktu. Meslek yaşamımda en fazla bu tür roller oynadım zaten.

Sevgilime Göz Kulak Ol tutmuştu. Açıldığı haftanın cumartesi günü ilk kez yedi bin liralık hasılat yaptı gişemiz. *İrma* dışında bu büyük bir rakamdı bir tiyatro gişesi için o günlerde. Bilet fiyatları yeni çıkmıştı yedi

buçuk liraya. Yedi bin liralık hasılatı duyunca Fatma alacaklıların listesini yapmaya koyuldu. Artık pazartesiden itibaren borç ödemeye başlayabilirdi.

Satışın iyi gittiğini gişecimiz Nora'dan anlardık çoğunlukla. Nora suratlı değilse ve saçını yaptırmışsa, bilet satışları çok iyi gidiyor demekti. Nora her gün saçını yaptırıyor ve her gün değişik küpeler takıp çeşitli kıyafetler giyiyorsa, bu, işin sandığımızdan da iyi olduğuna işaretti.

Nora tiyatronun nabzıydı. Mutlu oluyordu işler iyi gidip de bilet satışlarından başını kaşıyacak vakti kalmayınca. Gişenin önü sinek avladığı zaman ise suratından düşen bin parça oluyor, sinirinden yanına yaklaşılmıyordu. Evli barklı, çoluk çocuklu Nora'nın en büyük mutlulukla söylediği cümle, "Bu gece hiç yerimiz yok efendim," cümlesiydi hiç kuşkusuz.

Yeni oyunun iyi gitmesi bizi adamakıllı rahatlatmıştı. Bu oyunun bozulmasına olanak da yoktu pek. Gerçi herkesin rolü vardı ama başrolü ben oynuyordum. Bu yüzden benim yanımda bir şey değiştirmek, ya da sahnede öteki oyuncuları güldürmek kimsenin aklına gelmiyordu. Altan dayanamayıp ufak tefek bir şeyler yapıp beni güldürmeye çalışıyordu gene de. Beni sahnede güldürebilmesi zordu, hatta olanaksızdı. Ama yılların verdiği alışkanlıkla göz göze geliyor, sadece bakışlarımızla olaya gülüp geçiyorduk. Bu kadarı da seyirciye saygısızlık olmuyordu. Üst üste her gece oynadığımız oyuna ufak bir değişiklik yapmak, bize bir serüven duygusu veriyordu.

Kent Oyuncuları'nın işi de çok iyi gidiyordu, hatta bizimkinden bile iyi gidiyordu ve bu durum en fazla bizim Nora'yı çileden çıkarıyordu. Daha fazla bilet sattığı için Kenterler'in gişecisi Tuna'yı bir kaşık suda boğabilirdi.

Küçük Sahne'de oynamaya başlayan Gülriz Sururi-Engin Cezzar Topluluğu *Tütün Yolu* adlı ünlü Amerikan oyunu ile perdesini açmıştı. Engin'in sahneye koyduğu oyunda Gülriz çok değişik bir kompozisyon yaratıyor ve çoktandır istediği, *'başka türlü rol oynamak, bir şeyler yapmak,'* yolunda kendini tatmin ediyordu.

Ulvi Uraz iki yıldır sürdürdüğü tiyatrosunu Site Sineması'nın üstündeki ufak salona taşımıştı. Ben dargın olduğum için hiçbir oyununu görmemiştim. Onunla birlikte çalışmaya başladığı zaman gazetelerdeki sözleriyle beni kırarak tiyatrodan ayrılan Yılmaz Gruda, Ulvi'yle birleştikten üç ay sonra bana gelmiş ve Ulvi'nin kendisine yaptıklarını ağlayarak anlatmıştı. Semine'yle dinlediğimiz şeylere inanmak güçtü, fakat Yılmaz kesin olarak Ulvi'yle çalışamayacağını söyledi o gün bize. Belki benim kendisine, gel tekrar beraber çalışalım, dememi bekliyordu, ama üzüldüğüm halde diyemedim. *'Bir somun ekmeğin fiyatını bilmeyen zengin çocuğu,'* sözleri beni çok kırmıştı. Özellikle bunun, Yılmaz gibi sevip saydığım ve yeteneklerine inandığım bir insandan gelmesi beni gerçekten çok şaşırtmıştı. Bu yüzden Yılmaz'ı hiçbir zaman tam anlamı ile affedemedim.

Üçüncü oyun olarak Nisa ile Betûl'ün birlikte adapte ettikleri Neil Simon'un, New York'ta çok tutmuş, *Come Blow Your Horn* (*Borusunu Öttüren*) adlı komedisini seçmiştik. Kadronun büyük bir kısmı oynamıyordu bu oyunda. Metin, Altan, Köksal, Nisa ve Keskin'in yanı sıra konuk sanatçılar olarak Aysel Dönmez, ve ikinci kez bize katılan Lâle Belkıs vardı bu komedide. Özellikle Nisa, sonraki yıllarda ona büyük ün sağlayan, şaşkın, ne yaptığını bilmeyen, iyi kalpli, orta yaşlı tiplerden ilkini bu oyunda sergiledi. Kendini büyük bir karakter oyuncusu olarak kabul ettirmişti artık. Bu oyundan sonra gişeden bilet alanlar, bir oyuncu için en kıvanç verici şeylerden biri olan şu cümleyi sık sık tekrarlar olmuşlardı: "Nisa Hanım oynuyor mu bu oyunda?" Her oynadığı rolle bu soru daha da çok sorulmaya başlanacaktı gişeye: "Nisa Hanım oynuyor mu bu oyunda?"

Tiyatromuzun en büyük özelliği, bir yıldız tiyatrosu değil, bir ekip tiyatrosu olmasıydı. Tüm özel tiyatroların tersine, bizim tiyatroda patron değildi oyunların yıldızı. Hatta hiç kimse değildi. Her oyunda ayrı bir yıldız ya da yıldızlar vardı ama onlar da düzenli ve sağlam bir ekip oyunu içinde zaman zaman kendilerini gösterebiliyorlardı. Dormen Tiyatrosu'nda herkesin yıldız olmasına, ün sağlamasına olanak tanınıyordu. Bir oyunda baş rolü oynayan, öteki oyunda figürasyonda görülebilirdi. Ama ekip her zaman güvenilir bir oyun çıkarırdı. Seyirci de bunu bekliyordu artık. Biliyordu, Dormen Tiyatrosu'na geldiği zaman doğru dürüst, efendi bir ekip göreceğini. Bu yüzden gişeye, birinin oynayıp diğerinin oynamadığını, o oyuncuya karşı gösterdiği özel bir ilgi nedeniyle soruyor, olumsuz bir cevap alınca gene de oyunu görmek üzere biletini alıyordu.

Borusunu Öttüren iyi oynanmasına ve seyirci tarafından beğenilmesine rağmen Nora'yı çok memnun etmemişti. Aslında hiçbir oyun istediğimiz gibi tutmamıştı yeni tiyatroya geçtiğimizden beri. Bu da parasal bakımdan bizi çok güç duruma sokuyor, Fatma işin içinden nasıl çıkacağını bilemiyordu bir türlü. Bono vermenin ne demek olduğunu bu sıralarda öğrenmiştik. '*Sonra nasılsa öderiz*,' düşüncesiyle bu bonoları imzalıyor, ödeme günü gelince de tiyatronun idari kısmında birbirimize giriyorduk. Ama o yıllarda henüz protesto edilmiş bonomuz yoktu. Patırtı gürültüyle de olsa tümü ödeniyordu o günlerde tehlikesiz görünen bu kâğıt parçalarının.

Borusunu Öttüren'le ilgili çok sempatik bir anıyı yazmadan geçemeyeceğim. Metin'le Altan'ın şaşkın annesini oynayan Nisa, ikinci perdede sahnede yalnız kalıyor ve telaş içinde oğullarına, çeşitli kızlardan gelen telefonlara cevap veriyordu. Her seferinde not almak istiyor, gözünün önünde, telefonun hemen yanıbaşında duran bir yığın kalemi görmeyip heyecanla kalem arıyor ve işin içinden çıkamıyordu bir türlü. Oyunun bu en komik sahnesini her gece galeriden izleyen, tuvaletlerimize bakan Karadenizli hatun, bir gece oyundan sonra Nisa'yı yakalamış, "Kızım kaç akşamdır sana söyleyeceğim ama fırsat bulamadım. Kalem aramak

için kan ter içinde kalıyorsun. Oysa telefonun hemen yanında yığınla kalem var. Yarın gece onlardan birini al da boşuna yorulma," demiş. Ertesi gece sahnede gene kalem telaşına düştüğünü görünce, Nisa'nın pek de göründüğü kadar akıllı olmadığına karar vermiştir bizim tuvaletçi kadın, herhalde.

Kent Oyuncuları kazançlarının yüzde yirmi iki buçuğunu kira olarak ödüyorlardı bize. Bu, yükümüzü biraz olsun hafifletiyordu ama bize gereken, tam anlamı ile tutmuş, tıklım tıklım giden bir oyundu. Ancak böyle bir oyun bizi tekrar eski halimize getirebilir, sıkıntılarımızı yok edebilirdi. Masrafımız büyüktü hem de çok büyüktü. Prodüksiyonlardan fedakârlık etmeye yanaşmıyordum hiç. Tiyatroyu gerektiği gibi yapamazsam, hiç yapmamayı tercih ederdim. Benim için tiyatro, bir oyunun gerektirdiği her şeyi en mükemmel biçimde yapmaya çalışmaktı. Bu yüzden seyirci, ekip oyununun yanı sıra, dekoru, kostümü, aksesuarı, müziğiyle tam bir prodüksiyon görebiliyordu her oyunumuzda.

Bu, kapanışa dek de böyle sürüp gitti. Ben başka türlü tiyatro yapmayı kabul edemem ve yapmam da. Uydurmasyon prodüksiyonlar seyirciye saygısızlık olduğu kadar, bu güzel mesleğe de en büyük ihanettir kanımca.

O yıl tüm umutlarımızı Clifford Odets'in *Altın Yumruk* adlı oyununa bağladık. Mevsimin son oyunu olacaktı bu. Zaten 1 Mayıs'ta Eskişehir yoluyla Ankara'ya gidecek ve Küçük Tiyatro'da oyunlarımıza başlayacaktık. Bir ay başkentte oynadıktan sonra, bir ay da Anadolu'nun çeşitli kentlerini dolaşıp İzmir'e geçecektik. Oldukça uzun bir turneydi bu. Devlet Tiyatrosu genel müdürü ile yaptığımız bir sözlü anlaşma sonucu, biz bir ay süreyle Ankara'da Küçük Tiyatro'da oynarken, onlar da oyunlarını bizim tiyatroda sergileyeceklerdi. Bu anlaşma bizi parasal olarak çok rahatlatacaktı. Üstelik de Ankara'da biçimsiz sinema salonunda oynamaktan kurtulacak, doğru dürüst bir salonda oynayabilecektik. Öte yandan elimizde yazılı bir şey olmadığı için telaşlanıyor, son anda işin suya düşeceğinden korkuyordum. Özel bir işi için Ankara'ya giden Betûl'den, Cüneyt Bey'le tekrar görüşmesini ve mayıs anlaşması için verilen sözü bir kez daha doğrulamasını istedim. Betûl Ankara dönüşü, Cüneyt Bey'le görüştüğünü ve bir kez daha yaptığımız anlaşmanın uygulanacağını söyledi.

Son oyun olan *Altın Yumruk*'ta bizim kadronun yanı sıra, Kent Oyuncuları'ndan Müşfik Kenter, Kâmran Yüce ve Tuncel Kurtiz de konuk olarak rol aldılar. Baş roller Erol Keskin, Ayfer ve Müşfik tarafından oynanıyordu. Ayrıca oyunda sahneye ilk kez profesyonel olarak çıkan iki öğrencim de vardı. Hâdi Çaman'la Yüksel Gözen'di bu iki genç hevesli öğrencilerimin adları. O yıl tiyatromuzda açtığım kurslara katılmışlar, çalışkanlıkları ve yetenekleriyle hemen göze çarpmışlardı. Bir rol sonra her ikisini de sürekli olarak kadroya almaya karar vermiştim. O yaz yapacağımız turneye *Ayı Masalı*'nda oynayan Tuncel Kurtiz gelemeyeceği için, onun rolünü oynamak üzere Yüksel'i götürdüm. Böylelikle Yüksel

Gözen'le Hâdi Çaman'ın Dormen Tiyatrosu serüvenleri, *Altın Yumruk*'ta oynadıkları minicik rollerle başlamış oldu. Oldukça ağır bir oyun olan *Altın Yumruk*'u kadronun güzel bir oyun çıkarmasına rağmen seyirci tutmadı hiç. Bu oyunda özellikle Müşfik ve Ayfer'in oyunları çok iyi idi. İtalyan asıllı basit, seks düşkünü bir karı kocayı oynayan Nisa ve İzzet de ilginç kompozisyonlarıyla büyük dikkat çektiler. Böylelikle yeni tiyatromuzdaki ilk yılımız pek parlak olmayan bir sonuçla kapandı. Tüm umutlarımızı turneye bağladık. Öte yandan o yıla kadar İzmir'de oynadığımız Açık Hava Tiyatrosu, devrimden sonra Sabri Süphandağlı'nın görevinden alınması nedeniyle bize verilmediğinden, onun yerine, Zeki Müren'in ünlü şarkısından esinlenmiş olan Manolya adında yeni bir bahçeyle anlaşma yapmak zorunda kalmıştık. Ayak alışmamış yeni bir tiyatroda oynamak İzmir turnesini bizim için korku dolu bir hale getirmişti.

Devlet Tiyatrosu'nun mayıs ayında bizde oynama sözü üzerine, salonu o aylarda isteyen Meydan Sahnesi gibi çeşitli topluluklara vermemiştik. Turneye çıkmadan bir iki hafta önce beni yıkan bir haber aldım. Cüneyt Gökçer iki kez verdiği sözü unutmuş, Dormen Tiyatrosu'na gelmekten vazgeçtiği gibi kendi oyunlarını uzattığından, Küçük Tiyatro'yu da bize vermesine olanak kalmadığını bildiriyordu Ankara'dan. Bir anda her şey mahvolmuştu. Umutlarımızı en çok da bu Ankara turnesine bağlamıştık. Tiyatronun kasasında bir kuruş kalmadığı gibi, Fatma'nın cebelleşmek zorunda kaldığı alacaklıların sayısı da küçümsenmeyecek kadar kabarıktı.

O gece evde kızılca kıyamet koptu. İşin içinden nasıl çıkacağımı bilemiyordum. Betûl de duruma çok üzülmüştü. Üstelik bana bu konuda nasıl yardım edebileceğini de bilmiyordu. Ankara'dan birkaç günlüğüne bizde kalmaya gelmiş Sevim Özakman bile, ister istemez işin içine girmek zorunda kaldı. O geceki düşünceme göre tiyatroyu kapatmaktan başka çare kalmamıştı. Tam anlamıyla sıfırı tüketmiştik. Üstelik başvuracak bir yer de kalmamıştı. Babama hiçbir şey ödeyemediğimden, ondan tek kuruş isteyecek yüzüm yoktu. Betûl'le Sevim'in tüm çabalarına rağmen o gece tek kelime konuşamadım. Büyük bir moral çöküntüsüne uğramıştım. İşin kötüsü durumu çözümleyebilecek bir çarem de yoktu. Cüneyt Bey'in son dakikada rahat rahat "Kusura bakmayın ama gelmiyoruz da, vermiyoruz da," diyebilmesi dehşet içinde bırakmıştı beni. Göz göre göre bir tiyatroyu kapanma tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığının farkında mıydı acaba?

Sevim'le Betûl beni avutacak sözler bulmaya çalışırken, pencerenin altında bir ıslık sesi duyduk. Muhtar Kocataş'ın ıslığı idi bu. Her gece bu saatlerde, ya bir davet dönüşü ya da evde içi sıkıldığı için, bir uğrar, ne var ne yok diye ortalığı kolaçan ederdi. Aslında gece Muhtar'ı çekecek halim yoktu hiç. Muhtar girer girmez benim normal olmadığımı fark etti. Betûl'e dönerek "Buna ne olmuş böyle?" diye sordu. Betûl beni daha fazla sinirlendirmemek için elinden geldiği kadar kısa olarak durumu anlattı.

"Bu muydu bütün mesele?" dedi Muhtar. Rahatlığı karşısında öldürebilirdim onu. Karşıma geçmiş, utanmadan, "Bu muydu mesele?" diyebiliyordu. Oysa Muhtar'cık konuşmasına devam edince utançtan yerin dibine geçtim. "Ne kadar gerekirse borç veririm size. Gelecek mevsim başında ödersiniz," diyordu gülümseyerek.

Böylelikle Muhtar Kocataş'ın sayesinde Dormen Tiyatrosu kapılarını kapamaktan kurtulmuş, iyi gitmemiş bir mevsim sonu turneye çıkabilecek duruma gelmişti. İlk durağımız Eskişehir'di. Orada Gamgam Oteli'nde kalıyor, oyunlarımızı Kılıçlıoğlu Sineması'nda oynuyorduk. Gamgam ilk açıldığı yıllar gayet lüks bir oteldi. Orkestralı lokantası, hatta şık bir gece kulübü bile vardı. Turnelerde böyle otellerde kalmak gerçek bir zevk oluyor, turnenin tüm yorgunluğunu unutturuyordu insana.

Bir sabah yataklarımızdan korkunç bir gürültü ile uyandık. Gözlerimizi açıp kendimize gelinceye kadar, kapıdan içeri elleri tabancalı iki hava subayı girdi. Oda arkadaşım İzzet'ti o turnede. İkimiz de ne olduğumuzu anlamamıştık. "Haldun Dormen ve İzzet Günay, şu andan itibaren tutuklusunuz," diyordu subaylardan biri tabancasını bize doğrultarak. "Neden?" diye sordu İzzet gözlerinden uyku akarak. "Çünkü..." diye cevap verdi öteki subay. O anda büyük bir kahkaha tufanı odayı kapladı. Biraz dikkat edince, subayların Ekrem Bora ile rahmetli Ahmet Tarık Tekçe olduğunu fark ettik. Arkalarında pijamaları içinde Altan'la Günaydın vardı. Bir film ekibiyle Eskişehir'de bulunan Ekrem'le Ahmet Tarık aynı otelde kalıyorlarmış. Sabah işe gitmeden giyinmişler ve bu espriyi önce Altan'la Erol'a yapmışlar. Sonra dördü bir olup İzzet'le beni de aynı şekilde uyandırmaya karar vermişler.

Biz Gamgam Oteli'nin odalarında bu tutuklama farsıyla eğlenirken, bir gün sonra gideceğimiz Ankara'da gerçek bir trajedi yaşanıyordu. O gün 22 Mayıs'tı ve Talat Aydemir'in başlattığı bir başkaldırı, başkentte tank ve tüfeklerle yok ediliyordu. Gerçek tutuklanmalar yapılıyordu o sırada ve Ankara'da yer yerinden oynuyordu.

Ertesi sabah Ankara'ya vardığımızda tiyatro için öldürücü darbe niteliğindeki haberi aldık. Sıkıyönetim ilan edilmiş, gece saat on birden sonra da sokağa çıkma yasağı konmuştu. Bütün bunlar o gün oluyor ve biz o gece Ankara Büyük Sinema'da *Ayı Masalı*'na başlayacağımızı ilan ediyorduk.

Doğal olarak Ankara turnesi altüst oldu. Seyircinin bir kısmı biletlerini geri verdi. Geri kalanlar, korkudan son perde biter bitmez evlerine koşuştular. Biz de bir an önce oyunu bitirip başımıza bir iş gelmeden, on birden önce, kaldığımız Yüksel Palas Oteli'ne dönmek istiyorduk. Bu koşullar altında yapılan turneden bir hayır beklenmezdi. Ankara'da zar zor masrafımızı çıkartarak önceden kararlaştırdığımız gibi Anadolu'ya attık kendimizi. Ankara'nın keşmekeşi içinde Altan'la Füsun arasındaki aşkın artık iyice alevlendiği, durumu kurtarmak için Ankara'ya gelen Hatice Erbulak'ın Füsun'u sinirlendirmekten başka bir işe yaramadığı ortaya çık-

mıştı. Füsun açıkça Altan'ı sevdiğini, karısından boşanıp onunla evleneceğini söylüyordu herkese. Tiyatrodaki bütün kadınlar Altan'ın karısının tarafını tutmuş, Füsun'a cephe almıştı. Ama Füsun'un hiçbir şey umurunda değildi. Ya da tüm yaşantısında olduğu gibi, her şey biraz fazla umurundaydı da öyle görünmek işine gelmiyordu.

O kent senin, bu kent benim, elimizdeki üç oyunla dolaşmaya başladık. Antalya ve Mersin'de yaşanan iki ufak olay dışında tatlı geçen bir turneydi bu. Antalya'ya bizi davet eden Doktorlar Derneğiydi yanılmıyorsam. Onların hesabına oynayacak ve karşılığında kararlaştırılan fiks bir para alacaktık. İlk olarak *Sevgilime Göz Kulak Ol* konmuştu prөgrama. Antalya'ya varır varmaz bizi davet eden derneğin birkaç üyesi hoş geldiniz demek üzere otele geldiler. "Nasılsınız, iyi misiniz?" gibi birkaç hoş beşten sonra söz arasında "Kadınlar matinesi tıklım tıklım dolu," gibi bir cümle duydum.

"Özür dilerim," dedim kızararak, "Kadınlar matinesi diye bir şey mi söylediniz?"

"Evet, bugün kadınlar matineniz var," dedi genç doktorlardan biri.

"Ben kadınlar matinesinde oynamam," dedim hiddetle ayağa kalkarak. Dernek adına gelenler şaşırıp kalmışlardı. Kapris yaptığımı sanıyorlardı. Oysa kararım kesindi. Tiyatromu hangi koşullar altında olursa olsun bir kadınlar matinesinde oynatmayacaktım.

"Ama nasıl olur, bütün biletler satıldı," dedi biri telaşla.

"O sizin probleminiz. Bu matineyi kaldırmazsanız, hiçbir oyunu oynayamayız," dedim kesinlikle.

Sonunda matineyi kaldırdılar ve satılan biletleri erkek kadın karışık günlere dağıttılar. 1923 yılında Cumhuriyet'in kuruluşundan 40 yıl sonra, bizim gibi bir tiyatronun kadınlar matinesi oynaması ağrıma gitmişti. Sonuna dek de Dormen Tiyatrosu, durum ne olursa olsun, böyle bir öneriyi kabul etmedi hiçbir zaman. O yıllarda Atatürk'ün devrimlerine saygımız vardı ve bunları uygulamaktan büyük zevk alıyorduk. Anadolu'ya giden aklı başında bir topluluk olarak bu ayrıca görevimizdi de.

Öteki olay da Mersin'de oldu. Doğduğum yerde ilk kez oynayacağım için mutluydum. Ayrıca Mersin gerçekten güzel, insana huzur veren bir kentti. Oraya da Öğretmenler Derneği'nin davetlisi olarak gitmiştik. Daha otele varır varmaz (o günlerde kentin tek lüks oteli olan Toros'ta yer bulamadığımız için genelevlerle karşı karşıya başka bir otelde kalıyorduk) dernek üyeleri kaçınılmaz hoş geldiniz seremonisi için kapıda göründüler. Biraz konuştuktan sonra, "Hazırsanız arabalar bekliyor," dediler bize. "Ne arabası?" diye şaşırdık. Sözünü ettikleri özel olarak süslenmiş atlı arabalarmış ve biz bu arabaların içinde kenti dolaşırken önümüzde giden bir otomobilden, dernek üyelerinden biri mikrofonda "Duyduk duymadık demeyin, Dormen Tiyatrosu'nun konserleri (gösterilerimize konser demekte ısrar edilirdi bazı kentlerde) bu akşam şehrimizde... Meşhur

sanatkâr Haldun Dormen, güzellik kraliçesi Ayfer Feray, komikler şahı Altan Erbulak..." diye reklamlarımızı yapacakmış.

Kızararak ayağa kalktım gene. Metin söze karıştı. "Bizim âdetimiz değil bu," dedi.

"Ama bilet satışına çok faydası olur. Yoksa kimse kente geldiğinize inanmaz."

"İnansa da inanmasa da gezmeyiz," diye kesip attı işi. Aynı üyeler bir de fazladan matine koymak istediklerini söylediler. "Bir şartla kabul ederim," dedim. "Matineyi doldurursanız seve seve oynarız."

"Siz hiç merak etmeyin," diye matineyi dolduracaklarından emin, sevinerek yanımızdan ayrıldılar.

Bir gün sonra fazladan matineyi oynamak için erkenden tiyatroya gittik. Giyindik, makyajımızı yaptık ve Mersin'in o koca bakımsız Halkevi Salonu'nda perdenin açılmasını beklemeye başladık. Günaydın yanıma geldi. "Sen salona baktın mı?" diye sordu.

"Yoo, bakmadım. Niye bakayım?"

"Bak da görürsün."

Gözümü perde deliklerinden birine uydurup baktığım zaman bir de ne göreyim! Salonda yaşları üç ile beş arasında otuz kadar çocuk var. Kan beynime çıktı. "Hemen dışarıdan birini çağırın," dedim. Dört beş dakika sonra dernek üyelerinden genç biri alı al, moru mor geldi yanımıza.

"Ben bu matineyi kaldırıyorum. Daha önce de söylemiştim, salon dolu olmazsa oynamam diye," dedim.

Alı al moru mor genç üye; "Ama Haldun Bey, siz oyuna başlayın, biz salonu yavaş yavaş doldururuz, öğrenciler ancak gelir," dedi. Hiç cevap vermeden sahne kapısına yürüdüm. "Hadi çocuklar olduğumuz gibi gidiyoruz," dedim. Özel otobüsümüz sahne kapısında duruyordu. Üzerimizde Feydeau kılıkları ile adamın arkamızdan, "Gidemezsiniz, yapamazsınız!" haykırmasına rağmen, otobüse binip genelev sokağındaki otelimize döndük. Akşam oyuna kadar kılıklarımızı değiştirmeden otelde bekledik ve o kılıklarla kaçışımıza güldük.

İzmir Manolya Bahçesi, Fuar Açık Hava Tiyatrosu'ndan sonra bizi oldukça hayal kırıklığına uğratmıştı. Üstelik havalar inanılmayacak kadar sıcaktı o yaz. Sahnede giysiler üstümüze yapışıyor, kımıldamamızı olanaksız hale sokuyordu. *Sevgilime Göz Kulak Ol*'da ikinci perdede giydiğim pijamalar bile fazla geliyordu bu dayanılması güç sıcakta. Rolüm çok hareketli olduğu için ben herkesten fazla terliyor, portatif bir havuzun içinde oynarmış gibi hissediyordum kendimi. Üstelik seyirci yok denecek kadar azdı. Durumumuz her geçen gün biraz daha kötüye gidiyordu. Tiyatronun parasal sorunları sinirimi iyice bozmuştu. İşin içinden nasıl çıkacağımı bilemiyordum. İzmir turnesinde her geçen gün biraz daha battığımızı

görüyor ve yapacak bir şey bulamıyorduk. Eski borçlarımız yetmiyormuş gibi, bir de Muhtar Kocataş'tan mevsim başında ödenmesi gereken yüklü bir para almıştık.

İzmir'deki bu tatsız günlerde eski arkadaşım Meral'in orada olması beni mutlu eden tek olay oldu. Kocasının görevi nedeniyle İzmir'e yerleşmişti Meral. Her gün tiyatroya geliyor, ya da bizi evine davet edip sıkıntılarımızı unutturmaya çalışıyordu.

Bu arada İzzet, İstanbul'daki bir film şirketinden ilginç bir başrol önerisi almıştı. Turnedeki işi biter bitmez İstanbul'a dönüp film çevirmeye başlayacaktı. Yıllardır beklediği bir fırsattı bu. Gerçi bir iki filmde ufak tefek roller oynamıştı fakat bunların hiçbirinin arkası gelmemişti. Ben İzzet'in sinemada büyük şansı olduğuna ilk günden beri inanıyordum. Bu yüzden daha önce birkaç kez Nüzhet Birsel gibi bir yakın sinemacı dostuma, bu genç oyuncuyu filmlerinde denemelerini rica etmiştim. Bize karısıyla yemeğe geldiği bir gece, "İzzet'in hiç şansı yok sinemada. Çenesi çok büyük, ekranda antipatik olur. Bu yüzden kusura bakma," demişti bana Nüzhet.

İzzet, İzmir'den dönmeden bana verdiği bir sözü de yerine getiriyordu. İstanbul'a dönmeden, Semine'yle beş yıllık beraberliklerini orada bir nikâhla noktalayacaktı. Bunu İzmir'de Meral'in evinde, sadece topluluğun hazır bulunduğu basit bir törenle yapacaktı. İstanbul'a hareketinden bir gün önce Nisa'nın ve benim tanıklığımda İzzet'le Semine'yi nikâhladık. Semine o günlerde dünyanın en mutlu kadınıydı. Hepimizin yüzüne daha bir güvenle bakıyordu sanki. Meral nikâhın ufak çapta bir düğüne benzeyebilmesi için ne mümkünse yapmıştı. Çiçekleri ve özel gelin pastasını da unutmamıştı.

Böylece İzzet, Semine'nin kocası olarak İstanbul'a film çevirmeye gitti ve o günden sonra da sürekli olarak sinemada çalışması nedeniyle bir daha tiyatroya dönemedi. Kısa bir süre içinde İzzet Günay sinemanın kalburüstü oyuncularından biri oldu. Günlerden bir gün Nüzhet Birsel bana ricaya geldi. "Yahu, İzzet senin yakın arkadaşın. Şuna söylesen de bize bir film yapsa. Hiçbir senaryomuzu kabul etmiyor," dedi. İçimden güldüm. Aynı şeyleri ben de Nisa'ya yapmış, tiyatroda hiç şansı olmadığına karar vermemiş miydim? Üstelik Nisa'nın çenesi de büyük değildi. İzzet uzun bir süre Birseller'le çalışmadı. "Sinemada şansı yok, çenesi çok büyük," sözü onun da kulağına gitmişti.

Sinemada büyük ün kazanmasına rağmen İzzet, tiyatrosunu hiçbir zaman unutmadı ve bana olan sevgi ve saygısını hiçbir zaman yitirmedi. Bugüne kadar en takdir ettiğim, en yakın dostlarımdan biri olarak kaldı. Geçenlerde televizyonda yaptığı bir konuşmada "Tiyatroya tekrar dönmeyi düşünür müsünüz?" sorusuna "Ancak Haldun Dormen'le çalışma olanağı bulabilirsem," sözü beni çok mutlu etti. Benim de umudum, günün birinde İzzet Günay'la tekrar birlikte çalışabilmektir. Bu bana gerçekten

büyük bir kıvanç verecek ve birlikte çalıştığımız altı güzel yılı anımsatacak bir neden olacaktır.

Beş parasız, borç içinde İstanbul'a döndük. Betûl beni Çiftehavuzlar'da bekliyordu. Babam işlerin çok kötü gittiğinin farkındaydı. Bu yüzden benimle pek rahat konuşamıyor, elinden geldiği kadar sözü tiyatroya getirmiyordu. Ben de sürekli olarak gözlerimi ondan kaçırmaya çalışıyordum.

O yaz Çiftehavuzlar'da geçirdiğim sıkıntılı günleri anlatabilmeme olanak yok. Yaz maaşlarını nasıl verdik hatırlamıyorum ama çoğu kez İstanbul'a inerken cebimde Betûl'den aldığım on liradan başka para olmadığını hiç unutmuyorum. Maaşları da galiba Kent Oyuncuları'ndan bir yıl sonrasının kirasına mahsuben aldığımız avanstan verebildik. Fatma, Kenterler'in müdürü Nejat Girgin'le anlaşıp bu işi çözümlemişti. İyi niyetli, sempatik bir insan olan Nejat da bize yardım edebilmek için elinden geleni yapıyordu. Tek çare mevsimi erken başlatmaktı. Kasaya girecek beş on kuruş bize hiç olmazsa biraz nefes aldırabilirdi. Ayrıca Kıbrıslı bir organizatör, eylül başında *Borusunu Öttüren* oyunu ile Kıbrıs'a davet ediyordu bizi. Yol masraflarımızı önceden ödediğinden Kıbrıs turnesi çekici gelmişti. Tek sorun Kıbrıs'a hareket etmeden önce mevsim başında oynamaya karar verdiğimiz *Montserrat* oyununu hazırlamak ve dönüşte hemen perdeyi açabilmekti.

Kıbrıs turnemiz pek parlak geçmedi. Oysa oraya uzun yıllar sonra giden ilk Türk tiyatro topluluğu bizdik. Üstelik babamın Kıbrıslı olması da gişeye pek fayda etmemişti. O yıl zaten neye dokunsak elimizde kalıyordu. Moralim iyice bozuktu. Artık hiçbir oyunumuzun tutmayacağına inanmaya başlamıştım üst üste gelen aksilikler nedeniyle... Kıbrıslı organizatör beklediği kadar seyirci bulamayınca paramızın yarısını vermedi. Bu yüzden yavru vatandan ana vatana, yeni mevsime yardımcı olabileceğini düşündüğümüz parayı alamadan dönmek zorunda kaldık. Maddi fiyaskosuna rağmen Kıbrıs turnesi gene de moralimize iyi gelmişti. O turnenin neden iyi gitmediğini hâlâ çözemedim. Yıllar sonra Kıbrıs'a her gidişimizde kalabalıktan kapılar kırıldığına göre, o ilk turnede organizatörün bir suçu vardı herhalde.

İstanbul'a döndükten dört gün sonra yeni tiyatrodaki ikinci mevsimimize başladık. Üç oyun seçmiştim ikinci yılımız için: *Montserrat*, *Şahane Züğürtler* ve Turgut Özakman–Bülent Arel ikilisinin hazırladığı *Bulvar* adlı bir yerli müzikal.

Her mevsim başında olduğu gibi o yıl da birçok değişiklik vardı kadromuzda. Bunların arasında hiç kuşkusuz en önemlisi Cep Tiyatrosu günlerinden beri birlikte çalıştığımız Duygu Sağıroğlu'nun bizden ayrılmasıydı.

Amerikan hükümetinin verdiği bir bursla iki aylık bir geziye çıkan Duygu'yla birlikte çalışmamıza olanak kalmamıştı artık. Yeteneklerine, hatta dekor konusundaki deha pırıltılarına rağmen, her şeyi son dakika-

da hazırlaması ve plansız tutumu beni hasta ediyordu. Gerçi sonunda olağanüstü bir dekor çıkarıyordu ama o dekor çıkıncaya kadar da benim anamdan emdiğim süt burnumdan geliyordu. Duygu'nun da dışarıda yeni bir şeyler denemek isteğinde olduğunu hissetmiştim. Bu yüzden yolculuk dönüşü artık birlikte çalışmamızın yararlı olamayacağına karşılıklı karar verdik. Duygu, Aydın Gün'ün daveti üzerine İstanbul Şehir Operası'na girdi ve her zaman hayranlık duyduğum yeteneklerini bir süre de orada sergiledi. O yıllarda Şehir Operası'nın kostüm desinatörlüğünü de eski dostum Sevim yapıyordu. Pierre Patheline rolünün oyuncusu Tuncay Çavdar'la evlenmiş ve beş yıl sonra İtalya'dan Türkiye'ye dönmüştü.

Günlerden bir gün Duygu birdenbire dekoratörlüğü bırakarak film yönetmenliğine başlamaya karar verdi. Bu gerçekten olağanüstü dekoratörün, bu işten vazgeçmesi tiyatro dünyasının en büyük kayıplarından biridir bence.

Mevsim başındaki ikinci büyük değişiklik, Amerika'dan geldiğim günden bu yana birlikte çalıştığım yakın dostum Erol Günaydın'ın bizden ayrılıp Kenterler'e girmesiydi. Sekiz yılı aşkın bir zamandır omuz omuza savaştığımız Erol'un bir hava değişikliğine ihtiyacı vardı. Bir iki yıl benden ayrı çalışması her iki taraf için de sağlıklı olabilirdi. Ayrıca o günlerde özel yaşantısı karmakarışıktı. Korkunç içki içiyordu, ilk karısından boşandıktan sonra yaşamını bir düzene sokamamıştı. Alkolik olmasından korktuğum için sürekli başının etini yiyordum. Bu da aramızda sürekli bir gerginlik yaratıyordu. Bu yüzden bir süre için ayrı çalışmak, hem onun için, hem topluluk için daha olumlu olacaktı.

Kadroya Yüksel Gözen ve Hâdi Çaman'ın dışında iki genç oyuncu daha almıştım. Bunlardan biri eski öğrencim Başar Sabuncu, öteki de Erol Keskin'in karısı Suna Keskin'di. Suna'nın aslında oyunculukla hiç ilgisi yoktu. Kurslarıma katılmış öğrencilerimden biri de değildi. Akademiyi bitirmiş, Erol'la evlendikten sonra yaşamını ev kadını olarak sürdürmeye başlamıştı. Ama bu Suna'ya yetmiyordu. Sabahtan akşama kadar evinde oturup, tiyatrodan karısına çok az zaman ayırabilen Erol'u beklemek güç geliyordu ona. Haklıydı da... Genç bir kadının tiyatrocu bir kocayla evliliği sürdürmesi kolay iş değildi. Sıkıntıdan hastalıklar icat etmeye başladı. Bazen kalp hastası, bazen kanser, bazen verem sandı kendini. Aslında tek hastalığı işsizlik ve sıkıntıydı. O yazki İzmir turnesinde "Neden sahneye çıkmıyorsun?" dedim, bir gece, Meral'in evinin balkonunda otururken. Çok şaşırdı. Hiç aklına gelmemişti oyunculuk yapmak. "Beceremem ki," dedi heyecandan yelpazelenmeye başlayarak. Oysa güzel bir kız olan Suna sahneye çok yakışabilirdi. Hele her zaman sıkıntısını duyduğumuz genç kız rolleri için ondan iyisi düşünülemezdi. İzmir'de yaptığımız bir iki konuşma sonucu, bir gece Meral'in evinde Suna'nın, *Montserrat* oyunundaki genç yerli kızı oynaması kararlaştırıldı. Sahneye çıkma telaşın-

dan Suna, kanserini de, veremini de unuttu. İki de konuk sanatçımız vardı o yılın başında: Âli Yalaz ve eski oyuncum Tuncel Kurtiz.

Kıbrıs'tan döner dönmez perdemizi *Montserrat* ile açtık. Çok alkışlanan, her akşam bravoları ayyuka çıkan ama yeterli seyirci bulamayan yapıtlardan biri oldu Emmanuel Robles'in bu çok sevdiğim oyunu. Cahit Irgat'ın eski karısı Mina Urgan çevirmişti dilimize. Dekorları, konuk olarak gelen eski dekoratörüm Teoman Orberk, kostümleri de Erol Keskin çizmişti. Ben Küçük Sahne'de oynayamadığım aktör rolünü oynuyordum bu kez. Aynı zamanda yönettiğim oyunda çok kuvvetli bir kadro, gerçekten güzel oyunlar çıkarıyordu. Özellikle Erol Keskin Isquierdo'da, Ayfer Feray, Anne'de unutulmayacak kompozisyonlar yarattılar. Ancak beş hafta dayanabildi *Montserrat* bütün alkışlara rağmen.

Oyunun tehlike çanları çalmaya başlayınca alelacele *Şahane Züğürtler*'i hazırlamak zorunda kaldık. Asude Zeybekoğlu'nun dilimize çevirdiği, Jacques Deval'in *Tovaritch* adlı bu komedisinin tutacağından kimsenin umudu yoktu pek. Hatta Metin teksti okuduktan sonra, "Ben senin yerinde olsam, bunun yerine başka bir oyun düşünürüm," demişti. Ben aynı kanıda değildim. Sempatik bir oyundu. Ayrıca Prens Mikhail rolünü çok sevmiştim. Başrolü ben oynayacağım için oyunu sahneye Erol Keskin koyacaktı. Aynı oyunu hem oynamak, hem yönetmek zor geliyordu bana. Bu yüzden oyunculuğum ikinci planda kalıyordu hep. Artık yetiştirdiğim yönetmenler vardı. Onlara rahatlıkla güvenebilirdim. Provalar iyi gitmiyordu ama *Montserrat* fazla dayanamazdı. Bu yüzden Cumhuriyet Bayramı gecesi oyunu açmak zorundaydık. Yeni binaya geçtiğimizden beri her şey ters gidiyordu. Para durumumuz felaketti. Borç gırtlağı aşmıştı. Böyle giderse kirayı da veremeyecek duruma gelecek ve yakın bir tarihte tiyatrodan atılacaktık herhalde. Yavaş yavaş Küçük Sahne'yi bıraktığıma pişman olmaya başlamıştım.

Yirmi Dokuz Ekim Gecesi

Şahane Züğürtler'in genel provası, ancak başlayacağı günün sabahı yapılabildi ve öğleden sonra üçte bitti. Tüm meslek yaşantımda gördüğüm en kötü, en umutsuz provaydı bu. Her şey olumsuz, her şey yanlıştı. Bu oyunda ilk kez bir tiyatro dekoru yapan Leylâ Süren saçını başını yoluyordu. Eşyalar istediği gibi olmamış, eksikleri tamamlayamamış, bazı parçalar sahneye fazla büyük gelmişti. Leylâ Süren genel provanın bu beklenmedik azizlikleriyle uğraşıyordu. Karşımda karım Granddüşes Tatyana'yı oynayan Ayfer Feray, Erol Keskin'le anlaştığı yorumu beğenmemiş, genel prova günü karakter değiştirmeye çalışıyordu. Bu da öteki oyuncuları alt

üst ediyordu. Sonunda beni o kadar kızdırdı ki, dördüncü perdenin provasını yaparken masaya bir tekme atıp âdetim olmadığı halde sunturlu bir küfür savurdum. Ayfer ağlamaya başladı ve provayı bırakıp odasına kaçtı. Erol Keskin salondan, "Ne oluyor size?" diye bağırdı. Ben de sinir içinde üstümdeki kostümü yırtarcasına çıkartarak kendi odama çıktım. Durum felaketti. Bu gece bu oyun oynanamazdı. Üstelik kostüm değişiklikleri zamanında yapamıyor, oynamam gereken sahneye yetişemiyordum. Frak gömleği boynumu sıkıyor, rahat konuşmamı engelliyordu. Her şey altüsttü. İşin en kötüsü Cumhuriyet Bayramı nedeniyle akşamın biletleri tamamen satılmış, salon dolmuştu. Gece rezil olmak işten bile değildi.

Provayı izlemeye gelmiş olan Tunç Yalman, "Bence bu gece *Montserrar*'ı oynayın. *Şahane Züğürtler* daha on beş gün prova ister," diyerek şaşkın bir halde gitmişti. Duygu ikinci perdenin ortasında umutsuzluk içinde salonu terk ederek, üzüntüsünden kendini araba vapuruna atmış, orada rastladığı Muhtar Kocataş'a "Rezalet. Haldun bu akşam oyunu açarsa sonu gelir," demiş. Metin Betûl'ü bir kenara sıkıştırıp, "Kocana söyle bu oyunu bu gece açtırmasın," diye ısrar etmiş. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bankacı Dubieff'i oynayan Mehmet Özekit, bir gece önce içkiyi fazla kaçırdığı için genel provaya yetişememiş ve bana ancak gece oyuna gelebileceğini haber veren bir not göndermişti. Provayı izleyen herkes elbirliğiyle karar vermişti. *Şahane Züğürtler* Dormen Tiyatrosu'nun sonu olacaktı.

Yaptığımız sinir bozucu yarım yamalak provadan sonra eve gidip çay içmek istedi canım. Tiyatroda kalıp akşam oyun saatinin gelmesine kadar tedirginlik içinde beklemenin anlamı yoktu. Zaten saat altıda Kenterler'in oyunu vardı. Betûl çay içerken birkaç kez, "Acaba bu gece yeni oyuna başlamasak mı?" diye söze girmek istediyse de sonunu getirmeye cesaret edemedi bir türlü...

Şahane Züğürtler'de Ayfer'le benden başka, Nisa Serezli, Turgut Boralı, Suna Keskin, Başar Sabuncu, Yılmaz Köksal, Esin Eden, Hâdi Çaman, Yüksel Gözen, Tuncel Kurtiz ve Kent Oyuncuları'ndan konuk olarak aldığımız boylu poslu, güzel bir genç kız oynuyordu. Sema Özcan'dı bu alımlı genç kızın adı... Betûl kostümlerde Güler'e yardım etmiş ve her şeyin gerçeğe uygun olabilmesi için İstanbul'da yaşayan ne kadar beyaz Rus varsa, onlarla uzun boylu konuşmalar yapmıştı. 1920'lerde geçen oyunun bazı kostümleri İstanbul'un çeşitli gardıroplarında bulunmuş ve satın alınmıştı. Hepsi birbirinden güzel, bir kısmı Paris'ten gelmiş bu orijinal kıyafetlerin bazılarını hâlâ saklarım. Ayfer ikinci perdenin sonunda gitar çalarak söylediği *'Oçiçornya'* şarkısı için gitar dersleri almış ve kısa bir sürede bu aleti çalmayı öğrenmişti. Başar'la ikimiz gene ikinci perdedeki uzun eskrim sahnesi için beş hafta durmadan eskrim dersleri almıştık. İşin şakası yoktu. Genç bir Fransız burjuvasını oynayan Başar'a ben, Rusya'nın en iyi kılıç kullanan asilzadesi olarak birkaç numara öğretiyordum. Genel provada bunların tümü aksamış ve hepimizi perişan etmişti. Fazla heye-

canlanan Başar, provanın bir yerinde kılıçla neredeyse gözümü çıkartacak sert bir hamle yapmıştı.

Çayımı içip biraz Ömer'le oynadıktan ve biraz da dinlendikten sonra kalbim heyecanla çarparak tiyatronun yolunu tuttum. Betûl de benimle beraberdi. O benden de heyecanlıydı o gece. *'Battı balık yan gider'* psikolojisiyle dua etmekten başka çaresi kalmamıştı *Şahane Züğürtler* için...

Tiyatronun kulisi bir matem havasına bürünmüştü adeta. Herkesin heyecandan dili tutulmuş gibiydi. Kimseyle konuşacak halim yoktu. Kendi heyecanım kendime yetiyordu bu gece. Doğru odama çıktım. Masamın üstünde arkadaşların gönderdikleri çeşitli *'Hayırlı olsun,'* hediyeleri ve çiçekler vardı. Oturup makyajımı yapmaya başladım. Bu arada oyunlarını bitirmiş olan Kenterler ve oyuncuları, teker teker uğrayıp başarı dileğinde bulunarak yanaklarımdan öptüler. Saat dokuzda, perdenin açılmasına on beş dakika kala kararlaştırdığımız balalayka müzikleri çalmaya başladı. Ben ilk perde kılığım olan, her tarafı yırtık pırtık, içinden tenim gözüken pijamalarımı giymiştim. Bu pijamalar bile gerçekti. O yıllarda Betûl'ün yakın akrabası Mithat Ögdevin tarafından Paris'ten alınmış, sonra bir sandığın dibinde unutulup gitmişti. Betûl onları bulup getirince, biz de elimizde makas, oyuna uyması için bu antika pijamaları parçalayıp büsbütün antika hale sokmuştuk.

Bu kez sahne amiri olan Yüksel, "Patron sahneye buyurun, perdeyi açıyoruz," dedi. Herkesle alelacele öpüştüm ve on beşinci sınıf bir Paris otelini yansıtan, Leylâ Süren'in birinci perde dekorunun demir karyolasının içine yerleştim. Kalbim o kadar hızlı atıyordu ki, bir ara perdeyi aşıp balkondan bile duyulacak sandım. Kuliste antresini bekleyen Ayfer'le "Başarılar" diye öpüştük. Heyecandan dargın olduğumuzu unutmuştuk. Artık omuz omuza savaşmamız gerekecekti. Ayfer'le fazla uzun dargın kalmamıza olanak yoktu zaten.

Son zil verildi ve perde yavaş yavaş açıldı. Ben elimdeki tek ayakkabıyı boyayarak oyunun ilk sözünü söyledim:

"Tatiana.. Tatiana, neredesin?"

Ondan sonrasını hatırlamıyorum bile. O kadar çok alkış, o kadar çok gülme ve o kadar çok bravo oldu ki, birinci perde bittiği zaman rüya görüyorum sandım. Ayfer bana dönmüş "Benim duyduğumu sen de duyuyor musun?" diye soruyordu. Gerçekten de seyirci kapanan perdenin ardında kıyameti koparıyordu. Hiçbir birinci perdeden sonra böylesine uzun süreli alkış duymamıştım.

Düşte gibi merdivenlerden yukarı uçtum, ikinci perde için hazırlanmam gerekiyordu. Bir anda odamın içi doldu. Herkes "Harika!", "Mucize!", "Seyirci bayılıyor", "Sen çok iyisin" gibi sözler ediyordu. Oysa daha oyunun dörtte birini oynamıştık. Önümüzde üç perde daha vardı götürecek...

Betûl mutluluktan ağlamaklıydı. "Şimdiye kadar oynadığın en iyi

oyun," diyordu. Oyunu çeviren Asude Zeybekoğlu, "Bu role senden daha uygun kimse düşünülemez," diye yanaklarımdan öpüyordu. Tiyatrodaki matem havası, birinci perdeden sonra bir şenlik, bir bayram havasına dönüşmüştü.

Şahane Züğürtler'in konusu kısaca şöyleydi: Rusya'dan kaçmış Prens Mikhail ve karısı Tatiana, Paris'te fakirlik içinde yaşamaktadırlar. Aslında Prensin hesabında Paris bankalarında milyonlar vardır ama Prens bir gün tekrar Çar başa geçer umuduyla bu paranın kuruşuna dokunmamaktadır. Satıp savacak bir şeyleri kalmayınca, Prens'le Tatiana, Parisli zengin burjuva karı kocanın (Nisa ve Turgut) yanına hizmetçi ve uşak olarak girerler. Ailenin çocukları (Başar ve Suna) kısa bir süre içinde Prens'le karısına âşık olur ve birtakım karışık ve gülünç olaylardan sonra Prens, hesabındaki parayı komünist Rusya'nın Petrol Bakanı'na (Tuncel Kurtiz) teslim eder ve karısıyla mutlu yaşamlarını fakir olarak sürdürmeye karar verir.

İkinci perdedeki yeni zengin, hafif görgüsüz, mücevher meraklısı Madame Dupuis rolünde Nisa, sanat yaşamının en güzel rollerinden birini oynuyor ve gerçek bir yıldız olduğunu bir kez daha kanıtlıyordu. İkinci perdenin sonunda biz Başar'la eskrim yaparken, Ayfer'in etkili sesiyle söylediği *Oçiçornya* şarkısına hep birlikte katılmamızdan sonra perde kapandığında, hayatımdaki en büyük alkışı duydum. Artık düşten uyanmıştım. Bu oyunun olağanüstü beğenildiği ortadaydı. Çoktandır beklediğimiz kurtarıcı, *Şahane Züğürtler* olacağa benziyordu.

İkinci perdeden sonra sahne gerisine gelenler gözlerinin yaşını silerek kutluyorlardı bizi. Çok duygusal olan ikinci perdenin sonu etkilemişti izleyenleri. Balkonda zar zor yer bulmuş olan Altan içtenlikle "Hayret! Provada gördüğümüz oyun bu muydu? Harika! Vallahi harika!" diye sevinçle sarılıyordu bana.

O gece oyundan sonra tebrik etmeye gelenler bir taraftan ağlayıp öpüyorlar, bir taraftan da kutlayıp, *Şahane Züğürtler*'in belki de hayatlarında gördükleri en güzel oyun olduğunu söylüyorlardı.

Evde zaferimizi çay yerine şampanya ile kutladık. Telefon sürekli çalıyor, tebriklerin ardı arkası kesilmiyordu. Muhtar Kocataş'la İsmet Ay oyundan o kadar etkilenmişlerdi ki, gidip kuliste kafaları çekip kendilerine gelmeye karar vermişler. Muhtar telefonda burnunu çeke çeke, "Hiç kuşkusuz hayatımda en sevdiğim oyun bu oldu," diyordu üst üste. Telefonu alan duygusal dostum İsmet içtenlikle, "İşte, artık bunu bütün mevsim oynar, dertlerinizden kurtulursunuz," diyordu ağlamaklı bir sesle.

Şahane Züğürtler ertesi günkü matineden itibaren dolu gitmeye başladı. Nora çok mutluydu. Oyunun tutması daha da gençleştirmişti onu. Gündelikçisine bir sürü yeni bluz ısmarlamış ve kendine yepyeni küpeler almıştı. Kenterler'in gişecisi Tuna'dan, bütün geçen yılın öcünü camının önünden hiç eksilmeyen uzun kuyrukları gözünün ucuyla göstererek alıyordu.

Şahane Züğürtler'in çok tutması para durumumuzu hemen değiştirdi. Sıraya konan borçlar ödenmeye başladı. Tiyatronun bir yıldır sarsılan prestiji yeniden düzeldi. Binaya geçtiğimizden bu yana ilk kez cumartesi pazarın dışındaki günlerde bile ikinci kat localar satılıyor, fazladan konan yüze yakın sandalye her gece tıklım tıklım doluyordu. Oyuna yer bulabilmek olay haline gelmişti. Kuşku yoktu, *Şahane Züğürtler* olağanüstü tutmuş bir oyundu ve bir yıldır üzerimize çöken kara bulutları bir anda dağıtıvermiş pırıl pırıl bir güneşti.

Ayrıca ben meslek yaşamımın en güzel rolünü oynadığım için çok mutluydum. Her oyuncunun rüyası olabilirdi Prens Mikhail rolü. Herkese seslenebilen bir yönü vardı. Çarlık Rusyası'nın asilzadesi olmasına rağmen, çağdaş Rusya'ya para vermekten çekinmeyecek kadar büyük bir insandı Prens. Hem duygulu, hem çok komik sahneleri vardı. Karakteri sevmemeye olanak yoktu. Aylar sonra son oyunu oynadığımız gece çok yakın bir dosttan, sevilen bir yakından ayrılır gibi üzgündüm. Bir daha kalıbına girmeyecek, sözlerini söyleyemeyecektim Prens Mikhail'in, oysa ona o kadar alışmıştım ki...

Şahane Züğürtler'in en sevdiğim yanlarından biri de oyunu izlemeye gelen Türkiye'ye yerleşmiş beyaz Ruslardı. Her oyunda birkaç yaşlı beyaz Rus oluyordu seyircilerimizin arasında. Oyundan sonra yaşlı gözlerle sahne gerisine gelip bizlere sarılıyor, yanaklarımızdan öpüyor, hatta bazen ufak hediyeler bile getiriyorlardı. Ayfer iki gözü iki çeşme ağlıyordu bu ziyaretlerden sonra. İkimizin kişiliğinde bir daha gelmeyecek, geçmiş eski günlerini, gençliklerini anımsıyor ve "Çok güzel oynadınız bize eski Rusya'yı yaşattınız," diyorlardı. Yalnız oyunda Rusça söylememiz gereken sözleri "Böyle söyleseniz daha iyi olur," diye düzeltiyorlardı.

Ertesi oyunda bir gece önce gelmiş beyaz Rus'un uyarısını göz önünde tutarak telaffuzumuzu değiştirmeye çalışıyorduk. Bu kez başka biri gelip "Her şey çok güzel ama, o Rusça cümleyi şöyle söyleseniz daha iyi olacak," diyordu. Ne kadar düzeltmeye çalıştıksa, her şeyimizden fazlasıyla memnun kalan Ruslar, bize her gün şive değiştirtiyorlardı. Sonunda Ayfer "Biz bu işten vazgeçelim. Rusya o kadar büyük bir ülke ki her yörenin kendine göre bir lehçesi var. Bütün bunlar başka başka yerlerden gelmiş olmalı. Bu yüzden onları hiçbir zaman tatmin edemeyeceğiz," dedi. Düşündüm, Ayfer haklıydı. O günden sonra Rusça'yı kendi bildiğimiz gibi konuştuk. Beyaz Ruslar'ın bizi uyarmalarını nezaketle dinleyip "Haklısınız. Yarın akşam değiştiririz," diyor ama bildiğimizden şaşmıyorduk gene de...

Ayfer de ben de her gün sayısız çiçek alıyorduk. Bazılarının üstünde yalnızca, "Dün gece oyunu gördük. Bayıldık. Candan kutlarız. Sağ olun, var olun," gibi bir iki imzasız söz oluyordu. Bu imzasız çiçekler beni çok mutlu ediyordu. "Acaba kim gönderdi?" diye meraktan çatlamama rağmen, oyunu imzasız çiçek gönderecek kadar beğenenlerin olması bana

büyük kıvanç veriyordu. Yönetmenliğin sefasını Cep Tiyatrosu günlerinden beri sürmüştüm ama oyunculuğun, starlığın nimetlerini ilk kez tam anlamı ile tadıyordum. Bu da beni çok mutlu ediyordu. O yıl Ayfer'le Nisa yılın en iyi kadın oyuncuları olarak, *Şahane Züğürtler*'deki rolleriyle İlhan İskender armağanlarını kazandılar. Ben çeşitli gazete ve dergilerin düzenledikleri yılın en sevilen tiyatro oyuncusu seçilmekle yetindim.

Biz *Şahane Züğürtler*'i oynarken çeşitli İstanbul tiyatrolarında şu oyunlar sergileniyordu:

Arena Tiyatrosu'nda Yıldırım Önal'la Üner İlsever'in sahneye koydukları *Büyük Kulak;* Münir Özkul Tiyatrosu'nda başrolü ünlü komedyenin canlandırdığı *New York'ta Bir Pazar;* başarılarını yıllar yılı sürdüren İstanbul Tiyatrosu'nda *Zır Deliler;* Azak Tiyatrosu'nda Gazanfer Özcan-Gönül Ülkü çiftinin birlikte oynadıkları *Armatör;* büyük halk sanatçısı Muammer Karaca'nın kendi tiyatrosunda *Lahmacun Cumhuriyeti* ve Fatih Şehir Tiyatrosu'nda Peter Ustinov'un *Yarış Bitti* komedileri oynanıyordu. Öte yandan Kent Oyuncuları bizim salonda Edward Albee'nin ünlü *Kim Korkar Hain Kurttan;* Oraloğlu Tiyatrosu, Alev Oraloğlu'nun katılmasıyla *Büyük Baba;* Sururi– Cezzar Topluluğu, Güngör Dilmen'in *Canlı Maymun Lokantası* ve *Midas'ın Kulakları;* Dram Tiyatrosu Ergun Köknar'ın sahneye koyduğu ve eski oyuncum Şirin Devrim'in başrolünü oynadığı Tennesse Williams'ın *Dövme Gül;* Üsküdar Şehir Tiyatrosu Ayla Algan'ın olağanüstü bir kompozisyon yarattığı Durenmatt'ın *Fizikçiler;* Site Tiyatrosu Tunç Yalman'ın sahnelediği François Billetdoux'un *Çin Çin* adlı oyunlarını sergiliyorlardı.

İstanbul'un en canlı tiyatro yıllarıydı. Bunlardan başka Bulvar, Küçük Opera, Kadıköy gibi birçok tiyatro daha vardı kentin çeşitli yerlerinde...

Biz bütün yıl *Şahane Züğürtler*'i tıklım tıklım dolu oynayabilirdik ve üç yüz kez oynadık da... Öte yandan yerli müzikalimiz *Bulvar*'ı prova etmiş ve hazır duruma sokmuştuk. Mevsimin sonunda onu açıp birkaç kez oynayıp, bir yıl sonraya bırakmak istiyorduk. Oyunu hiç başlatmasam, araya giren yaz nedeniyle tüm provalarda elde edilen sonuçlar unutulup gidecek ve her şeye baştan başlamamız gerekecekti. Bu yüzden mevsim sonunda bir hafta için de olsa *Bulvar*'ı oynamak zorundaydık.

Biz *Bulvar*'ın provalarını yaparken Sururi–Cezzar Tiyatrosu da Haldun Taner–Yalçın Tura ikilisinin yazdığı *Keşanlı Ali Destanı* adlı müzikali hazırlıyorlardı. *Keşanlı* daha önce başladığı için ilk Türk müzikali şerefi *Keşanlı*'ya gitti ve haklı olarak büyük başarı kazandı. *Keşanlı*'nın ilk prodüksiyonu her bakımdan mükemmeldi. Gülriz Sururi, Engin Cezzar ve Genco Erkal'ın yanı sıra konuk sanatçı olarak Ankara'dan getirtilen ilk opera sanatçılarımızdan Semiha Berksoy da olağanüstü bir kompozisyon yaratmıştı bu gerçekten etkili müzikalde.

Bulvar'ın dekorunu çocukluğumdan beri büyük hayranlık duyduğum Tarık Leventoğlu, dansların koreografisini Ömer Sezer, kostümlerini

kardeşim Güler, prodüksiyon sorumluluğunu da karım Betûl yapıyordu. Oyunu ben sahneye koyuyordum. Metin, Altan, Keskin, Başar ve ben beş asi genci canlandırıyorduk. Bu oyun için Ankara Devlet Tiyatrosu'ndan çok ilginç tipli bir genç kız katılmıştı aramıza. Sonra yıllarca, tiyatronun kapanmasına dek birlikte çalıştığımız Tülin Oral'dı bu genç oyuncunun adı. Dans edip şarkı söylediği için, *Bulvar*'da ondan çok faydalanabilirdik.

Tülin'in provalara başlamasında sonra Sema Özcan, Kenterler'de yeni bir oyun hazırladığından *Şahane Züğürtler*'de oynadığı Lady Kerrigan rolünü yeni oyuncumuza devretti. Bu arada üç dört yeni oyuncu daha katılmıştı aramıza. Bunlar Hüseyin Kutman, Tolga Aşkıner, Zeynep Tedü ve Yusuf Sezgin'di.

Hüseyin ilk kez Kenterler'in *Gülerek Girin* adlı komedisinde sahneye adımını atmıştı. O kadar ilginç bir tipi vardı ki oynamasına bile gerek yoktu. Durduğu yerde hiçbir şey yapmadan insanı gülmekten yerlere yatırabilirdi. "Ben bu adamla çalışmak istiyorum. Kim bu?" diye sordum oyunu izlerken. Galeride yanımda oturan ve her zaman her şeyden haberi olan Hâdi, "Adı Hüseyin. Kenterler'in terzisi Nebahat Hanım'ın kocası. Bugüne dek hiç sahneye çıkmamış. Amerikan pazarında bir dükkân işletiyormuş," diye her şeyi bir anda anlatıverdi. Sonradan öğrendiğime göre yalnız bir oyun için anlaşmış Kenterler'le. Dükkânını da kapattığına göre, sonra boş kalacakmış. *Gülerek Girin* fazla uzun sürmedi. Bu yıl da, geçen mevsimin aksine, Kenterler'in hiçbir oyunu tutmuyordu. Nora ağzı kulaklarında arada bir Tuna'ya sinir ilaçları göndermek zorunda kalıyordu. O iki gişecinin karşılıklı tutumları bir âlemdi. En güzeli de bu yarışmanın büyük kibarlık ve güler yüzle yapılmasıydı.

Gülerek Girin'in alelacele kalkması Hüseyin Kutman'ı *Bulvar*'da düşündüğüm rol için serbest bırakmıştı. Bir gün ofisime çağırarak karşıma oturttum.

"Sizi çok beğendim. Yeni müzikalimde oynar mısınız?" diye sordum. Birden yüzü kızardı. O kadar kızardı ki, beyninde bir damar çatlayıp oraya yığılıverecek sandım. Mutluluğundan bir süre konuşamadı. Sonraları yakından tanıdığım Hüseyin'in o gün nasıl olup da sessiz durduğuna hâlâ şaşıp kalıyorum.

"Sizinle çalışmak benim için büyük bir zevk olur," diyebildi sonunda. Böylelikle *Bulvar* oyunuyla Dormen Tiyatrosu'na katılan Hüseyin Kutman 1970 yılına dek bizimle çalıştı.

Tolga'ya gelince, onun bize girmesi bir rastlantı sonucu oldu. Daha önce Şehir ve Arena tiyatrolarında çalışan Tolga Aşkıner, Başar'ın çok yakın dostuydu ve bizim kulise onu ziyaret etmeye gelirdi sık sık. Söz arasında o günlerde işsiz ve sıkıntılı bir durumda olduğunu öğrenmiştim Başar'dan.

Şahane Züğürtler'de oynayan Mehmet Özekit daha önce yazdığım gibi genel provaya gelmemiş ve benden ilk kötü notunu almıştı. Açılıştan he-

men sonra kendisini çağırarak, bu davranışın bizim prensiplerimize uymadığını, tekrarlanırsa tiyatrodan çıkarılacağını anlattım. Özür dileyerek bir daha yapmayacağını söyledi. Verdiği sözü unutarak oyun başladıktan üç dört hafta sonra bir gece oyuna körkütük sarhoş geldi. İçki meraklısı çok insanla çalışmıştım ama bu kadar çok içki içtikten sonra sahneye çıkmaya kalkan kimseyi görmemiştim. Mehmet'in birinci perdedeki sahnesi benimleydi. Hiçbir şeyden haberim olmadan sahneye çıktım ve büyük bir zevkle oyunumu oynamaya başladım. Ayfer ve Yılmaz Köksal'la olan konuşmalarımızdan sonra, bankacıları oynayan Yüksel Gözen'le Mehmet Özekit giriyorlardı perişan otel odamıza. Mehmet sahneye girer girmez durumu anladım. Yüksel'in yüzü gözü karmakarışıktı. Bu durumda Mehmet'le aynı sahneyi nasıl yürütebileceğimizi düşünüyordu herhalde. Köksal, böyle alışılagelmiş durumların dışında bir şey olduğunda, her zamanki gibi şaşırdı ve tekledi. Sahneden çıkarken de ayağı takılıp düştü. Biraz daha kalsaydı Mehmet'in yerine o kusacaktı herhalde. Aramızda bir hayli mesafe olmasına rağmen Mehmet'in içki kokusu burnuma kadar geliyordu. İlk aklıma gelen şey, "Eyvah! Ön sıradakiler de bu kokuyu duyacaklar," oldu. Mehmet ayakta zor duruyor, keyifli keyifli sallanıyordu, idare etmekten başka çare yoktu. Mehmet'ten replik beklemek olanaksızdı. Ağzını açmasa daha da iyi olacaktı, çünkü konuştuğu zaman abuk sabuk şeyler söylüyordu. Hatta bir aralık *Montserrat*'dan bir tirat okumaya bile kalktı. Allahtan Yüksel'le atik davrandık da araya laf karıştırarak durumu kurtardık. "Siz herhalde şunu söylemek istiyorsunuz?" diye ondan beklediğimiz replikleri Yüksel'le aramızda paylaşıverdik. Mehmet de sallanıp bol bol sırıtıp alkol kokusu yaymaktan başka bir işe yaramadı o gece. Sahnemiz bittiği zaman rahat bir nefes aldım. Oyundan sonra Mehmet'i görmedim. Görmek de istemedim zaten. Onun da kimsenin gözüne görünmeye ne hali ne de cesareti vardı. Ertesi sabah haber yollayarak, tiyatroyla hiçbir ilişkisi kalmadığını ve iki aylığını gelip ofisten alabileceğini bildiren bir not yazdım.

O akşam Mehmet'in rolünü oynayacak kimse yoktu ve *Şahane Züğürtler* her zamanki gibi tıklım tıklım doluydu gene. Bir akşam önce kulise gelmiş olan Tolga Aşkıner'e "Yarın size ihtiyacım olabilir. Lütfen ikide burada olun," demiştim. Rolü Tolga'ya oynatacaktım. Ayrıca *Bulvar*'da tam Tolga'lık bir rol vardı. Böylelikle bir taşla iki kuş vurmuş olacaktım. "Bu akşam oynuyorsunuz. Hazırlanın," deyince Tolga az kalsın karşımda oturduğu iskemleden düşüyordu. Hiç aklıma gelmemişti günün birinde *Şahane Züğürtler*'de oynayacağı. "Sahi mi söylüyorsunuz?" diyebildi güç duyulur bir sesle. Tolga yanlış duyduğunu sanmıştı. "Evet. Buyurun teksti. Akşama kadar ne ezberleyebilirseniz ezberleyin," dedim. Kostüm provası yapıldı. Semine gardıroptan ona uyacak kostümler çıkardı ve Tolga akşama kadar bir şeyler ezberleyebilmek için makyaj odalarından birine çekildi. Zavallı şaşkındı, ama şaşkınlığını düşünecek vakti bile yoktu.

Ben bir gece önce Mehmet'i idare ettikten sonra Tolga'yı nasıl idare edebilirim diye düşünüyordum. Zaten sahneye Yüksel'le giriyor, Yüksel'le çıkıyordu. Gece Tolga elinden geldiği kadar durumu idare etmeye çalıştı. Köksal tüm sözlerini şaşırdı ve çıkarken Yüksel'e çarpıp yere düşürdüğü şapkasını ayaklarının altında ezdi heyecandan. Tolga'dan çok, yeni bir oyuncu girdi diye şaşıran Köksal'ı idare etmek gerekti o gece. Dışarı çıkarken iki kez tökezledi Tolga'nın şerefine.

Ertesi gün konan provayla Tolga, rolü daha benimsedi ve Mehmet'in başladığı Dubieff rolünü iki yüz elli kez oynayarak Dormen Tiyatrosu'nın sürekli elemanlarından biri oldu.

Gençlerden aramıza katılanlardan Yusuf Sezgin, oyuncu olmak isteyen çok yakışıklı bir delikanlıydı. Zeynep Tedü ise Türk tiyatrosunun ilk büyük jönü Suavi Tedü'nin kızıydı. Öğrenimini İtalya'da yapmış güzel bir kızdı Zeynep. *Bulvar*'da tek kelimelik bir rolü vardı. "*Hayvan!*" diyordu yalnızca...

Şahane Züğürtler'le ilgili o kadar çok anım var ki, bunların tümü bir kitabı doldurabilir. Bu anılardan benim için çok önemli olan birini yazmadan geçemeyeceğim. Oyunu oynadığımız bir gece Gülriz Sururi'nin babası, eski operetlerin ünlü tenoru Lütfullah Sururi'nin seyirciler arasında olduğunu fark ettim. Son dakikada ona ancak bir iskemle bulabilmişlerdi. O gece annemle babam da ikinci kez izliyorlardı oyunu. Babam pek memnundu. Gişenin iyi gitmesi onu umutlandırmış, belki de düşüncelerinin aksine benim bu işten para kazanabileceğime karar vermişti. Babamın aynı oyuna ikinci kez gelmesi benim için önemli bir olaydı. Bu yüzden onun *Şahane Züğürtler*'i bir kez daha izlemek istemesi beni çok mutlu etmişti. Canımı dişime takmış, her zamankinden de güzel oynamaya çalışıyordum. O gece seyircinin reaksiyonu, alkışı ve gülmesi alıştığımızdan da iyiydi. Karşılıklı bir aşk yaşıyorduk seyirciyle. Onlar bizi, biz onları çok sevmiştik.

İkinci perdedeki ünlü *Oçiçornıya* sahnesinden sonra perde her zamanki gibi büyük alkışlarla kapandı. Üçüncü perdeye hazırlanmak üzere merdivenlerden yukarı, odama çıktım. Odam çiçek doluydu gene. Terimi kuruturken kapıya vuruldu, "Buyrun," diye seslendim. Normal olarak beni kutlamak isteyen konuklar oyunun sonunda gelirlerdi. İçeri giren Lütfullah Sururi'ydi. "Buyrun. Hoş geldiniz," dedim. Gözleri dolu dolu olmuştu. "Gel seni öpeyim," dedi. Sarıldık. "Harika! Harika! Beni mahvettiniz," diye ağlamaya başladı. Çok duygulanmıştım. "Beni o kadar eskilere götürdünüz ki... Operetleri, eski rollerimi, Suzan'ı (Suzan Lütfullah, ilk Türk operet yıldızı, Gülriz'in annesi ve Lütfullah Bey'in ilk karısı) hatırladım hep." Lütfullah Bey hüngür hüngür ağlıyordu artık... Ne yapacağımı şaşırmıştım. "Su vereyim size," diyebildim ancak. Daha sözümü bitirmemiştim ki, koca vücudu ile Recamier divanımın üstüne yığılıverdi. Nefessiz kalmış gibiydi. Öldü sandım ve telaşla birini bulmak için oda-

dan dışarı fırladım. Turgut Boralı merdivenlerden iniyordu. "Turgut yetiş. Lütfullah Bey'e bir şeyler oluyor," diye seslendim. Turgut'la koşarak odaya girdik. Lütfullah Sururi cansız bir vaziyette boylu boyunca divanda yatıyordu hâlâ. Turgut kolonya alarak ellerini ovuşturmaya başladı. "Merak etme, bayılmış. Şimdi kendine gelir," diyordu burnuna biraz kolonya koklatarak. Gerçekten de Lütfullah Bey'in gözleri açıldı biraz sonra. "Neredeyim?" diye sordu bizi görünce. "Merak etme yabancı yerde değilsin baba," dedi Turgut. Adamcağız bir iki dakika içinde kendine gelmişti. Tekrar tekrar özür diledi bizleri rahatsız ettiği için. Gerçekten oyunu izlerken heyecanlanmış ve eski günlerini anımsamıştı. Bütün ısrarlarıma rağmen oyunu sonuna dek izledi o gece ve tüm yaşamının ender mutlu tiyatro olaylarından birini yaşadığını söyledi ondan sonra. Gözleri hâlâ dolu doluydu hepimizi içtenlikle kucaklarken.

Mevsim sonunda iki hafta için *Bulvar*'ı koyduk. Provaları izleyenler, bu müzikalin de en az *Şahane Züğürtler* kadar tutacağını söylüyorlardı. Oysa oyun orta derecede tutan bir oyunlarımızdan biri oldu. Bülent Arel'in müziği fazla modern gelmişti bizim seyirciye. Ayrıca Turgut Özakman'ın karakterleri Türkiye'ye oldukça yabancıydı. Buna rağmen dinamik bir oyun, oldukça güncel dans sahneleri ve Altan'ın komik kompozisyonu sayesinde bu müzikal gene de iyi giden prodüksiyonlarımızdan biri oldu.

Bu arada içki yüzünden tiyatrodan çıkan Mehmet Özekit bir gün ziyaretime gelerek, bir tiyatro kurup Anadolu'ya çıkacağını, bu yüzden de benden yardım istediğini söyledi. Kefil olarak dört bin lira almasına olanak tanıdım. Mehmet sevinçle tiyatrodan ayrıldı. O dört bin liranın birkaç ay sonra bana kan kusturacağı hiç aklıma gelmemişti. Eski bir oyuncuma içtenlikle yardım ediyordum yalnızca.

Bulvar'ı iki hafta oynadıktan sonra toparlanıp yıllık geleneksel turnemize çıktık. *Şahane Züğürtler* dört bir yandan isteniyordu, bu yüzden turnemiz parlak geçeceğe benziyordu. Anadolu'nun bir başından bir başına gidecek ve sonunda İzmir'de demir atacaktık her yıl olduğu gibi. Bir yaz önce bana kâbuslar yaşatan Manolya Bahçesi korkutuyordu beni. Antipatik bir bahçe idi. Özellikle büyük açık hava tiyatrosuna alıştıktan sonra orada oynamak güç geliyordu insana.

Şahane Züğürtler her gittiğimiz yerde büyük ilgiyle karşılandı. Çok beğenilip çok alkışlandı. İskenderun'da izdihamdan perdeyi kırk beş dakika geç açmak zorunda kaldık. Sonunda bilet bulamayanlar bahçenin çevresine yerleştirilmiş otobüslerin tepesinden oyunu izlediler. Adana'da fazladan iki gösteri yapmamız istendi. Antalya'da çiçek yağmuruna tutulduk.

Bu arada Antalya'dan Mersin'e sahil yolundan gitmeye karar vermiştik. Kimi yolun çok iyi olduğunu, kimi ise çok tehlikeli olduğunu söylüyordu. Fakat bizim için en kısa yol buydu. Altan'ın karşı koymalarına rağmen, Mersin'e o yoldan girmekten başka çaremiz yoktu. Manzara olağanüstü gü-

zeldi, fakat yol gerçekten berbattı. Zaman zaman otobüsten inerek yürümek zorunda kalıyor, otobüsün bazı yerleri ağırlıksız geçmesine olanak tanıyorduk. Dört saatlik bu mücadeleden sonra bir yerde yol bitti. Karayollarının buldozerleri yolu toprak ve kayalarla kapatmışlar, dağın üstünden yeni bir yol açmaya çalışıyorlardı. Adamlara Mersin'e *Şahane Züğürtler*'i oynamaya gittiğimizi anlatınca, bir saat içinde yolu bize açacaklarına söz verdiler, İstanbul'da oyunu görmüşler ve çok beğenmişler. Biz önceden hazırlattığımız kumanyalarımızı alarak ağaçların altında yemek yemeye koyulduk. Bu arada yolun berbatlığından korkan ve sinirlenen Altan benimle hayatının ilk büyük kavgasını etti. Füsun'la evlendikten sonra Altan'ın eski yumuşaklığı gitmiş, çabuk sinirlenen bir adam haline gelmişti. Çok incinmiştim, ama dağ başında yapabilecek bir şey yoktu. Turnenin sürmesi gerekiyordu ve daha önümüzde haftalar vardı. Karayolcular sonunda bize geçebilecek kadar bir yol açtılar. Antalya'dan çıktıktan tam on dört saat sonra Mersin Toros Oteli'ne varabildik perişan bir vaziyette.

Bu arada turnemiz çok iyi gittiğinden tüm kadroyu, o günlerde adı yeni yeni duyulmaya başlayan Marmaris'e götürmeye karar verdim. İzmir'e başlamadan, üç gün tiyatro hesabına yapılacak bir tatil, herkese iyi gelecekti. İstirahat için, tiyatro hesabına Marmaris'e gitme fikri sevinç yarattı kadro arasında. Ama otobüsümüz o günlerde henüz yapılmamış uçurumlu yola çıkınca oyuncularının suratı birden değişti. Gerçekten tatsız ve tehlikeli bir yoldu. Üstelik karanlığa da kalınca, başta Altan olmak üzere otobüste kim varsa söylenmeye başladı. Sonunda tiyatro, oyuncularına zorla tatil yaptırıyor durumuna geldim. Hele Altan koltuğunda dimdik oturuyor, korkudan hiç durmadan söyleniyor, hatta zaman zaman küfür bile ediyordu. Pişman olmuştum bu Marmaris tatilini ortaya attığıma. İyi niyetle başladığım bir iş beni sinirlendirecek bir sonuca varmıştı. Yol korkusundan ortaya çıkan bu egoistçe davranışa çok alınmıştım. Marmaris'e gelince iş bir anda değişti. Doğanın güzelliği, denizin berraklığı ve tatilin sevinci, yolun biçimsizliğini herkese unutturmuştu. Bu kez otobüste söylenenler pişman olmuş, bana yaptıkları haksızlıktan utanmışlardı. Bu arada kendilerini affettirmek için çok değerli bir heybe hediye ettiler bana. O günlerde heybe koleksiyonu yaptığımı biliyorlar ve bu hediyenin beni çok mutlu kılacağını, böylelikle yaptıkları haksızlıkları unutturacaklarını düşünüyorlardı. Üç gün süreyle güzel bir tatil yaptık ve mevsimin yorgunluğunu unuttuk o güney sahili kasabasının olağanüstü güzelliği içinde.

Marmaris'te elime geçen bir el ilanında beni çok sinirlendiren bir şey gördüm. Benden dört bin lirayı alıp turneye çıkan Mehmet Özekit, Anadolu'nun daha ufak tefek kentlerini Dormen Tiyatrosu adı altında dolaşıyordu. Üstelik ilan ettiği oyunlar arasında *Şahane Züğürtler* de vardı. Bu el ilanı beni çileden çıkardı. İstanbul'a telefon edip Fatma'dan durumu öğrenmeye çalıştım. Meğer bu iş iki aydır sürüyormuş. Avukatların bir şey yapmasına da olanak yokmuş. Ancak adımı kullanarak oynadığı gece,

suçüstü halinde, tiyatroyu basıp dava açabilirmişim. Nerede oynadığını bilmiyordum ki! Planlı programlı bir turne yapmadıklarından emindim. Bunun üzerine bazı gazetelere büyük boy reklamlar vererek tüm programımızı ve oynayacağımız her yeri kesin tarihi ile ilan ettik ve bizden başka Dormen Topluluğu olmadığını bildirdik.

Sonunda İzmir'den Mehmet'i, bir gece önce oynadığı Nazilli'de telefonla bulabildim. "Bu yaptığın ayıptır. Adımı kullanarak reklam yapmaya ne hakkın var?" diye sordum sinirli bir sesle. "Siz benim adımı yıllarca kullanıp reklam yapmadınız mı?" diye cevap verdi telefonun öteki ucundaki soğukkanlı ses. Yapacak hiçbir şey yoktu. Ama sinirden her tarafım titriyordu. Bu kalleşlikle nasıl başa çıkabileceğimi bilmiyordum.

İş bu kadarla bitse iyi. Sonradan duyduğuma göre gittiği yerde *Şahane Züğürtler*'i ilan edip salonu dolduruyormuş. Oyunun başlamasından önce de perdenin önüne çıkıp, "Sayın seyirciler bu gece sizlere *Şahane Züğürtler* oyununu oynayamayacağımız için çok üzgünüz. Bu tatsız olaya, baş rolleri oynayan Ayfer Feray'la Haldun Dormen'in son dakikada aramızda çıkan bir tartışma sonucu topluluğu bırakıp gitmeleri neden oldu. Dekoru da beraberlerinde götürdüklerinden bizi affedeceğinizi ve sizleri geri çevirmemek için alelacele hazırladığım *'bilmem ne'* oyununun kusurlarını görmezlikten geleceğinizi umarız," şeklinde etkileyici bir nutuk atıyormuş. Bundan sonra, seyircinin bana ve Ayfer'e ettiği küfürler arasında perde açılıyor ve uydurma dekorlar içinde oynanan uydurma oyun başlıyormuş.

O yıl İstanbul'a döndükten sonra bu konuda birçok mektup aldım Anadolu'nun dört bir yanından. Bazıları, yıllardır adını duydukları Dormen Tiyatrosu'nun oyunlarını izlediklerinde büyük hayal kırıklığına uğradıklarını, bazıları durumu anlayıp oyunu protesto ettiklerini yazıyorlardı. Çine'li olan Şükran Güngör'ün anlattığına göre de, perde açılır açılmaz bu işin sahtekârlık olduğunu anlayan Çine'li gençler perde arasında olay çıkarmışlar ve oyundan sonra otele yürüyüp Mehmet'i dövmeye kalkmışlar, işin şakası olmadığını anlayan Mehmet zor kaçmış arka kapıdan.

Tüm tiyatro yaşantımda beni en çok üzen şeylerden biri oldu bu sahte Dormen Tiyatrosu olayı. Yıllarca izlediğim, turne seyircisine saygı, turnelerde davranışlarımıza, tutumumuza dikkat ve efendilik politikası, bir iki ayda yalancı Dormen Tiyatrosu sahtekârlığı ile yok oluyordu.

O yıl İzmir'deki Manolya Bahçesi tıklım tıklım dolunca, bir yıl öncekinin aksine gözümüze daha sempatik görünmeye başladı. İşlerin iyi gitmesi nedeniyle İzmir'in fazlasıyla tadına varabildik o yaz. Dönüşte Fatma'yla ağustos maaşlarını nasıl verebileceğiz gibi bir problemimiz de olmadı. Ayrıca mevsim başında oynayacak oyunumuz da hazırdı. O yüzden eylül ayında *Şahane Züğürtler*'i Ankara'ya götürmeye karar verdik. Bir ay süreyle Büyük Sinema'da oynamayı düşünüyorduk bu çok tutmuş oyunumuzu.

O yazın ağustos ayında Betûl'ün davetlisi olarak Metin, Nisa ve ben bir aylığına Mısır'a gittik. Uçakla giderken birkaç gün de Beyrut'ta kaldık. Ağustos ayı bu ülkelere gitmek için pek uygun bir zaman değildi, ama biz tiyatrocular için bundan başka fırsat yoktu. Baba tarafının Mısırlı olması nedeniyle, Betûl'ün orada harcayabileceği parası vardı. Bu parayı Mısır dışına çıkaramayacağı için, bizleri orada ağırlamayı düşünmüştü. Zaten İskenderiye'de ailesinin yılın birkaç ayı oturduğu güzel bir apartmanları da vardı. Mevsimin açılış oyunu hazır olduğu ve o yaz para problemimiz olmadığı için, gönül rahatlığı ile bu yolculuğa çıkabildik.

Beyrut karışık ve kişiliksiz geldi bana. O günden sonra bir daha görmek için de en ufak bir çaba sarf etmedim zaten. Alışveriş için ilginç ama hiçbir karakteri olmayan batı taklidi bu anlamsız kentte üç gün kaldıktan sonra Kahire'ye uçtuk. Hilton Oteli kentin en güzel yerlerinden birindeydi. Özellikle odamızın balkonundan Nil Nehri'ne bakmaya doyamıyordum. Belki çirkin bir nehirdi ama çocukluğumdan beri yaşantıma o kadar çok girmişti ki... Kleopatra'dan Dorothy Lamour'a kadar herkesin Nil'le ilgili bir öyküsü vardı geçmişimde. Bu yüzden otelin balkonunda oturup, özellikle akşamüstleri bu kahverengi nehre bakmaya doyamıyordum. Ağustos sıcağına rağmen Kahire'yi çok beğendik. Piramitleri, müzeyi, kapalıçarşıyı zevkle gezdik. Kahire'den araba ile dört beş saatlik heyecan verici bir çöl yolculuğundan sonra İskenderiye'ye geçtik. Bu sahil kentinde iki hafta Betûl'lerin apartmanında kaldık. Bir gün aile dostlarından biri, İkinci Dünya Savaşı'nda sözünü çok duyduğum El-Al-amein'e götürdü bizi. Çölün ortasında İngilizlerin, Almanların ve İtalyanların yaptırdıkları büyük kabristanları gezdik. Tüm yolculukta en çok bu mezarlar etkiledi beni. Uçsuz bucaksız bir çölün ortasında ne için savaştığını bilmeyen binlerce ve binlerce insan yatıyordu bu mezarlarda... Çoğunun üzerinde Meçhul Asker yazıyordu yalnızca. Özellikle o koca çölün ortasında büsbütün anlamsız gelmişti bu bana. "Neden?" diye düşünmekten alamadım kendimi. Uzun bir süre orada gördüğüm o bakımlı kabristanları unutmadım. Bugün hâlâ aklıma geldikçe bir tuhaf olur, ürperirim orada yatan ve ne için öldüğünü bilmeyen binlerce genç adamı düşündükçe.

İskenderiye'deki son günümüzdü, ertesi gün Kahire'ye gidecek, üç gün sonra da uçakla İstanbul'a dönecektik. El-Alameyn'den dönerken arabayı kullanan Arap şoföre, "Yavaş," dedikçe, o gülüyor ve büsbütün hızlanıyordu. Betûl bildiği ne kadar Arapça söz varsa sıraladı ama nafile, karımın lügatında yavaş kelimesi yoktu herhalde. Çünkü adam gülüyor ve gitgide hızlanıyordu. Bizi oraya davet eden ve önümüzde yol almakta olan dostlarımızı takip ediyordu aklınca. Onlar da hayli hızlı gidiyorlardı. Arap şoförlerin araba kullanışı İstanbul sürücülerine bile parmak ısırtacak çılgınlıktaydı. Bizim telaşımızın nedeni üç aylık hamile olan Nisa'nın sarsılacağı korkusuydu. Çabalar fayda etmedi ve içimiz dışımıza çıkarak İskenderiye'ye geri döndük. O gün Nisa'ya hiçbir şey olmadı ama iki gün sonra Kahire'de

otelde büyük bir kanama geçirdi ve Betûl'ün Hilton'dan alelacele bulduğu bir ambulansla hastaneye kaldırıldı. Çılgın şoföre dert anlatamadığımız gün olan olmuş, Nisa çocuğunu düşürmüştü. İşin kötüsü, doktor daha birkaç gün uçağa binmesine izin vermiyordu. Betûl, Nisa ile Metin'i bilmedikleri bir kentte yalnız bırakmak istemediği için, ben dört kişi geldiğimiz Kahire'den tek başıma uçağa binerek İstanbul'a geri döndüm.

Betûl, Nisa ve Metin'in Kahire'den dönüşlerinden birkaç gün sonra, eylül ayında *Şahane Züğürtler*'i oynamak üzere Ankara'ya hareket ettik. Büyük Sinema'nın antipatik salonunda oyun çok şey kaybediyordu ama bir ay süreyle tıklım tıklım dolu oynadık gene de. Oyun Ankara'da çok sevildi. O günlerde Ankara'da hangi lokale girsek, piyanist ya da orkestra, oyunda çok sükse yapan *Oçiçornya* şarkısını çalmaya başlıyordu. Bu uzun yıllar İstanbul'da da böyle devam etti. Bugün bile bazı lokallerde beni görünce *Oçiçornya*'yı çalarlar hâlâ... Zaman zaman oyuncu olarak en mutlu olduğum *Şahane Züğürtler* günlerini hatırlarım, gözlerim dolar bu melankolik ezgiyi duyunca. Gerçekten de bir sanatçının tadabileceği en büyük mutluluğu yaşamış, tam anlamı ile doyasıya tatmin olmuştum o günlerde.

Sinema Serüvenim

Ankara dönüşü elimizde her şeyi ile hazır olan *Bulvar* müzikaliyle yeni mevsimimizi açtık. *Bulvar* iyi gidiyordu. Tiyatronun para durumu *Şahane Züğürtler*'den beri düzelmiş, kuruluş eski sağlam, güvenilir haline dönmüştü.

Benim için yeni bir şeyler denemenin zamanı gelmişti. Tiyatro konusunda iyice tatmin olmuştum Türkiye'ye döndükten sonraki yıllarda. Artık çoktandır içimde sakladığım sinema serüvenine atılabilirdim. Bunu tiyatronun yönetim kuruluna bildirince birkaç karşı koymadan sonra kabul ettirdim film çalışması yapabileceğimizi. O günlerde Atlas Sineması'nın eski müdürü Galip San'ı da almıştık aramıza. Babamı da kandırdıktan sonra H.D.F adında bir film şirketi kurduk o yılın hemen başında. Şirket kurulduktan sonra kolları sıvayıp senaryo aramaya koyuldum. Önemli olan etkili bir konu, sevebileceğim bir öykü bulabilmekti. Uzun araştırmalardan sonra Güner Sümer'in Kadıköy Tiyatrosu'nda başarıyla sahneye koyduğu *Bozuk Düzen* adlı yapıtını filme çekmeye karar verdim oyunu izlediğim gece.

İlginç bir konusu, gerçek tipleri ve düşündürebilen bir yanı vardı *Bozuk Düzen*'in. Erol Keskin yazacaktı senaryoyu. Her bakımdan kendi yağımızla kavrulabilecek duruma gelmek istiyordum bu film işinde de.

Bu arada *Bulvar*'dan sonra eski dostum Selçuk Kaskan'a yazdırdığım *Almanya'dan Bir Yar Gelir Bizlere* adlı bir komediyi koydum sahneye. Eski İstanbul'u ve bu kentin her çeşit tipini çok iyi tanıyan Selçuk'u ben zorlamıştım oyun yazmaya. İlk başlarda, "Ben beceremem," diye karşı koyduysa da, sonunda ısrarlarıma dayanamayıp iki güzel oyun yazdı benim için. Bunlardan birincisi olan *Dolap Beygiri*'ni Ulvi için yazdırmıştım. Ulvi'yle aramız bozulup tiyatrodan çıkınca, o oyun bir süre rafa kalktı (daha sonra da Şehir Tiyatrosu'nda oynanıp çok başarı kazandı).

Selçuk'un ikinci oyunu olan *Almanya'dan Bir Yar Gelir Bizlere* ise daha önce film senaryosu olarak düşünülmüştü. Yönetmenliğini benim yapacağım bu film projesi suya düşünce, Selçuk'a öyküsünü oyun haline getirmesini önerdim. "Nasıl olur?" diye telaşlandı ilk başta. Sonra Büyükada'daki ünlü fildişi kulesine çekilerek (*Uğurlugiller*'in tüm serüvenlerini de orada yazdı) oyunu kısa bir sürede bitirdi.

Çiftehavuzlar'da bana ilk okuduğu gün gülmekten iskemleden düştüm. Son derece sempatik, sıcak karakterler ve komik sahnelerle dolu bir oyundu. Üsküdar'ın kenar mahallelerinden birinde yaşayan orta halli bir ailenin evine yanlışlıkla gelen bir Alman turistin serüvenlerini anlatan bu oyunu ben çok sevmiştim. Bu yüzden de severek sahneye koydum. Herkes rolüne çok iyi oturmuştu. Özellikle Nisa'yla Keskin, orta yaşlı karı kocayı, bu oyunda bize konuk olarak katılan Günaydın da, birinci perdedeki emekli muhteremi ve ikinci perdedeki Firdevs Teyze'yi büyük başarıyla oynadılar. Turisti Türkiye'ye yerleşip evlenmiş, bu arada da Müslümanlığı kabul edip sünnet olmuş, Fritz Graf adında genç bir Alman oynuyordu. Adını Erol diye değiştiren Fritz Müslümanlığı o kadar benimsemişti ki, oyunda içmesi gereken biraya, "Günahtır içemem," diye karşı çıkmıştı. Sonradan görme müslümana oyunda birayı içirene dek akla karayı seçmiştik. Turgut, Altan, Hâdi, Hüseyin Kutman, Tülin Oral, Yılmaz Köksal ilginç kompozisyonlar sergilediler bu oyunda.

Almanya'dan Bir Yar Gelir Bizlere seyirci tarafından beğenilip tutulunca rahatça filmin hazırlıklarına verdim kendimi. Çekimi ilkbaharda yapacaktık. Her şeyin en iyi olabilmesi için Galip ile yapımcı olarak bana yardım eden Kâmran Yüce paralanıyorlardı. Baş rolleri Belgin Doruk, Ekrem Bora, Müşfik Kenter, Nurhan Nur ve Erol Keskin oynayacaklardı. Dormen Tiyatrosu'nun gişecisinden programcısına kadar, herkesin rolü olacaktı bu filmde. Tüm kadronun bir katkısı olsun istiyordum. Bu arada Galip bir komiseri, kırk yıllık ışıkçım Yılmaz Arslancan da bir polis memurunu oynayacaklardı. Senaryoda bir de yakışıklı delikanlı rolü vardı. Filmdeki en önemli karakterlerden biriydi bu. Bu rol için üç aday vardı kafamda. Sahnede rolü büyük bir başarı ile oynayan Mazlum Kiper, bizim tiyatrodan Hâdi Çaman ve o yaz Çiftehavuzlar'a benimle tanışmak için gelen Salih Güney adında genç bir konservatuar öğrencisi...

Salih'in Devlet Konservatuarı dışında hiçbir profesyonel çalışması

olmamıştı benimle tanışıncaya dek. Bu gerçekten çok yakışıklı genci, o yıl Muhtar Kocataş'ın ısrarı sonucu sanat yönetmenliğini üstüme aldığım Gen-Ar Tiyatrosu'na sokmuştum. Onunla birlikte gelen Bilge Şen de Gen-Ar için yaptığım kadroda yer alıyordu. Sonunda filmdeki rolü Salih'e oynatmaya karar verdim. Böylece Salih, *Bozuk Düzen* filmiyle ilk kez kameraların karşısına geçti. Arkasından da hemen Fevzi Tuna ile anlaşarak *Yasak Sokaklar*'ı çevirdi. *Bozuk Düzen*'de sinemadaki ilk rollerini oynayanlar arasında sonraki yılların ünlü sinema oyuncularından Yılmaz Köksal, Hâdi Çaman, Yüksel Gözen, Suna Keskin, Zeynep Tedü, Hüseyin Kutman, Nisa Serezli, Tuncel Kurtiz de vardı. Önemli roller Ayfer Feray, Altan Erbulak, İsmet Ay, Metin Serezli, Başar Sabuncu, Bedia Muvahhit, Nedret Güvenç, Turgut Boralı gibi oyuncular tarafından paylaşılmıştı. Filmin kadrosu Türk sinema ve tiyatro tarihinin ansiklopedisi gibiydi. Filmde rolü olmayan kalmamıştı sanki...

Bozuk Düzen'in hazırlıkları arasında son oyunu da prova etmem gerekiyordu. *Dün Gece Yolda Giderken Çok Komik Bir Şey Oldu* adlı bir Amerikan müzikaliydi bu. Plautus'un bir oyunundan esinlenerek yazılan bu müzikal, özgürlüğe kavuşmak isteyen bir kölenin komik öyküsünü anlatıyordu. Müziklerini ünlü besteci Stephen Sondheim yazmıştı. Başına gelenler pişmiş tavuğun başına bile gelmeyen köle için Altan'dan daha mükemmeli düşünülemezdi. Genç âşıkları Tülin Oral'la, Tolga Aşkıner, karakter rollerini Turgut Boralı, Hüseyin Kutman, Erol Keskin, Yüksel Gözen ve Göksel Kortay oynuyorlardı. Ben de elinin altında her zaman satılık birkaç genç güzel kız bulunduran bir aşk tellalını canlandırıyordum. Satılık kızlarım Suna Keskin, Zeynep Tedü, Füsun Erbulak, Maritza Boralı, Günfer Feray ve Esmeray'dı. Yılmaz Köksal, Hâdi Çaman ve Seçkin Bozkaya da sürekli dans eden halk tiplerini canlandırıyorlardı.

Amerika'dan yeni gelmiş olan eski öğrencim Göksel Kortay, Kent Oyuncuları ile anlaşmış, onların kadrosuna girmişti. Boston Üniversitesi'nde tiyatro eğitimini tamamlamış olan Göksel, bu oyunda benim reji asistanlığımı yapıyordu. Müzik direktörümüz bu kez Şefik Üyguner'di.

Bu müzikalde büyük bir orkestraya bütün parçaları çaldırıp, banda almaya ve oyun süresince şarkılarımızı teyp eşliğinde söylemeye karar vermiştik. Böylelikle hem orkestramız daha zengin olabilecek, hem iş daha ucuza çıkacaktı.

Amerika'dan oyunun hakkını satın aldığım zaman imzaladığım kontrat en aşağı on beş kişilik bir orkestra şart koşuyordu. Oysa bizim orkestra yirmi kişilikti, ama bir kez banda çalacaktı yalnızca. Aslında sonuç olarak bu yöntem, pratik görünmesine rağmen gerçek bir orkestrasız müzikalin tadı olmuyordu. Bunu sonradan anlamıştım. Müzikalde seyirci ile oyuncu arasında bir köprü görevi görüyordu gerçek bir orkestra... Bir tek piyano bile banda alınmış koca bir senfonik orkestradan daha sıcak, daha etkili sonuçlar veriyordu müzikli bir oyunda.

Güler'le Erol Keskin'in birlikte hazırladıkları eski Roma kostümleri, Aydoğmuş Platin'in çizdiği aksesuar ve takılar oyunu çok görkemli bir hale sokmuştu. Dansları Maritza hazırlamıştı gene. *Dün Gece Yolda Giderken...* tıklım tıklım dolu başladı. Seyirci çok gülüyor, çok eğleniyordu. Üstelik gerçekten güzel bir prodüksiyon görüyordu sahnede. Oyunun tek kusuru orkestra yerine teyp kullanmamızdı.

Bir gece seyirciler arasında, oyunun Amerikalı prodüktörü ile karısı ünlü sahne yıldızı Peggy Wood'un olduğunu söylediler. Yüreğime inmişti. Adam oyunu izlediğine göre orkestra kullanmadığımızı görecek ve anlaşmanın kurallarını yerine getirmediğim için beni dava etmeye kalkacaktı. En azından Dormen Tiyatrosu'na bir daha oyun verilmesini engelleyecekti. O gece oyun her zamankinden de iyi oldu ve büyük alkışlar aldı. Perde kapandıktan sonra prodüktörün, karısıyla birlikte, sahne gerisine bizi kutlamaya geldiklerini söylediler. Alı al, moru mor aşağı indim. Adam heyecanla elime sarılarak oyunu çok beğendiğini ve bu kadar mükemmel bir prodüksiyon görünce şaşırdığını söyledi. Karısı Peggy Wood da içtenlikle aynı sözleri tekrarladı. Sonra bana dönerek, "Oyun süresince orkestrayı bulamadım. Müzisyenleri nereye sakladınız?" diye sordu. Araya laf karıştırarak soruyu anlamamış gibi davrandım. Fakat Peggy Wood koca orkestrayı tiyatronun neresine soktuğumuzu gerçekten merak etmişti. Soruyu bir kez daha sordu. Gene duymazlığa gelerek "Gece bizimle çıkıp bir şey içmek ister misiniz" diye sordum. Teşekkür ederek ertesi sabah erkenden New York'a hareket edeceklerini söylediler. Ondan sonraki "İyi yolculuklar", "Memnun oldum", "Tekrar tebrikler" sözleri arasında orkestra sorusu Miss Wood tarafından birkaç kez tekrarlandıysa da araya kaynayıp gitti ve kadıncağız yirmi kişilik orkestrayı nereye sakladığımızı hiçbir zaman öğrenemeden Amerika'ya dönmek zorunda kaldı.

Orkestrasızlığın başka bir azizliğine de bir gece finalde çarpıldık. Oyunu bitirmek üzere bütün kadro sahneye dizilmiş, son şarkımızı ve büyük dans numaramızı yapmak üzere hazırlanmıştık. Altan repliğini verir vermez hep birlikte

Oyunumuz
Burada biter
Sizlere de
İyi geceler...

diye şarkıya başlayacaktık. Altan repliğini verdi, biz tümümüz şarkı pozisyonuna girdik. Müzik yoktu... Ufak bir sessizlikten sonra Altan repliğini daha hızlı bir sesle tekrarladı. Kollarımızı yeni baştan havaya kaldırarak bekledik. Gene ses yoktu.. Bu kez herkeste bir bozgun başladı. Seyirci arasında rahatsız kımıldanmalar oldu. "Müzik istiyoruz. Müzik," diye bağırdı, canhıraş bir feryatla. Yılmaz Arslancan herhalde teybin ba-

şında uykuya dalmıştı. Bizim *'Grande Finale'*nin müziği gelmemekte ısrar ediyordu bu gece. Ellerimiz, kollarımız birbirine girmişti artık, ilkokul müsamersinde kelebek korosuna ya da bahar çiçekleri tablosuna çıkmış sevimsiz çocuklara dönmüştük bir anda. Altan baktı ki olacak gibi değil, sahnenin önüne yürüdü ve "Oyunumuz burada bitti," dedi, sonra perdeyi tutarak kapamaya çalıştı. Artık tam anlamı ile bozguna uğramıştık. Buz kesilen seyirci alkışlasın mı, yuhalasın mı şaşırdı ve böylelikle oyunun sonu rezil oldu o gece. Bu olaydan sonra Yılmaz Arslancan birkaç gün gözüme görünmedi.

Bu oyundan sonra yaptığımız tüm müzikallerde küçük de olsa ufak bir orkestra eşliğinde oynamayı yeğ tuttuk. Müzikal yapmanın başlıca kurallarından biriydi bu.

Müzikalin perdesini açar açmaz var gücümle film çalışmasına verdim kendimi. Görüntü yönetmeni olarak, o yıllarda ününü sürdüren Turgut Ören'le anlaşmıştık. Yaptığımız görüşmelerde filmi sesli çekebileceğimizi söylemişti bana Ören. Bu da benim en çok üzerinde durduğum noktaydı. Dublajın Türk filmini öldürdüğüne inanıyordum o günlerde. Gerçekten de o yılların filmleri, stüdyoların yapmacıklı sesleri eklenince birden gerçek dışı ve soğuk bir hale geliyordu. Oyuncunun oyunu ile dublajcının yorumu arasında dağlar kadar fark vardı çoğunlukla. (Bugün televizyonda yapılan başarılı dublaj denemeleri bu kanımı tamamen değiştirdi.) Bu yüzden filmi sesli çekmek, oyuncuları kendi sesleriyle konuşturmak bana mutlaka yapılması gereken bir şey gibi geliyordu.

Çoğunlukla tiyatrocular dan oluşan kadrom bu kararımı son derece doğal karşıladı. Öte yandan Belgin Doruk, Ekrem Bora, Nurhan Nur gibi sinemanın ünlü yıldızları "Nasıl olur Haldun Bey?" diye telaşa kapıldılar. Filmin alıştıklarının dışında bir yöntemle çekileceğini duyunca, özellikle yüzden fazla film çevirmiş olan ve bu filmlerin çoğunda Adalet Cimcoz'un konuştuğu Belgin, *'rezil olurum'* korkusuyla rolü kabul etmemeyi bile düşündü bir ara. Uzun konuşmalardan sonra bu işin sandığından daha kolay olduğunu, birlikte istediği kadar çalışabileceğimizi, gerekirse film ziyan edebileceğimizi, hatta sonucu beğenmezse her şeyi değiştireceğimi anlattım kendisine. Zaten çekime başlamadan prova yapmayı düşündüğümden rahatlayacağından emindim.

Yeni kurulan şirket Tiyatro ve Filmcilik İşletmeleri adı altında yılda bir film yapacak ve Dormen Tiyatrosu'nun tüm çalışmaları onun şemsiyesi altında yapılacaktı. Şirketin müdürü Galip, sanat yönetmeni de bendim. Ayrıca Hâmit ve Fatma'nın da bulunduğu yönetim kuruluna babam başkanlık ediyordu. İyi şeyler yapabileceğimize, Türk filmciliğine olumlu katkılarda bulanabileceğimize inanıyordum yeni kurulan bu şirketimizle. İşin en güzel tarafı, kendi patronum olduğuma göre, kimseye hesap

vermeden inandığım her şeyi yapabilecektim. Bir sinema yönetmeni için de bundan büyük mutluluk olamazdı.

Nisanın ilk haftasında tüm kadroyu Dormen Tiyatrosu'nun sahnesine topladım ve herkesin eline birer senaryo tutuşturdum. Böylelikle Türkiye'de ilk kez bir film, tiyatro gibi okuma provası ile çalışmaya başlıyordu. Üç gün süreyle sabahtan akşama dek okuduk senaryoyu. Karakterleri, fikirleri tartıştık. Karakterlerin birbirileriyle olan ilişkilerini konuştuk. Ben istediğim yorumu anlattım, aksini düşünen varsa tartışmasını yaptık ve bu arada herkes kendi karakterine girerek rolünü okudu. Daha sonra da önemli sahnelerin birkaç provasını yaptık. Normal bir oyun hazırlar gibi çalışıyorduk.

Belgin harikaydı. Etkili bir sesi ve akıllı bir tonlaması vardı. Ekrem'in sesi iyi olmasına rağmen biraz çalıştırmak istiyordu. Ama o da bu işin altından rahatça kalkabilecekti. Nurhan Nur için de telaşlanacak bir durum yoktu. Prova ile filme başlamak sinemadan gelen üç yıldızıma güven ve huzur vermişti. Ne yaptıklarını, öykünün nereden nereye gideceğini, kimin kimle ilgili olduğunu, sözleri hangi tonda okumaları gerektiğini öğrenmişlerdi. İlk provanın sonunda Ekrem yanıma gelerek, "Ben bayıldım bu çalışmaya," dedi.

Gerçekten de çok keyifli çok huzurlu çalıştık *Bozuk Düzen*'in yirmi dört günlük çekimi sırasında. Herkes rolünü ezberlemişti, bu yüzden sahnelerin çekimi gayet rahat ve tempolu oluyordu. Asistanlığımı yapan ve bugün değerli film yönetmenlerimizden biri olan Zeki Ökten, sinemadan geldiği için bana çok yardımcı oldu. Çekimde her şey yolunda gitti; yalnız Turgut Ören üçüncü günün sonunda sesli çekimden vazgeçmemiz gerektiğini, eldeki araçların teknik olarak yeterli olmadığını bildirdi. Mecburen babadan kalma sessiz çekimle işe devam ettik. Fakat tüm sahneler ezber olduğu için istediğim kıvama gelinceye dek provası yapılıyor, temposu ayarlanıyor ve ondan sonra "Motor" deniyordu. Sessiz film çekmemize rağmen tüm oyuncular kendi dublajlarını kendileri yapacaklardı gene de.

Belgin artık emindi kendinden. "Bayağı beceriyormuşum bu işi," diyordu banda aldığımız sahnelerdeki sesini duyunca. Kavgasız, dövüşsüz çalıştık tüm çekim süresince. En ufak bir tartışma olmadığı gibi, sette kimsenin neşesi de kaçmadı hiçbir zaman.

Belgin'in annesini oynayan Bedia Muvahhit'in evindeki parti sahnesini, annemin, Ömer Bey Apartmanı'ndaki iç içe salonlarında çekmeye karar vermiştim. Ben karar vermiştim ama bu işe annemi nasıl razı edecektim? Gözü gibi baktığı antika eşyalarının arasına, film ekibindeki elli altmış kişiyi nasıl sokacaktım? Aslında figüran kullanmıyordum parti sahnesinin konukları için. Ulviye Bengisu, Leylâ Belli, Perizat Perin, Samiye Bilgisin, Orhan ve Nihal Nasuhioğlu gibi birçok dostlarımı çağırmış, filmimde oynamalarını rica etmiştim. Hepsi de "Tamam oynarız," demişlerdi. Yalnız nerede çekecektik bu sahneyi? Şansım gene yardıma yetişti.

Annemle babam bayram nedeniyle birkaç gün için Yalova'ya gideceklerini söylediler. Bu tam beklediğim fırsattı. Anneme onlar Yalova'dayken, bir gece evde bir gazetecinin birkaç resmimi çekmek istediğini söyledim. "Ortalığı dağıtmayın," dedi ama razı oldu. Ben bu arada bir gecede işi bitirebilirdim. Çekim gecesi saptandı ve konukları oynayacak kişiler davet edildi. O gece annemle babamın Ömer Bey Apartmanı'ndaki dairesi dolup taştı. Teknik personel ve oyuncuların dışında dostlar da gelmişlerdi çekimi izlemek için. Ekrem Bora'nın yakın dostları Pekkan kardeşler bile vardı o geceki çekimde. Ancak on birde *'Motor'* diyebildik ve işimiz sabahın altısında bitti. Bu işin çok eğlenceli olacağını sanan dostlarım, söz verdiklerine vereceklerine pişman oldularsa da, başa gelen musibet çekilir örneği, sabaha kadar gözlerinden uyku akarak perişan oldular ve artistliğin hiç de dışarıdan göründüğü kadar kolay olmadığını kendi deneyleriyle anladılar.

Gece saat yarımda Orhan Nasuhioğlu yanıma yaklaştı ve akşam oturmasına gelmiş gibi, "Eh! Biz yavaş yavaş kaçalım," diye veda etmeye davrandı. "Hiçbir yere gidemezsiniz. Çekim bitene kadar tutuklusunuz burada," dedim. Gerçekten de gitmelerine olanak yoktu artık. Bir kez gözüktüklerine göre parti sahnesinin sonuna dek kalmaları gerekiyordu.

Benim ciddiyetimi görünce sabaha kadar kimse gitmeye yeltenmedi, ama içlerinden bir daha sinema oyunculuğuna kalkışmamaya karar verdikleri de belliydi.

Sabah altıdan sonra konuklarımızı özgürlüğe kavuşturduk ve eşyaları toplayıp evi eski düzenli haline soktuk. Annemin hiçbir şeyden şikâyet etmeye hakkı kalmamıştı. Filmi izlediği zaman ekranda koca parti sahnesinin kendi salonlarında çekildiğini görünce şaşkınlıktan küçük dilini yutacaktı. "Ayol bunları ne zaman çektiniz?" deyip durdu uzun süre.

Film çalışmalarındaki mutluluğuma rağmen, setten tiyatroya gelip makyaj yapmak, arkasında da hareketli bir müzikalde şarkı söyleyip dans etmek güç oluyordu. Gece on ikide eve geliyor, yemek yiyor, birde yatıyor, ertesi sabah da yedide kalkıyordum. Bu yorucu tempoda beş buçuk altı saatlik uyku yetmiyordu ama her iki tarafta da zevkle çalıştığımız için gene de yakınmıyorduk hiçbirimiz. Memnunduk bu çalışmadan. Kendi tiyatrolarına bağlı bir film şirketinin de olması güven veriyordu kadroya. Kendilerine sürekli iş olanakları çıkacağını ve istismar edilmeden çalışabileceklerini biliyorlardı. Aşırı yorgunluğa rağmen tüm ekip mutluydu bu çalışmadan.

Bu arada ilk kez Bedia Muvahhit, Nedret Güvenç, İsmet Ay gibi yılların tiyatro sanatçılarıyla çalışmak da bana büyük kıvanç veriyordu. Her üçünün de iş ahlakı, saygı ve yeteneği bir yönetmen için en büyük mutluluktu. Tiyatrom kapandıktan sonra her üçüyle de birçok nedenlerle tekrar çalışma fırsatı buldum fakat *Bozuk Düzen*, onlarla işbirliği yapabildiğim ilk yapıttı.

O yıllarda Türk sinemasının bir numaralı kadını olan Belgin Doruk'un işine saygısı ve oyuncu olarak hiçbir zaman tam anlamı ile kullanılmamış olan yeteneği beni şaşırtmıştı. Bence yüzün üstünde film çevirmiş olmasına rağmen, Belgin'in aktrisliği hiçbir filmde tam yönleriyle kullanılamadı. Her filmde güzel, masum genç kız oynama zorunluluğu, sinema tarihimizin bu gerçek oyuncusunun yeteneklerini tanıtmasına fırsat vermedi. Oysa perdenin ünlü 'küçükhanım'ı, birinci sınıf bir sinema oyuncusuydu. Ben Belgin Doruk'un tiyatroda da büyük başarı kazanabileceğine inanıyordum. Bu ilk birlikte çalışmamız benim kadar onu da mutlu etmişti. Belgin'i ondan sonra ikinci bir filmde daha yönettim ve o zaman da hakkındaki fikrim değişmedi. Yıllar sonra Luna Park Gazinosu sahnesinde başka koşullar altında tekrar karşılaştığımız zaman, o şarkıcılığa başlıyor, ben de yeni açılan bu gazinonun yönetmenliğini yapıyordum. Bu çalışma, sinemaya yıllarını vermiş bu yetenekli oyuncunun hastalığı nedeniyle trajik sonuçlar doğurdu ve hepimize o günden beri unutmaya çalıştığımız kâbuslu anlar yaşattı. Buna rağmen Belgin Doruk, sinema tarihimize gerçek bir hanımefendi ve büyük bir yıldız olarak geçti.

Bu filmden sonra yakın dostum olan Ekrem ise tam sinema tipiydi. İçgüdüsüyle nasıl oynaması gerektiğini biliyordu bir rolü. En ufak bir çaba sarf etmeden, kafasını yormaya gerek görmeden doğrusunu yapıyordu. Kendini eğitmek için hiçbir çaba göstermek niyetinde değildi. Bir kez bana, "Biliyor musun Haldun? Ben hayatımda hiç kitap okumadım," demişti. Üstelik bunu gururla söylemişti. Ben de hayatında tek bir kitap okumamış bir adamın nasıl olur da bu kadar iyi bir oyunu olduğuna şaşıp şaşıp kalmıştım. Gerçekten Türk sinemasının gelmiş geçmiş en iyi erkek oyuncularından biriydi Ekrem. Ayrıca çok da etkileyici bir fiziği vardı. En verimli çağında film çalışmalarını bırakıp geri plana çekilmesi filmciliğimiz için büyük kayıptır kanımca.

Nurhan Nur'a gelince, benim Amerika'dan döndüğüm sırada Muhterem Nur'dan sonra sinemanın en iyi oyuncusu diyorlardı onun için. Gerçekten de *Şimal Yıldızı*, *Düşman Yolları Kesti*, *Yılanların Öcü* gibi yapıtlarda güvenilir bir oyuncu olduğunu kanıtlamıştı. Sonra birdenbire sesi sedası kesildi ve Nurhan Nur sinemada rol bulamaz oldu. Bunun nedenini bir türlü çözemedim aradan geçen yıllara rağmen. *Bozuk Düzen*'de canlandırdığı Handan karakterinde, duygulu oyunu ile yıllar yılı boşuna harcanmış büyük bir oyuncu olduğunu kanıtlamıştı.

Mayıs başında filmin çekimi tamamen bitmiş, bavullarımızı toplayıp turneye çıkma zamanımız gelmişti. Gene Anadolu'nun bir ucundan öteki ucuna gidecektik, ben arada uçakla İstanbul'a gelip filmin montaj işini yapacaktım. *Almanya'dan Bir Yar Gelir Bizlere*'de rolüm olmadığına göre, bu gidiş gelişleri araya sıkıştırabilecektim. Karılarımızla İzmir'de buluşmak üzere vedalaşıp özel otobüsümüzle yola çıktık. Isparta, Antalya, Mersin, Adana, Gaziantep, Samsun, Ordu... Gitmediğimiz yer kalmadı. Bu arada

Tolga, Mersin'in ünlü Kızkalesi Plajı'nda denize atlarken boynunu incitti ve o gece *Dün Gece Yolda Giderken..*'deki rolüne apar topar Hâdi'yi çıkardık. Tolga'nın boynu askıya alındı ve bir süre oynayamadı. O kış spiker Erdöl Boratap'la evlenen Tülin birkaç aylık hamileydi. Aksi gibi, hem *Almanya'dan Bir Yar Gelir Bizlere* hem *Dün Gece Yolda Giderken Çok Komik Bir Şey Oldu*'da bakire roller oynuyor ve rol gereğince bunu vurgulaması gerekiyordu. Anadolu seyircisi birazcık hamile bir bakire izlemek zorunda kaldılar her iki oyunda da. Tülincik gün geçtikçe büyüyen karnına aldırmadan, bakirelerin en güzeli olduğunu iddia edip durdu, *Dün Gece Yolda Giderken Çok Komik Bir Şey Oldu*'daki şarkısında.

Samsun'dan uçakla üç günlüğüne İstanbul'a gelerek filmin montajını tamamladım; ilk sahneleri biraz temposuzdu ama gene de efendice kotarılmış, namuslu bir yapıt olmuştu. Öte yandan Turgut Ören'e rağmen teknik bakımdan yeterli değildi. Bu da filmi Avrupa ülkelerine satma isteğimi tehlikeye sokuyordu. Montajı bitirir bitirmez kadromla buluşmak ve *Dün Gece Yolda Giderken Çok Komik Bir Şey Oldu*'daki rolümü oynamak üzere İstanbul'dan İzmir'e geldim.

Turne dönüşü filmin dublaj işi, müzik (müziği Şefik Uyguner yazmıştı) işi filan derken, mevsim başı gelip çattı gene. O güne dek oynadığımız oyunlardan tamamen değişik bir yapıtla açtık perdemizi o mevsim. Bertolt Brecht'in *Puntilla Ağa ve Uşağı Matti* adlı epik bir oyundu bu. Baş rolleri Erol Keskin'le Metin oynuyorlardı. Suzan Ustan da ilk kez konuk sanatçı olarak rol alıyordu kadromda. Oyunun dekorlarını Başar Sabuncu yapmıştı. Başarılı bir epik prodüksiyonu olmasına rağmen Dormen Tiyatrosu seyircisi, bizim tiyatroda alışmadıkları tarzda bir oyun olduğu için tutmadı *Puntilla*'yı. Yerine Nisa'yla Betûl'ün adapte ettikleri, Neil Simon'un *Çıplak Ayak* adlı komedisini koyduk alelacele. Beş kişilik kadrosu olan bu sempatik komediyi seçmemin başlıca nedeni, hemen hazırlıklarına başlayacağım ikinci filmin çalışmaları için kadronun büyük bir kısmını boş bırakmaktı. *Çıplak Ayak* oyunu halk tarafından beğenilip tutulunca, ben tiyatroyu bir süre için unutarak ikinci filmimin çalışmalarına yoğunlaştım.

Bu arada birinci filmimiz emektar Saray Sineması'nda yapılan büyük bir gala ve arkasından Oryantal Lokantası'nda verilen gece davetinden sonra vizyona girmişti. Film genelikle beğenilmişti ilk gece. Eleştirmenler (herhalde ben yaptığım için) biraz fazla *'teatral'* buldular yapıtı. Oysa ilk sahneler dışında ben öyle olmadığına inanıyordum. Filmin ilk gecesinden sonra beni en çok sevindiren olaylardan biri, ünlü fotoğrafçı Gani Turanlı'nın bana tiyatroya gönderdiği beyaz karanfiller oldu. Şöyle bir not vardı buketin üzerinde:

"Filmi çok beğendim. Bir gün beraber çalışmak umuduyla kutlarım."

Bozuk Düzen, Saray Sineması'ndan sonra bir daha gösterilmedi desem yeridir. İşletmeciliğini üzerine alan Birsel Film Şirketi yapıtımı kötü bir işletmecilikle yok etti. O yıl Antalya'da "Yılın en başarılı filmi" olarak Altın Portakal'ı alması ve bunun dışında yedi ödül daha kazanması bile, *Bozuk Düzen*'i işletmecilerin elinde işe yarar hale getirmedi ve dört yüz bin liraya çıkan film, yüz bin lirayı zar zor toplayabildi. Para durumumuz düzelmişken bu yüzden tekrar sarsılmaya başladı. Özellikle ikinci filmin prodüksiyon masrafları da üstümüze yüklenince tiyatronun parasal dengesi tamamen altüst oldu ve hepimiz için korkunç sıkıntılı bir dönem başladı.

İkinci filmin konusu Erol Günaydın'ın yazdığı orijinal bir öyküydü. *Güzel Bir Gün İçin*'di bu duygusal komedinin adı. İki küçük memurun aşk uğruna soygun yapmaya kalkıp bu işi yüzlerine gözlerine bulaştırmasını anlatıyordu. Erol'la Altan oynayacaklardı başlarına türlü iş gelen küçük memurları. Belgin Doruk'la Nisa Serezli de âşık oldukları kadınları canlandıracaklardı. Belgin'in asıl aşkı Metin olacaktı. Diğer önemli roller Aydemir Akbaş, Tuncel Kurtiz, Tuncer Necmioğlu, Ayfer Feray, Hüseyin Kutman, Yüksel Gözen, Suna Keskin ve benim tarafımdan oynanacaktı. Tüm Dormen Tiyatrosu'nun rolü olacaktı gene bu filmde de. Kenterler'in müdürü Nejat Girgin bile bir polis komiserini oynayacaktı.

Erol konusunu çok iyi işlemişti. Birlikte yaptığımız çalışmalar sonucu senaryo istediğim hale geldi. Turgut Ören'in *Bozuk Düzen*'deki yorgun ve bıkkın halini göz önünde tutarak bu kez, genç dinamik bir kameramanla çalışmak istedim. Birkaç kişinin ve özellikle Ayfer'in ısrarları ile Orhan Çağman adında fazla tecrübesi olmayan bir kameramanla anlaşma hatasını yaptım bu filmde de. Tecrübesizliğinin yanı sıra, Orhan genç olmasına rağmen Turgut Ören'den de bıkkın ve yorgundu. Zaman zaman heyecanlanıyor, fakat bu koca bir film için yeterli olmuyordu. Teknik sorumluluğu da üstüne almıştı Orhan. İstediğim şeylerin çoğuna 'tamam' dediği halde yapmadı sonunda ve ben Venedik Film Festivali'ne gönderilmek üzere bana seyrettirilen kopyayı görünce kriz geçirdim. Teknik olarak her şey yetersizdi. Renk bozuktu. Film zaman zaman ışık almıştı ve ısrarla istediğim bazı teknik sinema hilelerinin hiçbiri yapılmamıştı. Filmin konusu (Altan'ın biraz abartmalı oyununa rağmen) oyuncuların genel oyun düzeyi, reji, müzik her şey istediğim gibi olmuştu, ama teknik beni ikinci kez alt etmişti.

Venedik Film Festival Komitesi *Güzel Bir Gün İçin* yapıtı adına gönderdiği raporda şu sözler vardı, "İlginç bir konu. İyi bir anlatım. Çekici oyuncular, fakat yetersiz, hatta zaman zaman her şeyi baltalayacak kadar kötü bir teknik."

Filmimin Venedik Festivali'ne kabul edilmemesi beni büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştı ama olan olmuştu bir kez. İşin kötüsü, bu filmim de Türkiye'de gösterilmeyecek ve para kaybedecekti. Ancak garip bir

rastlantı olarak *Bozuk Düzen*'den bir yıl sonra gene Antalya'da "Yılın en iyi komedi filmi" olarak Altın Portakal kazanacaktı.

Filmlerde kaybettiğim bir milyon liraya yakın parayı tiyatronun sırtına yüklemekten başka çare yoktu. Bunun yanı sıra iki filmin sırtıma yüklediği korkunç borç, bir üçüncü film yapmamı olanaksız hale getirmişti.

Böylece çok iyi niyetle başlamış, uygar bir çalışma düzeni getirmiş ve ortaya eli yüzü düzgün, her zaman oynayabilecek iki yapıt çıkarmış olmama rağmen, sinema serüvenimin orada bitmesi zorunlu hale gelmişti. Yeşilçam'a hiç girmeden, geldiğim gibi hızla uzaklaştım ve Haldun Dormen'in başarılı/başarısız film serüveni olumsuz bir şekilde noktalandı.

...Ve Onuncu Yıl

Tiyatromuz 1967 yılında onuncu yıldönümünü kutluyordu. Tam on yıl geçmişti Küçük Sahne'de sürekli olarak oynamaya başladığımızdan bu yana. Göz açıp kapayıncaya kadar uçup gitmişti zaman. Kırk iki değişik oyun sergilenmişti seyirciye bu on yıl içinde. Yirmi üçü komedi, on beşi dram, dördü müzikaldi bu oyunların. Altı tanesi yerliydi. On yıl sürede elli biri kadın olmak üzere yüz on üç oyuncu rol almıştı Dormen Tiyatrosu'nda. Açıldığından bu yana otuz iki oyunu ben koymuştum sahneye. Diğerlerini Yılmaz Gruda, Erol Keskin gibi, benim yetiştirdiğim genç yönetmenlerin yanı sıra, Tunç Yalman, Engin Cezzar ve Ulvi Uraz sahnelemişlerdi. En fazla oyunda rol alan erkek oyuncu Metin Serezli (25 oyun), en fazla oyunda rol alan kadın sanatçı da Ayfer Feray (22 oyun) olmuştu kadroda. Duygu 18 oyunun dekorunu yapmış, Güler 27 oyunun kostümlerini çizmişti bu on yıl içinde. On yıl 3530 kere perde alkışlarla kapanmıştı. Yaşamımız sürüp gidiyor ve perde açılıp kapanıyordu gene de her gece. 3531 olacaktı bir sonraki. Sonra, 3532 ve böyle sürüp gidecekti...

Film çalışması yüzünden kutlama programını tam kafamda tasarladığım gibi gerçekleştirememiştim. Geçmişimizde çok tutmuş dört oyunu yeni kadrolarla onuncu yıl şerefine on beşer gün sunmak istiyordum. Zaman darlığından bunlardan ancak *Cengiz Han'ın Bisikleti*'ni sahneye koyabildim.. *Cengiz Han*'ı bu kez, herkesin çok beğendiği bir oyuncu haline gelen Erol Keskin oynuyordu. Eskilerden kendi rolünü oynayan bir tek Altan kalmıştı. Ayfer tiyatrodan çıkıp kendini bir süre için film çalışmalarına verdiğinden onun oynadığı Gül Hanım boştaydı.

O yıl işlerim başımdan aşkın değilmiş gibi, LCC'de tiyatro kursları verdim bir süre. Öğrencilerim arasında çok yetenekli, güzel bir genç kız vardı. Amerikan Koleji'nden mezun olmadan oynadığı *My Fair Lady* müzikalinde büyük başarı kazandığı söyleniyordu. Benim için yaptığı tüm

çalışmalarda da olağanüstü yetenekleri hemen belli oluveriyordu. "Harika bir genç kız tipi," diye düşünmüştüm onu ilk derste gördüğüm zaman.

"Tiyatroya benimle görüşmeye gelir misiniz?" dedim bir gün dersten sonra.

"Memnuniyetle," dedi yüzü heyecandan kızararak. Kendisine bir iş önereceğimi anlamıştı. Ertesi gün için sözleştik. Niyetim Gül Hanım'ı ona oynatmak ve sürekli bizim kadroya girmesini söylemekti.

Ertesi günkü konuşmamız kısa sürdü. Çok sevindi, Dormen Tiyatrosu'nda oynamasını istediğimi duyunca. Her konuda anlaşmıştık. Bir iki gün sonra provaya başlayacaktı. Böylelikle o gün Nevra Şirvan'ın (Serezli) tiyatro yaşamı başlamış oldu. Bir yıl sonra bizden konuk olarak gittiği Ankara Sanat Tiyatrosu'nun *Durdurun Dünyayı İnecek Var* müzikalinde, olağanüstü oyunculuğunu Genco Erkal'ın karşısında da sergiledi ve Türkiye'nin en yetenekli genç oyuncusu olduğunu kanıtladı.

Onuncu yılımız basında büyük yankılar yaptı. *'Bir yılda kapanır'* diyen şom ağızlılar gelip başarısını kutladılar istemeye istemeye. Tiyatroya her bir yandan hediyeler, çiçekler yağdı ve bu onuncu yıl şerefine konmuş olan *Cengiz Han'ın Bisikleti* ikinci oynayışında hiç tutmadı. Ulvi'nin sempatikliği, sert görünmek istemesinin altındaki o Osmanlı duygusallığı yok olmuştu bu *Cengiz Han*'da. Elimizde turne için tek geçerli oyun *Çıplak Ayak* kalmıştı bu durumda. Ancak onuncu yılın ardından gene zincirleme aksilikler yaşıyorduk.

Çıplak Ayak komedisinin iki baş oyuncusu Metin ve Füsun turneye çıkamıyorlardı. Metin'de verem başlangıcı görülmüş, Füsun da uzun uğraşlardan sonra hamile kalmıştı. Doktor her ikisine de kesin yatak istirahatı vermişti. *Çıplak Ayak*'ın başına gelenlerden sonra yapılacak tek şey, başroller için iki yeni oyuncu hazırlamaktı. Bu roller için de tiyatroda en uygun iki insan Nevra'yla bendim. Bütün yılın yorgunluklarını ve problemlerini bir yana iterek mevsim sonunda haldır haldır rol çalışmaya başladık. Kolay kolay provasız altından kalkılacak gibi değildi. Üstelik fazla zaman da yoktu. Oyun iki hafta sonra Bursa'da başlayacaktı. Geceli gündüzlü prova yaparak herkesin tiyatro yaşamına girmiş ünlü Tayyare Sineması'nda *premier*'imizi yaptık Nevra'yla. Betûl, oyunun direktörü Leylâ Süren ve bizde müdürlük yapmaya başlamış olan Handan Selçuk (İlhan Selçuk'un karısı) da gelmişlerdi. Böylelikle Bursa'da Nevra'yla ufak çapta bir gala yapmış olduk.

İyi hazırlandığımız için oyun etkisinden bir şey kaybetmemişti. Öteki önemli karakterleri oynayan Nisa'yla Turgut zaten değişmemişlerdi. Bu yüzden *Çıplak Ayak* turnede iyi giden bir oyun oldu. Ama tiyatronun altüst olan parasal durumuna yardım etmesine olanak yoktu turneden getirdiği birkaç kuruşla.

Onuncu yıldönümümüzü kutladığımız, bu mutlu olmamız gereken mevsimde, belki de en büyük parasal krizimizi yaşamaya başladık. Fat-

ma İstanbul'dan sürekli telefon ediyordu, Anadolu'nun çeşitli kentlerine, "Pazartesiye ödenecek bonomuz var, bana acele on bin lira gönderin." Bazen gönderiyor, bazen de gönderemiyorduk İstanbul'dan istenen paraları. Sonunda işin içinden çıkamayan Fatma gidip babamla konuşmaya karar vermişti. İşlerin kötü gittiğini duyunca babam küplere binmiş, bir hayli bağırıp çağırmıştı, "Bu işin sonu yok," diye.

Bu turne sırasında Konya'da oynarken İstanbul'dan gelen bir telefondan Ayfer'in bir film çekimi sırasında kötü şekilde yandığını öğrendik. Uzakta olup yardım edememekten büsbütün perişan olduk. Bir günlüğüne bile İstanbul'a dönmeme olanak yoktu. Betûl'ün işi ele aldığını duyunca biraz rahatladım. Ayfer emin ellerdeydi. Betûl yapılması gereken her şeyi yapacaktı. Gerçekten de sonuna dek uğraştı Ayfer'in tamamen iyileşmesi için.

Dormen Tiyatrosu'na nazar değmiş gibiydi. İşlerin aksi gittiği yetmiyormuş gibi oyuncularına da bir şeyler oluyordu. Metin veremden yatıyor, Ayfer yüzü tanınmaz halde yaşamaya çalışıyor; Füsun çocuğunu düşürüyor; Nisa'yla Metin'in evlilikleri üzerinde kara bulutlar dolaşıyor ve herkesin başına ufak tefek de olsa birtakım tatsızlıklar geliyordu. Onuncu yıl yaramamıştı Dormen Tiyatrosu'na. Hiç de parlak olmayan bir turneyi bitirip İzmir'e geldik.

Betûl birkaç gün kalmaya geldi İzmir'e... Benim de karımla aramda bir gerginlik başlamıştı. O yıl başka türlü olsaydı şaşardım zaten. Enerjik ve kişilik sahibi bir kadın olan Betûl boş oturmaktan hoşlanmıyordu. Bir şeyler yapmak, enerjisini olumlu bir yola dökmek istiyordu. Gerçi, tiyatroda bana çok yardımcı oluyordu; özellikle oyun seçmede Betûl aşağı yukarı tüm tiyatronun tek dramaturgu haline gelmişti. Zaman zaman prodüksiyon işlerinde de yardım ediyordu bize, ama gene de bu işler Betûl'e yetmiyordu. Tiyatroda sürekli görev almak istiyordu. Bu da bana çok ters geliyordu. Bir karı kocanın evde ve işte aralıksız birlikte olmalarının evliliği sağlıksız bir sonuca götüreceğinden korkuyordum. Oysa iş konusunda başlayan bir tartışma ve takışma zaten evliliğimizi tehlikeli bir yola sokmaya başlamıştı bile. Bunun sonunda Betûl tiyatroda sürekli bir görev üstlenemediği için alınarak prodüktör olarak İstanbul Radyosu'na girdi. Benimle gurur duymasına ve evli olduğumuz yıllarda bir kadının kocasına yapabileceği her türlü fedakârlığı yapmasına rağmen. Betûl Dormen için için, Betûl Mardin olduğunu da kanıtlamak istiyordu. Onun kişiliğinde bir insan için de bundan doğal bir şey olamazdı.

Turne dönüşü gerginliği biraz olsun hafifletmek için Metin, Nisa, Betûl ve ben arabayla bir Avrupa yolculuğu yaptık. Romanya, Macaristan ve Avusturya'yı gezdik. O yıllarda Bükreş'te Türk sefiri olan Betûl'ün amcası Şemsettin Mardin ve karısı bizi Türk sefaretinde misafir ettiler. Roman-

ya'nın tanınmış tiyatro, sinema sanatçıları ve yazarları ile tanışmamız için davetler düzenlediler. Bu arada Prof. Anna Arslan'ın şerefine verdikleri bir akşam yemeğinde, dünyanın en ünlü gençlik uzmanı ile tanıştık. Kadın davete kendinden otuz, otuz beş yaş genç, sarışın bir adamla geldi. "Sekreterim," diye tanıştırdığı adamın, kadının gerçek gençlik sırrı olduğunu tartıştık aramızda, davetten sonra.

İstanbul'a döndüğümüzde evliliğimizin eskisi gibi olmadığını anlamıştık ikimiz de. Fazla naziktik birbirimize. Tiyatronun genç aktrislerinden birinin Betûl'den boşanıp kendisiyle evleneceğim dedikodusunu yaydığı, karımın kulağına kadar gelmişti. Ortada böyle bir şey yoktu. Kendi kendine öyküler yazmaktan hoşlanan genç aktrisimizin hayalinde yarattığı yeni bir serüvendi bu sadece. Betûl de bunun doğru olmadığını biliyordu. Biliyordu ama zedelenmeye başlayan evliliğimiz nedeniyle sürekli o anlamsız dedikodunun esprisini yapıyor ve uydurma da olsa, içten içe kırıldığını belirtiyordu. Onuncu yılın sonunda özel yaşantım da, tiyatro yaşantım da çıkmaza girmişti. Her zaman olduğu gibi, tek umut, yeni mevsimin iyi başlamasıydı gene...

Eylül ayında Ankara'da bir ay süreyle oynamayı âdet haline getirmiştik. Bu kez üç oyun birden sergiledik Ankara Sanat Tiyatrosu'nun sahnesinde. *Çıplak Ayak*, yeni mevsim için hazırladığım *Bugün Git Yarın Gel* ve konuk yönetmen olarak eski dostum Şirin Devrim'in sahnelediği *Aşşşk*... Ankara'da oyunlar iyi gidince biraz toparlanır gibi olduk ve yeni mevsim için umutlanmaya başladık. Özellikle Sovyet yazarı Valantin Katayev'in *Bugün Git Yarın Gel* adlı, bürokrasiyle alay eden komedisi halk tarafından çok beğenildi. Bu oyunda traktör güzeli Klava İgnatuk rolü için Türkiye'de Göksel Kortay'dan daha uygun kimse düşünemiyordum. Kenterler'den konuk olarak gelen Göksel'i sürekli kadromuza almak istiyordum. Göksel de her zamanki kararsızlığı ile işi yılan hikâyesine çeviriyor, "Çıksam mı çıkmasam mı?" "Girsem mi, Girmesem mi?" diye kara kara düşünüp duruyordu.

Ankara'da oynarken kaldığımız Monako Oteli'ne Semiramis Pekkan geldi bir gün ziyaretime. Çok sevindim Semiramis'i görünce. Daha önce onu birkaç kez ablası Ajda'yla Ekrem'in yanında görmüş ve *Bozuk Düzen*'in çekimi sırasında ahbaplık etmiştim. Semiramis benden bir şey rica etmeye gelmişti. Artık Ankara'da yaşıyor ve tiyatroda çalışmak istiyordu. Buna manen ve madden ihtiyacı vardı. İstanbul'a dönmek istemediğinden bizim tiyatroda çalışmasına olanak yoktu, bu yüzden kendisini Ankara'daki tiyatrolardan birine tavsiye etmemi istiyordu. O gün Ankara Sanat Tiyatrosu'nun müdürü Bülent Akkurt'la konuşarak Semiramis için randevu aldım.

İki gün sonra Monako Oteli'ne adıma gelen güzel bir sepet gülde şu not ilişikti: "AST'la yeni mevsim için anlaştım. Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Sevgiler. Semiramis."

Semiramis o mevsim, Ankara Sanat Tiyatrosu'nda Güner Sümer'in sahneye koyduğu kendi oyunu *Bozuk Düzen*'de Demet rolüyle ilk kez seyirci karşısına çıktı. Ben görmedim fakat gerek tiyatrocular, gerek seyirci, Semiramis'in kişiliğinde olağanüstü genç bir aktris bulduklarını söylediler. Semiramis o mevsim daha sonra, Meydan Sahnesi'ne geçerek *Köprüden Görünüş* gibi oyunlarda, ilk rolündeki başarısının bir rastlantı olmadığını kanıtladı Ankara seyircisine.

Bugün Git Yarın Gel İstanbul'da da kapalı gişe oynamaya başlayınca rahat bir nefes aldık. Açığımız o kadar büyüktü ki, bir tek oyunun getirdiği para yetmiyordu. Ama gene de çarkı döndürebilecek duruma gelmiştik. Fatma'nın deyimi ile *'Ali'nin külâhını Veli'ye, Veli'nin külâhını Ali'ye giydirerek,'* işi götürmeye çalışıyorduk. O yıl tiyatromuza Tezcan Avcı adında yeni bir müdür bulmuştuk. O güne dek müdürsüzlükten ve istediğim gibi birini bulamamaktan çok yakınmıştım. Tezcan, genç, ihtiraslı ve girgin bir insandı. Bu işi en iyi şekilde başarabilirdi isterse.

Boşanma Yılı

Oyunun iyi gitmesi üzerine Betûl'le bir Londra yolculuğu yapmaya karar verdik. On beş gün Londra'da kaldıktan sonra o, Amerika'ya kardeşi Arif Mardin'i ziyaret etmeye gidecek, ben de Paris yoluyla İstanbul'a gelerek Yaşar Kemal'in *Yer Demir Gök Bakır* oyununu prova etmeye başlayacaktım.

Evliliğimiz son günlerini yaşıyordu, ikimiz de hissediyorduk bunu. Yaklaşmaya çalıştıkça uzaklaşıyorduk birbirimizden, ip kopmuştu bir yerde. Çabalara rağmen onarılması olanaksızdı artık. Böyle bir evliliği sürdürmek aramızdaki saygıyı, dostluğu yitirmek demekti. Son yıl aramıza uçurumlar girmişti sanki. Radyo çalışmalarından başını kaşıyacak vakit bulamıyordu Betûl. Ben bir yandan film patırtısı, öte yandan tiyatronun dertleri ile dünyadan elimi eteğimi çekmiş gibiydim. Bazı günler hiç görüşmüyor, birbirmize notlar bırakıyorduk kapı önlerine. Artık dostlarımız da değişikti. Bana duyduğu kızgınlık yüzünden Betûl tiyatrodan fazla, üstüne basa basa *'radyocularla'* görüşüyordu. Bunu yaparken de farkında olmadan işi abartıyor, büsbütün uzaklaştırıyordu bizi birbirimizden. Zor günlerdi... Her mutsuz son gibi kuvvet istiyordu dayanabilmek için. Londra yolculuğumuz son umuttu. Belki tekrar anlaşıp eski günlere dönebilir, her şeye baştan başlayabilirdik.

Tüm nezaketimize ve birbirimizi kırmamak için aşırı çaba sarf etmemize rağmen Londra yolculuğu fiyasko ile sonuçlandı ve Betûl New York'a, ben Paris'e uçtuk. Bir daha birleşemeyeceğimizi biliyorduk artık. Betûl'ü uçağına götürecek arabaya bindirirken gözleri yaşlıydı. "İyi yolcu-

luklar sevgilim. Her şey ama her şey için teşekkürler," dedi. Bunun veda olduğunu anlaşmıştık ikimiz de...

Paris'te Şirin Devrim ve eski dostum Ferhunde Verdi'yle karşılaştım. Karmakarışık duygular içindeydim. Güçtü yedi yıllık bir beraberliğe son vermek. Ayrıca alışmıştım Betûl'e güvenmeye, dayanmaya. Sonra Ömer vardı ortada. O ne olacaktı? Üvey kızım Leylâ ikinci bir ayrılık kâbusu yaşamak zorunda kalacaktı... Ya annem babam? Onlar bu işi trajedi haline getireceklerdi. Betûl'ü çok severlerdi. Ayrılmamız onları çok sarsacaktı. Ben de çok sevdiğim kayınvalidemle kayınpederimden uzaklaşmış olacaktım. Bütün bunlar gerçek sorunlardı ama öte yandan evliliğimiz de bitmişti. Onu o durumda sürdürmek, başta kendimize saygısızlık olacaktı.

Şirin'le Ferhunde'nin varlığı Paris'te bana dertlerimi geçici olarak unutturdu. Şirin'in olduğu yerde insanın zaten fazla bir şey düşünebilecek zamanı kalmıyordu. Arada ikisiyle dertleşiyor, Betûl'le durumumu tartışabiliyor, evlilik üzerine konuşuyor, biraz olsun güç buluyordum.

Paris'te, Metin'den gelen bir mektup Nisa'yla boşanmaya karar verdiklerini yazıyordu. Mektubu alınca yüreğime indi. Dördümüz çok yakın dosttuk. Aynı anda ayrılmamız birtakım tatsız dedikodulara yol açabilirdi. Aynı andaki ayrılık kararı ne garip, ne üzücü bir rastlantıydı. Üstelik kimsenin kimseye yardım edebilecek durumu kalmamıştı. Metin'le Nisa'nın arası da son iki yıldır tatsızlaşmıştı. Metin'in bir iki serüveni karısının kulağına gitmiş ve onu çok kırmıştı. Özellikle o yılların ünlü bir şarkıcısına tutulmasının su yüzüne çıktığı günden beri aralarındaki bağ kopmuştu. Metin'in *Aşşşk* oyununda karşılıklı oynadığı Nevra Şirvan'a tutulduğu da söyleniyordu. Bana yazdığı mektupta Nevra'nın sözünü etmiyordu hiç.

İstanbul'a döner dönmez Yaşar Kemal'in *Yer Demir Gök Bakır* adlı oyununun provalarına başladım. Kalabalık bir kadroydu. Benden başka herkes oynuyordu. Üstelik Gülen Kıpçak, Zehra Ağralı, Günfer Feray, Erdal Özyağcılar, Ayla Arslancan, Aydemir Akbaş, Ferruh Aktaş ve Salih Güney de konuk olarak rol alıyorlardı bu kalabalık oyunda. Salih'le Zeynep köyün genç âşıklarını oynuyorlardı ama gerçek yaşamda birbirilerinden nefret ediyorlardı.

Betûl Amerika'da epeyce kalmıştı. Bu arada ben aileden kimseye boşanma kararımızı söylememiştim. Betûl'ün dönüşünü bekliyordum. Her şey yolundaymış gibi Teşvikiye Palas'ta oturuyor, kayınvalidemle, kayınpederimle yemek yiyor, şakalaşıyor ve Betûl hakkında eskisi gibi çene çalıyordum. Öte yandan Betûl'ün İstanbul'a geldiği gün kopacak kıyameti düşündükçe heyecanlanıyordum da. O günlerde bu konuda en rahat dertleşebildiğim insan Günfer olmuştu.

Sonunda o tehlikeli gün gelip çattı. Hiçbir şey olmamış gibi annem, kayınvalidem Fahire Hanım, Metin ve ben karşılamaya gittik Betûl'ü. O da her şey normalmiş gibi indi uçaktan. Hepimizi öptü. Her zamanki gibi

anlatacak komik bir şey buldu ve sahte bir kavuşma mutluluğu içinde eve döndük. Yukarıda kayınvalidemde yediğimiz öğle yemeğinden sonra Metin, Betûl ve ben kendi dairemize indik. O ana kadar kendini tutmuş olan Betûl boşaldı birden. Her şey için beni suçluyordu. Metin bana gözüyle işaret ediyor, "Sen sus, sinirlenmemeye bak," demek istiyordu. Ben de kararlıydım sinirlenmemeye. Betûl ne derse desin, reaksiyon göstermeyecek, kızmayacaktım. İlerideki dostluğumuz için, Ömer için bunu yapmak zorundaydım. O haklı olarak kadınca hücumlarda bulunuyor ve haftalarca içinde sakladığı öfkeyi kusuyordu. Hiç sesimi çıkarmadan sabırla dinledim. O gece son kez kaldım Teşvikiye Palas'ta. Ertesi sabah yanıma giyecek bir şeyler alarak Güler'le Hikmet'in Şişli'deki apartmanına taşındım. Güler durumu önceden biliyordu. Bu yüzden fazla şaşırmadı. "Gidip annemle babama ben anlatayım bari," dedi.

O akşamüstü annemle babama uğradığımda Güler'den durumu öğrenmişlerdi. Her ikisi de çok öfkeliydi. Annem bir yandan dostlarıyla Zeki Müren'in konserine gitmeye hazırlanırken bana verip veriştiriyordu. Babam yazın sonuna kadar kendime bir ev tutmamamı, bir süre Güler'le kalmamı ve durumu iyice düşünmemi istedi benden. Ben de onun isteklerini yerine getireceğime söz verdim.

Bundan sonraki günler çok güç geçti. Her boşanmış insanın bildiği gibi, ayrılmaya karar vermiş karı kocalar arasında iş tamamen bitene dek geçen bu tatsız süre korkunç oluyordu. Kırılmalar, dedikodular, araya girenler, çocukların durumu, aile yakınlarının değişen tutumları, çocuk kimde kalacak sorunu korkunç yıpratıyordu her iki tarafı da. Betûl'ün isteği üzerine Ömer onda kaldı, istediğim zaman gidip görecektim oğlumu. Betûl'ün başka da bir isteği yoktu zaten. Bu işin son derece soyluca yapılmasını istiyordu. Benim de bir talebim olmadığına göre bir an önce boşanmaktan başka yapacak bir şey kalmıyordu. Birlikte tuttuğumuz bir avukat işi bir celsede çözümledi ve yedi yıllık evliliğimiz, mutluluğumuz bir anda yok oluverdi.

Betûl'le karı kocalığımız bitmişti bitmesine ama dostluğumuz daha yeni başlıyordu. Aradaki krizli devreyi atlatınca gerçek bir dost buldum karşımda. Bu satırları yazarken tam on yıl geçti boşanmamızdan bu yana. Betûl'le hâlâ çok yakın dostuz. İşin en güzel tarafı, ben onun ailesiyle, o benim ailemle eskisi gibi sıkı fıkılığımızı sürdürüyoruz gene. Ömer beş yaşındaydı boşandığımız zaman. Pek anlayamadı ne olup bittiğini. Onu ziyarete gittiğim bazı günler, "Sen artık niye burada kalmıyorsun baba?" diye sordu yalnızca. Sonra duruma alıştı. Ben de sık sık gittim onu ziyarete. Gördüğü kadarı ile annesiyle konuşmalarımızda fazla bir değişiklik yoktu. Evde aleyhimde konuşulmuyordu, benim evimde de annesinin aleyhinde konuşulmuyordu. Bütün bunlar Ömer'e boşanmanın şokunu fark ettirmedi ve durumu olduğu gibi kabul etmesine neden oldu. Bu tutumumuz Ömer'i sağlıklı bir insan yaptı sonunda.

Boşanma patırtım arasında *Yer Demir Gök Bakır* oyunu iyi gidiyordu. Yaşar Kemal'in adı ve oyunun iyi sahneye konulmuş olması, ilk ayın dolu gitmesine neden oldu. Sonra yavaş yavaş hızını kaybetti ve acele yeni bir oyun çıkarmamızı gerektirdi. Bundan sonra iki oyunluk bir program vardı. Benim başrolünü oynayacağım *Karanlıkta Komedi* ve İngiltere'deki tedavisinden dönen Ayfer'i tekrar seyircinin karşısına çıkaracak olan, *Kaygısız* adlı tek perdelik bir dramdan oluşuyordu bu program. Eskiden Cep Tiyatrosu'nda oynattığım *Kaygısız*, Ayfer'in dönüşü için ilginç olur kanısındaydım. Fikret Hakan film işleri için Anadolu'da olduğundan onun rolünü Tolga Aşkıner oynayacaktı. *Karanlıkta Komedi*'de benim yanım sıra Nisa, Füsun, Altan, Ayfer, Tolga, Hüseyin ve Yüksel oynuyorlardı.

Ayfer'in dönüşü hakkında basının yaptığı büyük reklama ve *Karanlıkta Komedi*'nin çok güldürmesine rağmen, bu iki oyunluk program da pek tutmadı. Bizim seyirci kısa oyunlardan pek hoşlanmadığı için, iki oyunluk bir program tiyatro tarihinde hiçbir zaman iş yapmamıştı zaten. Bunu herkes bildiği halde, Nasrettin Hoca örneği, *'ama bir tutarsa'* diye girilirdi tiyatroda bu tür denemelere.

Yılın son oyunu olan ve Nisa için düşünülen *Şahane Dul* vardı sırada. Güler'in hazırladığı birbirinden güzel kostümler ve Nisa'nın sempatik oyunu, bu komediyi seyirciye sevdirdi ve kapalı gişe oynarken, turne nedeniyle kaldırıldı. Yapılacak şey, bir mevsim sonra tekrar *Şahane Dul*'la başlamaktı.

Ondan sonra da Nisa'nın Feydeau'dan dilimize çevirdiği *Bit Yeniği* (*La Puce a l'oreille*) adlı klasik komediyi oynamaya karar vermiştik. Bütün kadronun rol alacağı bu oyunun başrollerini ben ve Nisa oynayacaktık. Provayı Eylül'de Ankara'da yapacak ve mevsim başında *Şahane Dul*'dan sonra İstanbul'da perdemizi açacaktık.

Mevsim sonuna doğru tiyatromuza girdiği günden beri oynadığı rollerden memnun olmayan Tolga, turneden önce bizden ayrılacağını söyledi. Kendisine fırsat verilmediğinden, oynamayı istediği rolleri oynayamamaktan yakınıyordu. Çıkıp ne yapacağını bilmiyordu. Mali durumu pek iyi değildi. Herhalde bir düşüncesi vardı ama Tolga herkese yeminler ediyor, hiç kimseyle anlaşmadığını, gelecek için hiçbir plan yapmadığını söylüyordu. Son günlerdeki kaprisleriyle çevresindekileri kırmıştı. Kararı bir an önce topluluktan ayrılmak ve beş parası olmadığı halde, yeni bir iş bulana dek boşta kalmaktı. Metin'den boşandıktan sonra Tolga'yla yakın bir arkadaşlık kuran Nisa da *Şahane Dul*'da, kazandığı büyük başarıya rağmen, eskisi kadar sakin ve huzurlu değildi.

Metin'le aynı tiyatroda çalışmak güç geliyordu ona. Hastalığını tamamen atlatmış olan Metin'in, rol arkadaşı Nevra'ya yakın bir ilgisi olduğu ve yakında evlenecekleri dedikodusu da Nisa'yı rahatsız ediyordu. Metin kendisine sorduğum zaman, Nevra'yı yetenekli bir oyuncu olarak beğendiğini ama başka hiçbir şey düşünmediğini söylüyordu ısrarla. O günler-

de sinemanın ünlü bir yıldızı ile kurduğu gizli ilişkiyi de bunun bir kanıtı olarak gösteriyordu bana.

Bu arada *Bulvar*'dan beri birlikte çalıştığımız Tülin Oral kocasıyla birlikte Londra'ya gitmişti benden izin alarak. Çok sevdiğim bir insan olan Tülin'in tiyatrodan uzak olması üzüyordu beni. Ama o da hem kocasının yanında olmak hem de biraz daha fazla para kazanmak umuduyla zorunluydu bunu yapmaya. Kız kardeşi Sevim'le hazırladığı bir folklor şovuyla Londra gece kulüplerinde para kazanıyordu. Tiyatronun özel problemlerinin yoğun olduğu bu dönemde Tülin'in yokluğu iyice hissediliyordu.

O yıl jübilesini yaptığım Turgut Boralı da İtalyan karısı Maritza'dan el aman dediği için boşanmaya karar vermişti. Fakat ateşli bir Latin olan eski koreografım Turgut'la nikâhını *'İtalyan usulü bir evlenme,'* olarak kabul etmiş ve ölünceye kadar ayrılmamaya karar vermişti. Bunu bilen Turgut sinir krizleri geçiriyordu. Hatta Maritza'yı memnun etmek ve boşanma işini daha kolay yola sokabilmek umuduyla, jübileden eline geçen bütün parayı Maritza'nın gece kulüpleri için hazırladığı bir şovun masraflarına döktü. Şov büyük bir fiyaskoyla sonuçlandı. Turgut da boşu boşuna jübile yapmış oldu. Bütün bunların sonunda Maritza boşanmadı gene de.

Semine'nin de İzzet'le problemleri vardı. Artık çok tanınmış bir film yıldızı olan İzzet ayrılmak istiyordu Semine'den. Onun da çok ünlü sarışın bir ses sanatçısı, ayrıca da eski bir film yıldızı ile ilişkilerinden söz ediliyordu. Semine'cik bunları duymazlıktan geliyor, hastalanıyordu. Hiç belli etmemesine rağmen, perişan olduğu her halinden belliydi. Ama boşanmaya niyeti yoktu hiç. Deliler gibi sevdiği İzzet'i eve hiç uğramasa bile bırakmayacaktı. Tüm yaşantısını, tüm düzenini ona göre kurmuştu. Ama çok mutsuzdu. Semine, inanılmayacak kadar mutsuzdu. Ünlü film yıldızı, şahitlik yaptığım bir nikâhta yanıma gelip "İnşallah bir gün İzzet'le benim de şahitliğimi yaparsınız," demişti. Ben o gün işi anlamazlığa gelerek aptal aptal gülümsemiştim. Sanki anlamış gibi davransam Semine'ye ihanet edecekmişim gelmişti bana.

Tiyatronun içinde kişisel huzursuzlukların kol gezdiği bir mevsimdi bu. Özellikle bahar aylarında (mevsim sonu nedeniyle tiyatroda kaprislerin en fazla olduğu, en tehlikeli aylardı bunlar) her zaman tatlı bir havası olan kulisimizin bile tadı tuzu kaçmıştı. Herkes *'canım'* diyene *'canın çıksın'* demek ister gibiydi.

Betûl benden ayrıldıktan sonra o yaz Londra'ya gidip bir süre orada çalışmaya karar vermişti. Ben yazın Çiftehavuzlar'da kaldığım için, Ömer dadısı Jasmin'le bize gelmişti. Ayrıca turnede olmam da bir sorun yaratmıyordu, çünkü annem babam ya da Betûl'ün ailesi İstanbul'daydılar. Ömer her iki tarafta da mutlu oluyordu. Bu yüzden Betûl olmasa da durumu idare edebiliyorduk.

Eylül ayında *Şahane Dul*'u AST'ta sergilemek üzere Ankara'ya gittik. Bir yandan da mevsim başında oynayacağımız *Bit Yeniği*'nin provalarını

yapıyorduk. Karışık ve zor bir komediydi *Bit Yeniği*, iyi bir kadro istiyordu. Elimdeki oyuncular yetmeyecekti bu kalabalık komedinin birbirinden güzel tiplerini oynatmaya. Erol Günaydın sonunda benim yanımda mutlu olacağına karar vermiş ve tekrar bizim kadroya girmişti. Yıllar önce Muammer Karaca'nın *Cibali Karakolu*'nda gördüğüm değerli sanatçı Güzin Özipek de katılmıştı aramıza. Salih Güney, karımı baştan çıkarmaya kalkan yakışıklı Toume'i oynayacaktı. Bu üç sanatçının eklenmesiyle Altan Erbulak, Erol Keskin, Füsun Erbulak, Hüseyin Kutman, Yüksel Gözen, Hâdi Çaman, Şefik Döğen, Turgut Boralı, Zeynep Tedü, Nisa Serezli ve benden oluşan kadro, *Bit Yeniği*'ni istediğim hale getirmişti.

Ankara'da Metin Deniz'in yaptığı *Şahane Dul*'un dekorları kurulurken Ankara Sanat Tiyatrosu'nun salonunda hareketli sarışın genç bir adam çarptı gözüme. Sürekli olarak "Şurası şöyle olsa daha iyi olmaz mı?" diye dekor hakkında bir şeyler söylüyor ve yan gözle de arka sırada oturan bizlere bakıyordu. Ecnebiye benzeyen ve dekorla ilişkisi olduğu belli olan bu genci o güne dek tiyatro çevresinde hiç görmemiştim. "Kim bu?" diye sordum yanımda oturan Yüksel Gözen'e. "AST'ın dekoratörü Osman Şengezer," diye cevap verdi Yüksel. Metin Deniz yanımızda olmadığı için, Osman Şengezer'e "Metin Bey yok. Buyurun siz karar verin. Nasılsa onun beğenmeyeceği bir şey yapmazsınız," diye seslendim. Perdenin püsküllerini beğenmemiş, onları değiştirmek istiyordu. Osman'la perde püsküllerinin değişmesiyle başlayan ahbaplığımız sonraki yıllarda çok yakın bir dostluğa dönüştü. En ufak bir sıkıntımda yanımda belirdiğini gördüm hep. İki eli kanda olsa (Çoğunlukla da öyledir. Aynı anda bir balenin, iki operanın, üç özel tiyatronun dekorunu hazırlıyordur) çıkagelir böyle günlerde.

Şahane Dul Ankara'da çok iyi gidiyordu. Başkent seyircisi Nisa'yı çok seviyor, onun oynadığı oyunlara büyük ilgi gösteriyordu. Fakat Nisa bir garipti bu oyunda. Hiç yapmadığı şeyleri yapıyor, kimseye fırsat vermiyordu. Tanıdığım, saygı duyduğum Nisa değildi bu. Garip bir huzursuzluğu vardı anlayamadığım. "Acaba hâlâ Metin'i mi seviyor?" diye düşünmekten kendimi alamıyordum zaman zaman. Sahnede her zaman düşünceli, her zaman oyun arkadaşlarına saygılı olan Nisa gitmiş, onun yerine kaprisli, huysuz bir yıldız gelmişti. Her zaman sakin olmaya çalışan Erol Keskin bile bir gece çıldırmış, oyundan sonra, "Tek başına senfoni çalınmaz ki birader!" diye bağırmıştı. Nisa'nın yaptığı gereksiz bir hareket nedeniyle ayaklı bir ansiklopedi olan Erol Keskin de kızgınlığını ancak böyle entelektüel bir düzeyde belli edebilirdi.

Ayrıca *Bit Yeniği* provalarında da Nisa çok isteksiz görünüyor, her şeye karşı çıkıyordu. Aksi gibi ben başrolü oynadığım için, oyunu eski kocası Metin koyuyordu sahneye. Ankara'da yapılan provalar Nisa'nın tatsızlığı yüzünden bir kâbus haline gelmişti. Bu durumu nasıl çözümleyeceğimi düşünürken, bir gece yarısı her şey ortaya çıkıverdi.

O günlerde çok sempatik bir otel olan Monako'da kalıyorduk. Ben, Yüksel ve Hâdi'yle birlikte iki odadan oluşan bir daireyi paylaşıyordum. O gece her zamanki gibi oyundan sonra otelin sempatik salonunda bir şeyler yemiş, çene çalmış ve yukarı yatmaya çıkmıştık. Birden telefon çaldı. Tiyatrocular için gecenin kaçında olursa olsun, telefon korkutucu ve şaşırtıcı bir haber değildir. Bu yüzden tam yatmak üzere olduğum halde telefona gayet normal cevap verdim. Yandaki odalardan birinde Zeynep'le kalan Nisa'ydı beni arayan. Derhal benimle görüşmesi gerektiğini söylüyordu ağlamaklı bir sesle. "Peki, hemen geliyorum", dedim ve üstüme sabahlığımı giyerek Nisa'yla Zeynep'in odasına gittim. Her şeye meraklı olan Hâdi'yle Yüksel meraktan çatlayabilirlerdi. Ben dönünceye kadar yatmayacaklar ve Nisa'nın gecenin bu saatinde benimle konuşacağı önemli şeyin ne olduğunu öğrenmeden gözlerini bile kırpmayacaklardı. Odadan çıkarken uyumadan beni bekleyeceklerini söylemişlerdi zaten.

Nisa'yla Zeynep ellerinde konyak bardakları karşılıklı oturuyorlardı. Nisa'nın ağladığı belli oluyordu. "Affedersin, gecenin bu saatinde seni rahatsız ettim," dedi hafifçe doğrularak. "Rica ederim. Benim uyku problemim yoktur, bilirsin," diye cevap verdim.

Bir şey içip içmeyeceğimi sorduktan sonra, Nisa oda arkadaşına, "Zeynepciğim, sen bizi biraz yalnız bırakır mısın lütfen?" dedi. Zeynep "Tabi Nisa'cığım. Ben de Hâdi'yle Yüksel'in yanına gider, orada beklerim," diye hemen kalkıp odadan çıktı. Bizim odadaki meraklılar korosu üçleşmişti şimdi. Birden onların arasında olup merak etmek istedi canım... Burada karşıma bir problem çıkacağı belliydi. Gecenin bu saatinde problem çözmek de güç geliyordu bana. Oysa öte yandaki odada "Acaba ne konuşuyorlar?" diye fikir yürütmek çok daha eğlenceliydi. Zeynep çıkarken arkasından bakakalmıştım.

Nisa bir sigara yakarak söze başladı. "Aslında bunu seninle konuşmamaya söz vermiştim ama dayanamadım ve bu gece sana açmaya karar verdim." Ortalıkta dönen şey benim sandığımdan da önemliydi herhalde. Ben de bir sigara yaktım. Nisa yüzüme bakmadan devam ediyordu. "Ayfer beraber konuşalım demişti bana. Ben de Ankara'ya gelirken söz vermiştim, ama her gece oyun, her sabah prova. Sürdüremeyeceğimi anladım bu sahtekârlığı."

"Hiçbir şey anlamıyorum Nisa. Ne sahtekârlığından söz ediyorsun?"

"Ayfer, Tolga ve ben bir tiyatro kuruyoruz."

Birden yanlış duyduğumu sandım. Aslında çok normal bir şey söylüyordu Nisa bana. Daha önce Gülriz de kurmuştu bir tiyatro kocasıyla. Ama son ana kadar benden saklamaya gerek görmemişti. Birden çok alındığımı hissettim. En çok da yakın dostum Ayfer'e alınmıştım.

"Peki ama neden benden saklamaya gerek gördünüz? Benim size yardım edeceğimden başka ne gelebilirdi ki aklına?"

"Bilmiyorum. Ayfer öyle istedi. 'Ben Ankara'ya geleceğim. Haldun'a o zaman birlikte söyleriz,' dedi."

"Ama neden? Neden ben de herkesle birlikte öğreniyorum bunu? Üstelik benimle başrol oynuyorsun bundan sonraki oyunda. Ben turnede kimi bulup oynayacağım bu rolü şimdi?"

"Haklısın, ben de bu yüzden dayanamayıp konuştum işte."

Orada daha ne kadar kaldığımı hatırlamıyorum ama Nisa, Metin'le aynı tiyatroda çalışmasının kendisi için artık çok güç olduğunu, inandığı sevdiği Dormen Topluluğu'ndan bu yüzden ayrılması gerektiğini, Ayfer'in böyle bir önerisine *'evet'* demenin bu koşullar altında çok kolay olduğunu anlattı bana. O kadar şaşırmıştım ve o kadar geçti ki, söyleyecek fazla bir şey bulamadan ayrıldım Nisa'nın yanından.

Odamdaki meraklılar korosu suratımın allak bullak olduğunu görünce ortada kötü bir şeyler döndüğünü hemen anladılar. Oturup anlattım Nisa'nın söylediklerini. "Belliydi," dedi Hâdi. "İki kadın bu işi nasıl yürüteceklermiş?" diye sordu Yüksel akşamdan kalma bisküvi kutusuna dalarken. "Hep Tolga'nın başının altından çıkmıştır bunlar," diye ekledi Zeynep.

Birden Tolga'nın bütün yaptıklarının planlı olduğunu anladım. Daha tiyatrodan çıkmadan tüm ayrıntıları ile tasarlamıştı bunu. Prensip meselesi olarak Dormen Tiyatrosu'nu bıraktığında, "Tolga'nın prensipleri uğruna beş parasız kalmayı göze almasına saygı duymak gerekir," diyordum her zamanki gibi aptalca iyi niyetimle. "Onun bir düşündüğü vardır," diyordu tiyatrodakiler koro halinde. Ankara'ya gelmeden bir gece önce Ayfer'e uğramıştım. Çok heyecanlıydı. "Sana önemli bir şey anlatacağım," demişti bana yanakları kızararak. "Nedir? Şimdi söyle," diye ısrar etmiştim ben de merakla. "Sonra anlatırım. Ama sen de çok sevineceksin," diye anlatmamıştı Ayfer tüm ısrarlarıma rağmen. Ben de *'Ya lokanta açacak ya da butik işine başlayacak,'* diye karar vermiştim kendi kendime. Yıllar yılı çektiklerimi yakından izlediği için, tiyatro patronluğuna heves edeceği aklıma bile gelmemişti o gece. Ayfer'i mantıklı ve akıllı sanmıştım bunca zamanca.

Şimdi her şey aydınlanıyordu yavaş yavaş. Anlamadığım tek nokta, bunu saklayıp beni güç duruma sokmalarıydı. Bunu affedemiyordum bir türlü. Provaya başlamış bir baş oyuncumla tiyatro kurmaya karar veriyorlar ve bana haber vermeden, beni elim kolum bağlı halde turneye gönderiyorlardı. Bu ne biçim dostluk anlayışı idi? Ayrıca birkaç hafta sonra başlayacak *Bit Yeniği* oyununda karımı kime oynatacaktım? Ankara'dan telefonla bu işleri çözümlemem olanaksızdı. Üç eski oyuncum ve dostum beni bu tatsız duruma sokmuşlardı. Ayfer'in keyfi olup Ankara'ya gelecek ve ben haftalarca boşu boşuna prova yaptıktan sonra, Nisa'nın oynayamayacağını, kusura bakmamamı söyleyecekti bana. Bu kadar yıldır benim yanımda eğitim gören bu insanlara hiçbir şey öğretememiştim demek.

O günlerde Ayfer Ankara'ya geldi Tolga'yla birlikte. Tanıdığım Ayfer gitmiş, yerine dünyayı değiştirecek bir patroniçe gelmişti. Tolga'nın konuşmaları da yalnızca, "Artık bundan sonra patronum, ona göre davran bana," üzerine çeşitlemelerdi.

Ayfer Ankara'da yapması gereken bütün işleri çözümledikten sonra ancak gecenin ikisinde benimle konuşabilecek vakit bulabildi. Oysa ben Ankara'ya benim için geldi sanmıştım. Bu kez Yüksel'le Hâdi odayı boşaltarak Ayfer'le beni yalnız bıraktılar.

"Neden? Neden saklayıp beni güç duruma soktunuz?" diye sordum kızgınlıkla. "Belki iş olmaz diye kimseye söylemek istemedik. Uğuru kaçar diye korktuk," gibi abuk sabuk bir cevap verdi Ayfer. Sonra başta bu işe hiç niyetli olmadığını, Tolga'nın kendisini kandırdığını anlattı uzun uzun. Söz verdiği halde Nisa'nın daha önce davranıp bana anlatmasını hiçbir zaman affetmeyeceğini de dizine vura vura ilan etti.

Aslında beni güç duruma soktuğuna, başrolü oynayan aktrisimin oyunu da provaları da bırakıp gideceğine değinmiyordu hiç. Turnede kimi bulup Nisa'nın yerine koyacağım, Ankara'dan bu işleri nasıl çözümleyebileceğim aklına bile gelmiyordu. Kuracağı tiyatronun zaferini şimdiden görüyor, gelecekti alkışlar ve gişe hasılatlarının hayali ile daha ortada fol yok, yumurta yokken sarhoş oluyordu. Kırk yıllık yakın dostum Ayfer'le iletişim kurmam olanaksızdı o gece. Bu açık seçik belliydi. Bu yüzden susmayı tercih ettim. Yalnız sonunda, "İki haftaya kalmaz birbirinize girersiniz, iki kadının patron olduğu tiyatro biraz güç yürür," dedim.

"Nisa'yla bizim kavga etmemiz olanaksız," dedi güvenle.

"Görürsün," dedim.

Bir hafta sonra bir afiş ve bir teyp olayı yüzünden ilk gerginliklerinin başladığını, hem Ayfer'den hem de Nisa'dan ayrı ayrı dinledim daha sonra.

Çok kızmıştım Ayfer'in yaptığına. Bana önceden haber verselerdi, önlemlerimi alır öyle çıkardım turneye. Bu vaziyette elim kolum bağlı kalmıştım Ankara'da. Ama yapacak bir şey yoktu artık. Ayfer'le o tatsız konuşmamızdan sonra, Nisa'nın yerine birini bulana kadar provayı iptal ettim. O rolü oynayabilecek kimse yoktu. Eylül ayında birini bulmak aşağı yukarı olanaksızdı. Herkes bir tiyatroyla anlaşmıştı. O bir haftalık sürede Ayfer'le Nisa'ya daha da çok kızdım, beni umutsuz duruma soktukları için. Rolü en iyi oynayabilecek insanlardan biri olan Nevra'yı konuk olarak AST'a verdiğimden, onu da oynatmama olanak yoktu, onların oyunu bitene dek.

Ne yapacağımızı kara kara düşünürken Londra'dan bir telefon geldi bir gün. Betûl'dü beni arayan. Nasıl duymuşsa duymuş, sıkışık bir durumda olduğumu haber almıştı. "İstersen Tülin'le konuşayım. O burada ama galiba dönmek istiyor," dedi. Eski karım imdada yetişmişti gene. Bir gün sonra, ikinci bir telefonla, Tülin'in bir hafta sonra Türkiye'ye döne-

ceğini ve rolü oynayacağını bildirdi ve böylece *Bit Yeniği*'nde baş kadını Nisa'nın yerine kim oynayacak sorunu da ortadan kalkmış oldu.

Ayfer'le bu olaydan sonra bir süre dargın kaldık. Onun Ankara'daki tutumunu sevmemiştim hiç. Sonra aramızdaki buzlar çözüldü ve dost olduk gene. Onların ortaklıkları da patırtı gürültü bir yıl sürebildi ancak. Ondan sonra Ayfer bir yanda, Tolga'yla evlenen Nisa öte yanda, iki ayrı tiyatro kurdular. Aslında tiyatro kurmak istemeleri kadar normal bir şey olamazdı benim için, ama bu işi yapış biçimiydi beni kızdıran. Daha ilk günden bana haber vermek zorundaydılar.

Basın işi epeyi alevlendirdi ve aramızın büsbütün açılmasına neden oldu o ilk aylarda. Yakın dostum gazeteci Müşerref Hekimoğlu yıllar yılı affetmedi Ayfer'le Nisa'yı bu olay nedeniyle. Bana yapılmış bir kalleşlik olarak gördü bunu. Öyle olmadığını anlatmaya çalıştımsa da, dinlemedi beni uzun bir süre. Aslında ilk başlarda birçok kişi böyle yorumladı bu ayrılıp tiyatro kurma serüvenini. Bu da beni çok rahatsız ediyordu. Ortalıkta bir kalleşlik yoktu, bir düşüncesizlik vardı yalnızca. O da ne ilk, ne de son kez başıma gelecekti.

Bit Yeniği *Durumu Kurtarıyor*

Her zaman olduğu gibi karışık günlerin arkasında şansım gene yardım etti ve *Bit Yeniği* bir güneş ışığı gibi doğdu tiyatromuzun sıkıntılarının üzerine. *Şahane Züğürtler*'den bu yana en tutulan oyunumuz oldu bu klasik Fransız komedisi. Georges Feydeau'nun matematikçi kafasıyla dantel gibi işlediği bir fars başeseriydi bu. Hepimiz oyundan büyük zevk alıyorduk. Seyirciden tufan gibi gelen kahkahalar mutlu ediyordu bizi. Seyirci çok gülüyordu. Doya doya, kana kana, içten gülüyordu bu oyunda başımıza gelenlere. Sahneden söylenen bir sözün ya da yapılan bir hareketin kopardığı kahkahadan, bir oyuncunun duyduğu sonsuz mutluluğu tiyatrocu olmayanların anlaması çok güç bir zevktir. Altan, damaksız yeğenim, Hüseyin, Yugoslav asıllı kıskanç koca, Güzin, ağzından purosu düşmeyen randevuevi sahibesi olarak olağanüstü kompozisyonlar yarattılar bu oyunda... Ben birbirine karıştırılan, biri karısını kıskanan züppe bir burjuva; öteki randevuevinde çalışan ayyaş, kara cahil bir kapıcıyı oynuyordum. İkinci ve üçüncü perdelerde oynadığım karakterlerden biri, bir kapıdan çıkarken, öteki başka bir kapıdan içeri giriyordu. Birkaç saniyede kılık değiştirip antre yapmam gerekiyordu ve bu, tüm oyun süresince on beş yirmi kez oluyordu. Sahne gerisinde ellerinde listelerle üç kişi birden yardım ediyordu bana. Son derece planlı hareket ediyordu üçü de. Biri ceketimi çıkartırken, öteki elinde hazır bulundurduğu hileli tulumu ge-

çiriyordu pantolon, gömlek ve yeleğimin üstüne. Önlük ve boynumdaki eşarp tulumun üstüne dikildiğinden, onlar için ayrıca vakit kaybetmiyordum. Üçüncü yardımcı da başıma, sarhoş kapıcının kasketini iliştiriyordu. Ben bu arada nefes nefese ayakkabılarımın üstüne kaba saba çizmelerimi geçiriyor ve saniye kaybetmeden antremi yapıyordum. Bütün bu değişme işlemi on, on beş saniye arasında tamamlanıyor ve her seferinde seyirciden hayret nidaları gelmesine neden oluyordu. Aslında çok yorucuydu bu iki rolü birden oynamak. Her gece iki saat on beş dakika süresince durmadan koşuyordum. Bunlara matineler de katılacak olursa, bu tiyatro maratonunda aşılması güç bir rekor kırmış sayılabilirdim.

Bu kadar çabuk kıyafet değiştirmemi bazı seyircilerin aklı almıyordu. Bu yüzden kapıcıyı bana çok benzeyen ama biraz daha toplu olan başka birinin oynadığını sanıyor ve zaman zaman iddiaya bile giriyorlardı. Kapıcıyı daha toplu görmelerinin nedeni, takımın üstüne giydiğim bol tulumdu. Oyun bittikten sonra insanların sahne gerisine gelip ya da beni sokakta durdurup, "Affedersiniz, her iki rolü gerçekten de siz mi oynadınız?" ya da "Chandebise'i siz oynadınız, peki Poche'u kim oynadı?" gibi sorular sormaları benim için olağan hale gelmişti o günlerde...

Satışa çıktığı gün, on beş günlük tüm biletleri bitiyordu *Bit Yeniği*'nin. Nora ayrılmıştı bizden. Yeni müdürümüz Tezcan ile anlaşamamış, işi bırakmıştı. Mutlu olur, yeni bluzlar diktirip, çeşitli küpeler takardı bizimle olup *Bit Yeniği*'nin olağanüstü hasılatını görseydi. Yeni gişecimiz, Beyoğlu'nun eski kasiyerlerinden Nafia Hanım'dı. Ona yardımcı olarak da, kocasının işleri nedeniyle yıllarca Anadolu'yu dolaşmış, fakat artık İstanbul'a yerleşmiş olan çocukluk arkadaşım Nükhet'i almıştık... Nükhet, Beykoz Halkevi günlerinden beri ayrı kaldığı tiyatro ortamına girdiği için çok mutluydu. "Kırkından sonra tekrar saza başladım," diyordu gülerek. Fatma hayatından memnundu. Borçları bir sıraya girmişti gene. Fransız kültürü ile yetişmiş olan Hâmit (bu oyunda en çok o ısrar etmişti) ağzı kulaklarında "Bizim oyunla yer yerinden oynadı," diyordu. Belki yirmi kez izlemişti oyunu başından sonuna dek. Özellikle Akbank'ın tatil olduğu cumartesileri Hâmit'in tiyatroya gelme günleriydi. O gün gelir, hepimizle çene çalar, idareye çıkıp işleri kontrol eder, bu arada da galeriden en sevdiği sahneleri izlerdi. Bazı bölümleri yüz kezden fazla izlemişti Hâmit. Gene de galeriden gevrek kahkahasını duyar, sahnede gülmemek için zor tutardık kendimizi.

Tiyatroda kahkahalarıyla tanınan birkaç kişi vardır. Tüm tiyatrocular, hangi tiyatro olursa olsun, hemen anlarlar onların seyirciler arasında olduklarını bu ünlü kahkahaları duyunca. Hâmit bunlardan biridir. Abdi İpekçi, İsmet Ay, Günfer Feray, Prof. Oya Başak, Dilek Türker, Göksel Kortay ünlü kahkahacılar arasında yer alırlardı. Bunlardan Abdi İpekçi, gerçekten garip gülmesi yüzünden "Alay ediyorum sanırlar," korkusuyla bir süre komedi seyredemez olmuştu. Oyunu birkaç kez

izleyenlerin gülmesi, komik sözlerden ya da olaydan biraz önce gelir çoğunlukla. Boşlukta çınlayan bir kahkahaya seyirci "Acaba bunda gülecek ne vardı?" diye şakalaşır ve onu düşünürken gülmesi gereken yeri kaçırır çoğunlukla.

Kahkahacıların yanı sıra bir de tüm tiyatrocuların tanıdığı uykucular vardır. Her oyunda mutlaka uyurlar ve sonunda "Harikaydı," ya da "Pek o kadar iyi değildi," diye oyun hakkında fikir yürütürler. Oysa onlar düşlerinde gördükleri bambaşka bir oyundan söz ederler çoğunlukla. Birinci perdenin başından, selama kadar mimlenmiş uykucuların arasında Ankaralı ünlü bir eleştirmen ve bir oyun yazarının karısı da vardır. Onların hiçbir oyunda uyanık kaldıklarını görmedim. Üstelik biri o oyun hakkında uzun uzun yazılar yazar, öteki de herkesten fazla fikir yürütür. Bazen karısının zoruyla tiyatroya gelmiş bir iş adamının, ya da bütün gün çalışmış bir memurun ön sırada mışıl mışıl uyuduğu görülür. *Bit Yeniği* kadar hareketli bir oyunda bile seyirciler arasında uyuyanlar olması şaşırtmıyordu bizi. İlk sahneye çıkmaya başladığım günlerde uyuyan birini görünce çok alınır, farkında olmadan daha yüksek sesle konuşmaya başlardım. Sonra uyuyanlarla başa çıkamayacağımı anlayınca, bu yöntemi yavaş yavaş unuttum ve uyuyan müşterilerimizi de tiyatronun vazgeçilmez parçalarından biri olarak kabullendim.

Bir de reaksiyoncular vardır pek sevdiğim. Bunlar oyun sırasında avaz avaz fikir yürütenlerdir. O kadar kaptırmışlardır ki kendilerini oyunun gidişine, "Hınzır karı, şimdi çocuğu baştan çıkaracak," ya da "Aman oraya gitme! Katil kapının arkasında saklı!" gibi zihinlerinden geçen düşünceleri yüksek sesle çevrelerindeki yüzlerce kişiyle paylaşırlar. Bunlar tiyatronun gerçek müşterileridir. Çoğunlukla matinelere gelen reaksiyonculara oynamak her zaman büyük bir zevk olmuştur benim için.

Bit Yeniği'nin tutması, tiyatroda herkesin moralini düzeltti. Tüm kadro neşe içinde geliyordu tiyatroya. Erol Günaydın oyundan önce, ya da sahne gerisinde antre beklerken yaptığı türlü esprilerle kırıp geçiriyordu hepimizi. Altan her gün yeni bir şeyler icat ediyordu bizi güldürmek için. Yüksel, tiyatrosu dolu gittiği için Beyoğlu'nun en mutlu adamıydı. Başka türlü yürüyordu kaldırımlarda. Hele karşıdan karşıya geçerken kurumundan yanına yaklaşılmıyordu. Salon her gece tamamen dolu olduğundan, işin o kısmını abartmasına artık olanak kalmamıştı. Bu yüzden o da her günkü hasılatları yükseltmekle tatmin ediyordu kendini. Gişeden duyduğu rakama hiç olmazsa birkaç yüz liracık eklemese içi rahat etmiyordu bir türlü. Bayram ve tatil günlerinde bu fazlalıklar binlere kadar çıkıyordu. Dormen Tiyatrosu denince akan sular duruveriyordu Yüksel için. *İrma*'nın şarkılarından birinde *'Dünya bir yana, Paris bir yana'* sözü vardır. Yüksel'in yaşamında ise, dünya bir yana Dormen Tiyatrosu bir yana olmuştu.

Bit Yeniği bütün yıl oynayacaktı. Bu apaçık belli oluyordu. Gişe hasılatı azalacağına, daha da yükseliyordu haftalar geçtikçe. Her türlü sınıfa

seslenebilen bir komedi olduğu için, İstanbul'un en ücra köşelerine kadar yayılmıştı ünü.

Mevsim ortasında Suadiye Atlantik Sineması'nda oynayacağımızı ilan ettikleri günün sabahı, matine ve suare biletlerinin tümü, birkaç saat içinde kapışılmıştı. Atlantik Sineması'nın tarihinde ilk kez oluyordu bu. Bir daha da olmadı zaten. Atlantik'te matineyi oynayacağımız gün kalabalıktan ve karışıklıktan perdeyi gene geç açmak zorunda kaldık sahne gerisinde iki dirhem bir çekirdek *Chandebise* giysilerimin içinde, Turgut Boralı'yla birlikte, oyunu açan Altan'ın kısa sahnesinin bitmesini bekliyorduk. Birden Altan'ın kulağıma yabancı gelen birtakım sözler söylediğini fark ettim. Ayrıca sahnede tanımadığım bir kadın sesi vardı Altan'la karşılıklı oynayan. Bir an kâbus görüyorum sandım. Turgut'la şaşkın bakıştık. Sonra, dehşet içinde, oynanan sahneyi görebilmek için dekor pencerenin arkasına koştuk.

1900 kılığı içinde, geri zekâlı damaksız yeğenimi oynayan Altan, 1968 modasına uygun astragan mantolu bir hanımla karşılıklı konuşuyordu. Halk gülüp alkışlıyordu bu kulağımıza yabancı gelen sahneyi. Biraz daha kulak kabartınca işin ne olduğunu anladık. Astragan mantolu hanım, ta Adapazarı'ndan gelip kuyruğa girmiş, biletlerin satışa çıktığı gün ve zar zor tek bir yer bulabilmiş uzun bir süre kuyrukta bekledikten sonra. Oyun günü gene Adapazarı'ndan kalkıp elinde bileti matineyi izlemeye gelmiş. Atlantik Sineması'ndan içeri girince bir de ne görsün? Türlü zorluklarla bulduğu yere başkası oturduğu gibi koca salonda oyunu ayakta bile izleyebileceği yer kalmamış. O sırada da perde açılıp Altan ilk sözleri söylemeye başlayınca, kan beynine çıkmış Adapazarlı tiyatro meraklısı hanımın. Bir anda sahnede bulmuş kendini, halkın ve Altan'ın şaşkınlığı arasında. "Bu oyuna başlayamazsınız," demiş ne olduğunu anlamaya çalışan Altan'a. Altan hiçbir şey yokmuş gibi kadını görmezlikten gelip oyunu sürdürmeye çalışmış bir süre. Ama kadıncağız sahnenin ortasında durup avaz avaz bağırmaya başlamış bu kez. "Bana yer bulmadan başlatmam bu oyunu," diye. Altan bakmış olacak gibi değil, sahnedeki klasik koltuklardan birini çekip getirmiş.

"Buyrun hanımefendi, buradan daha rahat bir yer bulabileceğinizi sanmıyorum," demiş. Arkasından da hemen eklemiş "Yalnız ikinci perde randevuevinde geçiyor, orada da size münasip bir koltuk bulursam kocanız kızmasın."

Seyircinin alkış ve gülme sesleri arasında Adapazarlı kızgın seyircimizi ön tarafa sıkıştırılan bir iskemleye oturtup oyuna tekrar başlayabildik sonunda. Kadıncağızın haklı isyanına çok üzüldüm o gün. Fakat ikinci perdede bunu unutup kahkaha atmaya başladığını görünce rahatladım biraz. Sonunda da selamımızı hep birlikte ona verdik. Gerçek bir tiyatro seyircisiydi ve abartmalı da olsa hakkını arıyordu.

Ankara dönüşü, *Bit Yeniği*'ne başladığımız günler, Ayaspaşa'da bir

apartmana taşındım. Babama verdiğim sözü yerine getirmiş, yazın sonuna kadar yeni bir ev tutmamıştım. Artık zamanı gelmişti kendi başıma bir yerde oturmanın. Evimi zevkime göre döşemek bana büyük zevk vermişti. Rahat edebileceğim, dostlarımın gelebileceği güzel bir evim olması beni her zaman mutlu etmiştir.

O mevsim tüm işlerim yolunda gitmeye başladı. *Bit Yeniği*'nin büyük iş yapması, tiyatronun durumunu iyice sağlamlaştırmış, filmler yüzünden altüst olan parasal durumumuzu eski güvenilir haline getirmişti. Ayrıca o yıl Gülriz Sururi-Engin Cezzar'ın Fatih'te açtıkları tiyatroda konuk yönetmen olarak ikinci kez sahneye koyduğum *Sokak Kızı İrma*, gene büyük başarı kazanmıştı. Gülriz, İrma rolünü eksiksiz oynuyordu yedi yıl sonra. *Oscar*'ı Engin, Altan'ın oynadığı Bob'ı da, Müjdat Gezen'in son dakikada Gülriz'le kavga edip topluluktan ayrılması nedeniyle Ali Poyrazoğlu isimli genç bir komedyen yüklenmişti.

Müjdat tiyatrolarından ayrılınca Gülriz'le Engin güç durumda kalmışlardı, "Bob rolünü acaba İsmet Ay oynar mı konuk oyuncu olarak?" diye düşündüler bir süre. Ben Şehir Tiyatrosu'na gidip İsmet'le bu konuyu görüşmeye karar verdim. Kapının önünde arabama binerken Ali Poyrazoğlu "Beni de Beyoğlu'na bırakır mısınız?" diye sordu. "Tabii, buyurun," dedim. Bir süre havadan sudan konuştuk. Sonra Ali birden bire damdan düşer gibi "Neden bana oynatmayı düşünmüyorsunuz Bob rolünü?" diye sordu. Şaşkınlıktan arabamı önümdeki şişman kamyona bindiriyordum az kalsın. Bu kadar şaşırmamın nedeni, Ali'yi yeteneksiz bulduğumdan ya da role hiç uygun görmediğimden değildi. Yalnızca genç oyuncunun "Ben bu rolü herkesten iyi oynarım," diyebilme rahatlığına şaşırmış, biraz da gıpta etmiştim. "Konuşayım Gülriz'le Engin'le," dedim. İsmet'in oynamasına olanak yoktu zaten. Şehir Tiyatrosu'nda yeni bir oyuna başlamak üzereydi.

Gülriz'le Engin, acemi diye yanaşmıyorlardı rolü Ali'ye vermeye. Sonunda onun ısrarları ve elde başka olanak kalmaması nedeniyle Bob rolü onun üstüne kaldı. Müzikal bir kulağı olmamasına rağmen, Ali başarılı bir kompozisyon çizdi bu rolde ve geleceğin ünlü komedyenleri arasında yer alacağını kanıtladı seyirciye. Altan'ın oynadığı nefis Bob unutulacak olursa, Ali başarıyla kalktı rolün altından ve hiç de acemi olmadığını gösterdi. *Sokak Kızı İrma* çok iyi gitti Fatih'te ve Sururi-Cezzar tiyatro tarihinin en iyi para getiren yapıtlarından biri oldu.

O yıl Semiramis Pekkan'la dostluğumuz gazetelerde sürekli manşet oldu. Akıllı, duygulu bir kızdı Semiramis. Onunla dostluk etmek mutlu ediyordu beni. Ayrıca çok da yetenekli bir oyuncu olduğu söyleniyordu. İlk fırsatta ona göre bir rol bulmam gerekiyordu. Tiyatrodaki kadınlar ordusunun Semiramis'le arkadaşlığıma tahammülleri yoktu hiç. Semiramis bunun farkında olduğu halde, her zamanki zekâsı ile anlamamazlığa geliyor ve her şeyi güler yüzle, zarafetle karşılıyordu.

Üstelik de bana bundan hiç söz etmiyordu. Kendisi hakkında konuşulanlara alınıyor, kızıyor, isyan ediyordu, ama bana bir şey belli etmemeye kararlıydı. O yıl *Bit Yeniği* ve haftada iki gün oynadığımız Turgut Özakman'ın *Paramparça* oyunları dışında başka bir şey oynamayacaktık. Bu yüzden Semiramis için rol bulmam olanaksızdı. Bir yıl sonrası için planladığım *Oliver* müzikalinin baş kadın rolünü vermeyi düşünüyordum ona. Hiç çenem durmadığı halde, tiyatrodaki kadınlardan korktuğum için bunu açıklayamıyordum. Semiramis'in bile haberi yoktu bu işten.

Gazetelerde çıkan sürekli yazılar beni rahatsız ediyordu. Semiramis'e araba aldığım, onu mücevherlere boğduğum, ailemin evlenmemize karşı çıktığı gibi aslı faslı olmayan birtakım magazin dedikodularıydı bunlar. Öte yandan tiyatrodan da pek rahat bıraktıkları söylenemezdi kızı. Evli olduğumuz yıllarda Betûl bir gün bana bir kavga sırasında, "İnsan, kocasının bir tek metresi olursa onunla başa çıkabilir ama elli metresi olunca başa çıkması olanaksız," demişti. Betûl'ün metresten kastettiği, tiyatroda üstümde hak iddia eden bütün dostlarımdı. Beni sevdiklerinden, tutku halinde her şeyime karışmaya hak görüyorlardı kendilerinde. Kadın ya da erkek, büyük ya da küçük, kadromdaki tüm insanlar, benim yaşantımla yakından ilgiliydi. "Dün akşam neredeydin?" bana sabahları provaya geldiğimde sorulan ilk sözdü. Verdiğim davetlere kimleri çağırdığım ya da daha önemlisi kimleri çağırmadığım günlerce söz konusu olurdu kuliste. Davet edildiğim partilerin bana uygun olup olmadığı da tartışılırdı oyuncularım arasında. Tabii bunlar çoğunlukla yüzüme karşı değil, arkamdan konuşulan şeylerdi. Bir keresinde bir balenin açılışına davet ettiğim on kişi arasında Suphi Tekniker'in de bulunması, Hâdi'nin sinir krizi geçirmesine neden olmuştu. Üstelik de o gece balenin açılmasına, oyunu olduğu nedeniyle gelmesine olanak da yoktu. Ama dışarıdan biriyle dostluğum, yakınlığım tiyatrodakileri sürekli tedirgin ederdi. Bu da bana karşı olan garip tutku ve sevgilerinden ileri gelirdi. Belki de tiyatroya yeni birinin girmesi düşüncesi rahatsız ediyordu onları. Bunu bilmeme rağmen her dakika, her davranışım için hesap vermek de beni çok rahatsız ediyor ve huzursuz kılıyordu. Ama çaresi yoktu, bu iş böyle gelmiş, böyle gidecekti. Dormen Tiyatrosu ailesi benim her işime karışacaktı. Ben de elimden geldiği kadar duymamazlığa, görmemezliğe gelecektim bunları. Yaşamımız da böyle zaman zaman hesap vererek, zaman zaman aldırmayarak, zaman zaman da kızarak, sürüp gidecekti.

O yıl Gülriz, Playboy Kulübü'nün müdürü Edward'ın kendisine yaptığı (o günler için astronomiksayılan) öneriye evet demiş ve on beş gün süreyle bu kulüpte şarkı söylemeyi kabul etmişti. Önemli bir olaydı, Gülriz gibi tanınmış bir tiyatro oyuncusunun böyle bir karar vermesi. Bu karar sanat çevrelerinde bomba etkisi yaptı. Playboy Kulübü o yıllarda altın çağını yaşıyordu. Erkut Taçkın, Öztürk Serengil ve Gönül Yazar gibi müzikhol dünyasının parlak yıldızları Playboy Kulübü'nün sunduğu büyük

isimler arasındaydı, ama tiyatrodan ünlü bir aktris ilk kez çıkacaktı bu gece kulübünün sahnesine.

Gülriz, gösterisini benim sahneye koymamı istiyordu. Çok güç bir işti bu. Gülriz gibi önemli bir sanatçı sahneye çıkıp arka arkaya beş altı şarkı söylemekle geçiştiremezdi işi. Yeni bir şeyler getirmesi, bir çeşit şov yapması gerekiyordu bu çapta bir yıldızın.

Üstelik vaktimiz de çok azdı.

Kolları sıvayıp işe başladık kontrat imzaladıkları gecenin sabahı. Tamamen değişik bir şey bulmuştum Gülriz için. Tüm yaşamını o tarihlerin şarkılarıyla anlatacak, aradaki geçişleri de Hâdi'nin yazdığı ve Atilla Özdemiroğlu'nun bestelediği parçalarla bağlayacaktı. Böylelikle kesintisiz otuz beş dakikalık bir gösteri yapacaktı sahnede. Fikir çok güzeldi. Hâdi'yle Atilla'nın birlikte hazırladıkları geçişler de tam istediğim gibi olmuştu. Gülriz her zamanki gibi sahneye çok yakışıyor, fazla sesi olmadığı halde büyük ustalıkla işi idare ediyordu.

Sonunda açılış gecesi gelip çattı. Süslenip, püslenip tüm kadro, *Bit Yeniği* oyunundan sonra Playboy'un yolunu tuttuk Gülriz'in açılış gecesi için. O da Fatih'te *İrma*'yı oynayıp gelecekti. Kulüpten içeri girince ağzımız açık kaldı şaşkınlıktan. Radyatörlerin üstü bile satılmıştı nerdeyse. İş dağılma saatindeki bir belediye otobüsünden kalabalıktı o gece Playboy. Sabahın ikisinde Gülriz görkemli antresini yaptı, binlerce resmini çeken gazeteciler ve kendisine gönderilen yüzlerce çiçek sepeti arasında. Giriş çok etkiliydi. Tam büyük bir yıldıza yakışacak biçimdeydi. Gülriz için hazırladığım şovun çok beğenildiğini söyleyemeyeceğim ama Playboy'da şarkı söylediği üç haftalık sürede (ısrarla kontrat bir hafta uzatılmıştı sonra) Playboy her gece tıklım tıklım doldu ve Gülriz sayesinde kulüp büyük para kazandı. Öte yandan bu olayın sonunda, benim Gülriz'le aram bozuldu. Buna neden, Gülriz'in kendisine hazırladığım şovu sonradan beğenmeyip bana verdiği sözleri yerine getirmemesiydi. Ayrıca başka nedenler de vardı.

Oyuncularla toplu sözleşmeler yüzünden araları açılmış ve tiyatrolarının geleceği tehlikeye girmeye başlamıştı. Bu yüzden hem oyuncuların, hem de kendilerinin isteğiyle beni arabulucu, bir çeşit hakem olarak görevlendirmişlerdir. Bunu en çok isteyen, *İrma*'yı sahneye koyduğum günden beri yakın dost olduğum ve oyuncu haklarının ateşli koruyucusu Güner Namlı'ydı. Bunun başka bir nedeni daha vardı. Oyuncularıyla toplu sözleşme imzalayan ilk topluluk Dormen Tiyatrosu olmuştu. Sonuna dek de sendikanın hakları yerine getirildi. Ne yazık ki sol geçinen birçok tiyatro, toplu sözleşme işine hiçbir zaman yanaşmadı ve Dormen Tiyatrosu'nun kapanmasından sonra oyuncular sendikası da, tiyatro oyuncuları arasında yapılan toplu sözleşmeler de unutuldu gitti.

Mantık olarak Sururi-Cezzar oyuncuları isteklerinde haklıydılar. Bu yüzde hakem olarak onların tarafını tutmaya olanak yoktu. Bu ara-

da oyuncuların rest çekmesi üzerine, tiyatro üç kişilik bir oyun koymayı düşünmüştü sahneye. Rollerin ikisini Gülriz'le Engin oynayacak, üçüncü rol de Semiramis'e önerilecekti. Oysa Semiramis bütün bu konuşmalara yakından tanık olduğundan, her zamanki gibi aklını kullanıp rolü kabul edemeyeceğini bildirdi. Bütün bunların üst üste gelmesi Gülriz'in bana kızmasına ve aramızın birkaç yıl bozuk kalmasına neden oldu.

Gülriz'den kazandığı büyük paralar üzerine Edward önüne gelene teklif yağdırmaya başladı. Bir keresinde önüme çek defterini atarak, "Al istediğin parayı sen yaz," dedi bana. O kadar çekici geliyordu ki insana, istediği rakamı o boş haneye yazabilmek. "Hayır," demek çok güçtü... Semiramis durakladığımı görünce hemen atıldı. "Haldun Bey'in böyle bir şeyi düşünmesine olanak yok," diye çek defterini kaptığı gibi Edward'ın eline tutuşturdu. Ama Edward karar vermişti beni sahneye çıkarmaya. Babam, Güler ve Semiramis böyle bir şeyin bana yakışmayacağını düşünüyor ve buna şiddetle karşı çıkıyorlardı. Oysa ben için için bir kez de bunu denemek istiyordum. Eğlenceli, heyecanlı bir serüven gibi geliyordu bana bu iş. Fakat babam, Güler ve Semiramis'in karşımda ördükleri *'Hayır!'* duvarı ve başarı kazanamama korkusu, önerilen büyük paralara rağmen bu isteğimi gerçekleştirmeme engel oldu.

Bu arada Metin, bir yıldır hakkında Nevra'yla çıkan dedikoduları sonunda doğrulayarak genç oyuncumuzla evlendi. İki oyuncumuzun nikâhı *Bit Yeniği*'nin birinci perde dekoru içinde yapıldı ve biz konuklar tiyatronun koltuklarından izledik olayı. Ben bu kez şahit olmak istememiştim. Benim yerime kız kardeşim Güler yaptı Metin'in şahitliğini. Leylâ Süren'in *Bit Yeniği* dekorunda kıyılan nikâhtan sonra Zeynep Tedü'nün annesi Meral de Toronto'nun evinde verdiği bir davetle kutlandı ve *Paramparça* oyununda genç bir karı kocayı oynayan Nevra'yla Metin, gerçek yaşamlarını da Serezli çifti olarak sürdürmeye başladılar.

Bit Yeniği yılının başka bir mutlu olayı da Zeynep'le Salih Güney'in evlenmeleriydi. Bir sabah karanlığı Salih beni telaşla uyandırdı. Kıbrıs olayları nedeniyle Yunanlılara savaş ilan ettik sandım uyku sersemi. "Patron kalk. Kız istemeye gidiyoruz," dedi. Bir gün önce Zeynep'le evlenmeye karar vermişler ve Salih'in ailesi Bursa'da olduğundan *'Allahın emri Peygamberin kavliyle...'* işini benim yapmamı uygun görmüşler. Bu yüzden de Salih sabah sabah, yanımda çalışan Adile Hanım'a kapıyı açtırıp beni uyandırmaya karar vermiş.

O gün öğle yemeğinde Meral'in evinde sofradayken, yanımda oturan Salih beni dürtünce, isteme işine sıra geldiğini anladım.

Heyecandan boğazımı temizleyerek, "Meralciğim, biz bugün buraya Zeynep'i istemeye geldik," diye söze başladım. Meral'in güzel yüzü şaşkınlık ifadesine büründü. "Yani, Allahın emriyle kızın Zeynep'e evlenme teklif ediyoruz," dedim. "Sen uygun gördükten sonra bizim için şereftir," diye gülümseyerek cevap verdi Meral. Birden Zeynep'in annesinin du-

rumu yanlış anladığını fark ettim. Zeynep'i kendime istiyorum sanmıştı. "Benim için değil Salih için istiyoruz," diye bir anda yüzüme gözüme bulaştırdım her şeyi. Benim kız istemeye gitmem de bu kadar olurdu. O günkü öğle yemeğinde oynadığımız farsı düşündükçe bugün hâlâ gülmemiz tutar. "Ben sahiden sen istedin sanmıştım," der Meral kahkaha atarak.

O yıl beni mutlu eden başka bir olay da İstanbul Konservatuarı'nda tiyatro dersleri vermeye başlamamdı. Bildiklerimi öğretmek, gençleri yetiştirmek, her zaman en büyük zevklerimden biri olmuştur. Bu yüzden tüm sıkışıklığım arasında yıllar yılı tiyatromda açtığım bedava kurslarla, sanata meraklı gençlere yardımcı olmaya çalışmış, bu arada da dünya kadar insan yetiştirmiştim. Bu yüzden konservatuardan bana yapılan öneri beni çok memnun etmişti. Yalnız daha önce bu konuda konservatuarla aramda geçen bir iki tatsız olay üzerine, "Bir şartla kabul ederim öğretmenliği," dedim. "Bana müdür öneriyi bizzat tiyatroya gelip tanıklar önünde yaparsa ertesi gün derse başlarım," diye ekledim.

Gerçekten de şimdi adını unuttuğum konservatuar müdürü yanında muavini Oktay Milor olduğu halde tiyatroya çıkageldi bir gün. Tezcan Bey'in müdüriyet odasında, onun önünde tüm ayrıntıları ile konuştuk her şeyi ve ben işi kabul ettim. Kadroları boş olmadığı için bana ancak marttan sonra aylık verebileceklerini söylüyorlardı. "Tamam," diye ellerini sıktım. Çocuklara faydalı olmak için bir an önce başlamak istiyordum. Marta kadar beklememe olanak yoktu. "Ben yarın başlarım. Siz beni marttan sonra kadroya alırsınız," dedim. Anlaşmıştık. Tekrar el sıkıştık. Karşılıklı teşekkür ettik ve ayrıldık.

Ertesi gün Kenterler'in genç oyuncusu Mustafa Alabora'yla birlikte konservatuardaki sınıfımdan içeri giriyordum. Mustafa, bana okulun verdiği asistandı. "Derslerde sigara içebilirsiniz," dedim ilk olarak. Birden herkesin rahatladığını ve yüzlerdeki gerginliğin kaybolduğunu fark ettim. Tüm öğrenciler bir anda birer sigara yakma ihtiyacını duymuştu ben bu sözü söyler söylemez. O günden sonra mutlu bir ilişki gelişti öğrencilerimle aramda. Derslerimden büyük zevk aldıkları belliydi; o kadar ki birinci sömestr tatilinden önce Mustafa bir dersten sonra yanıma gelip, "Haldun Abi. Çocuklar sizinle bir şey konuşmak istiyorlar," dedi. Baktım ders bittiği halde herkes oturmuş beni bekliyordu. "Buyrun. Sizi dinliyorum," dedim. Aralarından Bengü Şen'i sözcü olarak seçmişlerdi. Ayağa kalkıp yanıma geldi. "Hocam sizden bir ricamız var," diye söze başladı. "Biz sizin derslerinizin sömestr tatilinde de devam etmesini istiyoruz. Siz gelebilirseniz, biz hepimiz tatili boş verip gelmek istiyoruz." Bir öğretmene bundan daha fazla kıvanç ve daha büyük bir ödül verebilmek olanaksızdı. "Tabii, seve seve," dedim. Mustafa gülümseyerek, *'Aslan Haldun Abi,'* demek ister gibi sevgiyle bakıyordu bana. Gerçekten mutlu bir andı bu benim için.

Sömestr tatili süresince dersleri bizim tiyatroda yapmaya başladık. Öğrencilerimin gerçek bir sahneye alışmalarını istiyordum. O tatilden sonraki tüm dersleri de tiyatroda verdim zaten. Çocukların da orada çalışmak hoşlarına gidiyordu. O yılın sonuna dek büyük bir mutlulukla sürdürdüm derslerimi. Hatta yıl sonu prodüksiyonu için koca belediyenin, konservatuarına yer bulamadığını öğrenince, tiyatroyu üç gün emirlerine verdim. Bu arada mart ayında kadroya gireceğimi tamamen unutmuştum.

Okullar tatil olup yaz gelince birden aklım başıma geldi. Ders vermeye başladığımdan beri yedi ay geçtiği halde kimse bir daha kadronun sözünü etmemişti. O yıllarda babası Zinnur Bey Belediye Encümeni olan Göksel Kortay'a benim konservatuar işimi araştırmasını rica ettim. Zinnur Bey'in getirdiği haber beni hayret ve dehşet içinde bıraktı. Bana iki tanık huzurunda öğretmenlik yapmamı rica eden konservatuar müdürü, "Haldun Bey kendi isteği ile ders veriyor, ona göre kadro hiç düşünmedik," diye cevap vermişti. Arada ne olmuşsa olmuş, kişilik sahibi (!) sayın müdür fikrini değiştirmeyi daha uygun görmüştü. Hiç içimden gelmediği halde konservatuarla ilgimi kestim hemen. Ders vermeye hevesli bir geri zekâlı gibi görünmeye niyetim yoktu.

Benim istifam üzerine öğrenciler sayısız dilekçeler yazdılar, derslere girmediler, direnişe geçtiler, fakat tiyatroma kadar gelip teklif yapan müdürün bana, her nedense kadro bulmasını ve sözünü geri almasını sağlayamadılar. Ben de çok istememe rağmen resmi bir kişiliğim olmadan derslere devam etmeyi kendime yediremedim. Böylece bu iş de orada bitmiş oldu. O günlerde en çok Yıldız Kenter'e kırılmıştım. Aradan bu kadar yıl geçmesine rağmen bu kırgınlığım hiç geçmedi. Aynı kuruluşta ders veren Yıldız, bana yapılan haksızlığa karşı açıkça hiçbir girişimde bulunmadı. Oysa aynı şey ona yapılsaydı, benim hiç olmazsa istifa etmek gelirdi aklıma. Bu satırlarla, Yıldız'a o konuda olan kırgınlığımı ilk kez açıklıyorum. O günden sonra eskisi kadar dostluk ve yakınlık gösteremedim bir daha, Türk tiyatrosunun bu gerçek büyük yıldızına. Sanki intikam alır gibi, o tatsız konservatuar serüvenimden sonra, bir daha hiçbir yerde ders vermek istemedim. Dormen Topluluğu'nun bedava tiyatro kursları da tarihe karıştı gitti böylelikle...

Bit Yeniği yılının en kötü anısı sevgili dostumuz Semine'yi birdenbire kaybetmemizdi. Tiyatromuzun temel taşlarından biri olan Semine, bahara doğru hastalandı ve hastaneye kaldırıldı. Kesin teşhis konamadan da iki hafta içinde ölüp gitti. Aslında belki de yaşama gücü kalmamıştı Semine'nin. Direnmeye niyeti yoktu. İzzet'le evli olmasına rağmen, aralarında bir bağ kalmamıştı. Semine bunu hazmedemiyordu bir türlü. Bize belli etmemesine rağmen gözleri ele veriyordu onu. Bu gözlerde korkunç bir hüzün ve umutsuzluk vardı. Biliyordu, evli olmasına rağmen İzzet'in kendisine geri dönmeyeceğini. Yaşamını yeniden düzene sokmak, iki ayağının üstünde durmak için hiç güç sarf etmiyordu. Tek bir umudu var-

dı. Sıskacık, belli belirsiz bir umuttu bu... "İzzet inşallah bir gün tekrar tiyatroya dönecek," diyordu bana bazı bazı. İzzet'in tiyatroya dönmesi Semine'ye dönmesi demekti onun için.

Semine'nin cenazesi çok sevdiği tiyatrosundan kaldırıldı. Tabutunu fuayeye koyarak saygı duruşunda bulunduk sırayla. Oyuncusundan programcısına kadar herkes son görevini yaptı sevgili dostumuza. Çevredeki satıcılar, arka sokaktaki lokantacılar, Balo Sokağı'ının taksi şoförleri, kahve sakinleri ve pasajın temel taşı fıstıkçı Nuri Bey, gözlerinde yaşlarla Semine'nin tabutu başında nöbet beklediler. Beyoğlu'nda herkes severdi bu gerçek hanımefendiyi. Hepimizin yaşamında büyük bir eksiklik oldu Semine'nin yokluğu. Masanın üstüne bir gül koymaya başladık o günden sonra. Semine'nin hastalığının kesin teşhisi yoktu, ama herkes kendince koymuştu bu teşhisi. Semine'nin amansız bir hastalığı vardı. Kırgınlıktı bu hastalığın adı...

Semine'nin ölümüyle Dormen Tiyatrosu kurulduğundan bu yana üç elemanını kaybetmiş oluyordu. İlhan İskender'den sonra bir yaz önce de, Asâf Çiyiltepe genç yaşında ve Ankara Sanat Tiyatrosu'nu en parlak hale getirdiği devirde göçüp gitmişti, Ankara'da. Ölümünü öğrendiğimde sabah karanlığında Çiftehavuzlar'dan yola çıkmış ve öğle üzeri ilk sahne amirimin cenazesine camide yetişebilmiştim. Semine'nin ölümüyle üçlemişti kaybettiklerimiz. Bütün üzüntüsüne ve duygusallığına rağmen her zaman her şeyde gülünecek bir şey bulabilen İsmet Ay, Semine'nin cenazesinden sonra fuayedeki resimlere bakarak, "Sen de artık yavaş yavaş bir 'Aramızdan Ayrılanlar' köşesi yapsan iyi edersin," demişti.

Yeni Atılımlar

Bit Yeniği bütün rekorları kırıp tiyatronun durumunu tamamen düzeltince, ben gene her zamanki gibi yeni bir şeyler yapmak üzere kaşınmaya başladım. Kent Oyuncuları, Harbiye'de yaptırdıkları yeni binalarına taşınmışlar, tiyatroyu tamamen bize bırakmışlardı. *Bit Yeniği*'nin beklenenden iyi gitmesi, yapacağım önerileri kolay kabul ettirebilmem için bir neden olacaktı. Kenterler'den boşalan yeri başka bir topluluğa vermemeye kararlıydım. Onların yerini biz Küçük Sahne'de olduğu gibi iki prodüksiyon yaparak doldurabilirdik. Biri oynarken diğerini turneye gönderme aslında tiyatro için olumlu sonuçlar doğurmuştu o yıllarda. Kenterler'in gitmesiyle bu yöntemi uygulayabilirdik gene.

İlk ağızda *Bit Yeniği* nedeniyle bir hayli kalabalık olan kadroyu daha da kalabalıklaştırmak yoluna gitmeye karar verdim. Bu aslında çılgınlıktı. Ama *Bit Yeniği* hasılatları gözümü karartmış, topluluğumu ufak çapta bir

imparatorluk haline getirmeye itmişti beni. Bir yıl sonrası için düşündüğüm altı oyun arasında, on sekiz çocuk gerektiren *Oliver* müzikali de vardı. Benden başka herkes intihara gittiğimin farkındaydı herhalde.

Kadroya yapılan eklemeler arasında Cahit Irgat, Ali Poyrazoğlu, Alpay İzer, Emel Mesci, Işık Aylan, Kerem Yılmazer ve Devlet Tiyatrosu'nun büyük oyuncusu Muazzez Kurdoğlu vardı.

Muazzez Kurdoğlu'nu ilk kez öğrenciyken, Devlet Tiyatrosu'nun İstanbul'a yaptığı bir turnedeki oyunlarında izlemiştim. *Bizim Şehir*'i ve *Otelci Kadın*'ı büyük bir ustalıkla oynayan bu genç aktrise hayran olmuştum o oyunlardan sonra. Özellikle Goldoni'nin *Otelci Kadın*'ında Mirandolina rolündeki başarısını, aradan bu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen hiçbir zaman unutmadım. Büyük bir oyuncuydu Muazzez. Uzun bir süre de Devlet Tiyatrosu'nun baş kadın oyuncusu ve Cüneyt Gökçer'in tek partneri olarak haklı bir saltanat sürdü Ankara'da.

New York 'taki son yılımda Muazzez'in de Amerika'ya geldiğini duymuştum İnci Pirinççioğlu'ndan. İnci, birkaç kez bizi tanıştırmaya uğraştıysa da, Devlet Tiyatrosu'nun ünlü oyuncusu ile karşılaşıp tanışmak kısmet olmadı bir türlü.

Amerika'dan döndükten sonra büyük bir grupla Abant Oteli'nin açılışına gitmiştim birkaç gün kalmak üzere. Demokrat Parti'nin bütün ileri gelenleri de oradaydı, bayramın araya girmesiyle bir hayli uzayan hafta sonu ve açılış nedeniyle. O zaman İş Bankası'nın en kuvvetli adamı olan rahmetli Ahmet Dallı, Demokratların grubu ile gelmişti Abant'a. Yanında, yakında evlenecekleri söylenen nişanlısı Muazzez Kurdoğlu da vardı.

Bir gün yemekten sonra salonda kendi arkadaşlarımla otururken Muazzez yanımıza geldi ve büyük bir içtenlikle, "Haldun Bey, yıllardır sizinle tanışmak istiyordum. Kısmet burada Abant'ta oldu," dedi. O kadar sempatik ve rahattı ki, bir anda yakınlık kurabildim onunla. O günden sonra Muazzez'le yakın dost olduk. Her Ankara turnesinde evinde tiyatrom için bir davet verirdi. Betûl'le evliyken de çeşitli nedenlerle İstanbul'a geldiğinde bizde kalırdı. Betûl de ben de çok hoşlanırdık Muazzez'in dostluğundan.

1960 yıllarından sonra Devlet Tiyatrosu'nda istediği rolleri oynayamayınca, Muazzez, Carl Ebert'in zamanından beri yıldızı olduğu bu kuruluşa kırıldı ve ayrılmak istedi. Niyeti İstanbul'a gelip bize katılmaktı. Onun bu kararı kadro büyütme kararında olduğum döneme rastlayınca, Muazzez Kurdoğlu'yla anlaşmak zor olmadı.

İlk oyun olarak, Terence Rattigan'ın *Derin Mavi Deniz* adlı melodramını seçmiştim Muazzez'i İstanbul'a sunmak için. Genç bir pilota âşık olan İngiliz leydisinin öyküsüydü bu. Muazzez'in ustalığına, sahne hâkimiyetine ve büyük oyunculuğuna yakışacak bir roldü. Ondan önce bu rolü oynayanlar arasında Vivien Leigh, Madeleine Robinson, Margaret Sullivan gibi dünyanın en büyük oyuncuları vardı.

Kadromuza katılan öteki yeni oyunculara gelince... Alpay İzer konservatuarda ders verirken yetenekli bulduğum öğrencilerimden biriydi. İyi bir karakter oyuncusu olabilirdi. Yeni mevsim için seçtiğim altı oyunda onun oynayabileceği dünya kadar rol vardı. Emel Mesci, her zaman sorun olan genç kız rollerini oynayabilecek bir aktristi. Işık Aylan, fotomodellikten oyunculuğa geçmek isteyen çok yakışıklı bir gençti.

Kerem Yılmazer'i, Ankara'da bir yıl önce Meydan Sahnesi'nde yönetmenliğini yaptığım *Sassafra Dallarındaki Rüzgâr*'ın çalışmaları sırasında tanımıştım. Terbiyeli ve işini çok ciddiye alan bir oyuncuydu. Onun aramıza katılması bize çok yararlı olabilirdi. Ali Poyrazoğlu'nu konuk olarak davet etmiştik kadromuza. *Eski Çamlar*'daki büyük oğul rolünü oynamasını istiyorduk. *İrma*'dan sonra geliştirdiği yetenekleriyle kendisinden söz ettiren bir komedyen olmaya başlamıştı.

Cahit Irgat'a gelince *Taşra Kızı*'nda sonu tatsız biten serüvenimizden sonra, Cahide Sonku'dan ayrılmış, çeşitli tiyatrolarda çalışmaya başlamıştı. Sürekli olarak benimle tekrar çalışmak istediğini söylüyor ve *Taşra Kızı*'nda Cahide Sonku'nun etkisi altında kalarak yaptığı büyük haksızlıktan duyduğu pişmanlığı anlatıyordu. Mevsim başında oynayacağımız *Eski Çamlar Bardak Oldu* adlı komedideki baba rolü için ondan iyi birini düşünmek olanaksızdı. Yakın dostu olan Erol Günaydın'ın da ısrarı ile bir şans verip Cahit Irgat'la bir kez daha çalışmaya karar verdim. Ne de olsa yılların oyuncusuydu. Hatalarına rağmen bu işe dört elle sarılmış duygusal bir sanatçıydı ve Cahit Irgat'tı kısacası... Bu yeni oyuncuların eklenmesiyle, Dormen Tiyatrosu'nun kadrosu belki de dünyanın en kalabalık özel tiyatrosu oluvermişti.

Bit Yeniği İzmir turnesinde olağanüstü bir başarı kazandı ve bize tekrar verilmeye başlanan dört bin kişilik Açık Hava Tiyatrosu'nu her gece doldurdu. Ankara'ya son yıllarda yaptığımız gibi eylül ayında götürdük *Bit Yeniği*'ni. Bu kez Mithat Paşa Tiyatrosu'nda oynuyorduk. Ayrıca gündüzleri iki oyunu birden prova ediyorduk başkentte. Bunlardan *Eski Çamlar*'ı Altan koyuyordu sahneye. Cahit, Ali Poyrazoğlu, Hâdi, Göksel, Nevra, Tülin, Kerem ve Emel Mesci paylaşmışlardı rolleri. Dilimize Melih Vassaf tarafından uyarlanan bu komedinin dekorlarını Osman Şengezer yapıyordu. Bu, Osman'ın Dormen Tiyatrosu için yaptığı ilk dekordu. Ankara Sanat Tiyatrosu'ndaki olumlu çalışmalarına tanık olmuş, özellikle *Sarı Pınar 1914* için yaptığı kusursuz dekoru gördükten sonra bize dekor yapması için kendisine öneride bulunmuştum. Hiçbir zaman yitirmeyeceği bir heyecanı vardı Osman'ın. Bu yüzden başarı kazanması da olağandı. *Eski Çamlar*'dan sonra Osman Şengezer, Dormen Tiyatrosu'nun vazgeçilmez dekoratörü oldu. Özellikle müzikli oyunları onsuz düşünebilmem olanaksız hale geldi.

Ankara'da Altan *Eski Çamlar*'ı sahnelerken, ben de *Arkası Yarın* adlı bir İngiliz oyununu hazırlıyordum. Sevilen bir radyo dizisinin ünlü yıl-

dızının genç bir kızla lezbiyen ilişkisini anlatan bu cesur öykünün, dört oyuncusu Güzin Özipek, Zeynep Tedü, Turgut Boralı ve Belkıs Bener'di. Oyunu Ankara'da başlatacak ve daha sonra İstanbul'a getirecektik.

Dormen Tiyatrosu'nun ufak çapta bir orduyu andıran kadrosu Ankara'daki Monako Oteli'nin odalarını istila etmişti adeta. Her kapıdan bizden biri çıkıyordu. Kadronun bu kadar büyümesi korkutmuştu beni. Hatta bir gece bir kâbus bile gördüm. Tiyatronun bütün koltukları, locaları yeni oyuncularla dolmuş, seyirciye hiç yer kalmamıştı. Gerçi *Bit Yeniği*'nde bu kadroyu besleyecek kadar para kazanmıştık ama yeni oyunlar tutmazsa her şey gene alt üst olabilirdi. Erol Günaydın, Dormen Tiyatrosu'nun kalabalık kadrosunun Ankara'ya gelmesiyle, kentte korkunç bir ekmek kıtlığının baş gösterdiğini söylüyordu gülerek. Gerçekten de Monako Oteli'ndeki Dormen istilası insanı korkutmayacak gibi değildi. Ekmek kıtlığını bilmiyorum ama başka tiyatrolarda bir oyuncu kıtlığı başlaması olağandı bu koşullar altında.

Arkası Yarın yabancı geldi bizim seyirciye, bu yüzden de fazla tutmadı. Bir ailenin öyküsünü, komik-buruk bir dille anlatan *Eski Çamlar* iyi gidiyordu öte yandan, ilk sahneye koyduğu oyun olmasına rağmen Altan işin altından büyük başarıyla kalkmıştı.

Eski Çamlar'da Göksel Kortay'ın ölçülü, duygulu anne kompozisyonu, o yıllarda gördüğüm en iyi çizilmiş ve en iyi oynanmış karakterlerden biri oldu. Hakkı olmasına rağmen, o mevsimin İlhan İskender Ödülü ne yazık ki Göksel'e verilmedi ve kanımca çok büyük haksızlık yapıldı. Aslında Göksel de bekliyordu ödülü. Çok az bir oy farkı ile kaybetmişti İlhan İskender'i. O yıl kazanan da, kendisine duyduğum büyük sevgiye rağmen, hak etmemişti bu ödülü.

Hâdi'yle Ali oyunun komik yönlerini ortaya çıkarıyor ve halkın beğenisini kazanıyorlardı. Aslında başarılı bir ekip, halkın tuttuğu sempatik bir oyun çıkarmıştı ortaya. Altı prodüksiyon arasında o yıl en iyi giden *Eski Çamlar* oldu. Geri kalan beşi bizi sürekli hayal kırıklığına uğrattı ve Dormen Tiyatrosu'nu *Bit Yeniği*'nden önceki karmakarışık, sıkıntı dolu günlerine geri götürdü. Kabahat bendeydi. İşi bu hale ben getirmiştim. Tiyatro yaşamında sürekli huzur yoktu. Daha iyi şeyler yapabilmek için sarf edilen çabalar çoğunlukla hayal kırıklığına uğratıyordu insanı. Bu hayal kırıklıkları da ödenemeyecek kadar pahalı oluyor, insanın anasından emdiği sütü burnundan getiriyordu. Ama öte yandan ben de rahat durmuyordum ki...

Bu arada Semiramis, Playboy Kulübü'nün önerisini kabul etmiş ve üç haftalık bir anlaşma yapmıştı. Her zaman zekâsına büyük saygı duyduğum Semiramis'in böyle bir karar vermekle ne kadar isabetli hareket ettiğini bilemiyordum o günlerde. Bir yerde Ajda'nın kardeşiydi. Onun kötü bir kopyası olabilirdi. En azından herkes onu ablasıyla mukayese edecekti. Semiramis'in sesi hakkında fazla bilgim de yoktu. Arabada gi-

derken çalan radyoya eşlik etmesi dışında doğru dürüst duymamıştım bile sesini.

Altı prodüksiyonun çılgınlığı arasında bir de Semiramis'in Playboy *premier*'i vardı beni heyecanlandıran. "Ya rezil olursa," korkusu uykularımı kaçırıyordu. Bu arada İstanbul'un çok bilmiş şom ağızlıları konuşmaya başlamışlardı bile. "Olmaz efendim, olmaz. Bir kere ablası gibi sesi yok", "Olsa olsa Ajda'nın üçüncü sınıf bir kopyası olur," "Ablasının ününden faydalanıp parsa toplamak istiyor," gibi tatsız sözler benim kulağıma kadar geliyordu. Daha sahneye adımını atmadan Semiramis için idam kararı verilmişti. Şom ağızlıların fikrine göre, Ajda'nın kız kardeşinin başarı kazanmasına olanak yoktu.

Oysa Semiramis'in Playboy'daki ilk gecesi büyük bir olay oldu ve Pekkan'ların küçüğü, gece kulüplerinin çoktandır bekledikleri bir nimet olarak karşılandı. Başından sonuna dek tüm program akıllıca hazırlanmış, saçından topuğuna, makyajından salona girerken savurduğu parfüm kokusuna kadar her şey en ince ayrıntısına kadar düşünülmüştü. Salona girdiği andan itibaren Semiramis, o gece Playboy'u tıklım tıklım dolduran seyirciyi avucunun içine almayı başarmıştı. Programının sonuna doğru söylediği, "*Bu ne biçim hayat*'la yer yerinden oynadı ve bu şarkı, genç sanatçının simgesi haline geldi. Son dakikada Fecri Ebcioğlu bana tiyatroya getirmişti o şarkıyı. Ben de o gece Hikmet'le Güler'in evinde Semiramis'e vermiş ve şarkının çok iyi olduğunu; programa sokulması gerektiğini söylemiştim. "Artık çok geç. Yeni bir şarkı daha öğrenmeme olanak yok bu heyecan arasında," diye cevap vermişti Semiramis. Gerçekten de iki gün sonra başlıyordu. Her şeyi planlanmış bir programa yeni bir şarkı sokmak güç olacaktı. Ama bu parçayı kaçırması çılgınlıktı. Sonunda Semiramis, Fecri'yle anlaşarak şarkıyı apar topar ezberledi ve programın sonuna ekledi.

O yıl, '*Bu ne biçim hayat*' şarkısını söyledi tüm İstanbul. Semiramis de Ankara Köşk Gazinosu'nda ve ondan sonraki tüm angajmanlarındaki programlarında genel istek üzerine bu şarkıyı tekrarlamak zorunda kaldı. Bana kalırsa, Semiramis şarkının orijinal yaratıcısı Mary Hopkins'ten de iyi söylüyordu, İngilizce adı '*Those were the days*' olan bu eseri.

Semiramis'in büyük başarısı, şom ağızlıları ağız değiştirmek zorunda bıraktı. "Biz söylemiştik zaten", "Ajda kıskançlıktan çatladı", "Şimdiden ablasını gölgede bıraktı" gibi abuk sabuk, ipe sapa gelmez sözlere başlamışlardı bu kez de. Her ne olursa olsun şom ağızlıların bir şeyler söylemesi gerekiyordu. Bunu çok genç yaşımda kabullendiğim için fazla kızmıyor, gülüp geçiyordum çoğunlukla.

Tiyatro pek şanslı bir mevsim yaşamıyordu. Muazzez'in güzel oyununa ve kuvvetli kadroya rağmen *Derin Mavi Deniz* de iyi gitmiyordu. Metin, Keskin, Suna, Hâdi, Yüksel, Hüseyin ve yeni oyuncum Alpay İzer oluşturuyordu Terence Rattigan'ın bu aşk öyküsünün etkili takımını.

Güler'in Muazzez için düşündüğü görkemli kostümler ve Osman'ın 'en sevdiğim ev dekoru' dediği dekor da, bu yapıtı orta halli bir oyun olmaktan kurtaramadı.

Hale Kuntay'ın Almancadan dilimize çevirdiği *Şeytanın Oyunu* yeni bir hayal kırıklığı oldu Dormen Tiyatrosu için. Metin, Nevra, Turgut, Güzin ve Salih Güney'den oluşan etkili kadro bu oyunu da gişede etkili hale getiremedi. Mevsim ortasına gelmiş, *Eski Çamlar* dışında dişe dokunur bir şey bulamamıştık daha. Gişenin önünde bilet kuyrukları azaldıkça idare odaları önündeki alacaklı kuyrukları aynı oranda çoğalıyor, hepimizi çileden çıkarıyordu. Müdürümüz Tezcan Bey en tatlı sözlerle atlatma yöntemini uyguluyordu. Bunu karşısındakine bir lütuf yaparmış gibi hareket ediyor ve alacaklı hiçbir şey alamadan Tezcan'a bin bir teşekkürle, gözleri yaş dolu, minnet borcuyla ayrılıyordu tiyatrodan. Bu etkili yöntem başlarda fayda ettiyse de son yıllarda sökmemeye başladı. Zaten alacaklılar da "Tezcan Bey olmasın da kim olursa olsun," diye gelmeye başlamışlardı tiyatroya.

Refik Erduran'ın *Turp Suyu* vardı sırada. O bizi hayal kırıklığına uğratmayabilirdi. Refik bu işi iyi bilirdi. Bugüne dek bizde oynanmış tüm oyunları çok iyi iş yapmıştı. Tiyatronun acilen *Şahane Züğürtler, Bit Yeniği* gibi tutmuş bir oyuna ihtiyacı vardı. Refik Erduran'ın komedisi bunu en kolay çözümleyecek cevaptı belki de...

Benim ısrarımla Turgut Boralı ilk yönetmenlik denemesini yapıyordu *Turp Suyu*'nda. Sevmemişti reji işini. Sonradan bana söylediği gibi "Yahu beni zorla rejisör yapmaya kalktın. Ben oyunu ancak bu kadar sahneye koyabilirim," diyor ve ne demek istediğini göstermek için elinde teksti sahnenin üstüne koyuyordu gülerek. Gerçekten de benim ısrarım hatalıydı. Ben herkesin bir kez reji denemesi yapmasını ve bu işte yeteneği varsa geliştirmesini istiyordum. Ama bu arada oyunlar da büyük risk altına giriyordu. Refik iyi bir oyun yazamamıştı bu kez. Belki tecrübeli ve fantezisi olan bir yönetmenin elinde *Turp Suyu* çekici bir hale sokulabilirdi. Ama Turgut'un bu işte bir iddiası olmadığı gibi, sevmemişti de reji olayını. Bu yüzden hiçbir şey yapmadan çıkarttı bu oyunu seyirci karşısına. O günlerde karısı ile arası açık olan ve Emel'e tutulan Altan da huzursuzluk içindeydi. Sempatik halk çocuğu olan Turp'u siyah eldivenli, siyah elbiseli bir James Bond olarak oynamakta ısrar ediyordu. Bu yorumun Refik'in yazdığı karakterle hiçbir ilgisi yoktu. Oyunu ben sahneye koymadığım için, prensip olarak hiçbir şeye karışmıyordum. Benim prensiplerime göre, tiyatro ve sinemada yönetmen, bir geminin kaptanı gibi, işin tek hâkimi, tek söz sahibi ve tek sorumlusuydu. Oyunda rolü olanlar bana geliyor, Turgut'un bir şey söylemediğinden, bu yüzden de yardımcı olamadığından yakınıyor, beni imdada çağırıyorlardı. Ben de, "Olmaz, işi Turgut'a bıraktım," diyordum. Bu tutumumun yanlış olduğunu şimdi çok daha iyi anlıyorum.

Sonunda *Turp Suyu* Dormen Tiyatrosu'nun unutulmayacak fiyaskolarından biri oldu. Buradaki fiyaskoyu gişe hasılatı anlamında kullanmıyorum. *Turp Suyu* her şeyi ile Dormen Tiyatrosu'nun geçmişine yakışmayacak bir prodüksiyondu. Bir okul müsameresinin boyutlarını aşamamıştı. Yetenekli Bülent Erbaşar'ın dekorları bile yerine oturmamıştı.

Turp Suyu hezimetinden sonra, tüm umutlarımızı, yıl sonunda on sekiz çocuğun katılımı ile sahneye koyacağım *Oliver* müzikaline bağlamıştık. Charles Dickens'ın *Oliver Twist* adlı ünlü romanından esinlenen İngiliz bestecisi Lional Bart tarafından bestelenen bu müzikal oyun büyük bir olay olabilir ve bizi kurtarabilirdi. Nevra'nın hamile kalması, Nancy rolü için Semiramis'i düşünmeme olanak tanıyabilecekti. Semiramis bu arada başarılı bir Ankara angajmanından sonra Playboy'a ikinci bir dönüş yapmıştı. İlk kez olduğu kadar parlak olmamasına rağmen, gene de kırk gün süreyle Playboy'u doldurdu, ancak Semiramis, Nancy'i oynamaya yanaşmadı. Aslında şarkıcılıktan fazla hoşlanmıyordu. Aramız da eskisi kadar iyi olmadığından, sonunda *Oliver*'daki Nancy rolü, konuk sanatçı olarak kadromuza ikinci kez katılan Suzan Uztan'a kaldı. Böylece Semiramis'in benim yüzümden başlayan tiyatro yaşamı onu hiç sahnede göremeden bitti.

Oliver'daki ünlü Fagin rolünü Erol Günaydın oynayacaktı. Ondan iyisini düşünebilmek olanaksızdı Dickens'ın bu sevimli/sevimsiz karakteri için. Erol *Bit Yeniği* ile ikinci kez bize katıldıktan sonra tamamen değişmiş, bambaşka bir adam olmuştu. Eskisi kadar zevkle çalışıyor ve iyi bir şeyler yapmak için çırpınıyordu. Erol'un değişmesinde, birkaç yıldır evli olduğu karısı Güneş'in büyük katkısı olduğu bir gerçekti. Güneş, Erol'un şansına, olağanüstü bir insandı. Onun her şeyine saygı gösteren, onu gerçekten seven ve yaşamını onun yaşamına uydurmasını bilen ve Erol'un yanında oldukça mutlu olabilen bir kadındı Güneş. Erol, Güneş'in yüzünden evine bağlı bir adam haline gelmişti. Bugün onun en mutlu olduğu yer, evinde *'Günaydın Girls'* adını taktığım üç kızının ve karısının dizi dibinde, her dakika küfür ederek izlediği televizyonun karşısıdır.

Oliver'la Dormen Tiyatrosu'nun kadrosu müzisyenler dahil yüz yirmi kişiyi aşıyordu. Suzan Uztan ve on sekiz çocuğun dışında, Enver Demirkan ve Dündar Şen adlı iki genç daha almak zorunda kalmıştım *Oliver*'ın kalabalığını karşılayabilmek için. Dormen Tiyatrosu'nun kadrosu *Oliver*'la bir çılgınlık haline gelmiş ve topluluğu uçurumun kenarına kadar getirmişti. Tek kurtuluş *Oliver* müzikalinin tutmasıydı artık.

Müzikalde oynayacak on sekiz çocuk şarkı söyleyecek ve dans edecekti. Bu yüzden bu yetenekli çocukları seçmek için gazetelere ilan vererek, ilgilenenlerin tiyatroya başvurmasını istedik. Başvuran beş yüze yakın aday arasında on sekiz kişi seçebilmek pek kolay olmadı. Hepsini teker teker sahneye çıkarıyor, bildikleri birer şarkıyı söyletiyor ve bir iki soru sorarak geçmişlerini ve yeteneklerini öğrenmeye çalışıyorduk. Çoğunlukla

anne ve babalarıyla gelen çocukların tümü de Dormen Tiyatrosu'nu basamak olarak kullanıp bir gün sinemada ün ve servet sahibi olma hayalleri içindeydiler. Aslında çocuklar işin pek farkında değildi de bu işi onlardan çok isteyen anne ve babalarıydı. Araya tanıdıklar sokuluyor, bana hediyeler getiriliyor, pistonlar çalıştırılıyor ve herkes kendi çocuğunun seçilebilmesi için hiçbir şeyi şansa bırakmamaya çalışıyordu.

Bir hafta süren ve basında oldukça büyük yankı uyandıran elemelerden sonra, tüm pistonları bir kenara iterek, yetenekli bulduğumuz on sekiz çocuğu seçebildik. Bu arada Aycan Teztel ve İhsan Kartal adlı iki çocuğu Oliver rolü için seçmiştik. Yüklü olan başrolü, okul nedeniyle ve hastalanır korkusuyla tek bir kişinin sırtına yüklemekten çekinmiştim.

Oliver'ın çocuklarla olan provaları beni çıldırma raddelerine getiriyordu bazı günler. Bu çocuklara disiplin içinde oyun oynatmak, şarkı söyletmek ve dans ettirebilmek başlı başına bir savaştı. Uslu duranlara, en iyi çalışanlara, olay çıkarmayanlara, söz dinleyenlere her provadan sonra imzalı plaklar ve kitaplar hediye ederek durumu idare etmeye çalışıyorduk. On sekiz çocukla çalışmak bana yepyeni şeyler öğretiyordu her geçen gün.

Provalarda daha önce tüm yeteneklerini fark edemediğim Hayrettin Aslan adında bir çocuk gözüme çarpmaya başladı. Olağanüstü yetenekleri olan bu çocuğun nefis bir kulağı ve çok da etkili bir sesi vardı. Her provada onun rolüne daha fazla bir şeyler eklemeye başlamıştım. Sonunda oynadığı Charlie rolü, oyunun en önemli tiplerinden biri haline geldi ve Hayrettin Aslan *Oliver* müzikalinde kendinden en çok söz ettiren oyunculardan biri oldu. Özellikle Zeynep Tedü ve Erol Günaydın'la birlikte söylediği *'Senin İçin Her Şeyi'* adlı şarkı, oyunun en sevilen ve en çok alkışlanan yerlerinden biri oldu.

Bu kez müzik direktörlüğümüzü yapan Oğuz Zulik'in yönetiminde on iki kişilik bir orkestramız da vardı. Koreografiyi Şebnem Aksan, dekor ve kostümleri Osman Şengezer yapmıştı. Metin, Keskin, Göksel, Muazzez ve benim dışımda tüm kadro oynuyordu bu iddialı müzikalde.

Sıkıntılı ve oyunları tutmamış bu yorucu mevsimin sonunda, *Oliver* büyük bir reklam kampanyası ile perdesini açtı. O güne dek başımıza gelmemiş bir şeye tanık olduk bu oyunla. Matinelerde insanlar bir tek koltuk bulmak için birbirlerini eziyor, yer ayırtmak için günlerce önceden araya tanıdıklar sokarak telefon ediyor, fakat gece oyunları salonun ancak yarısını dolduruyordu. *Oliver* bir çocuk oyunu olarak karşılanmış ve büyüklerce pek benimsenmemişti. Matineleri çoğaltmamıza rağmen, bu, doğal olarak tiyatronun durumunu kurtarmayacaktı gene de. Üstelik bu oyundaki masrafımız her zamankinden de büyüktü. Her şeyin üstüne çocuklara bir erkek bakıcı ve gece oyunundan sonra hepsini teker teker evlerine bırakan üç de taksi tutmuştuk.

Erkek bakıcı hem sahne gerisinde çocukların kostüm, aksesuar gibi oyun için elzem olan şeylerini düzenli bir şekilde koruyor, hem ilk heye-

canları geçtikten sonra, her gün biraz daha azmaya başlayanları disiplin altında tutmaya çalışıyordu. Tiyatronun eski kurtları çocukların patırtısı karşısında sinip kalmışlardı. Kimsenin canı konuşmak bile istemiyordu. Çoğunlukla aşağıda çocuklarla uğraşmaktansa herkes odasında kalmayı tercih ediyordu oyun süresince.

Oliver tutmayınca tiyatro tam uçurumun kenarına geldi. Tutmamış ya da bir çocuk oyunu olarak düşünülmüş olmasına rağmen, benim tiyatro yaşamımda en fazla gurur duyduğum oyunlardan biri oldu. Oynayan on sekiz çocuğa rağmen tam anlamı ile profesyonel bir prodüksiyondu *Oliver*. Sahneye koyduğum en iyi yapıtlardan biri olduğu gibi, Günaydın da Fagin'le olağanüstü bir kompozisyon yarattı. Bence belki de tüm sahne yaşamında oynadığı en güzel roldü. O yılın en başarılı erkek oyuncusu olarak İlhan İskender Ödülü'nü alması beni çok memnun etmişti. Ben de bu oyunla yılın en başarılı yönetmeni olarak ilk İlhan İskender'imi kazanmıştım.

Günaydın'la başka bir hazırlığa da girişmiştik o mevsimin sonuna doğru. Bana Ayaspaşa'ya kahvaltıya geldiği bir sabah, "Neden bir müzikal yazmayı düşünmüyorsun?" diye sormuştum. Hemen heyecanlanıp "Niye düşünmeyeyim?" diye girmişti işin içine. Ama ben Erol'u çok iyi tanıyordum. Onu heyecanlandırmak kolaydı. Güç olan arkasını getirebilmekti. Bin bir fikri, fantezisi vardı Erol'un. Hepsi de insanı şaşırtan, büyüleyen deha pırıltıları ile doluydu. Neler düşünür, neler bulabilirdi kafasındaki özel hayal makinesini işletmeye başladığı andan itibaren. Konu bulmakta hiç sıkıntı çekmezdi. Üstelik o konu üzerinde yüzlerce çeşitleme de yapabilirdi. Çevresindekiler onu hayranlıkla dinler, gülmekten yerlere yatarlardı. Erol sonu gelmeyen bir kaynak gibi fışkırtıp dururdu inanılmaz fantezisini. Ama çoğunlukla da iş orada kalırdı.

"Romeo ve Jülyet öyküsünü bize uygulayıp bir müzikal haline getirmek istiyorum," dedim. Çayından bir yudum alarak ciddileşti bir an. Kafasının hemen işlemeye başladığını çok iyi tanıdım gözlerinden anlamıştım. "Romeo ve Jülyet çok iyi olur Haldun," dedi. "Öyküyü Beşiktaş Tuz Baba'da mahalle halkı arasında geçirtiriz," diye ekledi. O gün kahvaltı sofrasında müzikalimizin ana hatlarını konuşmuştuk bile.. Ama Erol'un heyecanı orada kalır, ertesi sabah her şeyi unutabilirdi. Oysa onun yazacağı yerli bir müzikalin büyük şansı olabileceğine inanıyordum. Onunla yaptığımız senaryo çalışması olumlu sonuçlar vermişti. Ama işi bitirmesi güç olmuştu. Bu kez de onu bu işin sonuna kadar iteklemem gerekiyordu. Bunu yapmaya kararlıydım. Başka çarem yoktu.

Erol'u bu işe sapasağlam bağlamam için onu çok heyecanlandırabilecek bir şey bulmam gerekliydi. Sürekli parasızlıktan yakınmasına rağmen, para kazanmak onun için hiçbir zaman çok çekici olmamıştı. Kendi deyimi ile günlük nafakasını çıkartabiliyorsa, ileride kazanabileceği büyük servetlere sırt çevirecek kadar güçlü hissederdi kendini. Bu yüzden

yazacağı bir oyunun tuttuğu takdirde, ona kazandırabileceği paraların hayaliyle ona bu müzikali yazdırabilmeme olanak yoktu.

Erol'u heyecanlandıran ilham, bir rastlantı sonucu kendiliğinden, hiç beklemediğim bir anda en görkemli bir şekilde meydana çıkıverdi.

Cemal Reşit Rey ve Biz

Erol'un yazacağı müzikalin ana hatları üzerinde bir karara varmıştık. Hatta *Romeo ve Jülyet* oyununun ünlü balkon sahnesini bile Beşiktaş'ın arka sokaklarından birinde bulunan, eski sevimli bir tahta eve oturtmuştuk. Beşiktaş Tuz Baba Mahallesi, Erol'un tüm çocukluğunu geçirdiği yerdi. Yazarım kendisi için, Ajans Bahriye adında, Tuz Baba Türbesi'nin bekçisi olan, bir kocakarı rolü düşünmüştü. Ajans Bahriye, oyunun bir çeşit korosu olacak ve bilgisizliği ve basitliği içinde güncel konulara ilkel bir mantıkla değinecekti. Erol'a yaşlı bir mahalle karısı oynatmak en büyük isteklerimden biriydi. Gerçi daha önce *Almanya'dan Bir Yar Gelir*'de böyle bir tip canlandırmıştı ama ben o kısa rolünde bunun pek zevkine varamamıştım.

Bir sabah kahvaltı sofrasında otururken, "Acaba Cemal Reşit Rey müziğimizi yazar mı?" diye sordum birden bire. Bu soruyu sorarken böyle bir şeyin olanaksız olduğunu biliyordum. Kardeşi Ekrem Reşit'in ölümünden sonra Cemal Bey'in, Beşiktaş Serencebey Yokuşu'nda satın aldığı bir katta inzivaya çekildiğini ve operet dünyasına bir daha hiçbir şekilde girmemeye karar verdiğini çeşitli yerlerden duymuştum. Oysa *Lüküs Hayat*'ın bestecisi, Erol'un yazacağı müzikal için tam aradığımız insandı. Bizimle kahvaltıda olan Kerem, "O artık operet yazmıyormuş ki," dedi. "Cemal Reşit olsa harika olur," diye atıldı Erol. *Oliver*'ın dekorları için Ankara'dan gelmiş olan ve bende kalan Osman Şengezer heyecanlanıp ayağa fırladı. Osman'ı kahvaltı sofrasında bile oturtmak hayli güçtür. Özellikle heyecanlandığı zaman gözünün üstüne düşen saçını yukarı doğru üfleye üfleye bir aşağı bir yukarı dolaşır durur odanın içinde. Cemal Reşit'in adını duyunca gene böyle heyecanlanmıştı. Kendini oradan oraya atarken, "Bir konuşsan, belki razı olur," diyordu.

Hiç umudum yoktu ama yakın dostu olduğunu bildiğim Faruk Yener'le bir konuşmaya karar verdim. Cemal Reşit'i bir kez Betûl'le evliyken kayınvalidemin evinde görmüştüm. Konuşmamız "Nasılsınız?", "Teşekkür ederim efendim," gibi beylik bir iki cümleyi aşmamıştı. Bu işe razı olacağından, hele kardeşinin ölümünden sonra bir müzikal için beste yapacağından hiç umudum yoktu. Bir gün Harem'deki evine ziyarete giderken Muhsin Ertuğrul'un fikrini sormuştum. "Ekrem'in ölümünden sonra Cemal'in bir daha tiyatroya döneceğini sanmam," demişti Muhsin Bey.

Oysa Faruk Yener öyle düşünmüyordu. "Neden olmasın? Bir randevu alayım. Gidip kendisiyle görüşün," diyordu. Günün birinde o randevuyu aldı. Erol, Faruk ve ben Serencebey Yokuşu'ndaki Yasemin Apartmanı'na çay içmeye gittik. Erol da ben de çok heyecanlıydık. Arabayı kapının önüne park ettiğim zaman bir an için geldiğime pişman olmuş, "Acaba geri dönsem mi?" diye düşünmüştüm.

Cemal Reşit bizi büyük bir Osmanlı nezaketi ile karşıladı. Bir anda aramızda sıcak bir hava doğdu ve ben o anda geldiğime memnun oldum. Hiç de beklediğimiz gibi çıkmamıştı. Cemal Reşit, "Doğru dürüst bir şey getirirseniz yazarım," diyordu, 1930 tarzı çay masasının başında Divan Pastanesi'nden bizim için özel olarak aldığı ufak kekleri ikram ederken.

Celal Bey adında sevimli şişman bir de arkadaşı vardı o gün çayda. Eskiden Almanya'da koreografi eğitimi görmüş ve Rey kardeşlerin operetlerinin dans çalışmalarını yönetmişti o yıllarda. Celal Bey isteğimizi duyunca, Cemal Bey'den de fazla heyecanlanmıştı. O konuşurken Erol'la bana göz kırpıyor, "Merak etmeyin bu iş olur," demek istiyordu. Biz Erol'la, Cemal Bey'e ayıp olmasın diye, konuya karar verdiğimizi söylememiştik. Konuyu birlikte kararlaştıracakmışız gibi yapacaktık. O gün oradan ayrılırken arabada Faruk Yener, "Cemal Bey de sizin kadar heyecanlandı. Bu işe oldu gözüyle bakın," diyordu. Erol'la *Romeo ve Jülyet* fikrini bir dahaki sefere götürmeye karar verdik.

İkinci gidişimizde *Romeo ve Jülyet*'i düşündüğümüzü söyledik. Cemal Reşit fikre bayıldı ve ağzından hiç eksik etmedi "aliyyülâlâ" kelimesiyle O.K.'ini verdi. Artık Erol'la birlikte haftada iki kere Serencebey Yokuşu'ndaki Yasemin Apartmanı'nın 1 numarasına taşınıyor, masa başında Çin porseleninden fincanlarla çaylarımızı yudumlayıp keklerimizi yerken, piyesin çatısı, karakterleri hakkında konuşuyorduk. Cemal Reşit Rey artık bizden de fazla heyecanlanıyor, bizim ciddiyetimizi görünce işe daha fazla sarılabileceğini hissediyordu. Erol'un bu işi bitirmemesi olanaksızdı artık.

Bir gün Cemal Bey bana, "Haldun Beyciğim, bu eseri ne zaman sahneye koymayı düşünüyorsunuz?" diye sordu. Korka korka "Ekim'de efendim," dedim. Elini alnına götürerek *"Mais c'est impossible cher amie!"** dedi. Oysa tiyatronun geçirdiği kötü yılı ve birikmiş tonlarca borcu ancak böyle bir yerli yapıt kurtarabilirdi. Erol Günaydın, Cemal Reşit ikilisinden mükemmel bir şeyin çıkacağına inanıyordum. Ama karşımda yalnızca Erol Günaydın yoktu ki! Bu kez karşımdaki yaşlı, kalp hastası, kaprisli, köşede unutulmuş bir dehaydı. Erol'a kavga dövüş istediğim şeyi yaptırabilirdim ama bu yaşlı adama, "Olmaz, ille de ekim," diye ısrar edemezdim. "Siz nasıl isterseniz efendim," derken koşullar ne olursa olsun ekime yetişeceğini biliyordum gene de. Bu sırada Celal Bey de bana göz kırpıp bunun müm-

* Ama bu imkânsız dostum!

kün olabileceğini anlatmaya çalışıyordu. Aradan bir iki hafta daha geçti ve Erol, Cemal Reşit'e ilk şarkı olan *'Alaybeyi*'nin sözlerini götürdü. Müthiş heyecanlıydı Erol o gün. "Ya Cemal Bey sözlerimi beğenmezse," deyip duruyordu. Ben çok beğenmiştim yazdıklarını. Ama Cemal Bey istese de istemese de Ekrem Reşit'le mukayese edecekti Erol'un yazdıklarını. Aslında Erol heyecanlanmakta yerden göğe kadar haklıydı. Cemal Bey okurken biz karşısına geçmiş, korkuyla vereceği kararı bekliyorduk. Birden ayağa kalktı, "Aliyyülâlâ," dedi ve Erol'un yanına gelerek yanaklarından öptü.

Erol'un sevinçten gözleri dolmuştu. Beklemiyordu eski kurdun bu reaksiyonunu. Cemal Bey'in duygusal bir sanatçı olduğunu, güzel şeylere duyduğu heyecanı yitirmediğini unutmuştuk. İlk raundu başarıyla kazanmıştık. O gün Serencebey'deki Yasemin Apartmanı'ndan ayrılırken Cemal Bey'in de artık bizden olduğunu anlamıştık. Güçlü bir üçlü olduğumuza kuşku kalmamıştı. Üçümüzün kafa kafaya vererek ortaya çıkaracağı bir şeyin başarı kazanmamasına olanak yoktu. Cemal Bey'le dostluğumuz ve işbirliğimiz başarısız geçen mevsimin moral çöküntüsünü bana unutturmuş, yeni mevsime büyük umutlarla bakmama sebep olmuştu.

Cemal Bey'le işbirliğimizin başladığı günlerde işim başımdan aşkındı. On beş günlük bir Kıbrıs turnesi, *Oliver*'ın Kadıköy'deki oyunları, Anadolu hazırlıklarının yanı sıra, bir de Fikret Hakan'ın İngilizce olarak çevirdiği bir filmde ona özel *coach*'luk yapıyordum. Çok iyi para verdikleri için bu sıkışıklık arasında kabul etmiştim işi. Bütün yaptığım Tony Curtis ve Charles Bronson'la baş rollerden birini paylaşan Fikret'e İngilizce rolünün tonlamalarını öğretmekti.

Cemal Bey bizi ikinci şarkının sözleri için bekliyordu. Oysa benim gidecek vaktim yoktu. Telefon ederek kendisine ancak Kıbrıs dönüşü geleceğimi bildirdim. "Olur mu canım?" dedi üzgün bir sesle. Telefonda bile hayal kırıklığına uğradığı belli oluyordu. "Gelirseniz pişman olmazsınız. O kadarını söyleyeyim," dedi. Birden ilk şarkı olan *'Sokağımız Alaybeyi*'ni bestelediğini sezdim.

Yarım saat sonra Erol, Celal Bey ve ben Serencebey'deki eski konaktan kalma eşyalarla süslü salonda, Cemal Reşit'in piyanosunun başına geçmesini bekliyorduk sabırsızlıkla. Cemal Bey gençleşmiş, bize yapacağı sürprizin heyecanı ile yerinde duramıyordu. Sonunda tarihî an geldi. Cemal Bey her saniyenin tadına damla damla vararak ünlü piyanosunun başına geçti ve kısık bir sesle şarkıyı söylemeye başladı:

"Sokağımız Alaybeyi
Bilmezsiniz bu köşeyi
İstanbul'un içindeyiz
Ama ama ama
Başka biçimdeyiz"

Yaşadığımız inanılmayacak bir andı... Harikaydı... Nefisti... Tam hayalini kurduğum şeydi... Üstelik halkın beklediği olaydı bu. O gün artık adını *Yaygara 70* olarak belirlediğimiz müzikalin (Cemal Bey operet demekte ısrar ediyordu) büyük bir olay olacağına inanmıştım. Bestecinin kısık sesiyle piyanosu başında söylediği şarkının beğenilmemesine olanak yoktu. Halk bayılacaktı buna. Oynak, modern aynı zamanda bizdendi. İstanbul'un ta kendisiydi. Her şeyi ile buram buram İstanbul kokuyordu ve Cemal Bey gerçek bir dehaydı.

Erol'la ikimiz zevkten kendimizden geçmiştik. Yazdığı sözlerin Cemal Reşit gibi bir deha tarafından müziklenmesi, Erol'u bir düş âlemine sürüklemişti. Konuşacak hali bile kalmamıştı. Hafifçe gülümsüyor, "Elinize sağlık. Çok güzel olmuş," diye mırıldanıyordu. Artık bizi kimse durduramazdı. Erol'a gereken mucize, Cemal Reşit'in kişiliğinde ortaya çıkmıştı. İşin güzel tarafı Cemal Reşit Rey'i de artık kimse durduramazdı. O günden sonra şarkılar yavaş yavaş sıraya girmeye başladı. Ve Cemal Reşit oyunu ekime yetiştireceğini kabullendi, iş rayına girmişti. Erol da Cemal Bey'e mahcup olmamak için oturup oyunu tüm ciddiyetiyle yazmaya koyuldu.

Bu arada yaptığımız Kıbrıs turnesi çok başarılı geçmişti. *Eski Çamlar Bardak Oldu* adlı oyunu götürmüştük yeşil adaya. Oyun büyük ilgiyle karşılanmış ve her oynadığımız kentte salonlarımızın tıklım tıklım dolmasına neden olmuştu. Kıbrıs'ta kralları gibi karşılanmış, el üstünde tutulmuştuk. Ben Atatürk Meydanı'nda Saray Oteli'nde kalan çocuklardan ayrı olarak yaşlı Zekiye Hanım'ın evinde kalıyordum. O da bu turneler nedeniyle beni görmekten mutluluk duyuyordu. Özellikle beni sahnede izlemek akrabalarıma büyük zevk veriyordu. Oysa bu turnede benim oynadığım oyun yoktu. Bu yüzden beni izleyemedikleri için bütün hısım akraba üzgündü.

Kıbrıs'ta Rumlarla aralarında başlayan gerginlikten sonra, kendi başına Bayrak Radyosu adı altında yayın yapan bir Türk istasyonu o günkü kısıtlı olanakları ile ayakta durmaya çalışıyordu. Biz bunu bildiğimiz için hazırlıklı gitmiştik Kıbrıs'a. Bu yüzden bir iki radyo oyunu yaptık. Kerem Yılmazer gitar eşliğinde bir de konser verdi onlara. Radyonun nazik müdürü bu çalışmalarımıza karşılık olarak bize para veremeyeceğini, ancak birer albüm hediye edeceğini bildirdi. Biz bunu biliyorduk. Bu yüzden bize hediye edilen albümleri büyük bir mutlulukla aldık.

Kıbrıs turnesi hepimizin moraline iyi gelmişti. Orada bulunduğumuz süre içinde elimize geçen paralarla kendimizi çarşıya atıyor, bol bol alışveriş ediyorduk. Kıbrıs'ın son ucuz yıllarıydı.

Kıbrıs dönüşü uçakla Adana'ya inerken yanımda oturan genç Kıbrıslı bir hanım, "Haldun Bey siz misiniz?" diye sordu en koyu Kıbrıs şivesiyle. "Evet benim," dedim kemerimi bağlarken. "Sizi çok beğeniyorum. Bir resminizi verirsiniz?" dedi. "Tabii," diyerek çantamdaki resimlerden bi-

rini çıkarıp imzaladım ve kızın eline tutuşturdum. O sırada uçak havada büyük bir kavis çizerek Adana Havaalanı'na inişe geçmeye hazırlanıyordu. Kızcağız resmi eline aldı, baktı ve "Kusacağım galiba," dedi. Yüzü bir anda bembeyaz olmuştu. Tiyatroda *'timing'* meselesinin önemini en iyi bilenlerden biriydim, ama uçakta kıza resmimi verirken zamanımı kötü ayarlamıştım doğrusu.

Yaygara 70'in hazırlıkları bana geçen mevsimi unutturmuştu. Provalara erken başlamaya ve oyunu eylül sonunda açmaya karar vermiştik. Amerikalılarla film çalışması bitmemişti. Bu yüzden Kıbrıs dönüşü Fikret'le yeni baştan işe koyulduk. Aslında çalışmamız haftada bir ya da iki saati aşmıyordu, ama Fikret İngilizce işini ciddiye almıyordu. Ben de tabanca kuvveti ile onu çalışmalara zorla getiremiyor, işi oluruna bırakıyordum. Böylelikle de hayatımın en kolay parasını kazanıyordum.

O yaz ilk kez bensiz gidildi turneye. Uzun turnelerde benim olmamam olumsuz sonuçlar doğururdu çoğunlukla. İzmir'de *Eski Çamlar Bardak Oldu* oynayacaktı. Bizde konuk olarak oynayan Ali Poyrazoğlu'nun yerine Altan'ın oynamasını istemiştim ağabey rolünü. Oyunu sahneye koyduğu için bu çok güç olmayacaktı Altan için. Ayrıca konuk olarak aramızda bulunan Ali'ye fazladan para vermek istemiyordum. Altan da bu rolü aynı başarıyla oynayabilirdi. Altan'ın oynaması seyirci getirme bakımından da daha olumlu sonuçlar doğurabilirdi.

Yaygara 70'in çalışmalarını bırakarak iki gün için uçakla İzmir'e gittim. Hem çocuklara yalnız olmadıklarını göstermek, hem de durumu kontrol etmek için yapmıştım bu yolculuğu. Anba Oteli'nde çocuklarla konuşup uzun uzun dert dinlemekle geçirdim ilk öğleden sonrayı. Herkesin bir derdi vardı bana anlatacak. Hepsinin arasında Altan'ın gerçekten mutsuz ve huzursuz olduğu apaçık belli oluyordu.

Sonunda Altan'la baş başa kalabildik. Yorgun ve bıkkındı. Sürekli sahnede çalışmaktan usanmıştı. Bir süre tiyatrodan uzak kalmak istiyordu. "Tamam," dedim konuşmamızın sonunda, "*Yaygara 70*'te oynamazsın." Oysa *Yaygara*'da, Güzin Özipek'in ayyaş kocası rolünü onun için düşünmüştük. Hatta Cemal Bey bir şarkı bile bestelemişti Altan için. Altan'ın bu kararı daha sonra Şefik Döğen'e yaramış ve Vatandaş Bekir olarak ün yapmasına neden olmuştu. Aslında Altan'ın mutsuzluğu tiyatro ile ilgili değildi. Karısı ile arasında gerginlik, Emel'e olan tutkusu ve vicdan azabından oluşan karmakarışık duyguları onu sinirli ve mutsuz bir hale getirmişti. Tüm kabahati tiyatroda buluyordu, oysa tiyatrodaki yorgunluğu yaşamındaki mutsuzlukların yanında ikinci planda kalıyordu.

Her şeyi düzelttiğimi sanarak Cemal Reşit Bey ve Erol Günaydın'la *Yaygara 70* çalışmalarını sürdürmek için İstanbul'a döndüm. Bir akşamüstü Çiftehavuzlar'da Zeynep'le oturmuş çene çalıyorduk. Zeynep, karnı

burnunda hamile olduğu için *Yaygara 70*'te oynayamayacağına üzülüyordu. *Oliver*'da on beş yaşındaki Beth'i de önlüğünün altında yavaş yavaş belli olmaya başlayan karnı ile oynamıştı.

Uzaktan Fatma'nın bahçede beni aradığını gördüm. Deniz kenarında olduğumuzu fark edince telaşla yanınıza geldi. Bir şeyler olmuşa benziyordu. Evliyken Betûl'ün sürekli tekrarladığı "Senin yaşamında olaysız saniye yoktur," sözü geldi aklıma. Gerçekten de olaysız geçen anım yok gibiydi.

"Haberler kötü," dedi Fatma. "Altan İzmir'de oyunu bırakıp İstanbul'a gelmiş." Bu olanaksızdı. Bir yanlış anlama vardı herhalde. Altan gibi kırk yıllık profesyonelin huzursuzluğu ne oluyorsa olsun, oyunu, seyirciyi bırakması inanılacak bir şey değildi. Fatma durumu İzmir'deki Anba Oteli'nde konuştuğu Şefik Döğen'den öğrenmişti. Altan, Şefik'e, "Sen akşama hazırlıklı ol," demiş ve karısıyla arabasına bindiği gibi İstanbul'a doğru yola çıkmış. Böyle bir şeye inanmaya gerçekten olanak yoktu. Ortada ya bir şaka ya da Şefik'in işletme olayı vardı. Ama içimize kurt düşmüştü bir kez. Fatma'yla her yarım saatte bir Çiftehavuzlar'dan İzmir'i aramaya koyulduk. Cevap hep aynıydı: "Daha ortalarda yok." Korktuğumuz şey yavaş yavaş gerçeğe dönüşüyordu.

En son telefonu dokuzu çeyrek geçe ettik. Oyun başlamak üzereydi ve Altan gerçekten dönmemek üzere ayrılmıştı İzmir'den. Bir film için aylardır sakal uzatan Şefik Döğen'in sakalı kesilmiş, eline bir tekst tutuşturulmuş ve itilircesine sahneye çıkarılmıştı. İşin şakası yoktu. İzmir'de son gece dokuz yüz yirmi beş kişi Dormen Tiyatrosu'nun *Eski Çamlar Bardak Oldu* adlı oyununu izlemeye gelmişti. Onları geri çevirmek, "Hadi gidin, biz bu gece oynamıyoruz," demek, yapabileceğimiz iş değildi. Bu yüzden hangi koşullar altında olursa olsun oyunu başlatmak gerekiyordu. Orada, İzmir'de bulunan arkadaşım da böyle hissediyorlardı zaten. Ama Altan'ın bu işi nasıl yapabildiğine bugün hâlâ şaşarım. Tanıdığım en ciddi profesyonellerden biri olan komedyenim, o gece yarı çılgın bir haldeydi herhalde. Bunu başka türlü açıklayamadım, aradan geçen yıllara rağmen.

Aslında Altan'ın morali bozuktu İzmir'de gördüğüm kadarıyla. Üstelik de Füsun'la araları da iyi değildi. Bu yüzden İzmir'de oyunu bırakıp gitmesi, Füsun'a bir çeşit bağlılık gösterisi, aşk ilanıydı. Kopmak üzere olan evliliğini sağlamlaştırmak için yapılmış özel bir fedakârlıktı, belki de. Olan tiyatroya olmuş, o gece İzmir'de *Eski Çamlar Bardak Oldu* oyununu izlemeye gelen dokuz yüz yirmi beş kişi, sahnede (sakalını yeni kestiği için) yüzünün yarısı güneş yanığı, yarısı beyaz garip bir görünümde olan Şefik Döğen'i, her iki kardeşin sözlerini söyleyerek durumu kurtarmaya çalışan Hâdi Çaman'ı ve zaman zaman anlamsızlaşan bir oyunu izlemek zorunda kaldılar.

İstanbul'da *Yaygara*'nın hazırlıkları ilerliyordu. *Oliver*'da büyük başarı kazanmış olan küçük Hayrettin Arslan'a önemli bir rol yazılmıştı. Üste-

lik Cemal Reşit iki güzel şarkı bestelemişti bu yetenekli yeni oyuncumuz için. Önemli rollerden biri için de, o güne dek birçok oyununu izleyip beğendiğim Kâmran Usluer'le anlaşmıştım. Ankara Sanat Tiyatrosu'nda son yıllarda birbirinden güzel oyunlar sergilemiş olan bu yetenekli oyuncuya mektup yazmış ve bizimle çalışmak isterse rolünün hazır olduğunu bildirmiştim. Kâmran'la hemen anlaştık. Hayatımda tanıdığım en profesyonel tiyatrocudardan biri olan Kâmran'ın aramıza katılması bana kıvanç vermişti. "En büyük idealim bir müzikalde oynamaktı," diye keyifleniyordu. Kâmran'ın on parmağında on marifet vardı ayrıca. Aşçılıktan el örgüsüne, herhangi bir müzik aleti çalmaktan motosiklet tamirine kadar beceremeyeceği iş yoktu yeni oyuncumuzun.

Her hafta Cemal Bey'in evine çaya gitmek ve çay sofrası başında sohbet etmek aramızda âdet haline gelmişti. Pazartesi günleri Cemal Bey'in çay günleriydi. İki elimiz kanda olsa bu çayları kaçırmaz, koştura koştura giderdik. Serencebey Yokuşu'ndaki apartmana.

Tiyatronun bütün oyuncuları katılmaya başlamışlardı bu gelenek haline gelen çay sohbetlerine. Cemal Bey hayatından memnundu. "Çok yaşayın çocuklar. Beni gençleştirdiniz," diyor ve her anlatılanı büyük bir merakla dinliyordu. Bayılıyordu Göksel'in, Zeynep'in ya da Güzin'in fısıldadığı tiyatro dedikodularına. "İlahi çocuklar!" diye gevrek kahkahalar atıyordu çayını yudumlarken. Dormen ailesinin vazgeçilmez bir parçası olmuştu kısa bir zamanda. Gece yemeklerine, davetlere bile katılıyordu bizimle birlikte. Hepimiz onu çok sevip sayıyor, yaşamımızı zenginleştiren bu büyük müzisyenle olmaktan mutluluk duyuyorduk. Hele onunla çalışmak apayrı bir zevkti. Güzel bir fikir, iyi bir mizansen karşısında çocuk gibi seviniyor, hemen yanakları kızarıveriyordu.

Yalnız bir adamdı Cemal Bey, tüm yakınlarını yitirmiş yapayalnız bir adam. Serencebey Yokuşu'nda kendine aldığı dairenin tam karşısına gelen daireyi de, ağabeyi Ekrem Reşit'e son günlerinde bakıcılık etmiş eski bir adamına almıştı. Böylece bir yere kadar yalnızlıktan kurtulacağını sanmıştı. Karşı tarafta bakıcının bütün ailesi oturuyordu. Gerçekten de bakıcı, çoluğu ile çocuğu ile Cemal Bey'i pek yalnız bırakmıyordu, ama onun çevresinde kimsenin olmasına da tahammülü yoktu pek. Oyunlar hakkında fikir yürütüyor, şarkıları beğenmiyor, her sözün içinden çıkıveriyorlardı ailece. Mozart, Shakespeare, Altan Karındaş, Hümeyra... Her şey hakkında söyleyecek bir sözleri vardı. Bütün bunlar konuşulurken Cemal Bey nazik bir cevapla konuşmayı mantıklı bir yola sokmaya çalışıyor, Celal Bey sinirinden yelpazelenerek bize gözüyle kaşıyla uzaktan işaretler ediyordu. Onlar varken bir şey konuşabilmek zordu aslında. Onlar da hep vardı Cemal Bey'in apartmanında. Bu yüzden arada bir Cemal Bey'i arabayla çıkarıyor, Boğaz'a götürüyor, tiyatroya getiriyor ve mümkün olduğu kadar evden uzak tutarak oyunumuz hakkında dışarıda konuşmaya çalışıyorduk. Celal Bey yaka silkiyordu karşıdakilerden.

"Hiç Cemal'in peşini bırakmıyorlar, iki kelime konuşulmuyor," diyordu bizi yalnız bulunca.

Pazartesi çayları gelenek halinde sürüp gidiyordu bütün bu patırtı arasında. Oyuncuların dışında tanıdıklar da gelmeye başlamışlardı bu çaylara. Ben de her isteyeni götürüyor ve bu ziyaretlerden Cemal Bey'in büyük mutluluk duyduğunu biliyordum.

Yaygara 70'in provaları çok iyi gidiyor ve ortaya halkın tutacağı bir oyun çıkacağı belli oluyordu. Oyunumuzun Romeo ve Jülyet'ini Kerem ile Tülin oynuyorlardı. Cahit Irgat, Tülin'le evlenmek isteyen emekli, zengin bir hariciyeciyi, Muazzez Kurdoğlu da onun züppe, şık kız kardeşini canlandırıyordu. İkinci perdede, ikisinin birlikte şarkı söyleyip dans ettikleri, *'Genç Gönlüm'* adlı tango, bence Türk tiyatro tarihinin en güzel, en dokunaklı sahnelerinden biri olmuştu. Biri kendine çok yakışan smokini içinde, diğeri görkemli siyah şifonlarla sahnede seyirciye gerçekten *'İşte tiyatro bu olmalı'* hissini veriyorlardı. Küçük Sahne günlerinden kalma sevgili dostum Mefkûre, o tangoyu gözyaşları içinde izlediğini ve Türkiye'de o güne dek gördüğü en etkili sahne olduğunu söylemişti bana sonra.

Cemal Reşit Rey şerefine Galata Kulesi'nde basına verdiğimiz güzel bir kokteylden birkaç gün sonra *Yaygara 70*'i açtık seyirciye... Daha ilk andan tuttuğu belli olmuştu oyunun. Salonu dolduran seyirci, bu müzikali büyük bir zevk ve mutluluk içinde izliyordu. Sonunda kolundan tutup Cemal Bey'i selama çıkardığımız zaman hepimizin gözleri dolu dolu olmuştu. Aramızdaki en mutlu insanlardan biri de Erol Günaydın'dı. O geceye kadar her şeye rağmen korkuyordu oyunundan. Bana olan sonsuz güvenine, Cemal Bey'e duyduğu bütün hayranlığa rağmen korkuyordu gene de.

Ben de çıkmıştım Cemal Bey'le selama. Yaşlı dostum, "Sen çıkmazsan ben de çıkmam," demişti. Bu yüzden yalnız reji yaptığım zamanlar âdetim olmadığı halde, Cemal Bey'i çıkarmak için razı olmuştum o gece. Alkışlar devam edince biz de ellerimizi çırparak *'Sokağımız Alaybeyi'* şarkısını hep birlikte bir kez daha söyledik seyirciye. Sonra perde kapandı ve bitip tükenmez, geleneksel öpüşme faslımız başladı. *Yaygara 70*'in başarısında en büyük rolü olan iki kişi de dekorları yapan Osman Şengezer ve kostümleri yapan kardeşim Güler'di. Cemal Bey bütün bu öpüşme faslı arasında "Asıl onları kutlamak gerek," diye bağırıyor, fakat tam o sırada yeni biriyle öpüştüğünden, söz ağzına tıkanıveriyordu.

Seyirciler arasında bulunan yakın dostlarım bile, bu kutlama törenine katılmak için, dayanamayıp kendilerini atmışlardı sahne gerisine. "Ben sana demedim mi, halk bu oyuna bayılacak demedim mi?" diyordu yakın dostum Melike Özbek, gözleri sevinçten parlayarak. Son provaları kız kardeşi Yüksel Behlil'le izlemiş, hatta Cemal Bey'in evindeki Pazartesi çaylarına bile katılmıştı bizlerle. Oyunun bir parçası hissetmişti Melike kendini. İlk geceki büyük başarı bu yüzden onu da mutlu ediyordu. Arkadaşının oyununun beğenilmesinin dışında bir duyguydu bu. Ufacık da

olsa başarıda katkısı olduğunu düşünmenin bir ifadesiydi. Tiyatronun en sevdiğim yanı da bir işi böyle hep birlikte yapma, yaratma duygusuydu.

Öpüşme faslı ne kadar sürdü bilmiyorum ama Cemal Bey yorulmaya hiç niyetli görünmüyordu bu gece. Adeta gençleşmişti. Onu tekrar bu atmosferde görünce, birden büyük bir mutluluk duydum. Aynı sahnenin üstünde, kardeşi Ekrem Reşit ile *Lüküs Hayat, Saz Caz, Deli Dolu* gibi Türk tiyatrosunun klasik operetlerinin açılış gecesi heyecanını tatmıştı bu adam. Kırk yıllık bir aradan sonra, aynı sahnede kendinden çok genç insanlar arasında tiyatroya yaptığı bu görkemli dönüş, onu yeni baştan yaşama ve heyecana döndürmüştü. İşe yaradığını, unutulmadığını, beğenildiğini, alkışlandığını görmüştü yeni baştan. Sevincini gördükçe garip bir sıcaklık kaplıyordu içimi; insanları mutlu edebilmek, dünyanın en büyük zevklerinden biriydi herhalde.

Yaygara 70 sürekli dolu gitmeye başladı. Erol Günaydın'la, "Milyoner oldun, paraları ne yapacaksın?" diye alay ediyorduk. O bunlara çoğunlukla kızıyor, nazar değip hastalanıverecek ve genç yaşta ölüverecek diye soğuk terler döküyordu. Cemal Bey yaşamımızın bir parçası olmaya devam ediyordu. Her fırsatta onunla birlikte oluyorduk. İki gün bizden ses çıkmazsa, "Aşk olsun size. Kaç gündür ortalarda yoktunuz," diye sitem ediyordu. Hastalansa başucundan ayrılmıyor, herhangi bir şeye ihtiyacı olduğu zaman, başta Erol ve ben olmak üzere tüm kadro koşuşturuyorduk. Bütün bunların yanında Pazartesi çaylarımız sürüp gidiyordu. Ben her hafta orada oluyordum. Bir kez gitmesem alınıyor, kırılıyordu. O çaylardaki sohbetlerden büyük zevk almama rağmen, bazen bir işim çıkıyordu pazartesi günleri. Gitmediğim zamanlar Cemal Bey'in gerçekten üzüldüğünü anlayınca, pazartesi çay saatlerini tamamen Serencebey Yokuşu'ndaki eve ayırdım.

Erol, karısı Güneş, iki kızları, köpekleri, keçileri, tavukları ve çullukları (son günlere dek Günaydın ailesi apartmanlarında ufak çapta bir hayvanat bahçesi besliyorlardı), *Yaygara 70*'in açılışından sonra, Celal Bey'in Serencebey Yokuşu'nda onlara bulduğu eski güzel bir eve taşınmışlardı. "Cemal Bey'e yakın olurum," diyordu Erol. Onun oraya taşınması beni de rahatlatmıştı. Cemal Bey'in bir şeye ihtiyacı olduğunda, günün herhangi bir saatinde gerek Erol, gerek becerikli karısı Güneş ona koşabilirdi. Böylece Cemal Bey, Celal Bey ve Erol Bey'den oluşan *Yaygra 70* triumvirliği Beşiktaş'ta komşuculuk oynamaya başladılar.

Yaygara 70'in yanına bir de yardımcı oyun gerekiyordu. Hem kadronun boş kalan elemanları, hem de yakın kentteki turneler için böyle bir oyun düşünmüştüm zaten. Başrolünü benim oynayacağım bu oyun, *Rus Gelir Aşka* adlı çılgın bir İngiliz komedisiydi. Benim oynamaya alışık olduğum hareketli, koşuşturmalı farslardan biriydi. Oyunun başından sonuna, maratonculara taş çıkartacak kadar koşuşturuyor, bin bir kılığa giriyor ve sonunda kan ter içinde tavandan aşağı sarkıtılan bir trapezle selama

iniyordum. Suna Keskin ve Füsun Erbulak oyundaki iki önemli kadın rolünde oynuyorlardı. Saklamaya ve kaçırmaya çalıştığım Rus bale dansçısı Rudieff'i de, LCC'de öğretmenlik yaptığım günlerden tanıdığım ve aramıza konuk sanatçı olarak katılan Erden Alkan canlandırıyordu. Bu oyunun dekorlarını o güne dek tiyatronun işlerine pek yakından karışmamış olan Leylâ Belli (Hâmit'in karısı) yapmıştı. Bütün yavaşlığına rağmen zevkli ve iyi bir dekoratördü Leylâ. Bu oyundan sonra da topluluk dağılana dek birkaç oyunun dekorunu çizdi ve tiyatromuzun teknik müdürü oldu.

Yaygara 70'ten iki hafta sonra da *Rus Gelir Aşka* başladı. Bu oyun da iyi gidiyor, gelen seyirci gülmekten kriz geçiriyordu. Böylece iki oyunu da rayına oturtmuş, şanslı bir mevsime başlamıştım gene. Artık Tezcan da, Fatma da rahatlayabilirlerdi. Yeni sekreterimiz Hilkat, "Tezcan Bey Ankara'dan dönmedi," ya da "Fatma Hanım'ın büyükannesi çok hasta," gibi yalanlarla alacaklıları atlatmak zorunda kalmayacaktı bir süre.

Hep korkunç dalgalarla boğuşan bir gemi imajı verirdi bana Dormen Tiyatrosu. Başarılı mevsimlerde, deniz süt liman olunca gemi yolunu kendiliğinden bile bulabiliyordu ama bir yıl önceki gibi korkunç dalgalarla boğuşunca, anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan geliyordu gemiyi su yüzünde tutabilmek için. İşte gene deniz durulmuştu, gemimiz alabildiğine yol alıyordu okyanusun orta yerinde. Oysa benim bilmediğim, hesaplayamadığım bir şey vardı. Bu kez dalgaların yok olması gemiyi kurtaramayacaktı. Birkaç yıldır azgın denizle boğuşmaktan açılan delikler, fena halde su alıyordu. *Yaygara 70*'in getirdiği olağanüstü hâsılat bile bana mısın demeyecekti.

Bu korkunç gerçeği bir gün Tezcan'la ofisimde konuşurken öğrendim. "Haldun Bey, bu şekilde işi sürdürmemize olanak yok. Batıyoruz," demişti müdürüm bana. Ben de fena halde kızmış, bağırmaya başlamıştım. "Böyle bir şeyi bana nasıl söylersiniz?" diye. Oysa adamın görevi beni uyarmak, bazı önlemler almamızı sağlamaktı. Ben tam anlamıyla deli bir sanatçı olarak, dinlemek bile istemedim o gün Tezcan'ı. İki oyunu da tutturmuş, tiyatronun tıklım tıklım dolu gitmesini sağlamıştım. Daha ne isteyebilirdi ki benden? Bu ne düşüncesizce bir sözdü. Mantığımı kullanacağıma, bu uyarıyı sanatıma yapılmış bir hakaret gibi kabul etmiştim. Tezcan da bu durum karşısında, bir daha bu konuyu açmaya cesaret edemedi. Fatma'yla Hâmit zaten söz dinlemeyeceğimi bildikleri için bana gerçeği göstermeye yanaşmadılar bile, işi oluruna bıraktılar.

Tiyatronun gişesine büyük paralar giriyordu, ama alacaklılardan tam olarak kurtulmamıza olanak yoktu artık, iş bir yerden çorap söküğü gibi gelmeye başlamıştı. Tezcan birkaç kez, "Kadroyu küçültelim. Bu tiyatro her zaman para kazandırır," diye söze başka yerden girmeye çalıştı. İşi küçültmek, oyuncuların prodüksiyonundan fedakârlık etmek, kadromdan ayrılmak hiç işime gelmiyordu. Böyle bir şeyi düşünmek bile istemiyordum. "Batarsak görkemli bir şekilde batarız," diyor ve gerçeği görme-

mekte ısrar ediyordum. Muhsin Ertuğrul'un dediği gibi, sanatçının deli olmayanı yoktu ki, ben akıllı olabileyim. Sonunda gerçekten görkemli bir şekilde battık. Ama şimdi düşünüyorum da başka türlüsünü bugün bile istemez, kabul etmezdim. Benim tiyatro anlayışım buydu. Başka türlüsünü yapmak, en başta kendime saygısızlık olacaktı. Bu yüzden de sonuna dek inandığım şekilde yürütecektim işi. İyi ki de öyle yapmışım.

İdaredekiler işi nasıl götüreceklerini düşünüp dururken, ben daha büyük projelerin peşindeydim. Yıllardır içimde sakladığım bir tutkuyu daha gerçekleştirecektim *Yaygara 70* oyunu ile. Londra'da her yıl tekrarlanan Dünya Tiyatro Festivali'ne götürmeye çalışacaktım bu yerli müzikali. Böylece hem Dormen Tiyatrosu'nun ününü dışarıya duyuracak, hem de Londra'da ilk kez profesyonel bir Türk tiyatrosunun oynamasını sağlayacaktım. Bu nasıl gerçekleşebilirdi, onu bilmiyordum. Fırsatı bulunca Londra'da bu işi çözümlemeye çalışacak ve hangi koşul altında olursa olsun, topluluğumu bir yıl sonraki festivale katılmak üzere İngiltere'ye götürecektim. Oyunlarımın kendi kafama göre iyi gitmesi, beni bir şeyler yapmaya zorlamıştı gene. İngiltere'ye gitme kararı iyiydi hoştu, ama bu işleri organize eden Sir Peter Daubeny ile nasıl görüşecek, topluluğumun festivale katılmasını nasıl kabul ettirebilecektim, onu daha bilmiyordum.

Yaygara 70 halkın tam istediği gibi bir oyun olmuştu ve her sınıftan insana seslenebilmişti. Gişe hâsılatı olağanüstü rakamlara çıkıyordu. Geçici de olsa tiyatronun durumu düzelmişti. Öte yandan *Rus Gelir Aşka*, müzikal kadar olmasa da iyi iş yapıyor ve gelen seyirciyi gülmekten kırıp geçiriyordu. Ben kendi hesabıma bu çılgın farsta oynamaktan büyük mutluluk duyuyordum. İnsanlara iki saat için bile olsa, bayağılığa kaçmadan dertlerini unutturabilmek büyük kıvanç veriyordu bana. Son yıllarda ülkemizde güldürmek, insanları mutlu etmek, bazı yobazca düşünenler tarafından gerçek sanata ihanet sayılıyor nedense. Efendice güldürebilmek, bayağılığa kaçmadan insanlara hoşça vakit geçirtip eğlendirebilmek, neden sanata ihanet sayılır, bir türlü anlayamamışımdır! Şimdi geriye bakıp *Papaz Kaçtı*'dan itibaren oynadığım bir dizi komediyi düşündükçe, insanlara o günlerde verebildiğim mutluluk için gurur duyuyorum. O içten kahkahaları, gülmelerin bitmesi ve söze başlamak için sahnede durup beklemeyi arıyorum her şeyden fazla... Hatta bir sanatçıyı yaşatan alkışlardan bile fazla..

Yaygara 70'in kazandığı olağanüstü başarı üzerine, benim ısrarımla Cemal Bey ve Günaydın ikinci bir müzikal denemesine girişmeye karar verdiler. Bir mevsim sonra oynanacak olan müzikalin konusu orijinal olacaktı bu kez. Üçümüzün işbirliği olumlu sonuç vermiş ve yeni atılımlara girmemiz için bizi cesaretlendirmişti. Cemal Bey bizsiz çalışmayı artık düşünemiyordu bile. Mutlu, verimli ve güzel bir işbirliğiydi bu. Sürdürülmesi, yeni ürünler vermesi gerekiyordu. *Yaygara 70* ile açılan yol, Türk tiyatrosuna olumlu yapıtlar sağlayacaktı önümüzdeki yıllarda. Bunda, Cemal Bey'in, Erol'un ve benim katkımız büyük olabilirdi.

Beyoğlu'nun Değişen Yüzü

Yaşantımın çoğu Beyoğlu'nda geçmişti. Çocukluk yıllarımdan bu yana tüm güzelliklerin, heyecanların, erişilmek istenen şeylerin hepsi de o caddede oluşuyordu sanki. *Othello*'yu izlediğim günden beri, bana çocukluk yıllarımın en güzel, en büyülü saatlerini geçirten tiyatro oyunlarını, Judy Garland'ın *Billur Köşk*, Alice Faye'in *Büyük Caz*, Tyrone Power'ın *Kanlı Meydan* filmlerini hep o caddede izleyebilmiştim. Delikanlı olmadan önceki yıllarda hazır elbiselerimi Tünel'e yakın Mayer Mağazası'ndan, oyuncaklarımı Japon Mağazası ya da Bonmarşe'den almış, en lezzetli pastaları Gloria Pastanesi'nde, en güzel sıcak sandviçleri Paskal Birahanesi'nde bulmuştum. Kempt'den Samson François'ya, Thibaud'dan Oistrakh'a kadar tüm virtüözleri Saray Sineması'nın köhne ama görkemli salonlarında dinlemiştim. Her şeye, ama her şeye Beyoğlu'nda erişilir gibiydi o günlerde.

Amerika'da yaşadığım yıllar boyunca Türkiye'de kuracağım tiyatronun hayalini hep Beyoğlu'na oturtmuştum. Şimdi Akbank'ın bulunduğu yerde aynalı bir Şık Sineması vardı. Oydu o günlerde hayalimdeki tiyatro. Amerika'dan geldiğim yıllarda o sinemayı yerinde bulamamıştım. İçim bir tuhaf olmuştu, Ginger Rogers'la Fred Astaire'in *Karyoka* adlı filmini izlediğim o güzelim salonun yerinde yeller estiğini görünce. Tiyatromu başka yere kurmam gerekiyordu artık ama Beyoğlu yaşantımdan daha uzun yıllar çıkmayacaktı gene de.

İlk sahneye çıkışım, Cep Tiyatrosu, Küçük Sahne, Dormen Topluluğu ve şimdi de eski Fransız Tiyatrosu'ndaki yıllar... Beyoğlu yaşantımın vazgeçilmez bir parçasıydı. Kulis'i, Papirüs'ü, Markiz'i, Baylan Pastanesi, eski ve yeni Melek Sinemaları, Rejans'ı, Nisuazı, Pasajı, fıstıkçı Nuri'si, Karıncaezmez Şevki'si, Kadillak Leylâ'sı, her türlü entrikası ve güzelliği ile bizim parçamızdı bu cadde. Ama yavaş yavaş kişiliğini yitirmeye başlamıştı son yıllarda. Bayağılık ağır basmış, güzellikleri kaçırmıştı çoğunlukla. Tüm çırpınmalar fayda etmiyordu artık. Yüzyılın başından beri dünyaya kanıtladığı kişiliği yok oluyordu, bunuyordu Beyoğlu... Rengi değişiyordu. Sevdiğimiz o cadde göz göre göre parmaklarımızın arasında kayıp gidiyordu. Durduramıyorduk tüm haykırışlarımıza rağmen. Pislik, çirkinlik, edepsizlik kol geziyordu, o gün görmüş kaldırımların üstünde. Abdullahefendi Lokantası'nın kapanıp Boğaz'a taşınması, tehlike çanlarının artık kuvvetle çaldığının en belirgin işaretiydi. Biz de fark ediyorduk, caddenin değişmesiyle seyircimizin değiştiğini. Beyoğlu'nun değişmesinden çok yakınıyorduk. Gece oyundan çıkıp yürümek tatsız bir hale gelmişti. Çoğumuz yan sokaktan arabalara biniyor, o sevdiğimiz, saydığımız caddenin ne kadar rezil bir hale geldiğini görmek istemiyorduk o saatlerde. Karşılaşmaktan, göz göze gelmekten korkar gibiydik, yaşamımızdan hâlâ çıkmamış olan, bu emektar, neler görmüş, neler geçirmiş caddeyle...

Yaygara 70'ten sonra Beyoğlu'nda tiyatro seyircisi bulmanın olanaksız hale geldiğini anlayacaktık. Eskiden birçok sinema ve tiyatro salonu barındırdığı halde, şimdiki çirkinliğiyle tümünün de teker teker kapılarını kapatmasına neden oluyordu bir zamanların ünlü Pera Caddesi.

Rus Gelir Aşka bir aylık Anadolu turnesine gidecekti mevsim sonunda. *Yaygara 70* İzmir ve Ankara'da oynayacaktı yalnızca. Daha sonra da *Rus Gelir Aşka*'yı Kıbrıs'a götürecektik. Turne programımızı öyle ayarlamıştık. Ben bu arada *Rus Gelir Aşka* turneye çıkmadan bir aylık bir Avrupa yolculuğu yapacak ve Londra'da festivale katılma olanaklarını araştıracaktım. Bu fırsat için, *Rus Gelir Aşka* komedisinin yerine Erol Keskin tarafından sahneye konan, eski öğrencim ve oyuncum Başar Sabuncu'nun *Şerefiye* adlı oyununun başlamasını bekliyordum.

Rus Gelir Aşka biter bitmez uçakla Londra'nın yolunu tuttum. Festivalin yöneticisi Sir Peter Daubeny ile görüşebilmem ve onu oyunu görebilmesi için İstanbul'a gelmeye ikna edebilmem çok önemliydi. Londra'ya gittikten sonra bu işin sandığım kadar kolay olmadığını anladım. Sir Daubeny kimse ile görüşmüyordu. İngiliz Kraliyet Tiyatrosu'nun yöneticilerinden olan yakın dostum Yolande Bird de Sir Peter ile tanışmıyordu. İşin kötüsü, anladığım kadarı ile Yolande'ın patronu Laurence Olivier ile Peter'in arası çok bozuktu.

Yolande "Sen bizi tanıdığını hiç belli etmesen daha iyi olur," diyordu; ama bir taraftan da bana bu konuda yardım edebilmek için çırpınıp duruyordu. Hatta o günlerde Londra'da bulunan Fikret Hakan, "Senin bu kadar çabuk yenildiğini hiç görmemiştim," demişti teslim bayrağını çektiğimi anlayınca. Çok sıkılmıştım, adamı görme olanağı bulamayınca. Kızmıştım da. Gururuma yedirememiş, bu yüzden de sinirlenmiştim aslında. "Kim oluyor bu kadar nazlanacak?" diye küplere biniyor, "Bizim için buraya gelmek o kadar önemli mi sanki?" diye, kedi erişemeyeceği ciğere mundar dermiş örneği, tüm olayı küçümseme pozunda, kendi kendimi kandırıyordum. Aslında, içimde deliler gibi bir tutkuya dönüşmüştü bu festivalde oynamak. Üstelik kadroma da söz vermiştim. Hepsi benden olumlu bir cevap bekliyordu, İstanbul'a dönüşümde.

Bir gün öğle yemeğinde Yolande Bird bana bir çare bulduğunu söyledi.

"Nedir?" diye sordum merakla.

"Peter Daubeny'nin sözünden dışarı çıkmadığı bir gazeteci var. Onunla konuşalım," dedi.

"Tanıyor musun bu gazeteciyi?" diye sordum.

"Tanımıyorum, ama onu bulur seninle konuştururum. Adı Sidney Edwards. Evening News'un sanat yazarı. O sana randevu alabilir, bu kendini beğenmiş heriften."

Yolande her şeyi planlamıştı. Gazeteciye kendisi telefon edecek, ünlü bir Türk tiyatrocusunun kendisiyle görüşmek istediğini söyleyecekti. Yo-

lande Bird, İngiliz Kraliyet Tiyatrosu'ndaki önemli görevinin yanı sıra Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün İngiltere'deki başkanının asistanıydı. Benim Daubeny ile tanışmamı istemesi kadar doğal bir şey olamazdı.

Gerçekten de iki gün sonra öğle yemeğinden önce, Cavendish Oteli'nin sempatik barında, tanımadığımız gazeteci Mr. Edwards'ı bekliyorduk, Yolande, yakın arkadaşım Irene Kaino ve ben... İçeri tek başına giren her adamı "Acaba o mu?" diye alıcı gözle süzüyor, başkalarıyla konuşmaya başlayınca o olmadığına karar veriyorduk. Kıvırcık saçlı, topluca, gözlüklü bir adam belirmişti kapıda. "Bundan başkası olamaz," diye düşündüm onu gördüğüm an. Yanına gidip "Özür dilerim, Mr. Edwards siz misiniz?" diye sordum. "Evet," diye cevap verdi. "Siz de Mr. Dormen olacaksınız."

Yolande ve arkadaşım Irene Kaino ile tanıştırdıktan sonra çabucak ahbap olup yakınlaşıverdik onunla. Çok sempatik bir adamdı. Ben de ona çok ilginç gelmiştim. İçkilerimizi içtikten sonra Cavendish Oteli'nin lokantasına yemeğe çıktık, ikinci katta, rahat konuşabilecek güzel bir yerdi burası.

Adama sözü nasıl açacağımı düşünürken, o birden damdan düşer gibi, "Topluluğunuzu neden Londra'daki festivale getirmeyi düşünmüyorsunuz?" diye sordu. Şaşkınlıktan Yolande'ın ağzına attığı avokado genzine kaçtı. Onun öksürüğünün arasında ben kendimi toparlayacak vakit bulabildim.

"Bilmem ki. Sir Peter'le görüşmek pek kolay değil," diyebildim, kadıncağızın öksürmesi bittikten sonra. Irene, gözlerini mıhlanmış gibi gazeteciye dikmişti.

"Ben size bir randevu ayarlarım," dedi Sidney rahat bir şekilde şarabını yudumlarken. "Her şey biraz fazla kolay oluyor," diye düşündüm o an. Yeni gazeteci arkadaşım telefon numaramı aldı ve bana randevu saatini bildireceğini söyledi. Yolande'ın sayesinde yalnız Daubeny ile randevu ayarlamamış, aynı zamanda Sidney Edwards gibi önemli bir gazetecinin dostluğunu da kazanmıştım.

Ertesi sabah Sidney bana erkenden telefon ederek Sir Peter Daubeny'den o gün iki buçuğa bir randevu aldığını söyledi. Haberi duyunca çok heyecanlandım. O ana kadar bütün mesele Sir Daubeny ile nasıl görüşebileceğimdi. Şimdi randevu işi çözümlendiğine göre, kendimi ve topluluğumu ona kabul ettirmek gibi bir meselem vardı.

Irene bana bütün sabah moral vermeye çalıştı. Ama kimseyi dinleyecek halim yoktu görüşmeden önce. Irene'le yarım yamalak bir öğle yemeği yedikten, Yolande ve Fikret'ten başarı dileyen telefonlar aldıktan sonra, bir taksiye binerek Daubeny'lerin Chester Square'deki şık evlerine doğru yola koyuldum.

Kapıyı İspanyol bir garson açtı. İkinci katta ufak, şirin bir odaya soktu beni. Daha oturmamıştım ki, yan kapı açıldı ve genç bir adam girdi içeri. "Sir Peter biraz sonra sizinle görüşecek," dedi ve arkasından son de-

rece nazik bir şekilde "Görüşmenizin yarım saatten fazla sürmemesini rica ederim," diye ekledi. Sekreter olduğunu tahmin ettiğim genç adam odadan çıkar çıkmaz, etrafı süzmeye başladım. Ufak bir çalışma odasıydı bu. Masalarda birçok ünlünün imzalı resmi, duvarlarda birbirinden güzel eskiz ve afişler vardı. Anna Magnani, Edwige Feuilere, Alain Delon, Rex Harrison, Margot Fonteyn, Rudolph Nureyev, Elizabeth Taylor ve daha birçok kişi, "Sevgili Peter," diye resimlerini imzalamışlardı biraz sonra göreceğim adama. Birden korkunç bir kıskançlık duygusuna kapıldım. Benim de imzalı bir resmim olsun isterdim bütün o ünlülerin arasında. "Sevgili Peter'e İstanbul'dan en içten sevgilerle," yazarım diye düşündüm. Arkasından da "Nasılsa seneye benim de burada bir resmim olacak," diye teselli buldum. Oysa henüz adamla karşılaşmamıştım bile.

Kapı açıldı ve çok uzun boylu, sarışın, yakışıklı bir adam içeri girdi. Birden tek kollu olduğunu fark ettim. "Hoş geldiniz," dedi bana soğuk bir sesle. Tipik bir İngiliz soylusuna benziyordu. Ama bunun kadar soğuk ve kendini beğenmiş olanına hiç rastlamamıştım bugüne dek.

Söze nasıl başladığımı hatırlamıyorum ama hiç rahat değildim. Bu yüzden de kişiliğimi tam anlamı ile ortaya çıkaramıyordum. Böyle olunca karşımdaki yabancı adamla sıcak bir iletişim içinde olmama, kendimi kabul ettirebilmeme olanak yoktu. Bu soğuk İngiliz'in karşısında rahatlayabilmem zordu. İstanbul'a gelip oyunumuzu görmeye davet ettim onu. Karısıyla ekimde geleceğini, İstanbul'da davetlimiz olarak on gün kalacağını, fakat bunun topluluğu beğenip Londra'ya festivale çağırmak anlamına gelmeyeceğini söyledi ve sözü, "Bizi oraya boşuna çağırmış olabilirsiniz," diye bitirdi. Ayrıca Shakespeare, Molière gibi klasiklerden festival seyircisinin bıktığını, bu yüzden eğlenceli, müzikal bir oyunu yeğ tuttuklarını ısrarla ekledi. "Merak etmeyin, bizim oyunumuz, sizin için çok değişik ve eğlenceli," dedim ama kendimi bu adamın karşısında o kadar rahatsız hissediyordum ki söylediklerimin onu ikna etmediğine emindim.

Son derece mutsuz ayrıldım Daubeny'nin yanından. Adamı hiç etkileyemediğimi biliyordum. Gerçi geleceğine söz vermişti ama hiçbir sözüme güvendiğini sanmıyordum. "Bir çuval inciri berbat ettim," diye düşünüyordum. Chester Square'den arabaya binerken.

Ertesi sabah Sidney telefon ederek, Daubeny'lerin ekim ayında İstanbul'a Dormen Tiyatrosu'nun konuğu olarak gelmeye karar verdiklerini bildirdi. Randevu istediğim gibi olmamıştı ama her şeye rağmen ilk raundu kazanmıştım. Adamı İstanbul'a getirdikten sonra nasılsa rahatlatıp etkileyeceğimi biliyordum artık. Aslında başarmıştım işi. Bundan sonrası da kolay olmayacaktı ama hiç olmazsa işi rayına oturtmuştum. İstanbul'a dönüşümde topluluğuma verilebilecek bir cevabım vardı.

Londra dönüşü eski oyuncum Necdet Aybek ve karısı Marie Claire'nin konuğu olarak birkaç gün İsviçre'de kaldıktan sonra İstanbul'a döndüm. Dönüşümden bir hafta sonra bir ay sürecek olan *Rus Gelir Aşka* turne-

sine başladım. Kadroda bir iki ufak değişiklik yapmış, Füsun'un yerine Nevra'yı, Kâmran'ın yerine Metin'i, Yüksel'in yerine İsmail Düvenci'yi, konuk olarak Erden Alkan'ın yerine de Enver Demirkan'ı koymuştuk.

Tatlı, güzel ve başarılı bir turneydi bu. Nerede oynadıysak dolu gitti oyun. Ayrıca eğlenceli ve anlaşmış bir ekip olduğu için, hergün matine suare oynadığımızı fark etmedik bile. En yorucu rol bende olduğu için kimsenin söylenmeye pek hakkı yoktu. Ben de kolay yorulmadığımdan, bu kez turneden çok bir Anadolu yolculuğu haline gelmişti iş.

Bir ay dolaştıktan sonra İzmir'e geldik ve bizim turne yaptığımız sırada Kadıköy Atlantik Sineması'nda oynayan *Yaygara 70* ekibi ile buluştuk. Ondan sonra tam kadro bir ay süreyle İzmir'de *Yaygara 70* oynayacaktı. İzmir'de beklenildiği gibi iyi gidiyordu Erol Günaydın–Cemal Reşit Rey ikilisinin müzikali. Hâsılat da çok yüksekti. Fakat sürekli İstanbul'a para gönderdiğimizden elimize geçen paranın bereketi kalmıyordu. Fatma ikide bir telefon ediyordu Anba Oteli'ne. "Durumumuz çok sıkışık, iki güne kadar yirmi bin lira gönderin." Göndermesine gönderiyorduk ama arkası kesilmiyordu İstanbul'dan gelen isteklerin. Orada iş çığırından çıkmıştı bir kez. İşi nasıl toparlayabileceklerini onlar da şaşırmışlardı. Aslında tiyatronun İstanbul'da kalan yöneticileri perişan durumdaydılar. Sigorta, vergi, belediye rüsumu, birikmiş kiralar, reklam masrafları, öde öde bitmiyordu bir türlü.

O günlerde Vasıf Öngören'in yazdığı *Asiye Nasıl Kurtulur* adlı oyun da oynuyordu İzmir'deki bahçelerin birinde. İyi anlaşmış, ne yaptığını bilen bir ekipti Vasıf'ın topluluğu. Oyunları da hem dolu gidiyor, hem de çok beğeniliyordu. Altı çizilmemiş, abartılmamış, söylemek istediğini duru bir şekilde anlatmıştı Vasıf Öngören. Yazarlığının yanı sıra iyi bir yönetmendi de. Zeliha Berksoy'la Halil Ergün, içten oyunları ve sıcak kişilikleriyle özellikle göze çarpıyorlardı o günlerde olay olan bu oyunda.

Geceleri İzmir'in ünlü Pasaport kahvelerinde bizim kadroyla Vasıf ve oyuncuları arasında sabaha kadar süren sohbetler yapılıyordu. Daha doğrusu çoğunlukla Vasıf konuşuyor, geri kalanlar da hayranlıkla onu dinliyorlardı. Tanyeri ağarmadan otele döndükleri de yoktu pek. O yılki turne süresince Pasaport kahvelerindeki bu açık hava toplantıları, her gece on ikiden sabaha dek sürdü. Ben bu konuşmalara katılmadığım için haberleri hep ertesi sabah alıyordum. İzmir dönüşü Günaydın ikinci müzikalini yazmaya koyulmuştu. Birincisi kadar kolay gitmiyordu işler bu kez. Erol'un bir yıl önceki kadar hevesi kalmamıştı. Gerçi *Yaygara 70* ona hatırı sayılır bir şeyler kazandırmıştı, ama Erol da yazarlıktan hevesini almıştı.

Bu kez hem Cemal Bey, hem ben iteklemeye başladık onu. İte kaka *Uyy Balon Dünya* adlı müzikalin ana hatlarını aşağı yukarı çıkarmıştık ortaya. Karadeniz'den İstanbul'a gelen iki gencin, büyük kentte başlarına gelenlerin öyküsüydü bu. İki genç, Kerem'le bir yıldır sahneye çıkmayan Altan için yazılmıştı. Nevra İstanbullu bir gazeteciyi, Zeynep Karadenizli

bir köylü kızını, Günaydın babayı, Kâmran bir gazino sahibini oynayacaklardı. Fikir güzeldi. Cemal Bey gene birbirinden etkili şarkılar yazmıştı, ama *Yaygara 70* ne de olsa ilk göz ağrısıydı. Hiçbirimiz onun kadar sevmemiştik bu ikinci müzikali. Birincisinin sıcaklığı yoktu bunda. Günaydın'la Cemal Bey de aynı fikirdeydiler. Ne yazık ki halk da aynı fikirde olacaktı, oyun açıldıktan sonra gişeden anlaşılacağı gibi.

Provalara Ankara'da başladık. Eylül ayında geleneksel Ankara turnemiz nedeniyle *Yaygara 70*'i, büyük olduğu için Dedeman Sineması'nda oynuyorduk. Dedeman Sineması'nın ince uzun, antipatik sahnesinde, *Yaygara 70* tüm sıcaklığını kaybetti ve bu güzelim müzikalin Ankara'da beğenilmemesine neden oldu. Gerçekten de ilk izlediğim gece, bir salonun bir oyunu bu kadar etkileyebilmesine hayret ve dehşet içinde tanık oldum. Oyun beğenilmeyince bütün reklamlara rağmen, seyirci gelmemeye başladı ve durumumuz tam anlamı ile altüst oldu. İstanbul'da beğenilip tutulan bir oyun ilk kez Başkent'te böyle bir reaksiyon alıyordu. Meslek yaşamımda her gün yeni bir şeyler öğreniyor, yeni tecrübeler kazanıyordum. O güne dek, İstanbul'da tutmuş bir oyunun Türkiye'nin neresinde olursa olsun iyi gideceğine dair iddiaya girebilirdim.

Bu arada Cahit hiç durmadan şikâyet ediyor, kimseyle konuşmuyor, sürekli olarak surat asıyordu. Oyunu da seyirciye dayak atar gibi oynuyordu. Her gece arkamdan söylediği sözler kulağıma kadar geliyordu. Duymamazlığa, anlamamazlığa geliyordum. İşlerin kötü gitmesi yüzünden başımda kazan kaynıyordu zaten. O günlerde Cahit'in kaprisleriyle uğraşacak ne vaktim ne de halim vardı.

Bu arada Göksel Kortay'ın sahneye koyduğu ve Metin Serezli ile Erol Keskin'in oynadığı *Son Gülen* adlı iki kişilik oyun da Hanif Tiyatrosu'nda perdesini açmıştı. Çok ilginç bir polisiye olan bu güç oyun, Göksel tarafından çok iyi sahneye konmuştu ama Leylâ Belli'nin güzel ve etkili dekoru, Keskin'le Metin'in olağanüstü oyunları da bu oyunu tutturamadı. Fazla İngiliz kalmıştı bizim seyirci için. Ama iki kişilik olduğundan mevsim ortası turneler için işe yarayacaktı gene de.

Bütün bu işlerin arasında Peter Daubeny'den gelen mektup ekim başında İstanbul'da olacaklarını bildiriyordu. Benim için o günlerde her şeyden önemlisi, İngiliz'in oyunu beğenip bizi Londra'ya davet etmesiydi. Bu, tüm sıkıntıları bir anda sihirli bir değnek gibi dağıtabilir, bize yeni ufuklar açabilirdi.

Ankara'daki *Yaygara 70* oyunları tiyatroya faydalı olacağına zararlı olmuş ve borçları büsbütün artırmıştı. Üstelik Ankara'da Cahit çekilmez hale gelmişti. Bir gece oyundan sonra zil zurna sarhoş olup, otelin önünde bağırmaya başladı. Bütün otel ayağa kalkmıştı bu beklenmedik gösteri karşısında. Cahit kalabalığı görünce işi büsbütün abartarak Muhsin Bey'den başlayıp Türk tiyatrosunda kim varsa (tabii arada beni de unutmadan) ana avrat düz gitmeye başlamıştı. Birlikte çalışmamıza

olanak kalmamıştı artık. O da İstanbul'a döner dönmez ayrılacağını söylemişti Günaydın'a. İşin kötüsü Daubeny geldiğinde *Yaygara 70*'i oynamak zorundaydık. Cahit'in yerine bir gece için bile olsa birini koymak gerekecekti.

Uyy Balon Dünya'nın provaları kolay geçmiyordu. İşlerin kötü gitmesi tiyatroda herkesin moralini bozmuştu. Böyle olunca da her gün bir olay çıkıyor, alınanlar, kavga edenler, istifa etmeye kalkanlar gırla gidiyordu. Tadı tuzu kaçmıştı topluluğun. Ben de artık hiçbir şeyi çekip çevirecek gücü bulamıyordum kendimde. Bıkmıştım bazı şeylerden. Yıllardır sürüp gelen bayağılıklardan, nankörlüklerden, küçük hesaplardan yorulmuştum. Gemiyi su üzerinde daha fazla tutma istediğim kalmamıştı. Tek umut Daubeny'nin İstanbul'a gelip oyunu Londra'ya davet etmesiydi. Bir tek bunun hayali bana çalışma gücü veriyordu. Her tarafından su alsa da gemi gidiyordu gene de.

Uyy Balon Dünya uzun bir horonla başlıyordu. Bu sahne için Erkal Özden ve Nahit Güvendi adında iki genç folk dansçısıyla anlaşmıştık. Hem horonu kadroya öğretecekler, hem de bu müzikalde dans edip rol alacaklardı. İki genç şaşkınlık içinde izliyorlardı çevrelerinde olanları. Yeni girdikleri tiyatro dünyası onları serseme çevirmişti. Herkese nazik davranıyor, bu yüzden de çeşitli kişilerden dert dinlemek zorunda kalıyorlardı. Ankara'da bu kez kaldığımız Barikan Oteli'nde onların odası, gece yarısından sonra su yüzüne çıkan bu olayların karargâhı haline gelmişti. Elde konyaklar, Erkal'la Nahit'in şaşkın bakışları altında herkes derdini ortaya döküyordu. Ben Erol ve Kerem'le aynı odada kaldığımdan, haberleri çoğunlukla bir gün sonra duyuyordum. Dormen Tiyatrosu'nda ilk kez klikleşmeler başlamıştı. Ünlü aile hayatımız bitmişti artık.

Bir gece Cahit sabaha karşı hastalandı. Hep birlikte koridorlara doluşup doktorun kararını bekledik. O gün doktorun teşhisinin ne olduğunu bilmiyorum ama İstanbul'a döner dönmez muayene olması gerektiğini söylediğini hatırlıyorum. Hiçbirimizin aklına Cahit'in vücudunu saran korkunç hastalık gelmemişti o gece. Fazla sigaradan müzmin bronşit, diye düşündük.

İstanbul'a döner dönmez Cahit tiyatrodan ayrıldı. Ayrıldıktan iki gün sonra korkunç gerçeği öğrendik. Cahit akciğer kanseriydi ve birkaç aylık ömrü kalmıştı. Bunu duyar duymaz Erol Günaydın'la arabaya atladık ve Cahit'in Şişli'deki apartmanına gittik.

Cahit yatıyordu yatakta. Karısı Neriman baş ucundaydı. Bizi görünce sevindi. Yüzü aydınlandı birden. "Meğer Ankara'da çok hastaymışım, bu yüzden seni kırdım," dedi, çocuk gibi kızararak. Zavallıcık bir çeşit özür diliyordu. "Olur böyle şeyler Cahit Abi," dedim. Erol hemen atıldı, "Haldun istifanı kabul etmediğini bildirmeye geldi," dedi. Birden Cahit'in gözlerinin parladığını hissettim. "Seni kolay kolay bırakır mıyız Cahit Abi," diye ekledim ben de. "Bir kere bana bulaştın, kurtulamazsın artık."

O gün Erol'la orada uzun bir süre kalıp neşelendirdik onu. Bir iki hafta dinlendikten sonra tekrar sahneye çıkacağına inanıyordu.

Bir daha sahneye çıkamadı koca Cahit. Eridikçe eridi ve bir yıl sonra haziran ayında göçüp gitti. Ölünceye dek de tekrar sahneye çıkabilme umudunu yitirmedi. Ömrünce en büyük tutkusu, en büyük aşkı tiyatroydu. Dormen Tiyatrosu'nun kadrosundaydı öldüğü güne dek. Buna rağmen ölümünden birkaç ay sonra bir tiyatro dergisinde çıkan yazıda, kanser olduğunu öğrendiğim gün onu tiyatrodan attığım yazılıyordu. Bunun böyle olmadığını bile bile yazmışlardı bu yazıyı. O kadar alışmıştım ki bu tip iftiralara, kırılmamıştım bile. Önemli olan, gerçeği Cahit'in bilmesiydi.

Tiyatroya girdiği yıl jübilesini de yapmıştım Cahit'in. Bu yüzden tüm görevlerimi yerine getirmiştim ona karşı. Epeyi bir para geçmişti bu jübileden eline. Cahit ve Turgut'tan sonra bizim sahnede jübilesini yaptığımız sanatçılar arasında Muazzez Kurdoğlu, İsmet Ay, Şevkiye May ve Muhsin Ertuğrul da vardı.

Cahit, ben Ankara'da *Aşk Gibi* oyunuyla turnedeyken ölmüştü. Rolüm olduğu için cenazesine gidememiştim. İstanbul'un en renkli kişilerinden biriydi Cahit Irgat. Vakitsiz ölümüyle, arkasında doldurulmayacak bir yer bıraktı.

Cahit'in hastalığı sırasında, Daubeny'nin görebilmesi için bana hiç uymadığı halde *Yaygara 70*'teki role hazırlanmıştım. Bir tek gece İngilizler için oynayacaktım Cahit'in yarattığı Mukadder'i...

Uyy Balon Dünya'nın gişe hasılatı iyi başlamıştı. Bir yıl önce oynanan ve çok beğenilen *Yaygara 70*'in etkisiyle halk Günaydın, Rey ve Dormen üçlüsünün yeni müzikalini görmek için koşuşmuştu tiyatroya adeta. Fakat tiyatro dünyasının en etkin reklam aracı olan kulak gazetesi, var gücüyle işlemeye başlamış ve gişedeki kuyrukların birden arkası kesilivermişti. Kulak gazetesi, dünyanın her tarafında tiyatroyu doldurup boşaltabilen, elle tutulup gözle görülmeyen bir reklam aracıdır, ilk geceden oyunu görenlerin konuşmasıyla başlar ve hemen gişede etkisini gösterir. "Aman bayıldım! Hemen gidin," "Çok güldüm, içim açıldı." Bu aracın olumlu silahlarıdır. Öte yandan "İçime fenalık geldi. Hiçbir şey anlamadım," ya da "Fena değildi, ama biraz fazla uzun," gibi sözler, tiyatrocunun saçını başını yolduracak sonuçlar doğurabilir gişede. Dört ay ancak oynayabildi *Uyy Balon Dünya*. Formül ikinci kez fazla tutmamıştı. Buna rağmen topluluğun durumu sağlam olsa, bu kötü bir sonuç sayılmazdı, ama bizi *Yaygara 70* gibi her gösterisi tıklım dolu bir oyun bile kurtaramıyordu artık. Gemi fena yalpalıyordu. Ben de kaptanlıktan bıkmış, yorulmuştum. Hep birlikte başıboş bir yere doğru gidip duruyorduk. Bir yere toslayacaktık. Hem de fena toslayacaktık. Bunu hissediyordum ama elimden fazla bir şey gelmiyordu artık.

Peter Daubeny ve zarif karısı Molly, Bir Türk Hava Yolları uçağı ile İstanbul'a geldiler, ekimin ikinci haftasında. Uçağın o günkü seferini bizim ricalarımızı göz önünde tutarak, Günaydın'ın kayınbiraderi kaptan pilot Ozan Polat üzerine almış ve yol boyunca, Dormen Tiyatrosu'nun özel konuklarına, uçağa girdikleri andan itibaren Türk konukseverliğini göstermeye başlamıştı.

Göksel, Günaydın, Meral, Kerem ve ben, Daubeny çiftini havaalanında, elimizde güllerle karşıladık. Yanlarında bir de İngiliz gazeteci vardı. Son dakikaya kadar gelmesini beklediğim Sidney Edwards, Berlin'de bir işi çıkması nedeniyle gelememiş, yerine bu arkadaşını göndermişti.

Daubeny'nin karısı harika bir kadındı. Güzelliğinin yanı sıra, zekâsı, bilgisi ve kocasına olan büyük hayranlığı hemen göze çarpıyordu. Peter de karısını bir an yanından ayırmıyordu. Uçaktan iner inmez yolculuktan memnun kaldıklarını yüzlerinden anladık. Kısa görüşmemizde soğuk bulduğum Peter'in bile yüzü gülüyordu. Yolculukları iyi başlamıştı. Molly, kendilerine büyük nezaket gösteren pilota teşekkür etmek istiyordu.

Arabalarla Divan Oteli'ne geldik. Orada yer ayırtmıştık. Sonra da Divan'ın yemek salonunda yemek yiyecek ve onlara haftalık programlarını bildirecektik. Her dakikalarını dolduran güzel bir program hazırlamıştık. Boğaz'da öğle yemeğinden, Adalar'a motor gezintisine kadar hiçbir şey unutulmamıştı. Arada dostlarım Yüksel Behlil ve Melike Özbek'in Yeniköy'deki nefis yalısındaki akşam davetleri, kardeşim Güler'in evinde Bedia Muvahhit gibi sanatçıların katıldığı bir öğle yemeği, Ayasofya ve Topkapı Sarayı gezileri de vardı. Bir gece sonra görmek zorunda oldukları *Yaygara 70*'in özel gösterisi de göz önünde tutulacak olursa, başlarını kaşıyacak zamanları yoktu. Molly programı görünce her zamanki zarafeti ile güldü, "Peter hasta bir adam, çok çabuk yorulur," dedi. Sonradan Peter'den öğrendiğime göre beynindeki bir tümör yüzünden fazla yorulması yasakmış. Ünlü İngiliz yazar ve oyuncu dostları Sir Noël Coward'ın İsviçre'deki evinde konuk olarak iki hafta istirahat ettikten sonra İstanbul'a gelmişler. Molly'nin uyarısı üzerine programı biraz hafifletmeye ve bazı saatleri boş bırakmaya karar verdim.

O gece Divan Oteli'nde hep birlikte yemek yerken karı koca arasında fısıldaşmalar fark ettim. Tüm nezaketlerine rağmen bir şeyden tedirgin oldukları belliydi. Göksel, "Otelden memnun kalmadılar galiba," dedi. Ben de yemekten sonra açık açık, "Bir şeyden rahatsız olduğunuzu hissediyorum. Ev sahibiniz olarak ne olduğunu öğrenebilir miyim?" diye sordum. Molly'nin yüzü birden aydınlandı. "Odalarımız çok küçük," dedi. Divan'ın odaları o günlerde büyütülmemişti. "İsterseniz yarın hemen Hilton'a geçebilirsiniz," diye atıldım. Bu söz üzerine Peter'in de yüzü gül-

dü ve otele girdikleri andan itibaren kafalarında probleme dönüşen oda meselesi böylece çözümlenmiş oldu.

Ertesi gün Daubeny'ler Hilton'da, Boğaz'a karşı güzel bir odaya yerleştiler. Peter defalarca teşekkür etti ve İstanbul'a bayıldığını, geldiğine çok memnun olduğunu söyledi. Fakat asıl sorun o gece oynanacak *Yaygara 70* oyunundaydı. Adamın topluluk hakkında hiçbir fikri yoktu. Güzel bir yolculuk yapmış, iyi karşılanmış, uygar insanlarla tanışmıştı. Üstelik sempatik de bulmaya başlamıştı bizi, ama bütün bunlar akşam göreceği oyunu beğenmesi için yeterli neden teşkil etmiyordu. Büyük bir hayal kırıklığına uğrayabilir, "İyisiniz hoşsunuz ama daha festivale gelecek kalitede değilsiniz," diyebilirdi işin sonunda. Bu yüzden aramızdaki gerginlik hafif de olsa sürüyordu gene de. Ne onlar, ne de biz rahat bir havaya erişemiyorduk. O gece oynanacak olan *Yaygara 70*, Damokles'in kılıcı gibi tepemizde asılı duruyordu.

Yaygara 70 özel olarak oynanıyordu o gece. Ön sıralar davetlilere ayrılmıştı. Peter'le Molly'nin çevresine İngilizce bilen ve bol kahkaha atanları oturtmuştuk. Cemal Reşit Rey kendi locasından izleyecekti oyunu gecenin şerefine. Salon gişeden bilet alanlar tarafından doldurulmuştu gene de. *Yaygara 70* Ankara dışında da oynadığı her yerde kalabalığı çekiyordu kendine.

Osman dekorları yeni baştan elden geçirmiş, Güler kostümlere bir iki ek yaptırmıştı. Dört yüz kezden fazla oynamış olan *Yaygara 70*'in sanki açılış gecesiymiş gibi bir heyecan havası esiyordu sahne gerisinde. Birden Londra'daki festivale katılmanın benim kadar herkes için de önemli olduğunu anladım. Tüm kadro elinden gelenden fazlasını yapmaya çalışıyordu. Biz Türklere özgü bir gayretle, yumurta kapıya gelince canımızı dişimize takmış var gücümüzle beğendirmeye çalışıyorduk oyunu. Yumurta da Daubeny'nin kişiliğinde kapıya gelmiş, karar vermek üzere oyunu izliyordu.

O gece *Yaygara 70* bir milli maç heyecanı ile her zamankinden de güzel oynandı. Ben bile bana hiç uymayan Cahit'in rolünde kaynayıp gittim bu hengâme arasında. Sanki halk, Peter'e oyunu beğendirmek istercesine çılgın gibi gülüp alkışladı her sahneyi. Perde deliklerinden Peter'e baktığım zaman oyunu memnun izlediğini gördüm. Büyük gülmeler olunca yanında oturan Betûl'e soruyordu seyircinin hangi söze güldüğünü. Gerçi oyunun konusu İngilizce olarak verilmişti eline, ama, mesela Güzin'in, ilk şampanya içtiği sahnede, yüzünü ekşitip, "Ayol ispirtolu hoşaf bu," esprisine benzeyen şeyler ayrıntılı olarak çevrilmemişti İngilizceye. Bu yüzden Peter, Betûl'e, Molly de yanında oturan eski arkadaşım Meral Selçuk'a sürekli soru soruyor ve ondan sonra gülüyorlardı. Sıkılmadıkları belliydi. Hatta eğlendikleri bile söylenebilirdi.

Oyun bittikten sonra heyecanla sahne altındaki salonda toplandık. Peter'in kararını bekliyordu tüm kadro. Peter, Molly ve çevrelerinde bizimkilerden oluşan neşeli bir grup, sahne gerisine geldiler bir süre son-

ra. Peter bana doğru yürüyerek büyük bir içtenlikle, "Haldun, harika bir topluluğun var. Sizi resmen gelecek yılki festivale davet ediyorum," dedi. O an ne hissettiğimi tam olarak hatırlamıyorum ama çok sevindiğim bir gerçekti. İnanılmayacak kadar çok sevinmiştim. Peter'in bu sözleri üzerine gemiyi bir süre daha götürebilirdim batırmadan. Götürmek zorundaydım. Artık önemli bir görevim vardı. Kendime, topluluğuma, tiyatroya, Türkiye'ye karşı, yerine getirilmesi gereken bir görevdi bu.

Ertesi sabah Peter, Erol ve ben Hilton'daki odalarının balkonunda oturmuş, Londra'ya götüreceğimiz oyun hakkında konuşmaya başlamıştık. Yanında getirdiği kontratları hemen o sabah imzalatmıştı bana. Bu kontrata göre Aldwych Tiyatrosu, Londra'da oynayacağımız sekiz oyun karşılığı, bize iki bin İngiliz lirası garanti ediyor, oyunlar çok dolu giderse bir de yüzde veriyordu. Biz Londra'ya gitmekten vazgeçersek, bizden de bu kadar yüklü bir tazminat istiyordu.

Kontratları imzaladıktan sonra işin tam anlamı ile gerçekleştiğini anladım. Peter içtenlikle beğenmişti bir akşam önce gördüğünü. "İnanılmaz bir enerji, sıcacık bir konu, güzel bir reji, iyi bir prodüksiyon," diyordu. Ama iş burada bitmiyordu. *Yaygara 70* 'e, Karagöz, orta oyunu, kukla, halk dansları, çifte telli gibi Türkiye'ye özgü birtakım eğlenceli sahneler eklenmesini öneriyordu. Bunların *Yaygara 70* 'e eklenmesine olanak olmadığına göre, yeni bir oyun istiyordu bizden. Erol güç bir işin altına girmişti. En kötüsü bu yeni istekler karşısında benim durumum içler acısıydı. Bütün bunları ayarlarken Erol'a da gerçekten güç ısmarlama oyunu yazdıracaktım. Her zamanki dünyayı pembe görme özelliğimle, bu işin altından da nasılsa kalkabileceğimize karar verdim sonunda.

Peter, Molly ve gazeteci İstanbul'da çok mutlu bir hafta geçirdiler. Bu arada *Uyy Balon Dünya*'yı da izlediler bir gece. Peter, "İngiliz seyircisi bunu daha çok beğenir," dedi oyunun sonunda. Bunun üzerine *Yaygara 70* ile *Uyy Balon Dünya*'yı karıştırıp adını *İstanbul Masalı* koyacağımız yepyeni bir şey yazmaya karar verdik. *İstanbul Masalı* adını Peter bulmuştu.

Davetler, geziler ve çalışmalar arasında bir hafta göz açıp kapayana dek geçip gitti. Daubeny'lerle çok yakın dost olmuştuk o haftanın sonunda. "Türk topluluğu kıyameti koparacak mayısta," diyordu. Sevmişti Dormen Tiyatrosu'nu. "Çoktandır gördüklerimden apayrı bir havası var," diyordu. Kendini o kadar yakın hissetmişti ki bize, o günlerde Haydarpaşa Göğüs Hastanesi'nde yatan Cahit Irgat'a geçmiş olsun ziyaretine gitmek istedi. Odasında ünlü İngiliz tiyatrocusunu, karısını, Erol'u ve beni gören Cahit çok memnun olmuş, gözleri parlamıştı. "Yazık, bu kez gelemiyorsunuz Londra'ya," dedi Peter Cahit'e. Arkasından da "Ama gelecek yıl mutlaka bekleriz," diye ekledi.

Daubeny'ler Londra'ya döndükten sonra ben acele daha yeni başlamış olan ve pek parlak gitmeyen mevsimin işlerine döndüm. Muazzez'le oynadığımız *Aşk Gibi* oyununun provaları vardı. Hâdi, Suna, Göksel ve

Latife oynuyordu bu dramda ikimizden başka. Çoktandır ilk kez komedi olmayan bir oyunda oynuyordum. Muazzez'le karşılıklı oynayabilmek kıvanç veriyordu bana. *Aşk Gibi* başlar başlamaz *Uyy Balon Dünya*'nın yerine de yeni bir şey koymam gerektiğini anladım. Müzikal, yıl sonuna dek dayanamayacaktı. Uzun araştırmalardan sonra Goldoni'nin *İki Efendinin Uşağı* adlı klasik komedisinin, Göksel ve Hâdi tarafından eski İstanbul'a uygulanmasıyla ortaya çıkan *İki Yanık Bir Alık*'ı sahnelemeye karar verdim. Erol *İstanbul Masalı* için boş kalmak istediğinden, ona çok uygun olduğu halde, başrolü Hâdi oynayacaktı.

Öte yandan *İstanbul Masalı*'nın hazırlıkları çok zor yürüyordu. İşin içinden çıkmak kolay değildi. Peter şubat ayında tekrar gelip provayı görmek istediğini söylemişti. Şubata kadar bir şeyler yapmak şarttı. Birinci perde aşağı yukarı ortaya çıkmıştı ama asıl sorun ikinci bölümü toparlayabilmekti. Oysa Peter geldiğinde tüm oyunun provasını izlemek isteyecekti. İkinci bölümün daha bir tek kelimesi yoktu ortada.

İki Yanık Bir Alık çok başarılı bir uygulama olmasına rağmen seyircinin pek beğenisini kazanmadı her nedense. Üstelik Osman'ın dekor ve kostümleri, yaptığı prodüksiyonların içinde en iyilerinden biriydi ama kulak gazetesi lehimize işlememişti bu kez. Oyunun bir tarafını tutmamıştı halk. *Aşk Gibi* de fazla parlak gitmiyordu ama yardımcı oyuncu olarak görevini yapıyordu. Bir annenin oğulları üzerindeki aşırı tutkusunu anlatan oyun genellikle beğeniliyordu fakat gişesi bizi tatmin etmekten çok uzaktı.

Şubat ayında Peter ve Molly Daubeny bir hafta kalmak üzere ikinci kez geldiler İstanbul'a. *İstanbul Masalı*'nın ikinci perdesi yerinde sayıyordu. Tüm ısrar, rica ve tehditlerime rağmen, Günaydın, türlü bahanelerle kalemi eline almıyordu, alamıyordu. İşin içinden nasıl çıkıp da iki ay sonra Londra'da oynayabileceğimizi ben de bilmiyordum.

Daubeny ile anlaştığımızı duyan Avrupa'nın çeşitli festival yöneticileri tiyatroya yazdıkları mektuplarla bizi davet ediyorlardı. Ama tarihlerimizi uydurmak güçtü. Her şeyi Londra'ya göre ayarlamak zorundaydık. Oysa Edinburg Festival'inden gelen iki bin İngiliz liralık öneri, Londra'da oynadığımız tarihten on gün öncesine düşüyordu. Roma'daki Premio Roma 71 şenliği, bizi Londra'dan bir hafta önce programa koyabiliyordu. Tüm önerileri kabul etsek, özel bir uçakla Avrupa'nın bir yanından bir yanına mekik dokumamız gerekecekti. Yirmi dokuz kişilik bir toplulukla bu masrafı yapmaya olanak yoktu. Ancak Londra'ya gidiş ve İstanbul'a dönüş yollarımızın üstündeki önerileri kabul edebilirdik. Bu yüzden Roma'nın tarihleri ve yolu uygun geldiğinden 3 ve 4 Mayıs günleri iki suare oynamak üzere İtalyanlarla anlaştık. Roma Festivali'nde bizden başka üç topluluk daha vardı. Bunların arasında olan ünlü Fransız oyuncusu ve yönetmeni Jean-Louis Barrault ve karısı Madeleine Renaud'un topluluğu bizden hemen sonra oynayacaktı Teatro Eliseo'da.

Peter'in İstanbul'a gelmesi, *İstanbul Masalı*'nın provasını görmek içindi. Birinci perde aşağı yukarı hazırdı ama ikinci perde daha önce de söylediğim gibi yazılmamıştı bile. Adama rezil olmak işten bile değildi. Provayı göreceği sabah tiyatroya giderken ikinci perdenin ortada olmadığı hakkında yarım yamalak bir şeyler mırıldandımsa da, ikinci kez İstanbul'a gelmekten büyük mutluluk duyan Daubeny'ler, arabanın camından çevreyi seyretmekten bunu pek anlamadılar.

Provadan önce kuliste oyuncularla konuştuk. Peter herkesle ayrı ayrı öpüştü, şakalaştı ve kırk yıllık bir dost gibi karşılandı tiyatroda. Her halinden bizleri çok sevdiği belli oluyordu. *İstanbul Masalı* oyuncularına, birinci perdeyi canlarına dişlerine takıp oynamalarını, sıra ikinci perdeye gelince ne yapacağımızı o zaman düşüneceğimizi söyleyerek salona geçtim. Molly, Peter ve ben yan yana oturup provayı izlemeye koyulduk. Birinci perde gerçekten ortaya çıkmıştı. Peter hayatından pek memnundu. Arada Molly'ye dönüyor, "Harika. Tam istediğim gibi. Bayılacaklar Londra'da," gibi sözler ediyordu.

Ben ikinci perdeyi düşündükçe bütün bu güzel sözlerin zevkine varamıyordum. Birinci bölümün sonunda bir çay molası verdik. Peter bir iki not almıştı. Onları söyledi, bazı önerilerde bulundu ve sonuçtan çok mutluluk duyduğunu birkaç kez tekrarladı. Sonra da "Hadi şimdi ikinci perdeyi görelim," dedi. Herkes bakıştı. Erol Günaydın mahcup ayağa kalktı. Göksel bir şeyler mırıldandı. Kâmran Türkçe olarak "Şimdi ayıkla bakalım pirincin taşını," dedi. Osman'la Yüksel bir anda odadan yok oldular. "İkinci perde daha pek hazır değil," dedim. Kendimi Peter'le ilk tanıştığım gün o resim dolu odasındaki kadar rahatsız hissetmiştim o an.

Peter hiç beklemediğimiz kadar soğukkanlı "Hiç olmazsa neler olacak onu anlatın," dedi. Göksel "İsterseniz sahnede gösterelim," diye atıldı. Ben şaşkın Göksel'e baktım. Gerçi daha yazılmadığı halde ikinci perdenin ana hatlarını biliyorduk ama bununla sahnede ne gösterebilecektik? Oğuz Zulik piyanonun başına geçti. Oyuncular sahneye çıktı ve yarım saat içinde, oyuncuların Günaydın'la benim anlattıklarımdan çıkarabildikleri, tuluat şeklinde bir ikinci perde eskizi, İngiliz prodüktörümüzle karısının şaşkınlıktan açılan gözleri önünde sergilendi. Cemal Bey bestelerini bitirdiğinden, arada çalınıp söylenen şarkılar (onların mizansenlerini de tamamlamıştım) ayaküstü yaratılmış bu bölümü profesyonel bir hale sokmuştu. Ancak Türklere özgü bir işbirliği ve son dakikacılıkla böyle şeylerin yapılabileceğini aklına bile getirmeyen İngiliz konukların gözlerini boyamayı başarmıştık.

Provanın sonunda Peter "*Very good*," diyerek herkesin ayrı ayrı elini sıktı. "İkinci bölüm, birinciden de ilginç olacağı benziyor" diyordu gözlerini mahcup bir şekilde ondan kaçırmaya çalışan Günaydın'a.

Peter ve Molly'yle bu ikinci gelişlerinde daha da yakın dost olmuştuk. Peter, Türkleri çok sevmiş ve Dormen Tiyatrosu'nun İngiltere'de büyük

başarı kazanabilmesi için ne mümkünse yapmıştı. İki hafta sonra uluslararası iki yüz gazeteciyle yapılacak basın toplantısı için, benim Londra'ya gelmemi istiyordu. "Sen ve Nuria iki şeref konuğum olacaksınız bu toplantının," diyordu. Nuria dediği, Franco'nun yasaklamasıyla vatanına dönemeyen ünlü devrimci, İspanyol oyuncusu Nuria Espert'ti. O yılki festivale Lorca'nın *Yerma* adlı oyunuyla katılıyor ve bizden sonraki hafta oynuyordu.

Nuria Espert'ten başka, Ingmar Bergman'ın yönettiği İsveç Kraliyet Tiyatrosu, Fransa'nın Michele Tiyatrosu ve Almanların ünlü Schiller Topluluğu da bizim festival programında yer alıyordu. İşin şakası yoktu. Rakiplerimiz kendilerini dünya çapında kanıtlamış kurtlardı. İster istemez bu kurtlarla boy ölçüşecektik. İkinci perde bir yazılsa ölçüşebilirdik de.

Türkler Geliyor

Aşk Gibi oyununda yerime Kerem Yılmazer'i hazırlayarak ve Peter'in ikinci kez gelip gitmesinden sonra biraz hızlanmaya başlayan Günaydın'a bin bir ricada bulunarak Londra'ya hareket etmeye hazırlandım. Gece on ikide evime kısık sesli biri telefon edip ertesi sabahki uçağa gitmememi, uçakta bomba olduğunu söyledi ve adını söylemeden telefonu kapattı. İlk başta üstünde durmadım fazla. Gülüp geçtim. Tiyatrodaki arkadaşlar oyundan sonra bana, "Güle güle" demeye gelmişlerdi. "Eşek şakası ama, şaka," diyordu Göksel. "Hiç üstünde durma," diye teselli ediyordu başka biri. Üstünde durma, uçağa binecek olan bendim.

Ertesi sabah erkenden uyanarak Tezcan Bey'e telefonla olanları haber verdim. Yarım saat sonra PANAM şirketinin müdürü aradı. Merak etmememi, uçağın didik didik aranacağını ve kendilerine haber verdiğim için teşekkürlerini bildirdi. Gerçekten de uçak o günkü sıkı aramalar nedeniyle iki saat geç kalktı. Ben de hayatımda ilk kez uçağa sarhoş bindim. Havalandıktan bir süre sonra da Londra'daki basın toplantısının telaşına düşerek, bombayı unutup Türk tiyatrosu hakkında yapacağım İngilizce konuşmayı çalışmaya başladım. Bu tatsız şakayı kimin yaptığını yıllar sonra öğrendim. Tiyatroyla ilgisi olmayan biriydi ve bunu işsizlikten, münasebetsizlikten yapmıştı.

Londra Havaalanı'nda beni Peter Daubeny'nin gönderdiği üniformalı bir şoför ve siyah bir limuzin bekliyordu. Arabaya biner binmez bir iki gazeteci de resmimi çekmişti. Londra'ya ilk kez bir şöhret olarak gelmekten garip bir zevk duydum ve kasılarak arabaya kuruldum. Cavendish Oteli'nde bir daire ayırmışlardı bana. Bu kez Aldwych Tiyatrosu'nun konuğu olarak gelmiştim Londra'ya. O gece üniformalı bir şoför beni Dau-

beny'lerin evine yemeğe götüreceğini söyledi. Otele yerleşerek alelacele hazırlandım ve tekrar arabaya kurulup 26 Chester Square'deki eve geldim.

İspanyol uşak bana kapıyı açıp "Hoş geldiniz Mr. Dormen. Sizi yukarıdaki salonda bekliyorlar," deyince bu eve birkaç ay önce nasıl korka korka geldiğimi hatılardım. Peter ve Molly beni büyük bir içtenlikle karşıladılar. Benden başka dokuz kişi daha vardı bu ufak akşam yemeğinde. Londra büyükelçimiz Zeki Kuneralp ve eşi Necla Hanım, ünlü kemancı Yehudi Menuhin'in eşi Lady Menuhin, İngilizlerin büyük oyuncusu Sir Ralph Richardson ve karısı, gazeteci dostum Sidney Edwards ve sonradan kardeşim Güler nedeniyle yaşantımıza girecek olan büyük yazar Maksim Gorki'nin son aşkı Rus asıllı Barones Budberg. Ertesi sabah yapacağım konuşma nedeniyle heyecandan yemeğin ve çevremdeki ilginç insanların zevkine varamadım o davette.

Ertesi sabah, Londra'da bulunan ve otelde beni ziyaret etmeye gelen Oya Kaynar'ı da yanıma alarak Aldwych'in yolunu tuttum. Üniformalı şoför ve görkemli arabası emrimdeydi gene. O güne dek yalnız normal bir seyirci olarak gittiğim Aldwych Tiyatrosu'ndan içeri girdiğim zaman heyecandan oraya yıkılıvereceğimi sandım.

Gerçekten de dünyanın dört bir yanından gelmiş iki yüzü aşkın gazeteci, televizyoncu ve radyocu vardı. Peter ve asistanı beni kapıda karşılayarak çevredekilerle tanıştırmaya başladılar. Eski sınıf arkadaşım ve *Hürriyet*'in Londra muhabiri Noyan Yiğit'i görünce rahat bir nefes aldım. Tanıdık bir yüz görmek mutlu etmişti beni. Üç konuşmacı vardı o sabah, İngiliz Kültür Müsteşarı Lord Farmen açılış konuşmasını yapacak, arkasından Peter Daubeny o yılki festival hakkında bilgi verecek, üçüncü olarak da şeref konuklarından biri olan ben, Türk tiyatrosu ve Dormen Topluluğu hakkında konuşacaktım. İkinci şeref konuğu olan Nuria Espert İngilizce bilmediği için konuşma yapmayacak, ancak özel olarak gazetecilerin sorularını İspanyolca ya da Fransızca olarak cevaplayacaktı.

Sıra bana gelince bir an için beceremeyeceğimi sandım. Başımdan büyük işlere kalktığım için kendi kendime kızdım, Peter beni takdim ettiğinde. Ama konuşmaya başladıktan kısa bir süre sonra her zaman olduğu gibi rahatladım. O kadar ki konuşurken patlayan flaşların, çekilen resimlerin, işleyen teyp ve kameraların sesi bile rahatsız etmedi beni. Hatta hoşuma bile gitti.

Yarım saat süren konuşmamdan sonra, gazetecilerin özel sorularına cevap vermem de bir saat kadar sürdü. Bu arada Zürih Radyosu'nun kültür programı için Almanca bir röportaj yapmam ve Paris Radyosu'nun bir programı için de Fransızca konuşmam gerekti. Her şey bitince Sidney Edwards'ı gördüm. "Çok güzel konuştun. Öğleyin seni bir İtalyan lokantasına götürüyorum," dedi. "Gelemem konuğum var," diye cevap verdim. "Onu da getir," diye güldü. Böylelikle Oya, Sidney ve ben gerçekten güzel bir İtalyan lokantasında o sabahki yorgunluğun acısını çıkarttık.

Sidney ertesi gün gazetesinde, *'Türkler geliyor'* başlığı altında beni ve görmediği Dormen Tiyatrosunu göklere çıkarıyor ve Türk topluluğunun bu yılki festivalde en büyük ilgiyi toplayacağını yazıyordu. Sonradan festival sırasında, bu adam Göksel'in ve Nevra'nın tam boy resimlerini de basarak Türkiye'ye büyük reklam hizmetlerinde bulundu. İngiltere'nin en büyük tirajlı gazetelerinden biri olan *Evening News*'un sanat yazarıydı Sidney.

Daubeny'ler beni hiç yalnız bırakmadılar Londra'da kaldığım sürece. "En büyük keşfim," diyordu Dormen Topluluğu için Peter. Gerçekten de her konuştuğunda bunu tekrarlıyor, İngiliz tiyatro seyircisinin Türklere hayran olacağını söylüyordu. Basın toplantısından sonra hakkımızda her gün yazılar çıkıyordu çeşitli gazetelerde. Bunları okudukça ikinci perdenin daha ortada olmadığını düşünüyor, soğuk ecel terleri döküyordum.

Aldwych Tiyatrosu'nun konuğu olarak on nefis gün geçirdim Londra'da. Tiyatroların açılışına, yemeklere, partilere, gazetelere davet edildim ve ilk kez uluslar arası bir şöhret olmanın tadına vardım İngiltere'nin başkentinde. Daubeny beni herkese, "Dünyanın sayılı yönetmenlerinden biri," olarak tanıtıyordu. Ben mahcup gülümsüyor, ne olduğu belli olmayan bir şeyler mırıldanıyordum, İngilizcede *'estağfurullah'* gibi bir kelime olmadığından, bu iltifatlar karşısında söyleyecek söz bulamıyordum çoğunlukla.

Tanımadıkları yoktu Daubeny'lerin. Sanatçılar, devlet adamları, soylular, Amerikalı sinema yıldızları hiç eksik olmuyordu davetlerinden. Aşağı yukarı her gece evlerinde ufak bir akşam yemeği veriliyordu. Bu yemeklerde Noël Crawford'dan Marlene Dietrich'e, Alain Delon'dan Serge Lifar'a, Prenses Grace'den Henry Kissinger'a kadar herkesi görmek mümkündü. Molly harika bir ev sahibesiydi. Görmüş geçirmiş bir Güney Afrikalı İngiliz ailesinin kızıydı ve anladığım kadarı ile büyük bir servet sahibiydi. Peter'e bir çocuk gibi bakıyor, onu her konuda mutlu etmeye çalışıyordu. Her an ilginin üzerinde olmasından hoşlanan prodüktörümüz, karısının kendisini sürekli pohpohlamasından mutluluk duyuyordu. Molly, bunu bilinçli olarak, beyninden hasta olan kocasına bir tedavi yöntemi olarak uyguluyordu.

Dormen Tiyatrosu kapandıktan sonra da Daubeny'lerle dostluğum sürdü. O yıl fotoğrafım çalışma odasında Orson Welles'le, Maria Callas arasında yer aldı ve oraya pek yakıştı. Peter tekrar harekete geçen beynindeki tümör nedeniyle iki yıl önce Londra'da öldü. Londra'ya yaptığım bir yolculukta çok hasta olduğunu duymuş ve onu görmek için hemen, yaşantımda önemli bir yeri olan Chester Square'deki eve gitmiştim. "Hiç umut yok artık," dedi Molly beni görünce. "İstersen seni yanına çıkarayım, ama pek kimseyi tanımıyor, diye ekledi. Başında iki özel hastabakıcı ile yatağında gözleri kapalı yatıyordu Peter. Ses duyunca gözlerini hafif araladı, uzun uzun bana baktı ve "Yazık ikinci bir *İstanbul Masalı* daha yaratama-

yacağız, oysa ne güzel günlerdi. Ahşap evler duruyor mu? İstanbul'daki herkese sevgimi götür," dedi. Ben Londra'dan ayrıldıktan iki gün sonra da öldüğünü okudum *Time* dergisinde. Türkleri çok sevmiş ve bana çok yararları dokunmuş, aslında Türkiye lehinde de büyük propagandalar yapmış bu ünlü prodüktörün ölümü beni çok üzdü. Her şeyden önemlisi iyi bir dosttu. Hâlâ her Londra'ya gidişimde Molly'yi arar hatırını sorarım. Peter yaşıyormuş gibi, aynı şekilde sürdürdü yaşantısını bu soylu kadın. Yemeklerinde bir akşam Belmondo'yu, başka bir akşam da Pompidou'ları görmeniz mümkündü. Molly de fırsat buldukça İstanbul'a gelir, benimle ve dostlarıyla yeniden birlikte olmaktan memnunluk duyardı.

İstanbul'a döndüğümde Erol'un az da olsa bir şeyler yazdığını gördüm. Londra'da neredeyse biletler satışa çıkıyor, İstanbul'da oyunun ikinci perdesi ancak yazılıyordu.

Oyunda rolü olanlar Roma ve Londra yolculuğunun gerçekleşeceğine inanmaya başlamışlardı artık. Hatta hepsi İngilizce öğrenmek istiyor ve bu yüzden benim kendilerine, az da olsa birkaç ders vermemde ısrar ediyorlardı. Bunun üzerine matine suare aralarında en çok işlerine yarayacak cümleleri öğretmek için işe başladım. Tülin'le Kâmran en ateşli öğrencilerimdi. Kâmran özellikle alışveriş için gereken ve kendisini kutlamaya gelenlere söylenecek sözleri öğrenmek istiyordu. Altan, Metin, Keskin, Füsun, Latife dışında tüm kadro gidiyordu Londra'ya. Altan'la Metin bir yıl sonra Kocamustafapaşa'da kuracakları tiyatronun hazırlıkları için oynamamayı yeğ tutmuşlardı *İstanbul Masalı*'nda.

Dekorlar, kostümler her şey hazırdı Londra için. Erol da aşağı yukarı ikinci perdeyi çıkarmıştı ama daha bitirmesi gereken bir iki sahne vardı. Cemal Bey birkaç yeni şarkı eklemişti Londra prodüksiyonu için. Çoğunlukla öteki iki oyun için yazdığı şarkıları kullanıyorduk. Hatta eski operetlerinden biri için bestelediği *'Zeynep'im'* adlı parçayı da sokmuştuk bir yere.

Oyunu İstanbul'da açacak, Yardımsevenler için yaptığımız bir galadan sonra özel otobüsümüzle Roma'nın yolunu tutacaktık. Otobüsün üstüne sığabilmesi için Osman söylene söylene pratik özel dekorlar hazırlamıştı. Müşerref Hekimoğlu'nun yardımları ve iteklemesiyle Ankara'daki hükümet bize yüz bin liralık bir yardım da yapıyordu. Bu para yirmi dokuz kişinin gidiş geliş yol ve otel masraflarını ancak karşılıyordu. Turizm Bakanlığı Müsteşarı Mukadder Sezgin bu festivale katılmamızı çok olumlu karşılamış ve devletten gelen tek yardımı da o yapmıştı.

Büyük krizler, umutsuzluk, ayılıp bayılmalar sonucunda ikinci perdenin tamamı hareketimizden üç hafta önce elimize geçti. Aslında Erol'un pek kabahati yoktu bu işte. Peter'in kafasındaki aşağı yukarı olanaksız bir projeydi. Birinci perdeye İngiliz prodüktörün her istediğini soktuktan sonra, ikinci perdeyi mantık yoluyla toparlamak kolay değildi. Hele Erol gibi sıkıntılı bir insanın bunu yapabilmesi gerçekten olağanüstü bir başa-

rı, inanılmayacak bir mucizeydi. "Sen olmasaydın kimse bana bunu yaptıramazdı," diyordu Erol. İş bitince o da rahatlamıştı. "Artık oyuncu olarak heyecanlanabilirim," diye memnuniyetini gösteriyordu her nedenle.

Pasaport, döviz, otobüs işleri, otel rezervasyonları, İngiltere ve İtalya ile aramızda bitip tükenmeyen mektuplar, arkası kesilmeyen uluslar arası telefonlar, türlü karışıklık ve sıkıntı arasında, *İstanbul Masalı* perdesini açtı sonunda. İstanbul seyircisinin beğenebileceği bir oyun değildi. Her şey Londra düşünülerek yazılmış, ona göre ayarlanmıştı. Hedefimiz, amacımız Londra'da başarı kazanabilmek, hakkımızda çıkan yazılar nedeniyle bilet alıp tiyatroya gelen İngiliz seyircisini hayal kırıklığına uğratmamaktı. O anda tümümüzün de kafasında yalnız bu düşünce vardı. Şaka değil, milli bir maça gidiyorduk. Üstelik dünyanın sayılı takımlarıyla karşılaşacaktık.

Ver Elini Londra

İstanbul Masalı'nın ikinci gösterisinden sonra, bu yolculuk için özel olarak tuttuğumuz otobüs, sahne kapısına dayanmış ve Osman Şengezer'in yönetimi altında sökülen dekorlar otobüsün tepesine taşınmaya başlamıştı. Kulis ana baba günüydü. Tiyatrodan hareket edeceğimiz için herkes bizi geçirmeye gelmişti. Muhtar Kocataş, Kenterler, İsmet Ay, Günfer, Emel, Ayfer, Göksel'in annesi babası, karılar, kocalar, aileler hepsi ellerinde birer paket bizi uğurlamak için sahne altında çene çalış bekliyorlardı. Meral Selçuk da bizimle gidecekti. Eski arkadaşımın bu turnenin başkanı olarak kadroya katılmasını istemiştim. Sevimli kişiliği ve İngilizceyi iyi bilmesi bu kararı vermeme neden olmuştu. Osman ve Güler de bizimle geliyorlardı. Güler ilk kez otobüsle böyle bir yolculuk yapacaktı. Biz hepimiz turnelerden alışık olduğumuz için, Londra'ya kadar otobüsle gitmek bize olağan geliyordu. Osman, Güler, sahne amirimiz Muhsin Kurtaran, elektrik teknisyenimiz Yılmaz Aslancan, müzisyenimiz Oğuz Zulik, Erol Günaydın'ın karısı Güneş ve benim dışımda, herkesin oyunda rolü vardı. Otobüste iki de şoför bulunuyordu. Bir saat içinde hazırlıklarımızı yapıp yola çıkmamız gerekiyordu.

Birden Osman'ı alı al moru mor karşımda gördüm, "Dekorlar otobüsün tepesine sığmıyor," dedi panik içinde. Bu sözleri çok kez duymuştum turnelere çıkarken. Her seferinde bir çaresi, bir tekniği bulunmuştu. Osman gereksiz yere telaşlanıyordu. Oysa sabahın üçüne kadar ne yapıp ne denedikse, dekorları otobüsün tepesine sığdırmayı başaramadık. Durum umutsuzdu. Bir an önce hareket etmemiz gerekiyordu. Üç gece sonra Roma'da oyunumuz vardı. Dekorsuz gitmemize de olanak yoktu. Yeni-

den bir kamyon tutup izin almak hem güç, hem çok masraflıydı. Üstelik Londra hazırlıkları sırasında tiyatronun pek az parası kalmıştı. Metin'le, Keskin'in çıkacağı *Son Gülen* turnesinden gelen birkaç kuruş İstanbul'u ancak idare edecekti.

Hayatımda ilk kez, pratik olup bir karar veremiyordum. Saat dörde geliyor, Osman sinir krizleri geçiriyor, herkes gözlerinden uyku akarak bekleşiyor ve ben *'Bütün bunlar şimdi geçecek. Bu kâbustan her an uyanabilirim,'* diye bir şey yapmadan öylece oturuyordum.

Güler'in kocası Hikmet beni yukarıya çağırınca yerimden kalktım. Meral de yanındaydı. "Kamyon tutmak için para konusunu düşünmeyin. Tezcan bana yarın fabrikaya telefon etsin, ben o kısmını hallederim," dedi. Tezcan da sabah erkenden öteki işleri yapacağına ve dekorları Roma açılışına göndereceğine garanti veriyordu. Yapacak başka bir şey olmadığına göre kostümleri ve aksesuarları otobüsün arka tarafına yerleştirerek sabah dördü çeyrek geçe hareket ettik. Hikmet yanında gazeteci dostumuz Doğan Koloğlu olduğu halde arabasıyla bizi Topkapı dışına kadar izledi. Sonunda yola çıkmıştık. Ne olursa olsun hareket etmiştik. Yanımda oturan Erkan'dan bir sigara istedim. Otobüste herkes gecenin heyecanı ve yolculuğun sevinci içinde yanındakiyle şakalaşıyor ya da getirilen paketleri açmış bir şeyler atıştırıyordu. Saat sanki öğleden sonra beşti. Birden Muhsin'in ayakta gittiğini gördüm. Otobüsle Şişli'den Tünel'e gider gibi kayışlardan birine tutunmuş asık suratla sarsıla sarsıla ayakta başlamıştı yolculuğa. "Sen niye oturmuyorsun Muhsin?" diye sordum. Ağlamaklı bir sesle "Zarar yok Haldun Bey ben böyle ayakta da giderim," diye cevap verdi. Herkes paketini filan koyduğundan oturacak yer bulamamış, nezaketinden kimseye, "Şunu çekin de oturayım," diyememişti. Gülmemek için zor tuttum kendimi. "Yahu Aksaray'a değil, Londra'ya gidiyorsun, böyle ayakta idare edebileceğini sanmıyorum," dedim. Gülüşmeler arasında bir yer açıldı ve Muhsin yolculuğun geri kalan kısmını oturarak yapmaya karar verdi.

Ertesi gece Belgrad'da kalacak, daha sonraki gecemizi de Venedik'te geçirecektik. Toplulukta birçok kişi ilk kez Avrupa yolculuğu yaptığından Venedik'i görmelerini de istemiş ve programı ona göre ayarlamıştım. Edirne hududundan çıkarken Oğuz Zulik'in orgu yüzünden dört saat beklemek zorunda kaldık. Sonunda şimdi ne olduğunu hatırlamadığım işlem tamamlandı ve gürültü patırtı, Türkiye'nin dışına çıkabildik. Birden herkesin keyfi yerine gelmişti. Hâdi şarkılar söylüyor, Kâmran, Göksel'e yeni öğrendiği İngilizce kelimeleri tekrarlıyor, Erol Günaydın karısına "Sen artık Avrupa görmüş kadınsın. Bundan sonra Beşiktaş'ta öyle her önüne gelenle laubali olmak yok," diyordu. Enver, Dündar ve Savaş Kalkan'dan oluşan gençler triosu salon oyunları ile ortalığı neşelendirmeye çalışıyorlardı. En arkada Yüksel'in yanında oturan Osman hiç konuşmuyordu. Dekorların sığmaması onu perişan etmişti. Tek kelime söylemiyor, somur-

tup duruyordu. Onların yanındaki sırada Meral'le Güler dedikodu yapıyorlardı. Otobüste yiyecek boldu. Herkesin evlerinden getirdiği köfteler, yumurtalar, kekler ve böreklerin yanı sıra hediye olarak getirilen dünya abur cubur da vardı.

O gün Belgrad'daki otelimize gece yarısından sonra varabildik ancak. Bir gece öncenin uykusuzluğu ve yol heyecanı ile yattığımız yeri pek bilemedik. Ertesi sabah bütün gün yol alacak ve gece Venedik'e varacaktık. Niyetimiz buydu. Fakat Belgrad'dan hareket ettiğimiz sabah iki kez lastik patlayınca ve 1 Mayıs nedeniyle lastik alabilecek hiçbir yer bulamayınca, tüm planlarımız altüst oldu. Sonradan öğrendiğimize göre, otobüs sahipleri "Avrupa'da nasılsa değiştirirler," diye bizi yola en eski lastiklerle çıkarmışlardı.

Venedik'e sabahın dördünde varabildik ancak. Yorgunluktan herkesin asabı bozulmuş ve kimsenin rüyalar kentini görecek hali kalmamıştı. Üstelik otelde bize yer de ayrılmamıştı. 1 Mayıs tatili nedeniyle değil oda, tek bir yatak bulmak bile olanaksızdı.

Sabahın beşinde genel garajda otobüsten inip vaporetlere dolduk. Otelsiz kaldığımıza göre San Marco Meydanı'nda kahvaltı edip biraz etrafı gezeriz diye düşünüyorduk. Vaporetten indiğimiz zaman koca meydanda inlerin cinlerin top oynadığını gördük. Kahvaltı etmek şöyle dursun, oturabilecek bir iskemle bile yoktu ortalarda. San Marco Meydanı'nın ünlü güvercinleri bile henüz işbaşı yapmamışlardı o saatte. Onlar da akıllanmışlar, ortaya çıkacakları zamanı biliyorlardı artık. İşin kötüsü herkes bir tuvalet arıyor, sabahın bu saatinde tümü de kapalı olduğundan, San Marco Meydanı'nın kocaman alanında kıvranıp duruyordu. "Ayol tuvaletin de saati mi olurmuş?" diye söylenip duruyordu Güzin. Aramızda en fazla sıkışmış olan oydu. Kahvelerin açılmasını bekleyerek dolanıp durduk, bomboş olunca anlamını kaybeden Venedik'in daracık sokaklarında... "Güler'le Meral şu otele girmişler, kahvaltı ediyorlar," dedi Zeynep. Gerçekten ufak, lüks bir otelin yemek salonuna kurulmuş oturuyorlardı. İşin kötüsü o günlerde İtalya'da garsonların grevi olduğundan, servisi otel sahipleri ve müdürleri yapıyor, dışarıdan müşteri kabul etmiyorlardı. Sonradan öğrendiğime göre Güler'le Meral, otelin müşterileri gibi kahvaltılarını ısmarlamışlar, paralarını ödemişler, fakat otelin tuvaletinden yararlanmaları için o sırada ordan geçen Yüksel'le, Güzin'i içeri çağırınca işler birden karışmış. Açık bir tuvalet aranıp duran Güzin'cik fırsatı bulunca, Güler ve Meral tarafından ikram edilen otelin tuvaletine kendini atıvermiş. Bunu gören Yüksel de dayanamayıp onun yanındaki kabine girmiş. Otelin servis yapmaya çalışan müdürleri birtakım yabancıların tuvaletleri istila ettiğini görünce fena halde sinirlenmişler ve Güzin'le Yüksel'in üzerlerine kapıyı kilitleyivermişler. İşi fark eden Güler'le Meral, "Ne hakla?" diye adamların üzerine yürüyüp, "Biz burada kahvaltı ettik, iki dostumuza da buyurun tuvalete girin diyemez miyiz?" diye kıyamet-

leri koparmışlar. Bu arada üstüne fenalıklar gelen Güzin, "Ayol çıkarın beni buradan şimdi bayılacağım," diye feryadı basıyormuş. Yüksel korkudan sesini bile çıkaramıyormuş. Patırtı gürültü sulh olmuş ve Yüksel'le Güzin özgürlüğe kavuşabilmişler sonunda.

Bizler o saatte açılan bir yer bulmuş kahvelerimizi ısmarlamıştık. Venedik yavaş yavaş canlanıyordu. Güvercinler tek tük işbaşı yapmaya başlamışlardı. "Yazık, Kerem otobüste kaldı," dedi Suna eline aldığı sıcak pizzayı ısırarak. Kerem bir çeşit zehirlenme geçirmiş, o gece sabaha kadar çıkarmıştı. "Göksel ziyan olmasın diye kokmuş köftelerini yedirdi de ondan oldu," diye alay ediyordu Günaydın. Şaka bir tarafa yolculuğun ilk bölümü Kerem'in burnundan gelmiş, çok istediği halde Venedik'i bile görmemişti zavallıcık.

Ortalık canlanınca bizim de keyfimiz yerine gelmiş, yolculuğun tadına varmaya başlamıştık. Venedik'ten ufak tefek alışveriş ederek on birde hareket ettik. Kerem biraz iyileşmişti. O gün Roma'ya varacak, ertesi gece de oynayacaktık. Dekor konusunu aklıma bile getirmiyordum. "İyi ki kostümleri yanımıza aldık," diyordu Nevra. Gerçekten de kostümleri bıraksaydık ne olurdu diye düşünmek bile istemiyordum. Osman'ın hiç neşesi yoktu. Dekorları gelinceye kadar da ağzını bıçak açmayacaktı.

Güler ilk kez turneye çıktığından çok mutluydu. O güne dek yaptığı tüm lüks yolculuklardan daha eğlenceli, daha ilginç gelmişti ona bu otobüs serüveni. Güzin'in tuvalette kitlendiğini düşündükçe gülmekten katılıyor, "Bakalım daha başımıza neler gelecek?" diyordu. Aramızda en mutlu olanlardan biri de küçük Hayrettin Aslan'dı. Hem büyüklerle turneye çıkmanın, hem ilk kez Avrupa'ya gitmenin heyecanıyla içi içine sığmıyordu. Efendi ve olgun bir çocuk olduğu için hiç şımarıklık yapmıyor, en ufak bir zorluk çıkarmıyordu. Ben onu yetişmiş bir oyuncu olarak görmeye başlamıştım. İşin en güzel tarafı da otobüsün en önünde, tiyatromuzun en kıdemli aktrisi Muazzez Kurdoğlu ile yan yana oturmasıydı. Bazen çeneye dalıyor, bazen de birbirlerinden sıkılıp tartışmaya giriyorlardı. "Aşk olsun Muazzez Abla!" diye hemen gözleri doluveriyordu Hayrettin'in.

Otobüsün en güzel saatleri Kâmran'ın *'Vakt-i kerahet'* dediği altıdan sonraki saatlerdi. Kâmran özel olarak getirdiği ufacık tepsisi üzerinde mezeler hazırlıyor, rakısını koyuyor ve camdan etrafa baka baka içkisini keyifle yudumluyordu. Onu gören herkes kendine bir içki hazırlıyordu. Başka türlü vakit de kolay geçmiyordu zaten. Kadronun çoğu *Free shop*'tan viski almıştı ve saat altıdan sonra viski içiyordu. Hayrettin de termosundaki portakal suyuyla katılıyordu içki saatine.

Otobüste her şeyin bir saati vardı. Her iki saatte bir sıkışanları rahatlatmak için *'Çiş time'*, beşte *'Çay time'*, akşam sekizden sonra da *'Gece kulübü time'* vardı. *Gece kulübü time*'da herkes marifetlerini ortaya döküyordu. Bu Muazzez'in yanık sesiyle söylediği bir halk türküsü, ya da Kâmran'ın usulünce teganni ettiği bir eski şarkı oluyordu. Bazen Meral coşup kısık

sesiyle Ella Fitzgerald'dan örnekler veriyordu. Güzin çok keyiflenirse kendini otobüsün daracık koridoruna atıp çiftetellinin çeşitli örneklerini gösteriyordu. Daha geç saatlerde *'Koro time'* başlıyordu. Bunda hep birlikte şarkı söylüyorduk, *İrma, Pasifik Şarkısı, Oliver* gibi müzikallerden repertuarımızla başlıyor, günün moda piyasa şarkılarıyla bir avaza sürdürüyorduk bu kakofonik konseri ve otobüsümüz durmadan, bilmediği, tanımadığı ülkelere doğru yol alıyordu.

Akşamüstü dörtte Roma'ya geldik. Fakat her yol Roma'ya gider formülüne rağmen girişleri karıştırdığımızdan otelimize ancak sekizde varabildik. İtalyancayı çok iyi bilen Zeynep almıştı artık yönetimi eline. "İyi ki İtalyanca biliyordun, ya bilmeseydin kaç saatte bulacaktık yolumuzu?" diye alay ediyordu herkes Zeynep'le.

Bize ayrılan oteli hiç beğenmemiştik. Koğuş gibi bir yerdi. Fakat o gece yapabilecek başka bir şey yoktu. Ertesi sabah değiştirmek üzere odalarımıza yarım yamalak yerleştik. Tüm yorgunluğumuza rağmen hemen kendimizi tipik bir İtalyan lokantasına attık. Şarapları da içince uyku gözümüzden akmaya başladı. Ertesi gün hem otel değiştirecektik, hem sabah oyun için Teatro Eliseo'da prova yapacaktık. Üstelik dekorumuzdan hiç haber yoktu. Osman krizler geçiriyor, "Beni boşuna yanınızda taşıdınız," diyordu.

Ertesi gün Dahlia adında rüküşümsü, fakat Via Veneto'ya çok yakın bir otele yerleştik ve hemen tiyatroya koştuk. Harika bir salondu oynayacağımız yer. Gişeden öğrendiğim kadarıyla bütün biletler satılmıştı. Buna rağmen organizatörümüz ve festivalin yöneticisi Anna d'Arbellof kelimenin tam anlamı ile su koyvermeye başlamıştı. "Dekorunuz yoksa bilmem ki," diye birtakım yuvarlak sözler ediyordu. Türkiye'de on yedi yıl çalışmış biri olarak bunun "Paranızı da ona göre veririm," demek olduğunu ben çok iyi anlıyordum. Meral "Ben bu kadından parayı alır, burnundan da fitil fitil, getiririm" diyordu. Oysa Sinyora d'Arbellof, sonunda Meral'in çığlıklarına rağmen piyano kirası, boya parası gibi birtakım üçkâğıtçılıklarla birkaç yüz dolarımızı eksik verdi gene de.

Dekorlardan umut kalmayınca Osman eldeki olanakları kullanıp bir şeyler yapmaya çalıştı. Eşyaları Güler ve Meral sefaretten temin etmeyi başardılar. Sefaret bizim gelişimizle hiç ilgilenmemişti. Roma'da ilk kez profesyonel bir Türk tiyatrosu boy gösteriyor, üstelik kentin en önemli festivalinde oynuyor. Buna rağmen Türk resmi makamlarının umurunda değildi. Oysa Londra'da sefir Zeki Kuneralp ve eşi daha basın toplantısına gittiğim günlerden harekete geçmişler ve bunun Türkiye için milyonlar sarf edilse bile yapılmayacak bir propaganda olduğunu kabul etmişlerdi.

Roma sefirimiz fazla üstünde durmamıştı işin. Üstelik karısı Çiftehavuzlar'dan yıllar yılı komşumuz ve aile dostumuzdu.

Kendi yağımızla kavrularak akşam için bir şeyler hazırladık ve oyun gücümüzle dekorun yokluğunu unutturmaya karar verdik. Akşama koca

salon tıklım tıklım dolmuştu. İsteyenlere ufak bir ücret karşılığı kulaklık kiralanıyordu. Böylelikle salonun arka tarafına yerleştirilmiş önü cam bir kulübeden oyunu izleyen genç hanımın o anda yaptığı İtalyanca çeviriyi dinleyebiliyorlardı. Tekst önceden Roma ve Londra'ya gönderildiğinden çeviriler hazırdı. Böylece seyirci anında sahnede konuşulanları kendi dilinde izleyebiliyordu.

Perde açılmadan Zeynep en sevimli halini takınarak seyircinin önüne çıktı ve dekorumuzun Roma'ya yetişmediğini, oyuncuların bunu var güçleriyle unutturmaya çalışacaklarını söyledi İtalyanca olarak. Ben salonun arkasından izliyordum sahneyi. Birden garip geldi tiyatroyu tıklım tıklım dolduran bu yabancı, adımı hiç duymamış insanların orada olmaları. "Neden gelmişler acaba?" diye düşünmekten kendimi alamadım.

Yorgunluklarına rağmen çocuklar oyunu enerjik oynuyorlardı. Komik sözlerden sonra beklenen gülme ve reaksiyonlar her zaman alıştığımızdan biraz daha geç geliyordu. Oyun sema perdesinin önünde dekorsuz oynanıyordu. Osman'ın o gün alelacele boyadığı, İstanbul'u simgeleyen bezler, tavanın çeşitli köşelerinden sarkıtılmış ve biraz olsun sahnenin kocaman boşluğunu yok etmişti. Oyuncular ve kostümler bir süre sonra dekorsuz oynandığını unutturdular seyirciye.

Sonuna dek her şey yolunda gitti Roma'da oynadığımız bu ilk gece. Perde kapanmadan sahne gerisine gittim. Alkışları kulisten dinlemek istiyordum. Osman ve Güler yan yana durmuşlar son sahneyi izliyorlardı. Seyirciden gelen kahkaha ve alkışlardan Osman dekoru unutmuş, yolculuğun başından beri ilk kez gülümsüyordu. Bu işi başardığımızdan ötürü mutluydu. Eksik de olsa sonuç olumluydu. Seyirciyi eğlendirebilmiş, güldürebilmiş ve oyun süresince sık sık alkışlatabilmiştik kendimizi. Bu da Roma gibi, seyirciyi yuhalamak için fırsat bekleyen bir kentte kolay bir iş değildi. Uzun süre İngiltere'de, Dame Ninette de Valois'nın yanında staj görmüş olan Osman bunu herkesten iyi biliyordu.

Birden kulağımıza garip sesler gelmeye başladı. Birbirimize baktık. "Oğuz Bey çıldırdı. Başka şey çalıyor," dedi Güler elleriyle kulaklarını tıkayarak. Osman, "Eyvah!" diye haykırdı telaşla. Oğuz Bey kendinden geçmiş, oyunun başında çalması gereken şarkıyı çalıyordu. Oyuncular selama hazırlanmak için sahneye ay şeklinde dizilmişler söylemeleri gereken *'Ay Geline Vay Geline'* adlı şarkıya başlamışlardı hep birden. Bizim kulağımıza gelen korkunç bir kakofoniydi. Ben "Bitmesi gerek," diye düşünüyordum. Ama bitmiyordu. Bu korkunç uyumsuzluk sürüp gidiyordu. Daha fazla dinlemeye tahammülümün kalmadığını anlayınca makyaj odalarının bulunduğu bölüme kaçmaya karar verdim. Osman'la Güler benden önce oraya hicret etmişler, dehşet içinde, "bitmiyor, Oğuz Bey gerçekten çıldırdı," diyorlardı. Makyaj odalarının hoparlörlerinden sahnede Oğuz Bey'in oyunculara karşı savaşının zalimcesine sürüp gittiği duyuluyordu. Çok genç olmayan Oğuz Zulik kaç günlük yolculuk yorgunluğu ve

heyecanı sonucu fark etmeden kendini son konserini veren Chopin sanıp çevresini unutmuş gibiydi.

Seyirci alkışlamaya başladığı zaman kendimize geldik. "Nasıl alkışlayabiliyorlar," diye şaşkınlıktan ağzımız açık kaldı. Son üç dakikalık fiyaskodan sonra yuhalanmamız gerekirdi. Sahne gerisine kutlamaya gelen Türk kolonisi (Sefir, karısı ve Prof. Adile Ayda da aralarındaydı) ve İtalyanlar elimi sıktıkları zaman alay ediyorlar sandım. O son felaketten sonra oyunun beğenilmesine olanak yoktu. Heyecanlı orta yaşlı bir İtalyan boynuma sarılarak beni öptü ve Hayrettin Aslan'ı özel olarak kutlamak istediğini söyledi. Sonra da çıkartıp altın kol düğmelerini yetenekli çocuk yıldızımıza hediye etti. "İş sandığım kadar kötü değilmiş," diye düşündüm.

Ertesi günkü oyun olaysız geçti, selam kısmı da iyi olduğundan çok daha fazla alkışlandı. Roma'da sonuç çok olumluydu ama asıl hedef Londra'ydı. İstanbul'la yaptığım bir telefon konuşması sonucu Tezcan'ın dekorları Türk Hava Yolları'yla gönderdiğini öğrenmiştim. Bu haberi duyan Osman neşelenmekte bir sakınca görmedi artık.

Roma'da üç gün kalıyorduk. Son gün oyunumuz yoktu. Çevreyi gezmek, alışveriş yapmak için ayırmıştık o günü. Sabah çocukları otobüsle Roma'nın tarihi yerlerine götürecek, öğleden sonra da Vatikan'la, Sistine Şapeli'ni gezdirecektim. Yirmi dokuz kişiden yalnız on ikisi geldi otobüsle düzenlediğimiz bu geziye. Geri kalanlar kendilerini alışverişe atmışlardı. Muazzez nöbete çıkar gibi, daha hiçbirimiz uyanmadan çıkmıştı sokağa. Güzin dil bilmediği halde tüm ucuzcuları bulmuş, pazarlığa bile başlamıştı. Roma'da geçirdiğimiz o boş günden sonra kendimizi toparlamış, yorgunluğumuzu unutmuştuk. Ertesi sabah erkenden Floransa'ya hareket edecek, öğle yemeğini orada yiyecek, sonra da İsviçre'ye doğru yola çıkacaktık. O geceyi İsviçre'de yolda bulduğumuz bir otelde geçirecektik.

Çocuklar Floransa'yı çok beğendiler. Ünlü heykellere, kentin tarihsel güzelliğine hayran oldular. Özellikle Floransa el işlerinin satıldığı çarşıdan kendilerini uzun bir süre alamadılar. Saat üçte patırtı gürültü ellerimiz paket dolu yola çıkabildik, İsviçre'ye girdiğimiz zaman gece olmuştu. Niyetimiz on bire kadar yol almak, sonra da yol üstündeki sempatik köylerden birindeki otellerde konaklamaktı. On birden sonra her önümüze gelen otelin önünde duruyor, Erkal'la otobüsten inerek Almanca, "Yirmi dokuz kişilik yeriniz var mı?" diye soruyorduk. Bu otellerden bazılarında belki topu topu on, on iki oda vardı. Sonunda bire doğru sabahlıkla bize kapıyı açan adam, "Var," diye cevap verdi sevinçle. Hesabı kapatmışken yirmi dokuz kişiden alacağı yatak parası onu pek memnun etmişti. Ufacık bir köy içinde İsviçre ve Avusturya'ya özgü, insanı mutlu eden küçük bir dağ oteliydi bu. Hepimiz birden gevşeyiverdik, pırıl pırıl odaları, tahta yatakları ve bembeyaz çarşafları görünce. Ertesi sabah uyandığımızda pencerelerimizden görünen manzara harikaydı. Yemyeşil bir dağın ete-

ğindeydik. İnek çan sesleri kulağımıza geliyordu. Kahve ve kızarmış ekmek kokusu oteli sarmıştı.

Neşeli ve güzel bir kahvaltıdan sonra tekrar yola çıktık. O gece konaklamadan gidecek ve ertesi sabah Calais'ye varacaktık. Feribotla Manş'ı geçtikten sonra Dover'da bizi karşılamaya gelen gazeteciler olacaktı. Aslında uykusuz ve yorgun argın gazetecilerin karşısına çıkmak işime gelmiyordu ama yetişmek için de başka çaremiz yoktu.

Bütün bir gün ve gece uyumadan yol almak kadroyu oldukça yormuştu. Gerçi herkes otobüste uyumaya çalışıyordu ama o sarsıntıda dinlenmeye pek olanak bulamıyordu.

Calais'ye vardığımız zaman otobüsün içindeki manzara normal bir insanı dehşete düşürebilirdi. Görüntü korku filmlerinin göz alıcı sahnelerinden farksızdı. Kadınların saçı başı perişan, makyajları silinmiş, erkeklerin uykusuzluktan yüzleri tanınmaz hale gelmişti. Sabaha kadar yenen abur cuburun kâğıtları ve kalıntıları otobüsün koridoruna yığılmıştı. İngiltere'deki gazeteciler bizi böyle görseler korkudan çığlık çığlığa kaçarlardı herhalde. Calais'de toparlanmamız gerekiyordu. Otobüsümüz feribot kuyruğuna girince biz de bu fırsatı bulduk. Bekleme salonlarının kadın ve erkek tuvaletleri bir anda Dormen Tiyatrosu'nun istilasına uğradı. Hepimiz tıraş olduk, dişlerimizi ovduk, kokular süründük hatta kılıklarımızı bile değiştirdik tuvaletlerin sıkışıklığı içinde. Kadınlar saçlarını şekle sokmuşlar, kirpikler takmışlar, en çekici yolculuk kıyafetlerini giymişler ve bol parfüme bulanmışlardı.

Otobüsün içi bile Dover'daki karşılama töreni için süslenip püslenmişti. Calais'ye vardığımız zamanki görüntü ile şimdiki arasında dağlar kadar fark vardı. Otobüse sihirli değnekle dokunulmuş gibiydi sanki. Konuşmalar bile daha nazikleşmiş, herkes birbirine saygı ve sevgiyle seslenmeye başlamıştı.

Dover'da bizi karşılamaya gelenler yalnızca Daubeny'nin adamlarıydı. Gümrük işlerimizi acele yaptıktan sonra gazetecilerin bizi otelde beklediğini söylediler. Süslenmemiz pek işe yaramamıştı ama Daubeny'nin asistanı, "Hiç de bu kadar gün yoldaymışsınız gibi görünmüyorsunuz. Bu ne tazelik?" deyince Calais'deki çabanın pek de boşuna olmadığını anladık.

Üç saatlik bir otobüs yolculuğundan sonra Aldwych Tiyatrosu'na çok yakın olan Shaftesbury Oteli'ne vardık. Bizi bekleyen gazeteciler vardı ama yorgunluktan onları görecek halimiz kalmamıştı. Acele odalarımıza yerleşerek akşam bizden önce oynayan Cenova'nın ünlü Stabile Tiyatrosu'nun son gösterisine yetiştik. Sonra da tiyatronun fuayesinde onların şerefine verilen veda kokteyline katıldık.

Ertesi sabah onda provamız vardı. Bütün gün ve gece prova yapacak ve bir gün sonraki büyük açılışa hazırlanacaktık. Dekorların provadan önce kurulması gerekiyordu, fakat işin kötüsü dekorlar tiyatroya gelmemişti daha. O gece davetten sonra hep birlikte Piccadilly Meydanı'nda

gezdik ve ufak bir lokantada yemek yedik. Otelimize döndüğümüzde saat bire geliyordu.

Ertesi sabah tiyatroda korkunç bir gerçekle karşılaştık. Kimsenin dekordan haberi yoktu. Türk Hava Yolları'nın dekorları Londra'ya getirdiği biliniyor ama ondan sonrası karışıyordu. Daubeny kıyametleri koparıyordu. Herkese emirler yağdırıyor, dekorlar bulunmazsa İngiliz Ulaştırma Bakanı'ndan Londra Emniyet Müdürü'ne kadar herkesi istifaya zorlayacağını, üstelik de dava edeceğini söylüyordu. Osman'ın yanına yaklaşılmıyordu. "Bu kez de gelmezse intihar ederim," diyordu sinir içinde. Biz provaya başlamıştık. Daubeny'nin organizasyonu harikaydı. Sahne gerisinde tüm işaretler Türkçe olarak yazılmış, teknik ekiple anlaşmazlık olmasın diye topluluğa bir de çevirmen verilmişti. Odalar oyunculara göre düzenlenmiş, kapılara herkesin adı yazılmış, açılış gecesine Londra'nın ileri gelen Türk kolonisi davet edilmişti. Her şey iyiydi hoştu ama hâlâ dekorlar yoktu ortada. En son haber, esrarengiz bir kamyonun dekorları Türk Hava Yolları'nın kargosundan teslim aldığı, ondan sonra da ortadan kaybolduğu idi.

Daubeny Scotland Yard'a telefon ettirerek işi onların çözümlemesini istedi. Havaalanı ile kentin merkezi arasında dekorlar nasıl kaybolabilirdi? Aklımız almıyordu bir türlü. Scotland Yard işe karışınca, dekorlar akşamüstü altıda bulundu ve hemen tiyatroya getirildi. Meğer dekorları teslim alan kamyon şoförü, "Bugün pazar nasılsa kimse çalışmaz," düşüncesiyle kamyonu evinin önüne çekmiş ve malı ertesi sabah erkenden teslim etmeye karar vermiş. Adamcağız birdenbire karşısında Scotland Yard'ın dedektiflerini görünce neye uğradığını şaşırmış ve apar topar yükünü Aldwych Tiyatrosu'na getirmişti.

Dekorlar kurulduktan sonra o gece ikiye kadar prova yaptık. Daubeny her şeyin üstünde titizlikle duruyor ve o gece hasta olduğu halde (ateşi otuz dokuz buçuktu) provayı sonuna dek izlemekte ısrar ediyordu. Işıklar da ayarlandıktan sonra işi ertesi gün öğleden sonraya kadar tatil ettik. Açılış günü bir prova daha yapacak ve oyunun bazı bölümlerini çekmek isteyen BBC için kostüm de giyecektik.

Açılış gecesine kadar her şey düş gibi geçti. Roma'da bu kadar heyecanlanmamıştık. Tiyatro tamamen doluydu. Gişede "Yerimiz yoktur," levhası asılmıştı ve Daubeny'lerin özel davetlileri arasında İngiliz Adalet ve İçişleri Bakanları, Türk Sefiri, *Times* gazetesinin sahibi, Ralph Richardson, Rex Harrison, Donald Sinden, Dame Ninette de Valois, Tom Courtney gibi önemli sanatçılar bulunuyordu. Tüm tiyatro yaşantımızın en önemli açılış gecesiydi bu belki de.

Annemle babam da oradaydı. Yıllık gezilerini bizim galaya göre ayarlamışlar ve yakın dostları Nilüfer ve İsmail Sarper'le birlikte gelmişlerdi açılışa. Daubeny tüm balkonun gazeteci, eleştirmen ve önemli kişilere ayrıldığını söylüyordu. Kendi davetlileri de balkondaydı. Fakat o gece ateşi

kırkın üstüne çıktığından, çok istediği halde doktorların yasaklaması üzerine, Peter Daubeny Avrupa'ya lanse etmek istediği topluluğun açılışına gelemedi. Karısı yaptı ev sahipliğini.

Bu arada bu festivale gelmem için çırpınan dostum Yolande Bird'ün açılış gecesine davet edilmediğini duyunca, fena halde bozuldum. Listeye konmasını birkaç kez rica etmiştim yazdığım mektuplarda. "Kadıncağız herhalde alınmıştır," diye düşündüm. Oysa, oyun başladıktan sonra, balkonun arka sırasında zar zor iki yer bulup annesiyle birlikte gelmiş olduğunu gördüm. "Bu geceyi kaçıramazdım," dedi benim şaşkınlığımı fark edince. İşi başarıp perdeyi Londra'da açabildiğimize pek memnundu o gece.

Londra'da da herkeste Roma'daki gibi kulaklıklar vardı ve oyun süresince tüm sözler İngilizce olarak tekrarlanıyordu. Balkonun arkasından ayakta izledim tüm geceyi. Seyircinin çoğu smokin ve akşam giysileri içindeydi. Oyundan sonra Türk sefiri Zeki Kuneralp ve eşinin onurumuza verdikleri beş yüz kişilik bir yemek vardı. Daubeny'lerin davetlilerinin büyük bir çoğunluğu da çağrılmıştı sefaretteki bu akşam yemeğine.

O gece oyun nasıl oynandı hatırlayamıyorum, fakat sonunda selamda perde yirmi beş kezden fazla açıldı seyircinin coşkun alkışlarına cevap verebilmek için. Çocukların çoğunun gözleri dolmuştu seyircinin bu beğenisi karşısında. Alkış o kadar fazla oldu ki *'Alaybeyi'* şarkısıyla başlayan son potporiyi iki kez daha söylemek zorunda kaldılar. Tüm davetliler de keyifle el çırpıyordu bu aksak ritimli tekrarlarda.

Hemen sahne gerisine koştum tebrik faslı için. Sahne kapısında beni durduran programcı kadınlardan biri "Mr. Dormen bu tiyatroda yıllar sonra tekrar müzik duyabilmek ne büyük zevk bilemezsiniz," dedi elimi sıkarak.

Kulis ana baba günüydü. Herkes davet için süslenmeye çalışan oyuncuları kutlamak istiyordu. Bu arada Osman'ın yanında büyük Türk dostu ve dünyanın bir numaralı bale otoritesi Dame Ninette de Valois'yi gördüm. "Herkesi ayrı ayrı kutlamak istiyorum," diyordu en heyecanlı İngiliz haliyle. Osman onu ilk odaya götürdü. Muazzez'le Tülin'in odasıydı bu. Devlet Konservatuarına devam ederken şanla birlikte bale çalışan Tülin'in hayatta en büyük ideali, bir gün Dame Ninette de Valois ile tanışmakmış meğer. Osman ve Dame Ninette'le birlikte ben de odaya girdim. Muazzez'le Tülin sahne kostümlerini çıkarmışlar, davete hazırlanıyorlardı. "Dame Ninette sizleri kutlamak istiyor," dedim. Tülin'in gözleri kocaman oldu birden. Yaşlı kadın, "Harikaydınız. Hele o sokaktaki karşıdan karşıya geçme sahnesini hiç unutmayacağım," diye Tülin'e doğru yürüdü. Sonra da yanaklarını öperek, içtenlikle sarıldı oyuncumuza. Öteki oyuncuları kutlamak için odadan çıktığımızda, arkamdan büyük bir şangırtı duydum. Sonradan öğrendiğime göre hayatta en istediği şeyin, böyle en görkemli bir şekilde, üstelik de Londra'da olmasına Tülin'in sinirleri daha

fazla dayanamamış ve kendinden geçerek Muazzez'in kollarına yığılıvermiş arkamızdan.

Sefarette şerefimize verilen davet gerçekten çok kalabalıktı. Birçok devlet adamı, politikacı, sanatçı oradaydı o gece. Annem, babam, Ayla Algan, Mehmet ve Sema Sarper de Türk kolonisini oluşturuyorlardı. Salona büfeden ayrı ufak masalar kurulmuştu. Ben Molly'nin yanında oturuyordum. Öteki yanımda Lady C'homley Davenport adında Amerikan asıllı çok hoş bir kadın oturuyordu. Bizim masada karı koca Günaydınlar, Güler, Lady Manuhin, Barones Budberg, İngiliz oyuncusu Alan Web ve *My Fair Lady*'nin yaratıcısı Rex Harrison da vardı. Güzel bir davetti, içki az olmasına rağmen gecenin geç saatlerine kadar da sürdü. Zavallı Peter çocuklarının mürüvvetini görememiş, evde hasta yatıyordu. Molly tüm zarafeti ile onun yokluğunu hissettirmemeye çalışıyordu çevresindekilere.

Bir hafta süreyle dolu oynadık Aldwych Tiyatrosu'unda. Festivalin muhasebe işlerine bakan Mr. Roberts'ın söylediğine göre, programın en iyi iş yapan topluluğu bizimki olmuştu. Buna göre hafta sonunda iki bin pound'un üstünde bir de yüzde alacaktık.

Davetler birbirini izliyordu. Molly ve Peter evlerinde güzel bir öğle yemeği, Yolande Bird, Coliseum'da bir akşam daveti, British Council gene bir öğle yemeği, Londra'da çalışan bir dostumuz Nükhet Selen bir fasulye gecesi düzenlediler şerefimize. Çocuklar arada vakit buldukça kendilerini alışverişe atıyorlardı. Aramızdaki alışveriş şampiyonları Meral ve Muazzez'di. Bazen paketlerin altında ezilerek dönüyorlardı otele. Bu arada Kâmran'ın yeni öğrendiği İngilizcesiyle yaptığı alışveriş Londralı satıcıları şaşkına çeviriyordu. *"How much?"* diye soruyordu Kâmran bir şey almaya karar verdiğinde. *"Two pounds,"* diye cevap veriyordu satıcı. *"Are you crazy? One pound enough.* Hadi, *give, give,"* diye işi Akdeniz usulü bağlamaya çalışıyordu Kâmran, şaşkınlıktan küçük dilini yutan İngiliz'in karşısında. İşin güzeli bu şaşkınlıktan yararlanarak alıyordu da malı istediği fiyata.

Londra'da oynadığımız o bir haftalık süre içinde, birçok olay geçti başımızdan. En unutamadığımız, bir matine izledikten sonra gözleri yaş dolu sahne gerisine gelen yaşlı bir İngiliz kadınıydı. Elinde bir paket tutuyordu. "Beni mutlu ettiniz. Bu hediyeyi kabul etmenizi rica ediyorum," diyordu. Pakette bir çift, hiç kullanılmamış süet çizme vardı. "Bunlar kocamındı ama şimdi tiyatronuzun olmasını istiyorum," diye elimize tutuşturmuştu çizmeleri. Hayatımda aldığım en güzel hediyelerden biri oldu bu.

Son oyundan sonra Aldwych'in fuayesinde şerefimize verilen davette bizden sonra oynayacak olan Nuria Espert de bulundu. Peter iyileşebilmiş ve o geceye gelebilmişti. Ufak bir törenle bana festivalin özel sertifikası sunuldu. Ayrıca Mr. Roberts oyunun kalabalık gitmesi nedeniyle bir de sekiz yüz poundluk fazladan çek verdi Meral'e. Birden içimi bir boşluk kapladı. Bunca uğraşıp didinme sonuçlanmıştı. Alkışlar, bravolar, davetler her şey bitivermişti.

Ertesi sabah erkenden otobüsümüze doluşup Belçika'dan geçerek Türkiye'ye doğru yola çıktık. İstanbul'da türlü dert ve sıkıntı bekliyordu beni. Para durumumuz felaketti. İçinden nasıl çıkacağımızı ben de bilemiyordum artık. Londra'da Nükhet Selen'in evinde verilen akşam yemeğinde Tülin'in kocası Erdöl Boratap'ın İstanbul'da tutuklandığını öğrenmiş, bunu ona dönünceye kadar söylememeye karar vermiştik. Yapabileceği bir şey yoktu. Üç dört gün sonra nasılsa dönüyordu Türkiye'ye. Bir fırsatını bulup bunu Tülin'e söylemem gerekiyordu. Eve gitmeden bunu öğrenmesi gerekiyordu. Dertler başımızdan aşkındı. Oysa Türkiye'de beni bekleyen daha ne büyük felaketlerin sırada olduğunu bilmiyordum o günlerde.

Free-shop'larda son kuruşlarımızı harcayarak Edirne hududuna geldik akşamüstü. Gümrüklenmek için beklerken, Güler kocasına telefon edip sağ salim döndüğümüzü bildirdi. Hikmet sabahın ikisinde gazeteci arkadaşımız Doğan Koloğlu ile birlikte bizi Çorlu meydanında arabasıyla karşılamaya geldi. Sarılmalar, hoş geldiniz fasıllarından sonra Güler'le Meral otobüsten inip Hikmet'in arabasına bindiler. Meral'in paketleri arabaya taşınınca otobüs iyice ferahlamıştı. Doğan beni bir kenara çekerek Erdöl'ün tutuklanma işinin doğru olduğunu ve daha pek çok kişinin tutuklandığını söyledi. İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilmişti. Türkiye karışık günler yaşıyordu. Sorgusuz sualsiz tutuklamalar yapılıyor, ihbarlar gırla gidiyordu. Korkunç bir jurnalcilik devri başlamıştı. 12 Mart Türkiyesi'nin tatsız günleriydi bunlar.

Londra'daki başarımız İstanbul'a pek yansımamıştı. Her nedense gazeteler bu gerçekten önemli olayı fazla ayrıntıyla vermeye gerek görmemişlerdi. Oysa Türkiye adına yapılmış büyük bir propaganda vardı ve bunda Sir Peter Daubeny'nin katkısı çok büyüktü. Sir Daubeny'den başka Yolande Bird ve Sidney Edwards da vardı bu işe yardım eden. Üçünü de bana ve tiyatroma yaptıkları olumlu işler nedeniyle hiç unutmayacağım.

Ve Bir Çağ Kapanıyor

Londra'dan döner dönmez *Aşk Gibi*'nin turne hazırlıkları başladı. Tüm haziran ayında Ankara Sanat Tiyatrosu'nda oynayacaktık. Geldikten on gün sonra Ankara'ya hareket ettik. Beş oyuncu ve üç teknisyenden oluşan küçük kadromuz, Maltepe'deki Anıt Oteli'nde kalıyordu bu kez. Kendi arabamla götürmüştüm oyuncuları Ankara'ya. Karışık, tatsız günlerdi. Ankara'da gece saat ikiden sonra sokağa çıkma yasağı koymuştu Sıkıyönetim. Kaçırılma olayları, banka soygunları ve sonu gelmeyen tutuklamalar ortalıkta pek huzur bırakmamıştı.

Bu arada camlı bir kutu yavaş yavaş, dünyanın başka taraflarında olduğu gibi günlük yaşantımıza girmeye başlamıştı. Televizyondu bu kutumsu canavarın adı. Otellerin fuayelerinde, büyük kahvehanelerde, dükkânların vitrinlerinde, hatta bazı evlerde, sürekli yayın yapmaya başlamış olan Ankara'nın programları izleniyordu bu kutulardan. Henüz başka kentlere sıçramamıştı televizyon hastalığı. Oysa iki yılda Türkiye'yi kaplayacak, günlük yaşantımızın en önemli parçası olacak ve toplumda alıştığımızın dışında yepyeni bir devrim yaratacaktı. Yeni şöhretler hısım akraba gibi evlerimize kadar girecekler, ailemiz kadar yakın olacaklardı bize. Mehmet Keskinoğlu'ları, Kaptan Kirk'ler, Kaçaklar, Uğur Dündar'lar, Komiser Columbo'lar, Mac Millan'lar, Mildred'ler günlük konuşmalarımızın bir parçası haline geleceklerdi yakın bir tarihte.

Anıt Oteli'nin fuayesinde, Küçükyalı'daki bir evde rehin olarak tutulan ve emniyet kuvvetleri tarafından özgürlüğe kavuşturulan küçük Sibel'in kurtarılmasını televizyonda izledik hep birlikte. İstanbul'daki bir olayı aynı anda Ankara'da izleyebilmek heyecanlandırdı bizi. Televizyonun küçümsenemeyecek bir araç olduğunu kabullenmek zorunda kaldık bu olaydan sonra. Yirminci yüzyılın en korkunç silahlarından daha etkili bir canavardı bu sevimliymiş gibi görünen münasebetsiz kutu...

Aşk Gibi pek parlak gitmiyordu Ankara'da. Huzursuzluk nedeniyle halk geceleri pek sokağa da çıkmıyordu. Salonu ancak yarım doldurabiliyorduk. Kadro küçük olduğu için turne pek zararlı olmuyordu ama hele Londra'dan sonra tiyatroda kapatılacak o kadar çok delik vardı ki...

Bir gece Göksel'in yakın arkadaşları olan Ayla ve Sinan King, oyundan sonra *Aşk Gibi* kadrosunu yemeğe çağırmışlardı. Hep birlikte bir buçuğa kadar oturup eğlendik. O saatte izin istedik. Otele ancak varırdık, sokağa çıkma yasağının başladığı saate kadar. Otelde Müşerref Hekimoğlu'nun beni aradığını ve döner dönmez mutlaka kendisine telefon etmemi istediğini söylediler. Merak etmiştik bu mesajı alınca. Hemen aradım Müşerref'i. "Sana kötü bir haberim var," dedi üzgün bir sesle, "İstanbul'da Hikmet kötü bir araba kazası geçirmiş, Güler perişan." Hemen anlamıştım işin aslını. "Öldü mü?" diye sordum. Kısa bir sessizlikten sonra, "Evet," diye cevap verdi Müşerref.

Hikmet ölmüştü. Sevdiğimiz, saydığımız, dostumuz Hikmet yoktu artık. Göksel'in gözleri dolmuş güç tutuyordu kendini. Suna ağlıyordu. Hep birlikte odama çıktık. Çok severdik Hikmet'i. Kendi halinde, efendi bir insandı. Aşırı utangaçlığı zaman zaman soğuk damgası yemesine neden olurdu. Oysa bir sanatçı kadar duygusaldı da. En ufak bir olaydan sarsılır, bunalımlar geçirirdi. Son aylarda işleri iyi gitmiyordu pek. Bu onun iyice asabını bozmuştu. Gereğinden fazla büyütüyordu işi. Ortada Hikmet'in abarttığı kadar umutsuz bir durum yoktu.

İki günüm daha vardı Ankara'da oyunların bitmesi için. Oysa kocasını birdenbire kaybeden kardeşimin yanında olmam gerekiyordu. Ama yapabilecek bir şey yoktu. Oyunlar bitmeden Ankara'dan ayrılabilmem olanaksızdı. Sabaha kadar oturduk çocuklarla. Hikmet'i konuştuk. Herkes içtenlikle üzülmüştü. Ben büyük üzüntümün arasında, şaşkındım da.

Ertesi gün eski dostlarım Ülker'le Güngör geldiler otele. Ne yapıp edip gitmem ve Güler'in yanında bulunmam gerektiğini söylediler. Bir rastlantı sonucu Kerem Ankara'ya gelmişti o günlerde. Londra'daki basın toplantısına gittiğim zaman bu rolü on beş gün süreyle o oynamıştı. "Sen git, ben senin yerine oynarım," dedi her zamanki nezaketiyle. Bunun üzerine ertesi sabah için uçakta bilet almasını rica ettim Osman'a. Arabayı Ankara'da bırakacaktım. Bir gün sonra tutulan bir şoför çocukları getirecekti İstanbul'a. Cenaze pazartesi günü kalkıyordu. "Biz de gece oyundan sonra yola çıkar, cenazeye yetişiriz," diyordu Hâdi.

Cumartesi günkü matine ve suareyi biraz güç oynadım. Olayı duyanlar tiyatroya baş sağlığı dilemeye gelmişlerdi... Osman biletlerimi getirdi ve "Ben de geliyorum seninle, iki bilet aldım," dedi. Tipik bir Osman davranışıydı bu. Beni dertli günümde yalnız bırakmıyordu. Müşerref o sabah erkenden Güler'in yanında olabilmek için işini gücünü bırakmış İstanbul'a hareket etmişti bile. Ertesi sabah uçakla İstanbul'a nasıl gittik, Yeşilköy'den arabaya binerek Çiftehavuzlar'a nasıl geldik hatırlamıyorum. Tek düşüncem kardeşimi ne şekilde göreceğimdi. Osman'ın yanımda olması biraz olsun rahatlatıyordu beni. Yediğim tüm kazıklara rağmen gene de, ne çok güvenilir, sağlam dostum vardı. Kederli günlerimde bunu daha iyi anlıyordum. Çiftehavuzlar ana baba günüydü. Güler perişan bir durumda yataktaydı. Meral, Müşerref ve yakın arkadaşı Nihal Nasuhioğlu başucundaydılar. Bizi görünce gözlerini açtı "Neredeydiniz dün?" diye sordu. Pek kendinde değildi. Müşerref gözleriyle, "Söylediklerine aldırmayın," diyordu.

Babam bahçede gülleriyle meşguldü. Bizi görünce başını kaldırdı. Hiçbir şey söylemedi. Gözleri doldu yalnızca. "Gördün mü başımıza neler geldi?" demek ister gibiydi. Babam da annem de çok severlerdi Hikmet'i. Ani ölümü özellikle babamı çok sarsmıştı. Hikmet bir iş nedeniyle gittiği İstinye'den geri dönerken, atış poligonunun önünde damperli bir kamyona arkadan çarpmıştı. Her ikisi de yokuş yukarı gittiklerinden kazanın nedeni hiçbir zaman tam olarak anlaşılamadı. Üstelik Hikmet hayatta tanıdığım en iyi araba kullanan insanlardan biriydi.

Hikmet'in cenazesi gördüğüm en kalabalık cenaze töreniydi. Onu çok seven işçileri tabutunu kimseye taşıtmadılar sonuna dek. Güler aldığı ilaçların etkisiyle düşte gibiydi. Bir kolunda Müşerref, bir kolunda Nihal, kocasının tabutu arkasında yürümüyor, uçuyordu. Oğlu Ali Said Londra'da olduğu için cenazeye gelmesi istenmemişti. Haberi bile yoktu babasının ölümünden. Bunları anlayacak yaşta değildi daha. Doğan Ko-

loğlu, sırf bu iş için özel bir İngiltere yolculuğu yaparak Ali Said'e söyleme işini üstlenmişti. Gerçekten güzeldi insanın böyle dostlarının olabilmesi. En büyük mutluluktu bu. Ve ben bu konuda her zaman mutlu ve şanslı bir insandım.

Çiftehavuzlar'a baş sağlığına gelenler ana baba gününe çevirmişlerdi her iki evi de. Güler aynı bahçenin içinde kendi evinde oturuyordu son birkaç yazdır.

Müşerref Ankara'daki işlerini terk etmişti sanki, Güler'i bir an yalnız bırakmıyordu. Meral ve Nihal de sürekli yanındaydılar kardeşimin. İsmet Ay yazları hep Şile'ye gittiği halde her zamanki kara gün dostluğu ile sevgili Şile'sini bile unutmuş, Güler'e belki faydam dokunur diye Çiftehavuzlar'a yerleşmişti. Akrabamız Nebahat Ergüder de çok sevdiği Güler'e yardımı olabilir umuduyla evini bırakıp gelmişti. Her ikisi de ortalığı neşelendirmek, Güler'i bir an havadan çıkarabilmek için ne mümkünse yapıyorlardı. Bazen sempatik bir hikâye anlatıp ona acısını unutturmaya çalışıyor, bazen gerçekleri tartışarak bir an önce toparlanmasına yardım etmeye uğraşıyorlardı. Nebahat abla da, İsmet de yorulmak bilmeden didinip duruyorlardı. O günlerde bütün bu insanların yaptıkları hiçbir zaman unutulmaz.

Geçekten de Müşerref, Meral, Nihal, Nebahat Abla, İsmet, Göksel, Yüksel, Güzin ve sevgili dostumuz polis Güngör'den oluşan ufak bir ordunun her şeylerini unutarak, Güler'i yaşama döndürmek için gösterdikleri insanüstü çaba en güzel dostluk örneği idi.

Hikmet'in ani ölümü benim işlerimi durdurmuyordu. Londra'da büyük başarı kazanan *İstanbul Masalı* Atlantik Sineması'nda sinek avlıyordu. Üstelik çok sevip saydığım Cemal Bey'le aramız bozulmuştu. Çevresindekilerin etkisiyle ilk önce Celal Bey'i kırıp yanından uzaklaştırmış, şimdi de aynı şeyi Erol'la bana yapmıştı. Londra'da Erol'la işbirliği yaparak, kendisine düşen parayı az gönderdiğimizi ileri sürmüş ve her ikimizi de çileden çıkarmıştı. Kontrat ortadaydı. Fazladan aldığımız yüzdenin makbuzunu da kendisine göstermiştik. Buna rağmen çevresindekiler, ineğin altında buzağı aramışlar ve Londra'da oynanan ve büyük başarı kazanan gösterilerden yüz binlerce lira gelmesini beklemişlerdi. Ellerine geçen para onları hayal kırıklığına uğratınca, Cemal Bey'i kışkırtıp bizim aleyhimize çevirmişlerdi. Hikmet'in ölüm üzüntüsü arasında bu olay beni çok kırmıştı. Erol da küplere binmişti, "Artık Beşiktaş'ta oturmak istemiyorum. Sıtkım sıyrıldı," diye bağırıyordu.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi Cemal Bey *İstanbul Masalı* için yazdığı şarkıları, Daubeny ile yaptığı çalışmaları ve ilk gece locasından, "Var olun çocuklar," diye izlediği gösteriyi unutmuş, "Benden habersiz eserimi çalıp, Londra'ya götürmüşler," diye hakkında çirkin bir dava açmıştı.

Cemal Bey'in sayesinde hayatımda ilk kez sanık olarak mahkemeye çıktım. Kanıtlar karşısında hâkim "Bu işten nasıl haberiniz olmamış Ce-

mal Bey, pek anlaşılmıyor," dedi gülümseyerek. Komik gelmişti ithamlar hâkime. Cemal Bey davayı da, beni ve kendisine üç yıl süresince sevgi ve saygı göstermiş olan tüm Dormen Tiyatrosu'nu da kaybetti bu tatsız olay sonucu.

Her şey kötü gidiyordu. "Londra'da bize nazar deydi," diyordu çevremizdekiler. Üstelik işler berbattı. Bu arada *İstanbul Masalı*'nın İzmir turnesi yüzümüzü güldürdü biraz. Her nedense oyun orada Açık Hava Tiyatrosu'nu her gece tıklım tıklım doldurdu. Güler'i de götürmüştük İzmir'e. Tiyatro çevresinde biraz kendini unutabileceğini ummuştuk. Güzin özel olarak her an onunla meşgul oluyor ve kafasını Hikmet'in dışında bir şeylerle meşgul etmeye çalışıyordu. "Tiyatro ne de olsa insanı oyalıyor. En azında bu gece kaç kişi var diye düşünmekten kendimi alamıyorum," diyordu Güler.

İki Yanık Bir Alık'ın Kıbrıs turnesi vardı hemen İzmir'den sonra. Güler ona da katıldı bizimle. Bu kez oğlu Ali Said de vardı yanında. *İki Yanık Bir Alık* Kıbrıs'ta iyi gitti. İzmir ve Kıbrıs'ın dolu salonları Dormen Tiyatrosu'nun son kalabalık gösterileri oldu. Ondan sonraki günler zaten her şey son hızla yokuş aşağı gitmeye başlamıştı.

Kıbrıs dönüşü babamızı evde hasta bulduk. Nedeni belli olmayan yüksek bir ateşle yatıyordu Çiftehavuzlar'da. Doktorlar "Üşütme," diyorlardı ama verilen ilaçlar ateşi düşürmüyordu bir türlü. Babamı hiç hasta görmeye alışık olmadığımız için elimiz ayağımız birbirine karışmıştı.

Bu arada Güler İstanbul'da her şeyin ona Hikmet'i anımsattığını düşünerek bir süre Londra'da yaşamaya karar vermişti. Molly Daubeny'nin tavsiyesi üzerine, pansiyoner olarak Barones Budberg'in yanına yerleşecekti. Gorki'nin son aşkı olan Rus asıllı Barones, büyük çevresi olan kişilik sahibi bir kadındı. Rusçadan sayısız çevirisi vardı. Sovyet Hükümeti her yıl ona Gorki'nin ölüm yıldönümünde özel bir davetiye gönderirdi. O da her yıl on günlüğüne giderdi Moskova'ya. Evi Londra'nın tüm sanat çevresine açıktı. Her türlü ilginç insanla karşılaşabilirdi insan onun salonunda. Kardeşim bir süre bu olağanüstü kadınla birlikte oturacaktı.

Güler Londra'ya gittikten sonra babamı Hayat Hastanesi'ne kaldırmak zorunda kaldık. Düzelemiyordu bir türlü. Babamın durumu ağırlaşınca Güler Londra'dan apar topar geri geldi. Kanserden korkuyorduk. Oysa kör bağırsakta yüksek ateş sonucu meydana çıkan bir komplikasyon vardı. Biraz düzelir gibi olunca Londra'ya gitmeye karar vermişti babam. Kendini orada tedavi ettirecekti. Biz de bunda ısrar etmiştik. Özellikle Güler bunu çok istemişti. Karar verilince Londra'da yerlerini ayırtmak ve onun annemle birlikte gelmesini beklemek üzere Güler geri döndü İngiltere'ye.

Bu arada yeni mevsim için iki oyun seçmiştim. Colette'in ünlü *Gigi*'si ve *Bit Yeniği* oyunu ile bize bir servet kazandıran Feydeau'nun *Elden Ele* adlı komedisi... Özellikle bu sonuncusundan çok umutluyduk. İkinci bir *Bit Yeniği* olmasını bekliyorduk. Zeynep Tedü, Gigi rolünde herkesi şaşırt-

mıştı. Tiyatroya olan aşırı tutkusu ve insan üstü çalışma gücü bu rolde büyük başarı kazanmasını sağlamıştı. Gerçekten iyi oynuyordu Colette'in bu sempatik, ölümsüz genç kızını. Güzin, Göksel ve Hâdi'yle evlendikten sonra kadroya aldığımız Bengü Şen oynuyordu öteki kadınları. Oyundaki iki erkek rolünü Kerem'le Nahit yüklenmişlerdi.

Gigi perdesini açar açmaz, *Elden Ele*'nin provaları başlamıştı. Bar rolleri Suna Keskin'le ben paylaşmıştık. Diğer önemli rolleri Günaydın, Kâmran, Tülin, Enver, Albay ve Erkal oynuyorlardı. Çeviriyi Günaydın yapmıştı. Öteki Feydeau komedilerinde olduğu gibi gene kendimi oradan oraya atıyor ve birinci perdenin tümünü yarı çıplak bir vaziyette yatakta geçiriyordum. Zaten sahnede ömrümün çoğu yatakta geçmişti. *Şahane Züğürtler*'in birinci, *Bit Yeniği* ve *Sevgilime Göz Kulak Ol*'un ikinci perdelerinin tümü yatakta olmamı gerektiriyordu. Kırk yılda bir oynadığım *Aşk Gibi* tarzı dram bile, gene ikinci perdede yatağa sokmuştu beni. *Elden Ele*'nin de birinci bölümünün tamamı gene yarı çıplak yatakta olmamı gerektiriyordu. Yatak arkadaşım Suna Keskin'di bu kez.

Elden Ele'nin provaları başladıktan kısa bir süre sonra, babamın Londra'ya gitmeden önce acele ameliyat olması gerekti. Başka çare olmadığını görünce kabul etmek zorunda kaldık. Bir cumartesi sabahı başarılı bir ameliyat yaptı Dr. Tarık Minkari. Akşama doğru babam kendine geldi ve konuşmaya başladı. O gece Türkiye'yi ziyaret eden İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth ve kocası Prens Philip şerefine Şale Köşkü'nde verilecek davette, majesteye takdim edilecek altı sanatçıdan biriydim. Babam ameliyat olunca gitmemeye karar vermiştim davete. Fakat akşamüstü iyileştiğini görünce fikrimi değiştirdim. "Ben çok iyiyim, git," diye ısrar ediyordu o da. Aklım biraz hastanede kalarak, Şirin'le birlikte Kraliçe şerefine verilen davete gittim. Ertesi akşam hastanede herkes gittikten sonra biraz daha kalmak istedim babamın yanında. Annemle birlikte beklerken babam birden fenalaştı, doktor ve hemşirelerin koşuşturmalarına rağmen, on dakika içinde kanamadan kurtarılamayarak öldü. Annemle kalakalmıştık öyle. Hemen Hâmit'e, kuzenim Fikret Davaz'a ve Tezcan Bey'e telefon edip durumu bildirdim. On dakika sonra hepsi yanımızdaydılar. Annem şaşkındı. Ben şaşıracak vakit bile bulamamıştım daha.

Hep birlikte annemin Kervansaray Apartmanı'na gittik o gece. Yarım saat içinde evin içi doldu. Duyan bütün dostlar ve akrabalar *'Baş sağlığına,'* gelmişlerdi. Sabahın erken saatlerine kadar yalnız bırakmadılar bizi. Gece, Londra'da bulunan Betûl'e telefon ederek, Güler'e söylemesini rica ettik. Cenaze salı günü kalkacağına göre yetişebilecekti.

O gece Kerem, Yüksel ve ben annemin evinde kaldık. Onlar da beni yalnız bırakmamaya karar vermişlerdi. Ondan sonraki günler garip bir hay huy içinde geçti ve ben kocasız kalan kardeşimle annemin sorumluluğunu yüklenmek durumunda kaldım. Annem, babam olmadan yaşamayı aklına bile getirmemişti. Onsuz hiçbir şey yapamazdı hayatta. Karar bile

veremezdi ona sormadan. Her şeyini ona göre ayarlamıştı tüm yaşantısı boyunca. Şimdi Said yoktu artık. Buna alışması, yaşamını onsuz yaşamaya ayarlaması gerekecekti bundan sonraki yıllarda.

Güler'in trajedisi ise bambaşkaydı. O hiç beklemediği bir anda yitirmişti kocasını. Evlilikleri tam olgun bir devreye girmiş, birbirlerini çok daha iyi anlamaya başlamışlardı ki, ölüm beklenmedik bir anda, sıcak bir haziran günü bıçakla keser gibi bitirivermişti her şeyi. Şimdi de çok sevdiği, çok güvendiği babasını kaybetmişti. Kocasının ölümünden sonra, "Ali Said sana emanet, ona sen babalık edeceksin bundan sonra," demişti Çiftehavuzlar'da ve dört ay sonra Ali Said'i emanet ettiği babası da yok olup gitmişti. Gene de şanşım vardı. Ne annemin, ne kardeşimin, kocalarının ölümüyle ortaya çıkan bir para sorunları yoktu. Onlara manen destek olmam gerekiyordu sadece. Ortalıkta büyük para sorunu olan bir tek kişi vardı, o da bendim.

Betûl de gelmişti Londra'dan eski kayınpederinin cenazesi için. "Ben onu çok severdim. Hayatımda büyük bir eksiklik onun ölümü," demişti cenazeden sonra.

Her şey olup bittikten ve ben tekrar Ayaspaşa'daki kendi evime döndükten sonra babamın ölümü ile neler yitirdiğimi anladım. Aslında babamı kaybetmem benim için de bir şoktu ama annemin ve Güler'in telaşından bunu anlayacak vakit bulamamıştım. Yıllar yılı güvendiğim, her sıkıştığımda bilinçaltında, "O nasılsa bana yardım eder," diye düşündüğüm babam yoktu artık. Hep ona kanıtlamak istemiştim kendimi aslında. Kişiliğimi, tiyatrocu olarak başarı kazanabileceğimi ona göstermek istemiştim herkesten fazla. Londra'daki zaferimize tanık olabilmesi beni bir yere kadar teselli ediyordu. Çok mutluydu o gece "Ben Haldun Dormen'in babasıyım," derken. Gözlerinin içi parlıyordu beni ona buna tanıştırırken. *'İyi ki oradaymışlar,'* diye düşünüyordum sürekli olarak.

Babamın yokluğuna alışmam kolay olmadı. Uzun bir süre her gece rüyamda gördüm onu. Aslında hiçbir zaman yakın dost olamamıştık onunla. Çok istediğimiz halde başaramamıştık bunu. O herkesle kolay dost olur, ben herkesle kolay dost olurken birbirimizle bu yakınlığı kuramamıştık. İçimde ukde olarak kalmıştı bu. Onu ne kadar sevdiğimi ölümünden sonra daha iyi anlamıştım. Yaşantısı boyunca onunla çekişmiş, tartışmalara girmiş, ona kendisini ne kadar sevdiğimi hissettirememiştim. Hep bunu bilmeden öldü gibi geldi bana o ilk günlerde. Oysa babam en önemli insanlardan biriydi yaşantımda. Ne yazık ki bu gerçeği ancak ölümünden sonra tam anlamı ile fark ettim. Babamın ölümü, yaşantımızın önemli bir çağını kapatmış oldu. Bundan sonra her şey bambaşka bir yola girecek, yaşantımız tamamen değişecekti. Kabul etmekten başka çare yoktu. Yıkılmadan, yenilmeden gerçeği görmek en sağlıklı yoldu. Hepimizin yaşantısında önemli ve güzel bir çağ kapanmıştı. Çiftehavuzlar'daki tasasız günler geride, çok gerilerde kalmıştı artık...

Gigi beğenilmesine rağmen gişede pek parlak gitmiyordu. Öte yandan *Elden Ele*'nin provaları çok zor yürüyordu. Meslek yaşamımda ilk kez rolümü ezberleyemiyordum. Sözler aklıma yerleşmiyordu bir türlü. Erkal elinde tekst, ezberletmeye çalışıyordu bana, ama nafile, bütün çalışmalarım fayda etmiyordu bir türlü.

Sonunda yarım yamalak ezberimle perdeyi açtık. Osman harika kostümler yapmıştı bu oyun için. Özellikle Suna göz kamaştıran bir güzellikteydi. Ama oyun tutmamıştı hiç. Sahneye kötü koymuştum. Bu kadar başarısız bir komedi yönetmemiştim o zamana kadar. Oyunu benim sahneye koyduğuma inanmak için bin şahit gerekti. Üstelik de kötü oynuyordum rolümü. Her zamanki enerjim yok olmuş, işin keyfine varamamıştım. Yıllar yılı çocuklara öğrettiğim bir formülü ben unutmuştum bu kez. *'Komedi oynarken insanın ilk önce kendisinin keyif alması gerekir,'* derdim hep. Oysa bu kez keyiflenmek şöyle dursun, *'Buraya nereden düştüm?'* der gibi oynuyordum en canlı olması gereken sahneleri. İşin garibi tüm gayretime rağmen toparlayamıyordum da kendimi.

Gigi sürekli yakın turnelere gidiyordu. Kadro turnelere gitmekten memnun değildi hiç. Şikâyetler, hoşnutsuzluklar başlamıştı kuliste. "Gene mi turne?" sorusu olağan hale gelmişti tiyatronun içinde. Rolü aldığı zaman her gün turne yapsa bıkmayacağını söyleyen Zeynep bile, başarı kazandıktan sonra söylenmeye başlamıştı iki günlük turnelere. Oysa *Gigi* küçük kadrosu nedeniyle tam bir turne oyunuydu ve tiyatronun o karmaşık, sıkışık günlerinde bir can kurtaran simidi gibi imdada yetişiyordu.

Elden Ele tutmayınca tiyatro idaresi ne yapacağını şaşırdı. Artık alacaklılarla başa çıkmak olanaksız hale gelmişti. Sosyal Sigortalar Kurumu iflasımızı istiyordu. Vergi Dairesi fena halde sıkıştırıyordu. Bina sahipleri bizi her an atmakla tehdit ediyorlardı. Gemi dört bir yandan su almaya başlamıştı ve hiçbirimiz bir şey yapamıyorduk artık, işin kötüsü ben yapmak da istemiyordum.

Gene böyle turneler nedeniyle bir hoşnutsuzluk çıktığını ve oyuncuların gitmek istemediklerini söyledi Tezcan Bey günlerden bir gün. "Kapatıyoruz tiyatroyu," dedim. Tezcan'la Fatma sinirden söylenmiş bir söz olarak kabul etmişlerdi bunu. Sahne altına indim biraz sonra. "Seneye tiyatroyu kapatıyorum. Kendinize şimdiden iş arayın," diye tekrarladım biraz önceki kararımı. Bu sözüm oyuncular arasında bomba etkisi yapmadı, çünkü hiçbiri gerçeği söylediğimin farkında değildi daha.

Aradan bir hafta geçtiği halde aynı sözü hâlâ ısrarla tekrarladığımı görünce rahatsız olmaya başladılar ve beni fikrimden caydırmak için uğraşmaya koyuldular. Ama artık çok geçti her şey için. Ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar, ne yaparlarsa yapsınlar kararımı vermiştim bir kez. Ka-

rarı verdikten sonra da rahatlamıştım. Gerçi ödemem gereken milyonlar vardı, ama hiç olmazsa işin daha kötüye gitmeyeceğini biliyordum artık.

Babamın ölümünden sonra elime ne geçtiyse tiyatronun bir borcunu kapatmak, bazı insanları susturmak için vermeye başladım. Tiyatro kapandıktan sonra da tam dört yıl sürdü bu borç ödeme savaşı. Elime ne geçtiyse kuruşuna dokunmadan borca yatırdım ve sonunda tüm borçlarımı ödeyebilme mutluluğuna eriştim. Zor oldu ama başardım. Ancak dört yılın sonunda rahata ve huzura kavuşmuştum.

Elden Ele'nin yerine alelacele Dormen Tiyatrosu'nun görkemli geçmişini noktalayacak olan *Evimizdeki Hayat* adlı oyunu koyduk. Kâmran, Tülin ve Hâdi'nin güzel oyunlarına rağmen bu oyun da tutmadı ve Dormen Tiyatrosu'na son zamanlarda musallat olan şanssızlık zincirine eklenen son halka oldu. Ama artık hiçbir şey umurumda değildi. Bir an önce bitsin istiyordum bu serüven. Her an bir karar vermek zorunda olmaktan yorulmuştum en çok. Uzun bir süre "Bu gece kaç sıra satıldı?" sorusunu sormayacaktım hiç olmazsa. Ay başında maaş telaşına kapılmayacak, tiyatronun kapısından her gireni alacaklı sanmayacaktım bundan sonraki günlerde. Kulise girerken "Eyvah bir şey mi oldu acaba?" ya da "Birisinin parası eksik mi verildi?" diye korkmayacaktım. Artık kapris çekmeyecek, hesap vermeyecektim. Sağlığıma, huzuruma kavuşacaktım, yeni baştan. Özgür olacaktım kelimenin tam anlamı ile. Özgür.

Mevsim sonu yaklaştıkça tüm kadro beni bu kararımdan vazgeçirmek için savaşmaya başladı. *'Küçük bir kadro'* herkesin sloganı olmuştu. Her oyuncu doğal olarak kendini de sokuyordu bu küçük ideal kadronun içine. Fatma'yla Leylâ benden gizli tiyatro salonları geziyor, bu kadar mücadeleden sonra topluluğu dağıtmanın yazık olacağını söylüyorlardı. "Ben de artık tiyatro yapmam senden sonra," diyordu Kâmran. Annem üzüntülerime son vereceği için memnundu bu kararımdan. "Biraz geç kaldın," diyordu. Gerçekten de Londra dönüşü kapatmam gerekirdi tiyatroyu. Kararı o zaman verebilseydim ödeyeceğim borç miktarı çok daha az olacaktı. Ama zararın neresinde dönülse kârdı gene de. Gemi batıyordu. Hiç bu kadar delik olduğunu düşünmemiştim teknede. Sular her taraftan birden giriyordu. Garip bir şekilde ferahlık veriyordu bana bu düşünce. Korkutmuyordu beni. Sıcak bir yaz günü insana zevk veren bir duş gibi mutlu ediyordu beni. Tüm çığlıklara aldırmıyordum artık. Yıllardır türlü dalgalara dayanan tekne, çatır çatır sulara gömülüyordu. *'Oh ne güzel, artık bu enkazı su üstünde tutmak zorunda değilim,'* diye düşünüyordum. Sapıkça bir zevk alıyordum bu yok oluştan...

Okyanusun ortasında bir saldaydım. Deniz durulmuştu. Yönümü bilmiyordum artık. Akıntı beni nereye götürürse oraya gidecektim. Pek de umurumda değildi doğrusu. Biri dürtüyordu beni. 'Kim olabilir Okya-

nusun ortasında, kim olabilir?' diye düşünüyordum. Osman yatağımın başucuna gelmiş uyandırıyordu beni. "Uyuyakaldın, merak ettik seni," diyordu. Gerçekten de uyuyakalmıştım. Saat ona geliyordu ve benim dokuzdan sonra uyuduğum görülmemişti hiç.

Hemen kalkıp sabahlığımı giydim. Çocuklar kahvaltı sofrasında beni bekliyorlardı. Yüksel'in suratı hâlâ asıktı. Adile Hanım çayları doldururken, "Geçmiş olsun Haldun Bey, dün gece tiyatroyu kapattınız. Hayırlı olsun," diyordu

"Sorma Adile Hanım. Ağlaşa ağlaşa bir hal olduk," diye cevap verdi Osman.

"Patron, iyi misiniz?" diye sordu Erkal.

"İyiyim," diye cevap verdim.

Gerçekten de çok iyiydim. İnanılmayacak kadar iyiydim hem de. Dormen Tiyatrosu serüveni bitmişti artık. Güzel görkemli bir serüvendi ama bitmişti. Pişman değildim hiçbir şey için. Severek isteyerek yaşamıştım o yılları. Namuslu, efendice işler yapmıştım. Başarılı bir yönetmen, başarısız bir işadamı olmuştum, ama gururla bakabiliyordum geriye. Şimdi ileriye bakmam gerekiyordu artık. Önümde uzun yıllar vardı daha. Sağlıklı, genç ve enerji doluydum. Dormen Tiyatrosu bitmişti ama Haldun Dormen bitmemişti. Daha çok işi vardı. Biraz toparlanacak ve yepyeni işlere girişecekti gene. İş yapmadan, bir şeyler yaratmadan durmasına olanak yoktu. "Çocuklar, aklıma harika bir televizyon programı geldi," dedim, birden her şeyi unutarak. Osman elindeki reçelli kızarmış ekmeği bırakarak hayretle yüzüme baktı.

"Ayol dur, daha dün gece bir badire atlattın. Ne çabuk başladın gene," dedi.

Ben onu duymamıştım bile. Televizyon programının ayrıntılarını planlıyordum kafamda. "Dekorları, kostümleri sen yaparsın," dedim Osman'a. Arkasından da anlatmaya başladım kafamdaki programı. Hepsi kahvaltılarını bırakmış merakla beni dinliyorlardı. Birlikte yapacağımız yeni işler heyecanlandırmıştı onları da. Adile Hanım bile gülümseyerek kulak vermişti bize..

Son Söz

Anılarımı burada bitirmek istiyorum sevgili okurlarım. Dormen Tiyatrosu'nu kapattıktan sonra yazacak birçok yeni şey çıktı, ama onları ikinci bir kitaba saklamayı yeğ tutuyorum.

Yaşantım tüm canlılığı ile sürüyor gene. Başımı kaşıyacak vakit bulamıyorum işlerimin çokluğundan, ama mutlu ve rahatım. Yaptığım işleri

seviyorum. Bir daha Dormen Tiyatrosu adı altında bir topluluk kurmayı düşünmüyorum. Kararım kesin. Tiyatroyu her zamandan çok seviyorum gene de...

Önümüzdeki mevsim Ankara Operası'nda *Yarasa* operetini koyacağım sahneye, konuk olarak çalışacağım bundan sonra tiyatrolarda. Yönetmen ya da oyuncu olarak beğendiğim bir şey olursa kabul edeceğim.

Şu anda ilginç bir film projesini gerçekleştirmek üzereyim. Dış ülkelere televizyon filmleri yapan bir kuruluşun sanat yönetmeni oldum; ilk filmin çekimine haziran ayınca Kaz Dağı'nda başlıyorum. Çevrem ve dostlarımla birlikteyim gene. Tiyatro kapandıktan sonra da oyuncularımdan ayrılmadım pek. Sık sık görüyoruz birbirimizi. Kardeşim evlendi yeniden. Mutlu bir yaşamı var. Oğlum büyüdü, Avusturya Lisesi'ne gidiyor. Sanatçı olmaya niyeti yok pek ama gene de belli olmaz. Kadromdaki oyuncuların çoğu tiyatro dışında işlerle yaşamlarını sürdürüyorlar. Benimle birlikte onlar da bitirdiler tiyatro serüvenlerini. Gerek on yedi yıllık tiyatro yöneticiliğim süresince, gerek şu yazdığım satılar boyunca sürç-ü lisan ettikse af ola sevgili okurlarım.

Haldun Dormen
İstanbul, 1977

Antrakt

Önsöz

Birinci kitabım olan ***Sürç-ü Lisan Ettikse,*** *Dormen Tiyatrosu'nun perdesini kapattığı gece bitiyor. Bu nedenle ikinci kitabımın oradan başlayıp bugünlere gelmesi gerekiyordu. Oysa anlatacak o kadar şey var ki, ikinci kitabımı da bir yerde bitirip, bazı şeyleri üçüncü kitaba saklamam akıllıca olacaktı.*

Umarım ki kendi başımdan geçenleri anlatırken, çevremin, dünyamın ve de en önemlisi içinde seve seve yaşadığım Türkiye'nin de bir kesitini verebilmişimdir. Olaylar öylesine iç içe, öylesine birbirine bağlı ki, insanın bunlardan kendisini soyutlamasına olanak yok. Biri olmadan öteki olmuyor. Olamıyor...

Yaşamımı ve çevremi anlatırken, mümkün olduğu kadar objektif olup olaylara dıştan bakmaya çalıştım, ama yalnızca mümkün olabildiği kadar... İnsan kendini anlatırken ne kadar objektif olabilir ki! Bu yüzden yazdıklarımı okurken, zaman zaman ipin ucunu kaçırırsam, beni affetmenizi dilerim. Eski kitabımda dediğim gibi, Sürç-ü Lisan Ettikse tekrar affola...

Amerika'ya Dönüş

"Uçağımız birkaç dakika sonra Roma Fiumicini Havaalanı'na inmiş olacak. Alitalia uçağı ile yolculuk ettiğiniz için teşekkür eder, Roma'da sizlere mutlu bir tatil ve başarılı işler dileriz." Hostesin ilk önce İtalyanca sonra da İngilizce tekrarladığı bu anonstan sonra yolcular arasında bir iniş heyecanı başladı. Kimi aynasını çıkartarak saçını düzeltiyor, kimi kemerini bağlayarak kendini garantiye alıyor, kimi de yolculuğa çok alışmış edasıyla, değişiklik yokmuş gibi elinde gazetesini okumaya devam ediyordu. 'Ne tuhaf!' diye düşündüm, "Uçak Roma'ya, New York'a, Moskova'ya, Kahire'ye dünyanın hangi tarafına inerse insin, şu son anlar görünüşü hep aynıydı. Sanki uçakların yolcuları hiç değişmiyordu." Motorlar birden hızlandı. Herkesin kemerini, koltuğunu kontrol eden hostesler, biraz daha çabuk hareket etmeye başladılar.

"Colosseum buradan gözükür mü acaba?" Yan taraftaki ablak suratlı folklorcu kız, yolculuğun verdiği garip bir şımarıklıkla, karayağız sevgilisine sokularak soruyordu bu soruyu. Karayağız sevgili, bilir bilmez arası bir ifadeyle bir şeyler mırıldandı. Ablak suratlı folklorcu kız anlamış gibi biraz daha da sokuldu. Zaten, Colosseum'u görüp görmemek pek de umurunda değildi. Oturduğum yerden uçağın iyice alçaldığını görüyordum. Birkaç dakika sonra Fiumicini Havaalanı'na inmiş olacaktık. Bir gece Roma'da kaldıktan sonra da ertesi gün Amerika'ya hareket edecektik. Birden New York'a iniyormuş gibi heyecanlanıverdim. 22 yıldır görmemiştim Amerika'yı. Dile kolay 22 koca yıl olmuştu New York'tan, Fransa yoluyla, Türkiye'ye doğru *Liberte* transatlantiği ile ayrıldığımdan bu yana. Küpeşteye dayanmış arkadaşlarıma el sallarken "Nasılsa kısa bir süre sonra dönerim," diye düşünüyordum. Öyle ya, beş koca yılımı geçirmiştim yeni dünyada, tiyatro eğitimimi yapmış, Hollywood dahil çeşitli kentlerdeki topluluklarda aktör olarak çalışmış, türlü yakın dostlar, arkadaşlar edinmiştim. Hatta bu arada Kanada hududu yakınında, Saranac Lake adlı güzel bir tatil köyünde ufak bir yaz tiyatrosu bile kurmuştum. Türkiye'ye dönmem ne kadar doğalsa, sık sık Amerika'ya gidip dostlarımı görmem, eski anılarımı tazelemem o denli doğaldı. Ama 22 koca yıl geri dönememiştim. Artık bir daha da dönemeyeceğime karar vermiştim son yıllarda. Amerika'ya gösteriler yapmak üzere davet edilen elli kişilik bir

Folklor grubu olmasa, belki de hiçbir zaman dönmeyecektim, beş unutulmaz yılımı geçirdiğim bu ülkeye. "Siz de katılın bize Haldun Abi," demişti folklorcu olan genç asistanım Erkal Özden. "Sizi de gruptanmış gibi gösteririz. Gidip gelme parası yalnızca elli bin lira verirsiniz."

İlk başta "Olmayacak iş" diye düşünmüş, bu parlak fikri kafamdan savuşturmuştum. Nedense cesaretim yoktu geri dönmeye. Sonradan Erkal üstüme üstüme gelip ısrar edince, "Niye olmasın" diye tasarlamaya başladım ve kısa bir süre sonra da karar verdim. Dönüş için bundan iyi fırsat olamazdı. Gidip bir ay kalır, dostlarımı bulur, eski anılarımı tazelerdim en azından.

"Bu akşam Trevi çeşmesine gidip dilek dileyelim" dedi ablak suratlı folklorcu kız.

"Dur bakalım akşama kadar daha yıl var"a benzer bir şeyler mırıldandı bıyıklarının arasından karayağız sevgilisi. "Ay n'olur, n'olur" diye şımarık şımarık ısrar etti kız. Karayağız delikanlı o sırada öndeki şen şakrak İtalyan kadının koltuğunu düzelten melez hostesin bacaklarıyla, poposuna gözlerini diktiğinden bu kez cevap vermedi. Veremedi... O da vatanından uzakta folklorumuzun zenginliklerinin yanı sıra, Türk erkeğinin gücünü kanıtlamak için hazırlık yapmak zorundaydı.

"Ama mutlaka dilekleri gerçekleşirmiş Trevi Çeşmesine para atanın" diye üstüne üstüne bindirdi kız. Dileğinin ne olduğunu anlamak pek zor değildi çevresinde oturanlar için.

Karayağız delikanlı Trevi çeşmesini hayatında ilk kez duyduğundan, fazla bozuntuya vermedi işi. Melez hostesin poposuna son bir kez bakarak, kızın saçlarını okşadı. Kız da mayışarak, Trevi çeşmesini şimdilik zamanın akışına bıraktı.

Alitalia grubumuza tenzilat yapmış, bir gece de Roma'da hepimizi konuk etmeyi üstlenmişti. Aslında çok avantajlı bir yolculuktu bu. Roma'ya en son Dormen Tiyatrosu topluluğuyla, 1971 Premio Roma Festivaline katılmak üzere gelmiştim.

Teatro Eliseo'da oynadığımız o geceyi hiç unutamıyorum. Dekorlarımız İstanbul'dan yetişememiş, Osman Şengezer'in son dakikada uydurmak zorunda kaldığı yarım yamalak bir şeylerin önünde oynamıştık. Ama gene de başarılı geçmişti *İstanbul Masalı*'nın Roma gösterileri.

Tıklım tıklım dolu salonlara oynamıştık her üç gösteriyi de. Sonunda da Festivalin yöneticisi Sinyora Anna Comeneri ile neredeyse saç saça baş başa kavga edecekti grubumuzun parasal yönetimini üstlenen Meral Selçuk. Kadın parayı eksik vermeye kalkınca, Meral'in tepesi atmış, kadın da "Dekorunuz eksik parayı da eksik alırsınız," diye yalnız Akdenizlilere özgü üç kâğıtçılığıyla dayatınca, Meral'cik de ondan aşağı kalmamaya karar vermişti. Sonunda İtalyan'ın fendi Meral'i yendi ve biz parayı eksik aldık.

"İniyoruz," dedi yanımda oturan Erkal. "Ay çok heyecanlıyım," diye yapıştırdı pencere kenarında oturan nişanlısı Zümrüt. "Haldun Abi nasıl-

sa çok geldi Roma'ya, o pek heyecanlanmaz," diye ekledi Erkal. Roma'ya gelmek gerçekten heyecanlandırmıyordu beni. Ama Amerika'ya geri döneceğimi düşündüğümde, kalbim hızlı hızlı atmaya başlıyordu bir gün öncesinden. O kadar çok seyahat etmiştim ki Dormen Tiyatrosu'nu kapadığımdan bu yana. O yüzden yolculuklar olağan hale gelmişti benim için son dört yılda. Dormen Tiyatrosu'nu kapadıktan sonra kendimi zamanın akışına bırakmış, bir çeşit kibar serseri olmuştum sanki. Bu arada yıllardır içimde kalmış, Dormen Tiyatrosu'nun bitmez tükenmez sorumluluğu nedeniyle seyahat edememe duygumu tatmin etmeye çalışmış, Avrupa'da görmedik köşe bucak bırakmamıştım.

Kolay değildi Dormen Tiyatrosu'nu kapamaya karar vermek. Ama mecburdum buna... Çıkar yolum kalmamıştı. "Böyle bir şey yapamazsın. Buna hakkın yok," demişti Göksel Kortay... Evet, belki manen hakkım yoktu. Peki ya öteki taraf? Ona kim bir çözüm getirebilecekti? Parasal sorunlardan bunalmıştım. Üstelik Beyoğlu eski cazibesini, o güzelim rengârenk havasını yitirmiş, tiyatro seyircisi Beyoğlu'na çıkmaz olmuştu. Bir de en önemlisi, Dormen Tiyatrosu, sanatsal açıdan kendini yenilemiyordu artık. Türk Tiyatrosu yaşamına birçok yenilik getirmiş, sayısız ünlü sanatçı yetiştirmiş, özel toplulukların da bir ekol olduğunu kanıtlamış Dormen Tiyatrosu, her bakımdan çıkmaza girmişti. Böylelikle 17 yıl süren görkemli bir devir, 1972 yılının mayıs ayında kapanmış oldu.

– Ay ne güzeldi sizin o tiyatronuz.

– Okuldu, okul!

– Tiyatro zevkimiz kalmadı valla!

– N'olur tekrar açın şunu...

– Artık tiyatroya gidemez olduk.

Bu sözleri kanıksamıştım duya duya. Yapacak bir şey olmadığından "Eksik olmayın," diye nezaketle gülerek cevap veriyordum yalnızca. Sonra da "Kör ölür badem gözlü olur," diye düşünmekten kendimi alamıyordum. Gerçekten de Dormen Tiyatrosu aleyhinde en çok atıp tutanlar, en çok gözyaşı dökenler olmuşlardı kapanmasından sonra.

Grubumuz ayrı bir otobüse yerleştirilerek, Via Venetto civarında bulunan küçük bir otele doğru yola çıktı. Birden kendimi mutlu hissettim. Güzel bir kentti Roma.. Kendine özgü apayrı bir havası vardı. Uçağın telaşından kurtulan folklorcular hep bir ağızdan konuşuyorlardı. Herkes gecenin nasıl değerlendirileceği hakkında türlü planlar yapıyordu. Tabii sonuç olarak herkes kendi fikrini en çok beğendiğinden, hiçbir karara varılamıyor ve konuşmalar alabildiğine sürüp gidiyordu.

Çok değişmişti Roma 1973 yılında. O güzelim cıvıl cıvıl şehir, son yıllarda tüm dünyayı kasıp kavuran terörden nasibini almış, çok şeyini yitirmişti. Hele gece Via Venetto'nun terk edilmiş bir sokak görüntüsüne bürünmesi beni çok hüzünlendirdi. Roma'ya ilk geldiğim 1951 yılında, sonra tekrar 1957'de Via Venetto'nun canlılığına hayran olmuş, dünyanın

en güzel kadın ve erkeklerini (üstelik şıklıklarına da diyecek yoktu) bu görkemli caddede görmüştüm. Gecenin hiçbir saatinde yaşam bitmiyor gibiydi, bu etrafı rengârenk kahve ve lokantalarla süslü caddede. Caddenin orta yerinde Exelcior Oteli'nin önüyse bambaşka bir âlemdi o yıllarda. Her an, Rita Hayworth'ın ya da Lana Turner'ın, beyaz vizonlara bürünmüş, arabadan inerek otelin Lobby'sine hayranlarından kaçar gibi koşar adımlarla kaybolmalarını görmek mümkündü. Bu yüzden de Exelcior'un yakınlarındaki Cafe Doney'de boş bir masa bulabilmek, ancak şansa kalırdı. Sanki kötü bir cadının büyülü değneğiyle bir anda yok olup gitmişti Roma'nın canlılığı. Gece olur olmaz herkes hemen kabuğuna çekiliyor, başları belaya girmesin diye evlerine kapanıyordu. Yalnız Trevi Çeşmesi turist kalabalığı ile doluyordu gene de. O tarihi yapıt tek başına teröre karşı koyabilmişti sanki. "Ben yüzyıldır burada egemenlik kurdum, terör merör bana vız gelir" der gibi, tüm görkemi ile akıtıyordu sularını turistlerin hayran bakışları karşısında.

Ertesi gün bizi Okyanus üzerinden Amerika'ya uçuracak Boeing 707'ye bindiğimiz zaman, Roma'ya bir daha kolay kolay dönmeyeceğimi biliyordum. Hüzün vermişti bana o korku dolu havası, insanların ortalıkta dolaşmaması ve geceleri kentin birçok yerinin adeta ölmesi. Nerden aklıma gelirdi, birkaç yıl içinde İstanbul'un daha kötü bir havaya bürüneceği, geceleri yattığımız yerden dört beş bomba sesi duymanın, sabahları gazeteyi açtığımız zaman "Terör bugün de 25 can aldı" gibi haberleri okumanın, geceleri arabayı garaja soktuktan sonra korkarak eve girmenin olağan hale geleceği? Bir şeyler olacağını hissediyorduk. Bir şeyler de oluyordu ha bire, ama işin boyutlarının 1975'ten sonraki günlere ulaşacağını düşünmek bile olanaksızdı o günlerde. Türkiye'de böyle şeyler olmaz diye düşünüyorduk hep.

Dokuz saat sürecekti Roma, New York arasındaki uçuş. Aralarında türkücü Şahin Gültekin'in de konuk sanatçı olarak bulunduğu folklor grubu süt dökmüş kediye dönmüştü Roma'dan havalandıktan sonra. Birçoğu belki de ilk kez biniyordu uçağa. Okyanusun üzerinden nasıl geçeceğimizi düşündükçe heyecanlanıyor, büsbütün dut yemiş bülbüle dönüyorlardı. Sessizlik hoşuma gitmişti. Belki biraz da uyuklayabilirim diye kafamı koltuğun arkasına yasladım.

Yirmi iki yıl diye düşündüm. Yirmi iki koca yıl! Ama kötü geçmemişti bu 22 yıl, geriye baktığım zaman. İstediklerimi yapmış, hatta aklıma gelmeyen şeyleri bile sıkıştırıvermiştim araya. Dormen Tiyatrosu'nu bir gün kapamak zorunda kalacağım aklıma gelmemişti. Sanki ömrüm Dormen Tiyatrosu'yla birlikte akıp gidecekti. Kapamak gerekince de bunu bir trajedi haline sokmamıştım. Elektrik düğmesi çevirir gibi hayatımın o devresini kapayıvermiştim.

"Ne kadar kolay karar verebiliyorsun bazı şeylere," demişti Göksel biraz da gıptayla... Göksel'cik karar veremezdi kolay kolay... Hatta aramızda

onun bu kararsızlığı "Tam on yıl beklettin Kerem'i evlenmeye karar verinceye kadar," diye alay konusu olmuştu. O da her seferinde hafif kızararak, ciddi ciddi cevap verirdi üşenmeden. "Aramızda hiçbir şey yoktu," diye.

Dormen Tiyatrosu'nu kapadıktan sonra bir yıl tiyatrodan uzak kalmaya karar vermiştim. Ne yapacağımı bilmiyordum ama kesinlikle tiyatro yapmak istemiyordum. Bu kadar sevdiğim bu meslekten bir yıl uzak kalmak beni yenileyecek, bana yeni bir canlılık getirecekti.

Ayaspaşa'daki evime çekilip Dormen Tiyatrosu'nun borçlarını ödemeye başladım. Bu başlı başına bir işti zaten. Elimde hazır para yoktu. Babamın bir yıl önceki ölümü, ailemizi ağır veraset borçlarının yükümlülüğü altına sokmuştu. Öte yandan tiyatronun borçları kolay bitecek gibi değildi. Her gün bir yenisi geliyor, aklımın ucundan geçmeyen tuhaf tuhaf insanlara borçlu çıkıyordum. Alacaklılar bana karşı son derece saygılıydı ama o saygı büsbütün çileden çıkarıyor, daha da eziyordu beni. Aslında işin içinden nasıl çıkacağımı bilmiyordum. Eskiden olsa, böyle zamanlarda babam imdadıma yetişir, ben de birkaç gün surat asmasıyla, ya da "Sen para konusunda hiçbir zaman adam olamayacaksın"la başlayan bir konferansla işi geçiştirirdim ama babam yoktu artık. Bu yüzden de kendi başımın çaresine bakmak zorundaydım.

Kapıya gelen alacaklılar hiç bitmiyordu. Hele bir terzi İsmail vardı ki onun günlük ziyaretlerine alışmıştık artık. Başında hiç çıkarmadığı eski fötr şapkasıyla çalışma odasının bir köşesinde oturur, melul melul bakardı ben girip çıktıkça. Ben de ona arada bir gülümseyip işlerimi yapmayı sürdürürdüm. Terzi İsmail'e neden borcum olduğunu hiçbir zaman doğru dürüst çözemedim. Tiyatro için aldığı sandalyelerden söz ediyorlardı, zaten terzi İsmail hiç beceremediği terzilikten başka her işi yapar, bu tip ufak tefek komisyonculuklarla yaşamını sürdürürdü. Bu arada tiyatroya gerekli bazı malzemeleri o da bulup getirirdi. Bu yüzden tiyatronun son iki yılda açılan kocaman borç deliği yüzünden, terzi İsmail'in alacağı "Sen nasılsa yabancı değilsin" diye hep sona bırakılırdı.

Babamın vefatından sonra bocalayan ve yeni yaşamına kendini uydurmaya çalışan anneme, mümkün olduğu kadar sıkıntılarımı belli etmeme kararındaydım. Öte yandan bir yıl önce trafik kazasında kocasını yitiren, bu yüzden hayatı allak bullak olan kız kardeşim Güler Londra'daydı. O da bir enkazın üstüne yeni bir hayat kurmaya çalışıyordu. Kısacası kötü günlerdi bizim aile için. Her şeyin yola girmesi, zaman alacaktı. Güçlü olmak gerekiyordu. Güçlü olmak bir sorun değildi benim için. Özellikle büyük olayların karşısında zaman zaman moralim bozulsa da, büsbütün güçlü olabilirdim. Bu işin içinden de çıkacaktım nasılsa. Gerekirse bazı şeyleri satarak tüm borçlarımı ödeyecek ama kesinlikle ödün vermeyecektim.

O yıl reji yapmam için çok teklif gelmişti tiyatrolardan. Hatta ablasıyla arası bozulan Müşfik Kenter tiyatrosunun yönetimini ele almış ve bir oyun sahneye koymam için çok ısrar etmişti. "Yapamayacağım Müşfik,

n'olur beni affet," demiştim. Gerçekten de o yıl değil tiyatro yapmak, tiyatroya gitmek bile gelmiyordu içimden. O denli yılmıştım, Dormen topluluğunun son yıllarındaki keşmekeşinden...

Müşfik gene de bıkmadan usanmadan ısrar ediyordu bir oyun koymam için... Ben de ona aynı anda televizyona hazırladığım *Kumpanyanın Gülleri* adlı oyunun başrolünü teklif etmiştim. O da hemen kabul etmişti. Meral Taygün, Altan Karındaş, Oya Alasya, Bilge Zobu ve Âli Yalaz'la birlikte, Noel Coward'ın *Red Peppers* adlı tek perdelik komedisinden esinlenerek yazdığım bu oyunda oynayacaktı.

Ankara televizyonunda güçlü bir konumu olan çocukluk arkadaşım Fatoş Sevengil, televizyon için bir oyun yazmamı ve yönetmemi istemişti. Ben de bayılmıştım bu fikre. Gerçi tiyatrodan uzak kalmak istiyordum ama televizyonda ya da sinemada iş yapmak cazip geliyordu bana. Arka planda kalmaya hiç de niyetim yoktu.

Okuma provalarına gelen Müşfik, benim reji yapmayı reddetmem üzerine, çok işi olduğunu ileri sürerek televizyon oyununu bıraktı. Ben de palas pandıras Münir Özkul'a yaptım teklifi.

İlk günü çekime Rumeli Kavağı meydanında başlayacaktık. Kumpanyanın oyuncuları, eski püskü bir minibüsle bir kasabaya geliyor ve yorgun argın doğruca kasabanın kahvesine iniyorlardı. Rumeli Kavağı'nın 1973 yıllarındaki görünümü, sempatik bir Anadolu kasabası için en doğal dekoru oluşturuyordu.

Kahvedeki çekime başlamak için her şey hazırdı. Fatoş Sevengil bana ekibin yanı sıra prodüksiyona yardım için Gürol Gökçe adında, televizyon tiyatro bölümünden bir arkadaş göndereceğini, herhangi bir derdim olursa bu genç arkadaş aracılığı ile çözümleyebileceğimi bildirmişti. Yani anladığım kadarıyla, Gürol Gökçe, Ankara televizyonu ile benim aramda bir köprü görevi görüyor, özellikle prodüksiyonun para işlerini üslenmek üzere İstanbul'a gönderiliyordu.

"Kamera," dedim ve asistanım Erkal'ın işareti ile, başta kaprisli eski bir opera şarkıcısını oynayan Altan Karındaş, arkasında oyuncu bir karı kocayı canlandıran Münir'le Meral Taygun, ellerinde eski püskü bavullarla kapıdan kahveye girdiler. "Olmadı... Olmadı," diye bir ses duydum yanı başımdan. Kamera durdu. Aktörler oldukları yere mıhlanıp kaldılar. Kahvedeki herkes dehşet içinde sesin geldiği tarafa yöneldi. Ben en şaşkın bir biçimde, "Herhalde yanlış duydum," diye gözlerimi sesin geldiği tarafa döndürdüm.

Gürol Gökçe en doğal haliyle, elinde benim tekst, neyin olmadığını anlatmaya çalışıyordu. Böyle bir şey ilk kez başıma geliyordu. Bizim meslektekilerin bildiği gibi, gerek sinema setinde, gerek tiyatronun prova sahnesinde yönetmen tek söz sahibi bir diktatördür. En büyük yıldızın, en kaprisli primadonnanın bile, yönetmenin yanında sesi çıkmaz. Oysa Ankara'dan köprü vazifesi görmek için gelen genç bir adam, kırk yıllık

yönetmen olan benim yanında çekimi durduruyor ve "Olmadı, olmadı," diyebilme küstahlığını gösteriyordu. Duyulmuş şey değildi bu!

Kısa bir sessizlikten sonra nazik olmaya çalışarak fakat gene de kanın beynime sıçradığını hissederek, "Gürolcuğum, nedir olmayan?" diyebildim. Sesimin bu kadar sakin çıkabilmesine hem şaştım, hem kızdım. Eski yönetmenler gibi gümbür gümbür bağırmalı, yeri göğü inletmeliydim. Belki de hafif baygınlık geçirmeliydim.

"Öyle girilir mi canım? Uzun yoldan gelmişler. Yüzlerinde, oyunlarında hiçbir yorgunluk belirtisi yok," diye cevap verdi benden de sakin bir ses.

Herkes dehşet içinde olduğu yerden olayı izliyor, işin nasıl sonuçlanacağını merakla bekliyordu. Havadaki gerginlik bıçakla kesilebilir gibi hissediliyordu. Birden kendime hâkim olamadım.

"Affedersin ama, bu filmin yönetmeni benim, başkasının işime burnunu sokması da hiç hoşuma gitmez," dedim, en acele biçimde. "Özür dilerim Haldun Bey ama ben Ankara'dan buraya bu oyunu yönetmek üzere gönderildim," diye cevap verdi elinden geldiği kadar sakin olmaya çalışan Gürol... "Ben bu rolü Haldun Bey yönetecek diye kabul ettim," diye lafa karıştı Altan Karındaş. "Evet, evet okuma provalarını birlikte hazırladık. Şimdi de Haldun Bey'le çalışacağız diye işe başladık," dedi Meral. Sonra her kafadan bir ses çıkmaya başladı ama çoğu yuvarlak laflardı. Hem nalına, hem mıhına, ne beni ne de televizyonu kırmak istemiyorlardı. Filmdeki figüran rollerini oynayacak kahve sakinleri şaşkındı. Kırk yılda bir televizyonda görünme şansı doğmuş ama şimdi iki geri zekâlının ne olduğu anlaşılmayan tartışması yüzünden işin suya düşme tehlikesi baş göstermişti. Gerçekten de iş suya düştü o gün. Ben çekimin durdurulmasını ve Ankara'ya telefon edip Fatoş'un işi aydınlatmasını istedim. Bu işi iki yönetmenle götüremeyeceğimize göre, Ankara kimi görevlendirmeye karar vermişse, işe o devam edecekti. Gürol bunu çok olumlu karşıladı ve o günkü işi paydos edip Gürol ve Erkal'la birlikte Ayaspaşa'daki apartmanıma döndük. Gürol da tuhaf bir durumda kalmış, üstelik benden genç olduğu için, bana karşı biraz da suçlu durumuna düşmüştü. "Kusura bakmayın, ama ben gerçekten bu işin yazarı olduğunuzu ve oyuncuları yalnız çekime kadar hazırlayacağınızı zannediyordum," deyip duruyordu. Benim kafam alt üst olmuştu. 'Fatoş nasıl olur da bu kadar dikkatsizlik yapabilir?' diye fena halde sıkılıyordum... O gün yalnızca iş yarım kalmamış, üstelik hem Gürol hem ben, herkesin gözünde "kendi kendimize gelin güvey olma durumuna" düşmüştük. Tatsızdı doğrusu...

Fatoş telaşla yuvarlak sözler etti. Ne Gürol ne de ben işi hangimizin yönettiğini pek anlayamadık bir türlü. Gürol gayet nazik, "Siz yönetin, ben de size yardım edeyim," diye diretti. Kabul ettim ama hevesim kaçmıştı bir kere. Gürol'u yanımda gördükçe, onun hakkını elinden almış gibi oluyor, hiç gerek yokken ona bir şeyler sorup, fikrini alıyor, sözüm

ona arada onun da gururunu okşuyordum. İkimiz de çok güç durumda kalmıştık. Bütün bu karışıklıklara rağmen sonuçta film çok iyi oldu ve televizyon izleyicilerinin ısrarı ile üç kez de gösterildi.

Televizyon en severek yaptığım işti o günlerde. Benim için mesleğimden uzak olmayan yepyeni, heyecan verici bir serüvendi. Müşfik'ten sonra birkaç tiyatrodan daha reji teklifi aldım ama tümünü de "Gelecek yıla kadar tiyatro yapmamaya kararlıyım", diyerek geri çevirdim.

Neon Işıkları

"Hazır tiyatrodan uzaklaşmışken bir teklif yapmak üzere görüşmek istiyoruz sizinle" demişti kendini telefondan Egemen Bostancı diye tanıtan bir ses.

"Kimmiş bu Egemen Bostancı?" diye sordu Erkal.

Gözümün önüne hayal meyal benimle Amerika'dan ilk döndüğüm yıllarda, *Akis* dergisi için röportaj yapan genç bir adam geliyordu. Yüzünü tam anlamıyla çıkaramıyordum, yalnız onu kişilikli biri olarak anımsıyordum. Egemen Bostancı'nın bana ne önereceğini bilmiyordum ama tiyatrodan başka her türlü öneriye açıktım. Üstelik paraya ihtiyacım vardı.

Ertesi gün önerinin ne olduğunu öğrendim. Osman Kavran adındaki ünlü gazinocu, Aksaray'daki Lunapark Gazinosu'nu açıyor ve programa Batılı bir düzen vermek için de olayı yönlendirecek bir yönetmen arıyordu. Gazeteciliği bıraktıktan sonra menajerlik işine başlayan Egemen Bostancı da, Öztürk Serengil'in aklına getirmesiyle beni öneriyordu işe.

O güne dek hiç gazino işi yapmamıştım. Gazino camiası hakkında türlü söylentiler duymuş ama yakından uzaktan gösteri sanatlarımızın bu gerçekten ilginç bölümüyle hiç ilgilenmemiştim.

– Bugüne dek böyle bir iş yapmadım, düşüneyim, diye cevap verdim.

Anladığım kadarıyla Osman Kavran beni sürekli olarak kendisine bağlamak istiyordu. Bunun için de aylık olarak 1973 yılı için astronomik bir servet sayılan yirmi beş bin lira para ödemeyi düşünüyordu. Asistanıma da ayrıca aylık bağlanacaktı. Son derece parlak bir teklifti bu. Kabul etmemem için hiçbir neden yoktu.

Ertesi gün Egemen'e okeyimi verdikten sonra Erkal'la Lunapark'ın yolunu tuttuk. Kapıda bizi karşılamaları için Osman Kavran adamlarına emir vermişti. Büyük bir saygıyla karşılanarak salonu gezmeye başladık. Salonun dekoru ve renk uyumsuzluğu ilk hayal kırıklığım oldu. "Olacak şey değil," diye homurdanmaktan kendimi alamadım. "Bir şey mi emrettiniz?" diye atıldı yanımdaki iri yarı adam. "Hayır, bu renkler, çok şaşırttı beni," diyebildim. "Çok güzel değil mi?" diye sırıttı öteki yanımdaki baş-

ka bir iri yarı adam. "Evet harika," diyebildim şaşkınlıkla. Her iki iri yarı adam mutlu mutlu sırıttı. Böylesine görkemli bir yerde çalışmaktan büyük kıvanç duydukları belliydi.

Gezme faslı bittikten sonra şef Kâmil Bey, Osman Kavran'ın görüşmek için beni yazıhanesinden beklediğini söyledi. İlkbaharın sıcak bir günü olduğu için, Osman Kavran iskemleleri binanın avlusuna çıkarttırmış, konuklarıyla orada oturuyordu. Konuklarından biri Emel Sayın, o zamanki kocası İsmet Kasapoğlu ve sonradan dost olduğum İstanbul Merkez Komutanlığı'ndan Albay Osman Nuri Bey'di. Hepsiyle ilk kez tanışıyordum. Egemen gelmemiş yerine Ayman Artun adında başka bir organizatörü göndermişti. Tanıştırma işlerini o yürütüyordu.

Osman Kavran sempatik bir adamdı. Kendine özgü çabuk hareketleri, heyecanı, Karadeniz şivesi ve bana sıcak gelen kişiliği ile hemen ısınıverdim bu ünlü gazinocuya.

"Burayı Avrupa'nın en müthiş gazinosu yapacağız," diyordu. "Para pul hiçbir şey düşünmeden, her şeyin en iyisini göstereceğiz müşteriye," diye de ekliyordu heyecanla. Anladığım kadarı ile Emel Sayın'ın assolistliği ile oluşturulan kadronun tüm isimleri saptanmıştı. Bu arada Türk sinemasının artık sönmeye yüz tutmuş kraliçesi Belgin Doruk, eski aktörüm İzzet Günay ve sinemada tam yerini bulamamış Sezer Güvenirgil de, bu programla gazino dünyasına adımlarını atıyorlardı. Ben parayı hak etmek için ne yapacaktım acaba?

– Peki ben ne yapacağım, diye sordum.

Osman Kavran sanat üstüne ve benim ne kadar büyük bir sanatçı olduğuma dair uzun bir nutuk attı. Emel Sayın zarif haliyle gülümseyerek Osman Kavran'ın iltifatlarını onayladığını belli etti.

"Bu kadın güldüğü zaman dünya aydınlanıyor," diye düşünmekten kendimi alamadım. Gerçekten güzel kadındı Emel Sayın. Emel Sayın gülümsemesiyle dünyayı aydınlatıyordu, ama kimse benim ne yapacağımı söylemeyi beceremiyordu. Kadro yapılmıştı. Anlaşmalar imzalandıktan sonra bu kadroya kendi şarkı programlarının dışında bir şey yaptırmaya olanak yoktu. "Girişlerini çıkışlarını ayarlarım, belki bir de sunucu koyar programı birbirine bağlarım" diye düşündüm, konuşmaların arasında. "Döner sahne" diye atıldı Osman Kavran. "Balkanların en mükemmel döner sahnesi bizde yapıldı," diye gururla ekledi.

Biraz önce gördüğüm ve İstanbul Şehir Tiyatrolarının en ünlü dekoratörü tarafından düşünülmüş olan döner sahne, hiçbir şekilde işe yarayamazdı. Benim bildiğim döner sahne, çabuk dekor değiştirebilmek için perde gerisine yapılırdı. Oysa Lunapark'taki Balkanların en muhteşem döner sahnesi ne hikmetse perdenin önüne yapılmıştı.

Ertesi gün öğleden sonra beş bin lira avansımı aldım ve "*full-speed*" çalışmaya başladım. Kimse bana ne yapacağımı söylememişti ama ben yapacak bir sürü şey bulmuştum.

Göksel Kortay'la anlaşmış, ona programda bir bağlantı, bir bütünlük sağlayacak sunuculuk görevini yüklemiştim. Osman Kavran, gazinosunun uluslararası programlar yapmasını ve özellikle turistlere ilginç gelmesini istiyordu. Bu yüzden de bu iş için Göksel biçilmiş kaftandı. Gerektiği zaman sunuculuğu İngilizce ya da Fransızca olarak sürdürebilirdi.

Kapıya Turgut Boralı'nın eski karısı Maritza Boralı'yı koydum. Maritza uzun tuvaletler giyip kapıda duracak, gelen müşterileri gereken garsona teslim edecekti. Yani bir çeşit hosteslik yapacaktı. Bu da gazinoya daha ilk girişte uygar bir görünüm kazandıracaktı.

Osman Kavran hayatından pek memnundu. "Bugüne kadar neredeydin Haldun Bey?" diyordu da başka bir şey demiyordu. Beni angaje etmekle kimsenin bulamadığı Hint kumaşını bulmuştu sanki. Birden kendimi gazinonun tüm işlerine bakarken buldum. Tabak, çanak, menü, ofis, tuvaletçi kadın her şey bana soruluyordu. Osman Kavran işin kolayını bulmuştu. Başı sıkışınca "Haldun Bey'e sorun, o bilir," deyip çıkıyordu işin içinden.

Bu arada Sezer Güvenirgil'in bale çalıştığını bildiğim için şarkılarını dansçılar eşliğinde söylemesini istiyordum. Sezer bunu büyük bir keyifle karşılamıştı. Tam bir *show* yıldızı olacaktı ve 1973 Türkiyesi'nde Ajda dahil daha kimse *show* yıldızı olmayı aklının ucundan bile geçirmiyordu. Gerçekten Sezer'de bunu yapabilmek için tüm yetenekler vardı, ama her ne hikmetse sonraki yıllarda da Sezer Güvenirgil tüm güzelliğine ve çok yönlü yeteneklerine rağmen hiçbir zaman yerini bulamadı. Bunda repertuarından kılıklarına kadar yanlış seçimlerinin ve kötü yönetilmesinin etkisi olduğunu sanıyorum...

İlk provasına gittiğim zaman, Sezer'in sesi pek umut verici değildi. Bunda acemiliğin ve ilk kez çıkmanın verdiği heyecan da vardı tabii. Fakat bu sesle halkın karşısına çıkarsa kızı topa tutarlardı. Bu yüzden dansı kullanmak şarttı. Sezer'in arkasına konacak iki erkek dansçı bulmak o kadar kolay değildi o günlerde. Dans, gösteri dünyamızın bir parçası haline gelmemişti daha.

Osman Kavran programa Avrupai görünüm kazandırmak için Paris'ten sekiz dalyan gibi "Bluebell" kızı getirmişti. Programın dans bölümünü, Miss Dorothy Bluebell yönetiminde onlar oluşturuyordu ama bizim şarkıcılara eşlik etmek kontratlarında yoktu. Dansçıları bizden bulmak olanaksızdı o yıllarda. Bu yüzden Sezer'in arkasına koyacağım dansçıları bu işe yetenekleri olan kimselerden yutturmaktan başka çaremiz yoktu.

Dormen Tiyatrosu'nun eski elemanlarından Enver Demirkan (sonraki yıllarda Noktayla Virgül adlı komedi ikilisinin Virgül'ü) ile eski bir folklorcu olan ve gene tiyatromda *İstanbul Masalı*, *Uyy Balon Dünya* gibi müzikallerde oynayan Nahit Güvendi adlı gençler bu işi kabul ettiler. Her ikisinin de paraya ihtiyacı vardı ve her ikisi de gazino işine şöyle bir girmek istiyorlardı. Zaten bir girdiler pir girdiler.

Enver yıllarca, Noktalı Virgüllü skeçlerle gazinolardan para kazandı. (Enver Demirkan doğru kullanıldığı zaman küçümsenmeyecek yetenekleri olan iyi bir komedyendir.)

Nahit de Hollandalı karısıyla Amsterdam gece kulüplerinin başarılı dans ekiplerinden birini oluşturdu. Nahit ve Enver, Sezer'in Mecidiyeköy'deki evinde gece gündüz demeden çalışıyorlardı. Gerçekten de Sezer'in dört şarkıdan oluşan programı bir *show* niteliğine bürünmeye başladı.

İzzet Günay her zamanki bilinçli haliyle çalışmalarını sürdürüyor, daha önce Üsküdar Musiki Cemiyeti'ndeki geçmişinin verdiği güvenle bu işi başarabileceğini apaçık gösteriyordu. Onun da girişlerini, çıkışlarını, sahnedeki duruşlarını, hareketlerini ve de selamını ayarlamaya çalışıyorduk. Her seferinde kendinden emin, ama gene de heyecanlı soruyordu, "Ne dersin patron, olacak mı?"

Dormen Tiyatrosu'nda ilk birlikte çalıştığımız 1957 yılından beri bana "patron" demeyi sürdüren dört beş oyuncumdan biriydi İzzet.

En büyük sorun Belgin Doruk'tu. Türk sinemasının bu çok beğendiğim ve takdir ettiğim oyuncusu provalarda dengesizlikler yapıyor ve bir sözü bir sözünü tutmuyordu. Oysa kendi hesabıma çevirip yönettiğim *Bozuk Düzen* ve *Güzel Bir Gün İçin* adlı iki filmde de başrolü oynamış, oyunculuğunun yanı sıra, saygısı, efendiliği, nezaketi ve özellikle dengeli davranışlarıyla hepimizin büyük hayranlığını kazanmıştı. Üstelik her iki filmde de onu alışık olmadığı bir işe zorlamış ve kendi sesiyle konuşturmuştum. Sonuç da başarılı olmuştu. Şimdi o Belgin Doruk gitmiş, yerine bambaşka bir insan gelmişti. Bazen doğru olduğuna inandığım bir mizansen için, onu saatlerce ikna etmeye uğraştığım bile oluyordu. Örneğin ilk antresi çok önemliydi. Göksel'in takdiminden sonra, döner sahneyi kullanıyor ve Belgin döner sahnenin üstünde çalmaya başlamış sazın önünde, yüksekçe yuvarlak bir platformda halkın karşısına çıkıyordu. Gerçekten büyük bir sinema yıldızının gazino dünyasındaki ilk görünüşü için parlak bir çıkıştı bu.

Her seferinde ikna oluyor ama ertesi gün abuk sabuk bir bahane bulup olmayacak fikirler yürütüyordu. Bu arda ünlü terzi Mualla Yaka'da diktirdiği iki nefis tuvaletin provasına da gitmiştim bir gün.

"Allah aşkına beni bu kadınla yalnız bırakma," diye ellerime sarıldı Mualla. Değme baslara taş çıkartacak sesi sinirden büsbütün kalınlaşmıştı. "Neden?" diye sordum şaşkınlıkla. "Neden olacak?" diye köpürdü Mualla. "Deli karı her gün fikir değiştiriyor. Atölyede herkes perişan. Onun provasının olduğu günler, bütün yardımcılarım türlü bahanelerle ortalıktan yok oluyor. Ne yapacağımızı şaşırdık. Allah aşkına gel de şunu idare et. Yoksa hep birden fıttıracağız..."

Mualla gerçekten yılmıştı. Onun gibi yıllarca sosyetenin ve sanat dünyasının bütün primadonnalarının kaprislerini çekmiş, üstelik onları

tek parmağında idare etmiş usta bir terzinin, gün görmüş bir psikoloğun yılması beni birden korkuttu. Belgin'in sorunu büyüktü. O gün elbise provasında Mualla'ya hak vermemek elde değildi. Belgin olmayacak şeylere itiraz ediyordu.

"Bu kumaş pembe değil miydi? Neden sarı yaptık?" diye sorunca Mualla'nın tüm cinleri tepesine toplandı.

"Ay kızım, bu üçüncü provan. Elbisenin pembe mi sarı mı olacağı şimdi mi aklına geldi?" diye parlayıverdi.

Belginciğin gözleri doldu. Ona sorarsanız kötü bir şey söylenmişti ki! Ben ortalığı mümkün olduğu kadar sakinleştirmeye çalıştım. Fakat korkunç bir paniğe kapıldım. Belgin hastaydı... Hemen tedaviye ihtiyacı vardı. Ona bu halde şarkı söyletmek, üstelik ilk kez yapacağı bir işte halkın önüne çıkartmak "Kızım sen intihar et," demekten başka bir şey değildi.

Osman Kavran provalarda bulunmadığı için tehlikenin pek farkına varamamıştı. Sinemadan gazinoya transferleri gerçekleştirilen Öztürk Serengil (O da programda komedyen olarak bulunuyordu) "Ne hastası, karı basbayağı şımarıklık yapıyor," diye ısrar ediyordu. Oysa Belgin'i tanıyan herkes, davranışlarının yakından uzaktan şımarıklıkla ilgisi olmadığını apaçık görebilirdi. İş gerçekten bir insanın hayatı bakımından çok vahimdi. En kötüsü, kocası Özdemir Birsel, Doğu'da *Yunus Emre* filmini çekiyor ve bu güç günlerinden karısına yardım edemiyordu. Ortada olan bir gerçek vardı. Hep birden Belgin Doruk'u var gücümüzle bir uçurumun kenarından aşağıya itmeye hazırlanıyorduk.

Bütün bu hengâme arasında sahne gerisine, alışmış olduğum bir düzen, bir disiplin getirmeye çalışıyordum. Aslında işin en zorlu ve de başarılması en güç tarafı da buydu galiba. "Tiyatroda bazı şeyleri nasıl kabul ettirdimse, burada da ettiririm," diyordum bana inatla direnenlere karşı. Onlar inatçıysa ben onlardan da inatçıydım. Hele alışılmış koşullara, "Efendim, bu böyledir. Başka türlüsü olmaz," diye alışkanlıklardan başka yol görmek istemeyenlerle mücadele etmek, zaten yıllardır alıştığım bir işti. Osman Kavran'ın sahne gerisindeki adamları da, Luna Park'ın bahçe olduğu günlerden beri alıştıkları usulleri bırakmaya hiç niyetli görünmüyorlardı. Ne yapsınlar ki öte yandan sözümü dinlemek zorundaydılar. En azından öyle görünmek işlerine geliyordu şimdilik... Şimdilik diyorum, çünkü onlar benden çok daha iyi biliyorlardı benim bu işte fazla dayanamayacağımı. Bu yüzden de tevekkülle başlarını önlerine eğip, "Peki Haldun Bey", "Siz bilirsiniz, Haldun Bey", "Nasıl isterseniz, Haldun Bey", "Emredersiniz Haldun Bey" deyip işi geçiştiriyorlardı. Bütün saygı ve nezaketlerine rağmen, içlerindeki direnci hissetmemeye olanak yoktu. Gözlerine bakınca "Biz senin gibi züppeleri çok gördük," cümlesi apaçık okunuyordu sanki.

Bu arada Osman Kavran programı isim bakımından biraz daha güçlendirmek istiyordu. Buna gerek var mıydı bilmiyorum ama Osman Bey açılışın bütün açılışlardan daha görkemli olmasında ısrar ediyordu. Aklı-

ma Nükhet geldi. Genç bir şarkıcısıydı Nükhet. Orada burada şarkı söyleyen, çok güzel sesli genç bir sıra şarkıcısı... Göksel Kortay, Günfer Feray ve ben çok beğeniyorduk bu kızı. "Bunda çok iş var" diyorduk. Belki çok güzel değildi ama garip bir cazibesi vardı sahnede. Üstelik şarkı söylemeyi biliyordu. Bir çeşit yorumluyordu şarkılarını. Bu da 1973 yılında hafif batı müziği söyleyen şarkıcılar arasında ender rastlanan bir nimetti. "Nükhet," dedim Osman Bey'e. "Hangi Nükhet?" diye sordu merakla. "Nükhet Duru diye çok iyi bir şarkıcı var," diye üsteledim, kızı programa alabilmek umuduyla. Bu program Nükhet Duru'ya çok yararlı olabilir düşüncesindeydim. "Olmaz," dedi Osman Kavran. "Öyle sıradan şarkıcılar bu gazinoya yakışmaz," diye de ekleyiverdi arkasından. Zavallıcık nereden bilecekti ki, aynı Nükhet Duru'yu, birkaç yıl sonra gazinosunun programına alabilmek için günlerce arkasından koşması gerekecekti.

Bu arada programa katılmak istediğini söyleyen Cem Karaca'ya da, "Kusura bakma Haldun Bey seni istemiyor. Programa o kadar veriyor" dediğini yıllar sonra, bana bu yüzden çok alındığını söyleyen rahmetli Toto Karaca'dan duymuş ve dehşet içinde kalmıştım. Daha kim bilir kaç kişi haberim olmadan bu yüzden bana alınıp kırılmıştı.

Sonunda genel prova günü gelip çattı. Fazla bir şey yapamamış, ama programa bir bütünlük, bir renk katmıştım. İşin bir rejisör elinden çıktığı belli oluyordu. Bundan sonraki programları çok daha istediğim gibi yapacaktım ve bunu da şimdiden planlıyordum. Gazino işi bana ilginç gelmişti. Mücadelesi de ayrı bir zevk veriyordu.

Genel provada herkes heyecanlıydı. Emel Sayın bile her zamanki sakin ve kibar haline rağmen biraz sinirli görünüyordu. "Ne tuhaf," diye düşünmekten kendimi alamadım. Öyle ya bu kadın yıllardır şarkı söylüyor ve assolistlik yapıyordu. Üstelik beğenildiğini de biliyordu ama gelgelelim, her gazino programının açılışında, aşağı yukarı aynı şarkıları söylemesine rağmen heyecanlanabiliyordu gene de!

Genel prova nedeniyle salonda elli kişi kadar yabancının bulunduğunu görünce biraz rahatsız oldum. Belgin'in bu kalabalık karşısında, büsbütün heyecanlanıp dengesizlik yapacağından korkuyordum.

Terzi Mualla, Selçuk Ural, İzzet Günay'ın karısı İpek, Sezer'in kocası Tunç Oral, menajerler, organizatörler, terziler, kuaförler ve sanatçıların yakınları, öbekler yapmış, salonun çeşitli yerlerindeki masalara yerleşmişlerdi. Osman Kavran, karısı Nilüfer Hanım, Ayman ve birkaç yakını da salonun üstünde bulunan ve bir kraliyet locasını andıran özel bölümde yerlerini almışlardı. Herkes bilinçaltı, olacak bir şey bekliyor gibiydi. Birinin ayağı tökezleyecek, elbisesi yırtılıp poposu meydana çıkacak, ya da falso yapan birine ben yönetmen olarak salondan avaz avaz bağırıp, unutulmayacak bir sahne yaratacaktım. Genel provaydı bu. Ertesi gece normal seyrinde başlayacak olan programda, görülemeyecek neler neler olabilirdi ve insanlar da bunu kaçırmak istemiyorlardı, haklı olarak. Bunu hissetmiş,

ama o gece gerçekten yaşamımız boyunca anılarımızdan silinmeyecek, o müthiş sahnenin yaşanabileceğini aklımdan bile geçirmemiştim.

"Kim bilir ne güzel şeyler yapmışsındır, " dedi Mualla oradan oraya koşturup son eksiklikleri tamamlarken. Fasıldaki hanımlardan biri, bütün ısrarlarıma rağmen arkadaşlarından değişik, lame bir buluz giymiş ve renk bütünlüğünü bozmuştu. Kendisine hanımların kahverengi etek üzerine sarı buluz giymelerini istediğimi biraz sinirli bir biçimde hatırlatınca, "Aman rica ederim Haldun Bey! Ben fasıl heyetinin assolistiyim," diye cevap vermişti. Ağzım bir karış açık kalmıştı bu cevap karşısında. Kadın Fasıl heyetinin assolistiymiş meğer! Bu yüzden de haklı olarak kapris yapıyordu! Ertesi gece sarı buluzunu giymezse işine son verileceğini Erkal aracılığı ile bildirdim. Kadıncağızın da Fasıl assolistliği hevesi kursağında kaldı.

Genel prova normal bir biçimde başladı. Ufak tefek aksaklıklar oluyor, ben arada bir sahneye fırlayarak gereken düzeltmeleri yapıyordum. Yanımda oturan Erkal'a notlar yazdırıyor, bazen de merdivenlerden fırlayıp özel balkonda oturan Osman Kavran'la bir şeyler konuşuyordum. Nilüfer Hanım, Sezer Güvenirgil'in arkasındaki dansçıları gereksiz bulmuş ve Osman Bey'i bu konuda etkilemişti.

"Haldun Bey bu dansçılar Sezer hanım'ın güzelliğini gölgelemiyorlar mı?" diye sordu bana. Kesinlikle böyle bir şeye inanmadığımı ve Sezer'in programının bir *show* niteliğinde olmasını istediğimi bildirdim. Gerçekten de salonda bulunanlar o bölümü çok beğenmiş ve programa Batılı bir hava getirdiğini söylemişlerdi.

Hatta yanımda oturan ve yıllarca Lido ve Moulin Rouge gibi dünyanın en ünlü kabarelerine dansçı yetiştiren Miss Dorothy Bluebell bile "Bu kız ileride çok iyi olabilir," demişti.

Sıra Belgin Doruk'a gelmişti. Mualla yanıma geldi telaşla. "Haldun, bu kız becerebilecek mi dersin?" diye sordu. "Bilmiyorum," diye cevap verdim. Gerçekten de bilmiyordum. Sazın ilk nameleri duyuldu ve sahne dönmeye başladı. "Tanrım bu kıza yardım et," diye dua ettim. Birden gözlerime inanamadım. Sahne tamamen dönmüş fakat tek bir spotla aydınlatılmış Belgin Doruk'un estradı bomboştu. Saz Belgin'in şarkısını çalmayı sürdürüyordu, sürdürüyordu ama Belgin ortada yoktu. Birden sahne dibindeki yüksek dekor kulesinden bir ses çınladı. Belgin olmayacak bir iş yapmış, nasıl çıktıysa dekor kulesinin tepesine tırmanmıştı. Oraya çıktığı yetmiyor gibi de, avazı çıktığı kadar Yunus Emre'den dizeler söylüyordu. Herkes şaşkındı. Saz çalmaya devam ediyor, Belgin Doruk onları bastırmak istercesine var gücüyle bağırıyordu.

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yandım dünü günü
Bana seni gerek seni...

Dorothy Bluebell dehşet içinde *"She's mad, she's absolutely mad,"* dedi... Mualla "Ayol bu arkasına ne giymiş?" diye haykırıyordu. O kargaşanın arasında "Ne tuhaf herkes kendi derdinde," diye düşünmekten kendimi alamadım.

Belgin, Mualla'nın özene bezene diktiği tuvaletleri bırakmış, bumburuşuk basit siyah bir elbise geçirmişti sırtına. "Bu bir kâbus... Şimdi uyanacağım ve her şey normale dönecek," diye düşündüm. Yüzyıllar kadar uzun süren olayı, daha fazla görmemek için kulaklarımı tıkayarak gazinon en gerisine kaçtım. Ama kâbus bitmiyordu ve ben uyanamıyordum bir türlü. Belgin kulenin üstünden var gücüyle bağırmayı sürdürüyordu,

Bir niceleri aşk düzer
Bir niceleri aşk bozar
Bir niceleri esrik gezer
Öyle kim var harap durur

Gazinoda herkes put kesilmiş gibiydi. Saz yavaş yavaş işi fark etmiş, çalmayı bırakmıştı. Tek kararsız bir tanbur duyuluyor ve Belgin, Yunus Emre söylemeye devam ediyordu.

Ne deliyim ne usluyum
Benzer neye benim işim
Aşk denizine garkolup
Geldim canım doymaz benim

Ne kadar da çok şey ezberlemişti Yunus Emre'den. Birden "Yeter... Kes artık.. Bırak şımarıklığı" diye gümbürdeyen bir ses duyuldu. Öztürk Serengil kulede Belgin'in yanında belirmiş, onu kolundan çekerek aşağı indirmeye çalışıyordu. Salondakiler donup kalmış, olayın nasıl sonuçlanacağını bekliyorlardı. Sazcılar şaşkındı... Kalksınlar mı, otursunlar mı, bir şey mi çalsınlar onlar da bilmiyorlardı.

Bir süre sonra, kuledeki didişme bitti. Ben de kendimi bir anda Osman Kavran'ın yanında buldum. Patronun birden kafasına durum dank etmişti. "Bu kız hasta, bunu yarın akşama çıkaramayız," diyordu. "Ha şunu bileydin," diye düşünmekten kendimi alamadım. Son dakikada Belgin Doruk'un yerine koyacak birini bulmak olanaksızdı. Yeni açılacak bir gazinoda ilan edilen isimlerin, hele Belgin gibi ünlü bir yıldızın çıkmaması, kötü bir reklamdı. Ama ertesi gece Belgin'siz başlamaktan başka çare de yoktu. Herkes kendine göre fikirler yürütüyor, her kafadan bir değil, bin ses çıkıyordu. Herkesi susmaya davet ettim. Genel prova devam ediyordu. Olaydan asabı titreyen İzzet Günay sahneye çıkmak üzere kuliste bekliyordu.

Ertesi gece gazino gerçekten tıklım tıklım doldu. Bu arada Osman Kavran, Ajda Pekkan'ı aramış fakat Ajda gecede on iki bin beş yüz lirada

ısrar edince, fena halde sinirlenmişti. "Kim oluyor bu kadar parayı isteyecek?" diye avaz avaz bağırıyor, "Bir daha bu karı benim gazinoma adımını atamaz," diye küfürleri savuruyordu.

O gece Lunapark'ın açılış galasında bulunanların arasında, Amerika'dan gelen şarkıcı Necla İz de vardı. Osman Bey onun da müşteriler arasında olduğunu duyunca, bir emrivaki yaparak Belgin'in yerine onu sahneye çıkartmaya karar verdi. "Sen konuşursan bu iş olur," diye de ısrar edince, bir süre sonra kendimi şaşkın bir herhalde Necla İz'in karşısında buldum.

"Necla Hanım biz sizin bu programda olmanızı istiyoruz."

"Aman nasıl olur Haldun Bey. Ben Amerika'dan tatile geldim."

Yapmayın, etmeyin diyerek kadıncağızı o gece üstündeki tipik Amerikalı kılığıyla sahneye çıkarttık. Hastalanan Belgin Doruk'un yerine sahneye çıkmak zorunda kaldığını söyleyerek durumu idare etti. Necla İz iyiydi, hoştu ama şarkıları pek eski kalıyordu. Bizim halk bu tip şarkıları artık gerilerde bırakmıştı, fakat Necla İz bütün repertuarını Granadalardan oluşturmakta ısrar etmişti.

Osman Kavran, Necla İz'le anlaşma yapmamı istiyor ve gecede beş bin liraya kadar ödemeye razı oluyordu. Sanki bu tip para işlerini çok iyi becerebilirmişim gibi, üstelik de beni konuşturuyordu. Necla İz'e teklif parlak gelmişti. Türkiye'deki gazinoculardan çok kazık yediği için anlaşma şartlarının iyice konuşulmasını istedi. "Üç gün sonra bunlar benden vazgeçerler. Prestijim mahvolur," diyordu. "Aman Necla Hanım karşınızda ben varım. Size ben kendim söz veriyorum," dedim. "Yalnızca sizin sözünüze güvenerek bu programı yirmi gün için kabul ediyorum," diye gülümsedi. Kendisine teşekkür ettim ve repertuarını biraz yenilemesini rica ettim. Onu da büyük bir olgunlukla kabul etti.

Osman Kavran anlaştığımızı duyunca pek sevindi. "Allah senden razı olsun," dedi.

Üç gün sonra Necla İz gazinoya gelirken, daha kulise girmeden karanlık bir köşede sahne amiri Halit eline, içinde on bin lira bulunan bir zarf tutuşturmuş ve işine son verildiğini söylemiş.. Bunu duyunca beynimden vurulmuşa döndüm. Böyle bir şeyi nasıl yapabilirlerdi? Üstelik beni kullanıp kadınla anlaşma yaptırmışlar, sonradan da bana haber vermeden karanlık bir köşede cesaretsizce işine son vermişlerdi.

Bu insanlarla aynı dili konuşmadığım birden kafama dank etmişti. Hiçbir zaman da konuşmayacaktık aynı dili. İşin kötüsü ben de hiçbir zaman akıllanmayacak, aynı hataları her zaman tekrarlayacaktım.

"Merak etmeyin size *ben* söz veriyorum!"

Bu cümle o günden sonra beni daha ne kadar hüsrana uğratmış, parasal ne büyük dertlere sokmuştu. Ama hiçbir zaman akıllanmayacak duruma göre iyi niyet, ya da geri zekâlılıkla, şövalye gibi insanların karşısına dikilmeye devam edecektim.

"Merak etmeyin efendim, karşınızda *ben* varım!"

Lunapark serüvenimin bittiğini, iki hafta sonra çıktığım İskoçya seyahatinde öğrendim. Edinburgh'dan İstanbul'a ettiğim bir telefondan sonra, yaptığım her şeyin değiştirildiğini, Maritza'nın, Göksel'in, Enver'in, Nahit'in işlerine son verildiğini öğrendim. 1973 yılının gazino düzeni beni gereksiz bulmuş, kusmuştu. Eski düzen herkesin çok daha işine geliyordu. Ama işin kötüsü almam gereken yirmi beş bin liraya karşılık olarak da yalnızca on bin lira almış, geri kalanın üstüne alışık olduğum gibi buz gibi bir bardak su içmiştim.

"Daha altı saatimiz var," dedi Erkal. Roma'dan havalandığımızdan beri üç saat geçmişti. Bu Okyanus yolculuğu da bazen bitmez tükenmez görünürdü insana. Hele uçağın minik ekranlarında gösterilen film de kötü olunca, vakit hiç mi hiç geçmiyordu. Film de pek abuk sabuk bir şeydi.

Folklorcular rahatlamış, birbirlerinin koltuklarını ziyarete başlamışlardı. Ablak suratlı kız, Karayağız delikanlısından ayrılamıyordu bir türlü. Başkasına kaptırırım diye korkuyordu, herhalde. Gözleriyle sürekli etrafı süzen oğlanın haline bakılırsa pek de haksız değildi.

Biraz sonra davul zurna sesi duyunca kulaklarıma inanamadım. Yanlış duymamıştım. Aradan geçen saatler folklorcuları huzursuz etmiş, yokluğun heyecanı, Türkiye'den, aileden, alışkanlıklardan uzaklaşmanın verdiği rahatlığın üstüne, gençlik de bindirince, uçağın daracık koridorları bir anda curcunaya dönüşmüştü. Davul zurna eşliğinde kıyametler kopuyor, Atlas okyanusunun binlerce metre üzerinde, türlü yörelerimizin dansları sergileniyordu. Hostesler bu arada servis yapmak için güçlük çektiklerinden, suratları asılmış, hatta bazıları terbiyesizlik etmeye bile başlamışlardı. Uçaktaki Amerikalı ve İtalyan turistler ayağa kalkıp keyifle el çırpmaya başlayınca, hosteslerin sesleri kesildi. İster istemez servislerini davul zurna eşliğinde, dansçılarla itiş kakış sürdürmek zorunda kaldılar. Hatta bazıları sempatik görünmek için arada bir sahte gülücüklerle el çırpıp, bu cümbüşü onayladıklarını kanıtlamaya bile kalktılar.

Emanuelle romanını okurken, uçaktaki koltuklararası sevişme sahnesine bir türlü aklım ermemişti. Her uçağa binişimde bu sahneyi gözümün önüne getirmeye çalıştımsa da "Olacak iş değil," diye karar vermişimdir sonunda. Birisi de bana "Elli kişilik bir folklor grubu, bir uçağın daracık koridorlarında Türk Folklorundan örnekler sergileyecekler" deseydi inanmaz, gözlerimin önüne getiremezdim bir türlü. Gerçekten de okyanusu davul ve zurna eşliğinde halay çeken elli folklorcuyla geçen ilk uçağın yolcuları arasında ben de vardım!

"Nasıl, heyecanlı mısın Haldun Abi?" diye sordu Zümrüt. "Nasıl olmasın? Yirmi iki yıl sonra eski dostlarını görecek," diye cevap verdi Erkal.

Gerçekten heyecanlandırıyordu beni eski dostlarımı görme düşüncesi. Amerika'da geçirdiğim yıllarda en yakın arkadaşım Howard Lanser

beni kızıyla karşılamaya geleceğini yazmıştı. Çok değişmiş miydi acaba? Beni hemen tanıyabilecek miydi? Ben New York'tan ayrılırken, Howard çiçeği burnunda gencecik bir damattı. Şimdi koskoca yetişkin kızıyla beni karşılamaya geliyordu. Birden "Ya beni kimse karşılamaya gelmezse?" diye heyecanlandım. "Ya beni kimse karşılamaya gelmezse?" deyiverdim. Erkal güldü, "İlahi Haldun Abi," dedi. "Her zamanki gibi telaşlısınız gene. Sanki New York'a ilk kez gidiyormuşsunuz gibi. Bir taksiye biner gidersiniz Arif Beylere."

Öyle ya, bir taksiye biner giderdim Arif Beylere. New York'ta Arif Mardin'lerde kalacaktım. Dünya çapında müzisyen, eski karımın erkek kardeşiydi. Central Park'ın Batı yakasındaki mükellef apartmanlarında konuk olacaktım, New York'ta kaldığım günler. Davul zurna artık kafamda çalıyor gibiydi. New York'a varıncaya kadar sürdürecekler miydi bu işi acaba? Dansçılarımızla ilgilenen yabancılar da artık yorulmuş, koltuklarına dönmüşlerdi. Davul zurna sesi tüm uçaktakilere monoton gelmeye başlamıştı. Zaten folklorcularımız da işi zoraki yapmaya başlamışlardı. O sırada hostesler yeni bir yemek servisine başlayınca Okyanus üstü folklor gösterisine bir süre ara verildi.

New York'a ilk gidişim geldi aklıma. Gene böyle uçakla, otuz altı saatlik bir yolculuktan sonra İstanbul'dan şaşkın ve korkak varmıştım New York'a. Dört motorlu, o zamanlar gözümüze çok büyük görünen bir uçaktı bizi Atlantik'ten geçiren. İstanbul'dan New York'a giden uçaklar Londra, Dublin ve New Foundland'ın Gander kentlerinde durup yakıt ikmali yaparlardı. Jet çağı daha başlamamıştı o yıllarda.

Gecenin çok ilerlemiş bir saatinde babamın talimatıyla beni karşılamaya gelenler tarafından La Guardia havaalanında karşılanmış, palas pandıras Empire adlı bir otele yerleştirilmiş, ertesi sabah da yeni yaşamımın kapılarını açacak olan Yale Üniversitesi'nin tiyatro bölümüne gitmek üzere, Grand Central istasyonundan New Haven trenine bindirilmiştim.

New Haven'a ayak basışımdan sonraki günler, aylar ve yıllar tiyatroyla haşır neşir bir yaşam geçirmiştim. Bitmek tükenmek bilmeyen bir mücadelenin içinde bulmuştum kendimi. Kimi zaman tatsızlıklardan bıkmış, her şeyi bırakıp kaçmak istemiş ama sonunda karakterimin verdiği işi bitirmek, iyi ya da kötü sonuca varmak inadıyla, gene baştan başlamıştım her şeye. "İyi ki eski çağlarda yaşamıyorsun. Bu enerjinle seni tekin değil, mutlaka cadıdır diye yakarlardı," derdi eski karım Betûl bana. Gerçekten de enerjim bazen beni bile şaşırtacak boyutlara varır, çevremdeki tüm gençlerden daha enerjik olmam korkutur beni zaman zaman.

Mustafa Alabora da Betûl gibi, "Sende cadı enerjisi var," der her fırsatta. Hatta son yıllarda, "Mecidiyeköy Cadısı," diye bir isim de taktı, özellikle genç öğrencilerim arasında pek tutan...

Başarılarım, fiyaskolarım, sevinçlerim, hayal kırıklıklarım ve de türlü sıkıntılarla dolu dolu geçmişti yirmi yılım. Geriye baktığım zaman hiçbir

pişmanlık duymuyordum. Tümünü de yeni baştan yaşamaya hazırdım bu yirmi yılın. Belki maddi manevi bir sürü şey feda etmiştim bu yıllar için, ama karşılığında da Dormen Tiyatrosu efsanesini kazanmıştım. Kolay değildi bir efsane yaratmak. Türkiye gibi başarıların hemen yıkılmak istendiği bir ülkede, bu daha da güçtü... Hele hele işe zengin çocuğu olarak başlamak, birçoklarına "Ne olacak, bir gün nasıl olsa hevesini alır," diye küçümsenmek, yenir yutulur şey değildi. Zengin çocuğu lakabı ile tiyatro işine başlamak belki birçoklarının kafasına göre büyük avantajdı, ama bu avantajı her an bir dezavantaja döndürmek için bekleyenler, kol gezenler vardı. Onlara göre "zengin çocuğunun" başarı kazanmasına, bir işi içtenlikle yapmasına olanak yoktu.

Dormen Tiyatrosu'nu ilk kurduğum zaman, ünlü şair Nevzat Üstün, "En fazla iki ay dayanır," diye iddiaya bile girmişti çevresindekilerle. Nedense başarı kazanmamı, tiyatroya yararı olsa da, işi sürdürmemi istemeyenler çoğunluktaydı o günlerde. Garip bir biçimde Ulunay, Sabri Esat Siyavuşgil gibi eski eleştirmenler de basın aracılığıyla her fırsatta beni bu işe heves etmiş bir amatör olarak görmekte ısrar ediyorlardı. Babamın ve ailemin çok yakın dostu Burhan Felek bile hakkımda bir tek yazı yazmamakla tavrını belli etmişti. Ailenin çok yakın dostu olduğu için hiçbir zaman kötü bir şey yazamayacaktı. Beni yok olarak kabul etmek çok daha kolaydı, o da öyle yaptı. Ölünceye dek yok saydı beni. Bütün bunlar beni büsbütün kamçılamış, başarı kazanmamı tutku haline getirmişti. Gerçekten de Dormen Tiyatrosu efsanesi kolay yaratılmamıştı. Sevinçlerinden, alkışlarından, mutluluklarından fazla acı ve hayal kırıklığı ile yoğrulmuştu bu efsane.

Kış Masalı *ve Muhsin Ertuğrul*

Tiyatromun kapanmasından sonra aradan bir yıl geçince tekrar tiyatroya dönmeye hazır olduğuma karar verdim. O sıralarda Şehir Tiyatrolarının genel sanat yönetmeni Vasfi Rıza Zobu, yardımcısı Saltuk Kaplangı aracılığı ile bana haber yollamış ve bir oyun koymamı önermişti.

Ayaspaşa'daki evimde beni görmeye gelen Şehir Tiyatrolarının emektar oyuncusu Saltuk Kaplangı bunun bir Shakespeare olmasını yeğlediklerini söyleyince çok sevindim. Yale günlerimden beri Shakespeare sahneye koymamıştım. Oysa dünyanın bu en büyük yazarının oyunlarından birini sahneye koymak her yönetmen için mutlaka yapılması gereken bir işti. Uzun tartışmalardan sonra büyük yazarın Türkiye'de az bilinen *Kış Masalı* adlı oyununu seçtik. Ben çevirinin ünlü tiyatro yazarımız Turan Oflazoğlu tarafından yapılmasını istemiştim. Zamansızlıktan yakınan

Oflazoğlu, sonunda beni kıramayarak işi üstlendi. Sonuç olarak da ortaya her zaman işe yarayacak nefis bir çeviri çıkmış, kitap olarak da basılmıştı.

1973 yılında Şehir Tiyatrolarının prova düzeni, benim alıştığım ve tiyatroda uyguladığım sistemden çok değişikti. Bana en ters gelen de, Muhsin Ertuğrul'un köhnemiş Alman tiyatrosu ekolü tarzından kalma, ilk provaya tamamen ezber gelme işiydi. Oysa modern tiyatroda bu çok yanlış bir yaklaşımdı. Yönetmen yorumunu, oyundan, karakterden ne istediğini anlatmadan, aktörlerin rolleri ezberlemeleri, sonradan büyük sorunlar yaratıyor, oyuncularla yönetmen arasında kapatılması olanaksız birçok anlaşmazlık, kararsızlık uçurumları açıyordu. Bu yüzden ilk iş olarak, okuma provalarına gelmeden kimsenin ezber yapmasını istemediğimi söyledim. Oyunu olduğu gibi sahneye koyarsam üç buçuk, dört saat sürebilecek uzunluktaydı. Okuma provaları sırasında iyice kesilip biçilmesi gerekiyordu. *Sicilya* ve *Bohemya* Prensliklerinde geçen oyunu ben, üç bin yılında iki ayrı gezegende geçer olarak yorumlamıştım. Bu da astronotların uzayda fink atmaya başladıkları 1973-74 yılları için ilginç bir yorumdu. Aslında Shakespeare'in ana temellerine dokunmuyor, çağ ne olursa olsun, teknoloji ne denli ilerlerse ilerlesin, insanların kıskançlık, ihtiras, aşk, ana sevgisi, koltuk kavgası gibi duygulardan kurtulamayacaklarını anlatmaya çalışıyordum. *Kış Masalı* da bu yorumuma çok uygun bir oyundu. Provalarda, aktörlerle birlikte oyunu kesmenin ne kadar yanlış olduğunu bir kez daha anladım. Her kesilmek istenen satırın sahibi fenalıklar geçiriyor, "Ama burası oyunun en güzel yeri" ya da "Bunlar oynayacağım karakterin en belirgin sözleri" diye kıyametleri koparıyordu. Oyunlar mutlaka provadan önce kesilmeli ve aktörlere öyle verilmeliydi. O zaman hiçbir sorun çıkmazdı.

Dekoratör ve kostümcü Turgut Atalay'a yorumumu anlattım ve üç bin yılının, her tarafından teknolojinin sadeliği akan, bir uzay dekoru istedim. Büyük boşluk içinde parlak beyaz borulardan yapılmış bir dekor geliyordu gözümün önüne. Giysi olarak da, sonradan televizyonda göre göre günlük yaşantımızın bir parçası haline gelen, *Uzay Yolu*, *Yirmi Beşinci Yüzyıl* gibi dizilerde giyilen, fakat o yıllarda daha bizlere yabancı olan fütürist kostümler istiyordum. Turgut Atalay fikri çok beğendiğini ve istediklerimi gerçekleştireceğini söyledi.

Kadromun başrolleri Aytaç Yürükaslan, Nedret Güvenç, Jeyan Mahfi Tözüm, Doğan Bavli, İsmet Ay, Nüvit Özdoğru, Kayhan Yıldızoğlu, Bora Ayanoğlu, Turgut Arseven ve Candan Sabuncu gibi Şehir Tiyatroları'nın değerli ve tanınmış sanatçılarından oluşuyordu. Yalnız genç prens Florizel rolünü oynayacak bir oyuncu bulunamamıştı. Şehir Tiyatroları'nın bütün genç aktörlerinin başka oyunlarda rolleri vardı. Geri kalan gençler de benim kafamdaki Prens'e uymuyordu hiç.

Oyuncu karikatürist Savaş Dinçel, kendi yönettiği *Haydut Karabulut* adlı çocuk oyunundaki bir gençten söz etti ve bir provada görmemi öner-

di. Savaş'a göre aradığım tipe en yakın aday sözünü ettiği bu gençti. Bir sabah Savaş'la birlikte provaya gidiverdim. Çocuklar beni görünce çok heyecanlandılar. Neden geldiğimi anlamadılar bir türlü... Doğal görünmeye çalışarak, dikkat çekmek için ne mümkünse yapıyorlardı. Savaş provaya başlamalarını söyledi. Sonra yanıma gelerek başrolü oynayan kara sakallı bir genci işaret etti. "Adı Osman," dedi. "Osman Görgen."

Osman Görgen belki tam kafamdaki tip değildi ama ötekilerden daha uygundu ve Savaş'ın söylediğine göre çalışması kolay, yumuşak bir çocuktu.

"Fena değil galiba, olabilir. Ama kara sakalından yüzünün şeklini pek çıkaramadım," dedim.

"Yüzü de iyidir," dedi Savaş. "Üstelik rahat oyuncudur, çocukluğundan beri Şehir Tiyatrosu'nda çalışıyor."

Böylelikle Osman Görgen hem *Kış Masalı*'na, hem de yaşamımıza girmiş oldu. Efendiliği, becerikliliği ve de gençliğine rağmen olgunluğu ile Şengezer Osman'dan ayırmak için adını "Küçük Osman" taktığım bu genç, kısa bir sürede çevremdekilerin, ailemin ve tüm yakınlarımın vazgeçilmez bir dostu haline geldi.

Osman'ın kendine özgü esprisi, onu ileriki yıllarda partilerin de aranılır adamı haline getirdi. Özellikle karısı Melike Zobu'dan ayrıldıktan sonra, İstanbul'un en hızlı çapkınlarının arasında sayılmaya başlandı. "Küçük Osman"ın doksanlı yıllarda Şile'deki aptal bir kaza sonucu, 37 yaşında hayatını yitireceği ve hepimizi perişan edeceği o günlerde kimin aklına gelirdi.

Kış Masalı altı yedi haftalık bir prova süresinden sonra perdesini açmaya hazırdı. Şimdi bir konfeksiyon imalathanesi olarak kullanılan Beyoğlu'ndaki eski İpek Sineması, daha sonraki o güzelim komedi tiyatrosunda oynayacaktık oyunu.

O sırada Türkiye'de de birtakım değişiklikler olmuş, Adalet Partisi'nin düşmez kalkmaz Demirel'i, iktidarı Halk Partisi'nin genç lideri Bülent Ecevit'e kaptırmıştı. "Umudumuz Ecevit" de hükümete hâkim olabilmek için, inanılmaz bir şey yapmış ve koalisyonunu, Atatürk'ün tüm devrimlerine karşı olan Milli Selamet Partisi'nin kurucusu Necmettin Erbakan'la gerçekleştirmişti. Biz Ecevit hayranları şaşkındık. Erbakan'ın partisine tahammülümüz yoktu. Sırf iktidarda kalabilmek için, Ecevit'in böylesine zıt, böylesine gerici bir partiyle birleşmesine hiç birimizin aklı ermiyordu ama 60 devriminden beri sallanan Türkiye'de, hepimiz her yeniliğe "Kim bilir belki de?" diye, ufak da olsa bir kurtarıcı umuduyla bakıyorduk. Nasrettin Hoca örneği, gölün maya tutmasına olanak olmadığını biz de biliyorduk ama başka çaremiz olmadığından "Ya tutarsa," diye gene de umutlanıyorduk.

Aynı aylarda İstanbul Belediye başkanlığını kazanan eski kolejli Ahmet İsvan, daha ilk çalışmaya başladığı gün, Harem'deki evinde inzivaya

çekilmiş olan modern Türk tiyatrosunun kurucusu Muhsin Ertuğrul'a gitmiş, onu genel sanat yönetmeni olarak tekrar Şehir Tiyatroları'nın başına gelmeye ikna etmiş, Muhsin Bey de onurlu yaşamının en büyük hatasını yaparak bu göreve "Peki" demişti.

Muhsin Ertuğrul göreve başlar başlamaz "Çocuklarım" dediği Tunç Yalman, Ayla Algan, Beklan Algan, Hâmit Akınlı, Mücap Ofluoğlu gibi sevenleri hemen çevresine toplandı ve Şehir Tiyatroları'nda garip, çalkantılı bir yönetim başladı.

Kış Masalı da bu arada perdelerini açmış, yönetim değişikliği kargaşası içinde araya kaynamıştı. Zaten sonuç da istediğim gibi olmamıştı. Turgut Atalay beni şaşkına çeviren, güzel ama yorumumla ilgisi olmayan bir dekor getirmişti. Hele çoğunu tiyatronun gardırobundan bulup çıkarttığı Yunanlı ve Romalı kostümleri, benim üç bin yılındaki uzay yorumumu yok edip gitmişti. Yönetim değişikliği kargaşası içinde itiraz etme hakkım da kalmamıştı. Bu yüzden de *Kış Masalı* Aytaç Yürükaslan'ın, Nedret Güvenç'in güzel oyunlarına ve tüm kadronun gösterdiği titiz çalışmaya rağmen bekleneni verememişti. Üstelik Muhsin Ertuğrul yönetimi, Vasfi Rıza Zobu yönetimiyle yaptığım anlaşmayı hiçe saymış ve alacağımı da vermemekte direnmişti. Çocukça bir inatla "Eski yönetim zamanında yapılan anlaşmalar, bizi ilgilendirmez," diyordu!

Ben de her zamanki alışkanlığımla, *Kış Masalı*'ndan alacağım paranın üstüne bir bardak su içmekle yetindim.

"Uçağımız birkaç dakika sonra Kennedy Havaalanı'na inmiş olacak. Alitalia personeli uçağımızla..." Hostesin İtalyanca yaptığı anonsla kendime geldim. Şakası yoktu. Birkaç dakika sonra İstanbul dışında en sevdiğim kent olan New York'a iniyordum.

"Özgürlük anıtını görmek istiyorum. Nerede acaba?"

Ablak suratlı folklorcu kızın sesinden kurtulamayacaktım anlaşılan. Bu kez arkamda bir yerlerde oturuyor, ama gene de sesiyle bile olsa hepimize yetişiyordu.

Karayağız sevgilisinin ne cevabını duyabildim oturduğum yerden, ne de yüzünün aldığı biçimi.

"Ay n'olur, n'olur hemen görelim şu anıtı..."

Kız tutturmuştu, ille de Liberty heykelini görmek istiyordu. Başka türlü Amerika'ya geldiği nereden anlaşılacaktı. Zaten bir onu, bir de Niagara Şelalesi'ni gördü mü, tüm Amerika'yı gezmiş sayacaktı kendini.

"Bir olanak bulsak da şu Niagara şelalesine gitsek." Folklorcu kız beni hiç yanıltmıyordu. Bu kez oğlan cevap verdi:

"Ne iyi olur. New York'tan çok uzak mı acaba?"

Anlaşılan Niagara Şelalesi bizim karayağız delikanlıyı Colosseum'dan da, Miss Liberty'den de fazla ilgilendiriyordu.

Uçağın motorları son bir atılım yaptı, tekerlekler garip sesler çıkararak yere değdi. Uçaktaki Türklerden büyük bir alkış koptu. Atlantik'in üzerinden 9 saatlik davullu zurnalı seferimiz tamamlanmıştı.

Zümrüt'ün el aynasını alarak saçlarımı fırçaladım. Sevim Çavdar'ın özel olarak yaptığı sütlü kahverengi ceket tonundaki fularımı düzelttim, pasaportumu elime aldım ve uçağın tamamen durmasını beklemek üzere kafamı koltuğun arkasına dayadım. Uçak koca Kennedy Havaalanı'ndaki çıkış yerine yanaşıp stop edinceye kadar bir hayli vakit vardı daha.

Muhsin Ertuğrul'la Şehir Tiyatroları'nda *Bernarda Alba'nın Evi* serüvenim geldi birden aklıma.

Yale Üniversitesi Tiyatro bölümünden eski arkadaşım Tunç Yalman, Muhsin Ertuğrul'un göreve başlamasıyla hocanın yanında olmak için, Amerika'dan palas pandıras Türkiye'ye dönmüş ve Muhsin Bey'in sağ kolu olmuştu. Tunç Yalman tiyatroyu iyi bilen, işine büyük saygısı olan ve bu sanata evrensel bir bakışla bakabilecek çapta bir entelektüeldi. Bu yüzden Muhsin Hoca'nın ona ihtiyacı vardı ama ne yazık ki Şehir Tiyatroları'nda Bizans entrikalarıyla örülen ağlar, onlara pek şans tanımayacak ve yalnız çevresini değil Hoca'yı da çok kısa bir zamanda yıpratacaktı.

Bu arada kendi hesabıma yeni yönetimden reji önerisi almadığım için fena halde alınıyordum. Kendi kendime tatil verdiğim bir yıl bitmiş, *Kış Masalı*'nı yaptıktan sonra da hiçbir yerden reji önerisi almaz olmuştum. Benim yönetmen olduğum unutulmuştu sanki. Çevrem bir sürü tiyatroyla doluydu, bunların bir çoğu da Metin, Altan, Nisa, Tolga, Gülriz gibi eski oyuncularım tarafından yönetiliyordu, ama her nedense kimsenin aklına bana reji yaptırmak gelmiyordu.

Eski okul arkadaşım ve Muhsin Hoca'nın yakın dostu Şakir Eczacıbaşı'nın "Hoca seni çok takdir eder" demesine ve Tunç Yalman gibi tiyatro bilgime inanan birinin yeni yönetimde en sözü geçer bir insan olmasına rağmen, kimsenin aklına "Haldun'a da bir reji verelim" demek gelmiyordu nedense.

Bir gece Tunç bana yemeğe gelmişti. Her zamanki gibi içimde hiçbir şey saklayamadığım için, bütün düşüncelerimi yemekte biraz da öfkelenerek Tunç'a açıkladım.

"Ben Dormen Tiyatrosu'nu kurduğum gün Amerika'ya mektup yazarak ilk seni birlikte çalışmaya davet ettim. Şirin de bildiğin gibi ilk kez bizim tiyatroda profesyonel oldu" dedim. Bir taraftan da "Biraz daha salata alır mısın?" diye ev sahipliğimi de unutmamaya çalışıyordum.

"Ama sen bu adamın şimdi tiyatrosu yok, böyle bir morale ihtiyacı vardır diye düşünmedin bile. Üstelik benim sizden bir öneri almam beni gerçekten mutlu ederdi," diye duygularımı yemeklerin arasında sokuşturuverdim.

Tunç hak vermişti bana. Onun gibi mantıklı bir insan hak vermemezlik edemezdi zaten.

"Ama maalesef sen Vasfi Rıza'nın zamanında *Kış Masalı*'nı yönettin. Muhsin Bey ne kadar uygar olursa olsun, bunu affetmez," dedi. Muhsin Bey gibi bir dev bile, bu tip komplekslerden kendini kurtaramıyordu anlaşılan. Oysa ben o sırada Şehir Tiyatroları'nda reji yapmakla, ona en fazla yardım edebilecek insanlardan biri olduğuma inanıyordum.

Ertesi sabah daha kahvaltımı ederken telefon çaldı. Tunç, Muhsin Bey'in derhal beni görmek istediğini söylüyordu. Anlaşılan akşamki konuşma hocaya aktarılmış, hoca da reji önermek için beni çağırmıştı.

Muhsin Hoca daha Harbiye Tiyatrosu'ndaki odasından içeri girer girmez "Oyunu okudun mu?" diye sordu.

Bu soru karşısında şaşırıp kalmıştım. Acaba Hoca hangi oyundan bahsediyordu.

"Hangi oyunu efendim," diye kekeledim.

"Sahneye koyacağın oyunu. *Bernarda Alba'nın Evi*'ni," diye gülümsedi hoca, en sempatik haliyle.

"Yıllarca önce okumuştum ama birçok yerini unuttum."

"Öyleyse bu akşam oku ve hemen kadronu yap..."

"Kimlerle çalışabilirim?"

"Al işte sana boşta olanların listesi. Biliyorsun *Bernarda Alba*'da yalnız kadın oyunculara ihtiyacın olacak."

Bu konuşmanın sonunda hoca elime bir liste, bir de oyunun birkaç yıl önce Şehir Tiyatroları'ndaki oynanışının kadrosunu tutuşturmuştu...

"Ama ben iki hafta sonra seyahate çıkıyorum," diyebildim heyecanla.

"Seyahate çıkmadan önce kadronu yap öyleyse. Dönüşte de provalarına başlarsın," dedi Hoca en soğukkanlı ve de en muzip haliyle.

O gün oturup oyunu yeni baştan okudum. Değişik ve ilginç bir kadroyla çalışmayı planlıyor ve dünyada en çok sevdiğim yazarlardan biri olan Federico Garcia Lorca'nın oyununa yepyeni bir yorum getirmek istiyordum. Oyundaki en önemli rol olan *Bernarda Alba*'yı, Şehir Tiyatroları'nda çok beğendiğim yeteneklerden Oya Aydonat'a, Gabriella'yı da tiyatro sevgisini ve saygısını her zaman ilgiyle izlediğim yakın dostum Dilek Türker'e oynatmaya karar verdim. Bu beklenenin ya da alışılagelmişin dışında bir kadroydu. Şehir Tiyatroları'nda birçok insanın kaşını kaldırmasına ve "Oya'ya Bernarda'yı, Dilek'e de genç kız oynatacakmış," diye alaylı ve de yıkıcı sözler etmesine yol açacak bir seçimdi.

Muhsin Ertuğrul'un onayını da aldıktan sonra, yolculuk öncesi, kadromla görüşmelerimi yapmaya başladım. Bu işe en çok sevinen Dilek olmuştu. Yıllardır benimle birlikte çalışmak için iyi bir fırsat çıkmasını bekleyen genç arkadaşım, tam bu umudunu yitirmeye başladığı an, karşısına bu rolü oynama fırsatı çıkmıştı. O kadar mutluydu ki olayı kutlamak için gazeteci kocası Suat Türker'le birlikte Galatasaray adasında şerefime bir akşam yemeği düzenlemiş ve o gece *Bernarda Alba*'nın şerefine kadehler kaldırılmıştı.

Yolculuğumu ertelemeye olanak yoktu. Salzburg'un ünlü Leopoldskron şatosundan üç hafta sürecek bir tiyatro seminerine davetli olarak gidecek, oradan da İspanya'nın Güney sahillerini kapsayan bir tura katılacaktım. Bu yüzden oyunla ilgili tüm hazırlıkları gitmeden yapmam, döner dönmez de hemen provalara başlamam gerekiyordu.

Dekoratör Ersin Satgan ve kostüm desinatörü Aydoğmuş Platin'le yorumumla ilgili konuşmaları yapmış ve yolculuğa çıkmadan önce bütün kostüm ve eskizlerini göreceğime de söz almıştım. Bu yüzden, yolculuktan bir gün önce Harbiye Tiyatrosu'nda buluşarak eskizleri tartıştık, Ersin'le konuşmamızı bitirdikten sonra, Aydoğmuş'un hazırladığı eskizlere geldi sıra. Aydoğmuş her şeyi istediğim gibi yapmış, yalnız Dilek için oyuncuyu şişman gösterecek, yanlamasına çizgilerden oluşan bir kostüm çizmişti. Oysa zaten toplu olan Dilek, bu yan yan çizgili kostümle iyice şişman görülecekti.

"Bunu değiştirelim. Dilek'i bunlar şişman gösterir, üstelik genç kız oynuyor," dedim.

"Ama bu rolü Dilek oynamıyor ki!" diye cevap verdi Aydoğmuş şaşkınlıkla.

"Tabii Dilek oynuyor" dedim.

"Bana Muhsin Bey Tijen Par'ın oynayacağını söyledi."

"Yok canım. Ortada bir yanlışlık var. Tijen'in on yıl önce oynadığı rolü, şimdi Dilek oynayacak. Hazırlığa başladık bile."

"Muhsin Bey dün sabah özellikle Tijen dedi."

Aydoğmuş ne dediğini biliyordu herhalde. Yanılmasına olanak yoktu, sözlerinden anlaşılacağı gibi. Birden beynimden vurulmuşa döndüm. Yönetmenin haberi olmadan rolde değişiklik yapılıyordu. Üstelik Hoca'nın onayını almış, Dilek'le çalışmaya başlamış olduğum halde verdiğim söz hiçe sayılıyor ve tüm kadronun önünde küçük düşürülüyordum. Bir anda kendimi Muhsin Ertuğrul'un odasında buldum...

"Hocam bir yanlışlık var galiba. Dilek'e verdiğimiz rolün Tijen tarafından oynanacağı söyleniyor. Herhalde eski kadroyla karıştırdılar."

"O rolü Tijen'in oynaması daha doğru olacak."

"Ama efendim nasıl olur? Dilek'e söz verdik. Üstelik çalışmalara başladık bile."

"Ama Tijen'e çok ayıp olacak. Bu rolü Tijen'e vermek zorundayız. Başka çare yok."

Dehşet içinde kalmıştım. Muhsin Ertuğrul en yumuşak, en sempatik haliyle bu değişikliği yapmamı istemiyor, emrediyordu.

O gün ofiste "Söz ve namus"la başlayan bir iki cümle yaptımsa da pek para etmedi. Muhsin Hoca kararını vermişti bir kez. Nuh diyor, peygamber demiyordu.!

Benim sözümün hiçe sayılması, genç bir oyuncunun kırılması, hatta belki bu işten sonsuza dek soğuması dikkate alınmıyordu bile.

"Peki efendim. Nasıl isterseniz," dedim ve odadan çıktım. İnanılmayacak kadar kırılmış ve üzülmüştüm. Rolü Tijen Par'ın oynamasına karşı değildim, ama verilen sözün tutulmaması, bir yönetmenin kararının, genel sanat yönetmeninin de onayını aldıktan sonra, hiçe sayılması, yıllardır çıkış yapmak için bekleyen bir oyuncunun kırılması söz konusuydu. Benim için istifa etmekten başka yapabilecek hiçbir şey yoktu. Bunca yıldır elimden geldiği kadar verdiğim sözleri tutmaya gayret etmiş, bunu da kendime bir ilke olarak kabul etmiştim. Bu yaştan sonra da bu prensibimi değiştirmeye niyetim yoktu.

Çevremdekilerin, özellikle İsmet Ay'ın tüm haykırışlarına ve karşı koymalarına rağmen, gece Muhsin Ertuğrul'a bir mektup yazarak beni bu görevden affetmesini rica ettim. Ertesi sabah da Avusturya'ya hareket ettim...

Böylelikle üç yıl sonra rejiye yeniden başlama hayallerim bir anda yok olmuş, özellikle Lorca'nın bir oyununu sahneye koyma hevesim kursağımda kalmıştı. Üstelik Dilek'le Oya'nın bu rolleri oynama fırsatları da uçup gitmişti. Oysa ben Avrupa'dan dönene dek ilginç gelişmeler olmuştu. Benim istifamdan sonra reji görevi oyunculuğuna ve iş saygısına her zaman büyük hayranlık duyduğum Nedret Güvenç'e verilmişti. Olay buraya kadar çok normaldi ama Bernarda rolünün Oya'ya ve özellikle Gabriella rolünün Dilek'e oynatılmasını anlamaya olanak yoktu. Ben yokken Tijen meselesi bitmiş, rol gene Dilek'te kalmıştı. Olan benim rejime olmuştu yalnızca.

Bu işe en çok şaşan Dilek'in kendisi olmuş, bu yüzden istifa etmeye kalkmıştı.

"Kimse benim için senin kadar özveride bulunmadı. Senin istifandan sonra bu tiyatroda kalamam. Hele Gabriella rolünü hiç oynayamam," diye direnip duruyordu. Karşıma alıp, benim istifamın özveri değil, bir ilke sorunu olduğunu ve Şehir Tiyatroları'nda geçirdiği 11 yılı hiçe sayıp, böylesine sudan bir neden yüzünden istifanın da ancak aptallıkla tanımlanabileceğini ısrarla anlattım ve istifa ederse en başta beni kıracağını söyledim. Sonunda vazgeçti. Böylelikle *Bernarda Alba'nın Evi* benim yaptığım kadroyla, Nedret Güvenç'in rejisinde dört ay sonra Üsküdar Tiyatrosu'nda perdesini açtı.

Uçaktan inip New York gümrüğünden geçişimiz sandığımdan da çabuk oldu. Bunca yıl sonra Amerika'daydım artık. O heyecan verici New York'a ayak basmıştım yeniden.

Howard kızıyla beni dış kapıda bekliyordu. 22 yılın izleri Howard'ın olağanüstü yakışıklı yüzünde kendilerini açık seçik belli ediyordu. Yıllar kalemle çizilmiş gibi derin izler bırakmıştı vefalı dostumun yüzünde.

"Kızım Katie," dedi Howard.

Tanıştırdığı kız çok alımlı, çok güzeldi. Tüm çevredekilerin dikkatini çekiyordu.

"Babam sizden çok söz etti," diye lafa karıştı Katie.

"Hiç değişmemişsin," diye ekledi Howard. "Oysa seni tanıyamayacağım diye korkmuştum."

"Sen de hiç değişmemişsin," dedim mecburen. Oysa Howard iyice değişmiş, adamakıllı yaşlanmıştı. "O da bana yalan söylüyor herhalde," diye düşünmekten kendimi alamadım.

"Babam, Haldun mutlaka fular takar. Başka tarafından tanımasam bile onu fularından tanırım, demişti."

Katie bunları söylerken gülerek kahverengi fularımı işaret ediyordu. Gülerken de bembeyaz dişleri görünüyordu. Gerçekten çok güzeldi Howard'ın kızı.

Howard'ın arabasında, Kennedy Havaalanı'ndan kentin merkezine ilerlerken kendimi çok mutlu hissettim. Görkemli bir akşamüstü, perdesini yavaş yavaş, ışıkları yanmaya başlayan gökdelenlerin üzerine indirmeye başlamıştı. Doğanın yardımı olmadan, bir kentin insanı bu kadar heyecanlandırabilmesi gerçekten ilginçti ve New York her insanı heyecanlandırabilecek bir kentti. Aslında bana New York hep, dünyanın dışında, uzayda bir merkez gibi gelmişti. Ne Londra, ne Paris ne de Roma, New York'un o anlatılması güç havasını verebilir insana. Zenginliğiyle, sefaletiyle, tüm ahlaksızlıklarıyla, her türlü sanat olaylarıyla, tehlikeleriyle, üç bin yılını yaşayan bir gezegenin cıvıl cıvıl bu kentte mutlu olmamasına olanak yoktu.

Eski dostlarımı görmek, New York'u yeniden keşfetmek, bir zamanlar içinde fink attığım Broadway'deki oyunları izlemek, oyunlardan sonra, Sardi's, Backstage, Downey's, Mama Leone's ya da Algonquin gibi çoğunlukla sanatçıların gittiği lokantalarda yemek yemek de beni mutlu ediyordu.

"Bu kadar yıl gelmemekle büyük bir aptallık etmişim," diye düşünmekten alamıyordum kendimi. Eski dostlarım da beni görmekten gerçekten mutluydular. "Çok ünlü olmuşsun Türkiye'de" diyorlardı. Ne tuhaftı Amerikalılar. Aradan geçen yılları hiç kale almadan, dostluklarına aynı içtenlikle bıraktıkları yerden başlayıveriyorlardı. Sanki aradan 22 yıl hiç geçmemiş, New York limanından 1953 ekiminde *Liberté* transatlantiğine binip bu ülkeden ayrılmamıştım.

Bu arada bir de California'ya gidip gelmem gerekti... 1951 yazında Hollywood yakınında, birçok sinema yıldızına basamak olmuş Pasedena Playhouse'da aktörlük yaptığımdan bu yana Amerika'nın o kıyısını bir daha görmemiştim. Orada da şimdi sinema işleriyle uğraşan birçok yakın dostum vardı. Beş buçuk saatlik bir uçak yolculuğundan sonra, Los Angeles'takolejli arkadaşım Vasıf Canlı ve Amerika'da tiyatroda birlikte çalıştığım şimdi de bir prodüktörle evli olan arkadaşım Christine Burke, tarafından karşılandım. Başta bir süre Vasıf ve Sevim Canlı'da kalacak, sonra da öteki dostlarımın hatırını kırmayarak, onlarda da birkaç gece

geçirecektim. Bunların arasında Metro Goldwyn Mayer'in kontratlı senarist ve yönetmenlerinden Robert Thom, Saranac Tiyatrosu'nda iki yıl birlikte çalıştığım sinema prodüktörü Peter Nelson, New York'ta bir yıl aynı apartmanı paylaştığım Forrest (Woody) Compton ve eski okul arkadaşım sinemanın süperstarı Paul Newman en başta gelenlerdi.

Herkes beni ağırlamak için elinden geleni yapıyor, yarışıyordu adeta.

Bu arada Robert Thom bana en ilginç gelen şeyi yaptırttı. Bütün bir gün Metro Goldwyn Mayer'in *"back-lot"* dedikleri muazzam açık hava stüdyolarını gezdirdi. Norma Shearerle Leslie Howard'ın, *Romeo ve Juliyet*'inden kalma Verona sokağını, Tarzan'ın o güzelim masal ormanını ve de içinde tropikal çiçekler yüzen gölünü, Mickey Rooney'in unutulmaz *Andy Hardy* dizisindeki Hardy ailesinin evini, *Mrs. Miniver*'in tipik İngiliz bahçesini, her film için kolaylıkla değiştirilebilen New York ve Chicago'nun koca koca caddelerini, Esther Williams'ın yüzlerce güzel kızla içinde yüzmeyi popüler hale getirdiği havuzunu ve daha nice anılar uyandıran, beni taa çocukluk günlerime geri götüren birçok filme dekor olmuş yerleri, bazen garip bir nostalji duyarak, bazen tuhaf bir mutluluk hissederek gezdim. *All The Young Cannibals, The Subtereans, Angel Angel Down We Go* gibi filmlerin yazar ve yönetmeni Robert Thom'la stüdyonun "Commisary" denilen ünlü lokantasında öğle yemeğimizi yerken, "Burayı son gezen insanlardan birisin. Yakında Çinli bir emlakçı buraları yıkıp yüzlerce blok apartman yaptıracak," dedi. Söylediğine göre Çinli oraları, M.G.M.'den satın alıp parasını ödemiş bile. Bütün dünyada benim yaşımdakiler için tüm bir tarih sayılan bu önemli yerin yok olması çok üzdü beni. Nasıl izin verilebilirdi buna? İnsanları yıllarca mutlu eden böylesine harikulade bir rüya makinesi, nasıl olur da bir Çinli emlakçının betonlaşmış fikirleriyle değiştirilebilirdi? Ama çağ hızla değişiyordu ve bu değişmeyle, Hollywood'un dünyayı yerinden oynatan kocaman kocaman yöneticileri bile başa çıkamıyorlardı artık.

Amerika'ya geri gelmek beni çok mutlu etmişti. Tiyatroyu kapadıktan sonra yaptığım bir sürü yolculukla aşağı yukarı birçok ülkenin her köşe bucağını gezmiştim, ama Amerika'ya geri dönmek bana başka türlü keyif vermişti. Bu arada Amerika'da geçirdiğim birkaç hafta süresinde, küçümsenmeyecek bir Türk kolonisinin oluştuğunu fark ettim. Belki Türkler, Amerika'daki öteki azınlıkların yanında pek küçük bir topluluktu, ama eskiye oranla varlardı hiç olmazsa... Yalnız Amerika'da yaşayan Türkler çoğunlukla hasret çekiyorlardı. Bazıları bunu kabul ediyor, bir bölümü ise bu hasretten doğan sinir krizlerini, bunalımları, sıkıntıları "yorgunluk" ya da "ne de olsa daha alışamadık" diye geçiştirmeye çalışıyorlardı.

Özellikle California'da Türkler verdikleri davetlerde mümkün olduğu kadar Amerikalı görünmeye çalışıyor, hamburgerden jakuziye kadar Amerikan olan her şey, konukların gözleri önüne seriliyor, ama gecenin geç bir saatinde çalınan Ajda Pekkan ya da Zeki Müren kasetleri, ağır bir

perde gibi davetin üzerine inerek garip bir suskunluk yaratıyordu. Neşeli parçalarda her ne kadar bir göbek filan atılmaya çalışılıyorsa da, biraz sonra herkesin bakışları uzaklara dalıyor, hanımlar çıkarttıkları Kleenex'lerle gözlerini, ya da burunlarını silmeye başlıyorlardı. Gecenin ilerlemiş saatlerinde bu insanların vatan hasretleri, tüm çıplaklığıyla ortaya çıkıveriyordu.

Uzun zamandır oraya yerleşmiş ve kendilerini artık Amerikalı olarak görmeye başlamış hali vakti yerinde olanlar ise, "Şekerim istediğim zaman suyum akıyor, sifonu çektim mi pislikler gidiyor, tam televizyon seyrederken elektrik kesilmiyor, herkes trafik kurallarına saygı gösteriyor!" diye bambaşka bir terane tutturuyorlardı.

İstanbul'a yorgun ve mutlu döndüm. Daha bavullarımı açarken, Ankara'dan eski dostum gazeteci Müşerref Hekimoğlu'nun evinde tanıyıp çok sevdiğim ve çok yakın dost olduğum İsmail Hakkı Birler telefon etti... İstanbul'da olduğunu ve o gece Halk Partisi'nin ileri gelenlerinden Turan Güneş ve Orhan Birgit ile bana yemeğe gelmek istediklerini söyledi. Ecevit'in yakın dostu ve Halk Partisi'nin en sağlam temel taşlarından biri olduğuna inandığım İsmail Hakkı ile birlikte, İstanbul ya da Ankara'da yemek yemek aramızda bir gelenek haline gelmişti.

Palas pandıras evi toplatıp, yemekler hazırlattım ve telefonla bir iki kişi davet ederek yemeğe gelenler için geceyi mümkün olduğu kadar cazip hale getirmeye çalıştım. Turan Güneş ilk kez evime geliyordu ve uzaktan çok sempatik bulduğum bu önemli politikacının, evimde sıkılmasını istemiyordum. Bu arada dünyada en hayran olduğum insanlardan biri olan Bedia Muvahhit'i de davet etmiştim. Türk tiyatrosunun bu gerçek efsanesi, her zamanki canlılığı ve şıklığı ile o geceyi neşelendirmiş ve üç kurt politikacıyı hayranları arasına katmıştı.

Turan Güneş davetin havasını çok sevmişti. Türküler söyledi, fıkralar anlattı, hatta saat on ikiye doğru Bedia Muvahhit'ten bin kere özür dileyerek, ayakkabılarını fırlattı ve gecenin geri kalan bölümünü çorapla bitirdi. Bu arada bana telefon ettikten sonra düşüp ayağını kıran İsmail Hakkı Birler, geceye ayağı alçıda gelmişti. Gecenin bir saatinde bana bir fırsat bulup, Halk Partisi'nin Sanat Politikası için bir hazırlık yapmamı istediğini söyledi. Bu iş bana ilginç gelmişti. Halk Partisi sanata önem veren bir parti gibi görünüyordu ve o yıllarda politika sanata ve sanatçıya bugün olduğu gibi politik bir gözle bakmıyor, "olsa da olur, olmasa da" diye düşünüyordu. Oysa umudumuz Ecevit'in partisi, kendi de ozan olduğuna göre sanatı ön planda tutacak ve birtakım sorunları çözümleyiverecekti.

Birkaç aylık çalışma sonucu, gerçekten çok ayrıntılı bir rapor hazırlamış ve Ankara'ya gidip İsmail Hakkı Birler'e vermiştim. Birler raporu okuduktan sonra, bana telefon edip çok beğendiğini ve Ecevit'e vereceğini söyledi. Parti iktidara gelecek ve benim hazırladığım rapordan yola çıkılarak yeni hükümetin sanat politikası belirlenecekti. Bütün mesele partinin başa gelmesini beklemekteydi.

Umudumuz Ecevit (!)

Umudumuz Ecevit yepyeni bir ışık getirmişti insanların gözlerine. Görünmeyen bir güçle birleştirmişti sanki hepimizi. Erbakan'la koalisyona girmesine, benim gibi çok kişi sinirlenmişti. "Ama ne yapsın, başka çaresi yok ki" düşüncesiyle biraz olsun avunmuştuk. Ya da avunmuş görünmüştük. Oysa ben Ecevit'i bundan dolayı hiç affedememiş, bu yüzden de yavaş yavaş soğumaya başlamıştım. İspanya'nın Malaga kentinde bu koalisyonu duyduğum zaman beynimden vurulmuşa dönmüş "Nasıl yapar? Bunu bize nasıl yapar?" diye avaz avaz haykırmıştım sokaklarda. Şaşkın İspanyollar ne dediğimi anlamadıklarından garip garip yüzüme bakakalmışlardı. Erbakan'ın görüşüyle böylesine zıt olan bir insan, nasıl olur da onunla iş birliği yapar, bizleri hayal kırıklığına uğratabilirdi? Bizim tiyatronun emektarlarından Nükhet Gök, onu yakından görebilmek için saatlerce sokakta beklemiş, ona bir rastlantı sonucu kolu değdi diye günlerce mutlu olmuştu. Çünkü Nükhet gibi birçokları için, Ecevit, Atatürk'ün ölümünden sonra, yitirdiğimiz birlik beraberlik, hatta "Ne mutlu Türk'üm diyene" ruhunu geri getirmişti bizlere. Bizim yaşımızdakiler bununla yetişmişti. Buna gereksinimimiz vardı. Umudumuz Ecevit de bu ruhu bize biraz olsun geri getirebilmişti. Kıbrıs harekâtı sonuç olarak Türkiye için doğru mu oldu, yanlış mı oldu bilemem ama, bildiğim tek şey, bu harekât nedeniyle Ecevit'e daha bir bağlanmamız, saygınlığımızı bize kazandırdığına inanmamızdan ona daha çok umutla baktığımızdı. Umudumuz Ecevit gerçekten umudumuzdu. Lamı cimi yoktu bunun. Özellikle zengin çevrelerden çok kimse, onu azılı bir komünist olarak görüyor, Ecevit'i tuttuğum için benimle uzun tatsız tartışmalara giriyorlardı. "Bırakın herkes istediği kimseye inansın" sözünü nezaketle söylemem bile onları susturmuyordu bir türlü. Ne yapıp yapıp benim gibi geniş çevresi olan bir kişiyi, bu saçma sapan Ecevit tutkusundan vazgeçirmeye karar vermişlerdi sanki!

Sonunda onların yanında konuşmamaya, fikirlerimi öyle çevrelerde kendime saklamaya karar verdim. Yakın dostlarım ve büyük Ecevit hayranı olan Güngör Başman, Ülker Enginsoy, Suna Kan ve sanat çevresinden birçok kişilerle rahat rahat konuşuyor ve "Umudumuz Ecevit"in bu ülkeye yapabileceği harika işlerin hayalini kuruyorduk. Öyle ya yanında bir de Hasan Esat Işık, Turan Güneş ve İsmail Hakkı Birler gibi mükemmel beyinler vardı. Sanat politikalarına yön verecek insan da bendim. Daha iyisi can sağlığı(!)

Ecevit koalisyonla, yarı buçuk iktidara gelince, tatsızlık çanları çalmaya başladı. Yakın dostlarının söylediğine göre, o Ecevit gitmiş, yerine başka bir Ecevit gelmişti. Bundan ilk yakınanlar da Suna Kan'la kocası Faruk Güvenç olmuştu. En yakın dostlarıydı belki de, ama Ecevit başbakan olunca onunla konuşamaz hale gelmişlerdi.

Benim rapordan hiçbir haber çıkmamıştı. Rapordan vazgeçtim, sanırım sanatçılar hiçbir dönemde umudumuz Ecevit'in zamanında olduğu kadar hayal kırıklığına uğramamışlardır. Öteki hükümetlerin sanat politikaları olmasa bile, devlet kapılarına ziyarete giden sanatçılar itibar görür, büyük bir çoğunlukla da tüm istekleri makul ise yerine getirilirdi. Örneğin Adalet Partisi zamanında İhsan Sabri Çağlayangil, sanatçıya gerçekten önem veren bir kişiydi. Onun zamanında *İstanbul Masalı* adlı oyunumun Londra'da oynanması için kendisinden yardım istemiştim. Beni fazla tanımadığı halde emir vermiş ve otuz altı kişilik Dormen kadrosunun Londra'daki Aldwyc tiyatrosunda dünya tiyatro festivalinde rahat bir biçimde oynanmasını sağlamıştı.

Yıllar sonra kendi olanaklarımla Necati Cumalı'nın ünlü oyunu *Nalınlar*'ı İngilizceye çevirtmiş ve Yıldız Kenter, Göksel Kortay, Nevra Serezli, Kerem Yılmazer, Nüvit Özdoğru, Yüksel Gözen gibi bir çok değerli sanatçılardan oluşan bir kadroyla, otuz iki gün sürecek bir İngiltere turnesine götürmüştüm. Ecevit Hükümeti'nin kültür bakanı Ahmet Taner Kışlalı'dan yardım istemek kadar doğal bir şey düşünülemezdi. Öyle ya bir Türk oyuncu grubunun bir oyunu İngilizce olarak İngiltere'de turneye götürmesi ve bu turneyi Londra'nın tarihi Old Vic tiyatrosunda bir hafta oynayarak noktalaması küçümsenecek bir olay değildi. Gerçi benim rapordan bir haber çıkmamıştı ama Ecevit Hükümet'i böyle bir turneyi onaylardı en azından.

Ecevit'in Turizm bakanı olan Alev Coşkun, işin Türkiye'ye propaganda bakımından büyük yararlar sağlayacağını düşündüğünden, içtenlikle yardım etmeye çalışıyordu. Sonunda Türk Hava Yolları'ndan gidiş geliş biletlerimizi, dekor ve kostümlerimizi karşılayacak ekstra ücretleri Turizm Bakanlığı'nın bütçesinden çıkarıverdi ve bu gerçekten önemli turneyi yapmamızı mümkün kıldı.

Hiçbir hükümet adamından milletvekili, genel müdür, bakan, başbakan hatta cumhurbaşkanı olsun randevu almak benim için güç olmamıştır. Çoğunlukla bir telefon bu işi çözümlemiştir, ama her nedense Kışlalı'dan randevu bir türlü alamamış ve görüşmemizi turne sonuna kadar ertelemekten başka çare bulamamıştım.

İngiltere dönüşü Kışlalı'yla karşı karşıya gelebildim. Bunu da gene dostum İsmail Hakkı Birler becerdi. Kışlalı beni pek sıcak karşılamadı, bu da zaten baştan moralimi bozdu. Sanatçılar, özellikle benim gibi yıllardır ortadaysalar, böyle insanlardan sıcak bir ilgiyle karşılanmaya alışmışlardır. Yani başka bir deyimle hangi partiden olursa olsun, hangi aşamada bulunursa bulunsun devlet adamları, bürokratlar beni hep sıcak karşılamışlar, büyük nezaket göstermişler ve sorunlarıma bir çözüm getirmeye çalışmışlardır. Bunların arasında Turgut Özal, Fahri Korutürk, Kenan Evren, daha önce sözünü ettiğim İhsan Sabri Çağlayangil, Mehmet Yazar, Erdal İnönü, İmren Aykut, Bedrettin Dalan, İsmet Sezgin, Mesut Yılmaz, Nevzat Ayaz ve Demirel gibi isimler ilk aklıma gelenler.

Kışlalı bizim İngiltere turnesine pek sempati göstermemiş ve "Neden İngilizce oynadınız?" diye hiç beklemediğim bir soru sormuştu.

"Türk oyuncularının bir Türk oyununu İngiltere'de İngilizce oynaması ilginç gelmişti de," diye cevap verdim. "Ayrıca belki yanlış anladınız, bu bir Anadolu turnesi değil İngiltere turnesiydi," diye de ilave ettim öfkeyle.

İşin sonunda Kışlalı bana daha önce kendisinin haberi olmadan söz verilen parayı vermemekte direnmişti. Böylece gerçekten Türkiye için büyük bir propaganda sağlayan, İngiltere'de dört televizyon programına, altı radyo yayınına ve en aşağı on beş gazete yazısına konu olan *Turkish Clogs*'un 32 günlük turnesi, umudumuz Ecevit'in kültür bakanı Taner Kışlalı'ya ilginç gelmemişti. Bu olay benim Ecevit'e olan son umutlarımı da yitirmeme neden olmuş, büyük hayal kırıklığına uğratmıştı.

Hayal kırıklığına uğrayan benim gibi binlerce, milyonlarca insan vardı Türkiye'de. Gerçekten insanlar büyük bir umutla bu değişik ve hassas politikacıya dört elle sarılmışlar, Atatürk'ten sonra ufukta beliren yeni ve çağdaş bir kahraman gözüyle bakmışlardı ona.

Dış dünyadaki saygınlığı, anlaşılır konuşması, küçümsenmeyecek sımsıcak kişiliğiyle gerçekten boşlukta pırıl pırıl parlayan bir umut ışığı olmuştu hepimiz için. Ne yazık ki bu içimizi ısıtıp aydınlatan umut ışığı Halley kuyrukluyıldızı gibi yaşamımızda görünmesiyle kaybolması bir oldu ve bir anda yok olup gitti aramızdan.

Tiyatrodan Uzak Yıllar

Kendimi avunduracak bir sürü iş bulmuştum yapacak, ama ne olursa olsun tiyatronun yeri çok başkaydı yaşamımda. Benim gibiler için tiyatro bir 'yaşam biçimi' olmuştu. Onsuz yaşamak güç geliyordu. Hani birtakım sözler vardır "Kulisin tozunun kokusunu bir kez içine çektin mi, bir daha ondan kurtulamazsın" gibi. Kulisin kokusu mu, perdenin ipi mi, ya da ilk gecenin korkusu mu, hangisi bilmiyorum, ama tiyatro gerçekten insanın kanına giren ve bir daha ondan kurtulmasına olanak tanımayan bir olay. Üstelik alışık değildim boş kalmaya... Hem de böylesine bomboş kalmaya... Tiyatrosuz olmak hayatımın bir parçasını tamamen yok edip götürmüştü sanki... Tiyatrodan uzak kalmaya karar verdiğim bir yılın sonunda, yeniden bir çıkış yapmaya hazırdım, ama bu kez teklif kalmamıştı çevreden gelen. Benimle birlikte bütün tiyatrolar yok olup gitmişti sanki. Oysa Metin Serezli-Altan Erbulak ikilisi, Çevre Tiyatrosu'yla Kocamustafapaşa'da hayli ilgi topluyordu... Gülriz Sururi-Engin Cezzar topluluğu, Ali Poyrazoğlu'yla birlikte Şişli'deki Ümit Tiyatrosu'nda kü-

çümsenmeyecek işler yapıyorlardı... Nisa Serezli "Tatlı Kaçık"la başladığı başarılı kompozisyon dizisiyle Tolga Aşkıner yönetiminde Türkiye'nin en popüler aktrisi olma yolundaydı. Bütün bunlar benim eski oyuncularım değil miydi? Neden benim sahneye koyabileceğim gibi bir oyunu bulup bana teklif getirmiyorlardı acaba? Öte yandan Yıldız Kenter beni nerede görürse, "Yahu Haldun bir oyun bul da gel bizde sahneye koy..." diyordu. O da ben de bunun kuru bir laftan ibaret olduğunu biliyorduk. Nezaketle gülüşüyorduk her seferinde. Muhsin Ertuğrul bütün hayatı boyunca yaptığı gibi, beni görmezlikten gelmekte ısrar ediyordu. Tiyatrocu, hem de çok başarılı bir tiyatrocu olduğum unutulmuş gibiydi. Ya da benim ortalarda olmamam, birtakım insanları rahatlatıyordu. İşin kötüsü bu kâbus tam altı yıl sürecek ve tam altı yıl süreyle ben 'Elbet bir gün tekrar oyun sahneye koyarım' umuduyla ya da umutsuzluğuyla kahrolacaktım. Tiyatrodan uzak kalmam öylesine baskı yapıyordu ki üstümde, bazı geceler rüyamda kendimi oyun sahneye koyarken görüyor, mutlu oluyordum. Gerçeklere uyandığım zamanki melankolimle başa çıkmam, hayli güç oluyordu, öyle gecelerin sabahında. "Kendi kendine kabul et, bundan sonra bir daha hiç oyun sahneye koyamayacaksın. Bir daha hiç oynayamayacaksın. Bu yüzden başka işler bulup avunsan iyi olacak" diye kendime telkinler yapmaktan başka çarem kalmamıştı.

Dekoratör dostum Osman Şengezer o yıllarda daha İstanbul'a taşınmamıştı. İstanbul'a dekor yapmak için geldikçe, bende kalırdı. Bu yüzden o günlerdeki krizlerime yakından tanık olmuş insanlardan, dostlarımdan biriydi. "Senin o günlerde nasıl olup da, alkolik olmadığına hep şaşıp kalmışımdır" demişti bana yıllarca sonra.

Gerçekten de tiyatrodan umut kalmadığına göre kendime başka işler bulmalıydım. Buna hem maddi hem de manevi olarak gereksinmem vardı. Yoksa boşlukta yok olup gidecektim.

Televizyon o yıllarda insanın zamanını dolduracak kadar iş olanağı sağlamıyordu. Ayda yılda bir program çıkıyor, o da bana büyük bir keyif veriyordu, ama benim gibi sürekli çalışmaya alışmış bir insan için bu pek tatmin edici değildi. Çocukluğumdan beri en yakın dostlarımdan biri olan Hâmit Belli, o yıllarda daha Akbank'ın genel müdürü olmamıştı, ama gene de kurumda sözü en çok geçenlerden biriydi. Ayrıca Akbank'ta babamın yakın dostu, benim de çok sevdiğim İzzet Çintav da yöneticilerden biriydi. Her ikisinin de benim boşta kalmama tahammülleri yoktu. İlk önce bana Akbank'ın sanat danışmanlığını teklif ettiler. Sonra da Akbank için radyoda sürekli bir program yapmamı istediler. Böylece onların saatinde, sonraları "Müzikallerden Bir Yıldız", "Müzikale İki Bilet" gibi başarılı radyo programlarını doğuran ilk radyo programlarını yapmaya başladım. Bu programlarda en büyük yardımcım Şehir Tiyatrosu'ndan genç arkadaşım Osman Görgen'di. Sürekli radyo programı yapmam diksiyonum için çok yararlı olmuş, makineli tüfek gibi çabuk konuşmamı biraz

olsun kontrol altına alabilmiştim. Yıllar sonra televizyonda kusurlarıma rağmen birçok insanın beğendiği "çabuk, anlaşılır ama doğal" konuşma tekniklerimi, bu ilk radyo programlarına borçluyum.

Gene de günlerimin çoğu boş geçiyor, evde "acaba bugün ne yapsam, nasıl vakit geçirsem?" diye düşündüğüm saatler çok oluyordu. Günün birinde gündelik gazetelerden birine haftalık bir sütun yazmak geldi aklıma. Yazabilecek pek çok şey vardı. Böyle bir sütunda hem dışarıdan hem içerden pek çok haber verir, ayrıca bazı şeylere de hafifçe dokundurabilirdim. Bu fikir bana pek parlak gelmişti. Hemen kaleme sarılıp bir şeyler karalamaya başladım. Tabii ilk yazdıklarımı hiç beğenmedim ve çöpe attım. Birkaç denemeden sonra ortaya istediğim gibi bir şey çıkmış, çevremdekiler de okuduğum zaman hoşlanmışlardı. Şimdi iş bunu bir gazeteye kabul ettirebilmekti. Bunun için de ilk durak yakın dostum Erol Simavi olacaktı.

Simavi zaten birtakım iş tekliflerinde bulunmuş, *Hürriyet*'e ek olarak çıkarmayı düşündüğü ve adını "Kelebek" taktığı magazin gazetesi için bana fotoromanlar yaptırtmıştı. Ben de Türk sinema tarihinin ünlü kamera adamı İlhan Arakon'la işbirliği yapmış, ipe sapa gelmez bazı fotoromanlar çıkarmıştım ortaya.

Fotoromanları zaten sevmem, ama bir de istemeden yapınca bunları gerçekleştirmenin hiç zevki yoktu. Oldum olası fotoromanların, resimleri çekenlerden başkası tarafından yönetilmesi komiğime gitmiştir. Özellikle İlhan Arakon gibi bir görüntü üstadının yanında, yöneten Haldun Dormen fikrine katıla katıla gülmek geliyordu içimden. İlhan Arakon'la, daha sonra da Gani Turanlı'yla on kadar fotoromana yönetmen Haldun Dormen olarak imza attım o yıllarda.. Gerçi bunlar bana ve çevreme para kazandırdı, ama hayatımın unutmak istediğim bir bölümüdür fotoroman serüvenlerim.

Çok şükür ki İlhan Arakon'la birlikte çalışmamız yalnız fotoromanlara özgü kalmadı. O yıllarda yeni yeni başlayan televizyon reklam dizilerinin bazılarını da birlikte gerçekleştirdik. Akbank, Adile Naşit ve Turgut Boralı için bir reklam dizisi ısmarlamıştı Erol Günaydın'a. O da *Adile Teyze* adlı çok sevimli kırk beşer saniyelik sosyal eleştiri tarzı skeçler yazmıştı. Bunları yapmak gerçekten çok keyifliydi. Gerçi reklam filmleriydi ama her biri dramatik bir öykü anlatıyordu. Kırk beş saniyede dramatik bir öykü anlatmak dünyanın en güç işiydi. Böyle 12 film yapmış ve hayli söz ettirmiştik kendimizden, ama bu çeşit reklamlar için vakit daha çok erkendi. Bu yüzden de bu filmler zamanın büyük boşluğu içinde yok olup gitmeye mahkûmdu. İlhan Arakon'un yanı sıra önemli kamera ustalarından Memduh Yükman'la benim yazdığım ve bence Türkiye'ye gelmiş geçmiş en yetenekli oyuncularından biri olan Meral Taygun'un oynadığı bazı başka reklam filmleri de yapmıştık ama bunlar çok başarısızdı kanımca. Reklam işine aklım ermiyordu. Hele dramatik bir öyküsü yoksa

o işi hiç beceremiyordum. Bu yüzden yönetmen olarak reklamlardan ne para teklif edilirse edilsin, uzak kalmayı yeğlemişimdir hep.

Yazdığım sütunu Erol Simavi'ye Divan Oteli'nde beni davet ettiği bir öğle yemeğinde okudum. İlgiyle dinledi. Erol'u fazla sıkmamak gerektiğini biliyordum. Bu yüzden elimden geldiği kadar çabuk okudum. Hatta bazı yerleri de özetleyiverdim. "İlginç" dedi. "Bizim de böyle bir şeye ihtiyacımız var" diye ekledi ve elimdeki kâğıtları alıp cebine koydu, bir taraftan da fırında sütlacını kaşıklarken... Çok sevinmiştim. İş sandığımdan daha kolay olmuştu. Erol Simavi karar verdikten sonra *Hürriyet*'in uygun bir yerinde bana bir sütun verilecek, hoş bir isim bulunacak ben de her Pazar istediklerimi yazma olanağı bulabilecektim. "Yarın sabah İsviçre'ye gidiyorum. Dönüşte konuşuruz" deyip, yazdıklarım cebinde gitmişti o gün. Benim de Avrupa'dan gelmesini beklemekten başka çarem kalmamıştı, ama iş nasılsa olacaktı. Erol Avrupa'dan döndükten sonra hiçbir haber çıkmamış, birlikte olduğumuz birkaç davet ve yemekte de ben konuyu açtıkça, o sanki hep lafı değiştirmek istemişti. Ya da bana öyle gelmişti en azından. Sonunda *Hürriyet*'ten umudumu kesmiş, başka gazetelerden birinde kendime bir yer bulmaya karar vermiştim. "Niye Ercüment Karacan'la konuşmuyorsun?" diye sormuştu Hüseyin Kutman. Ercüment Karacan'la Erol Simavi kadar yakın değildim. Bu yüzden de beni nasıl karşılayacağını bilmiyordum. Kim bilir belki de "Sen tiyatro sanatçısısın, bu işler o kadar kolay değil" diye benimle alay bile edebilirdi. "Ben sana bir haftada randevu alırım. Birlikte gideriz," diye bir emrivaki yaptı Hüseyin.

Hüseyin ve o zamanki karısı Perran Kutman çok sık görüşüyorlardı Ercüment Karacan'la ve o yıllarda daha bir türlü evlenemediği Semiramis Pekkan'la. "Peki" diyebildim. Şansımı bir kez denemekte yarar vardı. Kararlaştırılan gün ve saatte Ercüment Karacan'ın Cağaloğlu *Milliyet* gazetesindeki ofisine gittik. Ercüment bizi her zamanki sımsıcak haliyle karşılamış ve beni hemen rahatlatmıştı. Daha oturur oturmaz sinemayla ilgili bir anektot anlatmaya başladı. Ercüment Karacan çılgın bir sinema meraklısıydı ve en sevdiği şey, eski filmlerden, özellikle kırklı ve ellili yılların ünlü yıldızlarından söz etmekti. Bu yüzden Ercüment'le anlaşmamız çok kolaydı. En azından herkesin konuşmadığı ortak bir dil konuşuyorduk. "Sana Merle Oberon'un bize *Wuthering Heights*'ı seyrettirdiği geceyi anlattım mı?" diye söze başladı ve kırklı yılların bu çok ünlü kadın yıldızının, Laurence Olivier'le başrolünü paylaştığını, ülkemizde *Ölmeyen Aşk* adıyla oynayan en ünlü filmini, Hollywood'daki evinde Ercüment'le Semiramis'e beşinci kez nasıl seyrettirdiğini anlattı. "Hoş bir adam bu Ercüment" diye düşündüm. "Hem yakışıklı hem de çok sıcak bir kişiliği var.."

"Hüseyin bana yazdığın sütunu getirdi, çok beğendim. Pazarları sana bir köşe vermek istiyoruz," dedi. Birden çok sevindim. *Milliyet* gibi bir gazetede her Pazar bir köşem olması, küçümsenecek bir olay değildi. "Yal-

nız Abdi şu günlerde Pakistan'da... O bu hafta sonu dönüyor. Onunla bir konuşup, onun da fikrini almak gerek," diye ekledi.

Abdi İpekçi *Milliyet*'te tek söz sahibi insandı. Patron da olsa, Ercüment onun onayı olmadan bir işe karar veremiyordu. Bu da benim çok hoşuma gitmişti. Ercüment Karacan – Abdi İpekçi beraberliğinin neden uyum içinde sürdüğü açıkça belli oluyordu.

Ertesi günlerden birinde Abdi İpekçi'yle buluştuk. Galatasaray günlerinden tanıdığım İpekçi beni içtenlikle karşılamış ve "Ben de böyle bir sütun istiyordum" diye beni hemen rahatlatıvermişti. Adını "Çeşitleme koyalım. Sanatın her kolundan bahsediyorsun, bu yüzden Çeşitleme bu sütun için çok iyi bir ad olacak," dedi. Arkasından da hemen heyecanla telefona sarıldı ve talimat vermek üzere gereken insanları ofisine çağırdı.

Abdi İpekçi pratik bir adamdı. Fazla da vakti yoktu. Bu yüzden doğru olduğuna karar verdiği işleri hemen o an bitiriyor, hiçbir zaman sürünmecede bırakmıyordu. Büyük başarısının nedenlerinden biri de buydu.

Bir hafta sonra, 1975 yılının bir şubat günü *Milliyet* gazetesinin Pazar günkü sayısında Haldun Dormen'den "Çeşitleme" adlı sütun ilk kez yayınlandı ve tam beş yıl süreyle hiçbir gün aksamadan her Pazar okuyuculara seslendi.

Yazı yazmak, istediğim şeylerden söz etmek, özellikle Türkiye'de kimsenin her nedense dokunmamayı yeğlediği olumlu şeylere parmak basmak, bana büyük keyif veriyordu. Hele tiyatrodan alıştığım tebrik sözlerinin, başka bir biçimde bana yöneltilmesi beni gerçekten çok mutlu ediyordu.

"Haldun bey bize her Pazar dış dünyadan bir pencere açıyorsunuz," "Her hafta sizin sütununuzu okumak için Milliyet alıyorum." "Sizin yazınızdan sonra gişemiz çok açıldı. Sağ olun," gibi sözler benim için tiyatrodan boşalan yeri biraz olsun doldurabiliyordu. Severek yapıyordum bu işi. Nerede olursam olayım, telgraf, mektup, telefonla gönderiyordum yazılarımı... Gittiğim kentlerden ilginç sanat haberleri göndermek de ayrı bir keyif veriyordu bana. Böylelikle de okurlarıma dünyadaki yeni sanat olaylarını aktarabiliyordum.

Abdi İpekçi'nin 1979 yılının 1 Şubat günü öldürülmesi, bu mutlu olayıma korkunç bir gölge düşürmüş, daha sonra da Ercüment Bey'in gazeteyi devredip Londra'ya taşınması birçok kişi gibi beni de öksüz duruma düşürmüştü. Abdi İpekçi olmadan koskoca bir Cağaloğlu yokuşunu düşünmek bile zor geliyordu insana. Ama ne yazık ki terör kâbusunun acımasızca harcadığı değerlerden biri de, o güzelim Abdi İpekçi'ydi. Candan, barışsever, hayata içtenlikle bağlı, bir tek kahkahasıyla bütün bir geceyi aydınlatabilecek o harika insan, kalleş, anlamsız bir kurşunla ziyan olup gitmişti 1979 yılının bir şubat günü.

Milliyet'e kırılmıştım sanki. Aptalca bir şeydi belki, ama Abdi İpekçi olmadan *Milliyet*'e yazı yazmak içimden gelmiyordu. O günlerde *Hürriyet*

yazarlarından yakın aile dostumuz Doğan Koloğlu, bir hafta sonu Çiftehavuzlar'daki yalıda, "Senin yerin Hürriyet" diye bastırınca, *Milliyet*'i bırakıp *Hürriyet*'e geçmeye karar verdim. İtiraf etmem gerekir ki bu kararımda, *Hürriyet*'in bana sütun başına *Milliyet*'ten dört misli daha fazla para teklif etmesinin de büyük etkisi vardı. *Hürriyet* bana Pazar magazininde adını "Daldan Dala" koyduğumuz bir sayfa vermişti. Daha ilk haftalarda yazım yayınlanır yayınlanmaz, *Milliyet*'ten çıktığıma pişman oldum. İkinci dereceye düşmüş gibi bir duyguya kapılmıştım. Üstelik yazılarımın orasını burasını kesiyor, uzun geldi diye bazen en can alıcı noktasını yok ediyorlardı. Oysa 5 yıl süreyle *Milliyet*'te tek satırıma bile dokunmamışlardı. Ama artık yapacak iş kalmamıştı, olan olmuştu bir kez, zaten 1979 yılından sonra tiyatro tekrar hayatımı doldurmaya başlamış, başka işlere zar zor vakit ayırmama neden olmuştu. *Hürriyet*'le serüvenim iki yıl sürdü. Sonra günün birinde hiçbir neden göstermeden, o yıllarda gazetenin başında olan Nezih Demirkent yazılarıma son verildiğini söyledi. Ercüment Karacan ve Abdi İpekçi'yle parlak bir biçimde başlayan gazetecilik hayatım, Nezih Demirkent'in bir sözüyle tatsız bir sonla noktalanmıştı.

Ah Televizyon, Vah Televizyon

Amerika'da yaşadığım son yıl, New York'taki apartmanı birlikte tuttuğumuz arkadaşım Forrest Compton eve bir televizyon almaya kalkınca, kıyametleri koparmış o zamanki genç züppeliğimle, böyle bir aptal kutusuna tahammül edemeyeceğimi söylemiştim. Ellili yıllarda televizyon yavaş yavaş Amerika'da salgın hale gelmeye başlamış, *Ed Sullivan Show*, *The Sid Ceaser Hour*, Milton Berle ve Jack Benny gibi popüler komedyenlerin üstlendikleri programlar, New York gibi çok hareketli bir kentte bile, sokakların boşalmasına neden olmaya başlamıştı. New York'lu bir taksi şoförünün, "Kusura bakmayın bu akşam arabayı erken çekiyorum, biraz sonra *Jack Benny Show* var" demesi doğal hale gelmişti.

Gerçekten de bu programlar yüzünden bazı geceler New York sokaklarının gözle görülür bir biçimde boşalması, savaştan çıkmış gibi görünüme bürünmesi, televizyonun gücünden insanları korkutmaya başlamıştı. Hiç kuşku yoktu. Televizyon insanları yavaş yavaş kendine esir edip onların ruhuna kadar giren, korkunç bir yirmici yüzyıl canavarıydı. Ama benim telaşlanmama hiç gerek yoktu. Nasılsa televizyon yalnız Amerikalılara özgü bir hastalıktı. Böyle bir şey bizde hiçbir zaman gerçekleşemeyecekti. Türkiye'de yaşamaya kararlı olduğuma göre, benim bu konuda telaşlanmama hiç mi hiç gerek yoktu. Yıllar sonra televizyonun, hem özel, hem meslek yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası haline geleceği nere-

den aklıma gelebilirdi ki! Televizyon antenlerinin Anadolu'nun en ücra köşelerindeki gecekonduların bile damlarının doğal bir parçası olarak görüneceğini televizyon kişiliklerinin Hollywood yıldızlarından bile daha popüler olacağını o yıllarda kim düşünebilirdi? Ama bu ellilerde Amerikalıların bile aklına gelemezdi. Öyle ya, o yılların ünlü sinema oyuncusu Burt Lancaster'e, Larry Hagman adındaki bir aktörün Dallas dizisindeki J.R rolüyle dünyanın en tanınmış kişisi olacağı söylenseydi, karşısındakinin zır deli olduğuna karar verirdi herhalde. Ellili yıllarda Amerika'da televizyon, tiyatro ve sinema yıldızları tarafından küçümsenir, iş bulamayan yıldız adaylarının, sönmeye yüz tutmuş ya da unutulmuş ünlülerin son kurtuluş yolu olarak görünürdü.

Benim televizyonla ilk ilişkim çok ilkel bir biçimde gerçekleşmişti. 1967 yılında Dormen topluluğu olarak, Ses Tiyatrosu'nda, Peter Shaffer'in *Karanlıkta Komedi* adlı oyununu oynuyorduk. Çok tatlı uzunca bir perdelik komedinin başrolleri Ayfer Feray, Füsun Erbulak, Nisa Serezli, Hüseyin Kutman, Tolga Aşkıner ve tarafımdan oynanıyordu. İstanbul Teknik Üniversitesi, Maçka'daki binasının üst katında büyücek bir odada mütevazı programlar hazırlayıp haftanın birkaç gününde bir iki saat yayın yapıyordu. O günlerde bütün Türkiye'de televizyonu olan insanların sayısı bin kişiyi geçmezdi herhalde. Teknik Üniversite'nin yayın yaptığı saatlerde, özellikle Beyoğlu'nda vitrinlerinde televizyon olan bir iki dükkânın önündeki birikenleri görmek olağan hale gelmişti. Bir dükkânın önünde kalabalığı görünce Teknik Üniversite'nin yayın yaptığını anlardık hemen. İşte böyle yayınlanan programlardan biri için *Karanlıkta Komedi* istendi. Dormen Tiyatrosu'nun teknisyenleri, yayının yapılacağı gün dekoru tiyatrodan alıp Maçka'daki salona götürdüler. Bizim ayrıca prova yapmamıza gerek yoktu. Bildiğimiz oyunu, bildiğimiz dekorun içinde oynayacaktık. Seyircilerin yerine kameralar bizi izleyecekti yalnızca. Yayın aynı gece canlı olarak yapıldığından, *Karanlıkta Komedi*'nin televizyonda nasıl olduğunu göremedim hiç. Görene de rastlamadım bunca yıldır. Acaba Beyoğlu'ndaki dükkânların önünde o gece, o oyunu kaç kişi izledi? Hep merak eder dururum o günden beri.

1970'li yılların başında TRT yayına başlamış, Dünya Kupaları, *Eurovision Şarkı Yarışması*, *Uzay Yolu*, *Kaçak*, *Kaygısızlar* filan derken farkında olmadan yaşam biçimimiz değişivermişti.

"Ayol gece yemekten sonra Fatoş Hanımlara gitsek" sözleri yerine "Bu akşam *Kaçak* var, Allah vere de kimseler misafirliğe gelip, tadını kaçırmasa" sözleri gelmişti. Birden bire işler alt üst olmuş, televizyon olmadan önceki hayatımız, alışkanlıklarımız, âdetlerimiz yok olup gitmiş, herkes birbirine "Televizyon olmadan ne yapmışız?" sorusunu sormaya başlamıştı.

Ben de zaman geçtikçe yayılan ve yaygınlaşan bu yirminci yüzyıl canavarının tartışılmaz gücü karşısında boyun eğmekten başka çare kalma-

dığını anlamış ve ister istemez, New York'taki ukalalığımdan vazgeçip eve bir televizyon satın almıştım. İşin dahası, TRT Genel Müdürü Adnan Öztrak zamanında televizyon yöneticileri arasında hatırı sayılır bir yeri olan çocukluk arkadaşım Fatoş Sevengil'in teklifini kabul edip, 1973 yılında *"Elli Yılda Türk Tiyatrosu"* adlı dört bölümlük bir dizinin sunuculuğunu ve yönetmenliğini de kabul etmiştim. Sunuculuğunu Türk tiyatrosunun büyük oyuncusu Vasfi Rıza Zobu'yla birlikte yürütecektik. Bu gerçekten hayranlık duyduğum oyuncu, ne yazık ki seksenli yıllarda Şehir Tiyatroları'nda yöneticilik yapacak, olmayacak potlar kıracak ve çağdışı düşünceleriyle saygınlığına gölge düşürecekti. Programda Cumhuriyet başlangıç devrinde Türk tiyatrosunu, Darülbedayi'yi, Devlet Tiyatrosu'nun kuruluşunu ve *Lüküs Hayat*'ı anlatıp sergileyecektik. Oyun bölümlerinde rol alan sanatçılar arasında Bedia Muvahhit, Gazanfer Özcan, Beyhan Hürol, Adile Naşit, Ahmet Evintan, Münir Özkul, Sadrettin Kılıç gibi görkemli isimler vardı. Bunların çoğuyla ilk kez birlikte çalışacaktım. Ankara'dan gönderdikleri Egemen adlı bir kameraman ve ilk kez tanıştığım bir teknik ekiple İstanbul Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nda çekimlere başladık. İlk önce Vasfi Rıza'yla benim sunucu bölümlerim çekiliyordu. Televizyon kameralarının karşısına geçmek, beni hayli heyecanlandırmıştı. Kasıldığımı, omuzlarımın kalktığını hissediyordum. Özellikle "Ya bir yanlış yaparsam?" korkusu beni büsbütün kasıyor, doğallıktan uzaklaştırıyordu. Kameraman Egemen'le aramızdaki buzların çözülmesi sonucu biraz rahatlamış, kamera çalışır çalışmaz, daha doğal hareket etmeye başlamıştım, diyorum ama şimdi o eski programlardan elde kalan birine baktığım zaman, dehşet içinde kalıyor, kendimi görmemek için gözlerimi kasıyorum. Yıllar yılı kameraların karşısına geçmek beni çok değiştirmiş, bugünkü televizyondaki rahat kişiliğimi elde etmeme neden olmuştu, ama bunu da her şey gibi, yılların deneyimi ile elde edebilmiştim.

1973 yılında yaptığımız beş bölümlük programın çekimleri bazen İstanbul'da, bazen Ankara'da gerçekleştirilerek dört haftada bitti. O günlerde bu programlar nasıl karşılandı bilmiyorum. Daha o yıllarda bilinçli bir televizyon seyircisi ve basını oluşmadığından öylesine seyredildi belki de... Bu arada başta benim olmak üzere, bütün acemiliklerimiz de arada kaynayıp gitti herhalde.

Lüküs Hayat'ın çekimlerini Çiftehavuzlar'daki yalımızda gerçekleştirecektik. Babamın 1971 yılındaki ölümünden sonra, koca yalıyı annem idare etmeye çalışmış, ama yazları benim ve kız kardeşim Güler'in çoğunlukla İstanbul dışında olmamız nedeniyle, o koca evde oğlum Ömer, dadısı Jasmin hanım ve adamlarıyla yalnız başına yaşamaktan yakınmaya başlamıştı. Zaten annem oldum olası kentin merkezinden uzak bir yerde oturmaktan hoşlanmazdı. Betûl o yıllarda Londra'da çalıştığından oğlumuz Ömer, Jasmin'le birlikte yazları Çiftehavuzlar'da kalıyordu. Bir aile toplantısı sonucu, Çiftehavuzlar'daki yalıyı apartman yaptırmayı ve

kat karşılığı bir inşaat şirketine vermeyi kararlaştırdık. Zaten karşı taraf "yazlık" kavramını kaybetmeye başlamış, ilk köprünün de yapılmasıyla, kentin bir bölümü haline gelmişti. Hatta benim için İstanbul'dan apayrı bir kent olmuştu. Erenköy ve Göztepe'deki çamlı bahçeler içindeki o güzelim köşklerin Marmara denizinin kıyılarını süsleyen o görkemli yalıların yerini sevimsiz gökdelen özentileri almaya başlamıştı. Çiftehavuzlar'daki çocukluk ve gençlik yıllarımızın en hoş günlerini geçirdiğimiz güzel yalımız da, bu çağdaşlaşmadan nasibini alacaktı. Bunun çaresi yoktu.

Güler'le bu iş için en uygun kuruluşun, o günlerde adı yeni yeni duyulmaya başlayan mimar Yılmaz Sanlı'nın şirketinin olacağına karar vermiştik. Sanlı'nın özellikle Boğaz'da yaptığı binalar, hayli ilgi çekiyor ve betonlaşan İstanbul'un karmakarışık mimarisi içinde göze hoş görünmeyi başarıyordu. Bu da küçümsenecek bir şey değildi. Erol Simavi'nin Divan Oteli'nde verdiği bir akşam yemeğinde, Yılmaz Sanlı'yla tanışmış ve hemen ona fikrimizi açıklayıvermiştim. Sanlı bu işi severek yapacağını, şirketinin adamlarına işi tetkik ettireceğini söylemişti. Böylelikle hem Çiftehavuzlar'ın kaderini inandığımız birinin ellerine terk etmiş olduk, hem de Yılmaz'la ve bence dünyanın en zarif, en hoş insanlarından biri olan karısı Necla'yla dostluğumuz başlamış oldu. Yılmaz Sanlı'yla dostluk bir volkanın üstünde oturmaya benzer. Ne zaman bir şeye alınıp patlayacağı belli olmaz. Bir de bakarsınız ki darılmıştır size, şunu da itiraf etmek gerekir ki, hemen arkasından da beyaz dişlerini gösteren bir gülümsemeyle, dargınlığını unuttuğunu belirtir. Son yıllarda bir yerlerde karşılaştığımız zaman "Yahu biz seninle dargın mıydık?" esprisi aramızda olağan hale gelmiştir.

Yılmaz yalıyı yıkıp yerine apartman yapmaya karar verince, Çiftehavuzlar'ı apar topar boşaltmak zorunda kalmıştık. Boşaltmadan önce *Lüküs Hayat*'ı orada çekmek de en akıllıca iş olacaktı. Rey Kardeşler'in 1930'lu yıllarda Suadiye'de geçen öyküsü, bizim tipik bir 1930 yalısı olan Çiftehavuzlar'daki eve tıpatıp uyuyordu. Cemal Reşit Rey'le Dormen Tiyatrosu günlerinden beri ilk kez birlikte çalışacaktık. Bu onu çocukça heyecanlandırmış, orkestrayı bizzat kendisi yönetmeye karar vermişti.

Fatoş Sevengil'le *Lüküs Hayat* için harika bir kadro oluşturmuştuk. Münir Özkul, Güzin Özipek, Ali Poyrazoğlu, Altan Karındaş, İsmet Ay, Pekcan Koşar, Suna Selen, Hâdi Çaman, Suna Keskin önemli rolleri paylaşıyorlardı. Ben Şevkiye May'ın ölümsüzleştirdiği hizmetçi Şadiye rolünün çok yetenekli bulduğum şarkıcı Füsun Önal tarafından oynanmasında, ısrar etmiştim. Sonuçta bu ısrarımda ne kadar haklı olduğum ortaya çıkmıştı. Füsun daha sonraki yıllarda sahneye koyduğum *Kelebekler Özgürdür* ve Metin Serezli'nin rejisinde *Durdurun Dünyayı İnecek Var* oyunlarındaki küçümsenmeyecek yeteneklerini, kırk yıllık tiyatroculara taş çıkartırcasına sergileyecek, fakat doksanlı yıllarda *Evita* müzikalinde girdiği anlamsız savaşta baştan yenilecekti. *Evita*'da Zuhal Olcay'dan sonra

oynaması ve onunla olmayacak bir rekabete girmesi, bu yüzden de Şehir Tiyatroları'nın genel sanat yönetmeni Gencay Gürün'le arasını bozması, bana çok tatsız ve anlamsız gelmişti. *Lüküs Hayat*'ın müzikleri Cemal Reşit Rey'in batonu altında İstanbul Radyo Evinde banda alınmış ve çekim beş günde Çiftehavuzlar'daki evde gerçekleştirilmişti.

Şimdi düşünüyorum da düpedüz çılgınlık yaptığıma karar veriyorum. Öyle ya, *Lüküs Hayat* gibi iddialı bir projeyi, üstelik uydurmasyon kostüm ve dekorlarla televizyona çekmek bir akıllının, hatta normal bir delinin bile yapacağı bir iş değildi. Ancak benim gibi o günlerde çılgınlığın en üst aşamasına erişmiş biri böyle bir işe girişebilirdi.

Sonucun ne olacağını kestirmek güç değildi. Bunu anlatmak için İsmet Ay'ın bir hikâyesini burada yazmadan geçemeyeceğim. *Lüküs Hayat* 1973 yılında televizyonda yayınlandıktan bir gün sonra, İsmet Harbiye'deki Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'na gitmek üzere Aynalı Çeşme Sokağı'ndaki evinden çıkmış, Taksim'deki Maksim Gazinosu'nun köşesinde karşıdan karşıya geçmeye çalışan şık giyimli yaşlı bir bey görmüş. Tipik bir eski İstanbul beyefendisi olan bu zat, İsmet'in anlattığına göre, İsmet'i görünce duraklayıp hafifçe gülümsemiş, İsmet de "Dün akşam beni herhalde televizyonda *Lüküs Hayat*'ta seyretti," diye memnun bir biçimde adamcağızın gülümsemesine karşılık vermeye çalışmış. Eski İstanbul beyefendisi bundan cesaret alarak "İsmet Bey, sizi dün gece *Lüküs Hayat*'ta seyrettik," demiş. İsmet ufukta beliren kutlama sözcüklerinin sımsıcak etkisiyle daha da sırıtmış. Adamcağız İsmet'in yanına iyice yaklaşarak "Başta Haldun Bey olmak üzere hep birden o güzelim oyunun içine sıçmışsınız!" diye lafı gediğine koyup karşı kaldırıma geçivermiş... İsmet bu hikâyeyi uyduruyor mu, yoksa gerçekten başına geldi mi, hiçbir zaman öğrenemedim, ama o günlerde televizyon için yaptığımız *Lüküs Hayat*'ı bu hikâye bir yere kadar özetliyor kanımca.

Lüküs Hayat'ın başarısızlığında, beş günde bütçesiz çekilmesinin yanı sıra, teknik yeteneksizliklerin de çok etkisi vardı, ama gene de bazı sahneleri çok iyi olmuştu ve arşivlenmesi gerekirdi. 1989 yılında televizyona ikinci kez çektiğimiz *Lüküs Hayat*'ın başında yaptığım tanıtma konuşmasında, bu ilk prodüksiyondan bazı sahneleri koymak istedik. Fakat ne yazık ki tüm uğraşmalarımıza rağmen filmin bir tek karesini bile bulamadık. İşte bu da bizim "arşiv" anlayışımızın güzel bir örneği.

Televizyonda çalışmak her şeye rağmen çok hoşuma gitmişti. 1960'lı yıllarda başlayıp sürdüremediğim filmciliğimin bir uzantısı gibi geliyordu bana. Üstelik şaşırtıcı bir de gerçek vardı işin içinde. Televizyon insanlara sinemanın bile sağlayamayacağı bir ün sağlıyordu. Bu da, itiraf etmem gerekir ki hoşuma gidiyordu. Tiyatroda ne kadar başarı kazanırsanız kazanın, sizi tanıyanlar belirli bir çevrenin dışına pek çıkmaz. Oysa televizyonda, hele başarılı bir programda önemli bir rolünüz ya da göreviniz varsa, bütün Türkiye sizi bir anda tanıyor demektir. Ellili yıllarda

Amerika'nın büyük televizyon şirketlerinden biri, Çaykovski'nin ünlü *Kuğu Gölü* balesinin tamamını yayınladıktan sonra yapılan bir araştırma sonucu, Çaykovski'nin *Kuğu Gölü*'nü yazdığı 19. yüzyıldan o geceye kadar dünyanın çeşitli kentlerinde baleyi bütün seyredenlerden bir misli fazla insanın o yayında *Kuğu Gölü*'nü seyrettiği saptanmış. Televizyonun korkutucu gücüyle başa çıkmaya gerçekte olanak yoktu.

İsmail Cem ve Unutulanlar

1975 yılında televizyon genel müdürü İsmail Cem İpekçi olunca tüm sanatçıların yüzü gülmüştü. İsmail Cem ne yaptığını bilen, genç, dinamik ve de en önemlisi çok çağdaş bir insandı. İsmail Cem'in genel müdür olduğunu okuyunca paçaları sıvayıp on değişik proje hazırladım ve Ankara'nın yolunu tuttum. Yeni genel müdür, beni büyük bir nezaketle karşılamış ve projelerime olağanüstü bir ilgi göstermişti. Özellikle *Unutulanlar* adlı bir projem ona çok çekici gelmişti. Kendisiyle birlikte çalışan Mehmet Barlas'ı yanına davet etti ve projemin bir an önce yürürlüğe girmesi için, gerekenlerin en hızlı bir biçimde yapılmasını istedi. Barlas da *Unutulanlar* projesini çok beğenmişti. O da on unutulmuş ünlünün yaşam öyküsünü anlatan bu yarı belgesel dizinin, bir an önce yapılıp yayınlanmasını istiyordu. O gün televizyonda hayatımda gördüğüm en hızlı işlemle proje onaylandı ve tüm çalışmaların yapılması için gereken emirler verildi, kâğıtlar imzalandı ve ben o gece çekim hazırlıklarına bir an önce başlayabilmek için yataklı vagonla Ankara'dan İstanbul'a döndüm.

Göksel Kortay bana senaryonun yazılmasında çok yardım etmiş, daha doğrusu on bölümden oluşan dizinin kahramanlarından kantocu Peruz, Darülbedayi oyuncusu Küçük Kemal, sinema yıldızı Turan Seyfioğlu, şarkıcı Denizkızı Eftalya, operetlerin ölümsüz ismi Celal Sahir, büyük dramatik aktrisimiz Nevin Seval, ilk Türk kadın oyuncu Afife, ölümsüz halk sanatçısı Naşit ve Türk sahnelerinin ilk ünlü subreti Şevkiye May hakkında gereken bilgi ve belgeleri toplamak için benimle birlikte bir hayli ter dökmüştü. Arşiv yokluğu ve de sorumsuzluğu yüzünden bunları toplamak hayli güç, hatta zaman zaman olanaksız hale geliyordu. Örneğin Türk sahnesinin ilk Müslüman sanatçısı Afife, 1940'lı yılların başında Bakırköy Akıl Hastanesi'ndeki ölümünden sonra, hakkındaki tüm bilgiler sanki yer yarılmış içine girmişti. Hiç kimse hakkında hiçbir şey bilmiyor, hiçbir yerde resmi bile bulunmuyordu. Oysa Meral Taygun'un başrolünü oynadığı Afife bölümünün çok iyi olmasını istiyordum. Garip bir tutkum vardı bu hiç görmediğim, hiç tanımadığım cesur kadına. Daha çocukken *Perde* ve *Sahne* dergisinde ölümüyle ilgili bir yazı okumuş ve o günden

beri de bu devrimci, talihsiz kadına karşı bir Türk tiyatrocusu olarak kendimi borçlu hissetmiştim. Afife ziyan olup gitmişti, ama bizlerin onu hatırlaması gerekiyordu en azından. Ne mutluyum ki *Unutulanlar*'dan 16-17 yıl sonra Nezihe Araz onun hakkında bir yazı yazdı ve Şahin Kaygun, Müjde Ar'ın kişiliğinde onu sinema perdelerine getirdi. Denizli Açıkhava Tiyatrosu'nun kapısının bir yanına Muhsin Ertuğrul'un, bir yanına da Afife'nin "relief"leri yapıldı.

Uzun uğraşlardan sonra o yıllarda pek yakın dostum olmayan Mustafa Alabora'nın annesi eski aktris Hayat Hanım'ın ünlü besteci Selahattin Pınar'ın kızkardeşi olduğunu duydum. Bir kardeşleri de Şehir Tiyatroları'nın ünlü oyuncusu Melahat İçli'ydi. Pınar'ın bir zamanlar Afife ile evli olduğunu öğrenmiştik.

Hayat Hanım bana kısa bir süre yengesi olan Afife hakkında fazla bilgi veremedi. Selahattin Pınar, Afife için "Nereden Sevdim O Zalim Kadını?" şarkısını yazmış, ama onunla ancak birkaç yıl evli kalabilmişti. Afife de gün geçtikçe daha çok esiri olduğu uyuşturucuların etkisiyle yok olup gitmişti.

Trajik bir öyküydü Afife'nin öyküsü. Üstelik o günlerde birkaç kişinin dışında kimse, bu önemli kadının adını bile bilmiyordu. Bu yüzden onun hakkında bir şey yapmak ve onu da çok beğendiğim Meral Taygun'a oynatmak beni çok mutlu ediyordu. Sonunda en çok bilgiyi gene Vasfi Rıza Zobu'dan aldık. Zaten bu insanlar hakkında bilgiyi, yaşayan yakınlarından ya da onlarla birlikte çalışanlardan öğrenmekten başka çaremiz yoktu. Türkiye'de o yıllarda arşiv kavramı daha hiç başlamamıştı. Bu yüzden de araştırmacılar hatırlanabilen yarım yamalak anılardan yola çıkarak, bir şey yazmak zorunda kalıyorlardı. Bu bilgiler de hiçbir zaman tam sağlıklı ya da objektif olamıyordu.

Dizi büyük bir beğeni kazanmış ve unutulan sanatçılara gösterilen bu vefa borcu birçokları tarafından sıcak bir ilgiyle karşılanmıştı. Her dizinin baş karakteri önemli bir oyuncu tarafından üstlenilmişti. Meral Taygun'un yanı sıra, Ayten Gökçer Nevin Seval'i, Erol Günaydın büyük Naşit'i, Alev Sezer Küçük Kemal'i, Göksel Kortay Denizkızı Eftalya'yı, Süleyman Turan, Turan Seyfioğlu'nu, Kerem Yılmazer Celal Sahir'i, Altan Karındaş Peruz'u ve benim ısrarlarımla ilk kez dramatik bir rolü büyük bir başarıyla deneyen şarkıcı Hümeyra da Şevkiye May'ı oynamışlardı. Naşit'in kızı Adile Naşit, babasına ait dizide kendi annesi Mari Fera Hanım'ı, ağabeyi Selim Naşit de dayıları Yorgo efendiyi canlandırıyorlardı. *Unutulanlar*'la sonraki yıllarda benim için olağan hale gelen devamlı televizyon sunuculuğuna başlamış ve her bölümün başında o bölüme ait açıklamalar yapmıştım. Kameranın karşısına çıkıp konuşmaya başladığım o ilk günler aklıma geldikçe, deneyimlerin insan hayatında ne kadar önemli olduğunu düşünüyorum. İlk başlardaki korkaklığım, kamera çalışır çalışmaz tüm vücudumun kasılması, sözleri anlaşılır bir biçimde söy-

leyebilmek için dudaklarımın ve bu nedenle de ağzımın acayip şekillere girmesi, bugünkü kamera karşısındaki rahatlığıma yol açmış, adım adım bana son yıllardaki televizyon kişiliğimi kazandırmıştı.

O yıllarda Tansu Polatkan'ın rahat, kendinden emin bir şekilde spor programlarını sunmasını "Acaba ben de bir gün kamera karşısında böyle rahat olabilecek miyim?" diye hayranlıkla seyrederdim. Gerçekten de nezaket ve zarafetini de çok beğendiğim Tansu Polatkan hâlâ televizyonun en zevkle izlediğim spikerlerinden biridir.

Televizyon Türk ailesinin yaşamına artık adam akıllı girmişti. *Kaçak* dizisi, yayınlandığı yetmişli yıllarda, en çok konuşulan konulardan biri haline gelmiş, başrol oyuncusu David Janssen en yakın akrabamızdan daha yakın olmuştu bizlere. *Uzay Yolu*'nun sevimli karakterleri, çocukluğumuzdaki *Baytekin* tarzı filmleri yepyeni bir boyut içinde yeniden getirmişti yaşamımıza. Başlarda haklı olarak hepimiz birazcık televizyon görgüsüzüydük. Ne bulsak seyrediyor, önümüze gelen her programı beğeniyor, en olmayacak kişilere büyük hayranlık duyuyorduk. Yapımcımız da sunucumuz da, en önemlisi seyircimiz de işin acemisiydi, ama yavaş yavaş taraflar istediklerini bilir hale gelmeye ve "sofistike" olmaya başladılar. Tabii sonuç olarak da işler biraz yoluna girdi. Ta ki 1987 yılından sonra bir çılgınlık haline gelen Brezilya dizilerine kadar... Tam seyircimiz iyice "sofistike" olmaya başladı derken, *İsaura* ve *Zenginler de Ağlar* gibi konusu, rejisi, oyuncusu, dekoru ve kostümüyle, tam onuncu sınıf dizilerin nasıl böylesine popüler olduğuna şaşmamak mümkün değil! Bu dizileri izleyenler arasında öylesine fanatik olanlara rastlanıyor ki, ölenlerin arkasından yas tutuyor, kötülerin yok olmaları için kurbanlar adıyor, sevdiklerine kavuşamayanlar için telli babaya adaklar vaat ediyor, hatta çok sevdikleri bir karakterin ölümü üzerine helva yapıp komşularına bile dağıtıyor. Tuhaf bir kutu bu televizyon!

Benim gibi çok çalışan biri için, iyi bir televizyon programı ya da akıllıca bir dizi çok dinlendirici oluyor ve gerçekten zevk veriyor. Benim eski günlerde olduğum gibi, ukalalık edip televizyon seyretmenin "ayıp" ya da "kültürsüzlük" olduğunu düşünen, "Ay nasıl vakit bulup da seyredebiliyorsunuz?" diye gözlerini açа açа soran dünya kadar insan da televizyon yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası oldu! Öte yandan bir program eleştirildiğinde de, en çok konuşanlar, en ağır eleştirenler de gene onlardır. Her nasılsa yalnızca eleştiri alacak programları seyredebilecek vakti bulabiliyorlar!

Unutulanlar gibi başarılı bir diziden sonra televizyonda şansım pek iyi gitmedi. Zaten İsmail Cem de yerini pek tatsız, pek anlamsız bir yönetime bırakmış, orada çalışmanın tadı tuzu kalmamıştı. 1975 yılında yaptığım ve beni ilk kez altmışlı yıllarda televizyon kameralarının karşısına çıkaran *Karanlıkta Komedi*'nin yeni uyarlamasının olağanüstü başarısızlığından sonra, üç yıl süreyle bir daha televizyonda çalışmadım. Kimse de

bana teklif filan yapmadı zaten. Ben de televizyon yaşamımın tamamen bittiğine karar vererek başka işlere yöneldim.

O günlerde televizyon çalışmalarımın en parlak günlerinin seksenli yıllarda başlayacağını aklıma bile getirmemiş, televizyon defterinin benim için tamamen kapandığına karar vermiştim.

Boşlukta Pırıltılar

Tiyatrosuz kalmak beni kahrediyordu. Arada bir Ali Poyrazoğlu'nun ısrarı üzerine çevirmenliğini yaptığım *Kelebek* gibi işler de beni pek tatmin etmiyordu. Kimsenin bana tiyatroda reji ya da rol teklif edeceği yoktu. Yaşamımın her saniyesi tiyatroyla yoğrulmuşken bu çok sevdiğim ve kendimi adadığım işten uzak kalmak, beni zaman zaman melankoliye boğuyordu.

Sahneye oyun koymak artık sık sık rüyalarıma girmeye başlamıştı. Garip bir düştü bu. Bir çeşit kâbustu. Senaryo hiç değişmiyordu. Boş, bomboş bir sahnede irili ufaklı iskemlelerin üstünde Gülriz Sururi, Erol Günaydın, Ayfer Feray, Kâmran Usluer, Altan Erbulak gibi yıllarca yönettiğim ve birlikte oynadığım oyuncular oturuyor ve dikkatle beni dinliyorlardı. Ben de büyük bir coşkuyla oyunu anlatıyor ve gitgide tanıdık kişilerle dolan iskemlelerde beni dinlemekten mutlu olan yüzler görüyordum. Yönetmendim gene... Mesleğimin en üst düzeyinde sayılan, sevilen ve de en önemlisi inanılan bir insandım. Çok genç yaşımdan beri inanılan biri olmak beni hep mutlu etmişti. Ona alışmıştım. Alkolik olmaktan daha beter bir işti bu. Bir kez alışınca vazgeçmek olanaksızdı. Birden bütün iskemlelerin boş olduğunu fark ediyordum. Herkes yok olup gitmişti. Koskoca sahnede kimsecikler kalmamıştı. Ben rejimi iskemlelere, bana sırtını çevirmiş iskemlelere yapıyordum. Sonra ortalık daha da karışıyor, her şey kapkara bulutların altında yok oluyordu ve ben öyle tek başıma kala kalıyordum. Ter içinde uyandığım zaman bir daha iskemlelere bile reji yapamayacağımı düşünmenin bilincine varmak, biraz önce yaşadığım kâbustan daha ağır bir ezicilikle çöküveriyordu üstüme. Bu düş ufak tefek ayrıntılarla gecelerimin vazgeçilmez bir parçası haline gelmişti. Belki hayatımda bir daha hiç reji yapamayacaktım, ama geceleri bir karabasan çerçevesi içinde de olsa, kendimi birazcık olsun tatmin ediyordum.

Parasal sıkıntılar da üstüme üstüme yıkılıyordu gün boyunca. Bir yandan tiyatronun borçları, öte yandan veraset vergileri adamakıllı kısırlaşan gelirimi hap gibi yutuveriyordu. Sürmek zorunda olduğum bir de yaşam tarzı vardı. Alışageldiğim bazı şeyleri yapabilmekten, evimin gelenek haline gelmiş gelen giden ve de kalanından vazgeçmek olanaksız geliyordu bana. Bu benim yaşam tarzımdı. Bundan özveride bulunmak

biraz ölmek gibi geliyordu, öte yandan bütün bunlara eskisi gibi para yetiştirebilmek de olanaksızdı. Bu yüzden zaman zaman büyük sıkıntılara düşüyor, elime topluca bir para geçtikçe büyüyen delikleri kapamaya çalışıyordum. Bazen işin içinden çıkamaz hale geldiğim oluyor, umutsuzluğa düşüyordum.

Annem zengin bir kadındı. Çok rahat bir yaşamı vardı, ama kız kardeşim Güler'le ben annemin hiçbir şekilde rahatsız olmasını, babamın onu alıştırdığı hayattan özveride bulunmasını istemiyorduk. Bu yüzden açlıktan da ölsem, anneme bunu belli etmemeye kararlıydım. Onun üzülmesini, benim sıkıntıda olduğumu düşünerek bunalmasını istemiyordum. O da hiçbir şeyin farkında olmadan yaşamını bütün rahatlığıyla sürdürüyordu. Zaten sıkıntıda olduğumu bilse, ilk söyleyeceği söz "Tiyatrocu olmasaydın başına bunlar gelmezdi," olmayacak mıydı?

Çocukluk arkadaşım Hâmit Belli bana Akbank'ın sanat danışmanlığını teklif etmiş, ailemizin eski dostu İzzet Çintav da bunu kabul etmem için çok ısrar etmişti. Böylelikle hem bir şeyler yapma olanağı bulabilecek, hem de fazla olmasa da (Akbank bankaların arasında bu konuda en cimri davrananıdır kanımca) aydan aya bir maaş alacaktım. Yoklukta bu da pek küçümsenecek bir şey değildi.

Hâmit ve İzzet Bey'in ısrarları ile bu görevi bir buçuk yıl kadar sürdürdüm. Sonunda da istifa etmeye karar verdim. İstediklerimi yapamıyor, onların istediklerini de ben pek yapmak istemiyordum. Hâmit'le İzzet Çintav'ın dostluklarını kullanıyorum gibi geliyordu. Boşuna para almak da hoşuma gitmiyordu. Gerek Hâmit gerek İzzet Bey bana "Haldun, sen pek işimize yaramıyorsun, seni çıkarmamız gerekiyor" diyemeyeceklerdi. İstifamla onları böyle tatsız bir yükümlülükten kurtarıyordum aklımca.

İstifamdan birkaç ay sonra İzzet Çintav'ı bir davette görmüştüm. "İstifa ettin diye sana çok kızdım" dedi. "Hiçbir iş de yapmasan orada olman bile bize yeterdi" diye ekledi, rakısını yudumlayarak. Ben gene de doğru işi yaptığıma inanmıştım. Para sıkıntısı da çeksem, gönül rahatlığı ile uyuyabilmek, onuruma gölge düşmediğini bilmek mutlu ediyordu beni.

Böyle sıkıntılı günlerin birinde, o zamanlar bizim eski tiyatronun pasajında olan Papirüs'te bir içki içip Rejans'a gidecektik yemeğe. Rejans oldum olası İstanbul'un en sevdiğim yerlerinden biri olarak kalmıştır. Gerçi Madam Vera artık ortalarda görünmüyordu, Fatma Hanım'ın eski canlılığı kalmamıştı ama Rejans gene de bütün o eski havasıyla mutlu ediyordu beni. Orada piroşki yemek ya da ünlü kendi yapısı votkasından yudumlamak çok hoşuma gidiyordu.

O gece de Papirüs'ten sonra Rejans'a gidecek ve ben her zaman olduğu gibi piroşkiden sonra portakallı ördek yiyecektim. "Sizinle oturabilir miyim?" diye sordu masamızın yanında duran uzun boylu genç adam.

"Buyurun oturun" diye cevap verdim ve oturmak için bizden izin isteyen uzun boylu yakışıklı gence baktım. "Basketbolcu olabilir" diye dü-

şündüm. Türkiye'de alışılmışın dışında sapsarı saçları vardı. Teşekkür ederek yanımıza oturdu ve hemen konuşmaya başladı. Teknik Üniversite'ye devam ettiğini, piyano çaldığını, genç yaşında ünlü bir mankenle evlendiğini ve de günün birinde piyanosunu satarak Hindistan'a gittiğini anlatıverdi bir çırpıda. Üçümüz de ilgiyle dinliyorduk onu. Bugüne dek rastladığım insanlardan çok değişik biri olduğu muhakkaktı. Özellikle piyanosunu satıp, çok büyüleyici bulduğu Hindistan'a gitmesi ve orada üç ay kalması bana müthiş ilginç gelmişti. Rejans'a gitmek üzere kalktığımız zaman, "Ben de sizinle gelebilir miyim?" diye sordu. "Buyur" dedik ve böylece Hindistan'a gitmek için piyanosunu satan Serdar hayatımıza girmiş oldu.

İlk başlarda bizim çocuklardan biri gibi görmüştüm onu. Gün geçtikçe karakterinin hayli kompleksli olduğunu ve o yakışıklı yüzün altında, kendi kendini yok etmeye çalışan korkunç bir fırtına sürdüğünü fark edecektim. Serdar bir şeyler yapmak istiyordu. Teknik Üniversite'ye babasının baskısı ile girdiğini ileri sürüyor, sanatçı olarak bir şeyler kanıtlamak için çırpınıyordu. Yakışıklı olduğu için çöküntü halinde olan Yeşilçam'dan teklif almış, o yıllarda moda olan bir iki açık saçık filmde de oynamıştı. Tabii şimdi de tiyatroda yer almak istiyordu ve bu işte başarılı olacağına büyük inancı vardı. Bende de tiyatro işini seven her insana yardım etme işi otomatik hale gelmişti. Kim bilir belki Serdar'ı da bir oyuncu haline getirebilirdim. Mükemmel fiziği, etkili sesi ve her şeyden önemli olan merakı ona yardımcı olacaktı nasılsa. Gerçi artık tiyatrom yoktu ama bildiklerimi, deneyimlerimi bile çevremdekilere aktarabilsem, gene de büyük bir iş başarmış olmaz mıydım?

Serdar muhteristi. Bir an önce bir şeyler yapmak, kendini kanıtlamak istiyordu. Bir gün bana "Haldun abi, elli bin liram var. Sen de elli bin lira koy. Dışarısı için bir televizyon programı yapalım" dedi. O yıllarda da elli bin lira az buz para değildi. Önce gülüp geçtim, ama düşündükçe bu teklif bana ilginç gelmeye başladı. Öyle ya, örneğin İngiltere'de basın ve sanat dünyasında çok önemli ilişkilerim vardı. İngilizce çekilmiş iyi bir televizyon filmi yaparsak özellikle bu filmin dış ülkeler için ilginç olacak bölümlerinin altını çizersek, satılması işten bile değildi.

O hafta bu fikri Gelişim Yayınları'nın o zamanki sahibi Ercan Arıklı'ya açtım. Ercan'la dostluğum yeni başlamıştı ama kırk yıldır birbirimizi tanıyormuş gibi yakınlaşmıştık.

Ercan televizyon filmi projesini çok ilginç bulmuş ve kendi de para koyarak, tüm sorumluluğu yüklenmeye karar vermişti. İş şimdi projenin ne olduğuna karar vermeye kalmıştı. Bu arada kızkardeşim Güler'e de şirkete para koydurarak ortak etmiştik.

Ben projenin dış ülkeleri de ilgilendirmesi bakımından mitolojik bir öyküden yola çıkarak yazılmasını istiyordum. Madem ki film dış pazarlar düşünülerek yapılıyordu, onlara ilginç gelecek bir öykü bulmak ge-

rekiyordu. Bu yüzden de mitolojiye çok meraklı olan eski aktörüm Erol Keskin'le birlikte geliştirmeye karar vermiştik bu projeyi. Uzun konuşmalardan sonra, *Paris ve Altın Elma* adlı bir öyküde karar kılmıştık. Danışman olarak da mitoloji uzmanı ve "Mavi Yolculuk" deyiminin yaratıcısı Azra Erhat'la çalışacak ve öykümüzü onun bilgilerinden yararlanarak yazacaktık. Dünyanın ilk güzellik yarışmasının hakemi, Truvalı Helen'in sevgilisi Paris'in ve aralarından "En güzel sensin" diye birini seçmek zorunda kaldığı tanrıçalar, Hera, Athena ve Afrodit'in öyküleri olacaktı bu.

Bu mitolojik öykünün Edremit'teki Kaz (eski adıyla İda) dağında geçtiği söylenir. Biz de kameralarımızı alıp Kaz dağına gidecek ve filmi orada çekecektik. Serdar işi başlatan adam ve fizik olarak da çok uygun olduğu için tabii ki Paris'i oynayacaktı. Aslında Erol Keskin'le senaryoyu biraz da Serdar'ı göz önünde tutarak yazmıştık. İlk kez tanıdığım Azra Erhat bizimle birlikte çalışmaktan çok heyecanlanmıştı. Serdar'ın Paris için biçilmiş kaftan olduğunu söylüyordu.

Filmin çekimleri başlamadan önce, Azra Erhat'la birlikte Edremit çevresinde bir araştırma gezisi yapmış ve film için gerekli mekânları seçmiştik. Derya gibi kadındı Azra. Behramkale, Asos ve Kaz dağını onunla dolaşmak ayrı bir zevkti. Sanki zaman tünelini aşmış tarihe ufak bir dalış yapmıştık onunla birlikte.

Film çekimleri temmuz ayında başladı. Kameramanlığı Türk sinemasının ustalarından Gani Turanlı üstleniyordu. Kadroda Suna Yıldızoğlu, Kerem Yılmazer, Kayhan Yıldızoğlu, Nüvit Özdoğru ve Yüksel Gözen gibi çok değerli elemanlar vardı. Öyküdeki üç tanrıçayı da üç ünlü manken oynayacaktı. Başak Gürsoy, Merih Akalın ve Mine Kürkçüoğlu. Belki de böyle bir çalışmada, ilk kez mankenler rol alıyordu. Şimdi artık moda olan mankenleri sinema ya da televizyon yıldızı yapmak eylemi daha o günlerde yoktu. Yalnız şunu da belirtmem gerekir ki, üçü de hem rollerine çok uymuştu hem de küçümsenmeyecek kadar yetenekliydiler.

Filmin çekimleri gerçekten çok keyifli oldu. Asistanlığımı o günlerde Avrupa'daki eğitiminden dönen sonraki yıllarda televizyondaki *talk-show*'uyla büyük ün yapan Rüstem Batum üstlenmişti.

Kaz dağında bulduğumuz minicik göl, sanki öykümüz için özel olarak yaratılmıştı. Çekimlerin bazı bölümleri Manavgat şelalesinde, bazı bölümleri Asos'ta gerçekleştirildi. Tüm olay on beş günlük turistik bir gezi gibiydi. Başkadın rolünü oynayan Suna Yıldızoğlu her şeye koşuyor, hatta dağ başında iğne iplik bularak Osman Şengezer'in İstanbul'da diktirdiği, herkese dar gelen ya da bolluktan üstünden düşen kostümleri düzeltiyordu. Serdar tüm fizik olanaklarına rağmen, rolünde çok sert kalmıştı. Bükülüp kıvrılamıyordu bir türlü. Mankenler ondan çok daha kolay adapte olmuşlardı rollerine. Hele savaş tanrıçası Athena'yı oynayan Merih Akalın, kırk yıllık oyunculara taş çıkartan bir rahatlıkla kameraların karşısına geçivermişti.

Filmin çekimleri zamanında bitmiş ve mutlu olarak İstanbul'a dönmüştük; şimdi bütün iş *Paris ve Altın Elma*'yı dünya televizyon şirketlerine pazarlamaya kalıyordu. Bunun için de işe Londra'daki yakın ilişkilerim olan dostlarımla başlamam gerekiyordu. Zaten filmin yıkanması da İngiliz Rank stüdyolarından gerçekleştirildi.

Çekimlerden sonra Serdar'la bütün işleri yoluna koymak için bir Londra yolculuğu yapmamız gerekiyordu. *Evening Standart* gazetesinin sanat danışmanı Sidney Edwards projeden çok etkilenmiş, her nedenle gazetesinin bir köşesinde filmimizden söz eder olmuştu. Bu arada üç tanrıçanın oldukça büyük bir resmi gazetenin orta sayfasını süsleyivermiş ve hayli ilgi toplamıştı.

Sidney herkesi tanıyordu. Onun adıyla tüm kapılar açılıyor, her şey çok kolaylıkla çözümlenivériyordu. 1971 yılında Dormen topluluğunun Aldwych Tiyatrosu'nda katıldığı Dünya Tiyatrolar Festivali'nden beri, çok yakın dost olmuştuk Sidney'le. Türkiye'ye hiç gelmediği halde bizlerden dolayı Türkleri çok seviyor, her nedenle bizlere yardım etmek için adeta fırsat arıyordu. Londra'da bu temasları yaparken bir yandan da Yolande Bird, Lady Daubeny gibi eski dostlarımla görüşüyor, onlarla sosyal ilişkilerimizi sürdürüyordum. Lady Daubeny bir akşam yemeğine çağırmıştı beni. Serdar "Ben de biraz diskotekleri filan dolaşırım, on ikide otele dönerim," demişti. Lady Daubeny'nin yemeği her zamanki gibi çok şıktı. O zamanki Londra sefirimiz Turgut Menemencioğlu, zarif eşi Nermin Hanım, Sidney, Hollanda asıllı ünlü dansçı Peter Schaufuss, Lady Ralph Richardson konuklar arasındaydılar. Hoş bir geceydi ve bütün bu tip İngiliz davetleri gibi on birde de bitti. Ben otele geldiğim zaman Serdar daha dönmemişti. Biraz bekledim ve gelmediğini görünce de soyunup yattım. Sabah dörtte uyandığım zaman ışık hâlâ yanıyordu ve Serdar ortalarda yoktu. Bu kez merak ettim, çünkü bütün uğraşlarıma rağmen, Serdar'ın arada bir esrar içme tutkusundan kurtulamadığını biliyordum. İşi bizlerden gizlemek için çok gayret sarf ediyordu, ama değişen bakışları onu hemen ele veriyordu. Onun gibi iyi yetişmiş bir insanın, esrar yüzünden kaybolup gitmesi beni çok telaşlandırıyordu.

Sabah saat onda Serdar'dan hiçbir haber çıkmayınca ne yapacağımı şaşırdım. Esrar yüzünden başının belaya girmiş olacağına karar vermiştim. Onu nasıl bulacağımı, nereye başvuracağımı bilemiyordum. Yabancı bir ülkede bir otel odasında çaresiz kalmak kadar korkunç bir şey yoktu kanımca. Sindey Türk sefaretini aramamı önerdi. Ben de hemen sefaretin basın bürosunu arayarak yardım istedim. Basın Ataşemiz Cemil Ünlütürk büyük bir nezaketle beni ofisine davet edip, telaşlanmadan çareyi birlikte aramamızın uygun olacağını söyledi. Ben de giyinip Belgrave Square'deki Türk sefaretinin yolunu tuttum. Otelden çıktığım zaman saat on birdi ve hâlâ Serdar'dan bir haber yoktu.

Cemil Ünlütürk'le kolay anlaşmıştık. Yıllardır beni oyunlarda seyret-

tiğini, bu koşullar altında da olsa tanışmaktan büyük mutluluk duyduğunu söyledikten sonra, ikiye kadar beklememizi, gene bir haber çıkmazsa işi polise bildirmemizi önerdi. Bu arada ağustos ayında İngiltere'nin kuzeyindeki Newcastle kentinde yapılacak bir Türk haftasına, benim de bir oyunla katılmamı istediğini söyledi. Bu öneri bana çok ilginç gelmişti. Tiyatrosuz kaldığım bu günlerde, Newcastle kentinde oynanacak bir oyunun önerisi beni çok mutlu edebilirdi. Londra'daki ilişkilerimi kullanarak birazcık da olsa bu ülkede tanıtabilirdim.

Saat bir buçukta Serdar'ın otele geri döndüğünü öğrenince derin bir nefes aldık. Cemil de benim kadar rahatlamıştı. Onu da çağırarak bizleri yemeğe götüreceğini söyledi. Serdar yarım saat içinde sefarete geldi ve gittiği diskotekte çok hoş bir kızla tanıştığını, geceyi onunla geçirdiğini, birlikte sabahladıklarını ve kızın evinde ancak birde uyanabildiğini söyledi. Bizi telaşlandırdığı için bizden özür diliyordu. Ben Serdar'ın anlattığı hikâyenin bir yerinde, uyuşturucuların da bir rolü olduğunu düşünüyor, fakat bunu açıklamaktan çekiniyordum. Serdar nasılsa inkâr edecekti.

Cemil o gün bizleri yetmişli yıllarda Londra'da çok moda olan ve ünlü sinema oyuncusu David Niven'in oğlu tarafından işletilen *Downey's* adlı lokantaya götürdü. Cemil'le sanki kırk yıldır tanışıyormuşuz gibi sıkı fıkı olmuş, planlar yaparak ve Newcastle'a nasıl bir oyun götürebileceğimiz üzerinde tartışmaya başlamıştık. Tabii bu arada Serdar da otomatikman kendini bu parlak projenin vazgeçilmez bir parçası olarak kabul etmişti. Öyle ya Cemil'le onun sayesinde tanışmış, onun sayesinde böylesine güzel bir teklif almıştım. Yıllardır beklediğim sahneye çıkma fırsatı bu nedenle kendiliğinden ortaya çıkmıştı.

Cemil zaten projeden söz ederken Serdar'ı da işin içine katıyor, Serdar'ı Newcastle projesinin vazgeçilmez bir elemanı olarak görüyordu.

Newcastle Üzerinde Kara Bulutlar!

Cemil'in önerisini çok ciddiye almış, Türkiye'ye döner dönmez hazırlıklara başlamıştım. Göksel'le uzun tartışmalardan sonra, küçük bir müzikal haline getireceğimiz Necati Cumalı'nın ünlü *Nalınlar* oyunu üzerinde karar vermiştik. Türk oyuncularının bir oyunu İngilizce olarak oynayabileceklerini, İngiliz seyircisine kanıtlamak bana iddialı, iddialı olduğu kadar da cazip gelmişti.

Oyunun çevirisini Nüvit Özdoğru, müziklerini bestelemeyi de Kerem Yılmazer üstlenmişlerdi. Ağustos ayı olduğu için kadroya Yıldız Kenter, Nevra Serezli, Göksel Kortay, Nüvit Özdoğru, Yüksel Gözen ve Kerem Yılmazer gibi değişik tiyatrolarda çalışan kişileri alabiliyordum.

Önemli olan bu oyuncuların tümünün de İngilizce konuşabilmesiydi. Tabii bu arda kadroda İngilizcesi iyi olan Serdar da vardı. Provalara Kenter Tiyatrosu'nda başladık. Koreografiyi Oytun Turfanda, rejiyi ben yapıyordum. Oyuncuların İngilizcelerinin kusursuz olmasını istediğimden, eski Yale Üniversitesi'nden arkadaşım Sylvia Kuran'ın bize coach olarak yardım etmesini istemiştim. Sylvia Yale'de birlikte çalıştığım İngiliz asıllı çok iyi bir oyuncuydu. Yale günlerimde, Üniversitenin mimarlık bölümünde öğrenim yapan Aptullah Kuran'la benim bir davetimde tanışmış, sonunda oyunculuğu bırakarak onunla evlenmiş, Türkiye'ye yerleşmişti. Aptullah Kuran Boğaziçi Üniversitesi'nin öğretim üyelerindendi. Bir ara üniversitenin rektörlüğünü de üstlenmişti.

Provalar çok iyi gidiyordu. Yıldız Kenter eskiden büyük bir başarıyla oynadığı 'Döndü Bacı' rolünün İngilizce olarak da aynı kolaylıkla altından kalkıvermişti. Göksel anneyi, Nevra genç kızı, Nüvit muhtarı, Yüksel Ömer'i, Kerem Osman'ı, Serdar da Ali'yi oynuyorlardı. Tabii Serdar bütün bu deneyimli oyuncular arasında fena halde aksıyordu. Böylesine profesyonel bir kadroda çalışmak, onu büsbütün kasmış, yapabileceklerini de yapamaz olmuştu. Yıldız Kenter, Oytun Turfanda, Osman Şengezer ve ben Serdar'ı rahatlatmak için elbirliğiyle uğraşıyorduk, ama nafile! Serdar düzeleceğine büsbütün kötüleşiyor, bizleri umutsuzluğa sürüklüyordu. Oytun'un bazen bir dans adımını ona göstermek için saatlerce uğraştığı oluyordu. Serdar'ın sahnede hiçbir şansının olmadığı açık seçik belliydi... İşin kötüsü onu değiştirmemize olanak yoktu. Yıldız "Yerine birini koysak bu intihar eder" diyordu. Bu korkunç stres arasında Serdar'ın kurtuluşu uyuşturucularda bulduğunu hissediyordum. Birden bakışları değişiyordu. Dehşet içinde bir şeyler aldığını fark ediyor ama hiçbir şey yapamıyordum.

Sonunda oyun günü geldi çattı. Adını *Turkish Clogs* olarak değiştirdiğimiz, İngilizce müzikli 'Nalınlar', çok sevip saydığımız Betul Gorbon'un kanatları altında Kanserden Korunma Derneği adına iki gece Kent Tiyatrosu'nda sergilenecek, ertesi günü de Turizm Bakanı Alev Coşkun'un sağladığı uçak biletleriyle İngiltere'ye hareket edecekti.

Ben provalar arasında gene bir iki kez Londra'ya uçmuş ve Newcastle'ın dışında Norwich, Hull ve son olarak da Londra'nın ünlü Old Vic tiyatrosunda birer haftalık angajmanlar imzalamıştım. Bütün turne 31 gün sürecekti. Başta Yıldız olmak üzere bütün kadro, otuz bir gün İngiltere'yi bu biçimde dolaşmaktan çok büyük bir mutluluk duyuyordu. Nevra "Valla uçağa bininceye kadar bu turnenin gerçek olduğuna inanmayacağım," deyip duruyordu. Üstelik Nevra uçağa binmekten inanılmayacak kadar korkuyor, fakat sırf İngiltere'de oynamak için kendi deyimiyle 'bu korkunç azaba' bile razı oluyordu.

Serdar Kent Tiyatrosu'ndaki iki oyunda provalarda göstermediği bir rahatlıkla rolün altından kalkmış ve üzerine pek şimşek çekmemişti. Sah-

nede yakışıklı ve sevimli durması birçok kusurunu affettiriyordu herhalde. Son gece oyundan sonra kuliste, görüntüsü pek güven vermeyen bir gençten ufak bir paket aldığını gördüm. Ben birden odaya girince telaşlandı ve çabucak paketi ortadan yok ediverdi. Hemen anladım. İngiltere için esrar alıyordu. Son iki geceyi de kafayı bularak atlatmıştı. O gece kendisine böyle bir niyeti varsa bunun çok tehlikeli olacağını, bavullarımızın açılabileceğini, hele birimizin üzerinde bir uyuşturucu kırıntısı yakalanırsa bir daha hiçbirimizin İngiltere'ye sokulmayacağını anlatmaya çalıştım.

"Yahu, böyle bir çılgınlık yapar mıyım, deli miyim ben?" deyip beni avuttu.

Ertesi sabah Türk Hava Yolları'nın bir uçağıyla aktörlerin yanı sıra, Osman Şengezer'i, kostüm sorumlumuz ve sahne amirimiz Nükhet Gök'ü, orgcumuz Celal Koray'ı, gitaristimiz Buzuki Fikret'i, Nüvit Özdoğru'nun eşi Dorothy'yi ve beni içeren 12 kişilik minik grubumuzla Londra'ya hareket ettik.

Londra'da Cemil bir iki adamıyla bizi karşılayıp, gümrükten çabucak geçmemizi sağladı. Gümrükten çıkar çıkmaz da bizim için özel tutulmuş otobüsümüze binerek Newcastle yolunu tuttuk.

Beş saat sonra da, Newcastle'ın Centre otelinde bizlere ayrılan odalarımıza yerleştik.

Serdar dışında hepimiz ikişer kişilik odalarda kalıyorduk. Ben Osman Şengezer'le aynı odayı paylaşıyordum. Ertesi sabah saat on birde Royal Theatre'da son bir prova yapacak, gece de Türk kolonisi, basın ve Newcastle halkı önünde perdemizi açacaktık. Saat ikide de İngiliz televizyoncuları oyundan bölümler çekmek, Yıldız ve benimle röportajlar yapmak üzere tiyatroya gelecekti.

Bütün bunları düşündükçe uykum kaçmış, sabahı zor etmiştim. Hayatımın en güç sınavlarından birini verecektim. Üstelik bunu dünyanın en iyi tiyatrosuna sahip bir ülkede, İngilizce olarak yapacaktım. O gece böyle bir işe kalkıştığım için çılgınlığıma bir kez daha karar verdim. Düzelmez bir çılgındım ben!

Sabah saat dokuzda odanın kapısı vuruldu. Serdar çok neşeli olarak içeri girdi ve kahvaltıya inip inemeyeceğimizi sordu. Onu böyle neşeli ve aydınlık görünce Osman'la rahat bir nefes aldık. "*Premier* günü çok stres altında değil" diye düşündük... Biraz sonra otelin kahvaltı salonunda "*Ham and eggs*"lerimizi ısmarladıktan sonra etrafa bir göz attık. Salon Türklerle doluydu. Defile için gelmiş mankenler, sergi için orada bulunan ressamlar, seramik sanatçısı Azade Akar, basın mensupları ve Cemil'le birlikte Londra'dan gelmiş bazı sefaret kişileri... Birden kendimi çok mutlu hissettim. İkinci kez bir oyunumla İngiltere'ye gelmiştim. Güzel bir duyguydu bu.

"Ben bir dakika yukarı çıkıp geliyorum," diye ayağa kalktı Serdar.

"Yumurtaların soğuyacak," dedi Osman.

"Bir saniyede gidip gelirim. Para çantamı yukarıda unutmuşum." Bunu söyledikten sonra kaşla göz arasında yok oluverdi.

Yan masalardan birinde oturan Yıldız:

"Televizyon çekimi uzun sürer mi acaba? Ben oyundan önce bir saat dinlenmek isterim," dedi.

"En fazla iki saatte bitireceklerini söylediler. Dinlenecek bol bol vaktimiz olur," diye cevap verdim.

Yumurtalar soğumuş, bizim kahvaltımız sona ermiş, ama Serdar bir saniye için çıktığı odasından geri dönmemişti.

"Bu niye geri dönmedi acaba?" diye kuşkuyla sordu Osman. Benim de midem bulanmuştu ama belli etmemeye çalıştım.

"Herhalde duş yapıyordur. Provaya giderken odasına uğrar, onu da alırız," dedim.

Theatre Royal otele çok yakındı. Beş dakikalık bir yürüyüş sonu, tiyatroda olunabiliyordu. Saat on buçukta hazırlandık ve provaya gitmek üzere odalarımıza çıktık. Serdar'ın kapısını vurdum, "Hadi provaya geç kalacaksın" dedim. Uzun bir süre içerden ses veren olmadı.

"Acaba bizden önce provaya mı gitti?" diye düşünürken kapı yavaşça açıldı. Kapıda yarı çıplak, sabahki Serdar'la yakından uzaktan ilgisi olmayan bir adam duruyor ve beni ilk kez görmüş gibi yüzüme bakıyordu. Odanın içinde yoğun bir duman vardı ve banyodan su sesi geliyordu.

"Serdar, bu ne hal? Provamız vardı unuttun mu?" diyebildim.

"Ne provası?" diye boğuk bir sesle sordu. Birden büyük bir karamsarlığa kapıldım ve kapıyı çekip kapattım.

"Ne yapacağız?" diye sordu Osman.

"Bilmiyorum" diye cevap verdim ve asansöre doğru yürümeye başladım. Kendimi bir korku filminin içinde hissediyor, "Olamaz" diye düşünüyordum. Biraz önceki güzel rüya böyle boktan bir neden yüzünden bozulamazdı.

Tiyatroya geldiğim zaman ne yapacağımı bilemiyordum. Yavaşça Yıldız'ı kenara çekip durumu anlattım. "Sen oyna" dedi. Birden dehşet içinde kaldım. "Aman Yıldız ne yapıyorsun? Nasıl oynarım prova yapmadan... Hem şarkılar ve danslar var. Üstelik de İngilizce oynanıyor." "Ben başka çare göremiyorum," diye üsteledi Yıldız.

O sırada Serdar perişan bir halde salona girdi. Beklettiği için özür diliyor, hemen provaya hazır olduğunu söylüyordu.

"Tamam, başlayalım," dedim.

Theatre Royale'in balkonuna çıkmış, provayı oradan izlemeye karar vermiştim. Harika eski bir tiyatroydu bu. Geçen yüzyılın sonunda yapılmış, balkonlu, localı, yaldızlı, tipik eski bir tiyatro... İstanbul'da göz göre göre yanan Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nu düşündüm birden. Ne kadar değer bilmez bir millet olduğumuzu bir kez daha hatırlamak acı verdi bana, NewCastle'da üstüne titredikleri o salona bakarken.

Uvertür başlamış, çocuklar prova için sahnede yerlerini almışlardı. Yanımda *Cavalcade* adlı bir radyo programı için benimle röportaj yapan ve oyundan sesler alan iki kişi oturuyordu. Dans başlamıştı. Serdar herkesten başka bir şeyler yapıyordu. Herkes kalkarken o oturuyor, elini kolunu yanlış yerde kaldırıyor, zaman zaman da tökezliyordu. Sahnedekiler dehşet içinde durumu kurtarmaya çalışıyorlardı. Ben koltuğuma mıhlanmış oturuyordum. Serdar tek başına bir komedi sahnesi oluşturuyor, ama inanılmaz "*macabre*" bir görüntü veriyordu. "İnsanlar böyle şeylere nasıl gülebiliyor? Tüyler ürpertecek kadar korkunç bir şey bu" diye düşündüm. Yanımdaki radyocu:

"Sahnede garip bir şeyler oluyor galiba," dedi şaşkınlıkla.

"Tamam, provayı kesin," diye bağırdım balkondan. O anda kararımı vermiştim. Serdar'ın yerine ben oynayacaktım o gece.

"Arkadaşımız hasta. Onu hemen otele göndermemiz gerek. Provaya onsuz devam edeceğiz" dedim radyoculara.

Serdar garip bir şeyler yaptığını fark etmiş, hasta numarasına yatmıştı.

"Dün akşam yediğim bir şeyden zehirlenmiş olacağım," diye abuk sabuk bir şey anlatıyordu Nüvit Özdoğru'ya. O da durumun vehametini anlamış, "Senin otele gidip yatman gerek," diyordu. Nüvit'i kenara çekip:

"Sen bunu otele götürüp yatır. Bu gece ben oynayacağım," dedim. Nüvit "İsabet olur," diyerek Serdar'ı otele götürmek üzere harekete geçti. Serdar herkesi esrar içmediğine inandırmak istercesine, "Çok fena zehirlendim, yatarsam kendime gelirim," deyip duruyordu.

Beynimden vurulmuşa dönmüştüm. Altı yedi saat sonra perdeyi açıyorduk. Ben nasıl işin içinden çıkıp oynayabilecektim! Etrafa durumu nasıl anlatacaktım. Newcastle'da bulunan Türk basınından bu korkunç haberi nasıl saklayacaktım? Şu anda perdeyi açmaktan başka düşünülebilecek bir şey yoktu. Bunun için de benim bir an önce provaya başlamam gerekiyordu. Radyoculara hastalanan(!) arkadaşımızın yerine provayı benim yapacağımı söyleyerek kendimi sahneye attım. Rolü, sandığımdan da iyi biliyormuşum. Serdar'ı çalıştırırken farkında olmadan rolü ezberlemişim meğer. Sorun şarkıları ve dansları öğrenmekti. Kerem'le Yıldız, bana büyük bir sabırla benim onlara öğrettiğim şeyleri baştan, yeni baştan yaptırarak öğretmeye çalışıyorlardı. Tüm kadro Serdar'ın yerine benim oynayacağımı öğrenince rahatlamış, derin bir nefes almıştı. Öyle ya gece hata da yapsam, hiç olmazsa abuk sabuk bir şey yapmayacak, olmayacak bir skandala sebep vermeyecektim.

O gün ikide hiçbir şey olmamış gibi televizyoncuların istedikleri sorulara cevap verdik ve Serdar'ın içinde bulunmadığı sahneleri çektik.

Saat dörtte otelde büyücek bir oda açtırarak, benim sahnelerimi tekrar prova ettik. Altıda provayı bırakmak zorunda kaldık, çünkü yedi otuzda perdeyi açıyorduk. Şimdi bütün iş rolü benim oynayacağımı Serdar'a nasıl söyleyeceğimize kalmıştı. Kafayı çekip rezalet çıkarırsa, büyük bir skan-

dala neden olacak ve iş Türkiye'ye kadar aksedecekti. Bir taraftan olayların, bir taraftan akşama hazırlıksız oynayacağım oyunun heyecanıyla, Osman'la tiyatroya geldik. Sahne kapısının yanındaki ufak bir cafe'de oturan Yüksel bizi görünce camekânın arkasından telaşlı bir el hareketiyle bizi içeri çağırdı. Daha kapıdan girer girmez boğuk bir sesle:

"Serdar oyun kılığını giymiş, sahnenin kenarında oturuyor" dedi. Bir iskemleye çöktüm. Serdar'ın o kafayla oyunu oynamasına olanak yoktu. Bütün gün otel odasında o stres altında kim bilir ne kadar esrar çekmişti?

Biraz önce otelden çıkarken resepsiyondan, banyosunun musluğunu açık unuttuğunu, birkaç kez kapısını vurarak ikaz edip musluğu kapattıklarını söylemişlerdi. Öylesine kafayı çekmişti ki banyonun taştığını bile fark etmemişti. Şimdi de oyun kostümünü giymiş, İngiltere *premier*'ini rezil etmeye hazırlanıyordu. O kafayla rolü bırakmaya da niyeti yoktu herhalde... Her şekilde büyük bir rezaletin eşiğinde olduğumuzu hissediyor, işin içinden nasıl çıkacağımı bilemiyordum. Hayatımda ilk kez pratik zekâm hiçbir işe yaramıyordu. Çaresizlik hissettiğim zamanlar çok az olmuştur tüm yaşamım boyunca, her zaman kendimce bir çıkar yol bulur, en kötü durumlardan bile kolaylıkla sıyrılabilirdim. Bu kez gerçekten ne yapacağımı, nasıl hareket edeceğimi bilemiyor, Newcastle'ın o garip cafesinde çaresizlik içinde oturuyordum.

"Böyle olacağı baştan belliydi," dedi Osman. "Seni baştan uyarıp, bu herifi buralara kadar getirmemeliydik," diye ilave etti saçını üfürerek. Osman Şengezer sinirli ve telaşlı olduğu zaman seyrek saçlarını üfürür hep.

"Nüvit'i bekleyelim. O söylesin," dedim. Belki aramızda bir tek Nüvit Özdoğru sabırlı ve olgun haliyle (delirdiği zaman da tam delirir!) Serdar'ı bu gece oynamamaya ikna edebilirdi. Daha sonraki günlerde ne yapılacağı sonradan düşünülürdü. Önemli olan bu gece oyunu kazasız belasız, bir rezalete meydan vermeden oynayabilmekti.

Nüvit bütün efendiliğiyle "Ben konuşurum," dedi ve sahne kapısından içeri girdi. Ben iş çözümleninceye kadar kulise girmemeye karar vermiştim. Kızlar çoktan tiyatroya gelmişler, makyajlarını yapıyorlardı. İçerden yarım saat ses seda çıkmayınca kulise girmekten başka çare bulamadım. Kapının ağzında bekleyen Nükhet "Serdar Nuh diyor peygamber demiyor," dedi. "Evet," dedi Yüksel, "Bana bu rolü polis gücüyle bile kimse bıraktıramaz diyor. Nüvit de yarım saat uğraştıktan sonra vazgeçti."

Kızların odasına çıktım ve kılığını giymiş hazır bekleyen Yıldız'a durumu anlattım. "Zorla bu adamın elinden rolü alırsak bir rezalet çıkacak," dedim. Göksel "Allah cezasını versin. Çektiğimiz heyecan yetmiyormuş gibi bir de bir manyakla uğraşıyoruz," diye sinirli bir sesle lafa karıştı.

Göksel haklıydı. Serdar'ın tüm karakteri birden ortaya çıkıvermişti. Karşımızda mantıktan anlamayan, her an ne yapacağı belli olmayan bir psikopat vardı. Biraz daha ısrar edersek kendini salonu yavaş yavaş

doldurmaya başlayan seyircinin önüne atar, "Bunlar beni oynatmıyorlar" diye uzun bir tirada bile başlayabilirdi.

"Çare yok. Oynatalım bari," dedim.

"Sen bu geceki halini görmedin. Ayakta duracak hali yok. Deli deli bakıyor," diye sakin bir sesle beni uyardı Nüvit.

"Bir de ben konuşayım," dedi Yıldız.

Oyunun başlamasına on beş dakika kalmıştı. Salon dolmaya başlamış, perdenin arkasından kalabalığın uğultusu zaten gergin olan sinirlerimizi büsbütün geriyordu.

"Bu güzel olayı böylesine berbat ettiği için onu hiç affetmeyeceğim," dedi Nevra gözleri dolu dolu.

"Oyunun başlamasına beş dakika var," diye bir anons duyuldu salondan. Birden elimin ayağımın boşandığını hissettim. Ne uzun, ne bitmez bir kâbustu bu. Sabahtan beri sürüyor ve bir türlü bitmiyordu. İşin kötüsü biteceğe de benzemiyordu. Yüzyıllar kadar süren bir iki dakika sonra Nükhet elinde Serdar'ın kostümleriyle sahne ağzına geldi ve:

"Yıldız Hanım onu ikna etti. Hemen giyiver şunları," dedi. Kostümü giyip, kasketi başıma taktığım an uvertür çalmaya başlamıştı. Oyun için heyecanlanmaya bile vakit bulamadan sahnede buldum kendimi.

Salon tıklım tıklım doluydu ve Türk haftası için Newcastle'a taşınmış bütün Türkler oyunu izlemeye gelmişlerdi. Başlangıçta her şey yolunda gidiyordu. Ben de oyuna kendimi vermiş hata yapmadan işi götürüyordum. Hatta garip bir biçimde keyif bile almaya başlamıştım yıllar sonra sahnede olmaktan. Birinci dans bitip kulislere dağılırken, kulis ağzında dimdik durup bana deli gözlerle bakan Serdar'ın gözleriyle karşılaştım. Birden ürperdim. Öylesine korkunçtu ki bakışları, her an sahneye fırlayıp bir şeyler yapabilir, hatta birimizden birini bıçaklayabilirdi. O gece bütün oyun süresince, orada öyle durdu ve korkunç bakışlarını bir an bile olsun üstümden ayırmadı. Kulisteki tüyler ürpertici korkunç bakışlardan kurtulmaya çalışarak, oyunu hata yapmadan oynamaya çalışmak bütün hayatımda yaptığım en güç işti herhalde... Oyunu bitirip selam vermek için sahnede sıralandığımız zaman, göz ucuyla Serdar'ın yerinde olmadığını fark ettim. Birden derin bir nefes aldım. Hiç olmazsa selamı onun bakışları olmadan verebilecektik.

O gece yemek için otele gitmemeye, dışarıda ufak bir lokantada yemeğe karar verdim. Serdar'ı bir daha görmeye tahammülüm kalmamıştı.

Geceyi kazasız belasız atlatmıştık, şimdi iş öteki gecelerde ne yapacağımıza karar vermeye kalmıştı. Yıldız, "Sen oynamazsan ben de oynamam. Bunu Serdar'a da söylerim," diyordu. Gerçekten de oyun benimle kurtulmuş, herkesi rahatlatmıştı, ama bunu Serdar'a anlatmaya olanak yoktu. İşin kötüsü bir gece sonra yakın dostum Lady Molly Daubeny Londra'dan geliyor ve konuğumuz olarak bir gece Newcastle'da kalıyordu. Molly oyunu izleyecek, eleştirilecek yerleri varsa onları bizlere bildi-

rip, oyunun Londra'daki Old Vic Tiyatrosu'nda daha mükemmel bir biçimde oynanmasına yardımcı olacaktı. Bir gece sonra Serdar bir mesele çıkarırsa durumu ona nasıl anlatacaktık?

Lady Daubeny'yi havaalanından almaya ben gittim. Ertesi gün onunla birlikte daha önceden yaptığım radyo anlaşmalarını yerine getirmek üzere Londra'ya uçacak, radyo programlarını gerçekleştirecek, o geceyi Londra'da yeğenim Ali Said'nin evinde geçirecek, ertesi öğle üzeri de Newcastle'a geri uçacaktım. Bu programı yaptığım zaman hesapta oynamak yoktu. Artık oyunda rolüm olduğuna göre, çarşamba gecesi palas pandıras en geç beş uçağı ile Newcastle'a geri dönmem gerekiyordu. Oyun yedi buçukta başlıyordu. Londra-Newcastle arası da uçakla İstanbul-Ankara kadar kırk-kırk beş dakika sürüyordu.

Lady Daubeny her zamanki zarif ve şık haliyle uçaktan indi. Otele giderken arabada ona olan biteni anlatıverdim. İngiliz soğukkanlılığıyla "*How frightful*" (Ne korkutucu) deyiverdi, ama işi pek frightful bulmamıştı galiba.

Gece oyuna çıktığım zaman Serdar'ın bir gece önceki yerde gene dikili durduğunu gördüm. Bütün gün gözüme gözükmemiş, oyun başlamadan önce görev gibi kulis ağzındaki yerine dikilmişti. Bakışlar gene bir önceki gibi korkunçtu. Akşama kadar kafayı çekmişti anlaşılan. O gece tiyatroda Yüksel'den öğrendiğime göre Serdar, Türk gruplarına gidip kendisine bir komplo kurulduğunu anlatmış. Hatta bir aralık Newcastle'daki dört gazeteye uğrayıp oyundan silah gücüyle çıkarıldığını anlatmış! Türk gruplarına gidip konuşması hoşuma gitmemişti, ama gazetelere koşturup olayları abartmalı bir biçimde anlatmasının pek üstünde durmamıştım. İngiliz gazetecileri böyle bir şeyi ciddiye almazlardı nasılsa. Ayrıca olayın İngilizler için de yakından uzaktan bir haber niteliği yoktu.

Lady Daubeny oyunu büyük bir ciddiyetle izledi o gece. Sahnede oynarken salonda olanları hiçbir zaman kaçırmayan Göksel, Molly'nin sürekli not aldığını söyledi. Ben gene bir gece önceki gibi, Serdar'ın korkunç bakışlarından kaçmaya çalışarak oyunumu oynadım. Oyunun bitiminde selam vermeye çıktığımızda Serdar her zamanki gibi yok olmuştu. O gecelik görevi sona ermişti anlaşılan!

Gece tüm kadro Lady Daubeny'yi bir lokantaya yemeğe götürdük. Niyetimiz, Serdar'ın bizi bulamayacağı, uzak bir yere gitmek, yemek yerken kadıncağızın notlarını rahat rahat dinlemekti. Masaya oturunca yemeklerimizi ısmarlamış, Londra'da kazanacağımız başarıyla kadehler kaldırmıştık ki, lokantanın kapısının açılıp Serdar'ın içeri girdiğini gördük. Herkes dehşet içinde birbirine baktı ve yapacak başka bir şey olmadığından önüne eğilip abuk sabuk bir şeyler mırıldanmaya başladı. Lady Daubeny bir şeyler döndüğünü hemen fark etti ve bana dönüp "Yanlış bir şey mi söyledim?" diye sordu.

"Hayır, sana sözünü ettiğim Serdar şu anda içeri girdi de," diye kulağına fısıldadım.

"Oh! Is that so?" diye gayet soğukkanlı bir biçimde işi geçiştiriverdi. Bazen bu İngilizlerin reaksiyonsuzluğu beni öldürebilirdi.

Serdar, koskoca lokantada gelip tam arkamızdaki masaya oturdu. Şeytanı sırtımda hissettim bir an. Ne yaptığını göremiyor, ama her an olmayacak bir biçimde saldırabileceğini hissediyordum. Masaya otururken hiçbirimize selam vermemişti ama gene de kendini belli etmek için ne mümkünse yapmıştı.

"Çok fena bakıyor," dedi Nevra.

O bakışları benden daha iyi bilebilecek kimse yoktu. Her gece kuliste onları görüyor ve oyunumu o tüyler ürpertici bakışlar arasında oynamaya çalışıyordum. Şu anda da aynı bakışların sırtımı deldiğini hissediyordum.

"Evet, iyice kafayı bulmuş. Allah vere de buraya saldırmasa," diye lafa karıştı Kerem.

Molly Daubeny hiçbir şey olmamış gibi sözlerine devam ediyor, Nüvit de notlar alıyordu. Özellikle İngilizce bazı deyimlerin üstünde duruyordu Molly. Nüvit'in bulduğu deyimlerin, İngiliz değil, Amerikan olduğunu ileri sürüyor, Old Vic'de oynamadan bunların mutlaka değişmesi gerektiğini söylüyordu.

"Ben domates çorbası istiyorum. Yalnız şu öndeki masayla hiçbir ilgim yok. Kendi hesabımı kendim ödeyeceğim," dedi sırtımdaki ses.

Serdar garsona bunları söylerken bizlere, özellikle Molly Daubeny'ye duyurmaya çalışıyordu sesini. Oysa telaşlanmasına hiç gerek yoktu. Bütün lokanta duymuştu söylediklerini. Yüksel her krizli anda olduğu gibi bakışlarını hepimizden kaçırmış, kendini önündeki ordövr tabağına vermişti. Onun için yemek yemek, her şeyi her zaman çözümleyebilen tek eylemdi.

"Eyvah, yanımıza geliyor" dedi Göksel.

Gözümün ucuyla baktım. Gerçekten de Serdar ayağa kalmış bize doğru yönelmişti. Buz kestiğimi hissettim. Büyük bir skandal olabilir, tüm İngiltere'ye rezil olabilirdik. Lady Daubeny İngiliz aydınlarının ve sosyetesinin en tanıdığı isimlerinden biriydi. Onunla ilgili bir skandal bütün İngiliz gazetelerine manşet olabilir, bizi mahvederdi. Arkamdaki gölge "Benim adım Serdar" diyerek Molly'nin elini sıktı, sonra da kimseye bir şey sormadan bir iskemle çekip ikimizin arasına oturuverdi. "Memnun oldum," dedi Molly en İngiliz haliyle. Sonra da Nüvit'e dönüp, konuşmasını sürdürmeye çalıştı, ama Serdar'ın şu anda ilginin başka tarafa yönelmesine tahammülü yoktu.

"Bunlar beni oynatmıyorlar. Rolümü elimden aldılar," diyerek Molly'nin kendisine dönmesini sağladı.

"Tiyatroda olur böyle şeyler. Üzülmenize gerek yok. Bir gün nasıl olsa oynarsınız," dedi Molly. Böyle bir cevap beklemediği için Serdar bir an bocaladı. İlk raundu kaybetmiş, beklediği reaksiyonu bulamamıştı.

"Siz de onlarla birlik oluyorsunuz. Demek siz de bana karşısınız. Bunu yanınıza bırakmayacağım." Bu sözleri söyleyerek hışımla ayağa

kalmış, parmağını itham edercesine Lady Daubeny'ye doğru sallamaya başlamıştı.

"Yeter," diye Türkçe haykırabildim. "Lütfen bizi rahat bırak."

"Bunu bu kadar kolay geçiştiremezsiniz. Hepinizi rezil edeceğim. Bu kadını da," diye Molly'yi göstererek cevap verdi ve masasına döndü. Aramıza bomba düşmüş gibiydi. Kimse ne söyleyeceğini bilemiyordu.

"Böyle ufak tefek krizler her tiyatroda olur," diye ortalığı düzeltmeye çalıştı Molly. Ondan sonra yemek mi yedik, dayak mı yedik pek bilemiyorum ama hayatımın en güç gecelerinden birini geçiriyordum. Buna kuşku yoktu hiç. Serdar çorbasını içtikten sonra patırtılı bir biçimde garsona tekrar, bizlerle yakından uzaktan ilgisi olmadığını söyleyerek herkesin şaşkın bakışları arasında lokantayı terk etti.

"Neyse gitti," dedi Lady Daubeny. Tüm soğukkanlılığına rağmen onun da bizlerle birlikte derin bir nefes aldığını anlamış olduk. Belli etmemişti ama o da bir hayli telaşlanmıştı.

Ertesi sabah Molly'le birlikte Londra'ya hareket ettik. Molly'nin şoförü havaalanında bekliyordu. Onu eve bıraktıktan sonra beni çeşitli radyo istasyonlarına götürecek ve dört uçağına yetişmemi sağlayacaktı.

O gün Londra'nın içinde oradan oraya koşup röportajları yaparken olayları unutmuş, rahat bir nefes almıştım. Bir ara vakit bulup yeğenim Ali Said'in Londra'daki evine telefon ettim.

"Seni Amerikalı bir hanım arkadaşın aradı" dedi.

"Kim?" diye sordum.

"Barbara" diye cevap verdi. Barbara Kelly. Çok duygulanmıştım. Gerçekten yakın bir dostum olan Barbara'nın izini yıllardır kaybetmiştim. Ali Said'in söylediğine göre, Barbara Londra'da dolaşırken bizim Old Vic afişlerinde adımı görmüş ve tiyatroya telefon ederek beni nasıl bulabileceğini sormuş, onlar da Londra'daki kontağım olan yeğenimin adını vermişler. Hemen Amerika'ya hareket etmesi gerektiğinden bana telefon numaralarını bırakmış ve tekrar görüşeceğimizi umduğunu söylemiş. Old Vic'deki ofislerin eski, çok sevdiğim bir dostumu yeniden kazandırması beni çok mutlu etmiş, kısa bir süre için de olsa Serdar kâbusunu unutturmuştu. Barbara'yla o günden sonra tekrar görüşmeye başladık ve eski dostluğumuzu perçinledik. Şimdi her New York'a gidişimde, büyük bir nakliyat şirketinin sahibi olduğu Philedelphia'dan New York'a gelip benim için davetler yapar ve eski dostlarımızı bir araya toplar.

O gün dört uçağıyla Newcastle'a dönerken Serdar kâbusu tüm ağırlığıyla üstüme çökmüştü yeni baştan. Akşam oynarken kuliste her an saldıracak gibi bekleyişi ve öldürücü bakışları aklıma geldikçe büyük bir bezginlik duyuyor ve her şeyi bırakıp Newcastle'dan kaçmak geliyordu içimden.

Havaalanından taksiyle doğru tiyatroya gittim. Sahne kapısının yanındaki cafe'de, kadroyu heyecanla gazeteleri okurken görünce tatsız bir

şeyler olduğunu hemen anladım. Kapıdan içeri girer girmez "Bütün gazetelere vermiş" diye haberi yetiştirdi Yüksel. "Sayesinde İngiliz gazetelerinin baş sayfalarına geçtik" diye ortalığı yumuşatmaya çalıştı Osman. Gazetenin birini elime aldım. Gerçekten birinci sayfaya koymuşlardı bizi. "Türklerin kulisinde tatsızlık" diyordu manşet. "Türk aktörler birbirini kıskandı," diye yazıyordu öteki, diğeri de "Lady Daubeny bu işe nasıl karıştı?" diye manşet atmıştı. Haberin içeriği aşağı yukarı aynıydı. Öteki oyuncuların onun başarısını kıskandıklarını, benimle samimi olduğunu çekememelerini ve bir komplo kurarak Lady Daubeny'yi de kandırdıklarını ve onu zorla oyundan uzaklaştırdıklarını iddia ediyordu Serdar. Böylelikle Türk hükümetinin gönderdiği bir oyuncuya haksızlık edildiğini ve bunun Türk Kültür Bakanlığı nezdinde bir soruşturmaya yol açacağını söylüyordu. Türk hükümeti nereden karışmıştı işe? Serdar olayı büyütmek için aklına ne geldiyse söylemişti herhalde.

O gece kulise her zamankinden neşeli geldi ve Newcastle'daki bir kulüple anlaşma yaptığını ve bir iki gün içinde Kris Kristofferson tarzında şarkılar söylemeye başlayacağını anlattı. Kulüp sahibi "Tam aradığımız adamsın. Yeni bir Kris Kristofferson olabilirsin" demiş onu görür görmez! Kafayı çekmiş düş görmeye başlamıştı gene. Kris Kristofferson'a *A Star is Born* filminden sonra büyük bir hayranlık duymuş ve sakal bıraktığı zamanlar kendini hep bu ünlü şarkıcıya benzetmeye çalışmıştı. Bazen gerçekten benzerdi de... Serdar'a kimse neden gazetelere bu sözleri yazdırdığını sormadı. O da hiçbir şey söylemedi. Zaten o sırada bambaşka bir dünyanın içindeydi. Sorulsaydı da anlamayacaktı, olmayacak saçma bir yanıt verecekti. Oyun başlar başlamaz gene kulisteki yerini almış ve o korkunç bakışlarını üstüme mıhlamıştı. Oyun İngiltere'de devam ettiği süre bu kâbustan kurtulamayacaktım anlaşılan.

O gece oyundan sonra Osman'a bir kez daha bu tehdit dolu bakışlara tahammül edemeyeceğimi, Serdar'ı buradan uzaklaştırmak gerektiğini söyledim. Hayatımın en önemli olaylarından birinin böylesine çirkin ve korkutucu bir karabasana dönüşmesi olacak iş değildi. Ne yapıp yapacak, beni her gün biraz daha bezginlik ve bedbinlik çukuruna bastıran bu korkunç düşten kurtulacaktım. Ertesi sabah Cemil'le konuşup bu işi çözümlemeye karar verdim. Cemil ona buradan gitmesi gerektiğini anlatacak, ben de turneye devam ediyormuş gibi bütün parasını peşin olarak ödeyecektim. Böylelikle de o, istediği gibi Londra'da ya da İngiltere'nin başka bir köşesinde gezip kafayı çekme olanağını bulacaktı. Çünkü bir tek gerçeği anlamıştım. Serdar için hayatın tek anlamı esrar içmek, böylelikle de kendini Kris Kristofferson gibi başka karakterlerde görmekti. Bu onun yaşama karşı savunma biçimi olmuştu.

Cemil'in konuşması olumlu sonuç vermiş, benden de para aldıktan sonra Serdar tası tarağı toplayıp Londra'ya gideceğini söyleyerek, Newcastle otelindeki odasını boşaltmıştı. O gece ilk kez oyunu rahat aldığımı

hissediyordum oyunda. Kulisteki yeri boştu o gece, ama benim zaman zaman gözlerim o noktaya takılıyor ve ürperiyordum. Oyunun sonunda Yıldız'a "Gerçekten gitti galiba" dedim. Herkesin sırtından ağır bir yük kalkmıştı sanki. O gece oyundan sonra ilk kez birlikte otelin yemek salonunda yemek yiyip kadeh kaldırdık. Ben gene ikide bir kapıya bakıyor, Serdar'ın, "Ben gittim sandınız değil mi" diye içeri girip hayatımızı kararta cağını bekliyordum.

Ondan sonraki oyunları rahat oynadık, arada bir telaşlanıyor, birden Serdar o her zaman durduğu yerde bitiverecekmiş gibi, oyun esnasında o yöne bakıyordum, ama sahne ağzı artık boştu. Serdar gerçekten gitmişti.

Newcastle'dan sonra *Norwich*'in *Theatre Royale*'inde bir haftalık anlaşmamız vardı. Özellikle Norwich'de başladıktan sonra, dış bir ülkede turne yapmanın keyfini yaşamaya başlamıştık. Bütün kadro hayatından çok memnundu. Serdar kâbusu bittikten sonra hepimiz rahat bir nefes almıştık, Norwich'de oyunlar tıklım tıklım dolmamıştı ama salonlar yarıyı geçiyor, bu da bizleri memnun ediyordu. Dünya Kupası finallerinin her gece televizyonda sergilendiği 1978 yılının bu ayında, yarım salon bile büyük başarıydı, İngiliz tiyatro yöneticilerine göre. Ayrıca her oyunun sonunda ayakta alkışlanıyorduk. Yerel gazeteler ve radyo istasyonları bize bol yer veriyor, bu da Türkiye için mükemmel bir propaganda oluyordu. Kısacası hayatımızdan çok memnunduk. Yıldız bile durup durup "Allah razı olsun, bizlere böyle bir fırsatı yarattığın için" diye memnuniyetini dile getiriyordu. Yıldız Kenter'le ilk kez bir turnede birlikte oluyorduk. Mükemmel bir turne arkadaşıydı Yıldız. Büyük bir uyum içinde, en ufak bir sorun çıkarmadan her şeye katılıyor ve öylesine tanınmış bir oyuncudan seyahatlerde beklenen kapris gösterilerinden hiçbirini yapmıyordu. Sonuna dek yapmadı da.

Norwich'de gündüzleri hep birlikte, New York gibi yakın kentlere gidiyor, böylelikle turneyi daha cazip hale getiriyorduk. Kötü başlayan yolculuğumuz hepimiz için çok mutlu bir biçimde sürüyordu.

Norwich'den İngiltere'nin hayli kuzeyinde bulunan Hull'a, Rugby'cilere ait özel bir otobüsle gittik. Otobüsün yatılacak yeri, tuvaleti ve her türlü konforu vardı. Yüksel'i en memnun eden, arka tarafta bulunan ve bir düğmeye basmakla çay, kahve ve çorba verebilen üç otomatik makineydi. Yüksel o gün hepsinden o kadar çok içti ki, sonunda midesinin bozulmasına hiçbirimiz şaşmadık.

Hull sevimsiz bir İngiliz kentiydi. Otobüsle otelimizin önüne geldiğimiz zaman "Bu kentte bizi kim seyretmeye gelecek acaba?" diye düşünmekten kendimi alamadım. Otelimiz rahat ve lükstü ama anahtarlarını verirken çocukların yüzlerinden burayı pek sevmediklerini anladım. Norwich gibi sempatik bir yerden sonra burası buz gibi gelmişti bize.

Öğle üzeri tiyatroyu gördükten sonra fikrimiz biraz değişti. İyi korunmuş, geçen yüzyıldan kalma nefis bir tiyatroydu. Böyle bir tiyatroda oynayabilmek her aktöre mutluluk verirdi en azından.

O gece oyunu oynarken dolu salona bakıp "Acaba bunların arasında bir tek Türk var mı?" diye düşündüm. Oysa oyundan sonra salonda tüm ön sıranın ayağa kalkarak "Yaşasın", "Bravo", "Aslansınız, Çok yaşa" gibi seslerle haykırmaları, artık Türklerin en ücra köşelerde bile bulunabildiklerini bize bir kez daha kanıtladı. Tiyatro yöneticileri oyundan sonra salonun yanındaki restoranda, Hull'ın ileri gelenleri, sanatçıları ve bazı Türkleri davet ederek bizlere bir supe vermişlerdi. Pek sıcak bir hava içinde geçen o davetten sonra Hull'a birazcık ısınmış hatta sevmiştik. O gece ön sırada oturan Türklerin oraya yerleşmiş iş adamlarıyla ailelerinden ve Hull da Üniversite'de okuyan bazı gençlerden oluştuğunu öğrendik.

Hull'da bir hafta alışveriş, radyo programları, gazete röportajları, davetler filan derken vaktin nasıl geçtiğini anlayamadık. Hafta bitmiş, biri matine olmak üzere yedi gösterimizi yapmış, tası tarağı toplayarak rugbycilerden kiralanmış otobüsümüze binerek Londra'nın yolunu tutmuştuk. Sıra turnemizin en önemli bölümüne, Londra temsillerine gelmişti. Üstelik bu temsiller Londra'nın en tarihi tiyatrosu olan Old Vic'de verilecekti. Yıllarca Laurence Olivier, Peggy Ashcroft, Maggie Smith, Anthony Hopkins, John Gielgud gibi dev oyuncuları o sahnede seyretmiş, günün birinde o sahneye kendi yönettiğim bir oyunla çıkacağımı aklımın ucundan bile geçirmemiştim.

Old Vic'in uluslararası tiyatrolara ayırdığı dört haftanın biri bize verilmişti. Bizden önce ünlü Fransız oyuncu Jean Marais, Cocteau'nun *Les Parentz Terribles* adlı oyununu sergilemiş ve oyunda baba rolünü oynamıştı. Yıllarca önce okuldan kaçıp, İstanbul'u ziyaret eden Jean Cocteau ve Comedie Francaise oyuncularından bu oyunu Atlas Sineması'nda izlemiştim. O yıllarda Cocteau'yla yakın ilişkisi dünya kamuoyunu çok ilgilendiren Jean Marais, oyunda delikanlıyı oynuyordu. Daha tiyatroya adımını bile atmamış çiçeği burnunda bir öğrenciyken heyecanla seyrettiğim bu oyuncuyla yıllar sonra Londra gibi dünyanın tiyatro merkezi sayılan bir yerde, bir hafta arayla aynı sahneyi paylaşmış olmak, bana heyecan veriyordu. Cocteau'nun 1949 yılında İstanbul'a getirdiği o grupta Gabrielle Dorziat, Yvonne de Bray, Gaby Sylvia, Marcel André ve Tania Balacova gibi müthiş oyuncular vardı. Sonraları Fransa'da büyük kıyametler koparacak Racine'in *Britannicus* oyununun yepyeni şaşırtıcı Cocteau yorumu, bu grupla ilk kez Beyoğlu'ndaki Atlas Sineması'nda sergilenmişti ve Gabrielle Dorziat *Britannicus*'taki Agrippina rolüyle hayatımın en unutulmaz performanslarından birini veriyordu. Belki daha gençtim, tiyatroyu pek bilmiyordum ama gördüğüm şeyin çok önemli olduğunu o yıllarda bile hissetmiştim. Gerçekten de Dorziat'nın İstanbul'un Atlas Sineması'nda başladığı şaşırtıcı performansı sonradan Fransız tiyatro tarihine altın harflerle yazıldı.

Old Vic'de bilet satışları pek parlak değildi. Dünya kupası finallerinin son haftasıydı. Futbol meraklısı İngilizler televizyon ekranlarının başında

oturup maçları izlemeyi tercih ediyorlardı. Açılış gecesi Lady Daubeny aralarında Anthony Quayle, Donald Sinden, Sir John Mills gibi oyuncuların, Lady Yehudi Menuhin, Lady Ralph Richardson, Dame Marie Rambert gibi sanat dünyasının ünlü kişilerinin bulunduğu otuz kişilik özel davetlilerini de getirdi. Salonda üç yüz kişi ancak vardı.

Londra'daki işlerimizi yöneten eski dostumuz Güneri Ertencan, arada bir telaşla sahne gerisine gelip işlerin açılacağını, her şeyin bir gece sonra çok daha iyi olacağını anlatıyor ve bütün tiyatrocuların duya duya gına getirdikleri o ünlü cümleyi söylüyordu.

"Telefonla o kadar soran var ki!"

Güneri Ertencan Londra'ya yerleşmiş tiyatro meraklısı eski bir dostumuzdu. İstanbul'da Muhtar Kocataş'ın Gen-Ar tiyatrosunda müdür olarak çalışmış, tiyatronun kapanması üzerine bir muhasebe bürosunda iş bularak Londra'ya gelmişti. Tiyatro merakının yanı sıra, İngilizce bilmeyen ya da tedavi olmak üzere Londra'ya gelen tüm Türklerin can kurtarıcısıydı da. Bir çeşit fahri gezginci konsolostu Güneri.

Londra'da oynadığımız temsillerde seyirci sayısı iki yüz elli ile dört yüz kişi arasında oynayıp durdu. Kıbrıslı Türkler bize hiç ilgi göstermemişlerdi. Zaten onlar birazcık ilgilenselerdi, Old Vic'deki gösteriler Dünya Kupası finallerine rağmen, tıklım tıklım dolardı.

Daha önce 1971 yılında Aldwych Tiyatrosu'nda sergilediğimiz *A Tale of İstanbul* kapalı gişe oynamış, oyunlardan sonra kazandığımız büyük başarı nedeniyle bizlere anlaşmamızın üzerinde para bile verilmişti. Bu yüzden şimdi Londra'da çok dolu olmayan bir salonda oynamak gücümüze gidiyordu ama öte yandan da hep birlikte Londra'nın tadını çıkarmaya çalışıyorduk.

Sloana Square'e yakın bir evin içinde dört apartman dairesi tutmuş orada kalıyorduk. Ben de her turnede yaptığım gibi çocuklarla kalıyordum. Oysa Ali Said'in evinde odam hazırdı, ama turnelerde topluluğumdan ayrılmamak, onlarla aynı şeyleri paylaşmak başlıca prensiplerimden biriydi.

Oyunlarımız dolmasa da iyi alkışlanıyorduk. Her gün gazetelerin birinde bir haber çıkıyor, çeşitli radyo ve televizyon programları bizden sık sık söz ediyordu. Ayrıca Londra'daki sosyal hayatımız da baş döndürücü bir hızdaydı. Her gün öğle yemeği ve gece oyundan sonra supe için bir yere davet ediliyorduk. Bu arada Türkiye'nin Londra büyükelçisi Turgut Menemencioğlu ve zarif eşi Nermin Hanım bir gece elçiliğin rezidansında Türk grubu şerefine üç yüz kişilik büyük bir davet verdiler. Bütün İngiliz dostlarımızın hazır bulunduğu bu davette Lady Daubeny'nin özel grubu da vardı. Bir gece de ben bütün topluluğu Londra'da en sevdiğim lokantalardan biri olan Joe Allen's'a götürmüştüm. O geceki yemeğe Lady Daubeny ve Londra'daki vazgeçilmez dostumuz Yolande Bird'ü de davet etmiştim. Londra'daki tüm ilişkilerimi bu gerçek iki dostuma borçluy-

dum. Her ikisi de bizler için her şeyi seve seve yapıyordu. Üstelik ikisi de benim konuğum olarak birçok kez Türkiye'ye gelmiş ve birçok Türk dost edinmişlerdi. Yalnız ikisini bir araya getirmek benim için hayli güç bir olaydı, çünkü birbirlerine tahammülleri yoktu. Aradan geçen yıllar bunu daha da perçinleştirdi. Lady Daubeny, Yolande için "O sıkıcı kadınla nasıl dostluk edebiliyorsun anlamıyorum" der, Yolande da Molly için "Ayakları yere basmayan züppe" diye söz eder. Çareyi her ikisiyle ayrı ayrı görüşmekte buldum. İkisini bir araya getirmek gerektiğinde de mümkün olduğu kadar birbirinden uzak yerlerde oturtmak, olası baş ağrılarını önleyebilecek en garantili önlem haline geldi.

Betûl, oğlumuz Ömer'in mezuniyeti şerefine Londra'daki Basil Street Oteli'nde bir akşam yemeği vermişti. Londra'daki yakınlarımızın ve dostlarımızın oluşturduğu bu elli kişilik davete, her ikisinin de davet edilmesi kadar doğal bir şey düşünülemezdi. Masada bütün gece ikisinin ortasında oturmak zorunda kalan ben, bir hayli güçlük çektim. Her ikisi de bütün gece boyunca birbirleri aleyhine sözleri bana dönüp söylemekten çekinmediler. Her biten şarap kadehiyle sesler daha da yükseliyor ve birinin söylediğini öteki duyacak diye benim yüreğime iniyordu.

Londra'da bir gün Leicester Square'de bir sinemaya girerken kalabalık arasında Serdar'ı gördük. Çok uzakta birileriyle konuşuyordu. "O bizi görmedi," dedi Nevra. "Aman görmesin daha iyi," diye ekledi, Göksel. Gerçekten de şimdi onunla karşılaşmak tatsız olacaktı. O gene bir şeyler atacak, biz de yutmuş görünmek zorunda kalacaktık. İlk tanıştığımız zaman piyanosunu satıp Hindistan'a gitmesi bana çok ilginç gelmişti, ama sonradan hayatında herhangi bir piyanonun tek bir tuşuna bile dokunmamış olduğunu öğrenmiştim. Serdar'a görünmemek için acele Odeon sinemasından içeri daldık.

Serdar'ı ondan sonra İstanbul'da, ya bir ya da iki kez daha gördüm. Artık iyice uyuşturucuların esiri olmuş, sıskası çıkmıştı. Eski yakışıklı Serdar'ın yerine zavallı bir enkaz gelmişti. "İnsan bir iki yılda nasıl bu kadar değişir?" diye düşünmekten kendimi alamıyordum onu gördükçe. Bir ara ortalıktan kaybolduğunu bildirdiler bana. "Bodrum'a filan gitmiştir, nasılsa çıkar gelir" diye düşünmüş çok üstünde durmamıştım. Sonra bir akşam Çiftehavuzlar'da Güler'le yemek yerken telefon çaldı ve beni istediler. Tanımadığım bir ses Serdar'ın arkadaşı olduğunu söylüyor ve Serdar'ın cesedinin Boğaz'ın sularında polis tarafından bulunduğunu anlatıyordu. Dehşet içinde kalmıştım. Böylesine korkunç ve çabuk bir son beklemiyordum. Ne yazık ki iyi yetişmiş bazı gençlerin kendilerini var güçleriyle yok etme çabalarına karşı koymak olanaksız oluyor. İnsan ne yapsa, ne denli uğraşsa onların "yok olma, kendi kendilerini tahrip etme" isteği, öylesine güçlü bir biçimde gelişiyor ki yapabilecek hiçbir şey kalmıyor ve insan öyle umutsuzluk içinde bakakalıyor. 1950'li yıllarda James Dean'in, daha sonra Montgomery Cliff'in "Hızlı yaşa, genç öl, yakışıklı bir

cesedin olsun" sloganlarının bir parçasıydı bu. Bir yaşam biçimi... Sinema oyuncularından çok Bob Marley, Jimmy Hendrix, Marianne Faithful ve Brian Jones gibi büyük Rock yıldızlarının da seçtikleri ve hayranlarına empoze ettikleri bir yaşam biçimi... Serdar da tanrılaştırdığı bu sanatçıların anlaşılmaz felsefelerinin bir kurbanı olmuştu.

Hayali Yirminci Yıl (!)

1977-78 yılları Türkiye için ilginç, ilginç olduğu kadar da korkutucu yıllardı. Ecevit hükümeti ikinci bir atılım yapmış ve yaklaşık bir buçuk yıllık bir denemeden sonra yerini, Osman Şengezer'in deyimi ile "Düşmez kalkmaz bir Demirel'e" bırakmıştı. Terör alabildiğine hızlanmış, sokaklar, caddeler, bütün mahalleler, hatta kentlerin büyük bölümleri "Kurtarılmış Bölgeler" haline gelmişti. İş çığırından çıkmıştı artık. Üniversiteler bazen açılıyor, en iyi niyetli öğrencinin bile bir şey öğrenmesine olanak kalmıyordu. Her okul sağcıların ve solcuların taraftarlarıyla her an patlamaya hazır birer yanardağ haline gelmişti. Zaman zaman bu yanardağlar patlıyor, ölenlerin listeleri bir hayli kabarık oluyordu.

Olanakları olanlar, Betûl'le benim yaptığım gibi çocuklarını apar topar dış ülkelere yolluyorlardı.

Terör liselere kadar girmiş, öğrencilerin, taraflardan birini tutması zorunlu hale gelmişti. Bu arada sokağa çıkmak bile bir kâbus olmuş, insanlar karanlık basar basmaz evlerine kapanıp televizyon başında oturmayı yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası yapmışlardı.

Ben Mecidiyeköy'de arabamı garaja bırakmaktan vazgeçmiş, bir an önce eve kapağı atmak için arabayı mümkün olduğu kadar sokak kapısına yakın bir yere bırakmaya başlamıştım. Gece yatağımda çeşitli yönlerden gelen patlama seslerini duymaya, onlarla uyumaya alışmıştım. Terör yaşamımızın bir parçasıydı artık. İşin en garip yönü de, bunu olağan kabul etmemizdi. Sanki terörle doğmuş, terörle yetişmiştik. "Bunlar Türkiye'de nasılsa olmaz, olamaz," düşüncesi ne kadar uzaklarda kalmıştı.

Evlerde de tat tuz kalmamıştı. Isımız yoktu en azından. Tiyatroda zaman zaman "ısı" sorunu yüzünden oyunlar kalkıyor, insanlar evlerinde tir tir titriyordu.

Ergin Orbey, Cüneyt Gökçer'in yirmi yıllık hükümdarlığına son vermiş, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk zamanında Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne atanmıştı. Tabii bu gelişme ancak Ecevit hükümeti zamanında gerçekleşebilmişti.

Bir Ankara yolculuğum sırasında, Cumhurbaşkanlığından bir telefon gelmiş, yakın dostum olan ve o yıllarda Cumhurbaşkanlığı özel kalemi

olarak görev yapan Erdil Atay, "Sana bir araba yolluyorum. Hemen köşke bekleniyorsun," demişti. Ben de bir saat içinde kendimi köşkte bulmuştum. Korutürkler gerçekten çok hoş bir ikiliydi. Özellikle daha uzun konuşma olanağı bulduğum Emel Korutürk tam bir İstanbul hanımefendisiydi ve "First Lady" koltuğuna gerçekten çok yakışıyordu.

Köşke çağırılmamın nedeni benden Ergin Orbey hakkında bilgi istenmesiydi. İş Cumhurbaşkanının imzasına kalmıştı. O da imza etmeden önce, fazla tanımadığı bu değerli sanatçı hakkında kapsamlı bir bilgi istiyordu. Ben altmışlı yıllarda Turgut Özakman'ın *Sarıpınar 1914* oyunundaki rejisini gördükten sonra, Orbey'e hayran olmuş ve hemen Dormen Tiyatrosu'nda bir oyun sahneye koyması için teklif yapmıştım. Tiyatroyu gerçekten seven, kibar, efendi bir insandı. Çok beğendiğim bu meslektaşım hakkında övgüden başka ne söyleyebilirdim ki? Ayrıca Cüneyt Gökçer'in yerine genç, çağdaş birinin gelmesi beni ancak memnun edebilirdi. Gerçi Gökçer büyük bir sanatçıydı, ama mükemmel bir yönetici olduğunu söylemek mümkün değildi. En azından Macide Tanır gibi dünya çapında bir aktrisimizi görmemezliğe gelmesi ve kişisel kızgınlığı nedeniyle ona layık olduğu rolleri vermemesi affedilecek şey değildi.

Öte yandan yıllar geçtikçe ve de başka yöneticiler Devlet Tiyatrolarının başına getirildikçe, Cüneyt Gökçer'in yerinin kolay kolay doldurulamayacağı anlaşıldı. Ergin Orbey bu iş için hiç de biçilmiş kaftan olmadığını daha ilk günlerden belli etmeye başlamıştı. Yöneticilik apayrı bir işti ve Ergin Orbey bütün iyi niyetine rağmen bundan yoksundu. Zaten gelmesiyle gitmesi de bir oldu. Ve Cüneyt Gökçer her zamankinden daha büyük bir güvenle yeniden işinin başına geçti. Bu kez hiç birimiz itiraz edemedik.

Ergin Orbey'in anlayışlı ve çağdaş bir insan olması, "Devlet Tiyatrolarında artık reji yapabilirim" düşüncesiyle beni umutlandırmıştı. Onu kutlamaya gittiğim gün de, "Sizinle çalışmak benim için büyük onur olacak," diye beni dış kapılara kadar geçirmişti, ama hükümdarlığı sırasında Tunç Yalman'ı Amerika'dan getirtip *Othello*'yu sahneye koyduran, tiyatrodan uzaklaştırılmış bütün sanatçıları Devlet Tiyatrosu'na aldırtan, Orbey, bana hiçbir öneri yapma gereğini duymadı ve ben yeniden "Artık istenmiyorum, işe yaramıyorum, tiyatroculuğum bitti" kâbuslarına girmiş oldum.

Tiyatrosuz kalınca kendimi gene seyahatlere verdim. Londra'da olduğum bir sürede eski karım Betûl harika bir sürpriz planlamış ve benden gizli Dormen Tiyatrosu'nun sürekli olarak temsiller vermeye başladığından tam yirmi yıl sonra büyük bir kutlama töreni hazırlamıştı.

Dormen Tiyatrosu'nda iş yapmış sanatçı, teknisyen, gişeci, teşrifatçı, terzi ve de akla gelebilecek herkese birer mektup gönderilmiş ve Kenter Tiyatrosu'nda düzenlenecek bu geceye davet edilmişti. Böylelikle Dormen Tiyatrosu'nun yirminci yılı kutlanacaktı. Artık "var olmayan" bir tiyatronun yirminci yılı!

Dormen Tiyatrosu perdesini kapattığından o tarihe kadar altı yıl geçmişti. Bu yüzden de bu tören herkesi çok duygulandırmış, özellikle "unutulmamış olmak" beni çok mutlu etmişti. Her zaman kusursuz bir organizatör olan eski karım, her şeyin en güzel ve en doğru bir biçimde gerçekleşmesi için hiçbir şeyi şansa bırakmamıştı. Nasıl bulduysa, kime başvurduysa, bütün Dormen Tiyatrosu'nda çalışmış olanların adreslerini bulmuş yardımcıları ile birlikte hepsine o gece için bir davetiye göndermişti. Sahnede yapılacak gösteriden sonra fuayede de bir supe hazırlanmıştı. Sonradan öğrendiğime göre Hâmit Belli, Hâdi Çaman, Ercan Arıklı, Meral Selçuk, Yüksel Gözen, Göksel Kortay, Tolga Aşkıner, Osman Şengezer, eski müdürümüz Tezcan Avcı yardımcı komiteyi oluşturmuşlardı.

Sahnede ilk olarak İngiltere'de oynanmış olan *Paris ve Altın Elma* adlı film gösterilecek, oyuncuları konuklara tanıtılacak, konuşmalar yapılacak, sonra da Ayfer'le ben *Şahane Züğürtler*'in ilk perdesini oynayacaktık. Arkasından da *İrma*, *Yaygara 70*, *Oliver* gibi eski Dormen müzikallerinden şarkılar söylenecekti.

Betûl'ün hazırladığı bu güzel gece parlak bir biçimde sonuçlandı. İnsanlar hasret giderdi, geçmişi hatırladı, gizli gizli ağladı ve sonuç olarak unutulmayacak bir gece yaşandı. Eski yer göstericilerimizin en şık kılıklarıyla bu geceye katılmaları beni çok duygulandırdı. Betûl ve yardımcıları eski tiyatromuzun arka sokağındaki araba kâhyası Remzi'yi de unutmamış, onu da davet etmişlerdi. Remzi de lacilerini çekmiş, kravatını takmış, geceye katılmıştı. O gece bana gönderdiği tek gülün üstündeki kartta, "Sevgili Haldun Abiciğim, eski günleri öylesine arıyorum ki," sözleri yazılıydı.

Gecenin en heyecan veren olaylarından biri de, o yıllarda tüm tiyatroların vazgeçilmez seyircisi, bir çeşit maskotu olarak kabul edilen Tevhide İpar'ın sahneye çıkıp, Dormen Tiyatrosu hakkında birkaç söz söylemesiydi. "Beni de sonunda sahneye çıkarttınız" diyor heyecandan sapır sapır titriyordu.

Tevhide İpar hanımefendi, İstanbul'un belirgin renklerindendi hiç kuşkusuz. İpar ailesi İstanbul'un en köklü, en görkemli ailelerinden biriydi. Daha otuzlu yıllarda Avrupai yaşam tarzını İstanbul'da sürdüren bu ailenin, her ferdi bir nezaket, bir kibarlık simgesiydi. Her büyük aile gibi türlü felaketlerden nasibini almış, ama bunu soylulukla taşıyabilmişti. Ailenin pırıl pırıl küçük oğlu Mehmet İpar'ın yirmi yaşındaki beklenmeyen intiharı, Tevhide İpar'ın hayatındaki ilk büyük darbe olmuş, arkasından büyük oğlu Ali İpar'ın yıllar yılı süren yolsuzluk davası, büyük kızı Şaziye'nin kanserden ölmesi, bütün bunlar yetmiyormuş gibi geriye kalan üç çocuğundan Muazzez'in de intiharı onu perişan etmişti.

Bütün bu büyük acılar Tevhide Hanım'ı güzel sanatlara itmiş, küçük bir kızken kurduğu tiyatroculuk hayalleri, acılarıyla bütünleşerek, onu tiyatroların vazgeçilmez bir seyircisi haline getirmişti.

Bütün dostlarını topluyor, onları beğendiği oyunlara mutlaka birkaç kez götürüyordu. Tevhide Hanım o yıllarda en parlak devirlerini yaşayan gazinoların da kıdemli müşterisiydi. Onu pazar matinelerinde dostlarıyla görmek, sanatçılar tarafından olağan karşılanır, bir iki hafta, bir yolculuk nedeniyle ortalarda görülmeyince de, "Acaba hastalandı mı?" diye herkesin telaşlanmasına yol açardı. Tevhide Hanım, annemin en yakın dostlarından biriydi. Tevhide İpar grubunun en belli başlı üyelerinden biriydi Nimet Dormen.

Babamın 1971 yılındaki ölümünden sonra, o da yakın dostunun her yaptığı programa katılmaya çalışıyor ve orası senin, burası benim gezip duruyordu. Tevhide Hanım, her tiyatroya gelişinde, beraberinde yirmi otuz kişilik gruplar getirir, kendi çapında tiyatroların gelişmesi, para kazanması için bir savaş verirdi.

Bu nedenlerle tiyatromuzun yirminci yıldönümünü kutladığımız bir gecede, onun çıkıp birkaç söz söylemesi çok anlamlıydı. Tevhide İpar gerçekten bütün sanatçıların çok sevip saydığı muhterem bir hanımefendiydi. Ne yazık ki yaşamının son yıllarında tiyatroya gidemez oldu. Eli ayağı tutuyor, sağlığı yerinde görünüyordu, ama akli dengesi onun tiyatrolara ya da gazinolara gitmesine izin vermiyordu pek... Son gittiği temsil Gazanfer Özcan-Gönül Ülkü topluluğunun bir matinesiydi. Birinci perdenin ortasında, elinde çiçekle sahneye giren bir oyuncuyu görünce, Tevhide Hanım herkesin şaşkın bakışları arasında oturduğu birinci sıradaki koltuktan fırlayarak, sahnenin önüne gelmiş ve "Bunlar benim size gönderdiğim çiçekler. Neden bana teşekkür etmek nezaketini göstermiyorsunuz," diye olay çıkartmış ve tabii yanında bulunanlar tarafından hemen tiyatrodan uzaklaştırılmış. Yıllarca içe gömülen acılar, sonunda Tevhide İpar'ı bu biçimde de olsa alt etmeyi başarmıştı. Ne yazık ki yaşamı boyunca tiyatrolara ve gazinolara omuz veren bu değerli hanımefendi 1992 yılında öldüğü zaman, cenazesinde Yıldız Kenter'le benden başka sanatçı yoktu.

Dormen Tiyatrosu'nun yirminci yıl kutlamasına TRT kameralarını göndermiş, bu özel geceyle ilgili bir de program hazırlamıştı. Program benimle yapılan uzun bir röportaj, Ayfer Feray, Erol Günaydın, Metin Serezli ve Altan Erbulak gibi topluluğun en eski oyuncularının tiyatroları hakkında söyledikleri bir iki sözle bitiyordu. Bu arada Dormen Tiyatrosu'nda yetişen fakat bunu her nedense hep saklamak gereğini duyan Başar Sabuncu'nun da birkaç kelime söylemesi istenmiş, her zaman her şeye, hatta bence kendi varlığına bile karşı olan Sabuncu herkesi şaşırtan şu sözleri söylemişti: "Kadife perdeli tiyatroların zamanı çoktan geçti."

Kapanmış bir tiyatronun anısına yapılan bir törende bu sözleri söyleyebilmek, ancak hasta bir adamın yapabileceği bir şeydi ve bence Başar hastaydı. Yıllar sonra İstanbul Sinema Festivali'nin bir kokteylinde yanıma geldi ve o yıllarda İstanbul Belediye Başkanı olan Bedrettin Dalan'la görüşmek istediğini, kendisine randevu vermediklerini, bu randevuyu

kendisine ancak benim alabileceğimi söyledi ve bir görüşme ayarlamamı rica etti.

Aynı gece Woody Allen'ın *Radio Days* adlı yapıtı şenliğin açılış filmi olarak Emek Sineması'nda gösteriliyordu. Işıklar kararmadan Dalan ve çevresi önümüzdeki sıraya gelip oturdular. Biraz sonra da Dalan, Festivalin açılış konuşmasını yapmak üzere sahneye davet edildi. Dalan'ın kısa süren konuşmasının sonunda sinemanın balkonundan "Yuh" sesine benzeyen bir gürültü geldi. Dalan sinirli bir biçimde sesin geldiği yere baktı, sözlerini bitirdi, sahneden inip yerine oturdu. Oturur oturmaz da arkasına dönüp bana "Kimdi onlar duydunuz mu?" diye sordu. Biz ne olduğunu pek anlayamamıştık.

"Pek farkında değilim, belki de yer kavgasıydı," diye işi geçiştirmeye çalıştım. Adamcağızı bunca işinin gücünün arasında büsbütün sinirlendirmeye ne gerek vardı. O yerinde duramıyor, yanında oturanların kulaklarına ha bire bir şeyler söylüyordu. Balkondan gelen gürültüden fena halde rahatsız olmuş, onun ne olduğunu bulmaya karar vermişti.

Film bittikten sonra sinemadan çıkarken yanıma sokuldu ve "Başar Sabuncu'ymuş bana bağıran" dedi. "Olamaz" diye haykırdım. Çok da içtenlikle çıkmıştı ağzımdan bu söz. Öyle ya, biraz önce kokteylde Dalan'dan kendisi için bir randevu almamı isteyen biri, bir iki saat sonra ona nasıl "Yuh" diye bağırırdı?

"Ben çok iyi öğrendim. Oymuş..." diye üsteledi Dalan, "İşi araştırdık... O ve yanındaki biri bağırmış."

Başar'ın kendi benliğine bile sürekli karşı olan bir "anti" olduğuna o gece bir kez daha karar verdim. Onun kadar yetenekli, bilgili ve istediği zaman sevimli olabilen birinin nasıl olup da sağcısına, solcusuna, eğrisine doğrusuna bu kadar karşı olabilmesini anlamaya olanak yok.

Olmayan tiyatromuzun yirminci yıldönümü Başar'ın bir tek "Fos notu" hariç harika bir biçimde geçti ve hepimizin belleklerinde unutulmaz bir anı olarak kaldı.

Ve Egemen Bostancı...

Boş kalmamın en büyük tesellisi habire seyahat edebilme olağanı bulabilmemdi. Tiyatro olmayınca öteki işlerimi ayarlayabiliyor ve istediğim yerde, istediğim kadar kalabiliyordum. Londra benim için kapı komşusu olmuştu. Yeğenim Ali Said, kız kardeşimle Muhtar'ın Chelsea Green'de aldıkları üç yatak odalı şirin bir apartmanda oturuyor, ben de her gittiğimde istediğim kadar kalabilecek rahat ve merkezi bir ev bulabiliyordum. Bazen Güler ve Muhtar da orada oluyor, kimi zaman annem her yıl

yapmayı alışkanlık haline getirdiği ve bizim Nimet'in "Marks and Spencer ve Harrods'a sefer" adını verdiğimiz Londra yolculuğuna rast geliyordum. Ailenin Çiftehavuzlar'dan sonra, zaman zaman toplandığı ikinci bir mekân haline gelmişti Londra'daki apartman. Bu yüzden de Londra benim için İstanbul kadar iyi tanıdığım bir kent olmuştu. Ayrıca Londra'yı seviyor, İngilizlerle çok kolayca dost olabiliyordum. "Soğuk İngiliz" deyiminin bu milletin insanlarıyla yakın dost olduktan sonra, ne kadar yanlış bir ön yargı olduğuna karar vermiştim. Gerçekten İngilizler soğuk görünürlerdi ama bu anlamın bir çeşit zırhları, anlamadıkları, bilmedikleri şeylere karşı korunmalarıydı. Tıpkı bizim bilmediğimiz, anlamadığımız bir şey olduğu zaman "alay ederek" korunmamız gibi... Yakınlık gösterildiği zaman da kendilerini yüzde yüz veren, çocukça bir saflıkla karşılarındakilerini seven insanlardı İngilizler. Son yıllarda çok İngiliz dostum olmuştu. Onların da Türkleri gerçekten sevmesine, anlamasına ve saymasına neden olduğum için mutluydum. Zaten Londra son yıllarda bütün Türklerin de çok rahat ettikleri bir yer oldu. Hangi mağazaya gitseniz, hangi lokantada yemek yeseniz, çevrenizde Türkçe duymak olağan hale geldi. Hatta bazı dükkânların vitrininde "İçerde Türkçe konuşulur" cümlesini görmek pek sürpriz olmamaya başladı. Londra benim de çok sevdiğim ve çok rahat ettiğim bir kent aslında. Bunda İngiliz dostlarımın olduğu kadar kentin yapısal konumunun da katkısı var hiç kuşkusuz. Gerçi çok genç bir öğrenciyken ilk kez ayak bastığım Londra'yla bugünün Londrası arasında dünyalar kadar fark var, ama, elbirliği ile İstanbul'u korkunç bir hale getirmeye çalıştığımız halde nasıl beceremedikse, İkinci Dünya Savaşı sonrasının dejenerasyonu da Londra'yı pek fazla etkilememişti.

Para her şeyden, hatta gelenek görenekten bile üstündü. Artık Britanya'da her şeyden fazla geçmişe bağlı İngiliz bile, paranın hatırı için geçmişini satmaya razı olmuştu. İşin en ilginç yönü, bir zamanlar kendilerini dünyanın en büyük ülkesinin insanları olarak görenler artık küçük bir ülkenin vatandaşları olduklarını kabullenmişlerdi.

Avrupa'da ikinci çok sık gittiğim yer Viyana ve Avusturya'nın Saltzkammerkut denen o harikulade göller bölgesiydi. Göller bölgesini ilk kez, Salzburg'da davet edildiğimiz bir tiyatro seminerine devam ederken aktör arkadaşım Can Gürzap'la keşfetmiş ve o bölgeye hemen âşık olmuştum. Hollywood'un en çok para getiren filmlerinden biri olan ve başrolü Julie Andrews tarafından oynanan *Sound of Music* (Neşeli Günler) de o çevrede çekilmiş, hatta bazı önemli sahneler bizim seminer için kaldığımız Loepoldskron şatosunda gerçekleştirilmişti. Can Gürzap ve benden başka, seminere eski oyuncum Erol Keskin, Prof. Cevat Çapan ve eşi Gönül Çapan da davet edilmişlerdi. Aslında o şatoda bir ay süreyle gerçekten çok güzel vakit geçirmiş ve yaşamımızın en güzel tatillerinden birini gerçekleştirmiştik. 1977-78 yıllarında tiyatroların durumu hayli kötüye gitmiş, slogancı toplulukların etkisiyle halk tiyatrolardan elini ayağını çekmişti.

Perran Kutman, Müjdat Gezen ikilisinin kurdukları "Miyatro" adındaki topluluk, seyirci çekebilen ender tiyatrolardan biri olmuştu.

Bu arada İstanbul Şehir Tiyatroları'nın başına Hayati Asılyazıcı gelmiş, Aydın Gün Opera ve Bale'nin müdürlüğünden istifa etmişti. Bütün salonlar sinek avlıyor, bedava bilet dağıtsanız bile kimse tiyatroların kapılarının önünden bile geçmek istemiyordu. Hiç kuşku yok ki Türk tiyatrosu da, Türkiye'yle orantılı olarak Cumhuriyetin kuruluşundan beri en kötü günlerini yaşıyordu.

Tiyatro dünyasının bu karanlığı, bu kaosu içinde, benim tüm yaşamımı değiştirecek, ileriki yıllarıma yepyeni bir yön verecek bir olay oldu sıcak bir yaz günü. Egemen Bostancı beni Çiftehavuzlar'da ziyarete geldi. Daha önce de belirttiğim gibi, Egemen Bostancı'yla ilk önce gazeteci, sonra da Osman Kavran ve Lunapark Gazinosu nedeniyle tanışmış, bir daha da karşılaşmamıştık. Adına gazetelerde sık sık rastlıyordum. Şişli'deki Paşam tavernasının yöneticisi, Rus Sirki'ni getiren ve büyük paralar kaybeden adam ve de herkesin yakın dostu olduğunu gazete sütunlarından öğrenmiştim.

Çok sıcak bir yaz günü Çiftehavuzlar'da Güler'de yemek yerken, Cep Tiyatrosu günlerinden oyuncum ve yakın dostum Yiğit Okur telefonla beni arayıp, o gün öğleden sonra Egemen Bostancı'yla beni görmeye geleceğini söyledi.

Egemen Bostancı beni niye görmek istiyordu acaba? O yaz Ajda Pekkan'la İstanbul Açık Hava Tiyatrosu'nda konserimsi bir *show*'un yapımcılığını üstlendiğini biliyordum. Herhalde bana öyle bir öneride bulunacak, birlikte bir şeyler gerçekleştirmek isteyecekti. Öte yandan fazla umuda kapılmak istemiyor, yeniden hayal kırıklığına uğramaktan korkuyordum.

Egemen Bostancı'yla Yiğit Okur'u denizin üstündeki yeni restore ettirdiğim, aile arasında "Mehtap Odası" diye adlandırdığımız evde karşıladım.

Biraz yakından tanıyınca Egemen müthiş sempatik bir adamdı. Anladığım kadarıyla Lunapark işinde beni sonunda yalnız bıraktığı, sonradan da ortadan kaybolduğu için tek başına gelmek istememiş, Yiğit Okur'u yanında yardımcı güç olarak getirmişti.

Egemen hemen meseleyi ortaya koydu. Büyük paralar sarf ederek bugüne kadar Türkiye'de görülmemiş görkemde bir *show* yapmak istiyordu. Rejisini bana vermeyi düşündüğü bu *show*'un baş rolü Ayten Gökçer tarafından üstlenilecek, birçok ünlü isim gösteride rol alacaktı. Sahnede yöneteceğim bir şeyin teklif edilmesi, beni çok mutlu etmişti. Herhalde gözlerimin pırıltısından bu mutluluğumu fazlasıyla belli etmiştim. Yiğit Okur bunu fark etmiş olacak ki, bir ara yanıma geldi ve "Sakın para konuşma, o işi bana bırak" dedi.

Ben zaten oldum olası para işini konuşmaktan hoşlanmadığım için bunu memnuniyetle karşılamıştım, ama o gün bana Egemen "Bu *show*'u

bedava sahneye koyar mısınız?" diye sorsaydı seve seve "Evet" diye cevap verirdim. Bu beş yıllık boşluk kâbusunun sonu olacak ve Türkiye'de beni yeniden gösteri dünyasının bir insanı haline sokacaktı. Oysa o gün öylesine olumlu başlayan bu iş için, daha koca bir yıl beklemek zorunda kalacağımı nereden bilebilecektim ki...

Egemen olayın ekimde başlamasını düşünüyordu bu yüzden de hazırlıklara başlamamızı istiyordu. Ben dekor kostüm için Osman Şengezer'i, koreografi için de Devlet Balesi'nin ünlü erkek dansçısı ve koreografı Oytun Turfanda'yı istemiştim. Böylesine iddialı bir işi ancak onlarla kıvırabilirdim. Egemen tüm tekliflerimi kabul ediyordu. İçimden hep "Yıllardır neredeydin be adam?" diye haykırıp boynuna sarılmak geliyordu, sonradan Yiğit'in anlattığına göre, Egemen'in aklına beni sokan Yiğit'in kendisiymiş. Ajda Pekkan'ın o sıralarda Açık Hava Tiyatrosu'nda yaptığı *show*'u gördükten sonra Egemen'e, "Her şey iyi hoş da bu iş reji istiyor" demiş. Egemen de yeniliğe her zamanki açık haliyle, "Peki ama kim?" diye sormuş.

"Haldun Dormen. Adam bomboş oturuyor" diye cevabı yapıştırmış avukat dostum. Egemen "Öyle ya! Nasıl oldu da şimdiye kadar aklıma gelmedi..." diye neredeyse sevinç çığlıkları atmış ve hemen benimle konuşmaya karar vermiş. Bunun Egemen Bostancı'nın en belirgin özelliği olduğunu ve her şeye hemen büyük bir heyecanla karar verdiğini sonradan öğrenecektim. Bu yüzden de başımıza, daha doğrusu onun başına temizlenmesi güç milyonluk nice işler açılacaktı.

Egemen o gün Çiftehavuzlar'da bir ay sonra Paris'e gideceğini, bizleri de (yani Osman'ı, Ayten Gökçer'i, Yiğit'i ve beni) bir hafta için Paris'e davet etmek istediğini söyledi. Bu yolculuğun nedeni, Paris'te "Paradis Latin" müzikholündeki *show*'u hep birlikte izlemekti. Yazmamı beklediği gösterinin aşağı yukarı ona benzer bir şey olmasını istiyordu anlaşılan...

O gün Egemen'le Yiğit gittikten sonra, aynı bahçenin içinde Güler'in evine döndüm. Daha o yıllarda Akbank'ın genel müdürü olmamış olan Hâmit Belli, karısı Leyla'yla birlikte çaya gelmişti.

"Kaça anlaştın?" diye sordu Hâmit en bankacı haliyle. "Yiğit, 'sakın sen para konuşma. Ben sonra anlaşırım dedi" diye cevap verdim.

"Yirmi beş alırsın" dedi Hâmit ciddi ciddi kafasını sallayarak. "Yirmi beş vermezler" diye lafa karıştı Güler. İlk reaksiyonun olumsuz olması, bizim ailenin en belirgin özelliğiydi. Ben içimden bu işi bedava bile yapmaya razı olduğumu onlara nasıl söyleyebilirdim ki?

Ertesi sabah Yiğit Mecidiyeköy'e telefon ederek ilk *show* için 75 bin liraya anlaştıklarını söyledi. O yıllar için 75 bin lira çok büyük bir para sayılırdı. Hafta başı oturup, büyük bir hevesle Ayten Gökçer'in tüm yeteneklerini ortaya çıkaracak bir revü için fikirler karalamaya başladım. Bu işi çok kolay yapıyordum. Bir an önce bir şeyler oraya çıkarabilmek için içim içime sığmıyor, elime kalemi alır almaz kafam bin bir fantezi doğuruveri-

yordu. Egemen ilk gösteride Müjdat Gezen ve Altan Karındaş'ın da olmalarını istiyor, dansçıları Paris'ten getirtmeyi planlıyordu. Paris'e gittiğimiz zaman, revü için gerekli kumaşlar, pırıltılar ve otrüşler de oradan alınacaktı. Egemen ayrıca Oytun'la benim hemen bir dans okulu kurmamızı öneriyor, ileriki gösteriler için dansçı yetiştirmemizi istiyordu. Onu her gördükçe "Türkiye'nin Florenz Ziegfeld'i" diye düşünmekten kendimi alamıyordum. Bilindiği gibi Ziegfeld, yüzyılımızın başından 1932 yılındaki ölümüne dek Broadway'de birbirinden görkemli *show*'ların yapımcılığını üstlenmiş, bu *show*'lara *Ziegfeld Follies* (Ziegfeld Çılgınlıkları) adını takmış ve sonraki yıllarda birçok filme de konu olmuş efsanevi showman'di.

İşte Egemen Bostancı benim için Florenz Ziegfeld'in Türkiye şubesiydi ve onun gibi çılgınlıklar yapmak peşindeydi. Gerçekten de Egemen'in düşündüklerini, daha önce Türkiye'de hiç kimse düşünmeye cesaret edememiş, böyle şeylerin ülkemizde yapılabileceğini aklının ucundan bile geçirmemişti.

Yapılacak bir *show* için yedi kişiyi en lüks bir biçimde Paris'e götürüp bir hafta konuk etmek, çılgınlıktan başka nasıl tanımlanabilirdi ki? Yedi kişi diyorum çünkü bizden başka Paris'e Ayten'in eşi Cüneyt Gökçer'le Egemen'in sağ kolu Liza Tuna'nın da davet edilmiş olduklarını öğrendim.

Gerçekten de hep birlikte Paris'e hareket etmiş ve Champs Elysées'de Powers adlı, küçük fakat şık bir otele yerleştirilmiştik. Odalarımıza çıkar çıkmaz adımıza yazılmış kartlar iliştirilmiş şampanyaları, meyve sepetlerini ve de çiçekleri görünce Egemen Bostancı'nın sıradan bir adam olmadığını bir kez daha anlamıştık. Paris'te harika bir hafta geçirdik. "Paradis Latin"den başta "Lido", "Follies Bergere" ve "Moulin Rouge"daki *show*'ları da izlemiş, payetleri, otrişleri ve çıplak memeleri rüyalarımızda bile görmeye başlamıştık.

Egemen elimizi cebimize sokturmuyordu. Bindiğimiz taksilerin paralarını bile peşin ödüyordu. Öğle yemekleri gene Champs Elysées çevresindeki lüks lokantalarda yeniyor, konuklar memnun edilmek için ne mümkünse yapılıyordu. Biz bu arada Liza ve Osman'la "Follies Berger"in atölyesine gitmiş, bol miktarda payetli kumaşlar, otrüşler ve türlü tüylü şapkalar ısmarlamıştık. Atölyenin başındaki orta yaşlı gözlüklü kadın, "Umarım yetişir. Biz şimdi Las Vegas'ta MGM otelindeki bir *show*'un kostümlerini hazırlıyoruz" diyordu. Anlaşılan dünyanın bütün pırıltıları ve tüyleri buradan sevk ediliyordu.

Egemen gerçekten kendine özgü bir adamdı. Çevresindekilerin, onun hesabına yemesi, içmesi ve de eğlenmesi onu mutlu ediyordu. Adam bir çeşit yirminci yüzyıl şövalyesiydi. "Ben çok sıkıntılı bir çocukluk ve gençlik geçirdim. Bu yüzden parayı yalnızca sarfetmek için kazanmak istiyorum" diyor ve ünlü gevrek kahkahalarından birini koyuveriyordu.

Gerçekten de mütevazı bir çocukluk geçirmiş, gazeteciliğe başlamış, hızlı bir solcu olmuş, bu arada da yavaş yavaş *showbusiness*'la ilgilenmeye

başlamıştı. Herkesle yakın dosttu. Bu yüzden de açamayacağı kapı, altından kalkamayacağı hiçbir durum düşünülemezdi. Zaten hayatımda tanıdığım en becerikli insandı Egemen. Aklına bir şey koydu mu, ne yapar yapar sonunda istediğini elde ederdi. Anlattığına göre bizlerle bu işe başlamadan, deliler gibi içer ve her gece başka bir meyhanede sızıp kalırmış. "Yalnızca tekrar içebilmek için ayılmaya çalışırdım o günlerde," demişti.

Paris'te arada bir bizlere uyup bir bardak viski ya da yarım kadeh şarap içiyordu, ama işi orada bırakmaya büyük özen gösteriyordu. Zaten buna zorunluydu da. Ayağının parmaklarından başlayıp vücudunu yavaş yavaş kemiren şeker hastalığı onu biraz korkutmuş, içmesine, aradaki kaçamaklarının dışında büyük bir ölçüde engel olmuştu.

"Sen büyük toprak sahibi bir Prens ya da Derebeyi olmalıymışsın" derdim ona. Gerçekten de kitle halinde yedirip içirmek, eğlendirmek onda bir tutku haline gelmişti. Parayı gösteri sanatıyla ilgilendikten sonra kazanmış, büyük oynadığı için cebine giren paralar da o oranla büyük olmuştu. Tabii bu arada birkaç kez iflas etmişti. Özellikle şanssız giden bir Moskova Sirki serüveni, onu beş parasız bıraktığı gibi, başına da, İstanbul'dan Moskova'ya sevk edilmek üzere bekleyen bir sürü at, fil, maymun, fok balığı ve terbiyeli köpek bırakmıştı. İşin en kötü tarafı da bütün bu hayvanları sürekli olarak beslemek gerekiyordu ve topu birden açlıktan var güçleriyle garip sesler çıkararak açıklarını tüm İstanbul'a duyuruyorlardı.

Moskova Sirki faciasından sonra Almanya'ya düzenlediği ve Bülent Ersoy gibi isimlerin katıldığı turneler ve de bir yaz önce İstanbul Açık Hava Tiyatrosu'nda sunduğu Ajda Pekkan Show, ona bir hayli para kazandırmıştı. Bir hayli diyorum, çünkü Paris'te bizim için sarf ettiği para küçümsenmeyecek bir servet tutuyordu.

Paris'teki haftamız bitince ben Londra'ya, gruptakiler de hafta sonu İstanbul'da buluşmak üzere Avrupa'nın çeşitli kentlerine uçtular. Benim aklım fikrim yapacağım *show*'daydı. Nereye baksam ne görsem, bana gerçekleştireceğimiz gösteri için ilham veriyordu. Ayten'le çalışmanın pek kolay olmayacağını Paris'te anlamıştım. Oysa onunla *Unutulanlar* dizisinin Nevin Seval bölümünde çalışmış, disiplinine, işine olan saygısına, pratikliğine ve de profesyonelliğine hayran olmuştum. Tabii Lunapark'ta yapılacak bir *show*'un başrolünü oynaması, yıllarca Devlet Tiyatrolarında kraliçelik yapmış olan Ayten Gökçer'i de telaşlandırıyordu. Gerçi büyük paralar alacaktı ama geçmişinde *My Fair Lady, La Manchalı Adam, Lysistrata, Kiss Me Kate* gibi başarılı ve parlak oyunlar olan bir oyuncu için böyle bir serüven, büyük bir riskti de... Üstelik bütün kariyerini altüst edebilecek bir riskti bu, ama Ayten Gökçer ne yaptığını biliyordu. Paris'te onun ve dolayısıyla Egemen'in yanından ayrılmayan Cüneyt Gökçer de işini biliyordu. Anladığım ve hissettiğim kadarıyla, rejiyi benim yerime kendisinin yapması için de Egemen'i yavaş yavaş vırvırlıyordu. Bunca yıl sonra gene karşıma çıkmıştı Gökçer. Yıllarca Devlet Tiyatrolarında oyun koymamam

için elinden geleni yapmış, hatta Opera'da sahneye koymaya başladığım *Yarasa* operetini bile engellemişti. Aynı günlerde sahneye koyduğu Ferit Tüzün'ün *Midasın Kulakları*'nı devre dışı bırakacağını Opera genel müdürüne hissettirmiş, Opera genel müdürü de Devlet Tiyatroları genel müdürünün bu isteğine boyun eğmiş ve bana yapılan teklif hiç yapılmamış gibi yok olup gitmişti. Oysa biz orkestrayı yönetecek olan Gürer Aykal'la sıkı bir çalışmaya girişmiş, müziğin nerelerini keseceğimizi, uvertürü ne biçimde kullanacağımızı bile kararlaştırmıştık. O sıradaki Opera Genel Müdürü *Midasın Kulakları* bestecisi rahmetli Ferit Tüzün'den başkası değildi.

Gerek Egemen, gerek Liza hatta Osman Şengezer, Paris'te Cüneyt'in benim ayağımı kaydırmak için sistematik bir politika güttüğünü fark etmişler, bunu bana da söylemişlerdi. Hep birlikte gülüp geçmiştik, işlerin nasıl sonlanacağı belli olmazdı. Ayrıca bütün iyi vasıflarının yanı sıra, Egemen inanılmayacak kadar etki altında kalan bir adamdı. Cüneyt gibi ne yaptığını bilen akıllı bir insan, onu istediği şeye kolaylıkla karar verdirebilirdi.

Londra'da kaldığım süre sabahları oturup oyunu yazmaya başladım. Yazdıkça fantezim başka bir fanteziye yol açıyor ve kâğıt üzerinde çok hoş bir revü ortaya çıkmaya başlıyordu. İstanbul'a dönmeden otuz sayfalık sinopsisi bitirmiştim. İstanbul'a döner dönmez Egemen'e, sonra da Ayten'e okumaya kalıyordu. Patron olmasına rağmen bunu Egemen'e okumak beni telaşlandırmıyordu ama Ayten'e okurken pek o kadar rahat olamayacağımı biliyordum.

İşler Karışıyor

İstanbul'da işlerin arap saçına döndüğünü görmüş ve yeniden hayal kırıklığına uğramıştım. Egemen'le Lunapark'ın sahibi olan Osman Kavran arasında gene anlaşmazlık çıkmış ve revümüzü Luna Park'ta sergileme olasılığı yok olup gitmişti. Ayrıca korktuğum başıma gelmiş, Ayten kocası Cüneyt'in rejisi altında bir şey yapmayı tercih ettiğini Egemen'e bildirmişti. Liza'nın söylediğine göre de Cüneyt, Egemen'e vereceği öneri listesini hazırlamak üzere karısıyla Ankara'ya gitmişti.

Öte yandan Egemen yılacak bir adam değildi. O büyük bir revü ya da müzikal yapmayı ve bunu benimle gerçekleştirmeyi aklına koymuştu bir kez. "Şan sinemasının sahnesi büyük, orada yaparız," diyordu. Yalnız yeni projenin bu kez Ayten'siz olması gerekiyordu. Ben de düşünüp taşınıp bizde hiç oynanmamış *Hello Dolly*'i önerdim Egemen'e. "Bunu Perran Kutman'la yapsak harika olur dedim. "Perran Kutman kim?" diye sordu hayretle. "Çok yetenekli bir komedyen" diye cevap verdim şaşkınlıkla.

Egemen Bostancı, Perran Kutman'ın adını duymamıştı. Gerçi Perran o yıllarda daha bugünkü süperstar mertebesinde değildi, ama gene de sevilen, beğenilen bir komedyendi. Egemen'in o yıllarda daha tiyatrocuları hiç tanımadığını öğrenecektim. Zaten sıkıştı mı "Ben tiyatrocu filan değilim. Ben showmenim" deyip sıyrılıveriyordu işin içinden.

Perran'ı önerdiğim gece kimle konuşmuşsa konuşmuş, Perran hakkında sürüyle bonservis almıştı. Ertesi sabah kahvaltı ederken telefonum çaldı. Egemen olduğunu anlamıştım. Her sabah aynı saatte bana telefon etmeyi ve yarım saat konuşmayı âdet haline getirmişti. Zaten telefon Egemen'in uzuvlarından biri gibiydi. Aynı anda bir iki telefonla konuşmazsa rahatsız olurdu.

"Yahu şu Perran *Hello Dolly*'de harika olur" dedi. Bir gecede ne *Hello Dolly*'i okumuş ne de Perran'ı görmüştü, ama onun bunun konuşmasından Perran'lı *Hello Dolly*'nin çok iyi bir fikir olduğuna karar vermişti. Zaten olağanüstü insiyakları her zaman doğru yönde ilerlerdi.

Ondan sonraki günler *Hello Dolly* çalışmalarıyla sürdü. Kimler neleri oynayabilirdi, onların hesabı yapıldı. Osman'la dekor, kostüm için konuşuldu fakat her nedense Perran'la bir türlü temasa geçilemedi.

Bu arada Egemen'in önerisi üzerine gazeteye ilan vermiş, dansa yeteneği olan genç kız ve erkekleri bir eleme yapılmak üzere şimdi yıkılmış olan Taksim'deki Lalezar lokaline çağırmıştık. Türkiye'de müzikaller için o günlerde dansçı bulmak olanaksızdı. Bu yüzden de sergilenecek müzikaller için bir an önce kolları sıvayıp dansçı yetiştirmek gerekiyordu. Seçilecek kırk kişiye Oytun ders verecek, ben de sahne tatbikatı yaptırarak oyunculuk yönlerini geliştirecektim. Bu ilana çoğu erkek yüzün üzerinde genç başvurmuştu. Aralarından dansın "d"sinden haberi olmayanlar, seçileceği gece çıkıp Ajda Pekkan'la dans edeceğini sananlar, bu dersler için kaç para ücret alacağını soranlar, eciş bücüş, sahne olanağı hiç olmayanlar vardı, ama gene de Oytun'la birlikte eli yüzü düzgün, fizikleri elverişli kırk kişi seçip hemen çalışmalara başladık. Çalışmalar süresince kırk kişiden kala kala on iki genç kalmış, prodüksiyonların sergilenmesi geciktikçe bu rakam üçe kadar düşmüştü. Sonuç olarak bu gençlerden, bugün hâlâ işini sürdüren ve aşağı yukarı yapılmış tüm müzikallerde dans etmiş olan bir tek Melih Çardak kaldı. Başarılı dansçı, daha sonra İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun kadrosunda *Kuşlar, Resimli Osmanlı Tarihi* gibi müzikli yapıtlarında dans etti. Son yıllarda da başarılı koreografi çalışmalarına imzasını attı.

Biz Oytun'la dans işiyle uğraşırken, şimdi hatırlayamadığım bir neden yüzünden *Hello Dolly* projesi de suya düşüverdi. Egemen bu kez Ajda'yla bir şey yapmamı istiyordu. İşlerin bu kadar çabuk değişmesinden, tüm hazırlıkların, en azından onca kafa yormanın boşa gitmesinden sıkılmış, gene umutsuzluğa kapılmaya başlamıştım, ama yapacak başka bir iş olmadığından bu kez de Ajda Pekkan'la toplantılar yaparak yeni bir proje hazırlamaya koyuldum.

Egemen'le her sabah gene yarım saat telefonda konuşuyor, telefonda yapacağımız *show*'un yanı sıra, ileride gerçekleştirmeyi düşündüğü büyük projelerden bahsediyorduk. Tabii bunların hepsini ben sahneye koyuyordum! Bu arada aylar uçup gidiyordu. Paris yolculuğumuzdan bu yana beş ay geçtiği halde hâlâ bir şeyin provasına bile başlayamamıştık. Bütün bu hengâme içinde Egemen içmeye başlamış ve gene ayağından hastalanarak yatağa düşmüştü. Hastalanmadan önce ara sıra yanında Örsan Öymen gibi ilginç birileriyle bende kalır, sabah telefonları yerine sohbetlerimizi kahvaltıda sürdürürdük. Hastalanınca Meftun Olgaç'ın Zincirlikuyu'daki evini tutmuş, oraya yerleşmişti. Annesi Muzaffer Hanım Yeşilköy'deki evinden yanına gelmiş, ona bakıyordu. Ben de aşağı yukarı her gün öğleden sonra ona gidiyor planlarımızı gerçekleştirme çalışmalarını orada sürdürüyordum. O günlerden birinde Egemen'in hayli yakını olduğu belli olan çok alımlı, çok hoş genç bir kadınla tanıştırıldım. "Zeynep," dedi, Egemen. "Zeynep Aksoy. Nişanlım." Egemen'in nişanlısı olduğunu o güne dek hiç duymamıştım. Daha önce evli olduğunu, bu evlilikten Nuri adında bir oğlu olduğunu bana anlatmıştı, ama Zeynep'ten hiç söz etmemişti.

O günlerden birinde Ajda'yla kavga ettiğini ve Ajda projesinin de bu yüzden suya düştüğünü açıkladı. Bu kez yıkılmıştım. Kendimi lanetli gibi görüyordum. Sanki gizli bir güç "Sen bir daha hiçbir şey sahneye koyamayacaksın" diye lanetlemişti beni. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi Egemen'in ilk projesinin Cüneyt Gökçer'in sahneye koyacağı ve tabii başrolü Ayten'in oynayacağı *7 Kocalı Hürmüz*'ün müzikale dönüştürülmüş şekli olduğunu öğrenince beynimden vurulmuşa döndüm. Cüneyt allem etmiş, kallem etmiş, işi sonunda elimden almıştı. "Proje hazır da onun için hemen onunla başlıyoruz, ikincisini de seninle yaparız" deyivermişti, Egemen bir sabah telefonunda. Aslında sesindeki mahcubiyet öylesine dokunmuştu ki bana, hemen affediverdim onu. Çevremdekiler kıyameti koparıyor, Egemen'in ben dururken nasıl olup da Cüneyt'le işe başladığını kabul edemiyorlardı bir türlü.

Büyük bir kadro kurulmuştu 7 Kocalı Hürmüz için. Altan Erbulak, Cihan Ünal, Muazzez Kurdoğlu, Ahmet Evintan, Ayşen Gruda, Adile Naşit, Füsun Erbulak, Erol Günaydın, Turgut Boralı gibi tiyatronun büyük isimleriyle anlaşma yapılmış, yazın Açıkhava Tiyatrosu'nda oynamak üzere provalara başlanmıştı. Müziği Atilla Özdemiroğlu, koreografiyi Sait Sökmen, dekoru Refik Eren, kostümleri Hale Eren gerçekleştiriyordu. Her şeyin en mükemmeli isteniyor, paradan puldan kaçınılmıyordu. Türkiye'de ilk kez böylesine büyük bir prodüksiyon gerçekleştiriliyordu. Uzaktan "kime niyet kime kısmet" diye düşünmekten kendimi alamıyordum. Pek umudum kalmamıştı ama gene de ikinci projeye sıra gelmesini bekliyordum sabırla.

Dansçılar baleden seçilmiş, yaz olduğu için İstanbul Devlet Operası'ndan kolaylıkla izin alınabilmişti. *7 Kocalı Hürmüz*'ün hazırlıkları sırasında Egemen'le eskisi kadar sık görüşemez olmuştuk. Ayağı düzelmiş,

yataktan kalkmıştı. Topallayarak oradan oraya koşuyor, en ufak ayrıntının iyi olabilmesi için bin tane telefon etmekten, ya da kapı aşındırmaktan yorulmuyordu. Hayatımda gördüğüm en cesur adam olduğu kadar, bir işi ne kadar güç olursa olsun, yaptırıncaya kadar peşinden koşan en inatçı adamdı da... Ben uzaktan biraz kıskanarak, biraz üzülerek gelişmeleri seyrediyor, Egemen telefon edip bazı konular hakkında fikrimi sordukça, içimden gelmediği halde mümkün olduğu kadar yardımcı olmaya çalışıyordum. Çevremdekiler beni kışkırtmakta devam ediyorlardı.

"Senin yerine Cüneyt'i aldı!"

"Çok ayıp etti doğrusu!"

"Buna düpedüz kalleşlik denir."

"Bir yıl seni oyaladıktan sonra yapılacak iş mi bu?" Bu sözler her ne kadar bir kulağımdan girip öteki kulağımdan çıkıyorsa da etkilenmemek pek elde değildi gene de...

Öte yandan Egemen yeni başladığı böylesine ayrıntılı bir prodüksiyon işinde başını kaşıyacak vakit bulamıyor, ama gönlümü almak için arada bir de olsa, telefon etmeyi ihmal etmiyordu. Zeynep onu iyice zapturapt altına almış, disiplinli bir yaşama zorlamıştı. Eskisi gibi aklına estikçe içemiyor, sabahlara kadar orası senin burası benim dolaşamıyordu. Kılığı kıyafeti de düzelmiş, çok daha iyi giyinmeye başlamıştı. Zeynep müstakbel kocasını derbederlikten iyice kurtarmaya kararlıydı. Egemen de ona deli gibi âşık olduğundan, nişanlısının sözünden çıkmayacak gibi görünüyordu.

Egemen'le işimin aksaması üzerine, kocası Suat Türker'in Köln *Hürriyet* muhabiri olması nedeniyle Almanya'ya yerleşmiş olan ve orada bir şeyler yapmaya çalışan Dilek Türker'in daveti üzerine Köln'e gitmeye karar verdim. Türker'le Köln'de bir Türk Şehir Tiyatrosu kurmaya çalışıyor, bunun başlangıcı olarak da Dinçer Sümer'in *Eski Fotoğraflar* adlı oyununu sergilemek istiyorlardı. İki kişilik bu oyunda Dilek kadını, Ankara Devlet Tiyatrosu'ndan konuk olarak gelen Alptekin Ertürk de erkek rolünü üstleneceklerdi. Ben oyunu sahneye koyacaktım. Egemen *7 Kocalı Hürmüz*'le öyle doluydu ki, bu teklifi kabul etmekte hiçbir sakınca görmeden günün birinde Köln'e uçuverdim.

Köln'e gider gitmez provalar başlamış ve kısıtlı olanaklarla ortaya mümkün olduğu kadar iyi bir prodüksiyon çıkarmak için canımızı dişimize takıp çalışmaya başlamıştık. Ben on beş gün içinde provaları yoluna koyarak Londra'ya gidecek, Londra'dan döndükten sonra on günde oyunu toparlayıp açacaktım. Bu son on günde Osman Şengezer de İstanbul'dan gelip dekor ve kostüm olayını gerçekleştirecekti. Köln'e Türklerin olanakları kısıtlı olduğu için, bazı kostüm ve aksesuarları da İstanbul'dan getirecekti.

Ben Köln'e gittikten sonra Egemen İstanbul'da saçını başını yolmuş. "Bana sormadan nasıl gider? Onunla yapılacak bin tane işim vardı" diye. Bir gece yetmişli yıllarda herkesin pek sözünü ettiği John Travolta'nın *Saturday Night Fever* adlı filmini seyredip eve dönerken, Egemen'i görmüştük

bir kahvede. Yol kenarında bir masada bir dostu ile birlikte oturuyordu. "Yahu sabahtan beri sizi arıyorum, neredesiniz?" diye gevrek kahkahalarından birini Alman'ların şaşkın bakışları arasında koyvermiş, bizi masasına davet etmişti. Bir turne ayarlamak için gelmişti Almanya'ya. *7 Kocalı Hürmüz*'ün hazırlıklarından yorulmuş, biraz da kaçmak için buralara gelmişti, anladığım kadarıyla. Egemen ilk kez tiyatrocularla çalışıyor, stresli prova süresini ilk kez yaşıyordu. "Zor işmiş yahu tiyatro işi" deyip duruyordu. Zeynep İstanbul'da kaldığından, fırsat fırsattır diye viskisini yudumluyordu bir yandan da.

Köln'den döner dönmez yazın *7 Kocalı Hürmüz*'den hemen sonra başlayacak bir Nükhet Duru projesi için benimle çalışmaya başlayacağını söyleyerek, ağzıma bir kaşık bal çalmayı da ihmal etmiyordu. İstanbul'a döner dönmez yeni bir proje hazırlama düşüncesi bile beni yoruyordu. Nasılsa o da gerçekleşmeyecek, her şey hayal kırıklığıyla sonuçlanmayacak mıydı? Öte yandan Egemen heyecanlanmış sanki *7 Kocalı Hürmüz* perdesini açıp başarı kazanmış ve hiçbir sorunu kalmamış gibi, yalnızca Nükhet Duru projesinden bahsediyordu. Anlaşılan moralimin bozulduğunu hissetmiş, beni yeniden kazanmaya çalışıyordu. Bu arada bana bir bilet göndereceğini ve bir gece için mutlaka Berlin'e gitmemin gerektiğini söylüyordu. Berlin'de küçük bir kabarede, Romy Haag adlı bir travestiyi görmemi istiyordu. Söylediğine göre İstanbul'da erkeklerin kadın kılığında *show* yaptıkları bir kabare açmaya kararlıydı. Bu işin İstanbul'da çok para getireceğine güveniyordu. İstediği *show* Romy Haag'ın Berlin'de yaptığı tarzda olacakmış ve tabii gene ben sahneye koyacakmışım!

Londra yolculuğum arasında bir geceyi Berlin'e ayırmaya karar verdim. Berlin'deki *show* gerçekten ilginçti, ama benim sahneye koyacağım tarz bir şey değildi. Egemen böyle bir gösteriyi Berlin'den getirebileceği kabare yönetmenleriyle yapabilir, onlar da böyle bir şey için seve seve İstanbul'a gelebilirlerdi.

İstanbul'da *7 Kocalı Hürmüz* büyük reklamlarla başladı ve ilgiyle karşılandı. İstanbul seyircisi 1979 yılında böylesine görkemli, bu kadar çok ismi bir araya getiren bir prodüksiyonu ilk kez izliyorlardı. Egemen sonuçtan memnundu. Memnundu ama beklediği şeyin bu olmadığını söylüyor, rahatsızlığının ne olduğunu tam anlamı ile kendi de kestiremiyordu.

Ben İstanbul'a döndükten sonra günlük telefon konuşmalarımız yeniden başladı. Cüneyt'le dostluk kuramaması onu yeniden bana yaklaştırmış, ileriye dönük tüm projelerini benimle paylaşır olmuştu.

Nükhet Duru projesi ilk ele alınandı bu arada. Gazeteci Aykut Işıklar'ın yazdığı ve Türkiye'deki batı müziği tarihini anlatan belgesel bir çalışmadan yola çıkılacak ve proje Işıklar'ın fikirlerinden derlenip toparlanacaktı.

Bende kaldığı bir gecenin sabahında, kahvaltı ederken projenin adını *Merhaba Müzik* olarak düşündüğünü ve olayı ağustos ayında bir hafta süreyle Rumeli Hisarı'nda sergilemeye karar verdiğini söyledi. Pek sevin-

memiştim doğrusu. Bunun gibi kaç şeye birlikte karar vermiş ama hiçbirini gerçekleştirememiştik.

Egemen'in söylediğine göre böyle bir proje ona para kazandırmazmış, bir hafta olsa olsa masrafları çıkarırmış ancak, ama sırf benimle bir işe başlayabilmek amacıyla bu işe gerçekten girmeye karar vermiş...

O günden sonra bütün şaşkınlığıma rağmen Merhaba Müzik projesinin ayrıntıları gerçekleşmeye başlamıştı. Egemen her zamanki gibi görkemli bir kadro istiyor, Nükhet'le birlikte Sezen Aksu, Rüçhan Çamay, Ayten Alpman gibi isimleri bir araya getirmeye çalışıyordu. O günlerde evim bir şarkıcı menajerinin evine dönmüştü. Ünlü sanatçıların biri gidiyor, biri geliyor, her biri kendi isteklerini kendi "star" kişiliklerini korumak için, bin bir koşul ileri sürüyordu. Biz Egemen ve Liza'yla her olayın bir değerlendirmesini yapıyor ve kadro oluşturmakta hayli güçlük çekiyorduk. Türkiye'de en küçüğünden en büyüğüne kadar her sahneye adım atmış kişinin, büyük bir "star" olduğunu öğrenmeye başlamıştık! Bu dünya, tiyatronun dünyasından ne kadar ayrı, ne kadar değişikti ve de ne kadar bilinçsizdi...

Biz *Merhaba Müzik*'le uğraşırken terör Türkiye'yi kasıp kavuruyordu. Ülkede adeta bir iç savaş sürüyordu. Mecidiyeköy'deki evimde her gece patlayan bombaların sesiyle uyumak ya da uyanmak olağan hale gelmiş, terör yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştu. Sabahları gazetelerdeki

"Terör dün de 23 can aldı"

"Bir kahve tarandı ve 12 ölü, 20 yaralı var."

"Dün gece on iş yeri bombalandı."

"Üniversiteler gene kapandı."

"Terör orta okullara sıçradı"

"Mahallede sağ-sol kavgası 8 kişinin ölümüyle sonuçlandı" gibi haberleri okumak bir süre sonra normal gelmeye başlamış, bunun hiçbir zaman düzelemeyeceğine karar vermiştik. Öte yandan için için endişeleniyor, ülkenin sonunun nereye gideceğini korkuyla düşünmemeye çalışıyorduk. En azından hepimiz çoluğumuzun çocuğumuzun ve de yakınlarımızın hayatından endişe ediyor, bu arada en doğal bir bencillikle kendimizin de bir kaza kurşununa hedef olmasından korkuyorduk. Korkunç günler geçiriyordu Türkiye... İşin kötüsü de, sonu çok karanlık görünüyordu. Aklı başında olanların korkusu hep aynıydı. "Yukarı tükürsen bıyığım, aşağı tükürsem sakalım" örneği.

Bütün bu hengâme arasında, *Merhaba Müzik* projesinin çalışmaları bütün hızıyla devam ediyordu. Sonunda kadro ortaya çıkmıştı. Nükhet'in yanı sıra Füsun Önal, Perran Kutman, Ersan Erdura, Huysuz Virjin ve Tolga Han dansçıları kadroyu oluşturuyor, Halit Kıvanç da olayın sunuculuğunu üstleniyordu. İnanılmayacak bir şey ama sonunda Lalezar salonunda provalara bile başlamıştık. Yıllar sonra Türkiye'de yeniden rejiye

başlamıştım. Gerçi bu tam bir tiyatro olayı değildi ama müzikalimsi bir şeydi gene de. Bana fantezimi kullanma olanağı veriyor, üstelik yaptığım işten büyük keyif alıyordum. Bir yandan da iş bir yerinden bozulacak, kopacak diye korkular geçiriyordum. Aykut Işıklar'ın tekstinden yola çıkarak, oldukça ilginç bir müzikli olay çıkmıştı ortaya. Bazı şarkıları Füsun'la Nükhet birlikte söylüyor, Ersan'ın söylediği eski klasik Türk tangolarına ikisi birden eşlik ediyor, Huysuz Virjin'le bir kanto üçlüsü oluşturuyor ve bütün gece, o güne dek alışılmışın dışında bir *show* sunuyorlardı. Perran Kutman ise ikide bir olaylara katılmak isteyen bir hevesliyi canlandırıyordu. *Show*'un bir yerinde Tolga Han dansçılarına karışarak onları karma karışık ediyor, hatta Lady Macbeth kılığına girerek Rumelihisarı kulelerinden birinde Shakespeare'den bir tirat bile okuyordu.

Provalar olaysız geçmişti. Sıcak bir ağustos gecesi tıklım tıklım dolu bir seyirciyle *Merhaba Müzik*'e başladık. Gösterinin olağanüstü başarı kazandığı daha ilk andan belliydi. Seyirci her şeyi büyük bir coşkuyla alkışlıyor, bütün olaylara katılıyor ve kendi deyimi ile parasının karşılığını kat kat alıyordu. *Merhaba Müzik*, büyük bir "hit" olmuştu. Bir anda bütün haftanın biletleri bitmişti. Rumelihisarı'nın otları bile ısrar üzerine satılmaya başlanmıştı. 800 kişilik kapasiteli olan bahçeye her gece 1200 kişiyi sığdırmak Egemen'in genç yeğeni Ragıp Erus'la, kulübünü bırakıp yardıma gelen Günay'ın görevleri olmuştu.

Nükhet tam anlamı ile formundaydı. Sesi, kılıkları, ilginç yorumları ve de en önemlisi *show* yetenekleriyle büyük bir yıldız olduğunu kanıtlamıştı. Sahnede seyirciyi büyülüyor, mikrofonu inanılmaz bir ustalıkla kullanıyor, bir süperstar adayı olduğunu gösterinin her sahnesinde gösteriyordu. Fakat sonraki yıllarda zaman zaman hesapsız davranışları, assolistlik hevesleri ve de popüler olma kaygısı, ne yazık ki bu önemli şarkıcımızın gerektiği yere gelmesini engelledi. Çok şükür son yıllarda yeniden eski tarzına döndü, ama eski fırsatlar da kaçmış oldu.

Bu arada **Merhaba Müzik**'le yıldızı parlayan ve aradan geçen on dört yıla rağmen bu parlaklığı en pırıl pırıl halde sürdürebilen kişilerden biri de Huysuz Virjin'di. Seyfi Dursunoğlu, nam-ı diğer Huysuz Virjin, 18 yıllık Sosyal Sigortalar memuriyeti sırasında Beylerbeyi Kültür Cemiyeti'nin düzenlediği Ramazan eğlencelerinde kanto yapmaya başlamış, 1960'lı yılların başında profesyonel kulüplerin dikkatini çekmiş, o yıllarda Günay'ın yöneticiliğini yaptığı Şişli'deki Çatı adlı gece kulübünden bir *show* önerisi almış ve memuriyetinden gizli, Günay'la bir anlaşma imzalamış. Bundan sonrasını Seyfi Dursunoğlu şöyle anlatıyor.

"Anlaşmamızın başlayacağı gece süslenip püslenip pahalı kokular sürdüm. Bir gece önceden hazırladığım allı pullu kanto elbisem elimde, tam kapıdan çıkıyordum ki sevgilim eşikte belirip elbisemi elimden hışımla alıverdi. Arkasından da o güne dek görmediğim kadar ciddi bir ifadeyle

'Ya ben ya bu *show*' deyiverdi.

'Ne demek istediğini anlayamadım,' sözleri çıktı ağzımdan şaşkınlıkla.

'Bu gece bu *show*'a gidersen beni unut...' diye üstüme üstüme geldi. Baktım ki iş çok ciddi. Kafamdaki terazide olayı tarttım ve aşk hayatımın adamakıllı ağır bastığını anlayıverdim." On yıl süreyle aşkı yüzünden yalnızca Beylerbeyi Kültür Cemiyeti'nde sürdürmüş kantoculuğunu Seyfi. Yetmişli yıllarda eski aşkın yerini yenisi alınca, bir kez daha denemeye karar vermiş, profesyonelliğini. Tarabya'da Trianon'da başarısız bir denemeden sonra, kulüp 12 adlı altmışlı ve yetmişli yılların ünlü gece kulübünde, Ramazan eğlenceleri düzenleyen Belma Yazıcı adlı bir hanımdan teklif almış ve 7 yıl sürecek olan Kulüp 12 serüveni böylelikle başlamış olmuş. Kulüp 12'nin yöneticilerinden ayrıca kulüpte *show-woman*'lık yapan Madam Renatta da, Huysuz Virjin'in yeteneklerini fark etmiş ve kadroya alınmasında çok ısrar etmiş.

"Beni çok severdi Mme. Renatta. Herkes de onu çok severdi. Kulüp 12'nin temel direğiydi adeta. Yedi yıl süreyle onunla çalışmak gerçekten büyük keyif oldu. Kulüp 12'deki işime gece 100 lira alarak başlamıştım. Bu da ayda 3000 lira ediyordu. Sosyal Sigortalardan yalnızca 1500 lira aldığım düşünülecek olursa, bu benim için hatırı sayılır bir servetti o yıllarda. İlk başlarda hiçbir şeyi istediğim gibi yapamıyor, adeta utanıyordum sahneye çıkmaya. Sonra günün birinde memuriyeti bırakıp bu işi tam raconuyla yapmaya karar verdim. Bu kararı verdiğim gece kafayı iyice çekip sahneye öyle çıktım, hatta müşterilerden bir ikisine laf bile attım. Baktım ki laf atma işi çok tutuyor, devam ettirdim ve işte o gece Huysuz Virjin gerçek kişiliğiyle ortaya çıktı" diye anlatıyor Seyfi o günlerde.

Başladıktan birkaç yıl sonra 7 ya da 8 yerde birden *show* yaptığı olur, her gece oradan oraya koşturmaktan yorgun düşermiş. 1978 yılında Öztürk Serengil'in *Gülünüz, Güldürünüz* adlı televizyon *show*'unda görünmesi, İzmir'de Fuar zamanı büyük gazino olanağı sağlamış, İzmir'deki *show*'u esnasında Egemen'den teklif alıp *Merhaba Müzik*'in kadrosuna katılmış.

Gerçi *Merhaba Müzik*'te oynadığı zaman çok kimse tarafından ismi biliniyordu, ama tiyatro seyircisi ve bir kısım seyirci tarafından hiç tanınmıyordu. Bu kesim için Huysuz Virjin'i keşfetmek büyük bir keyif olmuş ve *Merhaba Müzik* seyircisi için bugüne dek alıştıklarının tam dışında, *show* yapan bu ilginç sanatçı bir "star" haline gelmişti.

Merhaba Müzik'in son gecesi inanılmaz bir izdihama neden olmuş, gösteriye 45 dakika geç başlamak zorunda kalmıştık. İçeri girmek isteyenlerle, biletleri olanlar arasından kapıdan geçmek olanaksız hale gelmiş, trafik Bebek'ten sonra kilitlenmiş ve Rumelihisarı'nın kule tepeleri bile seyirciyle dolmuştu. Hayatımda gördüğüm en kalabalık gecelerden biriydi. Korkutucuydu adeta. Halit Kıvanç'ın tartışılmaz ustalığı bile, gösterinin başlamasını 45 dakika bekleyen azgın seyirciyi susturamamış, sonunda

aşağı gişedeki büyük demir kapıyı, içeri girmeye çalışanların üstüne kapayarak Huysuz Virjin'i sahneye iteklemiş ve *show*'a başlamıştık.

Ertesi gece bir davette gördüğüm bir Amerikalı "Dün gece Hisarda bir olay mı oldu? Ben iki saat arabamda kitlenip kaldım. Baltalimanı'ndaki evime bir türlü gidemedim" diye dert yandı.

Egemen'in sırf benim moralimi düzeltmek için yaptığı *Merhaba Müzik* onun moraline de çok iyi gelmiş, beklemediği halde bu işten adamakıllı para kazanmıştı. Bunun üzerine gösteriyi önce İzmir'e göndermeye, sonra da Eylül'den itibaren köhne Şan Sineması'nda bir ay süreyle oynatmaya karar vermişti. Bu arada bana yeni bir iş yüklemiş Huysuz Virjin için ufak çapta bir müzikal düşünüp yazmamı önermişti. Ayrıca bu müzikalde Turgut Boralı'nın, Adile Naşit'in ve Ayşen Gruda'nın da rollerinin olmasını istiyordu. *Merhaba Müzik* gerçekten moralime iyi gelmişti. Artık oturup her şeyi rahatlıkla yazabilirdim. Kendimi yeniden gösteri dünyasının bir parçası olarak görmeye başlamıştım. Geceleri kâbus görmeme gerek yoktu artık.

Hisseli Harikalar Açıyor Perdesini

"Şekerim çok uzun bir cümle, bundan şarkı sözü olmaz" demişti bana Çiğdem Talu, *Hisseli Harikalar Kumpanyası* adını duyunca.

"Olur, olur. Hem de çok güzel olur" diye üstelemiştim ben de. Çiğdem o her zamanki zarif haliyle:

"Hiç sanmıyorum ama bu gece bir şeyler karalamayı denerim," demişti ısrarım karşısında. Sonunda benim dediğim olmuş ve bugün artık bir klasik haline gelen o güzel sözleri yazmıştı.

Hisseli Harikalar Kumpanyası
Açıyor perdesini
Açıyor.
Harikalar Kumpanyası burası.
Herkese neşe saçıyor...

Hisseli Harikalar Kumpanyası birçok insan gibi benim de hayatımın dönüm noktalarından biri oldu.

Daha önce de sözünü ettiğim gibi Egemen, Huysuz için bir müzikal yazmamı önermiş, ben de bir çadır tiyatrosunun serüvenlerini içeren, adını *Hisseli Harikalar Kumpanyası* koyduğum projeyi karalamaya başlamıştım.

Bu projeden söz edince Osman Şengezer bana "Sen çadır tiyatrosu bilmezsin ki! Niye böyle bir konu seçtin?" diye sormuştu. Şengezer bir

yere kadar haklıydı. Çadır tiyatroları hakkında fazla bir bilgim yoktu, ama çocukluğumda kırklı yılların ortasında Suadiye'de yazlığa gittiğimiz zaman arada bir Çınaraltı'nda oynayan Rıfat Telgezer adlı bir cambazın yönettiği bir çadır tiyatrosunu görmüş ve garip atmosferinden çok etkilenmiştim. Bir de kemiksiz kız Maritza vardı, vücudunu şekilden şekle sokan... Onu çadır tiyatrosunda mı izlemiştim, yoksa yalnızca vücudunu bir yumak halinde gösteren el ilanlarını mı görmüştüm, şimdi hatırlamıyorum. Yalnızca bu iki olayın bana *Hisseli Harikalar Kumpanyası* için yeterli malzeme sağladığını biliyorum. "Hisseli" otuzlu ve kırklı yıllarda Anadolu'yu dolaşan her topluluğun adının başına konması gereken bir kelimeydi. Nedenini yıllarca sonra biri anlatmıştı bana. Hisseli olan her topluluk, sanki topluluğun üyeleri arasında kurulmuş bir kumpanya gibi gösteriliyor, böylece vergi sorumluluğunu en azına indiriyordu. Benim yazdığım *Hisseli Harikalar Kumpanyası* da böyle bir topluluktu işte.

O sıralarda Mersin Belediye Başkanı Kaya Mutlu, Mersin festivaline *7 Kocalı Hürmüz*'ü ve *Merhaba Müzik*'i de davet etmiş ve bizler, yani Egemen ve yakın çevresi birkaç haftalığına Mersin'e bir çıkarma yapmıştık. Büyük Mersin Oteli İstanbul'un Taksim meydanına dönmüştü adeta.

Ben *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nın ilk taslağını Mersin'e götürmüş, Egemen'e okumak için bir fırsat arıyordum. Egemen'in ise bunu dinlemeye hiç niyeti yoktu. O her zamanki telaşlı ve sempatik haliyle topallayarak oradan oraya koşuyor, zaman zaman öfkeden kudurarak, bazen ünlü gevrek kahkahalarından birini savurarak, Mersin Festivali'ni tek başına yönetmeye çalışıyordu.

Belediye Başkanı Kaya Mutlu Mersin'de bir çeşit tekstil festivali olarak başlayan yıllık şenliklerin, daha sanat ağırlıklı olmasında ısrar etmiş, bu yüzden de Egemen'den yardım istemişti. Egemen de kendi prodüksiyonlarının yanı sıra Mersin'e çeşitli başka etkinlikler de getirmişti. Kaya Mutlu'yla o günlerde başlayan dostluğumuz, bugüne dek sürdü ve ben sonraki yıllarda daha tiyatro ağırlıklı bir biçimde gelişen yıllık Mersin Festivali'nin sanat danışmanı olarak buldum kendimi. Bu görevimi de, başta başkan olmak üzere, Mersin Belediyesi üyeleri vakit buldukça, Mersin, İstanbul ya da Ankara'da yapılan toplantılara katılarak sürdürmeye çalışıyorum. Tabii bu arada olmayacak sürpriz ve emrivakilerle de karşılaşıyorum zaman zaman...

Egemen'in *Hisseli Harikalar*'ın tek bir satırını dinlemeye ne vakti ne de niyeti vardı. Ben de otelin roof'unda yapılan bir kahvaltıdan sonra, Ayşen Gruda'yla Adile Naşit'e okudum yazdıklarımı. Onlar da *7 Kocalı Hürmüz* nedeniyle Mersin'de oldukları için, beni dinlemek zorunda kaldılar ve de oyunla çok ilgilenmiş gözüktüler. Ayrıca ikisi için de parlak roller vardı oyunun taslağında. Bu arada Egemen bir gece Kaya Mutlu'nun verdiği bir davette iyice coşmuş ve: "Büyük çapta bir şey yazmanı istiyorum, içinde dansçılar olsun ve de kadrosu çok görkemli isimlerden oluşsun," demişti.

Huysuz Virjin için düşünülen küçük müzikli oyun, birden irilermiş ve büyük bir proje haline gelmişti. Egemen ayrıca popüler şarkıcı Erol Evgin'in de oyunda rol almasını istiyordu.

O günlerde Mersin'in ünlü işletmecilerinden Kel Hasan'ın havuzu, denizi ve lokantası hepimizin uğrak yeri olmuş, günlerimizi güneşlenerek, denize girerek ve de öğle yemeklerimizi orada yiyerek geçirmeye başlamıştık. Kel Hasan'ın havuz başında *Hisseli*'nin kadrosuna otomatikman iki eleman daha ekleniverdi. Bunlardan biri yılların ünlü sanatçısı Altan Karındaş, diğeri de *7 Kocalı Hürmüz*'de ufak bir rolle dikkatimi çeken sempatik şarkıcı Kartal Kaan'dı.

Altan her zamanki neşeli haliyle beni eğlendirmeye çalışırken, birden farkında olmadan kemiksiz kız Maritza'nın kişiliğine büründü. Bir yandan Alman şivesiyle konuşuyor, bir yandan da bikinili vücudunu şekilden şekle sokuyordu. Çadır tiyatromdaki kemiksiz kız tipini ondan başka kim oynayabilirdi ki?

Öte yandan Kartal Kaan sempatik gülüşü, sıcak kişiliği ve de inanılmaz gür sesiyle oyunu başlatan ve Hisseli Harikalar şarkısını söyleyecek olan çığırtkan rolü için biçilmiş kaftandı.

Egemen bu iki eleman için hemen "peki" dedi, hatta her zamanki pratikliği ile ayaküstü anlaşmalarını bile yaptı.

"İstanbul'a dönünce Erol Evgin'le görüşmeni istiyorum," dedi bir gün yemekte. Arkasından hemen ilave etti

"İstanbul'da Melih Kibar'la, Çiğdem Talu'nun bir gün sana gelmelerini sağlayacağım. Onlarla da döner dönmez konuşsan iyi olacak."

Besteci Melih Kibar'ın *Hisseli*'nin müziklerini, söz yazarı Çiğdem Talu'nun da şarkı sözlerini yazma olasılıkları beni çok memnun etmişti. O yıllarda ikilinin bütün parçaları "hit" olmuş ve Erol Evgin'i bir star haline getirmişti.

"İşte Öyle Bir Şey" ve "Etme, Eyleme" gibi şarkılar Türkiye'de "Dağ Başını Duman Almış"tan sonra en çok bilinen ve de söylenen şarkılar haline gelmişler, Osman Şengezer'in deyimi ile adeta yeni milli marşlarımız olmuşlardı. Talu-Kibar ikilisinin bu müzikale katkıları çok büyük olabilirdi.

İstanbul'a döner dönmez bir perşembe akşamüstü, Melih Kibar, Çiğdem Talu, Erol Evgin ve de Mustafa adında tanımadığım genç bir adam Mecidiyeköy'deki evime çaya geldiler.

Çiğdem ve Erol'la kanlarımız hemen kaynayıverdi. Melih değişik bir adamdı. Alışılmamış esprilerle kendini sanki korumaya almış, aşılması güç bir duvarla karakterini iyice çerçevelemişti. Sonradan soyadının Oğuz olduğunu öğrendiğim Mustafa adlı genç adam ise, Erol Evgin'in yeni menajeriymiş. Utangaç görünmesine rağmen, Erol konusunda fikirlerini açık seçik sergilemekten çekinmiyor, zaman zaman ilginç buluşlarla beni şaşırtıyordu.

Çiğdem Talu müthiş zeki ve alımlı bir kadındı. Güzel gözlerinden zekâ fışkırıyordu. O gün çayda ne söylediyse yerinde ve doğru gelmişti bana. Hayran olmuştum bu genç, zeki ve güzel İstanbul hanımefendisine. Üç dört saat konuşmuş, oyunun ana hatlarında ve müzik türünde anlaşmıştık. Erol da tiyatroyu iyi hisseden ve bu konuda doğru kararlar verebilen bir insandı. Çiğdem'in Erol'un oynayacağı karakterin Erol Evgin hayranı, Erol Sevgin adlı genç bir şarkıcı olması fikri bana çok parlak gelmişti. Çadır tiyatrosunda günün birinde Erol Evgin gibi ünlü bir şarkıcı olma hevesiyle yanıp tutuşan genç bir şarkıcı onun şarkılarını da rahatlıkla söyleyebilirdi.

O günkü konuşmalarımızdan sonra oyunun ana hatları aşağı yukarı ortaya çıkmış, iş, sahneleri ve ayrıntılı diyalogları yazmama kalmıştı. O günden sonra Çiğdem'le her sabah yarım saat telefonda konuşmak âdet haline gelmişti. Yazdığım her sahneyi ona okuyor, o da bütün yazdıklarımı büyük bir merak ve heyecanla dinliyordu. Eleştirileri her zaman doğru ve mantıklıydı. Günler geçtikçe Melih'i de onun idare etmesi gerektiğini ve Melih'in ayaklarının üstünde sağlam durmasını sağlayan tek insanın Çiğdem olduğunu öğrenmiştim. Melih bazen gereksiz krizler geçiriyor, "Bu kadar çok şeyi bu kadar kısa bir zamanda bestelememe olanak yok" diye baygınlıklar geçiriyordu. Ben her seferinde telaşlandıkça, Çiğdem "Aldırma, bunlar oyunun parçasıdır" diyen gözlerle beni sakinleştiriyordu. Aşağı yukarı her akşam üstü, Çiğdem'in Bebek tepelerindeki harika manzaralı evinde toplanıyor, ya oyunun bir bölümünü okuyor ya da Melih'in yazdığı yeni bir şarkıyı dinliyorduk. Tam anlamı ile mükemmel bir birlik çalışması örneğiydi bu.

Çalışmalarımızın tümüne Erol ve Mustafa da katılıyorlardı. Birçok şarkıcının aksine Erol, ne istediğini bilen akıllı, esprili ve de kibar bir insandı. Erol Evgin'in hayatımıza girmesi beni çok mutlu ediyordu. Daha sonra karısı Emel'i tanımam beni daha da mutlu edecek, aramızda bir ömür boyu sürmesini dilediğim güzel bir dostluk başlayacaktı.

O günlerdeki asistanım, Dormen Tiyatrosu'nun son günlerinden kalma Raşit Hazar adlı genç bir sanatçıydı. Zengin bir Bursalı ailenin oğlu olan Raşit, Dormen Tiyatrosu'nda eski asistanım Erkal Özden'in yakın arkadaşı olarak katılmış ve efendiliğiyle çevreye hemen kendini sevdirmişti. Birkaç filmde de oldukça önemli roller oynamıştı Raşit.

Çiğdem'in evindeki çay toplantıları bana yetmişli yılların başında *Yaygara 70* müzikalini hazırlarken Cemal Reşit Rey'in Beşiktaş Serencebey yokuşundaki minik katında verdiği çay partilerini anımsatıyordu. Çiğdem'de de tıpkı Cemal Reşit gibi, akşamüstleri çay sofrası kuruluyor, Bebek'teki Orhan pastanesinden alınmış leziz pötifurlar, ufak tuzlular ve her seferinde sofranın ortasına oturtulan değişik çikolatalı pastalarla, otuzlu yılları geri getiren beş çaylarımız içiliyordu. Annesiyle ve boşandığı kocası yazar Selahattin Hilav'dan olan kızı Zeynep'le birlikte yaşıyordu Çiğdem.

Melih Kibar, Çiğdem'in çay partilerine bazen gözleri parlayarak geliyordu. Bu Çiğdem'in sözlerini daha önceden verdiği bir şarkıyı bestelediğinin açık saçık belirtisiydi. O çalmak, biz de dinlemek için sabırsızlanırdık yeni parçayı. Israrımız üzerine her seferinde Melih, bir Rubinstein edasıyla piyanonun başına geçer, çalardı yeni şarkısını. "Hep Böyle Kal", "Söyle Canım" gibi şarkıları dinlediğimiz zaman çay partisi bir şölene dönüşür, mutlulukla birbirimizi kutlamaya başlardık. İyi bir şey olacağa benziyordu bu *Hisseli Harikalar Kumpanyası*.

Ben oyunda gereken şarkıların sözlerinin içeriğini yazıp Çiğdem'e veriyor, o da onları şarkı haline getirip Melih'e devrediyordu. Böylelikle şarkılar üçlü bir çalışmadan sonra ortaya çıkıyordu.

Öte yandan Egemen'le kadroyu da aşağı yukarı toparlamaya başlamıştık. Erol Evgin, Adile Naşit, Ayşen Gruda, Turgut Boralı, Altan Karındaş ve Kartal Kaan'ın yanı sıra Belkıs Dilligil ve Ayten Erman oyundaki önemli rolleri üstlenmişlerdi. Huysuz Virjin için yazdığım kahveci Cafer rolü Huysuz için biraz fazla genç kalıyor, o da sürekli olarak "Haldun'cuğum ben bu kadar rolü dünyada ezberleyemem" diye başımın etini yiyordu. Egemen'i de aynı biçimde dırdırlamış olacak ki yapımcımız bir gün bana:

"Huysuz bu rolü oynamayacak. Mehmet Ali Erbil'e ne dersin?" diye patadanak soruverdi. Böyle bir şeyi beklemediğim için şaşırıp kaldım.

"Mehmet Ali'yi *Küheylan*'da gördüm, bayıldım, müthiş bir genç aktör" dedim, şaşkınlığımı atamadan...

"Ankara'dan çağırttım, gelip seninle görüşecek" dedi.

Huysuz Virjin'in rolü birdenbire Mehmet Ali Erbil'in olmuş, oyunda Huysuz'la bir türlü evlenemediği on yıllık nişanlısı Mehtap (Ayşen Gruda) ile olan ilişkisinin dengesi bir anda bozuluvermişti. Egemen'le anlaşınca Ankaralı Mehmet Ali Erbil, benim ev konuklarımdan biri olmuş, hatta provalar esnasında evlendiği genç karısı Muhsine ile, ilk evlilik haftalarını yani balaylarını benim evimde geçirmişlerdi. Yetenekli olduğu kadar esprili, sevimli ve hareketli bir çocuktu Mehmet Ali. *Küheylan*'da (*Equus*) müthiş bir oyun çıkartmış hepimizi şaşırtmıştı. "Dikkat et. Oyunları bozar. Ciddi oynamaktan sıkılır" demişti Devlet Tiyatrosu'nun oyuncularından bazıları onun için.

Huysuz ilk başlarda "Ezberleyemeyeceğim" diye kıyametleri koparark oynamak istemediği rolün bir başkasına verildiğini duyunca baygınlıklar geçirmiş, adına layık bir huysuzluk örneği vermişti. Bugün hâlâ bir kabarede *show* yaparken seyircilerin arasında beni görünce bu olayı hatırlatır, "Rolü bana yazmıştı ama sonra her nedense başkasına verdi," diye taşı gediğine koyar.

Oyunun baş kadın karakteri olan ve çadırın assolistiyken İstanbul gazinolarında büyük bir yıldız haline gelen Süheyla rolünün dışında İlyas Salman, Yüksel Gözen, Çetin Başaran, Bülent Bilgiç, Latife Saruhan

ve operadan Özer Sezer'in de katılımıyla kadromuz tamamlanmış, bir tek Süheyla rolü boş kalmıştı. Egemen bu rolün ünlü bir şarkıcı tarafından oynanmasında ısrar ediyor, Türkiye'nin bütün ünlü şarkıcıları ile benim görüşmemi istiyordu. Bu arada Nilüfer, Yüksel Uzel, Seçil Heper, Sezen Aksu gibi ünlü isimlerle görüşmelerim oldu. Tümü de aynı teraneyi tutturmuştu. "Bir müzikalde oynamak isterim ama bu oyunda Erol Evgin'in rolü çok daha ağırlıklı!"

Şarkıcılar listesi sona ermiş, bizim istediklerimizin hiçbiri rolü beğenmemişti. Ben Süheyla rolü için en uygun kişinin Nevra Serezli olduğunu düşünüyor, ikide bir de Egemen'e "Yahu şu Nevra'yı oynatsak" diyordum.

O da her seferinde "Bana isim lazım, isim" diye önerimi geri çeviriyordu. Sonunda olan oldu ve şarkıcıların dibine darı ekilince, Süheyla rolü ister istemez Nevra Serezli'nin oldu.

Olay o sıralarda köhne bir sinema haline gelen "Şan"da sergilenecekti. Öte yandan Şan'da, sabahın on birinden gecenin on ikisine kadar sürekli film oynatıldığından, orada prova yapabilme olanağımız yoktu. Bu yüzden Egemen, Taksim'deki eski Keban Oteli'nin balo salonunu kiralamış, provalar için orayı bizlere vermişti. Oyunun koreografisi için İstanbul Balesi'nin değerli koreografı Oytun Turfanda, dekor kostüm için eski dostum Osman Şengezer, Melih Kibar'ın bestelerinin aranjmanı için ise, o güne dek yalnızca sempatik bir tango şarkıcısı olarak tanıdığım Esin Engin'le anlaşma yapılmıştı.

Keban Oteli'nin balo salonundaki provalara büyük bir keyifle başladık. Sonunda istediğim gibi bir müzikalde, üstelik kendi yazdığım bir oyunda yeniden rejiye başlamıştım. Yapımcım Egemen Bostancı'nın bana açtığı yol fark edilmiş olacak ki, o günlerde gerçek bir keşmekeş içinde olan İstanbul Şehir Tiyatroları'ndan da reji teklifi gelmişti. 1980 yılında Şehir Tiyatroları'nın başında bulunan eski gazeteci Hayati Asılyazıcı'dan, Tennessee Williams'ın *Sweet Bird of Youth* (Gençliğin Tatlı Sesi) adlı oyununu yönetme önerisi almıştım.

İnanılacak şey değildi, ama altı yıllık korkunç bir aradan sonra Türkiye'de yeniden yönetmenlik yapıyordum. Üstelik iki oyun birden yönetiyordum. Sabahları Şehir Tiyatroları'nın Harbiye bölümünden (şimdiki Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu) çıkıyor, yarım yamalak bir öğle yemeği yiyor ve ikiden yediye kadar süren *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nın provalarına koşturuyordum, ama o günlerde benden mutlu insan yoktu herhalde. Gün geçtikçe bizleri bir kıskaç gibi sıkmaya başlayan "terör"ü bile unutuyordum zaman zaman. Oysa terörü, devletin o günlerdeki zaafını ve hükümetin kargaşasını tam olarak unutmaya olanak yoktu. Umutsuzluk ve "Ne olacak?" korkusu kapkara bir bulut gibi çökmüştü üstümüze. Ayrıca her yer buz gibiydi, İstanbul'da ısınılabilecek yer kalmamıştı. "Yakıt yok", "Benzin yok", "O yok, bu yok" sözleri olağan hale gelmiş, bir depo benzin için 24 saat beklemek şaşılacak bir şey olmaktan çıkmıştı. Provalara buz

gibi salonların soğukluğunu unutmaya çalışarak başlamış, kazak üstüne kazak giymeyi âdet haline getirmiştik. İnsan neye alışmıyor ki? Soğuğa da öyle alışıvermiştik işte!

Fahri Korutürk'ün görevinin bitmesinden sonra Cumhurbaşkanı bir türlü seçilememiş, bir partinin adayını öteki kösteklemiş ve sonuç olarak devlet uzun bir süre Cumhurbaşkansız kalmıştı. Türkiye Cumhuriyeti resmen bir uçurumun kenarına gelmişti.

Bir Başarı Bir Fiyasko

Hisseli Harikalar'ın provalarına başladıktan bir iki gün sonra bir sabah kahvaltı ederken, Altan Karındaş telefon etti. Hiç alışmadığım ağlamaklı ve öfkeli bir sesle konuşuyordu:

"Teessüf ederim! Gerçekten çok teessüf ederim! Dün gece senin yüzünden sabaha kadar gözümü kırpmadım."

"Ne oldu Altan'cığım, farkında olmadan dün provada bir pot mu kırdım?" diye sordum... tereyağlı ekmeğimi yutmaya çalışarak...

"Sen bana potu, bu rolü teklif etmekle kırdın" diye gürledi Altan'ın sesi.

"Ne potu Altan? Hiçbir şey anlayamıyorum!"

"Hâlâ ne potu diye soruyorsun. Benim gibi yılların oyuncusuna böyle bir rolü nasıl teklif edersin? Üstelik kırk yıllık dostum olacaksın."

"Altan ne dediğini gerçekten anlayamıyorum. Ben kemiksiz kız Maritza'yı seni düşünerek yazdım. Üstelik oyunu okudun, birkaç gün de provaya geldin. Seni birden bire neyin değiştirdiğini anlamam olanaksız" diye araya uzunca bir cümle sıkıştırıverdim. Altan nuh diyor peygamber demiyor, böyle bir rolü kendisine vermekle sanatçılığına büyük hakaret ettiğimi ve dostluğunu hiçe saydığımı ısrarla söyleyip duruyordu. Sonunda sinirlenmeye başladım ve soğukkanlılığımı kaybetmemeye çalışarak:

"Ben sana bir rol teklif ettim. İster oynarsın, ister oynamazsın. Bu da senin bileceğin iş" diyebildim.

Telefonu hangimiz hangimizin suratına kapattı bilemiyorum, ama iş birkaç dakika içinde bitmiş, provaların ortasında kemiksiz kız Maritza rolü sahipsiz kalmıştı. Görüşmeler yeniden başlayacaktı. Üstelik bu kez, vücudunu şekilden şekle sokabilen ve de Alman şivesini Altan kadar ustalıkla becerebilen bir oyuncu gerekiyordu. Bu da o kadar kolay bir iş değildi.

Telaşlı bir aramadan sonra böyle bir oyuncu bulmanın olanaksız olduğunu gördük ve rolü Rum şarkıcı Miça olarak değiştirerek, eskiden beri çok yetenekli bulduğum ve altmışlı yıllarda Sururilerin Elhamra'daki başarılı mevsimlerinde Metin Serezli ile çok beğendiğimiz Asuman Arsan'a

vermeye karar verdik. Egemen her zaman olduğu gibi, tiyatro oyuncusu olduğu için Asuman Arsan'ın adını bile duymamış olduğunu söyledi ve gene her zaman olduğu gibi benim ısrarım üzerine, çok yetenekli olduğuna karar vererek rolü ona vermemizi kabul etti.

İki provam da soğuk salonlarda devam ediyor, çoğu zaman benzinsizlikten arabayı çıkartamadığımdan, provalara taksiyle gitmek zorunda kalıyordum. Bu arada Keban Oteli'nin resepsiyonunda memur olarak çalışan Nihat Nemli'yle karşılaşmam, hayatımın en unutulmaz ve de en hüzünlü anılarından biri oldu. İlk günlerde aceleyle provaya koştururken, Keban Oteli'nin resepsiyon bölümünden birinin "Haldun Bey nasılsınız?" diye seslendiğini duydum. Durup, seslenen kişinin ünlü Nemli ailesinin küçük oğlu Nihat olduğunu gördüm.

"Ben şimdi burada resepsiyonda çalışıyorum. Herhangi bir arzunuz olursa bana bildirin" diyordu rahat bir sesle. Ben onun kadar rahat olamadım ve ilk anda kendimi toparlayamadım. Ancak "Sağ olun" diyebildim, belki de kekeleyerek. Sonra kendimi toparlayıp "Bir ricamız olursa bildiririz" sözleri çıktı ağzımdan, alelacele merdivenlerden aşağı balo salonuna doğru koşturarak.

Keban Oteli'nin yeri ellili yılların sonunda, hatta altmışlı yılların ilk başlarına kadar Nemli ailesinin görkemli malikanesiydi ve Nemli ailesi otuzlu yıllardan beri zenginliğin, iyi yaşamayı bilmenin Türkiye'deki simgesiydi. Betûl'le evli olduğumuz yıllarda, o evde şimdi resepsiyonda çalışan Nihat'ın annesi, beyaz Rus asıllı Madam Tamara'nın verdiği yüz elli kişilik bir daveti hatırlayıvermiştim birden. Kapıdan herkesi üniformalı, beyaz eldivenli valeler karşılıyor, konuklara ikinci kattaki kokteylin yapıldığı salona kadar refakat ediyorlardı. Yemek, aşağıda yemek salonunda mum ışığı ile aydınlatılmış onar kişilik masalarda verilmişti. Daha sonra da, şimdi Keban Oteli'nin yemek salonunun bulunduğu balo salonuna geçilmiş ve sekiz kişilik bir İtalyan orkestrasının eşliğinde dans edilmişti. Hepimizle ayrı ayrı meşgul olan şık ve güzel Madam Tamara:

"Bütün bunları yalnızca Nihat'ın birazcık mutlu olması için yapıyorum" demişti.

Sonra ne olmuşsa olmuş, Mithat Nemli ailesinin durumu bozulmuş, ev satılıp bir otel haline getirilmiş, hayatı boyunca iki *feme-de-chambre* olmadan giyinemeyen Madam Tamara küçük bir apartman katına sığınmış, ailenin çok sevdiğim ve saydığım büyük oğlu Suat ise mağrur bir biçimde kendini çevresinden tamamen sıyırarak, yeni bir yaşam biçimi seçmişti. Nihat ne yazık ki Keban Oteli'nde karşılaşmamızdan kısa bir süre sonra genç yaşında kanserden ölmüştü. Suat ise yeni yaşamına tamamen adapte olmuş, mükemmel bir aile babası olarak geçmişin üzerine sünger çekmişti.

Keban'daki provalara gidip geldikçe Nihat'la daha çok görüşmeye başlamış, bazen de erken giderek onunla bir kahve içmeyi âdet haline getirmiştim. Nihat bulunduğu yerden memnundu, bu nedenle hiçbir komp-

leks duymuyor, ya da soyluluğundan bunu çevresine belli etmemeyi yeğliyordu. İyi yetişmiş ve sağlam bir kültür sahibi olmak, hem Nihat'ı hem Suat'ı hiçbir kompleks duymadan yeni yaşamlarına adapte etmişti. Her ikisini de sevgi ve saygıyla anıyorum.

Bu arada Şehir Tiyatrosu'nun o günlerdeki olanaksızlıklarına rağmen, *Gençliğin Tatlı Sesi* oyununun provaları hayli ilerlemiş, açılış gecesi yaklaşmıştı. Alev Gürzap, Suphi Tekniker, Aytaç Yörükaslan, Oya Altekin, Osman Görgen ve Gülistan Güzey'in kadrosunu oluşturduğu oyun için Osman Şengezer imece usulü bir dekor yapmış, fakat kostüm için yönetimden beş para alamamıştı. Suphi Tekniker, oyunda İtalya'dan gelme markaları giyen bir jigoloyu canlandırıyordu. Fakat genel provaya postallarla çıkmıştı.

"Suphi, siyah bir ayakkabı giymen gerek" dedim. Şehir Tiyatrosu para vermediği için herkes kendi gardırobuna başvurmuş, eksikleri de eski kostüm sorumlumuz Nükhet Gök, Dormen Tiyatrosu'nun muhteşem gardırobundan elde kalan şeylerle tamamlamıştı, ama Suphi'ye İtalyan görünümlü ayakkabı bulmamız olanaksızdı.

"Vallahi ağabeycim, bana tiyatro ayakkabı vermezse ben yarın akşam böyle çıkarım" diye kestirip attı Suphi. Osman Şengezer'le kafamızdan aşağı kaynar sular döküldü o anda. Provadan sonra alelacele Şişli'deki bir ayakkabıcıdan, Suphi için ayakkabı, başka bir dükkândan da sabahlık aldık. Şehir Tiyatroları'ndan para istemekten vazgeçmiştik, ama aksesuar paralarını cebimizden vereceğimizi hesaba katmamıştık doğrusu.

Hayati Asılyazıcı aynı teraneyi tekrarlayıp duruyordu.

"Yazdım, haftaya hepsini alırsınız."

Hepsini derken adımıza verilmesi kararlaştırılan reji ve dekoratör ücretlerini kastediyordu herhalde, ama o sözünü ettiği hafta hiçbir zaman gelmedi.

Premier gecesi yakıt bulunamadığından oyun perdesini açamadı ve açılışa gelenler de "Kusura bakmayın. Salon çok soğuk. Hastalanırsınız" diye geri çevrildi.

Sonunda 1980 yılının 25 Ocak Cuma gecesi, Doğayı Koruma Vakfı'nın galasıyla Tennessee Williams'ın oyunu perdesini açtı ve hiç beğenilmedi. Yakıtsızlıktan ve seyircisizlikten de o geceden sonra, ancak 7 temsil daha oynayabildi ve unutmak istediğim şeyler listesindeki yerini aldı. O yıllarda Şehir Tiyatroları tam bir keşmekeş içindeydi. Mustafa Alabora ve Erdal Özyağcılar'ın *Üç Kuruşluk Opera* adlı oyunları tiyatrodaki bir fraksiyon tarafından basılmış, seyircilere dehşet anları yaşatılmıştı. Her kafadan bir ses çıkıyor, tiyatronun içinde tam bir disiplinsizlik ve terör havası esiyordu. Sonuç olarak da altmış yıllık Şehir Tiyatroları uçurumun eşiğinde sallanıp duruyordu.

Öte yandan *Hisseli*'nin provaları yoğun bir biçimde sürüyor ve soğuğa rağmen hepimizi gerçekten keyiflendiriyordu. Bu arada Gülriz Sururi ve

Engin Cezzar topluluğu dört yıllık bir sessizlikten sonra, *Uzun İnce Bir Yol* adlı oyunla perdelerini yeniden açmışlardı. Mehmet Ulusoy, Taksim'deki Venüs Sineması'nda *Kafkas Tebeşir Dairesi* adlı oyunu sergiliyordu. Kenter Tiyatrosu *Avluya Bakan Pencere*'yi sunuyordu seyircisine. Gazanfer Özcan-Gönül Ülkü topluluğunun oyunları ve Ali Poyrazoğlu'nun *Çılgınlar Kulübü*'nün ilk prodüksiyonu kapalı gişe oynuyordu. Ferhan Şensoy yazıp yönettiği *Şahları da Vururlar* adlı müzikli oyunuyla, önemli bir tiyatro adamı olduğunu kanıtlıyordu. Tiyatro kendi başına teröre karşı koymaya başlamıştı.

Anarşi, yakıtsızlık, terör, bitip tükenmeyen grevler, zaman zaman baskı sonucu dükkânların kepenk kapama zorunluluğu ve de insanları hayatlarından bezdiren slogan gösterileri seyirciyi tiyatrodan iyice uzaklaştırmış, gün geçtikçe herkesin evinin en değerli eşyası haline gelen televizyonun başına mıhlanmıştı. İnsanın tiyatroya gitmesi için çılgın olması gerekiyordu o günlerde, ama çok şükür ki böyle çılgınlar hep vardı, bundan sonra da hep olacaktı. Tanrı onlardan razı olsun.

Egemen Bostancı olmayan parasını pulunu "anlamadığım" dediği tiyatro işine yatırıyor, büyük bir prodüksiyon haline gelen *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'na, oradan buradan borç aldığı milyonlar sarf ediyordu. Dans grubunu, İstanbul Devlet Balesi'nin dansçıları ve Oytun'la başlattığımız dans okulunun öğrencileri oluşturuyordu.

O günkü *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nın genç dansçılarının bugünün büyük yıldızları olacakları kimin aklına gelirdi? Öyle ya Serap Aksoy (Serap aynı zamanda Egemen'in nişanlısı Zeynep'in de kız kardeşiydi), Oktay Keresteci, Yonca Evcimik, Çiğdem Tunç, Melih Çardak, Yaprak Özdemiroğlu, Yavuz Özden, Burçin Orhon, Nil Kutval, Selçuk Borak ve bugün Devlet Balesi'nin bütün önemli isimleri, *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nın ünlü merdiven sahnesinde, Follies-Berger'e taş çıkartacak bir gösteri yapıyorlardı.

Bazı oyunların insanlar gibi baştan şansı vardı. *Hisseli*'nin de her şeyi yolunda gitmiş, soğuktan başka hiçbir şey bizleri rahatsız etmemişti. Çevremizde gün geçtikçe Türkiye'nin üstüne çöken olaylara rağmen mutlu bir çalışmaydı. 17 Şubat 1980 gecesi Şan Sineması'nın son seansından sonra, saat on bir otuzda köhne sahneye doluştuk ve ilk baştan sona provamızı yaptık. İnanılmaz bir soğuğa rağmen prova başarılı geçmiş, özellikle oyunun müziklerini teypte çalan Ertuğrul Yalçın'ın olağanüstü titizliği dikkatimi çekmişti. Tam anlamı ile işinin delisiydi Ertuğrul.

Müzikler Baha Boduroğlu'nun Tünel'deki stüdyosunda Esin Engin yönetiminde *play-back* olarak hazırlanmış, oyunla birlikte bir plak ve kaset çıkması için herkes gecesini gündüzüne katarak çalışmıştı. İşbirliğinin en güzel örneklerinden birini sunuyorduk bu prodüksiyonun provalarında.

Çiğdem Talu gerçekten tam anlamı ile müzikal sözler yazmış, Melih onları mükemmel bir biçimde bestelemiş, Esin Engin de sihirli bir değnekle dokunurcasına, harikulade aranjmanlar yapmıştı. Bence *Hisseli*'nin en ba-

şarılı yönlerinden biri Esin Engin'in aranjmanlarıydı. Yıllar sonra bir gün Hollywood'da yapımcı arkadaşım Peter Nelson'la karısı aktris Rissy Burke kaseti dinlerken, ilk sordukları soru "Aranjmanları kim yaptı?" olmuştu.

Sıfırın altındaki ısıyla Şan'daki provaları sürdürüyorduk. Tabii Şan'daki her prova gece, sinemanın son seansından sonra gerçekleşebiliyordu. Kostümlü prova gecesi, Egemen bütün çevresine rağmen yakıt bulduramamıştı. O gece hayatımın en komik, belki de en utandırıcı sahnelerinden birini yaşadım. Şan'daki provaların soğuğunu düşünerek en kalın şeylerimi giymiştim. Ayağıma fok derisinden yapılmış soğuk geçirmez çizmelerimi geçirmiş, kafama kulaklarımı bile kapayan bir ski kasketi takmış, bunlar yetmiyormuş gibi üstüme de içi kürklü, en kalınından en korumalısından bir anorak giymiştim. Benim kılığım iyiydi, hoştu da, açık saçık tuvaletler giymiş, yarı çıplak zavallı kadromu oraya gidinceye kadar hiç düşünmemiştim.

Adile'ciğim beni görüp her zamanki muzip fakat son derece nazik haliyle "Haldun Bey iyi etmişsiniz, hepimiz yerine ısınırsınız" deyince kırdığım potu anlamıştım. Artık soyunsam da faydası yoktu. Bu yüzden utansam da işi yüzsüzlüğe vurup, ben giyinik onlar çıplak, başarılı bir kostümlü prova jeneral yaptık o gece.

Ertesi günkü ikinci prova jeneralde, oyuncular ilk kez yaka mikrofonu kullanacaklardı. Bu bizler için bir yenilikti. O güne dek bu tür mikrofonlar hiç kullanmamıştık hatta görmemiştik bile. Gerçi müzikler *play-back*'ti, ama oyuncular şarkıları bu *play-back*'in üstüne canlı olarak söyleyeceklerdi. Yalnız korolarda, daha canlı olsun diye *play-back*'in üstüne stüdyoda bir vokal aldırmıştım. Böylelikle, özellikle pazar gecelerinin son temsillerinde oyuncuların yorgunlukları yüzünden aygın baygın çıkan sesleri, koroyla takviye olabilirdi.

Yaka mikrofonları giysilerin orasına burasına takılan minicik şeylerdi, ama iş bununla bitmiyordu. Bir de bu mikrofonların bağlı bulundukları bir telsiz kutuları vardı. Bunlar da pek küçük şeyler değildi. Osman Şengezer bunları görünce hafif bir baygınlık geçirdi. Bu münasebetsiz şeyleri özene bezene hazırladığı yüzlerce kostümün neresine sokacaktı? Gerçi ortada saç baş yolacak bir durum yoktu ama bu kutuların nereye yerleştirileceği ufak da olsa bir kriz çıkarmıştı ortaya. İşler istediği gibi gitmeyince edepsizleşen Osman, saçını arkaya üfürerek ortalarda avaz avaz bağırıyordu. "Ben karışmam. Ne yaparsanız yapın. Hepiniz bu kutuları münasip yerlerinize sokun."

Sonunda iş terzilerin kostümlerin saklı yerlerine diktikleri minik ceplerle çözümlendi ve ilk anda büyük gibi görünen kriz unutulup gitti... Yaka mikrofonları ilk günlerde başka sorunlar da yaratmış, kuliste antre bekleyen oyuncuların sahnede oynarken arkadaşlarına söyledikleri şeyler seyirciler tarafından da zaman zaman duyulmuştu. Bunların arasında en klasiği Adile Naşit'in, Ayşen Gruda'ya antre beklerden söylediği "Kız yü-

züne güller dün çok fena ishal olmuşum. İster misin şimdi sahnenin tam ortasına edeyim?" sözleriydi.

Her şey yerli yerine oturmuş, provalarda istediğimizi elde etmiştik. Bu arada Erol Evgin bizlere çok iyi bir tiyatro oyuncusu olduğunu kanıtlamıştı. Zaten hayatımda az gördüğüm kadar çalışkan biriydi Erol. Hiçbir an boş geçirmiyor, sahne provalarından vakit buldukça her köşe bucakta, dans hareketlerini yüzlerce kez tekrarlıyordu. Disiplinine, efendiliğine ve bıkıp usanmadan çalışmasına hayran olmuştum Erol'un. Öte yandan Nevra, Süheyla rolü için en mükemmel aday olduğunu kanıtlamış, Egemen'in hiç durmadan "Ne diye Nevra'dan başkasını düşünmüşüz" deyip durmasına neden olmuştu.

Sonunda 1980 yılının 3 Mart Pazartesi gecesi, saat 7'de *Hisseli Harikalar Kumpanyası* Çocuk Koruma Derneği adına perdesini açtı ve ilk andan itibaren bir "hit" olduğunu belli etti. Her sahne büyük alkışlarla sona eriyordu. Hele Adile Naşit, Belkıs Dilligil, Ayten Erman ve Asuman Arsan'ın "Kuğu Gölü" balesi, oyundaki deyimi ile baletası sahnesi dakikalarca alkışlanmıştı.

Oyunun finalinde kıyametler koptu ve Egemen, Esin, Oytun, Osman, Melih, Çiğdem ve ben sahneye çıkıp büyük bir coşkuyla alkışlayan seyirciyi defalarca selamladık.

Yıllarca beklemiştim ama sonunda büyük bir zafer elde etmiştim. İlk yazdığım oyun olağanüstü bir başarı kazanmıştı. Üstelik oyunun rejisini de ben yapmıştım. Altı yıllık hasret bitmiş, bir anda yeni baştan zirveye tırmanıvermiştim. Alkışa alışmak korkunç bir hastalık olmalı! Ne kadar mütevazı olursanız olun, alkışa bir kez alıştınız mı, ondan vazgeçmeniz olanaksız hale gelir. Ona alışmış olanlar, onsuz kaldıklarında kolları kanatları kırılır, yaşamlarında büyük bir eksiklik başlar, artık işe yaramadıklarını düşüne düşüne yok olup giderler. Altı yıl süreyle bu gecenin hayaliyle yaşamıştım. Altı yıl boyunca böyle bir geceye bir daha tanık olamayacağımı düşünerek, karabasanlarla boğuşmuştum. Altı yıldır unutulmuş, işe yaramaz görmeye başlamıştım kendimi.

Coşkuyla alkışlayan seyirciyi selamladıkça bunları düşünüyor, titreyen dudaklarımı, dolan gözlerimi göstermemek için selam verir pozunda bir kez daha indiriyordum başımı.

Seksen Yılı

Hem benim yaşamımın, hem de Türkiye Cumhuriyet tarihinin en unutulmaz yıllarından biriydi 1980 yılı.

80 yılında benim yaşamım birden hareketlenivermiş, baş döndürücü

bir hız kazanmıştı. Egemen'le çalışmaya başlamam bana uğur getirmişti herhalde. Belki de insanlar birden varlığımı, işe yarayabileceğimi hatırlamışlardı.

İki ayrı tiyatro çalışmamın yanı sıra televizyonda söyleşiler, şimdiki deyimi ile *"talk-show"*lar yapıyor, her programda o güne kadar adı duyulmuş fakat yüzü tanınmayan ünlü kişileri getiriyordum seyircinin karşısına.

Romancı Kerime Nadir, yazar Hasan Pulur, karikatürcü Bedri, ilk uluslararası dans yıldızımız Adalet Pee, oyun yazarı Sadık Şendil konuklarım arasındaydı. Bu söyleşi programlarını 1979'da yapmaya başlamış çeşitli adlarla 1983 yılına kadar sürdürmüştüm.

Seksen yılında televizyon çalışmaları hayatımın büyük bir bölümünü alıyordu. Örneğin 80 yılbaşı programının sanat yönetmenliği de bana teklif edilmişti. Yılbaşından iki ay önce TRT'nin yapımcılarından Cengiz Baysal, Namık Kasapbaşoğlu, Ekrem Çatay ve Atilla Candemir evime gelmişler ve yılbaşı programı için bir şeyler düşünmemi, kabul edersem birlikte çalışacağımızı söylemişlerdi. O yıl İstanbul televizyonunun başında Uğur Dündar vardı. 2. Kanal gerçi daha yayına başlamamıştı, ama bir yandan hazırlıkları sürüyor, öte yandan da Ankara'ya program yetiştiren büyük bir ekip, Ortaköy'de yeni açılan televizyon stüdyolarında çalışıyordu.

Yılbaşına vakit yoktu pek, öte yandan teklif de geri çevrilemeyecek kadar cazipti. Genç asistanım Raşit, "Haldun abi, siz nasılsa yaparsınız" diye ısrar edip duruyordu. Ayrıca o günlerde artık bir gerçeği kabul etmiştim. Türkiye'de hiçbir proje sıkışık olmadan kimseye teklif edilmiyor, gereken insanlar ancak yumurta kapıya dayandıktan sonra bulunuyordu. Bu gerçeği kabul ettikten sonra, yapılan teklifleri kabul etmekten başka çare yoktu. Ben de "Peki" deyip Raşit'le hemen işe koyuldum. Eski karım Betûl Mardin teklifi duyunca "Harika... Kırklardan başlayarak her on yılı ayrı ayrı değerlendir" dedi.

Betûl'ün fikri bize bir çıkış noktası vermiş ve gerçekten 1940 yılbaşından başlayarak, seksene kadar dört ayrı yılbaşını, onar yıllık dilimler halinde değerlendirmeye karar vermiştik. Her yeni yıl, aralarında Erol Evgin, Uğur Dündar, Nükhet Duru ve benim de bulunduğum değişik spikerler tarafından anons edilecek, o yıllara ait önemli haberler gene o spikerler tarafından verilecekti. Takip eden saatlerde yalnız o yıllara ait şarkılar çalınacaktı, yani kırk yılından seksen yılına dek nostaljik, hoş bir yolculuk yapılacaktı gece boyunca. Şarkıcılarımız çekimlere yalnız ellerindeki repertuarla geldiklerinden ve para karşılığı olmayan böyle bir çalışma için vakit ayıramayacaklarından, projenin bu bölümü gerçekleşmedi. Bizler de ancak o yılların haberlerini vermekle yetindik.

Erol Günaydın'ın her zaman çok güvendiğim büyük fantezisi gene işime yaramış ve ortaya harika "kocakarılar" tipleri çıkmıştı. Konu şöyle gelişiyordu: Tipik iki yaşlı, İstanbul'un kenar mahalle kadını, yılbaşı gecesi evlerinde televizyon olmadığı için, onun bunun evine gidip televizyon

izlemeye çalışıyorlardı. Tabii bu arada programları seyrederken başlarına türlü komik olaylar geliyor, onlar da kendilerine göre tipik felsefeleriyle, olayları yorumlayıp izleyiciye hoş dakikalar geçirtiyorlardı; kocakarıları Erol Günaydın ve İsmet Ay canlandırıyor, her ikisi de harika birer kompozisyon yaratıyordu.

Erol Günaydın'la altı kocakarı skeci yazmış, çeşitli oyunlara çeşitli skeçlerdeki irili ufaklı rolleri dağıtmıştık.

Kocakarılardan başka çizgi ressamımız Ali Murat Ersoy'un Ramiz'in, ölümsüz Tombul Teyze ve kocası tipinden esinlenerek çizdiği iki çizgi karakteri de gece boyunca her olaya girip çıkıyor, hatta şişman hanım verdiğim haberlerin sonunda "Sen televizyonda çok konuşuyorsun" diye kafama şemsiyeyle vurup beni bayıltıyordu. Böylelikle Ali Murat Ersoy'un becerisi sayesinde, Türk televizyonunda canlı karakterlerle çizgi karakterlerin ilk işbirliği gerçekleşmiş oldu.

Özellikle Kocakarılar yılbaşı gecesi büyük ilgi çekmiş ve programın çok beğenilmesine neden olmuştu. Kocakarılar o kadar beğenilmişti ki, yılbaşı programından sonra Fahrettin Arslan'dan Maksim Gazinosu'na as-solist altında sergilenmek üzere teklif almıştı. Benim evimde Erol ve İsmet'le birlikte yaptığımız bir toplantı sonucu teklife "Evet" cevabı denmesi kararlaştırılmıştı. İsmet içkili bir yerde halkın karşısına çıkmaya korkuyor, Erol ise bu fırsatı kaçırmak istemiyordu. Ben direkt bir ilişkim olmadığı için ikisi adına pek bir şey söylemek istemiyordum. Sonunda bir süre için "Peki" denmesine karar verildi.

İsmet'le Erol'un yılbaşı programında kazandıkları başarı üzerine, gazino kontratı imzalamaları televizyonda kıyametlerin kopmasına neden olmuş, özellikle Uğur Dündar üçümüzü kara listeye almaya karar vermişti.

O günlerde benimle her nedense yıldızı bir türlü barışmayan Dündar, beni işi önceden planlamakla itham ediyor ve yılbaşı programını gazinolarda iş bulma umuduyla yaptığımızı iddia ediyordu. Bu sözler kulağıma gelince küplere binme sırası bana gelmişti. Hayatımda hiçbir zaman hesaplı olmayan, olamayan bir insan böyle bir şeyle nasıl itham edilebilirdi? Uğur Dündar beni kara listede fazla tutamadı ama onunla yıldızımız uzun bir süre barışmadı.

Bu arada her hafta bir de, 1973 yılından beri devam eden radyo programlarım vardı. Osman Görgen'in yardımıyla yaptığım bu programlar aralıksız 1990 yılına kadar devam etmiş ve *Müzikal Yıldızlar, Müzikli Yapıtlar ve Yaratıcılar, Ünlü Filmlerden Melodiler, Müzikale Bir Bilet* gibi çeşitli adlarda sunulmuştu. Bu programlar bize para kazandırmıyordu ama radyoyu sevdiğimiz için büyük bir keyifle yapıyorduk işi. Televizyonun cazibesi radyonun popüleritesini kaybettirmiş ve pek dinleyicisi kalmamıştı. Yetmişli yılların ortasından seksenli yılların sonuna kadar geçen on-on beş yıl süre içinde radyo unutulmuşluğu, işe yaramazlığı ve de köh-

neliği yaşadı. İlk önce Amerika'da sonra Avrupa'da 1990 yılında da bizde yeniden değer kazandı ve tıpkı benim gibi yeni baştan piyasaya çıktı. Biz Osman'la o yıllardaki unutulmuşluğumuza rağmen radyodan kopamıyor ve programlarımızı büyük bir zevk ve titizlik içinde hazırlıyorduk.

Bu arada bir gün radyoda bir çalışma sırasında yapımcılardan Nuran Tunca yanıma geldi ve "Haldun Bey bugün çöpe atılan bantların arasında size ait bir sürü bant buldum" dedi.

"Eski radyo skeçlerimizin bantları mı?" diye sordum.

"Sanmam," diye yanıt verdi Nuran Hanım.

"Sizin tiyatro oyunlarının bantları olacak kanımca. Birinin üstünde *Şahane Züğürtler* sözünü görüm."

"Olamaz" diye olduğum yere çöktüm.

Nuran Hanım'la bantları çöpten toparlayıp kurtardığımız zaman meselenin korkunç aslı ortaya çıktı.

Ben Dormen Tiyatrosu kapanırken, her oyunun seyirci önünde eski ışıkçım Yılmaz Aslancan tarafından alınmış bantlarını 1972 yılında radyo müdürü olan Doğan Soylu'ya teslim etmiş, "Bu bantları sizin arşivlemenizi istiyorum. Bunlar günün birinde çok değerli olabilir" demiştim. Öyle ya, evimde saklanacak bantlar her an kaybolma, yanma, çalınma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirdi. Oysa bunlar radyo arşivinin güvenli duvarları arasında ilelebet saklanabilirdi (!) Doğan Soylu da bana ileri görüşüm nedeniyle teşekkür etmiş "Herkes sizin gibi yapabilseydi Türkiye'de arşiv sorunu kalmazdı" demişti.

İşte Nuran Tunca bu bantları çöpte bulmuştu ve bu bantlarda şimdi artık yaşamayan Altan Erbulak, Cahit Irgat, Şevkiye May, Alpay İzer, Hüseyin Kutman, Nisa Serezli gibi oyuncuların sesleri vardı. Bantları çöpten kurtarıp evimin güvenli duvarları arasına getirdim. Böylelikle de eski Dormen Tiyatrosu oyuncularının tarihin akışı içinde yok olup gitmesini birazcık önlemiş oldum.

Osman Görgen'le çeşitli şirketler hesabına masal bantları da dolduruyorduk. Bu teklif bize ilk kez Almanya'dan gelmişti. 1979 yılında Köln'de Dilek Türker'in oynadığı Dinçer Sümer'in *Eski Fotoğraflar* adlı oyununu sahneye koyarken Köln Bülbülü olarak tanınan ve Almanya'da gerçek bir kraliçe yaşamı süren eski türkücü Yüksel Özkasap ve kocası Yılmaz Asöcal tarafından bir gece yemeğe davet edilmiş ve Almanya'da satılmak üzere Türkiye'de masal bantları yapma önerisi almıştım. Türkiye'ye döner dönmez de çocukluğundan beri seslendirme piyasası içinde yetişen Osman Görgen'in yardımları ile bir ekip kurmuş ve masal bandını hazırlayarak Almanya'ya göndermiş ve bu işten uzun bir süre iyi para kazanmıştık.

Almanya işi bitince aynı teklifi Türkiye'deki Burhanettin Temeltaşın, Şat yapım adlı firmasından almış ve aynı ekiple onun hesabına bu bantları yapmayı sürdürmüştük. Yalnız bu kez işler Almanya'dakiler gibi yürümemiş, iki kaset sonra, prodüksiyonu yaptığımız halde para alamamıştık.

Bu yüzden de "Dağlar Kızı Heide" kasetinin oyuncularına verilmesi gereken ücretleri ödeyememiş, Birsen Kaplangı, Alev Koral gibi sanatçılara mahcup olmuştuk.

Hisseli Harikalar Kumpanyası her temsilde bin iki yüz kişilik Şan sinemasını gün geçtikçe artan terör olaylarına rağmen tıklım tıklım dolduruyor ve insanlar yer bulabilmek için oyunla yakından uzaktan ilişkisi olan herkese telefon yağdırıyorlardı. Kızkardeşim Güler'e bilet için telefon edilmeye başlanınca ben oyunun çok tuttuğunu anlarım. *Hisseli Harikalar* için de Güler'e telefonla yer ayırtmasını isteyen kişilerin sonu yok gibi görünüyordu.

Bir oyunun tuttuğu bir hafta içinde gişe önünde kuyruklar başlayınca anlaşılır. Üstelik yakınlarınızdan yer için telefonlar geliyorsa bu o oyunun çok tuttuğunun bir belirtisidir.

Öte yanan tutmayan oyunlara gelince, gişe önündeki kuyruklardan ve dost telefonlarından vazgeçtim, davetiyelerinize bile hiç kimse itibar etmez. Kimi oyuna davet etmeye kalksanız mutlaka bir mazereti vardır.

"O gece benim Londra'dan konuklarım gelecek. Uçağın kaçta olduğunu bilmiyorum" gibi bir söz ederler. Köşedeki kahveci, pasajdaki bakkalın çırağı, lokantanın komisi, hatta en yakın akrabanız bile olmayacak bir bahane bulup o oyuna gelmez.

Hisseli Harikalar Kumpanyası tutmasının yanı sıra, bana yeni dostlar kazandırmıştı. Özellikle Erol Evgin ve Çiğdem Talu'yla kırk yıllık dost gibi olmuştuk. Çiğdem her sabah kalkar kalkmaz bana telefon ediyordu. Bu telefonlarımızda yapılacak işlerden konuşur, işimiz yoksa akşamları mutlaka buluşmak için sözleşirdik.

Egemen, *Hisseli*'den sonra yapılacak işleri de hesaplıyor, benden yazın Rumelihisarı'nda sergilenecek olan yeni bir Nükhet Duru Show, daha sonra da *Hisseli*'nin yerine konacak yeni bir müzikal düşünmeye başlamamı istiyordu.

Hisseli'nin başlamasından kısa bir süre sonra, İstanbul'da sokağa çıkma yasağı kondu. Birde başlayan yasak on iki, hatta Sivas'ta olan çarpışmalardan sonra on bire kadar indi. Tabii bu yasaklar en çok tiyatroyu etkiledi ama *Hisseli*'nin gişesi "bana mısın" demiyor, on birde konan yasak yüzünden akşam 7'de başlayan suareler bile tıklım tıklım doluyordu.

Üç saat süren oyun, onu biraz geçe bitiyor, insanlar bir anda, çeşitli yönlere çil yavrusu gibi dağılıyorlardı. 'Ne tuhaf' diye düşünmekten alamıyordum kendimi. Oyun tuttu mu, insanlara tutuklanmayı, ölüm tehlikesini bile göze aldırıyor.

Matinelerde ayrı bir kıyamet kopuyordu. Zaten terör olayları yüzünden seyirciler matineleri tercih ettiklerinden, o biletler daha çıktığı anda bitiyor ve tabii karaborsa işlemi başlıyordu. Bir gün Hollandalı dostlarım Hans Kemna ve Adrian Brine'ı İstanbul'u ziyaretleri sırasında matineye götürmüş ve merak ettikleri oyunu görmelerini istemiştim. Matinenin so-

nunda tiyatrodan çıkarken hoş giyimli, orta yaşlı bir hanımefendi ellerimi öpmeye çalışarak "Tanrı sizden razı olsun. Bizlere bu korkunç günleri biraz olsun unutturdunuz" demişti.

Seyircinin çoğunluğu böyle düşünse de Kokteyl Aydınları'nın fikirleri çok başkaydı. Papirüs gibi aydınların çok gittikleri barlarda bazı entelektüeller (!), Egemen'le benim aleyhime bir kampanya açmışçasına olmadık sözler söylüyor ve tiyatroyu bu kadar ucuzlattığımız için ikimizin de tiyatrocular tarafından kara listeye alınmamız gerektiğini ileri sürüyorlardı. O günlerde Egemen'in, bu tepkiler karşısında nasıl bu kadar sakin davrandığına şaşıp kalmıştım. Üstelik Egemen sağı solu belli olmayan bir şeker hastasıydı. Bu yüzden de ayak parmaklarındaki yaralar bir türlü geçmiyor, ikide bir hastaneye yatmak zorunda kalıyordu. Hatta o günlerde iki parmağını kesmek zorunda kalmışlardı. Bu sözleri duyduğumuz gün birkaç sunturlu küfür savurmuş sonra da:

"Bunlar oyunun çok tuttuğunu gösterir. Sen aldırma! İt ürür, kervan yürür" diye ünlü gevrek kahkahalarından birini atıvermişti. Ben kırk yıllık bir tiyatrocu olduğum için Egemen kadar sakin düşünemiyor, hele 'kara liste' lafını hatırladıkça yeni baştan köpürüyordum. Bu 'Kokteyl Aydınları' ha bire konuşuyor, iş yapan insanları sinirlendiriyor ama hiçbir olumlu şey de yapmıyorlardı çoğunlukla.

İşin en ilginç yönü bütün o günlerde aleyhimize kampanya açanlar sonradan Egemen'in en yakınları haline geldiler.

Hiç kuşku yok ki Türkiye, bu 'Kokteyl Aydınları'ndan çok çekiyor ama teselli bulacağımız tek şey, bu tip insanların bütün ülkelerde aynı biçimde türedikleri ve aynı biçimde konuştuklarıdır. Her şeyi onlar bilir, ülkeyi içki bardakları ellerinde onlar yönetir, oyunların filmlerin rejisini bir çırpıda herkesten iyi onlar yapar ve de en önemlisi en hızlı solcudan daha solcudurlar da, yalnız bu konuda en ufak bir özveride bulunmak akıllarına bile gelmez, ha bire konuşurlar, konuşurlar ve de konuşurlar... Tabii bu konuşmalar süresinde en hızlı bir mahalle karısından çok daha fazla dedikodu da yaparlar. Dedikodu onları besler adeta. Onsuz yapamazlar. Kendilerine göre bir yaşamları vardır bu kokteyl aydınlarının. Çoğunlukla hiçbir işe yaramazlar. Bir tek yararlı tarafları eylemlerini sürdürdükleri barları açık tutmak ve onlara para kazandırmaktır.

Seksen yılının benim için en ilginç olaylarından biri de Egemen'in düzenlediği büyük bir Almanya turnesiydi. Nisanın son haftasında *Merhaba Müzik* Ankara Arı Sineması'nda başlamış biz de Raşit'le ilk gece orada bulunmak üzere 23 Nisan günü sabah erken saatte arabayla İstanbul'dan hareket etmiştik. Egemen daha önceden gittiği için bizi karşılamış, bomba ihbarları altında, *Merhaba Müzik* ilk temsilini vermişti. 26 Nisan günü biz İstanbul'a hareket ederken, Egemen Profesör Yüksel Bozer'in ısrarları ile, genel bir muayene için birkaç günlüğüne Hacettepe Üniversitesi Hastanesi'nin özel bölümüne yatmıştı. 4 Mayıs Pazar günü *Hisseli*'nin son

temsili için İstanbul'a gelecek, 9 Mayıs'ta da ünlü turnesi için Almanya'ya gidecekti. Egemen beni de davet etmişti on beş gün sürecek Almanya turnesine.

Almanya'nın beş kentinin kapalı spor salonlarında yapılacak bu turnenin yıldızları, gazino ve sinema dünyamızın ünlü isimlerinden oluşuyordu. Kimler yoktu ki kadroda? Zeki Müren, Emel Sayın, Türkân Şoray, Cüneyt Arkın, İbrahim Tatlıses, Nükhet Duru, Erol Evgin, Bedia Akartürk, Nokta ve Virgül adıyla televizyonda ün yapan Aptullah Şahin-Enver Demirkan ikilisi, sazcılar, cazcılar ve Halit Kıvanç. Bu kadar ünlüyü idare etmek, hele hele bir turneye götürmek olacak iş değildi ama Egemen ne yaptığını biliyordu herhalde. Üstelik bir yıl önce Bülent Ersoy ve birkaç ünlüden oluşan başka bir ekiple gene böyle bir turne yapmış, büyük para kazanmıştı.

4 Mayıs gecesi *Hisseli Harikalar Kumpanyası* Şan Tiyatrosu'nda merdiven basamaklarının bile satıldığı bir temsille, yazın Açık Hava Tiyatrosu'nda ve Ege'nin çeşitli yerlerinde yeniden açmak üzere perdesini kapattı.

Hisseli, Egemen'e ileride daha da kazandıracağından başka, çok para kazandırmış, oyunla ilgisi olan herkesin meslek yaşamına da olumlu bir yön vermişti. Bu arada İlyas Salman, Ağa rolüyle sinemanın en popüler genç komedyeni olmuş, oynadığı halka dönük tiplerle büyük ün kazanmıştı.

Egemen'in tedavisi bitmeyince hastaneden çıkamamış, son gece Şan sahnesi üzerinde verilen görkemli davete ancak Ankara'dan yolladığı duygulu bir ses bandı ile katılabilmiş ve hepimize *Hisseli*'nin zaferi için teşekkür etmişti. O gece Egemen'in aramızda olmaması bütün kadroyu mutsuz kılmıştı... Liza Tuna, Egemen'in yakın dostları Erdoğan Şenay, İsmet Kasapoğlu, Bülent Evci, Kayhan Taşkıl, Ergil Tezerdi, yeğenleri Sedat ve Ragıp Erus, avukatı Edip İnanç bütün sanatçılar, herkes bu olayın asıl yaratıcısının orada olmamasından içtenlikle mahzun olmuştu.

İş bununla bitmiyordu. Egemen bu nedenle Almanya turnesine gelemediğinden, turnenin başkanlığı ve sorumluluğu bana yüklenmiş, Liza Tuna ve Egemen'in nişanlısı Zeynep Aksoy da bana yardımcı seçilmişlerdi. "Egemen bu işin içinden nasıl çıkacak?" diye düşünürken, kabak benim başıma patlamıştı sonunda.

Hareketten bir gün önce Egemen Ankara'dan telefon etti ve "Biliyorsun sahneye son çıkacak kişi Zeki Müren olacak... Ben Zeki'yle konuştum, sen onlara senin usûl bir final yaptırtıver lütfen" dedi.

"Peki" diye cevap verdim ama o insanlara bir final yaptırmak, en azından sıraya koymak bile koca bir müzikali sahneye koymaktan daha güçtü. Öte yandan çare yoktu, Egemen'in hatırı için bu işi üstlenecektim.

1980 yılının 8 Mayıs günü Bursa Havayolları'ndan bizim için her tarafını güllerle süslediği özel bir uçakla Yeşilköy'den Düsseldorf'a hareket ettik. Uçağın içi bir âlemdi... Hiçbir gazinonun kulisi bu kadar ünlü sanat-

çıyı bir araya getiremezdi. Kalktıktan bir süre sonra, önümde oturan Zeki Müren'in yanına gittim. Bir iki hoş beş sözden sonra:

"Zeki'ciğim," dedim, "Egemen seninle final için konuşmuş, benim Bonn'da görkemli bir final yapmamı istiyor" dedim.

"Evet, konuştuk" diye atıldı heyecanla. "Fikre bayıldım. Zaten senin finallerin oldum olası harikadır. Böyle bir şey yaparsan beni çok mutlu edersin."

"Öyleyse sen şarkıyı söylerken, şarkının uygun bir yerinde, ben kadronun geri kalan bölümünü sahnenin iki yanında sahneye sokar, senin şarkını koro halinde birlikte söyletirim..."

"Benim son şarkım Esmerim olacak. İkinci kuplesinden sonra herkes birden sahneye girerse fevkalade olur..."

"Bir tarafında Emel Sayın'ı, öte tarafına Türkân Şoray'ı gönderirim. Sen artık elindeki mikrofonu bir ona, bir ötekine verirsin. Sonra da ötekilerin arasında gezdirirsin."

"Aşk olsun ayıp ettin. Ben finalde mikrofonla aralarında dolaşır, Nükhet'e de, İbrahim'e de, hepsine teker teker şarkıyı söyletirim. Harika bir final olacak."

"Böylelikle Egemen'in de istediğini yapmış oluruz."

"Ne diyorsun, Türkiye'de ilk defa olacak böyle bir final. Ay! Şimdiden heyecanlandım valla.." Zeki bu sözleri söyledikten sonra iki yanağımı öperek sevincini bir kez daha belirtti.

Uçağımız Düsseldorf'a indiğinde, havaalanında bizi folklor ekipleri dahil, yüzlerce kişi ve elliden fazla özel araba bekliyordu. Birçok Türk aile, ünlü yıldızları karşılamak için aralarında bir oylama yapmışlar, biri Türkân Şoray'ı, öteki Cüneyt Arkın'ı, bir başkası Zeki Müren'i kendi arabasıyla ilk konserin verileceği Bonn'a götürmeye karar vermiş... Bu arada televizyon daha uluslararası yayına başlamadığından ve de Halit'le ben film, konser ve kasetlerimizden Almanya'da tanınmadığımızdan, bizi paylaşan kimse olmamış, biz de Liza, Ergil, Zeynep, sazcılar, cazcılar bize tahsis edilen özel bir otobüsle Bonn'a doğru yola çıkmıştık. Ben hayatımdan çok memnundum. Hiç olmazsa abuk sabuk bir konuşma yapmak zorunda kalmıyor, rahat rahat etrafa bakıyordum.

Öte yandan Halit fena halde alınmıştı. Nasıl olur da ona bir araba düşünülmezdi? Arada "Sen de yılların Haldun Dormen'isin. Sen niye otobüslere kaldın?" diye beni de kışkırtıp tarafına çekmeye çalışıyordu. Karısı Bülben, Liza ve ben, üçümüz biraz çabayla Halit'i teselli ettik ve otobüsle gitmenin çok daha keyifli olduğuna onu inandırdık. Ne kadar inandı bilmiyorum ama o gece suratı bir türlü gülmedi.

Bonn'da Bristol adlı hoş bir otelde odalarımız ayrılmıştı. Ben tek başıma kaldığım odamda herkese ayrı ayrı telefon ediyor, bir şikâyetleri olup olmadığını soruyordum. O gece bütün ekip biraz şaşkınlıktan, biraz da yol yorgunluğundan şikâyet edecek gücü kendinde pek bulamadı. Ben de

dostlarım Dilek ve Suat Türker'le akşam yemeğine çıktım. O gece Dilek'le daha önce benim Köln'de sahneye koyduğum *Eski Fotoğraflar*'dan uzun uzun söz ederek güldük ve anılarımızı tazeledik.

Ertesi gün Köln'ün kapalı spor salonunda başlayacak gösterinin sekiz bin bileti bitmiş, yer bulmak isteyenler salonun çevresinde büyük kalabalıklar oluşturmuşlardı. Ben 8:30'da başlayacak gösteriye tüm kadronun 6:30'da gelmesini istemiştim. Böylelikle hem izdihamdan son anda içeri girememelerini önleyecek, hem de final provası yapacaktım.

Herkes tam saatinde sahne gerisinde toplanmış, kalabalıktan heyecanlanmıştı. Bir ara Türkân Şoray'la birlikte yolculuğa katılan Rüçhan Adlı yanıma gelerek:

"Haldun Bey sizinle bir şey konuşmak istiyorum" dedi.

"Buyurun Rüçhan Bey..."

"Türkân'ın finale çıkmasını istiyorsunuz, ama biliyorsunuz Zeki Bey mikrofonu kimseye vermeyecek."

"Yapmayın Rüçhan Bey, bana uçakta söz verdi. Üstelik fikri harika buldu. Çocuk gibi sevindi..."

"Siz onun sevinmesine bakmayın. Ne Türkân'a, ne de Emel Hanım'a mikrofonu vermez bana kalırsa..."

"O zaman Zeki Bey yerine ben size söz veriyorum. Hem Türkân Hanım'a, hem Emel Hanım'a Zeki Bey finalde mikrofon uzatacaktır."

"Siz söz veriyorsanız mesele yok. Size güvenirim ama Zeki Bey'e kesinlikle güvenmem..."

O sırada Türkân da yanımıza gelerek:

"Haldun Bey'i güç durumda bırakmayalım. Nasıl isterse öyle hareket edelim," diye olayı noktaladı.

Türkân Şoray olayı noktalamıştı ama ben korkmaya başlamıştım. Zeki gerçekten sonunda mikrofonu kimseye vermezse? Sonra uçaktaki heyecanını ve sevincini düşünerek korkmaktan vazgeçtim ve sahne amirlerinden bütün kadroyu sahneye çağırmalarını istedim. Herkes toplandıktan sonra da, ayrıntılı olarak finalde ne istediğimi, kimin nereden ne zaman gireceğini iki kez anlattım, az sonra da işin bir provasının yapılmasını istediğimi söyledim. Beş-altı provadan sonra istediğim olmuş, Türkiye'de görülmemiş bir ünlü yıldızlar geçidi gerçekleşmişti. Zeki munis bir çocuk gibi söyleneni yapıyor, kadrosunun arasında dolaşarak mikrofonu teker teker herkese uzatıp 'Esmerim' şarkısının bir bölümünü söyletiyordu. En sonunda da tam bir *'Grande Finale'*e yakışır bir biçimde herkes avaz avaz son dörtlüğü söylüyor ve ışıklar yavaş yavaş kararıyordu. Gerçekten müthiş bir final olacaktı ve kopacak alkış kıyameti o anda bile duymaya başlamıştım.

Gece büyük bir heyecanla başlamış, herkes sırasını büyük alkışlarla savmış, Türkân'la, Cüneyt de birer dokunaklı konuşma yaparak gösteriye katılmışlardı. Onlardan sonra Emel Sayın, en son da Zeki Müren sahneye

çıkmıştı. Şarkının kararlaştırılan bölümünde "Tamam" deyip işareti verdim ve iki sahne ağzında duran sahne amirleri bir baştan Emel'i, öteki baştan Türkân'ı sahneye soktular. Emel'i Erol Evgin, Nükhet Duru ve Enver Demirkan, Türkân'ı da İbrahim Tatlıses, Bedia Akartürk ve Aptullah Şahin izliyorlardı. Herkesi birden sahnede görünce ortalık inledi. Alkışların sonu gelmiyordu. Hareketler istediğim gibi aynen yapılmıştı, sıra Zeki Müren'in mikrofon dolaştırmasına gelmişti. Oysa onun mikrofonu başkasına bırakmaya hiç niyeti yoktu. Elinde mikrofonu sıkı sıkıya tutmuş yerinden bile kıpırdamıyordu... Herkes ağzını açıp kapıyor, Zeki en gür sesiyle şarkıyı tek başına söylüyordu:

"Esmerim biçim biçim
Ölürem esmer için
Âlem bana düşmandır
Esmer sevdiğim için
Hele loy loy loy
Güzel yarim esmerim."

Bu manzarayı görünce dehşet içinde kalmıştım. Bütün Köln kafama yıkılmıştı sanki. Şarkı da bir türlü bitmek bilmiyordu.

"Esmer bugün ağlamış
Ciğerimi dağlamış
Kara kaşın üstüne
Siyah puşi bağlamış."

Olduğum yerden, karşılarında çılgınca alkışlayan on bin kişiye rağmen Türkân'la Emel'in rahatsızlıklarını görüyordum. İkisi de her şey normalmiş gibi, rahatsız rahatsız gülümsemeye çalışıyor, bir taraftan da sesleri duyulmadığı için yalnızca ağızlarını açıp kapıyorlardı.

Birden yanımda, o sırada en son duymak istediğim sesi duydum Rüçhan Adlı'nın sesiydi bu. "Gördünüz mü Haldun Bey" dedi. "Ben bu adamları iyi tanırım."

Haklıydı. Hem de yerden göğe kadar haklıydı. "Rüçhan Bey," dedim, "Sizden özür bile dilemeye utanıyorum."

Türkân sahneden alı al, moru mor çıktı. Bir türlü affedemiyordu Zeki'nin yaptığını. Öte yandan Emel yalnız gülümsemekle yetindi. Özür dilediğim zaman da, en nazik haliyle, "Haldun Bey hiç üzülmeyin. Ben böyle olacağını baştan biliyordum, bu yüzden hiç şaşırmadım" dedi.

Ertesi sabah bütün grup, hep birden Mainz'a hareket ettik. Gene arabalara doluşuldu, ama bu kez Halit'le bana da tahsis edilmiş arabalar vardı ve bizim hayranlarımız da bizleri kendi arabalarında götürmekten pek memnundular. Ya da öyle görünmek zorundaydılar. Halit otelin ka-

pısı önünde gene ufak bir kriz geçirdi. Ya arabasını ya da hayranlarını beğenmemişti bu kez de. Bütün ününe ve herkesler tarafından tanınıp sevilmesine rağmen, Halit'in bu alınmaları beni çok eğlendiriyordu. Zaman zaman sekiz dokuz yaşında bir çocuk gibi alınıyordu koca Halit! O zamanlarda da Bülben en kibar haliyle onu sakinleştirmeye çalışırdı hep. Çoğunlukla başarırdı da...

Mainz Hilton'a yerleştikten sonra, hemen kapalı salona koşturduk. Mainz'daki matine erken bir saatteydi. Sahne kapısından kalabalıktan içeri zor girebildik. İçerde on bin kişi varsa en az bir o kadar da dışarıda vardı. Atlı Alman polisleri düzeni sağlamaya çalışıyor fakat içeri girmeye didinen, bilet bulamayan kalabalığın yarattığı kargaşayı bir türlü engelleyemiyorlardı.

O gece Zeki Müren dışında herkese, finalin kalktığını, işi bitenlerin otele dönebileceklerini söyledim. Herkes bu karardan çok memnun olmuştu. Sırası yaklaşırken Zeki Müren yanıma geldi ve "Bu gece final n'olacak? Ortalarda kimse kalmadı" dedi.

"Bu gece finali kaldırdım" diye mırıldandım.

"Kaldırmasaydın keşke. Hep birden sahneye çıkmak pek hoş oluyordu" dedi şaşkınlıkla, bir akşam önce her şeyi yerli yerinde yapmış gibi.

"Aman Zeki'ciğim herkesi böyle kulislerde bekletmek çok güç oluyor. İşsizlikten millet dedikodu yapmaya başlıyor, bu yüzde işi biteni gönderdim. Senin finalin zaten görkemli oluyor. Takviyeye gerek görmedim" diye işi noktalayıverdim. Cevabım onu tatmin etmiş olacak ki pek sesini çıkarmadı. Ya da kırdığı potu fark ederek susmayı yeğledi.

Sılanın Ödülleri turnesi büyük başarıyla Münih Olympiahalle'de devam etti. İçeri giremeyen kalabalığın bir taşkınlık yapmasına, gene atlı polisler engel olmuştu. Olympiahalle'nin yaşlı kapıcılarından biri "Ben böyle kalabalık görmedim. Bugüne kadar burada Frank Sinatra'dan Liza Minelli'ye kadar bütün ünlüler konser verdi ama böylesine bir izdiham hiç yaşanmadı," dedi.

Münih'te Beta Filmin yöneticilerinden dostum Anita Erken beni bir öğle yemeğine götürmüştü. Ben de onu yemekten sonra o günkü matineye davet ettim.

"Beş dakikacık bakayım. Benim için ilginç olur," dedi.

Kadıncağıza zar zor ayakta durabilecek bir nokta bulabildim. Zaten bir iki dakika kalıp gidecekti. Biz salona girdiğimizde İbrahim Tatlıses sahneye çıkmıştı. Bir saat sonra baktım Anita koyduğum yerde duruyor ve İbrahim'in o günlerdeki en ünlü şarkısı "Sabuha"yı büyük bir heyecanla dinliyordu.

"Sen daha burada mısın?" diye sordum şaşkınlıkla.

"Bu adam şahane," dedi. "Şarkılarını anlamıyorum ama adamın müthiş bir sahne kişiliği, olağanüstü bir karizması var." Anita haklıydı. İbrahim Tatlıses'in yabancılara bile geçen müthiş bir sahne kişiliği vardı.

Daha o günlerden bile belliydi adamın karizması. Zaten o turnede de en büyük alkışı o topluyor, bir saati aşkın süren konserinin sonunda bile seyirci onu bırakmak istemiyordu.

Son gösterimizi 17 Mayıs Cumartesi günü Berlin'de Berlinerhalle'de sergiledik ve 18 Mayıs günü Nükhet Duru'yla birlikte Paris'e uçtuk. O bir arkadaşıyla Paris'te kalacak ben de bir iki gün sonra Londra'ya giderek orada okuyan oğlum Ömer ve yeğenim Ali Said ile buluşacaktım. O yıllarda Londra, daha sonra da New York benim için kapı komşusu olmuştu, iki üç gün boşluk bulursam ya birine ya ötekine uçuyor, tazelenip İstanbul'a geri geliyordum.

Aile Bağları

Benim uzun yıllardır hep iki ailem olmuştu. Biri kan bağım olan ailem, öteki ise tiyatro ailem. Her ikisi ile de bütün hayatım boyunca haşır neşir yaşamış, ikisini de hiçbir zaman ihmal etmemişimdir.

1971 yılında babamın ölümünden sonra kan bağı ailem bir hayli sarsılmıştı. Özellikle babamın ölümünden dört ay önce kocası Hikmet Erenyol'u, ne olduğu belli olmayan bir araba kazasında kaybeden kız kardeşim Güler'i, babamın ölümü büsbütün yıkmıştı. Hayatı boyunca babam olmadan hiçbir şeye karar vermemiş olan annem ise yapayalnız çaresiz kalmıştı. Babam yalnız bizim değil, yakın uzak bütün akrabaların hatta tanıdıkların "temel direği" diye tanımladığı türden bir insandı. Bütün çağdaşlığı ve mükemmel vasıflarının yanı sıra gerçekten de hepimiz için bir temel direkti Said Ömer Dormen... Onsuz hayatı hiç düşünmemiş olan bizler, birden sudan çıkmış balığa dönmüş, ne yapacağımızı şaşırır duruma gelmiştik. Sonra yavaş yavaş çaresizlik bulutları dağılmış, hepimiz kendimize bir yol çizmiş, babam olmadan da bir hayatın yaşanabileceğini anlamıştık.

Annem toparlandıktan sonra kendine dostlarıyla çok güzel bir yaşam tarzı seçti. Babam olmadan hiçbir yolculuğa çıkmadığı halde, her yıl kendi kendine Londra'ya gidip iki üç ay kalmayı âdet haline getirdi. İstanbul'da olduğu zamanlar da hiç evde oturmuyor, her gün gidecek bir ahbap çayı, bir akraba daveti buluyor ya da Tevhide İpar'ın başkanlığında tiyatroları, gazinoları, konserleri dolaşıyordu. Gururlu ve güçlü olduğu için de yalnızlığını hiç belli etmiyordu. İsmet Ay onun için, "İstanbul'da yalnızlığı en güzel taşıyan kadın" derdi. Her zaman şıktı ve her zaman zarifti. Tek bir gün bile annemi saçı başı yapılmadan, zevksiz bir kılıkta görmemişimdir. Babamın ölümünden sonra tam 17 yıl annem bu enerjik yaşamı sürdürebildi ve kendini kimseye acındırmadı. Sonra günün birinde hastalandı

ve yatağa mıhlanıp kaldı. Sanki bilinmeyen bir güç onu "Sen artık çok gezdin, biraz da yat bakalım" der gibi cezalandırıyordu. Bir saat bile evinde duramayan Nimet Dormen şimdi beş yıldır bakıcılarıyla Kervansaray Apartmanı'ndaki dairesinde çile dolduruyor. Hayatta en nefret ettiği şey acınmaktı. Oysa şimdi ne yazık ki ona acımaktan başka hiçbir şey yapılamıyor. Bizler onu hiç ihmal etmiyor, sık sık görmeye gidiyoruz, fakat çok iyi bakılmasına rağmen gözlerindeki "Ben bu hale düşecek kadın mıydım?" ifadesi her ziyaretimizde bizleri mahvediyor.

Güler Güney Amerika'ya yaptığı bir yolculuk sırasında gemide rastladığı Muhtar Yiğit adında bir iş adamı ile evlenmiş, parçalanmış hayatını yeniden düzene sokmuştu. Hikmet Erenyol'dan olan oğlu Ali Said eğitimini Londra'da sürdürüyordu.

Eski eşim Betûl, yetmişli yıllarda İstanbul'daki karışıklıklardan ve terörden korkmuş, benim de onayımı alarak oğlumuz Ömer'i 1978 yılında İngiltere'ye eğitime göndermişti. İstanbul'da Avusturya Lisesi'nde okuyan ve orada okuduğu dört yıl süresinde yanımızda bir *"Ja"* bile demeyen Ömer, İngilizceyi bir iki ayda konuşur hale gelmişti. "Almancadan da o okuldan da nefret ediyordum. Bu yüzden bir çeşit protestoydu konuşmamam" diye açıklamıştı o dilde tek bir kelime söylememesini.

Her yaz ailemizi birleştiren, tümümüzü aynı çatı altında toplayan Çiftehavuzlar'daki görkemli yalı yoktu artık. Hepimizin kararı ile onu çağa uydurmuş, 12 daireli bir yalı-apartman haline getirmiştik. Orada yaşanan günler bizler için olduğu kadar, yakınlarımız için de geçmişe gömülen tatlı acı anılar haline dönüşmüştü.

Ailemizin ve Çiftehavuzlar'daki evin emektarı vazgeçilmezi Nazik Hanım kısa bir hastalık geçirip ölmüştü. Onun ölümü de hayatımızdan bir şeyler alıp götürmüştü. Çiftehavuzlar'da yaşanan o görkemli günler bambaşka bir âleme aitmiş gibi geliyordu artık bizlere. Sanki Anton Çehov'un bir oyununun son perdesinde, düşle gerçek arasında gelişen olayları çeşitli karakterlerle oynamış ve perdeyi bir daha açmamak üzere kapamıştık. Çehov'un karakterlerinin aksine yok olan geçmiş, hiçbirimizi ezmiyordu. "Neydi o günler" diye hayıflanmıyor, gerçekleri olduğu gibi kabul edip yaşamlarımızı yeni koşullarda sürdürüyorduk.

Yalnız arada bir geriye baktıkça bir konuda "Ne tuhaf!" diye düşünmekten kendimi alamıyordum. Öyle ya son birkaç yıl öncesine kadar, İstanbul'un göbeğinden gene İstanbul'un merkezi sayılan Çiftehavuzlar'a, Adalar'a, Moda'lara yazlığa gidilir, sonra gene okullar açılıyor patırtısıyla, eylül aylarında kışlık evlere bir telaş geri taşınılırdı. Hiç de aklımıza gelmezdi, kışı o güzelim Çiftehavuzlar'da geçirmek.

Yalı, apartman haline gelince bizlerin Çiftehavuzlar'a yazlığa girmemiz de otomatikman yok oldu. Zaten insanlar da akıllanıp, yaz kış oralarda oturmaya başladılar. Güler iki daireyi birleştirip kocasıyla yeni apartmana yerleşti. Ben eski alışkanlık "Neme lazım? Kar olur, kış olur. Tiyat-

roya yürüyerek gitmem gerekir" düşüncesiyle, Mecidiyeköy'ün güzel bir sokağındaki iki yüz elli metre kareyi aşkın bir apartmana yerleştim. Ama o güzel sokak da değişip, iş hanlarının mantar gibi bittiği bir ofisler merkezi haline geldi ve beni kendime yeni bir yer bulmaya zorlamaya başladı.

Hikmet'in ölümünden sonra Güler, Ali Said'in hem analığını hem babalığını üstlenmişti. Onu bir yere kanalize etmek için var gücüyle didiniyordu. Kocasıyla Londra'nın göbeğinde aldıkları bir apartman dairesi, Ali Said'in dışında bütün ailenin İngiltere karargâhı haline gelmişti. Hepimiz Londra'ya gidişimizde orada kalıyor, Ali Said'in konuğu oluyorduk. Ömer de Eastbourn'daki okulundan hafta sonlarını ve tatillerini Ali Said'le birlikte geçiriyordu.

Betûl'le ilişkimiz sağlam bir dostluğa dönüşmüş, bu da Ömer'in aklı başında bir insan olarak yetişmesine neden olmuştu. Boşanmamızın ilk ayları dışında Betûl'le dostluğumuz hiç bozulmadığı gibi, ne ben onun ailesinden kopabilmiş, ne de o benim ailemden uzaklaşabilmişti. Tabii ikimizin de yeniden evlenmemiş olması, bu dostluğun böylesine sağlam bir biçimde sürmesini sağlıyordu.

Ömer İngiltere'ye gidinceye kadar hafta sonları dışında annesiyle oturmuş, yazları ise Çiftehavuzlar saltanatımız bitinceye kadar da yaz tatillerini benimle geçirmişti. Zaten nerede kalacağı hiçbir zaman zorunlu olmamıştı. Ömer çoğunlukla istediği gibi, başına buyruk hareket etmişti. Her zaman yaşından daha olgun olduğu için de, ne benim için ne de onunla daha fazla meşgul olan annesi için bir sorun yaratmıştı. Ömer konusunda ikimiz de kendimizi şanslı birer ana ve baba hissediyorduk.

Çiftehavuzlar'daki mimar dostumuz Yılmaz Sanlı'nın yaptığı apartman bitince, annem de ben de bazı dairelerimizi satmak istedik. Benim minik bir dairemi eski dostumuz Mefkûre Şerbetçi satın aldı. Sosyetenin bu güzel kadını, Yeşilköy'de deniz kenarındaki muhteşem malikânesinden yavaş yavaş uzaklaşmayı düşünüyor ve Büyük Kulübe çok yakın olan bizim yalının bir dairesinde, "oralarda yaşayabilir miyim, yaşayamaz mıyım?" diye kendince bir deneme yapıyordu. Gün geçtikçe ağırlığını kaybeden Büyük Kulüp, eski adıyla "Cerle D'orient", birçok dostumun devam ettiği, oyun oynayabileceği bir yerdi. Bu yüzden Çiftehavuzlar'daki 58 numaralı yalıdan bozma apartmandaki bir daire, ona inanılmayacak kadar pratik geliyordu. Benim bir büyük dairemi de bankacı dostum Tanju Özyol'un aracılığı ile, Kastelli adında biri almıştı. Kastelli'nin adını ilk duyduğumuz zaman hepimiz yabancı sanmıştık. Hatta annem "İtalyan kontu mudur nedir?" diye sormuştu.

O günlerde Cevher Özden yeni yeni adını duyurmaya başlıyor ve inanılmayacak yükselişinin ve düşüşünün ilk adımlarını atıyordu. Kastelli daireme herkesten fazla para vermiş ve yetmişli yılların sonunda astronomik bir rakam sayılan dört milyon lira ödemişti. Böylelikle Türkiye'de yeni türemeye başlayan "banker" kavramının en büyük yıldızı Cevher

Özden, bizim yalıdan bozma apartmanda hem Şerbetçi, Birol Nasuhioğlu, Yiğit ailelerine komşu olmuş, hem de iki daireye birden yerleşmişti (Annemin sattığı bir daireyi de almıştı).

Ben de deniz kenarındaki "Mehtap odasını" yeni baştan yaptırmış ve herkesin çok beğendiği şirin bir deniz evi haline getirmiştim. Gece dört ya da beş kişinin, biraz tekne usulü kalabileceği, gündüzleri hele hele akşamüzerleri, deniz üzerine uzanan geniş terasında zaman zaman yirmi otuz kişinin konuk olabileceği hoş bir yer olmuştu. Babam altmışlı yıllarda orayı yaptırdığı zaman, ben de çevresine bir iki kestane ağacı diktirmiştim. O ağaçlar büyümüş terasın üzerine doğal bir tente oluşturmuşlardı. Deniz evim gerçekten de herkesin bayıldığı harika bir yer olmuştu. Yıllar sonra bile, sayısız dostum "Orada ne güzel günler geçirmiştik" diye deniz evimi sevgi ve hasretle anıp durdular.

Deniz evim iyiydi hoştu ama, ilk yapıldığı altmışlı yıllardan beri amansız bir düşmanı vardı. Bir zamanlar bize ait olan, çok eski yıllarda tenis kortumuzun bulunduğu yanımızdaki arsayı satın alan Ellialtıoğlu ailesinin başı, her nedense o eve takmış, ilk günden itibaren yıktırmak için girişimlerde bulunmuştu. Karşılıklı davalar sonucu adam evi bir türlü yıktıramamış, bunu inanılmaz bir tutku, bir savaş haline getirmişti. Sonradan öğrendiğimiz nedeni de şuymuş; Deniz evi yatak odasındaki manzarayı engelliyormuş! Evet deniz evi koca bahçe içinde altmışlı yıllarda izinsiz olarak yaptırılmıştı, ama çok hoş görüntüsü vardı ve de Çiftehavuzlar sahillerini süsleyen şirin bir yapıydı ve Ellialtıoğlu'nun evinden çok önce inşa edilmişti.

Deniz evimle düşmanı arasındaki savaş, on beş yılı aşkın bir süre devam etti. Sonunda Güler'le ben "pes" dedik ve evi kendimiz yıktırdık. "Pes" dememizin nedeni Ellialtıoğlu'nun direnmesinden çok, Çiftehavuzlar'ın bahçesinin önünden, yani eskiden denizin olduğu yerden, koca bir yolun geçmesiydi. Bu yolun yapılmasıyla da, deniz evinin deniz evliği kalmamıştı. Yıkılıp güzel bir anı olarak hatırlanmasından başka yapılacak bir iş yoktu. Böylelikle Ellialtıoğlu da amacına kendi yöntemleriyle olmasa da ulaşmış oldu.

Tiyatronun kapanmasıyla tiyatro ailem bir süre için yok oldu. Gerçi Göksel Kortay ve Kerem Yılmazer gibi bizim tiyatronun eski elemanları ile içtiğim su ayrı gitmiyordu ama genel anlamda bir tiyatro ailem kalmamıştı. Dormen Tiyatrosu'nun en büyük özelliği bir aile gibi olmasıydı. Herkes herkesin derdine sevincine ortak olur, gezmelere, eğlencelere birlikte gidilir, neredeyse ortaklaşa yaşanırdı. Doğal olarak 1972 yılında tiyatronun kapanması, bu aileyi de dağıtmış, yok etmişti.

Egemen Bostancı'yla birlikte başlayan Şan serüvenim bana yeni bir tiyatro ailesi kazandırmış, Dormen Tiyatrosu ailesinin ya da yakın dostum Müşerref Hekimoğlu'nun deyimiyle, Dormencilerin yokluğunu unutturmuştu. Yeni tiyatro ailemde Nevra Serezli, Adile Naşit, Erol Evgin, Kartal

Kaan, Ayşen Gruda, Belkıs Dilligil, Asuman Arsan, Bülent Bilgiç gibi isimler vardı. Ben Şan Tiyatrosu'nun, özellikle sahne gerisinin tek söz sahibi haline gelmiş, ister istemez herkesin her şeyine ortak olmaya başlamıştım. Egemen Bostancı sıkışınca beni öne sürüyor, "Benim suçum yok, Haldun Bey öyle istedi" diye olayları benim üstüme atıyordu. Bana da bir sürü işi düzeltmek, kırılan kalpleri tamir etmek, moralleri bozulanları kendilerine getirmek, istenmeyenlerin umutlarını başka yöne itmek gibi sempatik (!) görevler düşüyordu. Bu konularda deneyimli sayıldığım ve de insanların bana sevgisi ve saygısı olduğu için de yakınmadan bu işleri başkalarına göre daha kolay yapıyordum.

Yeni tiyatro ailemle en çok gittiğim yer, o yıllarda Harbiye Ordu Evi'nin karşısında açılan Günay Restoran ve Bar'ıydı.

Hisseli Harikalar Kumpanyası'ndan bir iki hafta önce kapılarını açan Günay Restoran, sahibi Günay Tunceli'nin işi iyi bilmesi sayesinde, kısa bir sürede terör olaylarını bile hiç sayarak İstanbul'un en işlek lokali haline gelmişti.

Sanatçılar, hele Şan Tiyatrosu'nda çalışan bizler, geceleri Günay'a bir kez uğramayı âdet haline getirmiştik o günlerde.

Günay'da tanıdık bol olduğundan özel bir kulüp havasında eğleniliyor, iyi yemek yeniyor, çok da güzel müzik dinlenilebiliyordu.

Seksenli yılların başında her dilden şarkı söyleyebilen ve kendine özgü bir stili olan Leman Sam adlı genç bir şarkıcı da özellikle dikkatleri çekiyordu.

Sokağa çıkma yasağı birde başladığı zamanlar bile, saat on ikiyi çeyrek geçe, hatta yarımda Günay'a gruplar gelirdi. Biz tam ucu ucuna eve yetişmek için yarımda kapıdan çıkarken onlar daha yeni içeri girerdi.

"Bunlar ne zaman yiyip içecekler de, ne zaman sokağa çıkma yasağından önce eve gidecekler?" diye aramızda konuşurduk, vestiyerde telaşla paltolarımızı giyerken. Sonradan öğrendim ki, bu geç gelenler sabah altıya kadar, yani sokağa çıkma yasağının bitimine kadar oturup eğlenen takımmış.

Şan'la birlikte Günay da yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş ve Günay'sız hafta geçirmez olmuştuk. Zaten bildiğim kadarıyla Egemen'in de Günay'da bir hissesi vardı.

Sanatçıların gelmesi zamanla Günay'a değişik bir müşteri çekmiş, sanatçıları yakından görmek için gelenler çoğunlukta olmaya başlamıştı. Böylelikle doğal olarak fiyatlar da yavaş yavaş yükselmiş, sonuç olarak sanatçılar Günay'a gitmemeyi yeğlemişlerdi.

Günay Şişli'ye yeni yerine taşındığında bambaşka bir "clientele"e hitap ediyor oldu. Sanatçılar da Arif'in ya da nam-ı diğer Çiçek Bar'ın ve Ahmet ve Nilgün Sezerel çiftinin işlettiği Taksim Sanat'ın yolunu tuttular.

1980 yılının 12 Eylül sabahı Türkiye'de birçok şey gibi, bizim hayatımız da ister istemez değişmek zorunda kaldı.

Bir hafta sonu için Çiftehavuzlar'a gelmiş, geceyi Güler'le ve Muhtar'la geçirmiştim. Ertesi sabah da İzmir Manolya Bahçesi'nde oynanan, *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nın kadrosuyla birlikte olmak üzere birkaç günlüğüne İzmir'e uçacaktım.

Gece normal oturup yemeğimizi yedik, televizyon izledik ve sabah kahvaltıda buluşmak üzere birbirimize iyi geceler dedikten sonra odalarımıza çekildik. Annem de yalı yıkıldıktan sonra her hafta sonunu Güler ve Muhtar'la Çiftehavuzlar'da geçirmeyi âdet haline getirmişti.

Sabahın erken saatinde acı acı çalan telefonla bütün ev halkı telaşla uyandık. O saatte çalan telefon iyi bir şeyin habercisi olamazdı! Kim bilir kim ölmüştü? Ya da yakınlarımızdan hangisine bir şey olmuştu? İlk aklıma gelen Ömer oldu. Telefonun ucunda Mefkûre Şerbetçi'nin telaşlı sesi vardı.

"Haberiniz yok mu devrim oldu. Ordu darbe yaptı. Televizyonu açsanıza."

Televizyonda spiker Tuna Huş'la burun buruna geldik, Huş aynı şeyleri tekrarlayıp duruyor, ordunun hükümete el koyduğunu ve bütün siyasi partilerin kapatıldığını söylüyordu.

"Yirmi yıl sonra ikinci bir ihtilal" diyordu eniştem Muhtar kafasını sallayarak. Hepimiz şaşkındık. Sevinelim mi, üzülelim mi bilemiyorduk ama en azından teröre bir son verileceğini bundan sonra sokak başında adam öldürülmeyeceğini umuyorduk. Böyle durumlarda hep olduğu gibi, her kafadan bir ses çıkıyor, herkes durumu kendine göre yorumluyordu.

O gün sokağa çıkma yasağı konduğundan benim İzmir, Ali Said'in de Londra yolculuğu kala kaldı.

Kenan Evren Paşa yönetimindeki cunta, kendi deyimleriyle "Beyaz bir devrim" gerçekleştirmişler ve hiç kimsenin burnunu kanatmadan Türkiye'deki herkesi korkutan karanlık durumuna bir son vermişlerdi. Kafası işleyenlere göre, önemli olan, işlerin bundan sonra nasıl gelişeceğiydi. Askerler başta kalacak mıydı? Yoksa işleri biraz yoluna sokar sokmaz devleti demokratik bir yönetime mi bırakacaklardı? Her şeye karamsar bakanlar bar köşelerinde konuşmaya başlamışlardı bile.

"Bunlar bir daha dünyada gitmez. Demokrasiyi ancak düşlerinizde görürsünüz bundan sonra."

Ortalıkta insanı ferahlatan bir gerçek vardı. Terör olayları gözle görülür bir biçimde azalmış, herkes bir süre için rahat bir nefes almıştı ya da bazı gerçekleri görmemeyi tercih etmişti.

Tabii bu arada İzmir'de her şeyle birlikte *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nın temsilleri de kalmış, tüm kadro, Kısmet Oteli'nde geceleri sokağa çıkma yasağının kalkmasını, böylelikle de oyunun akıbetinin ne olacağını

bekliyordu. İki üç gün sonra, kapanan partilerin yöneticileri, işlerinden olan bürokratların, bir süre karanlıklara çekilmek zorunda kalan teröristlerin dışında, herkes normal yaşamını sürdürmeye başlamıştı. Tabii bu arada *Hisseli Harikalar Kumpanyası* da perdesini yeniden açmış, İzmir Fuar Parkındaki tiyatrodan başka her şeye benzeyen Manolya Bahçesi'ni dolduruyordu.

Devrimin ilk heyecanı geçtikten sonra ben arada bir İzmir'e gidip birkaç gün kalıyor, çocukların moralini düzeltiyor, oyunun orasını burasını yoluna koyuyor ve tekrar İstanbul'a dönüyordum. İstanbul'a dönmemin iki önemli nedeni vardı. Birincisi Türker İnanoğlu'yla birlikte, *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nın bir film senaryosu üzerinde çalışıyordum. İkincisi de, Egemen'le yeni mevsim için önemli bir proje hazırlıyorduk. Ayrıca Nükhet Duru'nun başrolünü üstlendiği ve benim yazıp sahneye koyduğum "Nükhet Duru Show" Hisar'da temsillerini başarıyla sürdürüyordu. Bu kez kadroda Nükhet'in yanı sıra ünlü tiyatro komedyeni Suna Pekuysal, bence Türkiye'nin en güzel sesli erkek şarkıcısı Neco, İspanyol şarkılarıyla ün kazanan Salim Dündar ve Mazhar-Fuat-Özkan üçlüsü vardı.

Egemen'le kış için hazırladığımız proje ise, benim önerim üzerine seçilen ünlü Amerikan müzikali *Hello Dolly*'nin bir uyarlamasıydı. Başrol için seksenli yıllarda adını iyice duyurmaya başlayan, iki yıl önce teklif yapıp bir türlü anlaşamadığımız Perran Kutman'ı istiyorduk. Eski aktörüm Hüseyin Kutman'dan ayrıldıktan sonra soyadını bırakmayan Perran'a, çok istediği halde Dolly rolünü oynamak gene kısmet olmadı. Perran'la ne zaman çalışma hazırlığına girsek, bir aksilik çıkıyor, birlikte hazırladığımız proje son anda suya düşüyordu. Bu kez de öyle olmuş Egemen'le Müjdat Gezen'in aralarının bozuk olması, Perran'ın bizimle çalışmasını engellemişti. Perran Müjdat'la gazino işi yapıyor, ayrıca daha önce sözünü ettiğim, Miyatro adlı yeni topluluğun açılması için hazırlıklarını sürdürüyordu.

Perran'ın oynayamaması *Hello Dolly*'nin keyfini biraz kaçırmıştı. Bana kalırsa tam Perran'lık bir roldü, kendine koca arayan sevimli çöpçatan Dolly Levy rolü. Hele oyunu otuzlu yılların Türkiye'sine uyarladığımızdan, bu karakter Perran'a kalıp gibi uygun olacaktı. Öte yandan Egemen'le kanlı bıçaklı olan Müjdat'ın, kendine bağlı olan Perran'ı Egemen'e vermemesinden daha doğal bir şey olmazdı.

Sonuç olarak yeni bir Dolly bulmamız, hem de hemen bulmamız gerekiyordu. Oyuncuların geri kalan bölümünü tamamlamıştık. Kadroda eski Dormen Tiyatrosu'ndan Kâmran Usluer, Enver Demirkan, Erol Günaydın, Türk Tiyatrosu'nun değerli aktörü İsmet Ay, çoktandır tiyatroya dönüş yapmak isteyen ünlü sinema oyuncusu Eşref Kolçak, unutulanlar dizisinde oynadığı Şevkiye May rolüyle yeteneklerini kanıtlayan Hümeyra, eski Ses Tiyatrosu'nun başarılı oyuncularından Nevzat Okçugil, Halit Akçatepe, Tevhit Bilge, şarkıcı Nisan Bener, Nilgün Akçaoğlu adlı genç,

güzel yeni bir oyuncu ve *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'ndaki gazeteci rolünden Dolly'e ya da yeni adıyla *Çöpçatan'ın Fendi*'ne transfer olan Bülent Bilgiç vardı.

Egemen'le *Hisseli*'nin kadrosundan kimseyi almamaya karar vermiştik. Müzikal mevsim başında Ankara'da başlayacak, oynayabildiği kadar oynayacak, sonra da Kadıköy'deki Halk Eğitim Merkezi'nin 800 kişilik eski tiyatro salonunda gösterilerini sürdürecekti. "Kadıköy'de bir ay oynayabilir miyiz?" diye sormuştu Egemen bana. "Bana kalırsa iki ay bile kalabiliriz Kadıköy'de" diye yanıt vermiştim, altmışlı yıllarda *Sokak Kızı İrma*'nın Kadıköy temsillerini hatırlayarak.

Bir hafta için götürmüştük *İrma*'yı Kadıköy'deki Süreyya Sineması'na ve altı hafta süreyle kapalı gişe oynamıştık. Küçük Sahne'de perdeyi açmak zorunda kalmasaydık, belki birkaç hafta daha oynayabilirdik de. *Hisseli*'de de aynı şey olmuş, "Bir ay oynar mı?" diye düşündüğümüz oyun, Kadıköy'de tam altı ay süreyle kapalı gişe oynanmıştı.

O günden sonra Kadıköy'ün ayrı bir kent olarak düşünülmesin zorunlu olduğuna karar vermiştim. Kadıköy seyircisi eskisi gibi, istediği oyunları seyredebilmek için İstanbul tarafına geçemiyordu artık. Bunun, pahalılık, zamansızlık, trafik kargaşası, bilet bulma zorluğu gibi çeşitli nedenleri vardı. Bu yüzden karşı tarafta oturanlar oyunların Kadıköy'e geçmesini bekliyor, beğendikleri bir oyun olursa da tiyatroyu tıklım tıklım dolduruyorlardı.

Daha önce de söylediğim gibi bir tek kişi vardı *Hisseli*'den *Çöpçatan*'a transfer olan. O da, *Hisseli*'de gazeteci rolü oynayan genç oyuncu Bülent Bilgiç'ti. Bülent deli divane âşık olduğu balerin Yaprak Özdemiroğlu'nun, *Çöpçatan*'da dans edeceğini öğrenince, ne yapıp yapmış beni kandırarak kendisini *Çöpçatan*'ın kadrosuna aldırmıştı. Bülent-Yaprak ilişkisinin aslında olumlu bir sonuca gitmediğini hepimiz görüyorduk. Yaprak, Bülent'e âşık değildi. Onunla flört etmiş ve işi orada bitirmek istemişti. Oysa Bülent kıza fena halde tutulmuş ve gözü hiçbir şey görmez olmuştu. *Çöpçatan*'a transferi ise işleri büsbütün çıkmaza sokmuş, hatta bir aralık Yaprak'ın ilgisini çekmek için Bülent'in intihar teşebbüsüne kadar da dayanmıştı.

Bülent'in *Hisseli*'de gazeteci rolünü bırakması role yeni birini bulmamızı gerektiriyordu. Dublaj dünyasından ve Şehir Tiyatrosu'nun kadrosundan herkesi tanıyan genç dostum Osman Görgen:

"Tam sana göre biri var" dedi.

"Kim?" diye sordum.

"Tam sana göre biri" diye üstüne basa basa tekrarladı.

"Çetin Akcan adlı genç bir oyuncu. Şehir Tiyatrosu'nun çocuk oyunlarında başlamıştı. Sonra evlenip yedi yıl tiyatroyu bıraktı. Şimdi karısından ayrılıyormuş, yeniden tiyatro yapmak istiyor."

"Peki yedi yıl ne yapmış?"

"Belki hatırlarsın, Ankara Pazarı'nın Nişantaşı şubesinin müdürüydü. Karısı Ankara Pazarı'nın sahibi Erdoğan Demirören'in yeğeniydi."

"Hatırladım" diye atıldım. Gerçekten de Ankara Pazarı'na gittiğim zaman herkese son derece nazik davranan, sempatik yakışıklı genç adamı hatırlamıştım birden.

Bir iki dün sonra Çetin Akçan'la görüştük ve Bülent'in rolünü Kadıköy temsillerinde devralması için anlaştık. Kibar ve hoş bir gençti Çetin. *Hisseli*'nin kadrosuna uyacak yumuşaklıkta biri gibi görünüyordu. Gerçekten de kadroyla hemen anlaşmış, kısa bir sürede de benim en yakın dostlarım arasına girmişti. O günden sonra Çetin'le bir daha ayrılmadan hep birlikte çalıştık. İlk önce asistanım sonra müdürüm, daha sonra da iş ortağım oldu. Aktörlüğü fazla sevmediği, hatta bana kalırsa sahneye çıkmaktan nefret ettiği için, yönetmenlik ve yöneticilik işlerinde karar kıldı. Çok akıllıca bir karar verdiğine inanıyorum, çünkü bu işlerde son derece becerikli. En önemlisi de benim otuz yıllık tiyatro yaşamımın en büyük boşluğu olan "yöneticilik" sorunu da Çetin ve Mehmet'le birlikte ortadan kalkmış oldu.

Bu arada Egemen'le haldır haldır Dolly rolü için önemli bir isim arıyorduk. *Hisseli*'nin Bodrum kalesindeki 3 temsili sırasında tiyatro hayatını noktalayıp Bodrum'a yerleşmiş olan sevgili dostum ve eski partnerim Ayfer Feray'ı sık sık görüyorduk. Hatta *Hisseli*'nin kadrosundan birkaç kişi ile birlikte Ayfer'in kardeşi Günfer'in, Güf-Güf adlı pansiyonunda kalıyorduk. Bu yüzden de Ayfer'i sık sık görmemiz ve Egemen'le rolü ona teklif etmemiz kaçınılmaz bir hale geldi.

Ayfer çeşitli komedilerde oynamasına rağmen, Perran gibi komik bir aktris değildi ama komedi zamanlaması mükemmeldi. Üstlendiği rollerin altından rahatça kalkabilecek bir tekniği, bir yeteneği vardı. Üstelik de hâlâ çok güzeldi. Hiç kuşku yok ki Türk sahnesine gelmiş, ender "Çok güzel" kadınlardan biriydi. Benim kafamdaki *"clown"* tarafı ağır basan bir Dolly olmayacaktı ama en azından güzelliği ile role bambaşka bir boyut getirebilecekti. Rolü Amerika'da ilk oynayan Carol Channing bir *"clown"*du, fakat daha sonra dünyanın çeşitli ülkelerinde rolü üstlenen Mary Martin, Marika Roekk, Ginger Rogers, Dorothy Lamour, Dora Bryan, Betty Grable ve zenci şarkıcı Pearl Bailey gibi yetenekli sanatçılar, Dolly'ye kendilerine özgü başka bir boyut getirmişlerdi.

Sonunda Egemen'le fikir birliğine vardık ve rolü Ayfer'e teklif ettik. Ayfer dünyada en kolay çalışan insanlardan biriydi, ama son yıllarda bir hayli "vıdı vıdı" olmuştu. Bir işe karar vermesi güç olduğu kadar, bir rolü ele alıp onu istediği biçime sokması da neredeyse olanaksız hale gelmişti. Uzun mücadelelerden, sorup soruşturmalardan ve vazgeçmelerden sonra "Peki" deyip, Egemen'le bana rahat bir nefes aldırttı.

Kaç yıldır az iş yapmış, tiyatrodan uzak kalmıştım. Egemen'in yaşamına girmesi beni birden Türkiye'nin en faal insanlarından biri haline

sokmuştu. Televizyon çalışmalarım, gazete yazılarım, film senaryosunun hazırlanışı, Şehir Tiyatroları'ndaki oyun, altı yıldır süren radyo programlarım ve de Egemen'in binlerce işi, beni hiç kuşku yok ki seksen yılında devrimi gerçekleştiren, şimdi de devleti yönetmeye kalkan askerlerden bile daha meşgul bir insan haline sokmuştu.

Bütün bu işlerin altından kalkmam için mükemmel bir asistana ve de özel sekretere ihtiyacım vardı. Başka türlü işlerin içinden çıkamayacağımı hissediyordum ama bütün bu işlerde bana yardım edebilecek kim olabilirdi ki?

Çetin tiyatro ailemize yeni girmişti. İlk başlarda aktörlüğünün yanı sıra, bu tip işlerde gönüllü olduğunu bilmiyordum daha. "Kim bana asistanlık edebilir?" diye kara kara düşünürken, Bülent Bilgiç "Haldun Abi, tam size göre bir arkadaşım var. Tiyatroyla yakından uzaktan ilgisi yok ama çok yeteneklidir. Hemen öğrenir" diye yardıma yetişmeye çalıştı. Tiyatroyla yakından uzaktan ilgisi olmayan birinin bana nasıl yardım edebileceğini aklım almamıştı pek, ama Bülent ısrar etti.

"Bir kez görün. Hiçbir şey kaybetmezsiniz."

Bülent haklıydı. Sözünü ettiği arkadaşını bir kez görmekten bir şey kaybetmezdim. *Çöpçatan*'ın provaları başlamadan önce birini bulmam gerekiyordu. "Peki" dedim. "Bir gün Şan'a getir, konuşalım." Adının Mehmet Öztopuz olduğunu öğrendiğim Bülent'in arkadaşı, günün birinde Şan'da karşıma çıkıverdi. Biraz konuştuktan sonra karşılıklı bir deneme yapmaya karar verdik. Anladığım kadarı ile, deneme asistanım yaşamının kötü bir devrine girmişti. Karısından ayrılmış, muhasebe danışmanlığı işini bırakmış, bir çeşit bunalım geçiriyordu. Tıknaz, yakışıklı bir gençti. Tiyatro dünyasından alıştığım insanlarla yakından uzaktan ilgisi yoktu. Entelektüel görünme çabası da göstermiyordu. Doğal bir insandı. Tek kusuru biraz fazla konuşuyor, her şey hakkında fikir yürütüyordu. Bana en ilginç gelen yönü, halktan biri gibi olmasıydı. Zaten morali bozulduktan ve işini bıraktıktan sonra babasının bakkal dükkânında çalışmış, bu yüzden de aramıza girer girmez Ragıp ve Sedat Erus'un ona "Bakkal Mehmet" lakabı takmasına neden olmuştu.

Mehmet tiyatroyu bilmiyordu ama benim asistanım olduktan kısa bir süre sonra işi öğrenmeye ve de herkesle yakın dost olmaya başlamıştı. Bir iki ay içinde Mehmet'i bütün hayatım boyunca tanıyormuş gibi oldum. Böylelikle Mehmet Öztopuz, hayatımın, ailemin ve de yakınlarımın vazgeçilmez insanlarından biri haline geldi.

Çöpçatan'ın müziği Melih Kibar tarafından baştan yazılıyordu. Orijinal şarkılardan bir tek ünlü *Hello Dolly* şarkısını oyunda bırakmış, geri kalanların tümünü otuzlu yılların Türkiye'sine uydurmak için Melih'e ısmarlamıştık. Çiğdem Talu uzun bir süre için Londra'da olduğundan, şarkı sözleri aralarında benim de bulduğum çeşitli kimseler tarafından gerçekleştirilmişti. Çeviriyi Nisa Serezli yapmış, birçok sahne benim tarafımdan

tekrar yazılmıştı. Uzun sözün kısası, dünyanın en ünlü müzikallerinden biri olan *Hello Dolly*, Türkiye'de Egemen'le benim sayemde karmakarışık bir çorba haline getirilmişti.

Çiğdem'le çok yakın dost olmuştuk. Daha önce de belirttiğim gibi görüşemediğimiz günler uzun uzun telefonda konuşuyor, günlük işleri ve de özel dertlerimizi tartışıyorduk ama her nedense Londra'ya gitme sebebini bana hiç açıklamamış ben de sormaya gerek görmemiştim.

Günün birinde müzikal aranjmanlarını yapan Esin Engin herkesin bildiği bir şeyi benden saklamaya gerek görmeden baklayı ağzından çıkarıverdi:

"Kanser tedavisi görüyor, kaç yıldır hasta zavallı."

Beynimden vurulmuşa dönmüştüm. Çiğdem hasta olduğunu bana hiç söylememiş, ben de kimseden duymamıştım. Sonradan İngiltere'den döndüğünde bana hastalığını uzun uzun anlatmış, bizleri üzmemek için bunu daha önce açıklamaya gerek görmediğini, ama menhus hastalığı kesinlikle yenmeye kararlı olduğunu söylemişti. Ben de gözlerindeki o müthiş kararlılığı görmüş ve rahatlamıştım. Çiğdem gibi mükemmel biri ne yapıp yapar o hastalığı alt ederdi nasılsa.

Çöpçatanın Fendi Bizleri Yendi

Bu arada Egemen her zamanki çılgınlığı ve cesaretiyle, oyunlardan kazandığı paraları "Şan" sinemasına yatırmış ve Yılmaz Sanlı'nın yardımıyla ortaya, Türkiye'de eşi bulunmayan güzel bir müzikhol çıkarmıştı. Yeni Şan Tiyatrosu'nun açılış galası için, Egemen Ankara'da temsillerini büyük başarıyla sürdüren *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nın kadrosunu başkentten uçakla getirtmişti. Bu arada uçaktan korkan Nevra Serezli ve Adile Naşit üşenmeden onca yolu bir gece için arabayla gidip gelmişlerdi.

Şan'daki gala gerçekten muhteşem olmuştu. Egemen İstanbullulara, birçok borcun altına girerek mükemmel bir salon kazandırmıştı. Gerçi sahnenin teknik olanakları pek elverişli değildi ama Egemen günün birinde onu da yaptırırdı nasılsa...

Gala gecesi Nükhet Duru, Cemal Reşit Rey'in piyanosunun eşliğinde onun şarkılarından bir potpori sunmuş, Vasfi Rıza Zobu, Bedia Muvahhit ve tiyatroların en sadık seyircisi Tevhide İpar da birer konuşma yapmışlardı.

Bu olaydan bir hafta sonra perdesini açan *Çöpçatan*'ın ilk gecesi pek iyi geçmemiş, beni epeyi korkutmuştu. Genel provada seyredenleri kahkahadan kırıp geçiren oyun, ilk gece pek sus pus geçmiş ve hiçbir sahne benim beklediğim reaksiyonu almamıştı. Oyunda seyirci karşısında iş-

lemeyen bir şey vardı. Egemen "Merak etme oturacak" diye beni teselli etmeye çalışıyordu, fakat benim için tehlike çanları fena halde çalmaya başlamıştı. Oyun tutmayacağa benziyordu.

Öte yandan *Çöpçatan*'da çok güzel ve ilginç şeyler de vardı. Hümeyra'nın ilk tiyatro rolü olması, Eşref Kolçak'ın 'Ses'teki operet günlerinden sonra tekrar sahneye dönmesi, bence Çöpçatan'a ayrı boyutlar getiriyordu. Üstelik ikisi de rollerinde çok başarılıydılar. Osman Şengezer belki de hayatının en güzel, en görkemli dekor ve kostümlerini gerçekleştirmişti. Özellikle Eşref Kolçak'ın baş garson olarak başlattığı ikinci perdenin gazino dekoru, hiç kuşku yok ki Türkiye'de o güne dek yapılmış en pahalı, en mükemmel dekordu. O sahnede Ayfer'in lila rengi kostümüyle *"Hello Dolly"* şarkısını söyleyerek merdivenlerden inmesi, seyirciden her gösteride hayranlık dolu, sesli bir reaksiyon getiriyordu. Herhalde dünyadaki birçok Dolly'den daha güzeldi Ayfer. Oytun Turfanda'nın başarılı koreografisi ikinci perdenin dekor ve kostümünü daha çok ortaya çıkarıyordu. Bütün bunların yanı sıra herkes üstüne düşen görevi en iyi bir biçimde yerine getirmeye çalışıyordu. Bütün bunlara rağmen garip bir biçimde müzikal ikinci, üçüncü gecede hatta haftasında bile bir türlü yerine oturmuyordu. Ben her oyunda Mehmet'e notlar aldırıyor, ertesi temsile kadar birtakım değişiklikler yaparak durumu kurtarmaya çalışıyordum ama ne yapsam nafile! Oyun bir türlü yerinden kalkmıyordu.

Bu arada uzun yıllar sonra bizim ısrarımızla tiyatroya dönmüş olan Ayfer krizler geçiriyor, benim Hümeyra'yı daha ön planda tutarak onu başarısızlığa sürüklediğimi düşünüyordu. Ayfer kriz geçirmekte haklıydı ama Hümeyra konusundaki düşüncelerinde yanılıyordu. Rolü gereğinden fazla didikleyip, basit Dolly karakterine olmayacak derinlikler yüklemeye çalıştığından, müzikalin hafifliği gitmiş, bu fikirlerinde inatla ısrar ettiğinden, rolün altında ezilip kalmıştı.

Ne yaparsak yapalım Dolly'yi gerçekten muhteşem prodüksiyonuna rağmen kurtaramıyorduk. Bu arada baş erkek rolünü oynayan Kâmran Usluer hastalanmış, onun yerine apar topar, oyunda berberi canlandıran Erol Günaydın çıkarılmıştı. Provasız role çıkan Erol'un doğal olarak oyuna yararı olmamış ve *Hello Dolly*'nin bu talihsiz prodüksiyonu büsbütün çıkmaza girmişti.

Bu arada Egemen'le ister istemez aramız bozulmaya başlamıştı. Yapımcımız Dolly'nin kurtarılması için oyuna, benim tiyatro ilkelerime tamamen aykırı sahneler eklememizi istiyor, çevrenin de etkisiyle olamayacak şeylerde ısrar ediyordu. Ben de, bana korkunç gelen bu önerileri reddediyor, ister istemez aramıza buzların girmesine neden oluyordum. Sonunda bu 'ekleme ve değiştirme' provalarından af edilmemi ve adımın yönetmen olarak prodüksiyondan çıkarılmasını istedim. Benim bu kararımdan sonra, üstüne tüy dikmek istercesine, rolünü çok doğru oynayan Kâmran'ın da işine kendisine haber verilmeden son verilmişti. Bu olay

üzerine Kâmran haklı olarak Egemen'e fena halde sinirlenmiş, bir daha yüzüne bile bakmamıştı.

Görünürde Egemen Bostancı yapımlarının tartışılmaz sanat yönetmeniydim. Oyunlar benim beğenimden ve de onayımdan geçmeden repertuara alınmazdı. Oysa bu Dolly karmaşası sırasında, Egemen'in haberim olmadan Ankara Sanat Tiyatrosu'nun eski oyuncularından Rana Cabbar'la anlaştığını ve repertuara onun rejisiyle *Sait Hop Sait* adlı bir müzikali koymaya karar verdiğini duydum. İlk başta böyle bir şeyden hiç haberim olmadığına göre bunun bir söylenti olduğuna karar verdim. Oysa Egemen bana bir sabah telefon edip "*Sait Hop Sait*'i yapıyoruz. Bir de sen oku. Bakalım ne düşüneceksin?" deyince tepem attı. İki gün sonra da telefon edip, okumadığım halde oyuna olurumu verdiğimi söyledim ve iyi şanslar diledim.

Egemen'le aramız pek parlak değildi, ama ortada bir mevsim sonrası için yazdığım *Geceye Selam* müzikalini bitirmemem için bir neden de yoktu. Bu yüzden var gücümle Dolly'nin hepimiz üzerinde yarattığı çöküntüden kurtulmak için, yeni oyunu bitirmeye koyuldum.

Bu arada Türker İnanoğlu'yla yaptığımız çeşitli toplantılar sonucu, yapımcı dostum eski değer ölçülerinden vazgeçememiş ve benim ona verdiğim çeşitli *Hisseli Harikalar Kumpanyası* senaryolarına rağmen, kendi senaristlerine yazdırdığı *Renkli Rüyalar* adlı bir film çıkarmıştı ortaya. *Renkli Rüyalar* Orhan Aksoy yönetiminde, sözüm ona benim süpervizyonumda(!), başrollerini Erol Evgin, Gülşen Bubikoğlu ve benim ısrarlarımda uzun bir suskunluktan sonra yeniden sinemaya dönen İzzet Günay arasında paylaşılıyordu. Kadrosundan başka hiçbir şeyine katkım olmayan bu yapıt, sıradan bir yerli film olarak her yıl ortaya çıkan yüzlerce birbirine benzeyen prodüksiyon arasında yok olup gitti. Ondan sonraki yıllarda hangi akla uyup birini Nükhet Duru'yla ötekini Gülşen Bubikoğlu'yla oynadığım filmler gibi zaman zaman televizyonda gösterildikçe, nereye kaçacağımı şaşırırım. Diyebilirim ki hayatta tek pişman olduğum şey, bu üç filmle ilgim olmasıdır. Keşke onlar da hiç olmasaydı!

Devr-i Kastelli

Seksenli yılların ortasına doğru bizim bir zamanlar İtalyan soylusu sandığımız Kastelli'nin , namu diğer Cevher Özden'in adı, Türkiye geneline yayılmış ve Kastelli terörden sonra, Türkiye'de en çok sözü edilen olay haline gelmişti. Olay diyorum, çünkü seksenli yıllarda Kastelli adı hakkında dolaşan söylentiler, çevresinde kurduğu çember ve de en önemlisi orta sınıf halkı yeni umutlara yöneltmesi ve de alışmadıkları bir biçimde

yaşamaları için birtakım olanaklar sağlaması, Cevher Özden'i efsane bir kişilik, çevresine güç yaklaşılır bir imparator haline getirmişti.

Ben daha o yıllarda deniz evimi yıkmamıştım. Bu yüzden de yazları fırsat buldukça, özellikle hafta sonları orada kalıyor hem ailemle yakın olma olanağı buluyor, hem de rahat rahat denize girebiliyordum. Şimdi insana mitolojik bir şeyden söz edermişim gibi geliyor ama gerçekten de seksenli yıllara kadar İstanbul bir denize girme cennetiydi ve Marmara'nın o güzelim sularına girmeye herkes gibi ben de bayılırdım. Deniz evimde kalmakla iki işi birden yapıyor, bir taşla iki kuş vuruyordum.

Çiftehavuzlar, Cemil Topuzlu Caddesi'nde 58 numaralı Dormenler Yalısı, apartman olduktan sonra Şerbetçiler, Nasuhioğulları, Birollar, İşmenler, Akçalar, tabii bu arada Kastelliler aldıkları dairelere yerleşmişler, yazı kışı orada geçirmeye başlamışlardı. Kastelli'yle kaderimizin bir yerde birleşmesi kaçınılmaz hale gelmişti.

Çöpçatan kargaşasından sonra Egemen'le aramız iyice bozulmuş, bana ısmarladığı yeni müzikalle hiç ilgilenmemeye başlamıştı. Oysa ben oturup ciddi ciddi *Geceye Selam*'ı yazıyordum. Seksen bir yılının yaz başlarında bir gün, Bebek'te karısı Zeynep'le taşındığı, hasta olduğu için de zaman zaman pek çıkmadığı evine 'Geçmiş olsun'a gitmiş ve orada yeni müzikal hakkında ne düşündüğünü sormuştum. Birden *Çöpçatan*'ın ve de şeker hastalığının karışmasıyla ortaya çıkan tatsız bir ifadeyle:

"Ben artık müzikal yapmam. Bundan sonra Şan'da yalnız konserler verdireceğim. Zaten tiyatrodan nefret ediyorum," dedi. Sesi sinirliydi.

"Sen bilirsin Egemen. Demek bu yeni müzikali başka yerde sahneye koyabilirim" dedim sükûnetle. Dedim ama 'Hiçbir yerde sahneye koyamayacağını sen de biliyorsun' diye düşünmekten de kendimi alamadım.

"Nerede istersen koyabilirsin." Bütün doğuştan şeker hastaları gibi birden köpürür, birden sakinleşirdi. Bu yüzden bazen olmayacak şeyler yapar, hatta çok değer verdiği insanları kapıdan bile kovardı. Müjdat Gezen'le kavgası da böyle bir öfke sonucu büyümüş ve hiç yoktan dargınlığa dönüşmüştü. Egemen'in Müjdat'la barışıp yeniden can ciğer olması, bu yüzden kimseyi pek şaşırtmamıştı. Egemen'in en çok kavga ettiği, darılıp barıştığı insanlardan biri de Ajda'ydı. İkide bir ünlü şarkıcıya bozulur:

"Bir daha onunla İstanbul'da hiçbir yerde çalışmam.." diye yemin üstüne yemin ederdi. Zeynep, Liza ve ben, Egemen'in Ajda'dan hiçbir zaman vazgeçemeyeceğini bildiğimiz için bakışıp kıs kıs gülüşürdük.

Fakat bu kez söylediğinde kesindi, zaten karşısında en sakin ve saygılı olduğu insanlardan biri de bendim. Bu yüzden benim karşımda pek öfkelenmez, ben de bu fırsatı pek vermezdim ama *Çöpçatan* fiyaskosu aramızda ister istemez uçurumlar açmıştı. Bu yüzden yeni müzikali istememesi şeker siniri sonucu ortaya çıkan bir şey değildi. Aksine sinirli ama çok sakin anlatmıştı bana isteğini.

O gün Egemen'den çıktıktan sonra ne yapacağımı pek bilmiyordum, ama gene her zaman bana yardım eden şansıma güveniyordum. Nasılsa bir yer bulunurdu *Geceye Selam* müzikalini sahneleyecek... O hafta Çiftehavuzlar'da kalıyor ve sabahları fırsat buldukça denize giriyordum. Pazar sabahı Çiftehavuzlar'daki iskelemiz eski günleri anımsatacak bir canlılıktaydı. Turgut Boralı, o eski yıllarda bizim iskelenin Kadıköy yakasının en canlı, en hareketli yeri olduğunu söylerdi. Hatta 'Said Bey'in deniz hamamı' diye isim bile takmıştı.

O gün de, Güler, Muhtar, Mefkûre, Nasuhioğulları, Ayseli Birol ve de Cevher Özden iskelemizin müşterileri (!) arasındaydılar. Cevher Özden'le konuşurken iş yeni yazdığım müzikale geldi.

"Neden bize yapmıyorsunuz?" diye atıldı birden.

"Size mi? Nasıl yani?" diye sordum şaşkınlıkla.

"Biz de Kültür Etkinlikleri yapmak istiyoruz. Siz başına geçin ve müzikalinizi orada sahneleyin," diye ekledi içtenlikle.

Güler'le Mefkûre duyduklarına sevinmişler, hemen:

"Harika olur. Size de bu yakışır" diye lafa girişmişlerdi. Kendi kendime bu derece şanslı olduğum için şükretmeliyim" diye düşündüm.

"Bir bütçe çıkarın, hemen işe girişelim," diye devam etti Kastelli.

"Durun," dedim. "Ben para işlerinden pek anlamam. Bu işleri Mehmet'le konuşmam gerek."

Bütün işleri birlikte yürüttüğüm Mehmet Öztopuz'dan söz ediyordum.

"Tiyatro, konser, resim gibi etkinlikleri de düşünün ve bütçenizi çıkartıp hemen Yılmaz Karakoyunlu ile konuşun."

Kastelli işi kafasında hemen toparlamış ve bundan sonrasını genel koordinatörü Yılmaz Karakoyunlu'ya bırakmıştı. Ben Yılmaz Karakoyunlu'nun adını ilk kez duyduğum için, nasıl bir insanla karşılaşacağımı pek bilemiyordum ama o gün Kastelli'nin teklifi beni gerçekten mutlu etmişti. Öte yandan Egemen'le de pek işim kalmamıştı artık. Zaten müzikali yapmak istemediğini açık seçik söylemişti. Bu arada Egemen'in fevkalade kıskanç bir adam olduğunu ve yakınlarını, hele hele iş dünyasında başkalarıyla paylaşmak istemediğini hesaba katmamıştım.

O gün sevinçten Mehmet Öztopuz'a ve Mustafa Alabora'ya telefon edip Kastelli haberini bildirdim. Mustafa hayatımıza yeni girmişti. Gerçi Mustafa'yla dostluğumuz İstanbul Belediye Konservatuarı'nda ders verdiğim altmışlı yıllara dayanıyordu, ama o yıllarda yalnızca konservatuardan yeni mezun olmuş genç bir oyuncu olarak derslerimde bana asistanlık etmişti. Kent oyuncularıyla aynı çatıyı paylaştığımız günlerde, Erdal Özyağcılar'la birlikte onların genç oyuncularından biri olmuştu. Sonra yollarımız ayrılmış, o hızlı bir solcu olmuş ve birçok eyleme katılmış, hatta uzun bir süre çok kötü koşullar altında Selimiye kışlasında tutuklu bile kalmıştı.

Hapisten çıktıktan sonra Şehir Tiyatrosu'na girmiş, oradan da 1980'de

ünlü 1402'lerden biri olarak kovulmuştu. Bu olaydan sonra aylak aylak dolaşıyor, istediği gibi bir iş bulabilmek için fırsat kolluyordu. Gururundan çok ihtiyacı olduğu halde, kendisine teklif edilen sıradan işlerin birçoğunu "Bunca yıl bekledikten sonra böyle bir şeyler başlayamam" diye geri çeviriyordu.

Mustafa'yla yeniden Günay'da karşılaşmış, ondan sonra da aynı yerde sık sık birlikte olmaya başlamıştık. Kısa bir sürede eski dostluğumuz perçinleşmiş, hatta birlikte çalışmaya bile karar vermiştik. Çiğdem'le de kolayca anlaşmıştı Mustafa... O yaz annesi ve oğlu ile Silivri'de Bizimköy adında bir yazlıkta kalıyor ve beni de sık sık hafta sonunu geçirmek için oraya davet ediyordu.

Mustafa'nın annesi Hayat Hanım, başlı başına bir âlemdi. Bir Osmanlı kadısının kızı olan Hayat Hanım'ın erkek kardeşlerinden biri büyük Türk müziği bestecisi Selahattin Pınar, kız kardeşi ise Darülbedayi'nin ilginç aktrislerinden Melahat İçli'ydi. Genç yaşında ünlü gazeteci Sefa Kılıçlıoğlu ile evlenen Hayat, bu evliliğe uzun bir süre tahammül edememiş, Acar adındaki oğlunu da bırakarak evden kaçıp oyunculuğa başlamış, birkaç yıl süreyle Raşit Rıza gibi topluluklarda çeşitli roller oynamış, sonra da zamanının en yakışıklı ve de en sevilen gazino yöneticilerinden Sabahattin Bey'le evlenmiş. Mustafa bu evlilikten dünyaya gelmiş.

Hiç kuşku yok ki Hayat Hanım İstanbul'un en renkli simalarından, en kişilikli kadınlarından biriydi. Onunla karşılıklı oturup sohbet etmek benim için büyük keyifti. En nazik konuşmasının orta yerinde olmayacak bir küfür yerleştirir, karşısındakilerin şaşkın bakışlarına da en büyük kahkahalarla cevap verirdi. Bu yüzden Mustafa'nın yazlığına gitmek, Mustafa'yla olan dostluğumun yanı sıra Hayat'la birlikte olabildiğim için de beni mutlu ediyordu.

Ayrıca Bizimköy'de sabahları arka bahçede oturup, *Geceye Selam* çalışıyor, oyunu bir an önce bitirebilmek için uğraşıyordum. Sonra yazdıklarımı Mustafa'ya okutuyor, on ikiye doğru da denize giriyordum.

Telefonlardan, gelen gidenden uzak, tam oyunumu bitirebileceğim bir yerdi burası.

Mustafa'yla ayrıca Kastelli'ye yapacağımız teklifin ayrıntılarını görüşüyor, her türlü sanat dalına yardımcı olabilmek için geniş çapta ayrıntılı bir plan hazırlıyorduk. Her şeyden önce bütün bu etkinlikleri gerçekleştirebilecek bir salona gereksinimimiz vardı ama Kastelli artık dillere destan olmaya başlamış servetiyle, bizlere nasılsa bir salon bulabilirdi. Bulamazsa da bir yenisini yaptırabilirdi. Para sorunu yoktu nasılsa!

Kastelli işlerin bundan sonrasını genel koordinatörü Yılmaz Karakoyunlu'yla görüşmemizi söylediği için, bütün hazırlıklarımızı tamamladık ve kararlaştırdığımız gün yanımıza genç avukat dostum Mehmet Okur'u da alarak Karakoyunlu'nun Sirkeci'deki yazıhanesine gittik. Kastelli büyük bir hanı baştan başa restore etmiş, bütün kurmaylarını o

handa çeşitli katlara yerleştirmişti. Karakoyunlu'nun yazıhanesi en üst katta bulunuyordu. İmparatorun kendisi gene aynı caddenin karşı tarafında, 4. Vakıf Hanın ikinci katındaydı.

Yılmaz Karakoyunlu'yu hiç tanımadığımız için nasıl bir kimseyle karşılaşacağımızı bilmiyorduk. "Hoş geldiniz" diye elimizi sıkan kısa saçlı, zeki bakışlı, sanki Robert Kolej'den mezun olmuş, Amerika'da eğitimini tamamlamış gibi görünen kırk yaşlarındaki adam, daha fazla bir Amerikan petrol şirketinin yeni dünya hayranı Türk yöneticisine benziyordu.

Oturup bir iki söz ettikten sonra konumuza girdik. Girer girmez de apışıp kaldık. Karakoyunlu öyle şeylerden söz ediyor ve öylesine kelimeler kullanıyordu ki, onu takip edebilmemiz olanaksızdı. Umutsuzlukla Mustafa'ya baktım, o bile "Her şeyi bilirim ve anlarım" iddiasına rağmen ipin ucunu kaçırmıştı. Mehmet Okur'un sakin avukat görünümünün altında kafasının karmakarışık olduğu açık seçik belliydi. Anlayamadığımız konuşma hayli uzun sürdü. Çok şükür bir iki şeyi zorlukla yakalayabilmiş, yönümüzü çizecek doneleri almıştık.

Birkaç gün sonra eski karım Betûl bir iş görüşmesi için Karakoyunlu'ya gitmiş ve çıktığı zaman da "Adamla yarım saat konuştum, beş martini birden içmiş gibi oldum..." demişti.

Bir Kastelli Kültür Sanat Vakfı kurarak işe hemen başlayacak, bütün bunlar için de Cevher Bey'in çok yakın dostu gazinocular kralı Fahrettin Arslan'dan, eski Taksim (sonraki adıyla Venüs) sinemasını kiralayıp restore edecektik. Bu beni çok sevindirmişti. Taksim meydanının ortasında bulunan ve 1920'lerde o yılların tipik mimarisiyle inşa edilip Majik* adıyla faaliyete geçen bu sinemayı restore etmek İstanbullulara harika bir salon kazandırmak demekti. Kırklı yıllarda o sinemada izlediğim Charles Laughton'ın *Notre Dame'ın Kamburu* çocukluk yıllarımda en unutamadığım sinema serüvenlerinden biriydi. Bu salonu bir aralık futbol dünyamızın ünlü ismi Alp Yalman da kiralayarak bir tiyatro kurmak istemiş ve genel sanat yönetmenliğini bana teklif etmişti.

Vakfın kurulma hazırlıklarına girilirken, ben de oyunu bitirmiş, kadromu yapmıştım. Dokuz yıl sonra ben de bir rol alacaktım bu müzikalde. Kendim için, unutulmuş alkolik yönetmen Kemal rolünü yazmıştım. Oyunda benimle birlikte Nevra Serezli, Adile Naşit, Mehmet Ali Erbil, Kartal Kaan, Erdal Özyağcılar, Çetin Akcan, Bülent Bilgiç, Hâdi Çaman, Zafer Önen, Belkıs Dilligil, Asuman Arsan, Ayten Erman, Çetin Başaran, biraz Türkçe bilen İngiliz koreograf Jeffrey Davidson ve Mustafa da rolleri üstlenmişlerdi. Bunlardan başka bir genç kızla yakışıklı bir delikanlıya ihtiyacımız vardı. Mustafa bu roller için bir televizyon reklamında gördüğü iki genci önermiş, ben de onlarla görüşmek üzere her ikisini eve davet etmiştim. Mustafa'nın da hazır bulunduğu görüşme olumlu geçmiş ve

* Otuzlu yıllarda İstanbul'un bütün sinemalarına ve lokallerine Majik, Majestik, Etoile, Parisienne, Rose Noir gibi özenti Fransız isimler verilirmiş.

böylelikle kadromuza Kaya Sensev ve Arzu Atalay da eklenmişti. Kaya Sensev oyunda Adile Naşit'in, ha bire kabak çekirdeği yiyip etrafa hayret dolu gözlerle bakan genç sevgilisini oynayacaktı. Zaten rolün adı da Kabak Çekirdeği Yiyen Çocuk'tu. Bu rol Kaya'nın kısa süren tiyatro yaşamının en güzel rolü oldu. Daha sonraki yıllarda benim birkaç oyunumda, filmlerde, televizyon dizilerinde ve kliplerinde oynayan Kaya şimdi başarılı bir reklamcı.

Çiğdem'le Melih Kibar'ın hazır bulunduğu okuma provaları 1981 yılının bir sonbahar günü Keban Oteli'nin balo salonunda yapıldı.

Vakıf henüz kurulmamıştı ama bize Vakıf yazıhanesi olarak Gümüşsuyu'ndaki Teknik Üniversitesi'nin karşısında bir apartman katı vermişlerdi. Vakfın Yönetim Kurulu Başkanı Yılmaz Karakoyunlu, genel sanat yönetmeni de bendim. Mustafa sanat yönetmen yardımcısı, Mehmet Öztopuz muhasebe müdürü her zamanki gibi paraya ihtiyacı olan Yüksel Gözen de o yıllar için muhteşem bir aylık sayılan 75 bin lirayla Vakfın müdürü görevlerini üstlenmişlerdi. Provalardan önce ve sonra yazıhaneye gidiyor, bütün yılı kapsayacak sanat etkinliklerinin hazırlıklarını yapıyorduk. Bu arada Venüs Sineması'nda Osman Şengezer'in denetimi altında büyük bir restorasyona başlanmıştı. Salonun iki milyon liraya boyanacağı söylenmişti bize.

Günün birinde yazıhanede otururken Fahrettin Arslan telefon etti ve iki milyonun çok büyük bir para olduğunu, boya işinin çok daha ucuza çıkabileceğini söyledi. Fena halde sinirlendim. Osman'ın adamları iki milyon demişlerse, bu iş daha ucuza olamazdı herhalde. Ertesi gün Fahrettin Arslan'ın, Osman'ın adamları ile sekiz yüz bin liraya anlaştığını duyunca beynimden vurulmuşa döndüm. Osman'ın adamları Osman'la beni Vakfın yöneticilerine rezil etmişlerdi.

Bu arada Yüksel Gözen kendisine yardımcı olarak Şan Tiyatrosu'nun fuaye barında çalışan Doğan adında genç bir çocuğu, iyi bir aylık vererek yanına almıştı. Doğan'ı hepimiz Şan'da çalıştığımız günlerden tanıyorduk. Sevimli ve son derece becerikli bir çocuktu. Üstelik Egemen'in her türlü işine koşturuyor, hepsinin de altından rahatlıkla kalkabiliyordu. Doğan'ın Yüksel tarafından vakfa alındığını duyunca:

"Ne yaptın Yüksel? Egemen bu işten hiç hoşlanmayacak. Zaten aramız pek parlak değil" dedim.

"Doğan orada çalışmaktan hiç memnun değildi. Egemen farkına bile varmaz" diye beni sözüm ona sakinleştirdi Yüksel.

Ertesi gün kızılca kıyamet koptu tabii. Egemen gıyabımda söylemediğini bırakmıyor, adamlarını bile bile kendimize çekip işini baltaladığımızı ileri sürüyordu. Aslında kızmakta haklıydı, ama işi bu derece büyütmesinin anlamı yoktu. Bütün mesele benim Kastelli'yle çalışmamdan kaynaklanıyordu. Çok kıskanç bir adam olan eski yapımcım, elinden kaçırdığını anlayınca bana savaş açmış, nefret kusuyordu. Doğan meselesi burada

bitmedi. İki gün sonra Adile Naşit ve Mehmet Ali Erbil Egemen'e kontratla bağlı bulunduklarını, onun *Geceye Selam*'da oynamalarına artık izin vermediğini, her ikisini de kendi yapmaya karar verdiği bir müzikalde oynatacağını açıklayarak kadrodan ayrıldılar. Bu doğal olarak provaları hayli ilerlemiş olan oyunu çok güç durumda bıraktı. Mehmet Ali'nin yerine palas pandıras Erdinç Akbaş'ı koyduk ama Adile'ye yazdığım rol için birini bulabilmek pek kolay değildi.

Perran Kutman Müjdat'la çalışmaya devam ettiği için, Nisa Serezli oyunda Nevra ile birlikte oynamanın doğru olmayacağını ileri sürerek rolü kabul etmediler. Son umut Suna Pekuysal'da kalmıştı. Uzun arama ve kovalamalardan sonra Silivri'deki yazlık evinde bulup rolü oynamaya ikna edebildik ve provalara tekrar başladık.

Çiğdem Talu yeniden bir müzikal ortaya çıkarttığımız için çok mutluydu. Artık hastalığını da saklamıyor, sürekli onu yeneceğini anlatıyordu hepimize. Bütün provalara geliyor, Vakfın işlerinde bize her türlü yardımı yapmaya çalışıyordu. 13 Kasım Cuma günü kazasız belasız Venüs'te provaya başlayabildik. Bu arada Vakıf da kurulmuş, ilk yönetim kurulu toplantısı, Sheraton Oteli'nin bir salonunda gerçekleştirilmişti.

Venüs salonu bütün görkemiyle yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştı. Öte yandan provalarda aksilikler birbirini kovalıyordu. Suna Pekuysal her provaya bir sinir küpü halinde geliyor, rol arkadaşlarına kan kusturuyordu. Mustafa ona 'prova cadısı' adını takmıştı. Zafer Önen şarkısı kesildiği için oyunu bırakıp gitmiş, zar zor ikna edilerek yeniden kadroya dönmüştü. Yılmaz Karakoyunlu'yla her ayrıntı için günlerce savaşmak gerekiyordu. Kalorifer onarıma sokulduğundan, salon buz gibiydi. Bu yüzden herkes sapır sapır dökülüyor, öksürük, hapşırık sesinden geçilmiyordu. Bir ara provaları başka bir yere taşımak zorunda bile kaldık. Koreografımız Oytun Turfanda bale için bütçeyi az bulmuş, provaların orta yerinde dansçılarını çekip götürmüştü. Her zamanki gibi Kastelli'nin yakın adamlarından Şevki Tokmakoğlu hızır gibi yetişerek bu sorunu da çözümleyivermişti.

Son dakikada her şey yetişmiş, *Geceye Selam* perdesini 27 Kasım Cuma gecesi Çocuk Sağlığı Derneği'nin bir galasıyla açmıştı.

Venüs pırıl pırıl bir tiyatro salonu haline gelmişti... Sahne arkasındaki odalarımız bile herkesi mutlu edebilecek bir biçimde düzeltilmiş, döşenmişti. Hiçbir şey için olmasa bile sırf bu salon için, İstanbul adına Kastelli'ye teşekkür etmek gerekiyor.

Oyunu seyirci beğeniyor fakat sanatçılar yerin dibine batırıyordu. Kırk yıllık dostum Gülriz Sururi tebrik için sahne arkasına bile gelmemişti. Genco Erkal oyunu hiç beğenmeyenlerden biriydi. Orada burada, kendimi methetmek için böyle bir rol yazıp oynadığımı söylüyordu. Egemen'le ilk çalışmaya başladığım günler türlü sözler söylenmişti hakkımda. Hatta, tiyatro sanatı için "kara leke" olduğumu söyleyecek kadar

ileri gidenler bile olmuştu. Kastelli gibi çok gündemde olan bir iş adamıyla iş yapmamın da ortalığı karıştırması ve türlü saldırılara neden olması doğaldı. Bu yüzden biz işimize bakıyor, her türlü saldırıya kulaklarımızı tıkamaya çalışıyorduk. Bu arada Kastelli'nin yöneticilerinden Şevki Tokmakoğlu ile yakın dost olmuş ve daha önce söylediğim gibi her çıkmaz için ona koşmaya başlamıştık. O da hiç yılmadan, iki eli kanda olsa bize yardım etmeye çalışıyordu. Müthiş bir adamdı Şevki... Oysa onu ilk gördüğümüz gün Mustafa ve Mehmet'le hiç sevmemiş, fevkalade ukala bulmuş, hatta aramızda "Bu heriften çekeceğimiz var" diye de konuşmuştuk.

Yılmaz Karakoyunlu'yu bulmak, bulduğumuz zaman da anlayabilmek neredeyse olanaksızdı. Müthiş zeki bir adam olduğuna kuşku yoktu hiç. Kişilikliydi de, ama gel gelelim seçtiği cümleler karşısındakileri şaşırtmak ve daha da önemlisi 'acaba ne demek istiyor?' diye karanlıkta bırakmak, onda o günlerde bir eğlence haline gelmişti. Bugün tiyatro oyunları başarıyla sergilenen, hatta bu dalda birkaç ödül de kazanmış olan Karakoyunlu kendine, daha sonraki yıllarda çok daha açık seçik bir anlatım tarzı seçmişti anlaşılan.

Karakoyunlu'nun insanı şaşkına çeviren konuşması yüzünden, biz derdimizi çoğunlukla kuruluşun genel müdürü olan sempatik Ertan Özdemir'e ya da gene Kastelli'nin yöneticilerinden olan Oktay Evgin'e (Erol Evgin'in ağabeyi) anlatıyor, ama işler yalnızca Şevki'yle yoluna giriyordu. Şevki bizim koruyucu meleğimiz haline gelmişti. Sıkıştıkça:

"Şevki'ciğim yetiş imdada" diye telefon ediyorduk. O da nerede olursa olsun 'süperman' gibi adeta uçarak geliyor, para bulmak gerekiyorsa para buluyor, soruna mutlaka çözüm getiriyordu. Şevki ve sempatik karısı Füsun, kız kardeşi Ayla, erkek kardeşi Ali ve piyanist yeğeni Zeynep'le sıkı fıkı dostluğumuz, Kastelli efsanesi yok olduktan sonra da sürdü. Fakat Şevki'nin seksenli yıllardaki vakitsiz ölümü bu dostluğu ne yazık ki dağıttı. Her zaman saygıyla andığım bu insan, Kastelli öyküsünün en sağlam, en olumlu adamlarından biri, o yılların en güzel anısıydı.

Oyunla birlikte sergi, konser gibi etkinlikler de başlamıştı. Gerçekleştirdiğimiz etkinlikler arasında resim sergileri, Savaş Dinçel'in karikatür sergisi, Macaristan'dan gelen Bartok Kuarteti, Füsun Önal ve çeşitli caz konserleri, İsmet Ay'ın konuk sanatçı olarak rol aldığı Hâdi Çaman yönetimindeki çocuk tiyatrosu gibi hoş işler vardı. Bir süre sonra Vakıf yöneticilerinden gelen 'Fazla masraf oluyor' gerekçesiyle bu etkinlikleri kesmek zorunda kalmıştık. Vakıf kurmak Cevher Bey'e başlarda yapılması gereken parlak bir iş gibi gelmiş, fakat sürekli kesenin ağzını açmak zorunluluğu, çevrenin de etkisiyle onun için Vakfın tadını kaçırmıştı.

Sonuç olarak konser ve sergilere son verilmiş, Vakfın tek etkinliği olarak tiyatro kalmıştı. Çok şükür tiyatro işi iyi gidiyordu. Şevki'nin Bizans entrikaları sayesinde paramızı muntazaman alıyor, bu konuda hiçbir sorun çıkmıyordu.

Bu arada ben Halit Refiğ'in *Yorgun Savaşçı* filminde konuk sanatçı olarak oynamış, *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nın televizyon çekimlerini bitirmiş, Yıldız Kenter ve Güngör Dilmen'le de *Ben Anadolu* adlı tek kişilik bir oyunun çalışmalarına başlamıştım. Amerika'daki kültür elçimiz Talat Halman, Yıldız'ın Amerika'da turneye çıkabileceği tek kişilik bir oyun istemişti. Benim sahneye koymam planlanan bu oyun, Güngör Dilmen tarafından yazılacaktı. Aslında Yıldız'ın kızı Leyla'nın fikrinden yola çıkılmış, Yıldız önce Murathan Mungan ve Turgut Özakman'la çalışmış, sonra Özakman'ın önerisi üzerine Güngör Dilmen'le işbirliği yapmıştı. En son da ben girmiştim işin içine. Çalışmalara Mecidiyeköy'deki evimde başlamıştık. Güngör oyunu Türkçe yazacak, Talat da İngilizceye çevirecekti. Anadolu'dan gelmiş geçmiş tanrı ya da insan, çeşitli kadınların öyküsüydü bu oyun. Harika bir şey yakalamıştı Leyla. Özellikle Amerika'da, ya da başka ülkelerdeki seyirci için hem ilginç hem de öğretici bir gösteri olacaktı. Ayrıca bu oyun Yıldız Kenter'in olağanüstü oyunculuğunu da sergileyebilecek ve ülkemizde tiyatronun ne kadar kaliteli bir düzeyde olduğunu dünyaya kanıtlayacaktı.

Dekor ve kostüm Osman Şengezer'in imzasını taşıyacaktı. (Ayrıca şunu da belirtmek isterim ki, bitmiş prodüksiyonda Osman uzun sanat yaşamının en güzel örneklerinden birini verdi... Özellikle dekorun ve kostümün oyuna ve oyuncuya işlevsel katkısı bakımından, müthiş bir örnekti.) Her şey yolunda gidip dururken ve ben Broadway'de yönetmen olarak imzamı taşıyacak bir yapıtın düşlerini kurarken, Talat Halman Mecidiyeköy'deki toplantılardan birine katılmak için New York'tan uçarak geldi. Yanında artık Türkiye'de yaşamaya karar veren, bu nedenle de konservatuar sınavlarına katılmak isteyen on dört – on beş yaşlarında kızı vardı. Adının Defne olduğunu öğrendiğim genç kız hiçbir şeye karışmıyor, her şeye sempatik sempatik gülerek reaksiyon gösteriyordu.

"Pek Türkçe anlamıyor galiba!" diye düşünmekten kendimi alamadım.

O gün Talat yapılan her şeyi çok beğenmiş, olayın Amerika'da büyük bir ilgiyle karşılanacağını söylemiş ve hemen oyunun New York'ta oynayacağı günler için hesap kitap yapmaya başlamıştı. Devlet ona bu işler için büyük bir fon verdiğinden, para sorunumuz yoktu hiç.

Toplantının sonunda ortaya savurduğu bir fikir benim için olayı o gün bitirmiş oldu.

"New York'a bir hafta önce gelirsiniz. Daha önceden anlaştığımız Amerikalı bir yönetmene gösteririz oyunu" diyordu.

"Neden?" diye sordum bir şeyler hissederek.

"Oyunun beğenmediği taraflarını düzeltsin diye."

"Benim sahneye koyduğum bir oyunu Amerikalı bir yönetmen mi düzeltecek?"

"Evet! Sağlam temeller üzerine kurmalıyız prodüksiyonumuzu."

"Ben böyle bir şeyi kabul edemem."

Çok alınmıştım. Bir yönetmene söylenebilecek en korkunç sözü söylüyordu. Talat benim alındığımın farkında bile değildi.

"Sen Amerikalı seyirciyi tanımazsın. Bu yüzden böyle bir şey yapmamız şart."

"Doğru ya da yanlış oyun, yönetmen olarak benim adımı taşıyorsa, hiçbir Amerikalı, Brezilyalı ya da Patagonyalı yönetmen onu yeni baştan yönetemez. Ayrıca ben New York seyircisini de iyi tanırım."

Talat birden kırdığı potu biraz anlamıştı. Ne de olsa sanatçıydı ama öte yandan da doğru düşündüğüne inanıyor, fikrini büyük bir inatla savunuyordu. Bir ressama 'Sen resmi yap da Amerika'da Salvador Dali orasını burasını düzeltsin' ya da Melih Cevdet Anday'a "Oyunun düzeltmelerini ya da ek sahnelerini Sam Shepard'a yazdırırız..." demekten hiç farkı yoktu söylediğinin.

Birden kesin bir tavır almam, bunu da onurumu kırmadan yapmam gerektiğini anladım ve güç kazanmak için çayımdan bir yudum alarak

"Kusura bakmayın. Ben bu işte yokum" dedim. Elimden geldiği kadar doğal görünmeye çalışıyordum.

"Biraz daha pasta alır mısın Yıldız?" diye ekleyiverdim arkasından.

Herkes biraz şaşırmıştı. Tabii ilk başta "Olur mu öyle şey?" gibi itirazlarla karşılaştım ama kararım kesindi. Fikirlere ve önerilere her zaman açık olmakla gurur duymuşumdur ama başka hiçbir yönetmene oyunumu düzeltme ya da değiştirme hakkını veremezdim.

Talat da Yıldız da benim çekilmemden rahatlamış gibiydiler. Yıldız oyunun Amerika'da oynanmasına hiçbir engel çıkmasını istemiyor, Talat da girişeceği bu büyük işte bir riski göze almıyordu. En içtenlikle üzülen Güngör Dilmen olmuştu.

"Yahu olur mu öyle şey? Bu işe birlikte başladık, birlikte bitirmeliyiz," deyip duruyordu.

O günden sonra kendimi *Ben Anadolu* projesinden dışladım. Oyun ortaya çıktı, büyük başarı kazandı ama Talat'ın Amerika projesi hiçbir zaman gerçekleşmedi. Kaderin garip cilvesi olarak *Ben Anadolu*'nun Amerika yolcuğunu yıllarca sonra gene ben gerçekleştirdim. İnterbank'ın sanat danışmanı olarak seksenli yıllarda, bankanın o zamanki cesaret sahibi ileri görüşlü genel müdürü Vural Akışık'ın girişimleriyle, *Ben Anadolu*'yu bir organizasyonla ilk önce Londra'daki Quenn Elizabeth Hall'da daha sonra da New York'un ünlü Lincoln Center'ın Alice Tully salonunda başarıyla oynatmış, yönetmen olarak olmasa bile, yapımcı olarak oyunun dış ülkelerde oynamasını, tanınmasını sağlamıştım.

Gelelim Kastelli serüvenimize! Seksen iki yılının ilkbaharına doğru, işler biraz hafiflemiş, Kastelli'den para gelmesi de aynı oranda zorlaşmıştı. Çiğdem alacağı telif paralarıyla tedavi için yeniden Londra'ya dönmeyi planlamıştı. Doktor randevularını da ayarladığı halde, söz verildiği gün

parasını alamadığından, yolculuğunu ve tabii bu arada randevularını iptal etmek zorunda kalacaktı. Çiğdem'i hiç o gün olduğu gibi görmemiştim. Ağlıyor, bağırıyor ve hastalığını bile ciddiye almayanlara lanet yağdırıyordu. Bu arada Egemen'den alacağını da alamamış, ondan iyice umudunu yitirmişti. Tabii Kastelli işi gene "superman"imiz Şevki Tokmakoğlu tarafından çözümlendi. Çiğdem de palas pandıras, tedavisine geç kalmamak için Londra'nın yolunu tuttu. Öylesine soyluydu ki, bizleri üzmemek için hastalığını fazla önemsemiyormuş gibi davranıyor, Londra'dan sapasağlam döneceğine hepimizi inandırmaya çalışıyordu. Hayatımda tanıdığım en mükemmel insanlardan biriydi Çiğdem. Zaten her tanıyan hemen hayran oluyor, yakın dost olabilmek için büyük çaba gösteriyordu. Birçok tanınmış kişi, onu sırdaşları gibi görüyor, tüm dertlerini ona anlatıyordu. Ayrıca çok da akıllıydı. Savunduğu her şeyde mutlaka doğru bir şey vardı. Bu yüzden önemli işlerde onun fikirlerine başvurmadan, ya da önerilerini dinlemeden karar vermek istemezdim. Ne kadar süreceği belli olmayan bu tatsız Londra yolculuğu beni herkesten fazla tedirgin ediyordu.

Mart'ın ortalarına doğru Kastelli'den iyice kopmaya başlamıştık. Bunun üzerine biz de Mehmet ve Mustafa'yla düşündük taşındık (tabii Çiğdem'in de fikrini alarak) oyunu kendi hesabımıza Kızıltoprak Kent Sineması'na götürmeye karar verdik. Kadıköy seyircisi bu müzikali rahatlıkla bir ay süreyle doldurabilirdi. Kastelli bize dekorları, kostümleri veriyor, biz de buna karşılık reklamlardan Kastelli adını çıkartmıyorduk. Yaz için İzmir'deki Manolya Bahçesi'yle görüşmüş bir aylık anlaşma yapmıştık. Ondan sonra oyunu Ankara'ya götürecek, o arada dört bölüm olarak televizyona da çekecektik.

Kadıköy oyunları bittikten sonra ben uzunca bir Amerika yolculuğuna çıktım. New York, California ve yeniden New York'u kapsıyordu bu gezim. California'da çocukluk arkadaşım Vasıf Canlı'yla Sevim Canlı'nın evinde kalıyordum. Gazeteci arkadaşımız Leyla Umar da aynı evde konuktu. New York'a dönmeden bir gece önce abuk sabuk şeylere saatlerce gülmüş ve sabahın erken saatlerine kadar çocukça eğlenmiştik. Leyla bir taraftan gülüyor, bir taraftan da "Ay çok güldük. Başımıza kötü bir şey gelmese!" diyordu. California dönüşü New York'ta bir sabah saat beşte kapıma vurularak uyandırıldım. Evinde misafir kaldığım Latife Mardin'di kapıya vuran.

"Kalk, İstanbul'dan seni arıyorlar" diyordu telaşla. Sabahın beşinde New York'ta uyandırılmam için korkunç bir şeyler olmalıydı İstanbul'da... Yakınlarımdan biri ölmüştü mutlaka. Kalbim çarparak telefonu elime aldım. Latife heyecanla başımda bekliyordu.

"Haldun sen misin? Ben Mustafa" diyordu telefondaki ses.

"Ne var, ne oldu?" diye sordum korkuyla.

"Kastelli ülkeden kaçtı... Bütün mal varlığına el konuldu. Venüs tiyatrosu ve bizim Ayazpaşa'daki yazıhane mühürlendi.

İlk başlarda "Böyle bir şey olacağı belliydi" diye düşünmekten kendimi alamadım, sonra gülmeye başladım.

"Ne gülüyorsun?" diye şaşkın şaşkın sordu Latife.

Herhalde deliriyorum sanmıştı.

"Aklıma Leyla Umar geldi de!" dedim.

Gerçekten iki gece önce "bu kadar gülmeyelim başımıza bir şey gelecek" diye, batıl inançlarında ısrar eden Leyla'nın yüzünü şimdi görmek istiyordum. Leyla Umar bütün parasını son kuruşuna kadar Kastelli'ye yatırmıştı! Sonra yavaş yavaş bazı gerçekler kafama dank etmeye başladı. Dekorlarımız kostümlerimiz ve de bütün ses bantlarımız Venüs'te mühürlenmişti. Ufak tefek de olsa benim, Mehmet'in ve Mustafa'nın birçok kişisel eşyası da yazıhanede kapalı kalmıştı. İzmir turnesi kalıyor, yaptığımız televizyon anlaşması da şimdilik suya düşüyordu. Ayrıca Kastelli'ye para yatırmış binlerce ve de binlerce kişinin hayatı kararmıştı. Ulusal bir felaketti Kastelli'nin kaçması. İş bir tek yılda nereden nereye gelmişti.

Kastelli öyküsü benim için burada bitebilirdi ama bitmedi, daha doğrusu bitemedi.

Kastelli'nin yurtdışına kaçması sağlam olmayan temeller üzerine, yaşamlarını yeniden kuran orta halli yüz binlerce vatandaşı perişan etmişti. Kaçış haberinin ilk günlerinde iş neredeyse kargaşalıklara yol açmış, binlerce kişi umutsuz bir halde "Paramız ne olacak?" diye Sirkeci'deki hana saldırmıştı. İşin kötüsü, bu ani kaçıştan Şevki gibi yöneticilerin de haberi olmamış, parasını kaptırmış kızgın insanların karşısında onlar ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini bilmeden kalakalmışlardı. Sonra iş yavaş yavaş durulmuş, birtakım insanlar paralarını taksit taksit geri almış, alamayanlar da çeşitli garantilerle avutulmuştu. Sonuç olarak Kastelli imparatorluğunun yarattığı sahte rahatlık tarihe karışmıştı.

Ben Türkiye'ye döndükten sonra dekorları alamayacağımı anlamış ve İzmir turnesini iptal etmek zorunda kalmıştım. İzmir turnesi bir yana *Geceye Selam* müzikalini televizyona da çekemiyorduk. Hatta oyunun resimleri bile Venüs'te mühürlü kalmıştı. Bu yüzden bugün elimde o oyuna ait doğru dürüst fotoğraf bile yok.

Daha sonra Cevher Özden İsviçre'den kendi isteğiyle geri dönmüş, tutuklanmış ve uzunca bir süre tutuklu kalmıştı. Şevki'yle birlikte ona tutuklu olduğu sürede mektup yazan, onu arayan ender insanlardan biri de bendim. Tutuklu olduğu sürede bana yazdığı mektuplarda Nevra – Metin Serezli ikilisinin ve Lâle Oraloğlu'nun kendisini mektupla hatırladıklarını anlatmıştı. Şöyle diyordu yazdığı mektuplardan birinde:

"Kısa bir müddet içinde gurur ve haysiyetle tekrar aranıza dönebilmek ve sanat dünyasına yardımcı olabilmek azmi ile doluyum. Halka gerçek manada bir eser sergilerken halkı mutlu kılabilmek, sanatına sahip olan senin gibi gerçek sanatçıları, yürekten alkışlıyorum" (8.1.1983).

İmparatorluk çökünce, çevresinde birkaç kişinin dışında kimse kal-

mamış, bir zamanlar gölgesinden sahte mutluluklar bulmaya çalışanlar, hakkında olmadık şeyler atıp tutmaya başlamışlardı. Bu arada oğlunu kaybetmesine rağmen, bütün öfkelilere karşı koyma işi de eşi Mukaddes Hanım'a düşmüştü.

Geceye Selam'ın dekor ve kostümlerini hiçbir zaman alamadık. Mühür kalktıktan sonra Fahrettin Arslan, Kastelli'nin kendisine olan borcuna karşı onlara el koymuş ve inatla bize vermemişti. Bir yıl sonra eski oyuncularım Altan Erbulak ve Erol Günaydın'ın kurdukları topluluk, Fahrettin Arslan'ın kanatları altında Venüs'te perdesini açmış ve altmışlı yıllarda Dormen Tiyatrosu'nun oynadığı *Bit Yeniği*'ni, *Bit Yeniği mi?* adı altında yeniden sergilemişti. Bu oyunda *Geceye Selam*'ın kostüm ve dekorlarının bir bölümü kullanılmış ve tiyatronun başarısızlığa uğraması sonucu, onun bunun elinde kalarak (bu arada en çok Paris'ten özel olarak getirttiğimiz mavi otrişlere acımıştım) ziyan olup gitmişti. Kastelli Çiftehavuzlar'da bizden aldığı daireleri de Şerbetçilere satmış, böylelikle hayatımızdan tamamen çıkıp gitmişti. Onun Çiftehavuzlar'daki evden gitmesiyle Kastelli öyküsü benim için bitmiş oldu.

Çılgınlıklar

Kastelli macerasının bitmesi ekibimi yeniden işsiz bırakmıştı. Öte yandan ben İstanbul Operası müdürü Mustafa İlktuğ'dan, *Fantastikler* adlı müzikali sahneye koyma önerisi almıştım. Ayrıca eski oyuncum Hâdi Çaman, yeni kurduğu 7 Tepe Oyuncuları topluluğunun ilk oyunu olan *Kelebekler Özgürdür*'ü, benim sahneye koymamı istiyordu. Egemen, Kastelli ortadan yok olduktan sonra bana yeniden kur yapmaya başlamış, Günay'da beni gördüğü zaman yapmamı düşündüğü projelerden söz eder olmuştu. Benim de düşünmek zorunda olduğum bir ekip vardı arkamda. Kendim oradan burada teklifler alıyordum, ama ekibimi de uzun bir süre işsiz bırakamazdım. Bu düşüncelerle Mustafa Alabora, Çiğdem Talu, Mehmet Öztopuz, Çetin Akcan, Haldun Dormen ve daha sonra da Ufuk Deveci'den oluşan Yön-Tem adlı şirketi kurduk. Ufuk Deveci, Çiğdem tarafından tanıştırılmıştı bize, Mersinli zengin bir ailenin oğluydu ve şarkıcı Yeliz'le nişanlıydı. Çiğdem'e ve bana büyük saygısı olan Ufuk, bizimle birlikte çalışmak istiyor ve gereken sermayeyi koymaya gönüllü görünüyordu. Hatta Mecidiyeköy'de dört odalı bir apartman katını Yön-Tem'in yazıhanesi olarak bize tahsis etmişti. Şirket birçok prodüksiyon amaçlarının yanı sıra, şarkıcıların menajerliğini de üstlenebilecek, onları çeşitli kulüplere ve lokallere yerleştirecekti. Tabii bu arada yüzdesini de alacaktı. Çevremiz genişti. Çiğdem'e bütün şarkı-

cıların sonsuz sevgisi ve saygısı vardı. Yön-Tem'in büyük işler yapıp kâr sağlaması çok kolaydı!

Ama evdeki hesap bu kez de çarşıya uymadı. Gazino işi bizim bildiğimiz anladığımız iş değildi. Özellikle kimsenin verdiği sözü tutmaması planlarımızı da kafamızı da altüst ediyordu. Ben şarkıcıların psikolojilerinden hiç anlamıyordum. Bazı şeylere karar veriyor, işleri ona göre ayarlıyorduk. Bir de bakıyorduk ki şarkıcımız tamamen değişik bir yolda hareket etmiş ve bizi yaya bırakmış... Şarkıcı dostlarından çok emin olan Çiğdem de, birkaç görüşme sonucu hayal kırıklığına uğramış ve işleri sandığımız kadar kolaylıkla yürütemeyeceğimizi anlamıştı... Bu arada Osmanbey'deki Semiramis gazinosunun sahipleri aynı binada ufak bir gece kulübü açmışlar ve yöneticiliğini bize vermek istemişlerdi. Çiğdem'in ısrarı ile adı "Pierrot" olan kulüp gerçekten sempatik bir yerdi. Tek kusuru binanın ikinci katında olmasıydı. Kulübün açılışını sosyetenin ileri gelenlerinden oluşan parlak bir davetle yaptık. O yılların ünlü mankeni Hülya Yiğitalp dansçılar eşliğinde *Glamaroma* adlı bir *show* sunuyor, Önder Bali yemek saatlerinde piyano çalışıyordu. Melih Kibar, Coşkun Demir ve Zerrin Özer gibi isimler kulübün minik sahnesinde *show* yapıyorlardı. Bu kulüp Yön-Tem'in gerçekten başarıyla başlattığı işlerden biriydi, ama gel gelelim kulübün sahipleri alıştıkları yöntemleri değiştirmeye hiç niyetli değildiler. Gelen müşterilere başka başka fiyatlar uygulanıyor, bütün karşı koymalarımıza rağmen, plastik tabaklarla servis yapıyor ve *show*'ların biraz daha arabesk olmasında ısrar edip duruyorlardı. Pierrot'da bu koşullar altında uzun bir süre barınmamız olanaksızdı. Nitekim barınamadık... Ben kendi hesabıma bir daha bu tip işlere bulaşmayacağıma yeminler ediyordum. Biraz Çiğdem'in, biraz da Mustafa'nın hatırı için girmiştim bu bize hiç yakışmayan işe! Oysa Mustafa babasından miras kalmış bu tip işleri neredeyse tiyatro kadar seviyordu.

"Pierrot"dan daha yeni kurtulmuştum ki, kendimi Grand Cabaret'in hazırlıkları içinde buldum. Bizim şirkete sonradan katılan Ufuk Deveci, bize Emirgân'da şimdi yanılmıyorsam et lokantası olan bir lokal bulmuş ve orada yemekli *show*'lar yapabileceğimizi önermişti.

Gerçekten de hoş bir yerdi bulunan lokal, yalnız restore edilmesi, tabak çanak dahil her şeyin elden geçirilmesi gerekiyordu. Tabii dekorasyon işi otomatikman Osman Şengezer'e verilmiş, o da o köhne salonu eski bir Beyoğlu sokağına benzetmişti. Fazla iddialı olmayan güzel sempatik bir lokal haline gelmişti Grand Cabaret.

Sergileyeceğimiz revünün adı *Çılgınlıklar* olacaktı. Erol Evgin'e, Sezen Aksu'ya, Ajda Pekkan'a teklifler yapmış, sonunda Nilüfer, Neco ve Mine Koldaş'tan oluşan bir kadro oluşturmuştuk. Benim için kadromuzun büyük ası Huysuz Virjin'di. Ayrıca Necati Bilgiç, Uğur Yücel, Asuman Arsan, Ertuğ Koruyan, Engin Evin, Nilgün Akçaoğlu ve oradan buradan

topladığımız dansçılar da geri kalan elemanları oluşturuyorlardı. Bu kez koreografımız Gevyan McMilland'dı.

Bu arada başrolü Füsun Önal tarafından oynanan *Kelebekler Özgürdür*'ün provaları bir hayli ilerlemiş ve asistanlığımı yapan Çetin Akcan'ın da yardımlarıyla perdesini açabilecek hale gelmişti. Füsun gerçekten çok yetenekli bir oyuncuydu. Her söylediğimi anlıyor sahnede anında gerçekleştirebiliyordu. *Kelebekler Özgürdür*'deki rol sanki düşünülüp taşınılıp onun için yazılmıştı. Oyunun öteki rolleri Hâdi Çaman, Yüksel Gözen, Kutay Köktürk ve uzun bir süre sonra bu rolle tekrar tiyatroya dönen Suna Selen tarafından oynanıyordu. Oyunda *Kelebekler Özgürdür* adlı bir şarkı vardı. Müziği Bora Ayanoğlu tarafından bestelenen bu şarkının sözleri, artık iyice yataktan kalkamayan ve umutsuz bir tedavi için tekrar Londra'ya giden Çiğdem Talu tarafından yazılmıştı. Zavallının son yazdığı sözler olmuştu bu şarkının dizeleri:

Ya mavisinde bir çiçeğin
Ya pembesinde...
Bazen de bir söğüt dalının
Serin gölgesinde
Yaşa dostum gönlünce
Ömrünün keyfini sür
İnsanlar değilse de,
Kelebekler özgürdür.

Sözleri bana Londra'dan göndermiş, dönüşünde de oyuna gelip göreceğini söylemişti telefonda. Ne yazık ki hiçbir zaman kısmet olmadı Çiğdem'e o oyunu görebilmek. Aynı günlerde, yetmişli yılların sonunda bana asistanlık yapan, sonradan sinemaya geçen genç sanatçı Raşit Hazar da bu amansız hastalığın pençesine düşmüştü. Bütün çabalara, nişanlısı Serap Aksoy'un sevgisine ve şefkatine rağmen o da bu menhus illetten kurtulamamıştı. Onu Amerikan Hastanesi'nde ziyaret etmiştik birkaç kez. Son gidişimde "Yılbaşından sonra ayağa kalkıp gene sizlerle çalışacağım" dedi gözleri parlayarak.

"Tabii" diye Raşit'in yastığını düzeltti Serap... Herkes gözlerini birbirinden kaçırıyor, doğal görünmeye çalışıyordu. 30 Aralık 1982 günü Raşit'in öldüğü haberi verilince, beklememe rağmen gene de şok geçirdim. Öylesine genç, güzel ve hayat doluydu ki... Yakınlarının bir tek tesellisi vardı. Serap onu son günlerinde gerçekten çok mutlu etmişti. 29 yaşındaki Raşit severek ve sevildiğini bilerek ölmüştü.

O sıralarda Londra'da bulunan Çiğdem'den Raşit'in ölüm haberini saklamaya karar verdik. Anlaşılır bir biçimde kendi hastalığı ile özdeşleştirmişti genç dostumuzun durumunu. Onunla aynı zamanda Londra'da bulunan Betûl, annem, Ali Said, Ömer, Sema Sarper gibi insanların hepsi

sıkı sıkı tembihliydi. O da onlara her fırsatta Raşit'i soruyor ve hep aynı cevabı alıyordu. "İyiymiş! Çok iyiymiş!" Hiçbir zaman öğrenemedi Çiğdem, Raşit'in öldüğünü.

Raşit'in ölümü ve Çiğdem'in hastalığı hepimizi perişan etmişti ama öte yandan başımızı kaşıyacak vaktimiz de yoktu. Bir taraftan operada *Fantastikler*, öte yandan *Kelebekler*, bir de hepsinin üstüne *Çılgınlıklar*.

Çılgınlıklar bir Yön-Tem prodüksiyonuydu, ama mutlak patron Ufuk Deveci'ydi. Bir dediğimizi iki etmiyordu Ufuk. O da Kastelli gibi her şeyin en iyisini istiyordu. Biz de elimizden geldiği kadar bütün ekip, her şeyin mükemmel olması için didinip duruyorduk. Tabii bu arada *show*'un da iyi olması ve yeni açtığımız lokale seyirci getirmesi gerekiyordu. Paris'teki Lido usulü yemekli ve parası fiks olacaktı lokalimizin. Dört bin liraya karşılık, ordövr, bir et ya da balık yemeği, salata, tatlı, kahve ve yerli içki ikram edilecekti bu parayı ödeyenlere. Ön masa, arka masa diye bir sorun olmayacak, tiyatro usulü önceden gelen yerini istediği gibi ayırtabilecekti. Fotoğrafçı, çiçekçi işini de kaldırmış ve bunlara kesinlikle izin vermeyeceğimizi söylemiştik. Ufuk iyiydi hoştu ama beni sürekli *body-guard*'larla gezdiriyordu. Yanımda ve karşımda iki ya da üç fedai her zaman hazır ve nazır bekliyordu. Alışık olmadığım bu yöntem beni ilk başlarda çok rahatsız etti, sonra da eğlendirmeye başladı.

Ufuk Deveci'nin bol para dökmesinin arkası, kısa bir süre sonra kesildi. Mersin'li zengin bir babanın zengin oğluydu ama işleri kötü gitmeye başlamış, Irak'tan alacakları astronomik bir parayı alamamışlardı. Bu yüzden bütün ailesi ile birlikte Ufuk da sıkıntıya düşmüştü. Tabii işin ucu gelip *Çılgınlıklar*'a dokundu ve biz kimseye beş para ödeyemez duruma geldik. Herkes haklı olarak parasını istiyor, biz de türlü Bizans entrikalarıyla geleni gideni atlatıyor ya da en azından atlatmaya çalışıyorduk. Bu arada Mustafa da Ufuk'la bir anlaşmazlık sonucu, aramızdan ayrılınca, ben büsbütün huzursuz olmuştum ama öte yandan her başladığım işi bitirmek prensibim olduğundan, sonuna dek dayanmaya zorunlu hissediyordum kendimi. Nilüfer avansını söz verildiği gün alamayınca, kadrodan ayrılmaya kalktı ve tabii kızılca kıyamet koptu. Gece yarıları Ufuk'a telefon edip avansın teminatını alınca ortalık biraz duruldu.

İş Nilüfer'le bitmiyordu. O avansını almıştı ama birçok işini bitiren kişiye paralarını verememiştik. Tabii bu arada Osman Şengezer dekoru tamamlayamıyor, terzilere, marangozlara, boyacılara paraları ödeyemiyor, sonuç olarak sürekli krizler geçiriyordu. O günlerde yazıhanede bir şeyler olmuş, Ufuk yakın bir akrabası ile anlaşmazlığa düşmüş ve iş bizim orada olmadığımız bir gece silahlı çatışmaya kadar gitmişti. Bu olaydan sonra Ufuk'un bir hafta ortadan yok olması işleri büsbütün karıştırmıştı. Artık telefonla "İmdat" isteyebileceğim kimse de kalmamıştı.

Açılış için yakın dostumuz Ayşe Bayazıt'ın Çocuk Dostları Derneği ile anlaşmıştık. Yani "Paramız yok, biraz daha geç açacağız" deme şansı-

mız da kalmamıştı artık. Bu yüzden çarnaçar bin bir zorluğa göğüs gererek, zaman zaman paraları cepten ödeyerek ve de türlü entrika çevirerek açılış gecesine geldik.

Sosyete ilk geceyi doldurmuştu. Bütün tanıdıklarım, tabii bu arada Hâmit Belli, kız kardeşim Güler, eniştem Muhtar gibi yakınlarım da gelmişlerdi bu gala gecesine. Her şeyi son dakikada yetiştirebilmiştik ama gerçekten en son dakika açabilmiştik kapılarımızı. Hatta şık gala müşterilerimiz masalarına oturmaya başladıkları dakikalarda bile Osman Şengezer hâlâ elinde fırça son rötuşları atıyordu.

Yemekler Çetin'in yönetiminde fena çıkmamıştı. Çetin yemek işinden her nedense çok iyi anlıyordu. Bunda Ankara Pazarı geçmişinin etkisi vardı herhalde. Bu yüzden de mutfak sorunumuz Çetin'in bu işlerdeki bilgisi ve zevki sayesinde kolaylıkla çözümlenmişti.

Show da insanları memnun ediyordu, yalnız çok uzundu. İlk gece dört saat sürmüş, birçok kişi on ikiden sonra salonu terk etmeye başlamıştı. Güler'le Hâmit ikide bir sahne gerisine geliyor, "Çok uzadı, kesin" diyorlardı telaşla. O gece *Show*'u kesmeye olanak yoktu, zaten sıra Nilüfer'e gelmişti. Kıza, "Sen sahnede yalnızca on dakika kal. Hâdi yeter artık" diyecek halimiz yoktu. *Show* ertesi gün bir provayla, bilinçli bir biçimde kısaltılabilirdi ancak.

O gece *show* uzadıkça, Huysuz Virjin sinirden kahkahalar atıyor, "Ayol bari insanlara sabah kahvaltısı da hazırlasaydık" diye sözüm ona beni teselli etmeye çalışıyordu. Bir taraftan da yudumladığı viskisinden bana da içirmeye uğraşıyordu.

O gece *show* bir buçuğa doğru bitti. Bu arada *show*'la birlikte biz sahne gerisinde, seyirciler de salonda bitmişti.

Ertesi gün kesintilerle, gösteri istediğimiz hale gelmiş, seyircinin büyük ilgisiyle kasaya para akmaya başlayınca da iş biraz olsun yoluna girmişti. *Show*'da Nilüfer ve Huysuz Virjin de bu işin gerçek starları olduklarını bir kez daha kanıtlamışlardı.

Bu arada *Kelebekler Özgürdür* perdesini açmış ve başarı kazanmıştı. Füsun Önal rolünü büyük bir rahatlıkla oynuyor, kırk yıllık aktrislere taş çıkartan yorumuyla herkesi şaşırtıyordu.

Operadaki *Fantastikler* tam istediğim gibi çıkmamıştı. Kadrodan Müjgan Özçay ve Süha Yıldız dışında kimse operacılığından vazgeçmiyor ve müzikalin o güzelim şarkılarını opera aryaları gibi söylemekte ısrar ediyorlardı. Hele orkestra şefi Işıl Öztunç'la başım iyice dertteydi. Beş kişiden oluşan orkestrayı sahne üstüne yerleştirmiş ve müzisyenleri oyunun birer parçası haline getirmiştim. Aslında orkestra şefine ihtiyacım yoktu ama operanın bürokratik kuralları ille de bir orkestra şefi kullanmamı zorunlu kılıyordu. O zaman şefi de oyunun bir parçası haline getirmekten başka çarem yoktu. Yoktu ama gelgelelim Işıl Bey'in alıştığı şeylerden vazgeçmeye hiç mi hiç niyeti yoktu! Hele orkestranın sahne üzerinde olmasını

hiç anlamıyordu. Oyuncular orkestra şefine bakmadan nasıl şarkı söyleyebileceklerdi? Bir orkestra şefinin dört kişilik bir orkestrayı da idare etse, antresini yapıp, alkışını almadan orkestra şefi olduğu nereden belli olacaktı? Sonra Osman Şengezer'in çizdiği ve herkesi oyunun bir parçası haline getiren o abuk sabuk kostümleri giymek de ne demek oluyordu? Orkestra şefi dediğin frakla idare ederdi orkestrasını!

Mücadele zaman zaman kavgalara dönüşerek uzun sürdü ama sonunda Işıl Bey'e bütün istediklerimi kabul ettirdim. Oyun başladıktan birkaç temsil sonra orkestra şefimizin gene frağını giyip dört kişilik orkestrasını öyle yönettiğini duydum. Yapacak bir şey yoktu. Adam Nuh diyor peygamber demiyor, alıştığı yöntemlerden kesinlikle vazgeçmiyordu. *Fantastikler* operacılar için değişik bir çalışma olmuş, küçümsenmeyecek de bir başarı kazanmıştı. Hatta bir ara sergilendiği küçük konser salonundan, AKM'nin büyük salonuna taşınmış, gösterilerini orada sürdürmüştü. Öte yandan bana Müjgan Özçay'ın yeteneğini tanımamdan başka bir şey kazandırmamıştı.

Çılgınlıklar çok iyi başlamıştı. Her gece tıklım tıklım doluyor, gösterinin sonunda bazı kimseler memnuniyetlerini bildirmek için *body-guard*'larımı yararak sahne gerisine bana teşekküre geliyorlardı. Öyle ya böylesine görkemli bir *show*'u *fix* bir ücrete, üstelik iyi bir yemek yiyerek izleyebilmek, o güne kadar alışılmamış bir yöntemdi.

Gazinonun borçları gelen paralarla yavaş yavaş ödenmeye başlamıştı ama gelgelim Ufuk sıkıntı çektiği için kasaya giren parayı zaman zaman başka tarafları susturmak için çekiyor, bu da bizim kurduğumuz düzeni altüst ediyordu. Hatta bazen mutfağın alışverişi için gece kasaya müracaat edildiğinde kasanın tamtakır olduğu görülüyordu. Cevap hep aynıydı. "Ufuk Bey gelip aldı efendim."

Ufuk Bey de kendine göre haklıydı ama Çetin, Mehmet ve ben işin içinden nasıl çıkacağımızı bilemiyor, hatta böyle bir işe başladığımız için pişmanlık duyuyorduk. Mehmet aynı nakaratı diline dolamıştı:

"Bu işler bize göre değil Haldun Abi."

Mehmet yerden göğe kadar haklıydı. Gerçekten de bu işler bize göre değildi. Çevremizdekiler anlamadığımız bir iş konuşuyor, onlar da bizi anlamaya kesinlikle niyetli görünmüyorlardı.

Bütün bu kargaşanın içinde Engin Evin'in bitmez tükenmez içki sorunu da başımda Damokles'in kılıcı gibi asılı duruyordu. Bir gün bardağı taşırdı. Ben de işine son verdim. İşe içkili gelen insanlara tahammülüm yoktu. İki günlük bir ayrılıktan sonra bir gece geri geldi ve yeminler ederek bir daha ağzına bir damla içki koymayacağına söz verdi. Ben de sözünde kesinle durmak koşuluyla bir gece sonra tekrar başlayabileceğini söyledim. Çok sevinerek yanımdan ayrıldı ve biraz ileride bir masada oturan arkadaşlarına katılarak benimle barışmasını cin tonik içerek kutlamaya başladı. Düzelmeye niyeti yoktu hiç. Bu yüzden de o güzelim sesine rağmen ortalıktan yok olup gitti.

Ufuk'un bina sahibi ile, ya da binayı kiralayan kişi ile olan anlaşmazlığı ya da Belediye'yle olan kavgası nedeniyle gazinomuz günlerden bir gün kapandı ve mühürlendi. O zamanlar İstanbul valisi olan Nevzat Ayaz'ın yardımlarıyla bir hafta sonra da yeniden açıldı. Bu arada Nevzat Bey'in fevkalade zarafetini ve o yılların emniyet müdürü Şükrü Balcı'nın aynı derecedeki kabalığını ve anlayışsızlığını hiç unutmayacağım.

İşin zevki iyice kaçmıştı. Kapıları yeniden açtığımız zaman ayağı kesilen seyirci bir daha gelmedi ve birkaç haftalık direnişten sonra benim için de, ekibim için de gazino çılgınlıkları çok şükür tamamen bitmiş oldu.

Çiğdem ve Sonrası

Çiğdem hastaydı, hem de çok hastaydı artık. Buna rağmen acısını belli etmemeye çalışıyor, güç de olsa önemli olayları bizlerle paylaşmak istiyordu. *Fantastik*'lerin galası benimle birlikte çıktığı son gece oldu. Oyundan sonra AKM'nin merdivenlerini büyük bir güçlükle çıkmış, nefes nefese kalmıştı. O gece Günay'da düzenlenen gala yemeğine de gelmiş, bir iki saat neşeli görünmeye çalışmıştı, ama sonra gözlerine bakıyor o korkunç paniği görüyordum. Ben de onun gibi, bunların son geceleri olduğunu biliyordum. O geceden sonra bir daha Bebek'teki evinden çıkamadı Çiğdem. Çok istediği halde, ne *Çılgınlıklar*'a gelebildi ne de *Kelebekler Özgürdür*'ü izleyebildi.

Ben her gün iki elim kanda olsa, Bebek'e gidiyor, onu bir saat için bile olsa görmeye çalışıyordum. Her şeye rağmen saat beşte çay sofrası gene kuruluyor, Bebek pastanesinden alınmış pastalar, kekler, küçük tuzlular sofradan eksik olmuyordu. Sonra günlerden bir gün Çiğdem çay sofrasına gelemedi. Yataktan kalkacak gücü bulamamıştı kendinde. Bizler de çay masasının çevresinde annesi ve kızı Zeynep'le her şey normalmiş gibi davranmaya çalıştık. Yavaş yavaş bu yataktan çıkamamalar sıklaşmaya başladı ve sonunda Bebek'teki evde çay sofraları tamamen tarihe karıştı.

Çetin ve Metin benimle birlikte mümkün olduğu kadar sık gidiyor ve uzun saatler geçirmeye çalışıyorduk Çiğdem'in yanında. O bizleri yatak odasında kısa bir süre için kabul ediyordu. Birçok insanı da almıyordu yanına. O halde görünmek istemiyordu yakın olmadıklarına.

Çiğdem'in evine hastalığı süresince devamlı gidenler küçük bir kulüp oluşturmuşlar, sıkı fıkı dost olmuşlardı. Çetin, Mehmet Doğan, benim yanı sıram Egemen'in eski sekreteri Itır Kavukçu, annesi İnci, Rezzan Yücel, Yeliz, Ufuk Deveci, Füsun Önal, Çiğdem'in ağabeyi Erdem Talu, eniştesi gibi akrabaları bu kulübün en sadık üyeleriydi. Çiğdem'in gözlerimizin önünde göz göre göre yok olması ve elimiz kolumuz bağlı hiçbir şey yapamamamız bizleri yakınlaştırmıştı sanki.

Sonunda korka korka beklenen an geldi ve dünyanın en güzel insanlarından biri 28 Mart 1983 günü gece yarısından biraz sonra öldü. Bir anda Bebek'teki evde kıyametler koptu. Yeliz kendini oradan oraya atıyor, Ufuk onu teselli etmek için ne yapacağını bilemiyordu. Beklenen olmuştu ama gene de çoğu kadın, o geceki insanların hepsi şoka girmiş, acılarını çeşitli biçimlerde açığa vurmuşlardı. "Ben sakin olmalıyım" diye düşünmekten başka yapabilecek bir şey yoktu benim için... Aksi gibi o gece yanımda ne Çetin ne de Mehmet vardı. Her ikisi de şehir dışındaydılar. Hemen gelmeleri mümkün değildi. Ortalığı benden başka kimse idare edemeyeceğine göre, soğukkanlılığımı korumam gerekiyordu. Allahtan karakterimin en belirgin özelliklerinden biriydi böyle zamanlarda sakin olabilmem. Gerçekten de bütün telaşıma ve de duygularımı hemen açığa vurma özelliğime rağmen, kriz anlarında hep soğukkanlı olabilmişimdir. Ayrıca, gerçek acılarımı açığa vurmamak böyle anlarda duygularımı belli etmemek, bana belki de ailemden, özellikle annemden geçen bir huydu. İsmet Ay'ın "Siz ailece acılarınızı yalnız gözlerinizden belli edersiniz" dediği bu olsa gerek.

Ölüm haberinden sonra bağıra çağıra ağlayanları, bu arada şaşkına dönen Zeyno'yu ve torununun yanında sakin görünmeye çalışan anneyi efendice gözyaşlarını tutmaya çalışan ağabeyi, yengeyi, yeğenleri ve yakın akrabaları teselli etmek bana düşüyordu. Bu insanların dayanabilecekleri başka kimse yoktu o gece.

Sabah dörtte eve döndüğüm zaman perişandım. Arabayı gözyaşları içinde kullanmış ve sonunda yalnız kalabildiğim için garip bir şekilde mutlu olmuştum. Sanki arabada Çiğdem'le baş başa kalıp dertleşmiş, gecenin muhasebesini yapmıştık eve gelinceye kadar. Her zaman yaptığım gibi ertesi sabah telefon edecek ve ölümünün neden olduğu reaksiyonları tartışacaktı benimle.

Eve gelip bir sigara yaktım ve çalışma odamda bir koltuğa çöktüm. Çok güçtü Çiğdem'in yokluğuna alışmak. Son bir iki yıldır her şeyi onunla paylaşıyor, tartışıyor, fikirlerine büyük önem veriyordum. En çok da benim yeniden tiyatro kurmamı istiyordu.

"Olmaz" diyordum her seferinde... "Yeniden bütün o sıkıntıları çekemem..." O da yılmadan ısrar ediyor, benim tiyatro kurmamamın haksızlık olduğunu, yalnız kendimi düşünmemi bencillik olarak karşıladığını söylüyordu. Güzel hem de çok güzel bir dostluğumuz vardı Çiğdem'le. Bütün bir ömür süreceğini sandığım bu dostluk bitivermişti birden bire.

Çiğdem'siz hayat da, eksiklerle normale döndü bir zaman sonra. Doğa her zamanki gibi işleri, aşağı yukarı yoluna koymuş, bu konulardaki en büyük yardımcısı "zaman"la insanları acıları ile yaşamaya alıştırmıştı.

Küçük bir çocukken dayımın Karabük'te öldüğünü duymuş, bunu anneanneme bildirmek zorunda kalmıştım. Ertesi gün evin kalabalığı arasında anneannemin çorba içtiğine çok şaşırmıştım. Nasıl oluyordu da, o zaman daha bilemediğim büyük acılar karşısında insanlar acıkıp çorba

içebiliyorlardı? Bu sorumun cevabını sonraki yıllarda yaşanan acılar çok güzel vermişlerdi. Belki tuhaftı ama insanlar en büyük acılarda sonra da acıkıyor, tuvalete gidiyor hatta zaman kavramının acımasız ütüsüyle, gülüp eğlenebiliyorlardı da. Bunun çaresi yoktu. Doğa işini çok iyi biliyordu.

Çiğdem'in öldüğü günlerde Türkiye'de de önemli olaylar yaşanıyordu. Seksen devrimini yapanlar sonunda demokrasiye geçme hazırlıklarına başlamışlardı. Kapanan partilerin yerini yenileri almış, Demirel'in, Ecevit'in, Türkeş'in, Erbakan'ın sesi çıkmaz olmuştu. Yeni isimler dolaşıyordu ortalarda. En çok duyulan isim de Turgut Özal'dı.

Başlarda Demirel'in bir uzantısı olarak görülen Özal'ın partisi ANAP, her nedense Evren Paşa'ya pek sempatik görünmüyor, lider açık bir biçimde Turgut Sunalp'in partisini tutuyordu. Hatta Ekim'de yapılacak seçimler için ANAP'a oy vermenin çılgınlık olacağını, aklı başında insanların Milliyetçi Demokrasi Partisi'ne oy vermesi gerektiğini neredeyse açık açık söylemiş, herkesi dehşet içinde bırakmıştı. Tabii Evren'in sözleri kamuoyunda tam aksi bir tepki yaratmıştı. Özal ve partisi 6 Kasım 1983 Pazar günü yapılan seçimlerde büyük bir zafer kazanmış, Türkiye Cumhuriyeti için yepyeni bir devir başlamıştı.

Bu arada benim meslek yaşamımın yönünü değiştirecek bir şey olmuş, uzunca bir "flört" devresinden sonra Egemen'le yeniden barışıp işbirliği yapmaya karar vermiştik. Kastelli olayı bittikten sonra Egemen bana gene eskisi gibi telefon etmeye başlamış,

"Gel şu oyunun sonunu bir değiştiriver" ya da "Türkân Şoray için bir proje düşünüyoruz. Tabii ki sen yapacaksın" gibi önerilerde bulunmuştu. Hatta *Çılgınlıklar*'a gelmiş "Bunu da ancak sen yapabilirsin" demişti.

Egemen'le yeniden çalışmak beni mutlu ediyordu. Egemen'i insan olarak sevmemde, çalıştığım birçok insanın aksine aynı dili konuşmanın da bunda çok büyük katkısı vardı. Öyle ya Kastelli gibi insanlar iyiydiler hoştular ama bambaşka bir dünyadan geliyorlardı ve de en önemlisi onlarla ortak bir dilimiz yoktu.

Çiğdem, Egemen'i fazla sevmediği için yeniden birlikte çalışmamızı istememiş ve epey karşı koymuştu... Buna rağmen onun için yazmaya başladığım *Şen Sazın Bülbülleri* oyununun fikrini beğenmiş, yavaş yavaş şarkı sözlerini bile düşünmeye başlamıştı.

Çiğdem'in ölümü ile şarkı sözlerini yazacak insanımız da kalmamıştı. "Kim?" diye düşünüp dururken,

"Çetin neden sen yazmıyorsun?" dedim bir gün, damdan düşer gibi...

"Denerim" dedi o da her zamanki sakin haliyle.

Çetin nereden aklıma gelmişti bilmiyordum ama bu işte yeteneği olduğu içime doğmuştu herhalde. Belki de çok genç yaşında bir orkestra eşliğinde şarkı söylemesini bilmemden kaynaklanmıştı bu düşüncem; ama her ne ise, o gün çok doğru bir karar vermişim meğer. Ondan sonraki bütün müzikal çalışmalarımda şarkı sözlerimi Çetin yazdı bu arada da pek

boş durmamış, *Çılgınlıklar*'ın yıldızı Nilüfer'le üçüncü evliliğini yapmıştı. Ondan önce şahitliğini yaptığım, ses sanatçısı Nihal Arda ile nikâhı yalnızca otuz bir gün sürmüştü. Çetin'in de en büyük zaafı buydu anlaşılan. Evlenmeden duramıyordu. İşin en garip tarafı da, dört karısının (Nilüfer'den sonra dördüncü evliliğini de yaptı) isimlerinin "N" harfi ile başlamasıydı! Bu da Çetin'in zaaflarından biri olmalıydı. Evleneceği insanların adlarının ille de "N" ile başlaması gerekiyordu!

Çiğdem şarkı sözlerini yazamamış, yalnızca düşünmeye başlamıştı. Bu yüzden Çetin hiç bilmediği, deneyimi olmadığı bir işe girişiyordu. Bu kez şarkıları Melih Kibar yerine Ali Kocatepe besteliyordu. Melih Kibar iyiydi hoştu ama çok kaprisliydi. Yetenekli olmasına çok yetenekliydi, fakat Çiğdem gibi birinin bu yetenekleri yönlendirmesi, ona doğru yolu göstermesi gerekiyordu. Oysa ne olursa olsun, önemli hem de çok önemli bir besteciydi.

Oyunda gereken dört Türk sanat müziği şarkısını da şarkıcı-besteci Necdet Tokatlıoğlu besteleyecekti.

Egemen'le yepyeni planlar, projeler yapıyor, ayrı kaldığımız iki yıla acısını çıkarıyorduk. Uçağa binip Ankara'ya gidiyor, TRT Genel Müdürü Tunca Toskay'la televizyona yapacağımız görkemli müzikalin bütçesini konuşuyor, bir geceliğine Antalya Belediye Başkanı'nın davetlisi olarak Güney'e uçup film festivalinin yönetimini tartıyor, başka bir gün de Side, Bergama gibi açıkhava tiyatrolarında oynatılabilecek bir müzikal oyunun ayrıntılarını görüşmek üzere antik tiyatroların bulunduğu ilçeleri geziyorduk.

Fikir dolu müthiş bir adamdı Egemen. İnsanın aklına gelmeyecek şeyler onun aklına gelir, işin en güzel yönü de bunların çoğunu gerçekleştirirdi.

Eylül başında *Şen Sazın Bülbülleri*'nin provaları Şan Müzikholünde başladı. Eski günleri düşündükçe, Şan'ın yeni yapılmış görkemli sahnesinde prova yapabilmek bana apayrı bir mutluluk veriyordu. Kadromda Nevra Serezli, Adile Naşit, Lâle Belkıs, Erol Evgin, Ayşen Gruda, Belkıs Dilligil, Ayten Erman, Ergun Köknar, Erdinç Akbaş, Necati Bilgiç, Uğur Yücel, Kaya Sensev, Oktay Sözbir, Ersin Ökten, Hüseyin Okandan, Ertuğ Koruyan, Ünal Gürel, Gaffur Uzuner ve bu oyunla ilk kez bir tiyatro denemesi yapan Ateşböceği Yalçın vardı. Ayrıca Faruk Tipigil adlı bir genç, Nevra'nın nişanlısını oynayacaktı. Daha sonra bu rol eski dostum İsmet Üstekin tarafından devralındı. Yalnız biri kadın, biri erkek iki çok önemli rol için oyuncu bulamamıştık hâlâ. Sonunda o roller de Ahmet Gülhan ve sinemada ün yapmış Necla Nazır'a verildi. Necla Türk sinemasının yetenekli oyuncularından biriydi. Sahne deneyimi yoktu hiç. Gazinoda solistlik yapmış olması, ona biraz rahatlık kazandırmıştı ama tiyatro bambaşka bir şeydi. Ahmet Gülhan'a gelince Türk tiyatrosunun en yetenekli, en kişilikli oyuncularından biriydi hiç kuşkusuz. Bu oyunda yıllarca başarı kazanamamış organizatör rolünü, kalıp gibi geçiriverdi üzerine. Yalnız Ahmet'in iflah olmayan bir kusuru

vardı. Oyun esnasında bile rejisörlükten vazgeçemiyor, sahnede sufleyle rol arkadaşlarını yönetmeye kalkıyordu. Bu da doğal olarak öteki oyuncuları çok rahatsız eden, oyunun yönetmenini çıldırtma raddelerine getiren bir huydu. Aslında Adile Naşit'in oynadığı konsomatris rolünü Sevil Üstekin için yazmıştım. O daha önceden Gülriz Sururi'ye söz verdiğinden, çok istediği halde bu teklifi kabul edememiş böylelikle rol Adile Naşit'e kalmıştı. İşin garibi şu ki Adile rolü uzun bir süre oynadıktan sonra hastalanmış ve Sevil beş altı saat içinde oyunu ezberlemek zorunda kalarak, palas pandıras o rolde sahneye çıkarılmıştı.

Bu kez dekorlarımız Metin Deniz'in, kostümlerimiz bu prodüksiyonda ilk kez birlikte çalıştığım ve sonradan yakın dost olduğum Sadık Kızılağaç'ın, koreografi Ankara Devlet Balesi'nden Altan Tekin'in, aranjmanlar Osman İşmen'in imzalarını taşıyordu. Tamamen değişik bir kadroyla çalışıyordum bu oyunda. Tabii Mehmet'le Çetin her zamanki gibi yanımdaydılar. Çetin şarkı sözlerinin yanı sıra Mehmet'le birlikte reji asistanlığı ve müzik direktörlüğü görevini de üstlenmişti. Dormen Tiyatrosu'ndan akrabam Nükhet Gök gene vazgeçilmez kostüm sorumlusuydu.

Nükhet yıllar boyu yaptığım bütün işlerde hep benimle birlikteydi zaten.

Oyunun provaları çok zevkli geçiyordu. Kadronun çoğu birbirine alışık kimselerden oluştuğu için, herkes karşısındakinin huyunu suyunu biliyor, bu yüzden de sorun çıkmıyordu. Necla hemen uyum sağlamıştı öteki arkadaşları ile. Nevra ve Adile'yle sıkı fıkı hale gelmiş, kırk yıllık tiyatrocu olmuştu sanki. Yetenekli bir oyuncuydu Necla. Onca yıl neden tiyatroda oynamadığına şaşırmamak mümkün değildi. O da Füsun Önal gibi, yönetmenin her dediğini hemen anlıyor ve anında sahneye getirebiliyordu. Necla'nın tek kusuru sesinin sahne için biraz fazla tiz olması, o güzel kalıbına uymamasıydı. (Son yıllarda duyduğuma göre o aldığı derslerle bu sorununu da çözümlemiş.)

Lâle Belkıs'la eski Dormen Tiyatrosu günlerinden beri ilk kez birlikte çalışıyorduk. İşini her zaman ciddiye alan, en ufak bir ayrıntı üzerinde bile saatlerce çalışmaktan yılmayan bir oyuncuydu. Hele kılık kıyafet konusunda, olmayacak bir titizlik gösteriyor, bir kostümün ayrıntısı için eski sandıklarını açıp bin bir olasılık seriyordu, yönetmenle, kostüm desinatörünün önüne. İki şarkı söyleyecekti Lâle bu oyunda. Daha ilk günden itibaren başımın etini yemeye başlamıştı. "Şarkılarım güzel mi?", "Nasıl olacak?", "Adları nedir?" diye. Bir gün beni Polonezköy'de ziyarete gelmiş, bin bir soruyla şaşkına çevirmişti. Oyunu bitirmek için Polonezköy'e gitmiştim. Oranın sessizliği içinde rahatlıkla oyunumu çalışabiliyordum. Lâle'nin sorunları kafamı allak bullak edince "Çok Yaşamış Bir Kadınım Ben olacak şarkılarından biri" diye atıverdim.

"Harika" diye gözlerinin içi güldü. Ben de düşününce attığım şeyin tam isabet tuttuğunu anlayıverdim. Bu sözler Lâle'nin oynayacağı karak-

teri tam olarak anlatıyordu. Çetin'in sözleri ve Ali Kocatepe'nin müziği ile müzikalin en etkili şarkılarından biri oldu bu.

Çok yaşamış bir kadınım ben.
Neler gördüm
Neler geçirdim
Çok sevildim, hem de çok sevdim
Kimine göre
Yosmalar gibi
Çemberinden geçtim feleğin
Sevilince seven
Üzülünce gülen
Çok yaşamış bir kadınım ben

Erol kırk yıllık tiyatrocu gibi (Hele *Hisseli*'yi dört yüz kez oynamış olmanın rahatlığı da üstüne binince) pavyonlarda şarkı söylerken keşfedilip ünlü bir pop yıldızı haline gelen genç türkücüyü büyük bir rahatlıkla oynuyordu. Erol hayatını düzenle yaşayan, her şeyini disiplinli bir biçimde yürüten akıllı bir insandı. Aile düzeninin dengeli olması meslek yaşamını da başarıyla sürdürmesini mümkün kılıyordu. Terbiyesi görgüsü ve bilgisinin yanı sıra fevkalade de saygılı bir insandı. 'Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır' deyiminin en güzel örneklerinden birini oluşturuyordu Erol... Onun arkasındaki kadın Emel adında biriydi. Bazı kimseler, özellikle Erol'un şarkıcılık dünyasındaki kişiler, Emel Evgin'i erişilmez ve soğuk bulurlar. Oysa Emel'i benim gibi yakından tanıyanlar, olağanüstü kişiliğine, sağlam dostluk anlayışına ve dengeli görüşlerine hayran olmaktan kendilerini alamazlar. *Hisseli Harikalar Kumpanyası* bana Erol'la birlikte Emel'i de en sevdiğim dostlarımdan biri olarak kazandırmıştı.

Şen Sazın Bülbülleri kasımın sonunda perdesini açtı ve başarı kazandı. *Hisseli*'yi unutturacak bir oyun olamadı ama oynandığı süre görevini yaptı ve Egemen'i memnun bıraktı. Oyunda Nevra Serezli özellikle 'Evlilik dediğin nedir ki, kuru bir imzadan başka' şarkısıyla gerçek bir müzikal 'star' olduğunu iyice kanıtlamış oldu. *Şen Sazın Bülbülleri* beni gene Egemen'in en vazgeçemediği adamı haline sokmuştu:

"Şu Johnny Logan'ın *show*'una bir bakıver..."

"Belkıs Akkale ile Arif Sağ'a bir şeyler yaz.."

"*Sokak Kızı İrma*'yı Seyyal Taner'le yapalım..."

"Ajda Pekkan'a Açık Hava'da bir şeyler düşün..."

Adamdaki projeler bitmek tükenmek bilmiyordu. Benim bunların tümünü gerçekleştirmeme olanak yoktu, ancak bazılarına yetişebiliyordum. Bu kadarı bile Egemen'i çok mutlu ediyordu.

Kastelli'nin araya girmesiyle bozulan dostluğumuz düzelmiş, mesleki bakımdan ikimizin de birbirine ihtiyacı olduğu, hem de çok ihtiyacı olduğu gerçeği ikimizin de kafasına, geç olsa da dank etmişti.

Egemen'in mali işlerine bakan yeğenleri Erus kardeşlerden Ragıp bir gün Şan Tiyatrosu'nda beni kenara çekerek:

"Haldun Bey sizinle önemli bir şey konuşmak istiyorum," dedi.

"Ne var Ragıp?" diye sordum korkuyla.

Ragıp iyiydi hoştu, ama Egemen'in mali işlerine baktığı ve Egemen'in mali işleri hep çıkmazda olduğu için, bir mal varlığı ipotek etmemi isteyeceğini sanmıştım.

"Korkmayın, korkmayın," diye gülümsedi bembeyaz dişlerini göstererek. O da benim neden korktuğumu anlamıştı.

"Feriköy'de kiralık bir tiyatro var. Daha doğrusu bir sinema binası bu. Birlikte bir bakalım istiyorum."

"Ben bir daha tiyatro kurmam Ragıp'cığım boş ver. "

"Ben Egemen ağabey adına bakmanızı istiyorum. Burayı alırsak, müzikallerin dışında da oyunlar yapabiliriz. Bizimle çalışan sizin gibi biri varken, böyle bir fırsat kaçırılmaz". Egemen'in adına benim yönetimimdeki bir tiyatronun varlığı çekici gelmişti bana da.

"Neden olmasın? Ne zaman bakalım?" diye atıldım garip bir sevinçle.

"İsterseniz hemen. Bizi bekliyorlar."

Mehmet'i de yanımıza alarak Feriköy'ün yolunu tuttuk. Ömrümce İstanbul'da yaşadığım halde, bu çevreden ya ikinci, ya üçüncü kez geçiyordum. O gün Feriköy, Ergenekon Caddesi'ndeki Nejat Uygur'un boşalttığı İdil Sineması'nı gezerken yeni Dormen Tiyatrosu'nun ilk adımlarını attığımızın farkında değildim hiç. Ben, Ragıp ve Mehmet'le Egemen'in Uluslararası Sanat Gösterileri adına bir yer geziyordum yalnızca! Daha önce Nejat Uygur topluluğunun oynadığı ve bir anlaşmazlık sonucu terk ettiği, bir süre ikinci sınıf yerli filmlerin oynadığı salon berbat vaziyetteydi. Gerçi titizlikle planlanmış, her tarafı düşünülerek yapılmış bir binaydı, ama son yıllardaki bakımsızlıktan viraneye dönmüştü.

Bina sahibi Azad Can İskender'in eski adamı, bütün girdileri çıktıları bilen Davut Vural gezdiriyordu bize salonun köşe bucağını... Çok olanakları olan bir yerdi. Fakat her yerinin elden geçmesi, adeta yeni baştan inşa edilmesi gerekiyordu. Bunun için de bir servet sarfetme zorunluluğu vardı. Bütün sıkışıklığına rağmen Egemen istese bu parayı bulurdu, ama ben normal bir tiyatro işinin onu çok cezbedeceğini sanmıyordum.

"İyi hoş da nasıl yapacağız bu işi?" diye sordum Ragıp'a.

"Siz salonu beğendiyseniz işin o tarafını bana bırakın" diye cevap verdi Ragıp, ince çerçeveli gözlüklerini düzelterek.

İki hafta içinde kendimi Egemen prodüksiyonlarının kanatları altında açılacak olan bir bulvar tiyatrosunun hazırlıkları içinde buldum. Bu işe Ragıp ve Mehmet kadar sevinen bir üçüncü kişi daha vardı. O da

Egemen'in büyük prodüksiyonlarının sahne sorumlusu Ersin Ökten'di. Ersin'le *Şen Saz*'da birlikte çalışmış, tiyatro sevgisine, disiplinine ve de işine bağlılığına hayran olmuştum. Yeniden bir tiyatro çalışmasının içine girmem, Ragıp kadar onu da mutlu ediyordu.

Ben de mutluydum bu işten. Sorumluluk benim olmayacak, mali sorunların yükü altında, eski yıllarda olduğu gibi kıvranmayacaktım. O zaman yeniden bir topluluğun başına geçmemek, yeni insanlar yetiştirmemek Türk tiyatrosuna ve de seyircisine hizmet etmemek için hiçbir neden yoktu.

İşler başlayınca her zaman olduğu gibi evdeki hesap çarşıya uymamış, tiyatronun açılması için gereken paranın büyük bir çoğunluğunu benim bulmam gerekmişti. Egemen'in randevu aldığı kimselere gidiyor ve bu tiyatroyu açabilmesi için yardım istiyordum. Bu da benim hiç mi hiç hoşuma gitmiyordu. Zaten Dormen Tiyatrosu'na başlasaydım böyle bir şeyi kesinlikle yapamazdım, ama işi Egemen'in adına götürdüğüm için biraz daha kolaylıkla konuşabiliyordum para istediğimiz insanlarla. Bu arada eski dostum Yiğit Okur ve kardeşi Mehmet Okur'un da çok yardımları olmuş, ileriye dönük toplu bilet satışlarına karşı bile paralar bulmuşlardı. Selahattin Bayazıt ve Ali Koçman gibi yakın dostlarım da, Egemen'in isteği ve benim ziyaretim üzerine yardımlarını esirgememişler, Vitali Hakko da bütün Vakko camiasını, tiyatronun süslenmesi için seferber etmişti.

Bu kez kendimden beş kuruş vermemeye kesinlikle kararlıydım! Eski tiyatromun uğruna bugün milyarlar değerindeki birçok şeyi satıp savmış ve tiyatroyu kapamakla paçayı zor kurtarmıştım. Şimdi mali bakımdan rahata kavuşmuşken böyle bir serüveni tekrarlamaya hiç niyetim yoktu. Zaten bu tiyatroyu açmak isteyen de ben değildim ki!

Bütün bu tiyatronun hazırlanması patırtısı sırasında bir gün banka dünyasının genç patronlarından Erol Aksoy ve eşi İnci Aksoy ünlü yazar Jerzy Kozinsky şerefine verecekleri bir akşam yemeğine beni de davet etmişlerdi. Aksoylarla fazla tanışmamama rağmen bu davet *Boyalı Kuş* romanının yazarını yakından tanımak bakımından beni çok memnun etmişti.

Akşam yemeği Kanlıca'daki çok sevdiğim Körfez lokantasında veriliyordu. Belirlenen saatte oraya gittiğimde, barda konuklarını bekleyen Aksoy'lardan başka kimseyi göremedim.

"En erken ben geldim galiba" dedim el sıkarak.

"Çok iyi oldu" dedi Erol Bey.

"Ben de sizinle özel bir şey konuşmak istiyordum."

Bir bankacının benimle özel olarak konuşacağı şey ne olabilir diye düşündüm bir an. "Acaba yeni kuracağımız tiyatroya para verip, ben bu topluluğu kanatlarımın altına alıyorum mu diyecekti?"

"Bankamızın sanat danışmanlığını yapmanızı istiyorum" dedi Erol Bey pat diye damdan düşercesine.

"Hangi bankanıza?" diye sordum saf saf.

Gerçekten de ev sahibimin bankacı olduğunu biliyordum, ama o güne

kadar hangi bankayı yönettiğini kesinlikle merak etmemiştim. Birden kırdığım potu anladım ve düzeltmeye çalıştım.

"Kusura bakmayın. Bu teklife biraz şaşırdım da."

"Siz sanatçılar başka türlü olamazsınız ki," diye beni rahatlatmaya çalıştı genç bankacı. İnci Aksoy da gülümsedi ve:

"Hayırlı olması dileğiyle" diyerek viskisini kaldırdı.

Birbirlerine ne yakışan, güzel bir çift diye düşünmekten kendimi alamadım.

"Daha ne olduğunu anlayamadım ki," diyebildim şaşkınlıkla.

"Siz en iyisi bu hafta bankaya gelip Altan Bey'le görüşün. Böyle şeyler burada konuşulmaz. Biz sizi şimdilik bu işi kabul etmiş olarak düşünüyoruz," dedi ve gelen konuklardan Çetin Altan'ı karşılamak üzere kapıya gitti.

Erol Aksoy'un sözünü ettiği Altan Bey son yıllarda tanıdığım en hoş ve en değerli insanlardan biriydi. İşini çok iyi bilen, güler yüzlü ve de çok aydın bir kişiyle karşılaşıp iş görüşmesi yapmak beni çok mutlu etmişti. Altan Edis'le tiyatro, müzik, resim her şeyi rahatlıkla konuşabiliyordum. Onunla ilk görüşmemizi Karaköy'de bulunan eski Selanik Bankasında yapmış ve bir saatten uzun konuşmuştuk. İşin güzeli, vaktin nasıl geçtiğini de anlamamıştım hiç. Altan Bey'le konuşmamız sonucu, bu banka işi beni sarmaya başlamıştı. Neler neler yapılabilirdi, Türk kültür ve sanat yaşamına katkısı olabilecek. Hele insanın arkasında bir banka ve böyle aydın insanlar olunca.

Bankayla olan anlaşmamı Yiğit Okur imzalamış ve beni iki yıl süreyle Interbank'a (Erol Aksoy'un Interbank'ın, Uluslararası Bankası'nın başında olduğunu sonunda öğrenmiştim) bağlamıştı. Erol Aksoy zamanında özellikle Altan Edis'in katkılarıyla birçok güzel işler yaptık. Bunların arasından Güngör Dilmen'in *Ben Anadolu* ile birinciliği kazandığı Tiyatro Oyunları Yarışması da vardı. Bir ara İngiltere'den Lady Daubeny'yi İstanbul'a davet edip Aspendos'ta bir tiyatro festivalinin hazırlıklarına giriştik. Hatta bunun için Molly Daubeny, Altan Edis ve ben Antalya'ya gittik. Sonradan hiç hatırlamadığım nedenler yüzünden bu festival kaldı.

Erol Aksoy ve (aralarında Altan Edis'in de bulunduğu) ekibi bankadan iki yıl sonra ayrıldılar. Ben de bir süre ayrılmayı düşünürken, Aksoy'un yerine gelen Vural Akışık'la anlaştım ve Interbank'ın sanat danışmanı olarak altı yıl daha aynı görevde kaldım. Özellikle Vural Akışık'la çok güzel işler yaptık bu süre içinde. Vural Bey'in ayrılmasıyla bankada beni ilgilendiren işler çok tatsızlaştı. Ben de 1991 yılında istifa ederek bankadaki görevimi noktaladım (bütün bunlar ve Erol Aksoy'la bambaşka bir işte yeniden karşılaşmam ve çatışmam üçüncü kitabımda ayrıntıları ile yer alacak).

Tiyatronun işleri iyice yoluna oturmuş, salon büyük bir onarıma girmişti. Ergun Köknar'ı koymuştu Egemen onarım işinin başına. Ergun mimarlığının yanı sıra aktördü de. Bu yüzden hem salonu bize yeni baştan ya-

pacak, hem de seçilecek oyunda önemli bir rol oynayacaktı. Ünlü aktör Sait Köknar'ın oğlu ve Suna Pekuysal'ın eşi olan Ergun, zaman zaman mimarlık, zaman zaman gazetecilik yapmış ama en çok aktörlükte mutlu olmuştu.

Onarım işleri sürüp dururken ben de oyun aramaya başladım. Kaliteli bir komediyle açmak gerekiyordu bu tiyatroyu... Eski Dormen günlerini aratmayacak bir komedi olmalıydı bu. Uzun arama, tarama ve soruşturma sonucu Georges Feydeau'nun *Otel Paradiso*'sunda karar kıldık. Feydeau Dormen Tiyatrosu'nun geçmişinde *Bit Yeniği* ve *Sevgilime Göz Kulak Ol* oyunlarıyla başarılı anılar bırakmış bir yazardı. Onun bir komedisiyle başlamak akıllıca bir iş olacaktı. Yalnız bu oyunun kadrosunu toparlamak başlı başına bir işti. Elimizde bir tek Ergun Köknar vardı. Bir Feydeau oyununu oynayabilecek aktörlerin abartısız, belirgin bir komedi stilini çok bilmeleri gerekiyordu. Oysa bizdeki oyuncuların büyük bir bölümü komediyi maskaralık yapmak olarak kabul ediyor, Molière, Feydeau hatta, yeni fars yazarlarının tipleriyle farkında olmadan alay edip, esas komedinin özünü öldürüyorlardı.

Türkiye'de boş aktör bulmak kolay iş değildi. Bütün tiyatro çevresi hep işsizlikten ve parasızlıktan yakınır, oysa bizim ülkede biraz aklı başında bir oyuncu başını kaşıyacak vakit bulamaz, bu yüzden de her türlü kaprisi yapmaya kendinde hak görür. Özellikle televizyon, hele hele televizyon(lar) çıktıktan sonra, tiyatronun oyunculara büyük saygınlık kazandırmasına rağmen, toplulukların iyi oyuncu bulması çok güçleşti. *Otel Paradiso*'nun kadrosunu toparlamak da bu yüzden pek kolay değildi.

Sonunda Göksel Kortay, İsmet Üstekin, Erdal Özyağcılar, İsmet Ay, Zafer Önen ve Devlet Tiyatroları'ndan Sema Çeyrekbaşı'nın katılmasıyla değerli oyunculardan oluşan bir kadroyu bir araya getirebildik. Daha küçük rolleri de Bedia Ener, *Yaygara 70*'in unutulmaz çocuk oyuncusu Hayrettin Aslan (tabii büyümüş olarak), Oktay Sözbir, Ayşegül Uygur, Füsun Demirel, Duygu Ankara, Ateşböceği Yalçın, Erdinç Akbaş ve Tilbe Batum oynuyorlardı. Ünlü mankenimiz Merih Akalın da bu oyundaki bir rolle ilk kez tiyatro sahnesine çıkıyordu.

Osman Şengezer'in arası Egemen'le çok bozuk olduğundan, bu kez ne dekorları ne de kostümleri Osman'a verebilmiştik... Dormen Tiyatrosu'nun 1972 yılında kapanmasından sonra kız kardeşim Güler Yiğit de (eski Erenyol) kostüm yaşamını noktalamıştı. Bu yüzden işinin gücünün çokluğuna rağmen kostümleri *Şen Saz*'da birlikte çalıştığımız Sadık Kızılağaç'ın yapması gerekiyordu. Dekor işini çözümlemek o kadar kolay olmadı. Bir aralık eski dekoratörüm Leyla Belli işe el koyduysa da, dekor kimsenin istediği gibi olamamış, sonun da Leyla da işi bırakmak zorunda kalmıştı. Meslek yaşamımda ilk kez, hem de böylesine önemli bir prodüksiyonda, üstelik Dormen Tiyatrosu'nun yeniden doğuşu sayılan bir olayda, dekorum baştan savma oluyor, kimsenin imzasını taşımıyordu.

Altı haftalık bir prova süresinden sonra perdenin açılacağı gün gelip

çattı. Dormen Tiyatrosu'nun eski galalarını aratmayacak bir açılış yapmak istiyorduk. Bizim seyircimiz tiyatronun nerede olduğunu bile bilmiyordu. Seyircimizin çoğu Feriköy'ü bizim oyunlarımıza geldikten sonra öğrendi. Aradan sekiz yıl geçmiş olmasına rağmen bugün hâlâ "Tiyatronun nerede olduğunu tarif eder misiniz?" diye telefonlar gelir sık sık.

Sonunda bir ekim gecesi Egemen Bostancı prodüksiyonları (USG) Dormen Tiyatrosu'nun perdesini yeniden açtı... O gece Mehmet'e:

"Bu oyun tutmayacak, reaksiyonlar iyi değil," demiştim. O da bana:

"Daha belli olmaz," diye cevap vermişti.

Oysa benim deneyimimde bir tiyatrocunun ilk geceki reaksiyonlarından, *Otel Paradiso*'nun ölü olarak doğduğunu anlamamasına olanak yoktu. Evet *Otel Paradiso* ölü olarak doğmuştu. Başta dekor olmak üzere, benim rejim dahil oyunun birçok şeyi yanlış ve kötüydü. İşin en korkunç tarafı da düzelmesine hiç mi hiç olanak yoktu.

Tiyatronun fiyaskoyla açılışı benim için yıkıcı olabilirdi ama yılmamaya ve bu işi yeniden tutturmaya kararlıydım ve ikinci mevsime Egemen'den bağımsız olarak Dormen Tiyatrosu adı altında yeniden perdemizi açtığımız zaman, topluluk eski günlerini aratmayacak bir biçimde yerine oturmuştu artık. Dormen Tiyatrosu'nun tamamen bizim sorumluluğumuzda yeniden faaliyete geçmesi, yaşantıma yepyeni bir boyut vermiş ve beni bambaşka yönlere götürmüştü. Ben tiyatrocuydum. En belirgin tarafım da buydu. Bu yüzden yeniden Dormen Tiyatrosu'na kavuşmam, onun saçtığı ışıklarla seyircimle iletişim kurmam kadar doğal bir şey düşünülemezdi. Ne diye inat edip durmuştum sanki on bir yıl 'Ben bir daha tiyatro açmam' diye. Tiyatromu kapattıktan sonra bir hanım sokakta durdurmuş:

"Dormen Tiyatrosu'ndan bizi mahrum etmeye ne hakkınız var?" diye azarlamıştı beni. O haklıydı. Ben haksızdım. Madem bu işe baş koymuştum, sonuna kadar götürmek zorundaydım. Benim günlük sıkıntılarım, mali sorunlarım kimseyi ilgilendirmezdi. Onlar için ben perdesini açmak zorunda olan bir tiyatrocuydum. Bunu da ölünceye dek yapmak zorundaydım ve yapacaktım da. Tiyatrocu tiyatrosuz nasıl nefes alabilirdi ki? Yeniden nefes almaya başladığımı hissediyordum. Buydu benim hayatım. Ben tiyatrocuydum...

Son Söz

Tiyatrosuz kaldığım yılların öyküsüydü bu... Evet yıllarca tiyatrosuz kalmış ama hiçbir zaman saf dışı olmamıştım... Sonunda da çok birikimli olarak yeniden başlamıştım sevdiğim işime...

Bu kitabın öyküsü 1984 yılının ekim ayında bitiyor. Oysa ondan sonra gelen sekiz yılda anlatacak daha neler neler var. Bu son sekiz yılın öyküsünü daha önce de belirttiğim gibi yeni bir kitaba saklamayı uygun gördüm. Böylelikle *Sürç-ü Lisan Ettikse*'yle başladığım, *Antrakt*'la devam ettiğim üçlü otobiyografimi, İkinci Perde ile noktalamaya çalışacağım. *İkinci Perde*, Dormen Tiyatrosu'nun yeniden perdeyi açmasının öyküsü olacak. Tanrı sağlık ve ömür verirse tabii...

Kitabımı okuyup geriye baktığım zaman, bütün inişlere çıkışlara rağmen, zengin ve anlamlı bir yaşam geçirdiğimi görüyorum. İstediklerimin çoğunu yapmış, aşağı yukarı hepsini de elde etmiştim. Belki de ne istediğimi ve de ne elde edebileceğimi bildiğim için. Bu nedenle bana "Tiyatroyu çok seviyorum ne yapmamı tavsiye edersiniz?" diye soranlara bir kez de buradan sesleniyorum. Eğer işi seviyorsanız, ama gerçekten seviyorsanız, bütün köprüleri yıkmak pahasına da olsa, hiçbir engel tanımadan mücadele edin. Başarı kazanıncaya, istediğinizi elde edinceye kadar savaşa devam edin, ama ne istediğinizi de kesinlikle bilin.

Bir tiyatro sanatçısı, daha sonra da bir televizyon kişiliği olarak, ülkemde hatta dış ülkelerde hep saygı ve sevgi gördüm. Özellikle Anadolu turnelerinde ve de çeşitli yolculuklarımda vatandaşlarımdan gördüğüm inanılmaz saygı ve sevgi beni hep çok mutlu etti. İnsanoğlu başka ne isteyebilir ki? Eskilerin dediği gibi bundan iyisi can sağlığı...

Üçüncü kitapta yeniden buluşabilme umuduyla...

Haldun Dormen
İstanbul 1992

İkinci Perde

Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı,
yetmişinde bile, mesela zeytin dikeceksin,
hem de öyle çocuklarına falan kalır diye değil,
ölmekten *korktuğun halde ölüme inanmadığın için,*
yaşamak, yani ağır bastığından.

Nâzım Hikmet

Bu kitabın yazılmasında ve basılmasında bana yardımcı olan Latife Mardin'e, Ayçıl Yeltan'a, Cenk Tunalı'ya, Suat Özturna'ya, Engin Yüksel'e, yeni bir kitap yazmam için beni sürekli olarak zorlayan sevgili dostum Alev Aralp'e, her zaman yanımda bir kaya gibi duran aileme ve beni hiç yalnız bırakmayan dostlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Beni yıllar yılı alkışlayan,
ayakta tutan
ve
yaşatan seyircilerime...

Başlarken

Üçüncü kitaba başlamanın ne kadar güç olduğunu, elime kalemi alıncaya kadar anlamamıştım. Hatta bu işten vazgeçmeye bile karar vermiştim birkaç kez. Öte yandan da, "Üçüncü kitabı bekliyoruz", "İlk ikisini çok zevkle okuduk", "Ne zaman geliyor üçüncüsü?", "Konuşur gibi yazıyorsunuz" gibi sözler egomu öyle şişiriyordu ki başlamamın ve ne olursa olsun üçüncü kitabın bitirilmesinin zorunlu olduğuna karar verdim sonunda...

Güç de olsa yazmaya çalışacak, gösteri dünyamızı ve çevremde olup biteni, kendi gözlerimle, kendi duygularımla okuyucularıma anlatacaktım. Bu bir yerde görev olmuştu benim için.

Gene de sürç-ü lisan ettikse affola...

Teşvikiye, 2001

40. Yıl

HÓAmit Belli sahnede konuşuyordu. Arada bir teklemesinden kafayı çektiği belliydi. O sabah erkenden bana telefon etmiş, "Ben bu akşam sahneye çıkıp konuşamayacağım. Beni affet" demişti.

"Olur mu öyle şey! Sen tiyatronun en yakınısın. Zaten yalnız beş konuşmacımız anons edildi. Sen, Betûl, Hıncal, Adrian Brine ve bizim gibi kırkıncı yılını kutlayan Halit Kıvanç" diye ağzına tıkayıverdim lafını.

O da kafayı çekip konuşmayı öyle yapabileceğine karar vermişti herhalde. Atatürk Kültür Merkezi'nin büyük salonunun yan kulisinde 40. Yıl kutlama törenimiz için Çetin Akcan, Ersin Ökten ve sahnede görevli olan elli kişi sıramızı bekliyorduk.

"Hâmit Abi çok uzattı. Sekiz dakika oldu," dedi Çetin.

Herkesin yalnız üçer dakika konuşmasını istediğimiz törende, Hâmit kafayı bulmuş sekiz dakikadır konuşuyordu.

Aklım yıllar öncesine gitti birden. Tiyatromuz kırkıncı yılını kutluyordu ve ben kırk yılı aşkın bir süredir tiyatrocuydum. Oysa tiyatrocu olacağımı ilk duydukları zaman kimler neler neler söylemişlerdi.

"Hokkabaz mı olacaksın?" demişti yaşlı bir yengem.

"Annemizle babamızın yüreğine indirip onları öldürecek misin?" diye reaksiyon göstermişti kız kardeşim Güler.

"Herkese oğlumuz artist oldu mu diyeceğiz?" diye köpürmüştü annem.

"İyi hoş da oyunculuk mesleğini nerede sürdüreceksin?" diye sormuştu Robert Kolej'deki en yakın arkadaşım Vedat Yerlici.

"Beceremezsin."

"Yeteneğin yok."

"Bu ülkede olmaz."

"Yapamazsın."

"Bir yılda vazgeçersin."

"Hevestir geçer."

"Burayı Amerika mı sandın?"

"Aptallık etme, babanın kurulmuş bir işi var."

"Nasıl geçineceksin?"

"Sürünürsün."

"Sürünürsün."

"Sürünürsün."

Her kafadan bir ses çıkıyor, çoğunluk sürüneceğimi öngörüyordu ama bütün bunlar benim bir kulağımdan girip bir kulağımdan çıkıyordu. Kararımı vermiştim bir kez. Sürünsem bile kimse beni caydıramayacaktı tiyatrocu olmaktan.

Bütün bu akortsuz sesler arasında, beni mutlu eden, beni yüreklendiren sözler de vardı.

"Güzel bir iş seçmişsin. Başarırsın inşallah" demişti general olan dayım.

"Başaracağına hiç kuşkum yok" diye beni teselli etmişti kız arkadaşım Ülker.

"Birlikte müzikaller oynar, ortalığı birbirine katarız" diye hayaller kuruyordu çocukluk arkadaşım Meral Selçuk.

"Yapacaksan en iyisini yap. Sana yardım etmek benim görevim" diyerek beni çok mutlu etmişti babam, bunun benim için bir tutku olduğunu öğrendiği zaman.

"On dört dakika oldu. N'apacağız?" diye bir ses duydum arkamdan. Konuşan Çetin'di. Sahnede, mikrofon elinde benimle nasıl tanıştığını ve ilk tiyatroyu kurduğumuz zaman bütçeyi babama nasıl götürdüğümüzü anlatıyordu Hâmit.

"Eyvah bu daha uzun sürer" diyebildim telaşla.

"Gece mahvolacak. Ne yapabiliriz?"

"Hiçbir şey. Adamı kolundan tutup sahneden çıkaramayız ya."

Gerçekten de Hâmit'i sahneden çekmemize olanak yoktu. O da içtenlikle 1995 yılının bu gecesinde kırkıncı yılını, onun da küçümsenmeyecek katkılarıyla kutlayan Dormen Tiyatrosu'yla kendi ilişkilerini anlatıyordu. Buna da yerden göğe kadar hakkı vardı.

Hâmit Belli tiyatromuzu ilk kurduğumuz zaman bir çeşit mali süpervizörümüz olmuştu. Akbank'ta daha küçük bir memurken tiyatromuzla da meşgul olabilecek zamanı bulabiliyor ve ayakta durabilmemiz için var gücüyle çalışıyordu. Bir işadamı olan babamla mali sorunları çoğunlukla o konuşuyor, o çözümlemeye çalışıyordu. Babam, bu işlerin bana para kazandırmasından çoktan vazgeçmiş, ayakta durabilsek, kendi kendimizi idare edebilsek, şükredeceğini söylüyordu Hâmit'e. Çok sıkıştığımız, işin içinden çıkamadığımız zamanlarda da söylenerek de olsa mali desteğini esirgemiyordu bizden.

"Neyse bitti" dedi Ersin.

"Tam yirmi üç dakika olmuş" diye ekledi Çetin.

Hâmit, alkışlar arasında gülümseyerek sahneden iniyordu. Hâmit tam yirmi üç dakika konuşmuş ama öteki konuşmacılarımız olan eski karım Betûl, İngiliz yönetmen dostum Adrian Brine, Dormen Tiyatrosu'na her zaman nostaljik bir çerçeve içinde destek vermiş olan yazar Hıncal

Uluç ve o gece bizimle birlikte kırkıncı yılını kutlayan Halit Kıvanç'ın konuşmaları üçer beşer dakikayı geçmedi. Hele Halit'in konuşması çok duygulu ama herkesi şaşırtacak kadar kısaydı.

Görkemli hoş bir geceydi bu... Tiyatronun ve benim yakın dostlarım smokin ve tuvaletlerle salonu doldurmuşlar, Dormen Tiyatrosu'yla kendi hayatlarını birleştirerek nostaljik bir havaya girmişlerdi.

Ölülerimizin resimleri sahne gerisindeki koca ekranda belirince, genç bir oyuncu sahne önüne bir gül koyuyor, böylece resimler değiştikçe sahne önündeki güller küçümsenemeyecek bir yığın oluşturuyordu. Ayfer Feray, Yüksel Gözen, Nisa Serezli, Altan Erbulak, Turgut Boralı, Madelet Tibet, Cahide Sonku gibi, Dormen Tiyatrosu'nda oynayıp o gece artık aramızda olmayan kırkın üzerinde kişinin resimleri Berlioz'un korosu eşliğinde acıklı bir geçit resmi oluşturup herkesi gözyaşlarına boğuyordu.

Müzikallerden bir kolaj bölümünde Gülriz Sururi, Erol Günaydın, Nevra Serezli, Hâdi Çaman, Güzin Özipek, Şefik Döğen, Cihan Ünal, Kerem Yılmazer, Demet Akbağ ve Sevil Üstekin gibi eski Dormen müzikallerinde rol almış kıdemliler Şebnem Sönmez, Sefa Zengin, Güneş Berberoğlu, Emre Altuğ, Hakan Ökten ve Meltem Kaymak gibi gençlerle birlikte Serpil Günseli'nin piyanosu eşliğinde *İrma, Yaygara 70, Günaydın Mr. Weill, Uyy Balon Dünya* ve *Yolun Yarısı* gibi müzikallerden bir kolaj yapıp bizleri bu müzikallerin oynandığı günlere götürdüler.

Ben sahneye en sonunda tek bir spot ışığında çıkıyor, kısacık konuşmamı yapıyor ve sözlerimi şu cümleyle bitiriyordum:

"Bu kırkıncı yıla böyle saygınlıkla gelebildikse, bunu ne yeteneğimize ne çalışmamıza ne de tutkumuza borçluyuz. Bu işi bir tek kişinin ileri görüşü, cesareti ve dehasına borçluyuz... Kemal Atatürk'e.."

Herkes ayağa kalkmış alkışlıyordu. Atatürk sözü çok etkilemişti konuklarımızı. Hoş bir manzaraydı Atatürk Kültür Merkezi'ni dolduran onca seyircinin ayağa kalkıp gözyaşları içinde alkışlaması.

Yavaş yavaş arkamdaki perdenin açıldığını hissettim. Bu kez alkışlar ayyuka çıktı ve çığlık sesleriyle karıştı. Atatürk Kültür Merkezi'nde böyle görkemli alkış az olmuştur herhalde. Perde açıldığında, arkamda üç geniş platformun üstünde tiyatromuzda çalışmış olan iki yüz elli kişi duruyordu. Aralarında kimler yoktu kimler. Erdal Özyağcılar, Salih Güney, Duygu Sağıroğlu, Erol Günaydın, Erol Keskin, Lâle Belkıs, İzzet Günay, Füsun Erbulak, Tülin Oral ve saymakla bitmeyecek iki yüz elli güzel kişi.. Çoktandır inzivaya çekilmiş olan Şükran Akın bile bu geceye katılmak için yeniden sahneye çıkmıştı.

O gece yaş gününü kutlayan Neslihan Yargıcı üç kişilik yer kaplayan kabarık bir tuvaletle karışmıştı iki yüz elli kişinin arasına. Sonra hep birlikte yürüyerek, daha doğrusu yılankavi bir çizgi çizerek öne doğru ilerledik ve bizleri ayakta alkışlayan seyircimizi selamladık. Bir daha tekrarlanması çok güç, mucizevi bir andı bu. Görenlerin unutamayacağı, her

zaman gözyaşları ve heyecan içinde anımsayacakları bir *"happening"* gerçekleşmişti o dakikalarda AKM'nin emektar sahnesinde.

Dile kolay kırk koca yıl geçmişti Amerika'dan Türkiye'ye dönüp şu işe başladığım günlerden bu yana. Acılarla mutlulukların karıştığı, alkışların hayal kırıklıklarını bastırdığı, tutkuların bana güç verdiği, özverilerle yoğrulmuş kırk yıl.

Geriye baktığım zaman hiçbir şeye değişmeyeceğim, hiçbir paranın satın alamayacağı saygınlık dolu kırk koca yıl...

"Tiyatro patronluğu yapan delidir", "Kesinlikle bir daha tiyatro açmam", "Allah korusun, bir daha patronluk yapacak kadar aptal değilim" gibi büyük sözlerden sonra 1984 yılında Egemen Bostancı'nın isteğiyle kurduğumuz ve ilk önce Egemen'in yan kuruluşu olarak işe başlayan, sonra yavaş yavaş ikinci Dormen Tiyatrosu'na dönüşen çılgınlığın içinde ve başında bulmuştum kendimi... İşin kötüsü ilk oyunumuz olan ve Georges Feydeau'nun ünlü farslarından birinden uyarlanan *Otel Paradiso* hiç mi hiç tutmamış, ikinci oyunumuz *Her Evde Hır Var* ise tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Kâbuslar yeniden başlıyordu.

İkinci mevsime girecek ne gücümüz ne moralimiz ne de paramız kalmıştı. Altmışlı yılların sonunda ve yetmişlerin başında yaşadığım bütün karabasanlar yeniden çökmeye başlamıştı üstüme. Bu işi nasıl sürdürebilecektik? Neden girmiştim yeniden bir Dormen Tiyatrosu labirentine...

Oynadığımız yerin de bize hiç mi hiç yardımı olmuyordu. Ömrüm boyunca Şişli ve Nişantaşı çevrelerinde yaşadığım halde, Feriköy'den ya bir ya iki kez geçmiş, orada bir tiyatronun varlığını sürdürebileceğini aklıma bile getirmemiştim. Salonumuz, İdil Sineması olarak açılmış, o çevrede oturanlara yetmişli yılların hepsi birbirine benzeyen yerli filmlerini oynatmış, daha sonra da Nejat Uygur tarafından ele alınarak tiyatro haline getirilmişti. Büyük halk sanatçısı Uygur'un salon sahibiyle para konusunda anlaşamaması üzerine de harap bir biçimde terk edilmişti. Nejat Uygur, Feriköy'de rahatlıkla seyirci bulabilirdi ama bizi yıllarca Beyoğlu'nda izlemiş, sonra da unutmuş olan Dormen seyircisi Feriköy'ü nereden bulup gelebilecekti? Ayrıca karmaşık adresi arayacak kadar zahmete sokacak mıydı kendini? Ama artık işin içine bir kez daha girmiştim. İster istemez mücadeleyi bir süre için de olsa sürdürmek zorundaydım.

O günlerde İstanbul'a bizleri ziyarete gelen İngiliz dostum Lady Molly Daubeny, "Sana göre harika bir oyun buldum. İçindeki rol de tam senlik" diye elime bir kitapçık tutuşturmuştu. Oyun, *Run For Your Wife*, bizde oynanan adıyla *Hangisi Karısı* idi. Yazarı ise yıllarca önce *Rus Gelir Aşka* adlı bir oyununu oynadığımız Ray Cooney adlı bir İngiliz'di. Sonradan çok haşır neşir olacağım Mr. Cooney'nin oyunu mükemmel kurulmuş bir komediydi ve Feydeau gibi eski fars yazarlarına taş çıkartacak bir ustalıkla yazılmıştı. Molly'nin dediği gibi John Smith rolü de benim için biçilmiş kaftandı. Ama oyunda onun kadar önemli olan bir rol daha vardı. Smith'in

tembel ve her işe burnunu sokan sevimli komşusu Stanley Gardner. Ray Cooney, oyununu sinemanın efsanevi komedi ikilisi Lorel ve Hardy formülü üzerine kurmuştu. Şişman Hardy bütün tatsız ve içinden çıkılmayacak işleri, zayıf Lorel'in üstüne yıkar, Lorel ağlaya sızlaya bu işleri üstlenir ama sonunda kazanan sıska Lorel, kaybedense şişman ve ukala Hardy olurdu. Oyunda da John ile Stanley'in ilişkisi aynen böyleydi.

Ben şişman değildim ama Oliver Hardy'nin kişiliğinden yoğrulan egoist, iki karılı John Smith rolünü oynayacaktım. Benimki kadar önemli, Stan Lorel'in kişiliğinden yola çıkılarak yazılan Stanley'i kim oynayacaktı? Bu henüz bilinmiyordu. Oyuncu İngiliz yönetmen yakın dostum Adrian Brine'nın sahneye koymasını istemiştim. Amsterdam'da yaşayan ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde başarılı oyunlar sergileyen dostum da zamanını bana göre ayarlamış ve yazın başlarında Mecidiyeköy'deki evime konuk olarak yerleşip provalara hazır olduğunu bildirmişti.

Stanley rolü için tiyatromuzun müdürü ve yakın dostum Mehmet Öztopuz, ilk Dormen Tiyatrosu'nun temel taşlarından biri olan Metin Serezli'yi önermişti. Son yıllarda Egemen Bostancı adına yazıp yönettiğim *Hisseli Harikalar Kumpanyası*, *Şen Sazın Bülbülleri* ve Kastelli Vakfı adına yazıp yönettiğim *Geceye Selam* müzikallerinde Metin Serezli'nin karısı Nevra Serezli'yle çalışmıştım ama Metin'le 1970'ten bu yana hiçbir oyunda işbirliği yapmamıştım. Zaten Metin, Dormen Tiyatrosu'nun son yıllarında Altan Erbulak'la birlikte ayrılıp Kocamustafapaşa'daki Çevre Tiyatrosu'nu kurmuştu. On bir yıllık aradan sonra yeniden Metin Serezli'yle çalışmak benim için ilginç olacaktı. Eski Dormen Tiyatrosu'nda onu birçok oyunda yönetmiş, on beş oyunda karşılıklı oynamış ve giderek sanki birbirimizi tamamlar olmuştuk.

Dormen Tiyatrosu'nun simgelerinden biri haline gelmiş olan Metin, rolü okuyup çok beğendiğini söyleyince oyunun en önemli *"casting"* sorunu çözümlenmiş oldu.

Oyundaki iki kadından birini *Otel Paradiso*'da minik bir rol oynayan ve yeteneğine hayran olduğum Tilbe Saran'a vermiş, ötekini de Şehir Tiyatrosu'ndan yetmişli yılların aptal yönetimi sonucunda çıkarılmış ve bir Egemen Bostancı prodüksiyonu olan başarısız *Carmen* uygulamasında Mikaela'yı oynamış olan Aliye Uzunatağan'a önermiştik. Aliye bizimle ayrıca, hep birlikte unutmaya çalıştığımız *Her Evde Hır Var*'da Uğur Yücel'in karısını oynamıştı.

Birbirinden tamamen ayrı komik tipli iki komiseri de tiyatro ve sinema dünyamızın en saygın oyuncularından, eski Dormen'ci Kâmran Usluer ve gene eski Dormen'cilerden Hüseyin Kutman oynayacaklardı. Kent Tiyatrosu'nda *Harold ve Maude* oyununda olağanüstü bir oyun sergileyen genç oyuncu Ayhan Kavas da deli dolu Bobby Franklin rolünü üstlenmişti. Kenterler'deki oyunlarıyla çakışmasın diye Kavas, rolünü Hâdi Çaman'ın öğrencilerden ve günümüzün en yetenekli genç şairlerin-

den Turgay Kantürk'le değişimli oynayacaktı. Minicik gazeteci rolünü de Egemen Bostancı'nın tiyatro delisi diye adlandırdığı sahne müdürü Ersin Ökten'in önerdiği kardeşi Hakan'a vermiştik.

Kadromuz tamalanınca Adrian Brine yönetiminde provalara mayıs ayında başladık. Niyetimiz, komedimizi İstanbul Tiyatro Festivali'ne yetiştirmek ve ilk kez orada oynamaktı. Kötü geçen bir mevsimden sonra tiyatronun beş parası kalmadığından prodüksiyonu çok zor koşullar altında gerçekleştirebiliyorduk.

Dekor ve kostüm işini Osman Şengezer üstlenmişti. Bir yıl önce *Otel Paradiso* ve *Her Evde Hır Var*'ın dekorlarını Egemen'le dargın oldukları için Osman'a verememiş bu yüzden de hayli zorluk çekmiştim. Osman'ın çenesi durmadığı için Egemen aleyhinde orada burada konuşmuş, Egemen de bir gece, o yıllarda sanatçıların çok gittiği Günay Bar'da ona saldırmış, hatta biraz da tartaklamıştı. Bu da ikisi arasında doğal olarak bir dargınlığa yol açmıştı. Bu olay Osman'ın Egemen aleyhinde çenesini daha çok açmasına neden olmuştu.

Kuruluş artık Dormen Tiyatrosu olarak isim değiştirdiğinden dekorlarını Osman'a yaptırabilirdik. Ayrıca Adrian Brine da yakın dost olduğu için ve kolayca anlaşabildiği Osman'ın dekorları yapmasında ısrar etmişti.

Mali sıkıntılara rağmen provalar çok keyifli geçiyordu. Adrian mükemmel bir yönetmendi. Benim usulüm, herkesi rahatlatan bir tarzı vardı. Yarı İngilizce yarı Türkçe bütün derdini oyunculara anlatıyor, çok sıkışırsa benden ya da asistanlığını yapan Tilbe'den çevirmenlik yapmamızı istiyordu. Hüseyin Kutman'ın dışında herkes bu dost İngiliz yönetmenle çalışmaktan çok mutluydu. Kutman her nedense ona bir türlü ısınamamış, her söylediğine karşı çıkmayı âdet haline getirmişti. Provaların sonuna doğru, bir gün Adrian'ı kudurtup avaz avaz bağıracak hale getirmişti. Metin'le ben araya girerek, son anda, İngilizler'le aramızda korkunç bir politik krizlere yol açabilecek muhtemel bir cinayeti zar zor önleyebilmiştik.

Mali durumumuz gerçekten içler acısıydı. Yeni prodüksiyona para bulabilmek için dört dönüyorduk. Mehmet Öztopuz'un suratından yana yaklaşılmıyordu. O günlerde ünlü şarkıcımız Nilüfer'le evli olan, tiyatromuzun yöneticilerinden Çetin Akcan, evdeki mutsuzluğuna bir de işteki mutsuzluğunu eklememek için olacak, tiyatroya uğramıyordu bile.

Tiyatronun perdesini, bütün karşı koymalarıma rağmen dokuz yüz bin liraya bir bankaya satmıştık. Bu da bizi biraz olsun rahatlatmıştı. Daha önce Dormen Tiyatrosu uğruna büyük bir serveti feda ettiğimden bu iş için bir daha hiçbir şey satmamaya kesin kararlıydım ama bu maddi baskılara daha ne kadar dayanabilecektim acaba?

Yeniden Dormen Tiyatrosu'nun parasal keşmekeşinin içine girmem moralimi adamakıllı bozmuştu ama öte yandan da bir *Lüküs Hayat* mutluluğu yaşıyordum ki her şeye bedeldi. Hiç kuşku yok ki bütün hayatımın güzel olaylarından biriydi *Lüküs Hayat* serüvenim.

Lüküs Hayat'la ilk ilişkim 1973 yılında TRT aracılığıyla olmuş, kurumun yapımcılarından Fatoş Sevengil, Rey Kardeşler'in ölümsüz operetinin televizyon için iki saatlik bir uygulamasını yapmamı önermişti.

Orkestrayı bizzat, bizim için *Yaygara 70* ve *Uyy Balon Dünya* gibi müzikalleri bestelemiş Cemal Reşit Rey yönetecek, ayrıca yapımın müzikal yönetmenliğini de üstlenecekti.

Benim gibi müzikal delisi biri için harika bir öneriydi bu. Üstelik kadroyu istediğim gibi yapacak, buna da kimse karışmayacaktı. Tabii her zamanki gibi büyük bir sorunumuz vardı: TRT'nin bütçesi çok kısıtlıydı ve benim bu devasa projeyi kameramanımız Egemen Baykal'la birlikte beş günde çekip bitirmem gerekiyordu. 1930'lu yılların kostümlerini, oyunun çekileceği köşkü ve bahçesini de biz bulacaktık. Yıkılıp apartman olarak yeniden yapılmak üzere mimar Yılmaz Sanlı'nın şirketine verdiğimiz Çiftehavuzlar'daki Dormen yalısı, son anda imdada yetişmiş ve *Lüküs Hayat*'ın otuzlarındaki o görkemli köşkü için tam uygun dekoru oluşturmuştu. Yalı sanki *Lüküs Hayat* için özel olarak inşa edilmişti. Kostümlere gelince, onları da oyunda rol alan Suna Selen oradan buradan ve özellikle Dormen Tiyatrosu'nun eski gardırobundan bulmuş ve ortaya hiç de küçümsenmeyecek bir prodüksiyon çıkarmıştık.

Kadroda kimler yoktu kimler: Münir Özkul, Güzin Özipek, Hâdi Çaman, Ali Poyrazoğlu, Füsun Önal, Pekcan Koşar, Altan Karındaş, Suna Keskin, Ahmet Sezerel, Enver Demirkan ve tiyatromuzun duayeni, İstanbul'un büyük rengi İsmet Ay.

Çiftehavuzlar'da beş günde apar topar gerçekleştirilen çekimlerden sonra *Lüküs Hayat*'ın çok başarılı bir sonuca ulaşacağı beklenemezdi ama sonuç korkulandan da kötü olunca ben bir daha *Lüküs Hayat*'ın adını bile duymak istemeyecek duruma geldim. Zaten bir daha nereden karşıma çıkacaktı bu rafa kaldırılması gereken, naftalin kokulu operet!

Gencay Gürün'ün 1985 yılında Şehir Tiyatroları'nın başına, dönemin Belediye Başkanı Bedrettin Dalan tarafından Genel Sanat Yönetmeni olarak atanması ben de dahil olmak üzere bütün tiyatro dünyasında bir şok etkisi yarattı. Gencay'ı Cep Tiyatrosu yıllarımdan tanır ve severdim, tiyatro meraklısı olduğunu da bilirdim, sonradan Ankara Devlet Tiyatroları'nı "dramaturg" olarak görev aldığını da duymuştum ama bütün bunlar 70 yıllık mazisi olan Şehir Tiyatroları'nın başına gelmek için yeterli miydi? Muhsin Ertuğrul'un ayrılmasından sonra Şehir Tiyatroları korkunç bir düşüşe geçmiş ve oyuncular yüz kişilik bilet satıldığını görünce "işler bugün iyi galiba" diye sevinir olmuşlardı. Hele şimdiki adıyla Harbiye Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nun çevresinden in cin geçmez olmuş, tiyatronun adı "çok sapa, oraya kim gelir" diye lanetlenmişti. Zaman zaman eski

Darülbedayi'nin kapanacağı ya da Devlet Tiyatroları'na bağlanacağı söylentileri ortada dolaşmaya başlamıştı. İş gerçekten vahimdi. Ankara'dan gelen sarışın güzel bir kadın bu insanlara nasıl sözünü geçirecek, efsanevi Darülbedayi'yi içine düştüğü bataklıktan hangi tiyatro bilgisiyle kurtarabilecekti? İstanbul'un barlarına yeni konu çıkmıştı... Gencay Gürün ve Şehir Tiyatroları, barların en taze, en iştah açıcı konusu haline gelmişti. Aleyhinde o kadar söz yayılınca ben kendi hesabıma Gencay'a yardım etmeye ve bunu hoş bir jestle seyirciye göstermeye karar verdim.

İstanbul'a atandıktan sonra, kendinden önce provaları başlamış olan ve başrolü Cüneyt Türel tarafından oynanan *Caligula*'nın galasını yapmak Gencay'a düşmüştü. İstanbul'u fazla tanımadığı için bizim tiyatrodan da yardım istemiş ve çeşitli kuruluşlardan aldığı isimleri de davet ederek oldukça gösterişli bir gala gerçekleştirmişti. Ben de Gencay'ın göreve başlamasını şöyle bir jestle selamlamak istemiştim: On tanınmış tiyatrocuya, *Caligula*'nın kalabalık bir sahnesine, yalnızca gala gecesi için katılmalarını rica etmiş, onlar da bunu son dakikada Şehir Tiyatroları'ndan temin ettikleri Romalı kostümlerini giyerek, minik bir de prova yaparak seve seve kabul etmişlerdi. Böylelikle benim yanım sıra Yıldız Kenter, Şükran Güngör, İzzet Günay, Şener Şen, Nevra Serezli, Metin Serezli, Göksel Kortay, Kerem Yılmazer ve Hâdi Çaman gala gecesi Cüneyt Türel'e figüranlık yaparak Gencay'ı yeni görevinde selamlamıştık. Bu jest o geceki seyirciyi çok mutlu etmiş, Gencay için de görkemli bir reklam nedeni olmuştu.

Gencay herkesi şaşırtacak ve barlarda "çan çan" konuşanların ağzını bir karış açık bırakacak bir biçimde işlere hemen hâkim olmuş ve adı her gün gazetelerde haber olarak çıkmaya başlamıştı. Kısa bir sürede "Demir Leydi" deyimi Margaret Thatcher'dan fazla ona yakışır hale gelmişti. Verdiği kararlar, seçtiği oyunlar, gazetelerde hakkında yazılanlar, televizyondaki konuşmaları, insanlarla ilişkileri Ankara'dan gelen sarışın kadının bu işi pek güzel kıvıracağını açık seçik ortaya koymuştu. Gencay bu mücadeleyi kazanmaya kararlıydı ve onu bu yoldan kimse çeviremezdi. Gerçek bir Demir Leydi olduğunu kanıtlamıştı çevresine.

O yıllarda İstanbul radyosunda "Müzikallerden Bir Yıldız", "Müzikallere Selam" ve "Müzikale İki Bilet" gibi programlar yapıyor, bundan da büyük bir keyif alıyordum. İşler yoğunlaştıkça ister istemez doksanlı yılların başında radyo programlarından vazgeçmek zorunda kalmıştım. Radyodaki programımdan sonra eve döndüğüm bir gün, Şehir Tiyatroları'ndan gelen bir telefonla Gencay Hanım'ın benimle hemen görüşmek istediğini bildirmişlerdi.

Ertesi sabah saat on birde Gencay'ın kapısından içeri girince tuhaf bir duyguya kapıldım. Bu odada daha önce Muhsin Ertuğrul'u, Vasfi Rıza Zobu'yu ve Hayati Asılyazıcı'yı Genel Sanat Yönetmeni koltuğunda otururken görmüş, hepsiyle şu ya da bu şekilde iş konuşmaları yapmıştım. Şimdi aynı yerde Gencay Gürün oturuyordu ama her şeye daha bir özen,

bir güzellik gelmişti sanki. Odanın çeşitli yerlerinde zarif vazolarda çiçekler ve küçük bir masanın üstünde içinde imrendirici çikolatalar bulunan şık bir kutu vardı. Bir tiyatronun müdüriyet odasına değil de zevkli bir hanımın salonuna gelmiş gibi hissediyordu insan kendisini.

Bir iki hoş beşten sonra Gencay damdan düşer gibi "*Lüküs Hayat*'ı sahneye koymanı istiyorum" dedi. "*Lüküs Hayat*-mı?" diye hayretle sordum.

"Evet *Lüküs Hayat*'ı. Bunu senden başka kimse yapamaz."

"Ama ben *Lüküs Hayat*'ı yapmak istemiyorum ki."

"Allah Allah... Neden?"

"Çünkü *Lüküs Hayat* çok eskimiş geliyor bana. Kimse ona bir yenilik getiremez. Ayrıca biliyorsun televizyon için yaptığım *Lüküs Hayat* hiç beğenilmedi."

"O başka, bu başka. Burada yapılırsa çok tutar gibi geliyor bana. Hele şimdi eskiye bu kadar özlem varken."

"Gencay'cığım ama tekst çok eskimiş. Kuş kondursan kimseyi ilgilendirmez, bana kalırsa."

"Sen gene de bir düşün. Kararını değiştireceğine inanıyorum."

Sonradan Gencay'ın anlattığına göre projeyi ilk olarak Vasfi Rıza'ya açmış. Fıstık rolünün yaratıcısı olan sanatçı "Dünyada olmaz, kimse seyretmez *Lüküs Hayat*'ı" diye kocaman bir tepki göstermiş. Bunun üzerine de Gencay bu projeden vazgeçmiş. Sonra bir gün bir davette Fransız asıllı yakın dostumuz Mişlin Morova bir konuşma sırasında *Lüküs Hayat* şarkısını mırıldanınca, Gencay "Fransız asıllı bir Türk kadını bile bu şarkıyı biliyorsa oyunu mutlaka yapmak gerek" diye düşünmüş.

Gencay'la bu konuşmalarımız on gün kadar devam etti ve ben her seferinde işi yokuşa sürdüm ama Demir Leydi çok kararlıydı *Lüküs Hayat*'ı bana sahneye koydurmaya. Hiçbir şeyden vazgeçmediği gibi ondan da vazgeçmedi ve sonunda bana "Peki" dedirtmeyi başardı. Böylece Gencay'ın fendi beni yendi.

Bu arada yeni belediye başkanımız Bedrettin Dalan'la Gencay'ın yaptığı bir toplantıya ben de götürüldüm. Gencay *Lüküs Hayat*'ı yapmak istediğini ve bunun için de küçük de olsa ekstra bir bütçeye gereksinimi olduğunu söylemişti başkana ve çevresine. Dalan, *Lüküs Hayat* işine çok sevinmiş, bunun mutlaka yapılmasının gerektiğine inandığını anlatmıştı bizlere. Dalan ilginç bir adamdı. İlk günden itibaren sevmiştim bu, hakkında her türlü söz söylenen insanı. Hâlâ da dostluğumuz devam eder Dalan'la. Arada bir unutup parti propagandası yapar gibi konuşmasına rağmen rahat ederim dostluğuyla... İstanbul için çok yararlı ve zararlı şeyler yapmasının yanı sıra eğitim hayatımıza da çok büyük katkıları oldu Dalan'ın.

Gencay'la ikinci tartışmamız "Rıza" rolünü oynayacak aktörde çıktı. O İstanbul oyuncularını pek yakından tanımadığı için Orhan Erçin'de ısrar ediyor, ben de çok beğendiğim ve Rıza rolünü en mükemmel bir biçimde oynayacağına inandığım Zihni Göktay'da direniyordum. Bunun

sonunda nasıl olduysa oldu savaşı ben kazandım ve Rıza rolü Zihni'de kaldı ve yetenekli komedyenin kariyerinin yepyeni bir boyut kazanmasına neden oldu. Eğer Gencay, Orhan Erçin'de çok kararlı olsaydı bu savaşı da kazanamazdım ama o da bu işten pek emin değildi herhalde.

Zihni Göktay'ın Rıza'yı oynaması bana yazar olarak da yardımcı olmasına neden oldu. Cemal Reşit Rey'in "Biraderimin tek kelimesine bile dokundurmam" çığlıklarına karşın, biz Zihni'yle teksti neredeyse baştan yazmıştık. Ayrıca benim oyunun başına yazdığım bir sahne, anlatımın eksikliğini masalımsı bir havaya sokuyor ve hiç değiştirmemeye çalıştığımız, artık kullanılmayan eski sözcüklere bile nostaljik bir hava veriyordu.

Oyunun birçok bölümü eskimişti ama şarkı sözleri eski güçlerini koruyordu gene de. Muhsin Ertuğrul bir gün bir sohbet esnasında bana, şarkı sözlerinin çoğunu Nâzım Hikmet'e yazdırdığını, bunu Ekrem Reşit'e bir emrivakiyle kabul ettirdiğini söylemişti. Büyük şairimiz, adı kullanılmazsa bu işi kabul edeceğini bildirip işe koyulmuştu. *Lüküs Hayat*'la bu kadar haşır neşir olmama rağmen, bunca yıldır, hangi şarkı Nâzım Hikmet'in hangi şarkı Ekrem Reşit'in hâlâ bilmem.

Her provaya gelişinde Cemal Reşit'in değişiklikleri fark edip bir gün avaz avaz bağırarak ortalığı ayağa kaldıracağından korkuyorduk. "Biraderimin tek bir kelimesini bile değiştiremezsiniz" diye kesin tavrını koymamış mıydı? Reji yaparken arada bir korkarak büyük bestecimizin yüzüne bakıyordum. O, yüzünde "Anjelik" bir gülümsemeyle gözle belli olan bir haz içinde sahnede olanı biteni seyrediyor, arada bir de bana bakarak "Aliyyülâlâ" diye memnuniyetini ifade ediyordu.

Gencay Gürün, Genel Sanat Yönetmenliği işinin altından bileğinin hakkıyla kalkacağını birkaç haftada belli etmişti. *Lüküs Hayat*, yeni repertuarın *"Tour de Force"*uydu. Gücünün, bilgisinin bu işi ne kadar iyi bildiğinin simgesi olacaktı *Lüküs Hayat*. Bu yüzden prodüksiyona çok büyük bir titizlik gösteriyordu. Dekorları yapan Nilgün Gürkan'la, kostümleri hazırlayan ve böyle bir işe ilk kez imzasını atacak olan Canan Göknil'le uzun uzun konuşuyor, bahçe sahnelerinde kullanılacak bir tek tabla için bile insanları oradan oraya koşturuyordu. Her şeyin 1930'lu yılların havasını yansıtması için özen gösteriyordu.

Gencay Gürün haklıydı. Bizde pek az önem verilen "Dönem" havası bu oyun için çok gerekliydi. Müzikal direktörümüz Esin Engin de Gencay'la benim üzerinde titizlikle durduğumuz dönem konusunu aranjmalarıyla aksettirmeye çalışıyordu. Çok beğendiğim koreograf Selçuk Borak'ın koreografisi bile 1930'lu yılların havasını taşımalıydı.

Her şey büyük bir uyum içinde gidiyordu ve *Lüküs Hayat* otuzlu yıllardan kalma bir prodüksiyon olarak çıkıyordu ortaya. Orkestra şefimiz Cengiz Özdemir'le çok iyi anlaşıyorduk. Ben daha leb demeden o leblebiyi anlıyordu. Biz müzikal hazırlarken, yönetmenle müzikal direktörün ve orkestra şefinin anlaşması şarttır. Yoksa o yapıtın ortaya çıkmasına olanak

yoktur. Çıksa da karmakarışık, ne olduğu belirsiz, her yöne giden bir keşmekeş çıkar seyircinin karşısına.

Kadromuzda Zihni Göktay'ın yanı sıra Suna Pekuysal, Sezai Altekin, Birsen Kaplangı, Atacan Arseven, Alev Gürzap, Gülen Kıpçak, Necdet Yakın, Ersun Kazançel, Fatoş Balkır, Ayşe Sarıkaya, Betül Arım, Argun Kınal, Bilge Zobu ve Fatoş Tez gibi Şehir Tiyatroları'na yıllarını vermiş oyuncuların yanı sıra Eray Özbal, Mehmet Asa, Fahri Kıncır, Melike Zobu, Radife Baltaoğlu, Hakan Güner ve Yalçın Dümer gibi genç yetenekler de vardı.

Çok keyifli geçen ve kendi tiyatromun her gün biraz daha moralimi bozan havasından beni uzaklaştıran altı haftalık mutlu bir prova süresinden sonra 1985 yılının 6 Mart Çarşamba gecesi *Lüküs Hayat*, Yardım Sevenler'in salonunun tümünü satın aldığı gecede perdesini seyircisine açtı ve daha ilk andan itibaren büyük bir *"Hit"* olduğunu kanıtladı. O gece oyundan sonra perdenin arkasında herkes birbirine göz yaşları içinde sarılıyor bütün ekibin yüzünden mutluluk okunuyordu. Tiyatronun en sevdiğim yanı budur. Bir başarının herkes tarafından paylaşılması. Teknik ekibin bütün elemanları gelip beni teker teker öperek "Sağ olun Hocam", "Teşekkürler üstad", "Sizden başkası bunu yapamazdı" gibi sözlerle kutluyor ve mutluluklarını dile getiriyorlardı. Ben de gerçekten çok mutluydum. *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'ndan beri ilk kez böyle büyük bir başarıya imzamı atmıştım ama *Lüküs Hayat* zaferinin asıl mimarı Gencay Gürün'dü. O gece gözlerinden mutluluk fışkırıyordu âdeta. "Ben size demedim mi?" edası her halinden belli oluyordu. Hiç kuşku yoktu, Gencay Gürün o gece kraliçeliğini kanıtlamıştı.

8 Mart Cuma günü, Cemal Reşit Rey'in, *Lüküs Hayat*'ın eski oyuncularından Semiha Berksoy, Bedia Muvahhit ve Vasfi Rıza'nın da katıldığı gala, belki de hayatımda gördüğüm en muhteşem açılış oldu. Alkış dakikalarca sürdü ve İstanbul seyircisi ilk kez bir bütün olarak ayağa kalkıp alkışladı finali. Sonunda ben sahneye çıktığım zaman tezahürat beni öyle etkiledi ki dudaklarım titremeye başladı ve uzun bir süre konuşamadım. O gecenin en anlamlı anlarından biri de alkşlarla benim sahneden aşağıya inip ön sırada oturan Cemal Reşit'le Semiha Berksoy'u sahneye çıkartmam oldu. Her ikisinin de mutlulukları gözlerinden okunuyordu. Cemal Reşit ve *Lüküs Hayat*'ın ilk Atıfet'i Semiha Berksoy, bütün kadroyla birlikte *Lüküs Hayat*'ı söyleyince seyircilerden birçoğu gözyaşlarını tutamadı. Hele ikisinin yaptığı minik dans gösterisi tezahüratların doruğa çıkmasına neden oldu. O geceden sonra Gencay Gürün, gündemin en çok konuşulan kişisi haline geldi ve medyanın yardımıyla adı Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yayıldı.

Dormen Tiyatrosu'nda işler karmakarışıktı ama eski adıyla Darülbedayi'de hayatımın belki de en büyük başarılarından birini kazanmıştım. *Otel Paradiso*'nun hiçbir şansının olmadığını görünce Mehmet Öztopuz'un ısrarıyla Kadıköy ve Ankara turnelerini kaldırmış, bir de oralarda para kaybetmenin ve büsbütün batmasının anlamsız olacağına karar vermiştik.

Dormen Tiyatrosu'nun Feriköy'deki gişesi sinek avlarken *Lüküs Hayat*a bilet almak isteyenlerin kuyrukları bazen ana caddeye kadar uzuyordu. Harbiye Şehir Tiyatrosu binası "Orası sapa, oraya kimse gelmez" yargısını temize çıkarmıştı.

Şehir Tiyatrosu ailesi tabii ki bu başarıdan çok mutlu olmuş, Gencay kraliçeliğini tam anlamıyla kanıtlamıştı ama gel gelelim her krallıkta olduğu gibi Gencay'ı sevmeyenler, ona karşı olanlar da vardı ve onları *Lüküs Hayat*'ın başarısı rahatsız etmişti. Hedef ben değildim, bunu biliyordum. Hedef Şehir Tiyatroları'nın yönetimine bütün ağırlığını koymuş olan Gencay Gürün'dü. Aleyhte olanlar uzun yıllar sürecek olan amansız bir çete savaşına girişmişler, geç de olsa sonunda Gencay'ı devirmeyi başarmışlardı.

Lüküs Hayat bütün rekorları kırarak tam on yedi yıldır perdesini açıyor. Kadrosundan Fatoş Balkır, Ersun Kazançel gibi vefat edenler oldu. Bütün Anadolu'nun yanı sıra Almanya'da, Kıbrıs'ta ve Azerbaycan'da turneler yaptı ve her gittiği yerde dakikalarca ayakta alkışlandı.

Cemal Reşit Rey'in deyimiyle "Bu *Lüküs Hayat*" istediği gibi olmuş ve her şeyiyle tam içine sinmişti.

Oyunun açılışından kısa bir süre sonra Cemal Reşit hastalandı ve Cerrahpaşa Hastanesi'ne kaldırıldı. Gencay, Engin Uludağ, Sezai Altekin, Ayşe Sarıkaya, Burçin Oraloğlu, Argun Kınal, Suna Pekuysal, Birsen Kaplangı, Zihni Göktay ve ben onu bir gün hastanede ziyarete gittik. Burasını Zihni Göktay'ın ağzıyla anlatıyorum:

> *Elimizde çiçek buketleriyle hastane kontrolünden "Elma mı, lahmacun mu getirdiniz?" diye sorulup geçtikten sonra kendimizi uzun bir koridorda bulduk.*
>
> *İkinci kata çıkarken, merdivenlerde beyaz önlüklerinden ve göğüslerindeki kırmızı etiketten asistan olduklarını anladığımız iki gence Cemal Reşit Rey'i görmek istediğimizi söyledik. "Kim?" diye sordular hayretle. "Cemal Reşit Bey, ünlü bestecimiz" diye söze girdi Gencay Gürün. "Öyle birini tanımıyoruz" diye atıldı asistanlardan uzun boylusu. "Ayol nasıl tanımazsınız Cemal Reşit Rey'i" diye siniri sinirli üsteledi Suna Pekuysal. "Burada müzikle ilgili tek bir kişi var, o da Müslüm Gürses" diye kestirip attı asistanlardan kısa boylusu. Sonra da merdivenlerden inip koridorun karmaşasında kaybolup gittiler. Nereye soracağımızı, kime başvuracağımızı bilmez bir halde oradan oraya kendimizi atmaya başladık ve uzun bir mücadeleden sonra Cemal Reşit'i birinci kattaki odasında bulduk.*

Bu Cemal Reşit'i son görüşümüz oldu. Erol Günaydın'la birlikte, hayatımızın en büyük renklerinden biri olmuştu Cemal Bey. Ölümüyle, her ikimizin de hayatında yeri doldurulamayacak bir boşluk oluştu.

Koca Cemal Reşit Rey'in sessiz sedasız ölümü bana çok dokunmuştu. Türk batı müziğine damgasını atmış, müzikalleriyle bir devrim yaratmış, Onuncu Yıl marşımızı bestelemiş, Filarmoni Derneği'nin kurulmasına yardım etmiş, bıkmadan usanmadan verdiği konserlerle batı müziğinin ülkemizde yerleşmesine, sevilmesine neden olmuş, Türkiye'yle Batı arasında klasik müzikle ilk köprülerden birini kurmuş, koskoca bir devin böylesine sessiz sedasız ölüp gitmesi, son yıllarda Türkiye'nin içine gömüldüğü arabeskle çevrilmiş karanlığın apaçık bir örneğiydi. Skandal kokan şeyler varken, Türkiye'nin hayatına damgasını atmış devlerle kim uğraşacaktı?

Lüküs Hayat'ta kapılar kırılırken, Dormen Tiyatrosu resmen sinek avlıyordu. Başrolleri Uğur Yücel, Aliye Uzunatağan, Altan Erbulak, Asuman Arsan ve Hüseyin Kutman tarafından oynanan, Metin Serezli'nin sahneye koyduğu, Necati Cumalı'nın *Her Evde Hır Var*'ı, Dormen Tiyatrosu tarihinde en az seyirciye oynayan oyun oldu. Bazı oyunlar tıpkı insanlar gibi talihsiz doğar, talihsiz ölür. *Her Evde Hır Var* işte onlardan biriydi. Oyunun gala gecesinde İstanbul'u öyle bir kar fırtınası kasıp kavurdu ki galaya ancak canını tehlikeye atan elli kişi gelebildi. Bu da oyunun en kalabalık gecesi oldu.

Daha sonradan Cumalı'nın oyunun kötü bir kadroyla oynanıp ziyan edildiğini söylediğini duydum. Kötü sahneye konmuş, kötü oynanmış olabilir belki ama böyle isimlerden oluşan bir kadroya kötü bir kadro nasıl denilebilir hâlâ anlayabilmiş değilim.

Lüküs Hayat, oynandığı uzun yıllarda, oyun süresi iki saat kırk beş dakikadan, üç buçuk saate kadar uzadı. Rıza'yı oynayan Zihni'nin oyuna olağanüstü (!) katkıları (!) oyunu bu kadar uzatmıştı. Sahnedeki sevimliliği ve karizması tartışılmaz olan yetenekli Zihni Göktay'ın kusuru da buydu işte. Oynadığı oyunlara güncel birtakım espriler eklemeden rahat edemiyordu. Seyirci de katıla katıla gülüyordu ama öte yanda otuzlu yıllarda geçen ve bahçedeki kül tablasına kadar otuzlu yılları yansıtmasına dikkat edilen bir oyuna "Susurluk Davası"yla espriler katmak yönetmenin yorumundan oyunun havasına kadar her şeyi altüst ediyordu. Öte yandan Suna Pekuysal bir çeşit kemik hastalığından artık iki büklüm yürümeye başlamıştı. Zeynep gibi fıkır fıkır olması gereken bir rolü oynamasına mantıken olanak yoktu. Zaten ondan başkası da kesinlikle oynayamazdı. Suna, Fransızların deyimiyle tam bir sahne canavarıydı. Oraya çıkınca her şeyi unutuyor, sanki dimdikmiş gibi görünüyor ve on sekiz yaşındaki bir gencin enerjisiyle seyircisini mest ediyordu. Zeynep rolüyle özdeşleşmişti Suna, seksen yaşına da gelse, büsbütün kambur da olsa o rolde ondan başkası kabul edilemez olmuştu.

Suna'nın sırtının kamburlaşmasıyla çok hoş bir anekdotu vardı. Bir gün büyük bir markette alışveriş ederken güler yüzlü bir hanım yanına yaklaşmış ve "Suna Hanım, sizi *Lüküs Hayat*'ta seyrettim ve bayıldım. Za-

ten eskiden beri size hayranım" demiş. Arkasından da en münasebetsiz bir biçimde "Niye hep böyle eğik duruyorsunuz?" diye abuk sabuk bir soru sormuş. Suna hiç düşünmeden "Size olan sonsuz saygımdan efendim" diye yapıştırmış yanıtını.

Ben *Lüküs Hayat*'ı izlemeye gittiğim günler işler yoluna giriyor ve her şey eskisi gibi iki saat kırk beş dakikada bitiyordu. Oyuna gizli gidip Zihni'yi suçüstü yakalamaya çalıştığım günlerde bile ben daha koltuğuma oturmadan tiyatroya geldiğim haberi sahneye gidiyordu. *Lüküs Hayat*'ın nöbetçi yönetmeni Alev Gürzap'ın uyarılarına ve Zeynep rolünü büyük bir başarı ile oynayan Suna Pekuysal'ın sinir krizlerine rağmen Zihni bu huyundan vazgeçmiyordu bir türlü. Bütün iyi niyetine rağmen vazgeçemiyordu herhalde. Son yıllarda Suna'dan rolü devralan Funda Postacı, aynı başarıyı sürdürüyor ve Pekuysal'ı pek aratmıyordu.

1994 yılında Şehir Tiyatrosu'nun muhalifleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yeni belediye başkanı Tayyip Erdoğan'ın kişiliğinde Refahlıların eline geçmesinden yararlanarak Gencay'ın hükümdarlığına son verdiler. Aralarında bir zamanlar Gencay'ın sağ kolu olan en acımasız düşmanı haline gelen Burçin Oraloğlu'nun, bizimle bir iki yıl birlikte çalışan Aliye Uzunatağan'ın ve Dormen Tiyatrosu'nun kurulduğu yıllarda temel taşlarından biri olarak kabul edilen Erol Keskin'in de bulunduğu bir Yönetim Kurulu yönetimi ele aldı ve eski oyuncumuz Erol Keskin Genel Sanat Yönetmeni olarak seçildi.

İlk yapılan işlerden biri Gencay'ı simgeleyen başarılardan biri olduğu için, "tiyatroyu çalgılı gazino halinden kurtarmak lazım" gerekçesiyle, "tu kaka" olarak görülen *Lüküs Hayat*'ı kaldırmak oldu. Yönetim Kurulu, *Lüküs Hayat*'ı yalnız kaldırmakla kalmamış, duyduğum kadarıyla dekorları ve kostümleri de yaktırıp yok ettirmişti.

İki yıllık başarısız bir yönetimden sonra 1996-97 mevsiminin başında Genel Sanat Yönetmeni olarak atanan Devlet Tiyatroları'nın değerli sanatçısı Kenan Işık, *Lüküs Hayat*'ı yeniden gündeme soktu. İki haftalık bir prova süresinden sonra, baştan yapılan dekor ve kostümlerle *Lüküs Hayat*, 1996 yılının ekim ayında ramp ışıklarına ve salonu tıklım tıklım dolduran seyircisine yeniden kavuştu.

Suna Pekuysal, Zihni Göktay ve Sezai Altekin son perdedeki "Kalamış'tan Bir Vapur Kalkıyor" şarkısıyla üç dört bis yapmayı sürdürdüler. Bu gidişle ellerini ayaklarını tutamayıncaya kadar sürdürecekler de...

Kalamış'tan bir
Vapur kalkıyor
Beresini yan giymiş
Geliyor
Gelen yarim
Hey! Beni arıyor

İç rakıyı iç
Yarim geliyor
Adanın dört yanı denizdir
Otomobil tut
Bizi sen gezdir
Sür şoförüm sür
Bizi sen gezdir
Ah berelim vah berelim
Senlen şöyle
Bir gezelim
Ah berelim vah berelim

Dış Ülkelerde Ekstralar!

Tiyatronun işleri kötü gitmesine gidiyordu ama meslek hayatımda *Lüküs Hayat*'ın yanı sıra bazı güzel şeyler de oluyordu. Bunlardan biri de Erol Aksoy'un teklifiyle işe başladığım Uluslararası Bankası'nın sanat danışmanlığıydı.

Bankada Aksoy'un sağ kolu olan Dr. Altan Edis mükemmel bir insandı. Bankacılığın yanı sıra sanatın her dalına saygısı olan çağdaş birisiydi. Onunla çalışmak, konuşmak benim için büyük keyif oluyordu.

Her zamanki aceleciliğimle banka adına bin plan yapmaya başladım. Bunların arasında Bergama ya da Aspendos'ta düzenlenecek uluslararası bir tiyatro festivali bile vardı. Bu festivalin ilk tohumlarını, Altan Edis'le, İngiltere'den yakın dostum Lady Daubeny'yi davet edip ona antik tiyatroları göstererek attık.

Çok para isteyen bir proje olduğu için bunu doğal olarak Yönetim Kurulu'ndan geçirmedik ama oyun yazarları arasında yaptığımız bir yarışma hayli ilgi çekti. Güngör Dilmen'in *Ben Anadolu* oyunu ile birincilik kazandığı bu ilk yarışmadan sonra bunu bir daha tekrarlayamadık ne yazık ki.

Uluslararası Bankası'nın Genel Müdürü Erol Aksoy'du. Daha sonra Show TV televizyon kanalının patronu olarak adını bütün Türkiye'ye duyuracak olan Aksoy, bir gün telefon ederek beni Kanlıca'daki çok sevdiğim Körfez Restaurantı'na davet etmiş ve bir şey görüşeceğini bildirmişti. O gece, aralarında eski dostum Çetin Altan ve çok severek okuduğum *Boyalı Kuş*'un ilginç yazarı Jerzy Kozinsky'nin de bulunduğu otuz kişilik bir kalabalık toplanmışlardı Aksoy'lar. Jerzy Kozinsky'nin yanına oturtuldum. Polonya'dan Amerika'ya göç etmiş ve hayatın her türlüsüne tanık olmuş bu gerçekten ilginç adamla konuşmak beni çok mutlu etmişti o gece.

Herkes gittikten sonra Erol Aksoy, eşi İnci Aksoy ve ben Körfez Restaurant'ın barında oturup Erol Bey'in bana yaptığı sanat danışmanlığı teklifini konuştuk. Hoş bir teklifti. Benim de kabul etmemem için neden yoktu.

Böylelikle Uluslararası Bankası'nda, Erol Aksoy'la temeli atılan, Vural Akışık'la devam eden ve Melih Aras'la noktalanan serüvenim başlamış oldu.

Erol Aksoy ve Altan Edis'le bir iki önemli şey yapmış ve daha önemli faaliyetlere doğru yönelirken Aksoy, aralarında Altan Edis'in de bulunduğu büyük bir yönetim kadrosunu yanına alarak bankadan ayrıldı ve tamamen kendine ait olan İktisat Bankası'na geçti.

Bana teklif yapan Erol Aksoy'du ve Altan Edis'le çok anlaşmıştım ama Uluslararası Bankası'ndaki en mutlu yıllarımı Vural Akışık zamanında geçirecektim.

Akışık, dışa dönük bir adamdı ve bankasının uluslararası ilişkileri nedeniyle her yıl New York'taki ve Londra'daki müşterilerine Türkiye'den sanat *"sortie"* yapmak ilkerinden biriydi. Bana bu düşüncesini açıkladığı zaman çok sevinmiş ve hiç düşünmeden Yıldız Kenter ve *I Anatolia* demiştim. Vural Bey, Yıldız Kenter'i tabii ki tanıyordu ama *I Anatolia* hakkında hiçbir fikri yoktu. Kendisine, Kenterler'de oynanan Güngör Dilmen'in *Ben Anadolu* adlı tek kişilik oyununa hemen gitmesini önerdim. Ayrıca bu oyun, Erol Aksoy zamanında yaptığımız oyun yarışmasında birinciliği kazanan yapıttı ve Talat Halman tarafından İngilizceye çevrilmişti. Uzun sözün kısası Yıldız, istendiği zaman, Anadolu'dan tarih boyunca gelip geçmiş birçok kadını canlandırdığı bu oyunu İngilizce de oynayabilirdi.

Vural Bey ve eşi Duygu Hanım oyunu çok beğenmişler, gerek New York'ta gerek Londra'da çok etki yapacağına inanmışlardı ama gene de birkaç yabancı otoritenin fikrine başvurmanın doğru olacağını düşünüyorlardı. Bunun üzerine New York'tan ve Londra'dan aralarında Lady Daubeny'nin de bulunduğu on kadar eleştirmen, gazeteci ve televizyoncuyu davet ederek Sheraton Oteli'nde (şimdiki Ceylan) konuk ettik. Bunların arasında New York'taki ünlü La Mamma Tiyatrosu'nun kurucusu Eileen Steward da vardı.

1985 yılının 3 Mart Pazar gecesi Yıldız, kendi tiyatrosunda İngilizce oynadığı *Ben Anadolu*'yu konuklarına ve bankanın davetlilerine özel olarak sergiledi. Sonuç da çok başarılıydı. Konuklarımız Kenter'in olağanüstü performansına ve Osman Şengezer'in oyuna çok büyük katkısı olan dekor ve kostümlerine hayran olmuşlardı. Yalnız herkesin ortak bir eleştirisi vardı. Her şey iyiydi hoştu ama yabancıların ilgiyle seyredeceklerine hiç kuşku olmayan oyun, çok uzundu. Avrupa ve Amerika izleyicisi için mutlaka kesmek gerekiyordu. Ne kadar büyük bir oyuncu olursa olsun tek bir kadını iki saat boyunca izlemek herkesi sıkabilirdi. Yıldız'ı benden dolayı daha önceden tanıyan Molly Daubeny bunda özellikle ısrar ediyordu. "İn-

giliz seyircisi Türk seyircisi gibi değil, bir buçuk saat oyundan sıkılır ve beğenmez olur. Bunu unutma Yıldız," deyip durdu ve İstanbul'da kaldığı bir hafta süresince bunu hiç durmadan tekrarladı. Benim de ısrarlarıma rağmen Yıldız gene de fazla bir şeyi kesmeye kıyamadı.

Oyunu görmeye gelmiş olan konukları bir yandan da İstanbul'da gezdirmek gerekiyordu. Bunun için artık İstanbul'a yerleşmiş olan ve Türkçesini düzeltmek için ayrı bir eğitim gören Defne Halman'ın yardımlarına başvurduk. Defne, sevimli ve çok yetenekli bir kızdı. İnsana yakınlığı, espri anlayışı ve kültürü kısa bir sürede konuklarımızın kendisine hayran olmalarına neden olmuştu. Benim Lady Daubeny'le 1971 yılından beri süren dostluğum nedeniyle ayrıca meşgul olmam, onun için özel davetler vermem gerekiyordu. Molly için de İstanbul'un ayrı bir yeri vardı yaşamında. İlk benim davetlim olarak 1971 yılında kocası Sir Peter Daubeny'le gelmiş, tiyatromuzun Cemal Reşit Rey-Erol Günaydın ikilisinin *A Tale of İstanbul* adlı oyununun Londra'da oynanmasından sonra bizlerle çok dost olmuştu. Bu yüzden de sık sık İstanbul'a gelmeye başlamıştı.

I Anatolia'nın ilk temsili 1986 yılının 19 Şubat gecesi Londra'nın Festival Hall'una bağlı Queen Elizabeth salonunda verildi. Bankamızın ve benim iki yüz kişilik davetlimizin dışında salonun biletleri tamamen satılarak bitmiş ve "belki karaborsa bilet bulabilirim" umuduyla bekleşenler kapının önünü doldurmuştu.

Uzun olmasına karşın *I Anatolia* ve Yıldız Kenter o gece, İngiltere'nin ve bence tiyatronun başkenti olan Londra'da çok büyük başarı kazandı ve dakikalarca ayakta alkışlandı. Oyundan sonra Londra'nın efsanevi Savoy Oteli'nde verilen *supe*'ye Lady Daubeny, kendine göre İngiliz sosyetesinden, sanatçılarından ve basından oluşan kişiler davet etmişti. Biz de İngiltere'deki Türk protokolüne göre seçmiştik davetlilerimizi. O gece zamanın başbakanı Turgut Özal'ın Londra'ya gelişi Türk protokolümüzü alt üst etmiş, birçok Türk bu önemli gecemize katılamamıştı.

Yıldız Kenter ve beş kişiden oluşan topluluğu ile oyunun yazarı Güngör Dilmen ve eşi Güngör Hanım (her ikisi de bizim özel davetlilerimiz olarak katılmışlardı bu görkemli turneye) Londra'dan doğru Amerika'ya hareket edecekler, benim daha önce New York'a gidip düzenlediğim geceye hazırlanacaklardı.

Benim İstanbul'da oyunlarım olduğundan, dört günlüğüne Türkiye'ye dönmem ve New York'taki oyuna yetişebilmem için pazartesi günü yeniden Amerika'ya uçmam gerekiyordu.

I Anatolia'nın bu Avrupa ve Amerika çıkarması sırasında ben Dormen Tiyatrosu'nda Perşembe, Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri *Hangisi Karısı* oyununu oynuyordum. Şükran Güngör de banka yöneticilerinin ve benim bütün ısrarlarıma rağmen "Bankaya yeter derecede yük oldum" gerekçesiyle New York'a gitmemiş, benimle birlikte İstanbul'a dönmüştü.

Gerek New York'taki gerek Londra'daki oyunları, davetlileri ve de

reklamları ayarlayabilmek ve bizi bu kentlerde temsil edecek kişilerle gerekli temasları kurabilmek için ben ikişer günlüğüne birkaç kez Londra'ya ve New York'a gitmiş, her şeyi önceden hazırlamıştım.

Pazartesi sabahı New York'a uçuyor, çarşamba gecesi oradan uçağa biniyor, perşembe günü öğleye doğru İstanbul'da olup gece oyunumu oynuyordum. Bazen de döndüğüm gün biri altıda olmak üzere iki oyunu üst üste oynamak zorunda kalıyordum.

Birçok kişi bunu duyunca "Ayol böyle bir yolculuğu biz yapsak, bir hafta kendimize gelemeyiz, nasıl yapıyorsun anlamıyoruz" diyordu. İsmet Ay ise kendine özgü üslubu ile "Adam Sirkeci'ye gider gibi Amerika'ya gidiyor" diye bir terane tutturmuştu. Ama bu hareket beni mutlu ediyordu. Ancak böyle hareketliyken tam anlamıyla yaşayabildiğimi anlıyordum. New York'ta bütün kadro Central Park'a bakan Mayflower Oteli'nde kalıyorduk. Bana ve Yıldız Kenter'e kral dairesi tarzı iki kocaman *"suite"* ayrılmıştı.

Yıldız "Keşke bütün kadroyu getirseydik. Hep birden kalırdık bu kocaman dairede" diye gülüyordu birbirine açılan kapılara bakarak.

Bankamız yalnız bizlere birer daire açmakla kalmamış, emirlerimize şoförlü birer de limuzin vermişti. Osman Şengezer *"Sallon salle à manger* bir araba" diye alay ediyordu arabalarımızı gördükçe. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi ikişer bin dolar da harcırah verilmişti elimize. Uzun sözün kısası, bir tiyatrocunun yapabileceği en güzel turneydi bu.

Yıldız'ın New York'taki Kennedy Center'ın sekiz yüz kişilik Alice Thully Hall'unda oynadığı tek oyun, kelimenin tam anlamıyla bir zafer oldu ve ünlü oyuncumuz gene dakikalarca ayakta alkışlandı. Ben salonun en arkasında alkışlara gözyaşlarıyla katılırken bir Türk oyuncunun bir Türk oyuncusunu İngilizce oynayarak kazandığı bu başarıya neden olduğum için gurur duymuş, alkışları biraz da kendi üstüme almıştım.

Oyundan sonra da New York'un en snop kulüplerinden biri olan Metropol'de iki yüz kişilik davetlimiz için bir *supe* verilmiş ve bu unutulmaz gece görkemli bir biçimde noktalanmıştı. Amerika'da öğrenciyken kurduğum hayaller gerçekleşmişti.

Yıldız'ın ve *I Anatolia*'nın başarısı ünlü sanatçımıza birçok uluslararası kapı açmış ve çeşitli festivallere davet edilmesine neden olmuştu.

Birkaç yıl sonra Osman Şengezer'le bir telefon konuşması sırasında Yıldız'ın ve oyunun Hollanda'ya ve Danimarka'ya davet edildiğini ve bütün hazırlıkların yapılıp birkaç gün sonra hareket edeceklerini duydum. Ben davet edilmeyi kesinlikle beklemiyordum, zaten gitmeme olanak da yoktu. O sırada kendi tiyatromda *Kaç Baba Kaç* adlı oyunu oynuyordum ama en azından Yıldız'ın telefon edip böyle bir haberi bana da vermesini beklerdim. Bunun beni ne kadar mutlu edeceğini beni tanıyan herkes bilirdi. Ne de olsa işi ben başlatmıştım ve bundan büyük bir gurur ve mutluluk duyardım.

İki gün sonra Yıldız'a, benim arabamla Kadıköy'den İstanbul'a dönerken dayanamayıp sordum: "Yıldız'cığım böyle bir şey duydum ve çok sevindim. Bana niye haber vermediniz?"

"Kimseye haber vermedik canikom. Nazar değer diye korktuk" diye beni şaşırtan bir cevap verdi büyük sanatçımız.

Hiçbir şey söylemeden öyle kalakaldım. "Acaba Yıldız oyunu ilk İngiltere ve Amerika'ya benim götürdüğümü unuttu mu?" diye düşünmekten kendimi alamadım. Bu satırları okurken ne düşünecek kestiremiyorum ama farkında olmadan beni bu sözleriyle kırdığını yıllar sonra bilmesini istiyorum.

Bankayla olan uluslararası serüvenimiz üç yıl daha sürdü ve benim okyanuslararası trafiğimin hızlı ve yoğun bir biçimde devam etmesini sağladı.

Bir yıl sonra Vural Bey'in isteğiyle gerek New York'ta gerek Londra'daki gecelere Erol Evgin'le Ayşegül Aldinç'i altı kişilik bir orkestrayla götürdük.

Ben New York'a dört gün önce gitmiş ve son hazırlıklarımı yapmıştım. Topluluk da grup pasaportuyla, gösteriden iki gün önce gelecek, gecenin düzenlendiği New York'un şık Maxim's kulübünde prova yapacaktı. O yıllarda asistanlığımı yapmaya başlamış olan Kemal Uzun da ekip şefi olarak onlarla birlikte yola çıkacak, böylelikle de ilk Amerika yolculuğunu gerçekleştirecekti.

Orkestra elemanlarının ikisinin Amerika vizeleri alamamaları nedeniyle yolculuk otomatik olarak gecikmiş oldu. Grup ertesi gün de gelemeyince beni haklı bir telaş aldı. Bir gece sonra iki yüz kişiye Maxim's'de yemekli bir davet veriyorduk. Gecenin tek atraksiyonu yemekten sonra sahneye çıkıp kırk dakikalık bir program yapacak olan Erol Evgin ve Ayşegül Aldinç'ti. İstanbul'dan kalkan uçak, yolcularını saat farkı yüzünden ancak öğleden sonra ikide ya da üçte New York'a getirebiliyordu. Bunlar ne zaman otele yerleşecekler, ne zaman dinlenecekler, ne zaman prova yapacaklardı! Ya hiç gelmezlerse?

Ertesi gün öğleden sonra korkunç bir bekleme faslı başladı. Mayflower Oteli'nin lobisinde dakikalar bir türlü geçmek bilmiyordu. Arada bir New York'taki organizasyonumuzun sorumlusu Barbara Schwei telefon ediyor, "Sahi daha gelmediler mi?" sorusuyla beni büsbütün telaşlandırıyordu. Gözüm kapıdaydı. Otelin üniformalı kapıcısı her gelen arabaya doğru yürüdükçe ben koruması gibi arkasında bitiveriyordum. Bu beraberlik ve bekleyiş tam altıya kadar sürdü.

İstanbul'dan aldığımız haberlere göre, o yıllarda Amerikan Kültür Merkezi'nde çalışan eski arkadaşım Meral Selçuk'un olağanüstü gayretleriyle işler hallolmuş ve yolcularımız yola çıkmıştı. Uçak herhalde durak yaptığı Zürich'ten geç kalkmış ya da bir yerlerde düşmüştü. İnsan böyle anlarda aklına en kötü şeyleri getiriyordu. Tam umudumu yitirmiş, New

York'tan kimselere görünmeden nasıl kaçacağımı düşünürken üç koca limuzin kapının önünde arka arkaya dizildi.

"Yahu hiç gelemeyeceğiz sandım," dedi Erol Evgin.

"Herkes geldi mi?" diye sordum telaşla.

"Herkes geldi ama prova yapacak zaman kalmadı" diye ekledi her zamanki güler yüzüyle.

"Boş ver provayı gelebildiniz ya önemli olan o. Geceyi nasıl olsa idare edersiniz" diyebildim.

"Geceyi nasıl olsa idare edersiniz" demiştim ama ben de biliyordum ki prova yapmadan hiçbir şey hatta bir düğün töreni bile "nasılsa" idare edilemiyor, son dakikada her şey birbirine girip karmakarışık oluyordu. Nitekim o gece Maxim's'de Kemal son anda yetişmeseydi ne Nuh Nebi'den kalma mikrofonları kullanabilecek ne de salonun köhneleşmiş ışıklarını açabilecektik. İstediğimize göre Maxim's'in geçen yüzyıldan kalma dört kişilik orkestrası o gece çalmayacak bizim İstanbul'dan getirttiğimiz orkestra onların yerini alacaktı.

On bir saatlik uçak yolculuğundan sonra herkes perişandı. Çoğu New York'a ilk kez geliyordu. Üstelik prova da yapamamışlardı. Maxim's'den içeri girdikleri zaman bir korku filminin öteki dünyadan gelmiş kişilerini canlandıran oyuncularına benziyorlardı. Hele Ayşegül Aldinç, resmen uykuda yürür gibiydi. O güzel, canlı kadın gitmiş, yerine *Adams Ailesi*'nin soluk benizli fertlerinden biri gelmişti. New York'a ilk kez gelmesine rağmen Ayşegül ertesi gün otelden çıkmayıp kendine gelmeyi tercih etti. O gece her şey tatsız geçti. Talat Halman'ın yaptığı hoş geldiniz konuşması bütün cazibesine rağmen fazla uzun sürdü. Erol'la Ayşegül'ün programları tatsız ve cansızdı. Her şey tül arkasında oynanan bir kâbusa benziyordu.

Erol'la Ayşegül'ün programlarının tam orta yerinde Vural Akışık "Haldun bey, programı keselim" diye tutturdu.

"Tamam" dedim ama piste çıkıp nasıl "Hadi yeter artık kesin" diyecektim!

Vural Bey'in eşi Duygu Hanım, benim Amerikalı arkadaşlarımla oturduğum masaya ilişip "Haldun Bey, keselim, çok uzun sürdü" diye yineledi kocasının isteğini.

"Siz bir yol bulun keseyim" dedim ama program uzadıkça beni de hafakanlar basıyordu. Duygu Akışık çaresizliğimizi görünce gülmeye başladı.

"Ne yapalım, sıkıntıdan patlasınlar öyleyse" dedi ünlü kahkahalarından birini atarak. Hiçbir şey yapılamadı ve kâbus etrafın ayılmasına ve bayılmasına karşın sonuna kadar devam etti.

Sonuç olarak seyirci perişan, Erol'la Ayşegül daha da perişan, Vural Beyler ve ben perperişan bir halde herkes gittikten sonra Maxim's'in (sözüm ona New York'un en lüks yemekli gece kulüplerinden biriydi) abuk

sabuk yemeğini yemeğe çalışarak geceyi noktaladık ve Mayflower Oteli'ne dönüp aygın baygın yataklarımıza düştük.

Ertesi sabah erkenden Amerikalı arkadaşım Howard'la birlikte Kemal'e New York'un görülebilecek yerlerini göstermeye çalıştık. Kemal'in New York'a ilk gelişiydi ve ertesi gün hep birlikte *show*'umuzu Londra'da tekrarlamak üzere İngiltere'ye hareket edecektik. O gece Erol, eşi Emel Evgin'i ve Kemal'i New York'ta sanatçıların uğrak yeri olan Joe Allen's'a davet ettim. O lokalde hep birlikte ilk kez New York'ta olmanın heyecanını yaşadık.

Londra'nın ünlü Ambassador's kulübünde düzenlediğimiz gece, New York'takinin aksine harika geçti. Prova yapacak zamanı bulmuş, her şeyi yerli yerine yerleştirmiş ve hoş bir kokteylden sonra yukarı salonda benim sunuculuğunu yaptığım kırk dakika süren bir *show*, sonra da aşağıdaki görkemli salonda herkesi çok mutlu eden mükemmel bir yemek vermiştik.

Duygu Akışık bu kez de her zamanki kahkahalarından birini atarak "*Show* biraz daha uzun mu sürseydi acaba?" diyordu. Ne yazık ki Londra'nın en lüks, en güzel kulüplerinden biri olan Ambassador's o yılın sonunda Arapların eline geçip eski görkemini kaybetti ve lüks bir kumarhane hüviyetine büründü.

Erol Evgin'le Ayşegül Aldinç de Londra'dan çok memnun kalmışlar ve bir dış ülkede kalburüstü bir seyirciye *show* yapmanın keyfini çıkarmışlardı. Gösteri ve yemeğin ertesi sabahı asil Street Hotel'in lokantasında kahvaltılarımızı ederken keyfimize diyecek yoktu. O gece Erol'u, karısı Emel'i, Ayşegül'ü, bankanın Halkla İlişkiler Müdiresi Nevhiz Öztekin'i ve Kemal'i bu kez de Londra'nın Joe Allen's lokantasına davet ederek Londra zaferimizi kutladık.

New York *sortie*'lerimiz bir yıl sonra klasik müzik empresaryonumuz Panayot Bey'in düzenlediği Gülsin Önay'ın piyanosuyla başarıyla devam etti.

Londra'ya bundan sonraki *sortie*'miz Kanuni Sultan Süleyman Sergisi'nin bulunduğu British Museum'da düzenlediğimiz "Besteci Sultanlar" adlı programla gerçekleşti. Ünlü tamburimiz Sadun Aksüt'ün şefliğinde hazırlanan ve benim sunuculuğumda British Museum'un görkemli salonlarında verilen yemek ve Türk sultanlarının (beste yapan on yedi sultanımız olduğunu da bu nedenle öğrenmiş oldum) besteleriyle süslenen konser gerçekten harika geçmiş ve davetlilere Osmanlı tarihinden nefis bir gece yaşatmıştı. Çalınan eserler arasında besteci padişahlar hakkında benim yaptığım konuşmalar, Sadun Aksüt'ün yardımıyla çok etkileyici oldu ve çok alkışlandı. Konuşmalarım bitince davetlilerin arasına karıştım. Laurence Olivier'in oğlu ve 1971'den beri dostum olan yazar ve yapımcı Tarquin Olivier beni öptü ve "Harikaydın Haldun ama ne yazık ki söylediklerinin bir kelimesini bile duyamadım" dedi gülerek.

Sonradan öğrendiğime göre müzenin akustik şartları nedeniyle meğer kimse bir şey duymamış.

Ankara'daki küçük Evkuran Oteli'nden çıkmış, Kavaklıdere Sineması'nda oynadığımız *Hangisi Karısı* adlı oyunumuza o gün yürüyerek gitmeye karar vermiştim.

"Bu iş bitti! Dormen Tiyatrosu'nun artık tarihe karışması gerekmiş," diye düşünmekten kendimi alamıyordum. Yetmiş bir kişi vardı bir gece önceki gösterimizde. Bu gece de bilemedin yüz yirmi kişi olurdu en fazlasından. Dormen Tiyatrosu kimseyi ilgilendirmiyordu artık. Oysa oyunumuz çok güzeldi. Adrian çok iyi sahneye koymuştu. Hepimizin de çok iyi oynadığı söyleniyordu. Metin hiç kuşku yok ki Stanley rolünde hayatının en başarılı rolünü oynuyordu. Ayrıca az da olsa gelenler katıla katıla gülüyor ve oyunu alkışlarıyla defalarca kesiyorlardı. Bir gece önce gelen yetmiş bir kişi yedi yüz kişilik ses çıkarmış, bizlere dolu salona oynuyoruz duygusu uyandırmıştı.

İşin kötüsü Ankara'dan zararla dönecek ve yeni mevsime borçlarımızın üzerine borç katmış olarak başlayacaktık. Nereden girmiştim yeniden bu patronluk işine? Atalarımız ne güzel tanımlamışlar bu zaafımızı "Can çıkar huy çıkmaz" diye. Benim de canım çıkmadan bu huyum çıkmayacaktı demek.

Tiyatroya geldiğim zaman işlerin iyi gittiğini (!), o gece yüz yetmiş kişinin bilet aldığını öğrendim.

"Eh fena değil! Dün geceden yüz kişi fazla" diye düşünmekten kendimi alamadım. İşler ne kadar kötü giderse gitsin ufak da olsa bir teselli noktası bulurdum hep. Bu da karakterimin en sevdiğim tarafıydı. O gece yüz kişinin fazla olması oyunun kulak dolmasıyla yavaş yavaş açıldığının bir işareti değil miydi?

Otel Paradiso'yla başlayıp *Her Evde Hır Var*'la noktalanan ilk başarısız mevsimimizin sonunda *Hangisi Karısı*'nın provalarına başlamış ve onu haziran ayında İstanbul'daki Tiyatro Festivali'ne yetiştirmiştik. Festival süresinde verdiğimiz dört temsil çok başarılı geçmiş ve bir mevsim sonra tiyatromuzun işlerinin iyi gideceğini ve oyunun çok tutacağını aşağı yukarı belli etmişti.

Festivalden sonra ilk kez eylül ayında Ankara'da oynuyorduk ve beklediğimizi bulamamıştık, bu da beni bir ay sonra başlayacak yeni mevsim için korkutuyordu. İstanbul'da yeni mevsimde de böyle yüz-yüz elli kişiye mi oynayacaktık? Dormen Tiyatrosu'nun seyircisi hiç mi kalmamıştı? İnsanlar komedi mi seyretmek istemiyorlardı acaba? Ankara'daki ilk on gün boyunca bu düşüncelerle savaşıp durdum ve sonunda İstanbul'da da işler kötü giderse tiyatroyu kapamaya karar verdim.

On günlük savaştan sonra oyun Ankara'da açıldı ve tıklım tıklım dolu salonlara oynamaya başladı. Kulak gazetesi iyi işliyordu. Bunca yıllık tec-

rübemden anlamıştım ki kulaktan kulağa yayılan reklam çoğunlukla televizyondan da, gazeteden de ve radyodan da daha etkiliydi. Bu kez de işe yaramıştı. O yıllardaki başbakanımız Turgut Özal ve gerçek bir tiyatro meraklısı olan Semra Özal bir gece oyuna gelip ertesi sabah *Günaydın* gazetesinin birinci sayfasında manşet olunca yer bulamayanlara merdiven basamaklarını bile satmaya başladık. Ankara'da son on beş temsilimiz parlak bir başarıyla sonuçlandı ve bana eski Dormen Tiyatrosu'nun Ankara turnelerinde oynadığı *Sokak Kızı İrma* ve *Şahane Züğürtler* oyunlarını hatırlattı. Ankara sonunda Dormen Tiyatrosu'nu yeni baştan keşfetmişti.

Semra Özal gerçek bir tiyatro meraklısıydı. Sevdiği oyunlara mutlaka bir iki kez gelir ve en güzel kahkahaları atardı. *Hangisi Karısı*'na da ilk önce birkaç arkadaşıyla gelmiş, çok beğendiği için bir iki gün sonra da Turgut Bey'i getirmişti. İkinci gelişlerinde Turgut Bey'le birlikte sahne gerisine gelip oyunu ne kadar beğendiklerini söylemeyi ihmal etmemişlerdi. Her ikisi de sanatçılara hep sevgi ve saygı göstermiş, Türkiye'deki sanatçılara gereken önemin verilmesi için büyük çaba sarf etmişlerdir.

Aliye Uzunatağan, Tilbe Saran ve ben Semra Hanım tarafından Başbakanlık Köşkü'ne çaya davet edilmiştik o günlerde.

Semra Hanım, çayını yudumlarken "Turgut da sizlerle olmak istiyordu ama aşağıda vergi uzmanlarıyla toplantısı var," dedi.

Bu sözden biraz sonra Turgut Bey kolları sıvalı, gömleği ve o yıllarda çok moda olan rengârenk pantolon askılarıyla kan ter içinde "Burada olduğunuzu biliyordum, aklım sizde kaldı. Bari çayımı sizlerle içeyim" diye gülerek çıkageldi.

O gün Turgut Bey'le ilk kez karşı karşıya oturmuş ve ilk kez böylesine yakın konuşmuştuk. Hiç kuşku yok ki müthiş zeki bir insandı. Zekâsının yanı sıra olağanüstü bir karizması vardı. Kim ne derse desin Turgut Özal insanları kolaylıkla etkileyebiliyordu. Bu da politik başarısının en büyük sırlarından biriydi.

"Yakından tanıyınca Turgut Bey'i çok beğendim" dedi Aliye köşkten çıkarken. Aliye Uzunatağan gibi birçok şeye, özellikle hükümete karşı olan biri bile beğendiyse Turgut Özal'ın karizması hiç tartışılmazdı.

Ankara'daki ilk temsili oynadıktan sonra Ayhan Kavas, Kenterler'in programı nedeniyle İstanbul'a dönmüş, onun yerine Bobby Franklin rolünü genç şair Turgay Kantürk oynamaya başlamıştı. Minik gazeteci rolü ise daha önce de söylediğim gibi Şan Müzikholü'nde *Şen Sazın Bülbülleri* müzikalimi sahneye koyduğum zaman sahne amirliğimi yapan Ersin Ökten'in kardeşi Hakan Ökten adlı acemi bir aktör tarafından oynanıyordu.

"Güvenebileceğim biri mi?" diye sormuştum Ersin'e.

"Benden bile fazla güvenebilirsiniz" diye yanıtlamıştı sorumu.

Gerçekten de güvenilir, efendi bir çocuktu Hakan. Sesi sedası pek çıkmıyor, işini yaptıktan sonra da hiç ortalıklarda görünmüyordu. İnsan sarrafı olmuş benim gibi birinin bile aklına gelmezdi Hakan'ın ileri yıl-

larda yeni tiyatromuzun neşe kaynağı ve temel taşlarından biri olacağı. Hakan daha önce Cem Özer'in her şeyini feda edip yapımcılığını üstlendiği ve baş rolünü oynadığı *West Side Story* müzikalinde bir rol oynamış, tiyatroyla ilgisi ve tecrübesi bundan ileri gidememişti. Bir rastlantı sonucu bize gelmeseydi, belki de tiyatroda seyirci bile olmayacaktı. Ama kader ağlarını örmüş, Hakan'ı *Hangisi Karsısı*'na doğru iteklemiş, o da bundan yararlanarak ateşli bir tiyatrocu olmuş, sonraki yıllarda bütün hayatını tiyatroya göre düzenlemiş sonra da her nedense bir gün karar değiştirip ailesi dahil her şeyi terk edip ortadan yok olmuştu.

Hangisi Karısı, beni yalnız tiyatronun sahibi olarak değil, oyuncu olarak da mutlu ediyordu. Metin Serezli'yle karşılıklı Laurel ve Hardy ya da Kabuklu ile Pişekâr tarzı iki rol oynuyorduk. Cooney'in karakterlerinin orta oyunundan tek farkı Pişekâr'ın da Kavuklu kadar güldürme olanağı bulmasıydı.

Oyun İstanbul'da da tutunca başta Amsterdam'dan beni her gün arayan Adrian Brine olmak üzere herkes çok mutlu olmuştu.

Uzun yıllar Şehir Tiyatroları'nda çoğunlukla ciddi roller oynamış olan, oradan çıkarıldıktan sonra da Başar Sabuncu'nun *Carmen*'inde ve bizim *Her Evde Hır Var*'ımızda aradığını bulamayan Aliye hayatından çok memnundu. Özellikle komedi oynamanın kendisine oyuncu olarak yeni ufuklar açtığını ve ciddi bir biçimde oynayarak güldürmenin ne büyük bir keyif olduğunu söyleyip duruyordu.

Bu arada aptal genç karım rolünde Tilbe Saran ileriki yıllarda Türk Tiyatrosu'nun en büyük oyuncularından biri olacağını kanıtlamıştı. Oyundan çıkan herkes "Kim bu kız?" diye soruyordu. Londra'daki orijinalinden bile daha iyi oynuyordu Tilbe. Ne yazık ki o oyun sırasında tanışıp evlendiği *showman* Rüstem Batum yüzünden bu oyundan sonra tiyatroyu birkaç yıl bırakmak zorunda kaldı. Allah'tan 1989 yılında aklı başına gelerek *Kral Lear* oyunuyla Şehir Tiyatroları'na bir dönüş yaptı da Türk Tiyatrosu bu gerçek çağdaş ve yetenekli oyuncudan mahrum kalmadı.

Egemen Bostancı, her sabahki telefonlarından birinde "Bugün görüşelim. Sezen Aksu'yla bir şey yapmanı istiyorum" dedi. Egemen'in yapımcılığında Nükhet Duru, Emel Sayın, Füsun Önal, Neco, Belkıs Akkale, Nilüfer, Arif Sağ, Johnny Logan, Erol Evgin gibi gazino ve konser dünyamızın ünlüleriyle çalışmış, Ajda Pekkan'la birçok kez gerçekleşmeyen projeler üzerinde konuşmuş ama çok beğendiğim Sezen Aksu ile hiçbir iş ilişkim olmamıştı.

O gün Egemen bana öğle yemeğine geldi ve her zamanki heyecanıyla projesini açıkladı. Sezen'in ve Şener Şen'in yanı sıra eski dostlarım Adile Naşit, Uğur Yücel, Ayşen Gruda, Necati Bilgiç ve İlyas Salman da bu çalışmada rol alacaklardı. Egemen için yaptığım bütün olayların aksine bu yeni müzikal benim tarafımdan yazılmamış, sinema dünyamızın ünlü

adı Ertem Eğilmez ve grubu tarafından gerçekleştirilmişti. Adı *Bin Yıl Önce Bin Yıl Sonra* olacaktı.

Her şey iyiydi hoştu da ben yazılan teksti pek beğenmemiştim. Üstelik beni çok rahatsız eden başka bir durum daha vardı. Eğilmez'in adı afişlere süpervizör olarak geçecekti. Bunca yıllık bir yönetmenin adının yanına "süpervizör" olarak birinin adının yazılması hoş bir şey değildi. Hatta komikti. Gerçi Ertem Bey yaptıklarıma karışmayacak kadar saygılı bir insandı ama herkese özellikle yetiştirdiğim bunca insana karşı böyle bir şey çok yanlış görünecekti. Egemen her zamanki gibi ağzımdan girip burnumdan çıktı ve "Canım Ertem yalnızca tekstin süpervizörü, yöneten sensin, sana karışacak değil..." gibi sözlerle beni sonunda kandırdı.

Gerçekten de Ertem rejiye hiç mi hiç karışmadı. Karışsaydı hemen bırakmaya kararlıydım zaten. Ama aşağı yukarı her provaya geliyor, bir köşeye oturarak yapılanları büyük bir dikkatle izliyor, sonunda da "Sağ ol", "Eline sağlık", "Çok güzel olacak" gibi sözlerle beni iki yanağımdan öpüp gidiyordu.

İşime karışmıyordu ama Buda heykeli gibi orada bir köşede oturması bile beni rahatsız ediyordu. Yapacağım bir şeye itiraz edecek, ben de bırakıp gitmek zorunda kalacağım korkusuyla birçok şeyi yarım yamalak yapıyordum. Örneğin tekstin eksiklerini her zamanki gibi elime kalem alıp düzeltemiyordum. Oysa buna alışmış, Cemal Reşit'e rağmen *Lüküs Hayat*'ta bile bunu yapmıştım. Ertem ve yardımcıları itiraz edecek korkusuyla birçok şeyi düzeltemiyor, bu yüzden de büyük sıkıntı çekiyordum. Tekstte düzeltilmesi gereken, akıcılığı sağlayacak dünya kadar şey vardı.

Ertem Eğilmez'in mükemmel bir sinema kafası vardı. Özellikle seks filmlerinin Yeşilçam'ı kasıp kavurduğu yıllarda, o derli toplu, otuzlu yılların Amerikan filmlerini hatırlatan duygusal aile öyküleriyle, sinemamızın namusunu bir yere kadar korumuş ve yerli filme gitmek isteyen seyirciyi kendi sinemalarından mahrum etmemişti. Evet, Ertem çok iyi bir sinemacıydı ama tiyatroyu çok iyi bildiği söylenemezdi. Bu yüzden de tekst çok parlak değildi. Hatta yer yer çok acemice yazılmış skeçlerden oluşan bağlantısız bir kabare tasarısı çıkmıştı ortaya. Oysa Ertem Eğilmez'e bir iki yıl önce *Geceye Selam* müzikalini okutmuş ve çok olumlu eleştirilerinden yararlanarak oyunu yeni baştan yazmıştım.

Her an tekstle mücadele ettiğim için provalarda mutsuzdum. Mutsuzdum çünkü oyunu çalakalem istediğim gibi değiştiremiyor, mantıksızlıkları, işlemeyen yerleri reji numaralarıyla kapamaya çalışıyordum. Bu yüzden de arada her şeyi bırakıp kaçmak geliyordu içimden ama oyuncuların, özellikle Sezen'in ısrarıyla her seferinde vazgeçip direnmeye karar veriyordum.

Provaların ikinci gününde bir çeşit asistanlık görevini yüklenmiş olan yakışıklı bir genç adam çarptı gözüme. Asistanlığının yanı sıra skeçlerde ufak tefek roller de oynuyordu bu genç adam. Aslında oynamasına

şaşırmıştım. Çünkü ben onu ilk far k ettiğimde yabancı sanmıştım. "Kim bu?" diye sordum Ersin Ökten'e provadan sonra.

"Kemal... Kemal Uzun" diye cevap verdi Ersin.

"Ertem Bey'in adamlarındandır. İlyas Salman'ın da yakın arkadaşıdır. Bugüne kadar hiç görmediniz mi?"

"Yoo! Nereden göreyim?"

"Aşk olsun Haldun Abi. Nasıl görmezsiniz? Hem *Hababam Sınıfı*'nda hem *Neş'e-i Muhabbet*'te oynadı."

"Fark etmemişim demek ki."

Bu konuşmadan birkaç gün sonra Kemal Uzun, oyunda otomatikman bana da asistanlık yapmaya başladı. Tuttuğunu koparan uygar bir çocuktu. Onu yabancıya benzetmemin nedeni de ailesinin Bulgar göçmenlerinden, kendisinin öz deyimiyle "Şoşberetlerden" gelmesinden ve açık renkli olmasından kaynaklanıyordu.

O günlerde Çetin'le Mehmet'in tiyatronun yönetim işleriyle haşır neşir olmaları nedeniyle ben asistansız kalmıştım. Kemal'in arı gibi çalışmasını, işini ciddiye almasını görünce, ona asistanlığımı teklif ettim. Yaptığım radyo, televizyon ve çeşitli başka işlerde onun gibi bir insana ihtiyacım vardı ve gördüğüm kadarıyla Kemal bunlar için tam biçilmiş kaftandı.

"Çok sevinirim ama Ertem Bey'den izin almam gerek" diyerek yanıtladı teklifimi.

Ertesi gün de provadan önce yanıma gelip "Ertem Bey çok memnun oldu. Asistanlık yapacak ondan daha iyisini bulamazsın dedi" diye benimle çalışabileceğini açıkladı.

Böylece Kemal Uzun'la hâlâ devam eden birlikte çalışmamız ve dostluğumuz başlamış oldu.

Kemal'le çalışmaya başlayacağımı duyunca Ersin beni telefonla arayarak "Kemal çok içer. İlyas'la her gece kafayı çekip zom olurlar. Siz onunla zorluk çekersiniz" dedi.

Bu sözleri duyunca biraz telaşlanmıştım. Zaten ben ayrıldıktan sonra, Şan'ın sahnesinin altında yapılan Fuaye-Bar'da oyuncuların oyun esnasında rahat rahat içki içtiklerini görünce çok rahatsız olmuştum. Hatta orkestrada vokal yapan Harun Kolçak'ın bardağını sahneye çıkarıp fırsat buldukça içkisini yudumlayacak kadar rahatlamıştı işler. Bu yüzden Kemal'in burada içki içmesi kadar normal bir şey düşünülemezdi herhalde.

Egemen, gene işin başına geçip sanat yönetmeni olmamı isteyince, sahne altındaki barın kapanması şartıyla "Olur" dedim. Bir mevsim sonrası için anlaştık ve ben kendi tiyatromun yanı sıra Şan Müzikholü'nün sanat yönetmenliği görevini ikinci kez kabul etmiş oldum.

Kemal'in içkiye merakı aslında beni korkutmuştu ama Ersin beni de kendini de boşuna telaşlandırmıştı. Kemal'in içki sevmediği söylenemezdi ama sonraki yıllarda çalışırken ağzına bir damla içki koyduğunu gör-

medim. Bazen çalışmadığı günlerde bile haftalarca içmediği olur. Şan'da o da herkese uyup sahne altındaki barda, antraktlarda ve oyunlardan sonra içki yudumlamayı âdet haline getirmişti. Ersin'in korkusu da bundan kaynaklanmış olacaktı.

Adı *Bin Yıl Önce Bin Yıl Sonra* olan müzikalin provaları kör topal yürüyor, her gün bir aksilik çıkıyordu. Necati Bilgiç rolünü beğenmemiş, benden izin alıp oyunu bırakmıştı. Müzikal direktörümüz Onno Tunç her gün provalara geç gelmeyi, hatta bazen hiç gelmemeyi âdet haline getirmişti. Şener Şen uzunca bir hastalık geçiriyordu. Öte yandan Sezen kendisi için yazılmış sahnelerde oynamaya yanaşmıyor, şarkılarıyla işi geçiştirmeye çalışıyordu. İşi baştan düzenlemediğim ve *cast*'ı da ben yapmadığım için fazla ısrar etmiyor, yalnızca alışık olmadığım bir biçimde bana verilmiş *done*'leri yerine oturtmaya bir düzene sokmaya çalışıyordum. Sezen bana karşı son derece saygılı ve kibardı ama günün birinde fena halde tepesi atıp Ertem Eğilmez'e çattı. İş gürültülü bir kavgaya dönüşünce ben soluğu Ertem'in yanında aldım. Seyrek de olsa bazen kendim de böyle kavgalarda başrolü oynadığım halde bu tip sahnelere pek tahammülüm yoktur. Baktım Kemal de arkamdan geliyor. Meğer o da kaçarmış kavgadan gürültüden. Bağırtıları duyunca o da soluğu Egemen'in yardımcısı Liza Tuna'nın yanında almış.

Sezen suratlıydı. Hem de fena suratlıydı. Ertem provayı terk etmişti. Ben kapıda belirir belirmez Sezen yanıma koşup böyle bir tatsızlığa neden olduğu için özür diledi ve Ertem Eğilmez'e bazı şeylerde manasız bir biçimde ısrar ettiği için kızdığını söyledi.

Hangisi Karısı oyununda oynadığım için müzikalin genel provasını ancak oyundan sonra, yani gece yarısı yapabilecektik. O zamana kadar dekor kurulacak, ışıklar ayarlanacak, biz provaya başlayıncaya kadar orkestra dahil teknik her şey hazır olacaktı.

Gece kan ter içinde oyundan çıkıp Şan Müzikholü'ne koşturdum ve kapıdan içeri adımımı atar atmaz dehşet içinde kaldım. Salon tıklım tıklım doluydu ve sahnede folklor gösterisine benzeyen bir şeyler yapılıyordu.

İlk önce kâbus görüyorum sandım sonra yanımda beliren Kemal'e "Bu ne? Bunlar da kim?" diye haykırabildim.

"Egemen Abi bu gece genel prova olduğunu unutmuş, salonu birilerine kiraya vermiş" diye cevap verdi Kemal minicik korkak bir sesle.

Beynimden vurulmuşa dönmüştüm. Genel prova gecesi salon birine kiraya veriliyor ve ertesi gün başlayacak orkestralı, danslı, on dekor değişimi olan elli kişilik bir müzikalin provası yapılamıyordu. Olacak iş değil di ama yapılacak bir şey de yoktu. Kopacak kıyameti önceden hisseden Egemen Bostancı ve Ertem Eğilmez sırra kadem basmışlardı. Sakin olmam gerekiyordu. Başka türlü işin içinden çıkamayacaktım. Teknik ekibi ve Onno Tunç yönetimindeki orkestrayı da işin içine katarsak altmış kişiyi sabahın erken saatlerine kadar idare etmek zorunda kalacaktım.

Folklorumsu gösteri gece saat bire doğru bitti. Teknik ekip canını dişine takarak dekoru ve ışık işini ikiye doğru bitirdi. O saate kadar iyice laçka olan kadro provaya ikide başlayabildi ve ancak dörde kadar dayanabildi. Sabahın o saatinde ne Sezen'in ne Neco'nun sesi ne de Şener'le Ayşe'nin hali kalmıştı. Finali yapamayan provayı tatil etmek zorunda kaldım. Oysa benim müzikallerdeki finallerim bir çeşit imzam sayılıyordu.

"Yarın akşam altıda burada olun da şu finalin provasını oyundan önce yapmaya çalışalım" dedim yorgun bir sesle, herkes dağılırken.

Ertesi gün de binbir sorun ve neden yüzünden finalin provasını yapamadık ve *Bin Yıl Önce Bin Yıl Sonra* doğru dürüst bir genel prova yapamadan doğaçlama bir finalle perdesini seyirciye açtı. Bence bütün olarak berbat bir çalışmaydı. Ama kadronun küçümsenemeyecek gücü, Sezen'le Neco'nun sesleri durumu bir yere kadar kurtarıp seyirciyi yine de memnun etti.

"Bir daha böyle yarım yamalak işler yapmam" diye hem kendime hem çevreme yeminler edip durdum ondan sonraki günlerde. Egemen'e de bu işlere beni soktuğu için kızıyor, bir mevsim sonra yeniden sanat yönetmenliği görevini üstlenince yapılması ve yapılmaması gereken şeyleri ona söyleyip duruyordum.

O da her zamanki iyi niyetiyle "Tamam! Gerçekten bunları düzeltip Şan'ı yeniden organize etmemiz gerek" diyordu. Bunu söylerken de içten olduğunu biliyordum ama öte yandan fena halde tesir altında kaldığını da tecrübelerimden öğrenmiştim.

Bir gün benimle bir mevsim sonrası için ayrıntılı konuşmak istediğini söyledi ve bana öğle yemeğine geldi. O gün üç saate yakın konuştuk ve bir yıl sonrası için ayrıntılı planlar yaptık. Hatta yapabileceğimiz oyunları bile konuştuk. Ben Şener Şen'in başrolünü oynayacağı, vaktiyle Dormen Tiyatrosu'nda Altan Erbulak'la oynadığımız ve olağanüstü bir başarı kazanan *Dün Gece Yolda Giderken Çok Komik Bir Şey Oldu* adlı müzikali sahneye koymak ve onu yazın antik tiyatrolarda dolaştırmak fikrini ortaya atmıştım. Egemen de bu fikri çok beğenmiş, o gece Ankara'ya hareket edeceğini ertesi gün de Kültür Bakanlığı'ndan antik tiyatroları isteyeceğini söylemişti.

6 Mart sabahı, bu öğle yemeğinden iki gün sonra Liza Tuna bana telefon ederek Egemen'in Ankara'da öldüğünü bildirdi. Hiç konuşamadan telefonu kapadım. Uzun bir süre de konuşamadım. Egemen'in öldüğüne inanmak zordu. Hatta olanaksızdı. Onun gibi hayat dolu, her dakika bir şeyler yaratmaya çalışan, becerikli ve cesur bir insan ölemezdi. Ölmemesi gerekiyordu ama Liza Tuna'nın telefonu bir gerçekti. Egemen inansak da inanmasak da ölmüştü. Yoktu artık. Şan Müzikholü de orada sergilenen görkemli müzikaller de ister istemez tarihe karışacaktı. Türk eğlence tarihine inanılmaz damgasını atan, değişmez gibi görünen birçok şeyi değiştiren, bunu da çevresine kabul ettiren Egemen yoktu artık. O olmasaydı ben 1979 yılında yeniden yönetmenliğime başlayamayacak, *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nı yazıp yönetemeyecek, ondan sonra gelen parlak teklifleri

belki hiç alamayacak ve büyük bir olasılıkla unutulup gidecektim. Benim hayatımda çok hem de çok önemli bir yeri vardı Egemen'in. İyi ki *Bin Yıl Önce Bin Yıl Sonra*'dan istifa edip hatırını kırmamıştım diye düşünmekten kendimi alamıyordum.

8 Mart Cumartesi sabahı, cenaze günü Şan Müzikholü'nde hazin bir tören yapıldı. Türk gösteri sahnesinin bütün aslanı oradaydı. Herkes gerçekten üzülmüştü, kendisine göre garip bir dehası olan bu insanın yok olup gitmesine.

Egemen'in avukatı ve yakın dostu Edip İnanç yanıma gelerek "Tabutun başında bir konuşma yapın. Siz çok yakınıydınız" dedi.

"Yapamam!" diye cevap verdim. "Sözler ağzımda tıkanıp kalır."

Gerçekten de yapamayacak kadar üzüntülüydüm. Nitekim o gece *Hangisi Karısı* oyunundan sonra seyirciyi Egemen adına alkışlamaya davet etmeye çalıştığım zaman, cümlemi bitirememiş, hıçkırıklar konuşmamı yarım bıraktırmıştı.

Teşvikiye Camii'nde cenaze töreninde görülmemiş bir kalabalık vardı. Her kesimden insanı görmek mümkündü o gün avludan sokağa taşan kalabalık arasında. Gazeteciler, politikacılar, devlet büyükleri, sanatçılar, sosyete mensupları, seyirciler, yakın dostları, onu Ankara'da tedaviye uğraşan Doktor Yüksel Bozer, Erdoğan Şenay, Erol Simavi, Yiğit Okur ve her kesimden gelen halktan insanlar "güle güle" demeye gelmişlerdi, eğlence yaşamımıza büyük dinamizm getiren bu olağanüstü adama.

Liza Tuna ve Şan'ın, sonradan Dormen Tiyatrosu'nun prodüksiyon sorumlusu olan Ersin Ökten perişandılar.

"Biz onsuz ne yapacağız?" diye ağlaşıp duruyorlardı.

Dostları mezarının üstüne bir telefon heykeli yaptırmışlardı. Güzel bir düşünceydi bu. Egemen demek telefon demekti. Zaman zaman üç telefonla birden konuştuğu olur, arada da bizlere laf yetiştirirdi.

Bu satırları yazarken Egemen öleli tam on sekiz yıl olmuş. O gün bugündür yeri doldurulamadı ve onu taklit etmeye kalkanlar da kısa bir zamanda kof çıktılar. Böylelikle de Türk gösteri sanatlarında "Egemen Dönemi" diye adlandırabileceğimiz önemli bir devir oluştu. Bütün kavgalarımıza ve anlaşmazlıklarıma rağmen onu çok arıyorum ve her zaman arayacağım da.

Kaçış *ve Sinemaların Önündeki Adam*

Ortaköy'deki TRT'nin İstanbul Stüdyoları açılalı birkaç yıl olduğu halde, çekilen filmler ve yapılan bütün çalışmalar Ankara'ya gönderiliyor ve yalnızca merkezden yayınlanıyordu. 1986 yılında İstanbul Televizyonu

ikinci kanal olarak yayına girince ilk yayın günü olan 13 Ekim Pazartesi gecesi gösterilecek olan *Kaçış* filmi bana ısmarlanmıştı. Daha doğrusu, benim Ömer Seyfettin'in "Bomba" adlı öyküsünden yola çıkarak yazdığım senaryo, TRT tarafından kabul edilmiş, yalnız olayı yumuşatacak birkaç değişiklik önerilmiş ve adının da *Kaçış* olarak değiştirilmesi istenmişti.

Böylelikle oyuncularımla ve bana TRT tarafından verilen teknik kadroyla Polonezköy'deki evimi üs yaparak bütün çekimlerimi orada gerçekleştirmeye karar vermiştim. Polonezköy, öykünün geçtiği Bulgar köyü için ideal dekoru oluşturuyor, hafta arası da çok tenha olduğundan rahat rahat çekim yapılabiliyordu.

Kadromda, dört yıl önce *Geceye Selam* müzikalinde kabak çekirdeği yiyen çocuk rolüyle aramıza katılan ve en yakın dostlarımdan biri haline gelen Kaya Sensev, birçok kez birlikte çalıştığım İsmet Üstekin, Zeki Alasya-Metin Akpınar ikilisinin vazgeçilmez aktrisleri Sema Yunak, Şehir Tiyatrosu aktörlerinden Metin Çekmez, bizim tiyatrodan Hüseyin Kutman, Yüksel Gözen, Çetin Akcan, Mehmet Öztopuz, 1973 yılında Şehir Tiyatrosu'nda sahneye koyduğum *Kış Masalı*'ndan sonra yakın dostlarımdan biri olan Osman Görgen ve Türkiye'ye Amerika'dan ilk döndüğüm günlerden beri arkadaş olduğum Kâmran Yüce vardı. Kâmran'la dostluğumuz 1954 yılında Küçük Sahne'de Muhsin Ertuğrul'un sanat yönetmenliği devrinde (Yapı ve Kredi'nin sponsorluğunda) başlamıştı. Sadri Alışık, Agâh Hün, Cahit Irgat, Münir Özkul, Lâle Oraloğlu ve Heyecan Başaran gibi birçok ünlünün bulunduğu toplulukta, dostluk kurabildiğim ve anlaştığım iki kişiden biriydi Kâmran Yüce... Öteki de Şükran Güngör'dü.

O yıllarda Şükran'la Kâmran, hiçbir zaman bitiremedikleri Hukuk Fakültesi'ne devam ediyor, bir taraftan da Muhsin Ertuğrul'un hocalığı altında Küçük Sahne'de aktörlük yapıyorlardı. Üçümüz çoğunlukla etrafımızda olan biten olayların, çekişmelerin ve kavgaların dışında kalıyor, bunlarla alay edip gülüyorduk. Aramızda en neşeli karaktere sahip Kâmran, zaman zaman dayanamayıp kavgalara karışıyor ve sesini hayli yükseltiyordu. Kâmran da, Şükran da benim kendilerine 1957'de Dormen Topluluğuna katılmalarını önermeme rağmen Kenter Tiyatrosu'na girdiler ve o topluluğun vazgeçilmez elemanları haline geldiler.

Kâmran, *Kaçış* filminde başrollerden birini oynuyor ve bundan da büyük bir mutluluk duyuyordu. Çekimlerde belki de en keyifli insan oydu. Herkese, her şeye elinden geldiği kadar yardım ediyor, filmimizin iyi olması için çırpınıyordu. Biz geri kalanlar Kâmran'ın bu içten yaklaşımına bayılıyor ve onunla birlikte oynamaktan mutluluk duyuyorduk. Kaya da çok hoşlanmıştı Kâmran'dan. Yıllarca Kenter Tiyatrosu'nda çeşitli karakter rollerinde izlediği, şiirlerini okuduğu bu sanatçıyla haşır neşir olmak, onunla baba oğul oynamak genç arkadaşımı da çok keyiflendirmiş, başrolünü oynadığı filme sanki apayrı bir boyut getirmişti.

Kaçış filminin çekimleri büyük bir rahatlık ve huzur içinde Polonezköy'de bir haftada bitti. *Bin Yıl Önce Bin Yıl Sonra* müzikalinden beri birlikte çalıştığım Kemal Uzun, o günlerde *Hürriyet* çadırında sergilenen, benim bu gazete adına gerçekleştirdiğim *Müzikallere Selam* adlı oyunun sahne amiri olarak İzmir'deydi. *Hürriyet*'in müzikali bana o yıl gazetenin halkla ilişkiler bölümünde çalışan Nilüfer Sarısaç adlı dinamik bir genç kadın tarafından teklif edilmişti. Kemal, İzmir'deki işi nedeniyle *Kaçış* filminde bana asistanlık yapamamış, ancak montaj çalışmalarına yetişebilmişti.

Film çekimleri biter bitmez biz Dormen Tiyatrosu olarak Ray Cooney'nin *İkinin Biri* adlı oyununun provalarına başladık. Başrolleri gene Metin Serezli'yle birlikte paylaşıyorduk. Kadromuzda Ali Poyrazoğlu topluluğundan bize katılan Nilgün Belgün, Kaya Sensev, Petek Şarman adında Nilüfer Sarısaç'ın bize getirip tanıştırdığı genç güzel bir kız, Ayten Erman, Turgay Kantürk, Hüseyin Kutman, Necati Bilgiç ve *Hangisi Karısı*'nda Tilbe Saran'ın Rüstem Batum'la evlenmesi üzerine boş kalan rolünü oynayarak aramıza katılan Defne Halman vardı.

Amerika'da kültür elçimiz olan bilim adamı ve şair Talat Halman'ın kızı Defne Halman, müthiş yetenekli bir kızdı. Amerika'da doğup büyümesine rağmen, Türkiye'ye gelmiş, annesi Semiha Halman'ın eski dostu olan Yıldız Kenter'le yakınlaşmış, konservatuarı başarıyla bitirmiş ve kısa bir sürede Türkçesi İngilizce kadar iyi olmuştu.

Kenterler'in Çorlu'da turneye giderken korkunç bir araba kazası geçirdiklerini *İkinin Biri* provalarında öğrendim. Bir sabah provadayken telefona çağrılmış, Kâmran Yüce'nin kaza yerinde hemen can verdiğini öğrenmiştim. Yıldız Kenter ve arabayı kullanan Şükran Güngör de yaralanmışlar ve Amerikan Hastanesi'ne yatırılmışlardı.

"Olamaz!" diye haykırıp telefonu kapayarak provaya geri döndüm. Duyduklarıma inanamıyordum. Kâmran'ın ölümü bende şok etkisi yapmıştı. Hiçbirimizin provaya devam edecek hali kalmamıştı.

"Kâmran Abi ölemez, ölemez!" diye ağlıyordu Kaya. Yeni tanıştığı ve çok sevdiği dostunu kaybetmiş olmanın kâbusunu yaşıyordu genç arkadaşım.

Kaçış, 13 Ekim 1986 Pazartesi gecesi Kâmran'ın ölümünden iki gün sonra, toprağa verildiğinin akşamında, saat dokuzda TRT-2'de yayınlandı ve sevgili Kâmran çok severek yaptığı bu filmin bitmiş halini hiçbir zaman göremedi. Montaj çalışmaları sırasında birkaç kez Kemal'le bana "Şu filmi ben de seyredeyim" diye ısrar etmiş, her seferinde "Olmaz. Bitsin de öyle gör" diye onu geri çevirmiştik.

Filmin tam bitmiş halini görmesi ona daha çok zevk verecek diye düşünüyor, bu yüzden de birlikte meydana getirdiğimiz bu çalışmayı bölük pörçük görmesini istemiyorduk. Ölüm haberinin şoku, ona filmi hiç göstermemiş olmamın vicdan azabı beni gerçekten perişan etmişti. Birkaç gün süreyle ne prova yapabildim ne de evden dışarı çıkabildim.

TRT-2'nin yayına girmesiyle tek televizyon kanallı yaşamımız da sona ermiş oldu. Artık insanlar bir tek kanala bağlı kalmıyor, seyretmek istedikleri programlarda çok olmasa da bir seçim yapma olanağı bulabiliyorlardı. Böylelikle yaptığımız programlarla da aynı anda bütün Türkiye'ye seslenemiyorduk artık.

Ben 85 yılının başından beri birinci kanalda klasikleşmiş filmleri sunuyordum. Her hafta sergilenen *Casablanca, Psyho, Singing in The Rain, Zazie dans Le Metro* gibi sinema tarihinde kendilerine bir yer etmiş filmlerden önce beş on dakikalık bir konuşma yapıyor, yönetmeni, oyuncuları ve filmin neden önemli olduğu hakkında bilgiler veriyordum.

1973 yılından itibaren televizyonda sürekli program yapmıştım. Bunların hepsi de *Lüküs Hayat* ve *Karanlıkta Komedi* hariç, başarı kazanmış ve kamuoyunda günlerce konuşulmuştu. Bunların arasında *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tiyatrosu, Kumpanyanın Gülleri, Unutulanlar, 1980 Yılbaşı Gecesi, Anılarla Söyleşi, Gelin Size Tanıştırayım* gibi çok başarılı diziler ve *talk show*'lar da vardı.

Talk show'larıma Audrey Hepburn, Anthony Quinn, Michael Caine gibi uluslararası ünlüler de katılmış, onlarla söyleşilerimi doğal olarak İngilizce yapmıştım. Bu arada çok komik bir olay da gelmişti başıma. Anthony Quinn'le yaptığım söyleşiye zamanın TRT yöneticileri tarafından dublaj yapılması uygun görülmüştü. Buraya kadar her şey normaldi. Quinn'i, o günlerde oynadığı bir dizide onu seslendiren Sadrettin Kılıç'ın seslendirmesi de iyi bir fikirdi ama her hafta yaptığım programda beni başka birinin seslendirmesi kadar komik bir şey düşünülemezdi. Nedense kendi haftalık programımda beni bir başkasının seslendirmesi daha uygun görülmüştü.

Bütün bu programlar arasında sinema söyleşileri, en çok konuşulan, beni en çok popüler yapan diziler olmuştu.

Bazı kimseler "Ay çok konuşuyor", "Sussa da film başlasa", "Ne diyor bu adam?", "Bize ne bütün bunlardan?" gibi düşüncelerle programı eleştiriyorlardı ama çoğunluk beni severek dinliyor ve gösterilen filmler hakkında bir şeyler öğrenmeye çalışıyordu.

Bazı yaşlı hanımlar, "Sizin konuşmanızı mutlaka bekliyorum ama filmi bazen seyredemiyorum" diye bana iltifatlar ediyorlardı.

Anadolu'da "Sinemaların önünde konuşan adam" diye adlandırılmıştım. Kahvecisinden manavına, yöneticisinden sporcusuna kadar herkes bana bakıp "Sinemaların önündeki adam" diyor ve yaklaşıp ne güzel konuştuğuma değinip beni şaşırtıyorlardı. Çünkü hep telaşlı ve acele konuştuğumdan, her zaman kötü bir konuşmacı olduğumdan yakınmışımdır.

"Sinemaların önündeki adam" serüvenim 1987 yılına dek sürdü. Her hafta Kemal Uzun'un rejisinde bir film sunuyordum. O filmler için gereken bilgileri ve arşivleri toplamak kolay iş değildi. Zaman zaman ikimiz buna yetişemiyor, başkalarının da yardımına başvuruyorduk.

Bu çalışma ve programın popüleritesi bizi daha geniş bir sinema programı yapmanın zorunlu olduğuna inandırdı. Bunun üzerine Kemal'le bir sinema programı taslağı hazırlayarak Ankara'nın yolunu tuttuk.

Konuştuğumuz insan Faruk Bayhan adında sinemayı çok seven, televizyon işini iyi bilen bir insandı. Sivas'ta doğup büyümüş Bayhan'ın inanılmaz bir sinema bilgisi vardı ve o yıllarda televizyon için gereken bütün doğru programları seçebiliyor, televizyonun Türkiye'nin eğitimi ve kültürü bakımından ne denli etken olduğunu biliyordu. Nitekim Pazar sabahları sunulan Hikmet Şimşek yönetimindeki o yararlı ve güzel konser programını da o başlatmıştı. Sinema programımız fikrini de coşkuyla karşılamış ve böyle bir programı yapmanın zorunlu olduğunu söylemişti bize.

Faruk Bayhan, programımıza *Kamera Arkası* adını taktı ve hemen başlamamızı istedi. Biz de on gün sonra sekiz yıl süreyle büyük başarıyla sergilenen ve çoğunluğun zevkle izlediği *Kamera Arkası* programımıza başladık.

Sunucular Defne Halman, Puna Endem, Kemal Uzun ve bendik. İlk programlar bir buçuk saat kadar sürüyor ve sinemayı televizyon izleyen geniş kitlelere sevdirmeyi amaçlıyordu.

Programımız bir anda televizyonun en sevilen ve en çok izlenen birkaç programından biri oldu. Seryircilerden ayda yirmi bini aşkın mektup alıyorduk. Bunlar da çoğunlukla isteklerden oluşuyor, ayrıca böyle bir program yaptığımız için bizlere teşekkür ediyordu. Arada bir de "Dinsiz günahkârlar. Bu kadar gâvur propagandası yaptığınız için cayır cayır yanacaksınız, asılacaksınız" gibi tehditler de savruluyordu.

Zaman zaman da "Ben çok güzelim", "Ben çok yakışıklıyım" ya da "Ben çok yetenekliyim. Mutlaka artiz (!) olmam gerek" diye yardım isteyenlerin mektupları geliyordu.

Mektupların çoğu bizleri çok mutlu ediyordu. Özellikle Anadolu'nun çeşitli köylerinden gelen ve bilgi isteyen mektuplar bizleri çok şaşırtıyordu. Van'ın adını hatırlayamadığım bir köyünden Flora Robson hakkında bilgi isteyen bir mektup beni hayretler içinde bırakmıştı. İngilizler'in bu önemli tiyatro aktrisi *Ölmeyen Aşk*, *İngiltere Ateşler Altında* gibi bir iki filmde oynamış, sonradan sinemadan çekilmişti. Türkiye'de onun adını bilen bir iki sinema meraklısı ya vardı ya yoktu. Van'ın köyündeki bu kimsenin aklına Flora Robson nereden gelmişti acaba?

Faruk Bayhan doksanlı yıllarda Türker İnanoğlu'nun daveti üzerine İstanbul'a gelip Ulusal Video'da çalışmaya başladı. Daha sonra Show TV'ye geçti ve son birkaç yıldır da Kanal D'nin başına geldi. Onunla birkaç program daha gerçekleştirdik. Bunların arasında *Bir Scarlet Aranıyor*, *Çeşitlemeler*, *Oscarlar* gibi başarılı yapıtlar vardı. Faruk Bey'le dostluğumuz çalışmalarımızın dışında da sürüyor, birbirimizin evlerine de gidip geliyorduk. Hatta karı koca Şile'deki evimde bir *weekend* geçirecek kadar içli dışlı olmuştuk.

Buna rağmen Faruk Bayhan'ın yavaş yavaş değiştiği, yakın dostlarının gözünden kaçmıyordu. O eski, samimi Anadolu çocuğu kişiliği, yerini her şeye üstten bakan, bu işi benden daha iyi bilen yok havasına bürünen bir adama bırakmıştı. Telefonlara çıkmıyor, insanları atlatmanın en çok kullanılan sloganı haline gelen "Faruk bey toplantıda" cümlesiyle eski dostlarını kırıyordu. Oysa yapacağımız program ya da alacağımız para için mutlaka onunla görüşmemiz gerekiyordu. Ayrıntılarıyla görüşemediğimiz işler de böylelikle tatsız emrivakilerle sonuçlanıyordu.

Onun adına yaptığımız son çalışma olan *Son Kumpanya* da böyle oldu ve yeni başlayan bir diziye yapılabilecek en güzel yok etme harekâtı olarak gece birden sonra gösterildi ve tabii kimse görmeden yok olup gitti. Oysa doğru dürüst bir saate konsaydı bir şansı olabilir, gün geçtikçe düzelip, kişilik kazanır ve uzayıp giderdi.

Kamera Arkası'nı TRT'de sunarken iki çok yakın dost da edinmiştik. Bunlardan biri, sonraki yıllar Kanal D'nin başına gelen Canan Meray, diğeri de TRT'nin dış satımlarıyla ilgilenen, daha sonra epey uzun süre genel müdür yardımcılığı yapan Sedat Örsel'di. Onlar TRT'deyken bize bütün kolaylıklar yapılıyor ve programlarımızın başarılı olması için hiçbir şeyden kaçınılmıyordu. Hatta bazı günler zaman kazanmak için Ankara'dan telefonla talimat veriliyordu. Bu da İstanbul televizyonunun bazı yöneticilerini fena halde rahatsız ediyordu. Talimatlar direkt olarak Ankara'dan geldiği için fazla bir şey yapamıyorlardı ama programları kaldırmak için fırsat kolladıklarını da hissediyordum. Bu arada Halit Kıvanç'la ikimize Ankara'dan "Özel ödeme" talimatı gelmesi, bütün bunların üzerine tüy dikti. Aslında Ankara'nın yaptığı çok normaldi. Halit'le ikimiz televizyona dışarıdan en uzun süre program yapan kişilerdik. Ben de Halit gibi 1973 yılından beri televizyon izleyicisinin neredeyse yakın bir akrabası haline gelmiştim.

1993 yılında Faruk Bayhan'ın Nuri Çolakoğlu'yla birlikte Show TV'yi yönettikleri günlerde, Kemal'le ikimize *Bir Scarlett Aranıyor* adlı bir çeşit yarışma programını gerçekleştirmemiz önerildi. *Rüzgâr Gibi Geçti*'nin ölümsüz karakteri Scarlett O'Hara'yı 1939'da unutulmaz bir kompozisyonla yaratan Vivien Leigh'e benzeyen genç kızlar arasından yapılacak bir yarışmaydı bu.

Uluslararası nitelikte olan bu yarışmanın sonunda, birinciliği kazanan, Scarlett rolünü Amerika'da yapılacak olan dizide oynayabilmek için Atlanta'daki son yarışmaya katılacaktı. Dokuz hafta sürecek olan program iyi bir organizasyon ve bir hayli çalışma gerektiriyordu. Bu yüzden Kemal'le konuşup TRT'de her hafta yaptığımız *Kamera Arkası* ve *Üçüncü Zil* adlı iki programı, yaz boyu dinlendirmek ve *Bir Scarlett Aranıyor*'a gereken özeni gösterebilmek için, TRT'den üç aylığına izin almaya karar verdik. Sedat Örsel bu işi olumlu karşıladı ve programı biraz dinlendirmenin yararlı olacağını söyledi.

Biz de gece gündüz Scarlett programı için çalışmaya başladık. İlk yapılan seçmelere 130 kız müracaat etmiş, bunların arasından 18 kişi seçilmişti. Daha doğrusu 17 kişi elemeyi geçmiş, Amerika'dan başvurup, oradaki çalışmaları yüzünden son elemelere katılamayan Derya Arbaş otomatikman sona kalmış kızlardan biri olarak kabul edilmişti. Derya şartlara en uygun görülen yarışmacılardan biriydi. Üstelik kusursuz İngilizce konuşuyordu. Bu yüzden onu 18 kişinin arasına sokmak kadar doğal bir şey düşünülemezdi. Jürinin iyi niyetine rağmen yarışmacılar ve aileleri arasında, bunun bir emrivaki olduğu ve sonucun şimdiden belirlendiği dedikodusu hemen yayılıverdi.

Benim zorumla Ankara'dan katılan Devlet Tiyatrosu'nun gerçekten çok yetenekli oyuncusu İpek Çeken, dedikoduların aksine yarışmanın herkesin hakkı verilerek yapılacağına inanmış öteki yarışmacılara bunu sürekli olarak anlatmaya çalışıyordu.

İpek Çeken'i, Ankara'da, *Şahane Züğürtler*'le turneye gittiğimiz günlerde Tennessee Williams'ın *Camino Real* adlı oyununda görmüş ve hayran olmuştuk. Oyundan sonra kendisine bu yarışmaya katılmasını ama kazanamama olasılığını göz önünde tutarak, karar vermesini söylemiştim.

O da kazanamamayı göze almış, Devlet Tiyatrosu'nun izniyle İstanbul'a gelip yarışmaya katılmıştı. İpek Çeken, benim ısrarımla, jüride bulunan Lord Laurence Olivier'nin oğlu, Vivien Leigh'in üvey oğlu Tarquin Olivier'den de en yüksek puanı almasına rağmen birinciliği Derya Arbaş'a kaptırdı ve ancak ikinci olabildi. İkinci oldu ama bizler de onun kişiliğinde iyi ve yetenekli bir dost kazanmış olduk.

Bir Scarlett Aranıyor renkli ve başarılı bir yarışma programı oldu. Bu arada bütün Scarlett'lerin karşısında Clark Gable'ın ölümsüzleştirdiği Rhett Butler'ı canlandıran Hüseyin Köroğlu da büyük ün kazandı. Bizim *Şahane Züğürtler* oyunumuzda Kemal Uzun'la Gronchenko rolünü değişimli olarak oynayan Köroğlu, yetenekli ve ciddi bir oyuncuydu ve geleceği de çok parlaktı. Üstelik çok da yakışıklıydı. Şehir Tiyatrosu'nun kadrosunda olan Köroğlu ne yazık ki çoğu abuk sabuk televizyon dizilerinde küçümsenemeyecek kişiliğini ve yeteneğini hâlâ gerektiği kadar ortaya çıkaramadı, ama daha genç olduğu için günün birinde gerçek bir "star" olacağına inanıyorum.

Scarlett programı bittikten sonra "Tamam biz geldik" diye TRT'nin kapısını çaldık ama "Burası sizin eviniz" diye bizi üç ay önce uğurlayan, başta İstanbul Televizyon Müdürü Zafer Nuri Eraslan ve yardımcısı Mustafa Yolaşan olmak üzere, yöneticiler bize kapıyı açmadılar. "Ne yapalım, ayrılmasaydınız" gibi sözlerle programlarımızı artık istemediklerini belli ettiler. Sedat Örsel ve Canan Meray da TRT'deki işlerini bırakıp Ankara'dan İstanbul'a göç ettiklerinden TRT'nin kapıları bize kapanmış oldu.

TRT'nin kapılarının bize kapanması üzerine Nuri Çolakoğlu ve Faruk Bayhan bizi Show TV'ye davet ederek programlarımızı orada yapmamızı

önerdiler. Böylece özel televizyonlarla dört yıl sürecek olan fırtınalı yaşamımız başlamış oldu. Star'a iki güzellik yarışması, Show TV'ye *Kamera Arkası* ve *Üçüncü Zil*, CINE-5'e *Bu Hafta Ekranlarımızda*, Kanal D'ye *Çeşitlemeler, Kumpanyanın Gülleri* ve *Oscar Ödülleri Gecesi* gibi çeşitli programlar yaptık ve 1996'nın sonunda özel televizyonlarla olan ilişkimizi bitirdik.

Bugünlerde televizyonlarımız ne yazık ki altmışlı yıllarda Yeşilçam'ın içine düştüğü ve çıkamamakta direndiği bir balçığın içine girmiş durumda. Birkaç kaliteli dizi ve geçerli program dışında sunulanlar, Türk halkının zevk seviyesini düşürmek ve ileriye dönük tatsız bir kitle yetiştirmek için düşünülmüş sanki... Oysa televizyon kanallarımızın yöneticileri biraz ülkenin geleceğini hesaba katsalardı, Türkiye'nin en büyük sorunu olan eksik eğitim kâbusunun yok olmasında ne büyük katkıları olabilirdi. Göz göre göre kaçırılan bu güzel fırsat ne yazık ki ülkenin bir daha eline geçemeyecek.

TRT'nin ilk günlerinde herkes ister istemez aynı programları izlemek zorunda olduğundan, kendine yabancı gelen şeylere bile zamanla alışıyor, ondan keyif alacak hale geliyordu. Yetmişli yılların ortalarında yayınlanan ve Leonardo da Vinci'nin yaşam öyküsünü anlatan *Leonardo* adlı çok kaliteli bir program, her sınıftan insanı televizyon ekranının başına bağlamıştı. Bende çalışan Adile Hanım adlı bir kadıncağız bile "Eve erken gitmeliyim, bu akşam *Leonardo* var" diyordu. Bugün Adile Hanım'a tabanca kuvvetiyle bile *Leonardo*'yu seyrettirmezsiniz. Seçebileceği o kadar kolay ve sıradan program varken *Leonardo*'yu ne yapsın ki!

Televizyona ülkenin eğitim ve özellikle Refah'ın sistematik din eğitimine karşı koyabilmesi için çok gereksinimi vardı. Atatürk ilkelerinin hiçe sayılmaya çalışıldığı, bilinçsiz din kâbusunun bütün ülkenin üstüne kapkara bir bulut gibi çökmesine uğraşıldığı günlerde, televizyondan daha doğru, daha etkin bir savaş aracımız olabilir miydi? Ama ne yazık ki bu aracı da onlara kaptırıp, ülkenin zevkini ve eğitimini göz göre göre neredeyse onlara teslim ettik. Çok şükür işin farkında olan Uğur Dündar, Fatih Altaylı, Emin Çölaşan, Bekir Coşkun gibi kişiler ve televizyon dışındaki bazı kuruluşlar ve güçler mücadeleyi sürdürüp ülkenin laik kalması, Atatürk ilkelerinden uzaklaşmaması için olağanüstü bir çaba gösteriyorlar.

TRT gerçi kalite bakımından çok titizdi ama orada bile zaman zaman din istismarcılarının açtıkları gizli savaşla uğraşmak zorunda kalıyordu insan. Örneğin Karataş ve Karayalçın dönemlerinde yeni Türkçe kelimeler kullanmak yasak olmuş, bu yöntem neredeyse doksanlı yılların başlarına kadar sürdürülmüştü. Benim gibi, yeni Türkçeyi mümkün olduğu kadar çok kullanmaya çalışanların konuşmaları zaman zaman, şimdi açık saçık kelimelerde ve küfürlerde kullanılan "blink" sesiyle kesiliveriyor, söylediğiniz cümle anlamını yitiriyordu.

Eski sefirlerimizden Cem Duna'nın ve İsmail Cem'in genel müdürlükleri, aydınlar için hoş bir devir olmuş ama ne yazık ki çok kısa sür-

müştü. Cem Duna'nın ayrılmasından sonra birkaç ay için radyoculuktan gelme eski televizyoncu Serpil Akıllıoğlu vekâlet etti genel müdürlüğe.

Akıllıoğlu'nun vekâleti sırasında ben TODER'in (Tiyatro Oyuncuları Derneği) başkanı seçilmiş ve herhalde dünya tarihinde ilk kez çalışanların kurduğu bir dernekte bir patron başkan olmuştum. TODER'e bağlı oyuncular TRT'de yapılan seslendirme nedeniyle greve gitmeye karar verince, seslendirmeyle ilgim olmadığı halde, bu kararı onaylamak ve yöneticilerle seslendirmecilerin istedikleri şartların yerine getirilmesi için çarpışmak zorunda kaldım. Sonuç seslendirmeciler için başarılı olmuş ama Akıllıoğlu, televizyonun en beğenilen programlarından biri olan *Kamera Arkası*'nı hiçbir neden göstermeden kaldırmaya karar vermişti. Kısacası grevin intikamını bir yönetici olarak *Kamera Arkası*'nı kaldırmakla almıştı.

Bu ara Sheraton Oteli'nin açılış töreninde sunuculuk yapmak için Ankara'ya gelmiştim. Gelmişken Kemal'le televizyona uğrayıp programın neden kalktığını yöneticilerin ağzından duymak istedik. Bizi büyük bir nezaketle karşılayan o günlerde televizyon daire başkanlığı görevine atanan Önder Ulay, programın kalktığından habersiz, *Kamera Arkası* programını ne kadar zevkle izlediğini bize anlatınca susmak zorunda kaldık. Oysa program yayından kalkalı iki ay olmuştu. Aynı Önder Ulay zamanında, Erol Günaydın-Cemal Reşit Rey ikilisinin *Yaygara 70* müzikali için "İçinde türbe var ve türbe komedi unsuru olarak kullanılıyor" gerekçesiyle TRT tarafından reddedilmişti.

Kamuoyunun tepkisi, gelen mektuplar ve Cem Duna gibi kimselerin araya girmesiyle *Kamera Arkası* üç ay sonra yeniden izleyicilerine kavuştu.

Hiçbir şey savaşmadan, hem de sonuna kadar savaşmadan insanın ayağına gelmiyor. Konservatuardaki öğrencilerime hep söylediğim bir söz vardır: "Bu işte başarı kazanmak demek sonsuz bir savaşa girmek demektir. Bir yere gelmek, bir zirveye varmak güçtür. Ama o zirvede kalabilmek her şeyden daha güçtür." Bu ilke tiyatro için olduğu kadar her iş için de geçerlidir kanımca.

Hele televizyonda kaliteli bir "norm" bulup onu aynı seviyede tutturabilmek, bugünkü kanallar keşmekeşi içinde imkânsız denecek kadar zorlu bir iş. Kaliteli haber programları bile zaman zaman olmayacak insanları programlarına çıkarıp, sıradan dedikodu gazetelerinde okunması gereken haberlere geniş yer vererek yarattıkları olumlu imajları zedeliyorlar.

Bütün bunların yoluna girip yeniden kaliteli programlar izleyebileceğimize, bayağı programların yanı sıra aydınların ve eğitilmiş kesimin televizyonlarıyla gurur duyabilecekleri günlerin geleceğine inanıyordum. İnanıyorum çünkü başka çare yok. Biraz önce de söylediğim gibi aşağı yukarı bütün kanallar altmışlı yıllarda Yeşilçam'ın yaptığı gibi kendilerini çökertme çabasındalar! Bunun da sonu ya tamamen yok olmak ya da ister istemez doğru yolu bulmaktır.

"İyi ki boşanmışsınız. İki volkanı aynı evde çekemeyecektim" demiş günün birinde oğlum Ömer, birkaç işi halletmek için oradan oraya koşan annesine... Yani eski karım Betûl'e. Betûl'e eski karım demek de bir tuhaf geliyor artık. Boşanalı o kadar yıl oldu ki... Ayrıca o gün bugündür çok yakın iki dost olduk. Evli kalsaydık böyle dost olabileceğimizi, birbirimize bu kadar saygılı davranabileceğimizi hiç sanmıyorum. Bu yüzden Ömer haklıydı. Aynı evde oturmaya devam etseydik iki volkan ha bire patlayacak, ortada kalanlarsa sürekli lavlar altında kalacaklardı.

Boşanmış bir ailenin çocuğu olmakla beraber Ömer inanılmayacak kadar sorunsuz büyüdü. Ne benim ne de Betûl'ün "Eyvah, bu çocuğun hali ne olacak?" ya da "Bu çocuğun bu işini nasıl çözümleyeceğiz?" diye bir sorunumuz hiç olmadı. Ömer sessiz sakin büyüdü, gelişti ve çocukluğundan beri belli ettiği kişiliğini genç yaşından itibaren çevresine de kabul ettirdi.

Ömer'in bu kadar normal büyümesinde Betûl'ün de benim de yeniden evlenmemiş olmamızın çok etkisi oldu sanırım. Hayatına bir üvey annenin ya da üvey babanın girmemiş olması, ayrıca Betûl'le benim ayrılma kararımızdan sonra birkaç ay içinde ilişkilerimizi toparlayıp normal iki dost gibi görüşmeye başlamamız, ona küçük yaşında bu boşanmayı olağan gibi gösterdi. Benden annesine, annesinden bana rahatlıkla söz edebildi ve karşılığında nefretle bakan gözler görmedi. Benim ailem Betûl'ü çok sevdikleri için onların yanında annesi hakkında korkarak konuşmadı. Hatta sık sık annesiyle onları ziyarete gitti. Aynı şekilde ben de Betûl'ün ailesinin evine rahatça girip çıktım. Hayatta en sevdiğim insanlardan biri olan kayınvalidem Fahire Mardin Hanım, ölümüne dek beni damadı olarak gördü. Betûl'ün erkek kardeşi Arif Mardin ise beni Amerika'daki dostlarına hâlâ eniştesi olarak tanıtır.

Öte yandan Betûl, babamın ölümü üzerine cenazeye katılabilmek için bir günlüğüne Londra'dan İstanbul'a geldi. Hastalığı süresince annemi hiç yalnız bırakmadı. Bu yüzden evli olmak dışında bütün ailemizin ilişkileri normal bir biçimde sürdü ve sürmekte.

Ömer, benim ısrarım üzerine gittiği bir devlet ilkokulundan sonra Avusturya Lisesi'ne yazıldı. Orada okuduğu dört yıl içinde okulu hiç sevmedi ve ısrarla Almanca öğrenmedi. Onun bir kez "*Ja*" dediğini bile duymadım. Yetmişli yılların ortalarında Türkiye'deki okulların durumu hatırlanacağı gibi hiç de iyi değildi. Sağcılarla solcular birbirlerine giriyor, tarafsız olanlar hırpalanıp bir taraf tutmaya zorlanıyorlardı. Olanakları olanlar, çocuklarını dışarı yollayıp, eğitimlerini orada tamamlatmaya çalışıyorlardı. Bir gün ben de Ömer konusunda böyle bir emrivakiyle karşılaştım. Emrivakinin başrolleri de Betûl'le birlikte bizzat Ömer tarafın-

dan oynanıyordu. Meğer Ömer, o nefret ettiği Avusturya Lisesi'nin ikinci sınıfında kalmış ve bunu bizden gizlemiş. Sonradan onu birkaç ay için İngilizce öğrensin diye İngiltere'ye gönderdiğimiz zaman kendine göre Eastbourne'da bir okul bulmuş, o okula yazılmış ve annesine de her şeyi itiraf ederek eğitimine o okulda devam etmek istediğini söylemiş. Bütün iş ana oğlun bu işi bana nasıl kabul ettireceklerine kalmış. Sonunda Türkiye'deki terörü bahane ederek Betûl'ün bana telefonda emrivaki yapmasına karar vermişler.

Betûl de her zamanki heyecanı ve telaşıyla bir gün bana telefon ederek Ömer'i mutlaka dışarı göndermemiz gerektiğini söyledi. Her şey hazırlanmış, iş bir tek benim "Peki" dememe kalmıştı. Ben de ister istemez peki demek zorunda kaldım ve Ömer'in İngiltere'deki eğitimi başlamış oldu. Beş yıl bir *"Ja"* dememekte direnen çocuk birinci yılın sonunda şakır şakır İngilizce konuşmaya başladı ve bana, İngiltere'ye gitmekle ne büyük bir akıllılık yaptığını kanıtladı.

Kız kardeşimin oğlu Ali Said Erenyol da Londra'da okuyor ve Güler'le ikinci kocası Muhtar'ın Londra'da aldıkları bir dairede kalıyordu. King's Road'a yakın olan bu dört odalı şirin apartman dairesi Londra'da bizim ailenin âdeta "üs"sü haline gelmişti. Eastbourne'daki eğitimini tamamladıktan sonra Londra'ya taşınmış ve North London Polytechinique Üniversitesi'ne devam etmeye başlamış olan Ömer, çoğunlukla hafta sonlarını orada Ali Said'le geçiriyor, annem de bir iki ay süren yıllık Londra gezilerini orada torunuyla sürdürüyordu. Güler zaman zaman kocasıyla, zaman zaman da yalnız, yılda birkaç kez Londra'ya giderek oğlunu orada pek yalnız bırakmamaya çalışıyordu. Ben de her yıl bir iki kez Londra'ya gidip dostlarımı ve oyunları görmeyi âdet haline getirmiştim. Ali Said orada olunca İngiltere'ye gitmem daha sıklaşmaya başladı. Nasılsa evimiz vardı ve Ali Said'in sayesinde ailece Londra'da kaldığımız sürece rahatımız yerindeydi. Ali Said ev sahipliğini büyük bir titizlikle yürütüyor, sabah kahvaltımızdan, gece tiyatro sonrası yemeklerimize kadar her şeyin en mükemmel olabilmesi için büyük bir çaba gösteriyordu.

Ömer'in genç bir çocuk olarak gittiği İngiltere'deki eğitimi parlak bir biçimde noktalanarak ülkeye iyi eğitilmiş olgun bir erkek olarak döndü ve hemen büyükbabasının ortaklığı olan Türk Petrol şirketine girdi.

Bu arada beni telaşlandıran tek şey genç ve güzel bir kızla olan yakın ilişkisiydi. Birçok kimseyle flört ettikten sonra (bunların arasında benim Amerikalı arkadaşım Howard'ın güzel kızı Kate de vardı) Gülden adlı bir kızla ciddi bir ilişki kurmuştu. Gülden tanıdığım ve sevdiğim bir ailenin Tayyar ve Gülderen Büyükuçak'ın kızlarıydı. Her haliyle Ömer'e çok yakışıyordu ama gelgelelim, evlenmek için Ömer daha çok gençti. Bütün telaşım bu kadar genç evlenince birbirlerinden çabuk bıkmaları ve işin birkaç yıl sonra bitme tehlikesiydi. Telaşımı görünce Ömer beni uzun bir süre sözlü kalacaklarına ve hemen evlenmeyeceklerine ikna etti.

Oysa bir buçuk yıl sonra yeni bir emrivakiyle karşılaştım ve ister istemez gene peki demek zorunda kaldım. İşe daha önce de olduğu gibi Betûl'le başlanmış ve bana ikili taktikle gelinmişti.

Ömer'le Gülden'in düğünü 1985 yılının 18 Aralık gecesi o zamanki Sheraton Oteli'nin balo salonunda yapıldı ve genç evliler Nişantaşı'nda tuttukları bir apartmana taşındılar. Gülden daha ilk tanıştığımız günden itibaren hem bana hem de bütün aileye kendini sevdirmişti. Yalnız aileye değil, tiyatromun bütün elemanlarına da kendisini kabul ettirmiş ve hepsinin kırk yıllık dostu olmuştu adeta. Gülden'i biraz tanıdıktan sonra Ömer'in çok doğru bir karar verdiğini ve Gülden gibi birini bulduktan sonra evlenmek için acele etmesinin doğal olduğunu kabul ettim. Gülden gibi bir gelinim olduğu için de ne kadar şanslı olduğuma bir kez daha karar verdim. Gerçekten de onu tanıyalı on altı yıl olduğu halde tek bir gün bu kararımın üstüne en ufak bir gölge bile düşmedi.

En büyük şansım, başarılı bir işadamı olan babam Said Ömer Dormen'in, tiyatrocu olacağımı söylediğim zaman bana verdiği destekti. "En iyisini ol da ne olursan ol" demişti bana ve işin eğitimini en mükemmel bir biçimde yapmamı şart koşmuştu. Benim niyetim de bu olduğundan onun maddi yardımlarıyla, dünyanın en iyi tiyatro okullarından biri olan Amerika'daki Yale Üniversitesi'nin tiyatro bölümüne girmiş ve "*Masters*" derecesiyle mezun olmuştum. Ellili yıllarda babam çağdaş ve ileriyi gören bir adam olmasaydı, buna kendi başıma olanak bulamaz, bugünkü halime gelemezdim.

Amerika'dan dönüp tiyatro serüvenime yeni başladığım yıllarda Genco Erkal'ın babası Reşat Bey bir gün babamı ziyarete gelmiş ve "Said'çiğim, bizim oğlan da tiyatrocu olmak istiyor. Ne yapsam acaba?" diye telaş içinde sormuş.

Babam da gülerek yanıt vermiş: "Ne yapacaksın Reşat'çığım benim gibi bırakacaksın olsun. Başka çaresi var mı?"

Annem de babamın yolundan giderek, yaptığım işi beğenmemektense tiyatroculuğumla gurur duymanın daha kolay olduğuna karar verdi ve hayatı boyunca eşini dostunu toplayarak oyunlarımı birkaç kez seyretmeyi tercih etti. Yakın dostları arasında olan Tevhide İpar zaten müthiş bir tiyatro tutkunuydu. Sevdiği oyunları beş altı kez izler, her seferinde kendisiyle birlikte on beş yirmi kişi getirir, böylelikle tiyatroya da karınca kararınca yardım ederdi.

Zaten bir gün "Haldun'cuğum, biraz daha genç olsaydım, her şeyi feda eder, tiyatrocu olmak için senin yanında çalışmaya gelirdim" diye bana çok içten bir itirafta bulunmuştu.

Kız kardeşim Güler, ilk başlarda annemle babamın üzülmesini istemediğinden bu işe karşıydı ama sonradan en büyük destekçilerim arasında yer aldı. Hatta ısrarım üzerinde tiyatromuzun kostüm tasarımcısı oldu ve bu işten büyük keyif duyarak ödüller bile kazandı.

Londra'da üs kuran yeğenim Ali Said, kendini herkese sevdirmiş bir çocuktu. Çocuktu diyorum, çünkü hep çocuk kalan, insanların hep iyi tarafını gören, tertemiz, berrak bir tarafı vardı Ali Said'in. Ben bazen kızar, "Ali Said, artık biraz büyümen gerekmiyor mu?" diye sorardım. O da bir an suratını asar, sonra her zamanki gürültülü kahkahalarından birini atarak konuyu değiştiriverirdi.

Ali Said iyiydi hoştu ama ne yazık ki hayatta bir gayesi yoktu. Güler bu işe üzülüyor, ona ilgilenebileceği, seveceği bir iş bulabilmek için kendini gereğinden fazla paralıyordu. Ali Said Londra'da bizlerle oyalanıyor, çevresindeki olaylara ise pek ilgi göstermiyordu. İşin fenası ne olacağına bir türlü karar veremiyordu. En büyük avantajı ya da dezavantajı bol parasının olmasıydı. Genç yaşında ölen babası Hikmet Erenyol'dan küçümsenmeyecek bir servete konmuş, bu yüzden de hiçbir zaman parasal bir sorunla karşı karşıya kalmamıştı. Hiçbir iş yapmasa da bütün hayatını bu biçimde sürdürebilirdi.

İngiltere'den sonra Amerika'ya girmek istedi ve Los Angeles'a yerleşti. Kısa bir süre sonra orada fena halde sıkılmaya başladı.

Haftada bir ya da iki kez annesine, bana ya da Ömer'e telefon ediyor "Boğuluyorum. Sıkılıyorum. Kurtarın beni buralardan" diye feryadı basıyordu.

Güler sık sık soluğu Los Angeles'ta alıyor, oğlunun sorunlarını yakından çözmeye çalışıyordu. Ama ne yapılsa boştu, annesi İstanbul'a döner dönmez Ali Said'in bunalımları yeniden başlıyordu. Babasının ailesinin genleri oğlunda da aynı arızaları göstermeye başlamıştı. Ben daha pek işin farkında değildim ama Güler'in morali, sonradan öğrendiğime göre iyice bozulmuş, bu işi nasıl çözümleyeceğini kara kara düşünmeye başlamıştı.

Güler, Hikmet'in 1951 yılındaki ölümünden sonra adamakıllı sarsılmış ve uzun bir süre İstanbul'dan uzaklaşmak için Londra'da, Lady Daubeny'nin ablası Barones Von Brundberg'in evine yerleşmişti. Bir zamanlar Maksim Gorki'nin sevgilisi olan Barones, yaşlılığına rağmen renkli kişiliği ile çok canlı bir kadındı ve evi Orson Welles'ten zamanının İngiltere Maliye Bakanı'na kadar birçok önemli kişinin uğrak noktasıydı. Güler'in kocasının ölümünü biraz olsun unutması için Barones'in evinden daha olumlu bir mekân düşünülemezdi. Yakın dostumuz Molly Daubeny, Güler için çok mükemmel bir yer bulmuştu doğrusu.

Karayip Adaları'na gittiği bir vapur gezisinde Muhtar Yiğit'le tanışması Güler'in yaşamına yeni bir yön verdi. Kısa bir süre sonra evlendiler. İlk önce Muhtar'ın Yeşilköy'deki evine, sonra da Güler'in bizim Çiftehavuzlar'daki yalının yerine yapılan apartmandaki kocaman bir dairesine yerleştiler. Muhtar'ın kişiliğinde Güler, mutluluğu yeni baştan bulmuş oldu. Öte yandan oğlunun gün geçtikçe artan bunalımları onu iyice telaşlandırıyor, her ülkenin ünlü nörologlarına koşuşturuyor, oğlu hesabına onlardan medet umuyordu.

İstanbul'a döndükten bir süre sonra Güler, Ali Said'e, kendilerine ait Moda'daki bir dükkânda "Creperie" diye çok şık bir yer açtı. Türlü kreplerin yapıldığı bu hoş yer nedense pek tutmadı ve bir iki yıl sonra Benetton'ın Moda şubesi oldu. Ali Said oyalansın diye açtığı bu yer sonunda Güler'in başına kaldı ve oğlunu pek fazla ilgilendirmedi. Mağazalarının üst katlarındaki dairelerin birinde oturan Didem adlı çok hoş bir genç kızla tanışması Ali Said'in yaşamını değiştirdi ve evlenmeye karar verdi. Sheraton'da yapılan düğünden sonra genç evliler uzunca bir balayı seyahatine çıktılar. Sonra da Çiftehavuzlar'daki yalının bahçesindeki Güler'e ait apartmanın ilk katına yerleştiler. Ali Said'in belki hayatında ilgilendiği pek fazla bir şey yoktu ama ev eşyasına, mutfak aksamına, çatal bıçak ya da yemek takımlarına ve de beyaz eşyaya aşırı meraklıydı. Özellikle çocukluğundan beri çamaşır makinelerine karşı garip bir tutkusu vardı. Dünyadaki bütün çamaşır makinelerine ait her şeyi ama her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilir ve dakikalarca anlatırdı. Daha çok küçükken de en sevdiği şeylerden biri işleyen bir çamaşır makinesi taklidi yapmaktı. Kimse, dünyanın en ünlü psikologları bile bu çamaşır makinesi tutkusunu hiçbir zaman çözümleyemediler.

Ömer'le Gülden'in evlendiklerinden birkaç yıl sonra Yasemin adında bir kızları dünyaya geldi. Yasemin'in doğduğu gün ben yıllık New York seyahatlerimden birinde olduğum için doğumda bulunamamış, iki gün sonra uçaktan iner inmez, beni karşılamaya gelen Kemal'le birlikte doğruca Teşvikiye'deki Sağlık Yurdu'na koşmuştum. Yasemin, daha ilk günden itibaren aramızda en çok Betûl'e benzeyendi. Ömer, baba olmanın mutluluğu içinde yüzüyordu adeta. Benim ilk, Betûl'ün ikinci torunuydu Yasemin. Betûl'ün ilk kocası Akgün Usta'dan olan kızı Leylâ'nın Bedia Muvahhit'in torunu olan Ali Arbel'le yaptığı evlilikten doğan bir de Aslı adlı torunu vardı. Betûl'ün her iki torununun genlerinde sanatçılık kırıntıları belli olacaktı birkaç yıl içinde.

Leyla evliliğimizde bizimle oturuyor, Betûl ona zaman zaman Ömer'den fazla ihtimam gösteriyor, babasının yokluğunu hissettirmemeye uğraşıyordu. Ben de elimden geldiği kadar bu boşluğu doldurmaya çalışıyordum. Ama kayınvalidem Fahire Hanım Leyla'ya, aramızdaki adıyla Liliş'e tam anlamıyla kanat germiş durumdaydı. Bir dediğini iki etmiyor, Liliş denince akan sular duruyordu. Liliş'in ilk evliliği hayal kırıklığı içinde geçti. Sonunda üçüncü kocası Ahmet Aral'la aradığı mutluluğu bulabildi. Ahmet de aileyle çok hoş bir biçimde uyum sağladı ve ailemizin vazgeçilmez bir parçası haline geldi.

Annem Nimet Hanım çok ilginç bir kadındı. Gençliğinde sürekli olarak İstanbul'un en şık kadınları arasında sayılırdı. Yaşlandığında bile hastalanıncaya kadar onu bir tek kez bile bakımsız görmedim. Saçları her gün muntazam, kılığı kıyafeti gayet şık, kendi günün her saatinde bakımlıydı. Bunların yanı sıra çok da hareketli bir kadındı. Evin içinde hiç boş

oturmaz, oradan oraya koşar, toz alır, gümüş parlatır, öğleden sonra da mutlaka aile ya da dost toplantılarına katılırdı. Babam yaşarken aşağı yukarı her gece bir yere giderlerdi. 1971'de babamın vefatından sonra Nimet (Güler'le biz ona öyle hitap ederdik), kendine yeni bir hayat çizmek zorunda kaldı ve dostlarıyla bu işin üstesinden geldi. Tiyatrolara, konserlere, hatta yetmişli yıllarda pek revaçta olan gazinolara gidiyor, senede bir iki kez uzun yolculuklara çıkıyordu. Her yıl Londra'da birkaç ay kalmayı âdet haline getirmişti. Yılın bir ayını da mutlaka Kıbrıs'ta geçirir ve orada bir kraliçe muamelesi görürdü. Herkesin hatırını saymayı kendine ilke haline getirdiğinden, babamın akrabaları onu babamdan bile fazla sevip sayarlardı.

Yasemin 31 Mart 1988 günü dünyaya gelmiş ve ailemize büyük mutluluk katmıştı. En mutlu olan insanlardan biri de Nimet'ti hiç kuşkusuz. Doğduğu gün hastaneye gitmiş, Betûl'le, Gülden'le, Ömer'le ve ailenin geri kalan kişileriyle torununun doğumunu büyük bir sevinç içinde kutlamıştı. Ben New York'tan 3 Nisan günü dönmüş, hastanede çocuklarla oturduktan sonra anneme uğramış, onun da hatırını sormuş, Yasemin'in doğumu nedeniyle hissettiği büyük mutluluğa yakından tanık olmuştum. Annemden ertesi sabah 11'de buluşmak üzere sözleşerek ayrıldım ve kendi evime gittim.

Ertesi gün annemin emektar şoförü Mehmet sabah karanlığında telefon ederek "Hanımefendiye garip bir şeyler oldu. Bir çeşit felç geçirdi. Hemen Amerikan Hastanesi'ne götürdüm," dedi büyük bir telaşla... Palas pandıras giyinerek Hakan Ökten'in kullandığı arabayla kendimi Amerikan Hastanesi'ne attım. Annemi bir odaya yatırmışlar, kimseyle görüştürmüyorlardı.

Ben yanına girince umutsuzluk içinde koyu mavi gözlerini açmaya çalışarak "Haldun, ben gidiyorum galiba" dedi zorlukla.

"Saçmalama Nimet" diyebildim. "Bizi bırakıp bir yere gidemezsin."

Ancak durumunun pek parlak olmadığını anlamak için kâhin olmaya gerek yoktu. Nimet ağır bir felç geçirmişti ve hiç de iyi değildi. Kısa bir süre sonra Betûl, Ömer, Gülden, Ali Said, Didem ve yakın akrabamız Nükhet Gök hastanenin koridorunda belirdiler. Güler, Londra'da olduğu için haberi daha duymamıştı.

Nimet bir buçuk ay süreyle hastanede hayat ile ölüm arasında bocalayıp durdu ama güçlü bir bünyesi ve olağanüstü bir yaşama isteği olduğu için sonunda biraz iyileşip Kervansaray Apartmanı'ndaki evine döndü. Bu arada Güler de Londra'dan yeni gelmiş, annemin hastalığıyla yakından ilgilenmeye başlamıştı. Bütün bu telaş arasında Ali Said'in üzüntüsünün herkesten daha fazla olduğunu fark ettik. Gerçi anneannesini çok severdi ve ikisinin sık sık kavga etmelerine rağmen imrenilecek bir dostlukları vardı ama saatlerce Nimet'in odasında bir kelime konuşmadan oturması da gereğinden fazla hassasiyet gibi gelmişti hepimize. Annemin hastalı-

ğı süresince bizi hiç yalnız bırakmayan Hakan "Bu çocuk anneannesinin hastalığına üzülmekten kendi hastalanacak" deyip durdu.

Annemi gececi ve gündüzcü iki hastabakıcının ellerine teslim ettikten sonra ben İzmir turnesine çıkabildim. Güler İstanbul'daydı ve istediği anda annemin yanına koşabilirdi. Ayrıca annemin emektar şoförü Mehmet'le otuz beş yıllık aşçısı Abdullah Efendi her sabah gelip, akşam sekize kadar yanında kalıyorlardı. Nükhet Gök ve ailesi yanında nöbet tutar hale gelmişlerdi.

İzmir'de bir gün Güler'le konuşurken Ali Said'in rahatsızlığının Nimet'le hiç ilgisi olmadığını, kendi bunalımlarının onu melankoliye sürükleyecek dereceye geldiğini öğrendim ve şaşırdım. Telefondan anladığım kadarıyla Güler, Ali Said'i tedavi için Londra'ya götürüyordu. Bu Londra seyahatinden sonra Güler için bizlerin bile bilmediği korkunç günler başlamıştı. İngiliz ve Türk doktorlar birtakım tedavi önerileri veriyor ama hiçbiri yararlı olmuyordu. Üstelik Ali Said zaman zaman ölmek istediğinden söz etmeyi âdet haline getirmişti. Bu da ilk kocasını bu şekilde kaybeden Güler'i dehşete ve umutsuzluğa sürüklüyordu. Ben bunları fazla önemsemiyor, Ali Said'in böyle bir şeye pek cesaret edemeyeceğini düşünüyordum. Karısı Didem ona elinden geldiği kadar yardım etmeye çalışıyor ama çoğunlukla başarılı olamıyordu. Ali Said zaman zaman çok neşeli oluyor, gürültülü kahkahalar atıyor, kısa bir süre sonra da bir an içinde kapkaranlık bir melankolinin içine düşüyor ve karısı dahil hiç kimse onu oradan çekip çıkaramıyordu.

Annem iki aylık sıkı bir tedaviden sonra bastonların yardımıyla ayağa kalkabilmiş, Mehmet'in ve hastabakıcısının refakatinde dostlarını ve akrabalarını ziyarete başlamıştı. Hatta bir gün benim oyunuma bile gelmiş, balkondan (orası düz ayak olduğu için) bizi seyrederek keyiflenmişti.

Hastalanmasından birkaç ay sonra gelen ikinci bir kriz onu yeniden yatağa bağladı ve altı yıl süreyle yalnızca koltuğu ve yatağı arasında gidip gelebildi. Ben İstanbul'da olduğum her gün ama her gün öğle zamanları onu ziyarete gidiyordum. Gözlerinden, geldiğimde ne kadar mutlu olduğunu fark ediyorum ama kalkma vakti yaklaştığında bana her gün aynı soruyu soruyordu:

"Gene nereye gidiyorsun?"

Ben de her gün aynı yanıtı veriyordum: "Nimet, biliyorsun, tiyatroya gidiyorum."

Her gün aynı diyaloglar geçiyordu aramızda.

"Hâlâ bıkmadın mı şu tiyatrodan?"

"Niye bıkayım Nimet, işim bu benim."

"Usandım senin şu işinden."

Hastabakıcı Bergüzar Hanım "Boş ver, ne söylediğinin farkında değil" ifadesiyle bana bakardı.

Ben de annemi öpüp "Hadi yarın görüşürüz" cümlesiyle ayrılırdım.

O da bu cümleye çoğunlukla yanıt vermezdi. Çünkü her gün yanından ayrılmama gerçekten kırılıyordu. Bu sahneyi aynen böyle ölümüne dek yıllarca oynadık. Ali Said de kendi bunalımlarına rağmen anneannesini ihmal etmiyor, onu aşağı yukarı her gün görmeye gidiyordu. Annem zaten hiç yalnız kalmıyor, sevenleri onu sık sık ziyarete geliyorlardı.

1990 yılının mart ayında bir gece yemeğe misafirlerim vardı. Yemeğin ortasında Ali Said'in beni telefonla aradığını söylediler.

Telefonda boğuk bir sesle "Çok fenayım dayı!" diyordu bana.

"Ali Said ne oldu, niye fenasın?"

"Çok fenayım işte. Boğuluyorum. Ölmek istiyorum."

"Saçmalama Allah aşkına! Yarın annen dönüyor, onu üzme gelir gelmez," diyebildim şaşkınlık içinde. Annesi iki hafta için Muhtar'la Londra'ya gitmişti.

"Anneme özellikle söylemeni istiyorum. Bilsin çok fena olduğumu."

"Ali Said, lütfen yapma bunu. Ne kadar üzüldüğünü biliyorsun."

"Ben de üzülmesini istiyorum zaten."

O anda dehşetle bir şey fark ettim. Ali Said annesini ne kadar seviyorsa, o kadar da üzmekten hoşlanıyordu. Bu onda bir tutku haline gelmişti. Hayattaki her şeyi annesine göre uyarlıyor, annesine göre düzenliyordu. Ölümü bile!

"Ne olur kendini toparlamaya çalış. Yarın görüşürüz," dedim ve üzüntüyle yemek masasına döndüm. Konuklarım arasında olan çok sevdiğim dostlarım emekli sefir Osman Başman ve eşi Güngör Başman'ın Ali Said'e özel bir sevgileri vardı. Ali Said, onlara gider, saatlerce oturur, içini dökerdi. Başman'lar Ali Said'in bir çeşit dert ortağı olmuşlardı. Telefonda konuştuklarımızı duyunca onları da bir üzüntü aldı ve hepimizin "Ne olacak bu çocuğun hali?" düşüncesi geceyi tatsız bir biçimde bitirdi.

Ertesi gün saat ikide *Kaç Bana Kaç* oyununu oynamak için tiyatroya gittim. Kapıda müdürümüz Mehmet Öztopuz karşıladı. Suratı bir tuhaftı. Tatsız bir şeyler döndüğünü hemen anladım.

"Ne var, bir şey mi oldu?" diye sordum heyecanla.

"Abi telaşlanacak bir şey yok. Güngör Hanım telefon etti de."

"Güngör Hanım mı telefon etti?" Birden hangi Güngör'den söz ettiğini kavrayamamıştım.

"Güngör Başman... Ali Said sabahtan beri ortada yokmuş. Didem telaşlanıp Güngör Hanım'a telefon etmiş. Sana da haber vermemi söylediler."

Oyun için makyajımı yaparken karmakarışık duygular içindeydim. Güler o gece Londra'dan dönüyordu. Ali Said acaba annesini ortadan kaybolarak mı karşılamak istiyordu? Bir sansasyon yaratarak durumunun ciddi olduğunu mu anlatmaya çalışıyordu? Bu kadar çocukça bir şeye kalkışılır mıydı acaba? Akşama kadar ortaya çıkardı nasılsa. Uzunca bir yürüyüşe çıkmıştır herhalde. Nasılsa Güler gelinceye kadar ortalık düzelecekti.

Oyundan sonra makyajımı temizleyip giyinmiş, çıkmaya hazırlanıyordum. Akşama oyunum yoktu. Suarede Nevra'nın başrolünü üstlendiği ikinci prodüksiyonumuz *Yolun Yarısı* müzikali sergilenecekti. Bizler de Hakan Ökten, İsmet Ay, Âli Yalaz, Gülen Karaman filan yemeğe çıkacaktık. Kapının önünde Mehmet'i gergin bir suratla beni bekler buldum. Tatsızlıkların devam ettiğini anlamak için kâhin olmaya gerek yoktu.

"Ali Said ufak bir kaza geçirmiş. Numune Hastanesi'nde yatıyormuş. Merak edilecek bir şey yok," dedi Mehmet, pek inandırıcı olmayan bir suratla.

İsmet Ay ve Nükhet Gök'le birlikte kendimi Hakan'ın kullandığı arabanın içinde buldum. Nükhet herkesten daha telaşlıydı. Zaman zaman gözyaşlarını tutamıyor, "Araba mı çarptı acaba?" gibi sözler söylüyordu. Aklıma her türlü şey geliyordu ama Mehmet'in İsmet'le Hakan'a söylediği gizli gerçek aklımın ucundan bile geçmiyordu... Ali Said'in kendini bir binanın on birinci katından atıp çoktan öldüğü gerçeği... Nükhet'le ikimize bu korkunç haber, hastanede polis mi doktor mu şimdi pek hatırlayamadığım biri tarafından, "dırank dırank" suratımıza söyleniverdi.

Nükhet'in canhıraş bir çığlık attığını, polis mi doktor mu ne olduğu belli olmayan adamın kaba bir biçimde "Bu kadını buradan çıkarın!" dediğini hatırlıyorum hayal meyal.

Ali Said'in evine geldiğimizde gerçeği Didem'e anlatmak bize düşmüştü. Güngör ve Didem'in annesi de oradaydılar. Hemen Meral'e, Hâmit'e ve Betûl'e telefon ettim. Gülden, Ömer'in Amerika'da olduğunu söyledi. Kısa bir sürede ev tıklım tıklım dolmuştu. Herkes birbirine telefon etmiş, bütün yakınlarımız hemen yanımıza koşuşturmuşlardı. Yardımcım Doğan Akgül, Göksel'le Kerem, Mefkûre Şerbetçi, Hâdi Çaman, Güler'in eltisi Nükhet Erenyol, Gülden, Hâmit, Betûl, Meral herkes oradaydı. Bu arada Ömer telefon edip ilk uçağa atlayıp geleceğini bildirmişti. Herkes merak, heyecan ve korku içinde Güler'in Londra'dan geleceği saati bekliyordu. Güler'e bu iş nasıl söylenecekti ve en korkuncu Güler bu işi nasıl karşılayacaktı!

Annemin emektar şoförü Mehmet, havaalanına Güler'i karşılamaya gitti. "Sen Güler Hanım'a yavaş yavaş çıtlat" demiştik Mehmet'e.

Saat dokuzu biraz geçe araba Çiftehavuzlar'ın bahçesinden içeri girdi. Biz Meral'le arabayı karşılamak üzere bahçeye çıktık. Güler arabadan inince daha bir şeyden haberi olmadığını hemen anladık. Bizi görünce durakladı.

"Ne var, n'oluyor?" dedi titrek bir sesle. Sonra bana doğru dönüp "Sen niye buradasın bu saatte?" diye sordu.

Meral de ben de ne olduğu pek anlaşılmayan bir şeyler geveledik.

"Ali Said mi öldü yoksa?" diye sordu birden damdan düşer gibi.

Meral'in de benim de kafalarımız öne düştü.

Güler korktuğu şeyin başına geldiğini hemen anlamış, koşar adımlarla evine doğru yönelmişti.

Şoför Mehmet yanıma gelerek, "Hanımefendiye söyleyemedim, ancak Muhtar Bey'e fısıldadım. O da Yeşilköy'den buraya kadar hanımefendiye bir şey söyleyemedi," dedi. Muhtar bitkin bir halde arabadan çıkmış, karısının arkasından eve yönelmişti. Ben de koşarak eve girdim. Herkes ayakta gergin bir biçimde Güler'i bekliyordu. Hiç kimsenin duruşu normal değildi.

Güler kapıdan içeri girdi, üzerindeki mantoyu yere attı ve eline geçirdiği bir masa saatini hızla cama fırlattı. Arkasından da kendisini kanepeye atıp ağlamaya başladı. Kimse ne yapacağını bilemiyordu. Muhtar ve Mefkûre yavaşça kanepeye yaklaştılar. Muhtar, karısının yanına oturarak ona sarıldı. Mefkûre de kanepenin koluna ilişti. Biz geri kalanlar ise ne yapmamız gerektiğini bilemeden yaşlı gözlerle aptal aptal salonun çeşitli köşelerinde duruyorduk.

Ali Said'in cenazesi büyük bir kalabalığın doldurduğu Teşvikiye Camii'nden kalktı ve Zincirlikuyu'daki aile kabristanında babası Hikmet Erenyol'un yanına gömüldü. Oğlu da tıpkı babası gibi bütün olanaklarına ve dışa taşan tonlarca sevgisine rağmen kendi iç bunalımlarıyla başa çıkmamış, yaşamamayı tercih etmişti. Ben de bütün ekibimle birlikte cenazeden sonra tiyatroya döndüm ve ister istemez *Kaç Baba Kaç*'ın çılgın temposuna kendimi bırakarak acımı unutmaya çalıştım. Tiyatro buydu işte. İnsanın özel duygularını hiçe sayıyor, ona oyunun duygularını empoze ederek hayata geri döndürüyordu.

Anneme Ali Said'in ölümünden söz etmemiştik. O da ölünceye kadar, hiçbir gün "Ali Said'e ne oldu?" diye sormadı. En sevdiği insanlardan biriydi Ali Said... Haftada en az üç kez anneannesini ziyaret eder, onunla arkadaş gibi konuşur, şakalaşırdı. Buna rağmen Ali Said'in ölümünden sonra annem sanki bu torunu hiç yaşamamış gibi, onun sözünü bir daha etmedi. Hatta Didem onu ziyarete gittiği günlerde bile "Kocan niye bana hiç gelmiyor?" diye sormadı bile.

Nimet Dormen, hastalığının verdiği güçle kendisine inanılmaz bir koruma sistemi kurmuş ve çok sevdiği insanın ölümünü sormamakla, tekerlekli iskemlesinde kurduğu yeni dünyasında onu yaşıyor diye düşünmeyi tercih etmişti.

Mr. Cooney ve Tiyatromuz

Ray Cooney adlı İngiliz fars yazarının bir oyununu ilk kez 1971 yılında eski Dormen Tiyatrosu'nda oynamış ve çok keyiflenmiştim. *Rus Gelir Aşka (Chase Me Comrade)* adlı bu çılgın farsta benimle birlikte Erol Günaydın, Füsun Erbulak, Kâmran Usluer, Suna Keskin, Erol Keskin, Erden Alkan,

Güzin Özyağcılar, İsmail Düvenci ve Savaş Kalkan oynuyordu. Benim sahneye koyduğum oyun gerçekten çok komikti ve seyirciyi kelimenin tam anlamıyla gülmekten kırıp geçiriyordu.

Mr. Cooney'le ikinci yakınlaşmamız daha önce sözünü ettiğim gibi Lady Daubeny'nin tavsiyesi üzerine ikinci Dormen Tiyatrosu'nda sahnelediğimiz *Hangisi Karısı* adlı oyunla oldu. 1984-1985 sezonunu başarıyla götüren bu farstan sonra başta Metin Serezli olmak üzere bütün tiyatro, gözlerimizi yazarın diğer oyunlarına diktik ve yeni yazdığı *İkinin Biri* (*Two Into One*) adlı bir farsını bularak haklarını, eski eleştirmenlerden Osman Karaca'nın yönettiği ONK Ajans'tan aldık. Oyun sanki Metin'le benim için yazılmıştı. Ray Cooney gene çok sevdiği Lorel-Hardy formülünü kullanmış ve iki erkek için harika iki rol yazmıştı.

Oyunda eski Dormen'den Hüseyin Kutman, *Hangisi Karısı*'yla aramıza katılan Turgay Kantürk ve Defne Halman, Egemen'le yaptığımız prodüksiyonlarda birlikte çalıştığım Ayten Erman, Necati Bilgiç, *Geceye Selam*'da keşfettiğim Kaya Sensev de vardı. Petek Şarman adlı güzel bir kızcağız da oyundaki minik genç kız rolünü oynuyordu. İki önemli kadın rolünü oynayacak aktrisimizin dışında kadromuz tamamdı. Dekorları her zamanki gibi Osman Şengezer, kostümlerimizi Sadık Kızılağaç gerçekleştirecekti. Oyunu ben sahneye koyacaktım. Kala kala boşta iki kadın rolü kalmıştı.

Uzun uğraşlardan sonra kadın rollerinden birini bizim tiyatroda bir yıl önce ikinci prodüksiyon olarak Ali Taygun'un sahneye koyduğu Tuncer Cücenoğlu'nun *Çıkmaz Sokak* oyununda görüp çok beğendiğim Gülen Karaman'a teklif ettik. Genç oyuncu bizimle oynamaktan büyük mutluluk duyacağını söyleyerek aramıza katıldı. Yıldız Kenter'in eski öğrencilerinden olan Karaman, benim konservatuardan uzak kaldığım yıllarda mezun olmuş, Fikret Hakan'la *Zorba* gibi oyunlarda oynamış, meslek hayatını çoğunlukla seslendirmeyle geçirmişti. Gülen her bakımdan çok kaliteli bir insandı ve aramıza katılması tiyatromuza çok yararlı olacaktı.

İkinci kadın rolü içinse daha önce Ali Poyrazoğlu'nun oyunlarında görüp çok sempatik bulduğum, özellikle sımsıcak bakışlarıyla sahneye çok yakıştırdığım Nilgün Belgün'ü düşündük. Mehmet Öztopuz, Nilgün'ün Ali'den ayrıldığını ve bizimle çalışmak istediğini söyleyince, kadromuz tamamlanmış oldu. Bugün TV dünyasının en popüler isimlerinden biri olan Nilgün, aramıza katılır katılmaz tiyatromuzun neşe kaynağı haline geldi ve o ünlü kahkahaları kulis duvarlarımızı aşarak zaman zaman seyirciye kadar ulaştı ve tabii istenmeden susturulmak zorunda kalındı.

İngiliz asıllı Hollandalı yönetmen Adrian Brine iki sezon arka arkaya Ray Cooney oyunları koymanın tiyatronun seyircisi bakımından sakıncalı olduğunu söyleyip beni vazgeçirmeye çalıştı ama Türk seyircisi, özellikle tiyatromuza gelen genç Türk seyircisi Adrian'la aynı fikirde değildi. Onlar Ray Cooney'nin oyunlarına bayılıyorlardı.

Bugün Anadolu'nun birçok kentinde, turneye çıktığımız zaman gençler oyundan sonra gelip "Haldun Bey, sizden yeni Ray Cooney'ler bekliyoruz" diyorlar.

Cooney, günümüz gençliğine seslenebilen çabukluğunun ve dinamizminin yanı sıra çoğunlukla abartılı gibi görünen soyut bir anlatım biçimi yakalamıştı. Bu da oyunlarımızı zamanımızın sabırsız insanlarına çok yaklaştırıyor ve Cooney oyunlarını neredeyse *avant-garde* bir fars çerçevesine sokuyordu. Bunun yanı sıra, Cooney mükemmel bir matematik ustasıydı. Birinci perdenin başında kullandığı bir sözcüğün dramatik fonksiyonu mutlaka ve mutlaka ikinci perdenin bir yerinde ortaya çıkar, seyirciye gerekli yumruğu atardı. Hiç kuşku yok ki Ray Cooney, günümüzün en önemli komedi yazarlarından biriydi. Belki de en mükemmeliydi.

Provalar harika gidiyordu. Daha önce de belirttiğim gibi Kâmran Yüce'nin ölümü çalışmalarımıza sekte vurmuş ama sonra hemen toparlanıp açılışa hazırlanmıştık. Açılışa birkaç gün kala Ali Poyrazoğlu'nun avukatı telefon ederek oyunu oynayamayacağımızı, haklarının Ali'de olduğunu bildirince, tiyatromuzun yöneticileri Mehmet ve Çetin, hemen ONK'a telefon etmiş ama hepimizi şaşırtan bir yanıt almışlardı.

"Oyunun haklarını Ali Bey almışsa yapacak bir şeyimiz yok maalesef."

Dehşet içindeydik. Açılışa birkaç gün kalmıştı. Oyunun her şeyi hazırdı. Bu oyunu oynamamak demek altı haftadır yapılan provaları, dekor ve kostüm için sarf edilmiş onca parayı unutmak ve daha da kötüsü yeni bir oyun buluncaya kadar mevsimi açamamak demekti. Dedikoducular-dan, Ali Poyrazoğlu'nun Nilgün'ün onu bırakıp bize katılmasına kızdığını ve bu yüzden de açılıştan önce elindeki kozu kullandığını duyuyorduk. Ben Ali'yle karşılaşıp konuşmak istemedim, çünkü bu karşılaşma çok tatsız olabilecek ve büyük bir olasılıkla bir sonuç da alınamayacaktı. Ayrıca Nilgün, Ali'den ayrıldığını söyledikten sonra ona bize katılmasını teklif etmiştik, onu Ali'den ayartmamıştık.

Birkaç günü gerçek kâbuslar içinde geçirdikten sonra, *Hürriyet* gazetesinin halkla ilişkiler elemanı Nilüfer Sarısaç oradan oraya koşarak aramızı buldu ve bizim Ali'den oyunun haklarını satın alabilmemizi sağladı.

Nilüfer ilginç bir kadındı. Dostluğumuz *Hürriyet*'in İzmir'de kurduğu bir çadırda müzikal yapmamı önermesiyle başlamıştı. O bir çeşit yapımcı görevini üstlenmişti. İki yaz üst üste gerçekleştirdiğimiz bu müzikallerin ilkinin adı *7'den 77'ye* idi ve kadrosunda hatırladığım kadarıyla Adile Naşit, Yüksel Gözen, Uğur Yücel, Necati Bilgiç, Ayşen Gruda, Derya Baykal, Halit Kıvanç ve Mehmet Ali Erbil gibi isimler yer alıyordu.

Her akşam değişik bir ses sanatçısı konuk ediliyordu, oyunun belirli bir yerinde sanatçı canlı olarak orkestra eşliğinde konser veriyordu. Oyunun bir öyküsü yoktu. Birbirine bağlanmış skeçlerden oluşuyor ve çok ucuza satılan biletlerle gelebilen dar gelirli vatandaşlara mümkün olduğu kadar eğlenceli saatler geçirtmeyi amaçlıyordu.

Hayatımın en ilginç provasını bu oyunun genel provasında yaşadım. Açılıştan bir gün önce genel provaya, *Hürriyet*'in o zamanki patronu Erol Simavi, Hürriyet İzmir sorumlusu Nedim Karadağ ve birkaç kişinin daha geleceğini öğrendim ve çok sevindim. Yakın dostum olan Simavi'nin yaptığımız işle bu kadar yakından ilgilenmesi ve genel provaya gelmesi beni memnun etmişti. Ancak genel provaya geldiğimde hayatımın en büyük şoklarından birini yaşadım. Çadırın sol tarafında uzun bir içki sofrası kurulmuş, üstü türlü mezelerle süslenmiş, ortasında da bana inat yapar gibi dik dik bakan rakı ve viski şişeleri yerleştirilmişti.

"Bu ne bu?" diye sordum şaşkınlıkla.

Başına gelecekleri hisseden Nilüfer her zamanki cazgırlığını bir tarafa bırakmış, kendine hiç yakışmayan en yumuşak sesiyle "Erol Beyler provaya gelecekler de.." diye mırıldandı.

"O zaman provayı başkası yapsın. Ben insanlar içki içerken prova yapmam" diye kestirip attım.

"Haklısın," diyenleri bir el işaretiyle susturan Nilüfer yanıma sokularak "Biliyorsunuz Erol Bey bu saatlerde içki içer. Provaya da çok gelmek istedi," dedi.

"Olabilir. Ayrıca işin de sahibidir ama ben bu şartlar altında prova yapamam," diye direttim.

Son anda nasıl olduysa oldu, Adile Naşit'in yalvarmaları, Nilüfer'in yumuşatmaları, Mehmet Ali'nin şaklabanlıklarıyla, kendimi aralarında Erol Bey'in de bulunduğu sekiz kişilik bir rakı ve viski masasının karşısında ilk ve son genel provamı yaparken buldum.

Erol Simavi ve çevresindekiler içkilerini yudumluyor, mezelerini atıştırıyorlar ama bunu büyük bir sessizlik içinde yapıyorlardı. Aralarında konuşurlarsa fısıltıyla konuşuyor, sahnedeki komik olaylara gülüyor, zaman zaman da alkışlıyorlardı. Sonunda gelip elimi sıktılar, kutlayıp başarılar dilediler ve geldikleri gibi sessizce ortadan kaybolup gittiler. Gerçi ilk kez bir içki masasının karşısında genel prova yapılıyordu ama ilk kez de bir içki masasının başında böyle sessiz oturuluyordu.

Nilüfer'le iki yaz üst üste iki prodüksiyon gerçekleştirdik çadır için. 1985'te yapılan ikincisinin adı ise *Müzikallere Selam* idi. Oynayanların arasında Adile'nin yanı sıra Uğur Yücel, Hâdi Çaman, Zafer Önen, Ateş Böceği Yalçın, Kartal Kaan, Ayten Erman, Naşit Özcan gibi isimler vardı. Tekst, Hâdi tarafından yazılmıştı. Solistler ise Nükhet Duru ve Erol Evgin'di.

Çadır müzikalleri yazları yapıldığından, ben de çoğunlukla turnede olduğumdan İstanbul'da yapılan provalara uçakla gidip geliyordum.

Koreografisi Selçuk Borak tarafından gerçekleştirilen bu müzikallerden sonra Nilüfer'le eskisi kadar görüşemez olduk. Bütün şekerliğine rağmen zaman zaman hırçınlığını kontrol edemediğinden *Hürriyet*'ten kavga ederek çıktı, kendi başına bir şirket kurdu. Oldukça fırtınalı hatta boralı

aşklar yaşadı, sonunda bir Fransız'la evlenip çoluk çocuğa kavuştu ve sanırım huzuru ve mutluluğu buldu.

İkinin Biri engelleri aşarak perdesini açmış ve üçüncü mevsimimizin de başarılı geçeceğini belli etmişti. Ray Cooney yine Türk seyircisini hayal kırıklığına uğratmamıştı. İki mevsimin iyi geçmesi, ilk mevsimini hayli fırtınalı geçiren Dormen Tiyatrosu'nun yerine oturmasını sağlamış, beni bir hayli rahatlatmıştı. Ünlü şarkıcımız Nilüfer'le evli olan müdürlerimden Çetin Akcan, ünlü sanatçıdan boşanır boşanmaz kendini daha çok tiyatroya verebilmiş ve Mehmet Öztopuz'la herkesi özellikle beni rahatlatan bir yönetim sistemi kurmuştu. Eski yıllarda olduğu gibi sorunlar bana getirilmiyor ancak içinden çıkılamayacak bir durum olduğu zaman bana danışılıyordu. Böylelikle ilk yılki kâbus bitmiş, Dormen Tiyatrosu'nun yeniden gündeme gelmesi beni mutlu etmeye başlamıştı.

Ali Poyrazoğlu'yla aramızda çıkan anlaşmazlık, benim Ray Cooney şirketiyle yakınlaşmamı sağlamış ve Londra'ya gittiğim zaman Cooney'nin bütün işlerini yöneten Hyme Udwin'le tanışmama neden olmuştu. Kısa sürede Hyme'yle ve ailesiyle yakın dostluk kurmuştum. Bu yüzden Londra'da herhangi bir oyuna, herhangi bir saatte ön sıralarda bilet bulabilmem sorunu da ortadan kalkmıştı. Sıkışınca Hyme'nin ofisine telefon ediyordum.

Hyme de hemen kendi telefona sarılıp "Türk prodüktörüm için bu akşama şu kadar yer lazım" diye işimi hallediveriyordu.

Hyme'yle dostluğumuz karısı Renee'yle, benim konuğum olarak İstanbul'a gelmelerine ve benim Ray Cooney'le tanışmama kadar uzandı.

Ray Cooney ufak tefek denebilecek ölçülerde, enerji dolu sempatik bir adamdı. Her gün Londra sokaklarında rastlayabileceğiniz yüzlerce insandan biri gibiydi. Yazdığı yirmiye yakın oyunun ondan fazlasında kendisi başrollerden birini üstlenmiş, rejilerini de çoğunlukla kendi halletmişti. Paris dahil, dünyanın bütün büyük şehirlerinde oyunları çok tutmuş ve Cooney'i hayli zengin bir adam yapmıştı. Yalnız yazarın içinde bir tutku kalmıştı. Oyunlarından birinin Broadway'de tutması tutkusu... Dünya çapındaki olağanüstü başarısına rağmen Ray Cooney'nin oyunları Broadway sahnelerinde seyirciyi memnun edememişti. Seksenli yılların sonunda, büyük umutlarla New York'a götürdüğü, birçokları için en iyi oyunu sayılan *Run For Your Wife (Hangisi Karısı)* birkaç temsilden sonra palas pandıras perdesini kapamak zorunda kalmış, oyunda benim oynadığım John Smith rolünü üstlenen Ray Cooney'nin bir süre tiyatroya kırılmasına neden olmuştu. Adam başı doksan dolar vererek görkemli müzikaller seyretmeye alışmış Broadway seyircisinin, altı yedi kişilik bir komedi için bu parayı sarf etmek istememesini normal karşılamak gerekiyordu. Broadway'de tutmamalarına rağmen Cooney'nin bütün oyunları Amerika'nın yüzlerce ve de yüzlerce ufak tiyatrosunda oynanarak yazarı hergün biraz daha zengin etmektedir.

Hiç kuşku yok ki Ray Cooney'nin bütün dünyada oynanan oyunlarının en ilginç ve de en unutulmaz gösterisi, 1986 yılının 25 Temmuz gecesi Kuşadası'nda sergilendi. Gazetecilikten organizatörlüğe başarılı bir geçiş yapan Ali Rıza Türker, Cooney'nin *Hangisi Karısı* oyununu İstanbul'da görüp beğenmiş ve organize ettiği Kuşadası Festivali'nde oynanmasında ısrar etmişti. Oyun, zaten 23 Temmuz'da Denizli'deki açık hava tiyatrosunda sergileneceğinden tiyatromuzun yöneticileri Denizli'den sonra rahatlıkla Kuşadası'na gidebileceğimizi bildirmişlerdi organizatöre.

Denizli'deki üç bin kişilik açık hava tiyatrosunda yaptığımız çok başarılı gösteriden sonra bana İzmir'den özel bir araba yollanmış ve gece yarısından sonra Kuşadası'na gidip ertesi sabahki açılış töreninde bulunmam istenmişti. Ben de oyunun yorucu temposundan sonra daha terim bile kurumadan gece on ikide İzmir'e doğru yola koyulmuştum.

Ertesi sabahki açılış töreni karmakarışık bir şey oldu ve hiç kimse benim Denizli'den bu açılış için özel olarak geldiğimi ve orada bulunduğumu fark etmedi. Şehrin meydanına yerleştirilen sıra sıra koltukların birinde Esin Engin'in yardımıyla zar zor yer bulup oturdum. Bir taraftan da kafamda beni mikrofona çağıracakları zaman ne söyleyeceğimi toparlamaya çalışıyordum. Oysa boşuna zahmet etmişim. Beni sahneye davet eden olmadığı gibi, bana gece yarıları kan ter içinde o kadar kilometreyi neden kat edip geldiğimi anlatan da çıkmadı. Ama önemli olan ertesi gece oynayacağımız oyundu.

O sabah İzmir'den gelen bütün kadromla Akdeniz Oteli'ne yerleştirilmiş ve rahat bir nefes almıştım. Otel fena değildi. En güzeli, kumsalı vardı ve denize girebilecektik. Turne esnasında bir günlük de olsa bu tip kaçamak tatilcikler insanın moraline iyi geliyor, en azından turneyi daha keyifli bir hale getiriyordu. O gün gerçek bir tatil yaptık, denizin ve otelin havuzunun tadını doyasıya çıkarttık. Bu arada bizimle beraber otelde kalan, defile için Kuşadası'na gelmiş olan bir de mankenler grubu vardı. Aralarında yabancı olduğuna karar verdiğimiz çok yakışıklı ve atletik bir de genç adam göze çarpıyordu.

"Ne hoş adam! Kim bu acaba?" diye sordu Aliye Uzunatağan.

"Kim olduğunu bilmiyorum ama çok da yakışıklı. Alman galiba" diye söze karıştı Tilbe Saran. Hepimiz tramplen üzerinden türlü numaralarla havuza atlayan bu yakışıklı erkek mankenin kim olduğunu merak etmiştik.

"Alman'a pek benzemiyor. Bence ya İtalyan ya da İspanyol" dedi Kâmran Usluer.

O sırada mankenlerin tarafından bize doğru sallana sallana gelen Hüseyin Kutman "Hiçbiriniz bilemediniz. Türk'müş" diye kestirip attı.

"Türk mü?" diye kızların ikisi birden dikildi.

"Türk ya! Resepsiyondan öğrendim. Adı da Tarık Tarcan'mış."

Daha o zaman filmlerde oynamaya başlamadığından, defilelerle de pek ilgimiz olmadığından hiç birimiz Tarık Tarcan'ı tanımıyorduk.

Sonradan dost olduğum Tarık'a bu hikâyeyi anlattığımda gülerek "Beni hepinizin merakla izlediğini fark etmiştim. Bu yüzden de tramplendeki bütün numaralarımı sizler için yaptım" demişti.

Kısa tatil bitmiş, ertesi günü oynayacağımız oyunun telaşı başlamıştı hepimizde, telaş etmekte haklıydık çünkü hayatımızda ilk kez bir stadyumda oynayacaktık. Görünmekten vazgeçmiş, seslerimizi nasıl duyuracağımızın telaşına düşmüştük.

Bu korkumuzun karşısında organizatörler soğukkanlılıkla "Merak etmeyin. Ses sorunu tamamen ayarlandı. Nefes almanız bile stadyumun en arkasından duyulabilecek" diye bizi rahatlatmaya çalışıyorlardı.

Ben pek ikna olmamıştım, bu yüzden de akşamüstü prova yapıp, ses meselesini bir kez denemek istiyordum.

"Prova yapamazsınız. Stadyum sabahtan tıklım tıklım doldu" diye cevap alınca, çarnaçar duruma boyun eğmek zorunda kalmıştım.

Oyun halka açık, yani bedava olduğundan dolmasını yapıp örgüsünü alan herkes, yer kapmak için erkenden stadyumu doldurmuştu anlaşılan.

Akşam her ihtimale karşı "Belki prova yapabiliriz" düşüncesiyle tiyatroya, pardon stadyuma biraz erkence geldik ve birden dehşet içinde kaldık. On beş bin kişilik stadyum yalnız tıklım tıklım dolmakla kalmamış, stadyumu çevreleyen apartmanların, evlerin balkon ve pencereleri de salkım saçak insanla dolmuştu. Manzara gerçekten korkutucuydu. Bu insanların belki de çoğu ilk kez tiyatro seyredeceklerdi. Böylesine büyük bir yerde onlarla nasıl kontak kuracak, seslerimizi nasıl duyurabilecektik?

"Bu iş zor olacak!" diye Metin Serezli suratını astı.

Metin yerden göğe kadar haklıydı. Bu iş gerçekten zor, hem de çok zor olacaktı.

Kocaman kocaman ampflikatörlerini stadyumun çeşitli yerlerine yerleştirmiş olan sesçiler "Ses konusunu hiç merak etmeyin!" diye bize sürekli garanti veriyorlardı.

Bu telaş arasında, tatilini Kuşadası'nda yakın arkadaşı Ayten Özbaş'ın evinde geçiren Meral Selçuk da arkadaşı oyunu görsün diye onu gösteriye getirmişti.

"Oyunun methini çok duydum. Kaçırmayayım diye geldim" dedi Ayten.

"Ayten'ciğim, gelecek başka gece bulamadın mı?" diyebildim ancak.

Ray Cooney, Ray Cooney olalı oyunları bir futbol sahasında oynanmamış, on beş-yirmi bin kişiye birden seslenmeye çalışmamıştır herhalde.

Oyun başladıktan birkaç saniye sonra korktuğumuz başımıza geldi ve büyük felaket, Aliye'yle olan ilk sahnemizde on beş bin kişinin bir ağızdan "SES, SES" diye bağırmaya başlayınca kendini belli etti.

Devam etmekten başka yapılabilecek hiçbir şey yoktu ama "SES, SES" uğultusu da korkutucu boyutlara gelmişti.

"Ne yapacağız?" diye umutsuzluk içinde fısıldadı Aliye, sanki bağırsa duyulurmuş gibi!

"Devam et. Devam etmekten başka çaremiz yok!" diyebildim soğukkanlı olmaya çalışarak.

Bu arada gözümün ucuyla sahnenin orasına burasına koşuşturan ses teknisyenlerini görüyor ve durumun düzeleceğini umuyordum. Arada bir mikrofonlar düzeliyor ve biz seslerimizi duyurabiliyorduk herhalde. Çünkü uğultular bitiyor ve insanlar oyunumuzu izlemeye çalışıyorlardı. Sonra gene bir on beş bin kişilik koro "SES" diye bağırmaya başlıyordu. "Allah'ım, cehennem azabı denen şey bu olsa gerek," diye düşünüyor, bir taraftan da duyulmayan sözlerimi söylüyordum. Aliye de hem sözlerini söylüyor hem hüngür hüngür ağlıyordu. "İki saat böyle devam edersek ya bu insanlar bizi parçalayacak ya da hep birden kalpten gideceğiz!" diye düşündüm bir ara.

Bu inanılmaz korkunç karabasan, bize birkaç yüzyıl kadar uzun gelen on beş dakika sürdü. Sonunda "ses"çiler işi ayarlamış, apartman balkonlarında oturan izleyicilerimize bile seslerimizi duyurmayı başarmışlardı. Gel gelelim oyunun başını duymamış oldukları için, seyirciler olayı takip etmekte zorluk çekiyor, neyin neden söylendiğini anlamıyorlardı. Bu yüzden de gülünmesi gereken yerde gülünmüyor, her gece seyircileri kahkahadan kırıp geçiren oyun, buz gibi bir hava içinde sürüp gidiyordu. Bütün bunlar yetmezmiş gibi bize cesaret vermek isteyen Meral'in zaman zaman duyulan zoraki tek kahkahası, on beş bin kişinin içinden bize uzaydan gelen bir ses kadar garip geliyor ve zaten laçka olmuş sinirlerimizi büsbütün gevşeterek oyunda gereksiz kahkahalar atmamıza neden oluyordu. O gece oyun bittiği zaman boks ringinde azılı bir rakiple karşılaşmış kadar yorgun ve bitkindik hepimiz.

Ray Cooney'nin *Kaç Baba Kaç* oyununu oynarken de başımıza çok ilginç olay gelmişti. İzmir turnesinden sonra her zaman yaptığımız gibi Çeşme'de bir oyun oynuyorduk. Yeni yapılan ve yeni yapıldığı halde hiçbir şeye tam anlamıyla elverişli olmayan festival amfitiyatrosunda, iki bin kişilik bir kalabalık karşısında sergiliyorduk oyunumuzu. Birinci perde harika geçmiş, Çeşme seyircisi oyunu büyük kahkahalarla karşılamış ve oyunun içinde bir hayli yeri de alkışlamıştı.

Soyunma odasında terlerimizi kurutup, gömlek değiştirirken Ersin Ökten kapıdan kafasını uzatarak "Haldun Bey, sizi birileri görmek istiyor!" dedi.

Her zamanki gibi resim ya da imza isteyen, benimle uzak akrabalığını bildiren ya da okullarındaki edebiyat dersi için röportaja gelen birileridir, diye gömleğimi giyip çıktım kulise.

İki erkek, iki kadın beni bekliyorlardı. Kadınların biri ateş püskürü-

yor, hatta ter ter tepiniyordu. Ötekiler de ne yapmaları gerektiğini bilmeden bir bana bir ona bakıyorlardı. Beni görünce, tepinen kadın büsbütün azıttı.

"Haldun Bey, bu yaptığınız rezalet!"

"Anlamadım!" diyebildim şaşkınlıkla.

"Rezaletten de beter. Hemşireleri böyle rezil etmeye ne hakkınız var? Bu hakkı kendinizde nasıl buluyorsunuz?" diye azıtmaya devam etti kadın.

O kadar şaşırmıştım ki ilk anda ne söyleyeceğimi, nasıl davranmam gerektiğini bilemedim. Oyunda Ayşen Gruda'nın canlandırdığı evde kalmış hemşire tipinden söz ettiği birden kafama dank etti. Kadın tepinmeyi sürdürüyordu.

"İkinci perdeyi derhal değiştirin. Hemşirenin bütün sözlerini değiştirmezseniz buranın altını üstüne getiririm."

Kadının yanındakiler ne yapacaklarını bilemez bir halde aval aval bakıyorlardı hâlâ.

"Zaten burada hemşirelere iyi gözle bakmıyorlar. Siz de bu rezaletle üzerine tüy diktiniz."

Birçok olayda soğukkanlılığımı kaybetmem ama hemşire olduğunu söyleyen kadının bu sözleri tepemi attırdı.

"Hemen buradan çekip gidin. Yoksa sizi polisle dışarı attırırım" dedim öfkeyle.

"Götürün bu kadını buradan."

Sinir içinde soyunma odasına yürürken yanındakilerin, bağırtısını ayyuka çıkaran kadını sürükleyerek dışarı çıkardığını fark ettim.

Kırk yılı aşkın bir zamandır sahneye çıkan bir insan olarak, kulis kapısında her türlü insanla karşılaştım ama "İkinci perdeyi derhal değiştirin" diyen bir deli, ilk kez girmişti hayatıma.

Mr. Cooney'le bunun gibi daha ne serüvenlerimiz oldu ama onları şimdi bir kenara bırakıp sırası geldikçe oraya çıkarmaya çalışacağım. Gelelim yaşam öykümüze.

Yıllar Geçiyor

"Meğer ne kadar gençmişsiniz Haldun Bey!"

Yıllar boyu, daha televizyon bizi pençesine almadan, turnelerde, klişe haline gelmiş bu sözleri duymak benim için doğal hale gelmişti. Çünkü insanlar, özellikle Anadolu'da, adımı biliyor ama beni yakından tanımıyorlardı. Bu yüzden turnelerde grup halinde uçaktan ya da otobüsten inince turne yöneticilerinden kimse bana yüz vermiyor, doğruca ya Tur-

gut Boralı'ya ya da Hüseyin Kutman'a gidiyor ve "Hoş geldiniz Haldun Bey" diye ellerini sıkıyorlardı.

Yıllarca bu "Ne kadar gençmişsiniz Haldun Bey!" sözlerine öylesine alışmıştım ki, hayatım boyunca bu cümleyi duymak benim için doğal hale gelmişti. Ancak yavaş yavaş sözler de yıllarla birlikte değişir oldu.

"Yaşınızı hiç göstermiyorsunuz Haldun Bey."

Daha sonra bu sözler de biraz değişti: "Ne kadar iyi görünüyorsunuz. Valla! İyisiniz!"

Bu yüzden karar verdim. Benim gibi uzun yıllar çalışabilenler için yaşamlarında üç önemli devre vardı:

1. Ne kadar gençsiniz.
2. Yaşınızı hiç göstermiyorsunuz.
3. Ne kadar iyi görünüyorsunuz. Valla! İyisiniz!

Evet, çok şükür iyiyim ve en önemlisi enerjimden hiçbir şey kaybetmedim. Hatta zaman zaman insanları şaşırtacak kadar enerjik olabiliyorum hâlâ... Bu yüzden de nazar değdiği bile oluyor bazı günler. Eskiden nazara pek inanmazdım. Zaten karakter olarak bilimsel ve mantıki olmayan hiçbir şeye inanmam ama yıllar geçtikçe nazarın bilimsel bir yanı olduğuna inanmak zorunda kaldım. Zorunda kaldım diyorum çünkü, nazarın resmen değdiğini kendim de birkaç kez yaşadım.

Bunların en ilginci *Papaz Kaçtı* adlı oyunu oynarken oldu. *Papaz Kaçtı*'yı ilk kez Dormen Tiyatrosu'nun açılış prodüksiyonu olarak 1955 yılında oynamış, ben de, Ayfer Feray, Erol Günaydın, Saadettin Erbil, Metin Serezli ve birtakım gençlerin yanı sıra Teğmen Clive rolünü üstlenmiştim.

İkinci Dormen Tiyatrosu'nun dördüncü mevsiminde *Papaz Kaçtı*'yı yeniden oynamaya karar verdik. Bu kez kadroda benimle beraber Metin Serezli, Nilgün Belgün, Ayşen Gruda, Sevil Üstekin, Kemal Uzun, Necati Bilgiç, Alpay İzer, Hakan Ökten ve Turgay Kantürk vardı. Perdesini açtıktan sonra oyunun hiçbir şey kaybetmediği ve gene 1955'teki gibi seyirciyi kahkahadan kırıp geçirdiğini gördük. Yalnız ben provalarda bir değişiklik yapmış, yeniden oynadığım genç Teğmen Clive rolünü teğmenlikten orta yaşlı Binbaşı Clive'e terfi ettirmiştim.

Papaz Kaçtı, görenlerin hatırlayacağı gibi müthiş tempolu oynanması gereken olağanüstü hareketli bir oyundu. Hepimizin inanılmaz bir enerji sarf etmesi gerekiyordu rollerimizin hakkını vermek için... Özellikle de sonuna doğru, Alman casusunun tabancasını kaparak oynadığımız, bir sözüm ona basketbol sahnesi vardı ki, hepimizi nefes nefese bırakıyordu.

Oyunun dördüncü ayında filan bir gece, Galatasaray Lisesi'nden otuz kadar sınıf arkadaşım toplu halde yer ayırtıp aileleriyle birlikte beni izlemeye gelmişlerdi.

Birinci perdenin sonunda bir iki arkadaşım kulise beni ziyarete ve kutlamaya geldi. İçlerinden biri gülerek,

"Yahu durup dururken başımıza iş açtın," dedi.

"Ne işi?" diye sordum.

"Senin yüzünden karılarımızdan azar işitiyoruz. Bir adama bakın, bir de kendinize diyorlar. Sizin yerinizden kalkacak haliniz yok, oysa o top gibi, yerinde duramıyor. Oradan oraya kendini atıp duruyor," diyerek gülmesini sürdürdü.

O gece ikinci perdenin sonuna doğru, basketbol sahnesinde, birden bacağıma demir bir güllenin çarptığını hissettim ve ilk anda aklıma "Demir güllenin sahnede ne işi var?" sorusu geldi. Tabii ki bacağıma hiçbir şey çarpmamış, sıçrarken yaptığım yanlış bir hareket sonucu adalem zedelenmişti. Yalnız ortada korkunç bir gerçek vardı. Sahnede yürüyemiyordum. Rol arkadaşlarım hiçbir şeyin farkına varmamışlar, bütün güçleriyle basketbol sahnesinin çılgınlığı içinde koşturup duruyorlardı. Ben de koltuğa kanepeye tutunarak zar zor sahneyi bitirebildim.

Selamdan sonra odalarımıza doğru yürürken ben oraya buraya tutuna tutuna topallayarak sahneden çıkmaya çalışıyordum.

"N'oldu sana?" diye sordu Hakan.

"Damar damar üstüne bindi galiba. Zor yürüyorum" diye cevap verdim.

"Bir doktor çağıralım. Başına iş açarsın" dedi bacağı yüzünden başına türlü iş gelmiş olan Metin.

"Yok canım, önemli bir şey değildir. Yarına kadar geçer" diye işi geçiştirmeye çalıştım.

Oysa biraz sonra işin geçiştirilir gibi olmadığını, sol bacağımın tendonunun kopma derecesine geldiğini ve bir süre sahneye çıkamayacağımı öğrendim. O gece bana resmen "nazar" değmişti. Nazarın beynimizde daha çözemediği bölümlerinden birinin aksettirdiği kötü bir ışık olduğuna, bilimsel bir açıklaması bulunduğuna o gece karar verdim.

Ertesi gün bacağım bir alçıya konmuş, oyun iki gün için tatil edilmiş, Çetin Akcan apar topar yerime hazırlanmış ve *Papaz Kaçtı* bensiz yeniden perdesini açmıştı.

Papaz Kaçtı'yla ilgili çok tatsız, açıklanması gerçekten güç bir öykümüz daha vardı. Oldum olası "uğursuz" diye nitelendirilen şeylere inanmamışımdır. On üç numaranın, salı günlerinin, tiyatroda ıslık çalmanın, ayna kırmanın, gece tırnak kesmenin, baykuş görmenin uğursuzluğuna gülmüşümdür hep. Öte yandan bazı şeylerin rastlantı olduğuna inanmak da güç oluyor ve olaylar açıklanamadığı için uğursuz damgasını yiyor.

Tiyatroda da uğursuz olduğuna inanılan oyunlar, roller vardır bazı kimselerce... Örneğin Macbeth uğursuzdur bazı aktörlere göre. Öte yandan birçok önemli oyuncu Macbeth'i oynamadan da edemez. *Papaz Kaçtı*'daki başpiskopos rolü de bizim tiyatro hayatımızda talihsizliğe uğramış uğursuz bir roldür.

Onu ilk 1955 yılındaki prodüksiyonda oynayan genç oyuncumuz İlhan İskender, 1957 yılında yirmi üç yaşındayken kan kanserinden öldü.

Oyunu 1960'ta tekrar oynadığımızda bu kez piskopos rolünü Özcan Er adlı genç bir oyuncumuz üstlenmiş, o da birkaç yıl sonra otuz yaşlarında kalpten ölmüştü. *Papaz Kaçtı*'yı seksenli yılların sonlarına doğru, ikinci Dormen Tiyatrosu için yeniden oynamaya karar verdiğimizde piskopos rolünü Yüksel Gözen'e teklif etmiştik. Provaların ortasında Yüksel hastalanıp hastaneye kaldırılınca, rol Alpay İzer'e kalmıştı. Yüksel de Alpay da iki ay içinde arka arkaya ölünce biz de *Papaz Kaçtı*'yı tamamen rafa kaldırdık.

Alpay İzer de tıpkı Yüksel Gözen gibi ilk Dormen Tiyatrosu oyuncularındandı. İstanbul Belediye Konservatuarı'nı (o yıllarda daha devlete geçmemiş, üniversite aşamasına gelmemişti) bitirdikten sonra *Yaygara 70* oyunuyla Dormen Tiyatrosu'na katılmıştı. Daha sonra bizden ayrılmış, yetmişli yıllarda arka arkaya kurulan aşırı sol eğilimli tiyatrolardan birine girmişti. Seksenli yıllarda *Papaz Kaçtı* ile yeniden Dormen ailesine katılmış, *Kaç Baba Kaç* oyununu oynarken hastalanmış ve rolünü Köksal Engür'e bırakmak zorunda kalmıştı.

Alpay'la Yüksel'in genç ölümleri hepimizi çok sarstı. Yüksel son yıllarda iyice çökmüş, âdeta sefalete düşmüş, Beyoğlu'nun arka sokaklarının birindeki bir otelde yarı aç yarı tok yaşamını sürdürmeye çalışıyordu. İkinci derece filmlerde abuk sabuk roller oynuyor, her gecesini pespaye bir birahanede kafayı çekerek, kendisine yakışmayacak adamlarla bir gecelik dostluklar kurmaya çalışarak renklendirmeye gayret ediyordu. Göksel Kortay'ın, Hâdi Çaman'ın ve benim bütün çabalarımıza rağmen bu hayatından vazgeçmeye de yanaşmıyordu. O birahanelerdeki bir gecelik ilişkiler onun hayatının gayesi haline gelmişti.

1972 yılında ilk Dormen Tiyatrosu'nun kapanışı Yüksel'de şok etkisi yapmıştı. Birlikte yaşadığı arkadaşının, bir gece evde ne varsa toplayıp, evi tamtakır kuru bakır bırakıp onu terk etmesi, bu şokun üzerine tüy dikmiş, Yüksel Gözen bir daha kendini toparlayamamıştı.

Ölümünden önce Nejat Uygur ona acıyıp iş vermiş, bir gece oyundan sonra Bursa'da hastalanıp İstanbul'a gelmiş, bir süre sonra kangrene dönüşen bacağındaki bir yaranın açtığı komplikasyonlar sonucu iki gün içinde komaya girip yaşama veda etmişti.

Nereden nereye götürmüştü onu hayat çizgisi, kaderi ya da kendi iradesizliği. Pırıl pırıl, tertemiz, tiyatroya ve sinemaya meraklı bir genç olarak işe başlamış, ailesinin yokluğunu Dormen Tiyatrosu'nun sıcak ortamında unutmuş, tiyatrosu onun her şeyi olmuş, sinemada başarılı kompozisyonlar çizmiş, 1972 yılında Dormen Tiyatrosu'nun kapanışıyla kendince kurduğu yaşamı alt üst olmuştu. O yıllarda bütün ısrarlarımıza rağmen içinde bulunduğu sefahatten kendini kurtaramamış, eşcinselliğinin de verdiği dürtüyle Beyoğlu'nun arka sokaklarında hızla yokuş aşağıya yuvarlanarak yok olup gitmişti.

Lüküs Hayat'ın Azerbaycan turnesinde öğrenmiştim ölüm haberini. Uzakta olmanın, bir şey yapamamanın, cenazesine bile gidememenin acı-

sıyla Gence şehrindeki bir otel odasında kendi kendime ağlamıştım talihsiz Yüksel'in acı sonuna.

Alpay İzer, Yüksel'in tam aksine karısı Aysel'le güzel bir beraberlik kurmuş, evine barkına düşkün mükemmel bir aile babasıydı. *Papaz Kaçtı*'yla tiyatromuza girdikten sonra da topluluğumuzun babası haline gelmiş, herkesin derdine koşar olmuştu. Bakırköy'de güzel bir kat aldıktan sonra yazarlığından ve televizyona yaptığı işlerden Dikili'de bir yazlık eve de sahip olmuş ve hayatını hoş bir düzene sokmuştu. Ailesiyle birlikte bunların keyfine varıp tam rahat bir nefes alacakken o menhus hastalık yakasına yapışmış ve kısa bir sürede onu aramızdan alıp götürmüştü.

Alpay ve Yüksel'in ölümüyle fuayemizdeki Dormen Tiyatrosu'nun vefat eden oyuncularının resimleri on beşi bulmuş ve çabucak geçen yılların belirgin bir kanıtı olmuştu. Ne gariptir ki duvarda asılı duran resimler Alpay'la Yüksel'in ölümünden sonra kısa bir süre sonra iki düzineyi geçivermişti. Hiç beklenmedik bir zamanda Altan Erbulak da bu resimlerin arasına Alpay'la Yüksel'den bile önce girmişti.

Hiç kuşku yok ki Altan Erbulak, Dormen Tiyatrosu'nun efsane isimlerinden biriydi. Dormen Tiyatrosu'nun kendini kabul ettirmeye çalıştığı ilk yıllarda *Zafer Madalyası, (Mr. Roberts), Kamp 17 (Stalag 17), Sokak Kızı İrma (Irma La Douce), İkinci Baskı, Ayı Masalı* gibi oyunlarda üstlendiği roller onu hem Türkiye'nin en sevilen komedyenlerinden biri yapmış hem de Dormen Tiyatrosu'nun sağlam temeller üzerine oturmasında büyük etken olmuştu.

Altan'la birlikteliğimiz 1970 yılına kadar sürdü. O yıl Metin Serezli'yle kurdukları Çevre Tiyatrosu'na geçmek üzere bizden ayrıldı ve 1985 yılında *Her Evde Hır Var* oyunundaki rollerden birini oynamak üzere yeniden bize katılıncaya dek Dormen Tiyatrosu'nda oynamadı. Ama *Her Evde Hır Var* oyununda ne yazık ki olağanüstü büyüsünü yitirmiş, sahne karizmasından bir hayli şey eksilmiş bir Altan Erbulak çıktı karşımıza. Ahı gitmiş vahı kalmıştı sanki... Altan Erbulak efsanesi ellili altmışlı yıllarda gömülüp kalmıştı sanki... Kim bilir belki de orada kalması gerekiyordu.

Altan Erbulak'ın ölüm haberini Ankara'da *İkinin Biri* oyununu oynarken aldık ve Metin'le şoka girdik. O gece oyundan sonra arabalarımızla İstanbul'a dönüp, cenazeye yetişerek Füsun'la kızları Ayşe ve Sevinç'in yanında bulunduk. Altan'ın ölümü yalnız Dormen Tiyatrosu'nun değil Türkiye'nin de büyük bir kaybıydı. İstanbul en canlı renklerinden, en ilginç kişiliklerinden birini yitirmişti onun ölümüyle. Özellikle altmışlı yıllarda eğlence hayatımıza damgasını vurmuş insanlardan biriydi Altan. Tiyatronun dışında karikatürleriyle, sinemada yarattığı tiplerle, gece kulüplerinde yaptığı *show*'larla da sosyal yaşamımıza unutulmaz şeyler katmış, yıllar yılı insanları güldürüp mutlu etmişti.

Ortada bir gerçek vardı. Yıllar geçtikçe yukarıdaki kadro, aşağıdakinden çok daha güçlü olmaya başlıyordu.

Antalya'ya ilk kez Robert Kolej'de öğrenciyken bir okul gezisiyle gitmiştim. Sokaklarının ortasında akan minik dereciklerine, denize dimdik inen dağların eteklerindeki o güzelim lacivert sularına, en kenarda kalmış sokakları bile süsleyen palmiyelerine, limandaki daracık geçitlere ve her köşeyi süsleyen evlerine hayran olmuştum. İstanbul'a döner dönmez de hayranlığımı *Cumhuriyet* gazetesinin Yunus Nadi adına açtığı "Yurdumuzdan Bir Köşe" yarışmasına "Güzel Antalya" adlı bir yazıyla katılarak belirtmeye çalışmıştım. Birinciliği ya da ikinciliği kazanamamıştım ama çok genç bir yazar olarak yazdığım bir yazı imzamla *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanmıştı. Bu da o yaşlarda beni çok mutlu etmiş, arkadaşlarım arasında uzun bir süre kasılarak dolaşmama neden olmuştu.

Sonraki yıllarda Antalya'ya turneler ve başka işler nedeniyle çok gittim ve güney kıyılarımızın bu güzel kentinin yavaş yavaş yabancılar için nasıl turistik bir cennet haline getirildiğine tanık oldum. İlk gittiğimiz yıllarda Toros Oteli ve konuklarına sözüm ona lüks olanaklar sağlayan Büyük Otel'den başka kalınabilecek doğru dürüst bir yer yoktu. Hâlâ varlığını sürdüren Toros, her odasında bulunan duşu ve tuvaletleriyle rahattı. Özellikle hemen yanı başındaki bir sokağın içinde pek göze çarpmayan ufacık bir dükkânda müşterilerini ağırlayan 7 Memetler adlı, yemeklerini çok sevdiğimiz bir lokantaya yakın olması bizler için çok çekici oluyordu.

İlk gittiğimiz yıllarda oynayacak tiyatro da bulamaz, yaz günlerinde oyunlarımızı Nuh Nebi'den kalma külüstür, karanlık, kapalı, sıcak sinemalarda sergilemek zorunda kalırdık. Ama bütün bunlara rağmen Antalya'ya gelmek o dünyada eşi olmayan dik dağların eteğindeki lacivert denizi görmek bizleri her seferinde mutlu ederdi.

Doksanlı yılların başında Nevra Serezli'yle birlikte Asil Nadir'in yaptırdığı Antalya Sheraton'ın açılış sunuşları için gittiğimizde, etraftaki onlarca lüks oteli görünce, şimdi yerinde yeller esen, o yokluk günlerinde kendini lüks diye lanse eden zavallı köhne Büyük Otel'i anımsayıp gülmüştüm. Zaten Türkiye'de hiç kuşku yok ki en çok harcanan, yok yere en çok kullanılan kelime "lüks" kelimesi olmuştur. Nereye gitseniz, nereye baksanız satılık "lüks" daireler, kiralık "lüks" villalar, devredilmek istenen "lüks" mülkler görürsünüz. Türkiye'de lüks diye tanımlanmayan bir odacık bile bulamazsınız aramaya kalkınca.

Egemen Bostancı, vefat etmeden kendisine bir yaz Antalya Film Festivali'nin bütün organizasyonu teklif edilmiş, o da bizlere, tüm ekibine güvenerek çok büyük bir işe girişmişti. Egemen yalnız gelenekselleşmiş Altın Portakal Festivali'nin sorumluluğunu üstlenmiyor, ayrıca Antalya'da konserler, tiyatro gösterileri, defileler, resim sergileri ve paneller de içeren on beş günlük kocaman bir festivalin bütün sorumluluğunu

yükleniyordu. Çetin Akcan, Ersin Ökten ve ben Altın Portakal gecesini üstümüze almıştık. Mehmet Öztopuz festivalin tüm biletleri, sanatçıların getirilişleri ve götürülüşleri, otel rezervasyonları gibi baş ağrıtan işlerle uğraşan ekibin başındaydı.

Benim Egemen için yazıp yönettiğim *Şen Sazın Bülbülleri* kentin içindeki açık hava tiyatrosunda, Emel Sayın'ın başrolünü üstlendiği *Neş'e-i Muhabbet* de Aspendos'taki antik tiyatroda sergilenecek, film festivalinin kapanış gecesi yani ödül töreni de stadyumda gerçekleştirilecekti. Bu iş için stadyuma dev bir sahne inşa edilmiş, sahnenin her iki yanına da büyük ekranlar yerleştirilmişti.

Egemen bana işi teklif ettiği zaman "Bir tek şartım var" demiştim. "Kazananlar orada o anda açıklanırsa üstüme alırım o gecenin rejisini." İlk başta "zor olur", "basın kızar" filan gibi karşı koymalar olduysa da benim inadım ve ısrarım galip geldi ve sonuçların o gece sahnede açıklanmasına karar verildi.

Antalya'da hepimiz ayrı işlerle o kadar meşguldük ki başımızı kaşıyacak zamanımız kalmıyordu. Gelenler, gidenler, kalanlar, ayılanlar, bayılanlar, yerlerini beğenmeyenler, birine kızıp küsenler... Festival haftası tam anlamıyla bir ana baba günüydü. Bu keşmekeşin içinde önemli bir işim olduğu için ben hayatımdan çok memnundum. Ünlü yapımcımız Türker İnanoğlu, ödül gecesi için bir uçak dolusu parlak sinema yıldızlarını getireceğine söz vermişti. İşin en güzel yönü de sonuçlar o anda açıklanacağı için herkes gelmeye kararlıydı.

Antalya Altın Portakal Festivali başladığı günlerden beri böyle görkemli bir gece olmamıştı herhalde. Ödülleri verecek olan da daha önce herhangi bir dalda Altın Portakal kazanmış kişilerden oluşuyordu. Bu arada bu ödülü birkaç kez kazanmış olan Yıldız Kenter ve benim gibi tiyatrocular da vardı ödül verecekler arasında.

Her şey en ince ayrıntısına kadar hazırlanmış, kazananların adları yazılı olan zarfları, ödül gecesi sahne ağzında bekleyecek polis memuruna kadar her şey düşünülmüş planlanmıştı. Hiçbirimiz kazananları bilemeyecektik. Gerçekten de basın mensuplarının bütün ısrarlarına rağmen, ödüllerin verileceği ana kadar kimlerin kazandığını bilmedik.

Ödüllerin verileceği günden bir gün önce film eleştirmenlerimizden Vecdi Sayar bana gelerek, Sinema Eleştirmenleri Derneği'nin de bir ödül vermek istediğini, o gece bu ödülün de verilmesi için benden izin istediğini söyledi.

"Bence mahsuru yok" diye cevap verdim.

Oscar ödülleri gecesi, Oscar ödüllerinin yanı sıra Cecil B. de Mille ödülü gibi özel bir ödül de veriliyordu ara sıra.

"Yalnız buna ben tek başıma karar verememe. Gecenin asıl patronu olan Belediye Başkanı Yener Ulusoy'a sormanız gerek" dedim.

O gün öğleden sonra Belediye Başkanı'ndan randevu alarak Vecdi

Sayar ve Egemen Bostancı'yla birlikte Sayar'ın isteğini anlattık. Başka sinema eleştirmenlerini de memnun edebilmek amacıyla olurunu verdi ve bütün iş Sayar'ı programın neresine sokacağıma kaldı.

Ertesi gün öğleden sonra erken bir saatte her şeye bir göz gezdirmek amacıyla stadyuma geldiğimiz zaman koskoca stadyumun tıklım tıklım dolu olduğunu gördük. Herkes sabahtan gelip yerini kapmıştı. Bir tek sanatçılara ve protokole ayrılmış olan sahne önüne dizilmiş sandalyeler boştu. Ödüllerin yanı sıra programda İbrahim Tatlıses, Gönül Yazar, Erol Evgin ve Johnny Logan vardı. Sunuculuğunu Mehmet Ali Erbil'le *Lüküs Hayat* oyuncularından Betül Arım üstlenmişlerdi. Altı kişilik bir orkestra da sahnenin bir köşesine yerleştirilmişti.

Son anlarda Gönül Yazar'ın gelemeyeceği haberi verildi. "Zarar yok" dedim Çetin'e. "Program zaten gereğinden fazla uzun."

Sekiz buçuğa doğru büyük bir alkış koptu stadyumda. Türker'in getirdiği sanatçılar stadyuma antrelerini yapmışlardı. Hülya Koçyiğit, Tarık Akan, Kadir İnanır, Gülşen Bubikoğlu, Atıf Yılmaz, Şener Şen, Hale Soygazi, Lütfi Akad, Müjde Ar, Meral Orhonsay, Bilge Olgaç, Ömer Kavur, Zuhal Olcay. Sinema dünyasının aşağı yukarı bütün büyük adları katılmışlardı geceye.

Her şey harika gidiyordu. Ödülü verecek olan sanatçı, sahne ağzında duran polisten zarfını alıyor, onu anons eden sunucudan sonra, ödül kazandığı filmden minik bir bölüm gösteriliyordu. Sanatçı bizim işaretimizle sahneye giriyor ve orkestra eşliğinde sahneye kurulmuş görkemli merdivenlerden inerek mikrofonun başına geçiyor ve zarfı açıyordu.

"Yılın en başarılı ..."

Gece müthiş bir parlaklıkla sürüyordu. Johnny Logan, İbrahim Tatlıses ve Erol Evgin de repertuarlarını akıllıca seçmişler, benim ricam üzerine programlarını yirmi dakikadan fazla sürdürmemişlerdi. Sıra Vecdi Sayar'ın vereceği ödüle gelmiş, anonstan sonra Vecdi Sayar, Çetin'in verdiği işaretle sahneye çıkıp mikrofonun başına geçmişti.

Birden kulaklarıma inanamadım. Tek bir ödül vereceğini sandığım Sayar, gecenin ödüllerini hiçe sayar gibi En iyi Erkek Oyuncu, En İyi Kadın Oyuncu, En İyi Yönetmen, En İyi Film gibi çeşitli dallarda ödüller vereceğini açıklıyordu.

"N'apıyor bu? Delirdi galiba" dedim şaşkın şaşkın sahneye bakan Çetin'e.

Ödüller birbirini yalanlar hale gelmişti. Örneğin biz En İyi Erkek Oyuncu Ödülü'nü Tarık Akan'a verirken, o bu ödüle layık sanatçıyı Şener Şen olarak seçmişti.

Şaşkınlığımız geçmeden yüzü mosmor olmuş bir Türker bitiverdi yanı başımda.

"Bu pezevengi derhal sahneden indirmezsen bütün oyuncuları alıp hemen gidiyorum" diye bağırdı öfke içinde.

Sahne gerisindeki bahçede bir anda korkunç bir kaos yaşanmaya başladı. Türker iki yüz kişiyi birden o anda kaldırıp götüreceğini söylüyor, Hülya Koçyiğit ve kocası Selim Soydan "Yapma, etme" diye onu tutmaya çalışıyor, Egemen sanki bir gün önce Belediye Başkanı'na birlikte çıkmamışız gibi "Niye çıkarttın bu herifi?" diye Vecdi'ye olmayacak küfürler savuruyor, Ersin Ökten olaylara hâkim olamamaktan şekeri sıfırın altına düşmüş bir halde oradan oraya anlamsız biçimde koşuyor, Tarık Akan sinir içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor ve biz Çetin'le bütün bu gerginlik içinde sahnedeki olayı izleyicilere hissettirmeden düzen içinde tutmaya çalışıyorduk.

Asıl kıyamet Vecdi sahneden indikten sonra koptu. Bir anda başta Türker olmak üzere herkes birden üstüne yürüdü ve bir ağızdan pek hoş olmayan cümlelerle saldırıya başladı. Bu arada Tarık Akan, Vecdi'nin suratına bir de tokat patlattı. Sonunda daha soğukkanlı olanlar duruma hâkim olarak ateşlileri sakinleştirdi ve gece En İyi Film Ödülü'nü kazanan Atıf Yılmaz'ın *Bir Yudum Sevgi* filminin anons edilmesiyle sona erdi.

O gece seyirciler için unutulmaz bir gece olmuştu ama bizim anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan gelmişti. Üstelik böylesine güzel bir gecenin bir anlaşmazlık yüzünden kararmasını ve neredeyse genel bir skandala neden olmasını hazmedemiyordum bir türlü. Dalgınlık, belki de düşüncesizlik demek gerek, çünkü Vecdi Sayar benden izin istediği zaman işin esasını öğrenmem, ödülün şeklini bilmem, ne söyleyeceğini en ince ayrıntısına kadar öğrenmeden evet ya da hayır dememem gerekiyordu. O gece gereksiz nezaketimin ve her şeye inanmamın başıma korkunç işler açabileceği gerçeği bir kez daha kafama dank etmişti.

Kafama dank etmesine etmişti ama ben bu hatalarımı gene tekrarlamakta inatla ısrar edecek ve başıma Antalya gibi daha nice işler açacaktım. Dedim ya, "Can çıkar huy çıkmaz."

Yıllar sonra 1996 yılının kış aylarında Münir Özkul'a bir ev alınabilmesi amacıyla Kemal Sunal ve Ahmet Sezerel başkanlığında bir komite kurulmuş, karısı Umman'ın ve bin yıllık dostu Murat Somay'ın da yardımlarıyla gecenin başarılı, iyi geçmesi ve sanatçıya gereken parayı kazandırabilmesi için haldır haldır çalışmaya başlanmıştı. Gecenin rejisi bana teklif edilmişti. Ben de ekibimle birlikte gecenin sorumluluğunu üstlenmiş ve bütün aksiliklere rağmen konukları mutlu edebilecek bir geceyi gerçekleştirebilmiştim.

Aksilikler diyorum çünkü, özellikle her kafadan ayrı ses çıkan böyle gecelerde aksilik olmaması düşünülemez. Örneğin, Münir'in filmlerini bulup onları geceye uygun bir montaj yapan Kemal, son dakikada filmlerini gösterecek bir projeksiyon makinesinin unutulduğunu öğrenmiş ve dehşet içinde kalmıştı. Makine bulunmazsa bu gece için özel olarak hazırlanmış hiçbir film gösterilemeyecek ve gece kupkuru geçip gidecekti. Son anda Kemal'in kendi olanaklarını kullanarak bulduğu *barco* aleti sayesin-

de durum kurtuldu, biz de geceyi ufak tefek aksilikler dışında patırtısız gürültüsüz atlattık.

Yalnız şunu belirtmek isterim ki Kemal Sunal olmasaydı, Münir Özkul gecesinde ne bir kimse çalışır ne de beş para toplanabilirdi. Onun sistematik çabaları sonucu gece başarıyla sonuçlanmış, Münir Özkul da doğru dürüst bir daireye sahip olabilmişti.

O gece gösteriden sonra fuayede verilen resepsiyonda, yanıma yüzleri hiç de yabancı gelmeyen üç kişi yaklaştı. Hararetle beni kutladıktan sonra yanaklarımı öptüler ve aralarından en yaşlı olanı "Hatırlamadınız mı? Antalya'dan Ahmet Nasuhioğlu. Film Festivali'nde sizinle birlikte çalışmıştık" dedi gözleri ışıldayarak.

Birden hatırlamıştım Altın Portakal Vakfı'nın en çalışkan kişisiydi. Ahmet Bey yıllar yılı vakıfta çalışmış, bildiğim kadarı ile vakfın başkanı olmuş ve söylediğine göre bizim yaptığımız ödül gecesinin tadı damağında kalmıştı. Münir Özkul gecesini gördükten sonra da önümüzdeki festivalin mutlaka bizim tarafımızdan yapılmasını istiyordu.

Bir hafta sonra aynı üçlü beni ellerinde hediyelerle evimde ziyarete geldiler. İş ciddileşmiş, festivalin bizim tarafımızdan yapılması benim "Evet" dememe kalmıştı. O günlerde televizyon işlerimiz uykuya yattığından "Evet" dememem için bir neden yoktu. O işi yapmak demek güzel bir olayı gerçekleştirmek, çevremdeki insanların sevdikleri işi yapıp para kazanabilmesi demekti. Üstelik yıllarca önce gerçekleştirdiğimiz ve herkesin belleğinde kalan o güzel ödül gecesini yeniden canlandırmak da demekti. "Evet" dedikten sonra Antalya üçlüsü beni günübirliğine ellerinde hediyelerle tekrar ziyarete geldiler ve işin ayrıntılarını konuşmaya başladılar.

İş paraya gelince "O işleri ben bilmem, onu Çetin'le konuşacaksınız" dedim.

O işleri ben bilmem demiştim ama artık ucuza kapatılmamaya karar vermiştim. Yaptığım şeyleri severek de yapsam karşılığını bekliyor, "Haldun nasılsa yapar" fikrinden insanları vazgeçirmek istiyordum. Hatta kendimce bir de deyim bulmuştum.

"Haldun'u isteyen parasını verir."

Bu deyimi Amerika'daki öğrencilik yıllarımdan kalma bir öyküden esinlenerek ortaya çıkarmıştım. Efsanevi klavsenci Wande Landovska'ya, ilerlemiş yaşında bir konser vermesi için öneri getirmişler. Kadıncağız astronomik bir fiyat istemiş.

"Aman Madam ne yapıyorsunuz?" diye sormuş öneriyi getiren organizatör. O da kılını bile kıpırdatmadan cevap vermiş:

"If you want Landovska, you pay for Landovska"

"Landovska'yı isteyen, fiyatını öder."

Madam Landvonska o konseri verdi mi bilmiyorum ama bizim Antalya işinden bir daha haber çıkmadı.

Kimse bizlerden özür dilemeye gerek görmeden "Kusura bakmayın bu para bize fazla geldi" bile demeden ortadan yok olup gitti ve Antalya Film Festivali her zamanki keşmekeşi içinde olup bitti. Bizler de gerçek bir ödül törenine benzeyen skandal bulutları altında gerçekleştirdiğimiz gecenin hayaliyle yetinmek zorunda kaldık.

Kuşlar Bir Daha Uçmadı

Lüküs Hayat'ın olağanüstü başarı kazanması, Gencay Gürün'ün bana ikinci bir müzikal koymam için teklif yapmasına neden oldu. Bu kez yönetmemi istediği oyun, Aristophanes'in klasik farsı *Kuşlar*'ın, kendisi tarafından yapılmış olan müzikal uygulamasıydı. Besteci için karar verilmemiş, bu konuda kimi düşündüğüm bana sorulmuştu.

Kuşlar'a nedense pek ısınamamıştım ama Gencay'ın bu önerisini *Lüküs Hayat*'ta yaptığım gibi yeniden reddetmek istemiyordum. İster istemez peki dedim. Besteci konusunda ise değişiklik olsun diye yabancı bir besteci ile çalışmamızı önerdim. "Kim mesela?" diye sordu Gencay.

"Bana biraz zaman ver, İngiltere'den birini bulurum" diye cevap verdim.

National Theatre'da çalışan yakın dostum Yolande Bird bu sorunumuzu kolaylıkla halletti ve bize, İngiliz Ulusal Tiyatrosu'nun genç bestecilerinden Terry Davies'le çalışmamızı önerdi. Londra'da Terry'le Ulusal Tiyatro'nun lokantasında tanıştığım zaman ilk düşüncem "Acaba bu çocuk bu işi becerebilir mi?" oldu. Oysa gittiğim bir oyun için bestelediği müziği duyunca yüreğime adamakıllı su serpildi. Bu çocuk bu işi rahatlıkla becerebilecekti.

Kuşlar'ın kadrosunda Zihni Göktay, Hümeyra, İsmet Ay, Birsen Kaplangı, Ayla Algan, Funda Postacı ve genç arkadaşım Osman Görgen gibi hem çok sevdiğim hem de uzun yıllar birlikte çalıştığım isimler vardı. Dekorları Osman Şengezer, kostümleri bu çalışmalara 1955 yılında ilk kez benim zorumla başlamış olan Sevim Çavdar gerçekleştirecekti. Koreografiyi birçok kez birlikte çalıştığım Selçuk Borak üstlenmişti.

Yapılan bu tekliften çok mutlu olan Terry bağlı bulunduğu İngiliz Ulusal Tiyatrosu'ndan izin almış, tası tarağı toplayıp İstanbul'da tiyatronun kendisine bulduğu bir apartmana yerleşmişti. Terry'le çalışmak çok kolaydı. Ne istediğimi hemen anlıyor, karşıma çeşitli önerilerle çıkıyordu. Kadroyla da çok iyi anlaşmış, kısa bir sürede herkesin çok sevdiği bir insan haline gelmişti.

Her şey harika gidiyordu ama ben *Kuşlar*'a bir türlü ısınamamış, onlarla birlikte uçmaya kendimi alıştıramamıştım. Oysa bu tip bir oyunu

ancak uçarak hem de iyice uçarak kurtarabilirdim. Hümeyra da benim gibi, rolünden pek memnun görünmüyor, provalarda mutlu olamıyordu. Aramızda en ilginç kişi, kuşlardan birini oynayan Ayla Algan'dı hiç kuşkusuz. Daha önce tiyatroda Ayla'yla çalışmadığımdan onun bir rol için bitmez tükenmez araştırmacı yönünü hiç bilmiyordum. (Ayla Algan'la TRT için yazıp yönettiğim, *Kadın Dediğin* adlı filmde karşılıklı oynamıştık.) Her sabah provaya yeni bir ansiklopedi devirmiş olarak geliyor ve beni, "Kuşların bir inek gördüklerinde reaksiyonları çok ilginç" gibi uzun bir tiratla karşılıyordu. Ben de onu kırmamak için söylediklerileyle ilgilenmeye çalışıyor, bir yandan da "iyi hoş da bizim oyunda inek yok ki" diye düşünmekten kendimi alamıyordum.

Ayla gerçekten çok yetenekli bir oyuncu, sevecen bir insandı ama bu tür ayrıntılı çalışması, özellikle bu oyun için bana büyük zaman kaybı gibi geliyordu. Ona bunu söylediğimin ertesi sabah gene aynı biçimde bir cümleyle karşılanıyordum.

"Benim türümdeki bir kuş, düşmanını gördüğü zaman sağ kanadını hiç çırpmazmış!"

Acaba bunu oyunun neresinde yapmayı planlıyor diye düşünüyordum.

Uygulamayı Gencay Gürün yaptığından oyunda bazı şeyleri istediğim gibi değiştiremiyordum, bu da beni yönetmen olarak rahatsız ediyordu. *Lüküs Hayat*'la istediğim gibi oynamasaydım, orasını burasını değiştirmeseydim, Zihni'nin ilk yıllarda abartılı olmayan esprilerine izin vermeseydim, *Lüküs Hayat* bu kadar başarıyı kazanır mıydı?

Sekiz haftalık prova süresi oyunu sevmeme rağmen tatlı geçti. Herkes var gücüyle çalışıyor, *Kuşlar*'ı en mükemmel biçimde uçurabilmek için olağanüstü gayret gösteriyordu. Orkestranın şefliğini Önder Bali üstlenmişti. Provaların son haftasında şarkıları çalıştırmak için genç, yakışıklı bir çocuk belirdi karşımızda. İşine çok hâkim görünüyor, harikulade bir biçimde piyano çalıyordu.

"Kim bu?" diye sordum Bali'ye.

"Çok yetenekli bir çocuk. Sizin konservatuardan. Adı Uzay Heparı."

Uzay Heparı'nın adını o gün ilk kez duyuyordum. O günden sonra hep aramızda oldu ve kuşlar ekibinin vazgeçilmez bir parçası haline geldi. Ayrıca da ilk günlerden itibaren birçok genç aktrisi kendine âşık etti ve birkaç ay içinde müzik piyasasında adından söz ettirmeye başladı. Bir gece Taksim Sanat'ta hep birlikte yemek yerken bana ileriye dönük projelerinden söz etti. Hiç kuşku yok ki parlak hem de çok parlak bir çocuktu. İleriye dönük projeleri de çok ilginçti. Kim derdi ki o parlak çocuk birkaç yıl içinde tıpkı James Dean gibi çok genç yaşında bir motosiklet kazasına kurban gidecek ve "Hızlı yaşa genç öl, cesedin yakışıklı olsun" felsefesini bir kez daha bizlere hatırlatacaktı.

Kuşlar'ın açılışı beni çok memnun etmese de fena geçmedi. Üç yıl sü-

reyle de tıklım tıklım dolu oynadı. Daha uzun süre oynanırdı da.. Eğer ikinci bir "*Hızlı* yaşa genç öl, güzel bir vücudun olsun" felaketimiz olmasaydı! Uzay Heparı'nın ölümü *Kuşlar* oyununu direkt olarak etkilememişti ama başrollerden birini Zihni Göktay'la paylaşan Osman Görgen'in beklenmedik ölümü oyunun bir daha açılmamak üzere kapanmasına neden olmuştu.

Osman Görgen'i 1973 yılında İstanbul Şehir Tiyatroları'nda Shakespeare'in *Kış Masalı*'nı sahneye koyarken tanımıştım. Genç Prens'i oynayan Osman'la aramızdaki yaş farkına rağmen çok iyi dost olmuştuk. Öylesine sevimli ve girgindi ki kısa bir sürede bütün ailemin de bir parçası olmuş, Ömer'le, Güler'le, Ali Said'le hatta annemle sıkı fıkı hale gelmişti. Bana "Patron" diye hitap eder, aşağı yukarı her gün telefonla arar, haftada bir iki kez de muhakkak ziyaretime gelirdi. Genç yaşında çalışmaya başladığından, kendine güzel bir hayat kurmuş, sesinin çok elverişli olmamasına rağmen seslendirme dünyasının vazgeçilmez bir parçası haline gelmişti. Oldukça karışık bir aşk hayatı vardık Osmancık'ın. Sık sık âşık olur, iş bitince de büyük bir karamsarlığa düşer ama bir iki gün sonra hayatına başka birini sokar, yepyeni bir düş âlemine dalardı. Bütün bu romantik tarafına rağmen beni çok güldüren bir espri anlayışı vardı. Hayatta beni en çok güldüren insanlardan biri olmuştur Osman. İçkiye çok meraklı olduğundan gece otomobil kullanmasından endişelenir, "Yahu! Bir gün başına bir iş açacaksın. Otomobil kullanırken bu kadar içmemelisin" derdim.

O da gülerek içkisinden bir yudum daha alır, ağzına minik bir meze parçası atar, "Merak etme Patron. Bir şey olmaz. Yavaş giderim," derdi.

İçkiye başladığında sabaha kadar içtiğinden merak etmemeye imkân yoktu. Ayrıca çok iyi otomobil kullanan biri de değildi. Bu yüzden onu yalnız ben değil, bütün arkadaşları ve sevgili annesi Necla Hanım da sürekli merak ederdi.

Tam Osman'a yakışır bir biçimde, "Patron, ben sana merak etme bir şey olmaz, yavaş giderim demedim mi?" demek ister gibi çok içtiği bir gecede sabaha karşı Şile'de denize atladı ve bir daha çıkmadı.

Haberi duyduğum zaman "Olanaksız, bu işte bir yanlışlık var. Osman çok iyi yüzer," diye haykırdım ama ne yazık ki ortada hiçbir yanlışlık yoktu. Acı gerçek Osman'ı alıp Karadeniz'in sularına gömmüştü. Annesine ve babasına haber verme işi de çocukluk arkadaşı Çetin Akcan'a, yakın dostu Erhan Yazıcıoğlu'na, bağlı bulunduğu Şehir Tiyatroları'nı temsil eden Saltuk Kaplangı'ya ve bana düşüyordu. Hep birlikte bir otomobile binip Üsküdar'ın yolunu tuttuğumuz zaman perişandık. O gün anneye nasıl söylendi, o nasıl bağırıp çağırdı, nasıl (haklı olarak) isyan etti, getirdiğimiz doktor ne zaman iğne yapıp onu sakinleştirdi ayrıntılı olarak hatırlayamıyorum, doğrusu hatırlamak istemiyorum ama bildiğim bir şey vardı o da, bu tür sahneleri çok sık yaşamaya başlamış olduğumdu.

Osman'ın ölümünden sonra *Kuşlar* bir daha uçmadı, uçmak da istemediler ayrıca. Şile Belediyesi *Kuşlar*'ın oynadığı meydana onun adının ve-

rileceğini bildirmiş, başta Necla Hanım olmak üzere hepimizi çok mutlu etmişti ama sonra Türkiye'de birçok heyecanların unutulduğu gibi o da unutuldu gitti ve Osmancık'ın adı yalnızca anılarda kaldı. Son yıllarda Şile yakınındaki bir ormanda yaptırdığım ve fırsat buldukça kapağı attığım evimden, alışveriş için Şile'ye indiğim zaman, onun yok olduğu haşin koya bakar, denizin üzerinde uçan kuşların sesinde sanki onu duyar gibi olurum. Hafifçe gülümseyerek bana hep aynı cümleyi tekrarlayıp durur:

"Merak etme Patron! Her şey yolunda."

Perdeler Açılıp Kapanıyor

Tiyatronun işleri Ray Cooney'nin sayesinde yoluna girmişti. Bu arada Ali Taygun'un sahneye koyduğu Tuncer Cücenoğlu'nun *Çıkmaz Sokak* adlı oyununu da repertuara almış, başrollerini Mustafa Alabora, Gülen Karaman ve Celile Toyon'a oynatmıştık. Oyun çok iyi oynandığı halde pek tutmamıştı. Seyirci, Dormen Tiyatrosu'ndan ille de komedi oynamasını istiyor ve bunda sanki ısrar ediyordu. Buna rağmen biz direnmekten vazgeçmedik. Seyirciye rağmen biz de ille başka şeyler yapmak istiyorduk. Benim severek yazıp yönettiğim, müzikal direktörlüğü Serdar Yalçın tarafından üstlenilen Yekta Kara ve Cihan Ünal'ın oynadığı *Günaydın Mr. Weill* de bu denemelerden biriydi. Bertolt Brecht'le birlikte *Üç Kuruşluk Opera*, Mahagonny gibi yapıtlar yaratan Kurt Weill'in hayatını anlatan bu müzikal oyunda, her iki oyuncu Weill ve karısı Lotte Lenya'nın yanı sıra, birçok karakteri de canlandırıyor, bu arada da ünlü bestecinin Almanya, Fransa ve Amerika'da bestelediği yirminin üstünde şarkıyı seslendiriyorlardı. Gerek Yekta'yla gerek Cihan'la çalışmak çok rahat ve keyifliydi. Her ikisi de son derece disiplinli, işlerini çok iyi yapmaya çalışan sanatçılardı. Bu yüzden provalar çok verimli, aynı zamanda da eğlenceli geçiyordu. Yıllar sonra Yekta Kara'ya bir para meselesi yüzünden kırılacağım, o provalar sırasında aklımın ucundan bile geçmezdi.

Yaptığımız deneme çalışmaları arasında Çetin Akcan'ın yazdığı ve sahneye koyduğu daha önce sözünü ettiğim *Şarkılar Susarsa* da vardı. Bu ilginç çalışma da fazla ilgi görmedi ama tiyatro dünyasına Yosi Mizrahi ve Halit Ergenç gibi iki genç, dinamik oyuncu kazandırdı.

Bu tip denemelerimizden biri de son yılların en başarılı müzikal bestecisi Andrew Lloyd Webber'in müzikallerinden bir kolaj sunduğumuz, *Evita, Hayalet ve Ötekiler* adlı gösteri oldu. Operamızdan özellikle *Evita, Kral ve Ben, Tatlı Charity* gibi müzikallerle tanınmış olan Ruhsar Öcal ve Halit Ergenç'in yanı sıra Uğur Babürhan ve Ayşe Ayfer adlı iki genç şarkıcı dört rolü üstlenmişlerdi. Teksti benim tarafımdan yazılan, Çetin Akcan'ın sah-

neye koyduğu bu gösteri de beklediğimiz ilgiyi göremedi ve hepimizi hayal kırıklığına uğrattı. Fazla ilgi görmeyen bu denemelerden biri de Dario Fo'nun Kraliçe I. Elizabeth için yazdığı ve dilimize *Neredeyse Kadın* adıyla çevirdiğimiz bir komediydi. Başrolünü, Sevil Üstekin'in hastalanması üzerine İstanbul Devlet Tiyatrosu'ndan Nurinisa Yıldırım'ın oynadığı, açılış gecesine kadar her nedense başrol oyuncumuz tarafından ezberlenemeyen bu sosyal komedi de, tiyatrocuların deyimiyle iki seksen yattı. Bu arada Gülen Karaman, Âli Yalaz, Engin Yüksel ve bir travestiyi canlandıran Hakan Ökten'in başarılı oyunlarına harika bir tasarım yapan Nilgün Gürkan'ın dekoruna ve Sadık Kızılağaç'ın şahane kostümlerine de yazık oldu.

Bu arada Dormen Tiyatrosu'nun eski repertuarından röpriz yaptığımız *Papaz Kaçtı* ve *Şahane Züğürtler* gibi oyunlar büyük ilgiyle karşılanmış ve tiyatronun durumunu biraz olsun sağlamlaştırmıştı. *Papaz Kaçtı*, Dormen Tiyatrosu'nun ilk oyunuydu. Bu yüzden bizler için apayrı bir anlamı vardı. Eski kadrodan yalnızca Metin'le ikimiz kalmıştık. Profesyonel tiyatro hayatına bu oyundaki Çavuş rolüyle başlayan Serezli, bu kez vaktiyle Saadettin Erbil'in oynadığı Lionel Toop rolünü üstlenmişti. Ben yine kendi rolümü oynuyordum ama daha önce de söylediğim gibi oynadığım Clive rolü, teğmenlikten binbaşılığa terfi etmiş ve yaşıma uygun bir hal almıştı. İlk oynayanlardan Ayfer Feray ve İlhan İskender artık hayatta değildiler. Erol Günaydın televizyonlardan tiyatroya pek zaman bulamıyor, Mihri Erton, Zerrin Arpad, Ergün Erenel de tiyatroyu çoktan bıraktılar. Nerede olduklarını bilmiyordum. Otuz yıllık bir aradan sonra *Papaz Kaçtı* yine güldürdü, yine tuttu ve ne kadar sağlam yazılmış bir fars olduğunu bir kez daha kanıtladı.

Çılgın Sonbahar adlı komedi de Dormen Tiyatrosu'nun en tutan, en beğenilen oyunlarından biri oldu. Bir Amerika yolculuğumdan önce Nevra elime bir tekst tutuşturdu ve "Bak bir oku. Harika bir tekst" dedi.

Ben de İstanbul-New York arası süren on-on bir saatlik yolculuğum sırasında Nevra'nın bana verdiği oyunu rahat rahat okuyabilme fırsatı buldum. Oyunu bitirdiğim zaman "Nevra bunun neresini beğenmiş acaba?" diye düşünmekten kendimi alamadım. Oyun bana çok yavan ve tekdüze gelmişti. İstanbul'a döndükten sonra oyunu Nevra'ya veren ve baş kadın rolünün Nevra için biçilmiş kaftan olduğunu söyleyen Gencay Gürün de bu konuda ısrar edince, "Peki" demekten başka çare bulamadım.

O sıralarda gazetelerde Gencay için aleyhte birtakım yazılar çıkıyor ve Gencay hayatı boyunca oyunculuk ve yönetmenlik yapmadığı için sanatçı sayılmadığı, bu yüzden de sanat yönetmenliği yapamayacağı yaygaraları koparılıyordu. Bunun üzerine *Çılgın Sonbahar*'ın rejisini Gencay'a vererek ona yardımcı olmak istedim. *Lüküs Hayat*'ın olağanüstü başarısı nedeniyle ona biraz da borçlu olduğumu düşünüyordum. Aslında büyük bir risk almıştım. Gencay'ın bu işi becerip beceremeyeceği hakkında en ufak bir fikrim yoktu ama duygularım doğru hareket ettiğimi söylüyordu.

Nevra'nın yanı sıra Metin Serezli, Hakan Ökten, Arif Akkaya ve Ceylan Palay'ın oynadığı oyunu Gencay büyük bir titizlikle çalışıyor, dekoru çizen Nilgün Gürkan'la, kostümleri tasarlayan Güler'le en ufak bir ayrıntı üzerine saatlerce konuşuyordu. Sonunda ortaya gerçekten mükemmel bir prodüksiyon çıkmış, başta Nevra olmak üzere bütün rol alanlar mükemmel oyunlar koymuşlardı ortaya. İş bununla da kalmamış, *Çılgın Sonbahar* benim bütün tahminlerimi alt üst ederek seyirci tarafından da beğenilip, çok tutulmuştu.

Çılgın Sonbahar uzun süre afişte kaldı ve oyunda Osmanlı Hanedanı'ndan biriyle evlenip oyundan ayrılan Ceylan'ın yerine ilk kez sahneye çıkan Şebnem Özinal ve Arif'in yerine de bugünlerde *Ruhsar* adlı dizinin ve *Kahpe Bizans* filminin yıldız oyuncusu Cem Davran rolleri devralarak başarıyı sürdürmüşlerdi. Davran ilerisi için çok şey vaat eden önemli bir komedyen olduğunu göstermişti. Bu arada Gencay Gürün de yönetmen olarak kendini kanıtlamış ve aleyhindeki yaygarayı biraz olsun susturmuştu.

Çılgın Sonbahar'ın iki yüz ellinci temsiline Fransa'dan özel davetlimiz olarak gelen oyun yazarı Pierrette Bruno, İstanbul'daki prodüksiyonu görünce çok şaşırdığını söylemiş ve yazdığı birçok oyunu oynamamız için bana vermişti. "Belki yine beğenmem, neme lazım" diye bu kez oyunları başkalarına okutmuş ama pek olumlu bir sonuç alamamıştım. Madam Bruno'ya göre, Fransa'dan sonra oyununu seyrettiği on beş ülke arasında en başarılı prodüksiyon bizimkiymiş.

Benim hiç kuşku yok ki en severek oynadığım rol *Şahane Züğürtler*'deki Prens Mikhail rolü olmuştur. İlk oynadığım zaman o karakterle kendimi çok özdeşleştirmiş ve zaman zaman kendimi onun gibi görmüştüm. Oyunun kazandığı olağanüstü başarı, ilk prodüksiyonda Ayfer Feray, Nisa Serezli, Tuncel Kurtiz'in harika yorumlarıyla gerçekleşmiş ve "*Şahane Züğürtler*" birçok tiyatro severin unutulmaz oyunlarından biri olmuştu. Bu yüzden *Şahane Züğürtler*'in yeni prodüksiyonu beni adamakıllı korkutuyordu.

"Oyun seyirciye aynı tadı verecek miydi?"

"Ben Prens rolü için fazla mı yaşlanmıştım acaba?"

"Nevra Serezli Ayfer'in, Sevil Üstekin Nisa'nın, Hüseyin Köroğlu Tuncel Kurtiz'in yerlerini alabilecekler miydi?"

"Eskisi bu kadar beğenilmişken ikincisi tutar mıydı?

"Yeni prodüksiyon herkesin aklında kalmış büyüyü yok eder miydi?"

Bütün bunları düşünerek Metin Serezli'nin yönetiminde çok rahat bir çalışma yapıyorduk. Nevra'yla uzun yıllardır karşılıklı oynamamıştık. Onun ne kadar iyi bir partner, ne iyi bir ekip oyuncusu olduğunu unutmuştum. Provalar "oyun tutar mı tutmaz mı" telaşına rağmen keyifli geçiyor ve Prens Mikhail karakteriyle, yıllar sonra çoktandır görmediğim bir dostum, çok sevdiğim birine kavuşmuş gibi hissediyordum kendimi.

Diğer roller Şehir Tiyatrosu'nun emekli aktörlerinden Fuat İşhan, mankenlikten sonra tiyatro işini ciddiye almış görünen Şebnem Özinal, Gülen Karaman, Nejat Birecik, Ayşe Çakar, Metin Arslan, Suat Sungur, Ersin Ökten, Leyla Öner, Hakan Ökten ve o yıllarda konservatuarda öğrencim olan Engin Yüksel oynuyorlardı.

Oyun başarıyla perdesini açmış ve gala gecesinde bulunan bütün eski oyuncular sahneye çağırılmış, kendilerine eski rollerini oynayanlar tarafından çiçekler verilmişti. Ben kendi kendime çiçek veremeyeceğime göre oyunun bitiminden sonra yapılan bu törende sunuculuk görevini üstlenmiştim.

Korktuğum başıma gelmemiş, *Şahane Züğürtler* yine beğenilmişti ve herkes yeniden Prens Mikhail rolünün bana ne kadar yakıştığını söyleyip duruyordu. Nevra da Ayfer kadar mükemmeldi. Tatyana rolünde. Son perdede çıkan ve Şehir Tiyatroları'ndan borç aldığımız Kıbrıs asıllı Hüseyin Köroğlu bu oyunda ne kadar iyi bir oyuncu olacağını kanıtlamıştı. Hüseyin çok iyi bir dost ve uyumlu bir arkadaştı. Tiyatroda herkesle yakınlık kurmuş ve sanki kırk yıldır birlikte çalışıyormuşuz gibi hissettirmişti kendini. Eski öğrencim olan karısı Şenay da herkesle yakın dost olabilen fıkır fıkır şeker bir kızdı. Şenay ayrıca Türk tiyatrosunun genç oyuncuları arasında Şevkiye May'ı aratmayacak müzikal yeteneği olan bir oyuncuydu. Umarım bir gün o da bir müzikalde bir rol bulur da haklı olan starlığı elde eder. Kim bilir belki bu işi bir gün birlikte gerçekleştirebiliriz.

Şahane Züğürtler'in kostümleri oğlunun ölümünden sonra yeniden tiyatroya dönen kardeşim Güler Yiğit, dekorları da vazgeçilmez dekoratörümüz Osman Şengezer tarafından tasarlanmıştı. İki yüzü aşkın kez oynadığımız bu oyunda daha sonra Güneş Berberoğlu, Göksel Kortay, İsmet Üstekin, Tomris İncer ve Grochenko karakterine çok yakışan Kemal Uzun da rol aldılar. Gerek Sevil, gerek Göksel gerek Tomris İncer, vaktiyle Nisa Serezli'yi yıldız yapan Madam Dupuis rolünde kendi yorumlarıyla Nisa Serezli'yi aratmadılar.

Benim için *Şahane Züğürtler*'in ikinci prodüksiyonunun en güzel anısı, Ayvalık turnesini yaptığımız gün bana çiçek vermeye gelen bir çiftin anlamlı jestiydi. İlk prodüksiyonda Ayfer'le oyunu oynadığımız gece bu çifte söz kesilmiş, o gece aileleriyle birlikte oyunu seyretmeye gelmişler, sonra da mutlu evliliklerinin otuzuncu yılını kutladıkları geceyi yine *Şahane Züğürtler*'i seyretmekle geçirmeye, bu nedenle de bana çiçek vermeye karar vermişler. O gece onları sahneye çıkarıp, olayı seyirciye de anlattım. Bol alkış aldıkları bu gecenin onlar için de unutamadıkları bir anı olduğunu sanıyorum.

Amerika'da eğitimini tamamlayıp yurda dönmüş, çiçeği burnunda genç bir yönetmen bir gün karşıma dikilip "Ben sizin ve Metin Bey'in birlikte oynadığı bir oyunu sahneye koymak istiyorum" dedi.

Karşımda duran bu gencecik çocuğun cesaretine hayran olmuş, kendi eski günlerime benzetmiştim. Zaten bana Amerika'dan da birkaç mektup göndermiş ve Türkiye'ye döner dönmez en büyük isteğinin Metin'le benim oynadığım bir oyunu sahneye koymak olduğunu bildirmişti. Daha küçük bir çocukken kendi yaşındakilerle Sokak Tiyatrosu adı altında bir topluluk kurduğunu ve kentin çeşitli yerlerinde gösteriler yaptığını hatırlamış, karşımdaki gencin Türk tiyatrosuna yeni bir güç verecek parlaklıkta bir yetenek olduğuna karar vermiştim.

"Peki kabul. Hangi oyunu koymak istersiniz?" diye sordum.

Benim bu ani kararıma şaşırmış, kendini oyaladığımı, kandırdığımı sanmıştı

"Çok ciddiyim. Oyuna karar verip hemen başlayalım" diye üsteledim.

Bir süre yüzüme 'bu adam deli midir nedir?' der gibi şaşkın şaşkın baktı. Sonra da kendini toparlayıp "Ben size hemen bir liste getiririm" dedi.

Metin'le ikimiz o sırada Ray Cooney'nin *Karmakarışık (Out of Order)* adlı farsını oynuyorduk.

"Ben bu işte yokum" dedi Metin, genç yönetmenle çalışacağımızı bildirince. "Adı neymiş?" diye sordu hemen arkasından.

"Nedim" dedim.

"Ben iki oyunda birden oynayamam. Sen delisin, oynarsın" diyerek konuyu kapattı.

Nedim'le altmışlı yılların ünlü İngiliz yazarı Joe Orton'un *Uşak Ne Gördü (What the Butler Saw)* adlı oyununu seçtik ve hemen çalışmaya başladık. Oyunda benden başka Sevil Üstekin, Gülen Karaman, Levent Tülek, konservatuar son sınıfta okuyan Bekir Aksoy ve Şehir Tiyatroları'nda *Lüküs Hayat*'tan beri çok yakın dost olduğum Atacan Arseven'in rolleri vardı. Provaların pek tatlı geçtiğini söyleyemeyeceğim. Sevil ve Gülen birkaç kez genç yönetmenimizle ateşli tartışmalara girdilerse de iş kavgaya dönüşmeden tarafımdan tatlıya bağlandı.

Nedim'in en ateşli muhalifi Atacan'dı. Her dakika cıvıl cıvıl bir neşe kaynağı olan ve bulunduğu çevreyi kahkaha tufanına boğan Atacan'la çalışmak büyük zevkti ama gelgelelim Atacan, Nedim'le çalışmaktan hiç keyif almıyor, onu neredeyse dövmek için her dakika bir fırsat yaratmaya çalışıyordu. Her seferinde ben onu sakinleştiriyordum, o da öfkesini çok gürültülü bir kahkahanın arkasına saklayıp toparlıyordu.

İşin doğrusu Nedim'le çalışmaktan ben de pek hoşlanmamış, genç yönetmenin ne yapmak istediğini hiç mi hiç anlamamıştım. Bir aktör için en korkunç şey, yönetmeni anlamaması ve yönetmen tarafından kafasının karıştırılmasıdır. Bütün kadronun aklı karışmış, neyi neden yaptığımızı bilemez hale gelmiştik ama provalar benim zorumla ve "yönetmen ne derse o olur" ilkemle olaysız devam ediyordu.

Orton'un oyunu semboller içeren, yazarın kendi karışık duygularını anlatan, hayli ilginç bir yapıttı. Oyunun başarı kazanabilmesi için yönetmenin de oyuncuların da her an, ne yapmaları gerektiğini bilmeleri şarttı ama biz bunu bilmiyor, yönetmenimizin bize anlatmaya çalıştıklarını da hiç mi hiç anlamıyorduk. Durum vahimdi! Hem de çok vahimdi.

Oyun "16 yaşından küçükler giremez" uyarısıyla sonunda açıldı ve işin garibi dolu gitmeye başladı. Herkes *Uşak Ne Gördü* ve "16 yaşından küçükler giremez" cümlelerine büyük ilgi göstermiş, kim bilir neler neler göreceğini düşünerek koşmuştu tiyatroya. Göreceği garip şeyler arasında dekorun çeşitli yerlerini süsleyen penisler de vardı. Oyun dolu gidiyor ama salonun yarısından çoğu birinci perdeden sonra küfrederek tiyatroyu terk ediyordu. Müdürümüz Mehmet Öztopuz bu hakaretleri dinlemek ve herkese birtakım açıklamalar yapmak zorunda kalıyordu.

Bugüne kadar yüz elliye yakın oyunda irili ufaklı roller üstlendim ve selama çıkarken hep büyük keyif aldım ama Muhsin Ertuğrul yönetiminde Nur Sabuncu'nun başrolünü üstlendiği *Hamlet*'teki Laertes rolünden ve Nedim Saban'ın yönettiği *Uşak Ne Gördü*'deki doktor rolünden sonra sahneye çıkıp selam vermek benim için gerçekten büyük azap oldu. Batı ülkelerinden birinde olsaydık mutlaka ama mutlaka yuhalanırdık. Burada insanlar, Dormen Tiyatrosu'nun yıllarına saygı gösterip yine de selamı alkışladılar ya da en azından alkışlıyormuş gibi yaptılar.

Bir gün Mehmet benimle önemli bir şey konuşacağını söyleyerek sahne arkasına geldi. "Haldun Abi, bu oyunu mutlaka kaldırmamız gerek" dedi pat diye.

"Niye? Dolu oynuyoruz fena mı?" diye cevap verdim, bir taraftan sahne kılığımı giyerken.

"İş senin sandığın gibi değil" diye sürdürdü Mehmet konuşmasını. "Seyircinin yarısı küfrederek birinci perdeden sonra çıkıyor. Sonuna kadar kalanlar da salonu terk ederken bir beni dövmedikleri kalıyor."

Uşak Ne Gördü, yirmi iki temsil sonra kaldırıldı ama bana oyun nedeniyle gelen "Bu oyun size yakışır mı?" mektupları daha uzun bir süre devam etti ve her oyunumuza gelmeyi ilke haline getirmiş olan seyircilerimizden bazılarının tiyatroya kırılmalarına hatta bir süre tiyatromuzdan uzak kalmalarına neden oldu.

O sıralarda Metin'le başrollerini paylaştığımız ve öteki rolleri Gülen Karaman, Nilgün Belgün, Nejat Birecik, Necati Bilgiç, Ayşe Çakar, Sevil Üstekin, Kemal Uzun, Leyla Üner ve İstanbul balesinin değerli elemanı Ümit Karabel tarafından oynanan Ray Cooney'nin *Karmakarışık* oyununun da gişesi bu yüzden ister istemez düşmüştü. Tiyatroya telefon edenler "Hangi oyun oynuyor?", "Kim oynuyor?" diye sorduklarında benim oynadığımı duyar duymaz "Ay o oyun çok fenaymış", "Haldun Bey'in oyunu felaketmiş" diye telefonu gişecinin suratına kapatıveriyorlarmış.

Karmakarışık'tan sonra Metin'le *Bu Filmi Görmüştüm* adlı bir komedide daha oynadık. Bu oyun da benim en sevdiklerimden biri oldu ve çok tuttu. *Bu Filmi Görmüştüm*'de benden başka Gülen Karaman, Şebnem Özinal, Alper Düzen ve benim oyuna eklediğim bir rolü üstlenen Gürkan Uygun da oynuyordu. Altımız da bu oyunu çok severek oynadık ve her temsilinden büyük keyif aldık. Bu da Metin'le birlikte oynadığımız yirmi küsur oyunun sonuncusu oldu. Metin'le bir daha ne zaman oynarız bilmiyorum ama bunu fazla zaman geçirmeden yapmamız gerektiğine inanıyorum. İnanıyorum çünkü seyirci bizi birlikte görmekten çok keyifleniyor, biz de karşılıklı oynamaktan büyük bir zevk alıyoruz.

Bu arada Metin'le ayrı oynadığımız oyunlar da oldu tiyatromuzda. O, Tunç Yalman'ın yönetiminde Molière'in ölümsüz *Hastalık Hastası* komedisinde çok başarılı bir oyun sergiledi. Suat Sungur'un da unutulmaz bir kompozisyon çizdiği bu oyun ne yazık ki Dormen seyircisini pek memnun edemedi. Bunun en büyük nedeni de Tunç Yalman'ın ısrarla bu komediyi gözlere değil, kulaklara seslenen bir oyun olarak sahnelemek istemesiydi. Elinde bu işi becerebilecek o kadar yetenekli komedyen varken, Yalman'ın yalnız söze dayanan hareketsiz bir Molière'de ısrar etmesinin nedenini ne ben ne aktörlerim hiçbir zaman anlayamadık. Metin bensiz bir de hoş bir Fransız bulvar komedisi olan *Beşten Yediye*'de çapkın, orta yaşlı bir ressam rolünü canlandırdı. Metin'in yanı sıra İsmet Üstekin, Gülbin Yeşil, Gülen Karaman, Şebnem Sözmez, Şebnem Özinal, Engin Yüksel, Nejat Birecik ve Suat Sungur da bu oyunda başarılı oyunlar sergilediler. Benim tarafımdan sahneye konan ve Osman'ın harika bir Paris apartmanı dekoru içinde oynanan bu komedi seyirci tarafından da çok beğenildi.

Metin'le ikimizin de oynamadığı ama benim çok severek sahneye koyduğum oyunlardan biri de bir Amerikan komedisi olan *Alo Arkadaş*'tır. New York'ta yaşayan hali vakti yerinde bir Yahudi ailesinin ilişkilerini çok hoş bir biçimde anlatan bu komedide başroller, genç neslin en parlak oyuncularından Güneş Berberoğlu ve o yıllarda evli olduğu eski oyuncum Ayhan Kavas tarafından oynanıyordu. Bu oyunda çok önemli iki karakter de anne ve babaydı. O iki rol için de Göksel Kortay'ı ve İsmet Üstekin'i uygun görmüştüm. Ancak, perdenin açılmasına birkaç gün kala Göksel'le aramızda çıkan ve bir yıl dargın kalmamıza neden olan abuk sabuk bir tartışma sonucu Göksel oyunu bırakarak tiyatrodan istifa etti. "Eyvah! Açılış bu kadar yakınken bu önemli rolü kim oynayacak?" sorunu benimle birlikte tüm oyuncuları telaşlandırdı. Engin Yüksel, Yosi Mizrahi ve Ayşe Çakar oyunun diğer rollerini üstlenmişlerdi. Sonunda rolü çok genç olmasına rağmen yeteneklerine çok inandığım Şebnem Sönmez'e verdim ve ne kadar isabetli bir karar vermiş olduğumu gördüm. Şebnem yaşından beklenmeyecek bir performans çıkarmış ve genç yaşına rağmen karakteri çok inandırıcı hale sokmuştu.

Göksel'le tartışmamız "Otomobile beni neden almadınız" gibi gerçekten aptal bir neden sonucu çıkmış ve yaşımıza yakışmayacak bir biçimde dargın kalmamıza neden olmuştu. Bu arada Göksel'in annesi Muazzez Hanım, Meral Selçuk, kardeşim Güler ve eski karım Betûl, bizi barıştırmak için neredeyse kampanya açacak hale gelmişlerdi. Buna rağmen Göksel'in inadı yüzünden bu aptallık yine de bir yıl sürdü. Bu arada beni çok şaşırtan ve üzen şey Göksel'in kocası Kerem'in de benimle neredeyse dargın hale gelmesi ve bizi barıştırmak için en ufak bir çaba göstermemesi oldu. Aradan bunca yıl geçtiği halde bunu hiçbir zaman anlamadım. Nedenini de Kerem'e hiçbir zaman sormadım.

Benim Metin'siz oynadığım *Sevgilime Göz Kulak Ol*'un ve *Arapsaçı*'nın yanı sıra New York'ta görüp beğendiğim *Moon Over Buffalo*, bizde oynanan adıyla *Oyun Karıştı* ve daha dramatik bir çerçevesi olan *Nice Yıllara (Tribute)* vardı.

Tribute'u yıllarca önce New York'ta ünlü sinema komedyeni Jack Lemmon'dan seyretmiş ve hayran olmuştum. Bu oyunu Lemmon'sız oynamak imkânsız diye karar vermeme neden olmuştu büyük oyuncunun olağanüstü performansı. Kanser hastalığına yakalanmış bir komedyenin, oğluyla yeniden ilişki kurmaya çalışmasını anlatan oyunun en güzel yönü, hiç iç karartıcı olmaması ve olayları komedi tekniğiyle ele almasıydı. Aradan yirmi yıl geçince oyunu oynayabilme cesaretini bulmuştum kendimde. Oysa eski oyuncum Hâdi Çaman on yıl kadar önce rolü oynama cesareti göstermişti.

Nice Yıllara'da oğlumu genç yetenek Ali Altuğ, eski karımı Gülen Karaman, arkadaşımı Ankara'dan aramıza yeni katılan Nuri Gökaşan oynuyordu. Diğer önemli rolleri ise Ayçıl Yeltan, Yeşim Alıç, Ayşe Çakar ve Birgül Sekmen üstlenmişlerdi.

Bu oyundaki karakter benim en severek oynadığım rollerden biri oldu çünkü dramın karışımıyla yoğrulmuş bir karakterdi ve Prens Mikhail'in aksine bana fazla benzemiyordu. Derbeder, plansız programsız, hayatında fazla bir gayesi olmayan ama yine de insanların mutluluğu için uğraşmayı kendine iş edinen biriydi. Bu oyun çok alkışlanmasına rağmen, kanserden ölmek üzere olan birini ele aldığı için fazla tutmadı.

Öte yandan *Oyun Karıştı*, hem bizim keyifle oynadığımız bir oyun olmuş hem seyirci tarafından da çok beğenilip tutulmuştu. Oyunun baş karakterleri efsanevi tiyatro oyuncuları olan bir karı kocadan oluşuyordu. Erkeği ben oynayacaktım da, karımı oynayacak oyuncu bulmak zor olacaktı. New York'ta rolü Amerika'da yaşayan en ünlü kadın komedyeni Lily Tomlin oynuyordu. Bize role en yakın olan Nevra Serezli, Perran Kutman gibi kişiler televizyonda ve başka tiyatrolarda çalışıyorlardı. Sonunda Şehir Tiyatroları'nın emektar oyuncusu Alev Gürzap'ta karar kıldık. Alev Gürzap'la daha önce Şehir Tiyatroları'nda sahneye koyduğum ve birçok nedenden dolayı beş altı temsilden fazla oynamayan *Gençliğin Tatlı Sesi* ve

on yedi yıldır kapalı gişe oynayan *Lüküs Hayat* oyunlarında birlikte çalışmıştım. Alev iyiydi hoştu ama *Lüküs Hayat*'ın ne zaman oynayacağı belli olmuyordu. Bu yüzden rolü garantili olsun diye yine eski dostlarımdan İlkay Saran'a vererek, ikisinin dönüşümlü olarak oynamalarına karar verdik. Oyundaki öteki rolleri Alper Düzen, Güneş Berberoğlu, Yosi Mizrahi, Hakan Ökten, Ayşe Çakar, Şebnem Özinal, Gürkan Uygun, Murat Ovalı, Şencan Güleryüz ve oyundaki büyük kahkahaları alan rolü başarıyla canlandıran Metin Aslan paylaşıyordu.

Oyunu büyük bir keyifle oynuyorduk. Hele benim kafayı çekip Noel Coward'ın Özel Yaşamları'nın yerine Rostand'ın *Cyrano*'sunu oynamakta ısrar ettiğim sahnem belki de en keyifli yeriydi.

Bu oyunla çok ilginç bir anı Elazığ'da turne yaparken başımıza geldi. Elazığ benim birkaç yıldır en keyifli oynadığım yerlerden biriydi. Oradaki seyircinin beni ve oyunlarımızı sevdiğini sanıyorum. O yaz bir ay sürecek turne programımızda doğal olarak Elazığ da vardı. Bu sevdiğim oyunu o kentte oynamak bana ayrı bir keyif veriyordu. Ancak, turneye çıktığımız hafta Alev'e de, İlkay'a da Elazığ'da olmamız gereken günlerde İstanbul'da oyun konduğunu duyduk ve şaşırdık. Biletleri satılan Elazığ'ı iptal etmemize olanak yoktu. Üstelik ben ille de bu kentte oynamak istiyordum. Tiyatromuzun genç oyuncularından Ayça Bingöl son anda imdadımıza yetişti "İsterseniz ben rolü hemen ezberleyip, çıkarım" dedi.

"Ama sen benim otuz yıllık karımı oynamak için çok gençsin" diye yanıt verdim.

Oysa başka çaremiz yoktu. Genç de olsa Ayça'nın bu rolü oynaması gerekiyordu. O gün Elazığ'da matineden önce perdenin önüne çıktım ve durumu seyirciye anlattım. Seyirciler kendileri için yapılan bu özel hazırlıktan memnun olduklarını, konuşmama coşkun alkışlarla cevap vererek belli ettiler. Ayça o günkü iki gösteride hiçbir şey unutmadan inanılmaz oyunlar çıkarttı ve genç de olsa benim karım olduğuna seyirciyi inandırdı. Üstelik bütün gülmeleri de aldı ve oyunun sonunda Elazığ seyircisi tarafından ayakta alkışlandı.

Beni en çok şaşırtan oyunlardan biri de vaktiyle Dormen Tiyatrosu'nun en büyük başarılarından biri olan *Zafer Madalyası*'nın (*Mr. Roberts*) ikinci kez oynanışının başarısızlıkla sonuçlanması oldu.

Duygu Sağıroğlu'nun harikulade dekoru içinde (birincisinin dekorunu da o yapmıştı), Metin Serezli'nin sahneye koyduğu ve başrolleri Suat Sungur, İsmet Üstekin, Alper Düzen, Sefa Zengin, Engin Yüksel, Gürkan Uygun, Hakan Ökten gibi genç bir kadro tarafından olağanüstü bir tempo içinde başarıyla oynanan bu ikinci prodüksiyon, her nedense yeni yüzyılın seyircisini pek ilgilendirmedi.

Her görenin "Çocuklar harika oynuyorlar, bu oyun tutar" demesine rağmen nedense hiç tutmadı ve yirmi beş oyundan sonra yok olup gitti. Gençlerin de büyük heves, keyif ve içtenlikle sarıldıkları rolleri seyirci

tarafından takdirle karşılanmayınca hevesleri kursaklarında kaldı. Tiyatro buydu işte! Neyin başarı kazanıp kazanamayacağı hiçbir zaman perde açılıncaya kadar belli olmuyordu. Tiyatro bir çeşit kumardı. Belki bizleri de cezbeden buydu. Bu garip, ne olduğu belli olmayan macera hissi.

Son yıllarda en severek sahneye koyduğum prodüksiyonlardan biri de günümüzün en ilginç yazarlarından Ben Elton'ın *Popcorn* adlı oyunu oldu. Londra'da gördükten sonra bu oyunun mutlaka bizde oynanması gerek diye düşündüğüm *Popcorn*'u, 1998-99 sezonunun ilk oyunu olarak Dormen Tiyatrosu'nda sahneye koydum. Başrolleri Halit Ergenç, Güneş Berberoğlu, Kerem Atabeyoğlu ve Şebnem Özinal tarafından oynanan bu güncel oyun bizde hiç kuşku yok ki, en az Londra'daki kadar iyi oynandı. Osman'ın oyunun çok başarılı modern dekorunu ve Güler'in etkileyici kostümlerini gerçekleştirdiği *Popcorn*'un diğer rolleri Kaan Çakır, Gülbin Yeşil, Selin Tümer, Seda Dinler ve Mert Özger tarafından oynanıyordu. Şebnem Özinal'ın çok çarpıcı bir tuvalet içinde oynadığı seksi yıldız adayı, oyunu ne yazık ki medyanın bitmez tükenmez körüklemesiyle bir seks oyunu olarak tanımlamasına neden oldu. Oysa oyun günümüzün medyasını ve bu medyaya destek veren halkı yargılayan çok sert ve güncel bir oyundu.

Oyun medya tarafından yanlış tanıtıldığından, seyircimizin büyük bir kısmının oyundan uzak kalmasına neden oldu. Bu arada Güneş'in, Halit'in ve Kerem'in olağanüstü yorumları da arada kaynayıp gitti.

Müzikallere Selam

Müzikallerle öylesine özdeşleşmiştim ki, kendi tiyatromda da, sahnemin elverişli olmamasına rağmen bir müzikal yapmam neredeyse zorunlu hale gelmişti.

Kimi görsem, kiminle konuşsam "Haldun Bey, niye kendi tiyatronuzda bir müzikal sahnelemiyorsunuz?" diye beni sorguluyordu âdeta. Herkese sahnemin küçük olduğunu, müzikallerin geniş sahneler gerektirdiğini anlatmaya çalışıyordum ama nafile!

Nereye gitsem hep aynı soruyla karşılaşıyordum: "Haldun Bey, kendi tiyatronuzda neden bir müzikal sahnelemiyorsunuz?"

İnsanlar belki de haklıydı. Onlara *Sokak Kızı İrma*'yı 1961 yılında türlü olanaksızlıklarla sunmuş ve büyük başarı kazanmıştım. Aynı başarıyı 1970 yılında Erol Günaydın ve Cemal Reşit Rey'le birlikte gerçekleştirdiğimiz *Yaygara 70* ve *Uy Balon Dünya* gibi oyunlarla sürdürmüş, 1979 yılında ülke terörün pençesindeyken, Egemen Bostancı'nın yapımcılığında gerçekleştirdiğimiz *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'yla perçinlemiştim.

Göz açıp kapayıncaya kadar, aralarında *Bulvar, Oliver, Dün Gece Yolda Giderken Komik Bir Şey Oldu* ve İngiltere'ye giden ilk Türk tiyatro topluluğunun yapıtı özelliğini taşıyan *İstanbul Masalı* da bulunan, otuzun üstünde müzikale imzamı atmış, müzikallerin en belirgin adı haline gelmiştim. Bu yüzden de, yeni bir müzikal gerçekleştirmem kadar doğal bir şey düşünülemezdi. Özellikle elimde Nevra Serezli gibi bu iş için biçilmiş kaftan oyuncular varken.

Bu düşüncelerle bir yaz oturup, Kemal Uzun'un da yardımlarıyla *Yolun Yarısı* adlı oyunu yazdım. Oyun, sönmek üzere olan kırk beş yaşlarında ünlü bir sinema yıldızının ailesi ve mesleğiyle olan sorunlarını dile getiriyor ve Nevra'nın dişlerini geçirip, seve seve oynayabileceği bir karakterin çevresinde dönüyordu. Oyunun müzikleri için *Hisseli Harikalar Kumpanyası*, *Geceye Selam* ve *Selam Meloş* gibi müzikalleri birlikte gerçekleştirdiğimiz Melih Kibar'dan başkası düşünülemezdi. Melih de, yeniden benimle birlikte bir şey yapmak istediğinden, bu öneriyi fırsat bildi ve hemen kolları sıvayıp, çalışmaya başladı. Şarkı sözlerini de, Çiğdem Talu'nun ölümünden sonra *Şen Sazın Bülbülleri* müzikalinin şarkı sözlerini yazan Çetin Akcan üstlenmişti. Dekorları Osman Şengezer, kostümleri Sadık Kızılağaç, koreografiyi de, *Hisseli*'nin unutulmaz koreografisini yapan Oytun Turfanda gerçekleştirecekti. Oyunda gereken film sahnelerini, Kemal Uzun'la birlikte çekecektik. Ekip mükemmeldi. *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nın aşağı yukarı bütün yaratıcıları bu oyunda da görev alıyordu.

Nevra'nın yanı sıra, İsmet Üstekin, Demet Akbağ, Sevil Üstekin, Defne Halman, Buket Dereoğlu, Fikret Kuşkan, Turgay Kantürk, Ceylan Palay, Aynur Yetkin ve Devlet Tiyatrosu'nun değerli aktörü Alev Sezer'in rolleri vardı. Bize konuk sanatçı olarak katılan Alev, çok eski bir dostumdu. Onunla birlikte ilk çalışmamızı televizyonda yapmıştık. 1975 yılında TRT için gerçekleştirdiğim *Unutulmayanlar* dizisinin "Küçük Kemal" bölümünde başrolü oynamış ve büyük başarı kazanmıştı. Sonra da sesiyle, hele *Mavi Ay* dizisinde Bruce Willis'i seslendirmesiyle bütün televizyon seyircilerinin de sevgilisi haline gelen bu değerli sanatçı ne yazık ki, 1997 yılında yaşamının en verimli çağında esrarengiz bir hastalık sonucu aramızdan ayrılıp gitti.

Yolun Yarısı'nın provaları büyük bir keyifle sürüyor ve Melih'in olgunluk devrinin eserleri olarak adlandırdığım şarkıları bizleri çok mutlu ediyordu. Hele "Çizgiler" adlı şarkısı bence Türkiye'de yazılmış en güzel şarkılardan biri olmuştu.

Nevra da yaşlanmakta olan bir kadının yüzünde beliren çizgileri anlatan şarkıyı, mükemmel bir yorumla söylüyor ve daha provalarında bile hepimizi heyecanlandırıyordu. Oyunda Nevra'nın canlandırdığı karakterin rol aldığı filmlerden de parçalar gösteriliyordu. Bu bölümleri Kemal'le birlikte Polonezköy ve çevresinde gerçekleştirmiştik. Filmdeki Jön rolünü büyük bir nezaketle, genç sinema oyuncularımızdan Yılmaz Zafer kabul

etmiş, bütün ısrarlarımıza rağmen kendisine teklif ettiğimiz ücreti almamış, Dormen Tiyatrosu adına bu işi yapmış olmanın kendisi için bir onur olduğunu söylemişti. Onun da zamansız ölümü ve eşi Perihan Savaş'ın olağanüstü emek ve gayretlerine rağmen ölmeden önce çektiği sıkıntılar, bütün Türkiye gibi bizleri de üzmüştü. Böyle zamanlarda insan "Bazı kişiler neden bu kadar şanssız oluyor" diye düşünmekten kendini alamıyor. Yılmaz Zafer, Alev Sezer gibi pırıl pırıl insanların genç yaşlarında ıstırap çekerek yok olmalarının bir yerde bir açıklaması olmalı gibi geliyor bana. O yüzden yaradılış hakkında hiçbir şey bilmediğimiz gerçeği yüzümüze bir kez daha şamar gibi çarpıveriyor. Gerçekten de şu koskoca evren hakkında, hayat hakkında, yaradılış hakkında hatta doğanın inanılmaz düzeni hakkında bildiğimiz ne kadar az şey var aslında. Bu düşüncelere dalınca, insanın mantığı yok olup, yerini korkunç bir kaosa bırakıyor.

Altı haftalık sıkı bir prova sürecinden sonra, oyunun genel provası gelip çattı. Uzun meslek hayatımda, en mükemmel giden genel provalardan biri olmuştu. Bu genel prova oyunun her şeyiyle seyircinin karşısına çıkmaya hazır olduğunu gösteriyordu. Bu da böylesine karışık teknik ayrıntısı olan bir oyun için, hele hele o oyun bir de müzikalse mutluluk duyulacak bir olaydı.

Oyun ilk gecede bir yardımsever kuruluşunun yararına oynandığından, salon tıklım tıklım doluydu. Ben her zamanki yerim olan balkonun en arkalarında kapının yanı başındaki koltuğa oturmuş, balkonu dolduran seyirciye bakıyordum. Filmin aksaklık yapmaması için son kontrolü yapan Kemal de yanıma gelip oturdu ve "Her şey yolunda" dedi. Aynı anda oğlum Ömer'le karısı Gülden balkonun kapısında beliriverdiler.

"Hani siz bu gece bir yere yemeğe davetliydiniz" dedim.

"Davetliyiz ama biraz geç gideceğiz" dedi Ömer.

"Merak ettik, oyunun ilk on beş dakikasını seyredip öyle gideceğiz" diye ekledi Gülden.

Son zil çaldı ve perde açılıp sahnenin önündeki büyük ekran ortaya çıktı. Aynı anda filmin başlaması gerekirken, ekran nedense öyle bomboş kalıverdi.

"Niye başlamıyorlar? Filmin çoktan başlaması gerekirdi" diye fısıldadım Kemal'e.

"Bir aksilik oldu herhalde, ben gidip bir bakayım" dedi Kemal yerinden fırlayarak.

Film bir türlü başlamıyordu. Bana yüzyıllar kadar uzun gelen iki üç dakikalık bir kâbustan sonra ekranda birtakım şekiller görünmeye başladı. Kapkara bir görüntüden seçebildiğim kadarıyla Nevra ve Yılmaz Polonezköy'de çektiğimiz bir aşk sahnesini oynuyorlardı. Gözlerime inanamıyordum. Bir akşam önce pırıl pırıl görünen film, koyu bir sis perdesine bürünmüş gibiydi. Nevra dört dansçı eşliğinde müzikalin ilk şarkısı olan "Kolay Değil Bu İş"i söylemeye başlamıştı.

Neyse durum bundan sonra kurtulur, diye rahat bir nefes almıştım. Tam o sırada ne olduysa oldu, ses sorumlumuz Hakan Özekici'nin yönetiminde bulunan kayıt cihazının üstündeki, Nevra'ya eşlik eden play-back bandı, seyircinin arkasına fırlayıverdi. Sahnedekiler ne yapacaklarını şaşırmış bir durumda apışıp kalmışlardı. Müzik olmadan ne şarkıya ne dansa devam etmeye olanak yoktu. Nevra çaresizlik içinde seyirciye dönüp:

"Gördüğünüz gibi işimiz kolay değil" deyip alkışını almıştı ama bizim ses cihazını yoluna koyuncaya kadar perdeyi kapamamız gerekmişti. Seyircinin mırıltıları arasında perde kapanınca ben bir anda kendimi sahne gerisinde bulmuştum.

"Çok uzun sürer mi bu işin tamiri?" diye sordum Hakan'a umutsuzlukla.

"Merak etmeyin beş altı dakikada yoluna koyarız?" diye sözüm ona teselli etti beni Hakan. Arkasından da kendi kendine "Milyonda bir kere olacak bir şey bizim başımıza geldi" diye hayıflanıyordu.

Benim sahneye çıkıp seyirciden özür dilemem ve beş altı dakika içinde oyuna yeniden başlayacağımızı söylemem gerekiyordu. O geceyi nasıl atlattık ben de bilmiyorum ama bildiğim bir şey varsa o da; bir daha teknik donanımlar mükemmel olmadıkça, hele bizimki gibi elverişsiz bir sahnede müzikal yapmamaya karar vermiştim. Öte yandan, konservatuar öğrencilerimle her yıl sonu bir müzikal sahneye koymayı da âdet haline getirdim son zamanlarda. Dekor, kostüm kullanmadan bir tek piyano eşliğinde birçok müzikal gerçekleştirdik böylelikle. *Müzikallere Selam, Müzikallere Devam, Yaygara 70, Dün Gece Yolda Giderken Komik Bir Şey Oldu, Çiğdem Talu'ya Selam* ve *Amphitryon 2000* gibi keyifli oyunlar çıktı ortaya. Bu oyunlarda birçok genç oyuncu seyirci karşısında ilk kez şarkı söyleme olanağı buldu ve böyle bir şeyi yapabileceğini kanıtladı kendi kendine. Bu müzikaller İstanbul Üniversitesi Tiyatro Bölümü'nün her yıl merakla beklenen bir olayı haline geldi.

Son yıllarda sanat danışmanlığını üstlendiğim Yapı Kredi Sigorta'nın da katkılarıyla bu oyunlar, Robert Kolej'in Suna Kıraç Salonu'nda her yıl birer gala ve kokteylle seçkin davetlilere de gösterilmeye başladı ve bu gösteriler neredeyse Yapı Kredi Sigorta'nın vazgeçilmez bir geleneği haline geldi.

Amphitryon 2000 ya da sonradan uygun görülen adıyla *Nerede Kalmıştık*, benim çok sevdiğim bir oyunun, Plautus'un *Amphitryon* adlı farsının müzikal bir uygulamasıydı. Bilindiği gibi iki bin beş yüz yıl önce yazılmış olan Plautus'un bu oyununun yalnızca bir bölümü günümüze kadar gelebilmiş, geri kalanı ise tarihin karanlığı içinde yok olup gitmişti. Başta Shakespeare ve Molière olmak üzere birçok yazar bu kalıntılardan esinlenmiş, oyunu kendilerine göre uygulayıp baştan yazmışlardı. Hatta Molière kendi uygulamasına rahatlıkla *Amphitryon* adını vermişti. Ünlü Fransız yazar Jean Giraudoux otuzlu yılların sonunda kendi uygulamasını *Amp-*

hitryon 38 diye tanıtmıştı. Bunun da nedeni bu versiyonun Plautus'un farsının otuz sekizinci uygulamasının olmasıydı.

1950'li yıllarda amatör oyuncularla yaptığım çalışmalarda bu oyun, benim de çok ilgimi çekmiş ve kendime göre bir uygulamayı da ben gerçekleştirmiştim. *Amphitryon*'un çevirmeni Nurullah Ataç oyunun sergilendiğini duymuş, Ankara'dan kalkıp gelmiş ve bir gün Parmakkapı'daki Cep Tiyatrosu'nun kapısında belirivermişti. Ataç'ı orada karşımda görünce ödüm patlamıştı. Plautus yüzyıllardır ortada yoktu. "Oyunumu ne hakla bu hale getirip beni rezil ettin" diye beni doğduğuma doğacağıma pişman edemezdi ama Nurullah Ataç yaşıyordu ve anamdan emdiğim sütü burnumdan getirebilir, Plautus'un intikamını alabilirdi.

Neyse gördüğünden memnun kalmış olmalı ki, oyundan sonra "Çocuk, sende çok iş var" diye boynuma sarılmış ve beni kutlamıştı.

Yeniden yazdığım ve adını *Amphitryon 39* koyduğum tekst günün birinde kaybolup gitti ve bir daha bulunmadı. Bu yüzden de 1999 yılının sonunda Üniversitedeki öğrencilerimle oynamaya karar verdiğimiz emektar *Amphitryon*'u tekrar yazmak zorunda kaldım ama bu kez yeni bir şey yapabilme isteğiyle daha ileri giderek, oyunu manzum yazdım ve bir müzikal haline getirdim. Şarkı sözlerini artık bu konuda uzmanlaşmış olan Çetin Akcan yazacak, besteleri de derslerimde öğrencilerime eşlik eden Serpil Günseli deneyecekti. Deneyecekti diyorum çünkü Serpil o güne dek müzikal yazmak bir kenara, doğru dürüst bir müzikal bile seyretmemişti ama yıllarca öğrencilerimle yaptığım çalışmalarda benimle birlikte olmuş ve müzikal işini çok sevmişti.

Öneriyi yaptığım zaman "Acaba becerebilir miyim?" diye sordu telaşla.

"Bomba gibi becerirsin. Bugüne kadar bunca beste yaptın" diye yanıt verdim.

Haklıymışım, Serpil *Amphitryon 2000* için yaptığı besteler harika oldu ve bu konuda ne kadar yetenekli olduğunu ortaya koydu. Ben de "Yeni bir müzikal bestecisi kazandık" düşüncesiyle büyük bir mutluluk duydum.

Oyunu görüp beğenen Yapı Kredi Sigorta'nın Genel Müdürü Erhan Dumanlı, profesyonel olarak yapılacak bir prodüksiyonun sponsorluğunun kendileri tarafından üstlenileceğini söyleyince, kolları sıvayıp oyunu sergileyebileceğimiz bir tiyatro aramaya başladım. Bu prodüksiyon için en uygun olan Şehir Tiyatroları'nın sanat danışmanı Kenan Işık'la konuşmam kısa sürdü. Işık böyle bir şeye yanaşmamaya kararlı görünüyor ve sponsorlu bir prodüksiyonu kendine göre nedenlerle istemiyordu. Oysa Şehir Tiyatrosu'nun kadrosunda bu müzikal için biçilmiş kaftan oyuncular vardı.

Kenan Işık'la konuştuktan sonra bizim tiyatronun prodüksiyon görevlisi olan Murat Ovalı'ya "Acaba oyunu Devlet Tiyatrosu'na mı önersem" diye sordum.

"Niye bizde oynamıyoruz" diye damdan düşer gibi sordu Murat.

"Sahnemiz küçük de ondan."

"*Amphitryon* çok büyük bir sahne isteyen bir müzikal değil ki."

"Haklısın Murat! Madem sponsorumuz da var niye biz oynamıyoruz acaba?" diye bu kez soruyu hem Murat'a hem kendime sormuştum. Okulda yaptığımız prodüksiyonun öyle çok büyük bir sahneye gereksinimi olmamıştı. Üstelik oyun tek dekor içinde oynanıyordu. Murat doğru düşünmüştü, *Amphitryon 2000* için en doğru yer bizim tiyatroydu.

Murat tam bir tiyatrocu gibi yetişmişti. Aktörülüğünün yanı sıra bir tiyatro yöneticisinde bulunması gereken bütün inceliklere sahipti. Üstelik kendini çevresine hemen sevdirebilecek bir yeteneği de vardı. Tam anlamıyla şeytan tüyü olan bir insandı Murat. Onu bize getiren, *Şahane Züğürtler*'in ikinci prodüksiyonunda Gronchenko rolünü başarıyla oynayan Hüseyin Köroğlu oldu.

"Haldun Abi tam sizin tiyatroya yakışacak bir genç buldum, onu sizinle tanıştırmak istiyorum" dedi bir gün.

Hüseyin'in aracılığıyla tanıştığımız Murat, başrolünü Metin Serezli'nin oynadığı *Beşten Yediye* adlı komedinin provalarını izlemek için izin istedi ve bütün gün provalara herkesten daha önce gelmeye başladı. Benden ilk günden itibaren olumlu not almıştı Murat... Her şeyi büyük bir dikkatle izliyor, gereken yardımları angarya da olsa (çay getirmek, masa taşımak gibi) büyük bir mutlulukla yapıyordu. Tiyatroyu sevdiği hem de çok sevdiği her halinden belli oluyordu. O güne dek birçok kişi provaları izlemek için heyecanla benden izin istemiş, "Peki buyurun" deyince sevinçten bayılacak hale gelmiş ama iki ya da üç gün geldikten sonra da sıkılıp ortadan yok oluvermişlerdi. Oysa Murat sıkılmak şöyle dursun, provaların her saniyesinden büyük bir keyif alıyordu. Bu yüzden de kısa bir sürede tiyatromuzun yöneticileri arasına girmiş ve bütün tiyatro çevresi tarafından da çok sevilen biri haline gelmişti. Dormen Tiyatrosu'na katıldıktan kısa bir süre sonra da İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı'na girmiş ve başarıyla mezun olmuştu.

Amphitryon 2000'i bizim tiyatroda yapmaya karar vermemiz Yapı Kredi Sigorta yöneticilerini de sevindirmişti. Okul prodüksiyonundan sonra teksti elden geçirmiş, bazı yerleri yeni baştan yazmış ve altısı erkek, altısı kadın on iki kişilik koroyu, beşi kız beşi erkek on kişiye indirmiştim. Okul prodüksiyonundan Dormen'e transfer olanlar, Fery Baycu, yeni asistanım Cenk Tunalı ve son zamanlarda duyduğum en güzel seslerden birinin sahibi Atılgan Gümüş'tü. Geri kalan rolleri Halit Ergenç, Gülen Karaman, Şebnem Özinal, Ali Altuğ, Nuri Gökaşan, Yosi Mizrahi, Murat Ovalı, Ayçıl Yeltan oynuyor, koroyu Eda Özel, Özgür Özaslan, Ayşe Teker, Alev Turgay, Aysun Sökmen, Umut Tabak, Oktay Oy ve Mark Levitas tamamlıyordu. Ben de oyunu değiştirildiği için saçını başını yolan yazar, Plautus rolünü üstlenmiştim ve bu rolü büyük bir keyifle oynamıştım.

Serpil Günseli'nin yazdığı şarkılar gerçekten çok güzeldi. Bu kız-

da çok iş vardı... Her şeyin en mükemmeli yapılmaya çalışılmış, Çetin Akcan'ın şarkı sözleri, Osman Şengezer'in dekoru, Güler'in kostümleri, Eser Taşkıran'ın aranjmanlarıyla ortaya gerçekten güzel bir prodüksiyon çıkmıştı. Her şeyiyle gurur duyabileceğimiz bir prodüksiyondu bu ama ne yazık ki bizim böylesine gurur duyduğumuz bu prodüksiyon, yalnızca bazı kimseler tarafından beğenilecekti. Bizim komedilerimize alışan izleyiciler için fazla sofistike, fazla uçuk bir oyun olmuştu. Erhan Dumanlı, Göksel Kortay, Sevim Çavdar gibi kimselerin "Harika" diye göklere çıkardıkları oyunu, birçok kimse de "Çocuk oyunu", "Saçma sapan" diye nitelendiriyordu. Tabii bunun sonucu olarak da *Amphitryon 2000* ya da *Nerede Kalmıştık* yalnızca yirmi iki kez perdesini açabildi ve birçok *Amphitryon* gibi tarihin karanlığı içinde kaybolmak üzereyken, Boyut Yayınları tarafından çok güzel bir kitap olarak basıldı. Hiç kuşkum yok ki bu oyunu ileriki yıllarda birileri oynayacak ve tam anlamıyla keyfine varacak.

Amphitryon 2000'in istediğim başarıyı kazanmaması beni kesinlikle yıldırmadı. Yıldırsaydı aynı yıl içinde, büyük bir başarıyla sergilenen *Bir Kış Öyküsü* ve Hülya Avşar için yazdığım şimdilik rafa kalkan *Kantocu*'yu yazamazdım.

Her zamanki gibi tiyatroya selam ve müzikallere devam.

Yeni Atılımlar

"Senin burada önümüzdeki yıl *Hisseli Harikalar Kumpanyası*'nı sahneye koymanı istiyorum" dedi Müjdat Gezen.

"Evet Haldun Bey. Harika olur" diye üsteledi Birsen Yayla.

Bu konuşmalar 2000 yılının mart ayında Müjdat'ın sahneye koyduğu *Yedi Kocalı Hürmüz*'ü seyretmeye gittiğim gece, Yayla Sanat Merkezi'nin gişe arkasındaki bürosunda oluyordu. Büyükçe bir yerdi bu büro. Üç geniş oda iç içe olduğundan, oyunu seyretmeye gelen tanıdıklar Birsen Yayla'nın büro olarak kullandığı bu salonda ağırlanıyor, oyun olmadığı zamanlarda da tiyatronun yönetim ve muhasebe işleri bu üç odada çalışan kişilerce yürütülüyordu. Biz de bu birlikte gittiğim İsmet Ay ve Fery Baycu'yla oyundan önce oraya alınmış ve Yayla Sanat'ın büyük patronu Yavuz Yayla'yla tanışmıştık. Yalnız o gece orada iki Yavuz Bey olduğu için hangisinin patron olduğunu bir süre kestirememiştim.

"*Hisseli* olmasın, yeni bir şeyler yapalım" diye karşılık verdim biraz önce yapılan öneriye.

"Biz sizinle mutlaka bir şeyler yapmak istiyoruz" dedi Birsen Yayla içtenlikle. Son derece samimi olduğu her halinden, özellikle de gözlerinden belliydi.

"İnşallah ama dediğim gibi yepyeni bir şey yapmayı tercih ederim" diye tekrarladım bu konudaki duygumu.

O gece sonradan öğrendiğime göre, benim Yavuz Bey'in eşi sandığım Birsen Hanım, patronun kız kardeşiymiş. Onu öğrenmiştim ama patron Yavuz Bey'in iki Yavuz Bey'den hangisi olduğunu öğrenememiştim. Sonradan dost olduğum ve birlikte çok rahat çalıştığım Birsen Yayla, ilginç bir kadındı. Köklü bir Anadolu ailesinden gelen terbiyesiyle ağabeyine çok saygılı davranıyor ve yanlış düşündüğünü sansa bile onun sözünden dışarı çıkmayı aklından bile geçirmiyordu. Birsen, Yavuz Yayla'yı ailenin temel direği olarak kabullenmişti.

Nükhet Duru Hürmüz'ü oynuyordu. Etrafı Türkiye'nin en ileri gelen, muhteşem karakter oyuncuları ordusuyla çevrilmişti. Kimler yoktu ki kadroda: Nilgün Belgün, Ümit Yesin, Levent Özdilek, Lâle Oraloğlu, Ercan Bostancıoğlu, Settar Tanrıöven, Yaman Tüzced, Osman Gidişoğlu, Sümer Tilmaç, Ayşen Gruda ve doksan küsür yaşındaki Necdet Mahfi Ayral. İş bununla da bitmiyor, önemli genç ya da yaşlı oyuncular minicik rollerde birden karşınıza çıkıyorlardı. Müjdat görkemli bir kadro toparlamış ve "Bir Ramazan Eğlencesi" olarak tanımlayabileceğim bir iş çıkartmıştı ortaya.

O gece oradan prensip anlaşmasına varmış olarak çıktım, Yayla Sanat'ın imkânlarıyla bir müzikal sahneye koymak için bir şeyler yazmayı planladım. İş böyle ciddi boyutlara gelince, menajerim Gamze Platin de girdi devreye ister istemez... Gamze birçok kişi gibi benim işlerimin yanı sıra *Yedi Kocalı Hürmüz*'ün yapımcılığını da üstlenmişti.

Gamze'yle ilk karşılaşmam yine bir müzikal projeyi, başka bir ünlü şarkıcıyla konuşurken olmuştu. Yeşim Salkım'la bir proje konuşmak üzere buluşmuş, o da doğal olarak menajeri Gamze Platin'i getirmişti. Birkaç görüşmeden sonra Yeşim'le proje suya düşmüş ama biz Gamze'yle dost olmuştuk. Daha önce Tarkan'ın ün kazanmasında da parmağı olan bu uzun boylu, hoş kadın hiç de kafalardaki menajer imajına uymuyordu. Üstelik gördüğüm kadarıyla son derece becerikli ve ne istediğini, ne yaptığını bilen bir insandı.

"Benim de menajerim olur musun?" diye sordum bir gün damdan düşer gibi.

"Estağfurullah" diye cevap verdi yüzü kızararak.

Neden böyle cevap verdiğini ilk başta anlamamıştım. Sonradan bunu nezaketinden "Ben kim oluyorum sizin menajeriniz olacak?" anlamında tevazu göstererek, bana da iltifat ettiğini düşündüm. Ben biraz ısrar edince tevazuu bir tarafa bırakarak menajerim oldu ve beni gerçekten büyük bir rahatlığa kavuşturdu. Şimdi bütün ekstra işlerimde o konuşuyor, alacağım ücretlerin tartışmasını o yapıyor hatta tiyatro dışında yaptığım bütün prodüksiyonların bir çeşit yapımcılığını da üstleniyor. Birlikte, Esbank'ın 75. Yıl şenliği, *Turkish Musical Cavalcade* gibi birçok işi gerçekleştirdik. *Bir*

Kış Öyküsü müzikalinin yanı sıra *Dadı* dizisindeki rolüm için gereken anlaşmaları da o yapmıştı.

Yayla Sanat'la konuşmalarım sıklaşınca Gamze de hem benim menajerim hem onların yapımcısı olarak işe girdi. Hep birlikte konuşmalarımız ışığında, bir "Star" bulup ona göre bir müzikal yapmaya karar verdik. Bu iş için en elverişli insan da tiyatrodan gelme ve aynı zamanda sinema dünyamızın büyük komedyeni Kemal Sunal olabilirdi. Kemal'in tiyatroya dönme fikri bana çok cazip gelmişti. Ertesi sabah kalkar kalkmaz ne yapacağımı düşünmeye başladım ve Kemal Sunal'a bir teklif yapıp, onunla bir proje hazırlığına girmeye karar verdim. Hiç kuşku yok ki Kemal Sunal'ın tiyatroya dönüşü büyük bir ilgiyle karşılanırdı. Kemal Sunal tam anlamıyla tiyatrodan yetişmiş, Kenterler ve Devekuşu Kabare gibi topluluklarda küçük roller oynayarak uzun yıllar çalışmış, 1972 yılında sinemaya *Tatlı Dillim* filmiyle adımını atmış ve o günden sonra Türkiye'nin en popüler sinema oyuncularından biri olmuştu. 1998 yılında başrollerinden birini üstlendiği Sinan Çetin'in *Propaganda* filmindeki oyununu o kadar beğenmiştim ki, tiyatroya dönmesini, hem onun için hem seyirci için mutlu bir olay olarak görüyordum.

Ertesi sabah Kemal bana kahveye geldi ama ne kahve ne de çay içti. Yemeğe geldiği gün yemek de yemedi. Onun öyle bir âdeti vardı. Pazartesi akşamları bir iki saat için uğradığı Arif'in yerinde ya da namı diğer Çiçek barda, sinemacılarla köşedeki masaya oturur, sudan başka bir şey içmezdi. Belki de hayatında hiç içki içmemişti. Tiyatroya dönme fikri Kemal'e de cazip gelmişti ve benimle birlikte proje üzerinde konuşmaya başlamıştı. Her nedense Ertem Eğilmez'le yaptığı filmler ve Şaban dizilerinden yola çıkmak ona çok ilginç geliyordu. Ben de onu yepyeni bir çehreyle, bugüne kadar görünmediği bir tiple seyirciye sunmak istiyordum. Benim bütün ısrarlarıma rağmen, o sabah *Tosun Paşa* filmi üzerinde durdu ve onu tekrar seyretmemi istediğini söyledi.

Bir gün sonra Kemal Uzun filmin kasetini bulup getirdi. Filmin hiçbir yanı müzikal için uygun olmadığı gibi konusu ve tipleri de son derece ilkel kalıyordu. Böyle bir şeyden yola çıkmamız mümkün değildi. Bu yüzden de Kemal Uzun'la kolları sıvayıp, Kemal Sunal'ın yaptığı öteki filmlerin kasetlerine saldırdık. Hiçbiri beni tatmin etmiyordu. Sonunda *Buzlar Çözülmeden* filmi bize biraz uygun geldi. Gerçi film Cevat Fehmi'nin aynı adlı oyununa haksızlık ediyor ve yazarın belki de en iyi yapıtını sudan bir komedi haline getiriyordu ama *Buzlar Çözülmeden* bir müzikale elverişli pek çok öğe içeriyordu.

Bu fikri ortaya attığım zaman, herkesin ortak düşüncesi "Ayol deli misin? *Buzlar Çözülmeden* nasıl müzikal olur?" olmuştu. Onlara göre neresinden bakarsanız bakın *Buzlar Çözülmeden* müzikal olamazdı. Belki de haklıydılar ama öte yandan ben işi biraz inada bindirerek bu düşüncemde direndim. İki Kemal de bana inanmış, bu oyunun müzikal için elveriş-

li olduğunu kabul etmişlerdi. Bu nedenle de Sunal'ın bana gelip gitmesi sıklaşmaya başlamıştı. Sonra günün birinde önceden kararlaştırdığımız randevuya gelmedi. Hep sözünde duran bir kişi olduğu için merak ettim. Cep telefonundan aradım, cevap çıkmadı. O gün Kemal Uzun'a telefon edip "Haldun Abi'ye söylemeye cesaretim yok ama ben bu işe devam edemeyeceğim. İlk geceyi düşündükçe şimdiden uykularım kaçıyor. Ben o heyecana dayanamam" demiş.

Böylelikle starsız ortada kalıvermiştik. Öte yandan oyunu yazmaya başladığımdan, işi sonuna kadar götürmeye kararlıydım. Kemal Sunal olmadan da bu işi yapacak ve başka bir adla bu müzikali gerçekleştirecektim.

Bu arada Müjdat Gezen, Yayla'nın yöneticileriyle arasında çıkan anlaşmazlık yüzünden sanat danışmanlığından ayrılmaya karar vermiş ve bütün ısrarlarıma rağmen bir daha geri dönmemişti. Müjdat'ın kesin olarak bu işi bir daha üslenmeyeceğini öğrenince, menajerim Gamze Platin'in de desteğiyle sanat yönetmenliğini ben üstlenmeye karar verdim.

"Çok mutlu oldum, biz size teklif yapmaya cesaret edemezdik" dedi Birsen Yayla bu kararımı duyunca. Bu karardan sonra 2001 yılının mart ayında Yayla Sanat Merkezi'nin sanat danışmanı olarak göreve başladım. Böylelikle Yapı Kredi Sigorta ve kendi tiyatromu da hesaba katacak olursak, üç sanat danışmanlığını birlikte yürütecektim.

Yayla'daki çalışmalarımız çoğunlukla salı öğle yemeklerinde Birsen Yayla, Dilek Güven, Kemal Uzun ve genç asistanım Cenk Tunalı'nın da katılımıyla gerçekleşiyordu. Dilek Güven, Yayla Sanat'ın bir çeşit müdiresiydi. Aşağı yukarı her şey onun sorumluluğundaydı. Yemek yediğimiz yer Yayla'nın üst katındaki, adalara karşı hoş lokantasıydı. Salı toplantılarımız (bazen günleri değiştirerek) adı Park Cafe olan bu lokantada devam ediyor, böyle giderse devam edecek de... Toplantılarımızda ciddi konularımızın yanı sıra günlük dedikodulardan ya da gündemdeki önemli bazı olaylardan da söz etmeyi ihmal etmememiz, bu toplantıları daha hoş bir hale getirdi. Dilek Güven şen kahkahalarıyla bu toplantıların neşe kaynağıdır. Her hafta yemeklerde perhizde olduğunu söyler ama yemeğin sonunda dayanamayıp tiramisu yemeyi de ihmal etmez. İlk aylarda *Bir Kış Öyküsü*, konuşmalarımızın ana konusunu oluşturuyordu. Kemal Sunal'dan boşalan rolü kim oynayacaktı? Onun kadar önemli olan Deli Çavuş rolüne kimi bulacaktık? Birsen Yayla star adların gerektiğine inanıyor ve star adlar bulmakta ısrar ediyordu. Zeki Alasya, Sunal'ın yerine düşünülen ikinci ad oldu. Deli Kaymakam rolü Zeki için biçilmiş kaftandı. Rolü kabul ederse oyun için gerçekten hoş bir şey olacak, tutması için de çekici bir neden oluşturacaktı. Zeki'yi bir gün evime davet ederek projeyi kendisine açıkladım. Benimle çalışmaktan büyük bir mutluluk duyacağını söyleyerek, rolü prensip olarak kabul etti. Para işini her zamanki gibi ben konuşmamış, bu işi prodüksiyon sorumlumuz Gamze Platin'e

bırakmıştım. Gamze Platin teklifi yaptı ve Zeki'nin astronomik bir rakam istediği haberiyle geri geldi. Zeki'nin istediği ücret öyle yüksekti ki bu parayı Broadway müzikalleri bile ödeyemezdi.

"Herhalde oynamak istemiyor da ondan böyle bir şey istedi" dedi ücreti duyunca Birsen Yayla.

Doğrusu Zeki'nin istediği ücreti duyunca ben de neredeyse küçük dilimi yutacaktım. Sonradan Zeki ile patronumuz Yavuz Yayla arasında geçmişte bir para alışverişi olduğunu, Zeki'nin Yayla'ya borçlu kaldığını öğrendim ve Zeki'nin bu parayı borcunu ödeyebilmek için istediğine karar verdim.

"Biz onunla nasıl olsa anlaşırdık. Niye böyle bir şey yaptı ki?" diye sorup durdu Yavuz Bey şaşkınlıkla.

Zeki hayali suya düşünce rol için yeni adlar aramaya başladık. Benim kafamda rolü çok iyi oynayabilecek biri vardı ama sansasyonel bir ad olmadığı için salı toplantılarında açıklamaya çekiniyordum.

Kadın başrol için de çok yetenekli bulduğum Selma Güneri'ye teklif yapmış, onun da olmayacak bir ücret isteğiyle karşılaşmıştık. Bu arada Cem Yılmaz, Okan Bayülgen, Erdal Özyağcılar, Şener Şen, Zafer Algöz, Güven Kıraç, Melek Baykal gibi adlar çeşitli roller için geldi geçti konuşmalarımız arasında. Kimiyle konuşuldu, kimine haber yollandı, kimine de teklif bile yapılamadı. Sonunda kaymakam rolü gönlümde yatan aslana kaldı ve Devlet Tiyatrosu'nun değerli aktörü Selçuk Yöntem, rolün sahibi oldu. Selma Güneri'nin yerine yıllar öncesinin bir tiyatro oyuncusu olan Perihan Savaş'la, kaymakamın genç yardımcısı için de Dormen Tiyatrosu'nun eski oyuncusu, pop dünyasının yakışıklı sanatçısı Emre Altuğ'la anlaşma yapıldı. Kasabanın kötü adamlarını, Müjdat'ın prodüksiyonundan miras kalan değerli karakter oyuncuları Ümit Yasin, Settar Tanrıöven, Ercan Bostancıoğlu, Osman Gidişoğlu, Yaman Tüzced ve sonradan aramıza katılan eski oyuncum Yalçın Otağ üstlenmişlerdi. Yine *Hürmüz*'de oynamış olan, Dormen Tiyatrosu'nda altı yıl birlikte çalıştığımız Nilgün Belgün, küçük olmasına rağmen yörenin fahişesi Kıymet rolünü oynamakta ısrar etmişti.

Hürmüz'den yeni kadroya katılan bir de Ayşen Gruda vardı. Ben Ayşen için özellikle bir rol yazmıştım. Oyunda olmayan Hademe Remziye rolü, Ayşen için biçilmiş kaftan olmuş ve onu o güne kadar çizdiği tiplerden değişik bir karaktere yönlendirmişti. Provalarda, çok başarılı olacağı belli olmaya başlamıştı. Sonra günlerden bir gün ne olduysa oldu, Ayşen hastalığını bahane ederek provalara devam edemeyeceğini söyledi. Ertesi gün gazete ilanlarından Levent Kırca'nın *Kadıncıklar* oyununda oynayacağını öğrendik ve çok üzüldük. "Rolü kime versek acaba" diye düşünüp dururken, Muammer Karaca'nın eski yıldızı Ayla Karaca bana telefon edip hatırımı sordu. "Bu işte bir hayır vardır" düşüncesiyle rolü Ayla'ya teklif ettim, o da sevinerek kabul etti. Böylece de

otuz yıllık bir ayrılıktan sonra tiyatroya geri dönmüş oldu. Oyundaki diğer çeşitli roller için Melih Çardak, Ali Altuğ, Atılgan Gümüş, Deniz Biber, Başak İlhan, Bülent Şakrak, Murat Aydın, Candan Ünal, Bülent Düzgünoğlu, Funda Güllü ve *Amphitryon*'dan sonra oyuncu olmaya karar veren Özgür Özaslan gibi genç oyuncular seçilmişlerdi. Her şey yerli yerine oturmuştu. Artık provalara başlamaya hazırdık ama Deli Çavuş rolü için hâlâ istenen çapta bir oyuncu bulunamamıştı. O günlerde bir toplantı için evime gelen Hâdi Çaman ile Rutkay Aziz "Neden Bülent Kayabaş'ı düşünmüyorsunuz? O rol için harika olur" gibi bir laf attılar ortaya. Gerçekten de çok sevdiğim halde Bülent hiç aklıma gelmemişti. Ben onu nedense hep sinema ve televizyon oyuncusu olarak düşünmüştüm. Bülent'in rolü severek kabul etmesiyle kadromuz tamamlanmış ve provalara başlayabilmiştik. İlk başlarda, özellikle karakter aktörlerimizin bir bölümü oyuna pek ısınamamışlardı ama günler geçtikçe oyunun içine girdiklerini ve rollerini severek oynamaya başladıklarını hissettim. İlk yaptığımız toplantıda dansçıları Rusya'dan getirtmeye karar vermiştik ama sonradan bunun çok zor olacağını ve o insanlarla her bakımdan başa çıkamayacağımızı düşündük. Bunun üzerine Selçuk Borak'la bizim okulun yani İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı Bale Bölümü öğrencileriyle çalışmaya karar verdik. Genç asistanım Cenk bunu daha önce önermiş ama her nedense bu önerisi pek ciddiye alınmamıştı. Provalarda ve oyun başladıktan sonra Cenk'in ne kadar haklı olduğunu görmüş olduk. Aynı zamanda Çağdaş Bale dansçıları olan Şencan Semerci, Onur Tunay, Murat Kalfagil, Özgür Adam İnanç, Murat Kurtulmuş, Zeynep Bengier (Sinan Bengier'in kızı), Arzu Kaya, Özlem Işık, Çağrı Çekiç ve Gizem Gökçe'den oluşan on iki kişilik dans grubumuz yetenekleriyle Selçuk Borak'ın bence olağanüstü koreografisi, kırk yıllık profesyonellere taş çıkartacak biçimde gerçekleştirdiler ve oyunun vazgeçilmezleri haline geldiler.

Çetin Akcan en olgun şarkı sözlerini yazmış, Serpil Günseli *Amphitryon 2000*'deki başarısının daha üstüne çıkarak bu sözlere kusursuz besteler yapmış, genç dekoratör Barış Dinçel kelimenin tam anlamıyla harika bir dekor yaratmış, Güler Yiğit hiç de tarzı olmayan kostümleri başarıyla gerçekleştirmiş, Eser Taşkıran beş kişilik orkestrasıyla fevkalede bir uyum sağlamış, Yayla Sanat'ın Ahmet Demircioğlu ve Erdoğan İkizci başkanlığındaki teknik ekibi inanılmaz bir iş çıkarmışlardı ortaya. Bir yönetmen için, üstelik o yönetmen bir de oyun yazarıysa, bundan büyük bir mutluluk olamazdı.

Oyun, 2000 yılının 3 Kasım gecesi perdesini açtı ve dakikalarca ayakta alkışlandı. Hepimiz çok mutlu olmuştuk. Ben kendi hesabıma, bu prodüksiyonu "Hayatımda yaptığım en mükemmel şeylerden biri" olarak tanımlıyor, ortaya çıkan işten büyük gurur ve mutluluk duyuyordum. Böyle bir fırsatı bana verdikleri için de Yayla ailesine teşekkür edip duruyordum.

Bu arada bir kalp krizi sonucu kaybettiğimiz Kemal Sunal oyunu hiçbir zaman göremedi ama biz oyunu onun adına oynamaya karar verdik. Onun anısına oynanan oyun her gören tarafından göklere çıkarıldı, her gece ayakta alkışlandı ama kırk beş temsilden fazla oynayamadı. Ekonomik kriz, yerin uzaklığı, biletlerin pahalılığı ve bazı şeyleri idari olarak yanlış yapmamız sonucu, güzelim oyun kaynayıp gitti.

Yayla Sanat'ı benden önceki sanat danışmanı Müjdat Gezen, bütün ısrarlarımıza rağmen oyunu seyretmeye gelmedi, "Duydum, çok iyiymiş" demekle yetindi. Yöneticilerle arasındaki kırgınlık geçmemişti herhalde ama büyük bir olgunluk göstererek, o yılın İsmail Dümbüllü ödülünün *Bir Kış Öyküsü*'ndeki başarısı nedeniyle Bülent Kayabaş'a verilmesine önayak oldu. Ayrıca ikimizin halef selef olarak birbirimize karşı saygı ve sevgisi eskisinden de güçlü devam etti ve bence Türkiye'de birçok siyasi kişiliğe örnek olacak bir biçimde devam edecek de.

Kral ve Ben *ve de Ben*

Kral ve Ben'in ilk açılış gecesini, 1951 yılında New Haven'da daha Yale'de öğrenciyken seyretmiş ve çok etkilenmiştim. Biz tiyatro öğrencileri büyük bir hevesle haftalar önce, dünya *premier*'i Yale Üniversitesi'nin bulunduğu, New Haven kentinin emektar Shubert Tiyatrosu'nda yapılacak olan bu önemli müzikal için biletlerimizi almış ve heyecanla o gecenin gelmesini beklemeye başlamıştık. Heyecanlanmamız doğaldı çünkü müzikal, Broadway'de *South Pacific, Oklahoma, Carousel* gibi çok başarılı müzikallere imza atmış olan Rodgers ve Hammerstein'ın adlarını taşıyor, başrolü de Amerikan Tiyatrosu'nun en büyük yıldızlarından biri olan, İngiliz asıllı Gertrude Lawrence oynuyordu.

Oyunda, Anna rolünü üstlenen Lawrence'ın karşısında Kral rolü Yul Brynner adında bir aktör tarafından oynanıyordu. Biz o gece tiyatroya Miss Lawrence'ı görmeye ve alkışlamaya gidiyorduk, öteki oyuncunun adını bile duymamıştık o güne dek. Zaten afişlerde de adı, ufacık puntolarla bir köşeye sıkıştırılıvermişti.

Kral ve Ben'in müzikaller tarihinde önemli bir yer alacağı ve klasikler arasına gireceği, daha perde açılır açılmaz belli olmuştu. Gertrude Lawrence'ın Siyam'a vardığında küçük oğluna korkmaması için söylediği "I Whistle A Happy Tune" şarkısı çılgınca alkışlanmış ve müzikal büyük bir coşkuyla başlamıştı.

Kralı oynayan Yul Brynner ilk görüldüğü sahnede bizleri biraz şaşırtmıştı. Dazlak kafalı bir adamdı. Bu romantik rol için biraz tuhaf gelmişti bizlere, bu saçı olmayan, haşin suratlı, garip görünüşlü adam ama yavaş

yavaş ondan başkasına bakamaz olduk. Çok yakışıklı, çok çekici, müthiş karizması olan bir aktördü. Oyunun sonunda Brynner, Lawrence'la birlikte çılgınca ayakta alkışlanıyor ve Broadway'in en parlak yeni yıldızı olarak selamlanıyordu. Evet, müthiş bir stardı Brynner... Tabii adı, oyun New York'a gelir gelmez afişlerde Gertrude Lawrence'ın yanına yazılmış ve genç oyuncu Kral rolüyle özdeşleşmişti âdeta. Nitekim filminde de oynadığı gibi ömrünün sonuna kadar, canı istediği zaman Kral rolünü dünyanın dört bir yanında tekrarlayıp durdu ve 1985'teki ölümüne dek, tiyatroda Kral'dan başka rol oynamadı.

Dekoratör arkadaşım Osman Şengezer, bir sabah kahvaltı ederken telefon edip "Yekta senin *Kral ve Ben*'i sahneye koymanı istiyor" dediği zaman, şaşkınlıktan ağzımdaki zeytini yutuvermiştim. Osman'ın Yekta dediği İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nin Genel Müdürü Yekta Kara'ydı. Beni şaşırtan, Yekta Hanım'ın benden bir müzikali yönetmemi istemesi değildi. Beni şaşırtan kırk yıl önce ilk gecesini gördüğüm Yul Brynner'ın gözlerimin önünde starlaştığına tanık olduğum bir müzikalin, dokunulmaz sandığım bir efsanenin bana teklif edilmesiydi. Osman da benim kadar heyecanlanmıştı bu işe... Dekoru ve kostümü o yapacak, müzikal 1994 yılında operanın sahnelediği en iddialı yapıt olacaktı.

Kendime gelip operada provalara başladığım zaman hayatımın en mutlu devirlerinden birini yaşamaya başladım. Çocukluğumda, gençliğimde rüyasını bile görmediğim bir iş gerçekleşmiş ve ben bir Broadway müzikalini Broadway'den daha mükemmel koşullarla sahneye koymaya başlamıştım. Broadway'de bir müzikalin orkestrası en fazla yirmi kişiden oluşuyordu. Oysa benim müzikal direktörüm Serdar Yalçın'ın yönetiminde kırk iki kişilik bir orkestra vardı. Otuzun üzerinde bale sanatçısı, yıllarca birlikte çalıştığım, *Bin Yıl Önce Bin Yıl Sonra*, *Lüküs Hayat* gibi müzikalleri birlikte gerçekleştirdiğimiz Selçuk Borak'ın koreografisini yapacağı bu yapıtta görev alıyordu. Operanın aşağı yukarı en belli başlı isimleri oyunda rol almışlardı ve ben bu uyanmaktan korktuğum düş içinde inanılmaz bir keyifle çalışıyor, çevreme de büyük bir mutluluk veriyordum. Bunun da farkındaydım. Gerçi o güne kadar yirmi beş müzikale imzamı atmıştım ama bu boyutlarda bir yapıtla ilk kez haşır neşir oluyordum. *Sokak Kızı İrma, Dün Gece Yolda Giderken Komik Bir Şey Oldu* gibi müzikaller de Broadway koşullarında gerçekleştirilmişti ama onlar ufak çapta müzikallerdi. Yerli müzikallerin çok fazla prodüksiyon gereksinimleri yoktu. Egemen'le gerçekleştirdiğimiz *Hisseli Harikalar Kumpanyası* gibi ihtişamlı müzikallerin boyutları bile bu çapta değildi.

Bu arada yıllar önce *Dün Gece Yolda Giderken Komik Bir Şey Oldu* müzikalinin prodüksiyonu için Zahir Güvemli'nin yazdığı eleştiri geldi aklıma. "... Tabii oyun New York'ta ya da Londra'da sahnelenseydi, çok daha fazla insanla, büyük bir dans grubu ve çeşitli dekorlarla sunulurdu seyirciye..." diyordu ünlü eleştirmenimiz (!). Oysa oyun aynen New York

ya da Londra'daki insan sayısıyla sahneye koyulmuş ve yine oradaki gibi dans grubu kullanılmadan tek bir dekor içinde gerçekleştirilmişti. Çünkü Amerikalıların tabiriyle bu küçük çapta bir müzikaldi.

Çalışmalarım büyük bir keyifle devam edip dururken her zamanki gibi tatsız sorunlar bu güzel düşü bozma yolundaydı. Şarkıların çevrisi sanatçıları çok rahatsız etmişti. Serdar Yalçın bir gün benimle özel bir konuşma yaptı ve bu çevirilerle şarkıları gerçekleştiremeyeceğini, işin içinde ben olmasaydım görevi çoktan bırakmış olacağını anlattı. Her zamanki sakinleştirici tavrımla, telaşlanmamalarını, bütün şarkıların çevirilerini elden geçireceğimi söyledim ve bir hafta sonu oturup şarkıların tümünü elden geldiğince düzeltmeye çalıştım. Bu pek de kolay bir iş değildi. Ayrıca çevirilerini her zaman beğendiğim Nüvit Özdoğru oyunu da çevirirken tuhaf yorumlar yapmış, oyunun bazı bölümlerini anlaşılmaz hale sokmuştu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi son sahneyi hiç çevirmemiş ya da bize gönderme gereğini görmemişti. Yekta Kara bana oyunu ilk teklif ettiği zaman "Çevirisini de ben yapayım" demiştim ve hemen "Olmaz" diye cevabımı almıştım.

"Ama ben çevirirken, yönetmen olarak oyunun birçok bölümünü de hallediyorum. Her şey çok daha kolay olur."

"Olmaz" diye tekrarladı Yekta. "Oyunun çevirisini size verirsem opera birbirine girer. Zaten rejiyi size verdiğim için yeteri kadar patırtı olacak, bir de çeviriyi size verirsem kızılca kıyamet kopar."

"Canım parasını bana vermeyin, çevirinin parası TOBAV'a kalsın, o zaman kimse ağzını açamaz."

"Olmaz, yapamam," diye diretti Yekta.

Yekta bir yandan da haklıydı. Doksanlı yılların başında onun ve Cihan Ünal'ın önerisiyle yazıp yönettiğim *Günaydın Mr. Weill* adlı iki kişilik oyunda Yekta ve Cihan rol almışlar ve bir süre için bizim tiyatromuzun kadrosunda görev yapmışlardı. Onlarla da çok keyifli çalışmış, bence çok beğenilmesi gereken bir yapıt çıkartmıştık ama ne yazık ki Feriköy'deki tiyatromuzda yalnız komedi görmek isteyen izleyiciler oyuna gereken ilgiyi göstermemişlerdi. Yekta Kara bu oyunda birlikte çalışmamız nedeniyle, herkesin dedikodusundan korkuyor ve çeviriyi bu yüzden bana yaptırmaktan çekiniyordu.

Ben de susup kadere boyun eğmeye karar verdim. O hafta sonu evde oturup, şarkıları baştan yazarken ve çeviriyi elden geçirirken "Ah Yekta! Ah!" demekten de kendimi alamıyordum. Pazartesi sabahı işin çoğu bitmişti, şarkıları düzeltilmiş haliyle Serdar Yalçın'a teslim etmiştim. *Kral ve Ben*'in provaları çok verimli ve mutlu geçiyordu. Operada herkes beni çok sevmiş, rahat reji yöntemimden pek keyif almıştı. Her rolü iki ya da üç kişi oynuyordu. Örneğin Anna rolü için Ruhsar Öcal, Müjgan Özçay ve Müjde Turan seçilmişti. Ben tiyatrodan gelen alışkanlığımdan, rolü üçü de oynayacak diye üçüne de aynı zamanı ayırıyor, üçüyle de rolün en ince

ayrıntısına kadar uğraşıyordum. Oysa operadaki âdet, listede adı birinci sırada olarak yazılanla en fazla çalışmak, ötekilerle de yalnızca bir iki kere prova yapmakmış.

Kral rolü için operanın kadrosundan ama operada oynadığı rollerden çok reklam filmlerine verdiği muhteşem sesiyle tanınan Cahit Şaher seçilmişti. Cahit hoş bir adamdı. Boyuyla posuyla ve de güzel sesiyle kral rolünün altından kolaylıkla kalkabilirdi ama gelgelelim onun yanına konacak ikinci bir ad bulunamamıştı. Bu da Yekta Kara'yı çok rahatsız ediyordu. Operada her rol için en az iki kişinin seçilmesi gerekiyormuş. Biri hastalanırsa diğeri oynasın diye. Bu yüzden kral rolü için de mutlaka ikinci bir oyuncuya ihtiyaç varmış. Yekta Kara'yla bunları konuşurken aklıma Halit geldi... Bizim Halit Ergenç. Şehir Tiyatroları'nın emektar oyuncusu Sait Ergenç'in oğlu olan Halit'i ilk kez bizim tiyatroda 1992-1993 mevsiminde çoğunlukla gençlerin oynadığı, Çetin Akcan tarafından bizim tiyatro için yazılıp yönetilen *Şarkılar Susarsa* adlı müzikalde görmüş ve çok beğenmiştim. Sesi çok güzeldi, iyi dans ediyordu. Fiziği de mükemmeldi. Üstelik Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzikal Bölümü öğrencilerindendi. Çetin'le, onu tiyatromuzun kadrosuna almayı kararlaştırmış ve bir mevsim sonra oynayacağımız *Sevgilime Göz Kulak Ol* adlı Feydeau'nun ünlü farsındaki prens rolünü ona vermiştik. Bu oyunda Halit çok iyi bir oyuncu olduğunu da kanıtlamış ve birçok kişinin "Prensi oynayan çocuk kim?" diye sormasına neden olmuştu.

Halit bir yıl sonra da yine Feydeau'nun ünlü farsı *La Puce a L'oreille*'de (Kemal Uzun'la bugünün Türkiye'sine uyarladığımız *Arapsaçı*'nda) Şebnem Özinal'ın kıskanç, Alman antrenör kocasını aynı başarıyla oynamış ve tiyatro için çok gerekli bir genç oyuncu olduğunu kanıtlamıştı.

Öte yandan Halit'in en büyük tutkusu müzikallerdi. Bu konuda kendi kendini inanılmaz bir biçimde yetiştirmiş, İngilizce öğrenmiş ve bütün müzikallerin şarkılarını ezberlemişti. Bilmediği şarkı yoktu Halit'in. Bu yüzden Kral için ikinci ad olarak onu önermemden daha doğal bir şey olamazdı. Yekta ilk başlarda itiraz etti ama sonunda operadan başka birini bulamayınca ister istemez "peki" demek zorunda kaldı ve Halit ötekilerle birlikte provalara başladı.

Halit'in kabul edilmesinde operanın sahne amiri Asım Kozal'ın katkısı çok büyük olmuştu. Asım opera ve balenin sessiz kahramanıydı. İçinden çıkılmayacak gibi görünen işleri, sakin güler yüzlü haliyle bir anca çözümleyiverir ve herkesi rahatlatırdı. Provalar sırasında her sıkıntımı Asım'a açıklamış, o da tümünü büyük bir rahatlıkla halletmiş ve her şeyin yolunda gitmesini sağlamıştı. Kral rolünü Halit'in oynamasını o da istiyordu. Bu yüzden Halit'in rolü almasında katkısı da büyük olmuştu. Asım'ın karısı İnci, oyunda Kral'ın yüzlerce karısından birini oynuyordu.

Her şey fevkalade iyi gidiyordu. Herkes hayatından çok memnundu. Ruhsar Öcal'la çalışmaktan çok mutluydum. Mükemmel bir müzikal

yıldızıydı ve sahnede harika görünüyordu. Lady Thiang rolünü oynayan Zuhal Yunga ve Mine Mater adlı iki oyuncuyla da çalışmak büyük bir keyifti. Her ikisinin de güzel seslerinin yanı sıra oyunculuk yetenekleri de mükemmeldi. Teker teker adını sıralayamayacağım herkes bir yönetmeni mutlu kılacak bütün gayreti gösteriyordu.

İşler böyle tıkırında giderken, açılışa birkaç gün kala AKM'nin altıncı katında öğle yemeği yerken, Nüvit Özdoğru yanımda beliriverdi.

"Oyunumun bazı yerlerine dokunmuşsun" dedi buz gibi bir sesle.

"Nüvit başka çarem yoktu ayrıca sen son bölümü hiç çevirmemişsin ki" diye cevap vermeye çalıştım. Nüvit'in hiçbir şey dinleyecek hali yoktu. Âdeta delirmiş gibiydi ve ben onun bu halini çok iyi bilirdim.

Yıllar önce İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda Shakespeare'in *Coriolanus* adlı oyunu oynanırken rahmetli Perihan Tedü'yle bir şey konuşmak için Harbiye Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'na gitmiştim. Bir rastlantı sonucu tam antrakt zamanına denk gelmiştim. Perihan Tedü'yle sahne gerisindeki kahvede konuşurken, birden karşımda Romalı kılığındaki Nüvit'i gördüm.

"Oyuna mı geldin?" diye sordu gözleri pırıldayarak.

"Hayır, Perihan Hanım'la bir şey konuşmaya geldim" diye cevap verdim. Birden suratı değişti, gözleri faltaşı gibi açıldı ve bağırarak "Siz gelmezseniz bu oyunları kim seyredecek?" diye tepinmeye başladı. Şaşkınlıktan donakalmıştım.

"Nüvit! Delirdin yine" diye ortalığı düzeltmeye çalıştım ama Nüvit'in sakinleşmeye niyeti yoktu hiç. Ter ter tepiniyor, kendini yerden yere atıyordu. Bir taraftan da "oyuna nasıl gelmez" diye bağırıyordu. Romalı iki adam zorla koluna girerek onu makyaj odasına götürdüler. Sonra ikinci perdeyi nasıl oynadı bilmiyorum.

Şimdi yine "Çevirimin bir kelimesine bile dokunamazsınız. Dokundurmam!" diye bağırmaya başlamıştı.

"Başıma gelenler! Aynı krizi geçirecek" diye düşündüm.

"Kimse, hiç kimse bir kelimesine bile dokunamaz çevirimin" diye bağırmaya devam ediyordu. Çevremizde çatal bıçak sesleri ve konuşma uğultusu bitmiş, herkes pür dikkat kesilip bakışlarını bize çevirmişti.

"Ben gerekeni yaptım. İşine gelmiyorsa git Yekta'yla konuş" dedim sinirlenerek.

Ertesi sabah Yekta beni karmakarışık bir yüzle karşıladı ve umutsuz bir sesle "Nüvit oyunu geri çekiyor" dedi.

"Nasıl çekiyor?" diye mırıldandım, Yekta'nın ne dediğini pek anlamamıştım.

"Bu şekilde oynanmasını kabul etmiyor. Ya benim çevirimi olduğu gibi oynarsınız ya da oyunumu geri alırım" diyor.

"Böyle bir şey yapmaya hakkı var mı?"

"Var, çünkü oyunun çeviri hakkı onda. Nasıl çıkacağız işin içinden

bilmiyorum. Bugün Osman Karaca'nın yazıhanesinde buluşup konuşacağız."

Anlaşılan bu kez Asım da durumu halledememiş, iş Yekta'nın Nüvit'i ikna etmesine kalmıştı.

Osman Karaca, bu gibi işlere bakan ve oyun haklarının alınıp verilmesinde uluslar arası düzeyde çalışan bir *copyright* şirketi olan ONK ajansın sahibiydi. O gün Yekta iki saatlik bir savaştan sonra, araya Osman Kraaca'nın da girmesiyle Nüvit'i razı edebilmiş ama buna karşı çeviri hakkı olarak her oyundan Nüvit'e hasılatın yüzde otuzunu ödemeye "Peki" demek zorunda kalmıştı. Yani sonuç olarak Nüvit her oyundan yüzde otuzluk hakkını alırken, ben anlaşma nedeniyle bir buçuk milyonla yetinecektim. Bu beni çok rahatsız etmişti, zaten oyunun çevirisini başta ben yapsaydım telif hakkımı TOBAV'a vermeyi kararlaştırmıştım.

Kral ve Ben büyük bir başarıyla açıldı. Osman'ın dekor ve kostümleri muhteşem olmuş, oyunu Broadway prodüksiyonlarıyla rahat rahat boy ölçüşür hatta geçer hale getirmişti. Selçuk Borak'ın koreografisini yaptığı, Siyam'lı görüşüyle *Tom Amca'nın Kulübesi* balesi çok fazla beğenilmişti. *Kral ve Ben*'i açtığımızda kıyametler koptu ve dakikalarca ayakta alkışlandı. Hepimiz çok mutluyduk. Onca yorgunluk ve üzüntü, o tadına doyulmaz alkış sesleriyle bir anda yok olup gitmişti ve bu müzikal birkaç yıl boyunca İstanbul Opera ve Balesi repertuarının en sağlam yapıtlarından biri olarak sürecekti.

O yılın sonunda, Broadway yapımcıları da yeni bir *Kral ve Ben* yapmayı kararlaştırmış ve başrolleri tanınmış iki oyuncuya vermişlerdi. Bizim oyunun açılışından bir iki ay sonra New York'a gittim, ilk işim *Kral ve Ben*'e bilet almak oldu. Yanımda Şebnem Özinal ve İstanbul'da Kral'ı oynayan Halit Ergenç de vardı. Üçümüz de daha birkaç hafta önce İstanbul'da haşır neşir olduğumuz oyunu New York'ta göreceğimiz için çok heyecanlıydık. Anna rolü, Tonny ödüllü Donna Murphy, Kral rolü ise özellikle ikinci sınıf serüven filmlerinde hayli başarılı bir aktör olan Lou Diamond Philips tarafından oynanıyordu.

Oyunun sonunda Halit'in boynuna sarıldım ve Philips'ten ne kadar daha iyi olduğunu kendisine defalarca tekrarlamak zorunda kaldım. Ruhsar Öcal ise Murphy'den en az on kat daha iyiydi. Amerika'daki oyuncu, Ruhsar'ın tersine soğuk bir İngiliz kadın tipi yaratmıştı. Böyle bir kadına Kral'ın neden âşık olduğunu anlamaya imkân yoktu. Bu yüzden öykü duygusallığından çok şey kaybetmişti. O gece aramıza Amerikalı dostum Howard Lanser'i de alarak bir lokantada Türk tiyatrosunun şerefine bol bol kadeh kaldırdık ve teknik olanaklar verilirse dünya tiyatrosuyla rahat rahat boy ölçüşebileceğimizi kendimize tekrar edip durduk.

Kral ve Ben'le serüvenim burada bitmedi, opera ya da Yekta Kara ile aramızda geçen tatsız, mali bir anlaşmazlık yüzünden üzücü bir biçimde noktalandı ve ben koca prodüksiyonu yirmi dört milyon gibi ufak bir

paraya yapmış oldum. Asım Kozal da oyunun açılışından birkaç ay sonra öldüğü için işi çözümleyecek kimse kalmamıştı. Ben de her zamanki felsefemle "boş ver" dedim kendi kendime. "İstediğini yaptın ya!"

Gerçekten de istediğimi yapmış *Kral ve Ben* gibi çok görkemli bir müzikali başarıyla ve büyük bir keyifle sahneye koymuş, Türkiye'de de böyle şeylerin yapılabileceğini kanıtlamıştım. Gerisi gerçekten fasa fisoydu.

Ah Şu Gençler

Hareketli yaşamış bir insanın yaşlanması da bir tuhaf oluyor... Yaşlılığı düşünecek zamanı kalmıyor belki ama bir yandan da "Zaman geçiyor, daha dünya kadar işim var, pek az yıl kaldı" gibi düşüncelere kapılmadan da alamıyor kendini. Benim gibi sürekli gençlerle çalışan insanların her gün karşı karşıya kaldığı başka gerçekler de oluyor. Daha hayatına yeni başlamış birinin yaş gününde "Eyvah 27 yaşıma bastım, yaşlanmaya başlıyorum" gibi bir söz söylediğini duyunca, onu aklını başına getirinceye kadar tokatlamak geliyor içinizden. "O kendini şimdiden yaşlanmış hissederse, ben acaba nerelerdeyim" diye düşünmekten alamıyorsunuz kendinizi.

"Her yaşın kendine göre bir güzelliği vardır" sözüne kesinlikle inanmıyorum. Bu söz belki elliye kadar geçerlidir ama elliden sonrası için fasa fiso... Pek de inandırıcı olmayan bir teselli.

Her yaşın kendine göre bir güzelliği yoktur. Yaşamayı bilenler her yaşın pek güzel olmadığını düşünmeden de hayatın tadını çıkarabilirler... Bütün mesele yaşadığımız her dakikanın önemini fark etmek ve yaşımızı başımızı düşünmeden, dünyaya, insanlara birazcık da olsa yararlı olmaya çalışabilmektir. Bu arada doğanın inanılmaz gizemi, tadına doyulmaz düzeni de, kaç yaşında olursanız olun hayatınıza bir anlam, bir renk katıyor. İnsan bir ağaca bakarak bile birkaç saatini mutlu geçirebilir kanımca.

Beni doğa kadar, gençlere yararlı olabilmek de mutlu ediyor. O zaman yaşadığımı, gerçekten yaşadığımı, bu dünyada bir şeyler yapabildiğimi hissediyorum. Kendime son yıllarda düstur edindiğim bir cümle var. Bu cümleyi, Spielberg'ün ünlü *Shindler's List* filminin başında yazan bir yazıdan esinlenerek buldum. Spielberg filminin başına "Bir insanı kurtarmak, bütün dünyayı kurtarmak demektir" cümlesini yazdırmıştı. Ben bu cümleyi "Tek bir kibrit çakmak, bütün dünyayı aydınlatmak demektir" biçiminde kendime uyarladım ve bunu hayatımın en önemli misyonu haline getirdim. Gerçekten de genç birine ufacık da olsa bir şey öğretebilmek, ileriye doğru atılmış en güzel, en sağlam adımdır kanımca.

Bu yüzden konservatuar öğrencilerimle, onlara tiyatro dışında da bir şeyler öğretebilmek çabasıyla, ilişkilerimi o yönde geliştirip hepsiyle dost

olmaya çalışıyor ve bunun ne olumlu sonuçlar getirdiğini açık seçik görüyorum. Bu eğitim bazen bir Mozart konçertosu, bazen bir Bruegel tablosu, bazen bir yemek adabı, bazen de gereksinimi olan birine telefon etmesi şeklinde ortaya çıkabiliyor. Tümünün de genç beyinlerinde bir ışık çaktığına, hayatlarına yepyeni bir yön verebileceklerine inanıyorum.

İstanbul'un en koyu dinci semti olarak bilinen Fatih'te açılan iki eğitim parkı birçok gencin kafasına birkaç kibrit birden çakıyor ve önlerine yepyeni bir dünya açıyor. İstanbul'da yaşayan birçok kişinin bu parklardan haberi bile yok. Oysa bu parklarda binlerce kişi Fransızca, İngilizce, Almanca, Bilgisayar, Bale, Tiyatro gibi konularda eğitiliyor. Boş zamanlarında voleybol, basketbol, tenis sahalarında spor faaliyetlerinde bulunabiliyor. Sekiz yıllık eğitimin kabul edildiği 1998 yılında bu atılıma, fatih parkları gibi çok olumlu kuruluşların katkıları tartışılmaz. Bu parkların açılmasında inanılmaz çalışmaları olan, bir zamanların Fatih Belediye Başkanı, sonraların cesur İçişleri Bakanı Saadettin Tantan'ın katkılarını da unutmamak gerek.

Fatih'in içinde açılan bu parkların ilkinde ufak bir açık hava tiyatrosu var. Konservatuar öğrencilerimle bu tiyatroda her yıl hazırladığımız bir oyunu, hiç tiyatro görmemiş ya da oyunu seyretme olanağı bulunamayan seyircilere bir hafta süreyle oynamayı bir görev haline getirdik. Bu tiyatroda *Bugün Git Yarın Gel, Dün Gece Yolda Giderken Çok Komik Bir Şey Oldu, Karmakarışık* ve *Papaz Kaçtı* oyunları sergiledik.

Geçen yıl eğitim vakfı kurucularından Hale Tinis'in girişimleri ve Saadettin Tantan'ın katkılarıyla bu sempatik tiyatroya Haldun Dormen Sahnesi adı verildi ve bana yapılan bir sürprizle kurdelesi kesildi. Hiç kuşku yok ki bir tiyatrocunun, daha yaşarken adının bir tiyatroya verilmesi büyük bir mutluluk. Hele bu tiyatro Fatih gibi birçok kibrit çakılması gereken bir semtte açılmışsa... Bana bu inceliği gösteren insanlara ne kadar teşekkür etsem azdır.

Yaşlanmaktan söz ederken, konu nerelere geldi ama bu çalışmalar insanda yaşının ilerlediğini düşünecek zaman bırakmıyor. Ancak yılbaşlarında, doğum günlerinde, zaman zaman da aynaya bakarken zamanın epey ilerlediğini fark edebiliyor insan. Bunu söylerken kesinlikle karamsar değilim, aksine istediğim gibi bir hayat sürebildiğim ve bu hayatı aşağı yukarı hâlâ aynı hızla götürebildiğim için çok da mutluyum. Geriye baktığım zaman ufak tefek birkaç hatanın dışında hiç pişmanlık da duymuyorum. Ne mutlu bana ki istediklerimi yapabilmişim ve istediğim gibi yaşayabilmişim. Edith Piaf'ın ölümsüz şarkısında söylediği gibi "Je ne regrette rien."

Gençlerle çalışmak beni genç tutuyor ve yaşlanmama engel oluyor diyorum çünkü onlar benden ne kadar çok şey öğreniyorlarsa, ben de onlardan o kadar çok şey öğreniyorum. Yirminci yüzyılın sonuna doğru her şey o kadar çabuk değişmeye başladı ki, insanın değişimlere ayak uydurabilmesi ve bunlardan haberi olabilmesi çok güçleşti. Çağdaş bir sanatçı

hele hele de bir yönetmense bütün gelişmelere ayak uydurmazsa işi bitmiş demektir. Altmışlı yıllarda hippileri, Beatles'ı ve bütün dünyayı saran öğrenci hareketlerini, yetmişli yıllarda, Andy Warhol'un o günlerde birçok insana deli saçması gibi gelen pop-art devrimini, seksenli yıllarda Michael Jackson efsanesini, Steven Spielberg filmlerini, doksanlı yıllarda Quentin Tarantino'yu, Orhan Pamuk'u, Madonna'yı ve interneti belki beğenmezsiniz ama kesinlikle yok diye de düşünemezsiniz. Onların varlıklarını, etkilerini ve yaşamı sarıp sarmaladıklarını görmemekte ısrar etmek, her şeyin dışında kalmak, yaşamdan emekli olmak gibi bir şey kanımca.

Hiç kuşku yok ki genç olmak hoş bir şey. Hele hele ne yaptığını bilen bir genç olmak dünyanın en güzel şeyi. Tabii ki onların da sıkıntıları, karşı oldukları, beğenmedikleri dünya kadar şey sarmış çevrelerini ama hiç olmazsa bunlarla savaşacak enerjileri, ateşleri ve tazecik beyinleri var. Bugün bütün ünlü kuruluşların başındaki genel müdürler çoğunlukla gençlerden oluşuyor. Bunlardan biri de oğlum Ömer. Onun gibi önemli kuruluşların başında olan, yüzlercesi var Türkiye'nin dört bir köşesinde...

Siyasi hayatımızın en büyük sıkıntısının, gençlere gereken fırsatların verilmemesinden, işleri biraz da onların ellerine bırakmamaktan kaynaklandığı kesin. Herhangi bir partinin başına gelebilecek çağdaş, atılımcı, Atatürkçü bir genç, bu ülkede neler değiştirebilir, diye düşünmekten alamıyorum kendimi. Siyasilerimizin de çağın artık gençlik çağı olduğunu kabul etmeleri gerekir. Eğer vatanlarını biraz olsun seviyorlarsa, bu ülkenin gereken bir patlama yapmasını istiyorlarsa, işleri gençlerle paylaşmaktan, onlara sorumlulukların büyük bir bölümünü vermekten başka çareleri yok sanırım.

"Yaşlandım" diye insanın kendini emekli etmesine karşıyım ama işleri gençlerle paylaşmamaya, onlara kapıları açmamaya daha da çok karşıyım. Ülkenin, dünyanın hatta evrenin geleceği gençlerin elinde. Onlara da bizler gibi kendilerinden sonra geleceklere yol vermek düşüyor.

Bütün bunların içinde insanın geriye bakıp "Ne güzel yaşamışım, istediklerimi yapmışım, her şeyimi gençlerle paylaşmışım ve hâlâ da paylaşıyorum ayrıca hiçbir şeyden pişman değilim" diyebilmesi çok büyük bir mutluluk...

Edith Piaf'ın şarkısı çınlayıp duruyor kulaklarımda yine bunları düşündükçe. "Je ne Regrette Rien..."

Yaşlandıkça daha az iş yapacağım, biraz yavaşlayacağım diyordum herkese ama yıllar geçtikçe herkesle birlikte kendimi de kandırmaya çalıştığımı anlamaya başladım. Yıllar geçtikçe daha çok kargaşanın, daha çok işin içinde buluyorum kendimi. İşin garibi bundan da büyük bir mutluluk duyuyor, yorgunluktan hiç mi hiç yakınmıyorum. Zaten oldum olası yorgunluğu çok ender hissederim. Hareketsiz ve işsiz kaldığım zaman mutsuzluğum başlar. Kendimi kenara itilmiş, unutulmuş gibi görürüm. Bu yüzden bütün ömürleri boyunca emekli olmayı düşünen ve bunu hasretle

bekleyen insanları kesinlikle anlayamıyorum. Zaten gördüğüm kadarıyla çoğu da mutsuz oluyor, başka bir işleri yoksa da çöküp gidiyorlar. Dünyada "Ben galiba bir işe yaramıyorum artık" düşüncesi, insanı en yıpratan, en kahreden düşüncedir kanımca.

Bence insanlar sağlıkları elverişli olduğu sürece çalışmalı, emekli olduktan sonra da kendilerini meşgul edecek işler bulmalıdırlar. Çevremdekiler bana hâlâ nasıl bu kadar hareketli olabildiğimi, bu enerjiyi nereden bulduğumu sorar her zaman. Benim yanıtım da hep aynı olur, "Ne yapayım yaşlanacak zaman bulamıyorum."

Çevremdeki pek çok insan "yok efendim yok, bugünün gençlerinde iş yok" diye hayıflanıp duruyor. Oysa ben onların tam aksine bugünün gençleri arasında parlak hem de çok parlak insanlar olduğunu düşünüyorum. Bu da Türkiye'nin geleceği bakımından beni hem rahatlatıyor hem umutlandırıyor. Etrafımızdaki bütün gençler pırıl pırıl demek istemiyorum ama bütün dejenerasyona, eğitim eksikliğine ve de kamplaşmalara rağmen insanı gerçekten mutlu eden o kadar da çok pırıltı var ki...

Hele Anadolu turnelerinde benimle konuşmaya gelen, fikir almak isteyen, oyun hakkındaki düşüncelerini söyleyen kızlı erkekli öyle gençlere rastlıyorum ki, onlara hayranlık duymamak için duygusuz olmak gerek.

Son zamanlarda gittiğim bir Trabzon turnesinde tesadüfen rastladığım genç bir edebiyat öğretmeni, beni Karadeniz Liselerarası Tiyatro Yarışması'nın ödül törenine götürdü. O gün öğleden sonra Trabzon'un Şehir Tiyatrosu salonunda geçirdiğim birkaç saat, bana hayatımın çok mutlu günlerinden birini yaşattı. Yarışmaya katılan yüzlerce kızlı erkekli öğrencinin heyecanı, sevinci ve ilgisi beni hem şaşırttı hem mutlu etti. Sonradan adının Şenay olduğunu öğrendiğim, beni oraya götüren genç öğretmen gibi edebiyat öğretmenlerinin desteğiyle bu gençlere küçümsenmeyecek oyunlar sergiliyor ve uyumadıklarını İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerde yaşayan akranlarıyla rahat rahat boy ölçüşebileceklerini kanıtlıyorlar. O gün seyrettiğim oyunda gerçekten çok yetenekli bir iki parlak gence rastladım ve mutlaka bir konservatuara gitmelerini önerdim. Oysa onlar çoktan kararlarını vermiş, müracaatlarını yapmışlardı bile.

Gençlerin Anadolu'nun çeşitli yörelerinde tiyatroyla böyle haşır neşir olmaları eğitim sistemimizin eksikliğine rağmen işlerin yine de, kör topal da olsa yürüdüğünü gösteriyor. Tiyatro uygarlığın, kültürün ve de en önemlisi insanca yaşamanın bir simgesi olduğuna göre, Anadolu'nun her köşesinde rastladığımız bu fışkırmalar, bu heyecanlar ilerinin Türkiyesi için en karamsar insanları bile umutlandıracak ışıklardır.

Bu yüzden bu işe baş koymuş, gençlerin beyinlerinde kibritler çakmış, onlara ellerinden geldiğince aydınlık bir yol çizmeye çalışmış Şenay öğretmen gibileri sevgi ve saygıyla selamlamak gerek.

Uzun yıllardır konservatuarda hocalık yapıyorum. Konservatuarda çalışmadığım yıllarda bile, açtığım parasız özel kurslarla gençlere bir

yol göstermek, onlara bir şeyler öğretmek tutkum olmuştur hep. Birçok hoca son yıllarda öğrencilerin eskisi kadar parlak olmadıklarından, tiyatro bölümüne girenlerin televizyonda çarçabuk şöhret olmak için bu okula devam ettiklerinden yakınır. Yıllarını bir şeyler öğretmek için cömertçe vermiş ve binlerce insan yetiştirmiş Yıldız Kenter de bu karamsarlığa kapılanlardan. Yıldız'la aynı yerde ders verdiğimizden, (ayrıca o bizim konservatuarın bölüm başkanıdır) bu konuda sık sık konuşur dertleşiriz.

Ben bu konuda Yıldız gibi karamsar değilim. Gerçekten de televizyonda hemen şöhret olup para kazanmak birçok gence cazip geliyor. Onlara hak vermemek mümkün değil. O yaşlarda şöhretin kokusu Mephisto gibi insanın gözünü karartabiliyor ama bütün bunlara rağmen tiyatro sevgisini feda etmeyen, bu uğurda birçok şeyden vazgeçmeye razı olan çocuklar da var. Ayrıca televizyonda bir şeyler yapmaya kalkanların, Yıldız Kenter'in eğitiminden geçmiş olması ülkemiz bakımından da sevindirici bir olay.

Her önüne gelenin dizi yapmaya başladığı, "Ben sanatçıyım", "Ben oyuncuyum" diye hava attığı bu son yıllarda konservatuardan mezun olmuş bir gencin televizyonda oynaması yine de insanı mutlu ediyor.

Bir de madalyonun öbür yüzüne bakmak gerek. Konservatuar mezunu bir genç televizyonda önemli bir rol oynayınca büyük bir olasılıkla "Ben oldum!" delisi haline gelebiliyor. Bu da yeni bir şey öğrenmesini, mesleğinde aşama yapmasını engellediği gibi, kolaylıklara kaçmasına ve kalıplaşmasına neden oluyor. Konservatuar mezunlarında olduğu gibi tiyatromda da bu gibi olaylara sık sık rastlıyorum. Herhangi bir rolde başarı kazanmış biri "Ben artık her şeyi oynayabilirim. Neden Hamlet'i ya da Macbeth'i bana oynatmıyorlar" diye hayallere kapılıyor ve siz ona o çapta bir rol vermezseniz sizden nefret etmeye başlıyor. Büyükçe bir rol teklifi alınca da, sizin onu kademe kademe yetiştirdiğinizi hiçe sayarak, çekip gidiyor ve sonuç olarak da şapa oturuyor. Tabii bu arada son yıllarda Memoli olarak olağanüstü bir ün kazanmış olan, yakın dostum Mustafa Alabora'nın oğlu Mehmet Ali Alabora bu konularda son derece akıllıca hareket ediyor ve şimdilik hiç şımarmış görünmüyor. Her zamanki duygusal, mütevazı davranışlarıyla büyüklerinin ve hocalarının hatırını sayıyor ve konservatuardaki öğrenci günlerinden farklı olmadığını gösteriyor. Şöhret, doğal olarak insanı değiştirir, en azından kendine güven kazandırır, mesele bunun altında ezilip ne oldum delisi olmamak ve şöhret denen tatlı canavarı hazmedebilmektir.

On altı yılı aşkın bir süredir İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nda öğretim üyeliği yapıyorum. Altmışlı yıllarda daha konservatuar üniversite düzeyinde değilken, İstanbul Belediyesi'ne bağlıyken de orada hocalık yapmış, yöneticilerle aramda geçen bir anlaşmazlık yüzünden işi bırakarak bir daha geri dönmemiştim. Konservatuar üniversiteye bağla-

nıp yeni bir düzen kurulunca, Yıldız Kenter İÜ Devlet Konservatuarı'nın başına getirilmiş, onun da davet ettiği ilk insanlardan biri ben olmuştum.

On altı yılda kimler geldi kimler geçti sınıflardan. Ben üçüncü ve dördüncü sınıflara ders verdiğimden, öğrenciler bana gelinceye kadar birçok şey öğreniyor, bunun sonucunda da ya büyük aşamalar yapmış oluyor ya da güvensizleşip kasılıveriyor. Bazıları da "Bu ne biçim eğitim" deyip bütün kapıları kapayarak her şeye karşı çıkıyor.

Bütün iş kabul sınavlarından başlıyor. Her yıl üniversiteye girmeye hak kazanmış, üç dört yüz kişi müracaat ediyor ve biz bunlardan yalnızca on ya da on ikisini alabiliyoruz. Böylelikle oraya umutla gelen yüzlerce kişi hayal kırıklığına uğruyor. Bazıları birkaç kez müracaat ettikleri halde kabul edilmiyor ve mücadelelerini okula gitmeden sürdürüyor. Bunların arasında büyük ün kazananlar bile oluyor. Son yıllarda televizyon programlarında ün kazanan Hamdi Alkan gibi... Günümüzün en iyi aktrislerinden Şebnem Sönmez de ancak üç yıl üst üste kabul sınavlarına girdikten sonra alınabilmiş. Bu sınavlara başvuranların çok iyi değerlendirildiğine inanmıyorum çünkü genç ve deneyimsiz bir insanın birkaç dakika içinde, orada yeteneklerini, hele hele karşısında yıllarca adını duyduğu beş altı tiyatrocu ifadesiz bir biçimde otururken, rahatça sergileyebileceğine kesinlikle inanmıyorum. Hepsi heyecandan tir tir titreyerek birkaç dakika içinde Shakespeare'den, Molière'den ya da modern yazarlardan iki kısa sahne oynayıp yeteneklerini kanıtlamak zorunda kalıyor ve doğal olarak yapabileceklerinin ancak onda birini gösterebiliyor. Tabii bu arada istemeden birtakım haksızlıklar da oluyor. Bunun doğrusu nasıl yapılabilir bilemiyorum ama bu sistemin doğru olduğuna da inanmıyorum.

Arada bir "Ben çok güzel İbrahim Tatlıses taklidi yaparım", "Sezen Aksu'dan daha iyi şarkı söylerim" ya da "Ben yalnız kendi yazdığım oyunlarda oynarım" hatta "Ben geçerken baktım herkes müracaat ediyor, bir de ben edeyim, bakalım bu tiyatro neyin nesiymiş?" diyenler de çıkıyor. Tabii onlar otomatikman ekarte ediliyor. Zaman zaman çok yetenekli görünen bir genç de ikinci üçüncü sınıfa geldiği zaman fos çıkıp bizleri hayal kırıklığına uğratabiliyor ama bütün eksikliklerine rağmen, ben konservatuarımızın sağlam, savaşa hazır genç oyuncular yetiştirdiğine inanıyorum.

Öte yandan Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri olan genel kültür bilgisi.. Birkaç okul dışında gençlere genel kültür aşılayan hiçbir okulumuz yok gibi. Tiyatroya meraklı ve bu işe gerçekten gönül vermiş bir insanın, Türk subreti Şevkiye May'ın adını duymamış olmasını, Dostoyevski'nin bir romanını okumamış, Puccini'nin bir operasını dinlememiş olmasını, ilk sesli filmin 1929'da gösterildiğini bilmemesini, ünlü *Sefiller* müzikalinin Victor Hugo'nun aynı adlı romanından uyarlandığını ilk duymasını üzüntüyle karşılıyorum. Bu gençlerin üstelik tiyatro gibi önemli bir sanat dalına baş koymaları ve bugüne dek bunları merak edip

öğrenmemiş olmaları, beni üzdüğü kadar hayrete de düşürüyor. Tabii ki her şeyi bomba gibi bilenler de var ama ne yazık ki böyleleri gün geçtikçe azalıyor ve bütün dünya aydınlarının konuştuğu tek dil olan kültür dili, Özal zamanından beri üstümüze çöken arabesk bulutlarının altında yok olup gidiyor. Bugün Türk tiyatrosunu oluşturan oyuncu ve yönetmenlerin yüzde sekseni konservatuarlarımızdan mezun. Eskiden bir tek 1938 yılında kurulmuş olan Ankara Devlet Konservatuarı, tiyatro eğitimi yapar, oradan mezun olanlar da otomatikman Devlet Tiyatrosu kadrosuna girerlerdi. Oysa son yıllarda üniversite bünyesindeki konservatuarların yanı sıra, Müjdat Gezen'in kurduğu ve birçok değerli sanatçının öğretmenlik yaptığı, özel konservatuar gibi, istekli gençleri çeşitli sanat dallarında eğitecek bazı okullar var.

Ben her salı, çarşamba ve cumartesi sabahları okula giderken büyük keyif alıyorum ama ne yazık ki bazı günler devamsızlık nedeniyle hevesim kursağımda kalıyor. Üçüncü ve dördüncü sınıflara gelmiş olan öğrenciler, gerek televizyon dizilerinde gerek benimki gibi tiyatro oyunlarında rol aldıkları için çekimler, provalar ve turneler nedeniyle bütün derslere gelemiyorlar. Bunun sonucu olarak da dersler ya da okulda hazırlanan temsiller ister istemez baltalanıyor ve biz hocalar sinir krizleri geçiriyoruz. Bazıları dizilerde aldıkları roller nedeniyle "Ben artık oldum. Eğitime ne ihtiyacım var" diye düşünerek üçüncü ve dördüncü sınıflarda okulu terk ediyor. Onca zorlukla girdikleri okuldan bir diploma alma gereğini duymadan çekip gidiyorlar. Günümüzün popüler yıldızlarından Hande Ataizi, okulu üçüncü sınıfta terk edenlerden biri.

"İyi bir oyuncu olmak için konservatuar eğitimi şart mı?" Bu soru bana bugüne dek yüzlerce kez soruldu. Yanıtım hiç değişmedi. "İlle de şart değil ama olsa çok iyi olur."

Tiyatromuzun Adile Naşit, Muammer Karaca, Şaziye Moral, Cahide Sonku, Vasfi Rıza Zobu, Gülriz Sururi ve Hazım Körmükçü gibi büyük adları, konservatuar eğitimi görmeden parlamış yıldızlar ama onlar da usta çırak ilişkisi dediğimiz önemli bir eğitim biçiminin deneyimlerinden geçip bir yere varmış kişiler.

Bizim tiyatronun yetiştirdiği ve bir konservatuara girmiş gibi eğitilenler arasında da Metin Serezli, Altan Erbulak, Erol Günaydın, Nevra Serezli, Ayfer Feray, Erol Keskin, İzzet Günay, Hâdi Çaman gibi bugün Türk tiyatrosunun duayenleri arasına girmiş büyük yıldızlar var. Benim için tiyatro bir sevgi, bir aşk işi. İnsan bunu gerçekten ama gerçekten seviyorsa ve her şeyi göze alarak yapabiliyorsa, başarı kazanmamasına olanak yok. Bu düşüncemin en güzel örneği de Türk tiyatrosunun en sevilen, en sayılan yıldızlarından biri olan Nisa Serezli'dir. İlk başladığı günlerde, sırf Metin Serezli'nin eşi olduğu için rol bulabilen, çıktığı oyunlardan sonra "Bu kadın niye sahneye çıkmakta ısrar ediyor?" diye eleştirilen Nisa, tiyatroya olan sevgisi ve saygısı nedeniyle, tabii bu arda küçümsenmeyecek

zekâsını ve bilgisini de kullanarak, hiçbir konservatuardan mezun olmadan, önce Dormen Tiyatrosu'nun daha sonra da Türk halkının en sevilen yıldızlarından biri oldu.

Konservatuar, öğrencilere her şeyi kısa bir zamanda öğretmeye, usta çırak ilişkisinden kazanacakları deneyimleri onlara, bilimsel paketler halinde sunmaya çalışıyor. Bu arada öğrencilerin deyimiyle "İyi hocalar, kötü hocalar" patırtısı da her yerde olduğu gibi sürüyor ama hiç ama hiç kuşku yok ki kafasına iyi bir tiyatrocu olmayı koymuş bir öğrenci, daha önce de söylediğim gibi, konservatuardan savaşa hazır bir biçimde çıkıyor. Ondan sonrası da ona ve seyircisine kalmış. Seyirci onu ya seviyor ya sevmiyor. Bir tiyatro yıldızının parlamasındaki en büyük etken "karizma" denen o, açıklanması mümkün olmayan büyü kanımca... Yale Üniversitesi'ndeki çok sevgi ve saygıyla andığım oyunculuk hocam Miss Welch'in *"That's extra something"* diye tanımladığı o garip şey... O, insanda ya vardır ya da yoktur. Ne parayla satın alınabilir ne de bilgiyle elde edilebilir.

Bugün çeşitli konservatuarlardan her yıl çıkan onlarca insan var. Bunların gün geçtikçe iş bulmaları güçleşiyor. Pek yakında çalışmayan oyuncuların sayısı, çalışan oyuncuların sayısından fazla olacağa benziyor, tıpkı New York, Londra ve Paris gibi. Bunun hem iyi hem kötü tarafları var. Rekabetin doğması ve Türk tiyatrosunun bazı birimlerine yerleşen "laubalilik"i ortadan kaldırıyor. Öte yandan aktörlerin işsiz kalıp başka işlere yönelmeleri zorunluluğu doğuruyor. Bu da işsizliğin kol gezdiği, ekonomik krizin kara bir bulut gibi üstümüze çöktüğü, insanların kitleler halinde işten çıkarıldıkları 2001 yılının şu günlerinde çok karamsar bir görüntü veriyor.

Yale'de benimle birlikte okumuş birçok yetenekli arkadaşım, bugün Amerika'nın çeşitli yerlerinde başka işlerle meşgul. Türkiye'de ise konservatuarlardan çıkmış olanların çoğu hâlâ gösteri dünyasında iş bulabiliyor. Günümüzde Devlet Bakanlığı yapan ve konservatuardan mezun olduktan sonra politik hayata atılan Yüksel Yalova gibi başka işlerde başarı kazanmış olanlar hariç tabii...

Devlet üniversitelerine bağlı konservatuarların dışında, son yıllarda Müjdat Gezen'in öğrencilerden para almadan eğitim veren okulu MSM'nin yanı sıra, Şahika Tekand, Pera Sanat Evi, Akademi İstanbul gibi tiyatrocu yetiştiren okullar da var. Ayrıca Bilkent ve Yeditepe gibi özel üniversitelerin de tiyatro bölümlerinden her yıl birçok öğrenci yetişiyor. Tiyatronun kriz geçirdiği bu yıllarda bunca parlak gencin yetişmesi hayli ironik bir olay.

Bugün tiyatromda rol alan birçok genci doğal olarak konservatuarda buluyorum. Bazıları daha son sınıftayken rol almaya başlıyor. Günümüzün parlak genç oyuncularından Ayça Bingöl, Fery Baycu, Ayçıl Yeltan, Alper Düzen gibi... Önümüzdeki yıllarda iyi bir komedyen olacağına inandığım Cenk Tunalı, ilginç sesi ve oyunculuk yeteneğiyle müzikallerin

aranan adamı haline gelen Atılgan Gümüş, tiyatro eğitiminde ve yönetmenlikte büyük işler yapacağına inandığım Ali Altuğ ve tiyatromuzun vazgeçilmez adamı olarak kendini kabul ettiren Murat Ovalı. Bunların yanı sıra Şehir Tiyatroları'nda oynayan Engin Alkan, Aslı Yılmaz, Ezgim Kılınç konservatuardan yeni mezun olmuş tiyatrocular dan birkaçı... İşin güzel yanı bütün bu gençler, benim yalnızca birlikte çalıştığım yetenekler değil aynı zamanda da aramızdaki büyük yaş farkına rağmen yakın dostlarım da.

Onlarla dostluk etmek hayatıma büyük renk kattığı gibi, ömrümü uzatıyor, beni ister istemez çağdaş, genç ve dinamik kılıyor.

Son yıllarda asistanlığımı Kemal Uzun'dan devralan Cenk Tunalı "Herkes sizin gibi düşünse dünyada yaşlı insan kalmaz" sözünde yerden göğe haklı kanımca... Bu sözün ne kadar doğru olduğunu kanıtlayan insanlardan biri de, İstanbul'un en büyük renklerinden biri olan sevgili dostum Vitali Hakko. Gittiği her toplantıyı neşeye boğan, ileriye dönük projelerinden ödün vermeyen, Beyoğlu'nu eski parlak haline getirmek için amansız mücadelesinden vazgeçmeyen Vitali Hakko, herkesin örnek alması gereken bir genç.

Söz Vitali'den açılmışken, onun ve eşi Ketty'nin, Yıldız Kenter ve benim için verdikleri özel bir davetten söz etmeden geçemeyeceğim. İstanbul'un en gözde otellerinden Four Seasons'ın küçük salonlarından birinde verilen bu elli ya da altmış kişilik davette duvarlar, Yıldız'la benim oynadığımız önemli oyunların afiş şeklinde büyütülmüş resimleriyle süslenmişti. Yaldızlı bir çerçeve üstüne açılıp kapanan, kadife bir perdenin altına o geceki mönü yazılmıştı. Davetliler Yıldız'la benim bir oyunuma gelmiş gibi karşılanıyor ve gecenin önemi salonun girişine yerleştirilmiş bir panoda anlatılıyordu. Panoda bu prodüksiyonun yapımcısı olarak Vitali Hakko, yazarı Ketty Hakko, kostüm sorumlusu Güler Yiğit, başoyuncular olarak da Yıldız Kenter ve ben gösteriliyorduk. Hakko'ların güzel gelinleri Bettina'nın olağanüstü zevkiyle hazırlanmış bu gece, bizler için unutulmayacak bir anı oldu.

Vitali daha önce de eşiyle birlikte Nevra'yla oynadığım *Şahane Züğürtler*'in bir matinesine gelmiş, oyunu çok beğenmiş ve İstanbul'daki görkemli Rus Konsolosluğu binasında bu oyunla ilgili bir gece düzenlemişti. Beyoğlu'nu Kurtarma Derneği adına biletlerin oldukça pahalı bir fiyata satıldığı bu gecede, konuklar konsolosluğun genişçe bir salonuna kurulmuş sahnede oynanan *Şahane Züğürtler*'in son perdesini izliyorlardı. Oyundan hemen sonra Nevra ve ben, Grandüşes Petrovna ve Prens Mikhail kostümleri içinde konukları balo salonunda karşılayıp, onlara ev sahipliği yapıyorduk. Bu nedenle de gecenin ilk dansını biz açmıştık. Deniz Adanalı'nın da yardımıyla düzenlenen bu gece, orada bulunan herkes için unutulmaz bir anı olarak kaldı. Gerçekten harikaydı.

Bodrum'a ilk kez 1963 yılında tiyatromuzun bir turnesi sırasında gitmiştim. Altmışlı yıllarda iki aylık Anadolu turnesine çıkar, dolaşmadığımız şehir kalmazdı. O yıl arada üç günlük bir boşluk bulunca "Hadi çocuklar sizi Bodrum'a götüreyim. Methini çok duydum" dedim bodrum hakkında aralarından Azra Erhat'ın *Mavi Yolculuk*'u da bulunan birçok şey okumuş, Halikarnas Balıkçısı'nın ölümsüzleştirdiği, pek az insanın gittiği bu kasabayı görmek bende bir tutku haline gelmişti. Oyuncularım ilk başta bu fikrimi çok beğenmiş ama özel otobüsümüz bitmez tükenmez, berbat ve tehlikeli bir yolda ilerlerken Bodrum'a gitme fikrinin pek de parlak olmadığına karar vermişlerdi. Ne gariptir ki aynı Ayfer Feray, yetmişli yıllarda Bodrum'a çekilecek ve ölümüne dek orada yaşayacaktı.

Birkaç saat süren hayli zor ve asabi bir yolculuktan sonra gece yarısı Bodrum'a vardık. Kasabanın tek oteli Artemis'e yerleşip, hiçbir şey görmeden yorgunluktan yataklarımıza neredeyse bayıldık. Ertesi sabah uyandığımızda cennette olduğumuzu fark ettik. Masmavi denizi, palmiye ağaçları, bir iki teknesi, bembeyaz evleri, evlerin duvarlarını sarmış begonvilleri ve inanılmaz sessizliği ile burası gerçek bir cennetti. Otelin terasında kahvaltımızı ederken gelmekle ne doğru bir karar verdiğimizi benimle birlikte çocuklar da kabul ettiler. O gün minicik çarşıyı dolaşırken kasabada yemek yiyecek doğru dürüst bir lokanta olmadığını ve yemeklerimizi ancak Şehir Kulübü denen, çarşıda bulunan bir binanın ikinci katındaki lokantamsı bir yerde yiyebileceğimizi öğrendik ama hepimiz bu cenneti keşfetmiş olmaktan çok mutluyduk.

Üç gün süren Bodrum tatilimiz çok keyifli geçmiş ve hepimizi Halikarnas Balıkçısı'nın ve Azra Erhat'ın, kitaplarıyla meşhur ettikleri bu kasabaya hayran bırakmıştı. Ayfer Feray'ın aynı sıra o yolculuğa katılanlardan Turgut Boralı, Metin Serezli, Günfer Feray ondan sonraki yıllarda hayatlarının büyük bir bölümünü Bodrum'da geçirdiler ve geçirmekteler ya da benim gibi her yıl Bodrum'da tatil yapmayı vazgeçilmez bir âdet haline getirdiler.

Bodrum'a ikinci gelişim, 1973 yılında oldu. Bu kez mavi yolculuk için gelmiştik ve grubumuzda Kâmran Usluer, karısı Filiz, Göksel Kortay, Kerem Yılmazer, Prof. Oya Başak, iki kızı, üvey kızım Leyla, ilk kocası Dany Grunberg, Betül Arım ve de Bodrum'a ilk çıkartmasını yapan Mustafa Alabora vardı. On yıl önceki Bodrum'dan hayli farklıydı 1973'teki Bodrum... Ufak tefek oteller daha doğrusu moteller, lokantalar açılmış, Zeki Müren kasabanın müdavimi olmuş, Güzin Özipek barlar sokağında bir lokanta işletmeye başlamış, Ayfer Feray pansiyonculuk denemesine girişmiş ve Bodrum, yolunun kötülüğüne rağmen hayli canlanmaya başlamıştı. Bugünün en çok sevilen yerlerinden biri olan Torba'da bir iki balıkçı kulü-

besinden ve birkaç köy evinden başka bir şey yoktu. Hele şimdi Riviera ve Miami ile aşık atan Gölköy ve Türkbükü, ilkel iki minicik köyden oluşuyor, oralarda ev tutmuş birkaç ressam ve entelektüelden başka kimsenin pek ilgisini çekmiyordu. O yıl Torba sahilinde köy bile yoktu. Bir iki balıkçı kulübesinin yanı sıra, Bodrum'dan aldığımız balıkları, birkaç yıl öncesine kadar Bodrum Sanat Oteli'nin bulunduğu yerdeki balıkçı kahvesinde pişirtir, kahvecinin eliyle yaptığı çoban salatasıyla yetinmek zorunda kalırdık.

Sonra seksenli yıllarda ne olduysa oldu, Tanrı "Yürü ya Bodrum'um" dedi ve Bodrum birden dünyanın en eğlenceli, en güzel tatil kentlerinden biri haline geldi. Her koyu ayrı bir güzellikte olan bu kasabaya ilk rağbet edenler yine sanatçılardı. Hatta aralarında orada iş kurmaya gidecek kadar sevenler bile oldu Bodrum'u... Daha önce işe başlayanlardan sonra Taksim Sanat'ın sahibi, emektar oyuncu Ahmet Sezerel ve o yıllardaki eşi Nilgün Sezerel de Torba'da hem otel hem de bütün sanatçıların devam ettiği bir lokanta-bar açtılar. Benim yıllarca Bodrum'da en severek gittiğim mekân da adını Bodrum Sanat Evi verdikleri bu yer oldu. Benim gibi otelin müdavimleri arasında sanatçı olmadıkları halde, sanatla sanatçıdan çok iç içe yaşayan yakın dostlarım Hâmit ve Leyla Belli, Metin ve Mutlu Sugan da vardı. Bugün oteli başkaları işletiyor ama Ahmet'in lokanta-bar ve plajı bence halen bütün Bodrum'un en keyifli yeri. Orada biraz oturunca Akrep Nalan, Ferdi Özbeğen, şarkı sözü yazarları Fikret Şenes ve Ülkü Aker'e, Ahmet'in yeni eşi Ayşen nedeniyle bütün Şehir Tiyatrosu aktörlerine, Fedon, Savaş Ay, Ali Poyrazoğlu, Sevtap Tokay ve bütün Devlet Tiyatrosu oyuncularına, sevilen birçok kişiye rastlayıp konuşmak mümkün oluyor ve insan İstanbul'da görmediklerini görüp hasret giderebiliyor.

Atacan Arseven, Alev Gürzap, Metin-Nevra Serezli, Suna Keskin, Erdal Küçükkömürcü gibi sanatçılar şimdi Türkbükü'yle birleşen Gölköy'ü tercih edenlerden. Havana'nın açılmasıyla Gölköy de eski sakin havasını kaybetmek üzere ama yine de dünyanın en ünlü tatil sahil beldeleriyle aşık atan Türkbükü'nden daha sakin ve daha rahat.

Ben Bodrum Sanat Evi'nin başkasına geçmesinden sonra birkaç yıl Torba'da bir yazlık kiralayan Necmi Tatari ve Aliye Uzunatağan'ın konukları olarak onlarda kaldım. Onlar boşanıp Torba'ya gelmekten vazgeçince de eski milli basketbolcu Ali Kazas ve eşi Nuran'ın Bardakçı koyundaki evlerine misafir olarak gitmeye başladım, bu gitgide popüler olan kasabaya... Bu yıl da eski arkadaşım kostüm desinatörü Sevim Çavdar'ın sayesinde Yalıkavak'ı keşfettim. Daha önceleri Yalıkavak'ta birkaç kez yemek yemiş ya da Dodo Beach ve Zuma gibi plajlara gitmek için içinden geçtiğim Yalıkavak'a hiç alıcı gözüyle bakmamıştım ama 2000 yılının ağustos ayında Sevim Çavdar'ın aracılığıyla Pink-Life adlı apart-motelde kalınca Bodrum tatillerim yepyeni bir anlam kazandı. Motelin bahçesinin güzelliği, denizin temizliği, harika servisinin yanı sıra sahibi Nilay Hanım'ın konukseverliği ve zarafeti burayı büsbütün cazip hale getirmişti.

Bodrum'u Bodrum yapan birçok renkli kişi var bu tatil beldesinde. Bunlardan biri de yakın dostum Mustafa Alabora. 2000 yılında oğlu, eski öğrencim Mehmet Ali Alabora'nın ya da herkesin tanıdığı adıyla Memoli'nin olağanüstü popülaritesinden, Mustafa da nasibini almış, geçen yıllarda başrollerinden birini üstlendiği *Kara Melek* dizisinde yaptığı şöhretine, Memoli'nin babası olarak ya da Savaş Ay'ın değimiyle "Baboli" olarak şöhret katmıştı. Bu yıl birlikte dolaştığımız yerde genç kızlar ve hanımlar Memoli'nin babasıyla resim çektirip kendilerini biraz olsun *Yılan Hikâyesi* dizisinin baş aktörüne yakın hissetmeyi bir görev haline getirmişlerdi.

Mehmet Ali Alabora bizim konservatuardan 1999 yılının haziran ayında mezun olmuş, daha önce birkaç yıl Savaş Ay'ın programında polis muhabiri olarak çalışmış, *Kara Melek* dizisinde önemli bir rol oynamış, Gencay Gürün'ün tiyatrosunda Nevra'nın genç kocasını canlandırmış ve *Kayıkçı* adlı bir filmde de başrolü oynamıştı. Bütün bunlar genç aktöre pek ün kazandırmamış ama *Yılan Hikâyesi*'nin başlamasıyla ne olduysa olmuş ve Mehmet Ali, Memoli rolüyle birkaç haftada Türkiye'nin en popüler kişilerinden biri haline gelmişti. Böylelikle de kırk yıllık dostum Mustafa garip bir ün kazandı.

Mustafa, Bodrum'da aktörlüğünden çok işlettiği barlarla ün yapmıştı. Seksenli yılların sonunda, işe Torba Sanat'ın barını işletmekle başlamış, oraya hayli müşteri çekmiş, daha sonra da Amerika'da büyük para kazanmış çocukluk arkadaşı Cengiz Oktan'la birleşip, kendi başına işe girişmişti. Mustafa'nın işlettiği barlar kısa sürede Bodrum'un en canlı, en neşeli ve de en çok iş yapan mekânları oluyor ama Mustafa bir süre sonra kızıp ya da bıkıp işletmeciliği bırakıyor, İstanbul'a dönüyordu. Bu arada bizlerin "Vazgeç şu bar işinden" sözünü onaylar gibi görünüp, ertesi yaz yeni bir barın başına geçiyordu. Uzun lafın kısası Mustafa, bu bar işini seviyordu çünkü müşteriyle birlikte kendi de eğleniyor ve etrafını saran çeşitli hanımlarla kolayca flört etme imkânı buluyordu. 2000 yılının yazında Mustafa'nın yine Cengiz'le birlikte Türkbükü'nde Tiyatrom adında yeni bir lokanta-bar açtığını duyduk. Bu kez işi büyütmüş, mekâna bir de on dört odalı bir motel katmıştı. Gazetelerden okuduğumuza göre işleri parlak gidiyor, Tiyatrom her akşam dolup dolup taşıyordu ama ne yazık ki ben temmuz ayının sonunda yıllık Bodrum yolculuğumu yaptığım zaman Mustafa'nın bir şeylere kızıp yine işi bıraktığını duydum kendisinden.

"Aman iyi senin bu bar işini bırakmanı istiyordum zaten" deyince, "Haklısın bundan sonra yapmayacağım " diye yanıt verdi.

O akşam Türkbükü'nün ünlü Mey lokantasına giderken onu İstanbul'daki sanatçıların ve sanatseverlerin vazgeçilmez lokali Çiçek Bar'ın sahiplerinden Arif'le konuşurken gördüm.

"Arif'le ateşli ateşli ne konuşuyordunuz" diye sorunca "Şurada harika bir yer yapılıyor, seneye orayı birlikte işletmeyi düşünüyoruz" dedi, Türkbükü'nün en ucundaki bir bahçeyi işaret ederek.

Mustafa, Arif'le bar açmadı ama ne yaptıysa yaptı Han Restaurant'ın eski sahibi Aydın'la anlaşarak yeniden barcılığa başladı. Çare yoktu. Adamın kanında barcılık vardı.

Bodrum'un ilginç tiplerinden biri de rahmetli Ayfer Feray'ın kardeşi Günfer. Bir zamanlar Halikarnas'ta ablasıyla pansiyon işleten Günfer, Ayfer nedeniyle Bornova'dan İstanbul'a gelmiş, bizim tiyatroda ve başka topluluklarda bir iki rol oynamış, filmlerde görünmüş, oyuncu Bülent Kayabaş'la bir evlilik yapmış, ondan boşanınca da bütün zamanını ve enerjisini Bodrum'da yaşayan ablasına ve annesine adamıştı. Ayfer öldüğünde tam anlamıyla hayatı kararan Günfer, ondan sonraki hayatını bir çeşit tatlı serseri olarak sürdürmeye karar vermiş ve günlerinin büyük bir bölümünü dostlarına ayırmıştı. Günfer'in sevdikleri kadar sevmedikleri de vardır. İnsan onun sevmedikleri yer almışsa, ağzıyla kuş tutsa yaranamaz ama sevdiklerinden biriyse de ondan her türlü fedakârlığı bekleyebilir.

Bir zamanların milli basketbolcusu Ali Kazas da Bodrum'un en renkli, renkli olduğu kadar da patırtılı tiplerinden biridir. Günün büyük bir bölümünü ya motosikletinin üstünde plajlar arası seferler yaparak ya da teknesinde konuklarını ağırlayarak geçiren Ali Kazas, eşi Nuran'la birlikte akşam davetlerinden on birde kalkıp, on ikide yatağına yatmayı hayatının vazgeçilmez ilkelerinden biri haline getirmiştir. Sabahları telefonunun başında sevdiği dostlarına tavsiyelerde bulunur, nasihatler eder, kızdıklarına da bütün Bodrum'un duyabileceği bir sesle küfürlü sitemler savurur.

Bodrum'un vazgeçilmez karakterlerini, Bodrum'u Bodrum yapan tiplerini yazmak için kitaplar yetmez herhalde ama şöyle bir düşündükçe artık oraya yerleşen ve oranın renklerinden biri haline gelen Figen Bezmen'i, daha Türkbükü minicik bir köyken oraya kocası İbo'yla yerleşen çılgın Elçin Telci'yi, Mey'i uluslararası düzeyde bir lokanta haline getiren Ufuk'u, birkaç yılda bir yeni bir mekân bulup, onu aranılan, sevilen bir yer olarak kabul ettiren Maça Kızı Ayla'yı, gerçek bir Bodrum'lu olan ve adıyla hiç ters düşmeyen Kral'ı, Yalıkavak'ın bir çeşit gönüllü kaymakamı haline gelen Jeffi Kamhi'yi, her yıl değişen lokantalarda bütün Bodrum sosyetesini toplayan Melek Boz'u, Bodrum Müzesi'ni gerçekten çok çekici, ilginç ve uluslararası bir müze yapan müze müdürü Oğuz Alpözen'i, yaptığı sandaletlerle bu işin duayeni haline gelen Fikret Usta'yı, her sabah Torba plajına gelip çevresini gülmekten gülüp geçiren Ferdi Özbeğen'i, Bodrum'da ün kazanıp oraya gönül veren Akrep Nalan'ı, sırf keyif olsun diye yıllarca Sapa Restoran'ı işletip artık Yalıkavak'taki yalılarına çekilen Yurtsev ve Güler'i, Don Corleone olarak tanınan Torbalılı Latif Karakoyunlu'yu, ilerlemiş yaşına rağmen kadınların ve genç kızların gözbebeği olmayı sürdürebilen Fuat Yargıcı'yı, gürültülü kahkahaları, bitmez tükenmez esprileriyle bütün Gölköy'ü neşeye boğan Atacan Arseven ve eşi Oya'yı, orman içindeki yeni lokantasında hiç tükenmeyen ilginç serüvenlerini anlatan

Sorbonne mezunu Pınar Altın'ı anmadan gerçek bir Bodrum resmi çizmek olanaksız hale geldi.

Bu tipleri çeşitli eğlence yerleri, yüzlerce lokantası, her keseye uygun görkemli otelleri ve birbirinden güzel onlarca koyuyla Bodrum gerçekten harika bir tatil yeri... Öte yandan bu güzelim kasaba, tatillerini geçirmek isteyen ve tatilde ille göbek atmayı eğlence sayanların, geceyi birlikte geçirmek için bir kadın ya da erkek aramaktan başka hiçbir düşüncesi olmayanların da vazgeçilmez mekânı haline geldi. Bunların aksine sakin bir tatil geçirmek isteyenlere de sınırsız olanaklar tanıyan bir güzellikler beldesi Bodrum. Ben kendi hesabıma her yıl on-on beş günümü orada geçirmeyi bir âdet haline getirdim. Bu süre zarfında hem hoş bir tatil yapıyor hem de bütün kış İstanbul'da göremediğim bazı dostlarımı görüp onlarla eğleniyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse de bu on-on beş gün bana fazlasıyla yetiyor. Ondan sonra sıkılmaya başlayıp, İstanbul'a geri dönmek istiyorum ama yine de bir yıl sonra oraya gideceğimi düşündükçe mutlu oluyorum. Hiç kuşku yok ki birçok kişinin vazgeçilmez aşkı haline geldi Bodrum ama bu gidişle birçok kişiye de karabasan gibi görünmeye başlayacak ve tası tarağı toplayan, kendine daha sakin bir güney kasabası arayacak.

Ormanda Bir Ev

Çocukluğumdan beri en büyük hayallerimden biri orman içinde "şale" tarzı bir evim olmasıydı. Öte yandan şehrin hareketli hayatından hiçbir zaman vazgeçemeyeceğime göre bu tarz bir evde ancak boş günlerimde ya da oyunum olmadığı hafta sonlarında yaşayabilirdim.

Her zaman şehrin tam göbeğinde oturmayı seven annem sürekli olarak "Ne yapacaksın dağ başlarında?" diyerek bana, bu isteğimin gereksiz olduğunu anlatmaya çalışırdı. Oysa ben ne istediğimi biliyordum ve bundan vazgeçmeyecektim. Birkaç yıl öncesine kadar hafta sonlarında sakin bir yerlere kaçmak fikri ülkemizde daha yerleşmemiş olduğundan, İstanbul yakınlarında yazlık olmayan ikinci bir ev düşünmek insanlara anlamsız geliyordu.

İlk başlarda bu iş için Polonezköy ideal bir yer gibi görünüyordu bana. Haldun Simavi, Yılmaz Sanlı, Belma Simavi, Pekin Baran gibi kişiler hafta sonu gidebilecekleri evlerini Polonezköy'ün ağaçları arasına inşa etmişlerdi bile. Ben de ne yapıp edecek Polonezköy'de kendime bir "şale" edinecektim. Bu düşünceyle Polonezköy'e sık sık gidiyor, keseme uygun bir yer bulmaya çalışıyordum. Elime yüklüce para geçtiği bir dönemde bankacı dostum Tanju Özyol'la birlikte yirmi beş dönümlük bir araziyi satın aldık. Niyetimiz orada iki ayrı ev yaptırmaktı. Yakın dostumuz Yıl-

maz Sanlı da büyük bir nezaketle karşılığında hiçbir şey istemeden iki ev planı çizip vermişti bize ama ne yazık ki Polonezköy'deki ev benim için hiçbir zaman gerçekleşmedi. Aynı tapunun üzerine iki ev yapmanın yasak olması, Polonezköy'ün gitgide özelliklerini kaybetmesi, zaman zaman benim ya da Tanju'nun bu düşünceden vazgeçmemiz bu olayı uzun yıllar askıda bıraktı ve sonunda benim şale sahibi olma planımı Polonezköy'den Şile ormanlarına taşımama neden oldu.

Polonezköy'deki evin hayallerini kurarken, köyün iç taraflarında şirin bir evi kiralayıp inşaat bitinceye kadar orada yaşamaya karar verdim. Gerçi orada daha inşaat falan yoktu ama ne de olsa günün birinde başlayacaktı. Evi kiralar kiralamaz içinin eşyasını kaldırıp kendime göre yerleştirdim ve kafamdaki şale imajına uygun bir biçime sokmaya çalıştım. Altı yıl süre inşaatı bir türlü başlamayan "şale"min hayaliyle o eve gidip gelmeye başladım ve orada çok mutlu günler geçirdim. Özellikle hafta sonları (o yıllarda daha yeni Dormen Tiyatrosu başlamamıştı) büyük gruplar halinde oraya gidiyor gerçekten çok eğleniyorduk. Polonezköy'e sürekli gelip kalanlar arasında: Mustafa Alabora, Meral Selçuk, Sadık Kızılağaç, Merih Akalın, Erdinç Akbaş, Kâmran Usluer, Kaya Sensev, Hakan Ökten, Necla Erad, Doğan Şen, İsmet Üstekin, Erol ve Emel Evgin, arada bir kalanlar arasında Huysuz Virjin, Müjdat Gezen, Dilek Türker, Egemen Bostancı, Adrian Brine, Göksel Kortay, Kerem Yılmazer, Yolande Bird, Howard Lanser, Leyla Umar gibi yakın dostlarım vardı.

Cumartesi akşamları büyük rakı sofraları kuruluyor, yenip içilip çok eğleniliyordu. Gece on birden sonra da televizyonda Türk filmleri seyrediliyor ve yeni deyimle geyik muhabbetleri alabildiğine sürüyordu. Tabii bu arada uyuklayanlar da uyuduklarını belli etmemek için, arada bir uyanıp lafa karışıyorlardı. Pazar sabahları kahvaltıdan sonra evin geniş mutfağında Meral Selçuk yönetiminde yemekler hazırlanıyor, salatalar yapılıyor, evden getirilenler bir düzene sokuluyor ve şamata alabildiğine sürüyordu. Bu arada orman içinde yapılan uzun yürüyüşler, hafta sonlarına bir macera duygusu da ekliyordu. Öğle yemeğine İstanbul'dan kaç kişi geleceği bilinmediği için her şeyi bol bulamaç yapmak şarttı. Gelenlerin sayısı bazen yirmi beşe kadar çıkıyordu. Zaman zaman Belma Simavi'nin malikânesine davet ediliyor, hep birlikte ona gidiyor ve orada eğleniyorduk.

Belma'ya "Gelemem bugün, dünya kadar konuğum var" dediğimdeyse "Kim varsa topla bana getir" diyordu.

Böylelikle bir ordu halinde ona gidiyor ve onun bir ordu halindeki konuklarına katılıyorduk. Bazı geceler, biz Belma'ya olduğumuz gibi süveterler ve blucinlerle gidiyor, onun davet ettiği payetli uzun tuvaletli hanımlarla garip bir kontrast yaratıyorduk. Polonezköy'deki hafta sonları hayatımız çoğunlukla böyle sürüp gitti ama ev beni rahatsız etmeye başlamıştı. Kirada olduğum için eve fazla bir ekleme yapamıyor, hayalimdeki evimi bir türlü gerçekleştiremiyordum.

Günlerden bir gün Tanju Özyol bana telefon edip "Bana bak bizim bu arazide iki ev yaptırmamıza izin vermiyorlar. Anlaşılan vermeyecekler de" dedi.

"Peki ne yapacağız?" diye sordum merakla.

"İstersen ben bugünkü rayicinden senin payını satın alayım. Sen başka yerde istediğin gibi bir şey al" diye cevap verdi.

Benim o günlerde aklım Şile'de bir yer yaptırmaya takılmıştı. Bu yüzden Tanju'nun teklifi hoşuma gitmiş ve hemen kabul etmiştim. O günden sonra da Şile'deki arayışlarım daha da sıklaşmış, istediğim gibi bir arsa bulabilmek için paçaları sıvamıştım. Sonunda Şile'ye altı kilometre uzaklıkta orman içinde ve dere kenarında tamamlanmamış bir ev buldum. Görür görmez eve âşık oldum. "Burası mutlaka benim olmalı" dedim çevremdekilere. Ancak evin genç sahibinin inşaat bitmeden kalpten öldüğünü duyunca üzülüp evi almaktan vazgeçtim. Adamcağız heveslenmiş, ailesi ve kendisi için çok zevkli bir ev yaptırmış ama içinde oturması kısmet olmadan genç yaşında ölmüştü. Şilelilerin yakından tanıdıkları emekli inşaat ustası Mustafa Efendi, beni evin sahibi Meral Hanım'la tanıştırınca işler bir anda değişti.

Meral Hanım "Biz artık orada oturamayız, bunu anlarsınız herhalde" dedi. Arkasından da "Evi sizin gibi birinin aldığını bilseydi, inanın çok memnun olurdu" diye de ilave etti gözleri yaşararak...

Bu söz üzerine evi aldım ve sevgili dostum Erol Evgin'e teslim ederek "Buraya iki yatak odası ve bir banyo daha ekle. Nasıl yapılabileceğini sen bilirsin" dedim. Böylelikle Erol ve Emel Evgin'in zevklerinin de katkılarıyla Şile'deki çok sevdiğim evime kavuştum. Şimdi fırsat buldukça oraya gidiyor, doğanın ve sessizliğin tadını çıkarıyorum.

Eskiden "Şile" deyince aklıma hep İsmet Ay gelirdi çünkü İsmet, Şile'de büyümüş ve orayı sanatçılar arasında popüler hale getirmişti. Yıllar önce Türkiye'de daha "hafta sonu" kavramı yerleşmediğinden, Şile'ye gelenler derme çatma pansiyonlarda kalır ve sıcak günlerde Karadeniz'in tadını çıkarmaya bakarlardı. Efsanevi sanatçımız Zeki Müren boş günlerini orada geçirmeyi sevenlerden biriydi. O zamanlarda kışın Şile'ye gelmek kimsenin aklına bile gelmezdi. Kaçamak yapmak isteyenler hariç tabii. Benim eve yerleşmemden sonra Şile'ye özellikle orman tarafına ev yaptırıp hafta sonlarının tadını çıkarmaya başlayanlar bir hayli çoğaldı. Gülriz Sururi aynı yolun üzerinde, kız kardeşim Güler de tam yanı başımda arsalar aldılar ve güzel evler yaptırıp fırsat buldukça gelmeye başladılar. Hele otoyol da yapıldıktan sonra Şile'ye gelmek çok kolaylaştı ve İstanbul'da yaşayanlar için harika bir hafta sonu cenneti oldu. Bu yüzden de arsa fiyatları alabildiğine yükseldi ve birçok köylü, tıpkı Bodrum'da olduğu gibi zenginleşti. Yeni yeni oteller, lokantalar, çeşitli hediyelik eşya dükkânları açıldı. Bu arada Yayla Sanat'ın sahibi Yavuz Yayla da, Şile'nin biraz dışında Ağva yolu üzerinde Doğa Kulüp adlı bir tesis yaptırıp haf-

ta sonralarını, evleri olmadan Şile'de geçirmek isteyenlere güzel bir fırsat yarattı. Bu gidişle Şile de tıpkı Bodrum gibi dolacak ve burada doğayla baş başa kalmak isteyenlere pek olanak tanımayacak ama benim gibi orman içinde evi olanlara bu olasılık daha uzak görünüyor.

Şile'deki evin en büyük avantajı, İstanbul'a yakın olması ve bir saatlik otomobil yolculuğundan sonra insanın kendini doğanın kucağında bulması. Geçmiş günlerde virajlı eski püskü yollarını göze alıp Şile'ye gitmek hayli uzun bir maceraydı ve birçok kişi virajlar nedeniyle oraya gitmeyi göze alamazdı. Oysa şimdi günübirliğine gitmek bile çok kolaylaştı. Bu yüzden de özellikle yaz mevsimi pazar günleri, Şile inanılmaz bir kalabalık hücumuna uğruyor ve uzakdoğunun insan yığınlarından denizi görmediğiniz plajlarını andırıyor.

Benim evimin en büyük avantajı yola yakın bir yerde olup, yoldan pek görünmemesi ve Güler'le benim aramda minik bir şelale oluşturan suyun sesinin de yoldan arada bir geçen arabaların gürültülerini bastırıyor olması.

"Bu kadar enerjiyi nasıl buluyorsun şimdi anladım" demişti yakın dostum Necla Erad, Şile'de kaldığı bir hafta sonu. Necla haklıydı. Bir tek günü o ormanın içinde geçirmek, o sessizliği hissetmek, ağaçlara baka baka dalıp gitmek, doğanın mucizesine yakından tanık olmak insana gerçekten yaşama mutluluğu veriyor. Yaşama mutluluğu olunca da insan enerjiyi nasılsa buluyor.

Hiç kuşku yok ki hayatımın en akıllı işlerinden biri oldu, ormanın içindeki o eve sahip olmak. Bana olduğu kadar yakınlarıma da mutluluk dağıtan bu evin, yaptığım birçok işin başarılı olabilmesinde katkısı da büyük oldu.

Bir Perde Kapanıyor

Yavaş yavaş yaklaşmakta olan ekonomik krizin belirtileri, 2001 yılının mart ayında atom bombası gibi tepemizde patlayıverdi. O güne dek sürekli olarak enflasyon, sıkıntı, geçim derdi, her gün yükselen fiyatlar ve orta sınıfın üstünde silindir etkisi yaratarak bastıran ağır hayat şartları günlük konuşmaların ana konularını oluşturmuş ama gerçek bir ekonomik krizin ne denli çarpıcı ve yıkıcı olabileceğini kimse havsalasına bile sığdıramamıştı. Bardağı taşıran damla Başbakan Ecevit ile Cumhurbaşkanı Sezer arasında geçen çok da önemli olmayan bir tartışmadan çıkmıştı ama oradan çıkmasaydı birkaç gün içinde başka bir yol bulup çıkacaktı nasılsa.

Bir anda insanların işsiz kalması, adı yıllarca duyulan kişilerin birdenbire yolsuzluk suçlarıyla yargı karşısına çıkması, birçok işyeri sahi-

binin kepenk kapatmak zorunda kalması ve de paraların ödenememeye başlaması ülkeyi bir iki günde alt üst etmişti. Kimse kimseden medet umamayacak hale gelmiş, herkes bu enkazın altından nasıl kalkacağının yollarını aramaya başlamıştı. İki yıl önceki 17 Ağustos depremi kadar korkunç bir felaketti bu da. İşin en korkuncu güven de kalmamıştı kimsede.

Sonra bir gün Amerika'dan Kemal Derviş getirildi. Apar topar ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı yapıldı ve "Gel bakalım, kurtar bizi bu işin içinden" denildi. Adamcağız da kolları sıvayıp kurtarış yolları aramaya başladı. Ailemizin yakın dostu olan Rıza Derviş'in oğlu Kemal Derviş'i çok gençken tanımış ama o tarihlerde eğitim için Amerika'ya gittiğinden, fazla dostluk etmeye fırsat bulamamıştım. Daha sonra rahmetli aktörüm Turgut Boralı'nın kızı Neslihan'la evlendiğini duymuş, birkaç yıl sonra da boşandıkları kulağıma çalınmıştı. Rıza Derviş'in vefatından sonra da zaten Amerika'ya yerleşmiş olduğu için Kemal Derviş'in adı aramızda pek duyulmaz oldu. Duyulduğu gün de pir duyuldu. Umudumuz, bu yetenekli, zeki, kültürlü, hoş adamın düşündüğü şeylerde başarılı olabilmesi ve işlerine gelmeyenler tarafından ayağına çelme takılmaması.

Ekonomik kriz patlamasının ceremesini her şeyde olduğu gibi en fazla tiyatrolar çekiyor hiç kuşkusuz. Zaten hava çok güzelse, maç gününe denk geldiyse, televizyonda önemli bir program varsa (2000 yılının en popüler dizisi *İkinci Bahar*'ın son gecesi gibi) hep tiyatro koltuklarının boş kalmasına neden olur.

"Ay bugün hava çok güzel, matineye mi gidilir? Şöyle bir boğaza uzanıverelim", "Bu karda kıyamette tiyatroya mı gidilirmiş!", "O gün maç var, kimse beni televizyonun başından kımıldatamaz", "Şekerim *İkinci Bahar*'ın son gecesi, tiyatroya ne zaman olsa gideriz" gibi sözler söylenir ve tiyatroya ne zaman olsa da gidilmez sonunda. Ne yapalım ki tiyatrolar da perdelerini açmak zorundadır, maç da olsa kıyametler de kopsa.

Bizim on yedi yıl süreyle perdemizi açıp kapattığımız Feriköy'deki Dormen Tiyatrosu, Dormen Tiyatrosu seyircisi için sapa bir yerdi zaten. O çevredeki seyirci bizim oyunlara pek gelmezdi. Bizim seyircimiz, İstanbul'un çeşitli yerlerinden çoğunlukla arabayla gelir, arabasını park edinceye kadar da akla karayı seçerdi. Tiyatromuzun içinde bulunduğu pasajın manzarası hiç de iç açıcı değildi. Dükkân sahiplerinin sempatikliklerine ve ellerinden geldiği kadar tiyatroya güç verme çabalarına rağmen bir tiyatronun bulunduğu pasajdan fazla, bir sanayi çarşısını andırıyordu ama bütün bunlara rağmen seyirci on beş yıl süreyle Dormen Tiyatrosu oyuncularını yalnız bırakmamış, ekonomik güçlerinin elverdiğince oyunları izlemeye çalışmıştı.

17 Ağustos depremi ülkenin binlerce ailesini yok ettiği gibi birçok kuruluşu da altüst etti. Dormen Tiyatrosu da ortalık biraz durulduktan sonra Ekim'de mevsimi açmış ama o ay gelen ikinci depremden sonra seyircisini kaybetmeye başlamıştı.

"Kusura bakma ben oraya gelemem klostrofobim var."

"Beni affet, depremden sonra öyle kapalı yerlere giremiyorum."

"Sizin tiyatro yerin dibinde, beni oraya kimse sokamaz" gibi sözleri duymak bizler için olağan hale gelmişti. Sonuç olarak da seyircinin ayağı pat diye kesilivermişti. O mevsim Suat Sungur, Taner Ertürkler, İdil Fırat, Ayça Bingöl, İsmet Üstekin, Gürkan Uygun ve diğer rollerdeki oyuncuların olağanüstü performanslarıyla ortaya *Yukarıda Biri mi Var* adlı çok düzeyli, komik bir oyun çıkmış ve gelen seyirciyi gülmekten kırıp geçirmişti. "Eski günlerde olsa bu oyun kapılar kırdırırdı" diye düşünmekten alamıyordum kendimi ama sonuç olarak o mevsim ortalama iki yüz kişiyi geçememiştik. Oysa tiyatromuzun yürüyebilmesi için her oyuna en az üç yüz seyircinin gelmesi gereksinimi vardı.

Mevsimin ikinci prodüksiyonu, benim yazdığım *Amphitryon 2000* ya da öteki adıyla *Nerede Kalmıştık* adlı müzikal oyundu.

Masraflar için Yapı Kredi Sigorta bize elli milyar vereceğinden, oyunun bizde oynanmasını, kalabalık kadrosuna rağmen Mehmet'le Çetin de kabul edince hemen provalara başladık. Koroyu on iki kişiden on kişiye indirmiş, böylelikle tiyatromuz için kadronun biraz daha ekonomik olmasını sağlamıştım. Gene de *Amphitryon 2000*'de ya da daha ticari olsun amacıyla adını *Nerede Kalmıştık* diye değiştirdiğimiz oyunda, on sekiz kişilik bir kadro vardı ve bu kadroya beş kişilik bir orkestra eşlik ediyordu. Gün geçtikçe kriz altında ezilen Türkiye'de, bu sayı özel bir tiyatro için olacak şey değildi ama prodüksiyon masraflarımızın karşılanması gözlerimizi kamaştırmış başımıza geleceklere karşı bizleri kör etmişti.

Çalışmaları çok keyifli geçiyor, her şarkı geldiğinde neredeyse sevinç çığlıkları atıyorduk. Güler, modern kostümler dışında bir şeyler düşünmek zorunda olduğu için hayatından pek memnundu. Yosi Mizrahi aynı zamanda Nedim Saban tiyatrosunda çalıştığından, pazar matinelerini oynayamayacaktı. Bu yüzden de yerine birini koymak gerekiyordu.

Koroda oynayan Özgür Özarslan'a "Pazarları Yosi'nin yerine sen oynayacaksın" dedim bir provada.

Özgür dehşet ve şaşkınlık içinde "Nasıl oynarım Haldun Abi? Ben oyuncu değilim ki!" dedi.

Özgür haklıydı, onu konservatuarın şan bölümünden sesi güzel diye almıştık koroya ama öte yandan hayatında hiç oyunculuk yapmadığı halde onda öyle bir yetenek olduğunu hissetmiştim. Ayrıca boyu posu da Yosi ve Halit'e benziyor böylece de oyunda Amphitryon'la Zeus'un karşılaştırılmasındaki mantık bozulmuyordu.

Amphitryon 2000, parlak bir galayla Feriköy'deki tiyatroda perdesini açtı. "Tebrikler", "Harikaydınız", "Ben bayıldım bu oyuna", "Haldun sen çok iyiydin", "Bunu iki yıl oynarsınız", "Ay çok eğlendim", "Çoktandır böyle bir oyuna hasret kalmışız" kutlamalarından bir iki hafta sonra acı gerçek ortaya çıktı. *Amphitryon 2000* tutmamıştı. Oyunu gerçekten çok be-

ğenenler azınlıktaydı. Çoğunluk ya fazla uçuk buluyor ya da mitolojiyle fazla ilgilenmediğinden, esprilerin anlamsız olduğunu söylüyordu. Göksel Kortay, Sevim Çavdar ve Erol Günaydın gibi kişilerse oyuna bayıldıklarını, tutmamasına hiçbir anlam veremediklerini tekrarlayıp duruyorlardı. Sponsorluğumuzu üstlenen Erhan Dumanlı da bu sofistike oyunun niye tutmadığını anlayamıyordu bir türlü.

Uzun sözün kısası *Amphitryon 2000* yirmi beş gösteriden sonra repertuardan kaldırıldı. Gelen seyirci oyunun günlük masraflarını karşılamaktan çok uzaktı.

Amphitryon 2000'in gümlemesinden sonra tiyatronun umudu Ray Cooney'den uyarladığımız *Yukarıda Biri mi Var*'a kaldı. Onun da turneleri beklenildiği gibi iş yapmayınca tiyatromuz mevsimi yüz elli milyarlık bir açıkla kapattı. O günlerde Çetin Akcan'ın yönettiği Sanem Çelik, Volkan Severcan ve Kerem Atabeyoğlu'nun başrollerini paylaştığı *Hangisi Karısı* adlı oyunun röprizi de Akcan'ın yanlış işler yapması ve turneyi yarı yolda terk etmesi sonucu fiyaskoyla sonuçlanınca tiyatro iyice çıkmaza girmiş oldu.

Çetin Akcan'la Mehmet Öztopuz yıllarca tiyatroyu birlikte yönetmişler ve idari işleri mümkün olduğu kadar bana getirmemeye çalışmışlardı. İkisi de birbirini sevmiyordu. Bu apaçık ortadaydı. Bunu anlamak için birkaç dakika yanlarında kalmak bile yeterliydi. Yirmi yıl önce bir kız meselesi yüzünden aralarında geçen tatsız olaydan sonra yıldızları hiçbir zaman barışmamıştı zaten. Buna rağmen Dormen Tiyatrosu'nun hatırına işi birlikte yürütmeye çalışıyorlardı ama yıllar geçtikçe aralarındaki sevgisizlik nefrete dönüştü. İkisi de beni gördüğünde, diğerinin herkesten habersiz işler yaptığını ya da işleri berbat ettiğini söylüyordu. Hiç kuşku yoktu, Tiyatro fena halde çatırdamaya başlamıştı. İşlerin kötü gitmesi iki yöneticimi daha da birbirine düşürmüş, sonuç olarak da zaten kötü giden işleri büsbütün berbat etmişti. Ben zaman zaman ikisini evimde bir araya getiriyor, aralarını bulmaya çalışıyordum ama bir iki gün sonra her şey yine eski hamam eski tas...

2000-2001 mevsiminde *Bugün Git Yarın Gel* komedisinin başlamasıyla işler büsbütün sarpa sardı. Oyun çok eğlendiriyor, çok güldürüyor ama seyirci ortalaması yüz kırk yediyi geçmiyordu. Metin Serezli'nin sahneye koyduğu oyunda Göksel Kortay, Volkan Severcan, Nuri Gökaşan, Şebnem Özinal, Suat Sungur, Gülen Karaman, Alper Düzen, Ayça Bingöl, Ayçıl Yeltan, Sefa Zengin ve Birgül Sekmen çok başarılı oyunlar sergiliyorlardı ama seyirci sayısı bir türlü artmak bilmiyordu. Feriköy'deki Dormen Tiyatrosu sanki lanetlenmiş gibiydi. Oyunda benim olmamam, tiyatroya da pek sık gidememem nedeniyle iş tam çığırından çıkmış, idareyle kadro arasında âdeta bir savaş başlamıştı. Hele yevmiyeler de ödenemeyip, üstüne de Çetin Akcan'ın insanlara yukarıdan bakan ve nedense kimseyle konuşmama ısrarı eklenince idareyle kadro arasındaki savaş iyice kızış-

tı ve teknik kadronun yardım etmem için bana uzanmasına kadar geldi. Çocuklar beni evimde rahatsız ettikleri için binlerce özür diliyor ama Çetin'le hiçbir iletişim kuramadıklarını, Mehmet'in "Ben bilmem Çetin bilir" gibi sözler etmesinin sonucu bana gelip dertlerini anlatmaktan başka çare bulamadıklarını söylüyorlardı.

Ben tek çareyi sponsor aramakta bulmuş ve bu iş için kolları sıvamıştım. Bu konuda bana en çok yardım eden kişiler Erhan Dumanlı ile yılların dostu, iş adamı Selahattin Beyazıt olmuş ve sponsor işi için kimlere başvurmak gerektiğini araştırmaya başlamışlardı ama günün birinde başbakanımız Ecevit, cumhurbaşkanımız Sezer'e sinirlenip köşkteki toplantıyı apar topar terk edince olanlar olmuş, Türkiye'nin bir anda altı üstüne gelmişti. Tabii ki doların o gün yedi yüz bin liradan, bir buçuk milyon liraya çıkmasının tek nedeni bu değildi. Dolar aylardır sinsi sinsi yatmış, alabildiğine fırlamak için bir bahane arıyordu. İlk kadın başbakanımız Tansu Çiller'in yönetiminden beri kendini hissettirmeye başlayan ekonomik kriz, bardağı taşıran Sezer-Ecevit damlasıyla bir anda patlak vermiş ve hepimiz gerçek bir ekonomik çöküntünün altında kalıvermiştik.

İflas edenler, işsiz kalanlar, parası ödenmeyenler, kapanan bankalar, ortaya çıkan hortumlama olayları, kaldırılan televizyon programları, gazetelerde çalışanların habersizce işten çıkarılması bir anda ülkenin gündemleri haline gelmiş, üstümüze kara bulutlar çökmüştü. Tabii bu arada sponsor bulabilme umudu da yok olup gitmişti. Yine kapanan bir perde, borçlar yüzünden çıkacak tatsızlıklar ve yine 1972'deki tablo... Yalnızca tiyatro yapmak, seyirciyi mutlu etmeye çalışmak ve yetenekli genç oyunculara fırsat vermenin acımasız bilançosu.

Ne yapsak ne etsek tiyatronun işleri hiç mi hiç iyi gitmiyordu. Borçların ödenmesi şöyle dursun, delik gitgide büyüyor, alacaklıların listesi kabardıkça kabarıyordu. Bu arada mevsimin ikinci oyunu, başrolünü üstlendiğim *Hiç Hesapta Yokken (Not in the Book)* adlı bir cinayet komedisiydi. İngilizceden benim uyarladığım komedide diğer rolleri, Devlet Tiyatrosu'ndan bize konuk olarak katılan eski oyuncum Tülin Oral'ın yanı sıra İsmet Üstekin, Ayşe Çakar, Ali Cağaloğlu, Murat Şen, Fery Baycu, verdiğim rolde komedi yeteneğini sergileyeceğine inandığım genç asistanım Cenk Tunalı ve Can Kıraç oynuyorlardı. Çok sevdiğimiz ve çeşitli alanlarda yeteneklerine inandığımız Can Kıraç ilk kez tiyatroda oynayacaktı.

"Bu rolü kim oynar" diye düşünüp dururken Murat çekine çekine "Birini önereceğim ama sakın kızmayın" dedi. Kim bilir hangi münasebetsizi önerecek, diye düşündüm bir an... Sonra da merakla sordum "Kim?"

"Can Kıraç" dedi korka korka.

"Harika" diye haykırdım. Fikir cidden harikaydı. Kıraç'ın oynaması oyuna bir renk katabilir ve küçümsenmeyecek ticari bir boyut getirebilirdi.

"İyi hoş ama kabul etmez ki" dedim.

"Teklif edersek ne kaybederiz" diye lafa karıştı Çetin.

Öyle ya teklif etmek bize ne kaybettirebilirdi ki... Ertesi sabah Çetin'le ikimiz Kıraç'ların Çamlıca'daki muhteşem evlerinin yolunu tuttuk. İnci ve Can Kıraç her zamanki zarafetleriyle bizi güzel bahçelerinde karşıladılar. Can'ın neden geldiğimiz hakkında en ufak bir fikri bile yoktu ama ilginç bir şeyle karşılaşacağını hissetmişti. Her zamanki sempatik haliyle bize pötibörlerden ikram ediyor ve üst üste espriler yapıyordu. Ben de yapacağım öneriyi "Haldun Usta bu sefer saçmaladın" diyecek diye açmaya korkuyordum. Can Kıraç samimi olduğumuz günlerden bu yana bana Haldun Usta diye hitap etmeyi âdet haline getirmişti. Zaman geçiyor, konuya bir türlü giremiyordum.

"Tiyatromuzda bir rol oynamanızı istiyoruz" dedim birdenbire damdan düşer gibi.

Beklediğim reaksiyon gelmemişti. Ne İnci fincanını elinden düşürmüş ne de Can gözlerini fal taşı gibi açarak "Yanlış duydum herhalde" ya da "Saçmalamayın" gibi bir söz söylemişti. Bir süre sessizlikten sonra ilk konuşan İnci oldu.

Meşhur kahkahalarından birini atarak "Bu böyle şeyleri hemen kabul eder. Dünden hazır" dedi. Can, buna da "Evet" ya da "Hayır canım ne münasebet" gibi bir yanıt vermemişti. "Demek ki kabul edecek" diye düşündüm ve hemen lafa girdim.

"Yeni oynayacağımız oyunda tam sana göre bir rol var. Kabul edip oynarsan hepimiz çok mutlu olacağız" diye boşluğu doldurdum. Bu arada Çetin elindeki teksti Can'ın önüne koymuştu bile.

"Oyunu okumak isterseniz diye düşündük" dedi.

"Hangi rol?" diye sordu Can.

Belli ki bu teklifin kendisine yapılmasından hoşlanmıştı. Ne de olsa tartışılmayacak sanatçı bir tarafı vardı.

"Bana bak rezil olursun" diye lafa karıştı İnci, bir yandan da bana pötibör uzatarak. Bunu söylerken de gülüyor, kocasına "Sakın oynama" gibi imada bulunmuyor "Bence oyna ama rezil olma olasılığını da göze al" demek istiyordu.

İkilinin o günlerde ilk torunları dünyaya gelmek üzereydi. Bu nedenle de hayli heyecanlı günler geçiriyorlardı. Buna rağmen tiyatroda oynama teklifi onlara ters gelmemiş, her ikisi de öneriyi kendi hayat felsefelerine göre değerlendirmişti.

"Usta becerebilir miyim dersin?" diye sordu Can kahvesinden bir yudum olarak.

"Tabii becerirsin. Televizyonda ne kadar rahatsın" diye cevap verdim.

Gerçekten de Can Kıraç gerek göründüğü televizyon programlarında gerek davetlerde yaptığı espri dolu konuşmalarda fevkalade rahat bir insandı ve olağanüstü bir karizması vardı. Biraz çalışmayla onun yapısındaki bir insanın bu işi başarmaması düşünülemezdi.

Provalara başladığımız zaman doğru bir seçim yaptığımıza karar

vermiştik. Can Kıraç bu işi beklediğimizden de iyi kıvıracaktı. Tek derdi uzun uzun tiratlarıydı. Karşılıklı konuşmalarda işi çok daha kolaydı ve onlarda hiçbir sorunu yoktu. İki haftalık bir prova süresinden sonra Ali Cağaloğlu sağlık nedenleriyle oyundan affını istedi. Ben de uzun tiratların olmaması gerekçesiyle ondan boşalan rolü Kıraç'ın oynamasının daha doğru olacağını düşündüm. Gerçekten de Can bu rolü oynarsa uzun tiratlardan kurtulacak ve karşılıklı diyaloglarda rahat edebilecekti.

Ben bu öneriyi yapar yapmaz "Ben de affımı rica edeceğim, zira bu işin altından kalkamayacağımı anladım" deyiverdi. Meğer o günkü provada rolü oynarsa rezil olacağını düşünmüş ve bunu bizlere münasip bir zamanda bildirerek oyunu bırakmaya karar vermişti. Israrlarımız hiçbir işe yaramadı ve Can Kıraç oyundan ayrıldı.

İki kişinin ayrılması beni de oyundan soğutmuş, bu oyunun seyirci bulamayacağını da düşünmeye başlamıştım. Tiyatromuz bir fiyaskoya daha dayanamazdı. *Bugün Git Yarın Gel*, beğenilmesine rağmen gereken seyirciyi toparlayamazken, sıradan bir cinayet komedisi insanları tiyatroya nasıl getirecekti? Sonunda biz de oyunu sahnelemekten vazgeçtik. Aslında Dormen Tiyatrosu'nun borç listesini biraz daha kabarmaktan kurtarmıştık. Bu yüzden bize bu yolu açan Can Kıraç'a ne kadar teşekkür etsek azdır.

Dormen Tiyatrosu fena halde batıyordu. Bunu görmezlikten gelmek daha büyük felaketlere yol açmak demekti. Oyuncuların yevmiyelerini ödeyemiyor, maaşlar verilemiyor, vergi borçları karşılanamadığı için faize biniyor ve işin en kötü tarafı bütün bunlar olurken Çetin ile Mehmet dargınlıklarını bahane ederek birbirlerinden hesap sormuyor ve bu işin sonunun ne olacağını soranlara da cevap bile vermiyorlardı. Hele Çetin hiç kimseyle görüşmüyor, arayanları soranları türlü bahanelerle atlatıyordu.

Dormen Tiyatrosu'nun ünlü ilkelerinden hiçbiri geçerli değildi artık. Sağlam ilkeler üzerine kurulmuş ve kırk yıldır bu sağlam ilkeler sayesinde bir ekol, bir efsane olmuştu. Oysa artık ilke diye bir şey kalmamış, kırk yıllık Dormen Tiyatrosu üç beş kişinin toplanıp bir araya gelerek tiyatro kurmalarını hatırlatan bir topluluğa benzemişti. Buna rağmen eski şaşaalı günlerine bir saygı olarak teknisyenler ve oyuncular yevmiyelerini almamalarına rağmen oyunu ne pahasına olursa olsun devam ettirmeye kararlıydılar. Göksel Kortay'ın liderliğinde bütün oyuncular, her şey yolundaymış gibi oyunlarını tam bir profesyonellikle sürdürüyorlardı.

Tiyatroyu kapatma fikri birçok insana çılgınlık gibi geldi ama son yıllarda Dormen Tiyatrosu adına yaptığımız en akıllıca işti. Borç ibresi kapattığımız gün iki yüz kırk milyarı gösteriyordu. Trilyonluk hortumlamalardan söz edilen şu günlerde bu para herkese devede kulak gibi görünebilir ama bir tiyatro için bu para korkunç bir rakamdı. Tiyatronun bağlı

olduğu Yöntem Şirketi, Mehmet Öztopuz, Çetin Akcan ve benim oluşturduğumuz limited bir ortaklıktı. Aslında biz Dormen Tiyatrosu'nu kapatmıyor, onu yürüten ve maddi olduğu kadar manevi olarak iflas etmiş Yöntem Şirketi'ni feshediyorduk. Mehmet ve Çetin'le ortaklığımız bitiyor, bu da doğal olarak borçları birlikte ödememizi gerektiriyordu. Avukatlarla birlikte yaptığımız, oğlum Ömer'in de katıldığı "kapatma kararı" toplantısında Ömer'in önerisiyle ben, yüz kırk milyar tutan vergi ve sosyal sigorta borçlarını ödemeyi üstlendim. Geri kalan yevmiye, kira, reklam vb borçları Mehmet'le Çetin ödeyeceklerdi.

Benim niyetim 46. yılını sürdüren Dormen Tiyatrosu'nu 2002 yılbaşından sonra küçük çapta yeni baştan açmak ve mümkün olabilirse 50. yılını kutlamak. Ellinci yıl kutlamasını da, beni son günlerde çok etkileyen Beşiktaşlı futbolcu Şifo Mehmet'in jübilesi gibi eğitim adına yapmak ve karınca kararınca Türkiye'nin en büyük gereksinimi olan şeye, eğitime bir katkıda bulunabilmek. Bunu gerçekleştirebilmek için de elimden geleni yapacağım.

"Sen elektrik düğmesi kapatır gibi bitiriyorsun işleri" der hep Göksel Kortay. Gerçekten de bir işi bitirmeye kararlıysam, uzun uzun onun yasını tutmak, "vah gidene" diye arkasından hayıflanmak ve sanki hayatım sona ermiş gibi davranmak benim karakterimin dışında bir şeydir. Ben arkamı döner, yeni şeylere, yeni maceralara yönelirim ve geçmiş geçmişte kalır.

Şu anda yaptığım o kadar çeşitli iş var ki, zaman zaman bu günlerde Dormen Tiyatrosu'na nasıl zaman ayıracaktım diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Evet bütün çırpınışlar para etmedi ve Dormen Tiyatrosu şimdilik hayli yara alarak perdesini kapattı. Her şey yolunda giderse yılbaşından sonra perdesini yeniden açıp ellinci yılına hazırlanacak.

Yılbaşından sonra perdeyi yeniden açma cesaretini de bana yeni tanıdığım Cengiz Cemre adlı bir yatırımcı verdi. Bir gün bana telefon ederek benimle "Tiyatro" hakkında görüşmek istediğini söyleyen Cemre, bana bir öğle yemeğine geldi ve "biz Dormen Tiyatrosu'nun kapanmasına razı olamayız, bu İstanbul'un ve hepimizin ayıbı" dedi. O gün yemekte bana yeni bir atılım için sponsor bulabileceğini söyleyen Cemre'ye de bu işi ancak yılbaşından sonra düşünebileceğimi söyledim. Yeniden görüşmek üzere anlaştık ve ayrıldık. Öyle görülüyor ki işler altüst olmazsa –çünkü Türkiye'de hiçbir işe yüzde yüz güvenemezsiniz– yılbaşından sonra Dormen Tiyatrosu perdesini yeniden açacak ve ona yıllardır sadakat gösteren sevenlerine yeniden kavuşacak.

Gün ola harman ola...

Afife ile ilk tanışmam 1941 yılının yaz aylarında oldu. Ben küçücük bir çocuktum, o bir ölüydü. Evet Afife'nin adını ilk kez, öldüğü için *Perde ve Sahne* dergisinde Selim Nüzhet Gerçek'in hakkında yazdığı bir yazı nedeniyle duymuştum. O güne dek öyle bir insanın yaşadığından haberim bile yoktu ama o yazı beni müthiş etkilemiş, uzun bir süre Afife'nin trajik sonunu aklımdan çıkaramamama neden olmuştu. Unutulmuş, terk edilmiş, kimsesiz ve de beş parasız bir aktrisin, hem de öyle kimseden korkmadan ilk kez 1919 yılında sahneye çıkmış devrimci bir Müslüman kızının, Bakırköy Akıl Hastanesi'nin bir köşesindeki dramatik ölümü beni öylesine etkilemişti ki, sanki yıllardır onu tanımıyormuşum ve ona yardım etmek için hiçbir şey yapmamışım gibi düşünmeye itmişti beni. Bu düşüncem yıllarca beni terk etmedi ve ölümünden sonra da olsa Afife için bir şeyler yapma isteği bende bir tutku haline geldi.

1975 yılında, İsmail Cem'in kısa bir süre yaptığı TRT Genel Müdürlüğü sırasında, ben on ayrı program önerisiyle Ankara'nın yolunu tuttum ve Cem'in karşısına çıktım. Beni her zamanki uygar haliyle karşılayan Genel Müdür, hiç zaman kaybetmeden önerilerime bir göz attı ve *Unutulanlar* adlı diziyi beğenerek "Bunu hemen yapalım" dedi.

Şaşkınlıktan küçük dilimi yutacaktım. "Demek Türkiye'de de bu kadar çabuk karar verilebiliyor" diye düşünmekten kendimi alamadım. Cem, hemen yardımcısı (galiba program müdürlüğünü üstlenmişti) Mehmet Barlas'ı çağırarak *Unutulanlar*'ın bütçesinin hemen o gün ben ayrılmadan onaylanmasını istedi ve prodüksiyona bir hafta sonra başlayabileceğimi söyledi.

Baş döndürücü bir çabuklukla gerçekleşen *Unutulanlar* projesinin bir bölümü Afife'ye aitti. Afife rolü için o yıllarda Türkiye'nin en iyi oyuncularından biri olarak kabul edilen Meral Taygun'u seçmiştim. *Unutulanlar* başarı kazanınca Afife'nin de adı duyulmuş oldu.

Değerli yazarımızı Nezihe Araz, *"Afife"* adlı oyunu yazdığı zaman "Sen Afife'nin babasısın, sen olmazsan hiç birimiz onu tanıyamayacaktık" demişti.

Araz'ın oyunu Kenan Işık'ın rejisiyle Arsen Gürzap ve Nesrin Kazankaya gibi değerli oyuncularla, hem Ankara'da hem İstanbul Devlet Tiyatroları'nda büyük başarıyla oynandı. Rahmetli Şahin Kaygun, Müjde Ar'a aynı adlı filmde başrolü oynattı. İstanbul, Denizli gibi Türkiye'nin çeşitli yerlerinde Afife'nin adı tiyatrolara verildi ve bu devrimci kadınımız sanat hayatımızın vazgeçilmez simgelerinden biri oldu.

1995 yılının mayıs ayında Denizli'de bir turnedeyken, sonradan adının Zuhal Şeker olduğunu öğrendiğim güzel sesli bir hanım, Halk Sigorta

(şimdiki Yapı Kredi Sigorta) adına telefon ettiğini ve İstanbul'a gelir gelmez benimle görüşmek istediklerini söyledi.

İstanbul'da beni güzel sesli hanımla, (kendi de sesi kadar güzeldi) Ahmet Serimoğlu adlı, fevkalade sempatik ve hayat dolu, kırk yaşlarında bir bey karşıladı. Görüşme öylesine sıcak bir havada gelişti ve bana yapılan öneri o kadar güzeldi ki, hayır demeye olanak yoktu. Sigorta şirketi bana sanat danışmanlığı teklif ediyor ve çalışmalarımızın özellikle tiyatro üzerine yoğunlaşmasını istiyordu. Yıllarını tiyatroya vermiş bir insan için bu, bir iş teklifinden çok bir ödüle benziyordu.

Anlaşmayı imzaladıktan sonra hemen çalışmalara başladık. Birlikte çalıştığım kişiler, beni ilk karşılayan o nazik ve heyecanlı bey ile Mehtap Altuğ adlı genç bir halkla ilişkiler uzmanıydı. Anladığım kadarıyla bana telefon eden eğitim için Londra'ya gitmiş, yerine Mehtap Altuğ atanmıştı. Göreve başlar başlamaz şirketin Genel Müdürü Erhan Dumanlı ve Genel Müdür Yardımcısı Murat Güvenel'le de tanıştık. İlk gördüğüm andan itibaren ikisine de kanım ısındı. Ne yaptıklarını bilen, prensip sahibi, işlerinde çok başarılı, benim için çok önemli olan sıcakkanlılık ve samimiyete sahip insanlardı.

İlk toplantımızda Afife'nin adına bir tiyatro ödülü başlatmamızı ve bunu her yıl başarılı tiyatroculara vermemizi önerdim. Önerim hemen kabul edildi ve o yıl için çalışmalara başlandı. Bu iş için en önemli şey; tabii ki saygın bir jüri seçmek ve bu jürinin tiyatro mevsimi başlamadan çalışmaya başlamasını sağlamaktı. Üç hafta içinde Prof. Sevda Şener, Prof. Ayşe Yüksel, Dikmen Gürün, aile dostumuz Can Kıraç, Hale Kuntay, eski arkadaşım Tunç Yalman ve konservatuarda benimle birlikte olan ve bu kitabı yazarken bana bazı konularda yardımcı olan Suat Özturna'dan oluşan yedi kişilik jürimiz belirlenmiş ve çalışmalara başlanmıştı. Sevda Şener ile Ayşegül Yüksel Ankara'dan gelip gidiyor ve her şeye oradan yetişmeye çalışıyorlardı. Adlarını "Profesör kızlarımız" taktığım ikilinin işleri hayli zordu.

O yıl, çalışmalarımız arasında amatör tiyatrolara ufak tefek yardımların yanı sıra Nezihe Araz'ın yazdığı ve Dilek Türker'in oynadığı *Kuvayi Milliye Kadınları*'nın prodüksiyonu, Tiyatro Stüdyosu'nun Üsküdar'da restorasyonunu yaptırdıkları salonun bazı önemli eksiklerini tamamlamak gibi işler de vardı ama bütün bunların arasında o yıl Atatürk Kültür Merkezi'nde gerçekleştireceğimiz Afife Ödül Töreni'nin ilki, en önemli etkinliği oluşturuyordu.

Erhan Dumanlı ilk törenin çok parlak geçmesi ve insanlara Afife Ödülleri'ni unutamayacakları bir biçimde tanıtmak için Yehudi Menuhin yönetimindeki Londra Filarmoni Orkestrası'nı getirtmek istiyordu. Hazırlıklar sırasında en heyecanlı kişi Ahmet Serimoğlu'ydu. Onunla her çarşamba yaptığımız toplantılarda bu heyecanını açık bir biçimde belli ediyor ve uykularının kaçtığını söyleyip duruyordu. Çarşamba toplantı-

larımıza Serimoğlu ve Mehtap Altuğ'un yanı sıra Afife törenindeki film işlerini gerçekleştirecek olan Kemal Uzun ve o işte asistanlığımı üstlenen oyuncum Alper Düzen de katılıyordu. Toplantılarda işleri yoluna koymanın yanı sıra bir hayli de eğleniyorduk. Toplantılar, Yapı Kredi Sigorta'nın Zincirlikuyu'daki Genel Müdürlük binasını en üst katında bulunan salonlardan birinde yapılıyordu. Kat görevlisi Erdoğan Göksu'nun ikram ettiği çayların yanına, zaman zaman birimizden birinin getirdiği pastalar, kekler katılıyor ve toplantılarımız bütün ciddiyetimize rağmen sempatik bir çay havasına bürünüyordu.

Gerçek bir müzik meraklısı olan, özellikle de operalarla çok ilgilenen Ahmet Serimoğlu, ilk Afife Ödül Töreni için Londra Filarmoni Orkestrası'nın getirilmesine çok sevinmişti. Ben kendi hesabıma, törenin böyle bir orkestranın konseriyle açılmasına memnun olmuştum ama daha çok tiyatroyla ilgili bir programı tercih ederdim doğrusu. Bu yüzden biz de Kemal'le kolları sıvamış, Afife'nin hayatıyla ilgili beşer dakikalık beş kısa film yapmak hazırlıklarına girişmiştik. Bu filmler ödüllerin arasına bölüştürülecek ve gelenlere Afife'nin kim olduğunu anlatmanın yanı sıra önemini de belirtmeye çalışacaktı.

Afife'nin hayatıyla ilgili senaryoyu yazmak benim için pek zor olmadı. *Unutulanlar*'dan beri Afife için hayli bilgi toplamış, bir çeşit Afife eksperi olmuştum. Süpervizörlüğü tarafımdan yapılacak olan kısa filmlerin yönetmenliğini Kemal Uzun üstlenmiş, Afife rolü için de eski öğrencim ve oyuncum Yeşim Alıç seçilmişti. Yetenekli bir oyuncu olan Yeşim Alıç aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nda öğretim görevlisiydi. Filmdeki diğer roller, Tomris Oğuzalp, Saltuk Kaplangı, Alper Düzen, Gürkan Uygun, Sefa Zengin, Engin Yüksel gibi değerli oyuncular arasında paylaşılmıştı.

1997 yılının mayıs ayında gerçekleştirilen Afife Ödül Töreni'nin birincisi çok parlak geçti ve birçok kişi tarafından Oscar törenine benzetildi. Bu benzetmenin en büyük nedeni her dalda gösterilen adaydan hangisinin kazandığının, noterden gelen zarflara seyirci huzurunda açıklanmasıydı. Bu da, bizim Antalya'da düzenlediğimiz Altın Portakal töreninden beri Türkiye'de ilk kez yapılıyordu. Korhan Abay'ın sunduğu törende her şey tıkır tıkır gitmiş, Kemal'in kolajları ve Afife filmleri geceye büyük renk katmıştı. Londra Filarmoni Orkestrası'nın muhteşem bir konseriyle başlayan törende ilk yıl Başar Sabuncu, Müşfik Kenter, Suat Sungur, Macide Tanır, Behiç Ak, Tülin Oral, Nedret Güvenç, Selim Naşit, Sumru Yavrucuk, Haluk Bilginer, Selim Atakan gibi değerli sanatçılar, ilk Afife ödüllerinin sahibi oldular.

Yehudi Menuhin hasta olduğundan orkestrayı yönetmek için İstanbul'a gelememiş, yerini Amerikalı ünlü şef Juluis Rudel almıştı. Tören için özel olarak Londra'dan gelen yılların dostu Lady Daubeny de töreni çok beğenmiş, törenden sonra AKM'nin üst salonlarında bunu coşkuyla defalarca dile getirmişti.

Ben kendi hesabıma çok mutlu olmuştum çünkü hem Yapı Kredi Sigorta için çok hoş bir iş başarmış, hem de Afife için kalıcı bir şeyler gerçekleştirmiştim. Afife artık unutulmazdı. Adı bu tören sürdükçe her yıl gündeme gelecek ve her yıl, hayatı süresince hasret kaldığı alkışları kendi adına oluşturulan bir törende bol bol duyabilecekti. Afife, büyük şöhrete, ölümünden ancak elli küsür yıl sonra kavuşabilmişti.

Afife Ödülleri her yıl biraz daha yerine oturarak beş yıldır sürüyor. Bu arada Halk Sigorta'nın adı değişip Yapı Kredi Sigorta oldu, Ahmet Serimoğlu Yapı Kredi Sigorta pazarlamanın Genel Müdür Yardımcısı olarak terfi ettiği için bizden ayrılmak zorunda kaldı. Mehtap Altuğ'un yerini de Esra Kalaycı aldı. Üç yıldır çalışmalarımızı Esra'yla sürdürüyoruz. Ayrıca Aysun Süvari Çalış, ekibimizin vazgeçilmez başka bir elemanı. O ve daha staj devresinde olan Güliz Gümüş olmasa işlerin içinden çıkmak pek kolay olmayacak. Esra son derece sempatik biri. Göz alıcı güzelliği de cabası.

Yapı Kredi Sigorta 2001 yılının ekonomik krizine rağmen beşinci Afife Ödül Töreni'ni yine büyük bir görkemle kutladı ve beşinci yıl olması nedeniyle Moskova'dan yüz kişilik Çaykovski Senfoni Orkestrası'nı getirtti. Orkestra, şef Rengim Gökmen yönetiminde tören öncesi, Afife Bale Süiti'nden kırk beş dakikalık seçmeler çalıp geceye olağanüstü bir güzellikle başlamamıza neden oldu.

Afife Balesi yine Yapı Kredi Sigorta'nın daha Halk Sigorta'yken benim attığım bir fikirden yola çıkarak gerçekleştirdiği önemli bir yapıttı. Birlikte çalışmaya başladığımız ikinci yıl, cumhuriyetimizin yetmiş beşinci, ünlü İngiliz bale efsanesi Dame Ninette de Valois'nın kurduğu Türk balesinin de ellinci yıl dönümüydü. Cumhuriyet'in 75. yıldönümünde Afife gibi devrimci bir kadın hakkında, Türk balesinin ellinci yıl dönümünde yepyeni bir bale yapıtı ortaya çıkarmak hoş bir fikirdi. Bu nedenle de bu iş Ahmet Serimoğlu'nu çok heyecanlandırmış ve başta genel müdürümüz olmak üzere herkes tarafından hemen benimsenmişti.

Fikir kabul edildikten sonra tümümüzde hummalı bir faaliyet başladı. İlk önce yabancı bir besteciyle işe başlamak üzerinde durduk. Daha sonra bunun pek hoş olmayacağına karar verdik. Bir ara Türk besteciler arasında bir yarışma yapmak geldi aklımıza. Bir süre düşündükten sonra Yıldız Alpar, Jak Deleon gibi yıllarını bu sanata adamış kişilerin fikirlerine de başvurduk. Uzun toplantılardan sonra değerli orkestra şefi Rengim Gökmen imdadımıza yetişti ve Turgay Erdener adlı, Ankaralı genç bir besteciden söz etti. Açık konuşmak gerekirse Ankara'daki tiyatrolara müzik yapmış olmasına rağmen ben bu adı hiç duymamıştım. Rengim Gökmen o günlerde müzik danışmanlığımızı üstlendiğinden ve Afife işine çok önem verdiğinden fazla kurcalamadan bu adı kısa bir sürede kabul ettik.

Sıra koreografa gelmişti. (Maalesef son yıllarda her nedense birçok kişi kareograf demekte ısrar ediyor.) Böylesine güç bir işi kime teklif edecektik? Tabii ilk aklımıza gelen adlar İstanbul Opera ve Balesi'nin ünlüleri

oldu. Bir ara koreografı dışarıdan, özellikle İngiltere'den getirtmeyi düşündük. Türk balesinin İngiliz balesiyle, Dame Ninette de Valois nedeniyle oldukça güçlü bir ilişkisi vardı ve İngiltere'nin birçok ünlü koreografı, Türk balesiyle çok başarılı çalışmalar yapmıştı.

Sonunda yine Rengim Gökmen'in önerisiyle Beyhan Murphy adında karar kılındı. Adından da anlaşılacağı gibi bir İngiliz'le evli olan Beyhan Hanım, on yedi yıl süreyle İngiltere'de bulunmuş, School of Contemporary Dance'tan mezun olduktan sonra Jumpers Dance Company, English Dance Theatre, David Glass Mime Ensemble, Wayne Sleep's Dash Production, Royal Shakespeare Company gibi önemli topluluklarda koreograf olarak çalışmış, kendi kurduğu bir grupla Avrupa'da turnelere çıkmış ve *Kral ve Ben*'in Londra prodüksiyonunda, dansçı olarak Yul Brynner'le yedi ay birlikte oynamış bir sanatçıydı. 1992 yılında Devlet Opera ve Bale bölümünün davetlisi olarak Türkiye'ye dönen Beyhan Murphy, bu kuruluşa bağlı Modern Dans Topluluğu'nun Sanat Yönetmeni olarak göreve başlamıştı.

Uzun sözün kısası Beyhan Murphy tam bizim istediğimiz tarz bir koreograftı. Hem Türkiye'yi hem de batıyı çok iyi tanıyordu. Beyhan Hanım'la yaptığımız toplantılar olumlu sonuç vermiş ve çalışmalar hemen başlamıştı. O İstanbul'a gidip gelmektense, Turgay Erdener'in de Ankara'da bulunması nedeniyle çalışmalarını Ankara'da sürdürmeyi ve kendi topluluğundaki dansçılarla bu işi gerçekleştirmeyi uygun bulmuştu. Bu da bizlere çok mantıklı gelmişti. Açılıştan birkaç gün önce bütün topluluk Ankara'dan İstanbul'a gelecek ve genel provalar yapıldıktan sonra Afife Balesi, İstanbul'da perdesini açacaktı. Şef Rengim Gökmen olduğuna göre orkestramız Ankara'dan gelecekti. Bu anlaşmalar, İstanbul Orkestrası'nın birçok elemanını alındırmış ve daha başlamadan yapıtın "felaket" diye damgalanmasına neden olmuştu. Beyhan Murphy'nin dekoratör olarak Ankaralı Savaş Camgöz'le, kostümcü olarak da Bahar Korçan'la çalışma ısrarı bütün bunların üstüne tüy dikmişti. Yapı Kredi Sigorta'nın işlerini yapan ve Dormen Tiyatrosu'nun vazgeçilmez dekoratörü Osman Şengezer bu işten ekarte edilmişti ama yapılacak bir şey yoktu. Koreograf bu adlarla çalışmak istiyordu ve çaresiz onun dediği olacaktı.

Benim bir konuda tek bir ısrarım vardı. Türk balesinin *prima ballerina*'sı, uluslararası yıldız Meriç Sümen'in bu yapıtta konuk sanatçı olarak bir rol almasını istiyordum. Rusya'nın efsanevi Bolşoy Balesi'nde *Giselle* rolünü oynayan tek yabancı dansçı olarak dünya çapında üne kavuşan Meriç Sümen, uzun bir süredir aralarında Türkiye'nin de bulunduğu çeşitli ülkelerde hocalık yapıyor ve danışman olarak çalışıyor ama artık dans etmiyordu.

Beyhan Murphy bu isteğimi coşkuyla karşıladı "Bu benim için çok büyük bir onur olur" dedi gözleri ışıldayarak.

Afife Balesi'nin konusu Murphy'nin isteği üzerine tarafımdan yazılmış ve Ankara'ya gönderilmişti. Ben konuyu sırf koreografa yardım olsun

diye yazmıştım ve istediği gibi değiştirebileceğini söylemiştim. Çalışmalar yoğun bir biçimde sürüyordu. Bizler arada bir Ankara'ya giderek bu çalışmaları yakından izliyor ve Kültür Bakanlığı'yla gerekli konuşmaları yapıyorduk. Her fert için Bakanlık'tan ayrı izin almak gerekiyordu. AKM'nin üç gün üst üste bize verilmesine olanak yoktu. Oysa bizim, biri dekor kurmak ve genel prova yapmak, biri davetlilerimiz için bir gala gecesi, biri de halka açık temsil vermek için üç güne gereksinimimiz vardı. İstanbul Opera ve Balesi'nin Genel Sanat Yönetmeni Yekta Kara ısrarla bu üç günü veremeyeceğini söylüyordu. Sonunda Bakanlıktan gerekli üç günü de, izinleri de aldık ve biraz rahatladık.

Rahatlamasına rahatlamıştık ama hepimizin uykularını kaçıran bir konu vardı. O da Turgay Erdener'in besteleyeceği müziğin beğenilip beğenilmeyeceğiydi. Hiç birimiz Erdener'in müziği hakkında fazla bir şey bilmiyorduk.

Hele Ahmet Serimoğlu'nun her zamanki gibi uykuları kaçıyor ve bana "Sir, ya karşımıza Arabesk çıkarsa" tarzında şeyler söyleyip duruyordu. Serimoğlu bana ilk tanıştığımız günden beri ısrarla "Sir" diyordu. Ahmet Serimoğlu kadar telaşlı olmasam da, ben de telaşlanmaya başlamıştım. Gerçi Erdener bize Rengim Gökmen gibi değerli bir müzik adamı tarafından önerilmişti ama o da yanılmış olabilirdi.

Ankara'da provaları izlemeye gittiğimiz günlerde bölük pörçük bazı melodileri duyuyorduk ama piyanoda çalınan ve prova için durmadan tekrarlanan bu parçalar telaşımızı ve korkumuzu yok etmeye yetmiyordu.

İşin kötüsü Beyhan Murphy de "Turgay hâlâ bitiremedi. Benim de elim kolum bağlı, bekliyorum" diyerek bizleri büsbütün telaşa veriyor, adeta yangına körükle gidiyordu.

Sonunda 1998 yılının 8 Aralık gecesi "Afife Balesi'nin dünya *premier*'i Atatürk Kültür Merkezi'nde yapıldı ve büyük başarı kazandı. Turgay Erdener'in müziği bir harikaydı ve bunca korku geçirdiğimize değecek bir başyapıttı. Özellikle "Selahattin Pınar'ın rüyası" adlı bölüm müthişti.

Otuzlu yılların başında Afife'yle birkaç yıl evli kalan Türk sanat müziğinin unutulmaz bestecisi Selahattin Pınar'ın rüyasını anlatan bu bölümde, kanun solosu Tahir Aydoğdu tarafından yapılıyor, koronun solistliğini de bestecinin eşi Selva Erdener üstleniyordu.

Afife Balesi iki gün süreyle AKM'deki büyük salonu tıklım tıklım doldurdu ve her gösterinin sonunda dakikalarca ayakta alkışlandı. Bu iki gösteriden sonra da biz, Yapı Kredi Sigorta olarak bu prodüksiyonu, Ankara Devlet Opera ve Balesi'ne hediye ettik. Onlar da Afife'yi repertuarına alarak birkaç yıl süreyle oynadılar. Daha sonra İzmir Opera ve Balesi'nin repertuarına giren Afife'nin müziği, Çaykovski Orkestrası'nın yöneticilerinden duyduğuma göre, Bolşoy Balesi'nin koreografларını da çok ilgilendirmiş ve onların repertuarlarına girecek bir yapı olması olasılığı üzerinde konuşulmaya başlanmış.

Yapı Kredi Sigorta'nın yaptığı güzel işlerden biri de, Turgay Erdener'in bu görkemli yapıtını Rengim Gökmen yönetiminde Çaykovski Orkestrası'na çaldırarak bir CD yaptırması ve bu CD'yi 2001 yılbaşında bayilerine ve önemli müşterilerine göndermesi oldu.

Yapı Kredi Sigorta'da, 2001 yılındaki ekonomik kriz nedeniyle Afife Ödülleri dışındaki etkinliklerini kısıtlamak zorunda kaldık. Öte yandan konservatuar temsilerine maddi katkılar gibi ufak tefek etkinlikleri yine sürdürüyoruz. Her çarşamba yine Zincirlikuyu'daki binanın en üst katında toplanıyor, çaylarımızı yudumlarken Esra Kalaycı, Aysun Süvari ve Kemal Uzun'la birlikte yapacaklarımızı konuşuyor ve ileriye dönük etkinlikler planlıyoruz. Bunların arasında nerede gömüldüğünü bulabilirsek Afife'ye, adına layık bir mezar yaptırmak ve doğru dürüst bir tiyatro müzesi kurmak gibi işler var.

Yapı Kredi Sigorta'yla altı yıllık beraberliğim çok mutlu geçti. En önemlisi de çocukluğumda Afife için bir şeyler yapabilme düşlerim beklediğimden de güzel bir biçimde gerçekleşti. Bu bakımdan kendimi çok şanslı sayıyorum çünkü Afife artık yaşayacak ve hayatında duymadığı alkışları bol bol duyabilecek. Bu bölümü "Afife Balesi"nin program dersine yazdığım Afife'ye mektup adlı bir yazıyla noktalamak istiyorum:

"*Sevgili Afife Hanım;*
Sizi hiçbir zaman tanımadım ama çocukken Perde ve Sahne *dergisinde ölümünüzle ilgili, Selim Nüzhet Gerçek'in yazdığı bir yazıyı okumuş ve günlerce etkisinden kurtulamamıştım. Bir gün tiyatrocu olma hayalleriyle düşler kuran gencecik beynimde, Bakırköy Akıl Hastanesi'nde unutulmuş, kenara itilmiş, otuz dokuz yaşında beş parasız hayata veda etmeniz, o yaşımda bende garip duyguların oluşmasına neden olmuştu. Günün birinde sizin için bir şeyler yapmak, duyurmadığınız adınızı duyurmak, cesaretinizi Türkiye Cumhuriyeti'nin sanatseverlerine tanıtmak ve sanat tarihimizde hak ettiğiniz muhteşem yerinizi almanızı sağlamak, bende önüne geçilmez bir tutku haline gelmişti.*

Altmışlı yıllarda Unutulanlar *adlı televizyon dizimde, Meral Taygun'un kişiliğinde sizi ilk kez televizyon izleyicisine tanıtabilmek, beni çok mutlu etmişti. Daha sonraki yıllarda Nezihe Araz sizin hakkınızda bir oyun, Şahin Kaygun da bir film yaptı. Müjde Ar, Arsen Gürzap gibi günümüzün değerli sanatçıları, o çok sevdiğimiz sahnelerde sizi canlandırdılar. Hak ettiğiniz alkışları bol bol almaya başlamıştınız. Halk Sigorta'nın düzenlediği "Afife Tiyatro Ödülleri" sanırım kişiliğinize layık bir biçimde gerçekleşiyor. Bu ödüllerin, Afife adını tiyatro tarihinde hak ettiği yere oturttuğu da bir gerçek.*

Cumhuriyetimizin 75'inci, balemizin 50'nci yılı ve sizi artık bir sembol olarak kabul eden Halk Sigorta'nın 55'inci yılı nedeniyle de, şimdi adınıza bir bale yapıtı gerçekleştirdik. Sanırım dünya sanat tari-

hinde ilk kez bir oyuncunun adına, bir bale yapıtı düşünüldü. Bu da size nasip oldu. Ne mutlu bizlere ki bunları sizin adınıza yapabildik. Siz ve sizin gibilerin cesareti olmasaydı, belki de bunların hiç birini yapamayacak, birtakım karanlık düşüncelerin baskısında "belki bir gün" diye düşler kuracaktık. Bizlere yol açmak için kendinizi hiç düşünmeden harcamanız, her şeyi göze alarak savaşmanız, bugün binlerce Türk kadın oyuncuya kendini kanıtlama olanağı sağladı. Bu yüzden size ne kadar teşekkür etsek yine de azdır.

Turgay Erdener'in müziği ve Beyhan Murphy'nin koreografisi ile gerçekleştirdiğimiz Afife'nin dünya bale repertuarında yer alması bizleri daha çok mutlu edecektir.

Mayıs ayında üçüncü "Afife Ödülleri"nde görüşmek üzere şimdilik size veda ediyoruz. Bizleri yalnız bırakmayın.

Sevgi ve saygılarımla,
Haldun Dormen, bir hayranınız.

Yeni Yıldızlar

Dormen Tiyatrosu 1955-1972 yılları arasında, aralarında Altan Erbulak, Erol Keskin, Nisa Serezli, İzzet Günay, Metin Serezli, Kerem Yılmazer, Zeynep Tedü, Suna Keskin, Yılmaz Köksal, Hâdi Çaman gibi birçok yıldız yetiştirmiş ve bu nedenle farkında olmadan, bir ekol olarak tiyatro tarihimize geçmiştir.

Tiyatro sürekli olarak yeniden perdesini açtığı 1984 yılından günümüze kadar, bu etkinliğini hiç durdurmamış, birçok genç oyuncuya ve tiyatro adamına ilk fırsatlarını vermeyi bir görev haline getirmişti. Örneğin günümüzün en parlak oyuncularından Tilbe Saran, Dormen Tiyatrosu'nun başarısız prodüksiyonlarından biri olan *Otel Paradiso*'da minik bir rol oynamış ama kendini ancak bir yıl sonra Adrian Brine'ın sahneye koyduğu *Hangisi Karısı* oyunundaki aptal sarışın karımı oynayarak kanıtlamıştı. Oyuna gelen herkes onun adını soruyor ve hakkında bilgi istiyordu. Tilbe Saran *Hangisi Karısı*'yla kısa bir sürede büyük bir isim olmuştu ve oynayabileceği yüzlerce rol vardı ama *show-man* Rüstem Batum'la evlenmesi parlak bir geleceği olan kariyerini baltalamıştı. Bu evlilik tiyatro sahnesinden uzun bir süre de uzaklaşmasına neden olmuştu. Birkaç yıl süren evlilikten sonra Tilbe, Şehir Tiyatroları'nda sahneye dönmüş ve işe bıraktığı yerden başlamıştı. *Kral Lear*'la başladığı atılımını Şehir Tiyatroları'nda, Kent Oyuncuları'nda ve Aksanat'ta *Vanya Dayı, Tartüf, Çalıkuşu, Abelard ve Heloise, Alacaklılar, Molly S ve Sevilmek* oyunlarındaki

olağanüstü yorumlarıyla yapmış ve kendisi için "Geleceğin büyük tiyatro yıldızı olacak" diyenleri hayal kırıklığına uğratmamıştı. Son olarak 2001 yılında, Aksanat'ın minik tiyatrosunda Arjantinli bir yazarın *Knepp* adlı oyununda başarılı bir oyun sergileyen Tilbe Saran, aynı zamanda kültürü ve efendiliğiyle de yalnız Türk tiyatrosunun değil bütün Türk ulusunun gurur duyacağı kişilerden biri haline gelmiştir.

İstanbul Belediye Konservatuarı'ndan mezun olduktan sonra Kent Oyuncuları'nda ışıkçı olarak tiyatro hayatına başlayan Suat Sungur, profesyonel olarak aktörlüğe Mehmet Teoman'ın yapımcılığında *Alamana Maşallah* adlı müzikli oyunda adımını atmıştı. Daha sonra Metin Akpınar-Zeki Alasya ikilisinin yanında aktör olarak ufak tefek roller oynamış ve usta-çırak ilişkisi çerçevesinde ünlü ikiliden pek çok şey öğrenmişti. 1998 yılında *Kaç Baba Kaç* adlı oyundaki eşcinsel doktor Mike Williams rolüyle Dormen topluluğuna katılan Sungur, kısa bir sürede tiyatromuzun *Kare As, Yukarıda Biri mi Var?, Olacak Şey Değil, Arap Saçı, Sevgilime Göz Kulak Ol* ve *Bugün Git Yarın Gel* gibi oyunlarında yarattığı abartısız komik tiplerle Türk tiyatrosunun en sevilen komedyenlerinden biri oluvermişti. Oynadığı rollerden biriyle "Yılın en başarılı oyuncusu" olarak Afife ödülünü de kazanmış olan Suat Sungur, tiyatroyu gerçekten seven ve tiyatro için her türlü özveriyi gösterebilecek bir oyuncudur. Aynı zamanda yakın dostum olan Suat'ın bir gün sinemada ve televizyonda da hak ettiği üne kavuşacağına inanıyorum.

Konservatuardan çıkar çıkmaz Dormen Tiyatrosu'nun *Hastalık Hastası* oyunuyla ailemize katılan Güneş Berberoğlu hiç kuşku yok ki son yıllarda yetişen en yetenekli oyunculardan biridir. Üstlendiği her role bir gerçekçilik getiren Güneş Berberoğlu, tiyatromuzda *Beşten Yediye, Alo Arkadaş, Hastalık Hastası, Şarkılar Susarsa, Oyun Karıştı* gibi oyunlarda çizdiği birbirinden değişik karakterlerle, Türk tiyatrosunun genç yıldızlarından biri olduğunu göstermişti. Birkaç yıl süreyle Şehir Tiyatroları'nın değerli aktörü Ayhan Kavas'la (Kavas bizde de *Hangisi Karısı* ve *Alo Arkadaş* oyunlarında oynamıştı) evli olan Berberoğlu, ondan ayrıldıktan sonra hayli karışık bir aşk hayatı yaşamaya başlamıştı. Bizim tiyatroda son olarak *Popcorn* adlı oyundaki katil kız Scout'u canlandırmış, bu rolüyle batılı anlamda gerçek bir genç yıldız olduğunu kanıtlamıştı. Halen Kent Oyuncuları'nda çalışan Berberoğlu, bugün her rolün altından kalkabilecek çapta bir yıldız oyuncudur.

Popcorn oyununda Berberoğlu'nun yanında Katil Wayne'i oynayan Halit Ergenç de daha önce de söylediğim gibi günümüzün en ilginç oyuncularından biridir. Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzikal Bölümü'nden mezun olan Halit, tiyatromuzdaki harika kompozisyonuyla Türkiye'nin en genç yıldızlarından biri olduğunu kanıtlamıştı.

Hastalık Hastası oyunundaki hizmetçi Toinette rolüyle büyük başarı kazanan ve herkesin "Kim bu kız" diye sorduğu genç oyunculardan biri

de Şebnem Sönmez'di. Konservatuarda öğrencimken yeteneklerini keşfettiğim Şebnem, daha o günlerden iyi bir komedyen, üstelik parlak bir sesi olmamasına rağmen mükemmel bir müzikalci de olabileceğini açık seçik belli ediyordu. Dormen Tiyatrosu'nda *Beşten Yediye, Alo Arkadaş* gibi oyunlarda oynadığı başarılı oyunlardan sonra Beşiktaş Kültür Merkezi'nde ve Kent Oyuncuları'nda da bu başarısını sürdürdü.

Şebnem Sönmez iyi bir oyuncu olduğu kadar iyi bir hoca olduğunu da kanıtladı. 2000 yılında İstanbul Üniversitesi Konservatuarı'nın müzikal bölümüne, bana yardımcı öğretmen olarak geldi. Ciddiyeti, fantezisi ve işbirliğiyle bütün öğrencilerin gönlünü kazandı. Şebnem Sönmez'in Türk tiyatrosunun unutulmaz yıldızlarından biri olacağına hiç kuşkum yok.

Halit Ergenç'in en büyük merakı, isteği daha önce de belirttiğim gibi müzikallerde oynamak ve kendini bu alanda kanıtlamaktı. Genç oyuncu bu nedenle çocuk yaşından itibaren Türkiye'de ve dış ülkelerde oynanan bütün müzikalleri takip etmiş ve onlar hakkında büyük bilgi sahibi olmuştu. Halit'in bilmediği şarkı yoktu. *Kiss Me Kate* gibi eski bir müzikalden *Miss Saigon* ya da *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde* gibi yeni müzikallere kadar bütün yapıtların şarkılarını ezbere bilir ve onları bir gösteride hemen söyleyebilecek kadar iyi eğitmiştir kendini. Ayrıca boş zamanlarında dans hocalığı da yapan Halit Ergenç'le tiyatromuzun dışında Esbank'ın 75. yılı ve Akbank'ın 50. yılı gibi özel müzikli gösterilerde çalışmış ve bunlarda şarkı söyleyip dans etmesini sağlamıştım. Cüneyt Gökçer, Sertab Erener, Neco, Erol Evgin, Ruhsar Öcal, Zuhal Olcay, Suna Pekuysal, Zihni Göktay ve Ayten Gökçer gibi yılların deneyimli ünlü müzikalcilerinin yanında hiç ezilmeden oyunculuk, sunuculuk yapmış, dans etmiş ve birçok kimsenin gösterilerden sonra "Kim bu harika genç adam?" diye sormalarına neden olmuştu.

Halit'le son çalışmamız, 2000 yılının sonbaharında Londra'nın ünlü Criterion Tiyatrosu'nda gerçekleştirdiğimiz *Turkish Musical Cavalcade* adlı müzikli gösterimiz oldu. Nevra Serezli'yle birlikte sunduğumuz bu gösteride Halit, Erol Evgin, Ruhsar Öcal ve Ayşegül Aldinç'le birlikte şarkıcı olarak rol almıştı. Melih Kibar ve Serpil Günseli'nin ikili piyanoları eşliğinde *Leblebici Horhor*'dan, Lehar'ın Çağdaş Fürstin'ine, Muhlis Sabahattin'in *Ayşem*'inden *Amphitryon 2000*'e kadar türlü müzikli oyundan birçok şarkıyı başarıyla yorumlamış ve İngiliz seyircinin de hayranlığını kazanmıştı.

Şu anda Halit, New York'ta çalışmalarını sürdürüyor. Devam ettiği çeşitli okulların yanı sıra müzikallerin seçmelerine katılıyor ve Broadway müzikallerinin birinde küçük bir rolde de olsa kendini göstermeye çalışıyor. Öte yandan Türkiye'den gelecek iyi bir teklif oyuncuyu, tekrar ülkemize döndürecektir. Hülya Avşar için yazdığım şimdilik ismi *Kantocu Kız* olan müzikaldeki baş erkek rolünü ben onun için planlamıştım. Gerçekleşseydi tekrar bir müzikalde karşımıza çıkmış olacaktı. İş suya düşünce Halit zamanını değerlendirmek için Amerika'ya gitti.

Popcorn'un üçüncü genç yıldızı ise Kerem Atabeyoğlu'ydu. Onu konservatuarda tanıdığım zaman yeteneksizliğine inandığı ve inandırıldığı için konservatuarı da tiyatro hayallerini de terk etmek üzereydi. O yıl öğrencilerimle gerçekleştirdiğim *Müzikallere Selam* kolajında benim ısrarımla söylediği "Bir zengin olsam" şarkısıyla kendine olan güveni yerine geldi ve Kerem tiyatro yaşamını sürdürmeye karar verdi.

Mezun olduktan hemen sonra Metin Serezli'nin başrolünü oynadığı, benim sahneye koyduğum *Beşten Yediye* adlı oyunda Güneş Berberoğlu'nun çılgınlık derecesindeki, kıskanç Rus asıllı kocası Boris rolüyle büyük başarı kazandı ve o yıl bu roldeki olağanüstü yorumu nedeniyle birçok ödülün de sahibi oldu. Ünlü spor yazarı Cem Atabeyoğlu'nun oğlu olan Kerem'in aktörlük yeteneğinin yanı sıra, rahat bir kalemi de var. Bu nedenle Yapı Kredi Bankası tarafından basılan 40. yıl kitabını da o hazırlamıştı.

Kerem'in başarıları, kendi için büyük bir şans olduğu kadar altından zor kalkılır bir talihsizlik de oldu. Kendinin de fark etmediği bir aktörlük şımarıklığı onu rol beğenmez hale getirmiş, "Bu oyundaki rol bana hiçbir şey kazandırmaz" şeklinde düşünmeye başlamasına neden olmuştu.

Ray Cooney'nin *Komik Para (Funny Money)* oyunundaki sempatik polis rolünü pek beğenmediğini hissetmiştim. Oysa nefis bir karakter rolüydü. O da beğenmediği halde rolünün hakkını vererek oynuyordu. Öte yandan Michael Cooney'nin *Olacak Şey Değil* adlı oyununda Suat'la başrollerden birini oynamak onu mutlu etmiş, bu yüzden de itiraz edecek bir şey bulamamıştı. Bir yıl önceki prodüksiyonumuz olan *Kare As* oyunundaki avukat rolü ona verilmiş ama Kerem askerlik görevi için tiyatrodan ayrılmak zorunda kalınca rol, Kerem dönünceye kadar Kemal Uzun'a devredilmişti. Oyunculuğu pek sevmeyen Kemal de, Kerem dönene dek rolü oynamayı kabul etmişti. Oysa Kerem askerden döndükten sonra rolü oynamak istemediğini açıkça bildirmiş ve Kemal ister istemez avukatla oyunun sonuna dek yaşamak zorunda kalmıştı.

İlk başlarda Kerem'in rolü reddetmesini "Askerlikten sonra bunalım geçiriyor herhalde" düşüncesiyle pek ciddiye almamıştım. Belki de ciddiye almamayı tercih etmiştim. Çünkü Kerem gibi efendi, disiplinli ve yetenekli bir oyuncuyu kaybetmek istemiyordum. Oysa tanıdığım en kibar ve de efendi insanlardan biri olan Kerem, rol beğenmeme hastalığına tutulmuş ve ben bunu görmezlikten gelmiştim.

Amphitryon 2000'de Halit Ergenç'in Zeus'un karşısında oynayacağı Amphitryon rolünü de geri çevirince, ben çileden çıkmış ve "Bunu oynamazsan bir daha rol vermem" demiştim. Oysa Çetin Akcan, Sanem Çelik'le Volkan Severcan'ın başrollerini oynadıkları bizim emektar *Hangisi Karısı* oyunundaki üçüncü başrol için Kerem'i düşündüğünü ve bu üçlüyle yapacakları turnenin Dormen Tiyatrosu'na büyük para kazandıracağını söyleyince işler birden değişti. Kerem *Amphitryon*'daki rolü de, oyunu da

pek beğenmemişti besbelli ama suçlu olmaktan kurtulmak için de tiyatroya para kazandırırız düşüncesiyle rolünü de benimsediği bir oyun olan *Hangisi Karısı* oyununu yeniden oynayıp benim gönlümü almayı planlamıştı. Oyunun para kazanması doğaldı, zira o sıralarda TV'de Kara Melek rolüyle büyük isim yapan Sanem Çelik baş kadın rolünü oynuyordu. Volkan'ın da televizyonda oynadığı dizilerden hatırı sayılır bir ismi vardı. Bu ikiliye Dormen Tiyatrosu'nun da adı katılınca oyunun Anadolu'da iş yapmamasına olanak yoktu. Sonuç olarak evdeki hesap çarşıya uymadı ve *Hangisi Karısı* turnesi Dormen Tiyatrosu'na para kazandıracağına, tiyatroyu büsbütün borca soktu. Çetin'in turneyi yarıda bırakıp İstanbul'a dönmesi de bu turneyi, Dormen Tiyatrosu'nun en korkunç kâbuslarından birini yaptı. Çetin'e ve her nedense bana da alınan Kerem, İstanbul'a döndükten sonra tası tarağı toplayıp tiyatrodan çekip gitti ve beni bir daha ne aradı ne sordu. Beni o turneden sonra bir daha aramadığından, bana neden alınıp darıldığını da hiçbir zaman öğrenemedim ama tiyatroya kazandırdığımı sandığım genç bir oyuncuyla dostluğumuzun böyle bitmesi de beni bir hayli şaşırttı ve üzdü.

Yeni gençlerden profesyonel hayata ilk kez adımlarını Dormen Tiyatrosu'nda atıp başarı kazanmış ama tiyatroların durumu nedeniyle daha tam anlamıyla kanıtlamamış Alper Düzen, Gürkan Uygun, Ali Altuğ, Ayça Bingöl, Ayçıl Yeltan, Fery Baycu, Sefa Zengin, Eda Özel, Birgül Sekmen, Murat Ovalı, Gülbin Yeşil, Engin Yüksel, Cenk Tunalı, Atılgan Gümüş gibi birçok genç ve çok yetenekli oyuncu var. Dormen Tiyatrosu'nun ışığında ilk adımlarını çok başarılı bir biçimde atmış olan bu oyuncular dilerim bir gün tiyatroda istedikleri olanakları bulup, kendilerini kanıtlayabileceklerdir.

Bunların arasında Ali Altuğ benim en güvendiğim ve inandığım genç yeteneklerden biridir. Ali, okul tiyatrolarıyla yaptığı çok başarılı çalışmalarla kendini iyi bir yönetmen ve hoca olarak göstermiş ve bu dalda geleceğin en parlak adlarından biri olduğunu kanıtlamıştır. Ali gibi genç birinin kendinden gençlerin beyinlerinde birer kibrit çakmasını ve onları iyi birer tiyatrocu ya da en azından Türkiye'ye yararlı olacak aydınları gibi yetiştirmesi, bunca yıldır boşuna çalışmadığımın en belirgin göstergelerinden biri olmuştur. Ali Altuğ gibi gençler görünce –ki bunlardan her dalda olduğuna inanıyorum– Türkiye'nin geleceği için umutsuzluğa kapılmak biraz ayıp oluyor kanımca.

Bu gençlerden Cenk Tunalı da bütün olanaksızlıklara rağmen yılmadan dört arkadaşıyla Kılçık adlı bir kabare tiyatrosu kurmuş, aktörlüğün yanı sıra yazar ve yönetmen olarak da küçümsenmeyecek şeyler yapabileceğini ve ileri yıllarda, bu konularda sesini iyice duyurabileceğini belirtmiştir.

Atılgan Gümüş adlı genç oyuncu ise güzel sesini kullanarak üç arkadaşıyla birlikte *Garsongs* adlı bir gösteriye başladı ve mükemmel bir

show-man olduğunu gösterdi. Güzel tenor sesi, oyunculuk yeteneği, sahne rahatlığı ve iyi fiziğiyle Atılgan kısa bir sürede, sosyete diyebileceğimiz sınıfın sevgilisi oldu. Dostları ve yakınları bu gösteriye götürmek moda haline geldi. *Show*'u dört beş kez görmek ve her birinden ayrı zevki almak Atılgan'ın Güneş Gürle, Buket Bahar ve Cüneyt Yamaner adlı üç genç arkadaşıyla birlikte gerçekleştirdiği olayın ne kadar başarılı olduğunun açık seçik kanıtıdır.

Oyuncu olarak adımını Dormen Tiyatrosu'nda attıktan sonra konservatuara girip mezun olan Murat Ovalı, *Amphitryon 2000*'de köle Sosios olarak başarılı bir oyun sergilemesine rağmen kendini çok başarılı bir yönetici olarak gösterdi ve tiyatromuzun vazgeçilmez bir elemanı haline geldi. Herkese kendini hemen sevdirebilen bir insan olan Murat Ovalı bu becerisiyle mükemmel bir halkla ilişkiler uzmanı da olabilir. Bu gençler arasında, komedi yeteneklerine çok saygı duyduğum ve profesyonel hayatına tiyatromuzun *Muhteşem İkili* oyunuyla başlayan Gürkan Uygun'u da saymadan geçmemek gerek.

Yeni yetişen gençlerin bu taptaze yeteneklerinin başarı kazanması beni gerçekten çok mutlu ediyor ve dünyaya niçin geldiğimi, yaşamdaki misyonumun ne olduğunu bana apaçık gösteriyor. Ölünceye dek gösterecek de.

Dadıların Dadısı

Dadı'daki Pertev rolü bana ilk kez 1999 yılının son aylarında teklif edilmişti. MED Yapım'ın sahipleri Mehmet Karaca ve Fatih Aksoy, ilk teklifi bana yaptıklarını ve kadroyu tamamlamaya çalıştıklarını söyleyip, evde izlemem için dizinin bir bölümünün videosunu elime sıkıştırdılar.

Kemal Uzun'la birlikte videoyu seyrettiğim zaman dehşet içinde kalmıştım: "Yahu bu çok Amerikan, Türkiye'de hayatta tutmaz" dedim büyük bir hayal kırıklığı içinde.

Kemal de aynı fikirdeydi. Yerel New York esprileriyle dolu olan *The Nanny*'nin, Türkçeye uyarlaması bize olanaksız gelmişti. Sonra da MED Yapım'dan ses seda çıkmayınca, onların da benim gibi düşündüklerine karar vermiş ve *Dadı* dizisini aklımdan çıkarmıştım. 2001 yılının başında MED Yapım'dan yeni bir telefon geldi: "*Dadı* için sizinle görüşmek istiyoruz. Hemen bugün gelebilir misiniz?" diyordu telefondaki ses.

Tesadüfen öğleden sonram boş olduğundan dördüncü Levent'in ücra bir köşesine üs kurmuş MED Yapım'ın yetkilileriyle görüşmek üzere yola çıktım. Yolda hâlâ "Bu dizi tutmaz, hele benim rolüm Türkiye'de hiç anlaşılmaz" diye düşünüyor, "Dizi başlar başlamaz *rating* düşüklüğünden

hemen kaldırılır nasılsa" diye kendi kendime kararlar veriyordum. Televizyonda en çok program yapan kişilerden biri olmama ve bütün programlarımda kendim de görünmeme rağmen o güne kadar hiçbir dizide oynamamıştım. Yetmişli yılların başında, Ayla Algan'la *Kadın Dediğin* ve Nevra Serezli'yle oynadığım *Karanlıkta Komedi* adlı televizyon filmlerinden ve tiyatro oyunlarımın sahneden televizyona çekilmesinden başka hiç mi hiç televizyonda aktör olarak görünmemiştim. Bu nedenle de bir dizide başrollerden birini oynamak bana yepyeni bir serüven duygusu veriyordu. Oynasam mı oynamasam mı diye düşünüyordum ama bir taraftan yeni bir serüvene atılma fikri de bana çok çekici geliyordu.

MED Yapım'dan, bana kadroda Kenan Işık, Gülben Ergen ve Seray Sever'in olduğunu bildirmişler ve hemen çekimlere başlayacağımızı söylemişlerdi. Kenan Işık'la *Amphitryon 2000* için yaptığımız oldukça soğuk konuşmadan sonra hiç karşılaşmamıştık. Aramızda tatsız bir olay daha geçmişti. Bir yıl önceki Afife program dergisinde Afife'de Ankara ve İstanbul'da oynayan oyuncuların adlarından söz edilmiş ama oyunu sahneye koyan Kenan Işık'ın adı tamamen unutulmuştu. Buna çok alınan Işık da, Yapı Kredi Sigorta'ya telefon edip, verip veriştirmişti. Oysa ortada hiçbir art niyet yoktu. Bu hata doğrudan doğruya benim dalgınlığımdan kaynaklanmıştı. Bu nedenle "Kenan beni acaba nasıl karşılar?" diye telaşlanıyordum doğrusu.

Gülben Ergen'le daha önce iki kez karşılaşmış, bir müzikal meselesini konuşmak üzere biri benim evimde, biri Yayla Sanat'ta olmak üzere iki kez öğle yemeğinde buluşmuştuk. O kısa görüşmelerimden hatırladığım kadarı ile güzel olduğu kadar sempatik ve çok cana yakın bir insandı.

Seray Sever'i hiç tanımıyordum. Karşıma nasıl bir insan çıkacağı konusunda en ufak bir fikrim bile yoktu. Yönetmenliğimizi üstlenecek olan Fatih Aksoy ise böyle bir sorumluluğun altına ilk kez giriyordu. Bu işin altından yüzünün akıyla kalkabilecek miydi? "Bu bir serüven" diye düşünmekte yerden göğe kadar haklıydım. Bu gerçekten sonu belli olmayan korkulu, ilginç bir serüvendi ama ben oldum olası heyecanlı yaşamaktan ve risk almaktan hoşlandığıma göre bu serüveni de doyasıya yaşayacaktım.

Fatih Aksoy'la ilk kez *Lüküs Hayat*'ın filmini yaparken tanışmıştık. Rahmetli Onat Kutlar'ın şirketi tarafından filme çekilen Şehir Tiyatroları'nda yönettiğim bu prodüksiyonun kamera yönetmenliğini uluslararası kameramanımız Güneş Karabuda üslenmişti. Rejisi tarafımdan yapılan ve Şehir Tiyatrosu'ndaki orijinal kadrosuyla oynanan *Lüküs Hayat*'ın prodüksiyon sorumlusu, şu anda *Dadı*'nın yönetmeni olarak karşımda duran Fatih Aksoy'du.

İlk okuma provamızda (*Dadı*, okuma provası yapılan ender dizilerden biriydi) yönetmen olarak Fatih'ten fazla Kenan karışıyordu işe. Anladığım kadarıyla ona yönetmenlik görevi de verilmiş ama sonra oyunculuk işi ona ağır geldiğinden yönetmenliği tamamen Fatih üstlenmişti.

Kenan'la sette ilk karşılaşmamız beni çok şaşırttı. Karşımda son derece sıcakkanlı, sempatik ve beni büyük muhabbetle karşılayan bir insan vardı. Aramızdaki buzlar hemen erimiş, dost oluvermiştik. Bu da beni iyice rahatlatmıştı. En az on üç hafta birlikte çalışacaktık. "Dost olmasaydık ne olurdu acaba?" diye düşünmekten kendimi alamıyordum zaman zaman.

Gülben fıkır fıkır, çevresine sevgi ve sempati dağıtan, Kenan'a ve bana özel bir saygı gösteren tatlı bir insandı. İlk gördüğüm an ona kanım ısınmıştı zaten. Çalışmaya başladıktan sonra iyice arkadaş olduk. Her sabah TGRT'de yaptığı *Gülbence* adlı *show* programı onu, özellikle kadınların sevgilisi yapmış ve Hülya Avşar'ın en büyük rakibi haline getirmişti. *Dadı*'da tiyatrocularla oynayıp onların yanında ezilmemesi ve rolünün hakkını vererek oynaması popüleritesine hatırı sayılır bir de prestij eklemiş oldu.

Seray Sever alımlı, hoş ve zarif bir kızdı. Karşılaşınca, bazı arkadaşlarıyla bir gece evime geldiğini ve uzun uzun konuştuğumuzu hatırladım. Seray'la dost olmak çok kolaydı. Konuşkan, kendiyle alay edebilen, esprili ve rahat bir kızdı. Seray'la anlaşınca on üç hafta süreyle rahat çalışabileceğim bir ekiple olduğumu anlamak beni mutlu etmişti. Bu dörtlüyle eksantrik anne Mualla rolünü oynayan İlkay Saran da eklenince ekibimiz, tadına doyulmaz bir beşli haline geldi.

Dadı'nın devamlı kadrosunda üç de çocuk vardı. Çocuklarla birlikte oynamaktan oldum olası korkmuşumdur. Amerika film yıldızlarının kontratlarına "Kadromda çocuk, köpek istemem." diye bir madde eklemeleri bana hep çok ilginç gelmiştir. Çocuk yıldızların şımarıklığı ve hayvanların ele avuca sığmamaları nedeniyle provalarda zaman kaybedileceğini düşünen Amerikalı yıldızları pek de haksız bulmamak gerek diye düşünüyordum. Oysa bizim Sinem Kobal, Yaşar Abrayeva ve Gökçe Uzuner adlı üç çocuk yıldızımız, bu düşüncemde ne kadar haksız olduğumu bana gösterdi. Çocuklarımızın üçü de ekranda olduğu kadar hayatta da sevimli ve terbiyeliydi. Üstelik nasıl becerdiklerini anlamıyorum ama üçü de sınıflarının birincisiydi.

Prova bitip, ilk bölümün çekimi başlayınca Fatih Aksoy yönetmen olarak işi ele aldı ve bizleri en doğru biçimde yönetmeye başladı. Verdiği imajlar ve duygular tamamen yerindeydi. Tiyatrocu olmamasına rağmen çocuklara verdiği cümle vurguları bile doğruydu.

İlk günkü çekimlerden sonra iyice rahatlamış, Fatih'in yönetmen olarak bu işin altından en güzel bir biçimde kalkabileceğine ve başarılı bir yönetmen olduğuna karar vermiştim. Birkaç çekimden sonra Fatih bir gün, bu tarz yönetmenliği ilk kez yaptığını ve işe başlarken hayli korktuğunu söylemişti.

"Kolay mı? Siz yüz otuz oyun yönetmişsiniz, Kenan da ellinin üstünde oyunun yönetmenliğini yapmış ve ben ilk yönetmenlik denememi sizlerle yapıyordum. Başlarken çok heyecanlandım. Hatta bir ara vazgeç-

meyi bile düşündüm" diye eklemişti. Fatih bunları söylüyordu ama televizyon dünyasının en güçlü insanlarından biri haline gelmişti. Ortağı Mehmet Karaca ile birlikte kurdukları MED Yapım adlı prodüksiyon şirketi, neredeyse bütün önemli programların yapımcılığını üslenmişti. Yeni yüzyılın başında yayına giren *Hülya Avşar Show*, Uygur Kardeşlerin *Şahane Pazar'ı*, *Kim Beş Yüz Milyar İster*, *Biri Bizi Gözetliyor* gibi en popüler programlar, onların imzasını taşıyordu. Uzun sözün kısası Fatih Aksoy televizyon dünyasının genç devlerinden biriydi. Dört kamera ile "ezber yapıp" çalıştığımızdan, Fatih bizleri kameraların arkasından yönetiyor, teknik yönetmenimiz Ebru Yalçın da içerideki reji odasından gereken talimatları verip, resimleri seçiyordu.

Dadı ilk gösterildiği günden itibaren beklenmedik bir başarı kazandı ve *rating* denen o garip savaştan yüzünün akıyla çıkıp program birincisi oldu. Cuma gecesi kazandığı başarı üzerine pazar günü aynı bölüm ikinci kez yayınlandı. Yine program birincisi olarak Fatih, Mehmet Karaca ve Gülben dışında hepimizi şaşırttı. En çok şaşıran da bendim. Konu bana çok Amerikan gelmişti. Oynadığım Uşak Pertev karakterini, bütün sevimliliğine rağmen "masal tipi" olarak sahte ve kabul edilmez gibi görmüştüm. Oysa *Dadı*'nın bütün tiplerinin arasında Pertev de yerini bulmuş ve inanılmaz bir sempatiyle karşılanmıştı. Birkaç bölüm sonra çocuklar "Pertev Abi" diye arkamdan seslenmeye, her yaşta hanımlar "Ay o kadar şekersiniz ki!" diye beni sokak ortalarında öpmeye başladılar. *Dadı* televizyonda yayınlandığı sürece Haldun Dormen'den fazla Pertev olarak tanınacağımı kabul etmekten başka çarem yoktu. Uşak Pertev'in fendi kırk yıllık Haldun Dormen'i yenmişti.

Elli yıldır bu ülkede tanınmış bir insan olarak yaşıyorum. Televizyon'da da 1973'ten beri (son beş yıl öncesine kadar) haftada en az bir ya da iki programım vardı. Bunların arasında Kemal Uzun'la yaptığımız *Kamera Arkası* TRT'nin tek yayın yaptığı günlerde ayda yirmi bin mektup geliyordu ve de en unutulmayan programlarından biri olmuş, Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar beni tanıtmış ve sevdirmişti ama Pertev Efendi bunların hepsini bir iki haftada silindir gibi ezip geçmiş, sanki bana tek başına ün kazandırmış hale gelmişti. Ben de bu nedenle "geç gelen şöhret" diye arkadaşlarım arasında kendimle alay etmeye başladım.

Ekip gerçekten harika... Kameramanlar, sesçiler, teknisyenler hepsi işlerini çok iyi biliyor ve her şeyi saygı çerçevesinde yapıyorlar. Her şey ama her şey İkitelli'deki TEM stüdyolarında çekildiği için, bütün dekorlar Ebru Erkal tarafından düşünülüyor ve hemen orada inşa ediliveriyor. TEM stüdyolarında bize ayrılan bölümde evin salonu, çalışma odası, mutfağı ve antresi yapılmış bir biçimde hazır bekliyor. O mekânlarda çekilecek sahnelerde kameralar hemen oraya getiriliyor ve bir iki ışık düzeltmesiyle çekilecek sahnenin ilk önce provası yapılıyor. Ezberler, reji asistanlarımız Yonca Pınar ve Esra Üstün'ün yardımlarıyla yerine oturtulup, her eşya

yönetmenimizin istediği gibi olunca da "Üç... iki... bir..." der demez ben de Gülben'le birlikte haykırıyorum. "Bir Dakka!.. Bir dakka!.."

Dizide zaman zaman olaylar barlarda, restoranlarda, jimnastikhanelerde, başkalarının evinde hatta bir ara da uçak içinde geçiyor. Bu sahnelerin de tümü TEM Stüdyolarında, Ebru tarafından bize ayrılan bölümde, inanılmaz bir çabuklukla hazırlanıp orada çekiliyor. Mekân değiştirmeden her şeyi stüdyonun içinde çekmek, hepimize inanılmaz zaman kazandırıyor ve bir bölümün çekimi en fazla on beş on altı saatte bitiyor. Ezber olarak çekilen, bir saatlik bir bölümün bu kadar zamanda (provası da hesaba katılacak olursa) bitmesi inanılır gibi görünmüyor insana.

Fatih, prodüksiyonda her şeyin en ince ayrıntısına kadar mükemmel olmasında ısrar ediyor. Bu yüzden de başta yapımcımız Sibel Tuna olmak üzere, çekimler esnasında oradan oraya koşturan birçok güzel kız görüyor insan. Hepsi bir telaş bir acele, eksik bir şeyi tamamlamaya çalışıyor.

"Çiçekler geldi mi?"

"Kırmızı şarap alınacaktı. Alındı mı?"

"Kar yağdırma makinesi çalışıyor mu?"

"Restoran sahnesi için gelecek garsonlar bulundu mu?"

"Kenan Bey'e bir yağmurluk lazımmış!"

"Seray Hanım'ın bavulları eksik. Bir tane daha bulun."

"Haldun Bey'in önlüğünün ütülenmesi gerek..."

Bu türden sözler oradan oraya koşturan kız kalabalığının konuşmalarını oluşturuyor. Bu arada Gül Ulutaş ve Elif Yokuş ellerinde pudralarla habire makyaj tazeliyor, her hafta değişen kuaför bozulan saçları düzeltiyor, işçiler bir sonra çekilecek sahnenin dekorunun son çivilerini çakıyor. Yeşim Kaya telaş içinde kostümleri düzene sokuyor ya da yeni katılanların üzerinde getirilen giysileri deniyor. Bahar Bakkal aksesuarları kontrol ediyor, eksik bir şey varsa birini hemen stüdyonun yanı başındaki Tansaş'a koşturuyor ve çekimler bu tempo içinde bitirilmeye çalışılıyor.

Bütün bu hengâme arasında Erol Hızarcı da, elinde o günün senaryosu, ağzımıza uygun gelmeyen cümleleri değiştirip ayaküstü yeni bir şeyler yazmaya çalışıyor. Bu arada eğer mutfakta o sahne için gereken havyar yerine zeytin ezmesi konulmuşsa kıyametler kopuyor. Fatih havyardan söz ediliyorsa ille de gerçek havyar kullanılmasını istiyor. Ya da kırmızı şarap yerine Coca-cola kullanılmasına kesinlikle karşı çıkıyor. Her şeyin otantik olması ve hiçbir şeyin seyirciye yutturulmaması Fatih'in ve yapımcımız Sibel Tuna'nın prensiplerinden ilki. Bu da ister istemez prodüksiyona, bir kalite, bir ayrıcalık getiriyor. Yapımcımız Sibel Tuna, incecik zarif bir genç kız. İnsan kırk yıl düşünse onun gibi gencecik bir kızın böylesine becerikli bir yapımcı olabileceğine akıl erdiremez ama o büyük bir soğukkanlılıkla kendi gücünü hissettirmeyi bilen biri.

*'Dadı'*yla ilginç bir anım da, halen İsviçre'nin başarılı diş hekimlerinden biri olan eski oyuncum Necdet Aybek'le başıma geldi. Dr. Aybek yıl-

lardır karısı Marie-Claire'le Lozan'da yaşamasına rağmen fırsat buldukça İstanbul'a gelir. Akrabalarıyla eski dostlarıyla buluşup hasret giderir. Karı-koca İstanbul'a çok sık geldiklerinden, Teşvikiye'de bir kat alıp, dayayıp döşediler. Şimdi yılda birkaç hafta da olsa, İstanbul hayatının bir parçası olmaya çalışıyorlar.

Gene böyle bir gelişlerinde, gece yarısı (çünkü ancak o saatte buldum) Necdet'e telefon edip ertesi gün *Dadı*'nın çekimi için hazır olmasını istedim.

Şaşkınlıktan dili tutulan arkadaşım ancak "Ne çekimi? Ben ne oynuyorum?" diyebildi.

"Torun sahibi bir tamirciyi oynuyorsun. Yarın sabah kahvaltıya gel. Hem senaryonu vereyim hem sana rolün ne olduğunu anlatayım" dedim.

Tamirci rolünü oynayacak aktörün hastalanıp yerine birinin arandığını öğrencince yapımcımız Sibel'e "Tam istediğiniz gibi bir oyuncu var. Yarın çekime getiririm" dedim. Sibel de role uygun birini getireceğimi bildiğinden, "tamam" dedi. Böylelikle de, Necdet'in yıllardır süren yeniden aktörlük yapma hevesi kaşla göz arası halledildi.

Necdet, çekim sırasında "ya beceremezsem" korkusuyla çok telaşlandı ve birkaç kez "nereden soktun beni bu işe" diye de bana çıkıştı. Ama iş başarıyla sonuçlanınca da keyfi yerine geldi ve ona yıllar sonra bu heyecanı yeniden yaşattığım için, bana defalarca teşekkür etti.

İşin güzel tarafı, ertesi sabah Necdet, Marie-Claire alışveriş için evlerinden çıkıp Nişantaşı'nda dolaşırken, oralarda çakmak satan biri "Abicim, bugün çekimin yok mu?" diye sormuş merakla. Ertesi hafta Lozan'a dönünce de, onu uydu aracılığıyla izleyen İsviçre'deki dostlarından onlarca tebrik almış. Şimdi de beni gördükçe ya da telefon ettikçe "Bana göre rol varsa hemen geleyim" diyor gülerek.

Dadı'nın çalışmaları bütün yoruculuğuna rağmen bizlere çok keyifli geliyor ve hepimizi mutlu ediyor. Dizinin kamera arkası bana, Dormen Tiyatrosu'nun aile havasını, kulisini hatırlattığı için de ayrı bir tat veriyor. Bu satıları yazdığım şu günlerde *Dadı*'nın ilk on üç bölümü çekilip yayınlandı ve hep birlikte tatile girildi. Ağustos sonunda çekimlere yeniden başlanacağı söylendi. Eğer ilgi böyle devam ederse *Dadı*'yla daha uzun bir süre birlikte yaşayacağız gibi geliyor bana.

Siyaset ve Ben

Bizler için siyasi hayata atılma fikri bana hep yanlış gelmiştir. Bazı partilerden böyle teklifler almamı gülünç karşılamışımdır. Ronald Reagan gibi aktörlerin, bu işi kendi meslekleriyle nasıl bağdaştırdıklarını aklım hiçbir

zaman almamıştır. Oysa Reagan, dünyada aktörlükten siyasete atılmış tek adam değil. Üstelik kendi ülkemizde de oyunculuktan siyasete geçmiş Fatma Girik ve Ediz Hun gibi önemli adlar var. Belki bu benim eksik tarafım ama birinden birinde başarı kazanmış bir kişi, ötekinde pek başarılı olamaz gibi gelmiştir bana hep.

Ailemde de siyasetle uğraşan kimse olmadığı için aile fertlerimle bende "siyaset" kavramı, vatandaş olma çerçevesinden pek dışarı çıkmamıştır. Altmışlı yıllarda, tiyatromun en parlak devrinde, Türkiye oldukça karışık siyasi fikirlerin çarpıştığı bir ülkeydi. Aşırı solcular işi kamplaşmaya kadar götürmüşlerdi. İlk oyunlarımdan birinde oynayan, sonradan da çok yakın dostum olan bir hanım arkadaşımla, o yıllarda ünlü Jorj'un kulisinde yemek yerken karşılaşmış ve bir iki söz etmek için masasına gitmiştim. Daha ilk cümlemi tamamlamaya fırsat bulamadan lafımı ağzıma tıkayıvermişti.

"Biz artık seninle ayrı kamplardayız. Bundan sonra pek görüşemeyiz."

Ne kampından söz ediyor diye düşünmekten kendimi alamamıştım. Onun gibi bir dostu kaybetmek için ne yapmıştım acaba? Biraz toparlanınca ne demek istediğini anladım. O kendini koyu bir solcu olarak görüyor, beni de varlıklı bir aileden geldiğim ve tiyatro patronu olduğum için, o zamanki moda deyimle bir "komprador" olarak tanımlıyordu. O günlerde bütün değer ölçüleri karışmış, kimin ne olduğu belirsiz bir hal almaya başlamıştı. İnsanlar birbirlerini jurnalliyor, fazla hesap sorulmadan kimileri tutuklanıp götürülüyordu. Parası olan bazı kimseler "komünizm" gelecek korkusuyla sağcı partilere yardım ediyor, bu partinin yanı sıra Alpaslan Türkeş'i ve ona inananları, kızılları alt edebilecek tek çare olarak düşünüyorlardı. Bir gün kızılların ülkeyi ele geçirecekleri korkusu, bir epidemi gibi sarmıştı bazı çevreleri... Bu nedenle Halk Partisi de solcu olarak damgalanmış ve bu çevredekiler de Bülent Ecevit'i ileriki yıllarda ülkeyi egemenliği altına alacak komünizmin lideri olarak görmeye başlamışlardı.

Bütün bu anlamsız karmaşanın içinde bir gerçek vardı. Aşırı sol, ülkenin her tarafında hatırı sayılır bir sempati toplamış, Deniz Gezmiş'ler, Che Guevera örneği halk kahramanları olarak görülmeye başlanmıştı. Bu arada büyük sinemacımız Yılmaz Güney de bir devrim kahramanı haline getirilmiş ve ne yazık ki sinemacılığı ikinci plana itilmişti. Oysa ilerici bir sinemacı olarak kalsaydı ülkemiz için büyük şeyler başarabilir, batıya Türk sinemasının yolunu kolaylıkla açabilirdi. Aşırı sol gerçekten güçlenmeye başlamıştı altmışlı yılların sonunda. Daha da güçlenebilir, ülkeyi egemenliği altına alabilirdi. Eğer aralarında parçalanmalar olmasaydı ve türlü fraksiyonlara ayrılıp, çekişmelerle birbirlerini karalamaya başlamasalardı.

Bu arada bizim gibi iki aşırı uç arasında kalanlar, ne yapacaklarını şaşırmış durumda Ecevit'e sarıldılar. Tek umut oydu. Zaten kısa bir süre sonra "Umudumuz Ecevit" sloganı bizlerin tek siyasi düşüncesi haline

geldi. Ülke karmakarışık durumdaydı. Yürüyüşler, çatışmalar, üniversitelerde kamplaşmalar yüzünden ölümlerin yanı sıra gün geçtikçe artan terör havası insanları umutsuzluğa itiyor, çoluğunu çocuğunu bu kamplaşmalardan nasıl kurtaracağını düşünür hale sokuyordu. Parası olanlar çocuklarını dış ülkelere yolluyor ve kamplaşmalardan kurtarmaya çalışıyordu. Hakları da yok değildi. Terör ortaokullarda kadar girmiş, solcu olmayanları solcular, sol eğilimli olanlar ise ötekiler tarafından dövülür hatta öldürülür hale gelmişti. Hele ne solcu ne sağcı olanlar her iki tarafın hedefi olmuş, her iki taraf da o insanlara kendi düşüncelerini kabul ettirmeyi vatani bir görev olarak görmeye başlamıştı.

Bütün bu kargaşa içindeki eğitim sistemi fena halde zarar görmüş, mezun olanlar yarım yamalak bilgilerle sözüm ona eğitilmiş olarak diplomalarını almışlardı. Ülke, içinden çıkılmaz, gitgide giriftleşen bir kaos içindeydi. Mecidiyeköy'deki evimde, her akşam silah seslerini duymak olağan hale gelmişti. Terör dün de on altı can aldı gibi haberleri okumaya alışmıştık. Bu sayı onun altına düştükçe sevinir hale gelmiştik. Durum vahimdi. Hem de çok vahimdi. Hepimiz "Bu ülkenin hali ne olacak" diye kara kara düşünüyorduk. Tabii bu arada kendi halimizin ne olacağı da bizleri fena halde telaşlandırıyordu.

Ecevit hükümeti ikinci kez başarısız geçen yönetimini bırakmıştı. "Umudumuz Ecevit" daha önce de söylediğim gibi "Umutsuzluğumuz Ecevit" olmuştu. Vazgeçemediğimiz Süleyman Demirel, yine başa geçmişti. Türkiye iç savaşın eşiğindeydi artık. Zaten bir çeşit iç savaş, mahalle aralarında, üniversite kampüslerinde, kurtarılmış bölgelerde sürüp gidiyor, bu anlamsız çarpışmalarda ölenlerin sayısı gün geçtikçe kabarıyordu.

Her iki Ecevit hükümeti zamanında da özellikle sanatçılar, onun sanat olaylarına daha bir titizlikle yaklaşacağına ve Türkiye'deki sanat hayatının adamakıllı yeşereceğine inanmışlardı. Doğal olarak ben de bunlardan biriydim. Ecevit gibi sanatçı ruhlu bir insanın, bir şairin sanata ve sanatçıya yakın olması doğal bir şeydi. Başka türlüsünü düşünmek olanaksızdı. Oysa "Umudumuz Ecevit" bunun aksini kanıtlamıştı. Ne bir sanatçıyla görüşmüş ne bir tiyatronun kapısından içeri girmiş ne de sanatçıları koruyacak bir yasanın öncülüğünü yapmıştı. Onun yönetimi zamanındaki kültür etkinlikleri büyük ihmale uğramış hatta zarar görmüştü. İşin kötüsü 2000-2001 yıllarındaki üçüncü başkanlığı devrinde kültür hayatımız yine baltalanmakta, onun seçtiği kültür bakanı yine pot üstüne pot kırmaktadır.

Kültür Bakanlığı'nın en büyük fiyaskolarından biri de İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın Ayazağa'da yaptırdığı kültür merkezini "Bunu siz yapamazsınız, biz yapacağız" diyerek elinden alması ve öyle battal bırakmasıdır. Bugüne kadar çoktan bitmesi gereken inşaat, unutulmuş bir vaziyette Ayazağa'da kaderini bekleyip duruyor.

Ecevit'in aksine sanatçı olmayıp sanat ve sanatçıyla ilgilenen politika yıldızlarımız arasında İsmet İnönü, İhsan Sabri Çağlayangil, Süleyman

Demirel ve Turgut Özal başı çeker. Özal, elinden geldiği kadar her oyuna gider ve sahne gerisine gelip sanatçıyı kutlamayı da ihmal etmezdi. Yazarları, yönetmenleri ve sanat danışmanlarını koruyan telif hakkı yasası, Turgut Özal'ın ısrarıyla onun başbakanlığı sırasında çıkarılmıştı. Yasaya göre bu sanatçılar, aldıkları ücretlerin bir bölümünü vergiden de muaf tutabiliyorlar.

Bülent Ecevit'in hiçbir sanatçıyla görüşmemesi herkesi çok şaşırtan bir olay. Onun gibi sanatçı birinin, Çek Cumhurbaşkanı Vaclav Havel gibi, sanatçılara daha yakın olacağı, devletin bir sanat politikasının gündeme gelmesinde ısrar edeceği beklenirken, o bunların tam aksine Türkiye'de sanatın varlığından haberi yokmuş gibi davranmayı tercih etti. Ya da sanatçılar yüz bulur diye öyle görünmek istedi. Bu konuda Tansu Çiller'le yarışa girmiş gibi Türkiye'deki sanat olaylarını yok gibi görmek rahatına geldi. Öte yandan Turgut Özal, Süleyman Demirel, İhsan Sabri Çağlayangil, Mesut Yılmaz, Bedrettin Dalan, Ali Müfit Gürtuna, Erdal İnönü gibi çeşitli partilerden, çeşitli politikacılar, siyasi görüşleri ne olursa olsun, bizlere hep sanatçının yanında olduklarını hissettirdiler ve randevu isteklerimizi hiç reddetmediler.

Ecevit kendisi gibi sanatla fazla ilgisi olmayan bir Kültür Bakanı bulmuş, tiyatroyla birlikte opera ve balenin göz göre göre yozlaşmasına, hatta yok olmasına göz yumar hale gelmişti. Kültür Bakanımızın İstanbul operasının başından Yekta Kara'yı alıp yerine başkasını koymasını kabul edebilirim ama yeni gelenin Yekta gibi değerli bir opera yönetmenine, Osman Şengezer gibi dünya çapında bir dekor tasarımcısına ceza olsun diye iş yaptırmamasını anlamama olanak yok. Cezayı onlarla birlikte bize de vermeye hakları var mı? Üstelik başa geçer geçmez, sırf Yekta ile Osman'ın adlarıyla gerçekleşti diye *Samson ve Dalila* operasını dört temsilden sonra repertuardan kaldırıp, dekorları yok etmek, ortaçağdan kalma bir yöntem gibi geliyor bana. Bu muydu "umudumuz Ecevit?" ten beklediğimiz? Bu da mı gelecekti başımıza, yirmi birinci yüzyılda? Devlet Tiyatrosu'nun başına getirdikleri kimsenin yolsuzluktan tutuklanması olacak şey mi? Bugüne kadar bir tiyatronun başında olan bir insan yeteneksizlikle, kötü yönetimle, insanları kayırmakla hatta belki suiistimalle suçlanmıştır ama dünyanın hiçbir yerinde Devlet Tiyatrosu gibi yıllardır saygınlığını korumuş bir kuruluşun başındaki adam, makamından alınıp apar topar cezaevine götürülmemiştir. Hadi götürüldü diyelim. Onu oraya atayan yetkilinin, bizlerden yanlış kimseyi oraya getirdiği için özür dilemesi gerekmez miydi? Oysa herkes hiçbir şey olmamış gibi davrandı ve Devlet Tiyatrosu, Devlet Tiyatrosu olalı en aşağılayıcı günlerini yaşadı. Oraya inanmış, hayatını oraya göre ayarlamış birçok sanatçı şu ya da bu şekilde kendini kuruluştan kurtarmaya kalkıştı. Ama Kültür Bakanı'nın kılı bile kıpırdamadı.

Yıllarını operanın ve Devlet Tiyatrosu'nun var olmasına adayan, Türk kültürüne yararlı olabilmek için ölesiye çalışan Muhsin Ertuğrul'ların,

Belkıs Aran'ların, Melek Gün'lerin, Şahap Akalın'ların, Zehra Yıldız'ların, Ferhan Onat'ların ve onlar gibi artık aramızda olmayan yüzlerce Devlet Tiyatrosu ve Devlet Opera sanatçısının, bir yerlerden bakıyorlarsa ruhları sızlıyor ve "Biz yıllardır bunun için mi çalıştık? Yirmi birinci yüzyılda yaptıklarımız bu hale mi gelecekti?", "Biz Ecevit'ten bunu mu bekliyorduk?", "Yazıklar olsun" deyip duruyorlardır.

Gerçekten de yazıklar olsun.

İşte Öyle Bir Şey

"Gene milli marşımız çalıyor" derdi Osman Şengezer, yetmişli yıllarda Melih Kibar-Çiğdem Talu ikilisinin Erol Evgin tarafından seslendirilmiş "İşte Öyle Bir Şey" adlı ünlü şarkıları çalınınca. Şarkının herkesin ağzında ve kulağında olduğu yıllarda ne Melih'le ne Çiğdem'le ne de Erol'la daha tanışmamıştım.

Egemen Bostancı bana *Hisseli Harikalar Kumpanyası* müzikalini yazmamı teklif edip "Baş erkek rolünü Erol'a oynatalım. Müziklerini de Melih ile Çiğdem'e yaptıralım" dedikten sonra ünlü üçlü yaşamıma girdi ve hayatımın vazgeçilmez parçaları haline geldi.

Melih ve Çiğdem ikilisiyle, *Hisseli*'den sonra *Çöpçatan* ve *Geceye Selam*, Melih'le de daha öce de sözünü ettiğim *Yolun Yarısı* müzikallerini gerçekleştirdik. Erol Evgin ile *Hisseli*'den sonra müziği Ali Kocatepe, sözleri Çetin Akcan tarafından yazılan, benim yazıp yönettiğim *Şen Sazın Bülbülleri*'nin yanı sıra "Esbank'ın 75. Yıldönümü", "Akbank'ın 50. Yıldönümü" ve Londra için hazırladığımız *"Turkish Musical Cavalvade"* gibi birçok yapıtta birlikte çalıştık.

Melih ile ara sıra bir araya gelip "Yahu yeni bir şeyler yapalım" diye konuşmuş hatta biraz ileri giderek bazı işlere de ilk çalışmalarını bile yapmıştık. Örneğin Hülya Avşar için yazdığım parasını Mydonose'dan aldığım halde bir türlü gerçekleşmeyen *Kantocu* adlı müzikalin ilk şarkısını yazmış, Hülya'yla çalışmaya bile başlamıştık. Sonra ne olduysa oldu, o müzikal, Hülya'nın kadro titizliğinden bir türlü gerçekleşemedi ve rafa kaldırıldı.

Yine Melih ile 2000 yılının ortalarında Candan Erçetin'le bir proje konuşmasına başlamıştık. Ama sonraları Yeşim Salkım işin içine girdi. Bir süre onunla buluşuldu ve konuşuldu. Sonra da ses seda kesildi.

2001 yılının haziran ayı başlarında proje yine karşıma çıktı. Bu kez yine Candan Erçetin'e dönülmüş ve benden ünlü şarkıcımızın başrolünü üslenebileceği bir oyun yazmam istenmişti.

90'lı yılların sonunda Londra'da perdesini açan *Mamma Mia* müzikali

Melih'i çok etkilemiş ve ona benzer bir şey yapmamız onda bir tutku haline gelmişti. *Mamma Mia*'da çok akıllıca bir formül denenmiş, efsanevi pop grubu ABBA'nın bütün dünyaya ün salmış şarkılarından oluşan bir müzikal çıkarılmıştı ortaya. Seyirci hoş bir konu içerisinde eski ABBA şarkılarını hep birlikte söylüyor ve oyunda çok mutlu oluyordu. *Mamma Mia* çok tutulmuştu. Bu satırları yazdığım sıralarda, bu müzikale bilet bulmanın hâlâ güç olduğu söyleniyor.

Mamma Mia büyük bir ABBA hayranı olmamama rağmen bana da çok sempatik gelmiş ve özellikle orta yaşlı izleyicilerin hep birlikte sahnede söylenen şarkılara, gözlerinden yaşlar akarak eşlik etmeleri beni çok etkilemişti. Melih-Çiğdem ikilisinin şarkılarının Türkiye'de de aynı etkiyi yaratacağına hiç kuşku yoktu. Gerçi sahne için yapılan hiçbir şeyin önceden garantisi olamazdı ama böyle bir olayın beğenilme ve tutma olasılığı büyüktü.

Bu teklifi alır almaz oturup bir konu düşünmeye başladım ve kısa bir sürede Candan Erçetin'e çok uygun bir öykü oluşturdum. Yazdığım öyküde Candan'ın annesi, kız kardeşi, âşık olduğu adam, zengin bir *play-boy*, onun geri zekâlı oğlu ve bir tatil köyü müdürü karakterlerinin de önemli aktörler tarafından oynanması gerekiyordu. O oyuncular da ünlü adlardan oluşursa ortaya çok muhteşem, daha doğrusu çok ticari bir kadro çıkabilirdi. Melih ve ortağı Meltem ile yaptığımız toplantıda anne için *Ferhunde Hanımlar* dizisinde büyük ün yapan değerli oyuncu Melek Baykal'ı, âşık olduğu genç adam için o sırada Amerika'da olan Halit Ergenç'i, kız kardeşi için birkaç yıl önce "Kınalı Bebek" şarkısıyla uzun süre gündemde kalan Demet Sağıroğlu'nu, sevgilisi için çok sevdiğim Emre Altuğ'u, zengin *play-boy* için *Bir Kış Öyküsü*'nde birlikte çalışmaktan büyük zevk aldığım Selçuk Yöntem'i, onun oğlu için de halen adı sanı pek az bilinen ama ilerinin büyük komedyeni olacağına inandığım öğrencim ve asistanım Cenk Tunalı'yı seçtik. Melih ile Meltem bu kadroya ek olarak son yıllarda bir *stand-up* komedyen olarak hayli isim yapan Ata Demirer'i ve kendimi de katmamı istediler. Ata'yı hikâyenin neresine sokacağımı kafamda hemen planlayıverdim ama bütün çabalarıma rağmen kendime münasip bir yer bulamadım.

Melih ve Meltem'le yaptığımız toplantının ertesi günü Melek Baykal, görüşmek için evime geldi. Çok az görüşmüş olmamıza rağmen Melek, çarçabuk ısınıp dost olabileceğime inandığım bir insandı. Heyecanının yanı sıra inanılmaz sıcaklığı, insanı hemen ona yaklaştırıveriyordu. Yalnız Melek'in benim için bir kusuru vardı. Hem de çok büyük bir kusuru... Candan'ın annesini oynamak için fazla gençti. Bu da oyunun selameti için beni biraz rahatsız etmişti.

Ertesi gün yaptığımız bir toplantıda müzikalin dekoratörü Osman Şengezer bu rahatsızlığımı duyunca "Neden ablası yapmıyorsun?" dedi.

Bu fikir bana çok mantıklı gelmişti. Melek Baykal, Candan Erçetin'in ablası olarak çok daha inandırıcı olacaktı. Yalnız bu da başka bir sorun çıkarıyordu. Abla kardeş olunca bir de küçük kız kardeşe gerek kalmıyor, böylelikle de Demet Sağıroğlu ile Emre Altuğ'un rolleri otomatikman yok oluyordu.

Şile'ye çekilip oyunu yazmaya başladığım gün en büyük problem ortaya çıktı. Kendim için düşündüğüm Culmut Bey rolü oyunun hiçbir yerine yerleştirilemiyordu. Adam ortada öyle kala kalmıştı. Nereye koysam eğreti duruyor, bir türlü gerçek bir kişilik kazanamıyordu. Culmut Efendi'yi ileride nasılsa bir çaresini bulurum düşüncesiyle kenara bırakıp oyunu yazmaya başladım. İş kolay gidiyordu. Ayrıntılı bir özet yaptığımdan ve kafamda ne yapacağımı tasarladığımdan birinci perdeyi kolayca bitiriverdim. Culmut Bey hariç her karakter yerine oturmuş, hepsi de birer kişilik kazanmaya başlamıştı. Bu arada televizyon söyleşisi, ödül töreni, okul toplantısı, özel davetler için Şile'den bir günlüğüne İstanbul'a geliyor, ertesi sabah tekrar yanıma birilerini alıp Şile'nin yolunu tutuyordum.

2001 yılının 2 Temmuz sabahı Işık Lisesi'nde müzikalin küçük rolleri ve korosu için yaptığımız seçmeler hepimizi çok mutlu etti ve beni ta gerilere *Sokak Kızı İrma*'yı hazırlarkenki günlere geri götürdü. İrma için şarkı söyleyecek tek bir adam bulamazken, o günkü seçmelere katılan kırk sekiz kişiden otuzu parlak denecek kadar iyiydi ama biz ne yazık ki onu kız, onu erkek yalnız yirmi kişi seçmek zorundaydık. Gazeteye ilan verseydik, katılacak olanlar bini aşardı ve büyük bir çoğunluğu işimize yaramaz, bize boşuna zaman kaybettirirdi. Bu yüzden biz işi küçük tutup, benim müzikal öğrencilerime, opera eğitimi gören bazı gençlere ve tanıdıklar aracılığıyla güzel sesli, tiyatro yeteneği olanlara haber yolladık ve seçmeleri sessiz sedasız gerçekleştirdik.

Türkiye nereden nereye gelmişti. Hayret etmemeye olanak yoktu. Başta bulunan beceriksiz hükümetlerin başarısızlıklarına, dinci kesimlerin bitmez tükenmez çabalarına rağmen Türkiye'de bazı şeyler sinsi sinsi ilerliyor ve inanılmayacak aşamalar yapıyor. Gençliğimde düşlerimde bile göremeyeceğim şeyler son hızla gerçekleşiyor ve batıyla aşık atmak şöyle dursun, rahat rahat rekabete erişecek aşamalara geliyor. Ekonomik krizin bütün ağırlığıyla üstümüze bastığı şu günlerde, Mydonose şirketinin Yeşilköy'deki beş bin küsür kişilik modern çadırı her akşam tıklım tıklım doluyor. Bu doluşun nedeni *Sultan's of the Dance* adlı muhteşem dans gösterisi. Bilet fiyatlarının otuz milyon liradan başladığı bu gösteri çadırda yalnız üç gün gösteri yapacaktı ama gördüğü ilgi üzerine ilk önce iki hafta, sonra üç ay uzatıldı ve bilet bulabilmek neredeyse imkânsız hale geldi. Bu da Türkiye'de akla gelmeyecek olaylardan biri oldu.

Türkiye gerçekten her an sürprizlerle, aklın hayalin almayacağı olaylarla dolu garip bir ülke... Hiçbir şeyi tam anlamıyla önceden kestirmenize olanak yok. Bu nedenle de her an koskoca bir kumar masasının başında-

mışsınız gibi hissediyorsunuz kendinizi. Kazanabilirsiniz de kaybedebilirsiniz de... Ekonomimiz de bu çarka uyduğundan her şey her an altüst olabiliyor. Oyunu yazarken ortalık tam anlamıyla karmakarışıktı. Her an kırdığı potlarla ve yaptığı akıllıca (!) konuşmalarla büyük ün kazanmış olan Devlet Bakanı Enis Öksüz yine böyle bir konuşma gereği duyduğu bir günün akşamı dolar birden bire bir milyon üç yüz bin liradan bir milyon altı yüz bin liraya fırlayınca, ortalık bir anda savaş meydanına döndü. Allah'tan o gece sayın bakanların bakanı, itile kakıla istifa ettirildi de ortalık biraz duruldu. Durulmasına duruldu da bir gün sonra yine bakanlar kurulunun hangi olumsuz kararı alacağı belli olmadığından, her zamanki gibi askıda kaldı.

Müzikalin yazılışının bittiği gün korkunç bir gerçekle karşı karşıya kaldım. Oyunun oynanacağı yer belli değildi. Melih'le Meltem, Mydonose'un büyük patronu Yalçın Bey'le konuşmuşlar, o da "1200 kişilik bir yer yaptırıyoruz, orada oynarsınız" demiş. Demesine demiş ama o 1200 kişilik yerin neresi olduğu, öyle bir yerin gerçekten var olup olmadığı tam anlamıyla belli değildi. Yalçın Bey de Amerika'da olduğundan kendisi ile konuşulamıyordu. Yani birden bire her şeyin havada kaldığını, kendi kendimize gelin güvey olduğumuzu ve belki hiçbir zaman oynayamayacağı gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştım. Melih Kibar sürekli olarak "kendimi satarım, yine de bu prodüksiyonu yaparım" deyip duruyordu ama Melih kendini satsa da kırk kişilik bir müzikal hangi sahnede oynanabilecekti? Her şey yine "İnşallah"a ve "Maşallah"a kalmıştı. Üstelik Melih'in de ilk günlerdeki heyecanı yok olup gitmişti. Öte yandan oyun için seçilmiş yirmi gencin yanı sıra, Candan Erçetin, Melek Baykal, Selçuk Yöntem başta olmak üzere bütün oyuncular planlarını 1 Aralık'ta perdesini açacak bu müzikale göre yapmışlardı. Onlara "Çocuklar kusura bakmayın, biz bu işi beceremedik" mi diyecektik? Bir yıl önce Hülya Avşar için yazdığım *Kantocu* adlı müzikal de ortada kalmış yapılamamıştı. Başladığım her işi bitirmek, mutlaka bitirmek bende inatla karışık bir tutku olduğundan, Avşar işi benim için büyük bir hayal kırıklığı olmuş ve bana göre başarısızlıklarım arasında yer almıştı. Gerçi o işten paramı avans olarak vermişlerdi ama kotarılamamış bir iş için para almış olmak da beni oldukça rahatsız etmişti.

Bütün hazırlıklar sırasında Melek Baykal bir sabah bana telefon edip, Devlet Tiyatrosu'nun yeni sezonda kendisine bir rol verdiğini, bu yüzden oynamasına olanak kalmadığını bildirdi. Karşılıklı "Vah vah, yazık oldu... Yine birlikte çalışamadık" gibi hayıflanmalardan sonra ben rolü kime oynatabileceğimi düşünmeye başladım. Yazdığım karakteri oynayacak aktrisin iyi bir oyuncu ve gişeye katkısı olan ticari bir adı olması da gerekiyordu. Böyle bir oyuncu bulmak da pek kolay değildi.

"Niye Nevra Serezli'yi düşünmüyorsunuz?" diye sordu bu oyunda asistanlığımı yapacak olan Uğur Babürhan. Nevra bu iş için tam aradı-

ğımız insandı. Türkiye'nin en iyi kadın oyuncularından biri olmasının yanı sıra müzikal yeteneği de tartışılamazdı. *Durdurun Dünyayı İnecek Var, Hisseli Harikalar Kumpanyası, Şen Sazın Bülbülleri, Geceye Selam, Yolun Yarısı* gibi müzikallerde yıldızlaşmış bir sanatçıydı. Bütün bunlar iyiydi hoştu da, Nevra'nın yeni sezonda oynamak istemediğini, bir süre yalnızca televizyon dizilerinde rol almayı düşündüğünü duymuştum. Yaptığımız çeşitli konuşmalarda da bu fikrinde ısrar edeceğini söylemişti. Yani iş, olayı süsleyip püsleyip Nevra'yı kandırmaya kalmıştı. O da pek kolay olamayacaktı. Bodrum'a gidinceye kadar teklifimi ertelemeye karar verdim.

Bir sabah Metin'e bir şey sormak için Bodrum'daki evlerine telefon edince karşıma Nevra çıkıverdi. Ben de telefonu Metin için ettiğimi unutarak baklavayı ağzımdan kaçırıverdim: "Nevra haberin yok, bir müzikalde oynuyorsun."

"Müzikalde mi oynuyorum?" diye gülerek sordu Nevra. Gülmesi "Bu nereden çıktı" anlamındaydı ama olayı da pat diye reddetmemişti.

"Merak etme şarkı söylemeyeceksin ama rol çok güzel" diye lafı yapıştırıverdim hemen. Bir gece önce Osman Şengezer'den Nevra'nın artık kesinlikle şarkı söylemek istemediğini duymuştum.

"Affedersin ama bir müzikalde oynarsam şarkı söylemek isterim. İnsanlar bunu benden bekler."

Bunu söylerken Nevra gayet ciddiydi. Demek ki bu müzikalde oynamayı düşünebilridi.

"Ben Bodrum'a geliyorum. Sana teksti okurum. Rolü beğeneceğine eminim" diyerek konuyu kapadım. Biraz daha konuşursam vazgeçebilir diye korkmuştum. En azından "Yok ben bu yıl tiyatro oynamak istemiyorum" dememişti. Ne de olsa bir sanatçıydı ve müzikalde oynamaktan hoşlanan bir sanatçı. Her şeye rağmen fikir ona cazip gelmişti.

Bodrum'un Yalıkavağı'nda Pink-Life'ın rengârenk bahçesinde oyunu bir akşam üstü Metin'le Nevra'ya okuyuverdim. Çok kötü okumama rağmen her ikisi de okuduklarımı büyük bir dikkatle dinlediler ve sonunda "Çok güzel", "Çok akıllıca olmuş", "Harika" gibi sözlerle beni çok mutlu ettiler. Nevra'nın rolü oynamak istediği ve kabul ettiği her halinden belli oluyordu. Bu iş olmuştu. Nevra artık *İşte Öyle Bir Şey*'in kadrosundaydı ve onun katılmasıyla gerçekten çok mükemmel bir kadro oluşturmuştuk. Metin'in oyunu beğenmesi beni ayrıca mutlu etmişti. Oyunu beğenme konusunda her zaman anlaşmamıza rağmen Metin'in fikirleri sağlamdı. Çok doğru eleştirileri vardı. Bu yüzden oyunun onun da onayını alması beni gerçekten çok rahatlatmıştı. O gece Nevra, Metin ve ben Yalıkavak'taki Sait Balıkçı Restoranı'nda oyunun şerefine kadehler kaldırdık.

İstanbul'a döndüğümde işlerin pek kolay olmayacağını anlamıştım. Ne zaman kolay olmuştu ki zaten? Dünyanın hiçbir yerinde bir işi sıfırdan başlayıp bir yerlere getirmek kolay değildi hiç kuşkusuz ama Türkiye'de insan çok daha büyük güçlüklerle karşılaşıyor. İşin olmaması herkese san-

ki daha kolay gelecekmiş gibi bir durum var bu ülkede. Herkes her şeye karşı. Bütün bunları yenmek, hepsiyle teker teker savaşmak, hele benim yaşımda bir insan için gerçekten güç bir iş. Allah'tan daha önce de söylediğim gibi başladığım her işi bitirmek gibi bir inadım var. Bu da geçmişimde birçok işi başarıyla ya da başarısızlıkla noktalamamı sağlamıştı.

İstanbul'da karşı karşıya kaldığım en büyük sorun, oyunu oynayacağımız yerin hâlâ belli olmamasıydı. Prodüksiyonu üstlendiği söylenen Mydonose'un yöneticileri inşaatı tamamlanmakta olan bir salondan söz ediyor ama neresi olduğunu söylemiyorlardı. Böyle büyük bir prodüksiyon için de en az bin beş yüz kişilik bir yer gerekiyordu. Mydonose'un kendi çadırı bir müzikal için fazla büyük, fazla genişti. Orada her şey kaybolup yok olabilirdi. *Sultan's of the Dance* gibi seksen kişinin aynı anda bir gösteri ya da 2001 yılının en popüler pop starı Tarkan konseri için biçilmiş kaftandı ama oyun sahneleri olan bir müzikal için tamamen yanlıştı. Normal müzikal bir oyun orada yok olup giderdi.

Türkiye'nin karmakarışık olduğu ekonomik krizin zirveye çıktığı bu günlerde bir oyun için sponsor aramak deveye hendek atlatmaktan bile güçtü. Fazla beklemeye tahammülüm olmadığı için bir gün Mydonose'un Maslak'taki görkemli ofisine gidip Afet İncekara ve Güvenç Kılıç'la görüştüm. Her ikisiyle de gerçekleşmemiş olan *Hülya* projesinden beri dost olmuştum.

Beni her zamanki nezaketleriyle karşılayıp "Bu proje bizim de hoşumuza gitti. Muhakkak tutar" dediler ve anlaşmaya çalıştıkları o esrarengiz salondan söz ettiler ama neresi olduğu hakkında en ufak bir açık vermediler.

"Peki ne zaman kesin cevap alabiliriz" diye sordum.

"En geç bir hafta içinde belli olur" diye yanıtladı Afet Hanım.

"Evet bir hafta içinde, bilemediniz on gün içinde çözülür bu iş" diye üsteledi Güvenç Bey. Biz bu konuşmaları yaparken odadaki telefonlar sürekli çalıyor, Afet Hanım da çeşitli konularda kendine sorulan sorulara cevap yetiştirmeye çalışıyordu.

Onlardan bu yanıtı aldıktan sonra ben de biraz daha sabretmeye karar verdim. Oysa içimden Levent Kırca'nın çadırında oynayabiliriz diye geçiriyordum. Mydonose işi olmazsa, organizatör Mustafa Oğuz'la ve Beşiktaş Kültür Merkezi'nin elinden hiçbir iş kaçmayan ortağı ve müdürü Necati Akpınar'la konuşup bu işi onlarla gerçekleştirmeye karar vermiştim. Vermiştim diyorum çünkü Melih Kibar'la ortağı Meltem Hanım pek ortalarda yoklardı ve her nedense beni aramaya gerek görmüyorlardı. İşe büyük bir heves ve coşkuyla başlamışlar, sonradan sus pus olup köşelerine çekilivermişlerdi.

Ben bu arada daha fazla sabredemedim. Necati Akpınar'ı ve yakın dostu, eski müdürüm Mehmet Öztopuz'u evime çaya davet ettim. Necati Akpınar'ın Mydonose'la yakın ilişkisi vardı ve Mydonose'un büyük

patronu Yalçın Bey'le sık sık görüşüyordu. Ben müzikalden söz edince; "Haberim var. Bir salonun peşinde olduklarını biliyorum" dedi ve Yalçın Bey'le bizzat görüşmemi önererek telefon numarasını verdi.

Yalçın Bey bir kez evime, Mydonose grubuyla yemeğe gelmişti. Kendisiyle tek görüştüğüm gün de o olmuştu. Son derece sevimli, konuşkan bir insandı ve beklenenden daha gençti. Birkaç gün bekledikten sonra onu aradım. Büyük bir salonun peşinde olduklarını ve birkaç gün içinde bana yanıt vereceklerini sözlerine ekledi.

Bu telefon konuşmasından birkaç hafta sonra hâlâ Mydonose grubundan ses seda çıkmamış ve müzikal işi suya düşmüştü. Şimdilik diyorum çünkü Melih'in elini ayağını çekmesine ve salon bulunamamasına rağmen ben bu müzikali yapacaktım. Ne olursa olsun yapmaya kararlıydım. Bu da inşallah uzun zaman sonra olmayacaktı.

Londra'ya Son Çıkartma

2000 yılının bir kış günü, vaktiyle tanışmış olduğum Zeynep adında genç bir avukat hanım telefon edip acele benimle görüşmek istediğini söyledi. Kendisini eve davet ettim ve çaylarımızı içerken ne söyleyeceğini merakla beklemeye başladım.

"Sizin Londra'da büyük bir *show* yapmanızı istiyorum" dedi birden damdan düşer gibi.

"Ne *show*'u?" diye sordum şaşkınlıkla.

"Büyük bir müzikal *show*" diye tekrarladı. Zeynep kendinden emin bir biçimde. "Büyük adlardan oluşan, sizin sahneye koyacağınız görkemli bir *show*."

Böyle bir teklifin damdan düşer gibi yapılması bana komik gelmişti. Büyük adlardan oluşan görkemli bir Türk *show*'unun Londra'ya götürülmesi binlerce sterlinlik bir sermaye isterdi.

"Parayı düşünmeyin" dedi Zeynep bu düşüncemi anlamış gibi.

"Arkamızda çok güçlü bir sponsorumuz var. O bakımdan korkunuz olmasın."

O günkü konuşmamızdan anladığım kadarıyla Zeynep'in istediği bu görkemli *show*, Türk müziğinin tarihini anlatacak, Osmanlı devrinden günümüze kadar getirecek bir çeşit kolajdı. Zeynep uçuyordu. Sözünü ettiği adların bir araya gelmesine olanak yoktu. Bunu başarmaya hiçbir sponsorun parası yetmezdi. Ajda Pekkan, Yıldız Kenter, Sezen Aksu, Tarkan, Emel Sayın, Sertab Erener, Erol Evgin, Zuhal Olcay, Haluk Bilginer gibi adlardan söz ediyor, hepsini bir arada istiyordu. "Eyvah" diye düşündüm. Karşımda ayakları yere basmayan hayalperest bir kadın var. Bu işin olmayacağı ba-

şından belliydi. O gün lafları yarım yamalak dinleyerek toplantıyı geçiştirdim. Olmayacak bir iş için fazla zaman kaybetmeme gerek yoktu.

Aradan bir iki ay geçince Zeynep'i yine karşımda buldum: "Para tamam, hemen işe girişebiliriz" diyordu. Bu kez ayakları biraz daha yere basıyordu.

İşi bana bırakıyor "Kim gerekiyorsa onları alın" diyordu.

Gerçi Zeynep parayı bulmuştu. Bulmuştu ama sanatçılara az para verebiliyordu. İşi yapmaya razı olanlar, bunu ya Londra'da sahneye çıkmanın zevki ya da benim hatırım için yapacaklardı. Tabii her şeyden önce benim kolları sıvayıp bir oyun (bu koşullar altında senaryo demek daha doğru olacak) yazmam gerekiyordu. Bunu yazabilmem için de bir hayli araştırma yapmak zorundaydım.

Araştırmaya girişince bu işten iyice keyif almaya başladım. Bilmediğim birçok yeni şey buluyor ve Osmanlı saraylarında yaşayanların müzikle ne kadar yakından ilgilendiklerini, aşağı yukarı her padişahın bu konuda ne kadar bilgi sahibi ya da yaratıcı olduğunu öğreniyordum. Daha önce yine Londra için yaptığım bir programdan on yedi sultanımızın besteci olduğunu öğrenmiştim ama Sultan Abdülaziz'in piyano için yazdığı *Invitation a la Valse*'in Milano'da Lucco Müzikevi tarafından basıldığını yeni öğrenmiştim. Opera meraklısı Sultan Abdülhamit için ünlü klasik operaların saraydaki gösterilerinde mutlu sonla bitmeleri gerektiği de yeni öğrendiğim şeyler arasındaydı.

Yazı işi bitince sanatçılarla anlaşmak üzere kolları sıvadık. Bu konuda işin prodüktörlüğünü yine Gamze Platin üstlenmişti. Haluk Bilginer ve Zuhal Olcay perdelerini o tarihte açacaklarından, Yıldız Kenter o günlerde turnesi olduğundan bizlerle olamayacaklardı. Sonunda Erol Evgin, Ayşegül Aldinç, Ruhsar Öcal ve Halit Ergenç şarkıları söyleyecek dört sanatçımız, Melih Kibar'la Serpil Günseli de sahne üzerinde sanatçılara eşlik edecek iki piyanistimiz oldular. Nevra Serezli ve ben de İngilizce sunuşları yapacak ve gösterinin sonundaki final şarkısına katılacaktık. Osman Şengezer dekor ve kostümleri, Kemal Uzun film işlerini üslenmişti. Bütün gösteri süresince sahnenin ortasında bir ekran duracak ve gösteri zaman zaman filmlerle takviye edilecekti. Murat Ovalı sahne amirliği görevinin yanı sıra gereken şarkılarda darbukaya eşlik edecekti.

Ekibimiz hazır olunca çalışmalara başlamış, klasik Türk müziğinden, operalardan, operetlerden ve yerli yabancı ünlü müzikallerden oluşan kolajımızı danslarla, esprilerle süslemeye başlamıştık.

Bu arada Zeynep her İstanbul'a gelişinde bizi arıyor, büyük bir heyecanla, beni çoğunlukla güldürecek şeyler söylüyordu. Londra'nın ünlü Criterion Tiyatrosu'nda yapılacak gala gecesine, bütün "Buckingham Sarayı" sakinlerini davet etmeyi aklına koymuş ve bunun için işe girişmişti. Gala gecesinin biletlerine yemek dahil, 150 sterlin fiyat biçmişti.

"Zeynep'ciğim bu parayı kimse vermez, veremez" dediğim zaman

lafı ağzıma tıkıyor "Nasıl vermezler? Bilet almak için insanlar birbirini ezecek..." gibi sözler söylüyordu.

Çoğunlukla gülüp geçiyor, bazen de "Zeynep, lütfen hayal kurma" diye lafa karışıyordum ama ne yapsam ne söylesem nafile! Zeynep hayalinde o geceyi ünlülerle, soylularla doldurmuş, bilet isteyenlere, hiç yerimiz kalmadı demeye bile başlamıştı.

Gösteriden bir ay önce basın toplantısı için Londra'ya davet edildim. Doğuş Holding'in Londra kalesinin başında bulunan Ayşe Dixon'la tanışınca rahat bir nefes aldım. Ayşe Dixon, elli bin sterlinlik sponsorluğun sorumlusuydu ve gördüğüm kadarıyla Doğuş Holding'de hayli sözü geçen bir insandı. Bir İngiliz'le evli olan Ayşe Hanım'ın da isteğiyle basın toplantımız Londra'nın en lüks yeni oteli Lanesborough'da yapılıyordu. Bu basın toplantısında o günlerde Türk sefaretinde bir gösteri yapacak Yıldız Kenter ve Talat Halman da bu gösterilerinden kısa bir bölüm sunacak, sonra da ben çıkıp basına *show*'umuz hakkında gereken bilgiyi verecektim. Basın toplantısı arkasından Londra'nın dört bir tarafındaki çeşitli televizyon kanallarında yaptığım röportajlardan sonra Zeynep'in, Ayşe Dixon ve çevresinin de yardımlarıyla bu işi kotaracağımı hissetmeye başladım. Zeynep'i Yolande Bird, Lady Daubeny ve Londra'da daha önce bizim İngiltere turne işlerine yardım eden Güneri Ertencan'la da tanıştırmış, onlardan gerekli yardımları almasını önermiştim. Üçüyle de bundan önceki Londra serüvenlerimde çalışmış, olumlu sonuçlar almıştım. Üçü de bana her konuda yardıma hazırdı.

Londra sokaklarında otomobille bir stüdyodan öteki stüdyoya yetişmeye çalışırken, Zeynep bana aşırı bilet isteği üzerine galadan önce bir matine koyduğunu ve matine için bilet fiyatını elli sterlin olarak saptadığını söyledi.

"Aman Zeynep ne yapıyorsun? Elli sterlin bir matine için duyulmamış bir fiyat. Frank Sinatra'yla Ella Fitzgerald'ı bile mezarlarından çıkarıp getirsen bu fiyata matine bileti satamazsın" dedim.

"Ben zaten Frank Sinatra ile Ella Fitzgerald'ı sevmem ki" diye beni şaşırtan bir yanıt verdi Zeynep, sonra da "Zaten o kadar çok istek var ki... Nasıl bilet yetiştireceğim diye karar kara düşünüp duruyorum" diye sözlerini noktaladı. Konuşmadan sonra Ayşe Dixon'a rağmen işlerin pek kolay olmayacağını, Londra gösterimizde bizleri birçok tatsız sürprizin beklediğine karar verdim.

Londra'da yapacağımız üç gösterinin, o yıl 17 Ağustos'ta bütün ülkeyi perişan eden deprem felaketi yararına yapılmasına karar verilmişti. Criterion'da yapacağımız iki gösteriden sonra Türklerin çoğunlukta olduğu Hackney bölgesindeki tarihi Empire Tiyatrosu'nda da bir gösteri yapacak, böylelikle Londra'da yaşayan Türklere de seslenmiş olacaktık. Londra'daki galadan sonra da Doğuş Holding'in, Zeynep'in ve benim konuklarımdan oluşan yüz elli kişilik bir grup da Criterion Tiyatrosu'nun hemen yanındaki, Criterion Brasserie (Marco Pierre White) lokantasında verilecek

supe'ye davet edilmişti. Aslında program fevkalade hoş ayarlanmıştı. Bir Türk topluluğunun Londra gösterisi için görkemli bir sunuştu.

Gösteriden iki gün önce on iki kişilik grubumuz Londra Havaalanı'nda Zeynep tarafından karşılanmış ve Kensington Hilton Oteli'ne götürülmüştük. Ben Zeynep'ten grubum için Londra'ya varır varmaz adam başına bin sterlinlik bir harcırah istemiştim. Herkes aynı parayı alacak ve bu gösteriler için başka bir şey talep etmeyecekti. İlk tatsızlık paranın o gün verilmemesi oldu. Eğer Gamze, Kültür Bakanlığı'ndan yakın dostum Cemil Ünlütürk vasıtasıyla adam başına 600'er sterlin almamış olsaydı sanatçılar ilk günlerde Londra'da hayli güçlük çekeceklerdi. Üç dört gün harcırahtan ses çıkmayınca, benim sert bir uyarım sonucu para bize verildi. Sonradan öğrendiğime göre Zeynep parayı veremeyecek durumda olduğundan, Ayşe Dixon bizlere karşı mahcup olmamak için bu ödemeyi yapmaya razı olmuştu. Oysa bu meblağı da içeren toplu para Zeynep'e verilmişti.

Korktuğum başıma geldi ve bileti elli sterlinden satılan matineye sadece altmış iki kişi geldi. Zeynep "Hiç yerimiz kalmadı" diye okullara ve şirketleri Güneri'nin yaptığı toplu satış fikrine de itiraz etmiş ve bizi Criterion Tiyatrosu'nda, matinede, altmış iki kişiye oynamak zorunda bırakmıştı. Altmış iki biletin onu da gösteriye yakın İngiliz dostlarını davet eden eski karım Betûl tarafından alınmıştı.

Akşamki temsilimize tahmin ettiğimiz gibi Buckingham Sarayı'ndan kimse gelmedi ama seçkin davetlilerle dolu salonda gösterimiz çok parlak geçti ve dakikalarca alkışlandı. Olay herkese hem çok eğlendirici hem de çok ilginç gelmişti. Özellikle Osmanlı Sarayları'na ait bilgileri öğrenmek İngilizleri pek memnun etmişti. Gösteriden sonraki *supe* de güzel geçmiş ve bütün davetliler geceden çok mutlu ayrılmışlardı. Biz de matinenin şokunu atlatmış, güzel bir gösteri yapabildiğimiz için Zeynep'in kırdığı potları affetmiştik. O gün oyuna gelen ve sonradan bizi sahne gerisinde kutlayan ünlü İngiliz futbol takımı yöneticisi Chelsea'nin deprem için verdiği yirmi beş bin sterlinlik çek bize matinenin boşluğunu da biraz olsun unutturmuştu.

Bir gün sonra Hackney Empire Tiyatrosu'na geldiğimiz zaman dehşet içinde kaldık. Seyirci bir yana, tiyatronun teknisyenlerinin bile o gece orada gösteri yapacağımızdan haberi yoktu. Birkaç ay önce yalan yanlış bir anlaşma yapılmış ve bizimkilerden bir daha ses çıkmamıştı. Ancak oradan buradan duyanlar elden bilet alabilmişler ama yine de o gece gösterinin yapılıp yapılmayacağından emin olamamışlardı. Osman, Murat ve Kemal sabah erken saatlerde dekoru ve sahnenin ortasına konan sinema ekranını kurmak için tiyatroya gittikleri zaman, dehşet içinde kimsenin hiçbir şeyden haberi olmadığını öğrenmişler ve onlarca telefondan sonra zar zor durumu kurtarıp sahneyi gece için hazırlayabilmişlerdi.

Öğleden sonra Zeynep bir ara tiyatroya uğramış ve Kemal'le Murat'a "Şurada Türklerin gittiği kahveler var. Gidip orada biraz reklam yapıp bilet satın" gibi tuhaf bir şeyler söylemiş. Şaşkınlıktan küçük dillerini yutan

Kemal'le Murat, Zeynep'in önerisine cevap bile vermeden işlerini sürdürmeyi tercih etmişler.

Akşam saat 19.30'da üç yüze yakın seyirci karşısında gösteri başladı. Bin beş yüz kişilik bir tiyatroda üç yüz kişiye oynamak pek keyifli bir şey değildi ama o gece orada bulunan üç yüz kişi, bizlere üç bin kişilik tezahürat yaptı ve büyük bir coşkuyla oynamamıza neden oldu. Gösterinin sonunda altımız birden *Lüküs Hayat*'ı söylüyor ve seyircinin arasına iniyorduk. Bu kez şarkıyı en az yirmi kez söylemek zorunda kaldık. Seyirci bizi bırakmak istemiyor, ellerimizi sıkıyor, yanaklarımızı öpüyor ve gözlerinden yaşlar akarak *Lüküs Hayat*'ı bizlerle birlikte söylemeye çalışıyordu.

Gösteri bittiğinde bütün olumsuzlukları unutmuş, seyircinin gösterdiği olağanüstü sevgi ve coşkudan mutlu olmuştuk. Sahne gerisi bir anda bizleri kucaklamak isteyen, resimlerimizi çekmek ya da bizlerle bir iki kelime konuşmak isteyen kişilerle dolmuştu. Bunların arasında İngilizler de vardı.

"Neden kimsenin haberi olmadı?", "Neden bu güzel olayın reklamı hiç yapılmadı?", "Neden bununla gurur duyacak seyirciye bu iş duyurulmadı?" diye hayıflanıp durdular bizleri otobüsümüze geçirinceye kadar.

O gece davet edildiğimiz Sarassota adlı Türk lokantasında sevgili dostum Yolande Bird ve Latife Mardin'in kızı Nazan Joffre'nin de katkılarıyla buruk başarımızın şerefine içtik. Aramızda bulunan Zeynep her nedense bir karış suratla oturuyor ve her söylenene aksi yanıt veriyordu. Sonunda o aramızda yokmuş gibi hareket ettik ve geceyi eğlenceli bir şekilde bitirmeye çalıştık.

Londra maceramız burada bitmedi. Ertesi sabah Kensington Hilton'un nazik müdürü rezervasyonlarımızın cuma gününe kadar yapıldığını söyleyince beynimden vurulmuşa döndüm. Zeynep'le anlaşmamız, pazar gecesine kadardı. Bütün ekip pazartesi sabahı uçakla İstanbul'a dönecekti. Böylelikle anlaşmamız gereği hepimiz Londra'da bir hafta kalacaktık. Müdüre bir yanlışlık olduğunu söyledik ve yine Ayşe Dixon'a başvurduk. Kadıncağız bizlerden binlerce özür dileyerek, rezervasyonlarımızı pazartesiye kadar uzattı ve Zeynep'e bir hayli verip veriştirdi. Zeynep'in kırdığı potlara (burada hepsini anlatmadım) bir yenisi daha eklenmiş ve Doğuş Holding çalışanlarını çok güç bir durumda bırakmıştı. Doğuş Holding olmasaydı ve kuruluşun Londra baş sorumlusu Ayşe Dixon her seferinde imdada yetişmeseydi, halimiz Londra'da ne olurdu diye düşünmek bile istemiyorum doğrusu.

Zeynep'i Türk lokantasında verilen davetten sonra bir daha hiç görmedik. Ne otele uğrayıp hatırımızı sordu ne bir şeye ihtiyacımız olup olmadığını araştırdı, ne de bize teşekkür edip veda etme gereğini duydu. O günden sonra Doğuş Holding ve Ayşe Dixon'ın yardımcıları yanımızdan ayrılması ve Londra çıkartmamızın korkunç bir fiyaskoyla sonuçlanması da böylece engellenmiş oldu.

Kim ne derse desin İstanbul, bugün artık dünyanın en canlı, en ilginç ve en yaşayan metropollerinden biri olmuştur. Hatta New York'la bile boy ölçüşecek duruma gelmiştir.

Ünlü Amerikalı tiyatro oyuncusu Helen Hayes birkaç yıl önce Eczacıbaşı'ların davetlisi olarak kentimize geldiğinde "İstanbul hayatımda gördüğüm en canlı, en yaşayan kent. Hiç böyle bir şey beklemiyordum. Çok şaşırdım" demişti yanında oturduğum bir yemekte.

Miss Hayes haklıydı. İstanbul gerçekten çok yaşayan bir metropol. Son yıllarda canlılığıyla, Londra ve Paris gibi bu özellikleriyle tanınmış başkentleri bile fersah fersah geride bıraktı. Hem doğu hem batı kültürünün özelliklerini taşıyan, her şeyi ama her şeyi bulmak mümkün bu şehirde. Altı bine yakın lokantası bir o kadar barı, binlerce değişik iyi kötü eğlence yeriyle baş döndürücü bir gece hayatı olan İstanbul'un tarihi özelliklerini, müze olanaklarını, her çeşit festivalini, Adalar, Şile, Kilyos gibi özel gezi yerlerini kenti oya gibi süsleyen sahillerini ve hiçbir yöreye nasip olmayan Boğaziçi gibi bir coğrafya harikasını saymaya zaten gerek yok.

"Nerede eski İstanbul?", "İstanbul'u mahvettiler", "Şehirde ağaç namına bir şey kalmadı", "Bir beton yığınına dönüştü", "Güzelim şehri çirkinleştirdiler.." gibi sözleri her gün herkes duyuyor hiç kuşkusuz. Ömrü boyunca İstanbul'da yaşamış benim gibiler de duyuyor. Duyuyorum ve karşı çıkıyorum. Bunca yıldır yapılan şeylerin içinde birçok çirkinlikler var elbette. Bunların başında gelenlerin bir tanesi ve en belirgini İnönü stadındaki kentin her tarafından görülen gökdelen özentisi. Bunun gibiler şehrin orasını burasını rezil ettiler ama öte yandan İstanbul'un o güzelim siluetini hiç bozmayan ve yeni İstanbul diye adlandırabileceğimiz bir yerde yapılan Sabancılar'ın gökdelenleri, onların yanındakiler de kente yepyeni bir görkem ve çağdaşlık getiriyor. Özellikle Sabancılar'ın ikiz binaları, kocamanlıklarına rağmen gözü okşayan mimarlık başeserleri kanımca. Oraları bomboş arazilerdi. Orman filan da değildi. Çoğunlukla dutluklar ve boşluklardan oluşurdu. Bir de herkesin kerteriz noktası olarak saydığı bir Alman domuz çiftliği vardı şimdi gökdelenlerin ihtişamla yükseldikleri yerlerde. Onların arasından da zavallı bir yol geçerdi bizleri boğaza götüren. Çift yönlü bu yoldan gece otomobille bile geçmenin tehlikeli olduğu söylenirdi.

Ellili yıllardan önce Boğaz'a sahilden gitmek neredeyse olanaksızdı. Emirgân gibi yerlerde, karşıdan bir araç geliyorsa siz aracınızı bir kıyı bulup oraya sokmak ve karşıdaki geçinceye kadar beklemek zorunda kalırdınız. Yani uzun sözün kısası, Boğaz'a gitmek bile başlı başına bir serüvendi benim çocukluk yıllarımda.

Menderes zamanında yapılan yollar, kente yepyeni bir canlılık kazandıran Barbaros Bulvarı ve ellili yılların başında açılan Hilton Oteli

İstanbul'u biraz batılı bir kente benzetmeye başladı ve o yıllardan sonra arka arkaya atılan adımların bir başlangıcı oldu. Seksenli yılların sonunda İstanbul artık her türlü çekiciliği ve olanaklarıyla tartışılmaz bir metropol kişiliğine bürünmüştü. Bir süre tek modern oteli olan Hilton'la övünen İstanbullu son yıllarda artık modern otellerin ne adını ne de sayısını biliyor. Altmışlı yıllarda Hilton'da müzik eşliğinde beş çayı içmek, roof barında Boğaz'a karşı içki yudumlamak ya da çeşitli lokantalarından birinde yemek yemek lüks hayatın en önemli aşamalarından biri haline gelmişti.

Otelleri kadar her çeşit restoranı da bollaştı İstanbul'un. Çocukluğumda iyi bir yemek deyince akla Abdullah Efendi, Pandeli, Rejans gibi bir iki restoran gelir, çok sıkışırsanız belki bu sayıyı ona çıkarabilirdiniz. Müzikli yemek yenebilecek ve o zamanki deyimle yemeğinizi yerken varyete de seyredebileceğiniz belki de tek yer, lüks Taksim Gazinosu'ydu. Taksim Gazinosu, uluslararası revülerinin yanı sıra Şili'nin ünlü ses yıldızı Rosito Serrano gibi büyük starları da sunardı müşterilerine. Kırklı yılların ortalarında Taksim Gazinosu'nun altında açılan Pavyon adlı gece kulübü, özellikle İtalya'dan getirttiği orkestralarla üst düzeydeki müşterilerine kibar kibar dans edebilme olanağı verirdi. Daha sonraki yılların ünlü ses yıldızı Rüçhan Çamay da yabancı bir isimle halkın karşısına Pavyon'da çıkmıştı. Aynı yıllarda Beyoğlu'nda şimdi bir işhanı haline gelen Tokatlıyan Oteli'nin altında açılan lüks gece kulübünde, belki de Türkiye'nin ilk piyanist şantörü olan Perez, kendi piyanosuyla eşlik ettiği Fransızca ve İngilizce şarkılar söylerdi.

Sakin ve kibar bir kentti İstanbul. Gerçekten kravatsız, şapkasız Beyoğlu'ndan geçilmezdi. Hiçbir lokantaya, gece kulübüne ya da okul çayına takım elbise giymeden gitmek kimsenin aklına bile gelmezdi. Bu konuda eskilerin yerden göğe kadar hakkı var. İstanbul'un eski kibarlığının, zarafetinin yerinde şimdi yeller esiyor. Her yerde, en resmi davetlerde bile bir kılık kıyafet karmaşası yaşanıyor. Herkes aklına gelen kıyafetle her yere gitmeyi özgürlüğünün bir hakkı olarak tanımlıyor. Dünyanın her tarafına yayılan bu kılık kıyafet kaosunu, en fazla böyle şeylere çok dikkat eden İngilizler de yaşıyor. Laurence Olivier'in smokin, karısı Joan Plowright'ın uzun tuvalet giydiği bir gala gecesinde, önlerinde oturan bir kadınla erkeğin yırtık blucinlerle, yalınayak gelmeleri beni oldukça şaşırtmıştı ama o günlerde Kraliçe tarafından "Lord" ünvanıyla ödüllendirilen ünlü aktör ve karısı artık böyle manzaralara alıştıklarından olacak, hiçbir tepki göstermemişlerdi.

Londra gibi dünyanın bütün büyük kentleri, İstanbul gibi göçlerin etkisiyle kabalaştı ve karmakarışık bir hale geldi. Kentin asıl insanı o karmaşanın içinde azınlıkta kaldı ve son yılların önüne geçilmez akınları yüzünden eski özeliklerini kaybetti.

Londra, Paris, New York ve Tokyo gibi İstanbul'dakilerin büyük çoğunluğu "Nerelisiniz?" sorusunu "Dogma büyüme İstanbulluyug" diye yanıtlamaya başladı.

Bütün bunlara ve hayli aktif bir fay parçasının üstünde oturmamıza rağmen İstanbul'da yaşayabilmek yine de dünyanın en büyük nimetlerinden biri. O inanılmaz Boğaz'ın kıyı lokantalarından birinde içki yudumlayabilmek, Çamlıca'da bütün İstanbul'u ayaklarının altına alan bir tepede ağaçlar içinde bir lokantada yemek yemeği bir sanat mucizesi olan Kariye Müzesini gezip yanı başındaki eski bir konağın altında hizmete açılmış olan Asitane Restoran'da eski Osmanlı yemeklerini tatmak ya da Fenerbahçe'den taa Kartal'a kadar türlü ağaç ve çiçeklerle donatılmış sahil şeridinde yürüyüşe çıkmak, Şile ormanlarında piknik yapmak, Kilyos'un kilometrelerce uzanan plajlarında yüzebilmek, Topkapı Sarayı Müzesi'nde bütün bir gün geçirebilmek, her türlü eğlenceyi sunan gece hayatının keyfine varmak, bu kıpır kıpır kentin sunduğu güzelliklerden yalnızca birkaçı. İstanbul bütün karmaşasına ve kalabalığına rağmen insanı sıkmayan her zaman yepyeni bir yönünün keşfedilmesini bekleyen müthiş gizemli bir kent.

Son yıllarda özellikle Belediye Başkanı Ali Müfit Gürtuna zamanında kentin ağaçlanmayan hiçbir köşesi kalmadı neredeyse. Nereye giderseniz gidin yeni dikilmiş fidanları, serpilmeye başlayan ağaçları, çiçeklendirilmiş meydanları görüyorsunuz. Basit ustabaşları tarafından öylesine yapılmış derme çatma evlerin yanında yükselen mimar elinden çıkmış görkemli binalar kentin genel görüntüsüne egemen olmaya başladı. Uzaktan bakınca önemli bir metropolün havasını ve görüntüsünü hissetmemek mümkün değil artık. Bunun yanı sıra kentin ücra köşelerinde mantar gibi büyüyen ve başa çıkılamayan gecekondu bölgelerini de unutmamak gerek. Onları da 20. yüzyılın kötü bir kalıntısı olarak sineye çekmekten başka çare yok herhalde. Dünyanın bütün büyük şehirlerinin böyle kangrenleşmiş bölgelerinin olduğu bir gerçek.

İstanbul'da yaşamak bir ayrıcalık. Burada doğup büyümüş olmak ve her gün bu olağanüstü kentin yepyeni bir güzelliğini keşfedebilmek gerçekten büyük bir şans. Ben kendi hesabıma bütün kargaşasına rağmen (belki de bu kargaşayı seviyorum) İstanbul'dan başka bir yerde yaşamayı hiç ama hiç düşünmedim... Düşünemedim... New York'a gitmeyi çok seviyorum, Londra'ya, Paris'e seyahat etmeyi de çok seviyorum ama büyük şairimiz Yahya Kemal'in "Ankara'nın en çok İstanbul'a dönüşünü seviyorum" dediği gibi ben de nereye gidersem gideyim en çok İstanbul'a dönüşü seviyorum.

Birkaç yıldır yaşadığım Teşvikiye'deki Hüsrev Gerede Caddesi ve bütün Teşvikiye çevresi, batının en büyük kentlerinden birinin güzel bir yöresi sanki... Her şey ayağınızın altında ve kaliteli. Betûl'le sekiz yıllık evliliğimiz süresince de Teşvikiye'nin göbeğindeki Teşvikiye Palas'ta yaşamıştım ama o yıllarda bu semt, böylesine canlı, böylesine çekici değildi. Son zamanlarda aşağı yukarı her sokağa dikilen ağaçları, ufak *cafe*leri, tamir edilen ve Şişli Belediyesi'nin zoruyla boyanan eski binaları (ki bun-

ların arasında ünlü Maçka Palas'ın apayrı yeri var) minik sinemaları, caz *cafe*leri, dünyanın en ünlü markalarının sergilendiği dükkânları, parkları, Mezza Luna, Şamdan ve Circus gibi ünlü restoranlarıyla Teşvikiye gerçekten insanı mutlu eden bir semt.

İstanbul'un beni en şaşırtan yönlerinden biri de ömrüm boyunca burada yaşamış olmama rağmen her an karşıma çıkabilecek sürpriz bir görüntü. Bu kimi zaman hiç görmediğim bir açıdan Boğaz'ın görüntüsü, kimi zaman varlığından bile haberdar olmadığım tipik bir Osmanlı sokağı, kimi zaman sanki birdenbire oraya çıkmış gibi gözüken tarihi taşlarla süslü bir meydanı, kimi zaman da Bizanslılardan kalma bir kilise ya da çeşme yıkıntısı olabiliyor.

Bir zamanların en ünlü ve şık caddesi Beyoğlu, yetmişli ve seksenli yıllarda kişiliğini yitirmiş, kimsenin girmek bile istemediği tehlikeli ve tatsız bir mahalle kimliğine bürünmüştü. "Bir zamanların Beyoğlusu" olmuştu artık. Eskiden oraya kravatsız ve ceketsiz gidilmediği, en şık lokallerin orada bulunduğu, tiyatroların ve sinemaların merkezi olduğu masal anlatır gibi aktarılıyordu o günleri yaşamamış genç nesillere. Sonra yavaş yavaş doksanların sonuna doğru Beyoğlu bir metamorfoz geçirdi ve yepyeni şaşırtıcı bir çehreyle çıktı karşımıza. Doksanlı yılların gençleriydi bu metamorfozu yaratan... Onlar orayı kendi mekânları haline getirmişler onlarca lokantanın, cafe'nin ve barın açılmasına neden olmuşlardı. Tabii bu arada yıllar yılı Beyoğlu'nun canlanması için uğraşan Vitali Hakko'nun da bitmez tükenmez çalışmalarının hakkını vermek gerek. O da gençlerle birlikte uğraştı ve sonunda İstanbul'un en ilginç mekânlarından birini ortaya çıkarttı. Şimdi artık Beyoğlu'na gitmek, orada yepyeni ilginç bir lokanta keşfetmek, arka sokaklarındaki eğlence yerlerini bulmak, eski binaların altına yerleşmiş galerileri ve sanat evlerini görmek, caz kulüplerinde eğlenmek insana büyük keyif veriyor. "Beyoğlu'nu yaşamak" İstanbul'un yeni sloganlarından biri haline geldi. Bence yeni Beyoğlu, benim çocukluğumdaki, gençliğimdeki Beyoğlu'ndan çok daha ilginç ve çok daha çekici. Güzel bir havada etrafa baka baka Taksim'den Tünel'e kadar yürümek ve o sırada birçok yeni şey keşfetmek insanı mutlu ediyor. Kısa bir süre sonra bu caddede tiyatroların yeniden yan yana dizileceğine ve Beyoğlu'nun eski günlerde olduğu gibi İstanbul'un sanat merkezi haline geleceğine inanıyorum. Yani uzun lafın kısası... Benim gibiler için var mı yok mu İstanbul.

Sana bir tepeden baktım aziz İstanbul!
Görmedim, gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer
Ömrüm oldukça, gönül *tahtıma keyfince kurul!*
Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer
Yahya Kemal Beyatlı

Bitirirken

Kitabı yazıp bitirinceye kadar, dünyada ve hayatlarımızda öylesine şeyler değişti ki hiçbir şeyi tam olarak noktalamaya olanak olmadığını bir kez daha anladım.

Örneğin Amerika'daki Ticaret Merkezi'ne yapılan ve bir karabasanı bile bastıran terör olayı bütün dünyadaki insanların düşüncelerini bir anda değiştirdi. 1939-45 yılları arasında bütün dünya bombalar altında yıkılırken, Amerika "nasılsa buraya kadar uzanamazlar" diye kendini güvende hissediyordu. Oysa artık günümüzde dünyanın hiçbir köşesinin güvenli olmadığı, bu olaydan sonra açık seçik meydana çıkmış oldu.

Güvensizlik, kanser olma paniği, savaş korkusu, nükleer silahların tehdidi, her taraftan fışkıran terör, biyolojik silahlar, bütün dünyayı pençesine alan ekonomik sıkıntılar insanlarda türlü türlü fobilerin oluşmasına yol açtı. Çevrenizde birçok yetenekli gencin sinirli olması ve aklınıza bile gelmeyecek bir şeyi fobi haline getirmesi bundan olsa gerek. Tabii bu arada intiharlar, asabi buhranlar ve boşanmalar olağan hale geldi.

Bu kitabı bitirirken öğrendiğim, oğlum Ömer'le Gülden'in ayrılma kararı hepimize büyük bir şok oldu. Şok oldu diyorum, çünkü yalnız iki tarafın ailesinin değil, bütün çevre için Ömer'le Gülden ideal sayılabilecek bir ikiliydi. Hiçbirimiz farkında değildik ama son altı aydır araları pek iyi değilmiş.

Kızları Yasemin'e ayrılma isteklerini ve buna son altı aydır aralarında çıkan anlaşmazlıklar yüzünden karar verdiklerini açıkladıkları bir akşam yemeğinde torunum "Son altı aydır iyi geçinmeyi o kadar iyi oynadınız ki, dedem sizi tiyatrosuna alabilir" diye yanıt vermiş.

Yasemin'in büyük bir tepki göstermemesi de, zamanımızda boşanmaların, süren evliliklerin sayısından daha fazla olmasından kaynaklanıyor herhalde.

Kendisinden yaşça büyük, ikinci kocası Muhtar Yiğit'in vefatından sonra yalnızlık içinde hayli bocalayan kardeşim Güler, sonunda mutluluğu Halil Değer adlı hepimizin çok sevdiği ve saydığı bir doktorda buldu. Çiftehavuzlar'daki dairelerini de satıp Ayaspaşa'da ya da herkesin ille de Gümüşsuyu dediği yerde olağanüstü manzarası olan bir daire aldı ve hayatını orada sürdürmeye başladı. Böylelikle de hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen ve içinde acı tatlı türlü anılarımız olan Çiftehavuzlar'daki evle de hiçbirimizin ilgisi kalmadı. Bir zamanlar "Dormen'lerin Yalısı" olarak tanınan, yazları içinde bütün aileyi barındıran ve sonradan iki apartman haline gelen o güzelim mekân da tarihe karışmış oldu.

Tiyatrom kapandı ve ben mevsime ilk kez tiyatrom olmadan başladım. Bir bakıma rahatladım da... Hele geçenlerde Kültür Bakanlığı'nın dağıttığı yıllık yardımlarda Dormen Tiyatrosu'nun adının geçmemesi ve "ben bu kadar aldım", "o şu kadar almış" sözlerinin dışında kalması beni adeta mutlu etti.

Her yıl yardımların dağıtılmasından sonra tiyatro dünyasını kasıp kavuran bu bayağı tartışmaların bir parçası olmamam, beni gerçekten çok rahatlattı. Öte yandan tiyatromuzun dört yıl sonra ellinci yılını kutlaması ve satılacak bilet paralarının Eğitim Vakfı gibi bir kuruma verilmesinin hayali de baha hâlâ çok cazip geliyor. Şifo Mehmet'in jübilesinde yaptığı gibi. Şimdilik bunu zamanın akışına bırakmayı tercih ediyorum. Tiyatrom kapanmış olmasına rağmen başımı kaşıyacak vakit bulamıyorum gene de. Mantıklı görünmese de, bir koltuğa iki değil, beş altı karpuz birden sıkıştırmaya çalışıyorum.

Evim her zamanki gibi hareketli. Yirmi üç yıldır ev işlerime bakan Zeynep Hanım, bu kalabalıktan şikâyet etmek şöyle dursun memnun bile görünüyor. Onun en büyük zevki yaptığı lezzetli yemekleri herkese yedirmek ve ben ortalıkta olmadığım zamanlar, radyoda ya da televizyonda hareketli bir müzik eşliğinde dansa benzer bir şeyler yapmak. 1980 yılından beri başta mali işlerim olmak üzere her derdime deva olan Doğan hâlâ benimle çalışıyor. Umarım beni hiçbir zaman bırakmaz. Bırakırsa halim duman... Kemal Uzun'la yaptığım işlerde çoğunlukla Murat Ovalı, Cenk Tunalı ve Engin Yüksel gibi asistanlarının da yardımıyla birbirine leb demeden leblebiyi anlayacak derecede başarılı bir ekip oluşturuyoruz.

Dadı dizisinin çekimleri yine aynı lezzette devam ediyor. Kadro birbirine iyice ısındı. Herkes çok saygılı, sıcak ve sevecen. Gülben'i, Kenan'ı, Seray'ı, çocukları ve başta Fatih olmak üzere bütün kamera arkasını bir süre göremeyince özlemeye başlıyorum. Aynı şeyi onlar da söylüyor ve bunda samimi olduklarını biliyorum. Anne rolünü oynayan İlkay Saran ve büyükanne rolünü oynayan Tanju Tuncel'in senaryo gereği bazı bölümlerde rolleri yok. Bunu bilmemize rağmen, olmadıkları bölümlerde ekipçe gözlerimiz onları arıyor.

İşin komik tarafı bir bölümde rolü olmayınca, İlkay hemen bana telefon ediyor ve "Haldun'cuğum galiba beni diziden çıkarttılar" diyor telaşla. Her seferinde, böyle bir şey olamayacağını, o bölümde ona rol yazılmadığından çağrılmadığını, prodüksiyonun bunu yapmayacak kadar ciddi olduğunu ve zaten işin Amerika'daki Colombia Şirketi'ne kadar uzandığını söyleyerek onu ikna etmeye çalışıyorum ama nafile. Bir ya da iki hafta rolü olmadığında yine arayıp "Haldun'cuğum bu sefer beni garanti çıkardılar" diyor sınıfta kalmış bir çocuk edasıyla. Bu da böyle sürüp gidiyor.

Kemal Uzun'la *Dadı*'yı yapan MED Yapım adına bir de söyleşi programı hazırlıklarına giriştik. Konservatuarın müzikal bölümü öğrencilerimin de katılacakları ve iki birbirini tanımayan ünlüyü tanıştıracağım bu program beni şimdiden çok heyecanlandırıyor. Fazla *rating* almasa bile kaliteli bir program olacağa benziyor ve bana zamanında TRT tek başına hüküm sürerken yaptığım programları hatırlatıyor. Bu programın gerçekleşmesi için Fatih Aksoy'un yanı sıra MED Yapım'ın yöneticilerinden Armağan Çağlayan'ın ve Meltem Kayalı'nın da katkıları bütük oldu. Armağan Çağlayan, MED Yapım'ın aynı zamanda bir çeşit *casting* işlerini de ayarlıyor.

Tiyatroya çok meraklı olduğundan tanımadığı tiyatro oyuncusu yok gibi. Duyduğuma göre *Şahane Züğürtler*'deki oyunum nedeniyle, Pertev rolü için de beni o önermiş. Meltem Kayalı'ya gelince o da programımızın yapımcılığını üstlenmiş durumda. Televizyonun karmakarışık olduğu bu günlerde "hayırlısı olsun" demekten başka çarem yok.

Yapı Kredi Sigorta'yla ilişkilerim hâlâ yoğun olarak devam ediyor. 2002 yılının 17 Nisan günü kutlanacak olan Afife Ödülleri'nin altıncısının hazırlıklarına başladık bile. Bu yıl ödül gecesi için uluslararası müzikal yıldızı Ute Lemper'i getiriyoruz. Benim isteklerimden biri Lemper'in bir şarkıyı müzikal öğrencilerimle birlikte söylemesi. Daha önce yazdığım gibi genel müdürümüz Erhan Dumanlı'yla çalışmak çok keyifli. Hele hele onunla ve eşi Nilgün Dumanlı'yla dost olduktan sonra onlar için yaptığım her iş daha da keyifli olmaya başladı.

Afife Ödülleri jürisinin vazgeçilmez elemanı olan Tunç Yalman ve Dikmen Gürün ikilisinden Tunç, artık yorulduğunu ileri sürerek ayrılmak istediğini bildirdi. Beş yıl süreyle jüride özveriyle hizmet ettiği için ona sigortanın Zincirlikuyu merkezinde bir ayrılış yemeği verdik ve Şakir Eczacıbaşı, Özer Esen, Necla Erad, Sara Korle ve Dr. Olcay Neyzi gibi yakınlarını da bu yemeğe davet ettik. Duygusal bir hava içinde geçen yemek eski dostum Tunç'u çok memnun etti. Yeni jürimiz, Dikmen Gürün'ün yanı sıra Seçkin Selvi, Füsun Akatlı, Demet Taner, Tijen Par, Engin Uludağ ve aramıza yeni katılan Profesör Hasan Anamur'dan oluşuyor. Bakalım bu yıl kimler kazanacak? Kimler yine ödülü karalamaya çalışacak? Kim "Bu ödül benim hakkımdı" diye bağırıp çağırarak sonuçlara karşı çıkacak? Ama bunun çaresi de yok galiba. Oscar dahil dünyadaki bütün ödüllerin sonuçları ister istemez spekülasyonlara yol açıyor ve herkesi birden memnun edemiyor. Ben kendi hesabıma geçen yıl, Muhsin Ertuğrul Yaşam Boyu Başarı Ödülü kazanmama rağmen, Yayla Sanat'ta yaptığım müzikalin hiçbir dalda aday bile gösterilmemesine, özellikle Serpil Günseli'nin dünya çapındaki bestelerinin dikkate alınmamasına çok üzüldüm. Bu fikrimi de birçok kişiye söyledim. Bu nedenle ne kadar taraf tutmadan yapılırsa yapılsın, gerçekten hiçbir ödül töreni herkesi birden memnun edemez.

Yayla Sanat'la da ilişkilerim sürüyor. Yalnız bu mevsim orada oyun sahneye koymamaya karar verdik. Mekânın Maltepe'de bulunması nedeniyle, oyun ne kadar beğenilirse beğenilsin belirgin bir seyirci kapasitesinin üzerine çıkamıyor. Bu nedenle de büyük ve masraflı prodüksiyonlardan doğal olarak zarar ediyor. Bu yıl orayı çeşitli tiyatroların turneleriyle, yapımcı-organizatör Mustafa Oğuz'un bizim için ayarlayacağı konserlerle ve çocuk tiyatrolarıyla idare etmeye çalışacağız. Yavuz Yayla İstanbul'un içinde büyük bir salon yaptırmak ya da hazır bir salonu elden geçirerek bu tür prodüksiyonları orada sunmak için çalışıyor. Böyle bir salonumuz olursa Türk seyircisine, batılı ünlü müzikaller tarzında prodüksiyonlar sunmamamız için bir sebep kalmayacak.

Konservatuardaki derslerim yoğun bir biçimde devam ediyor. Tiyatro derslerime bir de müzikal bölümü derslerinin eklenmesi epey zamanımı alıyor ama ben müzikal öğrencilerimle çalışmaktan büyük keyif duyuyorum. Çoğu başka üniversitelerde işletme, hukuk, ekonomi gibi dallarda eğitim yapmalarına rağmen, yarı zamanlı olarak benim derslerime de büyük bir mutlulukla katılıyor ve bu konuda inanılmaz yeteneklerini ortaya koyuyorlar. Onlarla birlikte bir şeyler hazırlayıp bir yerlerde sergilemek ve insanları memnun etmek bizleri de mutlu ediyor. Birkaç ay önce dostum ve eski oyuncum Kaya Sensev'in aracılığıyla katıldığımız bir Mercedes gecesinde, Bülent Tekakpınar, Barış Berker, Zeynep Bekdaş ve Gülçin Budak dörtlüsüyle Serpil Günseli'nin eşliğinde yaptığımız bir *mini-show*, bu öğrencilerimin ne kadar mükemmel olabileceklerinin kanıtıydı. Mercedes'in hadımköy çevresinde kurdukları yeni tesisin bahçesinde yapılan gecenin, inanılmaz korkunç fırtınaya, arada bir sağanak halinde yağan yağmura ve aşırı soğuğa rağmen çok başarılı geçmesi, Kaya'yı, beni ve bütün Mercedes çalışanlarını çok mutlu etti. Bu gençlerin ve onlar gibi olanların umutları, hevesleri ve coşkuları dünyada her şeyin çok kötü gitmediğinin kanıtı...

Bu son satırları yazarken *Hafta Sonu* dergisinde benimle yapılan ve Dormen Tiyatrosu'nun kapanmasını kapsayan bir röportajdan sonra NTV kanalı beni bir canlı yayına konuk etmiş ve tiyatronun kapanmasını konu etmişti. İşte bir öğleüstü yapılan bu röportajdan sonra ne olduysa oldu ve birdenbire kıyametler koptu. Bütün televizyon kanalları, gazete ve dergiler benimle röportaj yapmak için yarışa girdiler.

Üç gün içinde Dormen Tiyatrosu hakkında çıkan yazılar ve yapılan yayınlar topluluğun faaliyeti süresinde yapılanları birkaç kez katladı. *Star* gazetesi bütün birinci sayfayı kaplayan bir resmimle olayı manşet haline getirdi. Her televizyon programına konuk oldum. Reha Muhtar haber programının büyük bir bölümünü bana ayırıp üzüntüsünü dile getirdi ve ben birden tiyatrom kapandıktan altı ay sonra artık olmayan tiyatronun yıldızı oluverdim. Bu röportajların yankılanması bunlarla da bitmedi. Kültür Bakanı İstemihan Talay beni birkaç kez telefonla arayarak "Sizin için ne yapabiliriz! Bu durum bizi çok üzdü.." dedi. Birçok yerden telgraflar, e-mailler, telefonlar, mektuplar, notlar geldi ve Dormen Tiyatrosu ölümünden altı ay sonra muhteşem bir cenaze merasimiyle yeniden tarihe karıştı.

Medyanın bu yoğun ilgisi birçok kuruluşun sponsorluk konusunda beni aramasına neden oldu. Hepsi içtenlikle üzüntülerini dile getiriyor ve Dormen Tiyatrosu'nun yeniden kurulması için her türlü yardımı yapacaklarını söylüyorlardı. Benim yanıtım ise "şu anda Dormen Tiyatrosu'nu yeniden kurmama olanak yok, manen buna hazır değilim ama ileride bir gençlik ya da cep tiyatrosu kurabilirim. Belki o zaman yardımlarınızı isterim" oluyordu.

Bu arada Doğan Hızlan gibi köşe yazarları "Haldun Bey Ellinci Yılı Kutlayabilseydi.." gibi yazılarıyla beni çok duygulandırdılar.

Sanatla yakından ilgisi olan milletvekili Dr. Yüksel Yalova, hükümetin

olmayan ilgisini kendi başına vermeye çalışmıştı. Kemal Sunal için yaptığımız bir geceden sonra Gül Sunal'ın Çiçek Bar'da verdiği davette içtenlikle üzüntülerini dile getirmiş ve her türlü yardıma hazır olduğunu bildirmişti.

Yalova'nın bu yakın ilgisi beni çok mütehassis etmişti. İleride bir Cep Tiyatrosu kurarsam kendisinden yardım isteyeceğimi söylemiştim. Bir devlet adamının böylesine yakın ilgi göstermesi beni şaşırtmıştı ama sonra Yalova'nın daha önce de birçok konuda bizlere yardımcı olduğunu hatırlamıştım. Çiçek Bar'daki görüşmemizden sonra gene de ipin ucunu bırakmamış, hemen ertesi gün müdürüm Mehmet Öztopuz'la görüşüp ne yapabileceğini sormuş. Anladığım kadarıyla Sayın Yalova'nın bu işin peşini bırakmaya niyeti yok.

Gerçekten de Dormen Tiyatrosu, kendisine layık muhteşem bir cenaze töreniyle tarihe karışmıştı. İlk kapanış anonsunu bundan beş ay önce Gani Müjde'nin hazırlayıp sunduğu bir televizyon programında yapmıştım. Aynı anda birçok yazılı basında da yer almıştı.

Ama neden bu yoğun ilgi tiyatroyu kapatma kararımdan altı ay sonra ortaya çıkmıştı acaba?

Düşüne taşına bütün bu patlatmayı sonunda bir tek şeye bağladım. *Dadı* dizisindeki rolümün sevilip beni son altı ayda popüler bir kişi haline getirmesine. *Dadı* olmasaydı, Pertev de bu kadar sükse yapmasaydı, tiyatronun kapanışı da sessiz sedasız oldu bittiye gelecekti.

Geç de olsa bu patırtının kopması en azından tiyatro sanatının önemli olduğunu hatırlayan bir medya, bir kamuoyu yaratmış, tiyatroların neden sıkıntı çektiklerini kendi kendine sorgulamalarına neden olmuştu. Böylelikle Dormen Tiyatrosu kapanırken bile bir işe yaramıştı.

Bütün dünyanın her bakımdan umutsuz göründüğü günlerde, kitabı küçük de olsa umut veren birkaç satırla bitirmek, karakterimin en belirgin göstergelerinden biri olsa gerek. Umutsuzluk, her şeyi büsbütün hiçliğe yokluğa itmek ve bir yerde insanın yaşamla ilişkisini kesip karanlıkta kalması gibi bir şey kanımca. Eskilerin dediği gibi gün ola, harman ola.. *Rüzgâr Gibi Geçti* filminin sonunda Scarlett O'Hara'nın en umutsuz olduğu bir anda *"Tomorrow is another day"* diye birdenbire umutlanması ve yarının hayatına belki de yeni bir ışık getirebileceğini düşünebilmesi örnek alınabilecek bir davranış...

Ben kendi hesabıma hiçbir zaman umutsuzluğu seçmedim. Koşullar ne olursa olsun, minicik bir delikten bile olsa karanlığın içinde süzülmeye çalışan bir umut ışığı buldum hep.

Ben de yazdıkça yazıyor, kitabımı bir türlü noktalayamıyorum. Çenesi düşükler örneği ben de bir çeşit "kalemi düşük" oldum. Bu nedenle sözlerimi burada noktalasam iyi olacak. Yoksa bu kitabımın sonu bir türlü gelmeyecek.

Evet sevgili okurlarım unutmayalım;

"yarın başka bir gündür..."

Güzel yarınlarda buluşmak umuduyla...

Dizin

A
Abacı, Panayot 517
Abay, Korhan 617
Abdullah Efendi 195, 540
Abdülaziz 643
Abdülhamit, II. 643
Abrayeva, Yaşar 629
Adalı, Deniz 599
Adile Hanım 25, 279, 339, 532
Adil, Fikret 162, 167
Adis, Altan 511
Adlı, Rüçhan 446, 447
Adnan (Maç arkadaşı) 40
Afife Jale 386, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 623, 628, 653
Afşar, Kerim 137
Ağralı, Zehra 264
Akad, Lütfi Ö. 135, 558
Akalan, Ayperi 109
Akalın, Merih 392, 488, 605
Akalın, Şahap 636
Akan, Tarık 558
Akar, Azade 396
Akartürk, Bedia 444, 447
Akatlı, Füsun 653
Akbağ, Demet 499, 574
Akbaş, Aydemir 152, 172, 258, 264
Akbaş, Erdinç 467, 482, 488, 605
Ak, Behiç 617
Akcan, Çetin 456, 457, 458, 465, 473, 477, 478, 479, 481, 483, 484, 487, 497, 498, 502, 522, 526, 545, 547, 553, 557, 558, 560, 563, 564, 574, 577, 579, 584, 588, 609, 610, 611, 612, 613, 625, 626, 636
Akçaoğlu, Nilgün 455, 474
Akçatepe, Halit 455
Aker, Ülkü 601
Akgül, Doğan 542
Akıllıoğlu, Serpil 533
Akın, Cenan 187, 188, 190, 192, 216, 219
Akınlı, Hâmit 366
Akın, Şükran 122, 145, 153, 156, 163, 168, 499
Akışık, Duygu 512, 516, 517
Akışık, Vural 470, 487, 512, 515, 516
Akkale, Belkıs 484, 520
Akkaya, Arif 566
Akkurt, Bülent 262
Akmansoy, Tekin 148
Aknoz, Nurettin 134
Akpınar, Metin 526, 623
Akpınar, Necati 641
Akrep Nalan 601, 603
Aksan, Şebnem 289
Aksel, Ayda 16
Aksoy, Bekir 568
Aksoy, Erol 486, 487, 511, 512
Aksoy, Fatih 627, 628, 629, 631, 652
Aksoy, İnci 486, 487, 512
Aksoy, Orhan 461
Aksoy, Serap 436, 475
Aksoy, Zeynep 421, 422, 423, 436, 444, 445, 462, 479
Aksu, Sezen 424, 432, 474, 520, 521, 523, 524, 596, 642
Aksüt, Sadun 517
Aktaş, Ferruh 264
Alabora, Hayat 387, 464
Alabora, Mehmet Ali 595, 602
Alabora, Mustafa 280, 362, 387, 435, 463, 464, 466, 467, 468, 471, 472, 473, 474, 476, 564, 595, 602, 605
Alabora, Sabahattin 464
Alanson, Mazhar 455
Alasya, Oya 350
Alasya, Zeki 526, 582, 583, 623
Albee, Edward 241
Aldinç, Ayşegül 515, 516, 517, 624, 643
Alevli, Nükhet 220
Algan, Ayla 241, 329, 366, 561, 562, 628
Algan, Beklan 366

Algöz, Zafer 583
Alıç, Yeşim 571, 617
Alışık, Neriman 98, 104, 120
Alışık, Sadri 98, 102, 103, 104, 113, 124, 526
Alkan, Engin 599
Alkan, Erden 300, 306, 543
Alkan, Hamdi 596
Allen, Woody 413
Alpar, Yıldız 143, 146, 149, 151, 155, 165, 168, 618
Alpman, Ayten 424
Alpözen, Oğuz 603
Altan, Çetin 511
Altan, Kâmil 168
Altaylı, Fatih 532
Altekin, Oya 435
Altekin, Sezai 507, 508, 510
Altın, Pınar 604
Altuğ, Ali 571, 578, 584, 599, 626
Altuğ, Emre 499, 583, 637, 638
Altuğ, Mehtap 616, 617, 618
Anamur, Hasan 653
Anday, Melih Cevdet 164, 187, 470
Anderson, Lâle 43
And, Metin 138
Andre, Marcel 406
Andrews, Julie 414
Angeli, Pier 94
Ankara, Duygu 488
Apollon 128
Araboğlu, Adil 47
Araboğlu, Bedriye 47
Araboğlu, Fetanet 47
Araboğlu, Haldun 47
Araboğlu, Hayri 46, 54, 195
Araboğlu, Münüme 47
Arakon, İlhan 378
Aral, Ahmet 538
Aran, Belkıs 636
Aras, Melih 512
Araz, Nezihe 615, 616, 621
Arbaş, Derya 531
Arbel, Ali 538
Arbel, Aslı 538
Archard, Marcel 165
Arda, Nihal 482
Arel, Bülent 234, 245
Arıklı, Ercan 13, 391, 411
Arıkoğlu, Şira 219
Arın, Betül 507, 558, 600
Arif (Çiçek Bar'ın sahibi) 581
Aristophanes 561
Arkan, Oral 205
Arkın, Cüneyt 444, 445, 446
Arkoç, Özcan 98
Ar, Müjde 387, 558, 615, 621
Arpad, Zerrin 117, 126, 127, 146, 156, 163, 565
Arsan, Asuman 433, 438, 453, 465, 474, 509
Arseven, Atacan 507, 568, 601, 603
Arseven, Oya 603
Arseven, Turgut 364
Arslan, Anna 262
Arslancan, Ayla 264
Arslancan, Yılmaz 151, 250, 252, 253
Arslan, Fahrettin 296, 440, 465, 466, 473
Arslan, Metin 567
Arslan, Muzaffer 51
Artam, Nurettin 42
Artemel, Talat 46
Artun, Ayman 353, 357
Asa, Mehmet 507
Ashcroft, Peggy 76, 406
Asılyazıcı, Hayati 415, 432, 435, 504
Aslancan, Ayla 205
Aslancan, Yılmaz 23, 319, 441
Aslan, Hayrettin 21, 289, 322, 325, 488
Aslan, Metin 572
Asöcal, Yılmaz 441
Asp, Jim 74
Astaire, Fred 30, 194, 302
Aşkıner, Tolga 21, 152, 242, 243, 251, 257, 266, 269, 271, 272, 367, 377, 382, 411
Atabeyoğlu, Cem 625
Atabeyoğlu, Kerem 573, 610, 625, 626
Ataç, Nurullah 136, 143, 146, 147, 577
Ataizi, Hande 597
Atakan, Selim 617
Atalay, Arzu 466
Atalay, Turgut 364, 366
Atatürk, Mustafa Kemal 31, 33, 231, 365, 374, 499, 532, 620
Atay, Erdil 410
Ateş Böceği Yalçın 482, 488, 546
Avcı, Tezcan 23, 263, 273, 280, 287, 300, 315, 320, 325, 335, 337
Avşar, Hülya 579, 624, 630, 636, 639
Ayanoğlu, Bora 364, 475
Ayaz, Nevzat 375, 479
Aybek, Necdet 141, 143, 147, 151, 153, 155, 161, 162, 165, 168, 172, 184, 305, 631
Ayda, Adile 325
Aydemir, Talat 230
Aydın (Han Restaurant'ın eski sahibi) 603
Aydın, Murat 584
Aydoğdu, Tahir 620
Aydonat, Oya 368
Ayfer, Ayşe 564
Ayhan (genç komedyen) 117
Ayhan (memur) 118
Ay, İsmet 21, 77, 160, 181, 206, 239, 251, 255, 273, 276, 282, 309, 319, 333, 364, 370, 384, 385, 440, 449, 455, 480, 488, 503, 514, 542, 561, 579, 606

Aykal, Gürer 419
Aykurt, Ertekin 156
Aykurt, Süheyla 148, 156
Aykut, İmren 375
Aylan, Işık 283, 284
Ayral, Necdet Mahfi 580
Ay, Savaş 601, 602
Aziz, Rutkay 584

B
Babürhan, Uğur 564, 639
Bahar, Buket 627
Bailey, Dan 71, 72
Bailey, Pearl 457
Bakkal, Bahar 631
Balacova, Tania 406
Balcı, Şükran 479
Bali, Önder 474, 562
Balkır, Fatoş 507, 508
Balkır, İhsan 216, 217
Baltaoğlu, Radife 507
Baran, Pekin 604
Barlas, Mehmet 386, 615
Barones Von Brundberg 537
Barrault, Jean-Louis 96, 313
Bart, Lional 288
Başak, Oya 144, 273, 600
Başaran, Çetin 431, 465
Başaran, Heyecan 99, 100, 102, 103, 113, 526
Başaran, Uğur 120, 125
Başkut, Acar 117, 143
Başkut, Cevat Fehmi 581
Başman, Güngör 374, 541
Başman, Osman 541
Batum, Rüstem 392, 520, 527, 622
Batum, Tilbe (Saran) 488
Bavli, Doğan 364
Baycu, Fery 578, 579, 598, 611, 626
Bayhan, Faruk 16, 529, 530
Baykal, Derya 545
Baykal, Egemen 503
Baykal, Gaye 143
Baykal, Melek 583, 637, 639
Baysal, Cengiz 439
Baytop, Firuzan 116
Bayülgen, Okan 583
Bedia Hoca 32, 36
Beğdeş, Kutsi 53, 54
Behçet Bey (Galatasaray Lisesi Müdürü) 43, 44, 48
Behlil, Yüksel 298, 310
Bekdaş, Zeynep 654
Belgün, Nilgün 527, 544, 545, 552, 569, 580, 583
Belkıs, Lâle 224, 225, 227, 482, 483, 499
Belli, Emin (Beliğ) 39, 44
Belli, Hâmit 21, 39, 41, 44, 46, 78, 101, 126, 127, 128, 129, 130, 133, 155, 188, 192, 214, 215, 273, 300, 335, 377, 390, 411, 416, 477, 497, 498, 542, 601
Belli, Leyla 21, 23, 221, 254, 300, 307, 338, 416, 488, 601
Bell, Marie 24
Belmondo, Jean Paul 318
Benavente, Jacinto 74
Bener, Belkıs 285
Bener, Nisan 455
Bengier, Sinan 584
Bengier, Zeynep 584
Bengisu, Ulviye 254
Benk, Adnan 163
Benny, Jack 381
Berberoğlu, Güneş 499, 567, 570, 572, 573, 623, 625
Berger, Aliye 176
Bergman, Ingmar 315
Berker, Barış 654
Berksoy, Semiha 24, 241, 507
Berksoy, Zeliha 306
Berle, Milton 381
Betti, Ugo 146
Beyatlı, Yahya Kemal 649
Beyazıt, Ayşe 476
Beyazıt, Selahattin 486, 611
Beyhan, Faruk 531
Bezmen, Figen 603
Biber, Deniz 584
Bilge, Tevhit 24, 101, 455
Bilgiç, Bülent 431, 453, 456, 457, 458, 465
Bilgiç, Necati 474, 482, 520, 523, 527, 544, 545, 552, 569
Bilginer, Haluk 16, 617, 642, 643
Bilgisin, Samiye 254
Billetdoux, François 241
Bingöl, Ayça 572, 598, 609, 610, 626
Birced, Osman 117, 143
Bird, Yolande 303, 304, 328, 329, 330, 393, 407, 561, 605, 644, 646
Birecik, Nejat 567, 569, 570
Birgit, Orhan 373
Birler, İsmail Hakkı 373, 374, 375
Birsel, Nüzhet 233
Birsel, Özdemir 356
Bluebell, Dorothy 354, 358, 359, 396
Blümmel, Willie 154
Boduroğlu, Baha 436
Bogart, Humprey 81, 82, 83
Bonaparte, Napolyon 160
Bora, Ekrem 230, 250, 253, 255, 256, 262
Borak, Selçuk 436, 506, 546, 561, 584, 586, 590
Boralı, Maritza 187, 189, 192, 214, 216, 251, 252, 267, 354, 361

Boralı, Turgut 21, 111, 182, 186, 187, 188, 189, 199, 205, 214, 237, 245, 251, 267, 268, 275, 285, 287, 354, 378, 421, 427, 431, 463, 499, 551, 600, 608
Boratap, Erdöl 257, 330
Boratap, Tülin 257, 284, 298, 318, 328, 330, 335, 338
Borovalı, Aziz 219
Bostancı, Egemen 17, 352, 383, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 431, 432, 434, 436, 438, 439, 443, 444, 452, 453, 455, 456, 457, 459, 460, 461, 462, 463, 466, 467, 471, 473, 479, 481, 482, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 500, 501, 520, 521, 522, 523, 524, 544, 556, 558, 559, 573, 586, 605, 636
Bostancıoğlu, Ercan 580, 583
Boyer, Charles 24
Bozer, Yüksel 443, 525
Bozkaya, Seçkin 151, 176, 251
Bozkurt, Okan 187
Boz, Melek 603
Bölükbaşı, Nilgün 217
Brando, Marlon 120
Bray, Yvonne de 406
Brecht, Bertolt 257, 564
Brine, Adrian 442, 497, 498, 501, 502, 518, 520, 544, 605, 622
Bronson, Charles 293
Bruegel, Pieter 592
Bruno, Pierrette 566
Bryan, Dora 457
Brynner, Yul 585, 586, 619
Bubikoğlu, Gülşen 461, 558
Budak, Gülçin 654
Budberg, Barones 316, 329, 334
Burke, Christine 371
Burke, Rissy 89, 437
Butler, Rhett 531
Buzuki Fikret 396
Büyükuçak, Gülden 535, 536, 538, 539, 542, 575, 651
Büyükuçak, Tayyar 535

C
Cabbar, Rana 461
Cağaloğlu, Ali 611, 613
Caine, Michael 528
Callas, Maria 317
Camgöz, Savaş 619
Campton, Forrest 91, 93, 94
Candemir, Atilla 439
Canlı, Sevim 371, 471
Canlı, Vasıf 50, 53, 92, 93, 94, 101, 371, 471
Ceaser, Sid 381
Celasun, Semine 151
Cem, İsmail 13, 388, 532, 615
Cemre, Cengiz 614
Cesares, Maris 96
Cezzar, Engin 94, 173, 174, 184, 191, 215, 219, 226, 241, 259, 276, 279, 376, 436
Channing, Carol 457
Chauser, Geoffrey 75
C'homley Davenport 329
Chopin 52
Christie, Agatha 139, 165
Cimcoz, Adalet 101, 118, 119, 154, 164, 253
Claire, Marie 305
Cliff, Montgomery 408
Cocteau, Jean 143, 406
Colette, Sidonie-Gabrielle 334
Collins (Prof.) 53
Comeneri, Anna 346
Como, Perry 47
Compton, Forrest (Woody) 372, 381
Cooney, Michael 625
Cooney, Ray 500, 527, 543, 544, 545, 547, 549, 550, 551, 564, 568, 569, 610, 625
Coşkun, Alev 375, 395
Coşkun, Bekir 532
Courtney, Tom 327
Coward, Noël 62, 141, 174, 199, 310, 350, 572
Crawford, Joan 112, 207
Crawford, Noël 317
Crosby, Bing 31
Cumalı, Necati 375, 394, 509
Curtis, Tony 293
Cücenoğlu, Tuncer 544, 564

Ç
Çağa, Baran 107, 117
Çağlayan, Armağan 652
Çağlayangil, İhsan Sabri 375, 634
Çağman, Orhan 258
Çakar, Ayşe 567, 569, 570, 571, 572, 611
Çakır, Kaan 573
Çaman, Hâdi 21, 22, 23, 152, 228, 235, 237, 242, 250, 251, 257, 268, 269, 270, 271, 277, 284, 285, 286, 296, 312, 320, 332, 335, 338, 384, 411, 465, 468, 473, 475, 499, 501, 503, 504, 542, 546, 554, 571, 584, 597, 622
Çamay, Rüçhan 424, 648
Çapan, Cevat 414
Çapan, Gönül 414
Çardak, Melih 420, 436, 584
Çatay, Ekrem 439
Çavdar, Sevim 367, 561, 579, 601, 610
Çavdar, Tuncay 107, 108, 109, 116, 117, 119, 235
Çaykovski, Piyotr İlyiç 386
Çehov, Anton 62, 159
Çeken, İpek 531
Çekiç, Çağrı 584

Çekmez, Metin 526
Çelik, Sanem 610, 625, 626
Çepni, Kâzım 168
Çerçiyan (Prof.) 48
Çerkes Ethem 106
Çetin, Celalettin 194
Çetin, Sinan 581
Çeviren, Emel 214
Çeyrekbaşı, Sema 488
Çiller, Tansu 611, 635
Çintav, İzzet 377, 390
Çiyiltepe, Asâf 116, 117, 119, 129, 141, 142, 143, 151, 152, 161, 216, 282
Çolakoğlu, Nuri 530, 531
Çölaşan, Emin 532
Çölok, Ayberk 221

D
Dalan, Bedrettin 375, 412, 503, 505, 635
Dali, Salvador 470
Dallı, Ahmet 283
d'Arbellof, Anna 323
Daubeny, Molly 310, 311, 312, 313, 314, 316, 329, 334, 393, 400, 401, 402, 404, 407, 487, 500, 511, 512, 513, 537, 544, 617, 644
Daubeny, Peter 301, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 326, 327, 328, 329, 330, 333, 513
Davaz, Fatma 149, 151, 197, 209, 210, 225, 226, 227, 229, 234, 246, 247, 260, 263, 273, 296, 300, 306, 337, 338
Davaz, Fikret 149, 335
Davidson, Jeffrey 465
Davies, Terry 561
da Vinci, Leonardo 532
Davis, Dolly 89, 91, 111, 112, 113
Davran, Cem 566
Dean, James 408, 562
Değer, Halil 651
de Hartog, Jan 215
Deleon, Jak 618
Delon, Alain 305, 317
de Mille, Cecil B., 557
Demircioğlu, Ahmet 584
Demir, Coşkun 474
Demirel, Füsun 488
Demirel, Süleyman 365, 375, 409, 481, 634
Demirer, Ata 637
Demirkan, Enver 288, 306, 320, 335, 354, 355, 361, 444, 447, 455, 503
Demirkent, Nezih 381
Demirören, Erdoğan 457
Denizkızı Eftalya 386, 387
Deniz, Metin 268, 483
Dereoğlu, Buket 574
Derviş, Kemal 608
Derviş, Rıza 608
de Toronto, Meral 279
Deval, Jacques 208, 236
de Valois, Dame Ninette 327, 328, 618
Deveci, Ufuk 473, 474, 476, 478, 479
Devrim, Nejat 176
Devrim, Sibel 178
Devrim, Şirin 55, 60, 61, 62, 66, 67, 68, 73, 92, 94, 175, 176, 177, 178, 184, 241, 262, 264, 335
Dickens, Charles 75, 288
Dietrich, Marlene 30, 35, 43, 112, 139, 317
Dilber, Emir 76, 101
Dilligil, Avni 24, 48, 135, 188
Dilligil, Belkıs 431, 438, 453, 465, 482
Dilmen, Güngör 139, 161, 167, 241, 332, 469, 487, 511, 512, 513, 542
Dinçel, Barış 584
Dinçel, Savaş 364, 365, 468
Dinler, Seda 573
Dixon, Ayşe 644, 645, 646
Doğan (Barmen) 466, 652
Doğan, Mehmet 479
Dormen, Betûl (Mardin) 225
Dormen, Fatma 21, 23
Dormen, Güler 29, 30, 35, 36, 45, 49, 52, 53, 54, 75, 77, 96, 101, 105, 106, 114, 115, 127, 129, 130, 156, 164, 175, 192, 193, 198, 205, 206, 216, 224, 237, 242, 252, 259, 266, 279, 286, 298, 310, 311, 316, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 329, 330, 331, 332, 334, 335, 349, 383, 390, 391, 408, 413, 415, 416, 442, 449, 450, 452, 454, 463, 477, 488, 497, 535, 536, 537, 539, 541, 542, 563, 566, 567, 571, 573, 579, 584, 599, 606, 609, 651
Dormen, Nimet 27, 28, 34, 44, 412, 414, 450, 538, 539, 540, 543
Dormen, Ömer 28, 166, 207, 238, 264, 265, 267, 383, 408, 449, 450, 451, 454, 475, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 542, 563, 575, 593, 614, 651
Dormen, Said Ömer 27, 149, 336, 449, 463, 536
Dormen, Şimal 28
Dormen, Yasemin 538, 539, 651
Doruk, Belgin 250, 253, 254, 256, 258, 353, 355, 356, 357, 358, 359, 360
Doruk, Ender 202
Doruk, İhsan 196, 202, 204
Dorziat, Gabrielle 406
Dostoyevski, Fyodor 159, 176, 596
Döğen, Şefik 268, 295, 296, 499
Dönmez, Aysel 227
Druten, John von 100
Duell, Bill 65
Dumanlı, Erhan 577, 579, 610, 611, 616, 653
Dumanlı, Nilgün 653
Duna, Cem 533

Dunham, Katherine 91
Dursunoğlu, Seyfi 425, 426
Duru, Nükhet 20, 28, 273, 357, 399, 423, 424, 425, 439, 444, 445, 447, 449, 455, 459, 461, 520, 546, 580
Dümbüllü, İsmail 585
Dümer, Yalçın 507
Dündar, Salim 455
Dündar, Uğur 331, 439, 440, 532
Düvenci, İsmail 306, 544
Düzen, Alper 570, 572, 598, 610, 617, 626
Düzgünoğlu, Bülent 584

E
Ebcioğlu, Fecri 187, 286
Ecevit, Bülent 48, 365, 373, 374, 375, 376, 409, 481, 607, 611, 633, 634, 636
Eczacıbaşı, Şakir 367, 653
Eddy, Nelson 32
Eden, Esin 117, 141, 237
Edis, Altan 512
Edwards, Sidney 277, 279, 303, 304, 305, 310, 316, 330, 393
Eggerth, Marta 30, 32, 37, 194
Eğilmez, Ertem 119, 521, 522, 523, 581
Elbert, Carl 283
Elizabeth II 335
Elton, Ben 573
Ener, Bedia 488
Engin, Esin 432, 436, 459, 506, 548
Enginsoy, Ülker 374
Engür, Köksal 554
Erad, Necla 605, 607, 653
Eraslan, Nusret 143
Eraslan, Zafer Nuri 531
Eray, Gülbin 205
Erbakan, Necmettin 365, 374, 481
Erbaşar, Bülent 288
Erbil, Mehmet Ali 431, 465, 467, 545, 558
Erbil, Saadettin 127, 180, 552, 565
Erbulak, Altan 24, 26, 111, 119, 121, 129, 133, 141, 143, 146, 152, 153, 154, 156, 157, 165, 166, 168, 179, 182, 184, 185, 187, 189, 190, 192, 194, 214, 217, 221, 223, 226, 227, 230, 232, 239, 242, 245, 246, 250, 251, 252, 253, 258, 259, 266, 268, 272, 274, 275, 276, 284, 287, 295, 296, 306, 318, 367, 376, 389, 412, 421, 441, 473, 487, 499, 501, 509, 524, 555, 597, 622
Erbulak, Ayşe 555
Erbulak, Füsun 221, 223, 230, 246, 251, 260, 261, 266, 268, 296, 300, 306, 318, 382, 421, 499, 543, 555
Erbulak, Hatice (Altan) 141, 230
Erbulak, Sevinç 555
Erçetin, Candan 636, 637, 639
Erçin, Orhan 505
Erdem, Puna 529
Erdener, Selva 620
Erdener, Turgay 618, 619, 620, 621, 622
Erdoğan, Recep Tayyip 510
Erdoğan, Yılmaz 15
Erdura, Ersan 424
Erduran, Refik 126, 165, 167, 169, 184, 188, 191, 221, 223, 287
Erenel, Ergün 117, 126, 127, 135, 565
Erener, Sertab 624, 642
Eren, Hale 421
Eren, Refik 421
Erenus, Muzaffer 21, 23
Erenyol, Ali Said 156, 332, 334, 336, 401, 403, 407, 413, 449, 450, 451, 454, 475, 535, 537, 539, 541, 542, 543, 563
Erenyol, Didem 538, 539, 541, 542, 543
Erenyol, Fikret 116
Erenyol, Hikmet 96, 105, 106, 114, 116, 129, 130, 286, 320, 330, 331, 332, 333, 334, 449, 450, 451, 537, 543
Erenyol, Nükhet 45, 193, 542
Ergenç, Halit 564, 573, 578, 588, 590, 609, 623, 624, 625, 637, 643
Ergenç, Sait 588
Ergen, Gülben 628, 629, 630, 652
Erginsoy, Cavit 171
Ergüder, Nebahat 333
Ergün, Halil 306
Erhat, Azra 122, 392, 600
Erkal, Ebru 630, 631
Erkal, Genco 223, 241, 260, 467, 536
Erkal, Reşat 536
Erken, Anita 448
Erkuş, Altın 108, 143, 145, 146, 147, 148
Erman, Ayten 431, 438, 465, 482, 527, 544, 546
Er, Özcan 156, 168, 170, 175, 179, 554
Ersoy, Ali Murat 440
Ersoy, Bülent 418, 444
Ertekin, Aykurt 162
Ertencan, Güneri 407, 644, 645
Erton, Mihri 126, 127, 565
Ertuğrul, Muhsin 42, 49, 51, 78, 79, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 112, 113, 115, 120, 121, 123, 125, 138, 139, 142, 150, 159, 160, 163, 170, 173, 184, 194, 212, 216, 291, 301, 307, 309, 364, 366, 367, 368, 369, 377, 383, 385, 387, 432, 503, 504, 506, 526, 569, 589, 635, 653
Ertürk, Alptekin 422
Ertürkler, Taner 609
Erus, Ragıp 425, 444, 458, 485
Erus, Sedat 444, 458
Esen, Özer 58, 59, 653
Esin, Ufuk 108, 147
Esmeray 251
Espert, Nuria 315, 316, 329

Evans, Edith 76
Evans, Maurice 103
Evci, Bülent 444
Evcimik, Yonca 436
Evgin, Emel 517, 605, 606
Evgin, Erol 429, 430, 431, 432, 438, 439, 440, 442, 444, 447, 452, 461, 468, 474, 482, 515, 516, 517, 520, 546, 558, 605, 606, 624, 636, 642, 643
Evgin, Oktay 468
Evin, Engin 474
Evintan, Ahmet 383, 421
Evliyagil, Fikret 92, 101
Evren, Kenan 15, 375, 454, 481

F
Fahire Hanım 207, 264, 538
Faithful, Marianne 409
Faruk (Kuzen) 159
Faye, Alice 30, 302
Fedon 601
Feray, Ayfer 22, 26, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 151, 160, 162, 164, 165, 166, 168, 170, 171, 175, 180, 181, 184, 186, 187, 199, 204, 205, 208, 212, 215, 216, 217, 221, 224, 225, 228, 232, 236, 237, 238, 239, 240, 243, 247, 251, 258, 259, 261, 266, 269, 270, 271, 272, 319, 382, 389, 411, 412, 457, 460, 499, 552, 565, 566, 567, 597, 600, 603
Feray, Günfer 22, 251, 264, 273, 319, 357, 457, 600, 603
Ferrero, Anna Maria 189
Fetvacı, Aydın 53
Feuilere, Edwige 305
Feydeau, Georges 224, 225, 232, 266, 272, 334, 488, 500, 588
Fırat, Belkıs 135
Fırat, İdil 609
Fırat, Mualla 134, 136
Fitzgerald, Ella 323, 644
Fleming, Rhonda 143
Fo, Dario 565
Fonteyn, Margot 91, 305
France, Anatole 172
François, Samson 302
Frisch, Willy 30
Furtun, Ender 32, 43, 44, 47, 53, 54
Furtun, Halûk 32, 37, 43, 44, 52, 53
Furtun, Semiha 53
Furtun, Sevin 49

G
Gable, Clark 531
Garan, Bülent 50, 110, 136, 137, 139
Garan, Sevinç 110, 136, 137, 138, 139
Garbo, Greta 30, 112, 207
Gardner, Ava 93
Garland, Judy 46, 302
Gencer, Leylâ 136
Gerçek, Selim Nüzhet 615, 621
Gezen, Müjdat 276, 415, 417, 455, 462, 579, 580, 582, 583, 585, 597, 598, 605
Gezmiş, Deniz 633
Gidişoğlu, Osman 580, 583
Gielgud, John 406
Giraudoux, Jean 576
Girgin, Nejat 234, 258
Girik, Fatma 633
Gogol, Nikolay 141, 151, 159, 173
Goldoni, Carlo 109, 283, 313
Goodman, Benny 47
Gorbon, Betul 395
Gorki, Maksim 316, 334, 537
Gökaşan, Nuri 571, 578, 610
Gökçe, Gizem 584
Gökçe, Gürol 350, 351
Gökçer, Ayten 387, 415, 416, 417, 418, 419, 421, 624
Gökçer, Cüneyt 229, 283, 409, 410, 417, 418, 419, 421, 423, 624
Gökmen (Prof.) 174
Gökmen, Rengim 618, 619, 620, 621
Göknil, Canan 506
Gök, Nükhet 374, 396, 435, 483, 539, 542
Göksel, Sibel 149, 173, 175, 177, 178, 184
Göksu, Erdoğan 617
Göktay, Zihni 505, 507, 508, 509, 510, 561, 562, 563, 624
Görgen, Osman 365, 377, 435, 440, 441, 456, 526, 561, 563, 564
Gözen, Aysel 555
Gözen, Yüksel 22, 25, 152, 228, 235, 237, 238, 243, 251, 258, 266, 268, 269, 270, 271, 274, 286, 306, 314, 320, 321, 333, 335, 339, 375, 392, 394, 395, 399, 401, 402, 404, 405, 408, 411, 431, 466, 475, 499, 526, 545, 554, 555
Grable, Betty 457
Grace, Prenses (Kelly, Grace) 317
Graf, Fritz 250
Granger, Stewart 196
Gray, Carolyn 91
Gruda, Ayşen 421, 427, 428, 431, 437, 453, 482, 520, 545, 551, 552, 580, 583
Gruda, Yılmaz 143, 146, 151, 152, 154, 160, 163, 165, 168, 172, 175, 179, 182, 184, 186, 187, 188, 197, 226, 259
Grunberg, Dany 600
Guevera, Che 633
Güleryüz, Şencan 572
Gülhan, Ahmet 482
Güllü, Funda 584
Gültekin, Şahin 348

Gümüş, Atılgan 578, 584, 599, 626
Gümüş, Güliz 618
Gün, Aydın 235
Günaydın, Erol 107, 108, 109, 110, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 126, 127, 129, 130, 143, 145, 146, 149, 151, 152, 153, 154, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 171, 172, 173, 174, 175, 179, 182, 184, 186, 191, 200, 202, 203, 205, 206, 208, 221, 223, 230, 232, 235, 250, 258, 268, 274, 284, 285, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 298, 299, 301, 306, 308, 309, 310, 312, 313, 314, 315, 318, 319, 320, 322, 329, 333, 335, 378, 387, 389, 412, 421, 439, 455, 460, 473, 484, 499, 508, 513, 516, 533, 543, 552, 565, 573, 597, 610
Günaydın, Güneş 288, 299, 319, 329
Günay, İpek 357
Günay, İzzet 21, 152, 162, 165, 175, 179, 184, 186, 187, 203, 204, 209, 214, 224, 229, 230, 233, 267, 281, 353, 355, 357, 359, 425, 461, 499, 504, 597, 622
Günay, Semine 155
Güner, Fuat 455
Güner, Hakan 507
Güneri, Selma 583
Güneş, Turan 373, 374
Güney, Salih 250, 264, 268, 279, 287, 499
Güney, Semine 20
Güney, Yılmaz 149, 633
Güngör, Şükran 99, 102, 113, 123, 124, 125, 137, 139, 223, 247, 504, 513, 526, 527
Gün, Melek 636
Günseli, Serpil 499, 577, 578, 584, 624, 643, 653
Gürel, Erol 44, 48
Gürel, Ünal 482
Gürkan, Nilgün 506, 565, 566
Gürle, Güneş 627
Gürses, Müslüm 508
Gürsoy, Başak 392
Gürsoy, Şeref 158
Gürtuna, Ali Müfit 635, 649
Gürün, Dikmen 616, 653
Gürün, Gencay 385, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 510, 561, 562, 565, 566, 602
Gürzap, Alev 435, 507, 510, 571, 572, 601
Gürzap, Arsen 615, 621
Gürzap, Can 16, 414
Güsel, Cemal 181
Güvemli, Zahir 586
Güvenç, Faruk 374
Güvenç, Nedret 148, 186, 251, 255, 364, 366, 370, 617
Güven, Dilek 582
Güvendi, Nahit 308, 335, 354, 355, 361
Güvenirgil, Sezer 353, 354, 355, 357, 358
Güzey, Gülistan 51, 435

H
Haag, Romy 423
Hagman, Larry 382
Hakan, Fikret 135, 136, 143, 145, 146, 151, 153, 156, 167, 181, 266, 293, 295, 303, 304, 544
Hakko, Bettina 599
Hakko, Ketty 599
Hakko, Vitali 486, 599, 650
Halikarnas Balıkçısı 176, 600
Halit (Sahne Amiri) 360
Halman, Defne 469, 513, 527, 529, 544, 574
Halman, Semiha 527
Halman, Talat Sait 469, 470, 512, 516, 527, 644
Hammerstein, II. Oscar 585
Hanoğlu, Arif 112
Han, Özdemir 179
Han, Tolga 424
Harrison, Rex 305, 327, 329
Hastings, Ed 112, 113
Havel, Vaclav 635
Hayes, Helen 647
Hayworth, Rita 348
Hazar, Raşit 25, 430, 475
Hekimoğlu, Müşerref 272, 318, 331, 332, 373, 452
Hendrix, Jimmy 409
Henie, Sonja 41
Heparı, Uzay 562
Hepburn, Audrey 528
Heper, Seçil 432
Hepgüler, Muzaffer 173
Hızarcı, Erol 631
Hızlan, Doğan 654
Hichardson, Ralph 393
Hikmet, Nâzım 506
Hilav, Selahattin 430
Hilav, Zeynep 430
Hilkat (Sekreter) 300
Hiller, Wendy 76
Holden, William 69
Hopkins, Anthony 406
Hopkins, Mary 286
Horn, Van 59, 60, 72
Hugo, Victor 596
Hun, Ediz 633
Huş, Tuna 454
Huysuz Virjin 424, 426, 427, 429, 477
Hüküm, Uğur 217
Hümeyra 297, 387, 455, 460, 561, 562
Hün, Agâh 99, 102, 104, 113, 114, 115, 120, 121, 124, 526
Hün, Hâdi 46
Hürol, Beyhan 383
Hüseyin Bey 20

I
Irgat, Cahit 98, 103, 105, 113, 123, 124, 159, 164, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 205, 206, 208, 209, 210, 236, 283, 284, 298, 307, 308, 309, 311, 312, 441, 526
Irgat, Neriman 308
Işık, Ayhan 137, 143
Işık, Hasan Esat 374
Işık, Kenan 16, 510, 577, 615, 628, 629, 631, 652
Işıklar, Aykut 423, 425
Işık, Özlem 584

İ
İbo 603
İbsen, Henrik 153
İçli, Melahat 387, 464
İdiz, Nurseli 16
İhsan Efendi (Programcı) 20, 23, 151, 174, 209, 210, 223
İkizci, Erdoğan 584
İlhan, Başak 584
İlkin, Altan 128, 129
İlktuğ, Mustafa 473
İlmen, Atıf 20, 214
İlsever, Üner 241
İnanç, Edip 444, 525
İnanç, Özgür Adam 584
İnanır, Kadir 558
İnanoğlu, Türker 455, 461, 529, 557, 558
İncekara, Afet 641
İncer, Tomris 567
İnge, William 93
İnönü, Erdal 375, 635
İnönü, İsmet 133, 179, 180, 181, 634
İpar, Ali 411
İpar, Hayri 42
İpar, Mehmet 33, 35, 37, 38, 39, 42, 76, 411
İpar, Muazzez 411
İpar, Şaziye 411
İpar, Tevhide 411, 412, 449, 459, 536
İpekçi, Abdi 273, 380
İpekçi, Alev 117
İpekçi, İsmail Cem 386
İskender, Azad Can 485
İskender, İlhan 117, 128, 141, 146, 153, 155, 161, 162, 163, 170, 186, 194, 241, 282, 285, 290, 553
İsvan, Ahmet 48, 365
İşhan, Fuat 567
İşmen, Osman 483
İzer, Alpay 283, 284, 286, 441, 552, 554, 555
İz, Necla 360

J
Jackson, Michael 593
Janssen, David 388
Jasmin (Leylâ'nın Dadısı) 191, 267, 383
Joffre, Nazan 646
Johnson, Celia 76
Jones, Brian 409
Jourdan, Louis 95

K
Kaan, Kartal 429, 431, 452, 465, 546
Kabaağaç, Cem 148
Kadri Paşa (Büyük Dayı) 28
Kafka, Franz 84
Kaino, Irene 304
Kalaycı, Esra 618, 621
Kalfagil, Murat 584
Kalkan, Savaş 320, 544
Kamhi, Jeffi 603
Kâmil Bey (Şef) 353
Kamu, Gülsüm 223
Kan, Suna 374
Kantürk, Turgay 502, 519, 527, 544, 552, 574
Kaplangı, Birsen 442, 507, 508, 561
Kaplangı, Saltuk 363, 563, 617
Kaptan, Gönül 113
Kaptan, Necati 180
Karabuda, Güneş 628
Karaca, Ayla 583
Karaca, Cem 357
Karaca, Mehmet 627, 630
Karaca, Muammer 24, 241, 268, 597
Karacan, Ercüment 379, 380, 381
Karaca, Osman 544, 590
Karaca, Toto 173
Karadağ, Nedim 546
Karakoyunlu, Latif 603
Karakoyunlu, Yılmaz 463, 464, 465, 466, 467, 468
Karakurt, Esat Mahmut 45
Karaman, Gülen 542, 544, 564, 565, 567, 568, 569, 570, 571, 578, 610
Karaokçu, Vedat 173
Karataş, Şaban 532
Karayalçın, Murat 532
Kara, Yekta 564, 586, 587, 589, 590, 620, 635
Kardam, Ekin 168
Karındaş, Altan 112, 297, 350, 351, 384, 387, 417, 429, 431, 433, 503
Kartal, İhsan 289
Kasapbaşoğlu, Namık 439
Kasapoğlu, İsmet 353, 444
Kaskan, Selçuk 250
Katayev, Valantin 262
Kavas, Ayhan 501, 519, 570, 623
Kavran, Osman 352, 353, 354, 356, 357, 358, 359, 360, 415, 419
Kavukçu, Itır 479
Kavukçu, İnci 479
Kavur, Ömer 558

Kaya, Arzu 584
Kayabaş, Bülent 584, 585, 603
Kayalı, Meltem 652, 653
Kaya, Yeşim 631
Kaygun, Şahin 387, 615, 621
Kaymak, Meltem 499
Kaynar, Oya 316
Kazancıgil, Tevfik Remzi 29, 207
Kazançel, Ersun 151, 507, 508
Kazan, Elia 64
Kazankaya, Nesrin 615
Kazas, Ali 601, 603
Kazas, Nuran 601, 603
Kelly, Barbara 403
Kelly, Gene 194
Kemal (Avukat) 215
Kemna, Hans 442
Kenan, Ragıp 158, 159
Kenter, Leyla 469
Kenter, Müşfik 172, 223, 228, 250, 349, 350, 352, 617
Kenter, Yıldız 172, 223, 281, 375, 377, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 405, 412, 469, 470, 504, 512, 513, 514, 527, 544, 557, 595, 596, 599, 642, 643, 644
Kent, Necdet 80, 83, 84, 85, 87
Keresteci, Oktay 436
Keskin, Erol 205, 208, 209, 210, 214, 215, 224, 227, 228, 235, 236, 242, 249, 250, 252, 257, 259, 268, 286, 289, 303, 307, 318, 320, 392, 414, 499, 510, 543, 597, 622
Keskinoğlu, Mehmet 331
Keskin, Suna 235, 237, 239, 251, 258, 286, 300, 312, 322, 331, 335, 337, 384, 503, 543, 601, 622
Kılıç, Güvenç 641
Kılıçlıoğlu, Sefa 464
Kılıç, Sadrettin 383, 528
Kılınç, Ezgim 599
Kınal, Argun 507, 508
Kınay, Bülent 187
Kıncır, Fahri 507
Kıpçak, Gülen 223, 264, 507
Kıraç, Can 611, 612, 616
Kıraç, Güven 583
Kıraç, İnci 612
Kıraç, Suna 576
Kırca, Levent 583, 641
Kışlalı, Ahmet Taner 375, 376
Kıvanç, Bülben 445, 448
Kıvanç, Halit 424, 426, 444, 445, 447, 497, 499, 530, 545
Kızılağaç, Sadık 483, 488, 544, 565, 574, 605
Kızıltunç, Seden 175, 184
Kibar, Melih 429, 430, 431, 432, 436, 458, 466, 474, 482, 574, 624, 636, 637, 639, 641, 642, 643
King, Ayla 331
King, Sinan 331
Kiper, Mazlum 250
Kobal, Sinem 629
Kocataş, Muhtar 171, 172, 217, 229, 233, 237, 239, 251, 319, 407, 535, 541, 543
Kocatepe, Ali 482, 484, 636
Koçman, Ali 486
Koçyiğit, Hülya 558, 559
Kolçak, Eşref 135, 455, 460
Kolçak, Harun 522
Koldaş, Mine 474
Koloğlu, Doğan 103, 320, 330, 332, 381
Kolukısa, Can 152
Koral, Alev 223, 442
Koral, Bülent 223
Koral, Füreyya 176
Koraman, Bedri 439
Koray, Celal 396
Korçan, Bahar 619
Korle, Sara 48, 92, 653
Korle, Sinan 92
Kortay, Göksel 21, 23, 144, 152, 251, 262, 273, 281, 284, 285, 289, 297, 307, 310, 312, 314, 315, 317, 319, 320, 322, 331, 333, 335, 347, 348, 354, 355, 357, 361, 375, 386, 387, 394, 395, 399, 401, 402, 411, 452, 488, 504, 542, 554, 567, 570, 579, 600, 605, 610, 613, 614
Korutürk, Emel 410
Korutürk, Fahri 375, 409, 433
Koruyan, Ertuğ 474, 482
Koşar, Pekcan 384, 503
Kozal, Asım 588, 590, 591
Kozal, İnci 588
Kozinsky, Jerzy 486, 511
Köknar, Ergun 241, 482, 487
Köknar, Sait 488
Köksal, Perihan 205
Köksal, Yılmaz 151, 152, 153, 154, 202, 205, 208, 209, 210, 211, 237, 243, 250, 251, 622
Köktürk, Kutay 475
Körmükçü, Hâzım 24, 597
Köroğlu, Çetin 214
Köroğlu, Hüseyin 531, 566, 567, 578
Kristofferson, Kris 404
Kruppa, Gene 47
Kuarteri, Bartok 468
Kudret, Sabahattin 122
Kuneralp, Necla 316
Kuneralp, Zeki 316, 323, 328
Kuntay, Hale 287, 616
Kuntol, Mefkûre 98, 99, 100, 102, 103, 105, 107, 112, 113, 115, 120, 121, 123, 124, 138, 139, 145, 150, 159, 298
Kuran, Aptullah 58, 59, 60, 62, 64, 72, 91, 395
Kuran, Sylvia 395

Kurdoğlu, Haluk 16
Kurdoğlu, Muazzez 283, 286, 289, 298, 309, 312, 322, 325, 328, 329, 421
Kurtaran, Muhsin 22, 319
Kurtiz, Tuncel 149, 179, 221, 228, 236, 237, 239, 251, 258, 566
Kurtulmuş, Murat 584
Kuşkan, Fikret 574
Kutlar, Onat 628
Kutman, Hüseyin 152, 182, 242, 250, 251, 258, 266, 268, 272, 286, 379, 382, 441, 455, 501, 502, 509, 526, 527, 544, 548, 552
Kutman, Perran 16, 379, 415, 419, 420, 424, 455, 457, 467, 571
Kutval, Nil 436
Kuyululu, Ayten 214, 216
Küçük Kemal 386, 387
Küçükkömürcü, Erdal 601
Kürkçüoğlu, Mine 392

L
Lamour, Dorothy 457
Lancaster, Burt 382
Landovska, Wande 560
Lanser, Howard 73, 74, 87, 89, 91, 93, 361, 370, 371, 517, 535, 590, 605
Lanser, Katie 370, 371, 535
Laughton, Charles 465
Lau, Wesley 67, 68
Lawrence, Gertrude 585, 586
Leander, Zarah 30
Leigh, Vivien 76, 283, 530, 531
Lemmon, Jack 571
Lemper, Ute 653
Lenya, Lotte 564
Levitas, Mark 578
Leylâ (Betül Mardin'in kızı) 173, 191, 193, 214, 264, 600
Lifar, Serge 317
Limon, Jose 91
Logan, Johnny 484, 520, 558
Logan, Joshua 93
Lorca, Frederico Garcia 70, 74, 368, 370
Lou, Wesley 60, 92
Lütfullah, Suzan 244
Lyman, Libby 74
Lynn, Vera 47

M
MacDonald, Jeanette 32
Machiavelli 156
MacMilland, Gevyan 475
Madam Mari (İhsan Efendi'nin karısı) 20, 151, 157
Madonna 593
Magnani, Anna 145, 147, 305
Makal, Mahmut 137
Marais, Jean 406
Mardin, Arif 114, 263, 362, 534
Mardin, Betûl 25, 114, 115, 142, 149, 161, 163, 164, 165, 171, 172, 173, 175, 179, 180, 183, 184, 188, 191, 192, 193, 195, 197, 198, 199, 200, 205, 207, 214, 217, 218, 227, 228, 229, 234, 237, 238, 242, 248, 257, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 271, 277, 283, 291, 296, 311, 335, 362, 383, 408, 409, 410, 411, 434, 439, 450, 451, 465, 475, 497, 498, 534, 536, 538, 539, 542, 571, 645, 649
Mardin, Fahire 534
Mardin, Latife 313, 318, 471, 646
Mardin, Şemsettin 261
Marie Claire 632
Mari Fera Hanım 387
Maritza (Kemiksiz kız) 428, 429
Marley, Bob 409
Marlowe, Christopher 48
Martin, Mary 457
Marx, Karl 159
Mater, Mine 589
Matmazel Jorjet 39, 42, 48
Mature, Victor 70
Maxwell, Marylin 70
Mayo, Virginia 94
May, Şevkiye 24, 216, 221, 224, 309, 384, 386, 387, 441, 567, 596
Meeker, Ralph 93
Melba, Nellie 139
Menderes, Adnan 15, 158, 161, 167, 179, 180, 199, 200, 647
Menemencioğlu, Nermin 393, 407
Menemencioğlu, Şehsuvar 175
Menemencioğlu, Turgut 393, 407
Menuhin, Yehudi 316, 407, 616, 617
Meray, Canan 530, 531
Mesci, Emel 283, 284
Millan, Mac 331
Mills, John 407
Milor, Oktay 280
Minelli, Liza 448
Minkari, Tarık 335
Mizrahi, Yosi 564, 570, 572, 578, 609
Molière 73, 94, 107, 108, 305, 488, 570, 576, 596
Monroe, Marilyn 147
Mooney, Barbara 93, 143
Moore, Charles 64
Moral, Şaziye 597
Morova, Mişlin 505
Mozart, Wolfgang Amadeus 297, 592
Muhtar, Reha 654
Mullen, Mac 68
Mungan, Murathan 469
Murphy, Beyhan 619, 620, 622

Murphy, Donna 590
Musahipzade Celal 172
Mustafa Efendi (İnşaat ustası) 606
Mutlu, Kaya 428
Muvahhit, Bedia 24, 251, 254, 255, 310, 373, 383, 459, 507, 538
Müjde, Gani 655
Müren, Zeki 195, 229, 265, 372, 444, 445, 446, 447, 448, 600, 606

N
Nadir, Asil 556
Nadir, Kerime 439
Nadi, Yunus 556
Nafia Hanım 20, 22, 23, 273
Namlı, Güner 278
Nasuhioğlu, Ahmet 560
Nasuhioğlu, Birol 452, 463
Nasuhioğlu, Nihal 254, 332
Nasuhioğlu, Orhan 254, 255
Naşit, Adile 378, 383, 387, 421, 427, 428, 431, 437, 438, 452, 459, 465, 467, 482, 483, 520, 545, 546, 597
Naşit, Selim 387, 617
Nazır, Necla 482, 483
Nazik Hanım (Hizmetçi) 34, 35, 42, 43, 53, 54, 97, 105, 113, 157, 450
Nazire Hanım (Gişeci) 151
Nazlı Hanım (Babaanne) 28
Neal, Mac 51, 55
Nebahat Hanım (Kenterler'in Terzisi) 242
Nebihe Hanım (Büyükanne) 27, 28, 34
Nebi, Nuh 516, 556
Necmioğlu, Tuncer 149, 258
Neco 455, 474, 520, 524, 624
Negri, Pola 30
Nelson, Peter 372, 437
Nemli, Mithat 434
Nemli, Nihat 434
Nemli, Suat 434
Neslihan (Turgut Boralı'nın kızı) 608
Newman, Jackie 73, 93
Newman, Paul 73, 74, 89, 93, 94, 372
Neyzi, Olcay 653
Nicholson, Jack 65
Nilüfer 432, 474, 476, 477, 482, 502, 520, 546, 547
Nina (Gişeci) 194
Nipton, Asım 126, 127, 170
Niven, David 394
Nomanoğlu, Nüvit 53
Nora (Gişeci) 223, 226, 227, 239, 242, 273
Novak, Kim 93
Nureyev, Rudolph 305
Nur, Muhterem 256
Nur, Nurhan 250, 253, 256
Nursal, Nur 143

O
Oberon, Merle 379
Oflazoğlu, Turan 16, 363
Ofluoğlu, Mücap 99, 104, 113, 121, 366
Oğuzalp, Tomris 16, 617
Oğuz, Mustafa 641, 653
O'Hara, Scarlett 655
Oistrah, David 302
Okandan, Hüseyin 482
Okçugil, Nevzat 455
Oktan, Cengiz 602
Oktay, Oğuz 179
Okur, Mehmet 464, 486
Okur, Yiğit 117, 119, 146, 415, 416, 486, 487, 525
Olcay, Zuhal 384, 558, 624, 642, 643
Olgaç, Bilge 558
Olgaç, Meftun 421
Olgaç, Muzaffer 421
Olivier, Laurence 76, 303, 379, 406, 517, 531, 648
Olivier, Tarquin 517, 531
Onat, Doğan 137
Onat, Ferhan 636
O'Neill, Eugene 151
Onnik (Programcı başı) 20, 23, 223
Oraloğlu, Alev 241
Oraloğlu, Ali 103
Oraloğlu, Burçin 508, 510
Oraloğlu, Lâle 98, 99, 103, 104, 105, 113, 120, 124, 125, 184, 472, 526, 580
Oral, Tunç 357
Oral, Tülin 21, 23, 242, 250, 251, 267, 271, 499, 611, 617
Orberk, Teoman 151, 152, 158, 161, 236
Orbey, Ergin 409, 410
Orhon, Burçin 436
Orhonsay, Meral 558
Orton, Joe 568, 569
Osbourne, John 172
Otağ, Yalçın 583
Ovalı, Murat 572, 577, 578, 599, 626, 627, 643, 645, 652
Oy, Oktay 578

Ö
Öcal, Ruhsar 564, 587, 588, 590, 624, 643
Ögdevin, Mithat 238
Öksüz, Enis 639
Ökten, Ersin 482, 486, 498, 502, 519, 522, 525, 550, 557, 559, 567
Ökten, Esin 497
Ökten, Hakan 499, 502, 519, 539, 540, 542, 552, 553, 565, 566, 567, 572, 605
Ökten, Zeki 254
Ömer Seyfettin 526
Önal, Füsun 384, 424, 475, 477, 479, 483, 503, 520

Önal, Yıldırım 241
Önay, Gülsin 517
Önel, Füsun 468
Önen, Zafer 465, 467, 488, 546
Öner, Leyla 567
Öngören, Vasıf 306
Öniş, Latife (Mardin) 114, 115
Ören, Turgut 253, 254, 257, 258
Örsel, Sedat 530, 531
Öymen, Örsan 421
Özakman, Sevim 168, 229
Özakman, Turgut 167, 168, 169, 234, 245, 277, 410, 469
Özal, Semra 519
Özal, Turgut 15, 375, 481, 513, 519, 597, 635
Özarslan, Özgür 609
Özaslan, Özgür 578, 584
Özbal, Eray 507
Özbaş, Ayten 549
Özbeğen, Ferdi 601, 603
Özbek, Melike 298, 310
Özcan, Gazanfer 241, 383, 412, 436
Özcan, Naşit 546
Özcan, Sema 237, 242
Özçay, Müjgan 477, 478, 587
Özçekit, Mehmet 135
Özdemir, Cengiz 506
Özdemir, Ertan 468
Özdemiroğlu, Atilla 278, 421
Özdemiroğlu, Yaprak 436, 456
Özden, Cevher 451, 461, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 470, 471, 472, 473, 476, 481, 484
Özden, Erkal 21, 25, 308, 325, 335, 337, 339, 346, 350, 351, 352, 358, 361, 430
Özden, Yavuz 436
Özdilek, Levent 580
Özdoğru, Nüvit 364, 375, 392, 394, 395, 396, 398, 399, 400, 402, 587, 589
Özekici, Hakan 576
Özekit, Mehmet 187, 205, 220, 237, 242, 243, 244, 245, 246, 247
Özel, Eda 578, 626
Özer, Cem 520
Özer, Zerrin 474
Özger, Mert 573
Özinal, Şebnem 566, 567, 570, 572, 573, 578, 588, 590, 610
Özipek, Güzin 21, 268, 272, 285, 287, 295, 297, 311, 321, 322, 323, 325, 333, 334, 335, 384, 499, 503, 600
Özkasap, Yüksel 441
Özkul, Münir 24, 97, 98, 104, 113, 115, 119, 120, 121, 173, 213, 241, 350, 383, 384, 503, 526, 559
Öztekin, Nevhiz 517
Öztopuz, Mehmet 457, 458, 460, 463, 466, 468, 471, 472, 473, 478, 483, 485, 489, 501, 502, 507, 522, 526, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 547, 557, 569, 609, 610, 611, 641, 655
Öztrak, Adnan 383
Öztunç, Işıl 477
Özturna, Suat 616
Öz, Vahi 24
Özyağcılar, Erdal 264, 435, 463, 465, 488, 499, 583
Özyağcılar, Güzin 544
Özyol, Adnan 78
Özyol, Tanju 451, 604, 605, 606

P
Packer, Kenny 87, 88, 89, 90
Packer, Libby 87, 88, 89, 90, 94
Palance, Jacj 94
Palay, Abdurrahman 161
Palay, Ceylan 566, 574
Pamuk, Orhan 593
Park, Vincent 87
Par, Tijen 369, 370, 653
Pee, Adalet 439
Peker, Orhan 117, 122
Pekkan, Ajda 262, 285, 354, 359, 372, 415, 416, 418, 420, 462, 474, 484, 520, 642
Pekkan, Semiramis 262, 276, 279, 285, 286, 288, 379
Pekuysal, Suna 455, 467, 488, 507, 508, 509, 510, 624
Perez (Piyanist) 648
Perin, Perizat 254
Perkins, Millie 93, 112
Peruz (Kantocu) 386, 387
Petit, Roland 96
Philipe, Gerard 96
Philip (Prens) 335
Philips, Lou Diamond 590
Pınar, Selahattin 387, 464, 620
Pınar, Yonca 630
Piaf, Edith 592
Pickford, Mary 112
Pirandello, Luigi 64
Pirinççioğlu, Fethi 92
Pirinççioğlu, İnci 92, 283
Platin, Aydoğmuş 369
Platin, Gamze 580, 581, 582, 643
Plautus, Titus Maccius 143, 251, 576
Plowright, Joan 648
Polatkan, Hasan 199
Polatkan, Tansu 388
Polat, Ozan 310
Pompidou, George 318
Pons, Lily 91
Postacı, Funda 510, 561
Powers, Max 71

Power, Tyrone 30, 302
Poyrazoğlu, Ali 276, 283, 284, 285, 295, 376, 384, 389, 436, 503, 527, 544, 545, 547, 601
Puccini, Giacomo 596
Pulur, Hasan 439

Q
Quayle, Anthony 407
Quinn, Anthony 528

R
Racine, Jean 73, 74, 406
Rambert, Dame Marie 407
Raşit (Asistan) 439, 443
Raşit Bey (Tarih Hocası) 44
Rattigan, Terence 283, 286
Reagan, Ronald 632
Redgrave, Michael 208
Refiğ, Halit 469
Refik Tulga Paşa 193
Renard, Colette 194
Renaud, Madeleine 96, 313
Rey, Cemal Reşit 291, 292, 293, 294, 295, 297, 298, 299, 301, 306, 309, 311, 314, 318, 333, 384, 385, 430, 459, 503, 506, 507, 508, 513, 521, 533, 573
Rey, Ekrem Reşit 291, 293, 297, 299, 506
Richardson, Ralph 76, 316, 327, 407
Robinson, Madeleine 96, 283
Robles, Emmanuel 87, 236
Robson, Flora 529
Rodgers, Richard 585
Roekk, Marika 457
Rogers, Ginger 30, 302, 457
Rogers, Richard 216
Rooney, Mickey 372
Rostand, Edmond 572
Roussin, André 160
Rubinstein, Arthur 431
Rudel, Juluis 617
Rule, Janice 93, 94, 112

S
Saadet Yenge 27, 29, 36, 42, 53, 57
Sabahattin, Muhlis 624
Saban, Nedim 568, 569, 609
Sabri Bey (Müdür) 31, 40
Sabri (Sahne teknisyeni) 23
Sabuncu, Başar 214, 235, 237, 239, 242, 251, 257, 303, 412, 413, 520
Sabuncu, Candan 364
Sabuncu, Nur 113, 569
Sadak, Muhittin 45
Sağ, Arif 484, 520
Sağıroğlu, Demet 637, 638
Sağıroğlu, Duygu 108, 111, 116, 118, 129, 141, 143, 146, 151, 164, 173, 176, 177, 178, 179, 181, 202, 203, 213, 216, 217, 221, 223, 224, 225, 234, 235, 237, 259, 499, 572
Sahir, Cemal 24, 386, 387
Salkım, Yeşim 580, 636
Salman, İlyas 431, 444, 522
Sam, Leman 453
San, Galip 144, 145, 150, 151, 170, 188, 190, 194, 206, 249, 250
Sanlı, Necla 384
Sanlı, Yılmaz 384, 451, 459, 503, 604
Şan, Selmin 144
Saran, İlkay 572, 629, 652
Saran, Tilbe 501, 502, 519, 520, 527, 548, 622, 623
Sardou, Victorien 70
Sarıkaya, Ayşe 507, 508
Sarısaç, Nilüfer 527, 545, 546
Sarp, Gönül 76
Sarper, İsmail 327
Sarper, Mehmet 43, 45, 329
Sarper, Nilüfer 327
Sarper, Selim 80, 83, 84, 85, 87
Sarper, Sema 329, 475
Sarper, Tomris 45
Sarper, Ülker 45
Saruhan, Latife 431
Sarvan, Candan 109
Satgan, Ersin 369
Savaş, Perihan 575, 583
Sayar, Vecdi 557, 558, 559
Sayın, Emel 353, 357, 430, 444, 445, 446, 447, 520, 557, 642
Sayın, Meral 187
Schaufuss, Peter 393
Schwei, Barbara 515
Scott (Prof.) 53
Seçkin (Teknisyen) 185
Seden, Osman 201
Sedes, İzzet 33, 38, 39
Sekmen, Birgül 571, 610, 626
Selçuk, Handan 260
Selçuk, İlhan 260
Selçuk, Meral 21, 44, 47, 49, 50, 56, 76, 101, 109, 111, 233, 235, 310, 311, 319, 320, 321, 322, 323, 329, 330, 332, 333, 346, 411, 498, 515, 542, 549, 550, 571, 605
Selçuk, Münir Nurettin 44, 50
Selen, Nükhet 329, 330
Selen, Suna 146, 148, 384, 475, 503
Selvi, Seçkin 653
Semerci, Şencan 584
Semine 161, 175, 177, 194, 201, 202, 203, 204, 210, 211, 212, 226, 233, 243, 267, 281, 282
Sensev, Kaya 466, 482, 526, 527, 544, 605, 654
Serdar 391, 392, 393, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 408

Serengil, Öztürk 277, 352, 356, 359, 426
Serezli, Metin 24, 128, 136, 137, 145, 146, 151, 152, 155, 161, 163, 164, 165, 168, 172, 174, 175, 177, 179, 180, 182, 184, 185, 187, 190, 192, 193, 194, 202, 205, 207, 208, 215, 223, 224, 227, 232, 236, 237, 242, 248, 249, 251, 257, 258, 259, 260, 261, 264, 266, 268, 270, 279, 286, 287, 289, 306, 307, 318, 320, 367, 376, 384, 412, 433, 472, 501, 502, 504, 509, 518, 520, 527, 544, 549, 552, 553, 555, 565, 566, 567, 569, 570, 571, 572, 578, 597, 600, 601, 622, 625, 640
Serezli, Nevra 16, 260, 264, 266, 271, 279, 284, 287, 288, 306, 317, 322, 375, 394, 395, 400, 402, 408, 432, 438, 452, 459, 465, 467, 472, 482, 484, 499, 501, 504, 542, 556, 565, 566, 567, 571, 574, 575, 597, 599, 601, 602, 624, 628, 639, 640, 643
Serezli, Nisa 21, 151, 155, 161, 163, 165, 167, 172, 175, 179, 180, 188, 192, 193, 207, 212, 213, 224, 227, 229, 233, 237, 239, 241, 248, 251, 257, 258, 260, 261, 264, 266, 268, 269, 270, 271, 272, 367, 377, 382, 441, 458, 467, 499, 566, 567, 597, 622
Serimoğlu, Ahmet 616, 617, 618, 620
Serrano, Rosito 648
Seval, Nevin 196, 386, 387, 418
Sevengil, Fatoş 350, 351, 383, 384, 503
Severcan, Volkan 610, 625, 626
Sever, Seray 628, 629, 631, 652
Sevim (Kostümcü) 102, 103, 105, 108, 109, 111, 112, 113, 117, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 141, 143, 148, 235, 267
Seyfioğlu, Turhan 387
Sezer, Ahmet Necdet 607, 611
Sezer, Alev 387, 574, 575
Sezerel, Ahmet 453, 503, 559, 601
Sezerel, Ayşen 601
Sezerel, Nilgün 453, 601
Sezer, Ömer 241
Sezer, Özer 432
Sezgin, İsmet 375
Sezgin, Mukadder 318
Sezgin, Yusuf 242, 244
Sezin, Sezer 208, 212, 215
Shaffer, Peter 174, 382
Shakespeare, William 46, 62, 65, 75, 76, 91, 94, 113, 114, 145, 173, 297, 305, 363, 364, 563, 576, 589, 596
Shaw, Artie 47
Shaw, Bernard 76, 94, 102, 155
Shore, Dinah 47, 49
Sica, Vittoria de 79
Simavi, Belma 604, 605
Simavi, Erol 378, 379, 384, 525, 546
Simavi, Haldun 604
Sinatra, Frank 49, 448, 644
Sinden, Donald 327, 407
Sirel, Meral 193
Sirel, Metin 101
Siyavuşgil, Sabri Esat 363
Smith, Maggie 406
Somay, Murat 559
Sondheim, Stephen 251
Sonku, Cahide 46, 102, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 210, 211, 212, 213, 284, 499, 597
Soydan, Selim 559
Soygazi, Hale 558
Soylu, Doğan 148, 441
Soysal, Celal 137
Soysal, Selma 137
Soysal, Sevgi 214
Sökmen, Aysun 578
Sökmen, Sait 421
Sönmez, Şebnem 499, 570, 596, 624
Sözbir, Oktay 482, 488
Spielberg, Steven 591, 593
Stanislavski, Konstantin 144, 162
Stanwyck, Barbara 45
Steward, Eileen 512
Strauss, Johanne 30
Sugan, Metin 601
Sugan, Mutlu 601
Sullivan, Ed 381
Sullivan, Margaret 283
Sunal, Gül 655
Sunal, Kemal 559, 581, 582, 585, 655
Sungur, Ozan 108, 110, 111, 116, 128, 129, 135, 136, 138, 139, 140
Sungur, Suat 567, 570, 572, 609, 610, 617, 623, 625
Sungur, Zati 24
Su, Ruhi 159
Sururi, Gülriz 21, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 175, 180, 184, 187, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 214, 215, 219, 220, 226, 241, 244, 269, 276, 277, 278, 279, 367, 376, 389, 435, 467, 483, 499, 597, 606
Sururi, Lütfullah 244, 245
Süleyman I, Kanuni Sultan 517
Sümen, Meriç 619
Sümer, Dinçer 422, 441
Sümer, Güner 249, 263
Süphandağlı, Sabri 170, 229
Süren, Leylâ 236, 238, 260, 279
Süvari, Aysun 618, 621
Sylvia, Gaby 406

Ş
Şaher, Cahit 588
Şahin, Aptullah 444, 447
Şakrak, Bülent 584

Şarman, Petek 527, 544
Şeker, Zuhal 615
Şenay, Erdoğan 444, 525
Şen, Bengü 21, 23, 280, 335
Şen, Bilge 251
Şendil, Sadık 439
Şen, Doğan 605
Şen, Dündar 288
Şener, Sevda 616
Şenes, Fikret 601
Şengezer, Osman 21, 23, 25, 268, 284, 287, 289, 291, 298, 311, 313, 314, 318, 319, 320, 322, 323, 324, 327, 328, 332, 337, 339, 346, 365, 377, 392, 395, 396, 397, 399, 404, 409, 411, 416, 417, 419, 420, 422, 427, 429, 432, 435, 437, 460, 466, 469, 474, 476, 477, 478, 488, 502, 512, 514, 544, 561, 567, 573, 574, 579, 586, 590, 619, 635, 636, 637, 640, 643, 645
Şen, Murat 611
Şensoy, Ferhan 436
Şen, Şener 504, 520, 523, 524, 558, 583
Şerbetçi, Mefkûre 451, 452, 454, 463, 542, 543
Şifo Mehmet 614, 652
Şimşek, Hikmet 529
Şoray, Türkân 13, 444, 445, 446, 447, 481

T
Tabak, Umut 578
Taçkın, Erkut 115, 277
Talay, İstemihan 654
Talu, Çiğdem 427, 429, 430, 431, 436, 442, 458, 459, 464, 466, 467, 470, 473, 474, 475, 479, 480, 481, 482, 574, 576, 636, 637
Talu, Erdem 479
Taner, Demet 653
Taner, Haldun 122, 149, 241
Taner, Seyyal 484
Tanır, Macide 410, 617
Tanju (Hamit Belli'nin oğlu) 78
Tanlı, Yağız 152, 187
Tanrıöven, Settar 580, 583
Tantan, Saadettin 592
Tarantino, Quentin 593
Taranto, Meral 21
Tarcan, Tarık 548
Tarhan, Güneş 45
Tarkan 580, 641, 642
Taşkent, Ayşe 105
Taşkıl, Kayhan 444
Taşkıran, Eser 579, 584
Tatari, Necmi 601
Tatlıses, İbrahim 444, 445, 447, 448, 558, 596
Taygun, Ali 94, 544, 564
Taygun, Meral 94, 350, 351, 378, 386, 387, 615, 621
Taylor, Elizabeth 112, 305
Tedü, Perihan 51, 589
Tedü, Suavi 21, 46, 244
Tedü, Zeynep 21, 242, 244, 251, 264, 268, 269, 270, 279, 285, 289, 295, 297, 306, 321, 323, 324, 334, 337, 468, 622, 645, 646
Tekakpınar, Bülent 654
Tekand, Şahika 598
Tekçe, Ahmet Tarık 230
Teker, Ayşe 578
Tekin, Altan 483
Tekniker, Suphi 277, 435
Telci, Elçin 603
Telgezer, Rıfat 428
Temeltaşın, Burhanettin 441
Temple, Shirley 30
Teoman, Mehmet 623
Tevhide Hanım 33
Tezerdi, Ergil 444, 445
Tez, Fatoş 507
Teztel, Aycan 289
Thatcher, Margaret 504
Thibaud, Jacques 302
Thom, Robert 76, 79, 91, 92, 93, 94, 111, 112, 113, 372
Thorndike, Sybil 76
Tibet, Kartal 215
Tibet, Madelet 156, 157, 163, 499
Tilmaç, Sümer 580
Tinis, Hale 592
Tipigil, Faruk 482
Tokatlı, Atilla 208
Tokatlıoğlu, Necdet 482
Tokay, Sevtap 601
Tokmakoğlu, Ali 468
Tokmakoğlu, Ayla 468
Tokmakoğlu, Fügen 468
Tokmakoğlu, Şevki 467, 468, 471, 472
Tolstoy, Lev 159
Tomlin, Lily 571
Topuzlu, Cemil 462
Toskay, Tunca 482
Toyon, Celile 564
Tözüm, Jeyan Mahfi 364
Travolta, John 422
Tulga, Jale 193
Tully, Alice 470
Tuna, Fevzi 251
Tuna (Kenterler'in Gişecisi) 223, 226, 239, 242
Tunalı, Cenk 578, 582, 584, 598, 599, 611, 626, 637, 652
Tuna, Liza 417, 419, 424, 444, 445, 462, 523, 524, 525
Tuna, Sibel 631
Tunay, Onur 584
Tunca, Nuran 441
Tunceli, Günay 453

Tuncel, Tanju 652
Tunç, Çiğdem 436
Tunç, Onno 523
Turanlı, Gani 257, 378, 392
Turan, Müjde 587
Turan, Süleyman 387
Tura, Yalçın 166, 241
Turfanda, Oytun 395, 416, 417, 420, 436, 460, 467, 574
Turgay, Alev 578
Turgut, Gönül 216, 217
Turhan Seyfioğlu 386
Turner, Lana 111, 112, 348
Tutucu, Özen 151, 157
Tülek, Levent 568
Tümer, Selin 573
Türel, Cüneyt 504
Türker, Ali Rıza 548
Türker, Dilek 273, 368, 369, 370, 422, 441, 446, 605, 616
Türker, Suat 368, 422, 446
Türkeş, Alparslan 481, 633
Türkmen, Güner 161, 167
Tüzced, Yaman 580, 583
Tüzün, Ferit 419

U
Udwin, Hyme 547
Udwin, Renee 547
Uğur, Mete 161, 216
Uğur, Özkan 455
Ulay, Önder 533
Uluç, Hıncal 497, 498
Uludağ, Engin 508, 653
Ulunay, Refii Cevat 363
Ulusoy, Mehmet 436
Ulusoy, Yener 557
Ulutaş, Gül 631
Umar, Leyla 471, 605
Ural, Selçuk 357
Uraz, Selçuk 164
Uraz, Ulvi 159, 160, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 170, 173, 184, 186, 187, 188, 197, 209, 226, 250, 259, 260
Urgan, Mina 236
Usluer, Filiz 600
Usluer, Kâmran 21, 297, 389, 455, 460, 501, 543, 548, 600, 605
Usta, Akgün 538
Usta, Leylâ 115, 538
Ustinov, Peter 241
Uyguner, Şefik 251, 257
Uygun, Gürkan 570, 572, 609, 617, 626, 627
Uygur, Ayşegül 488
Uygur, Nejat 485, 500, 554
Uzel, Yüksel 432
Uztan, Suzan 257, 288
Uzunatağan, Aliye 28, 37, 501, 509, 510, 519, 520, 548, 549, 601
Uzuner, Gaffur 482
Uzuner, Gökçe 629
Uzun, Kemal 16, 515, 516, 517, 522, 523, 527, 528, 529, 530, 531, 533, 538, 552, 567, 569, 574, 575, 581, 582, 588, 599, 617, 621, 625, 627, 630, 643, 645, 646, 652

Ü
Ülker 50, 53, 54, 56, 58, 76, 77, 78, 79, 100, 101, 160, 171, 332, 498
Ülkü, Gönül 241, 412, 436
Ünal, Candan 584
Ünal, Cihan 421, 499, 564, 587
Üner, Leyla 569
Ünlütürk, Cemil 393, 394, 396, 404, 645
Üstekin, İsmet 482, 488, 526, 567, 570, 572, 574, 605, 611
Üstekin, Kemal 609
Üstekin, Sevil 483, 499, 552, 565, 566, 568, 569, 574
Üstün, Esra 630
Üstün, Nevzat 363

V
Vassaf, Melih 126, 284
Verdi, Ferhunde 264
Verdi, Guiseppe 151
Verne, Jules 34
Veysi, Şükrü 159
Vilar, Jean 96
Vural, Davut 485

W
Warhol, Andy 593
Web, Alan 329
Weber, Andrew Lloyd 564
Weill, Kurt 564
Welch, Constance 61, 62, 63, 64, 65, 73, 74, 87, 146, 598
Welles, Orson 317, 537
William, Esther 372
Williams, Chuck 77
Williams, Tennessee 117, 241, 432, 435, 531
Willis, Bruce 574
Wilson, Beverly 66, 67, 68
Wood, Peggy 252

Y
Yaka, Mualla 355, 357, 358, 359
Yakın, Necdet 507
Yalaz, Âli 236, 350, 542, 565
Yalçın, Ebru 630
Yalçın, Ertuğrul 436

Yalçın (Mydonose'un Patronu) 639, 642
Yalçın, Serdar 564, 586, 587
Yalman, Ahmet Emin 51
Yalman, Alp 465
Yalman, Rezzan 51
Yalman, Tunç 48, 49, 51, 55, 57, 59, 61, 66, 67, 68, 73, 149, 150, 151, 153, 155, 159, 163, 165, 166, 173, 237, 241, 259, 366, 367, 410, 570, 616, 653
Yalova, Yüksel 598, 654, 655
Yalter, Nil 141
Yamaner, Cüneyt 627
Yargıcı, Fuat 603
Yargıcı, Neslihan 499
Yasin, Ümit 583
Yaşar Kemal 263, 264, 266
Yavrucuk, Sumru 617
Yayla, Birsen 579, 580, 582
Yayla, Yavuz 579, 580, 583, 606, 653
Yazar, Gönül 277, 558
Yazar, Mehmet 375
Yazıcı, Belma 426
Yazıcıoğlu, Erhan 563
Yeliz (Şarkıcı) 473, 479
Yelkenci, Emel 21
Yeltan, Ayçıl 571, 578, 598, 610, 626
Yener, Faruk 291, 292
Yerlici, Vedat 50, 52, 497
Yesin, Ümit 580
Yeşil, Gülbin 570, 573, 626
Yetkin, Aynur 574
Yıldırım, Nurinisa 565
Yıldızoğlu, Kayhan 364
Yıldızoğlu, Kerem 392
Yıldızoğlu, Suna 392
Yıldız, Suha 477
Yıldız, Zehra 636
Yılmaz, Aslı 599
Yılmaz, Atıf 558, 559
Yılmaz, Cem 583
Yılmazer, Kerem 19, 21, 283, 284, 291, 294, 298, 306, 308, 310, 315, 322, 332, 335, 349, 375, 387, 392, 394, 395, 398, 402, 452, 499, 504, 542, 571, 600, 605, 622
Yılmaz, Mesut 375, 635
Yiğitalp, Hülya 474
Yiğit, Muhtar 413, 450, 454, 463, 477, 537, 651
Yiğit, Noyan 316
Yokuş, Elif 631
Yolaşan, Mustafa 531
Yorgo (Rum berber) 134
York, Michael 100
Yönder, Tunca 187, 190
Yöntem, Selçuk 16, 583, 637, 639
Yörükaslan, Aytaç 435
Yunak, Sema 526
Yunga, Zuhal 589
Yunus Emre 358, 359
Yüce, Kâmran 99, 113, 123, 124, 223, 228, 250, 306, 307, 314, 318, 320, 322, 329, 335, 338, 526, 527, 545
Yücel, Rezzan 479
Yücel, Uğur 474, 482, 501, 509, 520, 545, 546
Yükman, Memduh 378
Yüksel, Ayşe 616
Yüksel, Engin 565, 567, 570, 572, 617, 626, 652
Yürükaslan, Aytaç 364, 366

Z

Zafer, Yılmaz 574, 575
Zane, Franchot 112
Zekiye Hanım 294
Zell, Joan 92, 93, 94, 111, 113
Zengin, Sefa 499, 572, 610, 617, 626
Zeybekoğlu, Asude 208, 236, 239
Zeyd, Fahrünissa 176
Zeytinoğlu, Mümtaz 107, 116
Ziegfeld, Floarenz 417
Zinnur Bey (Göksel Kortay'ın babası) 281
Zobu, Bilge 141, 143, 146, 153, 155, 173, 350, 507
Zobu, Melike 365, 507
Zobu, Vasfi Rıza 24, 63, 363, 366, 368, 383, 387, 459, 504, 505, 507, 597
Zorlu, Fatin Rüştü 199
Zulik, Oğuz 289, 314, 319, 320, 324
Zümrüt (Erkal Özden'in nişanlısı) 346, 361, 367

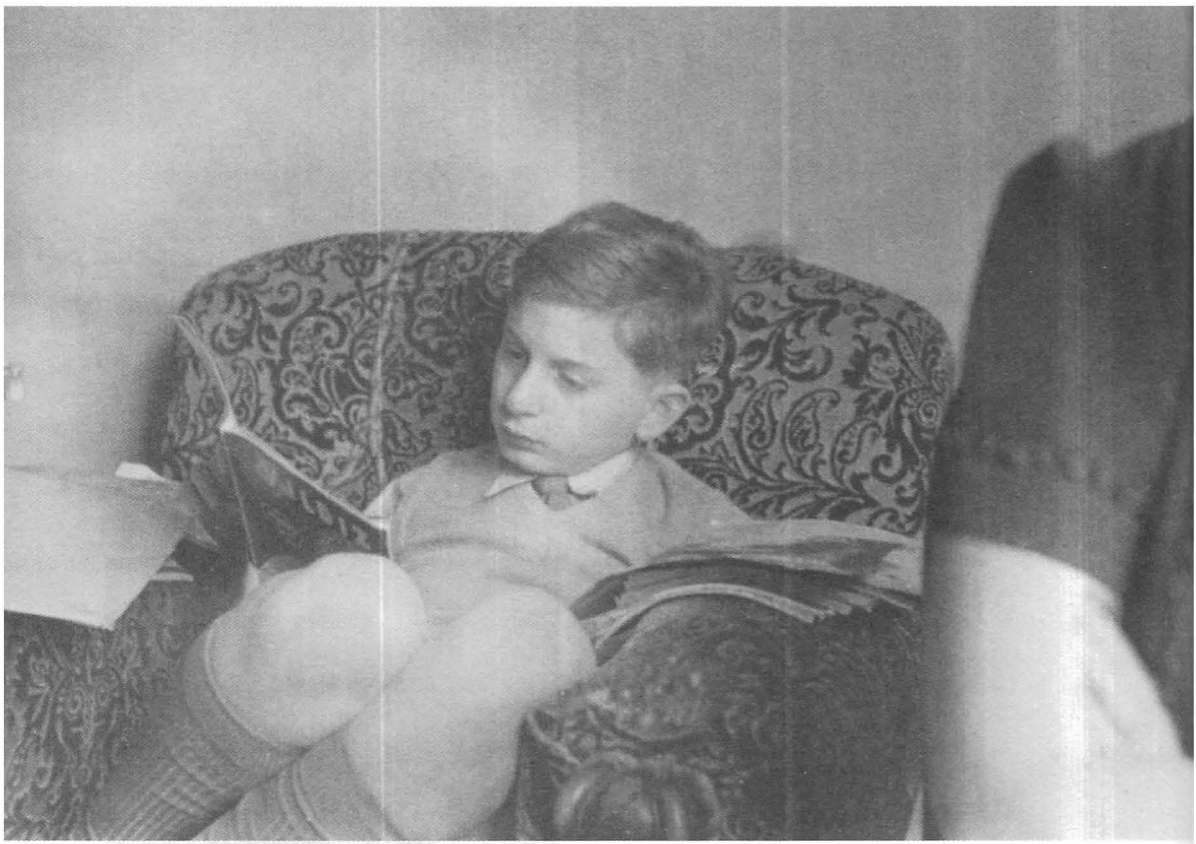
Fotoğraflar

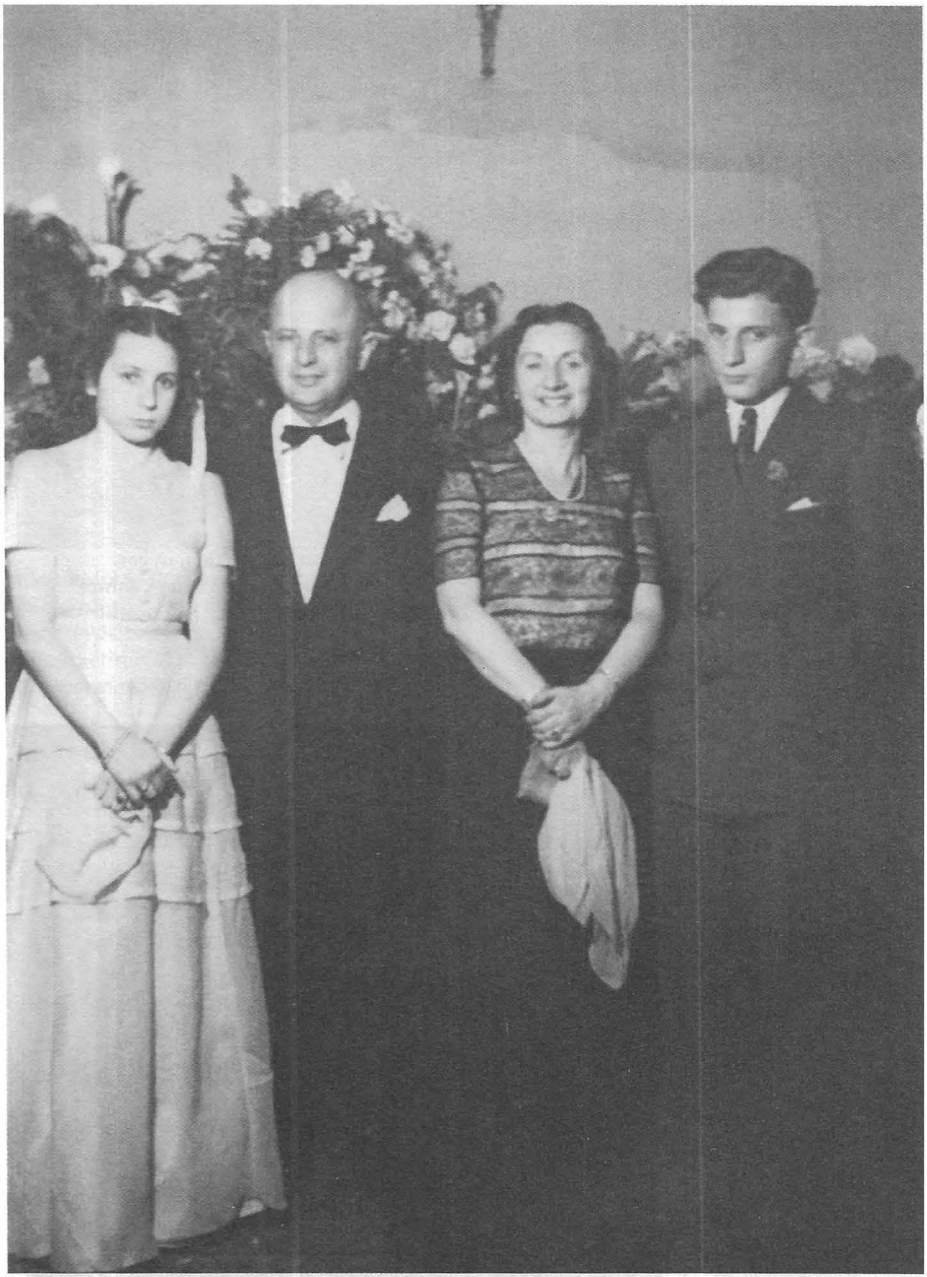
Çocukluğumdaki bitmez tükenmez Alman dadılarımdan biri, Lisbeth.

Daha küçük yaşlarımda bile bir gün ünlü olacağımı biliyormuşum ve ona göre poz almışım.

Kitap okuma merakım daha küçük yaşımda başlamış, kim bilir belki de o yaşta Andre Gide okuyorumdur.

Ailece bir düğünde. Kardeşim Güler, babam Said Ömer, annem Nimet ve bendeniz Haldun Dormen.

Babam çok sevilen, uygar, sanata meraklı ve zevk sahibi bir iş adamıydı.

Annem çoğu kez İstanbul'un en şık kadınlarından biri olarak kabul edilirdi. Büyük küçük herkese çok kibar ve nazik davranırdı.

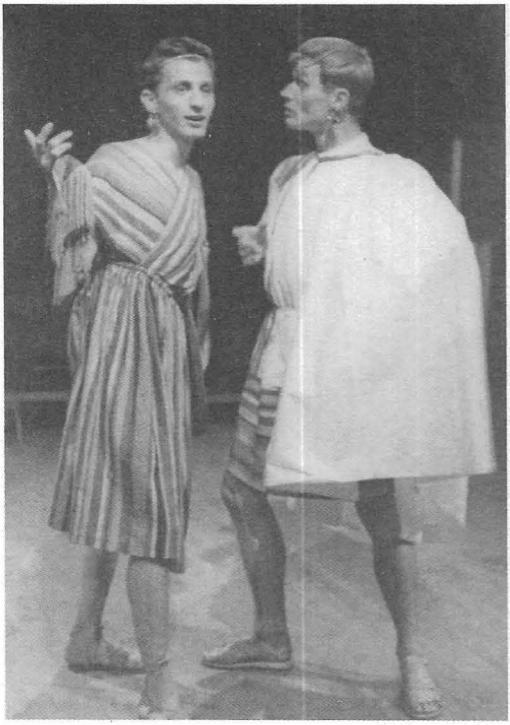
Kız kardeşim Güler sözünü sakınmayan iyi bir kardeştir. Aynı zamanda kocasını yitirmeseydi, babamın işlerinin başına geçip, şirketimizi Türkiye'nin en güçlü holdinglerinden biri haline getirebilirdi.

Annem bütün kibarlığıyla bir İngiliz leydisi gibiydi. Kesinlikle şefkatini belli etmekten hoşlanmazdı.

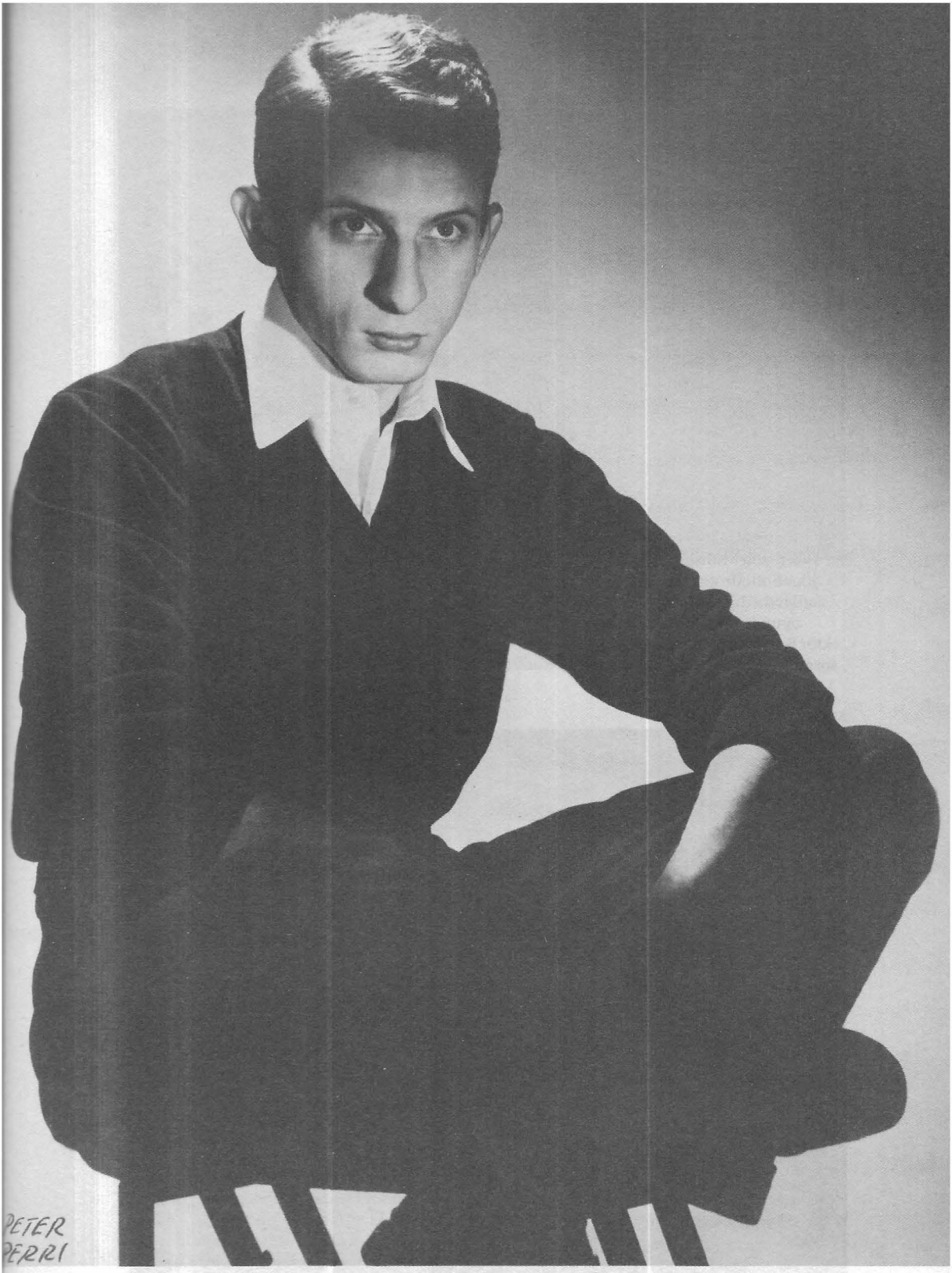
Kolej yıllarımdaki büyük aşkım Ülker. Evlenmeye de niyetliydik ama ben beş yıl Amerika'da kalınca işler değişiverdi.

İki Amerikalı arkadaşımla kurduğumuz Saranac Lake tiyatrosunda en yakın Amerikalı arkadaşım Howard Lanser'le Bernard Shaw'un *Androcles ve Aslan* oyununda birlikte oynuyoruz.

Hollywood'daki ünlü Pasadena Playhouse'da, Victorien Sardou'nun *Bir Kâğıt Parçası* adlı oyununda baş rolü oynuyorum.

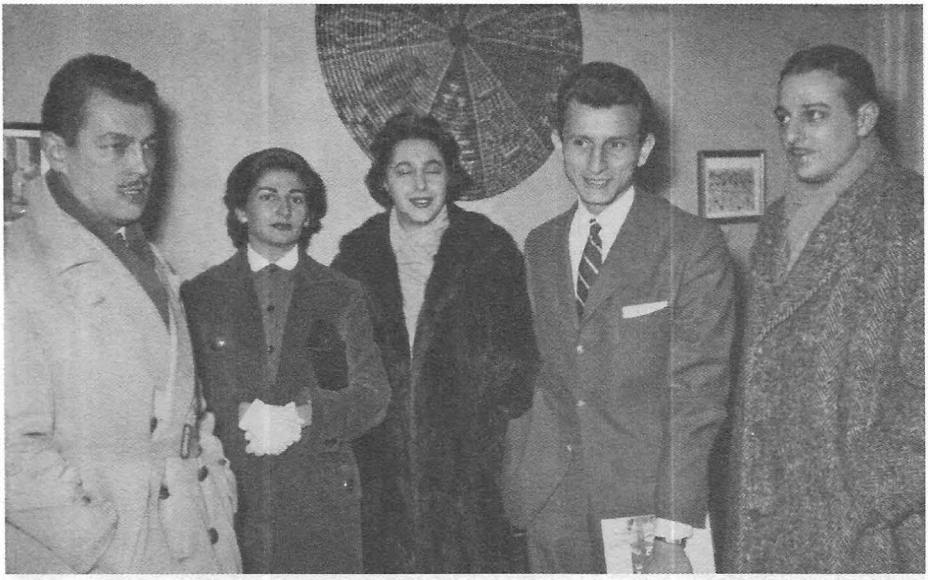
Türkiye'ye dönmeden ve seyircilerimi fethetmeden (!) New York'un ünlü bir fotoğrafçısına oldukça afilli bir poz veriyorum.

Türkiye'de ilk kez seyircinin karşısına Muhsin Ertuğrul'un yönetiminde genç bir dedektifi canlandırdığım *Cinayet Var* adlı oyunda çıkıyorum. Efsanevi aktör Sadri Alışık'ı oyunda iyi bir sorguluyorum. Katil o mu acaba?

Sinemanın yıkılmaz oyuncularından Fikret Hakan, benim kurduğum, Türkiye'deki ilk Cep Tiyatrosu'nda Jean Cocteau'nun *Kaygısız* adlı oyununda, o yıllarda ilerinin Anna Magnani'si diye tanımladığım Altan Erkuş'la karşılıklı oynuyor.

(Sağda) Arif Mardin, ben Betûl Mardin, kostüm tasarımcımız Sevim Çavdar ve Betûl'ün ilk eşi Akgün Usta, Cep Tiyatrosu'nun fuayesinde. Gördükleri oyunu pek beğenmemişe benziyorlar.

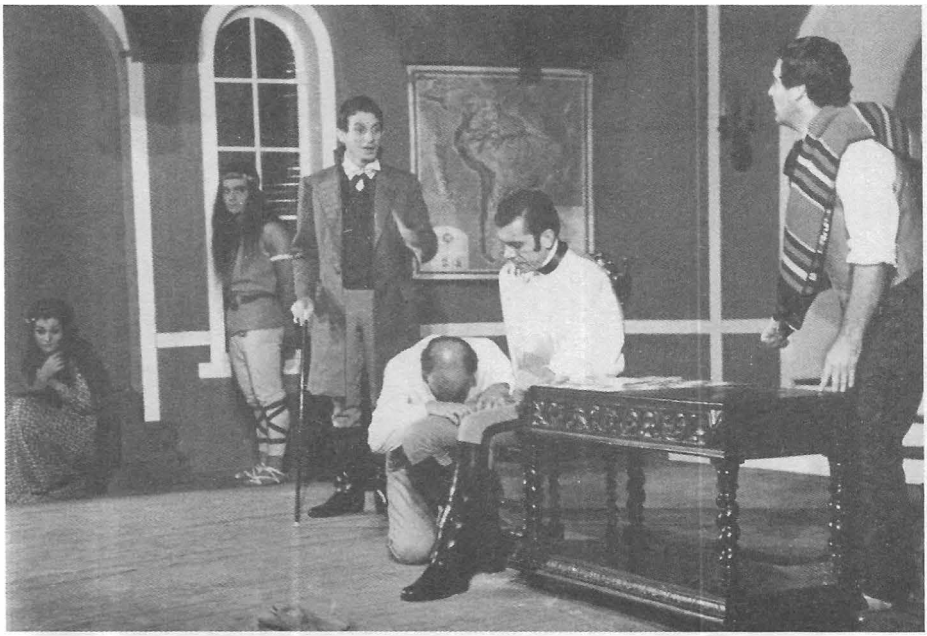
Betûl'le Çiftehavuzlar'daki yazlık aile evimizde altı yüz kişilik bir düğünle evleniyoruz. Ertesi gün de Viyana'ya uçuyoruz.

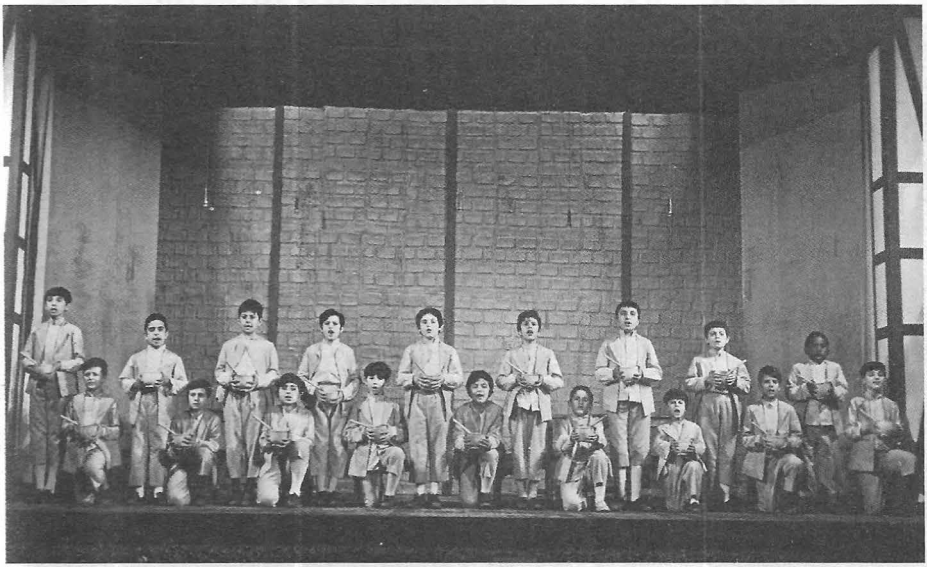
Küçük Sahne - Dormen'de başrolünü oynadığım ve de sahneye koyduğum Refik Erduran'ın *İkinci Baskı* adlı oyununda. Büyük başarı kazanan oyunda Gülriz Sururi, Ayfer Feray, Altan Erbulak, Erol Günaydın da oynuyor. Karşımda Seden Kızıltunç.

Ayfer Feray, Metin Serezli ve ileriki yılların ünlü sinema oyuncusu ve yönetmeni Kartal Tibet *Cinayetin Sesi* adlı polisiye oyununda.

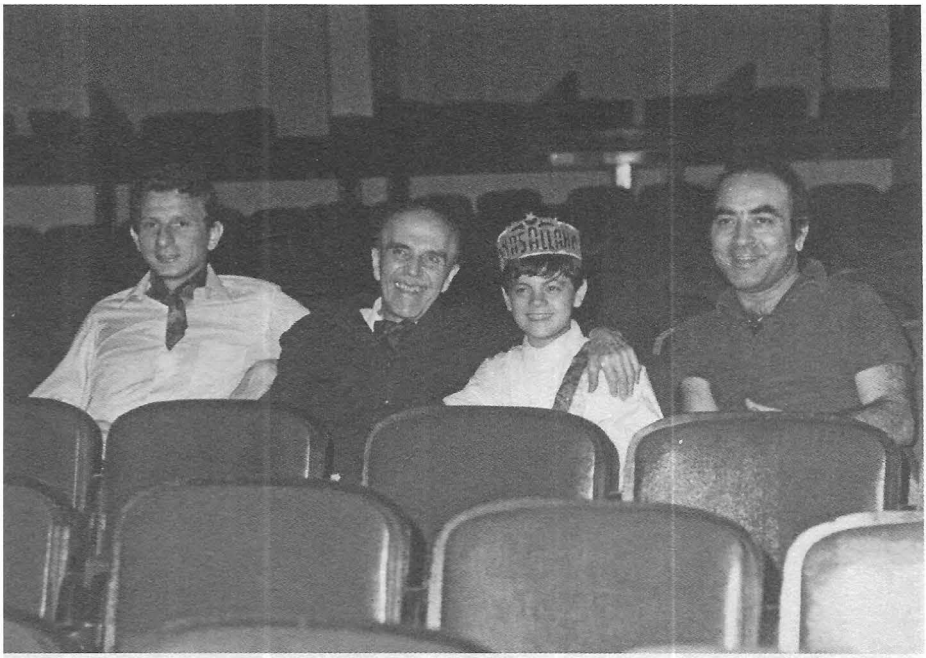
Ses Tiyatrosu'na geçiyor ve Dormen Tiyatrosu'nu orada yönettiğim ve de en sevdiğim oyunlardan biri olan *Montserrat* adlı oyunla "mükemmel dekor, kostüm' ilkemizi sürdürüyoruz. Resimde (solda) Ayfer Feray, Başar Sabuncu, ben, Âli Yalaz, Metin Serezli ve Mehmet Özekit zor anlar yaşıyoruz.

Sokak Kızı Irma'yla başlayan müzikal geleneğimizi büyük bir kadronun yanı sıra 18 çocuğun da rol aldığı ünlü *Oliver*'la sürdürüyoruz.

Oğlumuz Ömer, Çiftehavuzlar'da yazın tadını çıkarıyor. Koyu bir Fenerli olan Ömer spora çok meraklıydı.

Ben, *Yaygara 70*'in ünlü bestecisi Cemal Reşit Rey, çocuk yıldızımız Hayrettin Aslan ve oyunun yazarı Erol Günaydın, bir provada hayatımızdan çok memnun görünüyoruz.

Ben, Betûl, Nisa Serezli ve Metin Serezli bir Mısır gezisinde. O yıllarda ayrılmaz bir dörtlüydük.

Bozuk Düzen, ilk filmim olmasına rağmen Antalya'da "en iyi film" ödülünü alıyor. Bedia Muvahhit, Belgin Doruk, Ekrem Bora, Müşfik Kenter, Nedret Güvenç, Salih Güney ve tüm Dormen kadrosu öteki rolleri canlandırıyor.

Sinema çalışmalarıma rağmen tiyatro bütün gücüyle sürüyor. Akşamları sahneye koyduğum *Dün Gece Yolda Giderken Çok Komik Bir Şey Oldu* müzikalinde oynuyorum.
(Solda) Ben, Hâdi Çaman, Altan Erbulak, Ylmaz Köksal ve Başar Sabuncu.

İkinci filmim olan *Güzel Bir Gün İçin* de Antalya'da "en iyi komedi filmi" ödülünü kazanıyor. Rollerden birini de ben oynuyorum. Resimde Tolga Aşkıner, ben, Suna Keskin ve Hüseyin Kutman görünüyoruz.

Playtext: THE SAMARITAN by Peter Terson

july 1971 35p

plays and players

A Tale of Istanbul

Aldwych

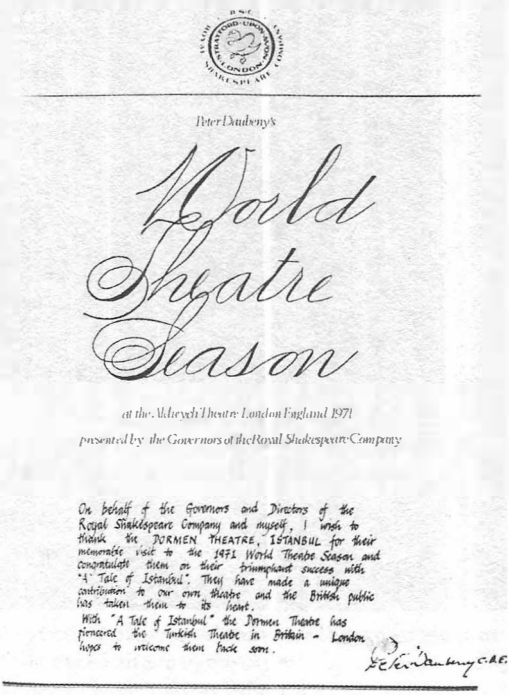
Reviewer: John Peter

İstanbul Masalı *hakkında ünlü «Plays and Players» dergisinde çıkan eleştiri*

İstanbul Masalı'nın Londra fatihleri selam veriyor. Baştan, Erkol Özden, Kâmran Usluer, Göksel Korlay, Dundar Şen, Suna Keskin, Kerem Yılmaser, Muazzez Kurdoğlu, Hayrettin Aslan, Gülin Özpek, Yılmaz Gökşen, Nevra Serezli, Hâdi Çaman, Zeynep Tecik, Enver Demirkan, Tülin Oral, Muhsin Kurtaran ve Nahit Gözendi.

Dormen topluluğu İngiltere'ye giden ilk profesyonel tiyatro topluluğu oluyor ve *İstanbul Masalı* ile büyük başarı kazanıyor. En ünlü tiyatro dergisi *Plays and Players* oyuna büyük bir methiye yazıyor.

Peter Daubeny's

World Theatre Season

at the Aldwych Theatre London England 1971

presented by the Governors of the Royal Shakespeare Company

On behalf of the Governors and Directors of the Royal Shakespeare Company and myself, I wish to thank the DORMEN THEATRE, ISTANBUL for their memorable visit to the 1971 World Theatre Season and congratulate them on their triumphant success with "A Tale of Istanbul". They have made a unique contribution to our own theatre and the British public has taken them to its heart.

With "A Tale of Istanbul" the Dormen Theatre has pioneered the Turkish theatre in Britain - London hopes to welcome them back soon.

Peter Daubeny C.B.E.

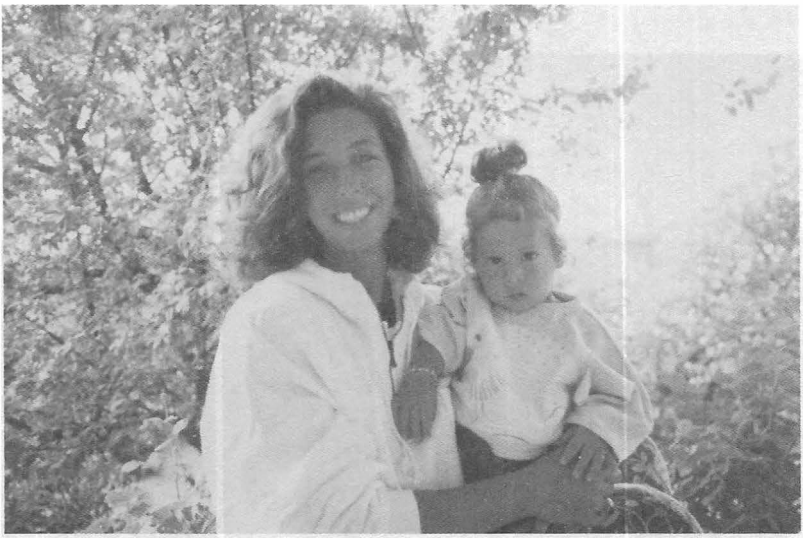
İstanbul Masalı'nın başarısı World Theatre Season festivalinin yöneticisi Sir Peter Doubeny tarafından verilen teşekkür belgesiyle noktalanıyor.

Tiyatro kapandıktan sonra yoğun bir biçimde televizyon çalışmalarına başlıyorum ve Hümeyra'yı ilk televizyon çalışması olan *Unutulanlar*'da Nevin Seval rolünde yönetiyorum.

Semiramis Pekkan, bütün güzelliği ve akıllılığı ile bir gece kulübünde bana eşlik ediyor ve müthiş bir şarkıcı olduğunu bütün İstanbul'a kanıtlıyor.

Ömer'in ilk eşi Gülden ilk torunumuz Yasemin'i dünyaya getiriyor. Boşanmış olmalarına rağmen Gülden hâlâ benim en yakın dostlarından biridir.

"Hiçbir şeyden çekmedi saçlarından çektiği kadar" Osman Şengezer. Altmış prodüksiyonu birlikte gerçekleştirdiğimiz Osman bütün karamsarlığına rağmen en sevdiğim en vazgeçemediğim dostlarımdan biridir.

Hisseli Harikalar Kumpanyası başarıdan başarıya koşuyor ve beş yüz kezden fazla sergileniyor. Beni de bir yönetmen olarak yeniden zirveye çıkarıyor.

Tiyatroculuğuma yepyeni bir yön kazandıran Egemen Bostancı, *Hisseli* için verdiği onlarca davetlerden birinde Erol Evgin, Egemen, Vasfi Rıza Zobu, İsmet Ay, Bedia Muvahhit, Yüksel Gözen, ben ve Belkıs Dilligil'le birlikte.

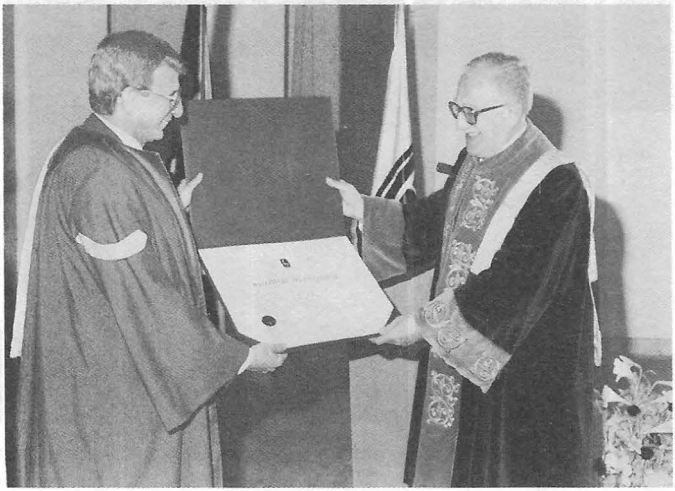
Hisseli müzikal kariyerimi kamçılıyor ve Gencay Gürün'ün ısrarı ile sahneye koyduğum *Lüküs Hayat* 27 yıl oynayarak inanılmaz bir rekor kırıyor.

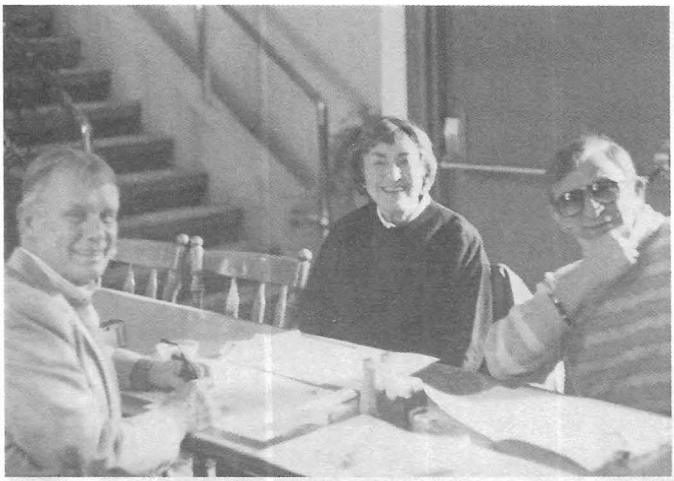
Tiyatromuzun müdürü Mehmet Öztopuz, efsanevi şarkı sözü yazarı Çiğdem Talu, Mustafa Alabora, ben ve Kaya Sensev, *Hisseli Harikalar*'ın başarısını kutluyoruz.

Sanatçı Nil Yalter, Semiramis Pekkan, ben, Leyla ve Hamit Belli bir gece kulübünde...

Hacettepe Üniversitesi'nde Prof. Dr. Yüksel Bozer'in elinden Onursal Bilim Doktorluğu payesi alıyorum.

En yakın Amerikalı arkadaşım Howard ve eşi Shirley. New York'un ünlü Greenwich Village semtinde kafa çekmeye hazırlanıyoruz.

Egemen'le aram bozulduktan sonra Kastelli adına yazıp yönettiğim *Geceye Selam* müzikali de başarı kazanıyor. Seksen darbesi oyunun kapanmasına neden oluyor.

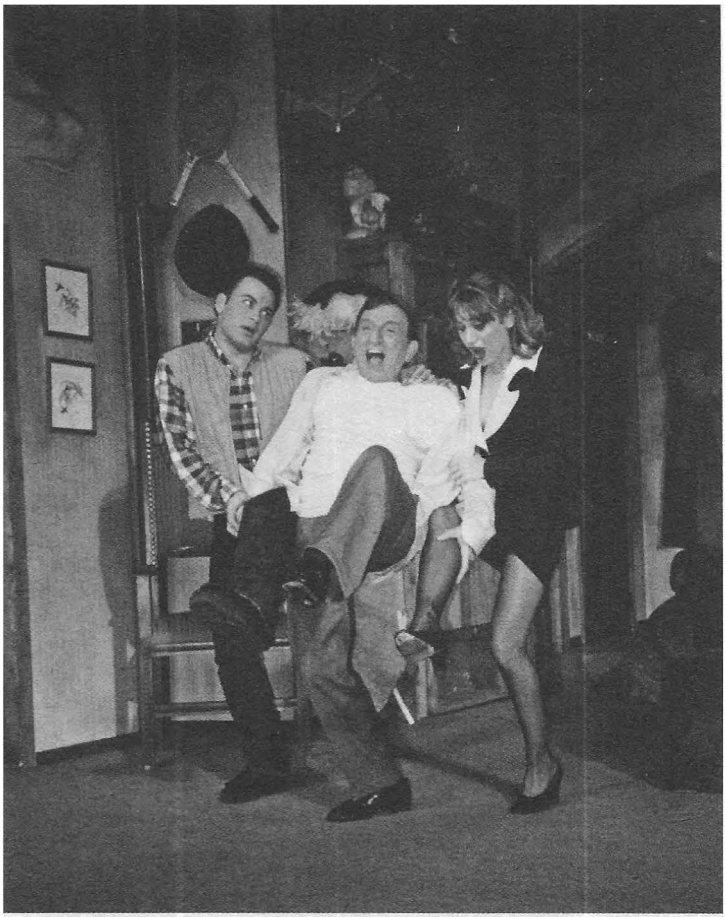
(Sağdan) Hayatıma yepyeni bir yön veren Yapı Kredi Sigorta'nın yöneticisi Erhan Dumanlı, ben, Hamit Belli, Gencay Gürün ve İsmet Ay, Dumanlı'nın verdiği bir davette. Erhan bey olmasaydı, Afife belki hiç olamazdı.

Şahane Züğürtler'i ikinci kez Nevra Serezli'yle oynuyorum. Oyun gene büyük bir başarı kazanıyor ve üç yüz kez sergileniyor.

Ayfer Feray'dan sonra Nevra Serezli de *Şahane Züğürtler*'de aynı başarıyı kazanıyor. Öteki rolleri Sevil Üstekin, Fuat İşhan, Şebnem Özinal, Hakan Ökten ve Hüseyin Köroğlu oynuyor.

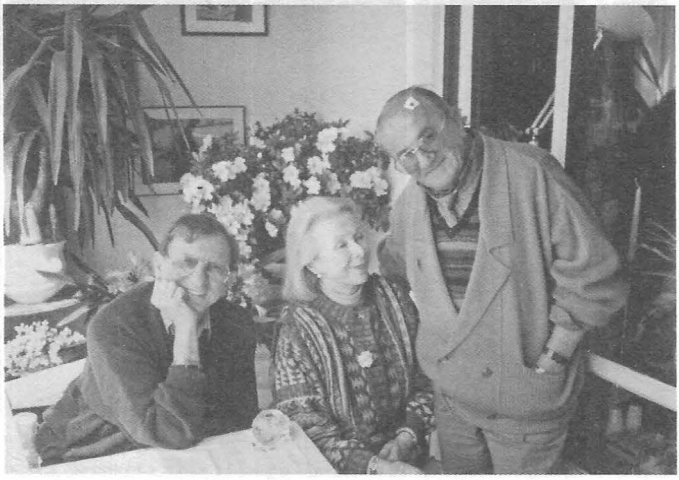
Alper Düzen, Güneş Berberoğlu ve ben *Oyun Karıştı* komedisinde sarhoş kafayla dans etmeğe çalışıyoruz.

Afife ödüllerinin ilk jürisinde eski dostum Tunç Yalman ve profesör kızlarım diye tanımladığım Ayşegül Yüksel ve Sevda Şener'le İlhan Koman'ın ünlü Akdeniz heykelinin önünde.

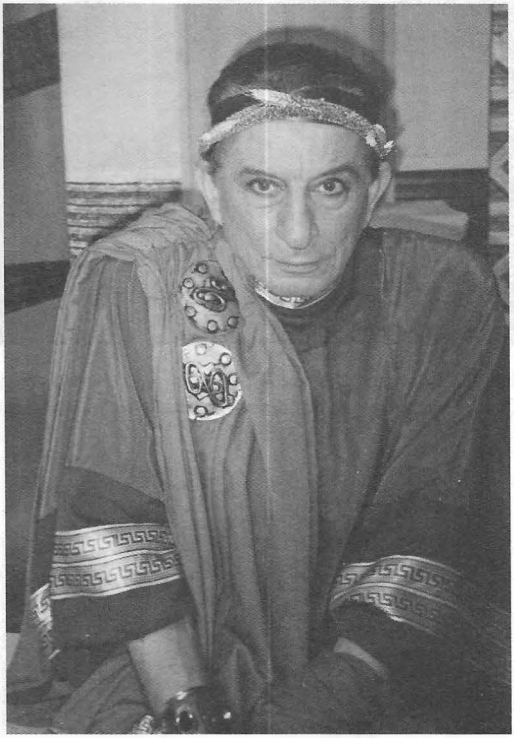
Çok sevdiğim dostlarım Prof. Dr. Oya Başak, kızı ve Mustafa Alabora Şile'deki evimde kafa dinlendiriyoruz.

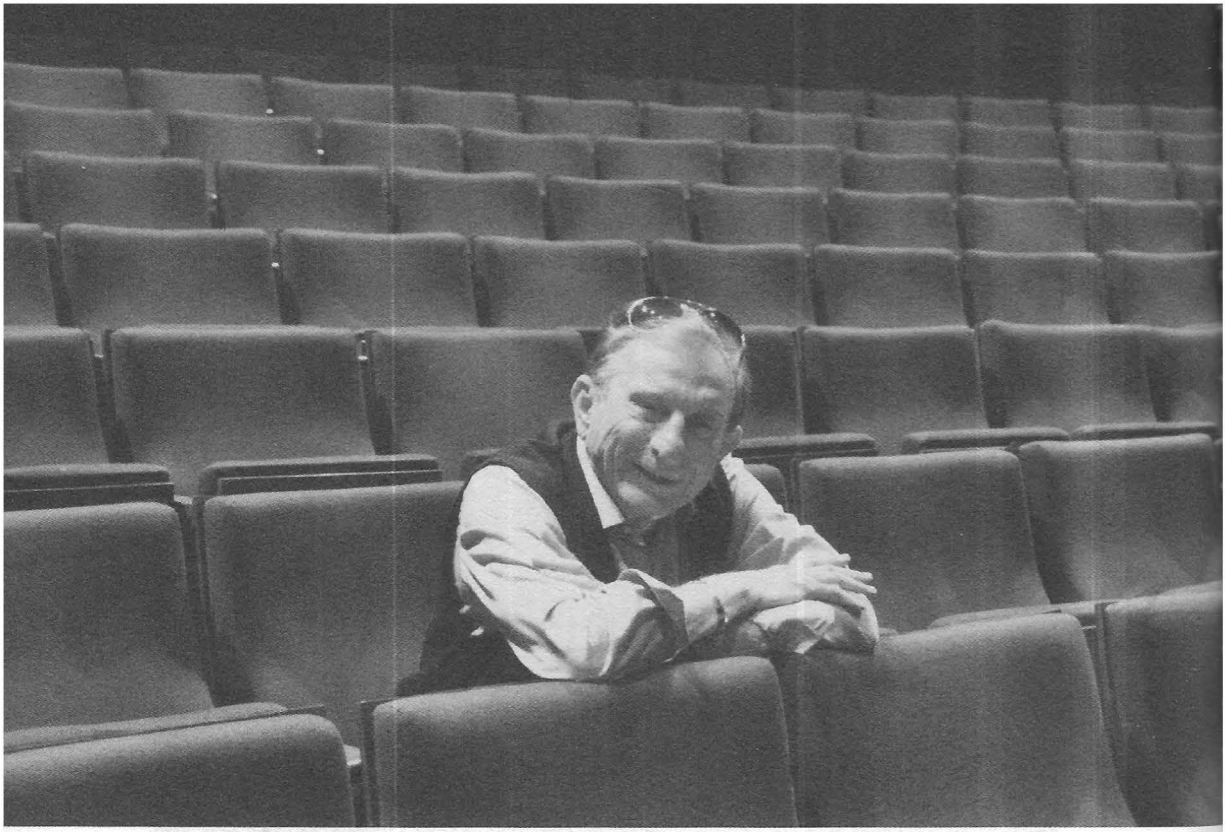
İstanbul'da ziyarete gelen Lady Doubeny, Şile'ye gelmişken benle İsmet Ay'a da uğruyor.

Afife Ödüllerinde Kenterler ve Genco Erkal'dan sonra ben de yaşam boyu başarı ödülünü alıyorum.

2000'de yazıp yönettiğim *Amphitryon 2000* müzikalinde oynadığım Plautus rolüyle Dormen tiyatrosundaki aktörlük yaşamım sona eriyor. Bir yıl sonra da tiyatroyu kapatıyoruz zaten.

Bir daha tiyatro açmayacağım kesin ama tiyatro yaşamım var gücüyle sürecek ve sürüyor. Çok daha rahat çok daha mutlu çalışıyorum tiyatromun dertleri olmadan.

Dur perdeci dur, dur
Bitirmedik oyunu
Şu küçük şarkımızla
Bağlayalım sonunu
Sonunu bağlayalım, sonunu

Şimdi perde inecek
Çünkü oyun bitecek
Haydi evlerinize
Haydi, haydi, haydi,
Saadet dileriz hepinize.

"Perde yavaş yavaş açıldı. Aktörler selam vermek için sahneye dizildiler. En son ben çıktım. Öne doğru yürüdüm. Yürürken balkonlardan üstüme bahar çiçekleri yağmaya başladığını hissettim. Gökten çiçek yağıyordu sanki.. Sahnenin ortasına gelince durdum. Yıllardır kim bilir kaç kez aynı hareketi yapmış, seyirciyi şu durduğum yerden aynı şekilde selamlamıştım. Oysa şimdi ilk kez sırtımı döndüm onlara ve eğilerek yıllarca beraber çalıştığım oyuncularımı selamladım. Doğrulduğum zaman, oyunda işi olsun olmasın tüm Dormen Tiyatrosu'nun sahneyi doldurup beni alkışladıklarını gördüm."

Türk Tiyatrosu'na damgasını vurmuş bir tiyatro adamının bütün anıları.

Kapak fotoğrafı: Peter Perri

ISBN 978-975-08-2529-3
9 789750 825293
38 TL